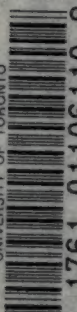

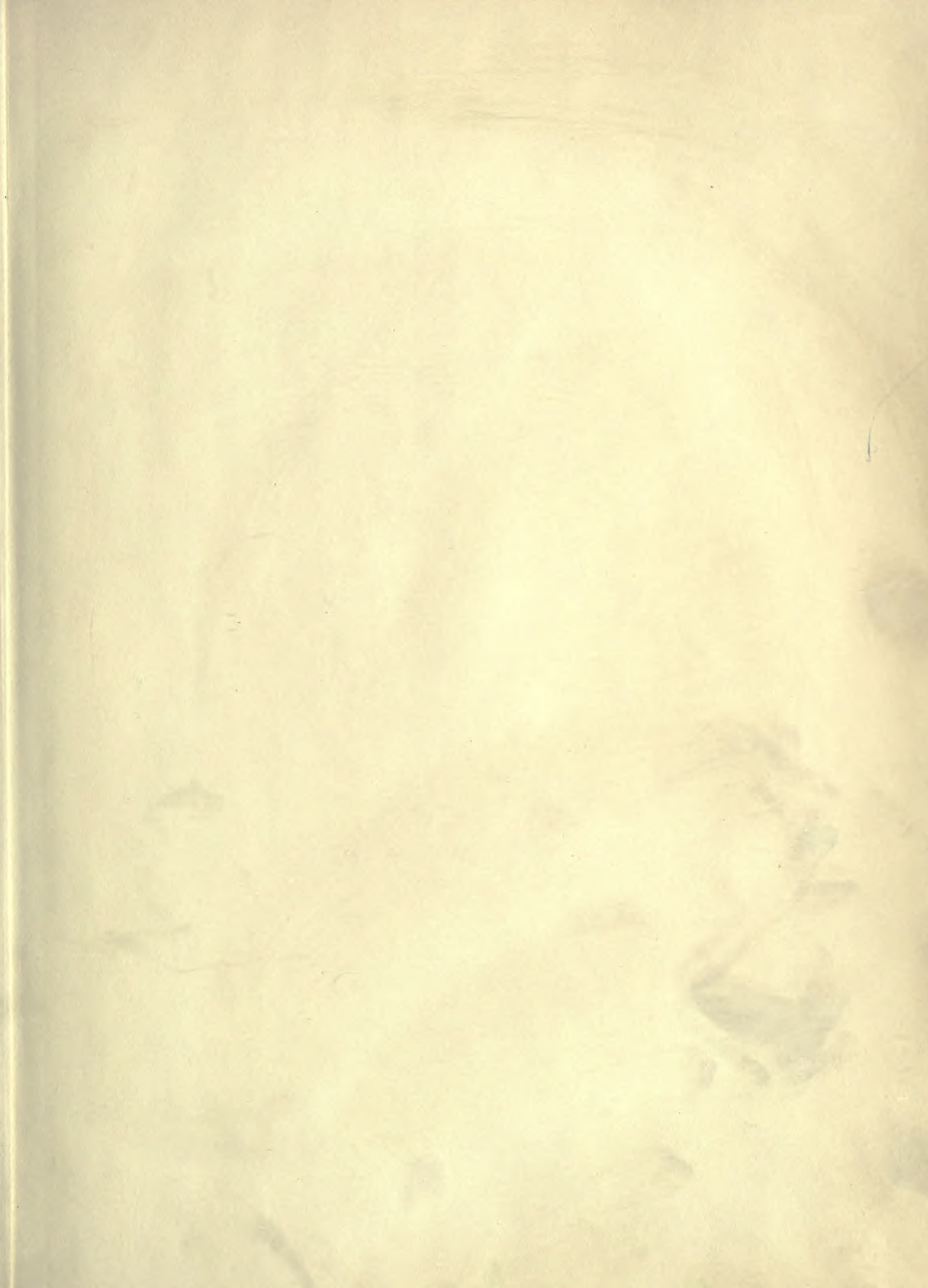
UNIVERSITY OF TORONTO

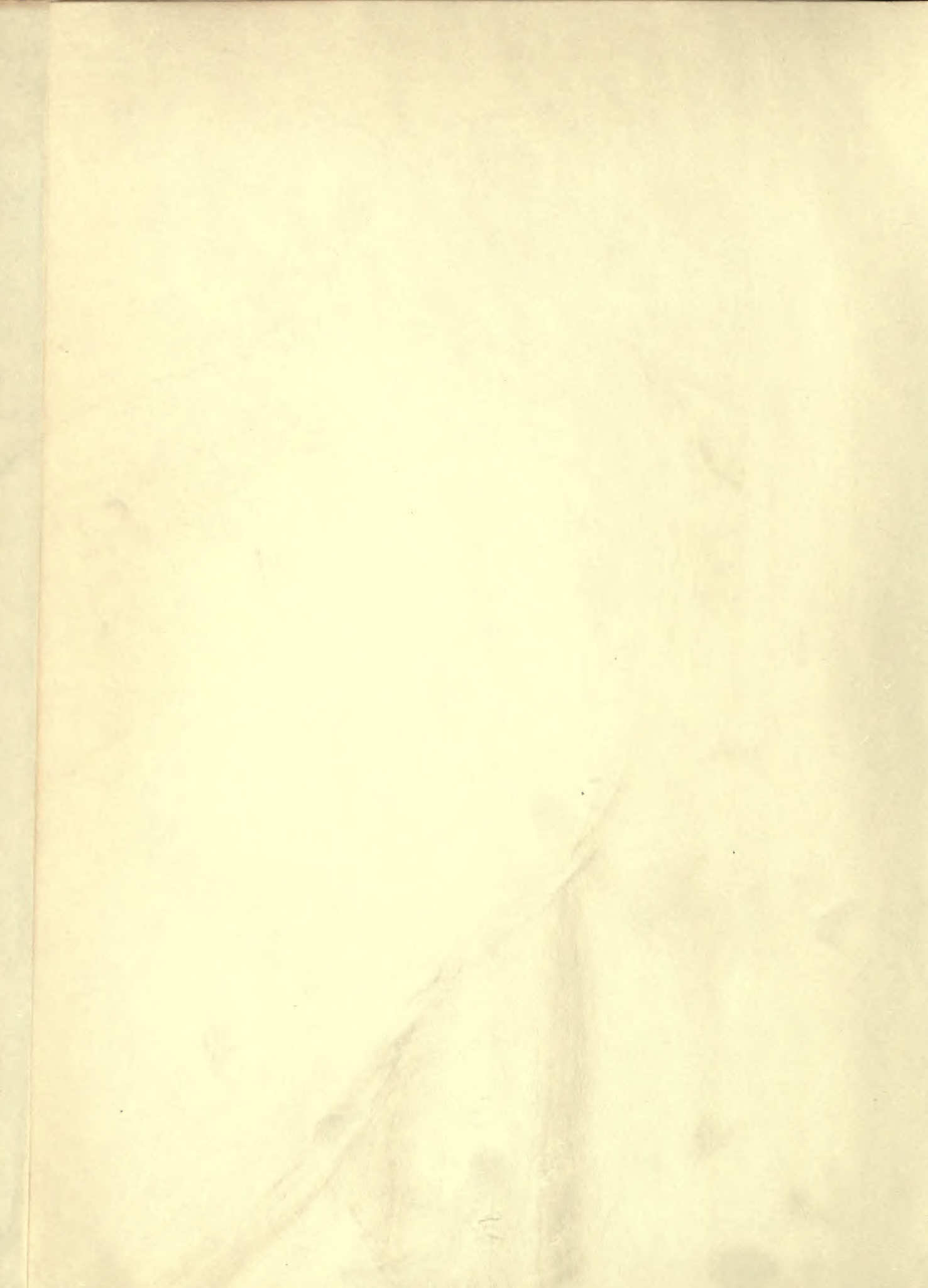

3 1761 01106110 8

Digitized by the Internet Archive
in 2008 with funding from
Microsoft Corporation

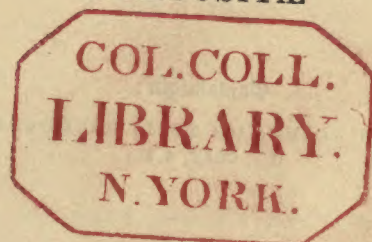
13^b

PRÆFATIONES ET EPISTOLÆ

EDITIONIBUS PRINCIPIBUS

AUCTORUM VETERUM

PRÆPOSITÆ

CURANTE

BERIAH BOTFIELD, A.M.

Cantabrigiæ:

E PRELO ACADEMICO.

M. DCCC. LXI.

PRESENTATIONES ET DISCURSUS

IN HONOREM

ACADEMIAE

Cantabrigiae :

PRELI ACADEMICI TYPIS EXCUDEBAT
C. J. CLAY, A. M.

487-2

PREFACES TO THE FIRST EDITIONS

OF THE

GREEK AND ROMAN CLASSICS

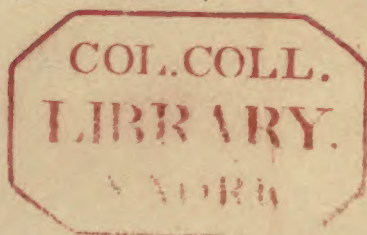
AND OF

THE SACRED SCRIPTURES.

COLLECTED AND EDITED

BY

BERIAH BOTFIELD, M.A. M.P. F.R.S.

LONDON:

HENRY GEORGE BOHN, YORK STREET, COVENT GARDEN.

1861.

PA
3003
B67

Cambridge :

PRINTED BY C. J. CLAY, M.A.
AT THE UNIVERSITY PRESS.

10353
3/12/90
8

TO

HIS MAJESTY

THE KING OF HANOVER

THIS WORK

IS DEDICATED

WITH THE MOST PROFOUND RESPECT

BY

BERIAH^x BOTFIELD.

INTRODUCTION.

LITERATURE is so closely connected with human happiness, that one cannot be surprised at the deep interest which mankind have displayed in tracing its progress. It is in fact the most infallible criterion of civilization, and moreover, by furnishing us with a knowledge of prevailing opinions and the direction of the currents of thought, it supplies the best of all comments on the history of any period. Regarded from this point of view, any contribution to the literature of the Middle Ages has a value of its own independent of the subject on which it may happen to treat.

It is with this feeling that I have collected and reprinted the Prefaces to the first editions of the Greek and Latin Classics, and of the earliest versions of the Sacred Scriptures. I have arranged them in the order of their publication, as they thus shew the dawn, progress, and range of literature on its revival. Some of them too, particularly those of Aldus and of Andrea, refer to former labours of the same editors, and under this arrangement mutually explain and illustrate each other.

It is remarkable that no complete Collection of these Prefaces has hitherto been given to the world. This may be partly accounted for by the extreme rarity of many of the works in which they first

appeared, and which exist only in private libraries or in great national Collections.

The attention of Bibliographers has been naturally directed to these Prefaces. Some idea of the interest and importance attached to them may be derived from a review of the principal works in which they have been either noticed or reprinted.

First in point of comprehensiveness is the Catalogue of the books of Joseph Smith, Esq. Consul at Venice. This catalogue was published under the following title:—"Bibliotheca Smithiana, seu Catalogus Librorum D. Josephi Smithii, Angli, per cognomina Authorum dispositus. Venetiis, typis Jo. Baptista Pasquali, MDCCLV. in quarto, with the arms of Consul Smith. The title page is succeeded by a Preface of Pasquali, and an alphabetical list, of 43 pages, of the authors mentioned in the Catalogue: then follow the books arranged alphabetically. These occupy 519 pages marked with Roman numerals, after which are 66 pages numbered in the same manner, of 'Addenda et Corrigenda.' The most valuable part of the volume is 'the Prefaces and Epistles prefixed to those works in the Library, which were printed in the 15th century:' this occupies 348 pages. A catalogue in three pages of the names of the illustrious men mentioned in these Prefaces, &c. closes the book¹." It is well known that his late Majesty George the Third enriched the royal collection now in the British Museum, with many books on vellum, and first editions of the Classics from Consul Smith's collection; which, after the death of its owner in 1772, was sold by Messrs Baker and Leigh, during thirteen days in 1773.

The next publication in which any of these Prefaces appeared, bears the following title: "Angeli Mariæ Card. Quirini, Bibliothecarii quondam Vaticani, et Episcopi Brixienensis, Liber singularis de optimorum Scriptorum editionibus quæ Romæ primum prodierunt

¹ *The Director*, by the Rev. F. F. Dibdin, ii. 48—50.

post divinum Typographiæ inventum, à Germanis opificibus in eam urbem advectum; plerisque omnibus earum editionum seu præfationibus, seu epistolis in medium allatis; cum brevibus observationibus ad easdem, rei Typographicæ origini illustrandæ valde opportunis. Recensuit, annotationes, rerumque notabiliorum indicem adjecit, et diatribam præliminarem de variis rebus ad natales artis Typographicæ dilucidandos facientibus, præmisit Jo. Georgius Schelhornius. Impensis Jacobi Ottonis, Lindaugiæ 1761," quarto.

Many of these Prefatory Epistles have been given by Hoffmann in his excellent Bibliographical Dictionary of Greek Authors. Bandoni has partially reprinted some of the Florentine Prefaces; Audifredi has done the same for those from the Roman press. Extracts from several will be found in Schelhorn's *Amœnitates Literariæ* and in Dibdin's *Bibliotheca Spenceriana*. Roscoe in his *Leo X.* has reprinted the preface of Aldus to the first edition of Plato. It is plain that Renouard had read every word of the Aldine prefaces, and so probably had Ginguené and Sismondi. Maittaire and Panzer were evidently familiar with them, and have made copious extracts from them.

A catalogue of these Prefaces, with some remarks on their nature, and the desirableness of reprinting them, was communicated by myself to the *Philobiblon Miscellany* in 1854.

The present collection, in addition to the Authors commonly called Classic, includes Dictionaries, Lexicons and Grammars, as well as the Prefaces to the first Editions of the Sacred Scriptures: namely, that of Jerome to the Latin Vulgate, that of Ambrose to the Greek Bible, that of Erasmus to the Greek Testament, and that of Cardinal Ximenes to the Polyglot Bible.

I am not disposed to consider the Classics so essentially heathen, as to exclude Christian writers of the same period. I have thus introduced the Aldine *Poetæ Christiani Veteres*; but I have excluded the Fathers of the Church, such as Augustine, Cyprian,

Chrysostom, and Lactantius. I have been induced to make an exception in favour of the Preface of Giovanni Andrea to the Gloss of Nicolas de Lyra on account of its great bibliographical interest.

There are many writers after the time of Alaric ancillary to the study of the Classics, whose value is purely contingent upon the interest we take in them, who may with propriety be included. In this number will be found the names of Donatus, Photius, Hesychius, Julius Pollux, Suidas, Stobæus and Stephanus Byzantinus.

With these few exceptions I have accepted the term classical in its ordinary signification. It is necessary to draw a line somewhere, and I have done so to the best of my judgment.

“The classical literature of a nation includes, strictly speaking, only the works of its best authors. Its æra is that during which the national intellect is in its greatest vigour and health; when the language, which is the exponent of that intellect, exhibits the most perfect refinement and purity, when poetry, philosophy and history are in their most flourishing condition.”¹ Professor Browne accordingly considers that from the time of the Emperor Hadrian, when those characteristics fail it, the term can no longer be applied to the literature of Rome.

The term Classic has been universally received, but never accurately defined. To the best of my knowledge it is an arbitrary and unphilosophical word, meaning those Greek and Roman authors customarily used to form the taste and furnish the basis of general education; the books which a Leo the Tenth would have read for pleasure, or a Dauphin for instruction. Therefore in proportion as an author “*melioris ævi*” tends to scientific subjects apart from “*literæ humaniores*,” he is less regarded as a Classic. Thus Euclid becomes doubtful, while Apollonius of Perga is quite excluded. Or to take another view, Plato lived at Athens,

¹ Browne's *History of Roman Classical Literature*, 1853, p. 1 and p. 549.

therefore he is a Classic; Plotinus at Alexandria, therefore he is not a Classic. Suppose we admit all the Greek and Roman heathen authors of note from the origin of literature to the year 400 to be Classics, then would it not be objectionable to admit Ausonius, who wrote indifferent poetry at Bordeaux, and to exclude much greater men, such as Plotinus, Philo, and Diophantus the inventor of Algebra?

"It may be true that in the Italian republics," as Mure remarks, "and in old Greece, the dispensers of fame were a select body, and the consequence was a high standard of taste. But it must be allowed that the decision at least was arbitrary, and that it admitted of no appeal. By the end of the sixteenth century all the ancient authors of any note had been already submitted to the press, and the labours of the commentators of the succeeding century were chiefly occupied in elaborate annotations upon original texts, and in gross personal abuse of each other."¹

Now it appears to me contrary to the spirit of our age, its scientific and more thoughtful tendencies, to be content with what some Royal Typographer or Prince's tutor thought to be a Classic author, and as such to be included in an eligible set of books. I incline to the belief that the men of genius and literary taste who lived with the Medici, or frequented the Court of Francis I. of France, arrogated to themselves the duty of settling "who was who" of the old world according to their fancy. I think we may venture to be recalcitrant, and now that authors like Hallam, Sismondi, and others have set us upon measuring writers by their real merits, and science is placed so much more on a par with poetry and philosophy, it is worth consideration whether the term Classic cannot be defined with more precision.

There are some who would consider it a good service done to literature if this distinction were broken down, who would place

¹ Mure's *Language and Literature of Ancient Greece*.

Froissart by the side of Livy, and Dante by the side of Virgil. In fact every nation has its own literature and its own Classics, which it is not always easy for a native, much less for a foreigner to determine. Wherever a complete literature has been formed, as in France, Italy, Germany and England, we find in each country philosophers, poets and historians, worthy to be placed on the same level with those of Greece and Rome.

Great as is our appreciation of the first editions of Ariosto, Dante, Petrarch and Boccaccio, of Chaucer, Spenser, Shakespeare and Milton, or even of Thomas à Kempis and the Roman de la Rose, they belong to another and to a distinct class from that which this work embraces.

In an enlarged view of literature there is a natural distinction between those authors whose works have either improved, or delighted the world, and which have in consequence been frequently reprinted: and other coeval writers, the printing of whose works never produced any sensible impression upon their own or any other age.

The Prefaces now collected derive their chief importance from the proofs which they afford of the genuineness and integrity of ancient books, by shewing the existence of several copies evidently anterior to the first printed edition, which copies by their general agreement, and not less so, by their smaller diversities, clearly indicate a common origin. Many of them, it is true, are simply Dedications, and those which are literary disquisitions upon the authors, have long ago been superseded, as such. There is but a small amount of anecdote, and not much to illustrate manners or personal feelings. The dedications of Aldus are worth all the rest; there is a high and a noble feeling, a self-respect, and simplicity of language about him which is delightful: he certainly had aspiring hopes of doing the world good; he expresses himself about his labours "*adjuvante Jesu Christo;*" and he is a specimen of mental freedom glorious to the Republic which nurtured him. He and An-

drea of Corsica were as far as the poles asunder in their notions and objects. The Bishop of Aleria places Platonism almost on a level with Christianity, calling Plato absolutely divine. He also complains that niggardly collectors withheld the loan of their MSS. from him, because they esteemed the art of printing to be a depreciation of their property: the Pope and Cardinals being all of them honourably distinguished by opposite behaviour. Aldus declares that he printed a thousand copies of some good work monthly, and begs men to buy that he may print the more. In the preface to the first volume of his Aristotle we find a noble peroration upon the object with which he pursued Greek literature, in the hopes of diverting men's minds from hostilities, and bringing back peace to Europe.

Honest John Froben is a refreshing contrast to the courtly Andrea. He thinks that the printing of the Holy Scriptures is a work which carries with it its own reward, howsoever it may pay him. John of Piacenza addresses the Bishop of Bergamo as a man who would assuredly sympathize with his wish to bring critical learning to the improvement of the text of Holy Scripture, a thought in advance of his day, 1481. He claims Augustine as an advocate of the same views, and condemns as very ignorant persons those who aver that Scripture is not to be subjected to the ordinary canons of grammar. Obsopæus inveighs against the German printers for circulating a large number of unlearned and unedifying controversial tracts, instead of printing older and more solid authors. Their country had invented typography, but these men had fallen away from the great object of it, and were doing mischief. He wishes they would imitate Aldus, and, writing to his patron from Haguenau in 1530, he asserts his own opinion of the value of classical learning in these remarkable words: "*In hoc enim omne tuum incumbit studium, Princeps optime, ut constitutâ per verbum Dei pietate, veroque Dei cultu erecto, bonis etiam literis apud tuos locus concedatur. Intelligis enim acutè citra*

harum adminiculum Verbi Divini functionem sincerè administrari non posse."

One would hardly have expected that in the *Astronomici Veteres*, published after the discovery of America, there should not be a word upon the advancement of navigation by such means; and that Jenson should have printed the *Rei Rusticæ Scriptores* chiefly as an exhibition of highly antiquated Latin, without a wish that there should be two ears of corn where there was only one before. But that is the moral trait of them all, except Aldus, Froben, and one or two besides. Nevertheless, the fine spirit and high principle which animated many of the early editors, deserve to be reproduced and exhibited in their own language. Such sentiments can never fail to produce a beneficial effect even on the most casual reader. Many indeed are the curious points of literary feeling, and the interesting details of literary history which these Prefatory Dedications present. They have been frequently referred to by the recent editors of the best editions of the classics. They thus serve to illustrate the literature of Mediæval Europe, and to assist the classical scholar in his perusal of the ancient authors of Greece and Rome.

It is not my province, nor need I attempt to trace the progress of learning from its birthplace in the gorgeous East to its solemn abodes in the mysterious temples of Egypt, or to its remarkable cultivation by the wisest, the bravest, and the politest people upon earth. It may well be that much of what we deem modern discoveries were known to the ancient world. It may be that the inductive philosophy formed the basis of the system of the old Greek Philosophers, since it is known that Empedocles, Leucippus, Anaxagoras, and others of their age, stood much higher in the esteem of Bacon than their successors, Plato, Zeno, and Aristotle, by whose lustre they had been so much superseded, that not only have their works nearly perished, but their very tenets are with difficulty ascertained.

It has been well observed by Arnold, that "the mind of the Greek and of the Roman is in all essential points of its constitution our own; and not only so, but it is our own mind developed to an extraordinary degree of perfection. Wide as is the difference between us with respect to those physical instruments which minister to our uses, or our pleasures; although the Greeks and Romans had no steam-engines, no printing-press, no mariner's compass, no telescopes, no microscopes, no gunpowder; yet in our moral and political views, in those matters which most determine human character, there is a perfect resemblance¹."

Great and many have been the doubts thrown upon the genuineness and authenticity of the ancient authors, needlessly increasing the difficulty of their study. Mr Hallam, weighing the amount of this disadvantage, expresses his estimate of it thus: "Doubtless there is a greater want of security as to books written before the invention of printing than we are apt to conceive, especially where independent manuscripts have not been found; but it is the business of a sagacious criticism, by the aid of internal or collateral evidence, to distinguish, not dogmatically, as most are wont, but with a rational, though limited assent, the genuine remains of ancient writers from the incrustations of blundering or imposture²."

All honour is due to those pioneers of literature who, when Grammars and Dictionaries were not only scarce but imperfect, and indexes unknown, dug deep into the mine of ancient learning, and disclosed those treasures which were then as now so highly prized. Veneration for antiquity, combined with the charm of novelty, gave a zest to the revival of letters, which we, accustomed to the most gigantic efforts of the press as matters of familiar occurrence, can hardly appreciate. It was as if on the

¹ Arnold's *Miscellaneous Works*, collected and republished, London, 8vo, 1845, p. 349.

² Hallam, *Introduction to the Literature of Europe in the fifteenth, sixteenth, and seventeenth Centuries*. Third edition, London, 1847. 3 vols. octavo. II. 354.

classic soil of Italy you had but to strike the earth beneath your feet, and disclose a new Herculaneum to the light of day.

A long period, emphatically termed the Dark Ages, intervened between the flourishing period of Roman literature and the revival of classical learning, consequent upon the discovery of the buried literature of antiquity in the fifteenth century. Literature, it is well known, participated in the decline of the Roman Empire, and on the irruption of the rude nations of the North, was so completely overwhelmed, that during the fifth, sixth, and seventh centuries all Europe was plunged in the deepest ignorance.

The star was seen in the East which first shed the light of knowledge on benighted Europe.

The learning of Arabia, carried by Saracenic arms to Spain, began to dispel the darkness of the Western world, and the intercourse begun in the eighth century with this polished people was renewed in the eleventh by the religious frenzy of the Crusades. In the ninth century Charlemagne and Alfred gave some impulse to the yet unformed mind of Europe, and under the Papal power the infant tree of knowledge grew up and flourished. Even the controversies excited by dissent from the Romish Communion had their use, in the salutary excitement they afforded to intellectual activity. In the darkest ages there seem to have been a few who were comparatively enlightened, and by the cultivation of learning and the arts may be said to have maintained the continuity of knowledge, and "to have been (if I may use the expression) like the twilight of a summer's night; that auspicious gleam between the setting and the rising sun, which though it cannot retain the lustre of the day, helps at least to save us from the totality of darkness¹."

It providentially happened that when the human mind in various parts of Europe roused itself from the lethargy by which it had been oppressed during the tedious course of many centuries,

¹ Harris's *Philological Inquiries*, p. 111, c. 2.

the troubled state of the Eastern Empire compelled many learned Greeks to quit their native country and fly into Italy. Papal Rome received these illustrious fugitives with open arms.

The revival of classical literature was the natural consequence of the protection thus afforded to its professors.

Nicholas the Fifth, about the year 1440, established public rewards at Rome for composition in the learned languages, appointed professors in Humanity, and employed intelligent persons to traverse all parts of Europe, in search of classic manuscripts buried in the monasteries.

The Italian ecclesiastics abandoned the pedantries of a barbarous theology for the cultivation of the purest models of antiquity, and the Court of Rome, which had for so many centuries enslaved the minds of men, became the first to restore the intellectual liberty of Europe.

“The ardour which Italy exhibited in rescuing the relics of elegant literature from oblivion was not confined to those of her Latin ancestors. We are cognisant of the attempts of Petrarch and Boccaccio to revive among their countrymen the study of the Greek language; and before the close of the fourteenth century Manuel Chrysoloras, pressed by the intreaties of many learned men, exchanged the schools of Byzantium for those of Italy. He first taught at Florence, then in Milan, and in other cities; by which means a general taste was excited for Grecian literature, and men of high classical eminence were numbered amongst his scholars. The Tuscan capital was ever foremost in the career of learning, but after the celebration of her Council in 1439, which was attended by so many learned Greeks, not a few of whom remained within her walls, she might justly be regarded as the Athens of Italy. In the mean time other scholars flying from the distresses of Constantinople sought a retreat in the same hospitable land. Among these was Theodore Gaza, a man of high endowments, and Demetrius Chalcondylas, a native of Athens, and others whose names are recorded by Tiraboschi.

To Eugenius IV., to Nicholas V., to Pius II., and some other Popes of this age, the Greek exiles were indebted for a patronage which they repaid by splendid services in the restoration of their native literature throughout Italy. Bessarion, a disputant on the Greek side in the Council of Florence, was well content to renounce the doctrine of single procession for a cardinal's hat; a dignity which he deserved for his learning, if not for his pliancy. Theodore Gaza, George of Trebizond, and Gemistus Pletho, might equal Bessarion in merit if not in honours. These all emigrated before the final destruction of the Greek Empire; Lascaris and Musurus, whose arrival in Italy was posterior to that event, may be deemed perhaps still more conspicuous. They all experienced the patronage of those admirable protectors of letters, Cosmo de' Medici, and Alfonso, king of Naples."

These accomplished emigrants diffused, throughout the districts in which they took refuge, the knowledge of the Greek language. Fixing their residence in the Italian Universities they were hailed as the dispensers of science and the oracles of wisdom. Their lectures were assiduously attended, and their instruction imbibed with enthusiasm. Rudolph Agricola was the first Greek scholar who brought Italian learning over the Alps. He was moreover the first to discern in the boy Erasmus the promise of his future fame. Many English scholars, among whom were Grocyn and Linacre, availed themselves of the facilities of intercourse with Italy to introduce the Greek language into the Universities of their native country, and embraced with alacrity the opportunity of learning that beautiful language, which, as Gibbon happily remarks, "gives a soul to the objects of sense, and a body to the abstractions of philosophy."

Lord Broughton regards the Greek scholars of the fifteenth century "in the light of grammarians well versed in their native tongue, not as the heirs of the genius of their ancestors. Their poets, orators, and philosophers had long slumbered in the monas-

teries of Mount Athos, or the recesses of the Byzantine Libraries: and the first by whom they were wakened and brought to light, or who imbibed their divine spirit and revived a true taste for ancient literature, were the scholars of the Florentine Academies, supported by the patronage of the princes and rulers of the Italian states. Indeed the recovery of the works of the most valuable authors is not to be attributed to the Greeks themselves, but to the munificent exertions of the Medicean family, and the labour of those who were employed under their direction or remunerated by their bounty. The industry of Aurispa and Philelphus appears incomparably more active and useful than that of any native Greek, and the talents and erudition of such men as Ficino, Landino, Bracciolini, Politiano, and Sannazaro eclipse the fame of those who are called the instructors of the Italians¹."

The latter half of the fifteenth century was distinguished by the diligent study of the Greek and Latin languages. "It was to the writers in those languages," as Mr Hallam justly observes, "that the theologian, the civil lawyer, the physician, the geometer and philosopher, even the poet, for the most part, and the dramatist, repaired for the materials of their knowledge and the nourishment of their minds²."

"The scholars of that day disclaimed any other than the Latin tongue as the medium of their publications, or even of their private epistolary correspondence. They thought with Waller, that

‘Those who lasting marble seek,
Must carve in Latin or in Greek.’

But let us not err by despising them as a race of unprofitable pedants. We should be grateful to men whose indefatigable labours preserved for us the perishable remains of classic literature, and who thus opened a free and familiar converse with the great minds

¹ *Travels in Albania and Greece*, in 1809 and in 1810, by John Cam Hobhouse, Lord Broughton. London, second edition, 1858. Vol. 1. pp. 484—5.

² *H. of L.* 1. 319.

of antiquity; and we may justly feel some degree of reverence for the enthusiasm of an age in which the scholar was willing to exchange his learned leisure for painful and perilous pilgrimages, when the merchant was content to barter his rich freights for a few mouldering, worm-eaten folios, and when the present of a single manuscript was deemed of sufficient value to heal the dissension of two rival states¹."

Roman poetry was more generally understood and more diligently studied in the earlier days of English literature, than the yet scarcely discovered stores of Greek learning. Want of originality was not considered a defect in an age the taste of which, notwithstanding all its merits, was very artificial, whilst the exquisite polish and elegance which constitute the charm of Latin Poetry, recommended it both to admiration and imitation. Hence English poets have been chiefly indebted to the Roman for their most happy thoughts, and our native literature is largely imbued with a Virgilian and Horatian spirit. This circumstance adds an especial interest to a survey of Roman literature as the fountain from which welled forth so many of the streams that have fertilised our poetry. The *Georgics* have been frequently taken as a model; and our descriptive poets have drawn largely from this source. Warton considered Philips' *Cyder* the happiest imitation of that work: and the *Seasons* of that eminently descriptive poet Thomson is a thoroughly Virgilian poem. The beautiful translation by Pope of the Epistle from Sappho to Phaon, is familiar to all, and his touching picture of the struggle between passion and principle in the letter of Eloisa to Abelard, owes a portion of its inspiration to the Epistles of Ovid². The sweet poem of Rucellai entitled *The Bees*, is little else than a free translation of the fourth *Georgic* of Virgil.

Mr Hallam has thus distinguished the several successive periods

¹ Prescott, *On the Poetry and Romance of Italy. Miscellanies*, pp. 550, 1.

² Browne, *History of Roman Classical Literature*, p. 256.

in the cultivation of the Latin language since the revival of letters: "If we begin with Petrarch, since before his time there was no continuous imitation of classical models, the first period will comprise those who desired much, but reached little, the writers of the fourteenth and fifteenth centuries, destitute of sufficient aids, and generally incapable of clearly discriminating the pure from the barbarous in Latin. A better era may be dated from Politian; the ancients were now fully known, and studied with intense labour; the graces of style were frequently caught; yet something was still wanting to its purity and elegance. At the end of a series of improvements, a line marked by Bembus, Sadolet and Longolius, we arrive at a third period, which we may call that of Paulus Manutius, the golden age of modern Latinity. The diligence in lexicography of Robert Stephens, of Nizolius, of Manutius himself, and the philological treatises of their times, gave a much greater nicety of expression; while the enthusiasm with which some of the best writers emulated the ancients inspired them with sympathetic eloquence and grace. But towards the end of the century, when Manutius and Muretus and Maphæus, and others of that school had been removed by death, an age of worse taste, and perhaps of more negligence in grammar, came on, yet one of great scholars, and of men powerful even in language—the age of Lipsius, of Scaliger, of Grotius. This may be called the fourth period; and in this apparently the purity of the language, as well as its beauty, rather declined. Finally, the publications of Scioppius and Vossius mark the beginning of another period, which we may consider as lasting to the present day. Grammatical criticism had nearly reached the point at which it now stands; the addition, at least, which later philologists, Perizonius, Burmann, Bentley and many others have made, though by no means inconsiderable, seem hardly sufficient to constitute a distinct period, even if we could refer them properly to any single epoch¹."

¹ Hallam, *Introd. to Literature of Europe*, II. 289.

The first academies of Italy directed their principal attention to classical literature; they compared manuscripts, they suggested new readings or new interpretations, they deciphered comic inscriptions, they sat in judgment on a Latin ode or debated the propriety of a phrase¹.

The treasures of ancient learning dispersed by the conquest of Constantinople were conveyed across the Adriatic to a land which was prepared to receive, appreciate, and preserve them. Already the scholars of Italy had imbibed the spirit of their own long-entombed literature. The labours of Politian were bestowed upon Ovid, Suetonius, Statius, Pliny the younger, the *Historiæ Augustæ Scriptores*, and Quintilian. Georgius Alexandrinus Merula undertook to regulate the text of Martial, of the *Rei Rusticæ Scriptores*, and of Plautus. Bartolomeus Pontius employed his talents on Persius, and Lancelottus his time on Columella. Domitius Calderinus, Jacobus Grassolarius and Thadeus Ugoletus edited the *Declamations of Quintilian*. The eminent scholar Erasmus was of material assistance to Aldus in his typographical labours. The early editions of Virgil and Horace were enriched with the notes of Calderino and Landino. Regio commented upon Ovid, and Omnibonus Leonicenus upon Lucan; both upon Quintilian. Hermolaus Barbarus corrected the *Natural History of Pliny* and the *Geography of Pomponius Mela*. Many scholars devoted themselves to Cicero.

Giovanni Andrea, Bishop of Aleria, in the Island of Corsica, deserves especial notice as the most indefatigable editor of the early Classics. This eminent scholar was descended from the family of Bussi, or Bossi, and was born at Vigevano, on the 23rd of July, 1417. He studied at Mantua, under the celebrated Vittorino da Feltre, and was fellow-pupil with the sons of Giovanni Francesco Gonzaga, marquis of Mantua. He appears to have suffered greatly from poverty, in the earlier part of his life, as he relates of himself that

¹ Hallam, *Introd.* i. 471.

prior to the pontificate of his patron, Paul II., he had scarcely sufficient wherewith to pay for the shaving of his beard. His circumstances, however, improved, and he obtained a place at court, in the service of Cardinal Nicolo di Casa, with whom he spent six years. In consequence of the scantiness of the notices extant respecting him, it is difficult to follow his career, but he appears to have visited various foreign universities, particularly that of Paris. His first promotion was to the bishopric of Acci, in Corsica, but previously to the year 1469, he was translated by Pope Paul II. to that of Aleria in the same island. We learn from his epitaph that he was afterwards referendary, librarian, and secretary to Pope Sextus IV. His death took place on the 4th of February, 1475.

Trithemius attributes to Andrea some commentaries on the fourth Decretal, and the two works, *De Usu Feudorum*, and *De Appellationibus*; but Mazzachelli doubts his claim to any share in these, and conjectures that Trithemius has confounded the bishop with the canonist of the same name. Zeitner calls him the author of a very rare volume of epistles, printed at Venice. His great merit, however, consists in his having edited, and carried through the press, the first editions of several classical authors printed at Rome by Conrad Sweynheym and Arnold Pannartz, who first introduced the art of printing into that city. The works so edited by him were, in 1468, St Jerome's Epistles, in two volumes, reprinted in 1470; the *Metamorphoses* of Apuleius; the *Noctes Atticæ* of Aulus Gellius; Cæsar's Commentaries, reprinted in 1472; the *Familiar Epistles* of Cicero, reprinted in 1470, 1471, and 1472, and Lucan's *Pharsalia*. About the same time, the *Decades* of Livy; the first Latin Version of Strabo's *Geography*, and the *Works* of Virgil, reprinted about 1471. In the year 1470, Pliny's *Natural History*, Pope Leo's *Sermons* and *Epistles*, two editions of which were published in the same year; the works of Lactantius; the *Institutes* of Quintilian;

Suetonius on the Twelve Cæsars; and Thomas Aquinas on the Four Evangelists. In 1471, St Cyprian's Epistles; the Bible in Latin with Aristeas de LXX. Interpretibus; the Poem of Silius Italicus on the Second Punic War; Cicero's Orations; the works of Ovid, and the Gloss of Nicolaus de Lyra on the Bible, in five volumes, the first of which was published in 1471, and the remainder in 1472. In the revisal of the Greek passages, Andrea was assisted by the celebrated Theodorus Gaza. Prefixed to the works of Nicolaus de Lyra, printed at Rome in 1472, in folio, is a long epistle, or memorial, addressed by Andrea to Pope Sixtus IV. in which, after mentioning the large number of copies of each work printed by Sweynheym and Pannartz, he proceeds to solicit the Pope to relieve the poverty and distress into which they were plunged by the difficulty of disposing of their books¹.

The labours of Marsilio Ficino in the revival of literature have been enumerated by himself in the following letter to Politian, which I have extracted from the Appendix, No. LV. to the sixth edition of Roscoe's *Life of Lorenzo de' Medici*, II. 389.

"MARSILIUS FICINUS ANGELO POLITIANO, Poetæ Homérico, s. d.

"Quid totiens quæris librorum meorum titulos, Angele? An forte ut tuis me carminibus laudes? at non in numero, sed in electione laus: non in quantitate, sed in qualitate bonum. An potius ut mea apud te habeas omnia, quoniam amicorum omnia communia sint? utcunque sit, accipe quod petieras. E Græca lingua in Latinam transtuli Proculi Platonici physica, et theologica elementa; Jamblici Calcidei libros de secta Pythagorica quatuor; Theonis Smyrnei mathematica; Platonicas Speusippi Definitiones; Alcinoi epitoma Platicum; Xenocratis librum de mortis consolatione; Carmina symbolaque Pythagoræ; Mercurii Trismegisti librum de potentia et sapientia Dei; Platonis libros omnes. Composui autem

¹ Memoir by Mr Winter Jones, of the British Museum, in the Biographical Dictionary published by the Society for promoting Useful Knowledge.

Commentarium in Evangelia; Commentariolum in Phædrum Platonis; Commentarium in Platonis Philebum de summo bono; Commentarium in Platonis Convivium de Amore. Composui Physiognomiam; Declarationes Platonicæ disciplinæ ad Christophorum Landinum, quas postea emendavi; Compendium de Opinionibus Philosophorum circa Deum et animam; Economica; De Voluptate; De quatuor philosophorum sectis; De Magnificentia; De Felicitate; De Justitia; De Furore Divino; De Consolatione parentum in obitu filii; De Appetitu; Orationem ad Deum theologicam; Dialogum inter Deum et animam theologicum; Theologiam de Immortalitate animorum, in libros decemque divisam; Opus de Christiana Religione; Disputationes contra astrologorum judicia; De raptu Pauli in tertium cælum; De lumine argumentum in Platoniam theologiam; De vita et doctrina Platonis; De mente quæstiones quinque; Philosophicarum epistolarum volumen. Utinam, Angele, tam bene quam multum scripserimus. Utinam tantum cæteris nostra placeant, quantum ego tibi tuque mihi. Vale."

Boccaccio was one of the earliest students of Greek literature, and one of the first among his countrymen to understand the original text of Homer.

Leonardo Aretino was, perhaps, the ablest scholar of his age. He took the lead of those who unlocked the treasures of literature by the translation of the Grecian authors. His Latin style is less encumbered with faults than that of any of his contemporaries. Æneas Sylvius, indeed, declared it his opinion that after Lactantius he approached the nearest of any of the later writers to the elegance of Cicero¹. His versions of the various works of Plato, Xenophon, Plutarch, and other Greek authors have been enumerated by Laurentius Mehus, in his edition of the letters of that celebrated scholar, printed at Florence in 1741.

Erasmus diffused over his age a lustre such as no other name among the learned supplies. It was the peculiar characteristic of

¹ Shepherd's *Poggio*, p. 396.

the greatest of the "Reformers before the Reformation," that in the scholar he never forgot the Christian. "Unus adhuc," he says in one of his early letters, "scrupulus habet animam meam, ne sub obtentu priscae literaturae nascentis caput erigere conetur Paganismus; ut sunt inter Christianos, qui titulo penè duntaxat Christum agnoscunt, caeterum inter Gentilitatem spirant¹." His great undertaking, an edition of the Greek Testament, with explanatory notes, and a continuous paraphrase, came from the press of Froben, at Basle, in 1516, preceding every other impression of the Greek text. Erasmus also superintended the first edition of the Geography of Ptolemy, from the same press, in 1533. The dedication copy of this work, printed upon vellum, which was presented to Henry the Eighth, is now in the British Museum.

It has been justly remarked by Mr Stirling, "That enthusiasm for classical antiquity, its literature and art, which was first kindled by Petrarch, and soon flamed in all the courts and cloisters of Italy, never communicated itself to the national mind of Spain, or extended beyond the bosoms of a few students in the seats of learning. Even at Alcala and Salamanca, St Jerome was more popular than Cicero. In Antonio de Nebrixa, Castille may boast of a scholar, who was worthy of being the contemporary of Valla and Erasmus. But even in Cardinal Ximenes, the most munificent patron of learning whom she has ever known, she by no means possessed a Lorenzo or a Leo. To promote and improve the study of theology was the sole end and aim of her literary and scholastic foundations; and for the poetry and philosophy of Greece and Rome he cared no more than he did for that Moorish literature which he consigned to the flames at Granada²."

The name of Francis Ximenes must ever be associated with the Polyglot Bible, which he caused to be printed at Alcala in 1516—18, and which remains the noblest monument of his munifi-

¹ *Life of Erasmus*, in the Quarterly Review, No. 211, pp. 1—58.

² *Velasquez and his Works*, by William Stirling; London, 1855, p. 9.

cence, and one of the proudest achievements of the press. But perhaps the best evidence of his love of literature will be found in his Preface to the *Missale Toletanum*, printed at Burgos in 1512:

“FRANCISCUS XIMENES, S. R. E. tituli Sanctæ Balbinæ Cardinalis, Decano Capitulo, Curionibus ac Beneficiariis nostræ Dioceseos Salutem in Christo Jesu sempiternam.

“Ecclesia Toletana fratres charissimi cujus administratio nobis in totum, in partem vobis, commissa est: quemadmodum alias non solum Hispaniæ sed etiam totius orbis terrarum ecclesias magnitudine ac decore propemodum antecellit: ita etiam conveniens est ut illas ornamentis quoque vincat. Nostram vero, quod ad nos attinet, cum omnibus in rebus quam ornatissimam esse cupimus, tum imprimis preciosa librorum suppellectili, eorum maxime qui ad rei divinæ cultum pertinent, instructam esse laboramus. Faciant alii templorum fundamenta, construant parietes, erigant turres, testudines suspendant, dum nobis relinquunt, dicare bibliothecas, comportare libros, atque sacris codicibus sacerdotes, ministros, atque etiam ædituos instruere. Sunt illa fateor sponsæ nostræ monilia, sunt coronæ, sunt periscelides, sunt enotia. Hæc vero quæ nos curamus murænulæ aureæ vermiculatæ argento. Hæc est turris illa David instructa propugnaculis. Hic est hortus conclusus et fons signatus, absque eo quod intrinsecus latet. Hic est liber ille signatus sigillis septem, qui ab agno tantum et aliis cui agnus dederit facultatem potest aperiri. In hoc sunt illa mysteria, quæ nefas est ab hominibus profanis attrectari. Hunc igitur vos fratres charissimi nimia brevitate compactilem accipite, atque deinceps a nobis quæ desunt in dies expectate. Id enim nunc molimur, ut in chartis pergamenis ex arte typica omnes rei divinæ libros excudi faciamus. Valet fratres charissimi, atque nos orationibus vestris juvate.”

The epistolary correspondence of the learned men of the fifteenth century contains frequent and striking intimations of the

value which was then set upon good modern copies of the works of classic writers. It may therefore be presumed that the discovery of an ancient manuscript was the subject of exultation to all the lovers of the polite arts. Foremost in the research for these precious objects of antiquity we find the name of Poggio Bracciolini the Florentine. This elegant scholar was indefatigable in his search for ancient Manuscripts. He discovered in a monastery of Cluniac monks, in the town of Langres, a copy of Cicero's Oration for Cecina, of which he made a transcript. In the course of his various journeys he discovered the following orations by the same author—*De lege Agraria contra Rullum*, libri I. and II.; *Contra legem Agrariam ad populum*; and that *In L. Pisonem*. With the assistance of Bartolomeo di Montepulciano, Poggio also restored to light the poem of Silius Italicus, the treatise of Lactantius de *Irâ Dei et Opificio Hominis*, Vegetius de *Re Militari*, and the works of Nonius Marcellus, Ammianus Marcellinus, Lucretius, Columella and Tertullian. Before the time of Poggio, eight only of the Comedies of Plautus were known to the classical student. By the aid of Nicolas of Treves, whom Poggio employed to search the monasteries of Germany, twelve more were brought to light, together with a fragment of Aulus Gellius. Poggio also found a copy of Julius Frontinus de *Aquæductis*, and eight books of the treatise of Firmicus on Mathematics, lying neglected and forgotten in the archives of the monastery of Monte Casino. The former he transcribed and returned to the library. He also procured from Cologne the fifteenth book of Petronius Arbiter, a small fragment of which author he had before discovered in Britain. By his exertions also the entire work of Columella was brought to light, of which only fragments had been known to the earlier scholars. For the preservation of the *Bucolics* of Calpurnius, the republic of letters is also indebted to the sagacious diligence of Poggio, who in 1417 received the congratulations of Francesco Barbaro on his successful diligence in the recovery of the works of

Manilius, Lucius Septimius, Caper, Euty chius, and Probus. Many of these works were subsequently transcribed by the learned ecclesiastic Ambrogio Traversari¹. Poggio also examined several Monasteries in the neighbourhood of Constance, in spite of the inclemency of the weather, and the badness of the roads, and was rewarded by finding in that of St Gall, in the dungeon of a tower, buried in rubbish and dust, a complete copy of Quintilian, the first three and one-half of the fourth books of the *Argonautics* of Valerius Flaccus, and the *Commentaries* of Asconius Pedianus on eight of Cicero's *Orationes*, the two latter of which he transcribed.

"The monks of St Gall were under the rule of the Benedictines, which has ever been famed for its love of science; and for nearly three hundred years there was held within its walls a kind of academy, which produced many learned men, when the rest of Switzerland lay buried in dense ignorance. It became the asylum of learning from the dark era of its foundation, and the two still darker ages that followed. From their chronicle the major part of Swiss history is drawn; and their love of natural knowledge led them to form a museum of natural curiosities, enriched with the relics of Roman domination, the first ever known in Helvetia. So early as the year 816, Gosport, the second abbot, had amassed a very rare and extensive library, at that period of inestimable worth; and to their noble exertions posterity is indebted for the preservation of many of the best classical authors, such as Homer, Pindar, Quintilian, and Cicero. Here also the authors of Rome and Greece were not only read, but copied; the writing as practised by the monks of St Gall, that most invaluable accomplishment, when printing had not yet enlightened the world, was exquisitely fine, and many possessed the sister art of embellishing their manuscripts by illumination. They reduced into the vulgar tongue many parts of the Bible, especially the Psalms, Canticles, and Eccle-

¹ Shepherd's *Life of Poggio*, pp. 104—117.

siastes. Greek was not unknown to them, says one of their chroniclers, though the ancient poets appeared to some of the old monks 'very useless.' Many, however, knew Virgil by heart, considering his subjects those appertaining to life. They compiled also Latin Grammars, and the story of the adventures of the Duke of Swabia, in Latin verse, was composed by a monk named Odo. The ponderous shelves of their library contained manuscripts in all living tongues,—Romansch, still used in the Grisons, the Romance of the Pays (now Canton) de Vaud, Swabian, the dialect of the Cantons of Bâsle, Thurgovia, Berne, Zurich, and province of Wurtemberg, with German and French. The adventures of Alexander the Great in Latin, and the Niebelungen Lied, more esteemed at that very early period, than subsequently, when its curious legends were become yet further removed from living manners, were familiar to those admirable men; and visitors from all countries, even England, Ireland, and Scotland, brought, from time to time, their literature to this mart of erudition, perhaps the most ancient ecclesiastical establishment in Europe, between the eighth and eleventh centuries. So late as the close of the fourteenth century, St Gall, still affluent, consumed its resources in useless splendour, and impoverishing efforts to extend its temporal dominion. It is melancholy to trace from one volume to another of Müller's History of the Swiss Confederation, the deterioration of their celebrated monastery, till ignorance and idleness banished the few remaining works of the library to a distant tower, there to moulder away in worms and dust. Still its existence lingered on till the French Revolution, when it was secularised, and the last Abbot, Pancratius Foster, died in 1829, a pensioner on the bounty of others, in the Convent of Muri¹."

¹ *Historical Pictures of the Middle Ages, in black and white, made on the spot, from researches in the Archives of Switzerland, by a Wandering Artist.* A new Edition, revised, with additions. Lond. 1854, Vol. I. pp. 263—266. Vol. I. pp. 20, 21.

Pietro Bembo, whom Roscoe has justly honoured with the epithet of illustrious, formed in his retirement at Padua, with great expense and assiduity, a collection of ancient Manuscripts of the Greek and Roman authors, which in point of number and value was exceeded by very few in Italy. Of these works the greater portion have since been incorporated into the library of the Vatican at Rome.

Andrea Navagero was one of the most active supporters of the Venetian Academy, and was indefatigable in collecting manuscripts of the ancient authors, several of whose works were published with his notes and emendations. Aldus himself in several dedicatory epistles warmly expresses his obligations to this elegant scholar.

A very ancient copy of the works of Cicero was discovered at Lodi by Gerardo Landriano, Bishop of that city. This manuscript contained, besides Cicero's Treatise on Rhetoric, which was already known, three books, *De Oratore*, entire, *Brutus de claris Oratoribus*, and the *Oratio ad Brutum*, which had till this period escaped the researches of the learned. Nobody could be found at Milan who was able to read the character in which these treatises were written. But Cosmo of Cremona deciphered and copied the treatise *de Oratore*, and Flavio Biondo transcribed *Brutus de claris Oratoribus*, whence copies were speedily multiplied and dispersed all over Italy¹.

Italy appears to have been the great and general mart of ancient authors, especially the Greek classics, which, upon the dispersion of the learned Greeks after the occupation of Constantinople by the Turks in 1453, were introduced into Italy. For the Turkish Emperors when seated at Constantinople, particularly Bajazet the Second, freely imparted these treasures to the Italian emissaries, who availing themselves of the fashionable enthusiasm, traded in the cities of Greece for the purpose of purchasing books,

¹ Shepherd's *Life of Poggio*, p. 130.

which they sold in Italy: and it was chiefly by means of this literary traffic that Cosmo and Lorenzo de' Medici, and their munificent successors, the Dukes of Florence, composed the famous Florentine Library¹.

The merchant princes of Florence, Cosmo and Lorenzo de' Medici, were the most munificent patrons of literary men. Leo the Tenth, their illustrious relative, is said to have received the rudiments of Greek from the great scholar Urbano, and to have cultivated the society of Scipione Forteguerria, better known as Carteromachus. That eminent Pontiff rewarded Angelo Arcomboldo for procuring the manuscript of the first five Books of the *Annals of Tacitus*, from the Abbey of Corvey in Westphalia, with 500 sequins.

The restoration of the Roman Academy, and the institution of a Greek Seminary at Rome, followed by the establishment of a Greek press under the superintendence of Lascaris, all attest the love of letters which characterised the Medicean Pontiff. His own librarian, Guarino, superintended the publication by Aldus of a collection of Grammatical Tracts in the Greek language, selected from thirty-four ancient Grammarians, whose names are prefixed; this work was published in 1496, under the title of *Thesaurus Cornucopiæ et Hortus Adonidis*. Guarino also edited Stobæus, but did not complete his Greek Dictionary till after the death of his celebrated patron.

In one of the most eloquent passages of his *Literary History of the Middle Ages*, Mr Hallam thus speaks of Lorenzo de' Medici, whose influence over literature extended from 1470 to his death in 1492:

“In a villa overhanging the towers of Florence, on the steep slope of that lofty hill crowned by the mother city, the ancient Fiesole, in gardens which Tully might have envied, with Ficino, Landino and Politian at his side, he delighted his hours of leisure with the

¹ Warton, *History of English Poetry*, II. 426—8.

beautiful visions of Platonic philosophy, for which the summer stillness of an Italian sky appears the most congenial accompaniment. Never could the sympathies of the soul with outward nature be more finely touched: never could more striking suggestions be presented to the philosopher and the statesman. Florence lay beneath them; not with all the magnificence that the later Medici have given her, but, thanks to the piety of earlier times, presenting almost as varied an outline to the sky. One man, the wonder of Cosmo's age, Brunelleschi, had crowned the beautiful city with the vast dome of its cathedral—a structure unthought of in Italy before, and rarely since surpassed. It seemed, amidst clustering towers of inferior churches, an emblem of the Catholic hierarchy under its supreme head; like Rome itself, imposing, unbroken, unchangeable, radiating in equal expansion to every part of the earth, and directing its convergent curves to heaven. Round this were numbered, at unequal heights, the Baptistery, with its gates, as Michael Angelo called them, worthy of Paradise; the tall and richly decorated belfry of Giotto; the church of the Carmine, with the frescoes of Masaccio; those of Santa Maria Novella, in the language of the same great man, beautiful as a bride; of Santa Croce, second only in magnificence to the cathedral of Saint Mark; and of San Spirito, another great monument of the genius of Brunelleschi; the numerous convents that rose within the walls of Florence, or were scattered immediately about them. From these the eye might turn to the trophies of a republican government, that was rapidly giving way before the citizen-prince who now surveyed them; the Palazzo Vecchio, in which the signiory of Florence held their councils, raised by the Guelf aristocracy, the exclusive, but not tyrannous faction that long swayed the city; or the new and unfinished palace which Brunelleschi had designed for one of the Pitti family, before they fell, as others had already done, in the fruitless struggle against the house of Medici; itself destined to become the abode of the

victorious race, and to perpetuate, by retaining its name, the revolutions that had raised them to power¹."

Giovanni Aurispa visited Constantinople, and arrived at Venice in 1423, with 238 manuscripts, amongst which were all the works of Plato, Proclus, Plotinus, Lucian and Xenophon, the histories of Arrian, Dio, and Diodorus Siculus, the Geography of Strabo, the poems of Callimachus, Pindar, Oppian, and those attributed to Orpheus. In one of his letters to Ambrogio Traversari, many other works are mentioned, some of which are not at present known, and have most probably perished².

Petrarch, the friend and the minister of princes, devoted during the whole of his long career, his wealth, his wide authority and his talents to the generous cause of philosophy and letters. He was unwearied in his researches after ancient manuscripts, and from the most remote corners of Italy, from the obscure recesses of churches and monasteries, he painfully collected the mouldering treasures of antiquity. Many of them he copied with his own hand—among the rest all the works of Cicero. His own beautiful transcript of the Epistles of the Roman orator is preserved in the Laurentian Library at Florence³. The Republic of Venice still possesses his noble library.

The celebrated scholar Francesco Filelfo in a letter to Ambrogio Traversari, written about 1429, gives the following catalogue of the books which he had collected during his residence in Constantinople. "Qui mihi nostri in Italiam libri gesti sunt, horum nomina ad te scribo: alios autem nonnullos per primas ex Byzantio Venetorum naves opperor. Hi autem sunt Plotinus, Ælianus, Aristides, Dionysius Halicarnasseus, Strabo Geographus, Hermogenes, Aristotelis Rhetorica, Dionysius Halicarnasseus de Numeris et Cha-

¹ Hallam, *H. of L.* i. 175, 6.

² Aurispæ *Epist. in Ep. Amb. Traversari*, xxiv. Ep. 53.

³ Prescott, *On the Poetry and Romance of Italy. Miscellanies*, p. 616

racteribus, Thucydides, Plutarchi Moralia, Proclus in Platonem, Philo Judæus, Herodotus, Dio Chrysostomus, Apollonius Pergæus, Ethica Aristotelis, ejus Magna Moralia et Eudemia, et Œconomica, et Politica, quædam Theophrasti opuscula, Homeri Ilias et Odyssea, Philostrati de Vita Apollonii, Orationes Libanii, et aliqui sermones Luciani, Pindarus, Aratus, Euripidis tragœdiæ septem, Theocritus, Hesiodus, Suidas, Phalaridis, Hippocratis, Platonis et multorum ex veteribus philosophis Epistolæ, Demosthenes, Æschinis Orationes et Epistolæ, pleraque Xenophontis Opera, una Lysiæ Oratio, Orphei Argonautica et Hymni, Callimachus, Aristoteles de Historiis Animalium, Physica, et Metaphysica, et de Animâ, de Partibus Animalium, et alia quædam, Polybius, nonnulli sermones Chrysostomi, Dionysiaca, et alii Poetæ plurimi. Habes qui mihi sunt, et his utere æque ac tuis¹."

Guarino Veronese less fortunate, was wrecked on the coast of Italy and his treasures were lost. Giovanni Lascaris, the editor of the *Anthologia Græca*, procured 200 MSS. from the Monasteries of Mount Athos, and Politian ransacked the likeliest places in Italy for similar treasures.

A new source of ancient learning was opened early in the eighteenth century. The acute Montfaucon² first detected in the *Codex Regius* of Paris, beneath the Greek text of Ephrem the Syrian, the far more precious fragment of the Old and New Testament in Greek, which the best critics have assigned to the sixth or seventh century. The diligence of Knittel gave to the world the translation of St Paul's Epistle to the Romans by Ulphilas Bishop of Gothland, in the fourth century, which was deciphered under the *Origines* of Isidore. He also noticed that in the early times of the art, books were sometimes printed on vellum from which ancient writings had been erased, and he instanced particularly an edition of the *Clementine Constitutions* printed

¹ Ambrosii Traversarii Opera, II. 1010.

² Montfaucon, *Palæographia Græca*, Op. 213, 214.

by Nicholas Jenson in 1476, on parchment which had undergone the process of obliteration to prepare it for that purpose. A portion of St Matthew's Gospel, ascribed to the sixth century, was printed from a superscribed Manuscript by Dr Barrett at the expense of the University of Dublin in 1801. But it was reserved for Angelo Mai, formerly keeper of the Ambrosian Library at Milan, and afterwards Librarian of the Vatican, to effect the most extensive recovery of lost works. Among these it may suffice to mention the fragments of three orations of Cicero, namely, those for Scaurus, Tullius and Flaccus, discovered beneath the writings of Sedulius, and some other orations of Cicero, in the Ambrosian Library at Milan, which had originally formed part of the ancient Library of the Monastery of Bobbio in the Appennines. To these were added in 1815 a large portion of the orations of Symmachus, in whom, as Mai expresses it, breathed the last inspiration of Roman eloquence. To the practised eye of Mai, part of the *Vidularia*, a lost comedy of Plautus, revealed itself beneath the text of a Latin Bible, and in 1815 he published at Milan "*M. Cornelii Frontonis Opera inedita, cum Epistolis item ineditis Antonii Pii, M. Aurelii, L. Veri, et Appiani, necnon aliorum veterum fragmenta.*" But the most important discovery was that of the lost books of Cicero de Republicâ, one of the treasures of Bobbio, which had been transferred to the Vatican Library, and has been several times reprinted. The researches of Niebuhr disclosed the *Institutions* of Gaius in the Library of the Chapter of Verona, though the work of that Roman jurisconsult had been twice overlaid by other writings. It was published at Berlin in 1820.

A recent instance¹ of the treasures which yet remain to reward the discoverer is afforded by Dr. More's reprint of the fragment of Pliny's *Natural History*, over which the Commentary of S. Jerome on *Ecclesiasticus* had been written; and it was only by recourse to a chemical process that the original work could be

¹ *Athenæum*, p. 1185.

restored to legibility. This manuscript was discovered in the monastery of S. Paul in Carinthia, whither it was brought by the monks who were driven from the monastery of Saint Blasius in the Black Forest in 1807. The editor adduces some facts which lead him to believe that the Manuscript originally belonged to a monastery near Constance, it having been lent to the monks in whose possession it was found, and had not been returned.

“It is singular that in this instance of Pliny, as in the case of the Fragments of Fronto, the superstratum of literature should consist of portions of S. Jerome’s works over the older writing of the palimpsest; but it affords a hope that in this manner we may still rescue many authors now lost from that oblivion to which the neglect of ages has consigned them. The discovery of the history of Livy in three distinct portions, as well as that of Valerius Flaccus, although in a mutilated condition, in the recesses of a mouldy wine-bin gnawed by rats; of the fragments of Hyperides in two distinct places; of Silius Italicus in a cellar; of portions of Trogus Pompeius in a Russian library; of Petronius Arbiter, valuable from its domestic details; and a host of others, is sufficient evidence of the good fortune likely to attend the efforts of such accomplished scholars as Mai, Curzon, or Harris¹.”

Since the Latins commenced the practice of rescription so early as the sixth or seventh century, and continued it not only till the invention of printing, but even after that period, it is probable that many membranaceous tomes of the most repulsive appearance may yet contain matter of the most attractive character. The libraries of Great Britain, and the public collections of Europe have been so imperfectly examined, that we are justified in believing that industry, as great as that of preceding inquirers, would be rewarded by equally important results. It must be conceded that this difficult and curious subject of inquiry deserves more attention than it has yet received from the lovers of literature.

¹ Kenneth Mackenzie, in the *Athenæum*.

It may not be irrelevant to notice a few results of the researches of modern scholars into the ancient Manuscripts of the East. The fragments of the Greek text of the oration of Hyperides against Demosthenes respecting the treasure of Harpalus, written on papyrus, were acquired by Mr A. C. Harris at Egyptian Thebes in 1847, and about the same time Mr Joseph Arden obtained another papyrus containing two orations of Hyperides, one complete in favour of Euxenippus, and a large portion of the other in favour of Lycophron. The Funeral Oration of Hyperides over Leosthenes and his comrades in the Lamian War has since been discovered. These manuscripts are among the earliest specimens of ancient Greek writing on papyrus which have been transmitted to modern times. They have all been edited by Mr Churchill Babington, who ascribes them to the age of the Ptolemies, and the appearance of the original Manuscripts, which have been recently published in facsimile, confirms the supposition.

The remains of a very ancient recension of the Four Gospels in Syriac, hitherto unknown in Europe, have been recently edited and translated by the Rev. William Cureton, from a manuscript obtained in the year 1842, by Archdeacon Tatham, from the Syrian monastery dedicated to Santa Maria Deipara, in the valley of the Natron Lakes in Egypt. This Manuscript consisted of portions of three ancient copies bound together to form a volume of the Four Gospels, with a few leaves in a more recent hand added to make up the deficiencies. It was transferred from the Nitrian Library to the British Museum, and published in facsimile, at London, in 1858. Thus we are enabled to trace with certainty the history of this Manuscript to the remote age of the copyist by whom it was executed. "This instance taken in all its circumstances may stand as fairly representative of very many of those which constitute the evidence adducible in proof of the safe transmission of ancient Books to modern times¹."

¹ *History of the Transmission of Ancient Books to Modern Times, together with*

Although the present Collection is limited to the Prefaces of works first printed in the language in which they were written, yet it may be interesting to notice the editions of Classical authors which were translated into Latin previously to the impression of the original text. These works are still valued as brilliant examples of early Printing, and they serve to indicate the direction which the study of the Classics took upon its first revival. Several Treatises of Aristotle from the translation of Averroes, accompanied by his Commentary, were printed at Venice, by Andrew de Asula, in 1483, folio. They were reprinted at Padua, in 1472, 3, and 4—"impensâ Vincentini Joannis Philippi Aureliani et fratrum, operâ vero et ingenio Laurentii Conozii Lendenariensis"—in five volumes folio. The Logic of Aristotle was printed at Augsburg by Ambrose Keller, in 1479, quarto. His Ethics, translated by Leonardo Aretino, were published by Mentelin, at Strasburg, about 1470, again at Rome, by Sweynheym and Pannartz, in 1473, folio, and afterwards in 1489, quarto, among the earliest efforts of the press at Oxford.

Aretino also translated the Politics of Aristotle, which were printed at Rome, with the Commentary of Aquinas, "curâ et recognitione Ludovici Valentis, etc. Romæ, per Eucharium Silber, alias Franck, 1492," folio. Aristotle's treatise upon Animals, translated by Theodore Gaza, was printed at Venice, "per Johannem de Colonia sociumque ejus Joannem Manthen de Gherretzem," 1476, folio. We find Aristotle's Rhetoric, translated from the Arabic into Latin, by Alemannus, joined to a translation of his Poetics, by Lancilottus de Zerlis, printed at Venice, "per Philippum Venetum," on the 22nd of May, 1481, folio. Appian's History of the Civil Wars of the Romans was translated by Petrus Candidus, and printed at Venice by Vindelin de Spira, in 1472, folio.

the Process of Historical Proof, by Isaac Taylor. A New Edition, revised and enlarged. London, 1859. Octavo, p. 246.

The Works of Dionysius of Halicarnassus, with a dedicatory epistle to Pope Paul II., translated by Lappus Biragus, were first printed at Treviso "per Bernardinum Celerium de Luere, anno M CCCC LXXX. bissexto kal. Martias," folio. The historical works of Diodorus Siculus were several times translated before the appearance of the original Greek. The first edition, comprising the first five books from the version of Poggio, was printed at Bologna, "per Balthazar Azzoguidem, Ugonem seu Rugerium, et Doninum Bertochum," in 1472, folio. The second, by Andreas Jacobus Katharensis, appeared in 1476, at Venice, and the sixteenth and seventeenth books were translated by Angelus Cospus, and printed at Vienna by Jerome Victor, 1566, quarto. The work of Dionysius Afer "de situ orbis ex versione Antonii Becchariæ," was printed at Venice, "per Bernardum Pictorem et Erhardum Ratdolt," 1477, quarto. The five books of Dioscorides de Materiâ Medicâ, were translated by Peter of Padua, and were printed at Colle "per magistrum Johannem Alemanum de Medemblick, mense Julii, 1478," folio.

The History of Herodotus was first translated by Laurentius Valla, and printed at Venice "per Jacobum Rubeum, nacione Gallicum," 1474, folio, also at Rome, by Sweynheym and Pannartz, on the twentieth of April, 1475, folio. The well-known work of Josephus on the Jews, appeared in Latin at Augsburg, from the press of John Schuszler, in 1470, in two large folio volumes. It was again printed at Rome, by Arnold Pannartz, in November, 1475, and again at Verona, by Peter Maufer, a Frenchman, in January, 1480.

Plato naturally attracted the attention of the early students of Greek literature. His works were first translated by Marsilio Ficino in the Monastery of Santo Jacopo de Ripoli, at Florence, in 1483, "Impressum Florentiæ per Laurentium Venetum," without date, folio. They were reprinted under the superintendence of Marcus Musurus, at Venice, "per Bernardum de Choris

de Cremona et Simon de Luere, 1491," folio. The Geography of Ptolemy appears to have been even more popular than the Philosophy of Plato, having been translated into Latin by Jacobus Angelus, and printed no less than six times during the fifteenth century. The first edition "ab Hermanno Levilapide Coloniensi, Vicentiæ accuratissime impressa," appeared in September, 1475, folio; the second, "Arnoldus Buckinck è Germaniâ Romæ tabulis æneis in picturis formatam impressit vi. idus Octobris, 1478," folio; the third, with the important addition of copperplate Maps, was printed at Ulm, by Leonard Hol, in August, 1482, folio; and the fourth at the same place in August, 1486, "opera et expensis Justi de Albano de Venetiis per provisiorem suum Johannem Reger," folio. The fifth edition appeared at Rome, with some additional maps, and the following colophon:—"Hoc opus impressum fuit et completum Rome, anno M cccc lxxxx. arte ac impensis Petri de Turre," folio, the sixth at Bologna "cum castigationibus Hieronymi Manfredi, et Petri Boni, impressa operâ Dominici de lapis civis Bononiensis mense Junii xxiii. 1492," folio. The Quadripartitum and Centiloquium of Ptolemy, cum centiloquio Haly, translated from the Arabic into Latin, were printed by Erhard Ratdolt, at Venice, in January, 1484, quarto.

The popular Lives of Plutarch were attempted by different translators, and edited by Joannes Antonio Campanus, with a Preface addressed to Cardinal Francisco Piccolomini. They appeared from the press of Ulric Han, at Rome, about 1470, in two large folio volumes; were reprinted in the same city by Sweynheym and Pannartz, in 1473, folio; and by Nicolas Jenson, at Venice, in 1478, in two volumes, folio. Another edition is attributed to the press of Mentelin, at Strasburg, about 1472, in two volumes, folio.

The Geography of Strabo seems to have enjoyed great popularity. It was translated by Guarino of Verona, and Gregory

of Tiferno. The edition which appears in a list of works printed at Rome by Sweynheym and Pannartz, dated the 22nd of March, 1472, is conjectured to have preceded that by Vindelino de Spira at Venice in 1472, as it certainly did that of the 12th of February, 1473, also by Sweynheym and Pannartz. Two other editions were printed at Rome, and two at Treviso by Joannes Verzellensis, in 1480 and 1494, folio.

The History of Thucydides was translated by Laurentius Valla, with a dedication to Pope Nicholas V., "*cum Epistolâ Bartholomæi Parthenii ad Franciscum Thronum.*" This edition is in the Gothic character, without date, in folio. The earliest translation of Xenophon appeared at Venice, towards the close of the fifteenth century, with the following title: "*Xenophontis Opera, in hoc volumine impressa. De Venatione; per Omnibonum Leoniceum Vincentinum in Latinum traductus. De Republicâ et de Legibus Lacedæmoniorum; Franciscus Philephus à Greco traduxit. Oratio de regis Agesilai Lacedæmoniorum laudibus, per Philelfum traducta; Apologia pro Socrate per Leonardum Aretinum in Latinum conversa. Opusculum de tyrannide per Leonardum Aretinum traductum. Libellus de æquivocis. Pædia Cyri Persarum regis.*" This edition has been attributed to Bernardinus de Vitalibus. It is without date, in folio. Prefixed are two Latin addresses; one by Pope Leo. The *Cyropædia* of Xenophon, from the version of Philelphus, was separately printed at Rome by Arnold de Villa, on the 10th of March, 1474, quarto. The History of Herodian, translated by Angelo Politiano, was three times printed in the year 1493, once at Rome, and twice at Bologna. The works of Plotinus, the Platonic philosopher, translated by Marsilio Ficino, were published with his Commentary dedicated to Lorenzo de' Medici, by Antonius Miscominus at Florence, in 1492, folio. The Commentary of Hierocles the Stoic Philosopher on the Golden Verses of Pythagoras, translated by Giovanni Aurispa, with a Preface addressed to Pope Nicholas V., was printed at Padua, by

Bartholomew de Valdezoccho, on the fifteenth of May, 1474, quarto. The Botanical Works of Theophrastus translated by Theodore Gaza, and dedicated to Pope Nicolas V., bear this colophon: "Impressum Tarvisii, per Bartholomeum Gonfalonarium de Saladio, die xx Februarii, 1473," folio.

The work of Oppian on Fishing was translated by Laurentius Lippius, who added a Life of Oppian and a Proemium in verse, which work "Gallus cognomine Bonus impressit in Colle oppido municipio Florentino, die xii. Septembris, 1478," quarto. The Elements of Euclid, from the version and with the Commentary of Campanus, were printed at Venice by Erhard Ratdolt, in 1482, folio.

The Works of Dionysius the Areopagite, translated by Marsilio Ficino, were printed at Florence, "per Laurentium Franciscum de Alopa, Venetum," in 1496, quarto, preceded by a prefatory dedication to the Cardinal Giovanni de' Medici. The Idylls of Bion and Moschus, translated by Henry Stephens, were printed at Venice by Aldus, in 1555, quarto.

The Prefaces which accompany some of these Translations so closely resemble those now reprinted, that to have reproduced them would have increased the bulk without adding to the interest of this work. Enough has been given to shew the unrivalled diligence of the scholars of the fifteenth century, the spirit with which their labours were directed, and the objects which they sought to attain.

From the translation of Greek Classics into Latin, we naturally pass to those of the Roman Classics into Italian. The *Æneid* of Virgil and the *Metamorphoses* of Ovid appeared in prose in 1476 and 1497. The *Thebaid* of Statius, the *Pharsalia* of Lucan, the *Satires* of Juvenal, some portions of Ovid and of Virgil, were translated into verse in 1470, 1492, 1480, and 1494. The press of France was similarly employed, and by means of these French translations, our countrymen, who understood French much better

than Latin, became acquainted with many useful books which they would not otherwise have known. A convenient access to the Classics was thus opened, and the knowledge of ancient literature familiarised in England, at an earlier period than is commonly supposed; and when little else than the productions of speculative monks, or irrefragable doctors, could be obtained. In all probability, few Englishmen had read Livy before the translation of Bercheur was imported by the Regent Duke of Bedford, and in all probability many of the Roman poets and historians were thus read in England for the first time, the Latin language being for the most part confined to ecclesiastics. Even men of education and learning, such as Chaucer and Lydgate, appear to have derived their knowledge of Latin authors through a French medium. When these authors, therefore, appeared in a language almost as intelligible as English itself, they contributed to sow the seeds of a national erudition, and to form a popular taste. The religious, philosophical, historical, and allegorical compositions of the Latin writers of the Middle Ages, thus translated had their use, till better books came into vogue: pregnant as they were with absurdities, they communicated instruction on new and various subjects, enlarged the field of information, and promoted the love of reading, by gratifying that growing taste for literature which now began to want materials for its exercise.

These French versions enabled Caxton, our first printer, to enrich the state of letters in this country with many valuable publications. He found it no difficult task, either by himself or with the help of his friends, to turn into English a considerable number of the pieces which he printed. Ancient learning had, as yet, made too little progress among us, to encourage this enterprising and industrious artist to publish the Roman authors in their original language; and had not the French furnished him with these materials, it is not likely that Virgil, Ovid, Cicero, and many other good writers, would by means of his Press have

circulated in the English tongue so early as the close of the fifteenth century¹. In the Middle Ages the master-pieces of Athenian and Roman literature were not unknown to the natives of Germany. Some fragments of a translation of the *Æneid* have been lately found, a translation which ascends to the twelfth century. Thiberi d' Assenede speaks of the works of Juvenal, and Ovid's *Art of Love*, as of books that were placed in the hands of youth. Maerlant cites Homer with respect, as a great master of poetry.²

The love of literature leads us naturally to the collection of books, as a library itself promotes the acquisition of knowledge.

No distinct notice occurs of the existence, during the Attic period, either at Athens or elsewhere, of a public library, in the familiar sense of a miscellaneous collection of books for the use of the citizens: although we know that in the era following that of Pisistratus, standard editions of the popular works recited in the public solemnities, and more especially of the dramas of *Æschylus*, *Sophocles*, and *Euripides*, were preserved at Athens under the charge of the city clerk. Private libraries had however become sufficiently voluminous or curious to merit special record. Such were those of *Euripides* the poet, and of *Plato* the philosopher, whose collection was mainly formed by purchase at Tarentum in Italy from the heirs of its former proprietor *Philolaus*, another part being procured at Syracuse. The Libraries of *Euthydemus*, mentioned by *Xenophon*; of *Aristotle*; of *Nicocrates* of Cyprus, and of the Athenian Archon *Euclides* may be also noted.

The varied character of the works stored in the library of a literary professor, towards the close of this period, is illustrated by a scene in a comedy of *Alexis*, the humour of which turns on the gluttony of *Hercules*, a hero habitually burlesqued for that failing in the satirical literature of Greece. The youthful demigod, when

¹ Warton's *History of English Poetry*, II. 123, 4

² Delepierre's *History of Flemish Literature*, p. 19.

directed by his master, the poet Linus, to select the book he preferred from his preceptor's collection, which described or contained the poems of Homer, Orpheus, Hesiod, Chœrilus, Epicharmus the tragedian, and the popular prose classics, makes choice of a cookery book!¹

That books of all kinds abounded during the greater part of the Attic period appears, not only from the general familiarity of the educated ranks with their national classics, but still more from the absence of all allusion to a scarcity of copies as interposing any serious obstacle to the attainment of such knowledge. The book-trade however, as a distinct branch of commerce, seems to have been still but limited, as in truth it was comparatively in every age prior to the invention of printing; and remained probably in a great measure in the hands of professional copyists. Booksellers however, and a book-mart at Athens are mentioned by authors flourishing during the Peloponnesian war; and occasional notices occur of book-scribes, or copyists, and of bookbinding. A trade in books, or paper, was also carried on between Greece and the distant coasts of the Euxine in the time of Xenophon. Yet a considerable period appears to have been required to bring the writings even of the most popular authors into general circulation; and the disciples of distinguished philosophers, Hermodorus for example, the scholar of Plato, are described as making a profit by being the first to transport copies of their masters' lectures into distant localities².

"The ardour which Ptolemy displayed in collecting books was astonishing. In the temple of Serapis, the number of rolls—probably of the choicest works—amounted to 42,800. But in the larger of his libraries (for he created two) which was deposited in another building, called the Brucheium, besides 90,000 separate

¹ Athenæus, ed. Schweighæuser, iv. 164.

² *A Critical History of the Language and Literature of Antient Greece*, by William Mure, of Caldwell. London, 1855. iv. 38.

works properly arranged, there was a miscellaneous collection of no less than 400,000. Whenever a merchant vessel arrived, inquiry was made whether there were any books on board, and wherever this was the case the MSS. were carried to the King's library and there deposited, a fair copy of the codex being returned to the owner in the place of the original. Pending the leisure of the librarians to examine these treasures, they were stacked together under the general title of 'the books out of the ships.' It was by a comparison of the manuscripts from all parts of Greece thus acquired that the Alexandrian grammarians (of whom Zenodotus, Aristophanes, and above all Aristarchus, are the most familiar names) were enabled to establish a kind of standard text of the great authors of the classical period as well as of the Homeric poems. That the latter suffered a considerable change in this process is nearly certain, if only from the consideration that, although they had originally appeared at least six centuries before, and continued in an unwritten state for two or three, they were by the Alexandrine Masoretes reduced to the orthography of their own day. It was reserved for the genius of Bentley to perceive that the substitution of the original and obsolete forms, with their digammas and sibilations, would remove many of the anomalies of prosody which exhibit themselves in the modern text, which is substantially the representative of the Alexandrian. With regard to the other classical authors no such metamorphosis was likely to be effected, and, as far as these are concerned, the benefit conferred on posterity by the critical editors was nearly or altogether unmixed. But the Alexandrine period was not wanting in original literature, although this, with the single exception of Theocritus, was of a highly artificial character. The Hymns of Callimachus, the Epic of Apollonius the Rhodian, and the singular Tragedy of Lycophron, are remarkable for the manner in which various mythological legends are woven together and subjected to a poetical treatment more or less successful. In this respect there is consider-

able analogy between them and the Latin poets of the Augustan era, particularly Virgil. The didactic pieces of Aratus on astronomy and meteorology certainly possessed very little of what we should consider poetical merit, but they were exceedingly popular, not only when produced, but long afterwards; and their author was both complimented by the poet Ovid, with the assertion that his fame would last as long as the sun and moon should endure, and enjoyed the honour of being translated into Latin verse by the great Roman orator Cicero and the Emperor Domitian, and of being quoted by the Apostle Paul. Nicander, a medical man and naturalist, wrote two poems, one on the remedies of poisons, the other on the means of destroying venomous reptiles. The caprice of Time, which has deprived us of so much of ancient literature, has preserved these; and the adventurous student who may be rash enough to attack them will probably agree with us, that they are about as attractive as Fearne on Contingent Remainders would be if versified, and much more difficult. There was, however, one department of human knowledge in which Alexandria might justly pride herself—that of the exact sciences. Euclid, whose name has become synonymous with pure geometry, and one of whose works still maintains, and is likely long to maintain its place as an unrivalled foundation for that science, was the first of a great school there, from which all the illustrious *savans* of antiquity, directly or indirectly, drew their inspiration. It was in a conversation with the first Ptolemy that he uttered the famous saying which has passed into a proverb, that ‘to mathematics there is no Royal road.’ He was followed by Apollonius of Perga, the perfecter of the theory of conic sections, by Archimedes, the father of statics, and by Eratosthenes, the founder of scientific geography. Conon of Samos certainly, and perhaps Hipparchus, the first who accurately determined the length of the solar year, and made a catalogue of the fixed stars, which contained nearly 1,100, were likewise connected with

this school, before the termination of the Greek dynasty in Egypt¹."

On turning to Italy we find that books had already been brought to Rome, and collections formed by private individuals. C. Asinius Pollio, born at Rome B.C. 76, was one of the greatest benefactors to the literature of his country; more especially in that he was the first to found a public library in his native city. Æmilius Paulus possessed a library; Lucullus had one also, to which he allowed learned men to have access. Sulla enriched Rome with the plunder of the Athenian libraries, and in his time Tyrannius the grammarian was the possessor of several thousand volumes. Julius Cæsar employed the learned Varro to collect books for a national collection, but death put a stop to his intentions. Pollio expended the spoils of Dalmatia in founding a temple to Liberty on the Aventine, and furnishing it with a library, the nucleus of which were the collections of Sulla and Varro. After this time the work was carried on by imperial munificence. Augustus founded the Octavian library in the temple of Juno, and the Palatine in the palace of the Cæsars. Tiberius augmented the latter collection. Vespasian placed a library in the temple of Peace. Trajan formed the Ulpian, and Domitian the Capitoline Library, Hadrian accumulated a magnificent collection of books at his own villa; and in the reign of Constantine the number of public libraries exceeded twenty².

"The earliest and most famous collection formed out of the ruins of antiquity was that of Urbino, from whence many excellent au-

¹ Review in the Times of October 11, 1859, of *A History of the Literature of Ancient Greece*. Translated from the German manuscript of K. O. Müller by the Right Hon. Sir George Cornewall Lewis, M.P., and the Rev. J. W. Donaldson, D.D., with a continuation of Müller's work by Dr. Donaldson. 3 vols. octavo. London, 1859.

² Brown's *History of Greek and Roman Classical Literature*. London, 1853, 8vo, p. 364.

thors were edited and copies supplied¹." This Library was founded by the Duke Frederigo, and was augmented by his successors. Aldus Manutius, in dedicating to the last Montefeltrian Duke editions of Thucydides and Xenophon, addressed him in Greek, of which he was so perfect a master as to converse in it with ease². Upon the devolution of the Duchy to the See of Rome, the greater part of this valuable library was transferred to the Vatican, where it still remains. That splendid repository was erected by Sixtus V., and Leo the Tenth was enabled to buy the Medicean Library from the Monks of Santo Marco, at Florence, adding it to his private collection. The Laurentian Library at Florence still remains to attest the taste and munificence of the Medici, its founders. The library formed by Matthias Corvinus, the celebrated king of Hungary, was dispersed, and in part destroyed on the capture of Buda by the Turks in 1527. This loss is the more to be regretted, since the enlightened king of Hungary, from his accession in 1458 to his death in 1490, had collected around him the scholars of Italy, and availed himself of the dispersion of libraries, after the capture of Constantinople, to purchase Greek manuscripts. He employed four transcribers at Florence, besides thirty at Buda, to enrich his collection³.

The public libraries of Venice and Ferrara were conspicuous, and even a private citizen of the former, Cardinal Grimani, is said to have left 8000 volumes, at that time a remarkable number. The Library of Vienna, commenced in the fifteenth century, was the most distinguished in Germany. Next in importance was that formed in the course of several ages by the Electors Palatine at

¹ Ruscelli, *Imprese Illustri*, quoted by Mr Dennistoun in his *Memoirs of the Dukes of Urbino*, where this library is fully described. Vol. I. pp. 154—160.

² Dennistoun, II. 81.

³ Mr Rawdon Brown seems to think "that the library in its integrity did not long survive its royal founder." *Four Years at the Court of Henry VIII.* Selection of Despatches written by the Venetian Ambassador, Sebastian Giustinian, and addressed to the Signory of Venice, January 12th, 1515, to July 26th, 1519, translated by Rawdon Brown. London, 1854, 2 vols. 8vo, Vol. I. pp. 16, 17.

Heidelberg. Many of the rare manuscripts which it contained were sent to Rome by Tilly, on the capture of the city in 1622, and long remained in the Vatican. Napoleon, emulous of such a precedent, obtained thirty-eight of them by the treaty of Tolentino, and transmitted them to Paris. On the restitution of these in 1815, it was justly thought that prescription was not to be pleaded by Rome, especially as she had recovered what she had lost by a similar act of spoliation; and the whole collection formed by Electoral munificence has been replaced in the library of Heidelberg¹.

Public libraries were considerably enlarged during the sixteenth century. Philip II. founded that of the Escorial, perhaps after 1580, and collected books with great labour and expense; all who courted the favour of Spain contributing also by presents of rarities. Ximenes had already established the library of Alcala, and that of Salamanca is more ancient than that of the Escorial. Every king of France took a pride in adding to the royal library of Paris. By an ordinance of 1556, a copy of every book printed with privilege was to be deposited in this library. It was kept at Fontainebleau, and transferred to Paris in 1595, but during the civil wars its progress was slow. The first prince of Orange founded the public library of Leyden, which shortly became one of the best in Europe, and a catalogue of that collection was published in 1597. The library bequeathed by Humphrey, Duke of Gloucester, to the University of Oxford, was dispersed in the general havoc made under Edward VI. John Tiptoft, the unfortunate Earl of Worcester, who in the reign of Henry VI. rivalled the most learned ecclesiastics of his age in the diligence and felicity with which he prosecuted the politer studies, prepared a present of chosen Manuscript Books, valued at five hundred marks, for the increase of the Humphredian library at Oxford, then recently instituted. Warton suspects that on the Earl's execution in 1470,

¹ Hallam, *H. of L.* iii. 233.

they were never received by the University¹. At the close of the century the University had no public library. But Sir Thomas Bodley had already, in 1597, made the generous offer of presenting his own, which was carried into effect in the first years of the ensuing age, the building having been completed in 1606. At Cambridge, Archbishop Parker had founded, or at least greatly enlarged, the public library; and in the several Colleges there were generally libraries. Richard de Bury, Bishop of Durham, the celebrated author of the *Philobiblon*, was himself one of the earliest Collectors of Books in England. Many private persons of learning and opulence had formed libraries in England under Elizabeth, some of which still exist in the mansions of ancient families. Morhof mentions several large private libraries in Italy and France; that of the younger Aldus Manutius contained 80,000 volumes². The most distinguished collector in Italy was Gian Vincenzo Pinelli, who, born at Naples in 1528, devoted himself to the formation of a valuable library, which was long the ornament of the city of Padua. This collection was dispersed, and in great part destroyed, by pirates. That formed long afterwards by one of his family is well known to book-collectors.

For nearly a century after the invention of printing, and within the period during which the Prefaces which now concern us appeared, manuscripts and printed Books circulated together, and were often confounded, by having been indiscriminately cited. Writers have frequently taken as printed all the works they found cited as published. The resemblance in the character of the early printed books to that of the manuscripts which preceded them, increased this confusion. But not altogether were the manual avocations of the early chroniclers or the monkish historians superseded by this new invention. The copyists of manuscripts were sufficiently numerous and influential to induce the Parliament of

¹ *History of English Poetry*, II. 425—8.

² Hallam, *H. of L.* II. 258, et seq.

Paris on their petition to order some of the first books printed in France to be seized. The inestimable benefits of the press were slowly developed, and hardly as yet sufficiently appreciated to remunerate the printers themselves, as evidenced by the celebrated petition of Sweynheym and Pannartz to Pope Sixtus IV. complaining of the want of public support. If such was the case in Rome, at that time the centre of the polite literature of the age, how much greater must have been the difficulties with which their provincial brethren had to contend. Books produced in small numbers and with much labour were necessarily expensive, and as the means of conveyance were confessedly imperfect, their general circulation must have been extremely limited. Printers and Editors were equally new to their respective functions, and Bookselling as a trade had yet to be created.

It is utterly impossible to enumerate the odd things which occurred in the first century of printing before authors and publishers had fallen into a common understanding as to their modes of proceeding.

It is remarkable that the manufacture of paper from linen rags should first have become general at the time of the invention of printing, thus not merely facilitating the means of correspondence in writing, but affording a sufficiently durable material for the first production of the infant press. Sir Henry Ellis has remarked that "very few instances indeed occur before the fifteenth century of letters written upon paper." But every one must have been struck with the remarkable beauty and excellent quality of the paper on which the earliest books were invariably printed.

The precise period at which the manufacture of paper was first introduced into Europe appears to be rather a matter of uncertainty. Paper-mills moved by water power were in operation in Germany at the commencement of the fifteenth century; and one was established at Nuremberg, in 1390, by Ulman Stromer, who wrote the first work on the art of paper-making. "Two

brothers of Spanish birth, Anthony and Michael Galizion, so called from Galicia their native province, established paper mills at Bâsle soon after the wonders of the press were fully known¹." The earliest mention of the manufacture of paper in England occurs in the Prohemium of Bartholomæus De Proprietatibus Rerum, printed by Wynkyn de Worde without date, about the year 1490, in which it is said of John Tate:

"And John Tate the yonger joye mote he broke,
Which late hathe in England doo make thys paper thynne,
That now in our Englyssh thys booke is prynted inne."

This mill was established in Hertfordshire, and in Henry VIIIth's Household Book an entry in 1498-9 occurs of rewards given to "Tate of the mylne." Shakespeare, in the second part of his Henry VI., refers to a paper-mill. Sir John Spielman, a German, established one at Dartford in 1583, and was knighted by Queen Elizabeth².

The progress of the Reformation in England was sensibly affected by the extent to which the art of printing was brought to bear upon the popular mind, although Wolsey had already forbidden the introduction or printing of books and tracts calculated to increase the unsettled condition of the faith. Even in Rome itself, there is reason to believe the new discovery produced unexampled influence on the mind of Italy.

This innovation was in fact the restoration of an old practice, that of placing the Scriptures before the people in a language familiar to them. The sacred writers of the Christian Church manifestly addressed themselves to Christians of all ranks, appealing to the Scriptures for the truth of their doctrines, and these, though suppressed by their successors, were by the exercise of the art of printing restored to the people.

"The history of Printing," says an American votary of

¹ *Historical Pictures of the Middle Ages*, i. 184.

² *Paper and Paper-Making*, by Richard Herring. 1855. p. 37.

Bibliography, "is the history of civil and religious freedom. When Providence determined that mental darkness should be removed, man was made the worker-out of his own emancipation, by the inspiration of the discovery of Printing. This was a second creation of light. If we give to the history of Printing the importance it really possesses, and regard great Libraries, like that of the British Museum, as the depositories of the evidences of its marvellous progress and effects—then a fragment of a Donatus, a Caxton, an early edition of a Bible, a first edition of a Classick, or the first production of the printing press in the United States, Mexico, California, Australia, or the Sandwich Islands, cease to be curiosities, and take their deservedly prominent place in the history of civilization¹."

In tracing the progress of the art of Printing, which seems to have arrived at perfection at once, springing like Minerva all armed from the head of Jove, we find that the chief cities on this side of the Alps, whence new editions came forth, were Paris, Basle, Mayence, Lyons, Leyden, Antwerp, Brussels, Strasburg, Cologne, Heidelberg, Frankfort, Ingoldstadt, and Geneva. In all these and in many other populous towns, booksellers, who were generally also printers, were a numerous body. In London at least forty or fifty were contemporaneous publishers in the latter part of Elizabeth's reign; but the number elsewhere in England was very small. "The first printers were always booksellers, and sold their own impressions. These occupations were not divided till the early part of the sixteenth century. Dealers in books were denominated Stationarii, perhaps from the open stalls in which they carried on their business, though 'statio' is a general word for a shop in low Latin. They appear by the statutes of the Universities of Paris and Bologna to have sold books on com-

¹ *The Librarian's Manual, a Treatise on Bibliography, comprising a list of Bibliographical Works, and Sketches of Public Libraries.* By Reuben A. Guild, A.M. New York, 1858, Quarto.

mission, and are sometimes, though not uniformly, distinguished from the *Librarii*; a word which, having originally been confined to the copyists of books, was afterwards applied to those who traded in them. They sold parchment and other materials of writing, which with us, though as far as I know nowhere else, retained the name of stationery, and naturally exercised the kindred occupations of binding and decorating the books they dealt in. The *Librarii* were properly those who transcribed new books, the *Antiquarii* old ones. This distinction is as old as Cassiodorus, but doubtless it was not strictly observed in later times¹. Many of these copyists subsequently became pressmen. The price of books was diminished by four-fifths after the invention of printing; and many particular instances have been recorded of the prices of particular books, but it would be necessary before we could make any use of them to compare them with the price of corn at the same period. The University of Paris established a tariff of very low prices for books, and in common with those of Toulouse and Bologna endeavoured to regulate the booksellers. "But Rome struck a fatal blow, perhaps more deadly than she intended, at literature in the *Index Expurgatorius* of prohibited books. It had long been the regulation that no book should be printed without a previous license. This was of course a restraint on the freedom of writing, but it was less injurious to the trade of the printer-bookseller than the subsequent prohibition of what he had published or purchased at his own cost and risk. The first list of books prohibited by the church was set forth by Paul IV. in 1559². It includes all Bibles in modern

¹ Hallam, *Hist. of L.* i. 243, et seq.

² The harbinger and model of this Index was the "*Catalogus Librorum qui prohibentur mandato illustriss. et reverendiss. D.D. Fernandi de Valdes Hispanen. archiepis. inquisitoris generalis Hispaniæ nec non et supremi sanctæ et generalis Inquisitionis senatus. Hic anno MDLIX. editus Pinciæ.*" Quarto of 28 leaves or 56 pages. See Stirling's *Cloister Life of the Emperor Charles V.* Third Edition, 1853, p. 206.

languages, enumerating forty-eight editions, chiefly printed in countries still within the obedience of the church. Sixty-one printers are put under a general ban; all works of every description from their presses being forbidden. Stephens and Oporinus have the honour of being among these¹." This system was pursued and rigorously acted upon by successive Pontiffs, and to its operation may be ascribed the scarcity of many early editions, and the increased activity of the transalpine presses. It would be a curious and interesting inquiry to trace the political reasons which have influenced the publication or distribution of books, to learn the causes of their suppression in some places and their diffusion in others, and the connection of both with the existing schemes of civil and religious policy.

"If the efforts of the Romish Church to represent the cultivation of astronomy as adverse to religion had proved successful, and so consequently no Christian had been an astronomer, the result produced by themselves, viz. that no astronomer would have been a Christian, would have been triumphantly appealed to in justification of their censures²."

In fact, we might trace the advancement of knowledge, backwards as it were, by noting what books have dropped out of the Index Expurgatorius. When the revival of letters and their acquisition by the laity brought out in strong relief the gross ignorance of the religious orders, the head of the Church of Rome contrived this mode of checking the use of books. But free inquiry had already made rapid progress, notwithstanding the jealousy of a Church which had always, and in some instances too successfully, striven to check the advance of knowledge. It is now generally admitted that every attempt at repression, unsupported by public

¹ The first known instance of the regular appointment of a censor on books is in the mandate of Barthold, Bishop of Mentz, in 1486; the substance of which has been quoted by Mr Hallam, II. 265, and in his Introduction, I. 249.

² *Introductory Lectures on Political Economy, delivered at Oxford in 1831 by Richard Whately, D.D.* London, 1831, 8vo, p. 91.

opinion, only increases the number of readers as well as of books ; as Erasmus tells us that the burning of two monks at Brussels in 1523 had the effect of increasing prodigiously the number of heretics.

Those who wish to pursue the subject may consult Mr Mendum's work on the Literary Policy of the Church of Rome. An exact reprint of the Roman Index Expurgatorius, the only Vatican Index of this kind ever published, was edited with a Préface by Richard Gibbings, A.B., Scholar of Trinity College, Dublin, and published at Dublin in 1837.

It is singular that while the invention of gunpowder is ascribed to a monk, the art of printing should have been first exercised by a soldier ; but by such means were the designs of Providence carried out.

The invention of printing, like many others, such as that of the Arabic numerals, lay as it were under the feet of many generations, yet no one stooped to pick it up, till John Gutenberg employed moveable types in the printing of his great Bible, since called the Mazarin, in 1455, a date which has been established by a copy of Letters of Indulgence, in the same type with the date of 1454, preserved in the Spencer Library. The two editions of the Psalter followed in 1457 and 1459, and these were succeeded by the Durandus of 1459, and the Catholicon of 1460. The first portion of any classical author was the Offices of Cicero, printed by Fust or Schoiffer at Mentz in 1465. Ulric Zel, the next German printer in point of antiquity, became the father of the Cologne press ; but it will here be sufficient to notice those places and printers only to whom we are indebted for the first edition of a classical author.

The Roman press was remarkable for its activity in the fifteenth century ; on the removal of Sweynheym and Pannartz from the monastery of Subiaco to the city of Rome, they were fortunate enough to engage the services of Andrea Bishop of

Aleria, who, as we have seen, edited the earliest impressions of Apuleius, Cæsar, Aulus Gellius, Livy, Lucan, Virgil, the Epistles and Orations of Cicero, and the Gloss of Nicolas de Lyra. From the latter work we learn that these printers had executed no less than twelve thousand, four hundred and seventy-five volumes within the space of six years, from the year 1465 to 1471 inclusively. The press of Ulric Han also produced several first editions of the Classics, such as Juvenal, Persius, the *Orationes Philippicæ*, *Quæstiones Tusculanæ*, and *Opera Philosophica* of Cicero. Cardinal Campanus edited the *Philippics* of Cicero, and also superintended the first editions of Quintilian and Suetonius from the press of Philip de Lignamine. The press of George Laver was superintended by Petrus Calaber, the disciple of Laurentius Valla, better known as Julius Pomponius Lætus; under whose auspices the first editions of Nonius Marcellus and Terentius Varro were given to the world. The first editions of Eutropius and Quintus Curtius also proceeded from the press of Laver. Sachsel and Goltz first produced Ammianus Marcellinus, edited by Sabinus. George Herolt printed Vitruvius for the first time, and three declamations of Quintilian were edited by Domitius Calderinus from the press of Schurener de Bopardia. Early in the ensuing century the munificence of Leo the Tenth enabled Beroaldus to produce the recently discovered *Annals* of Tacitus, completing the works of that historian in the form in which they have descended to our own times. Later still Peruscius edited the *Variæ Historiæ* of Ælian, and Ægius the first impression of Apollodorus.

The Venetian press quickly attained the celebrity which it subsequently maintained. The absence of Prefaces to the noble works printed by John and Vindelin de Spira is much to be regretted. We learn however from the subscription to the Epistles of Cicero, of 1469, that

“Primus in Adriacâ formis impressit ahenis
Urbe libros Spiræ genitus de stirpe Joannes.”

We find also in Marini's Lives of the Doges of Venice (Tom. xxii. col. 1189, of Muratori's collection) the following *Senatus Consultum*: "Di settembre fu preso, che atteso che l'arte dello stampare è venuta alla luce, sia concesso a Giovanni di Spira lo stampare l'epistole di Tullio e di Plinio per cinque anni, e che altri nolle stampino." John de Spira did not live to enjoy the privilege thus conceded, for having completed the above-mentioned works, death arrested him while engaged upon *Augustinus De Civitate Dei*, as appears from the following colophon of that work, which was completed by his brother Vindelin, in 1470:

"Qui docuit Venetos exscribi posse Joannes
Mense fere trino centena volumina Plini
Et totidem magni Ciceronis Spira libellos:
Cooperat Aureli subita sub morte peremptus
Non potuit ceptum Venetis finire volumen.
Vindelinius adest ejusdem frater: et arte
Non minor: Adriacae morabitur urbe."

This distinguished printer first gave to the world the works of Plautus and of Martial, edited by Georgius Alexandrinus Merula, who also superintended Jenson's first edition of the *Scriptores de Re Rustica*. The first editions of Tacitus, Sallust, Priscian, and of the works of Catullus, Tibullus, and Propertius, of the *de Natura Deorum*, and the *Epistolæ ad Atticum* of Cicero, and the Latin version of Appian, all owe their first appearance to the press of Vindelin de Spira.

In the bright galaxy of Venetian printers no one is more conspicuous than Nicolas Jenson, to whom we owe the first editions of the works of Justin, of Macrobius, and the *Scriptores de Re Rustica*, as well as the *Rhetorica* of Cicero. To a citizen of Ratisbon, Christopher Valdarfer, we are indebted for the earliest impression of the *Epistles* of the younger Pliny, edited by Ludovicus Carbo in 1471, and the celebrated *Decameron* of Boccaccio in the same year. The rare first edition of Ausonius was printed and edited by Bartholomæus Girardinus in 1472. Venice owes its just celebrity in

the early annals of typography principally to the Aldine family, who founded the Venetian academy in that city. The father of this family, Aldus Pius Manutius, or as he frequently styled himself Romanus, first established his press at Venice in 1494, and continued to work it until his death in 1515. During this period he produced with unrivalled diligence the first editions of Aristotle, Theocritus, Aristophanes, Nicander, Dioscorides, Herodotus, Julius Pollux, Sophocles, Stephanus Byzantinus, Thucydides, Euripides, Demosthenes, Pindar, Plato, and the Opera Moralia of Plutarch; as well as the collections known as the *Astronomici Veteres*, *Rhetores Græci*, *Oratores Græci*, *Poetæ Christiani Veteres*, *Epistolographi Græci*, and the *Thesaurus Cornucopiæ et Hortus Adonidis*. The labours of this eminent printer extended over twenty years, during which he spared neither labour nor expense in procuring the most authentic copies of ancient authors, both Greek and Latin. These he frequently edited himself, and his prefaces shew his scholastic attainments and the constant and cordial intercourse which he maintained with the literary men of his age. The press of Aldus was distinguished by the number of his editions, and the care with which his works were edited. He was the first printer who gave to readers what he termed "*editiones formæ enchiridia*," or books which could be held in the hand; and thus he introduced the octavo form, which has since come into such general use. The eminent Greek scholar Marcus Musurus was of great service to Aldus in correcting the press. His care was bestowed on the Aristophanes in 1498, on the *Etymologicum Magnum*, and the *Epistolographi Græci* in the following year. He edited the first edition of Athenæus, on his return to Venice in 1514, and that of Pausanias in 1516. In conjunction with Aldus he edited the *Lexicon of Hesychius*. To Asulanus belongs the honour of having edited the first Greek Bible in 1518, and the first edition of Æschylus in the same year. To these succeeded the works of Galen and Hippocrates, first printed in 1525 and 1526.

In some of his prefatory remarks, Musurus triumphs in the art of printing as unrivalled by any other invention, mentions Chalcondylas and his friends as the originators of Greek typography; then Aldus, whose untimely death he deplores, and alludes to the many young Greeks whom Leo X. was educating at Rome; he hopes they will regenerate their native land, and that future tourists may be induced to verify the topographies of Pausanias at some happier day, when Greece shall be delivered from the Turkish dynasty.

At the death of Aldus, Andreas Asulanus, his father-in-law, conducted the business during the minority of his son. Paulus Manutius not only maintained the reputation of the Aldine press, but acquired for himself considerable reputation as a polished Latin scholar. His Letters, extending over a career of forty years, may yet be perused with interest. It is chiefly to his enterprise and taste that we are indebted for the elegant volumes produced under the imprint of the Venetian Academy. His son Aldus Manutius, grandson of the first Aldus, followed in the steps of his father both as printer and editor, and ultimately became professor of Belles Lettres at Pisa and at Rome, where he died in 1597; thus closing a long and honourable career of usefulness not to Venice or Italy only, but to Europe.

The most celebrated press in Italy next to the Aldine was that of the Giunti, or Junta as it was latinized, at Florence. The founder of this press, Luca Antonio Giunta, was descended from an ancient and respectable family at Florence. His earliest production bears the date of 1482, the latest that of 1537. To him we are indebted for the first edition of the Proverbs of Zenobius, and many other works of which a full account will be found in the gossiping pages of the Bibliographical Decameron, II. 256, et seq. Philip Giunta, the brother of Luke, was born about the middle of the fifteenth century; his earliest production bearing date 1497, his latest 1517. He was a printer of very considerable reputation, and

to him we owe the first edition of the celebrated Lives of Plutarch, and the collected works of Aristides, and of Xenophon; the last two being edited by Boninus. "From Philip," says Dr Dibdin, "we proceed to his son Bernard Junta, whose prefaces are considered by Bandini as yet more elegantly composed than those of his parent. He published the first edition of Oppian. The son died about the middle of the sixteenth century, and was succeeded chiefly by Thomas, who with the other heirs of the elder brother Luca Antonio, kept up if not a tremendous, at least a steady and well directed fire from their typographical batteries till nearly the close of the sixteenth century¹." Florence was distinguished by the production of several works printed in capital letters by Laurentius Franciscus de Alopa in 1494—6, of which the Anthologia Græca edited by Lascaris, and the first edition of Apollonius Rhodius, were the most remarkable. To this city also belongs the honour of having produced the first edition of the works of Lucian in 1496. But the peculiar glory of Florence was the first complete edition of the works of Homer. This great work was dedicated by Bernard Nerlius to Peter the son of Lorenzo de' Medici; and published in 1488. The Colophon is so remarkable that I give here the original: 'Η τοῦ Ὁμήρου ποιήσις ἅπασα ἐντυπωθεῖσα πέρας εἴληφεν ἥδη σὺν Θεῷ ἐν Φλωρεντία, ἀναλώμασι μὲν τῶν εὐγενῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν, καὶ περὶ λόγους ἑλληνικοὺς σπουδαίων Βερνάρδου καὶ Νηρίου Ταναΐδος Νεριλίου Φλωρεντίνοι. πόνῳ δὲ καὶ δεξιότητι Δημητρίου Μεδιολανέως Κρητὸς, τῶν λογίων ἀνδρῶν χάριν καὶ λόγων ἑλληνικῶν ἐφιεμένων, ἔτει τῷ ἀπὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως χιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ ὀγδοηκοστῷ ὀγδόῳ, μηνὸς Δεκεμβρίου ἐνάτῃ.

Milan holds a distinguished place in the annals of typography, having produced in 1476, the first Greek Grammar, namely, that of the celebrated Lascaris, edited by Demetrius of Crete, and in 1478, the first Greek Dictionary, being that of Craston, himself an

¹ Dibdin, *Bibliographical Decameron*, II. 261, 2.

Italian, edited by Bonus Accursius of Pisa, who had in 1475 superintended the publication of the *Historiæ Augustæ Scriptores*. To Milan we also may refer the first Greek Psalter, published with the Latin version of Craston in 1481, and the first edition of Æsop's Fables. The press of Philip de Lavagna produced the first edition of Pliny's Panegyric upon Trajan, in 1476, and that of Zarotus, the Cosmography of Pomponius Mela. Marcellus Beneventanus first edited Dares Phrygius and Dictys Cretensis, in 1477; and Motta, Apicius, in 1498. Demetrius Chalcondylas, with the assistance of Cataneus, edited the Lexicon of Suidas, published in 1499. The first complete collection of the works of Cicero, edited by Minutianus, appeared at Milan in 1498-9, in four folio volumes, now of great rarity. An act of the notary Zunico, dated the 6th of August, 1473, preserved in the Archives of Milan, records the establishment of a printing press, mainly by the aid of Montano, chief of the conspirators against the life of Giovanni Galeazzo Sforza, then Duke of Milan.

Of the remaining cities of Italy, Vicenza produced the first edition of Claudian, edited by Celsanus, in 1482: Parma the cxxxvii. Declamations of Quintilian, edited by Thadæus Ugoletus, in 1494: Ferrara, the first edition of Martial, from the press of Andreas Gallus, in 1471; and of the Tragedies of Seneca, in 1482; of Hyginus, in 1475; and of Dionysius Periegetes, in 1512.

Brescia is distinguished by the production of the first editions of Lucretius and of Claudian, from the press of Ferandus.

Naples owes its reputation to the press of Moravus, which produced the first complete edition of Seneca, in 1475. There also Sixtus Reusinger printed the first edition of Aurelius Victor. Bologna produced the first impression of Ovid by Azzoguidi, and that of Valerius Flaccus by Rugerus and Bertochus in 1474.

The first printing press at Paris was set up in the Sorbonne by the German printers Gering, Crantz, and Friburger, in 1470. To them we owe the first edition of Florus. But the typographi-

cal reputation of this gay city is chiefly owing to the renowned family of Etienne, better known by the Latinised appellation of Stephanus, or in England as Stephens. Henry Stephens, the elder, first printed in conjunction with Wolfgang Hopyl. But at the opening of the sixteenth century, he appears to have commenced business on his own account, and subsequently to have taken into partnership Simon de Colines, called also Colinæus, who after his death in 1521 married his widow. Robert, his son, corrected the press of his father-in-law at the early age of nineteen, and assisted by his brothers Charles and Francis, quickly established the reputation of the printing-house by the correctness and beauty of its productions. Robert first edited Dionysius Halicarnassensis in 1546, and Dio Cassius in 1548. Charles published the first Greek edition of Appian in 1551.

Henry, the son of Robert Stephens, became most distinguished of all who bore his name, as one of the most learned printers of his day. In 1554 he published Anacreon, not only as the first fruits of his press, but as the first impression of the poet. In 1556 came forth his magnificent edition of the *Poetæ Græci Principes*; and in 1572-3, he completed his *Thesaurus*, and *Glossaries* of the Greek language, in five folio volumes, which attest the amount of his erudition, and the intenseness of his labour. "It is still," adds Mr Hallam, "the single Greek Lexicon—one which some have ventured to abridge or to enlarge, but none have presumed to supersede." He printed the first edition of *Maximus Tyrius* in 1557, and the first collective edition of the works of *Plutarch* in 1572, in thirteen octavo volumes. The first edition of *Menander* appeared at Paris from the press of Morel, in 1553, and the first impression of *Empedocles* was produced in 1584. *Tourneboeuf*, the Scotch *Turnbull*, in Latin *Turnebus*, eminent both as a scholar and a printer, produced the first impression of *Aretæus*, edited by *Goupylus*, in 1554.

To the press of *Mentelin*, Strasburg owes its celebrity in the early annals of printing—the first editions of *Terence* and *Valerius*

Maximus having been printed by him in that city about 1470.

Nuremberg produced the first edition of Manilius, under the care of Regiomontanus, about 1472, and Augsburg that of Photius, edited by Hoeschelius, in 1601.

Haguenau contributed the Greek text of Polybius, edited by Obsopæus, in 1530, and Deventer the first impression of Prudentius.

The celebrated press of Plantin, the royal printer of Philip II., at Antwerp, produced the Eclogues of Stobæus, in 1575, and the first edition of Aristænetus, in 1566; but the famous Polyglot Bible must ever remain its most lasting monument.

Bruges produced the first impression of Bion and Moschus, edited by Mekerchus, in 1565. But the Low Countries came late into the field: the earliest editions of the Classical authors had already appeared elsewhere.

Basle was one of the first cities which received the new art of Typography, and acquired deserved celebrity from the first edition of the Greek Testament with explanatory notes and a continued paraphrase, which came from the press of Froben in 1516, under the editorial care of Erasmus. To the same printer we are indebted for the first edition of Velleius Paterculus, under the care of Rhemanus, in 1520; of Diogenes Laertius, in 1533; and of the Jewish History of Josephus in 1544. This eminent scholar also superintended the first edition of the Geography of Ptolemy in 1553.

Basle also produced the earliest impressions of Euclid in 1533, and of Archimedes in 1544, both from the press of Hervagius. Plotinus was printed and edited by Perna in 1580. The first edition of Diodorus Siculus proceeded from the press of Oporinus, in 1539; and to the same printer we owe the first edition of Longinus in 1554, and the Greek text of Lycophron in 1546.

“Savigliano is remarkable as having produced the first edition of Boethius *De Consolatione Philosophiæ*, printed there about 1470,

by Hans Glim, which I venture to regard as the first production of the Savigliano press, because the types wear a fresher aspect than those of the *Manipulus Curatorum*, executed by the same John Glim, in conjunction with Christopher de Beggiamo, in Latin Begamus, and of the *Speculum* of Rodericus Zamorensis, which appeared with the name of the latter only about 1471. The character of all these three works is precisely the same; but after this we hear no more of the typography of Savigliano¹."

There is a tradition that the first edition of the Holy Scriptures in the English tongue appeared on the margin of Zurich's fair waters, from the press of Christopher Froschover, whose device of the Frogs was an obvious allusion to his own name. The learned Gesner first collected the works of Ælian and issued them from this place in 1556, and in 1558 he published the Imperial Commentaries of Marcus Antoninus with the Latin version of Xylander. Accustomed as we are to regard Melancthon as a religious reformer, we are apt to overlook the fact that to him we owe the restoration of the text of Terence in the form in which it is now usually printed².

It is remarkable, that from the year 1471, in which Caxton began to print, down to the year 1540, during which period the English press flourished greatly under the conduct of many industrious, ingenious, and even learned artists, very few Classics, some hardly deserving the name, were printed in England. They were: Boethius de Consolatione, in Latin and English, for Caxton, without date. The Esopian Fables, in Latin verse, for Wynkyn de Worde, 1503, 4to, and once or twice afterwards. Terence, with the Comment of Badius Ascensius, for the same, 1504, 4to. Virgil's *Bucolics*, for the same, 1512, 4to; again, 1535, 4to. Tully's *Offices*, Latin and English; the translation

¹ *A Typographical Gazetteer, attempted by the Rev. Henry Cotton, D.C.L.* Second Edition, Oxford, 1831, 8vo.

² Cox's *Life of Melancthon*. London, 1815. 8vo, p. 19.

by Whittington, 1533, 4to. The University of Oxford, during this period, produced only the first Book of Cicero's Epistles, at the charge of Cardinal Wolsey, without date or printer's name. Cambridge not a single classic. No Greek book of any kind had yet appeared from an English press. I believe the first Greek characters used in any work printed in England, are in Linacre's translation of Galenus de Temperamentis, printed at Cambridge in 1521, 4to. The printer, John Siberch, a German, a friend of Erasmus, styles himself "*Primus utriusque linguæ in Anglia Impressor.*" The introduction of Hebrew types was of later date. The first that occur were rudely cut in wood, and used by Wynkyn de Worde in Dr Robert Wakefield's *Oratio de Laudibus trium linguarum Arabicæ Chaldaicæ et Hebraicæ*, &c. 1524. 4to.

The first fruits of the noble art of printing were appropriately dedicated to the service of Christianity; and the knowledge of the Holy Scriptures became thus diffused throughout Europe. The editions of the Vulgate printed in the fifteenth century amount to ninety-one, according to Panzer, exclusive of some spurious or suspected. Next to theology no science then known furnished so much occupation to the press at that period as the civil and canon laws; the editions of the Digests and Decretals, or other parts of those systems of Jurisprudence, amounting to some hundreds. Of heathen writers no less than 291 portions of Cicero, 95 of Virgil, and 57 of Horace were then given to the world.

On reviewing the literary history of the fifteenth century, we find more than half of the ten thousand works produced during that period were printed in Italy. Among the cities of Italy Venice is pre-eminent with her 2835 volumes; Rome produced 925; Milan, 629; Florence, 300; Bologna, 298; while fifty other Italian cities possessed and employed printing presses. Next to Italy, the cities of Germany bear the palm: no less than 530 works having been printed at Cologne, 382 at Nuremberg, 351 at Leipsic, 256 at Augsburg, and 134 at Mentz. Paris produced no less than

751 books; Strasburg, 526; Basle 320; Louvain, 116, and Deventer, 169. The whole number printed in England during the same period was 141; of which 130 appeared in London at Westminster, 7 at Oxford, and 4 at St Albans. No classical author, nor even a grammar, appeared in Scotland during the earlier part of the sixteenth century, indeed the whole number of books enumerated by Herbert up to the year 1550 is only seven; although in 1534 Greek was taught at Montrose. At this period no printing press is known to have existed in Ireland. In the age of Elizabeth the rudiments of the Greek language appear to have been taught at Westminster, Eton, Winchester, and Saint Paul's, and are enjoined in the statutes of Merchant Taylors' school, and in those at Witton and Hawkshead. In the rules laid down by John Lyon, the founder of Harrow School in 1590, the books designed to be taught are enumerated, and comprise some Greek orators and historians as well as the poems of Hesiod¹.

The new books on the continent, and within the Alps and Pyrenees found their principal mart at the annual Frankfort fairs. Catalogues of such books began to be published, according to Beckmann, in 1554. The first general catalogue of books was attempted by Gesner in his *Bibliotheca Universalis*. Verdier and La Croix du Maine produced the *Bibliothèque Française*, and Doni his *Libraria*. The priced Catalogues of Colinaeus and of Stephens are still extant.

It would be easy to enlarge on this subject, and to trace the diffusion of knowledge by means of books through successive periods, but our curiosity may find sufficient gratification in comparing the accounts already given with the more recent state of literature in Europe. In Germany alone, 3879 works appeared in the first half of the year 1855. As usual Leipzig is the chief place of publication, with its 598 works produced there in

¹ Hallam, i. 516, &c.

the six months. In 1640 there were at Leipzig 5 master printers, who employed 11 workmen, in 1740 the former had increased to 18 the latter to 137. At the present time the number of master printers remains stationary, but that of the publications has increased so considerably that from the press of Brockhaus alone more works issue yearly than from all the presses employed there in 1740. Leipzig has now 116 booksellers, 9 type-founders, 20 printers, who employ 240 presses, 650 workmen, and 200 apprentices¹. But Berlin enters into close rivalry with the Saxon city by the production of 571 works within the same period; Stuttgart follows with its 197 works, then Hamburgh 96, Munich 93; and so on downwards in the scale. Prussia as a state stands at the head of the book-producing powers of Germany. Of the total mass of 3879 works, Prussia claims 1242, Saxony, 724; Austria, 715; Bavaria, 397; Wurtemberg, 270; Hanover, 109; while 235 German works were printed in foreign countries, chiefly in Switzerland². The total number of works published in Germany during the year 1858 amounted to 8,500 up to the end of October, and probably exceeded 10,000 for the year. Frankfort was formerly the great mart for the German Book-trade. At the time when printers and publishers were their own booksellers that city was much frequented by them, but the free transaction of their business having been impeded by the municipal authorities, Leipzig, about 1680, took the place of Frankfort as the entrepôt of the trade for Germany. A Catalogue of the Books offered for sale at the fair at Leipzig has been published annually for the last three centuries. That of 1564 mentions only 326 German publications; in 1601, 3,602; in 1701, 1025; in 1789, 1,517; in 1814, 2,115; in 1830, 5,920; in 1846, 11,086; in 1848, 10,168; and in 1850, 8,737.

¹ *Journal de la Librairie*, No. 11, 13 Mars, 1858.

² *Athenæum*, p. 1308.

According to the latest return made under the direction of Von Bach, the Minister of the Interior, the works published in the Austrian Empire during the year 1855, numbered 4673, being comprised in 6244 volumes and parts¹.

The Journal de la Librairie of Paris has published some curious statistics of the literary activity of France. It appears that from the first of November, 1811, to the thirty-first of December, 1855, no less than 271,994 books have been published in France. This number includes books written in foreign languages, as well as Greek and Latin authors. The number of engravings, drawings, lithographs, maps, and plans, reaches 47,425; and to this number must be added 17,449 musical compositions, making altogether 336,868 publications. Of the forty-four years included in the above statement, the years 1825 and 1855 appear to have been the most productive. The figures for 1851, shew 7,350; for 1852, 8,264; for 1853, 8,060; for 1854, 8,336 publications. In the year 1855 alone, 8,235 literary works were published in France, with 1,105 musical compositions. The engravings, maps and lithographs issued within the same period amount to 2857; the total for the year 1855, being 12,217².

A contributor to the same Journal estimates the total number of publications issued from the French press in 1858, at 13,000; including sermons, pamphlets, plays, pieces of music, and engravings. He has ascertained that "there is in all departments a very great activity, and that although many ephemeral publications are printed and reprinted without much care on the part of both authors and publishers, the same cannot be said of the works proceeding from writers and booksellers, whose reputation obliges them to aim at excellence. Intellectual progress shows itself every-

¹ *Bibliographisch-Statistische Uebersicht der Literatur des Oesterreichischen Kaiserstaates. Erstattet im hohen Auftrage Seiner Excellenz des Herrn Ministers des Innern, Alexander Freiherrn von Bach, &c. &c. Von Dr Constant Wurzbach von Tannenbergl. Dritter Bericht. Wien. 1857. Octavo. Vol. II. p. 1232.*

² *Athenæum*, No. 1477, p. 203.

where, and some of our great towns have entered into rivalry with Paris in typographical art and industry—finally, 1858 has been a good year; there have been workmen in every branch of human knowledge, authors and publishers have competed in zeal; let us hope that honour and profit may encourage them.”

During the year 1854, 861 works in the Russian language, and 451 in foreign languages, were printed in Russia; besides 2,940 scientific and literary treatises in the different periodicals. The number of authors was 1,239; that of printing-offices for works in the Russian language 85: of which 45 were published in St Petersburg, 16 in Moscow, and the remainder in various other towns of the Empire¹. In 1857, 1425 original works and 200 translations were published in Russia. 1,603,000 volumes were imported into that country, being an increase of 320,000 on the previous year².

We find the number of Printing Establishments in the state of Piedmont estimated at more than one hundred, of which thirty-two belong to the city of Turin, and twenty-five to Genoa. The Royal Printing-office alone employs twenty-four presses, and is distinguished by the publication of the Glossary of the ancient Languages of Italy, compiled by Adriodante Fabretti, the successor of Vermiglioli in the archæological chair of Perugia. Lombardy contains 62 Printing Establishments, of which the city of Milan possesses 37, including the Royal Printing-office, with its 230 presses and 600 workmen; Brescia has nine, and Bergamo seven, the rest being dispersed among the provincial towns of Upper Italy.

It appears from the Publishers' Circular of February, 1859, “that there were 912 works published in America during 1858. Of these 177 were reprints from England, 35 were new editions and 10 were translations from the French or German. The new American works thus number only 690, and among them are

¹ *Athenæum*, No. 1478. p. 234.

² *Journal de la Librairie*, No. 44, Nov. 1858.

included sermons, pamphlets, and letters, whereas the reprints are in most cases *bona fide* books."

In the seven years from 1847 to 1854 the following number of books is stated to have appeared in Norway:—in Philology, 87; Metaphysics, 23; Pedagogical Science, 65; Theology, 18; Law, 63; Politics and National Economy, 46; Medical Science, 26; Natural Philosophy, 39; Rural Economy, 48; Technology, 12; History, 123; Nautical and Commercial Science, 33; Military Science, 28; Mathematics, 28; Belles Lettres, 187; Miscellaneous Writings, 6; altogether, during the seven years, 1,027 volumes, or, on an average, 146 every year. Of these, 870 were original works, 139 translations, and the remaining 18, reprints of older books. More than two-thirds of the number, viz. 791 volumes, were printed at Christiania (the University of Norway), whereas only 100 appeared at Bergen (the principal commercial town), 27 at Drontheim, 26 at Stavanger, 19 at Skion, 11 at Christiansand, &c. In order to buy a copy of every book appearing in Norway, a sum of 90 to 100 species (£20 to £25) per annum would suffice; the whole literature of the country since 1814 may be purchased for a little more than 2,500 species¹.

In the nine years from 1848 to 1856, a number of 1799 printed works, on an average, has annually appeared in Holland; a figure which, when compared with a population of not quite three millions, is by no means unimportant. Besides, it has been regularly increasing since 1851; in 1856 the sum total of new works amounted to 1,859. Of these, 349 were devoted to Theology, 265 to Philology and Literary History, and 188 were school-books. Political Economy was represented by 108 works; History by 112; Natural Philosophy by 52; Mathematics by 25; Jurisprudence by 48; Metaphysics by 17, Belles Lettres by 142; the remaining 523 being of a miscellaneous character. Newspapers appear

¹ *Athenæum*, 1856, No. 1483, p. 395.

in Holland to the number of 150, not including 60 monthly or bi-monthly periodicals. The number of publishers and book-sellers amounts to 900, that of printers to 287, and that of paper-factories to 134¹.

It is not easy to obtain an accurate return of the books published in the United Kingdom, but the Publishers' Circular first issued in 1838, gives the number of 2,050 works for that year, an amount which is probably understated. The same authority gives the number of books published during the year 1858, as 4468; and in the year 1859, as 4277; but it is probable that the actual number of books annually published in England amounts to 5000 at the present time, without including periodical and ephemeral publications.

The most correct estimate of the progress of Literature in England may be formed from the following account of the works delivered under the Copyright Act at the British Museum. Mr Winter Jones informs me that the number of articles received in 1814, were 578; in 1815, 1010; in 1816, 1275; in 1817, 1312; in 1818, 1116; in 1819, 1264; in 1820, 1212; in 1821, 1340; in 1822, 1900; in 1823, 1619; in 1824, 2153; in 1825, 4040; in 1826, 3264; in 1827, 3477; in 1828, 3237; in 1829, 2980; in 1830, 2543; in 1831, 1341; in 1832, 1805; in 1833, 2977; in 1834, 6019; in 1835, 5091; in 1836, 5388; in 1837, 4153; in 1838, 5714; in 1839, 5600; in 1840, 6568; in 1841, 5293; in 1842, 7188; in 1843, 7043; in 1844, 8122; in 1845, 8855; in 1846, 9682; in 1847, 9057; in 1848, 9520; in 1849, 9566; in 1850, 9834; in 1851, 9871; in 1852, 13,934; in 1853, 14,081; in 1854, 19,578; in 1855, 25,818; in 1856, 26,335; in 1857, 28,396; in 1858, 28,373; and in 1859, 28,807. The returns for the last year being thus made up: Books, 5,507 works, 5642 volumes, 15,767 parts of volumes, 236 single sheets. Music:

¹ *Journal de la Librairie*, No. 15, 13 Août, 1858; *Athenæum*, 1858, No. 1584, p. 307.

3424 works, 230 volumes, 3,134 pieces and 702 serial parts. Maps and Atlases: 315 maps, 3071 sheets, 16 atlases and 9 parts of atlases. The plan adopted in these returns is to have the first volume entered as a work, and not to notice among the works subsequent volumes. The works are put down as independent of the number of volumes, and parts of volumes, many of the latter being continuations of works commenced in previous years. The earliest detailed account is that for the year 1841, when the number of volumes was 2,106, that of parts of volumes 3,187, and the number of works 2,409. The sudden and striking increase in the number of articles received at the British Museum in 1852 may be ascribed to the stringent measures then adopted for the enforcement of the Copyright Act, and it will be perceived from the returns for the subsequent years that the public have derived the full benefit of that statute in the progressive augmentation of the National Collection.

Until the information, which it is one of the objects of the Statistical Congress of all Nations to obtain, has been supplied these statistics may suffice to indicate the intellectual activity of modern Europe. But in order correctly to appreciate the advance of human intelligence we should compare it with that made at any interval between the Fall of the Roman Empire and the Invention of Printing. "The degree of certainty that is attainable on any point of ancient history, or literature, is regulated, not by distance of time, but by the state of the world at the period in question, especially by the contraction or the diffusion of general knowledge at the time. This certainty therefore rises and falls, it becomes bright or obscure alternately, from age to age, and it does so quite irrespectively of distance of years. In sailing up the stream of time, mists and darkness rest upon the landscape at a comparatively early stage of our progress; but as we ascend, light breaks upon the scene in the full splendour of a noonday sun; scarcely an

object rests in obscurity, and whatever is most prominent and important, may be discerned in its minutest parts¹."

The lamp of learning was carried through the dark ages by men strong in intellect and great in power. There was always a class of the learned sufficiently numerous and intelligent to receive the rich inheritance of mind, and to transmit the intellectual treasures of brighter times, unimpaired, to after ages. The redundant amplitude of the means by which this knowledge is preserved happily bears a due proportion to the importance of the consequences that depend upon its perpetuation.

"The literary growth of every country is slow and gradual. Myriads of minds, whose contemporary utility is often underrated, must labour before a large population can be sensibly benefited.

"Hence, although our early history presents to us a crowd of Latin students, whose writings we have long consigned to oblivion, and whose names we disturb only to deride; yet they have all been in various degrees, benefactors to society; they were laborious pioneers in the campaign against ignorance; and it is the success of their labours which has made their services forgotten²."

"It seems to be by a wise and benevolent, though by no means obvious arrangement of a Creative Providence, that a certain degree of oblivion becomes a most useful instrument in the advancement of human knowledge, enabling us readily to look back on the prominent features only of various objects and occurrences, and to class them, and reason upon them, by the help of this involuntary kind of abstraction and generalisation, with incomparably greater facility than we could do if we retained the whole detail of what had been once but slightly impressed on our minds³."

The classical student as he pores over the antiquated Latin

¹ Taylor *On the Transmission of Ancient Books to Modern Times*, p. 167.

² Turner's *History of England*, I. 417—418.

³ Dr Thomas Young's *Miscellaneous Works*, III. 620.

of the scholars of the Middle Ages, or loses himself in the disquisitions of the earliest Editors of the most ancient Authors, may well be tempted to ask, "Can these dry bones live?" Yet he may remember that by the exercise of their pens fresh life has been imparted to intellectual creations of earlier days, and works of great power and worth have been preserved, which still continue to instruct, and to enchant the world. We may derive some consolation for the loss of much that has perished, by the reflection that, if all the great works of antiquity in literature, in science, or in art, had come down to us unimpaired, mankind, sated with their beauty, might have despaired of rivalling such perfection; and that the human race, satisfied with its past achievements, would have failed or faltered in its onward course. Happily for us enough remains to stimulate the imaginative faculties, as well as excite our emulation in every branch of human knowledge, and thus to assist us most materially in running the race which is set before us.

The influences derived from these sources are of such depth and vitality as to endure through all vicissitudes, and to convince us that as the minds of the past have moulded the present, so those of the present will in like manner mould the future.

Thus it is that classical learning has been wisely placed first in the order of a liberal education. The study of languages leads naturally to the knowledge of the things which it is employed to express, and in perusing the writers of Greece and Rome the scholar charmed with the elegance of their diction unconsciously imbibes their elevation of sentiment, which is of no less value than the command of language, the facility of expression, the beauty of imagery, and the power of reasoning which he derives from a perfect familiarity with the great masters of antiquity.

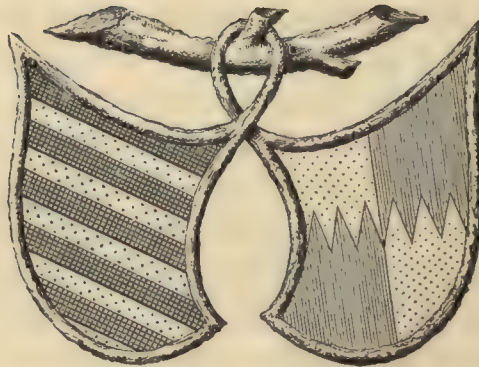
It must be acknowledged that books are but one of the means of acquiring knowledge, and that moral and religious instruction, the training of the heart, and the discipline of the mind, may be

accomplished without their assistance; nevertheless it is evident that the most extensive acquaintance with the literature of past ages, cannot fail to strengthen our faculties for every object of intellectual pursuit, and to extend our dominion over the realms of truth.

The History of Literature, like that of Empire, is full of revolutions. Our public libraries are cemeteries of departed reputation, and the dust accumulating upon their untouched volumes speaks as forcibly as the grass that waves over the ruins of Babylon.

NORTON HALL,
Sept. 29th, 1860.

PRÆFATIONES ET EPISTOLÆ.

SACRÆ SCRIPTURÆ.

	PAGE
S. HIERONYMUS in Biblia Latina. Moguntia, 1455. fol.	1
Jo. Crastonus Placentinus in Psalterium, Gr. et Lat. Mediol. 1481. fol.	13
Erasmus in Novum Testamentum Græcè. Basileæ, 1516. fol.	16
Andreas Asulanus in Biblia Sacra Græca. Venetiis, 1518. fol.	39
Ximenes in Biblia Sacra Polyglotta. Compluti, 1514-17. 6 vol. fol.	40
Joannes Andreas in Nicolai de Lyra Glossam Bibl. Lat. Vulg. Romæ, 1471-2.	
5 vol. fol.	48

AUCTORES VETERES.

Jo. Andreas in Apuleium. Romæ, 1469. fol.	68
Jo. Andreas in Cæsarem. Romæ, 1469. fol.	78
Jo. Andreas in Aulum Gellium. Romæ, 1469. fol.	80
Jo. Andreas in Livium. Romæ, 1469. fol.	91
Jo. Andreas in Lucanum. Romæ, 1469. fol.	98
Jo. Andreas in Virgilium. Romæ, 1469. fol.	99
Jo. Ant. Campanus in Quintiliani Institutiones. Romæ, 1470. fol.	102
Jo. Ant. Campanus in Suetonium. Romæ, 1470. fol.	104
Priscianus. Venetiis, 1470. fol.	105
Jo. Andreas in Ciceronis Epistolas ad Brutum, &c. Romæ, 1470. fol.	107
Jo. Ant. Campanus in Ciceronis Philippica. Romæ, 1470. fol.	108
Pomponius Lætus in Nonium Marcellum. Romæ, 1470. fol.	109
Franciscus Puteolanus in Ovidium. Bononiæ, 1471. fol.	110
Jo. Andreas in Ovidium. Romæ, 1471. fol.	115
Jo. Andreas in Ciceronis Orationes. Romæ, 1471. fol.	116
Ludovicus Carbo in Plinii Junioris Epistolas. Venet. 1471. 4to.	131
Antonius Zarotus in Pomponium Melam. Mediol. 1471. 4to.	132
Laur. Valla de Linguae Latinæ Elegantia. Romæ, 1471. fol.	135
Laur. Valla de Linguae Latinæ Elegantia. Venetiis, 1471. fol.	ib.
Pomponius Lætus in Terentium Varronem. Romæ, 1471. fol.	138

	PAGE
Bartholomæus Girardinus in Ausonium. Venet. 1472. fol.	139
Georgius Alexandrinus Merula in Plautum. Venet. 1472. fol.	141
Georgius Alexandrinus Merula et Franciscus Colucia in Scriptores de Re Rustica. Venet. 1472. fol.	145
Georgius Alexandrinus Merula in Martialem. Venet. 1472.	150
Angelus Sabinus in Ammianum Marcellinum. Romæ, 1474. fol.	153
Domitius Calderinus in III. Quintiliani Declamationes. Romæ, 1475. fol.	155
Bonus Accursius Pisanus in Historiæ Augustæ Scriptores. Mediol. 1475. fol.	156
Franciscus Puteolanus in Plinii Jun. Panegyricum, &c. Mediol. 1476. 4to.	158
Franciscus Puteolanus et Bernardinus Lanterius in C. Corn. Tacitum. Mediol. 1475. fol.	160
Demetrius Cretensis in Iascaris Grammaticam Græcam. Mediol. 1476. 4to.	163
Masellus Beneventanus in Dictyn Cretensem. Mediol. 1477. 4to.	165
Bonus Accursius Pisanus in Crastoni Lexicon. Mediol. 1478. fol.	167
Bartholomæus Fontius in Celsum. Florentiæ, 1478. fol.	170
Bonus Accursius Pisanus in Æsopum. Mediol. c. 1480. 4to.	171
Jacobus Grasolarius in XIX. Quintiliani Declamationes. Venet. 1481. fol.	172
Barnabas Celsanus in Claudianum. Vicentiæ, 1482. fol.	174
Francisc. Mich. Ferrarinus in Valerium Probum. Brixia, 1486. 4to.	175
Jo. Sulpitius Verulanus in Vitruvium. Romæ, c. 1486. fol.	176
Jo. Sulpitius Verulanus in Scriptores de Re Militari. Romæ, 1487. 4to.	179
Bernardus Nerlius et Demetrius Chalcondylas in Homerum. Florent. 1488. fol.	180
Aldus in Musæum. Venetiis, 1494. 4to.	182
Thadæus Ugoletus in CXXXVIII. Quintiliani Declamationes. Parmæ, 1494. fol.	184
Joannes Iascaris in Anthologiam Græcam. Florentiæ, 1494. 4to.	185
Aldus in Theocritum. Venetiis, 1495. fol.	192
Aldus in Aristotelem. Venet. 1495-8. fol.	194
Aldus et Politianus in Scriptores Grammaticos Græcos. Venet. 1496. fol.	205
Aldus in Urbani Institutiones Græcæ Grammatices. Venet. 1497. 4to.	210
Aldus in Dictionarium Græcum. Venet. 1497. fol.	211
Benedictus Ricciardinus in Zenobium. Florentiæ, 1497. 4to.	213
Antonius Motta in Apicium. Mediol. 1498. 4to.	215
Aldus et Marcus Musurus in Aristophanem. Venet. 1498. fol.	217
Bartholomæus Justinopolitanus in Phalaridem. Venet. 1498. 4to.	222
Alexander Minutianus in Ciceronem. Mediol. 1498-9. fol.	223
Marcus Musurus in Etymologicum Magnum Græcum. Venet. 1499. fol.	225
Aldus in Dioscoridem et Nicandrum. Venet. 1499. fol.	228
Jo. Maria Cataneus et Demet. Chalcondylas in Suidæ Lexicon. Mediol. 1499. fol.	230
Aldus, Franciscus Niger, et Grocinus, in Astronomicos Veteres. Venet. 1499. fol.	234
Aldus et Marcus Musurus in Epistolographos Græcos. Venet. 1499. 4to.	243
Aldus in Philostratum. Venet. 1501-4. fol.	245
Aldus in Poetas Christianos Veteres. Venet. 1501-4. 4to.	254
Aldus in Herodotum. Venetiis, 1502. fol.	256

	PAGE
Aldus in Julii Pollucis Onomasticon. Venet. 1502. fol.	259
Aldus in Sophoclem. Venetiis, 1502. 8vo.	261
Aldus in Stephanum Byzantinum. Venet. 1502. fol.	262
Aldus in Thucydidem. Venet. 1502. fol.	263
Aldus in Euripidem. Venetiis, 1503. 8vo.	265
Aldus et Franciscus Asulanus in Gemisti Hist. Herodiani Hist. et Xenoph. Omissa. Venet. 1503. fol.	266
Aldus in Demosthenem. Venetiis, 1504. fol.	269
Aldus in Rhetores Græcos. Venetiis, 1508-9. fol.	275
Bartholomæus Cynischus Amerinus in Symmachum. (1508-13.) 4to.	278
Aldus et Demetrius Ducas in Plutarchi Opera Moralia. Venet. 1509. fol.	279
Jo. Maciocchus in Dionysium Periegetem. Ferrariæ, 1512. 4to.	282
Aldus in Pindarum. Venetiis, 1513. 8vo.	284
Aldus in Platonem cum Musuri Poemate elegiaco in Platonem. Venetiis, 1513. fol.	286
Aldus in Orationes Rhetorum Græcorum. Venet. 1513. fol.	297
Aldus et Musurus in Athenæum Naucraticum. Venet. 1514. fol.	301
Aldus in Hesychii Lexicon. Venet. 1514. fol.	304
Bernardus Junta in Aristophanem. Florentiæ, 1515. 8vo.	305
Philippus Beroaldus in Tacitum. Romæ, 1515. fol.	306
Bernardus Junta in Oppianum. Florentiæ, 1515. 8vo.	310
Marcus Musurus in Pausaniam. Venet. 1516. fol.	311
Benedictus Tyrrenus in Strabonem. Venetiis, 1516. fol.	317
Euphrosynus Boninus in Xenophontem. Florentiæ, 1516. fol.	320
Cælius Calcagninus in Libanium. Ferrariæ, 1517. 4to.	322
Leo X. et J. Lascaris in Didymi Homérica. Romæ, 1517. fol.	325
Euphrosynus Boninus et Leo X. in Ælium Aristidem. Florent. 1517. fol.	328
Philippus Junta in Plutarchi Vitas. Florentiæ, 1517. fol.	331
Franciscus Asulanus in Æschylum. Venet. 1518. 8vo.	332
Leo X. et J. Lascaris in Porphyrii Homérica. Romæ, 1518. 4to.	333
Alexander Perusinus et Zopinus in Rutilium Lupum. Venet. 1519. 8vo.	ib.
Erasmus et Schurerius in Erasmi Adagia et Polydorum Vergilium. Argentorati, 1510. 4to.	334
Franciscus Asulanus in Erasmi Adagia. Venet. 1520. fol.	347
Beatus Rhenanus in Velleium Patereulum. Basileæ, 1520. fol.	349
Asulani fratres in Galenum. Venetiis, 1525. fol.	352
Franciscus Asulanus et Clemens VII. in Hippocratem. Venet. 1526. fol.	365
Simplicius in Epictetum. Venet. 1528. 4to.	369
Vincentius Obsopœus in Polybium. Haganœ, 1530. fol.	372
Hieronymus Frobenius et Nicolaus Episcopus in Diogenem Laërtium. Basileæ, 1533. 4to.	379
Simon Grynæus in Euclidem. Basileæ, 1533. fol.	381
Erasmus in Ptolemæum. Basileæ, 1533. 4to.	391
Jo. Baptista Egnatius in Arrianum. Venet. 1535. 8vo.	393
Victor Trincavellus in Stobæi Florilegium. Venet. 1535. 4to.	395

	PAGE
Vincentius Obsopœus in Diodorum Siculum. Basileæ, 1539. 4to.	396
Arnoldus Peraxylus Arlenius in Josephum. Basileæ, 1544. fol.	401
Thomas Gechauff cognomento Venatorius in Archimede. Basileæ, 1544. fol.	413
Hieronymus Frobenius in Ammianum Marcellinum. Lut. Par. 1544. 8vo.	428
Camillus Peruscius in Ælium. Romæ, 1545. 4to.	430
Arnoldus Peraxylus Arlenius et Nicolaus Gerbelius in Lycophrontem. Basileæ, 1546. fol.	433
Robertus Stephanus in Dionem Cassium. Lutet. Par. 1548. fol.	445
Nicolaus Majoranus in Eustathium. Romæ, 1542—50. 4 vol. fol.	446
Federicus Turrisanus in Dionem Chrysostomum. Venet. 1551. 8vo.	459
Franciscus Robortellus in Ælium. Venet. 1552. 4to.	461
Franciscus Robortellus in Longinum. Basileæ, 1554. 4to.	470
Henricus Stephanus in Anacreontem. Lutet. Par. 1554. 4to.	471
Jacobus Goupylus in Aretæum. Parisiis, 1554. 8vo.	474
Benedictus Ægius in Apollodorum. Romæ, 1555. 8vo.	475
Conradus Gesnerus F. Robortellus et P. Gillius in Ælium. Tiguri, 1556. fol.	482
H. Stephanus et Cosmus Paccius in Maximum Tyrium. Lutet. Par. 1557. 8vo.	493
H. Stephanus et Petrus Victorius in Æschylum. Par. 1557. 4to.	501
Gulielmus Xylander et C. Gesnerus in M. Antoninum. Tiguri, 1559. 8vo.	514
H. Stephanus in Diodorum Siculum. Genevæ, 1559. fol.	522
Adolphus Mekerchus in Bionem et Moschum. Brugis, 1565. 4to.	538
H. Stephanus in Poetas Græcos Principes. Lut. Par. 1566. fol.	539
Joannes Sambucus in Aristænetum. Antverp. 1566. 4to.	567
Gulielmus Xylander in Antoninum Liberalem. Basil. 1568. 8vo.	569
Gerartus Falkenburgius in Nonnum. Antverp. 1569. 8vo.	572
Christophorus Plantinus et Gulielmus Canterus in Stobæi Eclogas. Antverp. 1575. fol.	584
Marsilius Ficinus in Plotinum. Bas. 1580. fol.	594
Joannes Curterius in Hieroclem. Lut. Par. 1583. 8vo.	605
Q. Sept. Florens Christianus in Empedoclem, Lutet. Par. 1584. 4to.	616
Is. Casaubonus in Polyænum. Lugd. Bat. 1589. 12mo.	617
Hoeschelius in Andronicum Rhodium. Aug. Vind. 1594. 8vo.	625
Petrus Pithoeus in Phædrum. Augustobonæ Tricassium, 1596. 12mo.	627
Joannes Arcerius Theodoretus in Iamblichum. Franekeræ, 1598. 4to.	630
David Hoeschelius in Photium. August. Vindel. 1601. fol.	641
Claudius Gasp. Bachetus in Diophantum. Lut. Par. 1621. fol.	656

SACRÆ SCRIPTURÆ.

BIBLIA SACRA Latinè, vulgatæ editionis, ex recensione et cum præfatione S. HIERONYMI, Folio, duobus tomis, sine ullâ notâ, sed Moguntiæ, typis grandioribus Joannis Gutenberg, circa 1455.

Editio Princeps, Char. Goth. sine sign. cust. et pagg. num. Foll. 641. coll. 2. lin. 42.

Liber hic egregius quo ne prior quidem exstat æneis characteribus impressus, consensu omnium ad annum circiter 1455 referendus est. Usus est typographus, ut videtur, characteribus iisdem Gothicis quibus lineæ sequentes, scilicet

Forma plenissimæ absolutionis et remissionis in vita,

et

Forma plenariæ remissionis a mortis articulis,

quæ in Literis Indulgentiarum anno 1454 publicatis inveniuntur, impressæ fuerunt. Harum Literarum, à Nicolao V. Pont. Max. pro defensione Fidei Regi Cypri concessarum, exemplar, folio unico membranaceo impressum, exstat in Bibliothecâ Spencerianâ, quæ in ædibus Althorpianis conservatur.

Incipit EPISTOLA sancti JERONIMI ad PAULINUM presbiterum, de omnibus divine historie libris.

FRATER Ambrosius tua michi munuscula perferens, detulit simul et suavissimas litteras, quæ a principio amiciciarum fidem probate jam fidei et veteris amicicie præferebant. Vera enim illa necessitudo est, et Christi glutino copulata, quam non utilitas rei familiaris, non præsentia tantum corporum, non subdola et palpans adulatio, sed Dei timor et divinarum scripturarum studia conciliant. Legimus in veteribus historiis, quosdam lustrasse provincias, novos adiisse populos, maria transisse, ut eos quos ex libris noverant, coram quoque viderent. Sic Pitagoras Memphiticos

vates, sic Plato Egiptum, et Architam Tarentinum, eamque oram Ytalie, que quondam Magna Græcia dicebatur, laboriosissime peragravit, et ut qui Athenis magister erat, et potens, cujusque doctrinas Achademie gignasia personabant, fieret peregrinus atque discipulus, malens aliena verecunde discere, quam sua impudenter ingerere. Denique cum litteras quasi toto orbe fugientes persequitur, captus a piratis et venundatus, tyranno crudelissimo paruit; ductus captivus vinctus et servus. Tamen quia philosophus major emente se fuit. Ad Tytum Livium lacteo eloquentie fonte manantem, de ultimis Hispanie Galliarumque finibus, quosdam venisse nobiles legimus: et quos ad contemplationem sui Roma non traxerat, unius hominis fama perduxit. Habuit illa etas inauditum omnibus seculis, celebrandumque miraculum, ut urbem tantam ingressi, aliud extra urbem quererent. Appollonius, sive ille magus (ut vulgus loquitur) sive philosophus, ut Pitarici tradunt, intravit Persas, pertransivit Caucasum, Albanos, Scithas, Massagetas, opulentissima Indie regna penetravit, et ad extremum latissimo Physon amne transmisso, pervenit ad Bragmanas, ut Hyarcam in throno sedentem aureo, et de Tantali fonte potantem, inter paucos discipulos, de natura, de moribus, ac de cursu dierum et siderum audiret docentem. Inde per Elamitas, Babilonios, Chaldeos, Medos, Assirios, Parthos, Syros, Phenices, Arabes, Palestinos, reversus ad Alexandriam, perrexit ad Ethiopiam, ut gignosophistas et famosissimam solis mensam videret in sabulo. Invenit ille vir ubique quod disceret, et semper proficiens, semper se melior fieret. Scripsit super hoc plenissime octo voluminibus Phylostratus.

Quid loquar de seculi hominibus cum Apostolus Paulus, vas electionis, et magister gentium, qui de conscientia tanti in se hospitis loquebatur, dicens: An experimentum queritis ejus qui in me loquitur Christus? Post Damascum Arabiamque lustratam, ascendit Jherosolimam ut videret Petrum et manserit apud eum diebus quindecim. Hoc enim misterio ebdomadis et ogdoadis, futurus gentium predicator instruendus erat. Rursumque post annos quatuordecim assumpto Barnaba et Tyto exposuit cum Apostolis evangelium, ne forte in vacuum curreret aut cucurrisset. Habet nescio quid latentis energie, vive vocis actus, et in aures discipuli de auctoris ore transfusa fortius sonat. Unde et Eschines cum

Rodi exularet, et legeretur illa Demostenis oratio quam adversus eum habuerat, mirantibus cunctis atque laudantibus, suspirans ait, Quid si ipsam audissetis bestiam sua verba resonantem!

Nec hoc dico, quod sit aliquid in me tale; quod vel possis a me audire, vel velis discere; sed quo ardor tuus et discendi studium, etiam absque nobis per se probari debeat. Ingenium docile et sine doctore laudabile est. Non quid invenias, sed quid queras consideramus. Mollis cera et ad formandum facilis, etiamsi artificis et plaste cessent manus: tamen virtute totum est quicquid esse potest. Paulus Apostolus ad pedes Gamalielis, legem Moysi et Prophetas didicisse se gloriatur; ut armatus spiritualibus telis, postea doceret confidenter. Arma enim nostre militie non carnalia sunt, sed potentia Deo, ad destructionem munitionum et cogitationes destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei; et captivantes omnem intellectum ad obediendum Christo: et parati subjugare omnem inobedientiam. Thimoteum scribit ab infantia sacris litteris eruditum, et hortatur ad studium lectionis, ne negligat gratiam que data sit ei per impositionem manus presbiterii. Tyto precipit, ut inter ceteras virtutes episcopi, quem brevi sermone depinxit, scientiam quoque non negligat scripturarum; obtinentem, inquit, eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem; ut potens sit exhortari in doctrina sana, et contradicentes revincere.

Sancta quippe rusticitas solum sibi prodest; et quantum edificat ex vite merito Ecclesiam Christi, tantum nocet si destruuntibus non resistat. Malachias propheta, immo per Malachiam Dominus, interrogavit sacerdotes legem. In tantum sacerdotis officium est, interrogatum respondere de lege. Et in Deuteronomio legimus, 'Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi; majores tuos, et dicent tibi.' In Psalmo quoque centesimo decimo octavo, 'Cantabiles mihi erant justificationes tue in loco peregrinationis mee.' Et in descriptione justi viri, cum eum arbori vitæ David que est in Paradiso compararet; inter ceteras virtutes hoc etiam intulit: 'In lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte.' Daniel in fine sacratissime visionis ait, Justos fulgere quasi stellas: et intelligentes, id est doctos, quasi firmamentum. Vides quantum inter se distant justa rusticitas, et docta justitia. Alii stellis, alii coelo comparantur. Quanquam juxta Hebraicam veritatem utrumque de

eruditis possit intelligi. Ita enim apud eos legimus, 'Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stelle in perpetuas eternitates.' Cur dicitur Paulus Apostolus vas electionis? nempe quia vas legis, et scripturarum sanctarum erat armarium. Pharisei stupent in Domini doctrina, et mirantur in Petro et Johanne quomodo legem sciant, cum litteras non didicerint. Quicquid enim aliis exercitatio et quotidiana in lege meditatio tribuere solet, illis hoc Spiritus sanctus suggerebat. Et erant juxta quod scriptum est docibiles Deo. Duodecim annos Salvator impleverat, et in templo sedens, de questionibus legis interrogans, magis docet dum prudenter interrogat. Nisi forte rusticum Petrum, rusticum Johannem dicimus: quorum uterque dicere poterat, Etsi imperitus sermone non tamen scientia. Johannes rusticus, piscator, indoctus? Et unde illa vox obsecro, 'In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum'? Logos, Græce, multa significat. Nam et verbum est, et ratio, et supputatio, et causa uniuscujusque rei, per quam sunt singula que subsistunt; que universa recte intelligimus in Christo.

Hoc doctus Plato nescivit, hoc Demostenes eloquens ignoravit. 'Perdam,' inquit, 'sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo.' Vera sapientia perdet falsam sapientiam; et quanquam stultitia prædicationis in cruce sit, tamen Paulus sapientiam loquitur inter perfectos. Sapientiam autem non seculi istius, que destruitur; nec principum; sed loquitur Dei sapientiam in misterio absconditam, quam prædestinavit Deus ante secula. Dei sapientia Christus est. Christus enim Dei virtus, et Dei sapientia. Hec sapientia in misterio abscondita est; de qua et noni psalmi titulus prænotatur, 'Pro occultis Filii'; 'In quo sunt omnes thesauri sapientie et scientie Dei absconditi.' Et qui in misterio absconditus erat, prædestinatus est ante secula: predestinatus autem et præfiguratus in lege et prophetis. Unde et prophete appellabantur Videntes: quia videbant eum quem ceteri non videbant. 'Abraham vidit diem ejus, et letatus est.' Aperiebantur celi Ezechieli, qui populo peccatori clausi erant. 'Revela,' inquit David, 'oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua.' Lex enim spiritualis est: et revelatione opus est ut intelligatur, ac revelata facie Dei gloriam contemplemur. Liber in Apocalipsi septem

sigillis signatus ostenditur, quem si dederis homini scienti litteras ut legat, respondebit tibi: 'Non possum, signatus est enim.' Quanti hodie putant se nosse litteras, tenent signatum librum, nec aperire possunt, nisi ille reseraverit qui habet clavem David: 'qui aperit, et nemo claudit: claudit et nemo aperit.' In Actibus Apostolorum, sanctus eunuchus, immo sanctus vir, (sic enim eum sacra scriptura cognominat,) cum legeret Ysaïam prophetam, interrogatus a Philippo, 'Putasne intelligis que legis?' respondit: 'Quomodo possum; nisi aliquis me docuerit?' Ego (ut de me loquar interim) nec sanctior sum hoc eunuchus, nec studiosior; qui de Ethiopia, id est de extremis finibus mundi, venit ad templum, reliquit aulam regiam, et tantus amator legis fuit divine scientie, ut etiam in vehiculo litteras legeret sacras. Et tamen cum librum teneret et verba Domini in cogitatione conciperet, lingua volveret, labiis personaret, ignorabat eum quem in libro nesciens venerabatur. Venit Philippus; ostendit ei Jhesum, qui clausus latebat in littera. O mira doctoris virtus! Eadem hora credidit eunuchus; baptizatus, fidelis et sanctus magister efficitur de discipulo; plus in deserto fonte Ecclesiæ, quam in aurato synagoge templo reperit.

Hec a me perstricta sunt breviter: neque enim epistolaris angustia evagari longius patiebatur; ut intelligeres te in scripturis sacris sine previo et monstrante semitam non posse ingredi. Taceo de grammaticis, rethoricis, philosophis, geometricis, dyaleticis, musicis, astronomicis, astrologis, medicis, quorum scientia mortalibus satis vel utilissima est, et in tres partes scinditur, in doctrinam, rationem, et usum. Ad minores artes veniam, et que non tam lingua quam manu amministrantur. Agricole, cementarii, fabri metallorum, lignorumque cesores, lanarii quoque et fullones, et ceteri qui variam suppellectilem et vilia opuscula fabricant, absque doctore esse non possunt quod cupiunt. 'Quod medicorum est promittunt medici; tractant fabrilia fabri.' Sola scripturarum ars est; quam sibi passim omnes vendicant. 'Scribimus indocti doctique poemata passim.' Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc universi præsumunt, lacerant, docent, antequam discant. Alii adducto supercilio grandia verba trutinantes, inter mulierculas de sacris litteris philosophantur. Alii discunt, proch pudor, a feminis quod viros doceant: et ne parum hoc sit, quadam facilitate verborum, immo audacia, edisserunt alijs

quod ipsi non intelligunt. Taceo de meis similibus, qui si forte ad scripturas sanctas, post seculares litteras venerint, et sermone composito aures populi mulserint, quicquid dixerint, hoc legem Dei putant. Nec scire dignantur quid prophete, quid apostoli senserint: sed ad sensum suum incongrua aptant testimonia, quasi grande sit, et non viciosissimum dicendi genus, depravare sententias, et ad voluntatem suam sacram scripturam trahere repugnantem. Quasi non legerimus Omerocentonas, et Virgiliocentonas: ac non sic etiam et Maronem sine Christo possimus dicere Christianum, quia scripserit: 'Jam redit et virgo, redeunt Saturnia regna: Jam nova progenies celo demittitur alto.' Et patrem loquentem ad filium: 'Nate, mee vires, mea magna potentia solus.' Et post verba Salvatoris in cruce: 'Talia perstabat memorans, fixusque manebat.' Puerilia sunt hæc, et circulatorum ludo similia, docere quod ignores: immo ut cum stomacho loquar: nec hoc quidem scire quod nescias.

Videlicet manifestissima est Genesis, in qua de creatura mundi de exordio generis humani, de divisione terre, de confusione linguarum et gentium, usque ad exitum scribitur Hebreorum. Patet Exodus cum decem plagis, cum decalogo, cum mysticis, divinisque præceptis. In promptu est Leviticus liber, in quo singula sacrificia, immo singule pene sillabe, et vestes Aaron et totus ordo Leviticus spirant celestia sacramenta. Numeri vero nonne totius arismetrice et prophetie Baalaam, et quadraginta-duarum mansionum per heremum misteria continent? Deuteronomium vero secunda lex et evangelice legis præfiguratio nonne sic ea habet quæ priora sunt, ut nova sint omnia de veteribus? Hucusque Moyses, hucusque Penthateucus, quibus quinque verbis loqui se velle Apostolus in ecclesia gloriatur. Job exemplar patientie, quæ non misteria suo sermone complectitur? Prosa incipit, versu labitur, pedestri sermone finitur; omnesque leges dyaletice, propositione, assumptione, confirmatione, conclusione, determinat. Singula in eo verba plena sunt sensibus; et ut de ceteris sileam, resurrectionem corporum sic prophetat, ut nullus de ea manifestius et cautius scripserit. 'Scio,' inquit, 'quod Redemptor meus vivit; et in novissimo die de terra resurrecturus sum; et rursum circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum; quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspecturi sunt, et non alius.' Reposita est

hec spes mea in sinu meo. Veniam ad Jhesum Nave; qui typum Domini non solum in gestis, verum etiam in nomine præfert. Transit Jordanem, hostium regna subvertit, dividit terram victori populo, et per singulas urbes, viculos, montes, flumina, torrentes, atque confinia, ecclesie celestisque Jherusalem spiritualia regna descripsit. In Judicum libro quot principes populi, tot figure sunt. Ruth Moabitis Ysaie explet vaticinium dicentis: 'Emitte agnum Domine dominatorem terræ; de petra deserti ad montem filie Sion.' Samuel in Hely mortuo, et in occisione Saul, veterem legem abolitam monstrat: porro in Sadoch atque David novi sacerdotii, novique imperii sacramenta testatur. Malachim, id est tertius et quartus regum liber, a Salomone usque Jechoniam et a Jeroboam filio Nabath usque ad Osee, qui ductus est in Assirios, regnum Juda et regnum describit Israhel. Si historiam respicias, verba simplicia sunt; si in litteris sensum latentem inspexeris, ecclesie paucitas et hereticorum contra ecclesiam bella narrantur. Duodecim prophetæ in unius voluminis angustias coartati, multo aliud quam sonant in littera, prefigurant. Osee crebro nominat Effraim, Samariam, Joseph, Jezrael, et uxorem fornicariam, et fornicationis filios, et adulteram cubiculo clausam mariti, multo tempore sedere viduam; et sub veste lugubri mariti ad se reditum prestolari. Johel filius Fatuel describit terram duodecim tribuum, eruca, brucho, locusta, rubigine vastante, consumptam, et post eversionem prioris populi effusum iri Spiritum sanctum super servos Dei et ancillas; id est super centum-viginti credentium nomina; et effusum iri in cenaculo Syon. Qui centum-viginti ab uno usque ad quindecim, paulatim et per incrementa surgentes, quindecim graduum numerum efficiunt, qui in psalterio mystice continentur. Amos, pastor et rusticus et ruborum mora distinguens, paucis verbis explicari non potest. Quis enim digne exprimat tria et quatuor scelera Damasci, et Gaze, Tyri, et Ydumee, et filiorum Amon et Moab, et in septimo et octavo gradu Judee et Israel? Hic loquitur ad vaccas pingues que sunt in Samarie monte; et ruituram domum majorem minoremque testatur. Ipse cernit fictorem locuste, et stantem Dominum super murum litum vel adamantinum, et uncinum pomorum attrahentem supplicia peccatoribus, et famem in terra; non famem panis, nec sitim aque, sed audiendi verbum Dei. Abdias, qui interpretatur servus Domini, per-tonat

contra Edom, et sanguineum terrenumque fratris quoque Jacob semper emulum hasta percutit spirituali. Jonas, pulcerrima columba, naufragio suo passionem Domini prefigurans, mundum ad penitentiam revocat; et sub nomine Nineve salutem gentibus nunciat. Micheas de Morasti, coheres Cristi, vastationem annunciat filiæ latronis: et obsidionem ponit contra eam, quia maxillam percusserit iudicis Israhel. Naum consolator orbis increpat civitatem sanguinum: et post eversionem illius loquitur: 'Ecce super montes pedes evangelizantis et annunciantis pacem.' Abacuc, luctator fortis et rigidus, stat super custodiam suam, et figit gradum super munitionem, ut Christum in cruce contempletur, et dicat: 'Operuit celos gloria ejus, et laudis ejus plena est terra; splendor ejus ut lux erit; cornua in manibus ejus; ibi abscondita est fortitudo ejus.' Sophonias speculator, et archanorum Domini cognitor, audit clamorem a porta piscium, et ejulatum a secunda, et contritionem a collibus. Indicit quoque ululatum habitatoribus Pile, quia conticuit omnis populus Chanaan, dispersi sunt universi qui involuti erant argento. Aggeus festivus et lætus, qui seminavit in lacrimis, ut in gaudio meteret, destructum templum edificat, Deumque patrem inducit loquentem: 'Adhuc unum modicumque et ego commovebo celum et terram, et mare et aridam, et movebo omnes gentes, et veniet desideratus cunctis gentibus.' Zacharias memor Domini sui, multiplex in prophetia, Jhesum vestibis sordidis indutum, et lapidem oculorum septem, candelabrumque aureum cum totidem lucernis quot oculis, duas quoque olivas a sinistris lampadis cernit, et a dextris, ut post equos rufos varios nigros et albos, et dissipatas quadrigas ex Effraim, et equum de Jherusalem, pauperem regem vaticinetur, et prædicet regem sedentem super pullum filium asinæ subjugalis. Malachias aperte, et in fine omnium prophetarum de abiectione Israhel et vocatione gentium: 'Non est michi,' ait, 'voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum; et munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda.' Ysaïam, Jheremiam, Ezechiel et Daniel, quis potest vel intelligere vel exponere? quorum primus non prophetiam videtur michi texere sed evangelium. Secundus virgam nuceam, et ollam accensam a facie aquilonis, et pardum spoliatum suis coloribus, et quadruplex diversis metris nectit alphabetum. Tertius principia et

finem tantis habet obscuritatibus involuta, ut apud Hebreos ipse partes cum exordio Geneseos, ante annos triginta non legantur. Quartus vero, qui et extremus inter quatuor prophetas, temporum conscius, et totius mundi philohystoricus, lapidem precisum de monte sine manibus, et regna omnia subvertentem, claro sermone pronunciat. David, Symonides noster, Pindarus et Alcheus, Flaccus quoque, Catulus atque Serenus, Cristum lyra predicat; et in decacordo psalterio ab inferis excitat resurgentem. Salomon pacificus et amabilis Domini, mores corrigit, naturam docet, ecclesiam jungit et Cristum; sanctarumque nuptiarum dulce canit epithalamium. Hester in ecclesie typo populum liberat de periculo, et interfecto Aman, qui interpretatur iniquitas, partes convivii et diem celebrem mittit in posteros. Paralipomenon liber Instrumenti Veteris ephitonen tantus ac talis est, ut absque illo si quis scientiam Scripturarum sibi voluerit arrogare seipsum irrideat. Per singula quippe nomina juncturasque verborum, et prætermisse in Regum libris tanguntur historie, et innumerabiles explicantur Evangelii questiones. Esdras et Neemias, adjutor videlicet et consolator a Domino, in uno volumine artantur: instaurant templum, muros exstruunt civitatis: omnisque illa turba populi redeuntis in patriam et descriptio sacerdotum, levitarum Israhelis, proselytorum¹ ac per singulas familias murorum et turrium opera divisa, aliud in cortice præferunt, aliud in medulla retinent. Cernis me, Scripturarum amore raptum, excessisse modum epistole; et tamen non implesse quod volui. Audivimus tantum quid nosse quid cupere debeamus, ut et nos quoque possimus dicere, 'Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore.' Cæterum illud Socraticum impletur in nobis, 'Hoc tamen scio quod nescio.'

Tangam et Novum breviter Testamentum. Mattheus, Marcus, Lucas, et Johannes, quadriga Domini, et verum cherubin, quod interpretatur scientie plenitudo, per totum corpus oculati sunt: scintille emicant, discurrunt fulgura, pedes habent rectos, et in sublime tendentes, terga pennata et ubique volantia tenent se mutuo sibi perplexi sunt; et quasi rota in rotam volvuntur, et pergunt quocunque eos flatus Spiritus Sancti perduxerit. Paulus Apostolus ad septem scribit ecclesias, octava enim ad Hebreos a plerisque extra numerum ponitur. Thimoteum instruit

¹ Sic.

et Tytum, et Philemonem pro fugitivo famulo deprecatur, super quo melius tacere puto quam pauca scribere. Actus Apostolorum nudam quidem videntur sonare historiam, et nascentis ecclesie infantiam texere: sed si noverimus scriptorem eorum Lucam esse medicum, cujus laus est in Evangelio, animadvertimus pariter omnia verba illius anime languentis esse medicinam. Jacobus, Petrus, Johannes, Judas, septem epistolas ediderunt tam mysticas quam succinctas, et breves pariter et longas; breves in verbis, longas in sententiis; ut rarus sit qui non in earum cecutiat lectione. Apocalypsis Johannis tot habet sacramenta quot verba. Parum dixi; et pro merito voluminis laus omnis inferior est. In verbis singulis multiplices latent intelligentie. Oro te, frater carissime, inter hec vivere, ista meditari; nil aliud nosse, nichilque aliud querere; nonne videtur tibi jam hic in terris regni celestis habitaculum? Nolo ut offendaris in Scripturis sanctis, simplicitate et quasi vilitate verborum, que vel vitio interpretum vel de industria sic prolatae sunt, ut rusticam contionem facilius instruerent et in una eademque sententia aliter doctus, aliter sentiret indoctus. Non sum tam petulans et hebes ut hec me nosse pollicear; et eorum fructus carpere in terra quorum radices in celo fixe sunt. Sed velle fateor, sedenti me prefero, magistrum renuens comitem spondeo: 'petenti datur, pulsanti aperitur, querens invenit.' Discamus in terris, quorum scientia nobis perseveret in celo. Obviis te manibus excipiam; et ut inepte aliquid ac de Ermagore tumiditate effundam, quicquid quesieris tecum scire conabor.

Habes hic amantissimum tui fratrem Eusebium, qui litterarum tuarum michi gratiam duplicavit; referens honestatem morum tuorum, contemptum seculi, fidem amicitie, amorem Christi. Nam prudentiam et eloquii venustatem etiam absque illo ipsa epistola praeferbat. Festina queso te; et herenti in salo¹ naviculae funem magis praescinde quam solve. Nemo renunciaturus seculo bene potest vendere que contempsit ut venderet. Quicquid in sumptus de tuo tuleris pro lucro computa. Antiquum dictum est, 'Avaro deest tam quod habet, quam quod non habet.' Credenti totus mundus divitiarum est; infidelis autem etiam obulo indiget; sic vivamus quasi nil habentes et omnia possidentes. Victus atque vestitus divitie Christianorum. Si habes in potestate rem tuam

¹ Sic.

vende; si non habes proice. Tollenti tunicam et pallium relinquendum est. Nisi scilicet tu semper recrastinans, et diem de die trahens caute et pedetemptim tuas possessiunculas vendideris, non habet Christus unde alat pauperes suos. Totum Deo dedit, qui se obtulit. Apostoli tantum navem et retia relinquerunt. Vidua duo era mittit in gazophilatium, et præfertur Cresi divitiis. Facile contempnit omnia, qui se semper cogitat esse moriturum.

Incipit prologus in Penthateucum MOISI.

DESIDERII mei desideratas accepi litteras, qui quodam presagio futurorum, cum Daniele sortitus est nomen obsecrantis ut translatum in Latinam linguam de Hebreo sermone Penthateucum nostrorum auribus traderem. Periculosum opus certe, et obtrectatorum meorum latratibus patens: qui me asserunt in Septuaginta Interpretum sugillationem nova pro veteribus cudere, ita ingenium quasi vinum probantes, cum ego sepiissime testatus sim me pro vili portione in tabernaculo Dei offerre quæ possim, nec opes alterius aliorum paupertate fedari. Quod ut auderem Origenis me studium provocavit, qui editioni antike translationem Theodotionis miscuit, asterico¹ et obelo, id est stella et veru, omne opus distinguens; dum aut illucescere facit que minus ante fuerant, aut superflua queque jugulat et confodit; et maxime que Evangelistarum et Apostolorum auctoritas promulgavit. In quibus multa de Veteri Testamento legimus que in nostris codicibus non habentur: ut est illud, 'Ex Egypto vocavi filium meum;' et 'Quoniam Nazarenus vocabitur;' et 'Videbunt in quem compunxerunt;' et 'Flumina de ventre ejus fluent aque vive;' et 'Que nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit que præparavit diligentibus se;' et multa alia que proprium sintagma desiderant. Interrogemus ergo eos ubi hec scripta sunt, et cum dicere non potuerint, de libris Hebraicis proferamus. Primum testimonium est in Osee, secundum in Ysaia, tertium in Zacharia, quartum in Proverbiis, quintum eque in Ysaia. Quod multi ignorantes apocriforum deliramenta sectantur, et Hiberas nenias libris autenticis præferunt. Causas erroris non est meum exponere. Judei prudenti factum dicunt esse consilio, ne Ptolomeus unius Dei cultor etiam apud Hebreos duplicem divinitatem

¹ Sic.

comprehenderet; quod maxime idcirco faciebant quia in Platonis dogma cadere videbatur. Denique ubicunque sacratum aliquid scriptura testatur de Patre et Filio et Spiritu Sancto, aut aliter interpretati sunt, aut omnino tacuerunt, ut et regi satisfacerent, et archanum fidei non vulgarent. Et nescio quis primus auctor septuagintas cellulas Alexandrie mendacio suo extruxerit, quibus divisi eadem scriptitarent; cum Aristeus ejusdem Ptolomei yperaspistes, et non multo post tempore Josephus nichil tale retulerint, sed in una basilica congregatos contulisse scribant non prophetasse. Aliud est enim esse vatem; aliud est esse interpretem. Ibi spiritus ventura prædicit, hic eruditio et verborum copia ea quæ intelligit transfert. Nisi forte putandus est Tullius, Economicum Xenofontis, et Platonis Pitagoram, et Demostenis prothesifontem¹ afflatus rethorico spiritu transtulisse. Aut aliter de eisdem libris per Septuaginta Interpretes, aliter per Apostolos Spiritus Sanctus testimonia texuit; ut quod illi tacuerunt hii scriptum esse mentiti sint. Quid igitur? damnamus veteres? Minime; sed post priorum studia in domo Domini quod possumus laboramus. Illi interpretati sunt ante adventum Christi, et quod nescierunt dubiis protulerunt sententiis: nos post passionem ejus non tam prophetiam quam historiam scribimus. Aliter enim audita, aliter visa narrantur. Quod melius intelligimus melius et proferimus. Audi igitur emule, obtrectator ausculta. Non damno, non reprehendo Septuaginta; sed confidenter cunctis illis Apostolos præfero. Per istorum os michi Christus sonat, quos ante prophetas inter spiritualia carismata positos lego; in quibus ultimum pene gradum interpretes tenent. Quid livore torqueris? quid imperitorum animos contra me concitas? Sicubi in translatione tibi videor errare, interroga Hebreos; diversarum urbium magistros consule. Quod illi habent de Christo tui codices non habent. Aliud est si contra se postea ab Apostolis usurpata testimonia probaverint; et emendatiora sunt exemplaria Latina quam Greca, Greca quam Hebrea. Verum hec contra invidos. Nunc te deprecor, Desideri carissime, ut quia me tantum opus subire fecisti, et a Genesi exordium capere, orationibus juves, quo possim eodem spiritu quo scripti sunt libri in Latinum eos transferre sermonem.

¹ Sic, lege pro Ctesiphonte.

PSALTERIUM GRÆCUM, cum versione Latinâ, ex recensione JOANNIS
CRASTONI, Placentini. Accedit ejusdem Epistola ad LUDOVICUM
DONATUM, Episcopum Bergomensem. Impressum Mediolani die XX.
Septembris, anno 1481. Folio.

Editio Princeps, Char. Gr. et Rom. cum sign. sine cust. et pagg. num.
Foll. 180. col. 2. lin. 29.

JOHANNES PLACENTINUS Monachus Reverendo patri et domino D. LUDOVICO
DONATO Episcopo Bergomensi S. p. d.

PSALTERII quod Græce melos David regis et prophetæ in-
scribitur hanc novam emendationem tuis auspiciis, consultissime
antistes, quanvis dubium mihi non erat plerosque criminaturos vel
saltem admiraturos aggredi non dubitavi. Compertum nanque mihi
est hujus nostræ ætatis theologorum gregem insultaturum subsan-
naturumque tanquam qui ea quæ a divo Hieronymo et ab Sep-
tuaginta Interpretibus lucubrata fuerint, attingere ausus sim. Sed
mens mihi conscia recti horum leves accusationes, te patrono et
vindice, facillime contempserit: cujus candidissimum et nobilissi-
mum pectus nullus livor occupavit. Illos quoque si Augustini
libros de Doctrina Christiana aliquando legissent, mihi æquiores
fore non dubitarem. Censet enim vir ille non theologiæ modo
verum et cæterarum artium et Græce et Latine peritissimus, nostra
exemplaria quæ ex Græco fonte emanarint non aliter ad unguem
corrigi posse, nisi illorum inspectis prototypis. Audiant itaque
theologi si qui me accusaturi sunt, quid Augustinus libro secundo
prædicti voluminis præcipiat, si quid emendandum fuerit. ‘Contra
ignota,’ inquit, ‘signa magnum remedium est linguarum cognitio.’
Et iccirco Latinæ linguæ homines quos nunc erudiendos suscepimus,
duabus aliis opus habent ad cognitionem scripturarum, Hebræa et
Græca: ut ad exemplaria præcedentia recurratur si quam ambi-
guitatem attulerit Latinorum interpretum infinita varietas. Divus
insuper Hieronymus nonne multos errores Septuaginta Interpretum
culpa ob verborum ambiguitatem admissos, ad sua tempora durasse
queritur: et quia jam per universum pœne orbem ea exemplaria
legebantur, vix aliter reperiri? Dicant mihi theologi hujus temporis

quænam sit Hieronymi si norunt interpretatio. Quid irrident? Nonne respondent: Est ea cui ipsius præpositas vides præfationes? Pace vestra O theologi, dixisse velim. Hieronymum ipsi negligentiae aut imperitiæ accusatis. Non est, præsul integerrime et eruditissime, hujus præfatiunculæ enumerare quot loca depravata depræhenderim in utroque testamento: quorum etsi nonnulla librariorum vitio facta sint, multa sane sunt interpretum: quæ cum exemplaria quæ Hieronymi dicuntur invaserint, quia defendi nequeunt, ego Hieronymi inficior. Quid ergo? Libere fateor nos nescire quæ sit Hieronymi interpretatio. Locus est in Epistola Pauli ad Hebræos capite decimo: 'Hostiam et oblationem noluisti: Corpus autem aptasti mihi.' Idem est in Psalmo tricesimo nono. Sed non corpus, sed aures habent exemplaria Latina quæ Hieronymi dicuntur. Psalterium vero quo Mediolanensis Ecclesia utitur, corpus habet: nec non omnia Græca exemplaria quæ ipse plurima vidi. Non est mihi consentaneum Hieronymum illum non vidisse quæ ego homuntio imperitus tam facile animadverti. Nisi Græcum anticimenon esset quo argui loca depravata possunt, vererer criminatum jacula. Quid si Græca depravata essent? Omnia quotquot videre potui conveniunt. Unum duntaxat locum Psalmo centesimo primo ut inveni reliqui. Viduam ejus Latini ubi legunt, Græci omnes *θήρα*, id est prædam. Exemplaria Græca mutare ausus non sum: nec pro *θήρα* viduam interpretari potui. Sed suspicor interpretes illusos: nam inter *θήρα* et *χήρα*, id est prædam et viduam, una tantum littera, id est *θ* et *χ*, discrimen facit. Cum ergo me inter duas Symplegadas angi viderem, elegi quod nec Græci nec Latini carperent. Qui itaque viduam maluerint, in Græco *χ* præponant ubi *ηρα* invenient. Qui prædam, *θ*, et in Latino prædam ascribant. Incredibile pcene est quomodo in transferendis libris verborum nimia similitudine, nonnunquam ambiguitate, interdum incuria interpretes fallantur. Quod quidem non in hagiographis tantum: verum etiam in poematis, historiis, et reliquis operibus. Rufus Festus cum Dionysii Alexandrini Periegesin transferret, Durateum gens dixit: cum Mosynum dicendum esset. Si quis hac in re mihi minus fidei habet, cosmographiæ peritos consulat, an sciant ubi terrarum sint Duratei. Strabonis septimo: et eo non multarum tibiarum urbem quam ridicula interpretatio? Tibiarum pro collium dixit, ea enim urbs montuosa est. Sunt et innumera alia depravata apud omnes

pcene Latinos auctores item et sacros codices: quæ si aliquando requiem studiis meis impetraro, quam tuis modo auspiciis spero, in animum emendare induxi; tibi que talium studioso et qui omnia virtuti et musis postponas dicare, qui et unus mihi visus es dignus cui hanc novam emendationem psalterii inscriberem, tanquam veritatis scrutatori, et stomachanti ob religionis studium tot errores divina volumina invasisse. Quod autem ad Psalterium attinet: quia longum et molestum esset omnia emendata enumerare, ea depræhendere facile est, si cum aliis exemplaribus conferantur. Circiter septuaginta loca correximus Græcam veritatem secuti. Verba quæ deerant suis locis addidimus. Unum te, præsul memorande, ignorare nolo: psalterium, quod Ambrosianum dicitur, in paucis, imo in nullis, a Græco discrepare. Cantica quæ sex sunt omnino Græcis similia, nostris omnino dissimilia. Propterea Hieronymi ea potius dicenda est translatio: ut vir quidam fide non indignus mihi affirmavit. Quis enim mentis compos eum virum qui ab ipsis incunabulis inter grammaticos et rhetoras educatus sit, adeo ut nil tam acutum sit quod non viderit, non vidisse psalmo xviii. 'Si mei non fuerint dominati:' quod ego 'dominata' transtuli: nam ad delicta refertur: si quis diligenter seriem psalmi cum sensu observare voluerit. Johannis ultimo capitulo: 'ambulabas ubi volebas.' Quæ ratio grammatices id permittit? At Augustinus homilia quinta in epistolam Johannis, 'quo volebas' dixit. Sane hac in re non minus Hieronymus Augustino advertisset. Quid de versiculo Psalmi octogesimi et sexti: quem translatio quam Hieronymi ferunt: Nunquid Sion dicet: exemplaria Græca μήτηρ, id est mater, legunt; et psalterium Mediolanensis ecclesiæ, mater Sion. Quod si qui nec Græcis nec Ambrosianis codicibus credunt, legant sermonem Augustini qui recitatur juxta breviaria curiæ Romanæ in solemnitate Hypopantes Domini: vel, ut vulgo dicitur, Purificationis Virginis; is enim primæ lectionis matutinæ initio ait, 'Sic olim prædictum est: mater Sion dicet.' Sed qui transtulit: venia quidem danda est μήτι, id est nunquid: non μήτηρ, id est mater, videre visus est, quod vel ipsi Græcorum elementis imbuti intelligere possunt. Nec omnino audiendi imo acerrime refellendi sunt theologi qui, ut illorum verbis utar, dicunt Scriptura sancta non est subjecta grammaticæ: Fateor, nam præest quia dignior: quippe quæ ex sancto spiritu est: qui scientiam habet vocis, ut ait Solomon. Hoc non censuit Augustinus qui vult

consummatos theologos Hebraida et Hellenida dialectos non ignorare; Grammatices tropos, schemata, rhetorices argumenta, callere; qui et ipse cum cæteris priscis verisque theologis in suis operibus et disertissimus in eloquentia, et in sententiis acutissimus, et in ratione loquendi inoffensissimus est. Interdum tamen Græcas constructiones in sacris litteris quæ prius a Græcis scriptæ sunt inveniri: ut 'vado piscari,' 'expugna nocentes me:' et multa id genus: non inficior. Fecit hoc et Maro noster, ut in Georgicon secundo: 'Tempus equi fumantia solvere colla.' Latine sane tempus solvendi dicendum est. Feci et ipse in hoc psalterio: non tamen ut Græcis schematis uterer; sed ut Græce discere volentibus morem gererem verbum verbo reddidi. Quod ignorantes ad illud ineptissimum confugiunt: Scriptura non est subjecta grammaticæ, quibus respondeo: non sua. Sed ut præsul præstantissime, dicendi finem faciam, ne forte prolixitate displiceam, ubi addidimus quod deerat, vel emendavimus quod depravatum fuerat, errorum causas et rationes emendationis coram dominationi tuæ edemus. Alii facile si cum veteri translatione conferre nostram voluerint, omnia depræhendere poterunt.

TESTAMENTUM NOVUM, Græce: seu Novum Instrumentum omne, diligenter ab ERASMO Roterodamo recognitum et emendatum, non solum ad Græcam veritatem verum etiam ad multorum utriusque linguæ codicum, eorumque veterum simul et emendatorum fidem, postremo ad probatissimorum autorum citationem, emendationem et interpretationem, præcipue, ORIGENIS, CHRYSOSTOMI, CYRILLI, VULGARII, HIERONYMI, CYPRIANI, AMBROSII, HILARII, AUGUSTINI, una cum Annotationibus quæ lectorem doceant quid qua ratione mutatum sit. Quisquis igitur amas veram Theologiam, lege, cognosce, ac deinde judica. Neque statim offendere, si quid mutatum offenderis, sed expende, num in melius mutatum sit. Apud inclytam Germaniæ Basileam. Cum privilegio MAXIMILIANI CÆSARIS AUGUSTI, ne quis alius in sacra Romani imperii ditione, intra quatuor annos excudat, aut alibi excusum importet. Accedunt ERASMI Roterodami Epistola ad LEONEM X. Pont. Max. et Ejusdem Paraclesis ad Lectorem pium. JOANNIS FROBENII, et JOANNIS OECOLAMPADII ad Lectorem Præfationes. Folio. Basileæ, in ædibus Joannis Frobenii, Hammelburgensis, mense Februario, 1516.

Editio Princeps, Char. Gr. et Rom. cum sign. cust. et pagg. num.

Foll. 354. sc. Foll. 14, Præf. et Pagg. 680. col. 2, lin. 40.

JO. FROBENIUS PIO LECTORI, S. D.

SEMPER quidem mihi fuit hoc studio, lector optime, ut e nostra officina prodirent autores boni, præsertim ii, quorum lectio conducat ad bonos mores ac pietatem. Atque eum fructum, teste Christo, non minus specto quam lucrum pecuniarium. Sed cum in omnibus pro mea virili, conor, ut emendatos emittam in manus hominum, tum id nusquam acriori diligentia sum adnissus, quam in hoc volumine; quod quantum emolumentum sit allaturum nescio, certe plurimum hinc utilitatis ad Christianos omnes perventurum, auxiliante Jesu Opt. Max. confido. Proinde nec meis laboribus peperci, nec pecuniis. Quin et precibus et præmiis egi, ut castigatores adessent complures, haud vulgari doctrina præditi, et in primis Joannes Œcolampadius Vinimontanus, præter integritatis ac pietatis commendationem, insignis etiam theologus, triumque linguarum egregie peritus, ipso quoque Erasmo in hanc partem advigilante. Quos tamen omnes operis pietas ad hoc laboris pertraxit magis quam quæstus. Et exorientur fortasse, qui nostram imitentur æditionem, ut hodie vel maxime verum est illud Hesiodium *‘καὶ πτωχὸς πτωχῷ φθονέει, καὶ τέκτονι τέκτων.’* Quod ego sane non admodum iniquo feram animo, si modo meam fidem vel superent, vel certe æquent. Verum plures sunt, quibus nihil refert quam emendatos aut depravatos emittant codices, modo id suo faciant compendio. Quamobrem fac memineris lectoris plurimum interesse. Qui librum mendis undique scatentem habet, certe non habet librum sed molestiam. Quin istos etiam imitatores admoneo, ne si temere negotium aggrediantur, autore superstite, mihique pro sua humanitate amicissimo, idem illis eveniat, quod nonnullis evenit, in priore Chiliadum æditione. Bene Vale lector, ac fruire, tuoque favore vicissim adnitere, ut nostri conatus, qui ut pii sunt, ut omnibus utiles, ita mihi non sint infelices.

Basileæ; sexto Calendas Martias, Anno

M.D.XVI.

LEONI Decimo,* Pontifici modis omnibus Summo, ERASMUS Roterodamus,
Theologorum infimus. S. D.

INTER tot egregia decora, Leo Decime, pontifex maxime, quibus undique clarus et suspiciendus, ad pontificiæ dignitatis culmen

adisti, hinc infinitis Mediceæ domus ornamentis, non minus eruditorum hominum monumentis, quam majorum tuorum imaginibus et honoribus inclytæ, hinc innumeris corporis animique dotibus, quas partim divini numinis indulsit benignitas, partim eadem aspirante, tua paravit industria, non alia res te verius aut magnificentius illustravit, quam quod ad istum honorem, quo major inter homines homini non potest contingere, parem morum attuleris innocentiam, neque vero vitam modo ab omni dedecore longe lateque semotam, verum etiam famam, nulla unquam sinistri rumoris labe aspersam. Id quod cum ubique difficillimum est, tum præcipue Rhomæ, cujus urbis tanta est libertas, ne dicam petulantia, ut illic a conviciis parum tuta sit et integritas, ac ne ii quidem absint a crimine, qui plurimum absunt a viciis. Quibus rebus factum est, ut Leoni non paulo plus veræ laudis pepererit, quod summum pontificium promeruisset, quam quod acceperisset. Jam in ipsa pulcherrimi simul et sanctissimi muneris functione, cum tot præclaris factis, tot eximiis virtutibus susceptum honorem vicissim cohonestes, nihil tamen est, quod te Superis pariter et mortalibus commendet efficacius, quam quod summo studio parique sapientia, illud potissimum agis ac moliris, ut indies in melius provehatur Christiana pietas, hactenus temporum maximeque bellorum vicio, nonnihil labefacta collapsaque, ut est cæterarum item omnium rerum humanarum natura, ni manibus pedibusque obnitamur, paulatim in deterius relabi, velutique degenerare. At res egregias aliquoties, ut difficilior ita et pulchrior est restituisse quam condidisse. Proinde quando tu nobis velut alterum exhibes Esdram, et sedatis, quod in te fuit, bellorum procellis, sarciendæ religionis provinciam strenue capessis, par est nimirum, ut omnes ubique gentium ac terrarum Christiani, rem omnium pulcherrimam ac saluberrimam conantem, pro sua quisque facultate adjuvent. Jam video passim excellentes ingenio viros, ceu magnos et opulentos reges, Solomoni nostro in templi structuram mittere marmora, ebur, aurum, gemmas. Nos tenues reguli seu potius homunculi, qualescunque materias, aut certe caprarum pelles, ne nihil conferremus, mittere studemus, vile quidem munusculum, quod ad nostram attinet operam, sed unde (nisi me fallit animus) Christi templo, si non multum splendoris, certe non parum utilitatis sit accessurum, præsertim si ejus calculo comprobetur, de cujus unius nutu ac

renutu summa rerum humanarum pendet universa. Etenim cum illud haberem perspectissimum, præcipuam spem, planeque sacram, ut aiunt, ancoram, restituendæ sarciendæque Christianæ religionis in hoc esse sitam, si quotquot ubique terrarum Christianam philosophiam profitentur, in primis autoris sui decreta, ex Evangelicis Apostolicisque liferis imbibant, in quibus verbum illud cœleste, quondam e corde patris ad nos profectum, adhuc nobis vivit, adhuc spirat, adhuc agit et loquitur, sic ut mea quidem sententia nusquam alias efficacius aut præsentius, adhæc, cum viderem, salutarem illam doctrinam longe purius ac vividius ex ipsis peti venis, ex ipsis hauriri fontibus, quam ex lacunis, aut rivulis, Novum ut vocant Testamentum, universum, ad Græcæ originis fidem recognovimus, idque non temere, neque levi opera, sed adhibitis in consilium compluribus utriusque linguæ codicibus, nec iis sane quibuslibet, sed vetustissimis simul et emendatissimis. Et quoniam novimus in rebus sacris, religiose quoque versandum esse, nec hac contenti diligentia, per omnia veterum theologorum scripta circumvolantes, ex horum citationibus aut expositionibus subodorati sumus, quid quisque legisset, aut mutasset. Adjecimus annotationes nostras, quæ primum lectorem doceant, quid qua ratione fuerit immutatum, deinde si quid alioqui perplexum, ambiguum, aut obscurum, id explicent atque enodent. Postremo quæ obstant, quo minus proclive sit in posterum depravare, quod nos vix credendis vigiliis restituissimus. Quanquam ut ingenue dicam, quicquid hoc est operis videri poterat humilior, quam ut ei dicandum esset, quo nihil majus habet hic orbis, nisi conveniret, ut quicquid ad religionem instaurandam pertinet, haud alii consecratur, quam summo religionis principi, et eidem assertori. Neque metus est ne munus hoc nostrum qualecunque sis aspernatus, qui non loco tantum referas illum, qui donaria non precii sed animis solitus sit æstimare, qui duo minutula pauperculæ viduæ splendidis et opimis divitum donariis prætulerit. Jam an non cotidie videmus inter auro gemmisque radiantia regum donaria pratensibus flosculis, aut hortensibus herbulis concinnatas corollas suspendi divis, quas, re tenuis, pietate dives offert plæbecula? Alioqui quicquid illud est seu magnum, seu pusillum, seu ludicrum, seu særium, quod hujus ingenioli fundus produxerit, id omne, ut nullus dedicem, suo jure sibi potest vindicare, summus

ille apud suos, virtutum ac literarum omnium Meccenas et antistes, Gulielmus Archiepiscopus Cantuariensis, totius Angliæ, non tituli tantum honore primas, ac tuæ sanctitatis legatus, ut vocant, natus, cui meipsum quoque quantus quantus sum debeo, non modo universum studii mei proventum. Siquidem is (ut ne dicam interim, cujusmodi tum publice, tum privatim in me fuerit) id præstat suæ Britanniae, quod Leo præstat orbi terrarum, quodque Medicea domus jam olim est Italiae, vel hoc nomine terrarum omnium felicissimæ, hoc is suis est Anglis, ceu salutare quoddam sidus, ab ipsis fati in hoc datus, ut eo præside, quicquid est bonarum rerum repullulet ac subolescat. Nam perinde, quasi uno in homine plures sint heroes, et unicum pectus non simplex inhabitet numen, ita miris modis Archiepiscopum gerit ecclesiæ, legatum sedi Rhomanæ, consiliarium regiæ, cancellarium justitiæ, Meccenatem studiis; cujus opera potissimum factum est, ut insula jam olim viris, armis, opibusque pollens, nunc optimis item legibus, religione, moribus, ad extremum ingeniis omni literarum genere perpolitæ, adeo floreat, ut cum quavis cæterarum regionum possit ex æquo contendere. Verum quo latius hujus laboris nostri manaret utilitas, visum est, tui nominis apud omnes sacrosancti, ceu lenocinio quodam ad publicam orbis abuti commoditatem, præsertim cum huc vocet ipsa quoque rei ratio, quod pulchre congruebat, ut illius auspiciis hæc Christiana philosophia dirivaretur ad omnes mortales, qui Christianæ religionis teneret arcem, ac per eum proficisceretur doctrina cœlestis ad universos homines, per quem Christus nos voluit accipere, quicquid homines e terris evehit in cœlum. Quanquam adeo, quid tandem vetat, quominus hic liber gemina commendatione fultus, hoc etiam feliciter et auspiciatius exeat in manus hominum, si duobus totius orbis summatibus viris communiter fuerit consecratus? Quandoquidem aris templisque videmus hoc plus accedere majestatis ac venerationis, quod pluribus simul divis sint dedicata. Jam hoc quantumlibet novum videatur, modo publicæ conducat utilitati. Et ea est Leonis modestia facilitasque, ut hac parte non minus sit maximus, quam ea qua maximos omnes longo superat intervallo. Et ea est Archiepiscopi in omni decorum genere præstantia, ut Leonem omnibus numeris summum, non alius magis deceat collega. Postremo, si fas est apud tantum principem non-

nihil Thrasonis e comœdia referre, quantumvis in speciem humilis videatur hic meus labor, tamen confido futurum, ut attentus lector aliquanto plus deprehendat in secessu, quam prima statim fronte præ se ferat opus. Sed ne si celsitudinem tuam jugi sollicitudine, terrarum orbi consulentem, longiore sermone remorans, in publica peccem commoda, quod reliquum est, cum plebeio lectore transigam, sed prius illud apprecatus, ut cujus providentia Leo decimus contigit sublevandis rebus mortalium, idem eum nobis et quam maxime longævum esse velit et felicissimum.

Basileæ; Anno Restitutæ Salutis M.D.XVI.
Calendis Februariis.

ERASMI Roterodami Paraclesis ad Lectorem Pium.

LACTANTIUS ille Firmianus, optime lector, cujus linguam unice miratur Hieronymus, Christianæ religioni patrocinatorus adversus ethnicos, cum primis optat sibi dari eloquentiam, Tullianæ proximam, improbum ratus opinor optasse parem. At ego sane si quid hujusmodi votis proficitur, tantisper dum mortales omnes ad sanctissimum ac saluberrimum Christianæ philosophiæ studium adhortor, ac veluti classicum canens evoco, vehementer optarim eloquentiam mihi dari, longe aliam quam fuerit Ciceroni. Si minus picturatam quam fuit illius, certe multo magis efficacem. Imo si cui unquam talis contigit dicendi vis, qualem non omnino sine causa, veterum poetarum fabulæ subnotarunt in Mercurio, qui ceu magica virga, divinaque cithara, somnum immittit cum libet, et idem adimit, quos vult ad inferos impellens ac rursus ab inferis evocans, aut qualem signarunt in Amphione Orpheoque, quorum alter rigida movisse saxa, alter quercus et ornos traxisse cithara fingitur, aut qualem Ogmio suo tribuebant Galli, mortaleis omnes catenulis a lingua in aures infixis quo vellet circumducenti, aut qualem Marsyæ fabulosa tribuit antiquitas; aut certe, ne nimium diu fabulis immoremur, qualem Socrati tribuit Alcibiades, Pericli vetus comœdia, quæ non aures tantum mox peritura voluptate deliniat, sed quæ tenaces aculeos relinquat in animis auditorum, quæ rapiat, quæ transformet, quæ

multo alium dimittat auditorem quam acceperit. Timotheus musicus ille nobilis Dorios occinens modos, Alexandrum magnum ad belli studium inflammare solitus legitur. Neque defuerunt olim, qui precaminibus, quas Græci vocant ἐπὶ ᾠδᾶς, nihil ducerent efficacius. Quod si quod usquam esset hujusmodi genus incantamenti, si qua vis harmoniæ, quæ verum habeat ἐνθουσιασμόν, si qua Pitho vere flexanima, eam mihi cupiam in præsentia suppetere, quo rem omnium saluberrimam omnibus persuadeam. Quanquam illud potius optandum ut Christus ipse cujus negotium agitur, ita citharæ nostræ chordas temperet, ut hæc cantilena penitus afficiat ac moveat animos omnium. Ad quod quidem efficiendum, nihil opus rhetorum epicherematis, aut epiphonematis. Hoc quod optamus, non alia res certius præstet, quam ipsa veritas, cujus quo simplicior, hoc efficacior est oratio. Ac primum quidem non libet in præsentia refricare querelam illam, non omnino novam, sed heu nimium justam, et haud scio an unquam justiore quam hisce temporibus, cum tam ardentibus animis in sua quisque studia mortales incumbant, hanc unam Christi philosophiam, a nonnullis etiam Christianis rideri, a plærisque negligi, a paucis tractari, sed frigide; non enim dicam insyncere. At in cæteris disciplinis omnibus, quas humana prodidit industria, nihil est tam abditum ac retrusum, quod non pervestigarit ingenii sagacitas, nihil tam difficile, quod non expugnarit labor improbus. Qui fit autem, ut hanc unam philosophiam, non his quibus par est animis amplectamur, quotquot ipso etiam cognomine Christi factionem profitemur? Platonici, Pythagorici, Academici, Stoici, Cynici, Peripatetici, Epicurei, suæ quisque sectæ dogmata, tum penitus habent cognita, tum memoriter tenent, pro his digladiantur illi vel emorituri citius, quam autoris sui patrocinium deserant? At cur non multo magis tales animos præstamus auctori nostro principique Christo? Quis non vehementer fœdum censeat Aristotelicam profitenti philosophiam, nescire quid vir ille senserit, de causis fulminum, de prima materia, de infinito, quæ nec cognita felicem, nec ignorata reddunt infelicem. Et nos tot modis initiati, tot sacramentis adacti Christo, non fœdum ac turpe putamus illius nescire dogmata, quæ certissimam omnibus præsent felicitatem? Nam quorsum attinet hic contentione rem exaggerare, cum hoc ipsum impiæ cujusdam dementiæ sit, Christum cum Zenone

aut Aristotele, et hujus doctrinam, cum illorum, ut modestissime dicam, præceptiunculis conferre velle? Affingant illi suæ sectæ principibus, quantum possunt, aut quantum libet; cærtè solus hic e cœlo profectus est doctor, solus certa docere potuit, cum sit æterna sapientia, solus salutaria docuit unicus humanæ salutis autor, solus absolute præstitit quicquid unquam docuit, solus exhibere potest quicquid promisit. Si quid a Chaldeis aut Ægyptiis adfertur, id ob hoc ipsum, acrius avemus cognoscere, quod e peregrino sit orbe deportatum, et precii pars est e longinquo venisse, et sæpenumero in somniis homunculi, ne dicam impostoris, tam anxie distorque-mur, non solum nullo fructu, sed magno temporis dispendio, ut ne quid addam gravius, tametsi jam hoc ipsum ut nihil accedat, gravis-simum est. At qui fit, ut hujusmodi cupiditas non item Christianos titillet humanos animos, quibus persuasum est, id quod res est, hanc doctrinam non ex Ægypto Syriave, sed ex ipso venisse celo? Cur non ita nobiscum cogitamus omnes, novum et admirabile philosophiæ genus sit oportet, quod ut traderet mortalibus, is qui Deus erat, factus est homo, qui immortalis, factus est mortalis, qui in corde patris erat, sese demisit in terras? Magnum quiddam et haudquaquam triviale sit oportet, quicquid illud est, quod ille tam admirandus Autor, post tot excellentium philosophorum familias, post tot in-signes prophetas, docturus advenerit. Cur non hic pia curiositate singula cognoscimus, disquirimus, excutimus? Præsertim cum hoc sapientiæ genus, tam eximium, ut semel stultam reddiderit universam hujus mundi sapientiam, ex paucis hisce libris, velut e limpidissimis fontibus haurire liceat, longe minore negotio, quam ex tot voluminibus spinosis, ex tam immensis, iisque inter se pugnantibus interpretum commentariis Aristotelicam doctrinam, ut ne addam, quanto majore cum fructu. Nihil enim hic necesse est, ut tot anxiiis disciplinis in-structus accedas. Simplex et cuivis paratum est viaticum. Tantum fac adferas pium ac promptum animum, et in primis simplici pura-que præditum fide. Tantum esto docilis, et multum in hac philo-sophia promovisti. Ipsa suppeditat doctorem spiritum, qui nulli sese lubentius impartit, quam simplicibus animis. Illorum disciplinæ, præterquam quod falsam promittunt felicitatem, multorum ingenia submovent, ipsa videlicet præceptorum difficultate. Hæc omnibus ex æquo sese accommodat, submittit se parvulis, ad illorum modulum sese attemperat, lacte illos alens, ferens, confovens,

sustinens, omnia faciens, donec grandescamus in Christo. At rursum ita non deest infimis, ut summis etiam sit admirabilis. Imo quo longius in hujus opes progressus fueris, hoc longius illius majestate submoveris. Parvis pusilla est, magnis plusquam maxima. Nullam hæc ætatem, nullum sexum, nullam fortunam, nullam rejicit conditionem. Sol hic non perinde communis et expositus est omnibus, atque Christi doctrina. Non arcet omnino quenquam, nisi quis arceat, ipse sibi invidens. Vehementer enim ab istis dissentio qui nolint ab idiotis legi divinas literas in vulgi linguam transfusas, sive quasi Christus tam involuta docuerit, ut vix a pauculis theologis possint intelligi, sive quasi religionis Christianæ præsidium in hoc situm sit, si nesciatur. Regum mysteria cœlare fortasse satius est, at Christi mysterium quam maxima cupit evulgari. Optarim ut omnes mulierculæ legant Evangelium, legant Paulinas epistolas. Atque utinam hæc in omnes omnium linguas essent transfusa, ut non solum a Scothis et Hybernis, sed a Turcis quoque et Saracenis legi cognoscique possint. Primus certe gradus est, utcunque cognoscere. Esto riderent multi, at caperentur aliquot. Utinam hinc ad stivam aliquid decantet agricola, hinc nonnihil ad radios suos moduletur textor, hujusmodi fabulis itineris tædium levet viator. Ex his sint omnia Christianorum omnium colloquia. Tales enim ferme sumus, quales sunt quotidianæ nostræ confabulationes. Assequatur quisque quod potest, exprimat quisque quod potest. Qui posterior est, non invideat præcedenti, qui prior est, invitet sequentem, non desperet. Cur professionem omnium communem ad paucos contrahimus? Neque enim consentaneum est, cum baptismus ex æquo communis sit Christianorum omnium, in quo prima Christianæ philosophiæ professio est, cum sacramenta cætera, denique cum præmium illud immortalitatis ad omnes ex æquo pertineat, sola dogmata, in pauculos istos esse relegandos, quos hodie vulgus theologos aut monachos vocat, quos ipsos tamen, tametsi minima quæpiam portio sunt ad populum Christiani nominis, tamen hos inquam ipsos optarim majorem in modum esse quod audiunt. Vereor enim ne inter theologos reperire liceat, qui multum absint a suo titulo, hoc est qui terrena loquantur non divina, et inter monachos, qui Christi paupertatem et mundi contemptum profitentur, plusquam mundum reperias. Is mihi vere Theologus est,

qui non syllogismis, arte contortis, sed affectu, sed ipso vultu atque oculis, sed ipsa vita doceat aspernandas opes, Christiano non esse fidendum hujus mundi præsidiis, sed totum oportere pendere de cœlo, non esse retaliandam injuriam, bene precandum male precantibus, bene merendum de male merentibus, bonos omnes velut ejusdem corporis membra diligendos ac fovendos ex æquo, malos tolerandos, si corrigi nequeant. Qui suis exuuntur bonis, qui depelluntur possessionibus, qui lugent, hos beatos esse, non deplorandos, mortem optandam etiam piis, ut quæ nihil sit aliud quam trajectus ad immortalitatem; hæc inquam et hujusmodi, si quis afflatus spiritu Christi prædicet, inculcet, ad hæc hortetur, invitet, animet, is demum vere theologus est, etiamsi fossor fuerit aut textor. Hæc si quis et ipsis præstet moribus, is denique magnus est doctor. Qua ratione intelligant angeli, fortasse subtilius disserat alius, vel non Christianus, at illud persuadere, ut hic puri ab omnibus inquinamentis vitam exigamus angelicam, id demum Christiani theologi munus est. Quod si quis obstrepet, hæc esse crassula, et idiotica, nihil aliud huic responderim, nisi quod hæc crassa Christus præcipue docuit, hæc inculcant Apostoli, hæc quantumvis idiotica, tot germane Christianos, tot insignium martyrum examina nobis prodiderunt. Hæc, inquam, illiterata, ut ipsis videtur, philosophia, summos orbis principes, tot regna, tot gentes, in suas pertraxit leges, id quod nulla tyrannorum vis, nulla philosophorum poterat eruditio. Neque vero repugno, quo minus sapientiam istam si videtur loquantur inter perfectos. At hoc certe nomine consoletur sese humile Christianorum vulgus, quod istas subtilitates, an sciverint Apostoli, viderint alii, certe non docuerunt. Hæc inquam plebeia, si præstarent pro sua sorte principes, si in contionibus inculcarent sacerdotes, si pueris instillarent ludimagistri potius quam erudita illa, ex Aristotelis et Averrois deprompta fontibus, non sic perpetuis pene bellis tumultuaretur undique res Christiana, non tam insano studio per fas nephasque congerendi divitias ferverent omnia, non tot litibus ubique perstreperent sacra prophanaque omnia. Denique non titulo tantum et cerimoniis differremus ab iis qui Christi philosophiam non profitentur. Siquidem in his tribus hominum ordinibus, præcipue situm est Christianæ religionis vel instaurandæ vel augendæ negotium, in principibus, et qui horum gerunt

vices magistratibus, in episcopis, et horum vicariis, sacerdotibus, et in iis qui primam illam ætatem ad omnia sequacem instituunt. Quos si omisso suo negotio contingat ex animo conspirare in Christum, nimirum videremus haud ita multis annis, verum quoddam, ut et Paulus inquit, γνήσιον Christianorum genus passim emergere, quod Christi philosophiam, non cerimoniais tantum et propositionibus, sed ipso pectore, totaque vita referret. His armis longe citius pellicerentur ad Christi fidem, Christiani nominis hostes, quam minis aut armis. Ut omnia jungamus præsidia, nihil ipsa veritate potentius. Platoniceus non est qui Platonis libros non legerit, et theologus est, non modo Christianus qui Christi literas non legerit? 'Qui diligit,' inquit, 'me, sermones meos servat;' hanc ipse notam præscripsit. Proinde si vere ex animo sumus Christiani, si vere credimus illum e cœlo missum, ut ea nos doceret, quæ philosophorum sapientia non poterat, si vere expectamus ab eo, quod nulli principes, quantumvis opulenti donare queunt, cur est nobis quicquam hujus literis antiquius? Cur omnino quicquam videtur eruditum, quod ab hujus decretis dissidet? Cur in his adorandis literis, idem, ac pene dixerim plus, nobis permittimus, quam in Cæsareis legibus, aut medicorum libris, sibi permittunt interpretes prophani? ut perinde quasi in re ludicra versemur, ita quicquid in buccam venerit, commentemur, detorqueamus, involvamus, et cœlestia dogmata, ceu Lydiam regulam, ad nostram pertrahimus vitam, et dum omnibus modis fugimus, ne parum multa scisse videamur, quicquid usquam est prophanarum literarum huc convehentes, id quod est in Christiana philosophia præcipuum, non dicam corrumpimus, sed quod negari non potest, ad paucos homines contrahimus, rem qua Christus nihil voluit esse communius. Hoc philosophiæ genus in affectibus situm verius, quam in syllogismis, vita magis est quam disputatio, afflatus potius quam eruditio, transformatio magis quam ratio. Doctos esse vix paucis contingit, at nulli non licet esse Christianum, nulli non licet esse pium, addam audacter illud nulli non licet esse theologum. Jam facile descendit in animos omnium, quod maxime secundum naturam est. Quid autem aliud est Christi philosophia, quam ipse renascentiam vocat, quam instauratio bene conditæ naturæ? Proinde quanquam nemo tradidit hæc absolutius, nemo efficacius quam Christus, tamen permulta reperire

licet in ethnicorum libris, quæ cum hujus doctrina consentiant. Nulla fuit unquam tam crassa factio philosophiæ, quæ docuerit pecuniam hominem reddere felicem. Nulla tam impudens, quæ in vulgaribus istis honoribus aut voluptatibus, finem boni constituerit. Viderunt Stoici neminem esse sapientem, nisi bonum virum, viderunt nihil esse vere bonum aut honestum, præter veram virtutem, nihil horrendum aut malum, præter unam turpitudinem. Injuriam non esse pensandam injuria, multis modis apud Platonem docet Socrates, item cum immortalis sit anima, non esse deplorandos qui cum fiducia bene actæ vitæ hinc demigrant, in vitam feliciorum. Præterea animam omnibus modis abducendam ab affectibus corporis, et ad ea traducendam, quæ vere sunt, cum non videantur. Nullam rem nobis suavem esse posse, quæ non aliquo modo contemnatur, in Politicis scripsit Aristoteles, una virtute excepta, Nihil in vita homini suave esse posse, nisi adsit animus nullius mali sibi conscius, unde ceu fonte scatet vera voluptas, fatetur et Epicurus. Quid quod magnam hujus doctrinæ partem prestitere non pauci, præcipue Socrates, Diogenes, et Epictetus? At eadem cum tanto plenius et docuerit et præstiterit Christus, an non prodigii simile, hæc a Christianis vel ignorari vel negligi, vel etiam rideri? Si sunt quæ propius pertinent ad Christianismum, his antiquatis, illa sequamur: sin hæc sola sunt, quæ vere Christianum possint efficere, cur hæc propemodum magis pro obsoletis et abrogatis habemus quam libros Mosaicos? Primum autem est scire quid docuerit, proximum est præstare. Neque enim ob id opinor, quisquam sibi Christianus esse videatur, si spinosa molestaque verborum perplexitate, de instantibus, de relationibus, de quidditatibus ac formalitatibus disputet, sed si quod Christus docuit et exhibuit, id teneat exprimatque. Non quod horum studium damnem, qui in argutiis hujusmodi non sine laude, exercuerunt ingenii sui vires, nolim enim offendi quenquam, sed quod existimem, et vere, ni fallor, existimo, puram ac germanam illam Christi philosophiam, non aliunde felicius hauriri, quam ex Evangelicis libris, quam ex Apostolicis literis, in quibus si quis pie philosophetur, orans magis quam argumentans, et transformari studens potius quam armari, is nimirum comperiet nihil esse quod ad hominis felicitatem, nihil quod ad ullam hujus vitæ functionem pertineat, quod in his non sit traditum, discussum et absolutum. Sive quid discere cupimus

cur alius autor magis placet quam ipse Christus? Sive vivendi formam requirimus cur aliud nobis prius est exemplum, quam Archetypus ipse Christus? Sive pharmacum aliquod adversus molestas animi cupiditates desyderamus, cur alibi putamus remedium esse præsentius? Sive cupimus residem ac languescentem animum expergefacere lectione, quæso ubi reperias igniculos æque vivos et efficaces? Sive visum est animum ab hujus vitæ molestiis avocare, cur aliæ magis placent delitiæ? Cur statim malumus ex hominum literis, Christi sapientiam discere quam ex ipso Christo? qui quod pollicitus est se semper nobiscum fore usque ad consummationem sæculi, in his literis præcipue præstat, in quibus nobis etiamnum vivit, spirat, loquitur, pene dixerim efficacius quam cum inter homines versaretur. Minus videbant, minus audiebant Judæi, quam tu vides et audis in Evangelicis literis, tantum ut oculos et aures adferas, quibus illæ cerni et audiri possint. Quid tandem hoc rei est? Literas ab amiculo scriptas, servamus, exosculamur, circumferimus, iterum atque iterum relegimus, et tot sunt milia Christianorum, qui cum alioqui docti sint, Evangelicos et Apostolicos libros ne legerint quidem unquam in omni vita. Mahumetæi sua tenent dogmata. Judæi et hodie ab ipsis cunabulis suum ediscunt Mosen. Cur nos non idem præstamus Christo? Qui Benedicti profitentur institutum, regulam ab homine, eoque pene idiota scriptam, tenent, ediscunt, imbibunt. Qui Augustinianæ sunt factionis, autoris sui regulam callent. Franciscani, Francisci sui traditiunculas adorant, amplectuntur, et quoquo terrarum se contulerint, secum circumferunt, tutos se non credunt, nisi libellus adsit in sinu. Cur illi plus tribuunt regulæ ab homine scriptæ, quam universi Christiani suæ regulæ, quam omnibus tradidit Christus, quam omnes ex æquo professi sunt in baptismo? Denique qua (ut sexcentas etiam addas) nulla possit esse sanctior? Atque utinam fiat ut quemadmodum Paulus scripsit, Mosi legem non fuisse gloriosam præ gloria succedentis Evangelii, ita Christianis omnibus Evangelia et Apostolorum literæ ita sanctæ habeantur, ut hæc præ illis non videantur esse sancta. Quid Alberto Magno, quid Alexandro, quid Thomæ, quid Ægidio, quid Ricardo, quid Occam alii velint tribuere, per me sane cuique liberum erit, nolim enim cujusquam imminuere gloriam, aut cum inveteratis jam hominum studiis demicare. Sint illa quantumvis erudita, quantumvis subtilia, quantumvis si velint seraphica, hæc tamen certissima

fateantur oportet. Paulus dijudicari vult spiritus prophetarum, num ex deo sint. Augustinus omnes omnium libros cum judicio legens, nihilo plus juris postulat et suis. In his solis literis, et quod non assequor, tamen adoro. Hunc autorem nobis non schola theologorum, sed ipse Pater cœlestis, divinæ vocis testimonio comprobavit, idque bis, primum ad Jordanem in baptismo, deinde in monte Thabor in transfiguratione. 'Hic,' inquit, 'est filius meus dilectus in quo mihi complacitum est, ipsum audite.' O solidam auctoritatem, vereque ut isti vocant irrefragabilem. Quid est 'ipsum audite'? Nimirum hic unicus est doctor, hujus unius discipuli sitis? Attollat studiis suum quisque quantum volet autorem, hoc de uno citra exceptionem dictum est Christo. In hunc primum descendit columba, paterni testimonii comprobatrix. Hujus spiritum proxime refert Petrus, cui summus ille pastor oves suas semel iterum ac tertio pascendas commisit, pascendas autem haud dubium quin Christianæ doctrinæ pabulo. Hic in Paulo veluti renatus est, quem ipse vocavit organum electum, et insignem sui nominis præconem. Joannes quod e sacrosancto illo pectoris fonte hauserat, id suis expressit literis. Quid quæso simile in Scoto, (nolim id contumeliæ causa dictum videri) quid simile in Thoma? Quanquam illius ingenium admiror, hujus etiam veneror sanctimoniam. Cur non in his tantis autoribus philosophamur omnes? Quin hos sinu circumferimus, hos semper habemus in manibus, quin in his venamur, scrutamur, disquirimus assidue? Cur major vitæ portio datur Averroi quam Evangeliiis? Cur tota pene ætas in hominum decretis, et inter se pugnantibus opinionibus conteritur? Jam vero sint illa sane, si libet, sublimium theologorum. At in his certe sit futuri quondam magni theologi tyrocinium. Quotquot in baptismo juravimus in verba Christi, si tamen ex animo juravimus, mox inter ipsos parentum complexus, et nutricum blandicias Christi dogmatis imbuamur. Nam et altissime insidet, et tenacissime hæret, quod primum rudis illa animi testula combiberit. Christum prima sonet balbuties, ex hujus evangeliiis prima formetur infantia, quem ita cum primis tradi cupiam, ut et a pueris ametur. In his deinde versentur studiis, donec tacitis auctibus adolescant in virum robustum in Christo. Aliorum literæ sunt ejusmodi, ut non parum multos pœnituerit insumptæ in illis operæ, ac sæpenumero fit, ut qui per omnem vitam, pro tuendis illarum decretis ad mortem usque depugnarunt, in ipsa

morte, ab autoris sui factione desciscant. At felix ille quem in hisce literis meditantem mors occupat. Has igitur toto pectore sitiamus omnes, has amplectamur, in his jugiter versemur, has exosculemur, his demum immoriamur, in has transformemur, quandoquidem abeunt studia in mores. Qui consequi non potest, (quis autem id non potest, si modo velit), is saltem adoret hasce literas, ceu thecam illius Divini pectoris. Si quis ostendat Christi pedibus impressum vestigium, quam procumbimus Christiani, quam adoramus? At cur non potius vivam illius et spirantem imaginem in hisce veneramur libris? Si quis Christi tunicam exhibeat, quo non terrarum provolaturi simus, ut eam osculari liceat? Atqui ut totam illius supellectilem proferas, nihil erit, quod Christum expressius ac verius representet, quam Evangelicæ literæ. Ligneam aut saxeam statuam, amore Christi, gemmis auroque decoramus. Quin hæc potius auro gemmisque, et si quid his preciosius, insigniuntur, quæ tanto præsentius Christum nobis referunt, quam illa imaginacula? Siquidem illa, quid aliud quam corporis figuram exprimit? si tamen illius quicquam exprimit, at hæ tibi sacrosanctæ mentis illius vivam referunt imaginem, ipsumque Christum loquentem, sanantem, morientem, resurgentem, denique totum ita præsentem reddunt, ut minus visurus sis, si coram oculis conspicias.

Paracleseos Finis.

In Annotationes Novi Testamenti Præfatio. D. ERASMUS
Roterodamus Pio Lectori. S.D.

QUANQUAM id pro virili, in ipso statim hujus operis vestibulo fecimus, tamen haud abs re fuerit, denuo lectorem commonere paucis, et quid illum in hisce commentariolis oporteat expectare, et quid nobis vicissim ab ipso præstari conveniat. Primum annotationunculas scribimus, non commentarios, et eas duntaxat, quæ ad lectionis synceritatem pertinent, ne quis ut improbus conviva pro merenda cœnam efflagitet, et requirat a nobis, quod ab argumenti suscepti professione sit alienum. Hanc in præsentia fabulam agendam suscepimus. Proinde ut nobis argumento serviendum fuit, ita par est, ut candidus et comis lector ceu commodus spectator, faveat agentibus et præsentī scenæ sese

accommodet. Testamentum quod vocant Novum omni qua licuit diligentia, quaque decuit fide recognovimus, idque primum ad Græcam veritatem, ad quam ceu fontem si quid inciderit confugere, non solum illustrium theologorum exempla suadent, verum et ipsa Romanorum Pontificum decreta jubent. Deinde ad vetustissimorum Latinæ linguæ codicum, quorum duos exhibuit eximius ille Divinæ Philosophiæ mystes Johannes Coletus, Paulinæ apud Londinum ecclesiæ Decanus, adeo priscis litterarum typis, ut mihi ab integro discenda fuerit lectio, et in noscendis elementis fuerit repuerascendum. Postremo ad probatissimorum omnium suffragiis autorum, vel citationem, vel emendationem, vel enarrationem, nempe Origenis, Chrysostomi, Cyrilli, Hieronymi, Ambrosii, Hilarii, Augustini, quorum testimonia complusculis locis in hoc adduximus, ut cum prudens lector perspexerit certis in locis nostram emendationem cum illorum judicio consentire, in cæteris item nobis habeat fidem, in quibus haud scio an casu factum sit, ut illi nihil annotarint, aut suffragati fuerint. Verum quoniam sciebam hominum more fieri, ut cum omnibus in rebus, tum præcipue in studiis, semper offendant novitas, et veterem illum gustum ac familiarem notamque, sicut aiunt, salivam plærique requirant, deinde perpendens quanto facilius sit, his præsertim temporibus, emendatos libros depravare quam depravatos emendare, sacris libris recognitis hos velut indices annexuimus, partim ut lectori faceremus satis reddita ratione, quid cur mutatum sit aut certe placeremus, si quid forte offenderit, ut varia sunt mortalium ingenia, tum judicia, partim ut operis incolumitati consuleremus, ne posthac cuivis in proclivi esset rursum vitiare quod tantis sudoribus fuerat utcumque restitutum. Primum igitur si quid librariorum vel incuria vel inscitia, si quid temporum injuria viciatum comperimus, id non temere, sed omnia quæ licuit, subodorati, germanæ reddidimus lectioni, si quid obscurius dictum occurrit, illustravimus, si quid ambigue dictum ac perplexius, id explicuimus: sicubi varietas exemplariorum aut diversa distinctio, aut ipsa sermonis ambiguitas varios gignit sensus, sic eos aperuimus, ut ostenderemus quid nobis magis probaretur, cæterum lectori judicium deferentes. Et quanquam ab interprete, quisquis is fuit, ob inveteratam et receptam editionem non libenter dissentimus, tamen sicubi res ipsa palam clamat illum vel dormitasse

vel hallucinatum fuisse, non veriti sumus et hoc indicare lectori; ita patrocinales veritati, ut in neminem simus contumeliosi. Neque piguit ubi Græci sermonis vel *ἰδίωμα* vel *ἔμφασις* aliquid habet, quod ad mysterii rationem pertinet, commonstrare et aperire. Denique testimonia Veteris Instrumenti, quæ non pauca citantur, vel ex interpretatione Septuaginta, vel ex ipsis Hæbreorum fontibus si quando illorum æditio, cum Hæbraica dissentit origine, contulimus et excussimus, quanquam id quidem *οὐκ ἄνευ θήσεως*, ut Græcorum habet proverbium. Nihil enim alienius ab ingenio moribusque meis quam ad exemplum Æsopicæ corniculæ alienis me venditare plumis. Hac igitur in parte non nihil adjuti sumus opera subsidiaria viri non solum pietate, verumetiam trium peritia linguarum eminentis, hoc est veri theologi Joannis Ecolampadii Vinimontani, quod ipse in litteris Hæbraicis nondum eo processeram, ut mihi judicandi sumerem auctoritatem. Equidem haud nesciebam, has minutias et ceu spinas longe plus habere sudoris quam gloriæ, neque multum gratiæ ex hoc laboris genere solere redire ad autorem, tum lectori magis usui esse quam voluptati. Verum si nos tantum tedii publicæ utilitatis respectu devoravimus, par est nimirum ut lector item, vel suæ utilitatis causa nonnihil molestiæ decoquat, et eum animum quem nos juvandis aliis præstitimus, ipse præstet sibi, suoque commodo. Sunt hæc quæ tractamus minutissima fateor, sed ejusmodi, ut minore propemodum negotio magna illa tractari potuerint, quæ sublimes theologi magno supercilio, buccis typho crepantibus solent *ἐκτραγῶδιζεν*. Ad hæc ejusmodi, ut ob has minutissimas minutias, et illa maxima fuerint excutienda. Minima sunt, verum ob hæc minima, videmus maximos etiam theologos nonnumquam et labi turpiter, et hallucinari. Quemadmodum et locis aliquot indicabimus, non uti quenquam insectemur (qui morbus ab opere Christiano, imo a tota vita Christiana quam longissime debet abesse) sed ut paucis exemplis citra cujusquam contumeliam adductis, nostram fidem lectori probemus, ne quis has ceu nugas contemnat, quandoquidem, juxta Flacci dictum, ‘hæ nugæ seria ducunt.’ Cur in ciborum apparatu tam morosi sumus, in cultu nimis etiam offendimur, in re pecuniaria nihil est tam minutum, cujus non habeatur ratio, in solis litteris Divinis displicet hæc diligentia, placet neglectus? Ut ne dicam interim eam esse rei majestatem, ut nulla pars tam humilis esse posset, quæ sit

homini pio fastidienda, imo quam non reverenter ac religiose tractanda. Humi reptat inquit, in verbulis ac syllabis discruciat. Cur ullum ejus verbum contemnendum ducimus, quem verbi titulo colimus et adoramus? Præsertim cum ipse ne minutissimum quidem ioda, aut apiculum in vanum abiturum testatus sit. Infima pars est, quam vocant literam, sed huic ceu fundamento mysticus innititur sensus. Rudera sunt, sed his ruderibus admirandi illius ædificii moles augusta fulcitur. Divus Hieronymus eximios aliquot Græciæ scriptores taxat, quod historico contempto sensu, suo arbitratu maluerint in allegoriis ludere, seque ipsum deplorat, quod calidus adhuc juvenis, prophetam Abdiam allegorice fuisset interpretatus, cujus nesciret historiam. Ut in vilissima concha preciosum latet margaritum, ut sub frivola siliqua, nobile tegitur granum, ut sub arida minutaque tunicula, tam miranda seminis vis latet, ita in verbis, ut apparet plebeis, in syllabis, in ipsis denique literarum apiculis, ingentia divinæ sapientiæ mysteria condita sunt. Qui miratur, cur spiritus ille divinus suas opes his involucris tegere voluerit, idem miretur, cur æterna sapientia pauperis, humilis, et contempti damnatique hominis personam assumpserit. Ut hæc minuta sciret divus Hieronymus, nec Judæum, eumque nocturnum aspernatus est doctorem, nec ullum fugit laborem. Ob has minutias divus Augustinus, jam episcopus, jam senex, ad puero sibi fastiditas Græcas litteras reversus est. Ob has Origenes, jam canus et senex ceu jam repuerascens ad Hebrææ linguæ descendit elementa, Catonem etiam illum Rhomanum superans. Ad has minutias libenter alludit Ambrosius, resistit Hilarius. Has passim excutit, in his pia curiositate philosophatur, ille non ore tantum aureus Chrysostomus, et Cyrillus hunc secutus grande mysterium ex articulo Græco, id est, unica litterula *ō* depromit, hinc velut inevitabile telum mutuatur, quod torqueat in hæreticos. Ut ne dicam interim, quod dum hæc ex professo curamus, illa tamen aliquoties obiter aperiuntur, ut quemadmodum qui sententias enarrant, coguntur aliquoties verborum explicare rationem, ita nos dum in verbis explicandis versamur, cogimur interim et sententiarum vim aperire. Denique hæc gravioribus orsis et cœptis jam olim in Paulum commentariis præparamus. In quibus fortassis apparebit, utrum judicio an casu ad has minutias descenderim. Sed age, fingat me qui volet, nihil aliud

præstare potuisse ; et vel ob ingenii tarditatem, et frigidum circum præcordia sanguinem, vel ob eruditionis inopiam infimam hanc sumpsisse provinciam, tamen Christiani pectoris est, quaecunque officium boni consulere, quod pia sedulitate præstatur. Christus missum a paupercula quadrantem laudavit, rem per se vilissimam, animo æstimans offerentis. In re vehementer præclara, vel extrema functio splendida est. In regiis, et qui verrunt, et qui coquunt, habentur honesti. Cæterum in domo Dei, quæ tandem functio fastidienda videri potest? Nos rudera comportavimus, sed ad structuram templi Dei. Alii locupletiores, ebur, aurum, marmor, et gemmas addituri sunt. Nos viam ante salebris ac lamis molestatam, industria nostra constravimus, sed in qua deinde magni theologi commodius essedis ac mannis vectentur. Nos circi solum æquavimus, in quo jam inoffensius præclaras illas suæ sapientiæ pompas ædant. Nos novalem antehac spinis ac lappis incommodum sarculo repurgavimus, quo facilius illi felicem exerceant segetem. Nos campum aperuimus, amoliti quæ obstabant, in quo qui volent posthac arcanas explicare literas, vel colludant liberius, vel congregiantur expeditius. Quibus vetus illa theologia magis arridet, ii magnum habent adminiculum, quo nituntur eluctandi. Rursus qui juxta parabolam evangelicam dicit, 'vetus vinum melius est,' et hujus recentioris theologiæ studio veterem negligit, habet is quoque quo sua quæ mavult certius ac fidelius tractet. Et ut nihil hinc accedat commoditatis, nihil certe perditurus est de suo, si hæc accesserint, iis qui malunt divinas litteras e purissimis fontibus, quam ex qualibuscunque rivulis ac lacunis haurire, toties aliunde alio transfusis, ne dicam suum et asinorum ungulis perturbatis. Ut gratius est pomum, quod tuis manibus ex ipsa matre decerpseris arbore, ut dulcior aqua, quam ex ipsa vena subscatentem hauseris, ut jucundius vinum, quod ex eo depromptseris dolio in quo primum fuerat conditum, ita divinæ litteræ, nescio quid habent nativæ fragrantiae, nescio quid spirant suum ac genuinum, si eo sermone legantur, quo primum scripserunt ii qui partim e sacro illo ac cœlesti hauserunt ore, partim ejusdem afflati spiritu nobis tradiderunt. Si Christi sermones extarent Hebraicis, hoc est iisdem verbis proditi quibus ille locutus est, cui non cordi foret in illis philosophari, et non solum verborum vim ac proprietatem, verum singulos etiam apices excutere? Certe quod huic est proximum

habemus, et negligimus. Si quis ostendet Christi vestem, aut pedis vestigium, procumbimus, adoramus, exosculamur. Atqui ut universas illius vestes, et totam maternæ domus supellectilem proferas, nihil est quod Christum expressius, efficacius, absolutius referat, exprimat, repræsentet, quam Evangelistarum et Apostolorum literæ. Proinde si cui aut non licet, aut non libet, in his sacris versari deliciis, certe ne obstrepat, ne obturbet, ne invideat meliora conantibus. Amplectantur ipsi quod amant, habeant, fruantur. Nemo vetat. Nos illis hæc non scripsimus, sed erunt e diverso, quibus hæc admodum pauca videantur, et malint nihil cum æditione vulgata convenire. Verum non hoc egimus, ut sermo politior esset, sed ut emendatior, ac dilucidior, nec erat hic in scyrpo, quod aiunt, quærendus nodus. Quin illud potius optandum est omnibus, ut nihil usquam sit obvium in sacris literis, quod hanc operam postulet. In evangeliiis, quoniam per se dilucidus ac prope semet explicans historiæ tenor simplici et inaffectedato sermone profluit, ne fieri quidem potuit, ut admodum multa vitiare potuerit, vel interpres vel librarius. Quanquam hæc ipsa, si quis ad summam expendat, nimium etiam multa sunt, illic ubi nullum oportebat subesse scrupulum. Cæterum in epistolis Apostolicis ob sermonis pariter et sententiarum obscuritatem, plura necesse fuit immutare. Nos interim adnotandi diligentiam ita moderati sumus, ut nec superstitione molesti, nec indiligentia diminuti videremur. Rem autem omnem quam potuimus paucissimis verbis indicavimus magis quam explicuimus, ne negotio suapte natura parum ameno loquacitatis quoque tædium adderemus. Pium est opus, Christianum est opus. Proinde te quæso, lector optime, ut tu quoque vicissim pias aures, et Christianum peccatus ad legendum adferas. Ne quis hæc eo animo in manus sumat, quo fortassis sumit Noctes Gellianas aut Angeli Politiani Miscellanea, videlicet quo nervos ingenii, vim eloquentiæ, et eruditionem retrusam, velut ad Lydium exigat lapidem. In re sacra versamur, et in ea re, quæ simplicitate puritateque potissimum est orbi commendata. In qua, ridiculum sit humanam eruditionem ostentare velle, impium humanam jactare eloquentiam, quam etiam si forsan adesset, dissimulare conveniebat, ne quis illud merito possit objicere τὸ ἐν φανῇ μύρον. Simplici puroque studio tradimus hæc Christianis auribus, quo posthac in sacrosancta hac philosophia, et plures

versarentur, et lubentius, denique ut minore cum negotio, ita majore cum fructu. Christum ipsum, quo teste simul et adjutore molimur hæc, parum mihi propitium imprecor, nisi ex hisce laboribus adeo nihil venamur emolumenti, ut magnam etiam certamque rei pecuniariæ jacturam scientes ac volentes acceperimus. Porro famæ dulcedine tantum abest ut titillemur, ut ne nomen quidem nostrum fuerimus ascripturi, ni veriti fuisset, ne hac ratione operis minueretur utilitas, quod apud omnes suspecta res sit liber ἀνώνυμος. Nos ad utrunque juxta parati sumus, ut vel rationem reddamus si quid recte monuimus, vel ingenue confiteamur errorem, sicubi lapsi deprehendimur. 'Homines sumus, et humani nihil alienum a nobis esse ducimus.' Hoc igitur animo cum ego dederim hæc, optime lector, fac ut tu quoque simili accipias. Ea res utrique nostrum commodo futura est. Nam et tu plus capies utilitatis, si libenter et candide quod donatur acceperis, et me mearum vigiliarum minus poenitebit, si cognovero bonis usui fuisse. Quod si quis existet, vel adeo præfractus ac morosus, vel adeo durus et iniquus, ut nullis incantamentis deliniri queat, ab hoc certe vel precibus illud impetrare nitar, ut hoc saltem æquitatis tribuat piis studiis, quod tribunalia tribuunt parricidiis et sacrilegiis. Illic turpe judicatur si cognitionem antevertant calculi, nec pronunciatur, nisi causa diligenter excussa. Legat prius ac inspiciat, deinde si videatur, damnet ac rejiciat; superbum est de libro ferre sententiam, quem non intelligas, superbius et de eo quem ne legeris quidem. Vale lector quisquis es, quem etiam atque etiam rogo, ut si quid fructus e nostris excerpseris lucubrationibus, officii memor ut Christiano dignum est, me vicissim piis votis Christo commendes, a quo uno solidum laboris hujus præmium expectamus. Basiliæ. An. m.d.xv.

JOANNES OECOLAMPADIUS, Pio Lectori. S.

QUAMQUAM Erasmus noster literarum omnium decus ac delitiæ, pro insigni modestia sua, in hoc opere, præter minutias et merendam, nihil exhibiturum se, alicubi præfatus sit, tamen has minutias, tam decenter tractavit, tam feliciter expolivit, hanc merendam, tam dapsiliter instruxit, tanta mundicie apparavit, tam festivis denique ac bonis vultibus protulit, ut nemo non, nisi vel ægerrimi, vel emor-

tui prorsus stomachi, ab hac merenda et eruditione et pietate saginatio discersurus sit, si quis modo abscedere possit, et non magis, instar Lotophagorum individuus velit esse conviva, cum jam id constet Erasmicas escas, doctissimos quosque, addo et optimos quosque ardentem sectari, arridentine allectos nitore, an splendore lauticiarum inescatos, incertum. Utrumque sane, sive magnifice, sive splendide literarium epulum instruendum sit, perinde ei præsentissimum est ac peculiare. Id quod cum nusquam non, tum hic maxime ac beatissime. Quod et teipsum, lector optime, jamdudum testari non ambigo si modo utcunque spectaris, quam splendidis dapibus evangelicæ doctrinæ, quam delicatis embammatis et prosphagiis doctissimarum suarum annotationum mensam onerarit. Quis enim vetuerit evangelicam philosophiam, panem appellare, a Christo ipso sic dictam? Si vero nitorem quoque animadvertas, non testabere modo, sed et obstupesces, cum nihil usquam, vel submucidum, vel cibarium appareat. Omnia tanta venustate vernant, omnia tanto fulgore radiant, omnia tanta majestate exurgunt, ut plane recens (sicut olim ab Apostolis) germanissime e cœlesti penuario deprompta credas. Ea enim in re, non solum clarissimo cuique architriclino et interpreti non cedit, verum et plærosque longo intervallo post se relinquit, nedum jam illum trivialibus conferamus. Hæc quidem tute ipse, lector candide, plenis, ut aiunt, buccis testaberis. Ego vero, cui hac hyeme theologiæ alioqui apud Basilienses vacaturo, felicissima magni Erasmi consuetudo contigit, non possum non testari, infatigabilem hominis strenuitatem, vix credendam in tractando fidem, ut plane sicut raritate eruditionis phenicem volucrem, ita et invicto animi robore phenicem arborem, hoc est palmam, referat. Admirabile enim spectaculum mihi erat, imo spectandum miraculum, dictantem recognoscentemque, quantum tria præla exciperent, videre, ac nihilo secius interim, Græca, Latinaque exemplaria, eaque varia et vetustissima consulentem, Græcos Latinosque interpretes conferentem, priscos ac recentiores, primæ simul ac infimæ classis scriptores perpendentem. Hinc est quod non sensa modo aperuerit, quibus plærique interpretum clarissimorum contenti sunt (nam apud vulgares vix ἀλς ἀναλον ad panem apponetur) sed nec verbula minima articulosque ipsos et apiculos minutissimos præterierit. Ob eam sedulitatem plurimum Erasmo deberemus, si vel tenuissimam et parcissimam cenulam afferret. Quantum igitur tantas lauticias

inferenti? Et vel hoc nomine potissimum, quod super omnia vultus, minime vultuosi, imo boni, ut poëta ait, imo optimi, ad tam regales saliaresque luxus accedunt. Singula equidem hilari fronte, obviis manibus, promptissima sedulitate profert. Nihil quod ad rem, nitoremque pertineat, abdit, nihil parcius expendit, ut avari, nihil cunctantius affert, ut lividi, nihil lentius adducit, ut segnes, nihil objicit impetu, ut fastuosi. Solus candor, sola benivolentia, sola liberalitas, curæ illi est. Hinc est singularis illa, miraue ingenuitas, qua se ipsum non agnoscit, suaque semper elevat. Et cum summa proferat, minutias vocet, cum nihil officii prætermittat, nihil prestare se fateatur, cum nihil alienius sit illi quam aliena ostentare se gloria, suarum etiam laudem partem in alios rejicit. Quale et illud exemplum, cum me subsidiariam solam in castigandis formulis operam, accersitum a Frobenio illo chalcographorum omnium diligentissimo, perinde ac non asymbolum, Thesea etiam suum vocare dignatus sit, plane tanto heroi mea opera alioque ne tantillum quidem vel opus fuerit, vel profuerim. Quanquam non nihil tædii dispendiique libenter suscepimus, facileque decoximus, ne quatenus possemus, tam pio deessemus operi. Nimirum Erasmicum imitati exemplum, qui et ipse hic, cæteris rebus omissis bonam temporis partem in hoc collocavit negocium. Qui et ubiubi noctes diesque deditissimam navat operam, ut sæculum nostrum non tam cultioribus quam sacratioribus enitescat literis, quarum ipse antistes, ut est incomparabilis, ita et munificentissimus. Quid nunc igitur reliqui, lector, nisi ne in ingratitudinis scopulum impingamus, neve hospitalitatis sacratissimum jus prophanemus, sed hunc verum theologum vero honore, quo Apostolus presbyteros coli vult, certatim adornemus, sed et amore perpetuo hunc *πανεράσιμον* Erasmum prosequamur, et eo potissimum, quem ille maximopere et sanctissime, tanquam fructum e nobis expectat, nempe, ut salubres illas suas præceptiones, tam opere quam ingenio complectamur. Vale.

BIBLIA SACRA GRÆCA, seu Sacræ Scripturæ Veteris Novæque Omnia, Græcè, ex recensione ANDRÆ ASULANI, collatis vetustissimis exemplaribus. Accedit ejusdem Epistola ad D. ÆGIDIUM, Viterbiensem, Cardinalem, et tabula contentorum.

Folio. Venetiis, in ædibus Aldi et Andræ soceri, mense Febuario. 1518.

Editio Princeps. Char. Gr. cum sign. et pagg. num.

Foll. 457, sc. 4 præf. 451 num. et 2 in fine: coll. 2. lin. 55.

Reverendissimo in Christo Patri et Domino D. ÆGIDIO Viterbiensi Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Præsbytero Cardinali, Tituli Sancti Mattæi, ac Sanctæ Apostolicæ Sedis Legato de Latere apud Catholicam Majestatem, ANDREAS ASULANUS Salutem.

SERA Gratulatio, Pontificum decus Ægidi, reprehendi non solet, præsertim si et amicissimi alicujus hominis sit, et nulla prorsus negligentia prætermissa esse videatur. Quod si spatium illud temporis, quo vicissim dubitatur inter amicos, dum alter expectando nescio quam damnat incuriam, alter conscius tarditatis suæ amici stomachum veretur, etiam in causa sit cur accessione alicujus novi officii veteris necessitudinis memoria revocetur, nihil meo judicio neque jucundius neque optatius utrique potest accidere: cujusmodi meam hanc gratulationem de honore amplissimo, quem volo tibi deos fortunare, abs te haberi facile credo. Nam quoties mihi venit in mentem quanta tibi cum genero meo Aldo fuerit consuetudo nulla alia de causa magis quam ob admirabilem illam animi tui cupiditatem juvandæ rei literariæ: quam nescio an ille potius æquaverit quam superare potuerit: nullum arbitror esse amicitiae genus quod tu sanctius colas, quam quod mecum olim auspice (ut ita dicam) Aldo contraxeris. Gratulor igitur tibi et literis, ac liberalium artium studiis omnibus: tantaque voluptate afficio ut nullo pacto fieri possit quin et gestiam quoque aliquando, ita enim factum esse intelligo ut quemadmodum tibi antehac ornamento fuerunt literæ tum Græcæ Latinæque insignes tum etiam externæ, ita posthac tu sis omnes simul maxime ornaturus. Et quoniam in te nihil aliud fortuna immutavit, nisi ut plus prodesse posses amicis, majorque cum laude tuis uti virtutibus: ac positum in excelso clarum

adeo te conspicuumque constituit ut jam non sine magna veneratione adeundus sis, vel more Persarum principum non sine munere; iccirco et ego quoque vacuus non accessi, meum autem munusculum id genus est ut quicquam tibi dari non potuerit magis accommodatum; nam quid catholice fidei propugnatori acerrimo, quid antistiti sacratissimo magis conveniat quam scripta Mosaica de generis humani origine, deque legis antiquæ divino olim ore promulgatæ sanctimonia, deque Judaicis illis cerimoniis unde initium sumpsit nostra religio? Etenim ego multis vetustissimis exemplaribus collatis, adhibita etiam quorundam eruditissimorum hominum cura, Biblia (ut vulgo appellant) Græce cuncta descripsi, atque in unum volumen reponenda curavi tui nominis æternitati dicata, ratus editionem fore tanto auspiciorem quanto melioris fortunæ viri, deque republica Christiana melius meriti sub tutela esse videretur. Vale, et me meosque (ut indies te magis ac magis spero facturum) ama.

BIBLIA SACRA POLYGLOTTA, sive SS. Scripturæ multiplici linguâ nunc prima impressæ, complectentes Vetus Testamentum Hebraico, Græco et Latino idiomate; Novum Testamentum Græcum et Latinum; et Vocabularium Hebraicum et Chaldaicum Veteris Testamenti; necnon Grammatica Hebraica, cum Dictionario Græco, curis DEMETRII CRETENSIS, ANTONII NEBRISSENSIS, &c. opera et impensis Cardinalis FRANCISCI XIMENII DE CISNEROS, Folio, 6 vol. Compluti, Arnoldus Gulielmus de Brocario, 1514, 1515 et 1517.

Hæc tibi pentadecas tetragonon respicit illud
 Hospitium Petri et Pauli ter quinque dierum.
 Namque instrumentum vetus hebdoas innuit: octo
 Lex nova signatur, ter quinque receptat utrunque.

Vetus Testamentum multiplici linguâ nunc primo impressum. Et imprimis Pentateuchus Hebraico Greco atque Chaldaico idiomate. Adjuncta unicuique suâ Latinâ interpretatione.

Ad sanctissimum ac clementissimum dominum nostrum D. LEONEM Decimum divini providentia Pontificem Maximum Reverendissimi in Christo patris ac domini D. F. FRANCISCI SIMENII DE CISNEROS Sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ tituli S. Balbinæ Presbyteri Cardinalis Hispaniæ Archiepiscopi que Toletani ac regnorum Castellæ Archicancellarii etc. in libros Veteris ac Novi Testamenti multiplici lingua impressos.

PROLOGUS.

MULTA sunt, beatissime Pater, quæ ad excudendas impressoriis formis originales sacræ Scripturæ linguas nos incitarunt. Atque hæc imprimis. Quod cum uniuscujusque idiomatis suæ sint verborum proprietates, quarum totam vim non possit quantumlibet absoluta traductio prorsus exprimere, tum id maxime in ea lingua accidit, per quam os Domini locutum est. Cujus littera quamvis ex se mortua sit et velut caro, quæ non prodest quicquam (nam spiritus est qui vivificat), quia tamen Christus verborum figuris velatus intra ejus uterum manet inclusus, non dubium quin tam admiranda sit fecunditate repleta, tam exuberanti mysteriorum copia cumulata, ut cum plena semper sit et redundans, ‘flumina de ventre ejus fluant aquæ vivæ:’ unde hi quibus datum est revelata facie gloriam Domini speculari, ut in eandem imaginem transformentur, possint assidue haurire mira divinitatis ejus arcana. Quippe cum nulla dictio, nulla litterarum connexio esse possit, ex qua non emergant et veluti pullulent reconditissimi coelestis sapientiæ sensus. Ex quibus cum non possit eruditissimus quisque interpret nisi unicum explicare, necesse est ut post interpretationem maneat adhuc scriptura gravida, variisque ac sublimibus intelligentiis plena, quæ nequeant aliunde quam ex ipso archetypæ linguæ fonte cognosci. Accedit quod ubicunque Latinorum codicum varietas est, aut depravatæ lectionis suspitio (id quod librorum imperitia simul et negligentia frequentissime accidere videmus), ad primam scripturæ originem recurrendum est: sicut beatus Hieronymus et Augustinus ac cæteri ecclesiastici tractatores admonent: ita ut librorum Veteris Testamenti synceritas ex Hebraica veritate, Novi autem ex Græcis exemplaribus examinetur. Ut ipsa igitur originalia in promptu haberet quicumque divinarum litterarum studiosus: possetque non solis rivulis esse contentus: sed ex ipso fonte salientis aquæ in vitam æternam sitim pectoris extinguere: jussimus archetypas sacræ scripturæ linguas cum adjunctis variarum linguarum translationibus impressioni mandari Sanctitatis tuæ nomini dedicandas. Atque imprimis Novum Testamentum Græco Latinoque sermone excudendum curavimus simul cum Lexico Græcarum omnium dictionum quæ possunt in eo legentibus occurrere: ut his quoque qui non integram linguæ

cognitionem adepti sunt pro viribus consuleremus. Deinde vero antequam Vetus Testamentum aggredieremur, Dictionarium præmisimus Hebraicorum Chaldaicorumque totius Veteris Instrumenti vocabulorum; ubi non tantum multiplex significatio cujusque dictionis exprimitur: sed (quod studiosis utilissimum fore credimus) locus scripturæ in cujusque significati testimonium citatur. Rursus: cum non solus litteræ occidentis cortex, sed introrsus latitans spiritus vivificantis nucleus maxime sit a studioso Divinæ Scripturæ requirendus: atque hujus præcipua pars ex propriorum nominum interpretatione dependeat: quorum ab æterno prævisa impositio incredibilem opem affert ad propalandos spirituales abstrusosque sensus et detegenda arcana mysteria: quæ sub ipso litteralis textus umbraculo Spiritus Sanctus velavit: idcirco interpretationes propriorum nominum a viris linguarum peritia præcellentibus maxima diligentia jussimus elucubrari: et secundum alphabeticam seriem dispositas dictionario adjungi. Quibus succedit legendorum Hebræorum characterum instructio, et ejusdem idiomatis Grammatica ex pluribus receptæ fidei Hebræis autoribus collecta et ad Latini artificii normam reducta. Quibus omnibus veluti pro præludio ita peractis, ad excussionem diversarum Veteris Testamenti linguarum nos convertimus: adjicientes etiam singulis earum suam Latinam translationem. Qua in re id aperte Beatitudini tuæ testari possumus Pater sanctissime: maximam laboris nostri partem in eo præcipue fuisse versatam: ut et virorum in linguarum cognitione eminentissimorum opera uteremur: et castigatissima omni ex parte vetustissimaque exemplaria pro archetypis haberemus: quorum quidem tam Hebræorum quam Græcorum ac Latinorum multiplicem copiam variis ex locis non sine summo labore conquisivimus. Atque ex ipsis quidem Græca Sanctitati tuæ debemus: qui ex ista Apostolica bibliotheca antiquissimos tum Veteris tum Novi Testamenti codices perquam humane ad nos misisti: qui nobis in hoc negotio maximo fuerunt adjumento. Consumata itaque excussione Novi Testamenti Græce Latineque impressi cum suo Lexico: impresso etiam Hebraico Chaldaicoque Dictionario: cui adjuncta est Grammatica cum nominum propriorum interpretationibus: absolutis præterea annotationibus differentiarum Veteris Testamenti, quas cum Nicolaus de Lyra non omnino absolutas edidisset, eas nos per viros linguarum peritissimos multis in locis addi fecimus: tandem divino

auxilio Vetus Testamentum multiplici lingua excudi fecimus. Quæ omnia nunc ad Sanctitatem tuam mittimus. Nam cui potius universæ vigiliæ nostræ dicandæ sunt, quam Apostolicæ isti sedi, cui omnia debemus? Aut quis libentius sacros Christianæ religionis libros suscipere et amplecti debet, quam sacer Christi vicarius? Accipiat igitur Sanctitas tua læta fronte munusculum, quod in Domini gazophylatium offerimus: ut incipiant divinarum litterarum studia hactenus intermortua nunc tandem reviviscere. Obsecramus autem Beatitudinem tuam enixissime, ut libros hosce, qui nunc se sacris istis vestigiis supplices advolvunt, examines, et ad severissimi iudicii tui censuram revoces: ut si Christianæ reipublicæ utiles fore videbuntur, editionis beneficium a Sanctitate tua recipiant. Nam eos nos hucusque continuimus: sacrum istum Apostolici fastigii oraculum consulturi. Sed jam hæc ad Beatitudinem tuam satis. Nunc ad instruendum de operis artificio lectorem convertimur.

PROLOGUS.

Ad lectorem. De his que ad lectionem Veteris Testamenti diversis linguis nunc primum impressi sunt prænotanda.

Ut intelligas, studiose Lector, modum et ordinem, quem in hac Veteris Testamenti impressione servavimus, ac inde possis hoc libro facile uti, nonnullorum te admonitum prius esse oportet. Imprimis igitur id est præmittendum, quod cum Vetus Testamentum a sacris doctoribus trifariam dividatur, hoc est in legem, quam Pentateuchum appellant; et in libros deinde Agiographos; ac demum in eos qui dicuntur Prophetales: in his omnibus non est idem numerus linguarum. Sed Pentateuchus quidem triplicem linguam habet: Hebraicam videlicet Chaldaicam et Græcam: quas imprimendas iussimus cum aliis tribus Latinis interpretationibus juxta correspondentibus: ita ut Hebraicæ veritati respondeat Latina beati Hieronymi translatio: Chaldaicæ vero alia Latina fere de verbo ad verbum a viris ejus linguæ peritis-
simis elaborata: Græcæ autem Septuaginta Interpretum editioni interlinearis Latina traductio. Agiographi deinde libri simul et Prophetales duplici lingua excuduntur: hoc est Hebræa et Græca cum aliis duabus Latinis translationibus illis correspondentibus.

Nam Chaldaica in cæteris libris præterquam in Pentateucho corrupta est aliquibus in locis: et fabulis merisque Thalmudistarum nugis conspersa: indigna prorsus quæ sacris codicibus inseratur. Verum quia quibusdam in locis, ubi integra est littera et incorrupta, mirum in modum favet Christianæ religioni; idcirco reliquos libros totius Veteris Testamenti e Chaldaica lingua in Latinam verti fecimus: et diligentissime cum sua Latina traductione conscriptos in publica Complutensis nostræ Universitatis bibliotheca reponi. At vero libri extra canonem, quos Ecclesia potius ad ædificationem populi, quam ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam recipit, Græcam tantum habent scripturam, sed cum duplici Latina interpretatione, altera beati Hieronymi, altera interlineari de verbo ad verbum, eo modo quo in cæteris. Hæc autem de numero linguarum hujus libri oportuit in univrsum prælibasse. Nunc de modo quo linguas Pentateuchi in libro ipso disposuimus, brevibus agendum est. Primum itaque aperto codice duæ se tibi chartarum facies hinc et inde offerent, quarum unaquæque tres præcipuas columnas habet: ex quibus ea quæ ad marginem exteriorem sita est, Hebraicam continet veritatem; quæ vero interiori margini adhæret, Græca est Septuaginta Interpretum editio; cui superponitur Latina interlinearis traductio de verbo ad verbum. Mediam autem inter has Latinam beati Hieronymi translationem velut inter Synagogam et Orientalem Ecclesiam posuimus, tanquam duos hinc et inde latrones, medium autem Jesum, hoc est Romanam sive Latinam Ecclesiam collocantes. Hæc enim sola supra firmam petram ædificata (reliquis a recta Scripturæ intelligentia quandoque deviantibus) immobilis semper in veritate permansit. His præterea tribus columnis duæ aliæ minores columellæ in calce paginæ supponuntur: quarum altera latior Chaldaicam continet Scripturam; altera angustior Latinam ejus interpretationem. Disponuntur vero columnæ ipsæ hoc modo: ut singulis lineis Hebraicis correspondeant binæ lineæ Latinæ e regione: hoc tamen semper observato, ut omnes quinque columnæ tam in principio quam in fine consentiant, nisi ubi loci angustia non patitur: quod rarissime deprehendes. Deinde quia institutum nostrum est, non solum his consulere qui absolutam linguarum peritiam sunt assecuti, sed his etiam opem ferre qui parum in eis profecerunt, utrisque enim debitores sumus: nemi-

nemque esse cupimus, quem peregrinorum idiomatum difficultas absterreat a divinorum librorum penetralibus adeundis. Idcirco ut Hebraicas dictiones facile possit quicumque distinguere, et suam Latinam interpretationem cuique assignare, inter singulas dictiones Hebraicas superponuntur minutæ litterulæ Latinæ, alphabetico ordine procedentes, quibus consimiles aliæ in Latina proxima columna correspondent: ut per similitudinem litterulæ cognoscatur quæ dictio Latina ad quam Hebraicam sit referenda. Quando vero interpres per circumlocutionem pluribus dictionibus unicam interpretatur, aut e diverso unica dictione plures amplectitur, tunc unica litterula toti circumlocutioni vel etiam compendio deserviet. Ex his præterea litterulis nonnullas reperiēs, quibus tenue punctum subscribitur hoc modo^a. Quod quidem punctum designat, vel dictionem Hebraicam subjacentem multiplicem esse et æquivocam: ac proinde reconditum aliquod secretæ intelligentiæ mysterium claudere: quod possit facile, consulto dictionario, a perspicacibus mentibus investigari: vel denotat saltem, ipsam ejus significationem in Latina columna positam potius translatitiam esse et soli sensui subservientem, quam propriam omnino et litteralem. Rursus quia invenire primitiva sive radices dictionum Hebraicarum et Chaldaicarum a prima origine deviantium res est perquam necessaria ad reperienda in dictionario vocabula; sed tantæ difficultatis, ut homines ejus linguæ peritissimi frequenter in ea titubent, ac nonnunquam etiam labantur: artificium excogitavimus quam utilissimum, quo possit quispiam vel primis duntaxat Hebraicis rudimentis imbutus radicem cujusque dictionis in promptu habere: ut jam his adminiculis adjuti, Hebræorum (ut ait beatus Hieronymus) nauseam et ructum fastidientes, præceptores eorum consulere non egeamus. Advertendum itaque est, quod cum dictioni Hebraicæ sive Chaldaicæ correspondet alia in margine (quod dignosces ex simili litterula utrique dictioni imposita) tunc dictio ipsa sicut est in margine notata quærenda est in vocabulario; illæ enim sunt primæ litteræ substantiales primitivi. Reliquæ vero dictiones Hebraici textus, quibus nulla dictio primitiva respondet in margine, ex primis earum tribus aut quinque, etiam solis duabus litteris, sunt in dictionario requirendæ. Preterquam ubi precesserit aliqua ex his quinque litteris beth: he: caph: lamed: mem: quocunque apice subjecto

dummodo sit apice desuper notata hoc modo : בְּ לֵב הֵב : tunc enim talis littera pro articulo seu præpositione sumitur : ac proinde cum non sit littera substantialis auferenda est : et proximæ tres vel quandoque etiam solæ duæ litteræ sequentes erunt primæ litteræ primitivi : ex quibus dictio ipsa in vocabulario reperietur. Quod eodem modo intelligendum est de ו vau littera etiam si nunquam tali signo notetur. Ubicunque enim alicui dictioni præponitur, semper pro conjunctione copulativa usurpatur : quare tollere eam oportebit. In Chaldaico vero hoc est etiam observandum, quod ד daled littera apud Chaldæos nonnunquam pro articulo genitivi accipitur : ac propterea quando reperta fuerit cum prædicto apice, tollenda est : sicut de aliis diximus. Rursus, si dictio Chaldaica (cui nihil in margine respondet) non inveniat in dictionario, id accidet propterea quod hæ litteræ א ה ו frequenter ponuntur pro vocalibus. Tunc igitur demptis hujusmodi litteris residuæ erunt litteræ primitivi in dictionario requirendæ. Atque hæc quidem succincte dicta sunt, ut legentibus Hebraicam litteram statim absque arte seu consideratione ulla pateat dictionis primitivum. Quod si curiosus lector non solo usu contentus artem rependiendarum radicum nosse desiderat, legat ultimum capitulum nostræ Hebraicæ gramaticæ in fine Hebraici dictionarii : quod tamen ut absque librorum revolutione facile occurreret, huic instructioni duximus subjungendum.

Illud est etiam considerandum, quod in Hebraicis characteribus scienter omisimus apices illos, quibus nunc utuntur Hebræi pro accentibus. Nam hi cum ad nullam vel significati vel pronunciationis differentiam pertineant, sed ad solam cantus ipsorum modulationem, merito a veteribus Hebræis rejecti sunt : quos in hoc imitari maluimus. Verum ne locus accentus cujusque dictionis ignoraretur, hoc modo providimus, ut quoniam dictiones Hebraicæ ut plurimum in ultima habent accentum, omnes hujusmodi dictiones nullo prorsus apice notarentur : reliquæ vero non habentes accentum in ultima (quæ rarissime occurrunt) super syllabam ubi prædominatur accentus, apice signarentur : hoc modo אֶרֶץ . Cæterum in distinctione clausularum colo etiam utuntur Hebræi et commate : sed ita, ut colum sit duplex punctum, sicut comma apud Latinos, hoc modo : comma vero tale signum ^ . Quod autem ad Græcam scripturam attinet, illud te non latere

volumus : non vulgaria seu temere oblata exemplaria fuisse huic nostræ impressioni archetypa, sed vetustissima simul et emendatissima, quæ sanctissimus Dominus noster Leo Decimus Pontifex maximus cæptis nostris aspirans ex ipsa Apostolica Bibliotheca ad nos misit : tantæ integritatis, ut nisi eis plena fides adhibeatur, nulli reliqui esse videantur, quibus merito sit adhibenda. Quibus etiam adjunximus alia non pauca : quorum partem ex Bessarionis castigatissimo codice summa diligentia transcriptam Illustris Venetorum Senatus ad nos misit, partem ipsi magnis laboribus et expensis undique conquisivimus, ut copia emendatorum codicum abunde superesset. Latinam itidem beati Hieronymi translationem contulimus cum quamplurimis exemplaribus venerandæ vetustatis : sed his maxime quæ in publica Complutensis nostræ Universitatis Bibliotheca reconduntur : quæ supra octingentesimum abhinc annum litteris Gotthicis conscripta, ea sunt synceritate, ut nec apicis lapsus possit in eis deprehendi. Aliqua tamen nomina propria vitio scriptorum aliter scripta quam in originalibus utriusque Testamenti habentur, intacta dimisimus : atque id quidem consulto. Nam si nunc in eis litteram aliquam mutassemus, nequaquam possent reperiri in tractatu interpretationum, quem juxta vulgatam horum nominum scripturam alphabetico ordine pridem confeceramus. Adnotavimus tamen in ipsis interpretationibus eadem nomina propria non solum ponentes ea sicut communiter scribuntur, sed etiam prout habentur ad litteram in suis originalibus. Demum in libro Psalmorum illud est admonendum : communem translationem Latinam, qua utimur, positam esse pro interlineari supra Græcam Septuaginta Interpretum editionem : quia ei de verbo ad verbum fere correspondet. Eam autem quam beatus Hieronymus juxta Hebraicam transtulit veritatem in medio duarum columnarum fuisse locatam. En tibi igitur lector studiose omnia quæ ad Vetus Testamentum attinent, facilia omnino et manifesta. Verum ut non solum Veteris Testamenti sed et cæterorum librorum intentionem summatim complectaris, visum est et præfatiunculas Novi Testamenti atque dictionarii Hebraici infra subjungere, post artem inveniendarum radicum, quam immediate subjecimus : quæ ad hanc instructionem plurimum facit, ut prædiximus.

LYRA, NICOLAUS DE, Expositiones Librorum Veteris et Novi Testamenti. Accedit JOANNIS ANDREÆ Epistola ad PAULUM II. Pont. Max., folio, 5 vol. Romæ, per Conradum Sweynheym et Arnoldum Pannartz in domo Petri de Maximis, die XVIII Novembris, 1471—die XIII Martii, 1472.

In fine :

Aspicias illustris lector quicumque libellos ;
Si cupis artificum nomina nosse, lege.
Aspera ridebis cognomina teutona, forsan
Mitiget ars musis inscia verba virum.
Conradus Suueynheym, Arnoldus Pannartzque magistri,
Rome impresserunt talia multa simul.

Editio Princeps. Vol. I. 450, Vol. II. 450, Vol. III. 398, Vol. IV. 234, et Vol. V. 292, folia continet, lin. 46.

JOANNES ANDREAS Aleriensis S. D. nostri Pape XYSTI IIII. Bibliothecarii.
In recognitionem NICOLAI DE LYRA ad ipsum divinum Pontificem EPISTOLA.

AGRICULTORIBUS, pater beatissime, felicitatis soli semper est grata fecunditas. At disciplinarum studiosis jure gratior est principum nunquam non laudanda liberalitas. Verum illud omni voto agricolis equidem exposcendum arbitror: ne nimia terre ubertas enatas fruges aut culmi luxuriantis oppressu necet, aut herbis plus justo sponte erumpentibus strangulet. Humanitatis vero amatoribus ne ad beneficentiam formata divinorum principum ingenia aut nimietas occupationum obruat, aut insidians sanctarum mentium innocentie atque bonitati sinistrorsum perperam sententium malignitas rapiat. Non enim frustra illustris cecinit vates in castissimi carminis et laudatissimi opere, ut in incepta comparatione immoremur aliquantulum :

Quod nisi et assiduis terram insectabere rastris,
Et sonitu terrebis aves, et ruris opaci
Falce premes umbras, votisque vocaveris hymbrem :
Heu magnum alterius frustra spectabis acervum,
Concussaque famem in silvis solabere quercu.
Nec tamen, hec cum sint hominumque boumque labores
Versando terram experti, nihil improbus anser
Strymonieque grues, et amaris intyba fibris
Officiunt, aut umbra nocet. Pater ipse colendi
Haud facilem esse viam voluit.

Et cetera que sequuntur. Notum enim est carmen. Nam quantavis cura industriaque nitatur agriculator, id tamen non valebit efficere, ut sui ruris cuncta feracitas arbitrarie sit ac vernacule facultatis; ex quo facillime quisque perspicit, sibi quidem strenue et sollerter laborandum, in Deo tamen rerum summam esse collocandum. Hec ego tum in pluribus aliis tum in me ferendo instructus, Pater beatissime, didici: qui plurimis inexhaustisque laboribus exanclatis ultra quatriennium in difficillimorum autorum veterum recognitione versatus, veluti sterili atque inani in solo semente jactata, nisi aliquandiu sub tue majestatis divino umbraculo altus forem, ingentia opulentorum ac saturorum horrea esuritione inediaque extenuatus aspexissem. Tu mihi prope sub tam gravi onere litterario deficienti, animum semper bona spe complebas; tu lassum recreabas ingenium; tu premia ocio non ignavo diem aliquando allaturam pollicebaris. Ecce dies ille optatus illuxit, et sol celestis in clypeos aureos splendens multis effulsit. Te pœne diffractum clavum modeste tractante diu jactata navis nostra e scopulis incolumis enavit. Te divino rectore omni cum tranquillitate cursu perfecto portum attinget exoptatum. Nunc miro divinandi genere, quoniam nos quoque nostram habemus in terris habitantem astrologiam, siderum celi tanquam sepius fucata et fallaci ratiotinatione contempta, assidua astrorum nostrorum contemplatione futura prenoscimus, quod enim in te virtuti tandem aliquando adversaria sua sponte fortuna conjuncta est, omnem nobis leticiam beatitatemque promittimus. Te namque certiores mundi inferioris solem eterni splendoris luce vicaria jam concretas nostri orbis tenebras discussisse perspicimus. Tu terrarum matricem Romani imperii lunam pleniore luce fulgore tui sideris complevisti. Ea radiis orbis tui lucidissimi illustrata mirum est quantopere plusquam consuevit, eniteat. Tu benignos Joves, id est reges ac principes Christianos, in tui domicilii prosperam sedem fame tue fragrantia invitatos accepisti. Tu liberos populos terrestres videlicet Mercurios, ad carissimas Deo fidei zelo precipuo negotiationes invitasti. Tu Martes nostrates, id est belli strennuos duces, meliore venere stimulante, id est vere glorie amore, ad astantem in foribus Christianitatis victoriam miro ardore animatos et ad triumphum verius quam ad bellum contra illorum spurciciam cohortaris. Salve igitur Pontificum Christifidelium

decus indeficiens et eternum. Salve proles vera stigmatigeri Divi Francisci; Primus post tanti culminis gloriosissimum sanctum hujus nominis in pulcherrima Minorum religione Generalis! Primus non ordinis hujus sed tue genitalis patrie Cardinalis et Pontifex; tametsi incredibile dictu est quam multi Italie populi ad sese tue stirpis originem trahant, ut quod de Homero vetustas tradidit, de te veriore seculi nostri vate et theologorum Homero nostra etas certatim contendat: quod a Lucensibus quoque in publico tibi dictum consistorio subridens audivisti. Tu in generosissimo tantorum patrum cetu omnium judicio et voto electus es, qui tempore difficillimo in Christianitatis apice, Dei vice, Petri Apostolorum principis loco, mitissimus Papa consideres.

Attonita quidem erat supra modum inopinato et exemplo carente Pauli II. Pontificis subitario excessu Romana curia ex omni Christianarum nationum non postrema gente congregata. Suspensa erat propter recentem conventus Germanici congregationem tota Christianitas. Trepidabant fideles populi Turchorum tot successibus auditis et apparatibus: cum inexpectato mortis nuncio pastore suo viduatam esse se audiens Christifidelium universitas, actutum sibi te futurum Pontificem primum augurando credidit, et statim deinde factum, immo celitus datum intellexit. Tantum tibi nominis et fame hinc doctrina, hinc vita, hinc omnibus dilecta liberalitas, hinc denique mansuetudo maximorum hominum sermone vulgata generant, ut Divi Francisci Cardinalis pro angelo in humano carnis nostre corpore non pro homine coleretur. Te Cathedre Apostolice veritatis magistre presidente, te Christianorum omnium patre unico indubitatoque ac sanctissimo Christi vicario, nemo est qui sibi optatissima queque non spondeat. Principes integritatem tuam in nullas omnino factiones inclinatum, cunctis equaliter parem admirantur. Quisque te suum ita confidit ut naturalem parentem, ita communem ut publicum solem. Qui arma tractant et munere letantur militari animo te excelsum predicant et dandi largitate liberalissimum. Populus communis secum Dei exercitum confidit in ea quam pie meditaris expeditione militaturum: propterea quod candorem tue vite perspicit, et mundiciam conscientie non ignorat. Divites, natura meticulosi, certi sunt tua causa in nullius facultates calamitatem metuendam fore. Pauperes, te pastore, rectum iri sese a domino et nihil defuturum sibi, atque in pingua pascua collocatum

iri confidunt. Virtutum divinarum precones viri docti te doctissimum sciunt: et doctis benefacturum omnibus pro certo habent. Si qui sunt sibi nequiorum facinorum conscii, tuam clementiam norunt, ac misericordiam sunt experti. Digne igitur vite perpetuitate sanctissime Pontifex nostri etiam impressores cur de te precipue maxima non sperabunt? nunc presertim Nicolai de Lyra tibi gratissimo opere inchoato, et prima tanti corporis parte absoluto? Effice, pater castissime, ut quod mundus sibi quondam regnante in hac sedis amplitudine Pontifice Nicolao V. futurum persuaserat, et pene cecidisse metuerat illius morte viduatus, sub Xysto II. perfectum videat: collige te ipsum tecum, quandoquidem ceteros mortales ut dignitate sic sapientia et spirituum gratia et dono antecellis, ac mundi hujus fluxas rationes computa. Quid gemme profuerunt Paulo considera, quid honores raro hominibus pares Borsio contingentes: quorum utrumque ad humane ut arbitror miserie exemplum, ad imbecille mortalitatis documentum, ne dicam confusionem, intra paucos dies a summa dignitate ad miserabilem exitum mortaliū conditio pertraxit; ut alter eadem hora pene letissimus fuerit et a cena mortuus: et quo mortis genere, optime Jesu, quam inaudito quam minime cogitato! Alter vix siccis primi ac recentis de urbe Ferrariensi Ducatus privilegiis longiore morte absumptus contabuit, nulla medicorum ope juvandus. Fac te more tuo ut virtute Pontificem effecisti, ita de vero Pontifice immortalem. Venerare quod tua sponte facis doctos homines, eternitatis vasa, presertim ubi est doctrine humane divina religio conjuncta atque sapientia. Venerare libros, immortalitatis instrumenta. Cura ne in posterum futurumque nimium more et modo imperitorum cogitationes extendas: quod iis accidit qui differunt et procrastinant rerum sublimium initia semper maturanda. Nihil non incipies sero, quod nunquam ad summam manum te quoque iudice sis absoluturus. Quis sperabitur de Bibliothecis instituendis de cetero in hoc sacro tuo palatio cogitaturus, si tu vir doctissimus, et ab omni avaricia remotissimus, futuri nominis glorie minime negligens, vel brevem dieculam a tanti muneris distuleris exercitio? Incipe aude, pater sancte, nec cogites ubi sint sumende in tali opere pecunie necessarie. Dives est, ubi etiam non putatur, rerum talium divina sapientia. Adjice insuper animum sanctum tuum religionibus conformandis, moribusque jamdiu labentibus, exemplo

magisquam oratione instruendis: et omnia tibi ex alto majore mensura prevenient. Impressores certe nostri, quod tibi sepe in minoribus adhuc posito dictitabam, non subsistent diutius, nisi officio aliquo utili ad tolerandam vite necessitatem pro eorum opera operibusque illis ipse subveneris. Impensa quidem est maxima, sine qua artem exercere impressoriam non est possibile, et Bibliothecis ea est summe, ut nosti, opportuna. De me etsi sum ipse quoque, quod nunquam diffitebor, hominum more sollicitus; tamen, mihi crede, non sum nescius, nihil te mihi Pontifice defuturum; nec enim mihi annos post te unquam promisi. Esset illud tamen mihi inprimis optabile, si alii quoque cernerent, quoniam vivimus omnes aliorum magis opinione quam propria ratione: te tam munificum et magnificum principem plus me quam meruerim tua sponte adjuvisse atque cūmulasse. Epistolas meas cum ad Paulum II. Pontificem, gloriosum predecessorem tuum, in librorum quos recognoscebam initiis scriberem, ab eo tamen lectum iri non putabam: gratis me quod ad illum attineret magna ex parte laborare perspiciebam. Sed non debebam illi esse ingratus, et haud mediocria beneficia ab eo prius accepta non potui absque reprehensione negligere. Et preterea hec mea est opinio, semper principibus, qualescunque illi sint, doctorum ingenia debere in laudibus esse liberalia. Fieri enim non potest ut laudis ardore commoti, quod naturali inclinatione non facerent, id agant ad predicationis vel fucate de sua virtute confirmationem. Equidem quisquis sit princeps meus, illum semper colam. In primis tamen ut optimus sit optabo. Obsecrabam sane semper, te mihi, quod quidem est factum, principem in tanti throni fastigio dari, quod te optimum et sanctissimum esse certo sciebam: nunc nihil aliud Deum obtestor, nisi ut sis perpetuo felix. Vale. Rome XIII. Novembris M.CCCC.LXXI. Pontificatus tui jucundissimi anno primo.

In tertium volumen NICOLAI DE LYRA, JOANNIS ANDREÆ Aleriensis Episcopi
Sanctissimi D. N. Papæ Bibliothecarii ad XYSTUM IIII. Pontificem
Maximum EPISTOLA.

BENE se res habet, clementissime pater, Xyste IIII. Pontifex maxime. Absoluta est pars altera utilissimi doctoris Nicolai de Lyra, et sub tue sanctitatis numine a nostris impressoribus emere volentibus est exposita. Tu quoque si per immensas pontificatus summi hujus occupationes permitteris gratissimo tibi legendi officio commentandique aliquando vacare perfecerit, ne operariorum nostrorum industria quod nos optavimus, perfunctoria saltem lectione experiere. Nuper quidem laudes tue per curialium tuorum et peculiaris populi tui Romani ora mirifico bonorum omnium consensu celebrate sunt, dum vigilantissimus Christiani nominis rector et pater una die et publicis rebus et private tuorum dignitati sapientissime ac justissime consuluisti. Cogitanti enim tibi qua potissimum medicina opeque presenti Christiani nominis tibi crediti inflicto a Turchis vulnere mederere, et in foribus prope jam Italie mortem omnibus nobis minitanti hosti paratus occurreres, illa ratio non immerito supra omnes placuit, partiendam tibi tanti esse negotii curam cum summis viris et venerabilibus confratribus tuis sacri Collegii Cardinalibus. Idcircoque primarium in augustissimo Senatu hominem et maxime apud omnes nationes auctoritatis Bessarionem Thusculanum Episcopum Cardinalem, eundemque Constantinopolitanum Patriarcham Nicenum vulgariter nuncupatum, ad florentissimos Galliarum et Britannie quam Angliam vocamus et Scociæ reges ac principes non leviter inter sese dissidentes Legatum de latere tuo, Rodericum item Albanensem Episcopum Cardinalem et Vicecancellarium tuum omnium virtutum ornamento precipuum, in omnis Hispanias, Cataloniam, Navarram, Valentiam Castellam, Portugaliæ et id genus recentiora nomina ad sedandas rerum maximarum ingentes controversias. Angelum vero, tituli sancte Crucis presbyterum Cardinalem, nuncupatum vulgariter Reatinum, non minus merito probitatis quam nominis ac vocabuli nuntium Dei per universam Italiam ad regem principesque et florentes

Etrurie populos. Marcum preterea Sancti Marci presbyterum Cardinalem et Patriarcham Aquileiensem in Germaniam, Hungariam Bohemiam, Polloniam, viros celo potius quam terris dignos, maturissimo confratrum tuorum consilio delegasti. Idoneos illos potissimum ratus qui vel ad tempus sopitis vel omnino sublati dissidentium invicem contentionibus simultatibusque, partim rei pecuniarie, sine qua ne minima quidem negotia geri queunt, partim ceteris rebus tuende Christianorum saluti necessariis affatim maturato providerent. Et quoniam non solum terra verum mari quoque expeditionem necessariam fore existimasti, non minore sapientia classi quam tuis partim opibus partim eorum qui mari pollent subsidiis, ingentem comparandam statuisti dignum tali ac tanta prefectura virum Oliverium, tituli sancti Eusebii presbyterum Cardinalem Neapolitanum vulgo appellatum prefecisti; ingens profecto negotium et nescio an temporibus retroactis nostris mediusfidiis seculis inauditum in omnis universe Christianitatis partes uno die decretas esse tanti sumptus et impendii terra et mari legationes tunc aliqua ex parte deligi solitas cum re poscente opem presentariam mandari mos est ut magistratus videant ne quid respublica capiat detrimenti: quod tu quidem, pater beatissime atque consultissime, legatis hisce de latere appellatis prospiciendum injunxisti. Vel hoc uno divini consilii munere dignus, qui seculorum omnium Pontificibus maximis preferare. Ut enim cetera omittam, que futura est tam unquam ingrata posteritas tuive sanctissimi presulatus immemor, ut cum tibi divinarum omnium commendationum preconia merito tuo dederit immortalia non illud etiam mirifice celebret¹ atque admiretur, et tue felicitati inprimis ascribat.

Bessarionem Cardinalem natione Grecum etate provectum ne dicam amplius: adversa valitudine et poene assidua variorum morborum et difficillimorum laborantem, quanquam senectus ipsa etiam per sese morbus est ingens, vix satis commode in lectulo sellave quiescentem, ingenio acerrimum robustissimumque, sapientia florentem, eloquentia precipuum, rerum usu nulli mortalium secundum, auctoritate facile principem; gratia omnibus carissimum; te Pontifice maximo non detractasse tantarum viarum ac difficultatum horrores anxietatesve, seu mari navigandum foret, sive terra iter ingredendum: dummodo pro sua virili verus Patriarcha populo sancto Dei

¹ Sic.

omnibus periculis exposito subveniret. Christe optime maxime, que vox illa fuit, quam Bessarione digna, cum non dicam pronuntiaretur abs te legatus sed ultro ipse se tibi offerret animo majore quam viribus, Ibo, inquit, senex: ibo fracto morbis corpore et tamen erecto animo concitatus ad summe mihi difficultatis in tanto Christianitatis discrimine legationem, nullibi honestius si ita accidat moriturus, nullibi hanc animam Christo Domino promptius redditurus. O te Bessarion felicem et celestibus honoribus dignum hominem: cui non vetustatis more ac modo statue e lapide metallove in publica legatione vita defuncto, sed potius eterna consecratio ut vero Christi martyri et in sanctos Dei inque catalogum beatorum et adhuc spiranti et cum ex hac vita excesseris relatio tribuatur. Esto hoc tam presenti et te digno animo Patriarcha Bessarion; nulla etas in posterum de tantis tuis meritis et gloria conticebit; olim tua omnibus in studiis summa doctrina celebrata cotidie clarius juvenescit; nec inferiore commendatione rerum usus maximarum predicatur. Nihil tibi jam restabat unde tuis inclytis et memorabilibus rebus fieret accessio: nisi ut scirent mortales omnes idem tibi roboris atque animi fuisse ad mortem pro catholica fide ultro oppetendam, quod ab ineunte juventute fuit ad bene de dominico grege de Christi regali populo promerendum.

Dicerem libentissime de te plura, Bessarion: sed me Rodericus Borgia apostolicus Vicecancellarius rapit: qui Callisti III. Pontificis maximi ex sorore nepos in etate florida neque adhuc ita annis ut meritis provecta, usque adeo profecit ut maximis natu hominibus et rerum gestarum gloria clarissimis non injuria debeat comparari. Hunc Rodericum in prima olim evi lanugine summo Cardinalatus splendore per quem est factus par divis regibus: maximis et bene partis divitiis primario Curie Romane officio quasi altero quodam pontificatu dignissima et opulentissima Ecclesia Valentina altissimis preterea honoribus predictum, a castigatissimis tamen moribus a summis vigiliis et laboribus de virtutis curriculo temporum nequaquam nostrorum aut fortuna aut corruptela deflexit. Quinimmo semper animo complexus excellentia et opere eadem persequutus tantum de nostris hominibus est promeritus ut vix quisquam tota in Romana Curia vel pluris fieri meruerit: vel ardentius diligere.

Sed alias plura de Roderico. Ad Angelum sancte crucis Reatinum propero Cardinalem, dignum ipsum fratre dignissimo Dominico

Capranica ejusdem tituli dum viveret Cardinale. Cujus laus in ecclesia catholica non nisi cum mundi fine tacebitur. Hujus de innocentia taceo; de doctrina, de moribus; sunt hec enim illi familie ut maxima queque hereditaria et sua: nec ad cumulum tantarum virtutum ulla potest evolare commendatio, ultra mediam certe Angelus etatem constitutus, adversa etiam valitudine imbecillior ad omnis Italie partes pro tanto fidei munere destinatus, oblitus debiliū membrorum, oblitus virium, oblitus itinerum, solius fidei negotii memor, in labore maluit succumbere quam in tam sancta actione desiderari. Tu, quoque, Marce Venete Sancti Marci Cardinalis, tuo merito in altissimi magistratus et fortune culmine unde facillime morum qualitas elucescit, et sapientissimus comprobatus et modestissimus non ab re ingentissimus occurris, et oneras hujus inopis facundie mutitatem tante dignitatis excellentia. Tibi ut robustissimo viribus maturissimo etate experientissimo rebus gestis fortune potionibus nunquam ebrienti: quod proh pudor! multis solet accidere, ut periculosissima ita ad tuum maximum decorem futura, demandata est legatio. Nam quotum quenque reperias qui ambigere audeat quin si inter sese legationum harum munia et conditiones comparentur. Alii tanquam ad delicias: tu tantum veluti ad belli duram provinciam videare transmitti? Sed a summo Pontifice prudentissime simul et feliciter in primis Sancto Spiritu speciali in hac parte invocato devotione, consona collegii voce, tecum est actum: quandoquidem distributa sunt cum viribus et tua strenuitate negocia: quem enim fortune levis temeritas, nulla unquam insolentia: quem etatis fervore coalescentis nulla unquam inordinata transcurso: quem formate etatis nulla a labore remissio incompositum aut sui dissimilem ostendit: hunc jure velut pacis bellicque artibus aptissimum quasi novellum Herculem ad laborum ex laboribus successiones et ardua opera suscipienda delegit.

Aude age presenti animo pater colendissime et maxima quæcunque aggressus tanquam certus felicioris eventus et optati omen amplectere Marce Barbo et domo tua dignissime, et pontificatu tam moderate administrato non indigne; generis tui arma animi tibi generositatem suggerant, et sancti Marci patroni tibi privatim et publice sacro leone majestas insignita te admoneat haud equum fuisse tanto in fidei periculo nisi gravissima et vires maximas poscentia tibi opera demandari. Efficies, Deo propicio, efficies quod te

bene prospereque gesturum sanctissimus Pontifex cum sacro confratrum collegio multo ante cogitarunt. Reliquum est ut de Oliverio Caraffa Cardinale disseram Neapolitano classis felici prefecture destinato; cujus muneris amplitudini vix ulla fieri posse videtur accessio. Ex eo tamen opere difficilioris censi hæc una legatio potest, quoniam reliquarum summis difficultatibus et plurimis aliquid tamen admixtum nemo nescit esse blandimenti dum in eis plura consilio multa gestum iri posse videntur voluntate. In hac una maritima functione totum videtur potandum fore meracum absinthium, nulla mellis, ut aiunt, unctione delibutum. Terra enim iter ingressos vesperi urbes excipiunt; mare sulcantes per sepe desertis scopulis aut stationibus minime fidis alliduntur et ingens crebro votum est oculis tantummodo posse montana cacumina protueri. In terrestribus item legationibus sacerdotiorum, que beneficia vocant, sperari donationes possunt: propterque perpessarum difficultatum videntur desinere posse anxietates et cum leticia nova mala vetera commutari: in hac una pro maximo erit sacerdotio si stomachus maris vexationem tolerarit.

Non prosequar duriora ne videar altissimi ingenii atque animi virum a necessario ante omnia Christianitati munere deterrere. Illud potius augurabor, unum te Oliveri maritima felici classe littoribus atque insulis undique dominantem tanto munere seculis celi angelis et sanctis omnibus confecto, tantum populo Dei quantum reliquos mortales omnis suis cunctorum viribus profuturum. Brevissime absoluto rerum publicarum consilio sapientissimo pars altera superest de totius urbis speciatim tamen de privata pontificie domus tue immensa leticia propter altissimum humane dignitatis in clericali parte secundum tuam sublimitatem statum: in quem elegantissimos modestissimosque proceres nostros ad honoratissimum in Ecclesia sancta Dei Cardinalatus apicem eodem die evexisti, quo facto amplissimis et antiquis domibus de Rovere ac Reario perpetuo splendori et candidissime vite tue honestissime voluptati et meritissimorum juvenum congruentissime moribus dignitati et postremo curarum publicarum quas permaximas pontificatus sustinet alto ingenio saluti providisti. Invitati sane sunt sepe a predecessoribus multis tuis sed hoc tempore a te precipue, pater beatissime, quicumque heris ac majoribus suis famulantur ad spem pulcherrimam rerum optatissimarum si fideli et ipsi sollertia et constanti patientia

dominis suis deserviendo perseverarint. Ostendisti ipse quidem omni tempore, hoc ipso tamen maxime, esse te gratissimum patrem et providentissimum dominum: neque certe ego quia hujusmodi gratificatione honesta in primis et pontifice digna solus usus sis: nam et alii multi idem fecerunt: sed quia primus ob quam causam ita fieri debuerit clarius expressisti, dignum te censeo commendatione immortalis. Nam ut de nobilissimi ingenii et altissimi animi viro Petro Reario nostro tituli sancti Xysti presbytero Cardinale dicam pauca de multis: scis ipse pater clementissime, scis ipse quanta felicitate et gratia hec plantula in divo sancti Francisci ordine per te a seminariis usque sata facile in omnium fratrum caritate, et Dei laude coaluerit: dum veluti Patriarcha Jacob patria et parentibus relictis; ita Petrus sedecim circiter annos natus, adolescentulus quondam sacram ab infantia religionem spirans et tua in ipsa religione gloria incensus, patria et matre sua consanguinea tua pia impietate relictam ad te prosperasset festinus et a quo die pervenerat ab eo jugiter sit sequutus. Is tibi pro filio is pro famulo sedulus fuit; idem in rebus durissimis tuis pro adiutore non postremo et sepiissime pro medico summe necessario. Te iste patrem ob consanguinitatem et ingenii sui elegantiam et fidei constantiam et perpetuum famulatum; tu istum expertus es filium quanta hic te pietate coluerit: non tu modo sed omnes qui te unquam novere cognoverunt.

Meministi tu quidem, Pater sancte, in quali quantave et ultime necessitatis et ultronee a tua professione paupertatis vixeris egestate. Meministi inquam in priore etate tua studiorum tuorum laboribus extremis duram inopiam nimis semper fuisse familiarem; et quod erat in re difficillima culmen omnis mali, adversa te persepe gravissimarum egrotationum in tam angustis rebus valitudine laborasse. Repete queso qua tibi sollicitudine, qua caritate, quibus cum erumnis Petrus tuus tibi tunc omnia experiendo, omnia ferendo assidue prope languenti tibi pernoctando, aut lassum corpusculum defectas vires humi fovendo, a te nunquam discedendo, et si quando aut casu aut studiorum occasione aut propter alias necessitudines tuas abesse illum tu ipse coegisses, intellecto quovis tuo incommodo incredibili celeritate revolando; ut quod nondum ipsum nosse crederes potuisse non solum illum scisse, sed jam ad te recurrisset maximopere mirarere. Hec atque hujus generis plurima versanti

mihî animo obstupere non desino, et Petri tui tales vel nature vel discipline, immo verius et nature et discipline dotes incessanter cogor admirari. Essent hec sane latius explicanda: quoniam ex iis id ceteris fit bene de dominis suis promerendi exemplum: quod Petro ad summam dignitatem per virtutem contendendi vehiculum fuit. Surgentibus altius deinceps sensimque ad hoc supremum apostolatus culmen nitentibus virtutibus divinis tuis et doctrina admirabili per tuarum tamen gradus dignitatum in stigmatigeri Francisci divo ordine ambulanti mirum dictu est in Petro pariter industriam succrevisse tuende tante tue dignitati pro virili sua necessariam. Non blandior, pater sancte; oculis enim multa ipse vidi per que audita omnia vera esse de illius excelsa probitate non ambigo. Provintiali tibi in tua vetere religione primum deinde qui in ea vertex est dignitatum, ministro generali nonne ita tibi Petrus tuus inservivit ut tibi de studiis solum tuis et summa rerum gerendarum Petro de ceteris omnibus multa cum laude cogitatio linqueretur? ut que ipse fieri posse non crederes propter rerum anxias difficultates, subsidia tamen necessitatibus omnibus in tempore provenirent. Non homines te, pater sancte, sed Deus ipse provexit: qui de stercore pauperes erigit, qui diligit justos, qui facit mirabilia magna solus, qui denique respicit humilia in celo et in terra. Provexit te inquam Deus per Paulum II. Venetum Pontificem maximum ad Cardinalatus illustrem dignitatem: sed humi sedentem Paulus te minime excitavit, id est inopie tue non subvenit. Videbatur ex tanta dignitate labor tibi additus pro honore, non dignatio pro virtute. Hic ego jam fidentius loquar et testis et preco. Novus Cardinalis nova cum familia nulla pecunia nisi si cui sufficere videtur Cardinali posse, nihil habenti quod a Pontifice tanquam elem^{en}syna datur aut quod corraditur ex capello: de cujus patria nemo unquam certaverat: nulli cure fuerat essesne Luca an Sena an potius Taurino oriundus quem Saonensem tantum predicabant: Novus inquam Cardinalis pauper et modicus solis maximis divinisque virtutibus atque omnium scientiarum tectus comitatu, solius Petri tui sollertia tunc etiam adversa valitudine laborantis cepisti in tanto rerum pondere communiri et in ejus perspecta tibi diligentia inclinatus conquiescere.

Venisti Romam ut potuisti multis egens: ubi saltem domum splendide edificatam omni instructam suppellectile rerum usui

humano necessariarum copia refertam ad tante dignitatis adminiculum et cultum repperisti. Dic, pater sancte, dic, queso, pater clementissime, qua putas animorum qualitate fuisse inconsuetam Rome familiolam tunc inopem et nondum divitem tuam cum parietinarum non domus faciem in quibus habitandum esset intuerentur. De tua quidem omnis evi tui patientia minus mirum erat; cuncta enim laturus prestantissimo et robustissimo ad omnis casus animo videbare in mera paupertate ab incunabilis usque nutritus, et tamen tu quoque tantam solarum desertitudinem ruinarum non sine justo dolore expavisti. Eo etiam amplius quod propter morborum ut predixeram impedimenta Petrus aberat tuus, et filius paupertatis ubi caput reclinares in tuo non habebas diversorio, ut illud dici de te potuisse verissime scias, in propria venit, et sui eum parietes scilicet non receperunt. In illis tamen paupertinis, in tuis inquam rebus tenuissimis, maluisti vere vir roboreus quam in alienis opulentioribus edibus exemplo maximorum hominum diversari.

Paulo post tuis insistens vestigiis Petrus advenit, corpore adhuc invalidus, animo tamen integer ac strenuus. Ejusmodi rerum tenuitate parietinarum facie omnis prope suppellectilis conspecta inopia minime frangitur: ruinose penitus domus, immo non domus, horrore non terretur: sarcit e vestigio debiliora simul et magis necessaria, et acri diligentia disquisitis nonnullis resculis faciem inducit edibus pauperis Cardinalis non indignam. Quid moror? sensim et mature elegantissimi vir ingenii de ruderibus et parietinis ope vix humana spectabile satis palatium instaurat. Succurrit familie ut inter modeste numerosas et mediocriter ornatas facile conversetur. Domum implet opportuna omnifariam annona, et ut splendide atque opipare admodum triclinia que tinella rustice vocant, instruantur et continenter affluent, reperit modum, et ut omnia absolvam verbo, vel domesticis rebus vel famulitio brevi tibi familiam comparat et necessarium comitatum non ignobilis Cardinalis videbatur feliciter agi cum tota familia. Hilaris facta erat tota domus et spem sibi dulcissimi convictus omnes promiserant. Ecce autem difficultates suboriuntur nove, et prudenter de sumptu necessario cogitantibus duratura commoditas ista propterea vix putabatur, quia quicquid sacerdotiorum, id est beneficiorum, a Pontifice Cardinali tibi conferebatur, aut minime vacans aut nihil omnino esse paulopost intelligebatur: neque ob has quoque difficiles explicatu

rerum anxietates animo generoso suo et longe prospicienti decedit: non de spe retinendi splendoris domestici in quacunque inopia excidit Petrus. Quid tantis moror? peperisse hoc sublime et excellens ingenium mihi quidem omnia rimanti visus est non aliunde invenisse industria et strennuitate sua incredibili res omnes victui atque ornamentis Cardinalis splendidi necessarias. Huic talis ac tanti ingenii viro pace omnium et tua venia dixerim, pater sancte, si majus Cardinalatu aliquid dare tua sanctitas potuisset, merito cum illo inconvenienter actum esse dicere non metuerem. Majora poteram predicare de Petro que in aliud tempus distuli. Ad Julianum Roverem festinans et inopie sermonis et facundie rusticioris veniam postulando. Hactenus per latissimum glorie veteranorum in sacerdotali milicia campum, pater sancte, epistola nostra pervagata est. Nunc tyrocinia restant summe spei novelli Cardinalis nepotis tui ex carissimo tibi fratre Juliani quibus referendis non potero esse ipse sine magna voluptate neque tu sine multa tante probitatis tibi ab unguiculis ejus perspecte assensione pariter ac leticia. Gaudebis certe, nec injuria, commendari in tuo secundum carnem sanguine surgentem tante ubertatis virtutum segetem et audiendo titulabuntur sensus tui ac tacito altius pectore exultabis de carne tua propria illa predicari que summopere grata tibi amantissimo virtutis forent si referrentur de quovis etiam alieno. Magna est profecto sanguinis necessitudo, sed major aliquanto virtutum cognatio divinarum. Maxima vero illa est jure propinquitas, quam cum naturali caritate funiculi virtutum imputribiles arctiore quadam dilectionis copula devinxerunt. Equidem, pater sancte, de hominis hujus actionibus et singulorum prope verborum gravitate diligens perscrutator minime veritus sum ne animi mei judicium amandi corrumperet vehementia. Natam cum illo veram probitatem videor merito posse laudare; venerarique debere naturalem nimirum omnis decori in Juliano splendorem per quem in ipso virtutis omnis affinitas liquido cernitur generata. In moribus ejus gravitas multo est lepore condita et severitas non austera illa quidem sed nescio qua potius dulcedine temperata: ut ex hoc nature simul et discipline mixto sodalicio. Ceteri facti ipse natus videatur esse Cardinalis. Totum te nos quidem, pater sancte, in Juliano perspicimus tanquam de absoluta virtutis dignitate illustre exemplar inchoatum; paterna in filio tuo comitas nitet,

et senilis in juniore prudentia, pontificiaque in Cardinale autoritas; prorsus omnes iste virtutes tuas ita effingit, ut, licet in te venerabilior hic chorus existat, in ipso tamen laus tanta amabilior esse videatur. Verborum in isto raritas suo pondere nititur, ac veritatis dignitate copulatur; neque aliud magis a Juliano quam vel palpare vel adulari esse noscitur alienum. Constantiam ille jugiter servat opinionis recte semel imbuta, nec locum habet in eo sententiae bene concepte culpanda semper variatio. Ad bene merendum de omnibus, quantum potest qui qualibet virtutis imagine nobilitantur hominis hujus est propensa natura, nec ita personas hominum ut merita causarum examinat. Ex blandioris presentis fortune bonis, veluti infra se positus, ita ornari sese putat ut virtuti et humanitati hac etiam via facilius queat esse ornamento, nec tumere gaudet nec timeri; amiciciarum cum claris viris studiosissimis ut semper esse perseverat improbos fastidit, et corrigi tamen eos sua monitione mavult quam deleri, nullis ut aiunt rimis perfluens crediti sibi sermonis alieni, quod a silendo consilium dicitur custos est fidelissimus. Avaricia quid sit exemplo tui ne intelligit quidem aut cogitat. Alieni appetitione non movetur. Quodque ego in juvene semper maximum duxi, nec ceteris ambitione se prefert; nec ludicre cujusquam actionis aut molliciarum irretitur ineptiis. Ingenium illi quidem glorie avidum sed deliciarum spernax omnino. A puero, quantum quidem mihi ex illius familiariore conversatione persepe patuit nonnulla loca terra, plura aliquanto navigando lustravit. Si quando igitur de ejusmodi rebus ut fit sermo incidit, ita memoriter ac distincte locorum nomina situmque commemorat, vel minima queque repetendo, ut debita opera illa perquesisse, non autem casu ad ea appulisse videatur. Quod magis mirum est, et quia tunc agebat adolescentis etatem, et quia de illis antea nihil ulla ex lectione didicerat; ut navigans nihil minus quam de locorum vocabulis et situ sollicitus fuisse censeatur. Quam alto sit ingenii acumine illud facile ostendit; quod ubicunque studium applicuit, miro captu et tradita imbibit, et semel apprehensa in memorie thesauro perpetuo conservavit. Signum certe illustre et inprimis expressum futuri summi viri illud fuit, dum talia indicia prebuit in tenella quoque etate virtutis. Quam parvo scilicet tempore in altioribus studiis profecerit, que veluti vite alteri vacaturus seposuerat ut reminisci ista non discere e vestigio

videretur; que an vere dicam nemo te melius novit. Hujusmodi Juliani tui Cardinalis morum et virtutis primordiis degustatis audeo equidem, pater sancte, constantissime dicere, precurrente hominis annos tanta probitate, cum primum per etatem ac dignitatem istam rerum homini graviorum major usus accesserit; et studia preterea quibus ardentem insistit; quantum occupationes passe fuerint consummarit: parem istum, ut modestissime dicam, facile futurum maximis viris qui in Ecclesia Dei hodie plurimum celebrantur, et qui patrum nostrorum evo fuere permaximi. Quibus tu, pater sancte, rebus acerrimo et maximo consilio perpensis, non revelantibus tibi humanis affectibus carne vel sanguine, sed igniculis tante virtutis per quos in tempore futurum magnum lumen merito ante videbas impellentibus constanti fiducia ut dignum te fuit, Julianum tuum ad voluptatis publice ac private cumulum maximorum hominum cetui Cardinalatus insigni prebito jure optimo aggregasti. Hanc ego quoque tante celebritatis diem silentio preterire non debui, sed nostram potius ex tui tanti consilii ratione leticiam ad posteros etsi jejuna oratione transmisi. Eo etiam obligatior tue divine liberalitati, quia tu mihi quoque, id quod hoc tempore maximum et conditione mea multo altius fuit, in domo tua pontificia secretariatus amplissimum locum tribuisti. Tibi, igitur, tibi, pater sancte, omnium nostrum votis et oratione exoratus, Dominus Jesus Christus, Dei viventis unicus filius, pro tantis bonis retribuat; ut in ejus ecclesia sancta creditum tibi celitus, maximum Christianitatis regnum ac thronum sospes ac felix diutissime ad hominum salutem moderando conserves. Tibi princeps Apostolorum Petrus, paradisi hostiarius, cujus es in sacratissima apostolica fede¹ successor, semper assistat. Tibi fortissimus cathedre pastoralis angelus, cujus nutu singula dirigis, majore faveat potestate; ut qui tot legationes tam illustres tamque hoc tempore necessarias uno die pronuntiasti, et eodem die publice jucunditati privatam etiam procerum nostrorum leticiam adjunxisti, fausto felicique incepto optatam videas inter omnes Christianos principes ac populos pacem; et quod omnes optant, omnes sperant, omnes augurantur, de illoto Turcho Christi Domini impio hoste victoriam: ut cum paulo ante celebratis patribus et reliquo confratrum tuorum senatu sacrosancto clero omni concinente, totoque populo magno sonitu respondente, amplissima

¹ Sic.

et angustissima¹ pompa supplicationibus per multos dies omnipotenti Deo et sanctis omnibus decretis per omnes urbis basilicas, cum sanctarum reliquiarum omnium venerandissima deportatione omnifario musicorum concentu cantantibusque sexus utriusque junioribus et senioribus respondentibus deducaris; quod tibi ille et catholico populo tuo concedat, qui est superbenedictus in secula. Amen. Datum Rome in sacro palatio tuo apud sanctum Petrum x. kalendas Februarias M.CCCC.LXXII. Pontificatus tui amenissimi anno primo.

JOANNIS ANDREÆ Aleriensis Episcopi. S. D. N. PAPÆ Bibliothecarii ad
XYSTUM IIII. summum Pontificem EPISTOLA.

COMMUNIS ac trita olim inter gentiles opinio fuit, pater beatissime, Xyste IIII. Pontifex Maxime cetera diis deos ipsos duodecim etiam illos principes selectos et magnos appellatos uni necessitati continuo paruisse. Eam enim inter numina omnia absque provocatione imperiosum exercuisse magistratum. Id ne inter Christianos quoque vere dici censeatur tua potissimum sapientia clementiaque occurri potest, et ut digneris misericorditer occurrere servuli tue sanctitatis Conradus Suueynhem et Arnoldus Pannartzs impressores nostri ac utilissime hujus fictorie artis primi in Italia opifices maximi in urbe operarii ante sanctissimos pedes tuos terram vestigiis tuis impressam deosculantes implorant: nanque ego ipse creatura tua ceteras epistolas proprio: hanc illorum nomine et decessoris antea et postmodum tuo numini divino inscripsi. Vox quidem impressorum sub tanto jam cartharum fasce laborantium, et nisi tua liberalitas opituletur, deficientium, ista est pater beatissime: nos de Germaniis primi tanti commodi artem in Romanam Curiam tuam multo sudore et impensa decessoris tui tempestate deveximus. Nos opifices librariorum ceteros ut idem auderent, exemplo nostro incitavimus. Nos reliquis propter impensarum

¹ Sic.

magnitudinem a tanto negotio vel omnino vel maxima ex parte quasi in salebra herentibus recentiore animo viribusque geminatis cum summa difficultate restitimus. Jam tandem defecti nervis et sanguine divinam opem tuam imploramus. Indicem si perlegeris impressorum a nobis operum, miraberis tante majestatis et apostolici culminis pater vel carthas huic librorum copie potuisse vel linamenta sufficere. Et ut perlegere valeas usque adeo curis pontificalibus districtus nihil aliud hec ad te epistola continebit. Nam auditis nominibus tantorum autorum duntaxat facere non poteris, si bene tuam pietatem novimus, quin statim nobis subvenias, nec ulla rerum qualiumcunque occupatione difficultateve valebis deterri. Impressi sunt nostro studio, pater beatissime, libri qui in subjectis suo ordine tibi recensebuntur.

Donati pro puerulis ut inde principium dicendi sumamus: unde imprimendi initium sumpsimus; numero trecenti . . .	CCC.
Lactantii Firmiani Institutionum contra Gentiles et reliquorum ejus autoris opusculorum volumina octingenta viginti quinque	D.CCC.XXV.
Epistolarum Familiarium Ciceronis volumina quingenta quinquaginta	D.L.
Epistolarum Ciceronis ad Atticum volumina ducenta septuaginta quinque	CC.LXXV.
Speculi humane vite volumina trecenta	CCC.
Divi Augustini de Civitate Dei volumina octingenta viginti quinque	D.CCC.XXV.
Divi Hieronymi Epistolarum et Libellorum volumina mille centum	M.C.
M. Tul. Ciceronis de Oratore cum ceteris volumina quingenta quinquaginta	D.L.
M. Tul. Ciceronis Operum omnium in Philosophia volumina quingenta quinquaginta	D.L.
L. Apulei Platonicum cum Alcino volumina ducenta septuaginta quinque	CC.LXXV.
A. Gellii Noctium Atticarum volumina ducenta septuaginta quinque	CC.LXXV.
C. Cesaris Commentariorum Gallici et Civilium Bellorum volumina ducenta septuaginta quinque	CC.LXXV.
Defensionis divi Platonis volumina trecenta	CCC.
P. Virgilii Maronis operum omnium volumina quingenta quinquaginta	D.L.

T. Livii Patavini cum Epitomate omnium Decadum volumina ducenta septuaginta quinque	CC.LXXV.
Strabonis Geographi volumina ducenta septuaginta quinque	CC.LXXV.
M. Annei Lucani volumina ducenta septuaginta quinque	CC.LXXV.
C. Plynii Veronensis de Naturali Historia volumina trecenta	CCC.
C. Suetonii Tranquilli de duodecim Cesaribus volumina ducenta septuaginta quinque	CC.LXXV.
Divi Leonis Pape Sermonum volumina ducenta septuaginta quinque	CC.LXXV.
M. Fabii Quintiliani Institutionum Oratoriarum volumina ducenta septuaginta quinque	CC.LXXV.
Continui, id est Cathene auree, divi Thome Aquinatis volumina quingenta quinquaginta	D.L.
Divi Cypriani Epistolarum volumina ducenta septuaginta quinque	CC.LXXV.
Biblie cum opusculo Aristee volumina quingenta quinquaginta	D.L.
Silii Italici cum C. Calphurnio et Hesiodo volumina ducenta septuaginta quinque	CC.LXXV.
Orationum M. Tul. Ciceronis cum Invectivis omnibus in Antonium, Verrem, Catilinam, et ceteros volumina ducenta septuaginta quinque	CC.LXXV.
P. Ovidii Nasonis Metamorphoseos et Elegiarum omnium volumina quingenta quinquaginta	D.L.
Nicolai de Lyra volumina Mille Centum	M.C.

Horum omnium voluminum summa ut tua pietas perspicit, pater beatissime, nisi fallimur efficit codices duodecies mille quadringentos septuaginta quinque: acervum quidem ingentem, et nobis impressoribus tuis ad ferendum qua parte restat intolerabilem, propter eam quam in initio epistole posueramus necessitatem; nam ingens sumptus ad victum necessarius, cessantibus emptoribus, ferri amplius a nobis nequit. Et ementes non esse nullum est gravius testimonium quam quod domus nostra satis magna plena est quinternionum, inanis rerum necessariarum. In te igitur, clementissime pater, qui es sapientissimus doctissimusque, spes nostra sita est, in te subveniendi nostre necessitati est copiarum ne pereamus. Da nobis subsidium de excelso throno majestatis tue: parati sumus pro clementie tuo arbitrio, de nostra mercede, id est de impressis quinternionibus nostris, tibi tot tradere quot volueris et quibus volueris.

Tua incredibilis mansuetudo subveniat nobis de aliquo officio unde possimus nos et nostros alere. Impensa est facta in solius Nicolai de Lyra a nobis voluminibus tanta ut amplius nihil nobis supersit ad vivendum. Si venderemus opera nostra, non solum a tua pietate nihil peteremus, sed ultro in presentium temporum articulo in quo te plurium egere non nescimus, ipsi nostra offerremus, faciemusque quotiens tuo adjumento fortuna nobiscum usa esse videbitur fronte sereniore. Interea, pater sancte, adjuvent nos miserationes tue, quia pauperes facti sumus nimis. Sis perpetuo sospes et felix, pater beatissime. Rome xx. Marcii, M.CCCC.LXXII. Pontificatus tui clementissimi anno primo.

AUCTORES VETERES.

LUCIUS APULEIUS, Madaurensis, Philosophus Platonicus.

METAMORPHOSEOS, sive de Asino aureo, Libri XI. ac nonnulla alia ejusdem opuscula; scilicet, Floridorum Libri IV.; Apologiæ, sive defensionis Magiæ ad CLAUDIUM MAXIMUM Orationes II.; De Deo SOCRATIS, Liber I.; De Dogmate PLATONIS Liber I.; Cosmographiæ, sive de Mundo, ad FAUSTINUM, Liber I.; necnon HERMETIS TRISMEGISTI Dialogus a LUCIO APULEIO Madaurensi in Latinum conversus; et ALCINOI Disciplinarum PLATONIS Epitome, interprete PETRO BALBO PISANO Episcopo Tropiensi, cum ejusdem ad NICOLAUM CUSENSEM Cardinalem Epistolâ: ex recognitione JOANNIS ANDREÆ, Episcopi Aleriensis, cum ejusdem Epistolâ dedicatoriâ ad PAULUM II. Pont. Max. et Indice Operum. Folio. Romæ, per Conradum Sweynheym, et Arnoldum Pannartz in Domo Petri de Maximo, mense Februarii, Anno Salutis 1469. Editio Princeps, eximiæ raritatis, incastrata. Char. Rom. sine sign. cust. et pagg. num. Folia 176, lineæ 38.

JOANNIS ANDREÆ episcopi Aleriensis ad S. D. N. D. PAULUM II. Pont. Max. Epistola.

BESSARION Sancte Romane Ecclesie Episcopus Cardinalis Sabinensis, et Constantinopolitanus patriarcha, Niceni veneranda nuncupatione terrarum ubique celeberrimus, quanquam summis reipublice Christiane negotiis impeditus, merita tamen indignatione commotus, ac veritatis studio incredibiliter inflammatus, quod tua sanctitas maxime omnium novit, pater beatissime, Paule secunde Venete, defensionis Platonice immo divine philosophie, quando nil aliud est Plato quam vere philosophie exemplar, libros nuper scribere adgressus, tanta id magestate ac felicitate egit, ut convitiatorem calumniosum credi Plato ipse, divinitatis secretarius, possit vel suggestisse vel optasse vel emisse: qui enim inter mortales quondam, non sola hominum benivolentia, ut multi, sed ingenii viventis amplitudine et superne mentis divinitate, pro divo semper fuerat habitus; quique hodie, tanquam ingeniis ipsis quoque et scriptis calamitas, ac veluti frequens a morte interitus, certis tempestatibus oriatur, a Latinorum paucissimis, in exiguis

quibusdam opusculis legebatur, a plurimis omnino ignorabatur: vix unica Platonis umbra, verius quam nomine, fuisse aliquando inter philosophos creditus, is inquam ita Bessarionis tui, pater beatissime, defensione perlecta, sapientie ipsius antistes, et virtutis minime fucate magister, oceano quidem uberius, facillime in omni scientiarum genere excelluisse perspicietur. Platoque ipse id quasi volens, dum a maximo Bessarione laudetur, reprehendi se a ceteris facile patietur. Quis enim tali ac tanto testimonio, aliorum siqua sint, aurita iudicia, non se putabit debere contemnere? ut quod de hoc divino Platone nostro dixisse Antimachum, clarum poetam ferunt, qui cum convocatis auditoribus, legeret eis magnum quoddam volumen suum, et eum legentem omnes, preter Platonem, reliquissent, Legam, inquit, nihilominus; Plato enim mihi unus instar est omnium. Id verissime ac sanctissime de Bessarione sapientissimo dici queat. Cujus cum ea sit, ut ipse semper predicas, pater sanctissime, in rerum omnium maximarum usu peritia, ea in consiliis vel gravitas, vel perspicientia, ut nihil de summis unquam rebus fiat, si Niceni unius desit autoritas. In studiis autem majoribus, et humanis omnibus et divinis, ea facultas et copia, ut plura legisse credi neminem possit, acrius lecta et rectius intellexisse, uberius paucissimos, cultissimis quibusque temporibus, clariusque scripsisse: ipse juste pro populo, seu malis, pro terrarum orbe, Platonis defensor, unus satis esse censeatur, etsi in muscam aquila, in culicem elephas, putari posse reposuisse videatur. Tametsi, pater clementissime, nemo est qui sese doctrinarum audeat profiteri studiosum, aut virtutum harum etiam mediocrium cultorem, qui divini Platonis non miretur magestatem, hominisque minime imitabilis, non summopere immortalitate rapiatur, quem cum in libris suis omnibus, tum in Oratore M. Cicero maximis philosophis comparat, et omnibus plane his verbis anteponit. Quanquam enim et philosophi quidam ornati loquuti sunt. Siquidem et Theophrastus divinitate loquendi nomen invenit, et Aristoteles Socratem ipsum laccessivit, et Xenophontis voce multas quasi loquutas ferunt, et longe omnium quicumque scripserunt aut loquuti sunt, extitit et gravitate princeps Plato: quem etiam in libri tertii de Oratore prefatione ita laudat et extollit, ut magis fieri nequeat omnino libros Platonis mirabiliter scriptos legi, qui scripti sunt divinitus. Plato lingue, animi, et virtutis magister: itemque in Oratore, Nec vero

Aristotelem in philosophia deterruit a scribendo amplitudo Platonis. In Bruto vero ita, Quis enim uberior in dicendo Platone? Jovem sic, ut aiunt philosophi, si Grece loquatur, loqui; quin et Demosthenem sciens, dicere de sese in quadam epistola, se studiose legisse Platonem. Quorsum hec, inquires, beatissime pater, de Platone tam multa? Equidem scripta a clarissimo Bessarione, tum cetera, tum pro Platone maxime, superioribus mensibus perlegens, putavi optimo consilio factum iri, si Platonicos nonnullos, eosque gravitate et doctrina inprimis excellentes, Latinorum multis, propter librorum raritatem, multis item propter lingue vetustatem, immo vero incredibilem elegantiam, ignotos, veluti ex tineis potius quam scriniis erutos, ea qua consuevi opera, ne dicam sollertia, nostris hominibus traderem perlegendos, quantulacunque valerem in tollendis mendis laborans diligentia. L. igitur Apuleium Platonicum, in quo uno summe eruditioni precipua lingue copia, et gratia conjuncta est, mediocri vigilantia, ut in exemplariorum penuria licuit, redegei in unum corpus, variis in locis membratim perquisitum, eumque impressoribus nostris tradidi exarandum. De quo, pater beatissime, quedam fortassis lecturis non ingrata, huic inserere ad te epistole statui; non tam ut faciliore opera Apuleius intelligeretur, id enim longioris lucubrationis indiget, quam ut in novam materiam, veluti inaccessam prius viam recens ingressos, indiciis quibusdam et quasi certioribus signis, quo magis et confiderent et procederent, admonerem, ne rei ignorance plus justo trepidarent, ut de opusculis quoque ipsis, que in corpus unum redegei, quam ipse opinionem habeam, explicarem, potius quam sententiam ferrem. Eoque item pacto posset videri qualis Plato ipse fuerit, a quo tam magne dictionis orta est occasio; qui quidem a gravissimis atque eruditissimis philosophis habitus est verius pro oraculo, ne dicam deo, quam pro magistro. De Alcino quoque causam adderem, quare illum Apuleii nostri opusculis annexissem. Paucis ergo audiant, mecumque intelligere studeant, Apuleii Platonici studiosi. Lucianus ille Syrus argutulus inprimis, atque elegans, vel sophista, vel philosophus, ut omnes Greci suffragantur. Satyrus tamen quidam, in philosophos, lusu verius quam calumnia, multa scribens cum gratia, nemini philosophorum pepercit omnino. Hic Lucianus asinum inter cetera aureum lusit, seque in eum finxit esse commutatum; cujus rei varie traditur argumentum quod

non est hujus dictionis et temporis explicare. Hunc asinum noster Lucius emulaturus, ingenii alioqui exuberantis, et ut Afer acerrimi, philosophus omnium illius evi subtilissimus, sese dicit sciendi atque experiendi incensum cupiditate, tum terrarum alio, tum in Thessaliam esse profectum. Isticque apud magarum maximam, quando quidem ea tempestate mulieres Thessale magice potissimum sciebant diversitatem, haud optabili occasione, dum in avem affectaret verti, sese in asinum esse figuratum; qua de conversione divus Augustinus noster, in preclarissimo de Civitate Dei opere, quid opinetur expressit. In corpore tamen asinino mentem hominis sui ait se retinuisse. Atque ita sub asino latitantem multa commoditate, difficilia alioqui cognitu, didicisse. Verum priusquam asino vestiatur, fabellas mirificas ad rem pertinentes inducit. Asino exinde contactus, in erumnosas ac multifarias incidit calamitates, quas festiva dictione commemorat. Quo in toto sermone, si quis recte intendat, mores humanos effictos, liquido perspiciet explicari, et impremeditata fallaciarum argutias discet, quibus etiam cauti sepiissime capiuntur; cum non homo homini, sed lupo sit potius homo, ut scite Plautus inquit: dum qualis sit homo, non noscitur. Inspersit tamen ubique res ejusmodi noster Lucius, ex quibus omnium eruditissimus, ut predixi, illius temporis mortalium facile fuisse videatur; quod ex ea potissimum cernere est fabula, quam obiter anum quandam consolatricem puelle captive referentem inducit; quam quidem rem, qui certius cupiunt nosse, Fulgentii de ea ipsa fictione interpretamenta perquirant. Is enim vir doctus in primis commentatus est illam. Tandem exanclatis multis erumnosisque laboribus, ut ipse ait, id est, cum summa animi anxietate et corporis molestia superatis ac victis, transcursisque multiplicibus vite hujus fallacium hominum machinamentis atque exercitiis, lune auxiliatricis ope, rosis de manu Egyptii sacerdotis acceptis ac devoratis, homini est priori suo restitutus, et religionibus magnis initiatus. Hic est asinus ille aureus, tanto dicendi lepore ac sale et lingue gratia compositus, ut quisquis illum studiosius lectitarit, in dictione Latina fieri tersior queat atque cumulatior. Nam que res sunt diversissime omnes secretiores lingue thesauros, in eo lutius effundit, ac quantum in dicendo valuerit, referat, verbis adeo propriis et accomodatis, ut non scribere sed pingere plane historiam videatur. Perpauca sane uti ego arbitror in media vita

homini possunt accidere, que Latine proferre aut scribere cupienti, hinc depromi sufficienter non valeant; ubique enim est lepidus, castigatus, venustus, aptus, varius, copiosus, concinnus, presto, ut nasci ibidem non extra adscisci videatur oratio. Dixerit fortassis aliquis, minus tritam esse, atque usurpatam Apuleii nostri dictionem. Idipsum est, quod ego demiror, quod laudo, quod extollo, quia non detrita quadam, non succida, non rustica, non squalenti et laciniosa oratione, non proculcata, non vulgatissima denique res cotidianas ex media vita sumptas edisserit; quippe qui non popinis, aut meritoriis tabernis, aut nugalibus triviis, aut misticorum compitis scribit, sed elegantie ac cultioris doctrine urbanis hominibus atque studiosis. De multis tamen, beatissime pater, si per vitam licebit et tuam clementissimam sanctitatem, ubi a recognitionum munere pauxillum quivero respirare, animus est mihi, rudibus inexpertisque, et litterarum tyrocinia ingredi incipientibus, aliquid scribere; nunc hec ipsa emendandi, ut ego puto necessitas, ut quibusdam fortasse videatur simplicitas, ne dixerim temeritas, totum me sibi vindicat, absorbet et abligurit, ut vix reficiendi corpusculi mihi tempus idoneum superet, quod facili opera perspiciet quisquis videbit que nostri impressores prelegente me effinxerint, effigantque assidue, que quidem, vel percurrere, nedum attentius recognoscere, in tantis temporum angustiis, curisque multiplicibus, rei etiam familiaris, et insuper exemplariorum perversitate, arduum admodum foret, quod Deo et te, pater beatissime, ejus vicario sanctissimo teste, ideo dico, ut equo animo patiantur nonnunquam legentes, si que invenerint ad unguem minus, ac rubricam, et punctum castigata atque descripta, et me tamen non putent his verbis culpam deprecari. Quis enim audeat, possitve, in tot tamque confragosis mendis, tam pravis descriptionibus, tam raro lectis autoribus, omnes mendas sperare se dempturum? Et ut quod certum est dicam, impressorum quoque nostrorum operarii, nonnullis in locis ab exemplaribus meis aliquantum aberrant, quod aliter certe fieri est perdifficile. Si tamen deus dederit mihi tuarum castarum precum, pater beatissime, merito, ut aliquando C. Plinium, difficillimum illum omnium qui scripserunt propter mendas autorem, quem impresentia cum meo Theodoro Gaza eruditissimo in manibus teneo, vel mediocriter absolvam, propositum est in noticiam ferre, tam Plinii ipsius nonnulla quam Apuleii,

et ejusmodi reliquorum quorundam verba desueta, ex fragmentis veterum scriptorum, que licebit, colligendo, recentioribus etiam nostris adjunctis, amicorumque undique imploratis auxiliis, ut hodie certe manca Latinitas, in verborum desitorum prope explicatione, plus aliquantulum habeat adjumenti. Sed his missis ad Lucium nostrum redeamus. Methamorphosin uti prediximus, quam fabulam ipse Grecanicam appellat, non interpretes Apuleius, sed emulatores scripsit. Ab ea ego, uti a majoris opere libello, initium feci.

Secundum locum obtinent Floridorum quattuor libelli, neque enim hoc tempore plures potui, diligentia multa adhibita, indispisci, ea nuncupatione merito inscripti. Flosculis enim et odoramentis doctrine omnis in illis oratio inspersa est. Sunt enim veluti brevissimi, ac casti quidam panegyrici, sed rebus gravibus pregnantibus, et farti, ad Africe proconsules ab Apuleio habiti, in provincie ipsius capite, urbe Carthagine. In iis historia sane brevis est, sed varietate miranda, usque adeo legentem explens, et oblectans, ut pauci libelli plus contineant voluptatis.

Tertio vero ab Asino et Floridis loco magnificas in primis et doctissimas, magice calumnie defensiones posui, in quibus mirifice dictioni Luciane, adjuncta est rerum abstrusarum penitus, magna varietas et cognitio necessaria. Est enim sequentium omnium opusculorum, id ipsum precipuum. Quartus erit de Deo Socratis liber, a divo nostro Augustino sepius in preclaris voluminibus de Civitate Dei, ad rerum primarum et celestium opportune citatus testimonia. Ibi de geniis multa dicuntur. Quis item fuerit deus ille, ut veteres dicebant, Socratis philosophi consiliarius, arbiterque, ibidem facile perspicietur, et clarissime; preterea quis et quantus magister, in ipsa divinarum rerum prima philosophia, noster fuerit Plato. Quintus ordine is liber sequitur, qui quasi calumniatores futuros Platonis aliquando presagiens, veluti dedita opera, ad defensionem divini hominis putari potest esse perscriptus atque preparatus. Qui quidem, ut ipse quid sentiam exsponso dicam, planiore dictione quadam quam ceteri scriptus est ab Apuleio, quemadmodum et reliqui quoque omnes, de quibus subinde explicabo. Forsitanque non esse Apuleii, ex hujusmodi orationis filo arguerentur, nisi extarent et varia, et vetustissima non nulli exemplaria, indicibus Lucii nostri Platonici presignata, que hoc tempore a me Rome nequiverunt, admodum id optanti, inveniri.

Sed hec satis sint de mea libellorum Apuleii opinione. Ad rem redeo; licet, pater beatissime, vera fateri. Fuere etiam aliis temporibus Platonomastices quidam, pro suis meritis digne munerati, meri ipsi verberones, in antistitem nature ausi jactare convitia. Ii non ea copia, qua novus quidam Thersites, sed a magnis tamen Achilibus, pugnis juste ultionis, sunt mactati. Quibus, si merita sacrificii quoque alicujus gratia rependi debet, digni profecto sunt omnes, eo sacro, quo Junius Brutus tyrannorum Tarquiniorum ab urbe tua Roma exactor, pro capitibus humanis, Maniam larum matrem, propiciandam esse instituit. Cum enim prius sacri immanis horrore, larve illi et vere furiose, capitibus humanis, detestabili vesania fieret res divina; quod etiam Macrobius gravis autor meminit, libertatis Romane dignus assertor, et patronus Junius Brutus, alii fetentis et papaveris somniculosi, capitibus jussit congruens Manie fieri sacrificium: hoc queso honore calumniatores et Platonis, et reliquorum ejusmodi virorum, pater beatissime, patere honorari. Quid enim festivius possit excogitari non invenio, nam fetutinis et olenticetis omnibus immersari tales jure debent, atque obrui; et cum alii Oratiana¹ quoque execratione, in ultimas terras deportari, ubi perpetuo somno et veterno sopiti quasi nunquam fuerint, ignorentur, quando precipiti rotati vertigine, iis viris detrahunt, qui humanitatem divinis ornamentis induerunt, luminibusque splendissimis illustrarunt, quos sani capitis omnes homines venerantur, suspiciunt, admirantur; quippe qui pene jacentem in tenebris ignorantie mundum, scientia sua, et laboribus perpolverunt, ostenderuntque quonam adjumento ab infimis terris ad superna sydera homines evolarent, et veluti fortiores intellectionis divine alas, quibus facere id possent, addiderunt. Qualem, omnium gravissimo testimonio et vero, tam nostrorum quam gentilium, Platonem fuisse, qui nescit, est rusticus; qui dissimulat, ingratus; qui negat perditus; qui calumniatur, amarulentus prorsus atque detestandus. Cui viro si vel alterum parem gentilium etas omnis ante domini nostri Jesu Christi adventum habuisset, potuit mundus squalens, non dicam ab omni cecitatis errore; nam id per clementissimum Deum ipsum duntaxat erat futurum; sed profecto prope ab omni incititia liberari; qualia enim Jesu bone docuisset, qui tanto sublimi Platone fuisset major, quanto divinus ipse homo majoribus suis

¹ *Pro Horatiana.*

omnibus anteiverat? Quod si presentis negotii, et instituti operis munus primum foret, dicere speciatim, que res tanta possit de Platone, expanderem equidem aliis antennis vela grandiora, ostenderemque me quoque castissimo et purgatissimo illi antistiti sapientie, non nihil aliquando vigilasse. Verum ad Apuleium revertor. Hic philosophus, etsi breviter, aliquo tamen pacto, dogma, hoc est decretum ac sanctionem Platonis exposuit, et ejus ipsius partem sub philosophie vocabulo tantummodo delibavit. Sextum locum obtinet de mundo liber, ab Aristotile sapientissimo, et physicorum maximo, ad Alexandrum regem scriptus, ab Apuleio nostro Latinis exhibitus, ut unus vir ex Platoniorum familia, uterque posset, et Platonius et Aristotelicus, esse censeretur, maximo utrique, et in suo genere philosophorum primario affectissimus, atque laudis utriusque predicator indefectus; et merito, utrunque enim idem recta expansione sentire, minimeque quod quidam arbitrantur, dissentire. Eo modo Tacitus judicabat, quo in libello tanta est preter illius rei cognitionem qua de agitur hoc tempore, vel utilitas vel facultas, ut pauci fortassis Latinorum libelli, utriusque lingue, in eo scientiarum genere studiosis, videri commodiores possint. Cum presertim idem ipse sit Trismegistum interpretatus, et antiquissimum et divinum philosophum, qui liber septimum locum in operibus tenebit Apulei. Ejusmodique interpretamento, iis gradum omnibus faciet, qui pure ac Latine illa quoque voluerunt, que a forensi magis sunt dictione remota, nequaquam horridule interpretari. Extremum in hoc opere posuimus, non ita pridem conversum Alcinoi philosophum, et ipsum Platonium, latius paulo divini Platonis sanctiones et decreta explicantem, cujus interpreti patri reverendo episcopo Tropiensis¹ honorem suum juste servavimus, prefationem ejus libro Alcinoi apponendo, quod eo etiam plenior egimus voluptate, quia hic libellus ad virum maximum Nicolaum Cusensem, Cardinalem dum viveret Sancti Petri ad Vincula, cujus nos ipsi in gratissimo nobis et utilissimo fuimus sex continuos annos obsequio, est inscriptus; de cujus quidem viri summis laudibus, et virtute, quisquis velit scribere, facillime quod laudet obvium promptumque inveniet, ubi tamen desinat, aut cui quod preferat, de summis ejus meritis vel ornamentis, nunquam si sapiat, poterit exacte judicare; fuit enim vir ille, quod non tibi, pater beatissime,

¹ Sic.

sed posteris dico, tanta bonitate, ut vir eo melior nunquam sit natus; vitiorum omnium hostis acerrimus, atque publicus inimicus, et fastus atque ambitionis ita adversarius, ut quivis maxime quibus hominum quorundam perversa opinio, quanto magis abundant eo se putant firmiter et augustius dignitatis sue locum gradumque servare, seque ipsos magis honorari. Tanta vero integritas, ut facilius Apeninus, aut Alpes relinqueret, quam sancte et juste ab eo semel concepta sententia, loco potuerint dimoveri. Nec quisquam illi viro absque justitia, et pietate, carus unquam fuit. Ea honestorum laborum patientia, in declivi etiam senectute jam posito, ut annos cum labore estimantes, aliquid in eo majus homine facile esse sentirent. Ea et benefaciendi, et gratificandi promptitudo, ut natus omnibus maxime, sibi ipsi minime videretur. Ea gratie referende, si preventus, ut fit, a quopiam merito foret festinatio, et copia ut vitam quoque pro benemerentibus effundendo, se tamen satisfacere non posse beneficiis judicaret: usque adeo vero studiosus, ut me ipso presente, et maxime admirante, in hyberno quoque longo itinere, totum diem, ultra milia passuum quadraginta, Germanica transigens equitatione, que solet esse laboriosior, noctibus tamen, et senex, et quod credi poterat, defatigatus, strato se proripiens suo, gravissimas theologie interdum secum obiter commentatas, manu sua scriberet questiones, nobisque audiendi ejus percupidis, in via, postridianis semper mansionibus faciendis, divini animi sui inventiones explicaret. Sane quidem tanta doctrinarum omnium ubertate Nicolaus, quod est dictu mirabile, fuit; ut quicquid ex tempore dicendum incidisset, tali id semper ille copia edissereret, ut ei solum facultati censeretur studuisse. Vir ipse, quod rarum est in Germanis, supra opinionem eloquens, et Latinus, historias idem omnis non priscas modo, sed medie tempestatis, tum veteres, tum recensiores, usque ad nostra tempora memoria retinebat. Gesta precipue conciliorum omnium, ecclesiasticam scilicet historiam, non summatim, sed per capita singula, et veluti diarias ipsas actiones, examussim crebro referebat, rerum origines quasi Christianus Cato, et facti cujusque ordinem explicabat, ut vel unica ista re videri facile quiret admiralis, que tamen majoribus ceteris comparata, inter illius laudes, locum sibi minimum vindicabit; poetas et oratores dissimulabat sane, verum ut erat ingenio perameno, nequaquam ignorabat. In disciplinis mathematicis suo tempore Nicolao doctior fuit nemo,

quod quidem viri illius plurime testantur scriptiones. Jus civile, et pontifitium recte pureque didicerat, et ut immortalis atque eterna memoria erat, tanquam tunc primum ex illorum studiorum officina prodiisset, memoriter sanctiones, et patrum decreta omnia, et doctorum insuper sententias recitabat. Philosophie Aristotelice acerrimus disputator fuit; theologie vero Christiane summus interpret et magister, et celestis arcani antistes sapientissimus; at Platonis nostri et Pythagoreorum dogmatum, ita cupidus atque studiosus, ut nemo magis illi scientie putaretur intendisse, quod equidem duobus exemplis breviter et verissime confirmabo. Proclum habebat Platonicum mendosissime scriptum, acri tamen ingenio adeo ei rei intelligende assiduus institerat, ut etiam ex mediis librariorum mendis solidam rerum eliceret veritatem, quod ea ratione perspectum est; quia deinde oblato illi forte fortuna, vero quodam exemplari, ita inventus est Proclus ipse scripsisse, veluti Nicolaus ingenio suo fuerat conjectatus. Parmenidem Platonis, magna veluti ardens siti, de Greco in Latinum fecit converti. Item Platonis theologiam, a Proclo, quem modo nominavimus, scriptam his ille libris, veluti thesauris suis, et propriis, maxime recreabatur, ut nulli alii rei tantopere vigilaret; quod quare in epistole hujus calce dedita opera posuerim, tibi, pater beatissime, ut dicam est necesse; nam de Nicolao tuo cetera me rectius et plenius ipse cognovisti. Ostendi initio mee prefationis, virum excellentissimum Bessarionem Cardinalem Nicenum, Platoni magna ratione esse affectissimum; id ipsum et de Nicolao Cusensi Cardinale dum viveret sancti Petri, declaravi. Quis igitur nisi ineptus et vanus audebit nostra etate a viris his duobus, facile doctorum principibus, dissentire? Quis gravis et sanus, non maxime consentire? Vides, pater beatissime, plane vides, quanto asilo agi, quanta vertigine contorqueri debeat, quisquis sese obtrectatorem, et quasi polinctorem, divini Platonis audeat profiteri; quem prisci omnes, quem veteres, quem medie tempestatis homines, quem nostre etatis maximi, quem Greci, quem Barbari, quem Christiani omnes eruditissimi, oraculi vice colant, observent, et predicent. Prodeant ex gurgustiiis, si satis sibi nondum videntur prevaricatione preterita delirasse, Daretes novi, aderunt Entelli, ad pugnandum non precipites illi quidem, sed justa indignatione provocati; prodeant Thersites, et Achilles aderunt, vincendi fiducia, et divinis armis instructi; prodeant Marsie, et Apollines provocent, ut Musis arbitris

ac iudiciis, diffuant excoriati, non in nostri orbis fontes, sed in Cocytos inferos, Letheas voragines, atque estuosos Phlegetontes. Da veniam, pater beatissime, contra fabulosos et lucifugas hosce, fabulis utenti; nam si resipiscant, quod equidem opto, palinodias commodum per plateas decantabunt; neque id solum, sed per et compita scriptas affigent, ut facti ceci, parte sui meliore, luminis exiguum, lucisque recuperent. Que enim malum fuit stulticia, immo que tanta insania, quis stupor, pulvere ac calce solem niti ac contendere obtenebrare, ut in altum sublatus pulvis in jaculatorum ipsorum oculos recidens, lucem omnem eis eriperet? quod profecto iis accidit, quicunque Platonium solem sese temere obscuraturos crediderunt. Nos tamen, non de miseris triumphum optantes, Christianisque et Platonis simul radiis, et humanitate illustrati, cecos istos miserati, demus errantibus, et stupidis, et nihil cernentibus, nihil intelligentibus omnino venie manum, ad fontesque omnes penitentiae conscientieque deducamus, ut loci retractationis aqua, lippientesque oculos inuncti doloris medicamento, aliquando discant meliora, ingemiscantque errasse. Tibi sit et tuo gregi felicitas perpetua, Pastor eterne, et Pontifex sanctissime, per quem tempora nostra assidua pace letiora florescunt, quod ut perpetuum et tibi, et nobis sit, dominus ipse omnipotens misericorditer impartiat.

CÆSAR, CAIUS JULIUS, Romanorum Imperator.

COMMENTARIORUM de Bello Gallico Libri septem, et de Bello Civili Libri tres, cum HIRTI de Bello Alexandrino, de Bello Africano et de Bello Hispaniensi Commentariis, ex recensione JOANNIS ANDREÆ, Episcopi Aleriensis. Romæ in domo Petri de Maximis, per Conradum Sweynheym et Arnoldum Pannartz, die XII mensis Maii, Paulo flore II., anno ejus v. 1469. Folio.

Editio Princeps, sine sign. cust. et pagg. num. Foll. 166, lin. 38.

JOANNIS ANDREÆ Episcopi Aleriensis Epistola.

DICTATORIS Cesaris Commentarios jampridem multa diligentia me recognovisse memineram, quos cum a me impressores nostri proximis superioribus diebus efflagitarent, exemplaria illa penes me

non esse excusabam. Non potui tamen illis, ut differrent, persuadere. Quocirca per eos morem iis gesturus, quicumque Latinitati afficiuntur, etsi perfunctorie denuo illos recognovi, de quibus duo mihi duntaxat brevissime sunt dicenda. Alterum tenere memoria omnes oportere, qui ad horum venerint lectionem, que Suetonius Tranquillus in *Cesaris Vita* de iis scripsit, hoc modo: Reliquit et rerum suarum *Commentarios*, *Gallici*, *Civilisque Belli*, *Pompeiani*; nam *Alexandrini*, *Africique* et *Hispaniensis*, incertus autor est. Alii enim *Opium* putant, alii *Hirtium*, qui etiam *Gallici Belli* novissimum imperfectumque librum suppleverit; ne in frontibus scilicet librorum indices asseribantur emendandi. Equidem alia quedam a nonnullis scribi scio; et tamen ipse Suetonio assentior. Ideoque ut eos, quos *Cesar* scripsit, tum *Ciceronis*, tum plurimorum testimonio, esse fateor elegantissimos; ita *Bellorum Civilium* novissimum prioribus omnino imparem esse non diffiteor, adeo quidem, ut preter in eo paucissima, vel propter mendas, vel propter scriptoris infantiam, indignum pene iudicem lectione. *Historia* in illo sane comprehendi potest, reliqua, ut mea fert opinio, difficulter intelligi. Hoc unum e duobus fuit. Reliquum erat, ut *Cesaris* potissimum exemplo maximis etiam in rebus gerendis viris occupatis, a legendo, scribendoque prorsus ostenderem non debere avocari. Quis enim potest inveniri majoribus quam *Cesar* curis implicitus? Quis a puero usque difficilioribus negotiis circumventus? Quis tamen eque studiosus? ut nescias, majorne imperio fuerit, an eruditione cumulator. Certe nemo diffitebitur, eloquentiores eo ullos non fuisse, teste *Cicerone*, in Latinitate vero elegantiores, *Prisciani* quoque arbitrato, in astrologia denique peritiores, *Plynio* ipso ita predicante, in imperio demum majores, omni mundo attestante, et *Cesaris* ipso nomine hereditario imperatoribus summis perdurante. Talem igitur et tantum in negotiis et in ocio virum, ut ego recognoscendum, ita legendum omnes facile sument, et pro virili imitandum.

AULUS GELLIUS, Romanus.

NOCTES ATTICÆ, ex recognitione JOANNIS ANDREÆ, Episcopi Aleriensis, cum ejusdem Præfatione et Carmine elegiaco, adjectis capitum argumentis. Folio. Romæ in domo Petri de Maximis per Conradum Sweynheym et Arnoldum Pannartz, die XI mensis Aprilis, Paulo regnante II., anno ejus v. 1469.

Editio Princeps, Char. Rom. sine sign. cust. et pagg. num. Foll. 199, lin. 38.

JOANNIS ANDREÆ Episcopi Aleriensis ad PAULUM II. Pont. Max. EPISTOLA.

CLARISSIMUM inter Latinos autores esse Aulum Gelium, pater beatissime, Paule II., Venete, Pontifex maxime, nemo hominum doctiorum ullo tempore infitias ivit, et maximis scriptoribus annumerandum. Quidam vero asseruere tanto ceteris Gelium claritudine, atque amcenitate ingenii prestare, quanto reliqui, uno aliquo dicendi genere, hic autem omnibus Latinitatis numeris figurisque exceleat; quandoquidem ceteri una aliqua propria et sua sint usi dictione, Aulus omnem eleganter et caste scribendi, formulam expresserit. In aliis item haud ita multa, et omnimoda rerum, vel tractatio, vel cognitio; at in Gelio nostro vix queat scitu dignum quippiam inveniri, de quo pars ab eo aliqua non tractetur. Preterea ceteri autores aliis alii etatibus facultatibusque sint accommodati; Aulus nulli etati, nulli discipline, non censeatur oportunus. Denique in reliquorum plerisque sint quepiam, aliqua ratione minus pensiculata; in Gelio autem vix unum verbum nota dignum perpendatur. His atque hujuscemodi rationibus, Latine puritatis studiosi vix sibi quicquam attigisse vel mediocriter videbantur, si lectione Geliana caruissent. Erat perdifficilis tamen duraque inprimis provincia, Aulum perpetuo lectitare, quia vix Noctium ejus ulla erat, ita enim vir ille suarum capita scriptionum appellat, que sic legeretur, ut non aliqua, et persepe magna, pars ejus inassequuta, minusque percepta linqueretur. Nam et multa Latina erant, librariorum inscitia, negligentia, socordia, depravata, et multo plura Greca, propter lingue desuetudinem, corrupta, trunca, manca. Ea quoque ipsa, que integra extabant, a Latinorum tamen perpaucis, propter Grecitatis inscientiam, intelligebantur. Qua ex re fiebat, ut Noctium plereque incognite, ex meliore sui parte, prope omnibus forent. Temptavere igitur quidam utriusque lingue non

expertes, hanc Latinis gemmam, hunc, ut vere dixerim, unionem, detergere, atque perpolire, et omni sui parte lucentem ac nitidum reddere. Qui aut rei difficultate, aut aliis occupationibus distracti, quod quidem sciatur, ab opere suscepto destiterunt. Quod ipsi idcirco sane minime dicimus, ut videri velle censeamur, ex loci eorum successione, quasi fidentioris animi viriumque majorum, expressu, fame auram aucupari, in sanctissimo conspectu majestatis tue, pater beatissime, presertim qui modestie flagitator, omnium hominum, non vulgarium, laudes, obloquutionis adversarius, cupis semper audire. Hec ego cum intelligerem, reique metirer magnitudinem quantum in me esset, liquido cernens, etsi nobis omnes, nescio quo errore pervulgato, placeamus, temptavi et ipse, nunquid opis lectioni, future usque adeo utili, ac jucunde, ex paupertinis virilis mee posset afferri. Confisus precipue de summa eruditione et benivolentia mei Theodori Gaze, qui non in una aliqua seorsum facultate, sed in omnibus generatim animi ingenui disciplinis, est doctissimus. Theodoro igitur opitulante, multa, ut arbitror, Latina feci veriora, et ut Græca Latine legerentur, consequutus sum. Qua de parte, ratio mihi, te augustissimo et integerrimo censore, suo loco, est in presenti epistola explicanda, ut tuo munitus et judicio et presidio, ceteros habeam, qui recte senserint, adjutores; sin vero aliqui carpserint, facile flocci faciam. Ea potissimum occasione, quod in nonnullis hujus temporis recognitionum mearum epistolis, id dedita opera scripsi, haud me mihi eo usque tribuere, ut aberrare sepe posse non existimem, sed doctiores hoc exemplo et munere provocare, ut qui plusculum possunt, sua me ac ceteros tenuiores, instituunt disciplina, boni, grato animo, consulturus, quicquid eorum opera ipse didicerim. Hec enim mens mihi est, hoc unum imprimis studium, ut quod fieri possit, omnis homines Latinos, me quoque ipso esse optem doctiores. Nunc qua de causa Gelianam recognitionem desumpserim, præterea etiam, que prius dixeram, explicabo; viam etiam quam in ea re incessem, scire volentibus, ostendam, ut facilius noscatur, nunquid in hoc opere dignum videatur, vel laude vel vituperatione. Simul tuo permissu, pater beatissime, veteri cuidam non eris alieni, sed vite et offitii debito, ex tenui portione satisfaciam, neque magnopere dicendi ordinem sequar, dum valeam modo, quod suscepi, persolvere. Jam dudum, pater beatissime, splendidissimo presule Guillielmo episcopo cardinali Ostiensis, Rotomagensis

nuncupato, ex regio Francorum genere viro illustri, cultu tamen rerum divinarum, et amplitudine religionis, ac magnificentia pietatis, longe illustriori, maxima omnia debere me scio, ejusque in me summis meritis nunquam posse satisfacere, non debui tamen voluntatis grate non exprimere promptitudinem, et quod id maxime vellem, quod minime possem, non testari. Nam de universi sacrosancti collegii immortalis in me beneficio, tibi, pater sancte, notissimo, aliud aliquando tempus erit predicandi. Guillelmi equidem Rotomagensis tantus debitor, assidue cogitabam, quid homini clarissimo acceptum referrem, quod illo dignum foret, et ipse possem dissolvere. Venit itaque mihi in mentem id maximis viris placuisse admodum semper, si non solum ipsi splendidissimi, verum etiam de gente amplissima nati esse noscerentur. Id autem omni in natione dignitatis numeros semper implevisse, quod divinarum pre se specimen virtutum ferret. Igitur si in Francorum gente nobilissima, generosissimaque, primarias etiam animi dotes fuisse retroactis temporibus ostendissem, id maximo huic viro gratissimum fore arbitrabar; hoc impulsus studio sciens elegantissimum scriptorum Gelium, supra omnis homines Favorinum in Galliis ortum merito predicare, quippe qui, sua etate, princeps in omni excellentie genere virorum summorum fuerit, et Hadriano imperatori illi doctissimo et gloriosissimo acceptissimus, statui dignissimo etiam cardinali Rotomagensi prestare, ut Favorinus suus, vir tantus, ab omnibus facilius quodam modo Gelio laudatore nosceretur, deterrebar sane difficultatibus illis, quas initio dixi, que quasi de inextricabilibus nodis, et tanquam Gordiani jugi implicantis inenodabilibus mihi plurima essent evolvenda, cui Alexandri vel fortuna, vel gladius non adesset. Sed rei perpensa licet magnitudine non minus alia ex parte recreabar, quod non absque excusatione suscepti, gravissimi operis difficultates et calumnias evasurum me cernebam, quodque una cum tua sanctitate Rotomagensi tuo vel hoc conatu solo maxime me gratificaturum perspiebam. Cum enim ei, quod iterum atque iterum testor, maxima omnia deberem, indignum fuisset in alio, quam laboris et ingenii plenissimo opere, ejus causa contendere. Ceterum debiti magnitudo ea ratione facillime perspicietur, si radices tantum et incrementa illius delibaro, quod, ob eam rem facere me debere, nemo dubitabit, quoniam ut qui beneficium prestitit, non debet odiose quasi exprobando, commemorare, ita qui accipit, desistere nusquam debet predicare. Fui, pater

beatissime, quod multis accidere persepe arbitror, in Romana tue sanctitatis curia tenui adeo rerum omnium conditione, ut cetera omittam, quod ne ad ponendam quidem barbam, sumptus mihi facultasve suppeteret. Molestis admodum inopie angebar angustiis, eo magis, quod eorum more, qui lupum auribus tenent, neque ferre poteram, neque deponere paupertatem; perseverare igitur diutius nequebam, et discedere in rerum omnium penuria non valebam. Ignoscebant illi quidem mihi quibus ex parte nota erat mea calamitas, nemo tamen ultra verba succurrebat. Ea vero summa difficultas erat in miseria reliqua, quod illa pudor cogebat occultare, quod necessitas ipsa, me quoque renitente, predicabat. Sepius ergo cogitanti mihi, quenam foret in hujusmodi mendicitatis articulo, subsidiaria salus imploranda, egro oblatus est animo, viri splendor amplissimi, de quo juste Oratianum¹ illud cani potest;—Micat in omnibus Gallicum sydus, velut in stellas luna minores,—qui nunquam manum clausit inopi, nunquam oratus, tristem remisit supplicantem. Perspecta mihi erat, omnium ore viri illustris celebrata clementia, atque liberalitas, et actorum glorie nitor singularis. Accedo ad clarissimum hominem pudibundus atque humanissimum, qui maximus dignitatis merito, major est tamen benignitatis ornatu; vix ostenderam mearum necessitatum initia, et vir misericordiarum statim, esto, inquit, animo presenti, ne tibi quidem claudentur mee facultates; factum illico putavi, neque mea me fefellit opinio. Centum e vestigio aureos, tot enim mee necessitates tunc poscebant, mihi fecit mutuo, ut velle me dixeram numerari, immo vero juste estimanti, dono liberaliter tradi; tam diu enim licuit mihi esse sub placidissimo creditore, donec absque omni omnino difficultate, es dissolverem alienum; pecuniam ergo illi reddidi tandem, verum tamen gratiam, que omni pecunia longe major est, eternum debebo: hoc tanto tanque excellenti, sum ego minimus omnium, a presulum maximo adjutus beneficio. Emit me, bonorum operum munificus benefactor, homo regius atque excellentissimus, incredibili munere liberalitatis, nec eo contentus cardinalis beneficentissimus, quamprimum, pater beatissime, tua me sanctitas ad ecclesiam Aleriensem ab Acciensi transtulit, mihi denuo aperuit gremium sue benignitatis, fecitque quantum in illo fuit, meis omnibus necessitatibus satis. Sed animo usus liberalissimo ejus eo tempore pecunias non accepi, quod ex quo tua clemen-

¹ orōnum, Orig. ed.

tissima sanctitas ad altissimum pontificatus gradum est assumpta, omnem penitus, tanquam sub uberrimo gratiarum largitore, dedidici egestatem; verum enimvero, neque tu mei, pater sanctissime, illo tempore paupertatis in solo jacentis, minor adhuc non animo, sed altissime dignitatis majestate obliviscebaris, veluti piissimus pater servuli studiosi. Nam quod tacendum hoc loco non est. Tu quidem eo tempore perlato ad te, nescio quo rumore, de Sabaciensi ut meministi ecclesia, que Savonensis dicitur, quoniam ad tua jura collatio pertinebat, perstudiose illam mihi conferri, consensisti. Sed de tuis maximis beneficiis, nunquam desinam predicare: hoc tempore, te facile concedente, de Rotomagensi cetera perstringentur. Hujusmodi viri liberalis illustria offitia, quo testata omnibus facerem, assidue mihi facultatem dari ut dixeram peroptabam. Fecit autem desyderio meo Gelius satis, eterna quadam et immortalis gloria hominem in Galliis natum predicans Favorinum; quisquis enim Aulum legerit, et ut facile confido, omnes avidissime lectitabunt, tum multis aliis, quos Gelius mirifice commendat, tum maxime uni affitietur Favorino, propterque illius viri ingentem probitatem, non mediocriter Gallicam admirabitur nationem. Eo etiam cupidius, quod cujus virtutis magnam in Favorino, benivolentia probitatis, in animis hominum viventi, speciem admirabitur, ejusdem in Rotomagensi splendidissimo, alia quadam non ignobiliore via parem cernet claritatem. Dicerem de viro dignissimo plura, deque illius nobilissime gentis aliquid tangerem gloria, nisi epistolare offitium prolixitatis reprehensione tardaretur. De Rotomagensi igitur plura alias; nunc da veniam, pater beatissime, ut quod reliquum est amicus quidem, sed admodum delicatis hominibus, rationem reddamus, quasi nostra sordidiuscula ut rumificant, in tam puris, tanque elegantibus auctoribus verba, præter morem gravium scriptorum infartiamus, atque inculcemus, quasi inter violas urticam, aut inter rosas lappatum, aut ruscum inter lilia inepto coronamentorum fartu assuamus. Non deprecor culpam, pater beatissime, si minus judicio tue sanctitatis acerrimo et sapientissimo satisfacero, verum tua excusatus censura, ceteros minime pertimescam.

Scio, pater beatissime, scio, domine, fastidia Rome, et quod pueri quoque rhinocerontis nasum habent; scio, spernoque paginam vereri, docti subituram judicis examen—scio; sed si quispiam melius ista me fecerit, in quibus ego assidue versor, illa suscipiam libens, et mea

libentius omittam. Interea loci paupertinis me patrantur meis oblectari, dicunt minus consulte actum videri quod eloquentie florem, elegantie cultum, dictionis Latine minime imitabilem nitorem, quisquam ausus sit squalenti et detrita oratione deflorare. Illis ego paucis respondeo, ita tamen, ut non meam magis quam doctiorum velim sententiam sequi. Amici, non facio vobis injuriam. Codices cum habeatis vestros, quare nostros assumitis? Tamen si vobis grave non est, vestros conferte cum nostris, et arbitrato vestro, que probaveritis ex nostris assumite. Si in perpetue ac continentis dictionis filo, nostra vobis inculcare, ut dicitis, non libet, at in marginibus describite. Si ne ibi quidem, tanquam in commentariolis annotate. Hec si omnia damnatis, quisnam vos invitos impulit ad nostrarum lucubrationum lectionem? An contrario voto ac repugnanti damnatis, et vultis? Que istec est pugnax et obversa sententia? Nolle factam, et factam suscipere? Videmurne vobis in alieno libro, temere ac inique fuisse ingeniosi? Nullius nos librum attigimus. Gelium conati sumus intelligere; si omnia non recte pureque intelleximus, ad aliquam tamen intellectionem patefecimus melioribus viam; vos que ipsi assequi non potuimus, queso nobis patefacite, viri sapientissimi. At prius, inquit, fecerat hoc nemo; neque ante solem factus fuerat sol ullus; ante primum psalmorum interpretem, ut de nostris loquamur, cedo, quis fuerat de psalmis commentatus? Ante Aristotelis prima glossemata, ut de Gentilibus, ante Homeri prima interpretamenta; ante Virgiliane expositionis archetypos; ante omnis denique, in cunctis facultatibus, scriptores, profecto scripserat ejusmodi de rebus nemo, ut illi nobis exemplo, ita et nos ceteris sumus futuri; et ut non propterea reliqui a scribendo sunt deterriti, ita nostra occasione desinet nemo: accipite tamen, amici, facti nostri haud ineptam, uti arbitror, rationem. Apud priscos homines nostrates, ut scitis ipsi, absque discrimine et Greca legebantur et Latina. Prius tamen Greca, nam magno ab iis intervallo, sermo latiaris sumpsit originem. Neque erat quisquam paulo eruditior, qui utriusque orationis, veluti ambidexter, non uteretur adjumento. Erant ista communia virorum elegantium studia. Meritoque in humanitate scevus censebatur, qui alterutrius facultate caruisset. Tunc communes erant libri, et ipsi communes preceptores. Latina Grece, Greca Latine pronuntiabantur. Modo Attica lingua, modo Romana, et loquebantur et scribebant. Una erat prope ex utrisque linguis oratio. Quod quidem

illi facillime assentientur, qui modo Latinis verbis modo Grecis M. Varronem, Nigidium figulum, C. Plynium, et id genus, homines doctissimos, scripsisse intelligent. Neque id in Gentilium solum voluminibus, verum in nostrorum quoque fuit scriptionibus consuetum. Ex quo fit, ut multifaria priscorum eadem de re interpretamenta lectitemus. Ea tempestate prope supervacaneum et illiberale opus erat, Greca Latinis libris inspersa convertere: partim quia arduum in primis est, aut verius impossibile, omnem alterius lingue cultum vernaculumque nitorem ac gratiam exprimere; partim quia cum eadem res, non uno tantum modo eleganter reddi queat, idem scientibus facere plurimis, in medio potius erat relinquenda, quam fucato interpretamento referenda; at vero cum nostra tempestate, preter quam paucissimis, Greca vix primis labris degustata, neque intelligentium omnes pure atque integre Latina possint ea facere; et tamen absque illis, autorum sensus, si modo sint Greca interposita, nullo pacto elici valeat, injustus est arbiter et iniquus, uti opinor, iudex, qui malit aliena ignoranter quam sua scienter, perlegere, et acta necessario potius damnare quam aliquanto etiam cum minore gratia et dignitate conversa tolerare: atque utinam veteres illi nostri, patres eruditissimi atque cultissimi, Grecos omnis autores doctrinarum certissimos fontes convertissent. Non essent inextricabiles sensus, in plerisque omnis generis facultatum libris: quis enim queso, nescio que horrida non interpretamenta, sed umbracula nonnullorum absque prophetarum sibyllarumue spiritu, possit edisserere? Sumantur in manibus multi theologorum, philosophorum, medicorum et reliquorum, barbaries verius quam libri aperiantur sensus, explicentur opiniones, nec veritas in illis Greca constabit. Neque ulla commodior paulo Latina sententia, quod videre facillimum iis est, quicunque legerint hispidas atque spinosas conversiones veterum quorundam, fortasse doctorum, sed certe prorsus infantium. Id vero facillimum factu erit, ex novorum collatione interpretum, qui videntur scoriam in argentum, es immo lutum in aurum commutasse; nitore enim quodam et interpretandi elegantia, Grecis autoribus dignitatem gratiamque si non auxerunt quam, tamen in suis libris habebant, integra fide conservarunt. Atque ut de uno aliquo speciatim testimonium proferam, Dionysii divinos omnium consensu libros quos prioribus seculis Latine reperiiebantur, legat aliquis cum ipso etiam Lynconiense, viro acuto, in primis, et docto. Num

putas absque illo aut ejusmodi alio, ullus sensus excudetur? Non magis quam sanguis e saxo. Confer horridam dictionis illius et echinosam faciem cum elegantia et tersu fratris Ambrosii Camaldunensis, tametsi vix tantus in Grecis litteris censeatur Ambrosius; quantum Dionisii sublimitas atque altitudo flagitabat, videbis plane in medio et illustri sole, quem vix de tenebris rimabare. De Johanne Climaco idem ut facias moneo. Sumat in manibus alius Aristotilis problemata, addo si placet cum Petro de Abano, quem honoris gratia conciliatorem vocant; et ubi se palmato uti aiunt pariete, incessisse fuerit plane confessus, ac tenebris pretentatis ambulasse, veniat ad novos conversores et meum legat Theodorum; facillime tali adjumento ipsum explanabit explanatorem; non aliter de animalium fiet libris, non de ceteris; qui prius maxima cum erumna, nunc ingenti cum voluptate lectitantur. Ex illo salebroso atque aspero vertendi genere, necessaria fuit interpretum super interpretes exposito, que ut manca multis in locis sit, propterea est necesse quod divinantis potius quam explicantis offitio, opus fuit conjectari. Talibus igitur legendorum autorum propter alienam linguam difficultatibus est factum, ut omnes prope codices mendis scatentes, fragmentis quoque pleni, ad nos essent perlati: et nisi extremis cum difficultatibus legi ultra non valerent. Ego vero, non ut sapientior aut doctior, sed ex iis unus qui intelligendi ardore flagrarem essemque paulo in gravi recognitionis opere laboris tolerantior, nec oppositu primarum difficultatum frangerer, ut initio sum testatus, Greca diligentissime in Aulo, Macrobio, Apuleio, aliisque multis, ut divo Hieronymo, Hereneo, consultis viris eruditissimis, perquisivi atque indagavi, inventa ad Latinum usum redigi procuravi. Ac ne denuo futuris seculis par difficultas oriretur, summopere cavendum mihi desumpsi: dicunt laboribus meis minime invidentes, laudabili hec industria effecisti, sed ut internosci facilius possent, prout antea dixeramus, factum voluissemus. Erat mihi mens eadem, quoniam ardui operis munus fore perspiebam, ut vel mediocri excusatione possent nostra Gelianis interseri, verum impressoribus erat penitus nostris impossibile quicquam in marginibus effingere, et in commentariolo seperatim nulla poterant via seponi, que ad intelligendi operis necessitatem pertinebant. Ne tamen non foret ex nobis etiam testata distinctio, etsi difficile non est, apposita dignosci, vel ex orationis ipsius filo atque lineamentis, tanquam a

mīicis pinus, rubrica ego, meorum laborum additamenta, descripsi, semperque verbum, id est, anteposui; ut et qui castigatiore ingenio, ac auribus in judicando tersioribus forent, et qui eadem trutina non possent expendere, omnes tamen adjuncta discernere; et autoribus suam puritatem, nostram nobis, omnibus studiosis gratificandi, acceptam ferrent voluntatem. Hoc, quia aliter facere impressoribus non est concessum, haud gravatim legentes ferent: in suis singuli codicibus, lineis quibusdam cum rubrica interpretata discernere. Et quoniam, veluti de Alexandrinis hominibus scriptum est, in Julii Caesaris Bellorum Civilium Commentariorum libro duodecimo, ipsi homines ingeniosissimi atque acutissimi, que a nobis fieri viderant, ea sollertia efficiebant, ut nostri illorum opera imitari viderentur et sua sponte multa reperiabant; fieri facile potest, ut quod homines ipsi suoapte inventu non excogitarent, aliorum tamen imitatione accepta ab inventoribus reddant meliora: invitamus, oramus, obsecramus, omnis doctiores, ut acri ipsi ingenio, et ubere doctrina nostrorum tenuissimas umbras studiorum, pigmentorum suorum coloribus atque luminibus illustrare non recusent. Eo modo sibi gloriam parient, et nobis susceptionis non indigne, gratiam aliquam referent. Nos profecto grati sumus omnium judiciis. Nec obprobationis causa, sed admonitionis caritate suggeri hec nobis a plerisque amicissimis interpretamur. Idcirco studia hec nostra nequaquam remitemus, te presertim, pater beatissime, et gravissimis tecum viris non spernentibus. Quin potius vigilabimus impendio magis, atque contendemus, ut quotidie melius placitura in medium proferamus. Hoc quoque modo excelsa et delimata ingenia jugi hortatu provocantes, si quo pacto consequi possimus, ut in hoc latissimo recognitionum campo pertrahantur. Nam id si fiet futurum perspicimus, ut ab iis multa nos quoque discamus, tempusque longum recognoscendi, horarum lectione redimamus: quod votum est precipuum nobis atque optatissimum. Neque hoc facto verebimur, ne in spongiam nostri Ajaces incumbant; quandoquidem non ad vulgi opinionem, sed ad pauperum commoda laboramus. In Grecis igitur prescriptam servavimus formulam. Latina item simili rubrica, dissimili tamen industria, ut textus aliunde sumpti internoscerentur facilius consignavimus; absque omni litterarum intercapedine, solo duntaxat colore, et veluti descriptionis luce annotantes. Quisquis igitur A. Gelium lecturus es vir studiose, nostro arbitratu recte feceris, si ante

omnia viri illius prohemium lectitaris, quod in librorum calce ab eo est rejectum, ut et tituli rationem discas, et scriptionis causam, modumque pertingas, et quibus scribendi laborem desumpserit vir clarissimus atque elegantissimus, non ignores. Tum vero ita Noctes omnis et capita leges, uti neque a superiore, neque ab insequenti te juvari magnopere expectes. Res enim singulares suis queque capitibus explicantur. Dein attentiore animo semper interpositas esse alienas orationes, ut dignoscere possis si occurrerint, assidue suspicaberis, nec eo minus te semper ipse colliges, et rem qua de agi in ipsa Nocte promittitur, que tibi in manibus fuerit, non stric- tim quemadmodum ab eo scribitur, sed in universum continuo pen- siculabis. Is enim tanquam omnium rerum singularum exposito in medium artificio, ex penitissimis vel scientiarum vel artium adytis, scitu queque dignissima mutuatur, que nisi quis sedulo attenderit, raptim veluti fugitiva dilabentur. Omnibus autem in locis omnis elegantiarum figuras putato te posse indipisci: et modo hoc, modo illo culte orationis genere facundiam hominis esse conspersam. Eo pacto fructum facillime capies egregie lectionis. Tibi sanctissimo domino nostro Paulo enim Veneto Pontifice maximo sub cujus pon- tificatu, in placidissima rerum moderatione florenti, talia quietis opera facillime fiunt, felicissimam et perpetuam salutem, atque sos- pitatem mecum quisque candidissimus lector exoptat.

“Volumina commentariorum ad hunc diem viginti jam facta sunt. Quantum autem vite mihi deinceps Deum voluntate erit, quantumque a cura publica, et a re familiari, procurandoque cultu liberorum meorum dabitur ocium, ea omnia succisiva, et subse- cundaria tempora ad colligendas hujuscemodi memoriarum discep- tatiunculas conferam. Progredietur igitur numerus librorum diis benejuvantibus cum ipsius vite quantuli quique fuerint progressibus. Neque longiora mihi dari spatia vivendi volo, quam dum ero ad hanc quoque facultatem scribendi commentandique idoneus. Capita rerum que cuique commentario insunt exposuimus hic universa, ut jam statim declaretur, quid quo in libro queri inveniri que possit.”

Aulia mi quondam predigna volumina clausa,
 Te pendente forem, jam Theodore lego.
 Tu quencunque juvat, mecum has evolvere Noctis,
 Illas cum gaza me vigilasse tene.
 Si minus est aliquid, succurre ex parte virili,
 Tu quoque, si nescis, rodere parce mea.
 Ut nova pressarent elari monumenta magistri,
 Edidimus gratis, sit procul invidia.
 Quere tuos quisquis habuisti hos forte libellos,
 Atque fatere aliquid te didicisse meis.
 Sparsimus in pluris facunda volumina cartas:
 Ne Noctis doctas nox fera detereret.
 Cincta salo a Cyrno dat Aleria scripta Latini
 Hec vobis, illi reddite vos melius.
 Sumitis? an taxos pavidi timuistis amaras?
 Sumite, non omni est Corsica amara loco.
 Ferre solet vobis hec insula mollia vina,
 Munere tam magni dat meliora dei.
 Radite siqua minus Gelium redolere videntur.
 Sed prius albenti querite digna loco.
 Vos juvenes nostri clarissima lumina secli,
 Sumite vos Aulum, pectore, fronte, manu.
 Pontificum summus, et mundi gloria Paulus,
 Sacra magis, justum est, hec quoque scripta probat.
 Ante illi dedimus divina volumina nostris
 Teutonibus ficta, ille huic pius arce favet.
 Fluxerat in mendas poene omnis carta Latina;
 Coepimus hec, lapse det manus omnis opem.
 Quid melius fieret, non nos noramus amici;
 Si quis majus habet, proferat in medium.
 Exposita est doctis ingenti gloria campo,
 Ingenui nescit musa latere viri.
 Murmuret, ac dente laceret studia ista canino,
 Ignoto quisquis malit hiare lare.
 Nostra piis tuta est, fuditque Thalia modestis
 Judicibus, siqua es invida turba tace.
 Sede Petri Veneto Paulo florente secundo
 Egimus hec Rome; gratia summo Deo.

Anno Christi M.CCCC.LXIX., Paulo regnante II., anno ejus v., die vero XI.
 mensis Aprilis. In domo Petri de Maximis.

LIVIVS, TITVS, Patavinus. Historiarum Romanarum Decades III.; ex recognitione JOANNIS ANDREÆ, Episcopi Aleriensis, cum ejusdem Epistola ad PAULUM II. Pont. Max. Romæ, per Conradum Sweynheym et Arnoldum Pannartz, sine anno, sed circa 1469. Folio max. In fine:

Aspicias, illustris lector, quicumque libellos,
Si cupis artificum nomine nosse, lege;
Aspera ridebis cognomina Teutona, forsan
Mitiget ars musis inscia verba virum.
Conradus Sweynheym, Arnoldus Pannartzque, magistri
Rome impresserunt talia multa simul.
Petrus cum fratre Francisco maximus ambo
Huic operi optatam contribuere domum.

Editio Princeps, Char. Rom. sine sign. cust. et pagg. num. Fol. 411, lin. 46.

JOANNIS ANDREÆ, Episcopi Aleriensis, ad summum Pontificem Paulum II.
Venetum.

FAUSTO ac felici solo tuam urbem, pater beatissime Paule II. Venete, Pontifice Maxime, ac fortunatis originibus positam, a primis illius fundatoribus, cum sequuta imperii magnitudo testatur, tum in primis illud, quod aut eodem in loco maxima innumeraque excellentium hominum sunt exorta ingenia, aut undequaque oriunda, natalis dulcedinem patrie, Roma, felici migratu, commutarunt; fortune majoris vicem ac munus Romana sibi mœnia fore arbitrati. Romam, enim, ex iis plurimi, post diffusum late imperium, qui in diversis terrarum partibus nati sunt, miro studio, veluti in primum et maximum orbis theatrum, convolarunt. Cujus rei hodie quoque spetiem amplissimam cernimus, cum ex tot clarissimis regionibus, in tua felici curia, tante magestatis patres intuemur, ut merito, haud ita imperii jure, etsi id quoque permagnum est, ut fidei et religionis gratia sacrosancte, qui est splendidior et justior in terris principatus, ab exordio ad tantam rerum molem tua urbs esse preparata noscatur. Crevit ab exiguis quidem initiis, Pater sancte, urbs tua, ingeniis quoque ac scriptis clarorum hominum, variarumque linguarum vocibus celebrata, que tanquam ad spetiem sui oculos luminis fulgor, ac splendor rapit, ita quicquid magna nixum virtute, et clare

indolis sibi conscium, omni in genere mortalium fuit, claritudine ac nitore ad sese proprie magestatis allexit, ut brevissime verissimeque poeta magnus cecinerit:

Scilicet et rerum facta est pulcherrima Roma,
Septem que una sibi muro circundedit arces.

Verum sicuti nihil eque difficile est, atque quibus ex orbis terre partibus prestantioris ingenii Romana felicitas nominis, tanti magnitudine, viros ad se ornandam traxerit, ita constanti doctorum consensu, ex tua Venetia liquet, florentissima quidem et virorum summorum uberrima, ingenii quosdam et doctrinarum primarum cultu, facile principes Romam accessisse. Quis est enim Virgilio, suo in genere, ut ab eo incipiamus, major? Quis Plynio doctior? Quis Livio candidior et uberior? hos certe elegantissimos et maximos misit Venetia, quorum reliquis de eorum laudibus loco alio servatur oratio. Patavino nostro Veneto amplissimum divus Hieronymus testimonium reddidit. In quo certe illud fuit, quod preterea fortasse datum est nemini, ut seipsam facilius in monumento ere perenniore, quam vel in immensis ediftiorum molibus, vel in legum venerandis sanctionibus, imperii tanti viribus atque magnitudine, nudam et seriam, non absque summa dignitate, magestate, amplitudine, gratia, et quod est his magis omnibus, eternitate, orientem simul, coalescentemque ad fastigium usque provectam; ibique placidissime generi humano dominantem, Romæ licuerit intueri. Tibi igitur, Pontifici Maximo, Historicorum primum et maximi imperii ornatores, ac per te cultissimo tuo ac modestissimo Marco, Sancti Marci Cardinali Episcopo Vincentino, quam fieri potuit diligentissime recognitum siquid unquam alias, hoc tempore potissimum destinavi, morem meum tua venia in presenti etiam epistola servans, ut animi gratia, paulo uberius scribam, quam fortasse epistola postulare. Ille vero dictionis hujus erit modus. Laudationem primum delibabo Livianam, rem mihi in primis arduam vires proprias estimanti; quis enim tam eleganti fretum se putarit ingenio, quis ea doctrine copia, quis tanta erit eloquentie vel arte politus, vel natura peditus, vel imitatione formatus, vel studio preparatus, ut ornatores audeat amplitudinis Romani imperii Livium, non inepte, non jejune, non minus auctoris merito, predicare? quod est tamen ideo temptandum in presentia, ne laudati Romani nominis gravis predi-

cator, exilem ac modicum saltem in operis sui principio, non habeat preconem. Conabimur illud igitur, ostendemusque deinceps, quo preeunte nostris potissimum diebus ausi simus Livium attrectare, illius auctoris admiratione succensi, nostro tamen Marte impotentes ad magnifice dictionis ejus intelligentiam aspirare. Quid ego denique hac illustri lectione, me plurimum delecter collegisse, ita labor mihi lectionis levabitur, et quibus maxima debeo, parva opera satisfaciam. Sed id primum confiteor, non magis opinione mea, Liviane dignitatis attingi laudem posse, quam triumphantis Rome splendorem cerni, que oceano imperium, astris famam terminavit, satisne commendabit Livium quisquam, qui maxime omnium inter historicos censetur flumine labi perpetuo eloquentie, tanta urbitate, nitore, ac gloria, ut Romano imperio par, illius decus dicendo coequarit? Neque enim urbs prepotens tot annorum, tantarum nationum dominatu, prestantius armis bellavit, togave pacis tradidit morem, non sublimius, inquam, victor nationum populus, et eorum quos vicit illustris moderator, aut generosior in rebus gerendis, aut in gubernando justior fuit, quam noster historicus domitoris nationum populi facta dictaque in utriusque sorte fortune equabili retulit dictione. Talis quidem ac tantus, sui singulis, atque omnibus operis partibus, quales et quanti viri ii fuere, et singuli et universi, quorum manibus ac consiliis illa sunt gesta. Herculem enim merito historiarum dixerim, quod alacris ubique incedens, robustus et floridus, nulla rerum difficultate, nullo obrutus pondere superatur. Non illum varietas confusum, non simplicitas historie fastidientem reddit. In tenui, quod persepe accidit, atque humili rerum materia, non est exanguis, aridus et jejunus; in copia vero ac magnitudine, turgescens non exit ac vastus, plenus citra tumorem, equabilis ac lenis citra molliciem; nec luxuriose effluens, nec nimia sterilitate tabescens, in asperis rebus non salebrosus, neque languens in mollibus, non violenta et coacta oratione subsultans; non ita tamen copiosus, ut nimius, neque ita suavis ut lacivus, nec adeo lenis, ut remissus, non sic tristis ut horridus, neque ita simplex ut nudus, aut adeo comptus, ut affectata compositione calamistris videatur inustus, par verbis, materie, par sententiis rebus. In re gesta exprimenda gravis atque magnificus, et tamen succinctus ac proprius, in narratione naturalis et semper expectatus, ordinem minime confundens et rerum eventa non precurrens; minime in gratiam adulator, aut reprehendendo

parcus in veniam, non amarum letus in noxam. Ipsi quoque senatui ordini illi orbis terre moderatori venerando, populiue Romani terrarum principi, si vel temeritate precipites, vel errore lapsi, vel quacunque forent ratione supra modum justumque evecti, nequaquam parcens. Res etiam adversariorum debita commendatione non defraudans, ut modo narrator tantum, modo censor esse videatur; atque ita severus et tetricus, ut ne censoribus quidem gravissimis, quibus nihil Rome sanctius fuit, ubi facto usus fuit, unquam ignoverit. Quibus quidem virtutibus summis clarissimisque scriptoribus comparatur, sicuti in sententiarum ubique precipue, tamen in consiliis, et disceptationibus, magestate, at vero in contionibus ante omnia, verborum parcus, sententiarum dives, multo est verbis quam sensu restrictior atque concisior. In qua parte non ceteros scriptores tantum, sed seipsum quoque longe antecellit, ut aliquanto augustius disserens sermone humano, ad oraculorum pœne responsa accedere judicetur. Que res si sunt ulla arte acquisite, cur nemini unquam discipulo emulande tradi potuere? cur a quo sint preceptore sumpte non disseritur? sin, ut potius reor nature fuerunt excellentis, viro unico illi et singulari, magis celitus prebite, quam humanitus, vel tradite vel meditate, sunt censende, ut magestas illa eterne rationis, simul ac Romanum potentatum decrevit, tantopere supra omnia imperia eminere, continuo quoque ejuscemodi scriptorem ejus decerneret, qui dictionis gloria par Romano potentatui, equalem in omnibus sibi historicum neminem unquam foret habiturus. Nam nemo plenius aures hominum implet, vividius animos penetrat, excitatque facilius affectiones; nemo acrius proponit, vehementius persuadet, asperius irritat, urget impensius, nemo dissolvit aptius, sedat facilius, velocius dissuadet. Cumque in delectando sit summus, in amplificando ditissimus, exemplis in primis copiosus, stimulos precipue habet utramvis in partem accommodatissimos, aculeosque acerrimos, et tormentis verba simillima, ut quocunque intenderit, humanos illuc sensus affectionesque vel torrentis rapiat modo, vel turbinis more prosternat, vel roris vice refrigeret, blandique malagmatis ad omnem molliitudinem restinguat exemplo. Extollant Timotheum alii, alii Orpheum predicent. Illum fidibus et cantu armatorum rabiem. Istum dirarum horrificos tumultus lenuisse. Illorum profecto artes perdiscere nemo est vetitus, hujusne edificerentur contiones edicto est principum interdictum, quoniam tantus

nullo quisquam fuerit tempore, in flectendorum quovis animorum, vel artificio, vel gratia, vel natura. Quid multis immoror? non materie magis Livii decades felicitate censende sunt, quam ipse Romanorum inde felicissimus potentatus, quod Livium illi contingit habere preconem. Hujus sit orationis summa, hic cardo, veluti solum Romanum imperium denuo refflorescens, aut nulla mundi potentia Romam redivivam ex suis bustis, ac ingentium molium parietinis, que sparsa, lacera et trunca conspicimus, excitabit, restaurabitque omnino, pari modo, aut Livius, si restituatur ab inferis, aut mortalium qui sunt quique erunt nemo extinctas sue historie partes renovabit, aut similes cudet. Quodsi cuipiam dicere nimis videor, ea historiarum membra in manibus sumat, que noster Livius semel absolverat. Nam hodie quoque ex Grecorum thesauris superstes ad nos pervenit historia, et vel ex Polybio magno quidem illo et gravi scriptore, primum Punicum bellum, A Fabii retro gurgitis et college inchoans, quando ibi desiit Livius, consulatu; vel ex Appiano Alexandrino, vel autorum alio bella civilia sotialiave, aut cetera Romanarum rerum membra complectatur. At sunt viri clari et nobiles, qui hec cum laude verterunt in Latinum. Non equidem inficias eo: verum ea non sunt talia, ut cum Livianis scriptis conferantur. Hactenus pauca de Livio. Ad primi evo nostro prelectoris ejus memoriam propero; nec tacebo Franciscum Petrarcham, quod fando accepi, modestissimum illum quidem, et amœni cultus atque ingenii virum, non mediocriter tempestate sua, in Liviana historia vigilasse. Sed ille, ut dicam cum Pacuvio, sibi profecit et musis. Illud verissime referre me puto, primum omnium etate nostra Victorinum Feltrensem lectionem publice audientibus preisse Livianam, ingenti hominum admiratione et fama. Quo viro quia mihi Christus dominus dedit ut altere sim usus, atque preceptore, veniam prefatus peto, ut mercedis loco pauca de illius moribus te audiente perstringam. Victorinus Feltrensis evi nostri Socrates, seculi sui ornator ac decus, fama et gloria Academie Mantuane, vivens ille quidem, vite constantia venerabilis, legens admirabilis, absens quesitus, mortuus admodum desideratus; hospes ille, quin-immo pater pauperum studiosorum, humanitatis suscitator, Latinitatis erector, sapientie magister, honestatis specimen, bonitatis exemplum, divitiarum contemptor, ingeniorum sublevator, et alia pleraque et Livium primus, ut intactum pelagus atque inexpertum

noster Tiphys aperuit, et Patavinos thesauros Hesperidum hortis clusiores patefecit. Ille quidem in Italie natus Veneto angulo, Patavii partim, partim Venetiis ingenti gratia et fama, et, quod est in docentibus laudatissimum, magna docuit cum integritate, ubi cum auditorum liberalitatibus grandem posset pecuniam facere, ita divitum scholasticorum dona capiebat, neque enim vir ille questu docebat mercenario, ut Proculi illius Socratici preceptoris more atque instituto daturus aliquid, aliquid sumeret, ut dividenda haberet in pauperes studiosos, tantum enim aberat ut fundis delectaretur ac peculio, ut singularibus annorum omnium contentus vestimentis, estatis atque hyemis, quot annis in egentiores, quos domi alebat et docebat, bina sua divideret suis manibus indumenta. Harum fama virtutum Joannem Franciscum marchionem illum inclytum Mantuanum, Cardinalis illustris ac liberalissimi Mantuani avum, ad illum Mantuam trahendum incendit, quo cum plurimo honore et donis tandem venisset, principis liberis datus est preceptor. Istic ego sum illo usus parente et magistro. Istic Livii decadum partem prelegentem audiui. Quod ideo non fuit silentio pretereundum, ut siquid in recognitione profeci, auctori acceptum, Victorino referatur. Tantum enim abest ut me pœniteat preceptorum meorum glorie, ut id unum ac maximum docti animi atque ingenui argumentum censeam, a quibus ipse hauserim omnia fontibus referre magistrorum. Qui plura voluerit discere de Victorino, sunt enim ejus omnis splendoris ac dignitatis plene actiones, Saxoli Pratensis inter condiscipulos nostros minime contemnendi, quanquam admodum juvenis ille fato concesserit, librum legat de vita et moribus Victorini. Aut ceterorum quibus laudi magne est non mores et vitam solum, verum etiam totam Victorini scholam perscripsisse; quorum scriptis potueram equidem esse contentus, nisi in eadem cultus officina, obtusior licet scalpro, mihi visus in presenti epistola forem, non absque ingratitude criminis potuisse dissimulare ac preterire Victorinum. Venio ad te, pater colendissime, cui ut ipse nosti, maxima debeo, atque ut ceteri se in hac quoque haud exigua humanitatis parte tibi debere sciant, cogor ostendere. Tua enim opera subsidioque ac liberalitate impressorum nostrorum ars juvatur et cressit, unde mirum in modum egenorum necessitatibus subvenitur, cum doctissimus ipse, ac minime invidus, libros excellentes omnis generis habens facultatem, nobis volens et expositus bibliothecam tuam

semper aperias. Tu vero, ut revertar ad Livium, modestissime vir atque sapientissime, in nostro teipsum codice, hoc est incredibiles animi tui verecundi imprimis virtutes, ut sepissime antea, percensens, nunc quoque non sine ratione delectabere. Gravis enim morum tuorum censura, quo sanctius monumento cognosci, quo exemplo reddi verius potest? etsi precipua pars tui, virtus vere Christiana, quasi manus optimi pictoris extrema, quod constanter fateor, omni gentilitatis ornamento in te superlinenda restabat. Recognoscis tu quidem in Livio laudes tuas, cum illustrium viro-
rum verba et actiones legis. In alio religionis cultum, in alio animi magnitudinem, in alio vite omnis tenorem equalem, et jugem hic tuam maximam modestiam, que perrarò in alto dignitatis et status fastigio positorum est comes, refert, hic tuarum in re publica sententiarum modum, hic in castigandis moribus multe lenitatis gravitatem. Mihi quidem hec proxime legenti, tu jugiter eras in mente, actionum tuarum imaginem in gravissimis et compositissimis viris de propinquo cernebam. In Quinto Fabio Maximo placidum ac contabundum tuum ingenium admirabar. In Furio Camillo maximi animi vigorem, gravitatem, atque in omni fortuna constantiam. In Appiis miram scientiam atque facundiam. In Scipione dexteritatem alacritatemque animi, et minime inanes cogitationes ardua et magna negotia capessendi. In T. Quintio providentis ac mirifice casti pectoris tui monita salutaria. In Papyrio celeritatem atque indefessum ad res gerendas robur. In Valeriis popularitatem placidam modestamque, ac nequaquam effluentem obsequelam. Fidem vero in omnibus maximam paremque prudentiam. Addebam religionem, et a gentilibus longissime abscedens, eam quidem Christianam atque catholicam. Unum apud Livium reperiēbam cui, ut maximo, quanquam simillimus es, omni tamen a parte non es idem. Cato ille Censorius, vir consummatus et summus, in quo, velut in te hodie, hoc maximum quondam decus virtutis fuit, ut quicquid ille ageret, natus ad id tantum esse videretur;—Cato ille, inquam, tantus vir, amaro fuisse fertur ingenio, atque ad lacerandum semper exposito, cetera ejus in te cognoscimus, nature vero amaritudinem et carpēdi ingenium non videmus. Quinimmo si quisquam est, tu es maxime detractorum adversarius, quippe qui es ad benemerendum de omnibus hominibus natus, atque sanctissimi domini nostri institutis eruditus. Tibi igitur tali viro ac tanto, prestat gratiarum

dator Christus Dominus, ut assidue magis pacem ac gloriam sacrosancte ecclesie videas: Christiani populi de paganorum feritate, et hereticorum obstinata pravitate victoriam, summi nostri Pontificis sospitatem, omnium terre fructuum copiam: celi temperiem et aeris salubritatem, et veluti in sanctissimo dominici gregis felicissimoque pastore, tua studia, spemque omnem a nativitate collocasti, ita tuarum quoque actionum successu fortunato ille assidue magis in te quieturus recumbat; ut cum summus Deus suo in terris Vicario cuncta mentis tranquille optata tribuat, tibi ille rerum maximarum administrationem secundet; tu nobis apud illum omnia impetres, quibus aliqua cum dignitate, vite presentis necessitates, per studia honesta, honoratasque actiones, transeamus. Vale.

LUCANUS, MARCUS ANNÆUS, Cordubensis. Pharsalia: ex recognitione JOANNIS ANDREÆ, Episcopi Aleriensis, cum ejusdem Epistolâ ad PAULUM II. Pont. Max.; LUCANI vitâ a POMPONIO INFORTUNATO scriptâ, et tabulâ contentorum. Romæ, per Conradum Sweynheym et Arnoldum Pannartz, 1469. Folio. In fine:

Hoc Conradus opus Sueynheym ordine miro
 Arnoldusque simul Pannartz una sede colendi
 Gente Theotonica, Romæ expedire sodales. M.CCCC.LXIX.

Editio princeps, Char. Rom. sine sign. cust. et pagg. num. Foll. 109, lin. 38.

JOANNIS ANDREÆ, Episcopi Aleriensis, ad PAULUM II., Pont. Max., Epistola.

HOC tempore, Pater beatissime, Paule II., Venete, Pontifex Maxime, bonam primum valitudinem ab omnipotenti Deo per castissimas tuas preces opto, ut incredibili queam sufficere recognoscendi oneri, prius alieno rogatu suscepto, nunc manibus pedibusque, ut aiunt, mea sponte ita complexo, ut nulla videar posse difficultate revocari: liberalem deinde illis animum dari, libros suos, quicunque habent, in medium exponendi; ut variorum exemplarium fidiore subsidio, facilius possim, alioquin tempore¹ pauper ingenii, publico studiosorum commodo subservire. Aut si quos tanta occupavit vel rusticitas, ut multos, vel invidia, ut

¹ Sic, alioqn tpe.

plures, vel item avaricia, ut nonnullos, ne eorum charte vilescant, quas ut predam harpyiarum more unguibus retinent, saltem in meam vel suggillationem, vel ruborem, nostram presentem operam iridentes, carpant; modo proferant sua ipsi, vel ex libris, vel ex ingenio locupletiore, veriora. Tanto enim ardore flagramus hujus quidem liberalis, ceterum negotiosi ocli, ut dummodo prosimus litteratis, nostro etiam queamus in re hujusmodi dedecore gloriari. Ceteri sane stomacharentur, atque egre ferrent, ingratis, quales sunt multi, sue tempestatis hominibus, studia peritiora, et vigilie multum habentia, exhibere. Nos, absit ut egre feramus hanc, vere dixerim, inhumanitatem. Neque enim nostri tantum ævi hominibus inservimus, sed futuris omnibus vacamus; cupientes quidem presentium voluptatem, sed non minus utilitatem futurorum. Nostra in eo virtus ob id clarior forsitan extabit, quod ne ingratitude quidem irritati quorundam, nobis negantium exemplaria, ab optimo instituto fuerimus revocati. Sed Deo gratia, optimo maximo, et tibi, Pater beatissime, quod ex sacro Colligio Cardinalium tue sanctitatis fratrum, neminem adhuc repperimus, nostris studiis non incredibiliter affectum atque favorabilem; adeo ut quo major sit in eis dignitatis splendor, eo etiam humanitas plenior elucescat, quod utinam de ceteris gradibus dicere vere possemus. Forsitan essemus aliquando nonnullis de laboribus liberati, sed sciant tenaces isti, non se libros amare, sed chartas, quibus pro ingratitude hoc solum recipimus, nos tanto plus laudis merituos, qui quidem scimus,¹ etiam in avarissimos chartarum, bonorum librorum copie munifice liberales. Sed jam M. Annæi Lucani vitam, deinceps poema Canorum audiamus.

VIRGILIUS, MARO, PUBLIUS. Opera quæ exstant omnia; ex recensione JOAN-
NIS ANDREÆ, Episcopi Aleriensis, cum ejusdem Epistolâ ad PAULUM II.,
Pont. Max.; Romæ, per Conradum Sweynheym et Arnoldum Pannartz,
sine anno, sed circa 1469. Folio. In fine:

Aspicias, illustris lector, etc. ut supra, p. 48.
et ad calcem

“FINIS EXCERPTORUM.”

Editio princeps, Char. Rom. sine sign. cust. et pagg. num. Foll. 197, lin. 38.

¹ Sic: lege simus?

JOANNIS ANDREÆ, Episcopi Aleriensis, ad PAULUM II. Pont. Max., Epistola.

ELOQUENTIÆ splendore et rerum dignitate locupletio-
rem Virgilio poetam, unum fortasse Homerum Greci, nullum
certe Latini invenient, quem merito linguæ Latinæ excellenti in-
genio viri delicias nuncupant; quamquam ne poetarum quidem
ceteris vel Grecis vel Romanis propriæ commendationes, ut veræ,
ita ingentes, desunt. Maronem igitur, veluti facundiæ dulcioris
formatorem, pueris decantandum et perdiscendum tradimus; ita
excoli ac fingi ingeniorum amenitatem judicantes, si poetæ suavis
imprimis atque castigati facundissima carmina cum nutricis lacte
misceantur. Hac nos potissimum ratione cum jam ab impres-
soribus nostris efflagitarentur poetæ, Pater beatissime, Paule II.,
Venete, Pontifex Maxime, a Mantuani Vatis operibus poetarum
exprimendorum initia, Domino auxiliante, sumus auspicati, cete-
ros item temporibus idoneis, prout tibi placere didicerimus, per
ordinem omnes impressuri; ut autem in eo quoque velut per-
petuam moris nostri servaremus rationem, quidquid Maronis scrip-
torum indepti sumus, quantum quidem fuimus intelligendo in tanta
tamque mendosa exemplariorum raritate, multorumque ejusmodi
prope desuetudine, immo vero internecone, in corpus unum omne
compegimus, laboriosiore licet nobis studio, arbitantes tamen mag-
num nos discendi cupidis ad doctrinam compendium allaturos.
Qua in voluntate, quoniam facile fieri potest, ut rectius nonnulla,
et frugalius effici potuerint, ingrati erunt mea opinione lectores,
nisi quicumque veriora habuerint exemplaria, et ipsi sua in medium
prompterint; qui vero acrius perspiciunt, ac doctius, quod a
mendo sit longius, nobis quoque communicaverint. Ut enim tu
maxime omnium nosti, Pater beatissime, qui quidem veritatis
cathedram tenes, non lucri aviditate, non laudis ambitione, non
jaciendis bonorum amplioribus fundamentis, non vitæ degendæ
necessitate, non denique ullius imperantis arbitrio, tanto huic
operi ardore insistimus, quod est revera difficillimum, neque in-
terquiescendi unquam spatii quicquid sinit. Sola nos gratificandi
tibi, et per te amatoribus doctrinarum omnibus ingens atque
infatigabilis voluntas tenet; qua excerpta, desit verbo invidia,
nullum esse opinor premium, quod par huic labori afferri queat.
Opere precium illud equidem amplum ratus sum, quod tibi stu-

dium nostrum cordi esse scio, Pater beatissime. Quocirca non prius oneri me subducam, quam quicquid in egregiis est voluminibus, quamplurimis adjuvero exemplaribus communicari, quantum fieri poterit, verissime; eo etiam fidelius, ac promptius, quod nonnullos audio, quibus ut felix ac faustum sit Deum omnipotentem queso, in hujusmodi artificio aut jam cepisse,¹ aut non multo post pro virili coepturos laborare. Quod velim, te propitio, Pater beatissime, fiat a plurimis, ut nullum qualibet in facultate opus sit, quod expositum pauperibus studiosis vili non inveniatur. Cæterum quia omnibus hominibus pernotum est, honore precipue ac premio artes ali, ex quo sane fonte versus ille cantatur, "Sint Mecenates, non deerunt Flacce Marones;" attentus lector ex hoc facile discet volumine, in quo, si non omnia, plura certe Virgilii sunt opuscula, quantum honore premioque proposito divini perfecerint animi, atque orationis vates, ubi fortunam minime imparem suæ adesse sensit industrie, et doctas lucubrationes suas principum orbis tærræ donis et honoribus cumulari. Jacentem sane, immo latentem et obscurum adhuc Maronem fuisse ostendit prope horridus, certe incultus poete divini Culex, nisi si exprimitur a me hac confessione ingenii mei tenuitas atque hebetudo crassioris. Equidem Culicem Maronicum ingenuè fateor, vix me ad plenum intellexisse, iterata etiam atque etiam lectione; neque ob id modo, quod inemendatum habui exemplar, quæ res plurimum obstare intellectioni solet, quinimmo ob id quoque, quoniam, dum id pangeret carmen, novicius adhuc poeta, natalis soli, plusquam Castalii fontis preferens, tantus postmodum futurus totius Latinitatis excultor, ac prope summus doctrinarum omnium arbiter vates, nec quid ageret satis perspiciebat, nec quomodo eloqueretur facillime reperiebat; magisque inclyti poete adeptum postea nomen, quam proprius ullus nitor, et ipsi Culici, et opusculorum nonnullis, quasi nihil ex amplissimo illo ingenio non absolutum prodierit, peperit, alioqui neglectis, eternitatem. Omitto fictionem nulli in eo poeta minus elegantem, dicendi filum, artemque desidero; eminet sane tamquam stupentis adhuc, nec satis numerosi ingenii dictionis facies quædam salebrosa, et coacta profecto; non fluit naturalis illa quidem, sed affectata, qualis potest, elucatur oratio. At in diris, hoc est in execrabilis voti cantilena,

¹ Sic : lege cœpisse.

Maro minus quidem videtur compeditus, non eousque tamen explicitus, ut poetico ad plenum censeas adisse saginatum. Copa incedit pexior, ac mollior, et uberiore Pieridum haustu saltat hylarior. Est et non Virgilianum versiculi concinentes, ingenii satis, et non parum industriæ redolent. Vir ipse bonus et sapiens Maronicus, philosophiæ quidem multum habet, et non minimum elegantiae. Rose, ut non enitent plurimum, rosas quoque ipsas, quæ odorem suum late non diffundunt, imitatae, ita haud quaquam nitore deficient atque suavitate. Læpidius multo est Muretum, et quantum gustus judicare potest meus, etsi suam quæque lactucam habeant labra, multum elegans, tantum post se Culicem relinquit, quantum ad Virgilianam, que paulo post late effulsit accedit propria suavitate dignitatem. Priapeam illam quidem spurce nimium scriptam, non inelegantem esse fateor; sed an optimi atque modestissimi sit vatis, quoniam nonnulli ambigunt, nequaquam asseruerim. Ea tamen, si honesti tantum haberet, quantum Latinitatis ostendit, forsitan posset opibus vigilantissimis comparari. Quæ præter hæc opuscula in nostro sunt codice, me arbitro, nemo, epithaphii versiculis duobus exceptis, vati tribuet Mantuano: ex ingenio illa quisque censebit suo. Ego omnes obsecro per te, Pater beatissime, studiosos, ut grato civilique animo laboribus nostris faveant, tuæque Sacrosanctæ Majestati, Sancte item Romane Ecclesie, ac Christianæ sospitati felicissimam perpetuitatem exoptent. Vale.

QUINTILIANUS, MARCUS FABIUS, Hispanus; Rhetor. Institutiones Oratoriæ, Libri XII. ex recensione JOANNIS ANTONII CAMPANI, cum ejusdem Præfatione ad Cardinalem Senensem.

Folio. Romæ, in viâ Papæ, prope sanctum Marcum (a Joanne Philippo de Lignamine) 1470.

Editio princeps, Char. Rom. sine sign. cust. et pagg. num. Foll. 281, lin. 35.

CAMPANUS, FRANCISCO PICCOLOMINEO, Cardinali Senensi meo, salutem.

UTINAM quod nuper in Livio Papiensis nostri jussu conatus sum facere, ut esset quam emendatissimus, idem nunc hortatu tuo et in Quintiliano licuisset, quorum diverso in genere eadem prope utilitas, certe par dignitas est; sed illum series

ipsa temporum continuata, et veluti per manus tradita nobis, ac nexus quidam inter sese rerum sic alligat, ut teneri facile possit. Hunc varietate præceptorum, per omnes evagatum æloquentie campos, et tanquam ad plura intentum, atque ideo lubricum, difficile sic prendas, ut totus habeatur, ob hoc ipsum obscurior quoniam ita per campos decurrit, ut tamen omnes intrare quamvis reconditas latebras et in intima queque penetrare artis arcana videatur. De quo si iudicium poscas meum, illud vere mihi videor posse afferre, deesse æloquentie quicquid a Quintiliano non discas, et ibi artem desinere dicendi, ubi ultimum ejus fuit præceptum, quo quid modo dici oporteret, ut fortasse non temere contendisse quidam videantur, hunc aut parem Ciceroni, aut si hoc magnitudo illa divini celestisque ingenii non patitur, haud multo inferiorem fuisse. Verum judicare majoribus de rebus tam cuique liberum est quam temerarium, et ut ingerere tete in quæ nescias arrogantis est, ita et tacere quæ sentias, timidi. Magnus quidem mea sententia Cicero, magnus Quintilianus. Sed est et in magnis quoque semper aliquid eminens, est et in quo superentur. Nec cuiquam ita totam natura se præbuit, ut non aliquid velit sibi retentum, quod largiri et alteri possit. Ut raro invenias celeritatem in eo esse eximiam, cui insit et robur; et arborum aliæ crescunt sublimius, aliæ latius effunduntur, paucis utrunque concessum est. Cumulata mihi quidem videtur in utroque eloquentiæ magnitudo, sed aliter. Hic in precipiendo summus est habitus, ille in dicendo longe eminentissimus iudicatus. Quintilianus quibus armis pugnandum sit, docuit. M. Tullius et ostendit quomodo vincamus, et ipse semper cum victoria contendit. Illius studia multum laudis in umbra consecuta sunt, hujus in foro multa plurimum gloriæ peperere, et regnasse hic in concionibus atque subselliis fertur. Quintilianus in scholis et classibus floruisse; Cicero pugnator ipse multo. Quintilianus instruendis aliis aliquanto fortasse diligentior. Tum in ipso quoque dicendi genere multum est intervalli. Magnificus et plenus Cicero. Hic sumptuosus et locuplex, ille amplus, sublimis, redundans; hic gravis, acer, elaboratus: alter natura ornatior, alter studio æque expolitus. Quintilianus sententiis præmit et pondere, Cicero et iis ipsis et viribus et sublimitate, et amplitudine, et majestate convellit, ut videri possint illi æque multa spicula in manibus esse, huic plus telorum;

et ille tentare pungereque sæpius, hic altius vulneraræ¹ atque conficere. Tum citra vim illam sumptus in manum Quintilianus acumine capit lectorem, sumptus Cicero gratia et candore delectat. Denique tanta vicinitas est, quanta videri inter eum potest qui primus sit omnium in cursu, et eum qui nisi hic antecederet, ipse jam pervenisset. Est et in translationibus ac similitudinibus diversitas, in quibus visus est Cicero et adhibuisse modum temperasseque ingenio et aliquanto fuisse distinctior, hic nescio an usque ad vicium nimius. Non tamen ita conculcatus, ut et splendorem non afferat, quippe et ipse quoque ita distinguit veluti faces quasdam dignitatum, ut lucere in girum non in globum fumare videantur. Sed illa utrique communis est gloria, quod nihil aut hic præcepit faciendum, quod ille antea non præstitisset, aut ille præstitit, quod hic postea non præceperit. Tanto Quintilianus inferior, quanto est ex arte dicere quam scribere de arte prestantius; sed eo fortasse diligentior, quo instituendis rebus plus vigiliarum ars postulat, quam natura faciendis. Tum amplissimus ingeniorum laudator Cicero, iudex æquissimus Quintilianus. Itaque mira se hic moderatione arbitrum inter Græcos nostrosque constituit, mira illorum laude, nostrorum emulatione, iudicium peragit, et veluti in medio ad gratiam positus multa concedit omnibus, nemini detrahit quicquam, ut non minus scisse eum recte judicare existimes, quam voluisse, et hunc ubi noveris, omnium et studia et ingenia noveris. Proinde de Quintiliano sic habe, post illam beatissimam atque unicam felicitatem, M. Tullii, que fastigii loco suspicienda est omnibus, et tanquam adoranda, hunc unum esse, quem precipuum habere possis in æloquentia ducem. Quem si assequaris quicquid tibi ad cumulum deerit consummati oratoris id a natura desiderabis, non ab arte deposces. Vale.

SUETONIUS, CAIUS TRANQUILLUS, Romanus; Rhetor. Vitæ duodecim CÆSARUM, Libri XII., ex recensione et cum præfatione JOANNIS ANTONII CAMPANI. Folio. Romæ, in Pineâ regione, viâ Papæ, per Joannem Philippum de Lignamine, 1470.

Editio princeps, Char. Rom. sine sign. cust. et pagg. num. Foll. 126. lin. 35.

¹ Sic.

CAMPANUS, FRANCISCO PICCOLOMINEO, Cardinali Senensi meo, salutem.

REPETII nuper Caium Suetonium. Legeram et hunc etiam puer; verum quod tunc vix degustatum est, nunc plenissime hausi. Visus est ea libertate scripsisse Cæsarum vitas, qua vixisse illi feruntur. Nemini aut demit aut adjicit quicquam; nihil ad assentationem cujuspiam aut studium suum, omnia ad integritatem hystoriæ refert. Mores illorum, et in imperio, et privatorum sic exprimit, ut non legere quis Suetonii scripta, sed ii ipsi speculo intueri sese videantur. Vitia virtutesque omnium citra, et invidiam et gratiam aperit, et quæ fortuna foris cuique fuerit aut domi. Habitus est duriusculus, dum nec minima quidem negligit; et sunt aridiora pleraque et minutiora, quam quæ nitere possint, aut capere eloquentiæ corpus. Sed tamen est in genere ipso scribendi multum ponderis, eruditio vero tanta, ut severitate orationis gravi et castigata, quem huic anteponam veterum scriptorum, non videam. Habebis, cum hunc leges, unde sumere exempla in omni fortuna possis, et intelligere quantum virtute principum humanæ res constant, vitiis labuntur. Vale.

PRISCIANUS, Cæsariensis, Grammaticus. Opera omnia, scilicet de Arte Grammaticâ, Libri XVI. Liber de octo partibus Orationis aliisque; de Præexercitationis Rhetoricæ ex HERMOGENE; RUFINI Commentarium de Metris; DIONYSIUS de Situ Orbis, a PRISCIANO Latine redditus. Folio. Absque loci et typographi nota. Venetiis, per Vindelinum de Spira, 1470. Editio princeps. Char. Rom. sine sign. cust. et pagg. num. Foll. 288, lin. 41.

JULIANO Consuli ac Patricio PRISCIANUS, salutem.

CUM omnis eloquentiæ doctrinam et omne studiorum genus, sapientiæ luce præfulgens, a Græcorum fontibus derivatum, Latinos proprio sermone invenio celebrasse, et in omnibus illorum vestigia liberalibus consecutos artibus video, nec in his solum quæ emendate ab illis sunt scripta, sed etiam quosdam errores eorum amore Græcorum doctorum deceptos imitari, in quibus maxime vetustissimi grammatica in arte arguuntur peccasse, cujus auctores

quanto juniores tanto perspicaciores, et ingeniis floruisse, et diligentia valuisse, omnium judicio confirmatur eruditissimorum. Quid enim Herodiani artibus certius? Quid Apollonii scrupulosis quaestionibus enucleatius possit inveniri? Cum igitur eos omnia fere vitia quaecunque antiquorum Græcorum commentariis sunt relictæ artis grammaticæ expurgasse comperio, certisque rationis legibus emendasse, nostrorum autem neminem post illos imitorem eorum extitisse; quippe in negligentiam cadentibus studiis litterarum propter inopiam scriptorum, quamvis audacter sed non impudenter, ut puto, conatus sum pro viribus meis rem arduam quidem, sed officio professionis non indebitam, supranominatorum præcepta virorum, quæ congrua sunt visa, in Latinum transferre sermonem; collectis etiam omnibus fere quaecunque necessaria nostrorum quoque inveniuntur artium commentariis grammaticorum, quod gratum fore credidi temperamentum, si ex utriusque linguæ moderatoribus elegantiora in unum coeant corpus, meo labore faciente. Quia nec vituperandum me esse credo, si eos imitor qui principatum inter Graios scriptores artis grammaticæ possident, cum veteres nostri in erroribus etiam ut dictum est Græcos æquiparantes maximam tamen laudem sunt consecuti. Exemplum etiam proponere placuit, ne pigeat alios etiam a me vel ignorantia forte prætermissa, vel vitiose dicta. Nihil enim ex omni parte perfectum in humanis inventionibus esse posse credo; sua quoque industria ad communem litteratoriæ professionis utilitatem congrua rationis proportionem vel addere vel mutare tractantes. Nanque festinantius quam volui hos edere me libros compulerunt, qui alienis laboribus insidiantes, furtimque et quasi per latrocinia scripta ab aliis surripientes, unius nominis ad titulum pertinentis, infanda mutatione, totius operis gloriam in se transferre conantur. Sed quoniam in tanta operis materia impossibile est aliquid perfectum breviter exponi, spacii quoque veniam peto, quamvis ad Herodiani scriptorum pelagus, et ad ejus patris Apollonii spaciosa volumina meorum compendiosa sunt existimanda scripta librorum; hujus tamen operis te hortatorem sortitus judicem quoque facio, Juliane consul ac patricie; cui summos dignitatis gradus summa acquisivit in omni studio ingenii claritudo, non tantum accipiens ab excelsis gradibus honorum precii, quantum illis decoris addens tui, cujus mentem tam Homeri credo quam Virgilii anima constare; quorum uterque arcem

possedit musice, te tertium ex utroque compositum esse ego confirmans; quippe non minus Græcorum quam Latinorum in omni genere doctrinæ præfulgentem.

Tibi igitur hoc opus devoveo, omnis eloquentiæ præsul; ut quantamcunque mihi Deus annuerit suscepti laboris gloriam, te comite quasi sole quodam, dilucidius crescat. Titulos etiam universi operis per singulos posui libros, quo facilius quicquid ex eis quærat, discretis possit locis inveniri.

CICERO, MARCUS TULLIUS, Romanus. Epistolæ ad BRUTUM, ad QUINTUM fratrem, ad OCTAVIUM et ad ATTICUM, ex recognitione JOANNIS ANDRÆ, Episcopi Aleriensis. Præcedit ejusdem Epistola ad PAULUM II. Folio. Romæ, per Conradum Sweynheym et Arnoldum Pannartz, in domo Petri de Maximis, 1470. Editio princeps, Char. Rom. sine sign. cust. et pagg. num. Foll. 198, lin. 38.

JOANNIS ANDRÆ, Episcopi Aleriensis, ad PAULUM II. Pont. Max. Epistola.

CARTHAGINENSES ad Romanos legati aliquando, pater beatissime, Paule II., Venete, Pont. Max., cum a plerisque clarissimorum civium invitati eodem ubique argento acceptos esse se nossent, dixisse feruntur, vere concordissimam Romanos gentem esse, ubi procures cuncti eodem uterentur argento.

Par aliquid posteros de nobis dicturos reor, dum libros nostros tam multos ac varios veluti una et manu et hora descriptos esse perspicient, totumque tue tribuent virtuti immortalī eternæque beatitudini; sub cujus auspicio et numine tantum præstantissimorum voluminum emissum, tam parvo tempore, mira suavitate lectitabunt. Ecce emisimus difficillimum epistolarum Ciceronis ad Atticum opus, et multis in partibus, quod notis secretioribus, et inter paucissimos cognitis, scripte sunt littere, non satis intellectum; in paritate præsertim exemplariorum, que aut non sunt apud liberales erogandi, aut ab invidis communi hominum odio occultantur. Equidem hac in parte præcipue adjutus ab elegantissimo dignissimoque fratre tuo sancti Chrysogoni Cardinale papiensi tantum egi, quantum in re tante difficultatis et tenebrarum potui; neque fui idcirco segnior in juvandis pro virili studiosis,

quod quidam dicuntur mihi, utinam falso eorum causa quicunque sunt, epistolas meas, tuo nomini numinique dicatas, e fronte librorum detrahere. In quo quod ad me attinet, illis habeo mirificam gratiam, quod tam benigne de laboribus meis judicant, ut quantumvis eos oderint, carere tamen non possint; quod ad tuam celsitudinem pertinet, propterea egre fero, quod quibus temporibus tanta studiis felicitas sit exorta, se putant ex hominum memoria prorsus abolere. Si labor meus est nausae viris delicatissimis, et solis Arabicis mercibus dignis, relinquunt eos asperioribus, ne dicam rusticis, in alieno libro importune ingeniosi. Errores si sunt qui mihi inscribi debeant, multum per eos lucror, autoris nomine epistola oppressa celato. Si gratiam mereor, hoc conatu nihil faciunt; nam neque multi eorum sunt similes, et quisque natura nosse cupit, ubi beneficio referre benivolentiam possit. Si tamen hoc quicquam est, sciant quas relinquunt epistolas ab impressoribus cum eorum utilitate pluris venundari. Sed quisque nostro vivamus more. Prosim ego omnibus voluntate, illi et mihi tali quoque actione. Nec consilii sibi a me dictum de se putent: per me facillime latebunt. Si se ipsi prodiderint, judicent viri boni utri justius expostularint. Verum indecens est longiore epistola facundissimam Ciceronis impedire lectionem. Satis sit mihi te, pater sanctissime, scire me superioribus diebus et Familiares et ad Atticum Tullii epistolas ad pauperum commoditatem emisisse. Sis igitur ipse perpetuo felix. Sitque sanctus Dei populus tuo moderamine diutissime in hoc seculo fortunatus; in futuro tecum sine fine beatissimus. Datum Rome, anno dominici natalis M.CCCC.LXX., pontificatus tui gloriosissimi anno VI.

CICERO, MARCUS TULLIUS, Romanus. Orationes Philippicae. Folio. Romae, per Ulricum Han. s. a. c. 1470. In fine:

Anser Tarpeii custos Jovis, unde, quod alis
 Constrepere Gallus decedit; ultor adest,
 Udalicus Gallus; ne quem poscantur in usum,
 Edocuit pennis nil opus esse tuis.
 Imprimit ille die quantum non scribitur anno.
 Ingenio haud noceas; omnia vincit homo.

Editio princeps. Foll. 112, lin. 32, Char. Rom.

JO. ANT. CAMPANUS ad FR. PICCOLOMINEUM, Cardinalem Senensem, Epistola.

CAMPANUS SENENSI meo, salutem.

M TULLIUM Ciceronem, cum in omnibus suis scriptis fuisse eloquentissimum, et quod ipse gloriatur, copiose, ornate, distincte, dixisse videamus, ut tamen adeo laudentur et tanto sint in precio quæ scripsit, præcipue Orationes effecerunt; in quibus tantum mea sententia crescit, tantum exurgit, ut in aliis demittere se, paremque sui temporis ingeniis facere, in his erigi atque attolli, et quod de Antheo tradunt poetæ, humero tenus supra omnes extare videatur. Orationum vero quæque sunt omnes illustrissimæ, ardentiores tamen possunt videri, quæ non modo ad odium inimici, sed etiam ad emuli contentionem sunt habitæ; ita cum cæteræ hoc præstiterint, ut amici defenderentur, Philippicæ hoc quoque videntur conatæ, ut uno studio et ejicerent Antonium et Demosthenem superarent. Vale.

MARCELLUS, NONIUS, Peripateticus Tiburiensis. Doctrina de Proprietate Latini sermonis, accurante POMPONIO LÆTO. Accedit ejusdem Epistola ad GASPARUM BLONDUM. Folio. Romæ, per Georgium Laver. Sine anno, sed circa 1470.

Editio princeps, Char. Rom. sine sign. cust. et pagg. num. cum registro. Foll. 141, lin. 40.

POMPONII LÆTI ad GASPARUM BLONDUM, Epistola.

POMPONIUS Gaspari Blondo, salutem. Rogavit me Georgius Laur de Herbipoli, fidelissimus librorum impressor, ut Nonii Marcelli opus percurrerem, atque si fieri posset corrigerem; ego ob amorem observantiamque et fidem quam erga me habet, laborem subire non recusavi: impulit etiam me utilitas lectionis antiquitatum, que ut spero profutura est. Utinam in manibus esset copia librorum, unde vir ille peritissimus diligentissime collectanea fecit, que cum desideretur, laboris prope infiniti est librariorum errores sigillatim emendare. Tamen auxiliante Volsco, et nostris etiam amicis opem ferentibus, multa in eo depravata correximus; non ut quibusdam mos est nova fecimus, sed exemplaria ipsa contulimus.

Quare si lector quod adhuc lima indigeat invenerit, parcat, et minime vigilas nostras damnet. Non me fugit quam sit difficile aliorum ingenia intelligere : testis tu mihi es locupletissimus, quoniam et Blondi patris tui doctissimi hominis exquisitissimos libros recognovisti, tanta est exscriptorum negligentia. Igitur rerum memorabilium opus, quod Nonius filio suo destinaverat hereditatis gratissimum pignus, Georgio nostro id frequenter exigenti imprimendum tradimus. Illud silentio minime pretereundum putavi, Nonium Marcellum in ipso itinere occubuisse. Invidit forte, ut arbitror, fortuna posteritati tam bonum et utile munus. Vale.

PUBLIUS OVIDIUS NASO, Sulmonensis, Poeta. Opera quæ extant omnia; scilicet, Epistolarum liber; Sapphos; Amorum libri III.; De Arte Amandi libri III.; De Remedio Amoris liber; Metamorphoseos libri XV.; Invec-tiva in Ibin; Fastorum libri VI.; De Tristibus libri V.; De Ponto libri IV.; De Pulice; De Philomela; De Medicamine Faciei; et Carmen de Nuce; ex recensione FRANCISCI PUTEOLANI, Parmensis, cum ejusdem Epistola ad FRANCISCUM GONZAGAM, Cardinalem Mantuanum, et PUBLII NASONIS vita. Hujus opera omnia, Medeâ exceptâ, et triumpho Cæsaris, et libello illo Ponticâ linguâ composito, quæ incuriâ temporum perierunt, BALTHESAR AZOGUIDUS, civis Bononiensis, honestissimo loco natus, primus in sua civitate Artis Impressoriæ Inventor, et summa necessitudine mihi conjunctissimus, ad utilitatem humani generis impressit; Bononiæ, 1471. Folio.

Editio princeps, Char. Rom. hic alius est a caractere editionis ab eodem impressore, anno 1480, excusæ, eoque major, minus tamen pulcher et elegans. Signaturis, numeris, custodibus, et registro caret. Foll. 447, in toto opere impressa, lin. 39.

FRANCISCUS PUTEOLANUS, Parmensis, FRANCISCO GONZAGÆ, Cardinali
Manthvano suo, salutem plurimum dicat.

POEMATA Publii Ovidii Nasonis, nuper a me recognita impressaque, sub tuo nomine edere constitui, candidissime ac jucundissime princeps; cujus sane rei mihi, nulla abs te gratia, nullum mercedis genus prorsus exposcitur. Verum supplex hoc dumtaxat exoratum iri volo; næ mihi succenseas, in partemque bonam accipias, quod licentiore calamo his te nugis inserui, cum haud gratum

magnis viris esse soleat ad manus et infimorum virorum commercia pervenire. Neque enim temere Alexander Philippi filius, præter Apellem Lysippumque, a quorum altero pingi, altero fingi solum passus est, cæteros pictores fictoresque exclusit; quasi suæ dignitatis non bonam rationem esset habiturus, si ad vilissimos et quotidianos artifices ea licentia perveniret. Doluit quoque a Cherilo res suas memoriæ commendari, cum in Sigeum pervenisset ac tumultum Achillis ab Homero celebrati flens ingemiscensque conspiceret; quod scilicet magnorum virorum laudes et præclara facinora apud posteros tanta habentur, quanti eorum fuere scriptores; summus vero infelicitatis cumulus maximæ virtuti putatur elinguem preconem habuisse. Tibi vero tuisque virtutibus quæ par esse poterit dicendi copia! Confluant licet undique totius orbis doctissimi vates oratoresque, et quantis possunt viribus ingenii certent, intelligent nimirum non dico ætatis confirmatae, sed nec ephebiæ quidem tuæ posse se merita præconia reddere. Adulescentulus¹ namque ac puer potius corporis animique dotes, et quidem tantas quantæ nemini ante contingere, prae te tulisti. Nam ut generis nobilitatem et Gonzagæ domus longam seriem Aloysium, Ugolinum, Guidonem, Ludovicos, Franciscos, tot proceres et fortissimos imperatores, tuam formam et egregiam fortitudinem et corporis agilitatem taceam. Quis ejus ætatis ingenium in omni doctrinæ genere præcellens non admiretur? Quis te cælo missum et deo genitum non putabit? qui in corpore, ut ita dixerim, nondum ablactato, tantum studium promerendæ hominum gratiæ amoris conciliandi perspexit. Venerat Pius pontifex maximus Manthuan, justissimus rerum et hominum estimator, nostrique seculi summum decus. Eo confluxerant totius nostræ religionis proceres, reges, principesque; concilium nanque de maximis rebus habebatur. Tu nundum¹ sumpta virili toga a patre tuo optimo et sapientissimo Ludovico, pro amicitia hospitalitateque ad salutandos modo regum legatos modo ipsum pontificem missus, modestia et verborum concinnitate atque præclarissima indole, ita unumquemque obnoxium reddidisti, ut ultro Pium rogarent, extra ordinem tantam surgentem virtutem ornaret illustraretque. Ille ad genitorem tuum conversus, ut te diligenter regieque atque ad summam spem educaret admonuit, pollicitus cum primum per ætatem posset sacro cardinalium collegio aggregaturum, præfatusque non meritis

¹ Sic.

parentis et quidem maximis hoc tribui, sed divinis pueri virtutibus. Paucis annis post summa ingenii facilitate, singulari memoria, cum apud Ticinum jam præcursis poetarum orathorumque libris, jus Cæsareum, Pontificiumque hausisses, et per ætatis gradus crevisset virtus, jamque non minus tibi esset auctoritatis quam gratiæ, tocius Italiæ maximo gaudio et gratulatione Cardinalis designatus, decem et septem natus annos sed senilem animum gerens, ad excelsissimum humani generis fastigium pervenisti; comitante summa elloquentia, summa eruditione; in omni vitæ parte omnibus corporis membris continentissimus; severus ubi res exigit, facilis, et civilitatis, moderationis, æquitatis, clementiæque patronus; liberalitatis singulare specimen. Pro quibus quantopere dilectus sis, et quantam virtutis oppinionem concitaveris, facile est existimare, cum ad gubernandam Bononiam unus delectus sis e plurimis, maxima spe et lætitia Bononiensium ipsorum persuadentium sane sibi res suas diis immortalibus curæ esse, quas a tali pastore regi administrarique voluerint. Sed cernisne quemadmodum nefas sit de his me virtutibus proloqui, qui nequeam factis dicta exæquare? Verum quid majus est diis immortalibus! hos tamen rustici lacte et mola tantum salsa placant; Venerique Gnidiae soli flores litantur. Tu quoque meum hunc laborem qualemcunque, quo cæterorum clientum munera soles, eo vultu atque animo cape, sicque tibi persuade omnibus gratum fore, non mea quidem industria, sed quia tuæ amplitudini dedicatur. Multa enim vilissima vasa sanctissime religiosissimeque tractari et gratisima hominibus esse, quia diis sunt dicata videmus; nec sum adeo rerum imperitus ut inter has mansuetiores musas te jugiter immorari postulem. Verum ubi maximis præclarissimisque animus tuus actionibus et officiis detentus, paululum seccessus¹ quæret et ocii, Nasonem poteris assumere, et varia ejus lectione curas aliquando laxare. Quoquo enim te vertes, habebit divinus ille vates opiperam mercem, delectareque nec minus prodesse poterit, ubique pulcher, validus, acer, proprius, eruditus, sublimis, copiosus, fertilis, varius, spaciosus, et saepe cum multa laude diffusus; elegans, et a quo, si limæ laborem admisisset, nihil ultra desyderari meo quidem judicio potuisset. Exemplis, rebus plenus, vetustatis interpres, et ut tandem dicam quod sentio, poeticæ facultatis summus et latissimus apud Latinos auctor et unicum specimen. Virgilium semper excipi fas

¹ Sic.

est; cuius operum imprimendorum ea fuit ratio, quod indignum arbitrabar passim per Italiam leves et nugatorios quosdam poetas et auctores legi, hujus vero vix exempla etiam apud doctos reperiri. Vale, Italiæ decus!

PUBLII OVIDII NASONIS Vita à FRANCISCO PUTEOLANO Parmensi scripta.

PUBLIUS Ovidius Naso in Pelignis, Botio patre, familia equestri nascitur XIII kalendas Apriles, quo anno Hirtius et Pansa consules bello civili Mutinensi cecidere; et cum fratre qui uni anno ante natus erat in patria educatur, edoceturque prima litterarum incunabula: mox utrumque adultum Romam commigrare; atque eloquentiæ et legibus incumbere jubet pater. Sed alterum mandata patris movebant: itaque eloquentiam præ se ferre, et disertum causidicum polliceri. At Publius Ovidius jam tum musis et mansuetioribus studiis obnoxius scribendis carminibus inhiabat; apparebatque, ni reverentia patris teneret, poeticam professurum. Sed ubi firmior ei contigit ætas pessimum ratus genium suum defraudare petita a patre venia statuit naturam sequi, et ea studia capessere quibus aptissimus erat. Verum id commodissime fieri posse existimans, si se Græcis disciplinis exornasset, Athenas navigavit, et ingenii facilitate, et summa adhibita diligentia, brevi mirum in modum profecit totius philosophiæ fontibus delibatis. Deinde poetæ jam nomine sumpto Romam rediit, atque illius sæculi poetas omnes complures numero, præcipue autem Macrum, Horatium et Propertium, amavit coluitque; et mutuo ab illis cultus observatusque est. Cæsari Augusto, tunc rebus imperanti, ab initio et vita et carmine placuit; et ita placuit, ut cum judicia ad centum equites referret, in eo numero Ovidium esse voluerit. Sed demum urgentem fati necessitatem vitare haud valuit; nam in Pontum Euxinum relegatus est, exacto jam quinquagesimo anno. Quo autem crimine, qua culpa, non satis constat. Ipse in operibus suis nunc tribus libris, quos de Arte Amandi composuit, hoc imputat: nunc se vidisse aliquid errore ductus haud inficiatur; ita ut multi interpretentur aut Liviam Drusillam nudam vidisse, aut ipsum Augustum cum aliquo exoletorum se immiscentem; nam illud valde leve et nugatorium, ob eam causam expulsum; quod cum Livia Augusta

concubuerit: nam si id in causa fuisset, divortisset a Livia Cæsar; et mors, non relegatio, poena fuisset adulterii. Nec rursus ob Artem Amoris exulasse verissimile est: precipue cum multi eo seculo amatoria carmina et lasciviora composuerunt; nec exilium sed premia amplissima reportaverint. Ipse culpam vel errorem potius suum levem facit, eumque suppressit. Libellos cujus de Tristibus de Ponto legant qui hæc ambitiosius affectant. Curavit sane et summa ope nissus est Cæsarem placare, mitius saltem exilii solum expostulans: sed mirum, me hercule! principis aures obseratiores surdioresque semper fuere. Credidit tamen ipse si diutius vixisset Augustus, reditum in patriam impetraturum. Ejus igitur interitum deflevit. Sed nec diutius ei superfuit: mortuusque in exilio prope Tomos oppidum sepelitur. Uxores tres habuit; quarum prima, quæ adhuc prætextato nupserat, ob morum insolentiam et vitæ turpitudinem statim dimissa; cum secunda, quæ erat vita honesta, dubium est qua causa divortium fecerit; tertiam etiam exul retinuit, et miris extulit laudibus: habuit ex ea filiam, et ex filia nepotes vidit. Morum vitæque eadem facilitas quæ et carminum fuit. Auspicatus est poeticam ab epistolis; cum adhuc pene puer esset; nam tunc primum se tonsori præbebat: nec illud tamen opus puerile censendum est; eruditum argutum maximo artificio conflatum, cui operi adnectenda epistola illa aurea, quam Saphos, puella Lesbica, ad Phaonem scribit. Dein quinque Amorum libros composuit, quos ad tres reduxit: hos neoterici de sine¹ titulo vocant. Extat opus de medicamine faciei. Post hos, tres libros de Arte Amandi ad juventutem Romanam scripsit, quos solet ipse appellare paricidas, quasi mortis, id est exilii et relegationis, causam. His adjecit unicum libellum de Remedio Amoris. Metamorphoseos, id est Transformationis, libros xv, opus divinum et propter fabularum cognitionem necessarium, heroici carminis servata dignitate; quamvis etiam lascivum in heroico dicat Quintilianus. Hos non correxit, præventus exilio. Cujus operis inter cæteras mira continuationis est virtus. Scripsit et Medeam tragoediam; de qua Quintilianus ait in decimo, Ovidii Medea videtur mihi ostendere quantum vir ille præstare potuerit, si ingenio suo temperare quam indulgere maluisset. Dum in Pontum Euxinum proficiscitur, et postquam eo pervenit, quinque Tristium libros edidit; et ad Germanicum Cæsa-

¹ Sic in orig. ; lege neotericos de suo.

rem Drusi filium sex libros de Fastis. Scripsit et invectivam in quendam uxoris fidem sollicitantem, quem sub nomine Ibidis devovet. In Ponto quattuor libros in modum epistolarum. Unum librum de triumpho Cæsaris Augusti; et de ejus laudibus libellum lingua Pontica, quod nobis declarat ingenii ejus bonitatem. Nam mirum prorsus videri debet, in tanta miseria constitutum, linguam Ponticam ediscere potuisse. Attribuunt ei et alia opuscula; sed, meo judicio, nunquam Ovidii fuere, videlicet, de Pulice, de Nuce, de Philomena. Insaniunt vero qui eum dicunt scripsisse de Vetula, de Limaca; nam ea oportuit fuisse cujusdam infantis et ignorantissimi. Quod ad Elegiam pertinet, Quintilianus videri sibi ait Tibullum tersum atque ellegantem; et nonnullos dixit fuisse qui Propertium mallent; deinde adjecit,—Ovidius utroque lascivior quemadmodum durior Gallus. Sed ego censeo Ovidium, non solum Tibullum et Propertium sed et omnes quicunque elegias omnibus tempestatibus scripserint, superasse: ut non immerito ipse dixisse videatur

Tantum se nobis elegi debere fatentur,
Quantum Virgilio nobile debet opus.

Hujus opera omnia, Medea excepta et triumpho Cæsaris, et libello illo Pontica lingua composito, quæ incuria temporum perierunt, Balthesar Azoguidus, civis Bononiensis, honestissimo loco natus, primus in sua civitate artis impressoriæ inventor, et summa necessitudine mihi conjunctissimus, ad utilitatem humani generis impressit M.CCCC.LXXI.

NASO, PUBLIUS OVIDIUS, Sulmonensis, Poeta. Opera quæ extant omnia, ex recensione JOANNIS ANDREÆ, Episcopi Aleriensis, cum ejusdem Epistolâ ad PAULUM II. Folio. Romæ, per Conradum Sweynheym et Arnoldum Pannartz, 1471. Char. Rom. sine sign. cust. et pagg. num. Foll. 305, lin. 38.

JOANNIS ANDREÆ, Episcopi Aleriensis in Cyrno Epistola ad PAULUM II.
Pontificem Maximum.

P OVIDIUM Nasonem, Pater beatissime, Paule II., Venete, Pontifex maxime, acerrimi poetam ingenii, nemo est qui maxime non admiretur, nemo qui non diligat, et ut suavissimum

exosculetur. Magnum tamen ejus Metamorphoseos opus, quam inemendatum ab eo, propter exsili calamitatem relictum est, omnibus illius prestat operibus; id nos per estatem presentem quasi ludentes inter majora Ciceronis Orationum opera recognovimus, et parva quedam argumenta fabularum principiis apposuimus. Si quis fortasse diligentius in ea re vigilavit, aut plenius quicquam ab antiquis traditum habet, exponat illud in publicum rogamus. Nos ipsi satis artati temporum angustiis necessitati potius parvimus, quam nostro desiderio. Cetera omnia Poete opera quanta cura possumus, congregamus, ut lenissimus vates in duobus legi totus voluminibus possit. Rome, quintodecimo kalendas Augusti, M.CCCC.LXXI. Pontificatus tui candidissimi anno septimo.

Orba parente suo quicumque volumina certus
 His saltem vestra detur in urbe locus.
 Quoque magis foveas, non hec sunt edita ab ipso
 Sed quasi de domini funere rapta sui.
 Quicquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
 Emendaturus si licuisset, eram.

CICERO, MARCUS TULLIUS, Romanus. Orationes quotquot reperiri potuerunt, studio et labore JOANNIS ANDREÆ, Episcopi Aleriensis. Præcedit ejusdem Epistola ad PAULUM II. Folio. Romæ, in domo Petri de Maximis, per Conradum Sweynheym et Arnoldum Pannartz, 1471.
 Editio princeps. Char. Rom. sine cust. sign. et pagg. num. Foll. 356, lin. 46.

JOANNIS ANDREÆ, Episcopi Aleriensis in Cyrno Epistola ad PAULUM II., Venetum, Pontificem Maximum.

TULLII quot potuimus orationes, pater beatissime, Paule II., Venete, Pontifex Maxime, unum in corpus nuper congregavimus; opus, ut facile arbitror, non doctis modo sed vel omnibus quicumque hominis nomine digni censeantur, gratissimum futurum atque optatissimum. Nam neque inveniri imago uspiam ulla potest, que summi tantum atque omni numero consummati habeat oratoris, queve civili, atque honorato viro, qualem a te potissimum diligisci, eque conveniat. Tametsi nescius non sum, vix hic partem

exiguam superstitem facundissimi esse Ciceronis, in tam precioso tamen et anime inani, ut sic dixerim, corpore, non erit difficillimum mente complecti, quales spirantis atque agentis aliquando fuerint Tullii actiones, que tantopere lectorem inservant¹, et usque adeo permoveant auditorem. Temporum fortasse quispiam rationem quo scilicet queque et acte et scripte sint ordine postulabit; eam rationem equidem, ut reddi de quibusdam posse confido (Asconium Pedianum, C. Plinium, Plutarchum Cherronensem, ipsum denique Ciceronem, et alios quosdam veteres scriptores recentesque legentibus) ita de omnibus examussim dici, nulla ratione posse arbitror. Sed neque ex omnibus quas M. Cicero egit Orationes, quota pars desideretur satis perspicui licet. Illud quidem inpromptu sane est, et ab omnibus nosci facile potest; nonnullarum de his quoque ipsis a nobis coacervatis vel maximas deesse, sicut in ceteris quoque divini Ciceronis libris, perplura interisse. Tolerabiliorem tamen idcirco tantam tam preciosi operis tamque felicitis ingenii jacturam reor, quod ea que hodie quoque extant, ejus sunt excellentie, ut fere nihil cogitari nedum dici possit, quod diligenter accurateque Ciceronem operosum dicendi artificem rimanti, in divinis hominis scriptis non inveniatur. Sed quod dicere pudet, et piget tacere, nostrorum quidam sunt adeo insolentes et putidi, adeo rarissimorum tantum amatores operum volunt censerī, ut in vocabulis solummodo eorum operum, et hujus auctoris et ceterorum celebrium que perire, sint occupati; in his vero que ad manum sunt, quid scriptum sit, non dicam negligant, sed nesciant omnino: eorum similes qui relicto pane triticeo halice nescio quamdiu commendatam similiam, atque uvarum succo acidas sorborum expetunt potiones. Ipse tamen ut soleo percupide studiorum sectatoribus omnibus profuturus, que impresentia utilia cognitu, et lectu amena jucundaque putavi, ex quorundam auctorum minime vulgarium perfunctoria lectione de eloquentie sapientieque magistro, Cicerone, degustata, in hanc epistolam contuli; non ut magnum aliquid dicerem de homine, ne a seipso quidem unquam pro dignitate laudando, sed ut partim temporum ipsarum orationum ordinem, partim nonnullorum de eo attingerem testimonia. Quod enim ad tempus attinet; orationes pro P. Quintio, item pro Sexto Roscio, prime sunt ab eo habite. In M. Antonium vero, que Philippice nominantur, exemplo actionum

¹ Sic in orig.

Demosthenis in Philippum regem, Magni Alexandri patrem, postreme oratoris fuerunt. In C. Verrem primam duntaxat dicitur habuisse orationem, et ea tantum valuisse, ut, Q. Hortensio partis adversarie patrono statim a defensione deterrito, Verrem in voluntarium exsilium coegerit ab urbe facessere. Sex reliquas in Verrem orationes deinde otiosus fertur solum scripsisse, non etiam egisse, ut tota posteris turpissimi ac scelestissimi hominis accusatio per manuscriptas traderetur. Pro Lege Manilia, que est de eligendo imperatore, in qua Pompeii Magni splendor perspicitur, deinde actionem oravit, que propterea vulgo appellatur Pompeiana; nec multo post dicitur L. Catilinam, et ambitus et repetundarum accusatum, tametsi nonnulli id factum negant, defendisse. Hec ante tempora egisse Ciceronem consulatus sui eterni et immortalis. Consul Legem Agrariam dissuasit; de consessus in theatro ratione pro Othone disseruit; de proscriptorum item filiis, ad magistratuum rationem assequendam non admittendis, pro C. Rabirio perduellionis reo; in L. Sergium Catilinam invectus est; pro L. Murena dixit. Post consulatum pro P. Sylla luculentam habuit orationem. In senatu et ad populum, et antequam iret in exsilium, et post gloriosum reditum suum, pro se et rebus suis multas orationes habuit. De provinciis consularibus in C. Cesaris potissimum favorem, et Gabinii ac Pisonis odium egregia oravit; pro Milone, pro P. Sestio dixit; Salustio in senatu respondit; dominante Cesare dictatore, pro M. Marcello, pro Q. Ligario, pro Rege Deiotaro, mirifice oravit. Ut de his quas percensui orationibus aliqua clarius possunt sciri, ita de ceteris id solum testari licet, medio ante victoriam dictatoris Cesaris tempore actas omnes esse; modo apud iudices, modo in senatu, modo ad populum. Hec de tempore a tertio et vicesimo, aut ut alii volunt, sexto et vicesimo etatis sue anno, usque ad tertium seu quartum et sexagesimum, tot enim annos vixit Cicero, acta sunt. De testimoniis excellentissimorum quorundam de Cicerone virorum nunc locus est referendi. Cum exercendorum in dicendo ingeniorum causa hanc sibi rhetores suasoriam declamandam proposuissent, deliberasse scilicet in periculo extremo positum Ciceronem aiunt, an Antonium deprecaretur, ita eos legimus inter cetera ne id faceret, suasisse. Q. HATERIUS hoc modo scriptum reliquit. Sciant posteri¹, potuisse Antonio servire rem-

¹ What follows, to p. 128, is extracted from the *Suasoria*, VI. VII. of M. Annæus

publicam non potuisse Ciceronem. Laudandus erit tibi Antonius: in hac causa etiam Ciceronem verba deficient. Crede mihi cum diligenter te custodieris, faciet tamen Antonius quod Cicero tacere non possit. Si intelligis Cicero non dicit, Roga ut vivas; sed, Roga ut servias. Quemadmodum autem hunc senatum intrare poteris, exhaustum crudeliter, repletum turpiter? Intrare autem tu senatum voles, in quo non Cneium Pompeium visurus¹, non M. Catonem, non Lucullos, non Hortensium, non Lentulum atque Marcellum: non tuos, inquam, consules Hircium atque Pansam? Cicero, quid in alieno seculo tibi? Jam nostra peracta sunt. M. Cato solus maximum vivendi moriendique exemplum, mori maluit quam rogare; nec erat Antonium rogaturus, et illas usque ad ultimum diem puras a civili sanguine manus, in se infectas² acerrime armavit. Scipio, cum gladium ponere jussus foret, dicitur abdidisse se³. Querentibus qui in navem transierant militibus imperatorem: Imperator, inquit, bene se habet. Victus vocem victoris emisit⁴. Vetat, inquit, Milo rogare⁵ iudices, vir clarissimus⁶, nunc et Antonium rogat. PORTIUS LATRO. Ergo loquitur unquam⁷ Cicero, ut non timeat Antonius: loquitur⁸ unquam Antonius, ut Cicero timeat? Civilis sanguinis Syllana sitis in civitatem redit, et ad triumviralem hastam pro vectigalibus, civium Romanorum mortes locantur. Injusta bella albo Pharsalica, ac Mundensis Mutinensisque ruina vincitur, consularia capita auro rependuntur. Tuis verbis, Cicero, utendum est: "O tempora, O mores!" Videbis arduentes crudelitate simul ac superbia oculos: Videbis illum non hominis, sed belli civilis vultum: Videbis illas fauces per quas bona Cneii Pompeii transiverunt, illa latera, illam totius corporis clamatoriam⁹ firmitatem: videbis illum pro tribunali locum, quem magister equitum, cum raptaretur¹⁰ vomitu fedaverat. Supplex ac cadens¹¹ genibus deprecaberis, et ore cui se debet salus publica, humilia in adulationem verba submittes? Pudeat Verrem quoque, quia proscriptus fortius periit." CYRUS MARYLLUS ESERNINUS. Occurrat

Seneca. The text of the original edition is frequently corrupt, as will be seen by reference to the foot-notes, which are supplied from the edition of Lemaire, *Bibliotheca Classica Latina*, Vol. LXXXVIII. p. 666.

¹ visurus es.

² infestas.

³ in se.

⁴ victoriæ misit.

⁵ rogari.

⁶ v. d. in orig.

⁷ imperator.

⁸ loquatur.

⁹ gladiatoriam.

¹⁰ cum raptaretur, lege cui ructare turpe erat.

¹¹ accidens.

tibi Cato tuus, cujus a te laudata mors est. Quicquam ergo tanti putas, ut vitam Antonio debeas? CESTIUS PIUS. Si ad desiderium populi respicis, Cicero, quando¹ perieris, parum vixisti: si ad res gestas, satis vixisti: si ad injurias fortune et presentem reipublice statum, nimium diu vixisti: si ad memoriam operum tuorum, semper victurus es. POMPEIUS SYLO. Scias licet, tibi non expedire vivere, si Antonius permittit ut vivas. Tacebis ergo proscribente Antonio, et Rempublicam laniante, et ne gemitus quidem tuus liber erit? Malo Populus Romanus mortuum Ciceronem, quam vivum desideret. TRIARIUS. Que Charibdis est tam vorax? Charibdin dixi; que si fuit, animal unum fuit. Vix medius fidius Oceanus tot res tamque diversas uno tempore absorbere potuisset. Huic tu sevientem putas Ciceronem posse subduci? ARELLIUS FUSCUS. Ab armis ad arma discurritur: foris victores, dum² trucidamur; dum in sanguine intestinus hostis incubat, quis non hoc Populi Romani statu, Ciceronem, ut vivat, cogi putat? Rogabis, Cicero, turpiter Antonium; frustra. Non te ignobilis tumulus abscondet: idem virtuti³ tue qui mundo⁴ finis est immortalium humanorum operum; custos memoria que mansuri vita perpetua est, in omnia te secula sacratum dabit. Nihil aliud intercidet quam corpus fragilitatis caduce, morbis obnoxium, casibus expositum, proscriptionibus objectum. Animus vero divina origine haustus, cui nec senectus ulla obest⁵ nec mors, onerosi corporis vinculis exolutus, ad sedes suas et cognata⁶ sydera recurret. Et tamen si ad etatem annorumque nunquam observatum viris fortibus numerum respicimus, sexaginta supergressus es: nec potes videri non nimis vixisse, qui moreris reipublicæ superstes. Vidimus furentia toto orbe civilia arma, et post Italicas Pharsalicasque acies Romanum sanguinem hausit Egyptus: quid indignamur in Ciceronem Antonio licere quod⁷ in Pompeio⁸ Alexandrino famulo⁹ licuit? An non sic⁹ occiduntur qui ad indignos confugiunt? CORNELIUS HISPANUS. Proscriptus est ille, qui tuam sententiam secutus est: tota tabula tue mortis proluditur¹⁰; alter fratrem proscribi, alter avunculum patitur: quid habes spei? Ut Cicero periret, tot parricidia facta sunt. Repete, age dum⁹, tot patrocina, tot clientelas, et maximum beneficiorum tuorum ipsum¹¹: jam intelliges Ciceronem in mortem cogi posse, in preces non posse.

¹ quandoque. ² domi. ³ virtutis. ⁴ omitted. ⁵ omitted. ⁶ cogata, orig.

⁷ sic. ⁸ Pompeium. ⁹ omitted. ¹⁰ præluditur. ¹¹ teipsum.

ARGENTARIUS. Explicantur triumviralis regni delicata convivia, et popina tributo gentium instruitur: ipse vino et somno marcidus deficientis oculos ad capita proscriptionum levat. Jam ad ista non satis est dicere, hominem¹ nequam. Nunc subdemus Ciceroniani obitus illustres testes, quo tanti viri dies extremus etiam cum debita laude referatur. ASINIUS POLLIO². M. Cicero sub adventu³ triumvirorum urbe cesserat, pro certo habens id quod erat, non magis Antonio eripi se, quam Cesari Cassium et Brutum posse; primo in Thusculanum fugerat⁴, inde transversis itineribus in Formianum, ut ab Caieta navem conscensurus, proficiscitur. Unde aliquotiens in altum provectus⁵, cum modo venti adversi retulissent, modo ipse jactationem navis ceco volvente fluctu pati non posset, tedium tandem eum et fuge et vite cepit; regressusque ad superiorem villam, que paulo plus mille passibus a mari abest: "Moriar," inquit, "in patria sepe servata." Satis constat, servos fortiter fideliterque paratos fuisse ad dimicandum, ipsum deponi lecticam, et quietos pati, quod sors iniqua cogeret, jussisse. Prominenti ex lectica, prebentique immotam cervicem, caput precisum est. Nec satis stolidè crudelitati militum fuit; manus quoque, scripsisse in Antonium aliquid, exprobrantes, preciderunt. Ita relatum caput ad Antonium, jussuque ejus inter duas manus in rostris positum, ubi ille consul, ubi sepe consularis, ubi eo ipso anno adversus Antonium, quanta nulla unquam humana vox, cum admiratione eloquentie auditus fuerat; vix attollentes lachrymis oculos homines intueri trucidata membra civis⁶ poterant. AUFIDIUS BASSUS. Cicero paulum remoto velo, postquam armatos vidit; "Ego vero consisto," ait, "accede, veterane, et sic hec⁷ saltem potes recte facere, incide cervicem." Trementi deinde, dubitantique: "Quid si ad me," inquit, "primum venissetis?" CREMUTIUS CORDUS. Quibus visis, lætus⁸ Antonius, cum peractam proscriptionem suam dixisset esset⁹ quippe non satiatum modo cedendis¹⁰, civibus sed defectus quotque, sint per rostra exponit¹¹. Itaque quo sepius ille ingenti circumfusus turba processerat, que paulo ante coluerat piis contionibus, quibus multorum capita servaverat, tum per artus suos latus aliter ac solitus erat, a civibus suis conspectus est, prependenti¹² capiti, orique ejus impensa sanie, brevi ante princeps senatus Romanique

¹ O hominem.   ² LIVIUS.   ³ adventum.   ⁴ fugit.   ⁵ provectum.

⁶ ejus.   ⁷ hoc.   ⁸ læus, *in orig.*   ⁹ esse.   ¹⁰ cedendis, *in orig.*

¹¹ quoque, jussit pro rostris exponi.   ¹² prætendenti.

nominis titulus, tum precium interfectoris sui. Precipue tamen solvit pectora omnium in lachrymas gemitusque visa ad caput ejus deligata manus dextera, divine eloquentie ministra: ceterorumque cedes privatos luctus excitaverunt, illa una communem. **BROTIDIUS¹ NIGER.** Elapsus interim altera parte ville Cicero lectica per agros ferebatur; sed, ut vidit appropinquare notum sibi militem, Popilium nomine, memor defensum a se, letiore vultu aspexit; at ille, victoribus id ipsum imputaturus, occupat facinus, caputque decisum, nihil in ultimo fine vite facientis quod alterutram in partem posset notari, Antonio portat, oblitus se paulo ante defensum ab illo. Ut vero jussu Antonii inter duas manus positum in rostris caput conspectum est, loco quo totiens² auditum erat, dato gemitu et fletu maxime³ viri inferie, nullo⁴, ut solet, ita depositi in rostris corporis contio audivit, sed ipsa narravit. Nulla non pars fori aliquo actionis inclyte signata vestigio erat. Nemo non aliquod ejus in se meritum fatebatur: hoc certe publicum beneficium palam erat, illam miserrimi temporis servitutem ac alienam delatam⁵ in Antonium. **T. LIVIUS.** Vixit tres et sexaginta annos, ut si vis abfuisset, ne immatura quidem mors videri posset: ingenium et operibus et premiis operarum⁶ felix: ipse fortune diu prospere et in longo tenore felicitatis, magnis interim ictus vulneribus, exsilio, ruina partium pro quibus steterat, filie morte, exitu tam tristi atque acerbo omnium adversorum nihil, ut viro dignum erat⁷ preter mortem, que vere estimanti minus indigna videri potuit, quod a victore inimico nil crudelius passus erat, quam quod ejusdem fortune composito⁸ fecisset. Si quis tamen virtutibus vitia pensavit, vir magnus ac⁹ memorabilis fuit, et in cujus laudes sequendas Cicerone laudatore opus fuerit. **SENECA.** Ut est natura candidissimus omnium magnorum ingeniorum estimator, T. Livius, plenissimum Ciceroni testimonium reddidit. **CORDUS CREMUTIUS.** Non est opere etiam deserere¹⁰ redditam Ciceroni laudationem. Nihil enim ipso¹¹ Cicerone indignum est: ac ne hec¹² quidem quod pene maximum est, tolerabile est. **CREMUTIUS CORDUS.** Proprias¹³ enim simultates deponendas interdum putabat, publicas nunquam. Vides credendam civis¹⁴ non solum magnitudine virtutem, sed multitudinem¹⁵ quoque conspiciendam. **AUFIDIUS BASSUS.** Sic M.

¹ Brutidius.   ² toties.   ³ maximi.   ⁴ nec.   ⁵ alienam dilatam.
⁶ operum.   ⁷ erat, tulit.   ⁸ compos ipse.   ⁹ acer.   ¹⁰ deferre.
¹¹ in ipsa.   ¹² hoc.   ¹³ Privatas.   ¹⁴ ejus.   ¹⁵ multitudinem.

Cicero decessit, vir natus ad Reipublicæ salutem; que diu defensa et administrata, in senectute demum e manibus ejus labitur, non ipsius vitio lesa, quod nihil in salute ejus aliud illi, quam si caruisset Antonio, placuit. Vixit LX et tres annos, ita ut semper aut peteret¹, aut invicem peteretur: nullamque rem rarius, quam diem illum, quod² nullius interesset ipsum mori, vidit. ASINIUS POLLIO. Hujus ergo viri tot tantisque operibus mansuris in omne evum predicare de ingenio atque industria superba³. Natura autem atque fortuna pariter obsecuta est. Ei quidem facies decora ad senectutem, prosperaque permansit valitudo: tunc⁴ pax diutina cujus instructus erat artibus, contigit. Nanque a prisca severitate judicis exacti, maximorum noxiorum multitudo provenit, quos obstrictos patrocínio incolumes plerosque habebat. Jam felicissima consulatus ei sors petendi, et gerendi magna munera, deum consilio, industriaque. Utinam moderatius secundas res, et fortius adversas ferre potuisset! nanque utrequæ cum venerant ei, mutari eas non posse rebatur. Inde sunt invidie tempestates cohorte⁵ graves in eo⁶, certiorque inimicis aggrediendi fidutia; majores⁷ enim simultates appetebat animo, quam gerebat. Sed quando mortalium nulli virtus perfecta contingit, qua major pars vite atque ingenii stetit, ea judicandum de homine est. Atque ego ne miserandi quidem exitus eum fuisse judicarem, nisi ipse tam miseram mortem putasset. SENECA. Nemo tamen ex tot disertissimis viris melius Ciceronis mortem deploravit, quam Severus Cornelius. CORNELIUS SEVERUS.

Oraque magnanimum spirantia poene virorum
In rostris jacuere suis: sed enim abstulit omnes,
Tanquam sola foret, rapti Ciceronis imago.
Tunc redeunt animis ingentia consulis acta,
Jurateque manus, deprensaque fœdera noxe,
Patriciumque nefas: est tunc et poena Cethegi,
Dejectusque redit votis Catilina nephandis.
Quid favor aut cœtus, pleni quid honoribus anni
Profuerunt? sacris et vita⁸ quid artibus acta⁹?
Abstulit una dies evi decus, itaque luctu
Conticuit Latie tristis facundia lingue,
Unica sollicitis quondam tutela, salusque,

¹ peteret alterum.² quo.³ supervacuum est.⁴ tum.⁵ cohortæ.⁶ eum.⁷ majore.⁸ exacta.⁹ ætas.

Egregium semper patrie caput, ille senatus
 Vindex, ille fori, legum, ritusque, togeque.
 Publica vox ejus¹ eternum obmutuit armis.
 Informes voltus sparsamque cruore nefando
 Caniciem, sacrasque manus, operumque ministras
 Tantorum, pedibus civis projecta superbis
 Proculcavit ovans; nec lubrica fata deosque
 Respexit: nullo luet hec² Antonius evo;
 Hoc nec in Emathio mitis victoria Perse,
 Nec te, dire Syphax, non fecit hoste³ Philippo,
 Inque triumphato ludibria cuncta Jugurtha
 Affuerat⁴ nostreque cadens ferus Hannibal ire;
 Membra tamen Stygias tulit inviolata sub umbras.—SENECA.

Sestilius Enna⁵ fuit homo ingeniosus magis quam eruditus, inequalis poeta, et pene quibusdam locis talis, quales esse Cicero Cordubenses poetas ait, quiddam⁶ sonantis atque peregrinum. Is hanc ipsam proscriptionem recitaturus in domo Messale Corvini, Pollionem Asinium advocaverat, et in principio hunc versum non sine assensu recitavit:

Defendus Cicero est, Latieque silentia lingue.

Pollio Asinius non equo animo tulit, et ait: Messala, tu quid tibi liberum sit in domo tua, videris: ego istum auditurus non sum, cui mutus videor. Atque ita consurrexit, ne interfuisset recitationi eorum. Quod Cornelium 'non fecisset'⁷ scio, cui non eque displicuisse hunc versum, quam Pollioni, apparet, quod meliorem quidem, sed non dissimilem illi et ipse composuit. Ex altera quoque visum est nobis opportune posse ostendi suasoria disertissimorum rhetorum, quanti sint habite Ciceronis actiones, quippe que pluris videantur quam ipsius vita estimate. ⁸ Deliberat Cicero, an scripta sua comburat, promittente Antonio incolumitatem si fecisset. Q. HATERIUS. Non feres Antonium. Intolerabilior⁹ in malo ingenio felicitas est, nihilque cupientis magis accendit, quam prospere turpitudinis conscientia. Difficile est. Non feres, inquam, et iterum irritare inimicum in mortem tuam cupies. Quod ad me quidem pertinet, multum a Cicerone absum. Tamen non tedet¹⁰ me vite mee, sed pudet: ne

¹ ssevis. ² hoc. ³ in hoste. ⁴ abfuerant. ⁵ Hena. ⁶ pingue quiddam. ⁷ Omitted.

⁸ 'Deliberat Cicero ... si fecisset.' These words constitute the rubric or heading of the succeeding chapter from Haterius.

⁹ intolerabilis.

¹⁰ tædet tantum.

propter hoc quidem pertinet multum ad Ciceronem¹. Ingenium tuum amas, quod illud Antonius plus odit quam te? Remittere ait se tibi ut vivas: commentus est, quemadmodum eripiat etiam quod² vixeras. Crudelior est pactio Antonii quam proscriptio. Ingenium erat, in quo³ nihil juris haberent triumviralia arma. Commentus est Antonius, quemadmodum quod non poterat cum Cicerone proscribere, per Ciceronem tolleretur⁴. Hortarer te, Cicero, ut vitam magni estimares; si libertas suum haberet in civitate locum, si suum in libertate eloquentia, si non civili ense cervicibus lueretur⁵. Nunc, ut scias, nihil esse melius quam mori, vitam tibi Antonius promittit. Pendet nefarie proscriptionis tabula: tot pretorii, tot consulares, tot equestris ordinis viri perire: pene⁶ nemo relinquitur, nisi qui servire possit. Nescio an hoc tempore vivere velis, Cicero. Nemo est cum quo velis. Merito, hercules, illo tempore vixisti, quo Cesar ultro te rogavit, ut viveres sine ulla actione⁷; quo tempore non quidem stabat respublica, sed in boni principis sinu⁸ ceciderat. CESTIUS PIUS. Numquid opinio me fefellit? intellexit Antonius, salvis eloquentie monumentis, non posse Ciceronem mori: ad pactionem vocaris, qua pactione melior in te pars tui petitur. Accommoda mihi paulisper eloquentiam. Ciceronem periturum rogo. Si te audissent Cesar et Pompeius, neque inissent turpem societatem, neque diremissent. Si uti unquam consilio tuo voluissent, neque Pompeius Cesarem, neque Cesar Pompeium deseruisset. Quid consulatum salutarem urbi: quid exsilium consulatu honestius: quid provocatam inter initia adolescentie, libertatem tyrociniis tuis⁹ Syllanam potentiam: quid Antonium, avulsum Catilinam¹⁰ reipublice redditum? Ignosce, Cicero, dum¹¹ ista narravero; forsitan hec die novissimo audientur. Si occidetur Cicero, jacebit inter Pompeium patrem filiumque et Afranium¹² Petreiumque, Q. Catulum, M. Antonium, illum indignum hoc successore generis. Si servabitur¹³, vivet inter Ventidios, Canitios et Saxas. Ita dubium est, utrum satius sit cum illis jacere, an cum his vivere? Pro uno homine jactura publica pacisceris? Scio omne precium iniquum esse, quod ille constituit; nemo tanti emit Ciceronis vitam, quanti vendit Antonius. Si hanc tibi pactionem ferret, vives, sed eruentur oculi

¹ a Cicerone.² quo.³ quod.⁴ tolleretur.⁵ lueretur.⁶ Omitted.⁷ pactione.⁸ sinum.⁹ libertate tyrocinii tui.¹⁰ a Catilina.¹¹ si diu.¹² Aframmum, *in orig.*¹³ servatur.

tibi: vives, sed debilitabuntur pedes: etiam si in alia damna corporis prestares patientiam, exceperis tamen linguam. Ubi est sacra illa vox tua? mori enim nature finis est, non pena. Hoc tibi uni non liquet? At videris Antonio persuasisse. Assere te potius libertati, et unum crimen inimico adduce¹. Fac moriendo Antonium nocentiorum. P. ASPRENAS. Ut Antonius Ciceroni parcat, Cicero in eloquentiam suam ipse animadvertet? Quid autem tibi sub ista pactione promittitur? Ut Cneius Pompeius, et M. Cato, et ille antiquus restituatur reipublice Senatus dignissimus, apud quem Cicero loqueretur²? multos 'ea re'³ victuros animi sui contemptus oppressit; multos perituros parati ad pareundum⁴ animi ipsa admiratio eripuit; et causa illis vivendi fuit, fortiter mori. Permite⁵ Populo Romano contra Antonium licet. Si scripta combusseris, Antonius paucos annos tibi promittit: at si non combusseris, Romanus Populus omnes. POMPEIUS SYLO. Quale est ut perdamus eloquentiam Ciceronis, fidem sequamur Antonii? misericordiam tu istam vocas, supplicium summum Ciceronis ingenio? Credamus Antonio, Cicero, si bene illi pecunias crediderunt feneratores, si bene pacem Brutus et Cassius; hominem et vitio nature, et licentia temporum insanientem, inter scenicos amores sanguine civili luxuriantem: hominem qui creditoribus suis oppigneravit rempublicam, cujus gule duorum principum bona, Cesaris ac Pompeii, non potuerunt satisfacere. Tuis utar, Cicero, verbis: Cara est cuiquam salus, quam aut dare aut eripere potest Antonius? Non est tanti servari⁶ Ciceronem, ut servatum Antonio debeam. TRIARIUS. Compulsus aliquando Populus Romanus in eam necessitatem est, ut nihil haberent præter Jovem obsessum et Camillum exsulem: nullum tamen fuit Camilli opus majus, quam quod indignum putavit viros⁷, salutem pactioni debere. O gravem vitam, etiam si sine precio daretur. Antonius hostis a republica judicatus, nunc hostem rempublicam judicat, Lepidus, ne quis illum putet malo⁸ Antonio collegam placuisse, aliene semper demeritæ accessio 'fuit'⁹ utriusque college mancipium, noster dominus. ARGENTARIUS. Nihil Antonio credendum est: mentior; quid enim iste non potest, qui occidere Ciceronem potest? qui servare nisi crudelius quam occidebat, non potest? Ignoscentem illum tibi putas, qui ingenio tuo irascitur? ab hoc tu speras vitam, cui nondum verba

¹ adjice.² loquetur.³ Omitted.⁴ pereundum.⁵ Permite te.⁶ servare.⁷ viro.⁸ male.⁹ omitted.

tua exciderunt? Ut corpus, quod fragile et caducum est, servetur, pereat ingenium, quod eternum est? Ego mirabar, si non supplicio crudelior esset Antonii venia. P. Scipionem a majoribus suis desciscentem 'generosus mortis amor'¹ in numerum Scipionum reposuit. Mortem tibi remittit, ut id pereat, quod in te solum est immortale. Qualis est pactio? Aufertur Ciceroni ingenium sine vita: promittuntur oblivione nominis tui pauci servitutis anni. Non ille te vivere vult, sed facere ingenii² superstitem. Vive, ut Cicero audiat Lepidum, Cicero audiat Antonium, nemo Ciceronem. 'Patieris perire'³ ut quod Cicero optimum habet, ante se efferat? Sine durare post te ingenium tuum, perpetuam Antonii proscriptionem. ARELLIUS FUSCUS. Quoad humanum genus incolume manserit: quamdiu suus litteris honor, suum eloquentie precium erit: quamdiu 'rerum nature'⁴ aut fortuna steterit, aut memoria duraverit, admirabile posteris vigeat ingenium; et uno proscriptus seculo proscribes Antonium omnibus. Crede mihi, vilissima pars tui est, que tibi vel eripi vel donari potest. Ille verus est Cicero, quem proscribi Antonius non putat, nisi a Cicerone, posse. Non ille tibi demit⁵ proscriptionem: sed tolli desyderat suam. Si fidem deceperit Antonius, morieris: si prestiterit, servies. Quod ad me attinet, fallere malo. Per te, M. Tulli, per IIII. et LX. annos pulchre actos, per salutarem reipublice consulatum, per eternam, si pateris, ingenii tui memoriam, per rempublicam, que ne quid te putes carum 'illi'⁶ relinquere, ante te perit, oro et obtestor, ne moriaris, confessus quod nolueris mori. Illud in primis egregie nos Seneca admonet, declamatorum eorum neminem, qui a stulticia quidem abesse iudicati sunt, ausum esse Ciceronem hortari, ut Antonium pro impretranda vita precaretur, adeo illos bene de tanti viri animo estimasse. Asinium dumtaxat Pollionem quanquam in ea oratione, quam pro Lamia edidit, ita scripsit: Itaque nunquam perficeret: nec mora fuit quin ejuraret suas esse, quas cupidissime effuderat orationes in Antonium, multiplicesque numero, et accuratius scriptas, illis contrarias edere: tamen hoc ita fuisse falsum ipsummet ostendisse, ut ne is quidem in historiis suis idem ponere ausus sit. Qui autem huic Pollionis actioni pro Lamia interfuerunt constanter negant hoc Asinium dixisse: quod minime mentiri sub Triumvirorum

¹ generosa mors.   ² ingenii tui.   ³ Pati poteris, ut quod in te optimum habes, ante te efferas?   ⁴ reipublicæ nostræ.   ⁵ remittit,   ⁶ Omitted,

consentientia sustineret: sed postea ociosum composuisse hec. SENECA. Alterius item suasorie de orationibus cremandis partem adversam neminem omnino se scire declamasse, idem ille memorat. Omnes pro libris Ciceronis fuisse sollicitos; pro Cicerone neminem: quasi id expresse universi testarentur, nulla ratione posse, ne a Cicerone quidem eadem fieri meliora: et his studiosos absque ingenti eruditionis calamitate non posse fraudari. CESTIUS id dixisse commendatur, brevem vitam homini esse, multo magis seni: itaque memorie consulendum, que magnis viris eternitatem promitteret: non quolibet mercede vitam redimendam. Omnia potius subeunda quam monumenta ingenii sui ipsum exurere. Injuriam illum facturum Populo Romano, cujus linguam in tantam civis gloriam extulisset, ut insolentis Greetie studia tanto antecederet eloquentia Romana quanto fortuna. Injuriam facturum generi humano, qui neminem in dicendo pluris faceret Cicerone. SYLO POMPEIUS sic egisse laudatur, quod dixerit, Antonium non pacisci, sed illudere. Non esse conditionem illam, sed contumeliam. Combustis enim libris nihilominus occisurum: nec esse tam stultum Antonium, ut putaret ad rem pertinere, libros a Cicerone comburi, cujus scripta per totum orbem celebrarentur: et hoc petere deum, quo posset ipse facere: nisi forte non esset in scripta Ciceronis is qui esset in Ciceronem. Quare nihil aliud eum agere, quam ut ille Cicero 'multa'¹ de contemptu mortis loquutus ad turpes conditiones perductus occideretur. Antonium illi non vitam cum conditione promittere, sed mortem sub infamia querere. Itaque quod turpiter postea passurus esset, nunc illum debere fortiter pati. Et illud dixit. Proh facinus indignum! peribit ergo quod Cicero scripsit, manebit quod Antonius proscripsit? Apud Cestium declamabat hanc suasoriam SURDINUS, ingeniosus adolescens, a quo Grece fabule eleganter in sermonem Latinum converse sunt, solebat dulces sententias dicere. In hac suasoria cum jusjurandum bellis sensibus prioribus complexus esset, adjecit: Ita te legam. CESTIUS, homo nasutissimus, dissimulavit exaudisse se, ut adolescentem ornatum quasi imprudens objurgaret: quid dixisti? quid? ita te fruar. Erat autem Cestius nullius quidem ingenii, Ciceroni etiam infestus: quod illi² non impune cessit. Nam cum M. Tullius filius Ciceronis Asiam obtineret, homo qui nihil ex paterno ingenio habuit, preter

¹ multa fortiter.² isti.

urbanitatem, cœnabat apud eum Cestius. M. Tullio et natura memoriam dēpserat, et ebrietas, si quid ex ea supererat, subducebat. Subinde igitur interrogabat, Quis ille vocaretur qui in imo recumberet? et cum sepe subjectum, illi tamen nomen Cestii excidisset, novissime servus, ut aliqua nota memoriam ejus faceret certiozem, interroganti domino, quis ille esset qui in imo recumberet? ait: Hic est Cestius qui patrem tuum negabat litteras scisse. Afferri protinus ille mero fervens flagra jussit, et Ciceroni, ut oportuit, de corio Cestii satisfecit. Quorsum ista de Cicerone? ut quod tu optime nosti Pater Beatissime, ceteri quoque ex veterum doctorum hominum judiciis sententiisque intelligant, quantus fuerit orator Cicero, cujus dictionis pars, non dicam exigua, quandoquidem ejus hominis dici nihil exiguum queat, sed vix una sed minima, et ea quidem turbulentissimis everse reipublice temporibus, a fatigato exercitoque, et pluribus anxietatibus ac curis vexato sene, in perspicuo reipublice occasu habitanti, ponderis fuit, ut vite quoque Ciceronis, principis sine controversia mortalium, tantopere preposita non collata a singulis fuerit, qua censura et pretio illa sint perpendenda que vigente florentequē republica in etate constanti, in maximis honoribus nec minore fortuna Cicero habuit, quasi in orbis terrarum theatro frequentissimo, et regum mundi consensu ornatissimo. Cum adversarius factus, et prodiens poene unus, et is quidem adolescens, pro Quintio dicturus dominatum Sylle contempsit, quo tempore in primoribus eloquentie sue tyrociniis, vix hiscere audentibus fori proceribus, ex Ciceroniano ore non, quod de Nestore dicitur, melle dulcior sed igne vehementior, nequaquam fluere verum erumpere videretur oratio. Cum M. Catonem, gravitatis et sapientie illum autorem ac magistrum, Serviumque Sulpitium civilis juris moderatorem et senatus maximum columnen, ita coram iudicibus pene lusu jocoque tractaret, ut non contra principes civitatis pro Murena suo, sed contra novicios, adolescentes ac rerum imperitos pro viro numeris omnibus ornamentorum civilium pedito videretur orare. Cum popularissimam legem Agrariam, Populi Romani horreum, nunquam absque maximo totius civitatis motu agitatam et jam jamque tribuum suffragiis prope omnibus ut perspicere erat, ferendam, Populo Romano tantopere erecto et expectante, ipso eodem populo iudice et preside veluti aliene cause tanquam in vertiginem a sensibus omnibus alienato ne ferretur, effecit, ut magis

mirum sit Ciceronem id agi posse aut sperâsse aut credidisse, quam, agente Cicerone, ab optatissima et tamdiu sitita lege Populum Romanum recessisse. Cum Sergium Catilinam tantis fautoribus machinationibusque suffultum, togatus ex urbe armatum eiecit, et lingue opibus omnem vim pestiferarum facium illius extinxit. Cum de manibus Cesaris, rerum omnium potiti, Deiotarum Ligariumque subduxit: ut cui Romana potentia armato succubuit, eidem irato persuasoque candor lingue Tulliane iram animumque subtraxerit, et prope renitenti, ex reis absolutos ex damnatis restitutos, ut suos esse vellet vehementes homini dominanti inimicos reconciliarit. Quid non valuit vox tua divina Cicero? quid non effecit? dominatori orbis ipsa dominata est, et populi terrarum victoris effecta est ipsa dominatrix? ut jure hemistichion illud in Augusti¹ adulationem compositum, de summo poeta tollendum videatur, nam de animis certe hominum ab initio usque sublatum est. Orabunt causas melius. Quis enim Demosthenes? quis Eschines? quis Nestor? quis Ulyxes? ne fabulas quoque sileamus, quis unquam Mercurius, non dixerim melius Cicerone, sed vel pari assensu audientium peroravit? Qui vel puer et adhuc urbis inquilinus, Arpinans² inquam adhuc meracus, nondum Romanus, omnino inter filios principum civitatis, propter ingenii ac lingue immortalem gloriam, etiam increpantibus filios suos parentibus, certatim tamen adolescentulorum studiis medius, tanquam in arcem urbis, in fastigium certe orbis collocandus, deducebatur. Qui adolescens Grece apud principes eloquentie Grecorum orans meruit ingens testimonium viri laudatissimi Apollonii; unum eum esse cum quo facundia quoque a Grecis ad Romanos deducta transiret. Qui oratorum maximus cum fuerit, et regnator fori, ac senatus et judiciorum arbiter, quod alia epistola explicandum restat, non minor tamen fuerit in vite magistra philosophia. Non sum nescius a lectoribus multis orationum argumenta desiderari, quod ego quia alterius operis esse putavi, consulto preterii. Sunt earum multa in Pediano, sunt in aliis magnis veterum autoribus, sunt in recentioribus quedam Lusco et Trapezuntio que a diligentioribus studiosis facile poterunt exquiri. Ego si de C. Plynii libro septimo Naturalis Historie unum testimonium de Cicerone in hujus epistole calce posuero, finem scribendi

¹ Augustia, in orig.

² Sic in orig. Lege Arpinas.

faciam, et orationum nostri voluminis indicem subnectam: quedam enim memini me alio in opere magne commendationis Ciceroniane, de qua nihil tam magnum dici potest quod non pro ejus viri meritis minimum sit, a clarissimis autoribus sumpta posuisse, que legere cupientibus erunt in promptu. C. PLYNIUS. Sed quo et te M. Tulli piaculo taceam? quove maxime excellentem insigni predicem? quo potius quam universi populi. Tu illius gentis amplissimo testimonio et tota vita tua ad consulatum tantum operibus electus. Te dicente legem agrariam, hoc est alimenta sua, abdicarunt tribus. Te suadente, Roscio, theatralis seditionis autori, leges ignoverunt, notatasque se sedes ignominie discrimine equo animo tulerunt. Te orante, proscriptorum liberos honores petere puduit. Tuum Catilina fugit ingenium. Tu M. Antonium proscripsisti. Salve primus omnium parens patrie appellate; primus in patria triumphum lingueque lauream merite; et facundie litterarumque Latinarum parens, eque ut dictator Cesar hostis quondam tuus de te scripsit, omnium triumphorum lauream adepte majorem, quanto plus est ingenii Romani terminos in tantum promovisse, quam imperii. Habes de M. Tullio Cicerone pauca, Pater beatissime, de quo certatim viri doctissimi Greci Latinique veteres, et nostre etatis eruditissimi, copiosissime scripsere. Ego hac epistola propter orationum immortalem splendorem que aptissime preponi illis visa sunt, solum attingi: per te, M. Victorino nepoti meo ex Hieronymo fratre germano, viro optimo, quem abhinc biennium prope domino restituimus, et ceteris nepotulis meis quos in tutelam tui numinis jamdudum tradidi, et omnibus ut prescripsi studiosis gratificaturus. Vale perpetuo candidissime Papa. Rome, natalis dominici M.CCCC.LXXI., Pontificatus vero tui anno septimo.

PLINIUS CÆCILIUS SECUNDUS, Novocomensis, Consul. Epistolarum Libri VIII. præmissâ LUDOVICI CARBONIS ad BORSIUM Mutinæ et Regii Ducem Epistolâ. Quarto; sine indicio loci aut typographi, sed per Christoforum Valdarfer. Venetiis, 1471.

Char. Rom. sine sign. cust. et pagg. num. Foll. 122, lin. 30.

LUDOVICUS CARBO salutem plurimam dicit Illustrissimo et Excellentissimo Principi BORSIO, Duci Mutinæ ac Regii, Marchioni Æstensi, Comitique Rodigii.

GRATULARI licet sæculo nostro Dive Borsi, Dux præstantissime, in quo certe optimarum artium studia maxime floreant, eloquentia et legitima illa eruditio suum tandem decus agnoscat, in pristinamque dignitatem restituta sit; adeo late pateat Romana et Græca facundia ut jam et Galli et Britanni bonos oratores et poetas habere videantur: ad quam quidem rem commodissimum adjumentum præstiterunt nobilissima Germanorum ingenia, qui artificiosissimas imprimendorum librorum formas excogitârunt, ut sapientissimorum auctorum plurima simul eodem temporis momento volumina in promptu essent, omnesque utilissimi codices et in magna copia et leviori sumptu parari possent. Quamobrem et ego tam laudabili eorum proposito pro virili mea favere, ac publicæ utilitati consulere decrevi, inprimisque has Plinii Secundi junioris Epistolas cognitione profecto dignissimas et lectione frequenti, opera mea emendatas correctasque impressoribus misi, ut quod rarissimum esse solebat, jam commune omnibus fieri incipiat. Non est fortasse in his divina illa Ciceronis redundantia, quam tamen Plinius æmulari se atque affectare præ se ferebat; sed inest proculdubio mirificum sententiarum pondus et gravitas, urbanitatis et salis non parum, circuncisa quædam et imperatoria majestatisque plenissima oratio. Has igitur nomini tuo dicavimus, inclite ac suavissime Borsi, cui si quid in nobis ingenii sit aut doctrinæ, acceptum referre debemus, qui pro tua in omne hominum genus insigni largitate, cuncta ætatis nostræ beatissima ingenia munificentissime fovisti, ac fovere non desinis.

Bene Vale, Sæculi nostri gloria.

MELA, POMPONIVS. *Cosmographia*. Quarto. Mediolani, per Antonium Zarotum, septimo kalendas Octobres, 1471.

Editio Princeps. Char. Rom. sine sign. cust. et pagg. num. Foll. 59, lin. 22.

ANTONII ZAROTI PRÆFATIO.

ORBIS situm dicere aggredior, impeditum opus et facundiæ minime capax. Constat enim fere gentium locorumque nominibus et eorum perplexo satis ordine, quem persequi longa est magis quam

benigna materia: verum aspici tamen cognoscique dignissimum, et quod si non ope ingenii orantis, at ipsa sui contemplatione pretium opere attendentium absolvat. Dicam autem alias plura et exactius, nunc autem ut quæque erunt clarissima et strictim: ac primo quidem quæ sit forma totius, quæ maxime partes, quo singulæ modo sint, utque habitentur, expediam. Deinde rursus oras omnium et littora ut intra extraque sunt, atque ut ea subit ac circumluit pelagus, additis que in natura regionum incolarumque memoranda sunt. Id quo facilius sciri possit atque accipi, paulo altius summa repetetur. Omne igitur hoc, quicquid est, cui mundi cælique nomen indidimus, unum id est, et uno ambitu se cunctaque amplectitur, partibus differt. Unde sol oritur, oriens nuncupatur aut ortus: quo demergitur, occidens vel occasus: qua decurrit, meridies: ab adversa parte, septentrio: huic medio terra sublimis cingitur undique mari: eademque in duo latera, quæ hemispæria nominantur, ab oriente divisa ad occasum zonis quinque distinguitur: mediam æstus infestat, frigus ultimas. Reliquæ habitabiles paria agunt anni tempora, verum non pariter. Antichthones alteram, nos alteram incolimus. Illius situs ob ardorem intercedentis plagæ incognitus hujus dicendus est. Hæc ergo ab ortu porrecta ad occasum: et quia sic jacet aliquanto quam ubi latissima est longior ambitur omnis oceano quatuorque ex eo maria recipit, unum ab septentrione, a meridie duo, quartum ab occasu. Suis locis illa referentur. Hoc primum angustum nec amplius decem millibus passuum patens terras aperit atque intrat. Tum longe lateque diffusum abigit vaste cædentia littora, hisdemque ex diverso prope coeuntibus adeo in arctum agitur, ut minus mille passibus pateat. Inde se rursus, sed modice admodum, laxat, rursusque etiam quam fuit, artius exit in spatium. Quo cum est acceptum ingens iterum et magno et paludi cæterum exiguo ore conjungitur. Id omne qua venit, quaque dispergitur uno vocabulo nostrum mare dicitur. Angustias introitumque venientis, nos fretum, Græci πορθμὸν¹, appellant. Qua diffunditur alia aliis locis cognomina acceptat. Ubi primum se coartat Helespontus vocatur; Propontis ubi expandit. Ubi iterum pressit Thracius Bosforus; ubi iterum effundit Pontus Euxinus; qua paludi committitur Chimerius Bosforus; Palus ipsa Meotis hoc mari et duobus inclitis amnibus Tanai et Nilo: in tres

¹ Space left for this in *orig.*, and the word written in.

partes universum dividitur. Tanais, a septentrione ad meridiem vergens, in mediam fere Meotidam defluit, et ex diverso Nilus in pelagus. Quod terrarum jacet a freto ad ea flumina ab altero latere Africam vocamus, ab altero Europen; ad Nilum Africam, ad Tanain Europen. Ultra quicquid est Asia est. Tribus hanc e partibus tangit oceanus ita nominibus ut locis differens. Eous ab oriente, a meridie Indicus, a septentrione Scythicus. Ipsa ingenti ac perpetua fronte versa ad orientem, tantum ibi se in altitudinem effundit, quantum Europe et Africa et quod inter ambas pelagus immissum est. Inde cum aliquatenus solida precessit ex illo oceano, quem Indicum diximus, Arabicum Mare et Persicum, ex Scithico Caspium recipit et ideo qua recipit angustior. Rursus expanditur et fit tam lata quam fuerat. Deinde cum jam in suum finem aliarumque terrarum confinia devenit media nostris æquoribus excipitur, reliqua altero cornu pergit ad Nilum, altero ad Tanaim. Ora ejus cum alveo Nili amnis ripis descendit in pelagus, et diu sicut illud incedit ita sua littora porrigit. Deinde fit venienti obviam, et primum se ingenti ambitu incurvat, post se ingenti fronte ad Helesponticum fretum extendit, ab eo iterum obliquat ad Bosphorum, iterumque ad Punticum latus curva aditum Mæotidos transverso margine attingit. Ipsa gremio ad Tanain usque complexa fit ripa qua Tanais est. In ea primos hominum accipimus ab oriente Indos et Seres et Scythas. Seres media ferme eorū partis incolunt, Indi ultima. Ambo late patentes neque in hoc tantum pelagus effusi. Spectant etiam meridiem Indi oramque Indici maris, nisi qua æstus inhabitabilem efficiunt, diu continuis gentibus occupant. Spectant et septentrionem Scythæ ac littus Scythicum, nisi unde frigore arcentur, usque ad Caspium Sinum possident. Indis proxima est Ariane. Deinde Aria et Cedrosia et Persis ad Sinum Persicum. Hunc populi Persarum ambiunt, illum alterum Arabes. Ab iis, quod in Africam restat, Æthiopum est. Illic Caspiani Scithis proximi Sinum Caspium cingunt. Ultra Amazones, ultraque eas Hyperborei esse memorantur. Interiora terrarum multæ variæque gentes habitant; Gandari, et Pariani, et Bactri, Susiani, Pharmacotrophi, Comare, Coamani, Rophanes, Dachæ super Scythas Scytharumque deserta; ac super Caspium Sinum Comari, Massagetæ, Cadusi, Hircani, Hiberi super Amazonas et Hyperboreos, Cimmerii, Cissi, Antiachæ, Georgili, Moschi, Corsitæ, Phoristæ, Riphaces, atque ubi in nostra maria tractus excedit, Mati, Antibarani et

notiora jam nomina, Medi, Armeni, Comageni, Murrani, Vegeti, Cappadoces, Græci, Lycaones, Phriges, Persæ, Isauri, Lydi, Syrocilices. Rursus ex iis quæ meridiem spectant, eædemque gentes interiora littora usque ad Sinum Persicum; super hunc sunt Parthi, et Asirii, super illum alterum Babylonii, et super Aethiopas Ægypti, ripis Nili amnis et mari proxima iidem Ægyptii possident. Deinde Arabia, angusta fronte, sequentia littora attingit; ab ea usque ad flexum illum, quem supra rettulimus, Syria: et in ipso flexu Cilicia. Extra autem Lycia et Pamphilia, Caria, Ionia, Æolis, Troas usque ad Hellespontum. Ab eo Bithyni sunt ad Thracium Bosphorum. Circa Pontum aliquot populi alio alioque fine omnes uno nomine Pontici dicuntur, ad lacum Mæotici, ad Tanain Sauromatæ.

VALLA, LAURENTIUS, Romanus. De Elegantiâ Linguae Latinæ, Libri VI. Folio. Romæ, in domo Johannis Philippi de Lignamine, in Pineâ regione, 1471.

Editio Princeps, sine præfatione. Char. Rom. sine sign. cust. et pagg. num. Foll. 219, lin. 34.

VALLA, LAURENTIUS. De Linguae Latinæ Elegantiâ; et de Ego, Mei, Tui et Sui, ad JOANNEM TORTELLIUM ARETINUM, Venetiis, per me M. Nicolaum Jenson, opus feliciter impressum est. MCCCCLXXI.

Editio Princeps. Char. Rom. sine sign. cust. et pagg. num. Foll. 200, lin. 39.

LAURENTII VALLENSIS, Viri Clarissimi et de Lingua Latina bene merentis, ad JOANNEM TORTELLIUM ARETINUM, cui Opus Elegantiarum Linguae Latinæ dedicat Epistola.

LAURENTIUS Vallensis Joanni Tortellio Aretino cubiculario apostolico, theologorum facundissimo salutem plurimam dicit. Libros de linguae Latinæ elegantia, mi Joannes, unicum amicitiae specimen et omnis scientiae decus, olim jam tibi debitos, totiensque abs te efflagitatos, et tanquam creditore repetitos, tandem exhibeo, nominique tuo dedico, ac velut æs alienum persolvo, et, ut longioris

moræ dem pœnas, etiam cum fœnore, eoque tanto ut sorti par sit. Nam cum sex essent libri quos tibi, cui omnia debeo, repromiseram, nunc totidem ad illos accedunt ejusdem germanæque materiæ, et, quasi semissi semis addita, explet assem lucri. Fecisti itaque tu quidem longam expectationem. Verum ipsius expectationis non negligentia mea sed consilium extitit causa. Nolo enim fraudare beneficium meum gratia sua. Siquidem nullam aliam inire rationem poteram, qua libros injussu meo ut scis editos, et in plurima exemplaria transcriptos, tibi dicarem, nisi et repurgarem diligentius, et, quod majus est, aliorum veluti reliqui corporis accessione perfectos me emittere testarer: ut nemo nisi ab hoc fonte et ejus rivis nostrarum elegantiarum aquas sibi hauriendas existimaret non solum uberiore gurgite, sed etiam nitidiore. Quo magis et spero et opto libros hos abs te in summi Pontificis bibliotheca repositum iri, teque curaturum ut ille, cujus contubernalis es et studiorum intimus comes, nonnunquam eos evolvat, et quemadmodum de parte jam fecit totum opus laudet; eximium profecto ac maximum laboris mei fructum ac premium. Nam quis uberior fructus aut quod magis optimum premium generoso animo contingere potest quam laudari a laudato viro, ut ille apud Actium inquit;—Gaudeo abs te laudari pater laudato viro. Etenim quisnam multis jam sæculis laudatior extitit, quive sit magis jure laudandus quam nostrum omnium pater summus Pontifex Nicolaus Quintus? qui non magis prudentissimorum hominum judicio electus est, quam natus ad illam dignitatem videtur; quem Deus nobis præbens singulari quadam hoc sæculum est beneficentia prosecutus, et quo sospite, ut est hominum opinio, res humanæ futuræ felices sunt. Adeo nescias an virtus ejus an dignatio inter homines magis emineat, et inter ipsius virtutes quæ cui præstet (siqua modo præstat) et non unaquæque omnes in se numeros habet: nisi ut quod quisque maxime virtutem aliquam colit, ita maxime adesse huic illam existimat; veluti tu nonnunquam atque ego prudentiam cum cæterarum rerum, tum vero litterarum. Quid enim tam arduum, tam difficile, tam profundum, quod non consilii altitudine expediat, conficiat, transigat? Tot summi pontificatus quem prope lacerum ac naufragum acceperat negocia quibus dstringitur, quorum pars quenlibet alium deprimeret. Unus omnia curat, omnia suis humeris sustinet, unus omnia obit, et, quod magis nostram admirationem auget, non fortiter

modo sed etiam libenter. Divina nimirum in eo est ingenii celeritas ac vis. Jam vero de literis: quotiens nobiscum aliove quo erudito post fluctus occupationum loquitur? Taceo qua pronunciandi majestate et gratia, quanta memoria, quanta rerum copia, quanta doctrinarum omnium peritia eluceat vel humanarum; ut historicæ, ut oratoriæ, ut grammaticæ, ut philosophicæ, ut poeticæ, etiam metricæ; vel divinarum, ut theologiæ, ut omnis juris, ut ejus, quam Græci¹ vocant. Nihil ita arduum itaque abditum quod eum fallat, nihil ita tenue in litteris exiguumque. Unde haud secus miror quod eum fugiat. Eoque nunquam minus loqui magis attendere mihi libet, quam cum ipsum audio: pace tamen ejus dictum sit, non minus ornat illam dignitatem quam ab illa ornatur. Nec ego minus veneror ejus virtutes apud me quam datas a Deo apostolicas claves: cum præsertim scientia sacrarum litterarum clavis vocetur ab eodem Deo tributa, quæ aperit, et nemo claudit, claudit et nemo aperit. Itaque utraque manu claves gestat, sapientiæ altera, altera potestatis. Quare, ut libere quod sentio dicam, vel magis mihi lætandum atque gloriandum erit si a tam integro, tam sancto, tam sapienti viro, quam si a summo pontifice laudabor: summi enim pontifices multi fuerunt; sed qualis hic vix unus aut alter: quem absit ut emerendi favoris gratia impensius laudaverim; quippe qui sciam et me improbaturos homines si mentiar, et illum talem esse, qui nec seipsum ignoret, et testimonia suarum laudum malit in pectoribus esse quam in linguis. Neque velim te hanc ei epistolam ostendere; in qua etsi laudatur, id tamen non adeo fit, ut has laudes ipse, sed ut cæteri legant: et quod ad nos attinet, magna sane honori tuo ac meo fiet accessio ex hac Nicolai pontificis commemoratione. Etenim si in arcubus triumphalibus, aut columnis, cæterisque id genus operibus in honorem aliquorum extructis, quo sint augustiora, cernimus interdum alicujus dei, aut deo similis imaginem superpositam, cur ipse non putem mihi faciendum ut huic meæ columnæ non ausim dicere arcui duodecim passus altæ, quam ego opifex tibi ob singularem eruditionem, summam benevolentiam, maxima in me merita dicavi imaginem, Nicolai summi Pontificis mea manu sculptam in culmine collocem, ut operis decori quædam etiam ex ipso præside majestas accedat. Ita et nostra in illum reverentia ac religio, et illius in nos favor splendorque constabit.

¹ Blank space left in orig.

VARRO, MARCUS TERENCEIUS. De Lingua Latinâ, curâ POMPONII LÆTI, cum ejusdem Præfatione, et tabula; sine anni, loci aut typographi indicatione, sed Romæ, per Georgium Laver, circa 1471. Quarto.

Editio Princeps. Char. Rom. sine sign. cust. et pagg. num. Foll. 81, lin. 32.

POMPONII LÆTI ad PLATINAM EPISTOLA.

POMPONIUS Platinae salutem. M. Terentius Varro, togatorum literatissimus, inter innumerabilia volumina ingenii sui, vir Romanus et qui solus Asinii Pollionis judicio vivens statuam in bibliotheca Palatina meruit, xii. libros de Lingua Latina scripsit. Inprimis tribus de Ethimologia: in secundis tribus unde vocabula sint imposita in lingua Latihæ, et de poetarum consuetudine: a septimo ad decimum de analogia: in postremis tribus de copia verborum: quorum omnium etate nostra sex corrupti in manibus habentur. Eos, monitu Lelii Vallensis, magne et singularis doctrine, legi summa cura ac diligentia. Ubi librarii litteras mutaverunt correxi: in his que insecitia penitus corruptit, non ausus sum manum imponere, ne forte magis depravarem: addidi tamen indicem per ordinem litterarum: ut qui non nimis curiosi sint facilius inveniant. Tu qui castigatissime omnia inspicias, si laborem hunc laudaveris habebunt mihi gratias qui legerint. Sin minus, calamo non parcas: quoniam ego et scio non fallor in hac fece hominum tanti te facio quanti M. Tulli cui dedicavit hos libros seculo eruditissimo fecit Varro. Vale.

In fine:

Finis ejus quod invenitur Marci Varronis. Parce, qui legeris, si aliqua minus polita inveneris. Nam ita ex omni parte, sive seculum fecerit sive librarii volumen quodvis corruptum erat, ut necesse fuerit aucupari hinc inde sententias, ideo sine rubore veniam dabis et errori manum inponas Pomponius tuus orat. Vale.

AUSONIUS, DECIUS MAGNUS, Burdigalensis. Epigrammatum Liber et alia opuscula; PROBÆ FALCONIÆ vatis de Fidei nostræ Mysteriis; ex VIRGILIO Centones; TITI CALPHURNII Eglogæ. Folio. Venetiis, per Bartolomeum Girardinum, VII. Idus Decembris, 1472.

In fine Ausonii:

EXPLICIUNT EA AUSONII FRAGM-
ENTA. QUAE INVIDIA¹ CUNCTA COR
RODENS VETUSTAS AD MANUS
NOSTRAS VENIRE PERMISIT.

Τέλος.

BARTOLOMEUS GIRARDINUS.

αὐσόνιος fueram solus: νῦν χεῖλε τέ κοσμῶ

Artificis χειρὴ εἰσὶ τε καὶ φύσει,

Τοῦτ' ἔργον cum prisca queat renovare vetustas,

Tum νέος antiquis præferet officiis.

Τέλος.

In fine Calphurnii:

TITI CALPHURNII POETÆ SICULI

BUCOLICUM CARMEN

FINIT.

“ANNO INCAR. DOMINICE MCCCCLXXII.”

BARTHOLOMEI GIRARDINI PRÆFATIO.

AD LECTOREM

Ó

MUSARUM CVLTOR QVISQVIS
ES AUSONII PAEONII EPIGRAM-
MATŌN LIBELLVM INTVENS: QV
ANTA FVERIMVS SEDVLITATE

¹ Sic in orig.; lege invida.

VSI IN HIS QUAE TVM AD GRAE
 CARVM TVM AD LATINARUM LITTE-
 RARUM ERVDITIONEM SOLER-
 TIAMQVE PERTINENT: ADVER-
 TAS PRECAMVR. AC. PVB. OVIDII
 NASONIS VATIS EMINENTISS.
 AD LIVIAM DE MORTE DRV
 SI EPISTOLAM. PROBAE
 QUE FALCONIAE VA
 TIS CLARISS. A.
 DIVO HIERO

NYMO

COMPROBATAE CENTONAM:
 NECNON CALPHVRNII SICVLI
 POETE BVCOLICVM CARMEN:
 DEMVMQUE. P. GREGORII
 TIFERNI EPIGRAMMA
 TON LIBELLVM: VT
 DILIGENTER PER
 LEGAS
 VEHEMENTER ETIAM ATQUE
 ETIAM ROGAMVS.
 VALE.

B.

G.

A NATIVITATE CHRISTI DVCEN-
 TESIMAE NONAGESIMAE QUIN-
 TAE OLYMPIADIS ANNO. II. VII.
 IDVS DECEMBRES.
 VENETIIS.

PLAUTUS, MARCUS ACCIUS, Sarsinas, Comœdiæ omnes, ex recensione GEORGII MERULÆ Alexandrini, cum ejusdem Epistolâ ad JACOBUM ZENONEM. Folio. Venetiis, per Joannem de Colonia, et Vindelinum de Spira, 1472. Editio princeps. Char. Rom. sine sign. cust. et pagg. num. Foll. 243, lin. 41.

Reverendissimo in Christo Patri et Domino JACOBO ZENO, Pontifici Patavino, GEORGIUS ALEXANDRINUS, salutem plurimam dicit.

LIBET laboriosi mei conatus, ne dicam temerarii difficultatem, iis verbis præfari, Reverendissime Pater, quibus apud eum poetam, quem pro virili nostra corrigendum et emendandum sumpsimus, Toxilus servus et pauper amorem suum, gravem, molestum, atque erumnosum conqueritur,

Qui amans egens ingressus est princeps in amoris vias,
Superavit erumnis suis erumnas Herculis;
Nam cum leone, cum excedra, cum cervo, cum apro Ætolico,
Cum avibus Stymphalicis, cum Antæo deluctari mavelim,
Quam cum amore: ita fio miser quærendo argento mutuo:
Nec quicquam, nisi, Non est, sciunt mihi respondere, quos rogo¹.

Nam Plautinæ viginti Comœdiæ, quæ ad hoc ævi duntaxat extant, Latinæ scilicet linguæ deliciæ, rerum atque verborum venustate, et festiva sermonis elegantia, legentium animos mira voluptate afficerent, nisi pluribus in locis dimidiatæ haberentur, et tum temporis injuria, tum litteratorum negligenti arrogantia, et librariorum incitæ depravatæ forent; et sive gentium, sive naturæ historiæ non indigerent, atque tam Græcorum quam Romanorum priscâ consuetudine, et jampridem desita, obscuræ essent. Quo fit ut frequentem ac curiosum lectorem non minus sollicitum faciant et vexent, quam si Cupidinis sagitta illa aurea confixus rusticam, et in totum viros perosam virginem sequeretur. Quare qui provinciam hujusmodi duram ac sane perdifficilem ceperit, quippiam ille non solum amantis inconcessa sed plane Herculei laboris habere videtur. Is siquidem est Plautus, quem velut aliena lingua locutum, majores nostri quorum temporibus litteræ Latinæ et florescebant et summum conscenderant locum, vix attingere conati fuerint, adeo ad ejus percipiendos sensus necessaria erat multiplex, varia et exquisitissima quædam eruditio. Quam rem tum Varro ad Ciceronem scribens, tum Donatus Terentium explanans, testantur.

¹ *Persæ*, Act I. Sc. 1.

Quod si quispiam nostro isto sæculo, ubi plæraque veterum scriptorum aut interierunt aut fracta et mendosa habentur in tanta librorum inopia, et bonarum litterarum egestate opus, quod prisci viri macti ingenio et omnifaria doctrina præstantes, cognitu difficilimum existimaverunt, recognoscere et corrigere, immo abdita et pluribus ignorata aperire temptaverit. Is si cœpti sui aliqua ex parte compos evaserit, nimirum quid magnum effecit. Nam, ut de octo prioribus taceam, quis duodecim Comœdias quadraginta abhinc annis repertas, lectionis tum confusæ tum falsæ, duodecim Herculis ærumnis apud poetas famigeratis jure non comparaverit? In quibus corrigendis operam atque studium insumere velle, monstra persequi atque debellare quodammodo est. Siquidem non magis confici posse videtur rem in desperationem delapsam, et librum, qui jaceat atque sordescat in pristinum statum pristinamque gratiam vel ex minimâ parte vindicare, quam leonem prodigiosum, qui nec ferro nec saxis lædi poterat, devincere. Porro cum nec tantum dictiones examinandæ, sed litteræ atque syllabæ pensitandæ fuerint atque enumerandæ, ut ex earum positu atque figura aliquid vel verum vel vero proximum aucuparemur, quo deprehenso undique multa erumperent, vel magis aperienda, vel plane confutanda, excedræ hoc quippiam habere videtur. Tum autem multa quæ a nobis longe absunt, longèque insectantes relinquunt, consequi temptasse, hoc certe fuit pernicem, et ut nobilis poeta cecinit, æripedem cervam delassare. Ætolicum illum aprum vicinæ regioni formidolosum, magniloquentiam Plautinam jure dixerim, quæ amplitudine et religiosa veterum verborum majestate, quasi fulmen quoddam ingenia, et eruditionem legentium attonare et concutere ita solent, ut non minus Plautinorum verborum vim et copiam quam ruentis in se apri impetum exhorrescant, immo fulgurantem Plautum trepidi expavescant. Aves Stymphalicas argutolorum grammaticulorum interpretatiunculis, qui discipulos inter vera et falsa ducunt comparare possumus. Nam quemadmodum innumerabiles illæ aves vicini agri fructus absumentes, præ multitudine fugari non poterant, sic isti in finitimam pravitatem, multa alioquin recta et emendatissima deducentes, mentes studiosorum juvenum vel falsa doctrina imbuunt, vel eos halucinantes reddunt; adeo turpissimo et manifestario errato nunquam defuit assertor. Veruntamen numerosa hæc et impudens grammaticorum turba, non æreo tinitu, quem-

admodum Stymphalices paludis olim volucres abactæ fuerunt, sed vera ratione et multiplici veterum auctorum testimonio absterrebitur, immo fugabitur atque proteretur. Deluctari cum Antæo est ea cognitione, eaque eruditione, quæ per hæc tempora exigua haberi potest, velle in reconditos et penitissimos poetæ sensus penetrare, et priscarum atque ignotissimarum vocum interpretamenta indagare. Quæ quo magis enarrantur atque aperiuntur, eo acrius et gravius quasi sumptis à vetustate viribus, contra enarratorem insurgunt. Absunt præterea veteres grammatici et glossematum scriptores, a quibus, tanquam ab amicis, non argentum mutuo, quod servus se non invenire dolet. Sed questiones poeticæ, et minus usitatarum dictionum etymologia atque origo requirenda erat, et si qui fuerunt, nescis quid et modicum et obscurum nobis dederunt. His omnibus accedit unum tantum fuisse librum, a quo, velut archetypo, omnia deducta sunt quæ habentur exempla: qui si in manus nostras aliqua via venire potuisset, Bacchides, Mustelaria, Menæchmi, Miles atque Mercator, emendatiores sanè haberentur; nanque in his recognoscendis, libros contulimus de corruptis exemplaribus factos. At septem ultimæ, ut in eas incidimus, quæ simplices et intactæ a censoribus fuerant, quanquam mendosæ forent, multo veriores erunt. Sed quales legebantur octo illæ priores, in quibus pro quorundam intelligentia, quam pro eruditione et docta diligentia plurima in perversum mutata et inter se pignantia offendimus. Hanc ego tam arduam et tam immensi laboris rem veritus, præsertim cum viderem multorum damnandas esse opiniones, et eorum, imprimis, qui sive mandante Nicolao Quinto Romano Pontifice sive Alfonso Rege Apuliæ, parvi auctores et Dî salutis bonarum litterarum fuerunt, tam temere et barbære, tum Plautinos sensus invertissent, tum sales venustos et subtiles, insipidos et absurdos reddidissent, pene ab emendatione huiusmodi sum deterritus, nisi me potissimum hortati fuissent patricii duo generosa prudentia et spectata eruditione viri, Hieronymus Baduarius et Franciscus Minius: quibus cum multa perversa et falsa corrigi, et in veram lectionem redigi posse dicerem, ut hoc nomine rem Latinam juvarem, singulæque quodam beneficio, et qui viverent et posteros demererer, non destiterunt. Donec me ut hoc gravissimum et formidandum onus susciperem perpulerunt continenter instantes, ut, quoad possem, revolutis tam nostris quam Græcorum

scriptoribus, viginti Comoedias emendarem, ut aliquando legentibus voluptati non fastidio forent. Sed neque is sum qui omnia me emendasse dicam, aut amissa acquisivisse, aut defecta supplevisse, aut numeros ad certam regulam et libram ut examussim quadrent, redegisse: immo qui vel in meipso plurima desyderans, multa ita ut inveni reliquerim. Illa enim tantisper a nobis vel demutata, vel emendata fuerunt, dum sic esse ex diligenti et multa lectione comperimus, quæ aut fallor, aut veriora veris sunt. Reliqua iis relinquimus cognoscenda et corrigenda, quibus major eruditio majusque supererit ocium; quam modestiam si publici quondam censores servassent, haud ita multa elegantissimi Poetæ facete dicta perversa fuissent. Quale illud est quod pro madulsam habeo probe mulsavi; pro manta mane posuerunt; et ignorantes quid significet in proverbio Romano, vae victis! vae mihi dixerunt. Et ubi scriblitæ legebatur sub lite factum est: et pro sartis tectis sancta leguntur: et pro numero nunc grammatici sane semidocti, ne dicam deridiculi, qui item oves Tarentinas, sic enim deprehendimus scripsisse Plautum, in frumentum mutaverunt. Alia item notavimus quæ nunc consulto præterimus pro falsis scilicet redarguenda in eo opere, quod maturamus jamque emissemus, nisi successivo atque tumultuario studio Plautinas Comœdias coleremus. Tu vero interea, Patavine Pontifex, cui nominatim emendationem hanc nostram dicamus, quod sis Pontificii jurisconsultissimus, et omnium sacrarum litterarum fons atque thesaurus, quod vel ex hoc apparet, ut si quando de divinis humanisque rebus disceptatur, te omnes unicum adeant disceptatorem et, velut oraculum quoddam, consulent; tuque ita prudenter et scite de omnibus respondeas atque judices, ut te unum nostra ætas habeat quem vere sanctarum legum interpretem et disciplinarum patrem appellare possit; has Comœdias leges, revolves et pensitabis, a studiis sane tuis non abhorrentes; quippe qui in eloquentia non minus præstes quam in sacris litteris, et acutis philosophorum dogmatis sive præceptis. Quam rem gravissimæ illæ et mira arte elaboratæ totiens cum summa laude et admiratione in conspectu Romanorum Pontificum habitæ orationes declarant, tum decem illi libri, quibus Liviano exemplo in Decadis formam præclara illa avi tui Caroli Zeni facinora, memoriæ prodidisti, immo immortalitati consecrasti, nec sinis eum interire virum, quem aliquando urbs hæc longe lateque imperans, Europæ decus

et ornamentum, saluberrimæ religionis propugnaculum, et quod maris sit domina, cunctarum pene gentium communis patria assertorem habuit. Atque ita leges, ut si quicquam te offenderit vel eorum quæ nos mutavimus vel eorum quæ infirmitatem ingenii nostri excedentia ut inventa sunt ita manent, notabis et corriges: modo illud sic esse auctoritate veterum et ratione antiquorum scriptis nixa constet. Res agitur communis; Comœdiæ Plautinæ, quæ paucæ ad nos pervenerunt, ab omnibus juvandæ sunt, quicunque musas Latinas colunt. Verum hæc exigunt acre iudicium, quod plurima multiplici et assidua lectione habetur. Nam et Græcis scriptoribus et Varrone asserente iudicium poematum est quid maximum et difficillimum, quanto magis temporibus nostris, quibus vix bonarum litterarum principia percipi possunt. Quare si quis diligens fuerit et sedulus vetustatis explorator, poterit et ipse opem aliquam poetæ veteri et eleganti ferre. Nos quoque ut fecundius fructum nostri labores ferant, in commentarios confereamus quæcunque a nobis sive emendata sive aperta fuerunt. Lectoremque rogamus qui Plautinas has legerit Comœdias boni interim consulat, dum sive annotamenta sive questiones nostras Plautinas ediderimus. Vale.

Rei Rusticæ Scriptores; Latinè; curâ ac studio GEORGII MERULÆ, Alexandrini; scilicet, MARCI CATONIS PRISCI de Re Rusticâ Liber unus; MARCI TERENTII VARRONIS Rei Rusticæ Libri tres; LUCII JUNII MODERATI COLUMELLÆ Rei Rusticæ Libri XIII; PALLADII RUTILII TAURI ÆMILIANI de Re Rusticâ Libri XIII; Ejusdem de Institutione liber ad PASIPHILUM, cum tribus GEORGII ALEXANDRINI Epistolis, et enarrationibus; necnon FRANCISCI COLUCIÆ Verzinensis ad NICOLAUM JENSON, Gallicum, Epistolâ. Venetiis, operâ et impensis Nicolai Jenson, Gallici, 1472. Folio.

Editio princeps, Foll. 298, quorum duo non sunt impressa, lin. 40, Char. Rom. sine sign. cust. et pagg. num.

GEORGIUS ALEXANDRINUS PETRO PRIOLO, M. Filio, salutem.

PRISCAS dictiones de tribus Rei Rusticæ scriptoribus annotatas, ut tibi Latinæ elegantiae studioso patritio morem gererem, pro tempore brevissime enarravi, quanquam aut plura annotassem aut

enarratius ea interpretatus essem, si mihi vel plus ocii a lectione publica relictum, vel majus ab impressoribus spatium concessum fuisset. Nam tu optimus testis es, hos libros potius transcursum et in tumultu perlectos quam diligentius emendatos fuisse; adeo me morbo graviter tentatum impressores urgebant. Cætera, mi Petre, si ἀκριβεστέρως rustica præcepta evolveris, magna ex parte sine tradente cognosces; illius tamen et te et reliquos qui Catonis, Varronis et L. Columellæ libros legent, commonefacio ut de multis medicos consulant, alia ab herbariis discant, nonnulla a veterinariis requirant. Sed ante omnes eum adeant virum, quem diutius ruri versatum colendo agro, tuendo pecori, fructibus condendis, salgamiisque faciendis egregie operam dedisse noverint; quando res disciplinaque rustica potissimum usu et experientia docente habeatur. Vale.

GEORGIUS ALEXANDRINUS BERNARDO JUSTINIANO equiti et senatori facundissimo, salutem.

PISISTRATUS Atheniensis, patria sua per tyrannidem potitus, sive ut aliquid faceret quo tyrannicum scelus minus invidiosum foret, sive HomERICA majestate motus, vatis præclarissimi carmina dispersa atque membratim per universam Græciam dissipata, ad se, proposito premio, deferri curavit. Sed cum illa, lucri cupiditate, indistincta, promiscua, et temere cumulata plurimi attulissent, grammaticos accersivit qui tunc eruditissimi habebantur, id oneris injungens, ut illam carminum molem indigestam accurate excuterent, penitus rimarentur, et prudenter revolutam apte distinguerent. Qui tyranno obsequentes, versus quos tanti vatis non putaverunt, omnino a familia HomERICA summovertunt, utpote subditicios et in Homeri domum mendaci inscriptione ingressos; aliis asteriscum apposuerunt, quod lucis indigerent; alios quod infra poetæ dignitatem viderentur, obelisco confoderunt. Unde factum est ut divini poetæ opus, quod prius ordine fortuito legebatur, Pisistrati impendio et acri grammaticorum judicio, commode divisum, purum, candidum et ex omni parte speciosum, habeamus. Quod in duo divisum volumina, de facti nomine *ῥαψωδίας* Græci dixerunt. Quam vellem ut nostra ætas aliquem Pisistratum sortita esset, qui premiis hos ad veterum scripta indaganda incitaret, ut libri in

tenebris jacentes, a situ et fœdo tinearum atque blattarum morsu vindicari possent: illis mandaret ut studiose qui in lucem prodirent, quique in manibus habentur, eos perlegerent atque emenderent! Quod si nobis concederetur, quorum sæculo ars hæc imprimendorum librorum excogitata atque in summum culmen evecta est, forsitan maxima illa Latinarum litterarum jactura plurima ex parte reparari posset. Sed, pro dolor! res in contrarium cessit. Nam docti pariter et indocti ad corrigendos libros passim concurrunt, quasi in compitis et in plebe vulgaria illa decantentur, quæ foelicioribus temporibus remotiora et recondita mediocriterque doctis incognita fuerunt. Quare cum res difficillima sine cura discriminis et sine judicio fiat, vix ausim dicere obfueritne magis an profuerit Latinis litteris novum istud artificium, nisi copia librorum ingenia multorum acuet solertiamque excitabit, qui collatis libris deprehensisque erroribus, meram veritatem quandoque assequuntur. Igitur cum Nicolaus Jenson Prisci Catonis librum viri censura triumphoque insignis, et sui confessione ævi optimi sine æmulo agricolæ impressurus esset, necnon et tres doctissimi illius Varronis libros, qui potius par quam æmulus Græcorum scriptorum in quocunque disciplinarum genere fuit, etsi hujusmodi recognitionem sæpe recusassem, quod peritissimi antiquarii et ociosi hominis foret, non potui satis honeste bonis et studiosis viris id petentibus negare, præsertim cum se vereri dicerent ne temerario et velut sacrilego quorundam conatu de majestate Catoniana Varronianaque doctrina plurimum nobis tolleretur: id quod deprehendebant ex quibusdam exemplaribus, in quibus pauca admodum quæ vere Catonis atque Varronis dici possent, offendissent. Quæ res hoc item effecit, ut in prima utriusque scriptoris parte, nonnulla putem aliter legi posse. Sed nostra hæc correctio primum repentino et gravi morbo intermissa, tum ne impressorum operarii cum dominorum noxa feriarentur, præcipitata fuit, alioquin diligenter examinanda et pro varia et recondita priscarum rerum veterumque vocum copia maturanda. Nam quid Catone nostrarum litterarum parente (ut Plinius ait) antiquius? apud quem multa in litteris remotissima et ipsis pontificum libris obscuriora nostris hominibus tum ignorata tum desita leguntur. Quare studiosum et accuratum lectorem rogamus, ut si vel legendis veterum libris vel usu aliquo rei rusticæ, priscarum dictionum significata cognoverit, hunc

antiquum et adorandum patrem juvet. Hoc item de Varrone dico, qui tribus libellis omnem agricolationis rationem subtiliter et prudenter divisam, cumulate in dialogi morem absolvit. Abs quo non pauca Mantuanus vates in Georgicum suum carmen transtulit, atque ita longe Hesiodum reliquit, præcepta rustica in partis quattuor partitus, ratione diversissima ab ea quam Servius Virgilianus interpres, alias doctissimus, in explananda Georgici carminis quadripartita propositione tradit. In qua re plura dissererem, nisi ex iis libris qui nunc frequentissimi habentur, id luce clarius constaret. Sed ut lector lætior ad hæc legenda accedat, quædam annotavimus strictim enarranda, in quibus alioquin multi dubitarent; quædam intacta reliquimus quod nos adhuc lateant, ut possint alii vel libris fidelioribus repertis vel ingenii bonitate et egregia præceptorum doctrina de eruditione et diligentia laudem quærere. Nam plurimum rei Latinæ referret hos auctores qui primi Romano generi omnium rerum expetendarum præcepta tradiderunt, quam emendatissimos facere. Sed hanc emendationem nostram, qualiscunque ea sit, tibi dicamus Bernarde Justiniane, præclare senator, militiæque insignibus decorate; quem in omni publico munere magnificum atque prudentem fere omnis Europa cognovit. Nam in censura domi mirabili quodam temperamento severus humanusque fuisti. In dicenda sententia quis senator te gravior, copiosior, et vehementior auditur? Foris vero in gerendis magistratibus, quanta tua fuit clementia atque justitia? Sed in obeundis legationibus, peculiarem illam domus tuæ cum sapientia eloquentiam adeo præstitisti, ut vere Leonardum illum Justinianum patrem tuum oratorem clarissimum, ut corpore ita spiritu et eloquentia reddideris, possitque in familiam Justinianam per continuam seriem oratorum id dici, quod in Curionum laudem de eloquentia historiæ commemorant. Igitur disertissime Patricie, si quando a publicis negotiis ociosus fueris, rusticos hos libros quos legisse nec inutile nec indecorum erit paulo accuratius perlegas. In quibus (quod in utraque lingua polles plurimum) si quid mendosum inveneris, in studiosorum utilitatem emendabis, ut possint Latinæ quoque litteræ de eruditione ita debere quemadmodum de prudenti et generoso consilio res tua publica tibi debet. Vale.

NICOLAO IENSON Gallico FRANCISCUS COLUCIA, Verzinensis, salutem plurimam dicit.

ETSI nihil gratius ducō, vir præstantis ingenii, quam tuæ obsequi voluntati, tamen cum a me Palladii de Agricultura opus ut emendarem efflagitasti, dubitavi, fateor, nunquid onus susciperem. Videbam enim quam id mihi difficile futurum esset, qui cum unum et item alterum exemplar paulo ante percurrissem, vitiata ea ac diversa non paucis in locis ita reppereram, ut non nisi acri iudicio discerni posset quæ vera esset lectio. Sed cum eam tibi de me opinionem esse animadverterem, ut putares proculdubio facultatem mihi non defuturam si voluntas adesset, non potui non rem aggredi, ne tibi persuadere posses me non tam non potuisse quam tua causa, cui etiam majora debeo, noluisse. Sed gratias ago Deo optimo maximo, qui pro sua benignitate meis orsis secundos est impertitus eventus. Exceptis enim non pluribus quinque locis ubi licet verba interrupta videantur, sensus tamen elici facile potest, cætera omnia, ut equidem arbitror, ita sunt pro parvitate ingenii mei emendata, ut siqui legerint eis a me satisfactum iri non dubitem. Cæterum illud non omittam, Palladium non modo quæ apud Catonem, Varronem, Columellam, Martialem, Magonem Carthaginensem, atque alios tum Latinos, tum Græcos qui de Re Rustica scripsere, optime tradita invenerit, excerptisse, sed etiam quæ subinde usus cunctarum rerum magister mortales docuit scitu digna collegisse, et in hunc libellum quam diligentissime elegantissimeque contulisse. Cujus ut præcepta magno erunt agricolis adjumento, ita stilus dicendi pro qualitate materiæ adhibitus viris etiam eruditis voluptati non mediocri. Vale.

MARTIALIS, MARCUS VALERIUS, Bilbiletanus Hispanus. Epigrammatum Libri xv. ex recensione GEORGII MERULÆ Alexandrini; præcedit PLINII SECUNDI Epistola ad CORNELIUM PRISCUM: accedunt GEORGII MERULÆ Alexandrini Epistola ad ANGELUM ADRIANUM, et MARTIALIS vita. Quarto. Venetiis, per Vindelinum de Spira, 1471-2.
Char. Rom. sine sign. cust. et pagg. num. Foll. 181, lin. 32.

PLINII SECUNDI Epistola ad CORNELIUM PRISCUM.

AUDIO Valerium Martialem decessisse, et moleste fero. Erat homo ingeniosus, acutus, et qui plurimum in scribendo et salis haberet et fellis, nec candoris minus. Prosecutus eram viatico secedentem; dederam versiculis quos de me composuit. Fuit moris antiqui eos qui vel singulorum laudes vel verbum scripserant, aut honoribus aut pecunia ornare. Nostris vero temporibus ut alia speciosa et egregia ita hoc inprimis exolevit. Nam postquam desivimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus. Quæris qui sint versiculi quibus gratiam rettulerim mittere ad teipsum volumen, nisi quosdam tenerem. Tu si placuerint enim ceteros in libro requires. Alloquitur musam. Mandat ut domum meam in Exquilii quærat, adeatque reverenter.

Sed ne tempore non tuo desertam
Pulses ebria januam videto.
Totos dat tetricæ dies Minervæ
Dum centum studet auribus virorum
Hoc quod sæcula posterique possint
Arpinis quoque comparere chartis;
Seras tutior ibis ad lucernas:
Hæc hora est tua dum furit Lyæus,
Dum regnat rosa, dum madent capilli,
Tum me vel rigidi legant Catones.

Merito ne eum qui hoc de me scripsit, et tunc dimisi amicissime, et nunc amicissimum defunctum esse doleo; dedit enim mihi quantum maxime potuit, daturus amplius si potuisset; tametsi quid homini potest dari majus quam gloria laus et æternitas? Æterna quæ scripsit non erunt fortasse, ille tamen scripsit tanquam futura. Vale.

Hæc in fine operis.

GEORGIUS ALEXANDRINUS ANGELO ADRIANO, Oratori Regio, salutem.

LEGIMUS, Angele jucundissime, scriptores veteres in conquirendis bibliopolis atque librariis, quorum fide ac diligentia quos emissuri essent libri exscriberentur, non mediocriter laborasse; adeo solliciti erant ut integra et castigata quæ scripsissent suis temporibus haberentur, et eadem incorrupta atque fidelia ad posteros transirent. Quam diligentiam si posteriores aliqua ex parte servassent, non adeo acceptus per manus error increvisset, ut vix præstantium scriptorum pleraque volumina ad hoc ævi ita mendosa venerint, ut in illis intelligendis nec frequens lectio nec pertinax studium conferre vel minimum possit. Quare cum in plurimis divinandum sit, intacta vel a doctissimis hujusmodi scripta quodammodo manent. Id quod cum multis evenierit, tum in Epigrammatis Martialis adeo frequens et multiplex vitium fuit, ut sive rerum varietate sive reconditarum vocum significatione incognita, sive morum antiquorum ignoratione, etsi non mediocri eruditione viri in eo intelligendo laborent, plurima tamen tum obscura tum ignota habentur. Quod opus, quum nuper imprimendum foret, peterentque nonnulli ut, eo perlecto, si quippiam vel temporum injuria vitiosum, vel litteratorum quorundam arrogantia depravatum, offendissent, id corrigerem, et quoad possem in veram lectionem redigerem, diu equidem repugnaui. Quippe qui in meipso plura ad hoc munus pertinentia desiderarem, verererque nedum rei literariæ prodesse cuperem tum maxime obessem. Nam immutato aut deraso verbo cujus me lateret significatio, non solum sensus perverteretur sed honesta forsitan dictio pro qua veteribus qui significanter loquuti sunt gratia habenda esset, penitus intercideret, atque in eam vituperationem incurrerem qua nonnullos nostri temporis doctissimos viros taxari gravissime video. Sed quo magis onus hoc detrectabam, eo magis urgebant, quod non solum ex lectione falsa mens poetæ percipi non posset, sed inter varias et dissidentes quorundam emendationes quam potissimum reciperent, ignorarent. Suscepi itaque onus quod recusare non poteram; quodque ex sese laborem nobis alterum peperit, plurimis profecto profuturum. Nam

facilitate nostra freti, quod per nos castigatum fuit, id ut publice enarraremus effecerunt, videlicet ut discerent quibus rationibus quave scriptorum veterum auctoritate, damnata frequenti scriptura, nostram emendationem tueremur. Igitur altera nobis injuncta est cura. Et qui paulo ante in deprehendendis corrigendisque iis quæ mendosa videbantur laboravimus, nunc in percipiendo explicandoque Epigrammatorum sensu solliciti sumus. Sed legentes ut boni consulant quæso, et si per immutationem, transmutationem, detractationem, additionem, et inversione litterarum, vel metri ratio confusa, vel ex iis quæ trita et pervulgata habentur, depravatam quid fuerit, id mihi vitio non vertant, sed eorum pariter indiligentiam accusent, qui artificio positi sunt. Tum autem quum paucula quædam mihi tum dubia tum ignota¹ sint de quibus nihil nos mutavimus, si varia et assidua lectione (ut fieri per studiosos solet) quid illa significant deprehenderint, juvent et ipsi rem Latinam, et quæ ipsi perceperint nobis vero ignorata, notent atque significant. Nam utcunque ad me scripserint, illis non potero gratias non habere maximas. Et quia petivisti tu quoque Angele aliquid de poeta ingenioso et acuto memoriæ proderem, strictim quædam de poetæ vita et operibus ejus subjunximus.

Martialis, festivissimus Epigrammatorum scriptor, se Hispanum, ex urbe Bilbili genitum, fuisse confitetur. Enutritus autem atque institutus Romæ liberalibus disciplinis sub Flaviis principibus potissimum floruit. In Flaviæ siquidem gentis laudem, ex qua tres Cæsares nati sunt, frequentibus Epigrammatis assurgit; inprimis Domicianum Cæsarem tanquam deum laudans, a quo et opes habuit, et jus trium natorum quod tunc honestissimum habebatur impetravit. Ad Nervæ Trajanique tempora pervenit, plurimis et carus et jucundus, nam junior Plinius et amore mirabili eum amplexus est, et abeuntem viatico prosequutus fuit, ut ex epistolis ejus apparet. Hic poeta, relictæ trita poetarum orbita, ad Epigrammata conversus, parem iis laudem adeptus est qui aut bella heroico carmine detonassent, aut amores suos miserabili elego conquesti forent, aut plectro lyrico deorum heroumque laudes cecinissent. Quod si ingenue quæ sentimus fateri voluerimus, ut salibus ac facieciis ubique conspersum opus habemus, sic non vulgarem et utilem Romanorum temporum cognitionem colligimus, quæ ad plurima

¹ ignora, in orig.

volumina intelligenda, in quibus alioquin frustra laboratur, conferunt plurimum. Sed utrique facessant; et qui velut musææ lichenas et ulcera lambentes lascivioribus quibusdam Epigrammatis semper inhærent, et qui ambitiosa quadam severitate ducti, se vel tactu licentioris libri pollui et interim purificatione indigere putant. Quando divus Hieronymus ad Demetriadem molliciem juvenum exagitans, particulam Epigrammatis velut in testimonium adduxerit, sic dicens,—Non bene olet qui bene semper olet. Scripsit quatuordecim quos habemus libros; quorum duodecim Epigrammata appellavit, tertiumdecimum Xeniorum nomine inscripsit, quæ munera sint hospiti danda. Ultimo Lemmata nomen indidit sive Apophoreta; munera scilicet quæ Saturnalibus remittebatur. Nonnulla extra ordinem Epigrammata edita tum in amphitheatri laudem quod a Vespasiano coeptum per Titum dedicatum est, Titique thermas, tum in venationes et ludos frequenter populo in harena exhibitos, in principio libri posita sunt. Raphael Zovenzonius Ister Vindelino Spyrensi ob ejus incredibilem imprimendi solertiam, D.D.

Consumatissimus ille Martialis
 Impressus digitis Vindelianis
 Hic est, hic lepidus facætiarum
 Princeps, et salis Attici Latinique.
 Hunc hunc lector emas: tibi futurum
 Preclarum comitem domi forisque,
 Isti consilio tui poetæ.

MARCELLINUS, AMMIANUS, Antiochenus, Historiarum, sive rerum gestarum à CONSTANTINO Imperatore A. C. 353, ad GRATIANUM, A. C. 378, libri qui exstant XIII.; à libro XIV. ad librum XXVI. ex recognitione et cum præfatione ANGELI SABINI. Folio. Romæ, per Georgium Sachscl et Bartholomæum Golsch. 1474.

Editio princeps, sine sign. cust. et pagg. num. Foll. 135, lin. 38.

Ad Reverendissimum dominum LUDOVICUM DONATUM Episcopum Bergomensem præfatio, in AMMIANO MARCELLINO per A. SABINUM, Poetam Laureatum.

NON possum non mirari, reverendissime Pater, quosdam viros ita deditos annalibus antiquis atque historiis, ut siqua deinceps secuta sunt, ea contemnunt; præcipue Christianorum tempore gesta, quod nomen adeo sordet illis, ut tanquam fimum cloacasque diffugiant.

Equidem fateor, secula plura præterita propter adventum externorum populorum, et in urbem confluentium, plurima barbarie usa, sed inde ad nostrum hoc usque tempus, quæque videntur mihi limatiora fieri, et quasi in pristinam illam elegantiam esse redacta, vigere ingenia adolescentulorum¹, et sacra carmina cum Virgilii aut Nasonis, cæterorumque dignissimorum poetarum carminibus scribi, conferenda: quare indigne hujusmodi accusant tempora, et infidi vel forte magis perfidi appellandi sunt, quando a Christianorum nomine tantum abhorrent; utinam culpa aliquorum principum abesset, qui postquam laudanda facere desiverunt, laudari minime quærent, laudatoresque poetas, et oratores, historiographosque contemnunt. Sed quod Christianorum tempore gesta posthabenda censent, eos crimine dignos antiqui scriptores declarant; qualis fuit Suetonius, qui licet non Christianus, superstitiosum genus Christianorum scribat, tamen non indignos memoratu existimavit. Quin et Cornelius Tacitus eos harenæ exponi solitos ferarum loco quotiens defuissent, tradit, et eorum auctorem Christum sub Pontio Pilato crucifixum memorat: quæ res fidei Christianæ maximum utpote Pagani viri perhibet testimonium. Plinius quoque orator et historicus apud Trajanum, nil mali in Christianis reperiri potuisse ostendit, nisi quod idola nequaquam colerent, et Christum, ut deum, ante lucem surgentes adorarent. Adrianus etiam per epistolam præcepit ne quis Christianos sine objectu criminis aut probatione damnare auderet. Quid ergo cum tanti scribunt de Christianis auctores reliquos scribentes negligunt? Nos etiam cum superioribus diebus rogati essemus, ut aliquid imprimendum opus daremus, non indignum existimavimus Ammiani Marcellini opus committendum, qui Verimiani collega, sub Constantio et Juliano Augusto militavit, quique de illorum gestis plenissime scripsit: verum utinam integrum habuissemus; nam pace aliquorum detrahentium, utilis admodum necessariusque videtur, propter plura, quæ non ita late apud alios descripta sunt, plura etiam quæ minime apud alios existant; hi autem cretici² propterea deprimunt, quia quibusdam interdum vocabulis uti videtur, quibus veteres usi non putantur, quale est diaconus, et quædam alia: non advertentes auctoris excusationem, qui, ut vim rerum magis exprimere possit, ad ea confugit vocabula, quæ in sui temporis usu fuerant. Itaque inter historiographos dignissimos connumerari potest, vixque tantus

¹ dolescentulorum, *in orig.*

² *Sic in orig.*

auctor a quartodecimo libro usque ad sextum et vigesimum extat. Hii quoque libri per dignissimos impressores, Georgium Sachsel de Reichenhal, et Bartholomæum Golsch de Hohenbart, clericos, dantur in lucem; qui si aliquanto depravatiores apparebunt, non illi vitio dandi sunt, nec nos qui commisimus imprimendos, quando maxima penuria in tota Italia hujus voluminis est, nec fuit quod revolvere possemus, atque limam illis addere. Habenda igitur gratia est, quod de paucis effecere ut multi renascerentur. Ac si qui sunt qui eos limatiores habeant et qui ante occultabant mox in lucem proferent, sublata omni invidiæ ratione, nam propterea absconsos habebant ut ipsi soli scire viderentur, mox cum omnibus patere hos libros adverterint, et gratiam illi pristinam perdent, et castigationes fieri reliqui poterunt, ac sive his sive aliis impressoribus commendari. Legeris ergo non invitus Constantii ac ejusdem Juliani gesta; quibus cognitis, multa possunt ad bene beateque vivendum exempla percipi. Constantius quidem preter ea quæ a Persis multa et gravia perpessus est, majora apud diversos populos gessit. Julianus quoque Parthis intulit bellum, in Persis multa gessit, ac in deditionem¹ plura oppida accepit, et Assyriam populatus est; pluraque alia, memoratu digna, uterque gessit, quæ diffusius ab hoc auctore descripta, variisque aliis exemplis ornata patebunt. Quæ si placuisse noverimus, alia ad te plura dirigemus. Alia de Ammiano, quia nec apud dignos auctores legimus, inserenda minime censuimus. Vale, et nos ut soles ama, etc.

QUINTILIANUS, MARCUS FABIUS. Declamationes tres, scilicet Gladiator, Sepulchrum Incantatum, et Gemini Languentes ex recensione DOMITII CALDERINI, Veronensis, Romæ, per Magistrum Johannem Schurener de Bopardia, die Lunæ penultima mensis Octobris, 1475. Folio min.

Editio princeps, Char. Rom. sine sign. cust. et pagg. num. Foll. 25, lin. 36.

DOMITII CALDERINI Verónensis, Secretarii Apostolici, ad ANELLUM ARCHAMONUM, Equitem Neapolitanum Jureque Consultum prestantissimum, a Rege Neap. Legatum ad Pont. Max.

DOMITIUS Anello salutem. Ex toto volumine Declamationum Fabii Quintiliani, quas tua voluntate et auctoritate permotus proxima estate recognovi, hæ tres tumultuariis operis editæ

¹ deditione, *in orig.*

fuerunt, ne quom eas hoc anno profitebor, ab auditoribus desyderentur nostris. Inter ea imprimuntur aliæ omnes accuratissime multum ut quidem spero habituræ, cum apud tuos Jurisconsultos ponderis, cum apud omnes gratiæ, vel ob hoc unum, quia earum emendatio tibi dicata est, qui quantum a legibus accepisti fidei et justicie tantum iis restituis eloquentie: ut idem eloquentium juris peritissimus jurisque peritorum eloquentissimus et sis et habere, quorum alterum Crasso alterum Scevolæ Cicero tribuit, utrumque ad quem referret, habuit neminem. Tu in regiis negotiis, que non solum agis sed ornas, alia publica legati fide sustines, alia tanquam patronus defendis, omnia vero conficis cum incredibili totius Senatus assensione et laude, tum pontificis maximi benivolentia erga te immortalis. Sed hæc copiosius et fortassis etiam magis accommodate altera prefatione, quæ integro operi debetur. Nunc quæ tua est humanitas et in omnes beneficentia, pati ut ex iis que tibi tradita sunt hac particula utamur, dum tuis ornatissimis felicissimisque auspitiis formatum opus in publicam producimus lucem et utilitatem. Vale, Romæ.

Historiæ Augustæ Scriptores; scilicet CAIUS SUETONIUS TRANQUILLUS, JULIUS CAPITOLINUS, ÆLIUS LAMPRIDIUS, TREVELLIUS POLLIO, FLAVIUS VOPISCUS, EUTROPIUS et PAULUS DIACONUS de Regum ac Imperatorum Romanorum Vitis, ex recensione BONI ACCURSI, Pisani. Folio. Mediolani per Philippum de Lavagna, undecimo kalendas Januarii, 1475. Char. Rom. cum sign. absque cust. et pagg. num. Foll. 298, lin. 40.

BONUS ACCURSIUS PISANUS Salutem dicit plurimam magnifico equiti aurato et sapientissimo ac primo ducali secretario CICCHO SIMONETÆ.

NON injuria profecto possim a nonnullis audaciæ¹ accusari vel stulticiæ potius, quod cum mihi conscius sim neque ingenii bonitate neque doctrina neque dicendi elegantia valere, audeam tamen quicquam de tuis laudibus litterarum monumentis mandare, eques aurate, Clarissime Cicche Simoneta. Sed tanta est amoris vis pietatisque meæ erga te, ut in his omnibus difficultatibus hujusmodi quoque dicendi munus aggrediar. Unde autem ordiar? Nam si voluero a splendore majorum tuorum ordiri orationem

¹ audacia, *in orig.*

meam, dies me deficiat. Itaque brevitatis gratia, cæteris prætermis-
 missis, de iis duntaxat bonis dicam, quæ tota sunt tua in tuaque
 potestate sita et collocata. Nam ea quæ corpori vel fortunæ tri-
 buta sunt, nemo potest sua esse affirmare, cum brevi etiam tem-
 poris momento collabi nonnunquam perireque consuerunt. Quis
 igitur te uno prudentior? Quis gravior? Quis sapientior? testes
 sunt locupletissimi singularum harum tuarum mirabiliumque virtu-
 tum præstantissimi duo principes pater et filius Franciscus et Gale-
 acius Maria Sphortiae, qui certe nunquam suarum omnium rerum
 tantique imperii gubernacula tibi commisissent, nisi et ingenii acri-
 monia et consultandi præstantia te unum omnium maxime vigere
 intellexissent. Nam de fide justiciæque tua quid dici non possit,
 et egregium excellentissimumque inprimis? Te profecto innocen-
 tior nemo est, nemo integritate melior, qui non modo nemini
 noceas, sed et prosis omnibus, sisque acerrimus propugnator injuri-
 arum omnium. Tua autem continentia atque frugalitas et omni
 in re modestia tanta est, ut cum omni antiquitate possis de tem-
 perantiæ laudibus certare. Es tu profecto animo infracto atque
 inconcusso, qui nulli perturbationi cedas, sed omnes animi motus
 fortiter constanterque modereris. Nam de liberalitate tua ac mu-
 nificentia in bonos viros, optimi viri omnes et homines doctissimi
 splendidissimum testimonium perhibent. Nihil est veritate, nihil
 religione, nihil pietate apud te antiquius, qui præ divinis præceptis
 et institutis reliqua omnia et momentanea censeas et fragilia et
 caduca. Quis te igitur non merito amet, colat, observet, veneretur?
 qui sis veluti quoddam simulacrum perfectæ absolutæque virtutis
 inter homines. Quæ quidem omnia cum mecum ipse consydero,
 tanta perfundor animi voluptate, ut præ læticia nimia vix sim
 apud me. Efficiat Deus omnipotens maximus ut quam diutissime
 sis in vivis, quo et nostro illustrissimo principi labores plurimos et
 molestias subtrahas, et bonis omnibus opem assidue possis auxili-
 umque afferre. Nam ego quantum in me est, spem omnem meam
 et emolumentum et dignitatis in te uno ita constitui, ut mihi nihil
 defuturum existimem. Itaque te etiam atque etiam oro atque ob-
 secro, ut me habeas perpetuo commendatum, si quidem putas
 nullum apud me beneficium tuum intermoriturum unquam. Verum
 cum permagnam esse et perutilem cognitionem historiarum me-
 cum ipse meditarer, animadverteremque negligentiam superiorum

temporum, ingens in iis qui historias conscripsere naufragium factum esse, institui, vir clarissime, eos mea cura ac diligentia imprimendos qui a Julio Cesare ad Justinum Constantinopolitanum usque eorum omnium vitas ac res gestas brevi compendio complexi sunt, qui Romano imperio præfuerunt. Hi autem octo sunt numero, Suetonius Tranquillus, Ælius Spartianus, Julius Capitolinus, Ælius Lampridius, Trevelli Pollio, Flavius Vopiscus, Eutropius et Paulus Diaconus. Quorum ego libros et percucurri diligenter, et quoad ejus rei fieri potuit, accuratissime emendavi. Siquid profecto melius dare ad te dono potuissem, alacriter præstitissem. Cum tamen hæc una res magnam in se utilitatem continet et ad rerum cognitionem, et ad vitæ institutionem. Nam et principes ipsi et qui sunt apud principes maximi non obscure possunt intelligere quantum intersit inter sapientiam et fortunam, eosque maxime laudari oportere, qui temporibus uti consueverunt. Sed tu hæc ut es vir summa prudentia summaque virtute, ex horum librorum lectione cum tibi facere per otium licuerit, non difficulter dijudicabis. Vale, præstantissime mî Mecænas, ô et præsidium et dulce decus meum.

PLINIUS, CAIUS CÆCILIVS SECUNDVS, Junior, Novocomensis, Consul. Panegyricus TRAJANO AUGUSTO dictus, et cæteri Panegyrici Latini veteres, item JULII AGRICOLÆ vita per CORNELIVM TACITVM; et PETRONII ARBITRIS Fragmentum, ex editione FRANCISCI PUTEOLANI, præmissâ ejusdem ad JACOBVM ANTIQVARIVM Epistolâ. Quarto, sine anni loci et typographi nomine, sed Mediolani, per Philippum de Lavagna, 1476. Editio princeps. Char. Rom. cum sign. sine cust. et pagg. num. Foll. 169, lin. 30.

FRANCISCUS PUTEOLANVS Reverendo D. JACOBO ANTIQVARIO, Ducali secretario, salutem.

ROGASTI ut Plinii secundi Novocomensis orationem, qua consul optimo principi Trajano gratias agit, castigatam nostris impressoribus traderem, quo optimi et eloquentissimi viri pulcherrimum opus è situ in lucem afferatur, et nostri temporis principes eam orationem legentes non quasi à magistro sed tamen sub exemplo edoceantur, qua potissimum via ad eandem gloriam possint ascendere,

Joannique Galeacio regi nostro nunc primum pubescenti, quem tu Trajani similem fore et optas et ominaris, tanquam è specula quadam lumen quod sequatur, ab quo nusquam oculos deflectat, ostendatur. Feci et quidem libenter : quid enim non facerem te exigente, quem sequor ut magistrum, veneror ut parentem, non tam ætatis maturitate quam vitæ, à quo omnem dignitatem meam inchoactam, auctam, longius pervectam nunquam abnuerim ? Quod si beneficio ullo tuo mihi cognitus non fuisses, fecissem tamen quod tibi cordi esse intellexissem. Optimorum tu unus maxime doctissimus, doctissimorum idem optimus, litteras jacere non sinis, erigis professores, ingenia foves, nec quisquam est alicujus per Italiam nominis qui se ab Antiquario adjutum ornatum non libenter testificetur. Hæc non mihi fama qua alioquin gratissima uteris, sed re ipsa prospecta sunt. Quo viatico optimum senem Franciscum Philelphum, utriusque linguæ principem, Thuscos ultimo petentem prosecutus es ? quo studio, quanta contentione Georgii Vallensis et alterius Georgii Merulæ doctissimorum hominum causam suscepisti ? atque ita suscepisti, ut alter tenuerit quod quærebat ; de altero nondum spem amiserimus ? Cujus tui animi ac paterni ut ita dicam in artes affectus grande premium retulisti, ita amatus, ita probatus ab omnibus, ut tanquam genius colaris, ad te omnium scripta deferantur, libelli dedificentur ; quasi prorsus omnes certent, ut in negociis consilio, ita in studiis judicio tuo uti. Advertunt enim omnes plurimum te fide, plurimum veritate, plurimum intelligentia præstare, carere ambitu, et cum altius posses ascendere, in mediocri gradu substitisse. Quid pulchrius et speciosius duxeris castitate, justicia, gravitate, prudentia, princeps agnosci ? quis Antiquario melior ? quis sanctior ? quis in omni genere laudis ad exemplar antiquitatis, unde tibi cognomen, expressior ? Eadem, quod equidem in admodum paucis numero vidi, tibi honestatis cura domi atque intra privatos parietes, quæ in publico, nec unquam de fama quam de conscientia sollicitior fuisti : Bononiæ sub Baptista Sabello, viro priscae frugalitatis et continentiae, legato consulari, magister epistolarum in maxima procuratione fuisti similis antiquis, qualis ante te nullus, post te paucos reor futuros ; contendi enim quanquam adulescentulus eras, et urbs ac amplissimum officium ad delicias invitabant, tetricam castigatissimi præsidis imitari innocentiam. Præfuiisti postea Mediolanum evocatus sub duobus principibus patre et filio ordinandis sacerdotum comiciis tanta opinione hominum, ut quod senatus juratus olim Scipioni Nasicæ tribuit

tibi miro omnium hominum consensu optimi cognomen sit inditum. Taceo qua hospitalitate cunctis domus tua pateat, taceo cum amicos etiam apparatissime excipias, ut ipse in cibo in potu nihil voluptati tribuas. Taceo ut omnibus corporis membris imperites, ut oculos animumque contineas. Hæc, ut revera sunt, in uno quoque maxima viderentur; in Antiquario, si cæteris virtutibus comparentur, minima erunt. Nam quam admirabile talem sanctitatem, talem auctoritatem, tanta jucunditate ac comitate condire. Jam quales versus, quam venustos, quam prurientes, quam dulces, quam argutos scribis, quasi Catullus aut Tibullus: in oratione pari ratione felix, in inventione, in disponendo aptus, figuratus, varius, et modo elatus et excelsus, modo submissus, semper autem castigatus, ut te Plinio huic nostro jure semper comparaverim. Illum igitur legens, et in illo virtutes tuas recognoscens, tibi applaudebis¹. Additi sunt undecim alii Panægirici non Pliniano quidem pares, sed tamen non inelegantes aut recusandi, mira in singulis eruditio. Adjeci, ut magnitudo voluminis justa esset, Julii Agricolaë vitam per Cornelium Tacitum conscriptam, quæ me ita afficit, delectat, tenet, ut nihil unquam pari voluptate legerim. Fragmentum Petronii Arbitri postremum locum tenet et quasi agmen claudit, incuria quidem temporum mancum et adeo mutilatum ut vix cognosci possit, ejusmodi tamen ut non rejici debeat: hæc tuis auspiciis in lucem redeunt. Debebunt tibi qui legerint, quanquam pro tuis summis virtutibus omnes tibi debent. Vale, decus meum.

TACITUS, CAIUS CORNELIUS, Opera, cum Julii Agricolaë vitâ, edita curis Francisci Puteolani et Bernardini Lanterii. Fol.

Editio Princeps. Char. Rom. sine cust. et pagg. num. cum. sign. l. 37. sine notâ aut loc. sed Mediol. circ. ann. 1475.

FRANCISCUS PUTEOLANUS JACOBO Antiquario, Ducali Secretario, salutem.

MAXIMIS plurimisque rebus in utraque mea fortuna a te adjutus, sublevatus ac ornatus, vir perfectissime, uni omnium secundum deos immortales plurimum debeo; et quia parem gratiam nullam unquam referre possem, qua una via datur ingratitudinis notam effugiam, habeo, quam non referre est, et quicquid

¹ Sic in orig.

aut nunc est aut in futurum mihi erit tibi acceptum referri debere haud invitus fatebor: tu mihi omnia, non amici solum officia sed affectum pietatemque paternam præstitisti; tu gravissimis in fluctibus non solum versatum sed obrutum, manum porrigens, in portum perduxisti; tu, omnibus incommodis perfunctum, post longa certamina, præmiis sudoris et pulveris ornasti; tu tranquillam vitam, ad quam enixissime frustra contendebam, tribuisti. Neque in me uno tua innotuit beneficentia: longus ordo post me et ante me extat te patronum salutantium. Nam cum ob rarissimas animi tui virtutes, gravissimos mores, religionis cultum, totius vitæ tenorem æquabilem, modestiam in isto fastigio admirandam, lenitatem et mansuetudinem pari conjunctam gravitati, in omni fortuna constantiam, miram scientiam atque facundiam, in agendis rebus dexteritatem, ad maxima negocia obeunda efficaces cogitationes, in omnibus rebus fidem, ac pares laude prudentiam atque simplicitatem non modo multitudini fueris acceptissimus, verum et totius Italiæ principes, tetrarchæ, reges, pontifices, te suspexerint, evexerint, promoverint, nihil unquam tibi ambivisti, rogasti, impetrasti; quicquid tulisti, honores, sacerdotia, mera principum liberalitas ac iudicium fuit, quanquam nec ea quidem pro virtutibus aut meritis, quæ licet multis maxima videantur, plerique haud quanquam artibus tuis pares plura tenuerunt. Piget pudetque referre adulatores, scurras, delatores quos cernimus ditiores. Cur tu ut virtute et innocentia ita flaminiis, procurationibus, præfecturis alios non excellis? Verum non eodem iudicio quo cæteri felicitatem metiris, ideo quæ maxima isti putant semper contempsisti. Compertum habeo exiguo labore levissimis atque et honestissimis precibus honorificentissimum quiddam tibi quæri potuisse. Obstitit antiquus rigor, et prisca frugalitas, et modicis contentus animus. Quod pro te tamen nunquam propositis ullis præmiis faceres, vidimus multotiens amicorum causa ambitiosissime contendisse. Multa enim multis rogasti atque impetrasti. Sed ego in hoc latissimo campo in huberrima tuarum laudum materia parcius loqui cogor, quod enim omnia tibi debeo, vereor ne fœda assentandi libidine rapi videar; accedit quod virtutibus tuis parem orationem afferre non possumus. Sed ut floribus, ac interdum solis precibus, diis supplicant qui thura non habent, sic hoc tempore ego tibi, quem vice magni numinis

colo, munusculum affero, Cornelii Taciti, equitis Romani, historicorum omnium gravissimi disertissimique, quicquid incuriosæ vetustati superfuit, id est fragmenta ex actionibus diurnalibus Augustæ historiæ; De moribus et situ Germaniæ; De genere Eloquentiæ non corruptæ, cui operi a quibusdam titulus De Claris Oratoribus inscribitur; Vitam Julii Agricolæ soceri, multis vigiliis intentissimoque studio recognita, adjuvante Berardino Lanterio, omnium Mediolanensium eruditissimo, ut eum parcissime laudem, sub tuo nomine nostris impressoribus tradidimus, tum quia ejus eloquentia perfecta meo judicio et admirabilis peculiariter ita te ut me delectat, tum ne in tanta librorum copia solus ipse superprimeretur. Veneti enim impressores adeo inculcaverant ac fœdaverant hoc divinum opus ut non modo Cornelianæ facundiæ majestas inquinaretur, sed vix sensus ullus conjectari posset. Quid ego effecerim judicent docti, sed collatis exemplaribus. De ipso Tacito hæc præfanda duxi. In republica versatum, Belgicæ Galliæ rationes procurasse, causas dixisse, historiam scripsisse ab Augusto ad principatum Adriani, sed major et melior pars proh dolor! et humani generis immensa jactura, temporum incuria abolita est; absolvisse omnem historiæ legem; nam cum suorum temporum majore ex parte memoriæ consuluerit, id pari eloquentia ac libertate præstitit; debebat tribus deinceps gentis Flaviæ imperatoribus ab iis ad maximos honores evectus, quos incorruptam rerum fidem professus ut nullo odio sic nullo amore rettulit, nihil falsi dicere, nihil veri omittere ausus. In scribendo, enim, ne suspectus quidem unquam fuit aut gratiæ aut simultati aliquid tribuisse. Rerum rationem, qua ordo temporum, regionum descriptio exigitur, nemo historicorum diligentius observavit. Jam consilia, acta, eventus, ut dii boni, expedit, et de consiliis quid probet quid non. In rebus gestis non solum quid actum sed quale: de eventu vero omnes causas explicat, casus sapientiæ, temeritatis. Hominum porro non solum res gestas, sed quæ fama, quod nomen, quæ natura, quæ vita. Quo artificio omnes mea sententia facile vicit, ita creber rerum frequentia, ut verborum prope numerum sententiarum numero sequatur. Ita dein verbis aptus et pressus, ut nescias utrum res oratione, an verba sententiis illustrentur. In contionibus (audeo enim promere quod sentio) Livio quoque anteferendus, magis tamen Salustii

argutam densitatem quam hujus amplitudinem imitatus, hunc primo legens laudabis eloquentiam, cum iterum in manum sumpseris mirum acumen depræhendes et miraberis, ubi contubernalem reddideris, semper artificiosa docebit varietate, immensaque jucunditate delectabit. Valete, decus et præsidium meum.

LASCARIS, CONSTANTINUS, Byzantinus. Compendium octo Orationis partium, et aliorum quorundam necessariorum; in fine, quædam ex TRYPHONE Grammatico, de Passionibus Dictionum, Græcè; ex recensione DEMETRII Cretensis, qui Epistolam Græcam, cum versione Latinâ præmisit. Quarto. "Mediolani, impressum per Magistrum Dionysium Paravisinum, Die xxx Januarii." 1476.

Editio princeps. Char. Gr. et Rom. sine sign. cust. et pagg. num. Foll. 71, lin. 25.

DEMETRII Cretensis Præfatio.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ὁ Κρῆς τοῖς εὐγεγονόσι καὶ σπουδαίοις τῶν μεираκίων, εὖ πράττειν! Ὅρων ὑμᾶς τῶν καλῶν ὄντας φιλομαθεῖς, καὶ τὴν τῶν Ἑλληνικῶν λόγων παιδείαν προσκτήσασθαι διὰ σπουδῆς ποιουμένους, τὴν τε προθυμίαν ὑμῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἐπιεικῶς ἡγάμην, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς γενναῖόν τε καὶ φιλόμουσον μακαρίζων, ἐσκόπουν δὴ ἐκ πολλοῦ τί ἂν ποιῶν ὑμῖν τοιούτοις οὖσι, καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐρασταῖς παιδείας χαρίζοίμην, τῆς θ' ὑμετέρας σπουδῆς ἄξιόν τε ἅμα καὶ χάριεν παρεχοίμην ταῦτα δὴ λογιζόμενος εὗρισκον ὑμῖν μὲν ἂν πάννυ κεχαρισμένον εἶναι καὶ χρήσιμον οὐδὲν ἦττον, εἰ βιβλίων Ἑλληνικῶν ἄνευ πολλῆς δαπάνης καὶ δυσχρείας εὐποροῦντες τυγχάνοιτε, πρὸς γε τὸ μανθάνειν ῥαδίως, καὶ τοῦ προκειμένου σκοποῦ τυγχάνειν ἁσμένως, ἐμοὶ δὲ περισπούδαστόν τε καὶ πλείονος ἄξιον λόγου, εἴ τι τοιοῦτον ὑμῶν τε καὶ ἐμαντοῦ χάριν ἁσφαλῶς κατορθῶσαι δυναίμην· διόπερ πολλὰ μὲν τῷ λογισμῷ πλείστα δὲ τῇ πείρᾳ διαπονήσας, μόλις εὗρον ὥστ' ἔχειν καὶ βίβλους Ἑλληνικὰς ἐντυπῶσαι, κατὰ τε τὴν τῶν γραμμάτων συνθήκην πολλὴν καὶ ποικίλην παρ' Ἑλλησιν οὖσαν, καὶ τοὺς τῶν προσωδῶν¹ τόπους περιττόν τι καὶ οὐκ ὀλίγης δεόμενον σκέψεως ἔχοντας. Ἔδοξεν οὖν μοι πρῶτον τὴν Κωνσταντίνου γραμματικὴν ἀνδρὸς ἐλλογίμου καὶ τὰ περὶ τὴν γραμματικὴν εἶπερ τις διηκριβωκότος ἐντυπῶσαι. Τοῦτο μὲν ὡς πάννυ εὐσύνοπτον οὖσαν καὶ κομιδῇ χρήσιμον, τοῖς εἰσαγομένοις, τοῦτο δὲ καὶ

¹ Sic in orig., lege προσωδῶν.

ἀπόπειραν ὑμῶν ποιησομένην, εἰ ἄρα περὶ πλείονος ὑμῖν τὸ τοιοῦτο χρῆμα γεγένηται, καὶ ἡμῖν οὐ ματὴν πεπόνηται· ἔπειτα δὲ εἰ κατὰ γνώμην τοῦτο χωρήσει, καὶ τῶν μειζόνων τε καὶ ἐντελεστέρων θεοῦ κελεύοντος ἄψασθαι, ὑμῶν οὖν ἂν εἴη κράτιστοι νεανίσκοι καὶ τῆς ὑμετέρας εὐγεγονίας¹ φύσεως ἔργον καὶ ἐνδόξου σπουδῆς, ἔργῳ δὴ τὴν περὶ τοὺς Ἑλληνικοὺς λόγους σπονδὴν βεβαιῶσαι, ἀφ' ὧν οὐκ ὀλίγα οἶμαι πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν τε καὶ μάθησιν ὠφελήσεσθε, καὶ τοιαύτης προφάσεως λαβομένους, τὰ περὶ τὴν γραμματικὴν ἀκριβῶς μετιόντας εἶθ' οὕτως ἔχεσθαι σὺν θεῷ τοῦ πρόσω, ἡμᾶς τε προθυμοτέρους ποιῆσαι πρὸς τὸ πλείονά τε καὶ πολλῶ καλλίῳ χαρίσασθαι. ἔρρωσθε.

DEMETRIUS Cretensis, ingenuis ac studiosissimis adolescentibus, salutem.

CUM vos rerum bonarum ac litterarum Græcarum adipiscendæ disciplinæ studiosos viderem, sane et vestram tam egregiam ad hujusmodi res intentionem non injuria sum admiratus, et animi vestri generositatem excellentiamque beatam existimans, multum ac diu cogitabam, qua in re vobis Græcæ amantissimis disciplinæ gratificari possem, et quod studio vestro dignum gratumque esset, præstarem. Hæc igitur animo volutans, in veniebam vobis quidem pergratum ac nihilominus utile fore, si vobis copia librorum Græcorum sine multa impensa difficultateque esset, quo et ad discendum impensius et propositum vobis libentiori animo assequendum alacriores essetis, mihi vero optatissimum memoratuque dignum, si quid tale vestra meaque causa recte efficere possem. Quapropter cum multum mente plurimum vero experientia laboravimus, vix tandem inveni quonam modo libri quoque Græci imprimerentur, tum litterarum compositione, quæ varia et multiplex penes litteras Græcas existat, tum maxime locis accentuum servatis, quod profecto arduum erat, nec parva indigebat consyderatione. Visum itaque mihi est primo Constantini Grammaticam imprimere, viri sane disertī grammaticique diligentissimi, cum valde dilucidam apprimeque inchoantibus utilem, tum etiam periculum vestri facturam, siquidem et vobis hæc res pluris extimata sit, et a nobis minus frustra elaborata. Deinde si res ex sententia cesserit, majora quoque atque præstantiora, deo volente, attingere. Vestrum itaque erit, optimi adolescen-

¹ εὐγεγονία, *in orig.*

tes, ac vestrae naturae ingenuae studiique praestantis desyderium vestrum erga litteras Graecas re ipsa jam confirmare; quae, profecto, non parvo adjumento vobis ad omnem virtutem doctrinamque erunt, et hujusmodi nactis occasionem, grammatica a vobis accurate intellecta praecipitque ad altiora deinceps, favente deo, eniti, nosque promptiores reddere ad multa plura pulchrioraque vobis gratificandum. Valete.

DICTYS Cretensis. Ephemeris, sive Historia Belli Trojani. Quarto. "Impressum Mediolani anno a natali Christiano MccccLxxvii, die decimo nono mensis Maii."

Editio princeps, sine sign. cust. et pagg. num. Foll. 54, lin. 30.

MASELLUS Beneventanus magnifico et praestantissimo viro D. BARTHOLOMÆO CHALCO, Ducali Secretario dignissimo, s. p. d.

CUM videam, vir magnifice et praestantissime, innumeros scriptores de Trojanorum clade meminisse, et eo locorum, nominum et gestorum cum lectores devenerint propter historiae ignorationem nonnunquam cespitare, saepe etiam cadere, non possum aetatis nostrae homines negligentia non accusare, qui Dictem Cretensem, virum non minus disertum quam prudentissimum, et ad Trojanarum rerum cognitionem maxime necessarium, usque adeo neglexere, ut vix sint suspicionem malignitatis et invidiam tum in ejusdem viri famam tum vero in posterorum utilitatem declinaturi. Quorum ego negligentiam mea diligentia cupiens resarcire, famam tanti viri et de nobis posteris tam bene meriti, quae prope jam interierat, et studiosorum virorum jacturam non parvam miseratus, ejus opusculum imprimendum curavi; quo sane quantum quidem ad Trojanarum rerum cognitionem attinet, nihil brevius, nihil utilius, nihil etiam clarius et tersius licet reperire. Hic est, pater optime, qui solus viam qua Trojanarum rerum veritas, qua auctorum multorum, cum in hanc historiam incidunt, obscuritas et difficultas dilucidissime clareat. In hoc est, relictis nugis, summa totius belli, nihil praeterea superfluum, nihil verbum. Adde quod res gestas tanta diligentia, tantaque cura, atque ita divisas temporibus, nominibus, locis, et sic demum accurate omnia disseruit, ut res non

narrari sed geri, non describi, sed rursus tractari, et ipsi bello interesse legentibus videatur. Ita cuncta ante oculos non minus facunde, neque enim id frustra in eo quamvis Homero antiquior fuerit desideraveris, quam diligenter ponit. Nec plane cuiquam vel incredibile vel mirum videatur, quippe qui et studiis illorum temporum apprime imbutus erat, et Idomeneum Cretensium, ut ipsemet asserit, ducem secutus, cum res ipsæ gererentur, et interfuit, et belli erumnas ex parte perpessus est, et qui vidit testimonium perhibuit, et credere debemus verum esse testimonium ejus. Neque id illi aliqua ex parte quis derogaverit quod Græcus suis Græcis magis quam Trojanis faveat, siquidem tanta severitate et rigiditate procedere videtur ut omni prorsus suspitione vel Cretici eum liberent. Cujus quidem viri licet vel hanc pietatem cum admiratione in posteros exoculari, qui non modo bellum ipsum gestum et Trojanam cladem ac ruinam quibus interfuit, verum etiam Græcorum reditum et quid cuique duci post discessum obtigerit, rem tunc novam et recentem ab aliis suscitatus, nobis porrigere curavit. Pro qua medius fidius pietate ei non plurimum a nobis deberi summa est impietas. Sed unum illud lectores rogaverim, ne in hoc meam sedulitatem accusent si in aliquas mendas inciderint; non enim illud tam incuria mea quam raritas extincti pene operis efficit, ne illos magis duo aut tres loci male ex necessitate castigati retrahant, quam alliciat utilitas; quam, mehercle! tantam in hoc opusculo video, ut facile et favorem operi mereatur, et diligentiam meam apud bonos saltem obtrectationem defendat. Hoc ego tibi, vir doctissime, Græcique simul et Latini eloquii pater, ceu prima nostræ solertiæ libamina, dedicavi, priscos illos imitatus quorum ut quisque primitias studiorum suorum præsidibus numinibus, sic ego tibi haud dubie, numini præsidique quicquid est in me vel ingenii vel industriæ primus agelli mei fruges, si non præmium meritorum in me tuorum, saltem animi monumentum deferro. Quid enim magis Ceres sementi, aut Liber vitibus, aut Gradivus bellantibus præstiterit, quam mihi doctrina, nobilitas, ingenium, et inclyta qua jam polles atque amplissima dignitas? Quibus mihi tamdiu oro deum frui liceat, quam te paratum ad præstandum video. Adsis ergo cœptis meis favens volensque, et auctoritatem quam mea exiguitas operi infelici detrahit, supple tu nominis dignitate, ac mihi animum ad majora præsta; utrunque enim in te est, ut vel annuendo eleves vel deprimas negligendo. Vale.

AD LECTOREM.

Troica qui cupies paucis cognoscere facta,
 Me lege, qui vidi prœlia cuncta geri.
 Per me cognosces etiam quamplurima, postquam
 Pergama victores deseruere duces.
 Exilia, erroresque ducum, cædesque nefandas,
 Et quid cuique duci contigit ipse cano.

ITEM AD LECTOREM.

Si placet noster, studiose, sudor,
 Gratias multas agimus libenter,
 Usque dum nostros refovebit arctus
 Spiritus almus.
 Si quis est, contra, nimium severus
 Qui trahat rictus simul atque nasum
 Torqueat, falso queritur quod illi
 Nil ego prompsi.

CRASTONUS, JOANNES, Placentinus, Carmelitanus frater. *Lexicon Græco-Latinum*, ex recensione BONI ACCURSII Pisani, cum ejusdem Epistolâ ad JOANNEM FRANCISCUM TURRIANUM. Accedit Fratris JOANNIS CRASTONI Carmelitani Epistola ad FRANCISCUM FERRARIUM. Folio. Sine ullâ notâ, sed Mediolani, ante annum 1478.

Editio princeps. Char. Gr. et Rom. sine cust. et pagg. num. cum sign. Foll. 368, lin. 35.

Clarissimo ac doctissimo viro magistro FRANCISCO FERRARIO Philosopho ac Medico, Frater JOANNES Carmelitanus, salutem plurimam dicit.

NON difficulter adductus sum, vir humanissime ac sapientissime, ut hortatu tuo dictionum Græcarum interpretem in commune Græce discere cupientium adminiculum imprimendum, quanta poterim diligentia, favente summo et optimo deo, lucubratum castigatumque redderem. Tametsi quod olim autographum ad te dono missum est, mi Francisce, ad unguem correctum, ut mea fert opinio, tibi satis erat, perspicaci tamen tu ratione usus et consilio, ut es vir prudentissimus, multo enucleatius conscriptum iri, quod publice ederetur, et ad quamplurimorum vel peritissimorum manus perveniret, vel aliquando æmulorum nostrorum si qui sint, subiturum

examen, non temere iudicasti. Quod cum et ipse ita habere existimem, quam potui limatissimum rerumque bonarum refertissimum reddidi. Negare equidem non ausim, quin quæ ad amicos privatim et intra domesticos parietes legenda transmittimus, persæpe quasi convenientibus oculis, nec tam examussim fabricentur, cum inter amicos mutua sit hæc peccandi venia, quam plærrique omnes 'petimusque damusque vicissim.' Tanta præterea postea, quam hinc soluisti, in hanc diem cum Bono Accursio Pisano conflata est necessitudo et sanctissimi amoris et contubernii fœdus, ut, grande nefas, mi Francisce, ac morte piandum, commissurum me existimarem, si quid imprimendum ei dedissem, nisi quod emendatissimum et consumatissimum fuisset. Cum enim hominis benivolentiam, liberalitatem et pietatem quam oratione tibi declarare haudquaquam posse video, mecum repeto, patris optimi loco habendum non dubito, dum mihi vita comes. Nemo est qui maiore caritate bonos ac doctos complectatur et honore prosequatur. Quamobrem, mi Francisce, si quando ut persæpe soles, ocii omnium impatientissimus, optimum fratrem tuum et venerabilem Apollonium nomine et re summi dei præconem luculentissimum et acerrimum imitatus, ad mansuetiores musas te referes, haud titubanti animo interpretis nostri ope utare.

BONUS ACCURSIUS, Pisanus, viro litteratissimo ac gravissimo JOHANNI FRANCISCO TURRIANO, Ducali Quæstori, salutem plurimam dicit.

NEMO potest mea sententia satis eruditus existimari apud nostros homines, ubi cognitionem Græcæ litteraturæ ignoraverit. At eam scire quomodo quisquam possit? ubi significata, ubi proprietatem, ubi differentias, ubi ipsam etiam verborum constructionem non perfecte tenuerit? Fateor equidem cum alios quosdam tum Constantinum Lascarin nostrum illum de significatis verborum pulcherrima præcepta tradidisse, defecisse autem in quibusdam etsi admodum paucis, quoniam non omnino calleret nostram Latinitatem. Verum modo post illum oblatus nobis est frater Johannes Crastonus Placentinus Carmelitanus, vir profecto mea sententia cum Græce atque Latine peritissimus, tum moribus excultus gravissimis atque sanctissimis, in cujus ore nullum mendacium inest, nulla vanitas: is cum intelligeret, quæ Latino sermoni necessaria admodum essent, vidissetque quæ et a Constantino Lascari et ab aliis quibusdam in

medium elata forent, non dicam inconsiderate, sed minus eleganter et proprie, voluit pro sua bonitate tanto errori occurrere, et ea omnia emendare, quæ non emendate ac dilucide tradita judicasset. Primum igitur ordinem adhibuit alphabeti, quo facilius recta quadam serie quod quisque verbum desyderasset, id ei non esset inventu difficile. Et quoniam alia nomina crescunt in genitivo, alia vero non crescunt, in iis quoque ordinem servavit. Nam habita terminatione genitivorum, non difficulter alii item casus in noticiam veniunt, et quibus Latini carent, articulos etiam nominibus addidit. Quibus cognitis mira diluciditas in nominibus sequatur, necesse est. De verbis quoque duo præcepta protulit, alterum de futuri et præteriti perfecti formatione, alterum de constructione. Nam de constructione ipsa, quam perpauca norunt, præcepta tradidit uberrima et optima, ut quibus quodque verbum casibus construatur, facile dinosci possit. Ad temporum autem formationem eum servavit ordinem, ut futuri potissimum edoceat canones, quia id tempus perfacile cætera creet. Paracimeni quoque, id est præteriti perfecti, tradit formationem, quoniam admodum varia diversaque reperitur ejus temporis condicio propter quamplurima verba anomala, quæ contra communem temporum formationem diversas consonantes accipiunt, quæ ipsa temporum formatio ad participia etiam transit eodem ordine. Et ne litterarum multitudo tædium pariat, paucis litteris tempora notantur, et per tempus futurum qui mellon dicitur a Græcis μ , id est, solum scribetur, per tempus præteritum perfectum, videlicet paracimenon, π item scribetur, per μέσον, hoc est per medium, μεσ. Per verbum autem activum acti, per passivum pas, per neutrum neu, per commune com, per deponens depo. Et quanquam tum Constantinus, vir sententia mea doctissimus, tum etiam alii nonnulli eruditissimi viri in his rebus versati sunt, unus tamen frater Johannes hic Carmelitanus et diligentior fuit et copiosior, quod aliorum pace a me dictum velim existimari. Quare ut communi utilitati omnium consulerem, hunc ordinem mihi servandum judicavi. Quod eo feci et diligentius et libentius, Johannes Franciscæ vir doctissime, quoniam essem arbitratus me tibi viro gravissimo ac litteratissimo facturum rem admodum gratam, si tua causa atque beneficio ingenui adolescentes litterarum Græcarum cupidi vel sine alio præceptore per hujusmodi vocabulorum præcepta in viros doctissimos fuerint evasuri. Ego autem operam dedi, ut hæc præcepta, ita ut dixi, in

ordinem redacta imprimerentur, quo non solum in hac felicissima patria sed per universam Italiam nomen tuum, quod per se splendidissimum est, diffunderetur, omnesque agerent tibi gratias immortales, cujus ductu atque auspiciis tanta utilitas unicuique esset oblata.

CELSUS, AULUS CORNELIUS, Romanus, Philosophus, Medicus. De Medicina Libri VIII., ex recensione BARTHOLOMÆI FONTII, cum ejusdem Epistola ad FRANCISCUM SAXETTUM, qui antiquos Codices MSS. è Galliâ in Italiam advexerat, et Tabulâ Contentorum. Folio. Florentiæ, per Nicolaum Laurentii filium Uratislaviensis Alemannum 1478.

Editio princeps. Char. Rom. cum sign. sine cust. et pagg. num. Foll. 195, lin. 34.

BARTHOLOMEUS FONTIUS SAXETTO suo, salutem.

EX omnibus ingenii monumentis nullum, Saxette, latius aut aeternius litterarum inventione consensu omnium reperitur. Nam cum humanæ memoriæ sempiterna monumenta litteræ sint, nisi eas primum Aegyptii repperissent, deinde Cadmus e Phœnicia in Græciam, mox Evander et Demaratus in Italiam transtulissent, quæcunque majores nostri factitaverunt jampridem in occulto laterent. Animorum enim nostrorum sensus rerumque gestarum historiam exprimunt, et ut quæque vel inventa vel facta sunt ita effingunt posteritati que transfundunt. Summis itaque laudibus inprimis inventores litterarum sunt prosequendi, deinde etiam librorum impressores non negligendi. Nam cum sua industria et labore antiquis ac novis scriptoribus aeternitatem concedant, studiosisque viris in magna librorum copia utilitatem non parvam ferant, meritam laudem referre debent. Ab his ego, ut multorum utilitati consularem, Cornelii Celsi, scriptoris gravissimi atque eloquentissimi, de Medicina libros imprimendos curavi. In quibus tanta fide et diligentia usus sum, ut manes Cornelianos nobis gratiam habituros, cunctos autem medicinae ac litterarum percupidos certe acturos existimem. Nam cum ejus libri pluribus essent in locis temporum injuria mutilati atque inversi, vetustis exemplaribus, tua opera è Gallia conquisitis, in unum omnia saepius conferens, in antiquum

ferme statum redegi. Celsum igitur squallidum antea et deformem, renovatum nunc et jam prope in suam faciem restitutum, ob eam maxime causam ad te mitto, ut cum particeps mecum in eo corrigendo laboris fueris, in eodem nunc meliore comptioreque hospite relegendo partem etiam capias voluptatis. Vale.

ÆSOPUS, Phryx. Fabulæ, cum ÆSOPI vitâ per MAXIMUM PLANUEM, Græcè; Latinè redditæ per RINUTIUM, Thessalum; ex recensione BONI ACCURSII, Pisani. Accedunt ejusdem ÆSOPI Fabulæ selectæ, Græcè, cum versione Latinâ, verbum pro verbo, studio ejusdem BONI ACCURSII; cum ejusdem Epistolâ ad JOANNEM FRANCISCUM TURRIANUM. Quarto, sine ullâ notâ, sed Mediolani, circa 1480.

Editio princeps. Char. Gr. et Rom. eodem quo LASCARIS Grammatica, excusa fuit Mediolani anno 1476. Pagg. num. et cust. in toto opere desunt. Sign. in secundâ et tertiâ parte solum apparent. Foll. 167, lin. 25.

BONUS ACCURSIUS PISANUS doctissimo ac sapientissimo Ducali Quæstori JOANNI FRANCISCO TURRIANO salutem plurimam dicit.

CUM animadverterem quanto in pretio et apud Platonem et apud universam vetustatem Aesopus habitus fuerit, existimavi me facturum rem non indignam, si Græcas ejus fabellas et vitam una cum Latina interpretatione imprimi curarem, quo divulgarentur inter omnes, et eas ad te omnium primum qui gravissimus et doctissimus sis, dono mitterem; res enim graves ac severæ redduntur veluti mitiores si suis salibus condiantur. Hoc autem fecisse Aesopum ex hoc ad te volumine cum per otium lectitaveris, non difficulter intelliges. Nam hujusmodi fabellæ inter maximas tuas occupationes afferent tibi, ut existimo, non parum voluptatis, et ex earum lectione consules liberis tuis, quo tibi sint, ut cæteris in rebus tum in doctrina eloquentiaque, simillimi. Non enim me latet non licere tibi per occupationes tuas harum rerum lectioni operam dare, at ne indiges quidem, qui et scribendo et loquendo ornatissimus sis et eruditissimus. Verum liberi tui si huic rei studuerint, reddentur propediem et docti et disertis in primis, quos tu plurimum cupis esse, exulta quadam ac perpolita litteratura, quam intelligis nemini posse e nostris hominibus absolute contingere, ubi Græcarum litterarum

omnino sint rudes. Cæterum ut ad Aesopum redeam, ex ejus vita, quæ est veluti totius operis caput, qualis vir fuerit dilucide cognosces. Est enim, ut videbis, et lauta et facetiarum plena, quæ dum legitur vel e mortuis risum excuteret; id autem ita esse res ipsa indicabit. Nolim enim prolyxiore uti oratione, ne pro voluptate tædium tibi afferam. Vale, vir doctissime ac sapientissime, et me uti soles ama.

QUINTILIANUS, MARCUS FABIVS. Declamationes XIX, ex recensione JACOBI GRASOLARII. Venetiis, Lucas Venetus, Dominicanus frater ingeniosus artifex diligenter impressit 1481. Folio.

Editio princeps. Char. Rom. cum sign. sine cust. et pagg. num. Foll. 123, lin. 35.

J. GRASOLARIUS CHRISTOFORO DE PRIOLIS, amicorum optimo, salutem dicit.

MARCUS CICERO ejus benivolentiæ quam quisque erga amicos habere debeat Officiorum libris præcepta inserens, illud præcipue animadvertendum censuit, ut si quis provocatus beneficio fuerit, imitari fertiles agros omnino studeat, qui multo plus afferunt quam acceperunt, ei scilicet plurimum conferendo, qui plurimum amore prosequatur. Est enim hoc natura maxime comparatum, ut, si a barbaris, si a feris differimus, in reddenda benivolentiæ vice prompti facilesque simus. Quod si meritorum quoque cumulus accesserit, tum reddendi beneficii ratio plurimum valet, quod nisi reddatur, ingrati profecto simus, et ab offitio boni viri recedamus necesse est. Quæ cum animadverterem, atque me tibi devinctum ea beneficentia quæ inter amicos summa cum gratia tum honestate intercedit animo recensere, efflagitatus a te diu (tanquam in hoc tibi tuorum erga me meritorum gratiam aliquam referri cuperes) ut M. Fabii, magni imprimis et præclari rhetoris, Declamationes imprimendas curarem, provinciam suscepi. Quæ quidem vel ex hoc mihi grata potissimum extitit, quod et tibi amico peculiari satisfactorum, et artis oratoriæ sectatoribus rem non injucundam facturum sperabam. Ea siquidem est operis tum egregii tum luculenti materia et artificio, ut non minus ad perorandas forenses causas lectione conferat, quam si quis divinas Marci Tullii orationes lectitarit. Proxima enim declamandi ratio

veritati multo cæteris utilior eloquentiæ studiosis, cum jam apud rhetores narrationes, thesis, communes locos, et cæteras id genus exercitationes dicendo tractassent, quæ sola supererat tradebatur, in qua se fictis ad imitationem fori consiliorumque materiis uberius exercere possent. Hujus præcepta cum vir exactissimæ Latinitatis et eloquentiæ, Quintilianus, oratorii sinstitutionibus tradidisset, quia in omnibus fere minus præcepta valent quam experimenta, hoc opus unicum prope ac singulare declamandi exemplar edidit. Quod quam sit ornatum quam elegans quamque non dicam utile sed plane iis qui rhetoricæ incumbunt necessarium, eorum juditio probetur qui ipsum auctorem ea cum Cicerone comparatione contulerunt, ut alterum tum omnis sapientiæ tum eloquentiæ Latini lumen nuncupaverint. Id cum nostra cura et diligentia imprimendum esset, quoniam multa eruditione et acri juditio opus erat, quod ex tenuitate doctrine sentio quam in me sit exiguum, pro suscepti muneris offitio antiquis exemplaribus inspectis sollicitoque studio perlectis, ne quid ulla ex parte mendosum esset, Georgio Alexandrino, viro doctissimo, præceptoris optimo et fidelissimo, corrigendum remisimus, qui, ut omnia accurate inspicit, solita diligentia recognovit. Prodeat igitur in lucem Quintilianus, quatenus tanti viri juditio bene de Latina lingua promeriti elegantissimum opus, rasum prius ubi scriptorum indocta manus depravaverat, approbatum est. Vos, vero, non ingrati lectores (quanquam Latini omnes Georgio solerti et egregio rhetori ob diligenter et exquisite collectos et interpretatos nostrorum scriptorum sensus plurimum debeamus) hoc etiam pro labore nonnihil gratiæ homini apponetis. At nostri memores, quando Fabii Declamationes nostra opera nostrisque impensis velut a situ squaloreque revocavimus, si non debebitis, nostrum tamen imitantes exemplum ad veterum scriptorum indaganda et corrigenda volumina elaborate. Vale.

CLAUDIUS, CLAUDIANUS, Alexandrinus, Poeta, Opera, ex recensione BARNABÆ CELSANI, cum ejusdem Epistolâ ad BARTHOLOMÆUM PAIELLUM. Folio. Vicentiæ, impressit Jacobus Dusensis, sex. Kal. Jun. 1482.
 Editio Princeps. Char. Rom. sine cust. et pagg. num. cum sign. et registro. Foll. 102.

BARNABAS CELSANUS BARTHOLOMÆO PAIELLO, Equiti Vicentino, S. p. d.

MULTA sunt, Bartholomæe Paielle, quæ vel invidiæ vel malignitatis aculeos subterfugere nequeunt, si ea laudare institeris, ut ingentes divitiæ, magnæ clientelæ, summæ dignitates, generis nobilitas, et alia ejusmodi, quæ non minus fortunæ temeritati subjecta, quam ab eadem nobis precario concessa videmus. Sunt et alia invidiosa minus, qualia quæ ad valitudinem, bonamque corporis habitudinem pertinent, quæ divina quadam benignitate et cælesti dono mortalibus elargiuntur; non ea tamen sunt, ut veram homini laudem aut gloriam comparare possint: omnia quidem hæc in te conspiciuntur amplissima, sed sunt cum aliis communia pluribus. Alia igitur in te longe ampliora refulgent, quæ cum pro sui dignitate non sint aliunde conquisita, sed vi animi et industria tua comparata, te non laude modo dignum, sed etiam admirandum quodam modo reddere videntur. Quamobrem nihil est, mi Paielle, quod tanti facias opum et divitiarum tuarum affluentiam, majorum splendorem generis nobilitatem, neque illud in primis (id enim Paiellorum generi jampridem peculiare extitit) quod Lodovicum patrem et te pariter conspicias in equestri ordine collocatum. Illud, inquam, pluris æstimes velim, quod eo ingeniosa doctrina præditus sis, ut in arte poetica emineas: multum (mihi crede) nominis tibi tuisque addideris, si ea quæ ingenii calore confecisti, in lucem de sinu tuo protuleris. Opinor jam te ematuruisse panægyras tuas, heroico stilo compositas, de Italis principibus, de Venetis præsertim dictatōribus, quorum auspiciis præclarissimæ res terra marique gestæ fuerunt. Quid in editionem cessas? An vereris, ne hic tuus labor in reprehensiones incurrat? Nulla te vel improborum iniquitas vel malivolorum odium de illius arcis præsidio dejiciet, in quo certa disciplinæ ratione, et singulari quadam scribendi facultate es collocatus. Cupiebam equidem applicare scripta tua hisce Claudiani operibus, cum ut in justam magnitudinem codex accresceret,

tum ut eruditorum ingenia pensitarent quo flumine eloquentiæ in panægyricis atque elegia fereris, quo nitore verborum floreris, quave sententiarum gravitate refulgeres. Atqui longe secus mihi, quam volebam, evenit. Tu enim non exoratus me mea opinione fefellisti, nihil tuarum panægyrum aut elegiarum edendo, quod eis nondum extremam manum imposuisse diceres. Perlege igitur Claudianum solum, cujus vitam, ut potuimus, in hunc modum edidimus. Errata autem si qua inveneris, partim humanæ imbecillitati, partim librariorum incuriæ velim ascribas.

Vale musarum decus.

PROBUS, MARCUS VALERIUS, Berytius, Grammaticus. Significatio litterarum antiquarum, ex recensione FRANCISCI MICHAELIS FERRARINI. (Brixia). Boninus de Bononis, 1486. Quarto.
Editio Princeps. Char. Rom. sine sign. cust. et pagg. num. Foll. 18, lin. 36.

Nobilissimis Viris ALBERTINO CORRIGIO ac THOMÆ PINOTO, Patriciis Regiensibus, FR. MICHAEL FERRARINUS Regiensis et Carmelita, Observant. Divæ Mariæ, s. p. d.

HIS proximis annis optumi grammatici Valerii Probi de notis antiquis libellus ad manus meas pervenit, vel diuturnitate temporum intercisus, vel librariorum inscitia admodum mendosus. Qui cum maxime necessarius esset ad ea intelligenda quæ binis ternisve aut amplioribus litteris vetustati erant circumscripta, operam dedi labore et industria mea, quantum consequi potui, depravatum corruptumque emendare, ut qui propter plurimas mendas jam Probi esse desierat, auctori sive domino in integrum restitueretur. Multa etiam ipse adjeci, sine quibus plane non potuisset intelligi. Quod ideo non sine ratione factum a me esse puto, quia post Valerii mortem, alii insequuti sunt Cæsares, qui alias notas instituerunt, ut indies se nobis ostendunt, et ex lucubratione mea, quam antiquariam appellari placuit, cognosci et perspicui poterit. Vobis autem amicis meis, quos precipuos habeo, hoc opusculum dedicavi, et nomini vestro consecravi, ut tanquam censores et emendetis et corrigatis, ne municeps vester, Michael Ferrarinus Regiensis, religiosus Carmelita divæ Mariæ, frustra in scrutandis talibus rebus elaboravisse videatur. Avete et Valet.

VITRUVIUS, MARCUS POLLIO, Veronensis. De Architecturâ, Libri X., ex recensione JOANNIS SULPITII, Verulani, cum ejusdem Epistolâ ad RAPHAELEM RIARIUM, Cardinalem. Accedit JULII FRONTINI de Aquis quæ in urbem influunt libellus, cum emendationibus POMPONII et SULPITII. Folio. Sine ullâ notâ. Romæ, typis Georgii Herolt, circ. 1486. Editio Princeps. Char. Rom. maj. et min. sine sign. cust. et pagg. num. Foll. 98, lin. 34.

JO. SULPITIUS lectori, salutem.

CUM divinum opus Vitruvii non modo studiosis sed reliquis hominibus, si in exemplaria innumera diffunderetur, multum conferre posse animadverterem, cessantibus id agere aliis, ut puto in melioribus occupatis, quod diu multumque ad publicum usum desideravi, ipse tandem effeci. Collatis enim multis id genus libris, et in primis uno nostri Delii manu satis accurate perscripto, eum mihi laborem assumpsi, ut quantum per plurimas occupationes meas fieri posset, redderem unum imprimendorum archetypum adeo emendatum, ut parvus labor cuivis alteri ejusdem rei studioso relinqueretur. Quod si fidelis ut spero librarius fuerit, et cum his impressis scripti calamis conferentur, facile fides nostra et diligentia apparebit. Nec tamen illud commiserim, quin complura ex iis quæ ille perverterit, neque enim aliter fieri potest, in postrema pagina annotanda non congeram. Siqua vero in quibusdam Græcis quæ obscura sane depravatæque sunt, interim percunctando, meliora potero invenire, ibidem silentio non præteribo. Figurarum descriptionibus, quoniam earum exempla habere nequivimus, et sunt rationis difficilis, et artificibus laboriose, sua in marginibus spatia servabuntur, ut quom vel nostro vel aliorum studio edentur in lucem, suis locis possint affigi. Interim vero litteratos omnes in quorum manus volumina hæc pervenerint velim oratos, dent nobiscum operam ut habeatur hic auctor emendatissimus, et sit suis undique partibus absolutus; quod quidem spero fore brevi, cum ob ingeniorum copiam et præstantiam, tum ob laudis ardorem maxime cuique erudito adjunctum, quam mihi in publico commodo non appetenti satis blandituram puto, quia primus hoc in stadio curro, et ad certamen, via jam liberaliter strata, reliquos inter se excito. Vale jam, et livore lectio careat; ægeque ut ego cum aliis te quoque sine odio commendare possimus.

RAPHAELI RIARIO, Cardinali, Sanctæque Romanæ Ecclesiæ Camerario,
JO. SULPITIUS Fœlicitatem.

QUICQUID curæ, studii, vigiliarum et opere, in emendando et vulgando Vitruvio posui, quicquid utilitatis in medium affero, quicquid forsitan et laudis consequar, tuæ dedico amplitudini, Raphael Riariæ, Romanæ Ecclesiæ dignissime Camerariæ, certum litteratorum præsidium, fotor ingeniorum, spes publica, patrocinium populorum, benignitatis delitiæ, virtutum quamplurimarum vivida quædam effigies. Cui enim hunc aptius possem quam cui ego sum deditissimus, et a quo me diligi et Victruvium in delitiis haberi intelligo? Immo ad quem libentius architectus ipse se diriget quam ad eum qui sua lectione plurimum delectatur, quique suis præceptis et sæpe et in magnis ædificiis, si vixerit, sit usus: quemque prætoria, villas, templa, porticus, arces et regias, sed prius theatra ædificaturum spe certa colligimus? Tu enim primus tragœdiæ, quam nos juventutem excitandi gratia, et agere et cantare primi hoc ævo docuimus (nam ejus actionem jam multis sæculis Roma non viderat), in medio foro pulpitem ad quinque pedum altitudinem erectum pulcherrime exornasti; eandemque postquam in Hadriani mole, Divo Innocentio spectante, est actam rursus intra tuos penates tanquam in media Circi cavea, toto consessu umbraculis tecto, admissio populo et pluribus tui ordinis spectatoribus honorifice excepisti. Tu etiam primus picturatae scenæ faciem, quom Pomponiani comœdiam agerent, nostro sæculo ostendisti. Quare a te quoque theatrum novum tota urbs magnis votis expectat: videt enim liberalitatem ingenii tui, qua ut uti possis Deus et fortuna concessit. Cum igitur nec desint tibi facultates, nec voluntas gratificandi, accinge te ocus ad hanc beneficentiam alacriter exhibendam. Quid enim popularius, quid gloriosius ista tua ætate facere possis? Q. Catulum, qui primus spectantium consessum inumbravit, jam æquavisti. Claudio in pictæ scenæ varietate non invidemus. Antonii argenteam, Petreii auream, Catulique eburneam ut luxum nimium expetit nemo. Versatilem et ductilem quando libuerit facies non difficulter. Illud unum igitur superest, ut mediocrem locum ex Victruvii institutione constituas, in quo juvenus tibi deditissima ad majorum se imitationem in recitandis poematis fabulisque actitandis in deorum honorem festis diebus exerceat

honestisque spectaculis et moneat populum et exilaret: nam quæ voluptas potest cum hac spectandi delectatione conferri? quæ per oculos et aures blande in animos influens, eos titillat, movet, docet, et afficit. Valeant ergo digladiantium inter se hominum, muta, funestaque, et cum bestiis vix unquam sine humana cæde spectacula, et vel hic litteratis, vel in campo militaribus delectemur. Ea autem ut quam optime et sæpissime fiant, theatro est opus. Quo quid fieri et presentibus et posteris jucundius potest? Si enim post Pompeianum illud marmoreum et capacissimum, minora et incultiora magnæ suis gloriæ fuerunt auctoribus; quantæ tibi nunc erit, quom nullum integrum extet, si aut dirutum repara-veris, aut novum erexeris? Ædes sacras quarum est maxima copia (atque utinam tam sancte quam passim deos veneraremur) in ætate provectiori ponere poteris: producet enim tibi vitam omnipotens, si bene feceris, et ad summa rerum te evehet, ut non modo maxima quæque urbium ornamenta, sed etiam novas urbes constituas. Nunc vero hæc occasio prætermittenda non est. Vides enim magnum ad Romam ornandam inter præstantissimos et fuisse jampridem et esse certamen, ac unumquemque in suæ laudis argumento, quod prudenter excogitare versatos esse atque versari. Sixtus, Pontifex Maximus, compluribus sacris ædibus instauratis, pontem refecit, vias direxit et stravit, bibliothecam copiosissimam ordinavit, tum divæ Virgini speciosissima templa ædificavit; Innocentius vero, ad illum et Paulum superandum erectus, omnia præclara et popularia cogitat. Itaque imposito bellis fine, prætorio suburbano peracto, agilitatis certaminibus et equitum concursuionibus, dotalibusque et sumptuariis legibus revocatis, Falconis Sinibaldi sui questoris, summi consilii, fidei, auctoritatis, et patriæ amantissimi viri, et Marcelli Capiferri Nicolaique Porcii ædiliū singularis amicitiae, cura, tum flore Campus, tum Circus Flaminius lateribus aptissime sternitur. De Gymnasio nostro ever-tendo et magnifice construendo (quod utinam præoccupasses, ibi enim quotidiana omnium disciplinarum eduntur spectacula,) prudentissimi reformatores jam iniere consilium, et eurythmiam et symmetriam disposuere. Quæ cum ita sint, quid aliud novi huic est sæculo reliquum nisi ut aut fontes inducantur, aut theatrum ædificetur? Fontes vel tu postea, vel quivis alius cum multa utilitate gratiaque inducet. Nunc theatrum quin vel instaures vel

novum construas cave ne differas, ne tantam expectationem et spem eludere videaris. Difficile est enim amantissimi populi desiderium aut diu protrahere, aut omnino frustrari: gratia enim qua nominis celebritas viget vel remittitur vel extinguitur: quod ne tibi possit accidere. Age hanc gloriosam provinciam, toto populo optante, et ut magnificentius et instructius erigas, aurum per singula capita ultro conferente, jam arripe, et te gratiosum et clarissimum, hac insigni liberalitate, gratiosiore illustrioremque reddens, perpetua populum Romanum voluptate, cum æterna tui memoria bea. Interim vero nostrum hoc munusculum queso ne asperneris, atque ut ei, donec tibi nostris aliquid fabricatum manibus afferam, acquiescas, dignationem tuam magnopere velim oratam. Vale.

VETERES DE RE MILITARI SCRIPTORES; scilicet FLAVIUS VEGETIUS de Re militari; ÆLIANUS de instruendis aciebus; SEXTUS JULIUS FRONTINUS de re militari, edente JOANNE SULPITIO VERULANO, cum ejusdem Epistolâ ad PETRUM PAULUM DE COMITE. Editio Princeps. Impressum Romæ, per Eucharium Silber, alias Franck, 1487. Quarto.

JO. SULPITIUS VERULANUS PETRO PAULO DE COMITE, Juveni generoso et strenuo, S. p. d.

CHARI discipuli fidus præceptor non facile obliviscitur, Petre Paule; durat enim mihi adhuc illa tui instituendi et quæcunque ad te ornandum subministrandi sollicitudo. Quare ad discendum rursus te revoco, non poeticen aut historicen aut oratoriam, ad quas tibi plurimum hæc lectio proderit, sed ipsam militarem disciplinam; in qua te sub peritissimi fratris tui Jo. Baptistæ et monitis et auspiciis hactenus exercuisti, et jam sub Nicolao Ursino Suanæ comite sororio tuo auspicacius exercebis. Ut nihil igitur quod ad eam callendam est opus desideres, tres de ea re scriptores egregios quos nuperrime recognovi, Vegetium, Ælianum, et Frontinum simul conjunxi, et ut emendatissimi in tuas, et in aliorum manus venirent effeci. Videbis in primo qui verborum novitate et castrensibus verbis persæpe utitur, omnem rei militaris scientiam ex maximis optimisque auctoribus in perspicuam brevitate enucleatam, quæ te excitatum, solertem, audentem cautumque reddet. Alter pugnandi et acierum instruendarum sic te scientiam edocebit, ut tantum sit tibi animorum hæc lectio

adjectura, ut non dubitem quin clarissimi patris fratrisque tui illius simillimi vestigia imitatus, in præstantissimum virum sis evasurus. In tertio autem exemplorum id genus tantam copiam lectitabis ut etiam disertum in re militari sit te redditura. Vale.

HOMERUS, Poetarum Princeps, Græcus. Opera omnia; scilicet, Ilias et Odyssea, Batrachomyomachia, et Hymni, Græcè; ex recensione DEMETRII CHALCONDYLÆ, Atheniensis, et DEMETRII, Cretensis; cum duplici Præfatione, unâ BERNARDI NERLII, Latinè, alterâ CHALCONDYLÆ, Græcè. Accedunt Exegesis HERODOTI de vitâ HOMERI, PLUTARCHUS de vitâ HOMERI, ac DIONIS CHRYSOSTOMI Sermo de HOMERO, Græcè. Folio. Florentiæ, sumptibus Bernardi et Nerii Tanaidis, Nerilii Florentinorum, labore verò ac dexteritate Demetrii Mediolanensis Cretensis, nono mensis Decembris, 1488.

Editio Princeps. Char. Græc. sine cust. et pagg. num., aut inscriptione in fronte; cum sign.; literæ initiales desiderantur, sed spatium, quo minuculator eas depingere possit, vacuum relinquitur. Distinctionis signa observantur punctum et comma. Quævis pagina integra 31 lineas longas complectitur. Hoc opus præstantissimum in duo volumina dividitur, quorum Tomus Primus foliis 249 constat; scilicet, Prolegomena, Foll. 41, literis AI—EX signatis, et Ilias, 208 Foll., 26 plagularum fasciculis literis AI—R VIII insignitis. Tomus Secundus foliis 189, et plagularum fasciculis 24, literis AAI—ETETU insignitis, constat, et Odyssea, Batrachomyomachia et Hymnos XXXI complectitur.

BERNARDUS NERLIUS PETRO MEDICÆ LAURENTII filio. S.

CUM doctissimorum hominum et horum gravissimorum sententia, Græcas literas non solum Latinis plurimum ornamenti afferre, sed etiam pernecessarias esse animadverterem, omni studio ac labore ad hæc studia percipienda me converti. Sed cum viderem nonnullos litterarum Græcarum studiosos ob inopiam librorum magno affici incommodo, quod et ipse una cum illis experiebar, operæ pretium me facturum existimavi, si eadem ratione tum horum tum meæ incommoditati occurrerem, qua Latinas litteras discentibus jampridem consultum esse videbam. Itaque ut et de Græcis litteris bene mererer, et earum studiosis aliquo modo pro-

dessem, utque alii copia librorum allecti, ad hæc studia magis incitarentur, decrevi Græcum aliquem auctorem, qui et apud eos nobilissimus esset, et nobis discentibus perutilis foret, imprimendum suscipere. Quod etsi arduum et perdifficile videbatur, tamen cum ea quæ ad hoc opus conficiendum necessaria erant, in hac nostra civitate concurrerent, ejusmodi occasionem minime prætermittendam putavi. Nam ut omittam Nerii fratris liberalitatem, et Joannis Accaioli auxilium, Demetriique Cretensis dexteritatem, id inprimis mihi oportunum fuit maximeque optatum, quod ad hanc rem Demetrium Chalcondylem Atheniensem nactus eram, virum profecto tempestate nostra doctissimum, preceptoremque meum, a quo hujusmodi opus accuratissime recognosci posset. Perdifficile enim mihi videbatur sine eruditissimo viro id operis castigatissimum emendatissimumque fieri posse. Itaque ex illius consilio Homerum, ut vetustate primum, ita etiam divino quodam ingenio summum poetam ac litterarum fontem elegi; qui quidem ob incuriam atque negligentiam librariorum ita sui dissimilis videbatur, ut in nullo fere codice, quamvis perveteri, integer agnosceretur. Quamobrem eruditissimi sane viri opera, qualem Demetrium nactus est, summopere indigebat, qui et amore quo me non mediocri prosequitur, et communis utilitatis gratia maxime adductus, ipsa Homeri opera singulari diligentia summoque studio, cum Eustathii commentariis conferens, examinavit atque emendavit, cujus quidem viri diligentiam, aut nihil arbitror præteriisse, aut siqua præteriisse videbuntur, ea certe vel dubia quædam sunt, vel ejusmodi, ut ea in tali tantoque opere justus æquusque rerum æstimator non magnifaciat. Ad hæc non solum Homeri opera quæcunque reperiuntur, quæque ejus feruntur, imprimenda curavi, verum etiam his adjeci Herodotum, Plutarchum, atque Dionem, qui et poetæ vitam litteris diligentissime mandaverunt, et sensus utriusque divini operis, mirumque ordinem ac doctrinam omnium rerum cognitione plenam, ita gravi judicio subtilique acumine discusserrunt atque examinarunt, ut studiosos et utilitatis plurimum ex eorum lectione consequuturos, et poetam altius perfectiusque intellecturos minime dubitem. Quæ omnia cum jam ad optatam metam perducta sint, multoque felicius quam ab initio existimaram, annuente Deo, successerint, constitui, Petre Medices, ut hæc omnia nomine tuo impressa ederentur, quem a pueritia Græcis institutum litteris cognovi,

videoque in Homeri præsertim lectione quotidie versari. Quod si tibi gratum jocundumque esse intellexero, vel hac una re cumulatissime mihi putavero satisfactum. Vale.

FLORENTIÆ, idibus Januariis, M.CCCC.LXXXVIII.

MUSÆUS, Grammaticus Atheniensis. Opusculum de HERONE et LEANDRO, Græcè et Latinè, cum Epistolâ ALDI MANUTII Græcâ, et duobus Epigrammatibus MARCI MUSURI, Græcè et Latinè. Quarto. Venetiis, impensis et dexteritate Aldi Romani, circa 1494.

Editio Princeps. Char. Gr. et Rom. sine cust. et pagg. num. cum sign. Foll. 22, lin. 20.

ALDI MANUTII PRÆFATIO.

Ἄλδος ὁ Ῥωμαῖος τοῖς σπονδαίοις εὖ πράττειν.

ΜΟΥΣΑΙΟΝ τὸν παλαιότατον ποιητὴν ἠθέλησα προοιμιάζειν τῷ τε Ἀριστοτέλει καὶ τῶν σοφῶν τοῖς ἑτέροις ἀντίκα δι' ἐμοῦ ἐντυπωσόμενοις τῷ τε εἶναι αὐτὸν ἡδιστον ἅμα καὶ λογιώτατον καὶ μάλιστα ὡς ἂν εἰδῆτε τὰ παρὰ τούτου τῷ Οὐιδίῳ δανείσθεντα δαιμονίως τῷ ὄντι καὶ εὐφυῶς· καὶ ὅπως αὐτὸν ἐμιμήσατο ἐν ταῖς Ἡροῦς καὶ Λεάνδρου πρὸς ἀλλήλους ἐπιστολαῖς. Λαμβάνετ' οὖν τουτὶ τὸ βιβλίδιον, οὐ προῖκα μέντοι, δότε δὲ τὰ χρήματα, ἵν' ἔχω καὶ αὐτὸς πορίζεσθαι ὑμῖν πάσας τὰς τῶν Ἑλλήνων ἀρίστας βίβλους, καὶ ὄντως εἰ δώσετε, δώσω· ὅτι οὐκ ἔχω ἐντυποῦν ἄνευ χρημάτων πολλῶν. πιστεύετε τοῖς οὐκ ἀκινδύνως ἐμπειρασθεῖσι καὶ πάντων μάλιστα οὕτωςι λέγοντι Δημοσθένει. Δεῖ δὴ χρημάτων, καὶ ἄνευ τούτων οὐδέν ἐστι γενέσθαι τῶν δεόντων· οὐ μὴν φιλοχρημάτως ἔχων, μᾶλλον δὲ τοῖς τοιούτοις ἀπεχθανόμενος ταῦτά γε εἴρηκα, καὶ τοι χρημάτων ἄνευ οὐ δυνατόν εὐπορεῖν ὦν ὑμεῖς μὲν ὑπερβαλόντως ἐφίεσθε, αὐτοὶ δὲ πολλῷ μόχθῳ καὶ δαπάνῃ πεπονηκότες διατελοῦμεν. Ἐρῶσθε.

ΜΑΡΚΟΥ ΜΟΥΣΟΥΡΟΥ ΤΟΥ ΚΡΗΤΟΣ.

ΝΗΘΣ ἦν ἀνὰ Σηστὸν ἀγίνεον ἦχι θυηλὰς
Κυπρογενεῖ, σπεύδοντες ἐτήσιον· αὐτὰρ δ' ὁ τόξον
Οὐλὸς Ἔρως βάσταζε· διοιστεῦσαι δὲ μεμηνώς,
Ὅξέα δενδίλλεσκε· πικρὸν δ' ἵθυνεν οὔστὸν
Μητρὸς ἐπ' ἀρήτειραν, ἐπισπέρχων δ' ἐπελάσθη

Ἦπατι Λειάνδροιο κόρης φρένας αἶψα περήσας,
 Ἀμφότεροι δὲ πόθου αὐτῷ πεφορημένοι οἷστρεφ,
 Ἀλλήλων ἀπόναντο· γάμων δὲ συνίστορα λύχνον
 Λαθριδίων θήκαντο· σιδήρειον δὲ λελογχῶς
 Αἶμα, πολυπλάγκτης προὔδωκε ποθεῦντας ἀέλλαις,
 Καὶ σφε φάους μὲν ἄμερσεν, ἄμερσε δὲ καὶ φιλοτήτων.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. ΕΙΣ ΜΟΥΣΑΙΟΝ.

Καὶ φρένας ἀδρήστεια θεῶν ἔλε, δὴ γὰρ αἰοδαῖς
 Στεῦτο λαχεῖν Ἄρης, μῦνος ἄποινα πόνων.
 Τοῦτο κλύων νεμέσῃσ', ὅτ' ἐοῖς ἐπενήνοθεν ἔργοις
 Ἀχλὺς ἄδην, Ἄρευσ τ' οὐ χάδεν ὕβριν Ἔρωσ.
 Μουσαίῳ δ' ἐπέτελλεν. ὃ δ' ἐκλήϊζε ποθεύντων
 Οἷστρον ἀποδρέψαι παρθενίης κάλυκας.
 Αἰνείσθω δὲ μικρῇσιν ἐπιστίξας σελίδεσσιν,
 Ὅσ' ὀλίγαις παίζων χερσὶν ἔοργεν Ἔρωσ.

MARCI MUSURI Cretensis.

TEMPLUM erat in Sesto, porriciebant ubi libamenta
 Veneri festinantes quotannis, at arcum
 Vafer Amor gestabat, jacularique gestiens
 Acute circumspectabat, amaramque contorsit sagittam
 Matris in sacerdotissam, properansque inhæsit
 Epati Leandri cum puellæ præcordia statim transfodisset.
 Utrique autem cupidinis eodem percussi furore,
 Sui potiti sunt: nuptiarumque consciam lucernam
 Clandestinarum posuere: ferreum autem illa sortita¹
 Sanguinem, multivagis prodidit amantis² procellis
 Et eos luce privavit, privavit etiam lusibus venereis.

EJUSDEM in MUSÆUM.

ETIAM præcordia invidia deorum tetigit, nam carminibus
 Jactavit se consecutum Mars præmia laborum.

¹ Sic in orig.

² The i turned into e with pen.

Id audiens indignatus est quod sua obumbraverunt opera
 Tenebræ satis, Martisque non tulit invidiam Amor;
 Musæoque mandavit, ille vero canebat amantium
 Furorem decerpenti virginitatis florem.
 Laudetur ergo parvis panxisse marginibus
 Quæ parvis ludens manibus patravit Cupido.

QUINTILIANUS, MARCUS FABIVS. Declamationes CXXXVIII; ex recognitione
 THADÆI UGOLETI, cum ejusdem Epistolâ ad GEORGIUM ANSELMUM,
 nepotem suum. Folio. Parmæ, per Angelum Ugoletum Parmensem,
 1494. In fine:

"M. Fabi Quintiliani Declamatoris Declamationes CXXXVI. Parmæ, finiunt
 per Angelum Ugoletum Parmensem, Olympiade quingentesima sexa-
 gesima octava, qui est annus a salute Christianâ MCCCCXCIII. quinto
 nonas Julii, regnante illustrissimo Joanne Galeaz Mediolani Duce Sexto,
 et inclyto Ludovico Patruo gubernante."

Editio princeps Declamationum omnium quæ in prioribus editionibus non
 inveniuntur. Char. Rom. cum sign. et foll. i. ad LXXXVI. num. et 2 ff.
 pref. non. num. Foll. 98, lin. 40; custodes desiderantur.

THADÆVS UGOLETVS GEORGIO ANSELMO, nepoti, viro eruditissimo, S. p. d.

M. VALERIUM Probum, grammaticum acutum et diligentem,
 quem pluribus contractis exemplaribus veteres libros men-
 dosos, et ob id prope neglectos, emendare, distinguere, adnotare
 solitum accepimus, nec ulli præterea grammatices parti deditum;
 hunc morem, sive temporum incuria seu doctorum penuria, diu
 intermissum et pene aboletum, paulo ante Laurentius Valla, vir
 eloquens et eruditus, cum in aliis tum in divina emendatione,
 revocavit. Multi quoque ætatis nostre celeberrimi nominis viri,
 et utriusque lingue doctissimi, hunc æmulati, non minimum ad-
 miniculum liberalium artium studiosis attulerunt. Quorum ex-
 emplo cum me provocares, ut M. Fabi Quintiliani, Quintiliani ut
 opinor Institutionum Oratoriarum scriptoris avi, Declamationes
 (hoc est forensium actionum meditationes) quæ diu in ruinis linguæ
 Latinæ delituerant emendarem, quo forensis eloquentia, quæ,
 multis annis evanuit, hic fundamentis restauraretur, aut saltem

qualescunque apud me essent impressoribus cottidie efflagitantibus traderem, nec in arca stragulas tenerem, quemadmodum hi quos festive et eleganter, ut omnia, bibliophagos appellitare soles. In hoc quam lubenter adquievi, in altero enixe repugnavi. Nam cum trifaria exemplaria depraventur appositione aut commutatione aut subtractione, multaque hujusmodi essent in his libris corrosis, squalidis, ac carie obsitis, utpote nuper, e ruderibus erutis, quæ ex unico exemplari emendare desperarem, malui ut qualescunque essent tuo auspicio in lucem postliminio redirent, quam a tineis (ut major earum pars) corroderentur. Confusas tamen antea leges, argumenta, declamationes, sermones (ne beneficium nostrum gratia sua fraudemus) separavimus, et in pristinam formam redigere curavimus. Correximus etiam nonnulla librariorum vitia, temporum nequaquam multa intacta omissimus, ne forte magis depravaremus. Addidimus Declamationum indicem, ut curiosius lector exoptatas facilius inveniatur. Bene Vale.

ANTHOLOGIA GRÆCA, sive Florilegium diversorum Epigrammatum, Græcè, cum Scholiis Græcis, ex recensione MAXIMI PLANUDIS, curâ ac studio JOANNIS LASCARIS Rhyndaceni, cum ejusdem Epistolâ ad PETRUM DE MEDICIS, litteris quadratis capitalibus impressa. Florentiæ, per Laurentium Francisci de Alopa, Venetum, III idus Augusti, 1494. Quarto.

Editio princeps, Char. quadratis, sine cust. et pagg. num. cum sign. Foll. 279, lin. 28.

JO. LASCARIS Rhyndacenus PETRO MEDICI, S.

CUM Græcas litteras quæ per multas jam ætates sopitæ non minus profunda quam Latinæ dormitatione obtorpuerant, experrectas sensimque ab interitu sese recipientes inspicerem, ut eas aliquando a fedissima barbarie, qua diu jam et iniquissime opprimuntur, in pristinum nitorem et dignitatem remeare posse confiderem; non alienum ab officio meo esse existimavi, ut si quid esset in quo his opitulari possem, quicquid foret id tandem præstare eniterer: atque adeo monitus Epicteti sententia, qui nec minima in quovis studio præcipit esse despicienda, novam hanc et litterarum studiosis perutilem imprimendo occasionem nactus, litterarum Græcarum elementa a deformi et indecenti admodum

depravatione vendicare constitui. Cumque animadverterem earum notas, quæ in præsentia sunt in usu, impressioni adhibitæ nec excudi commode nec apte invicem cohærere posse, quod perplexæ nimium et circumvolutæ sint, priscas litterarum figuras, jam diu obsoletas, diligentius inquisivi, atque huic imprimendi artificio per excusores atque id genus opifices accommodatas impressoribus tradidi. Curavique ut his epigrammatum ante omnia rarissimum et egregium opus in quamplurima editum exemplaria, litterarum studiosis passim legendum exhiberetur, quo ex hac re librorum quoque penuriæ pro virili mea consulerem. Id autem quodcunque est studii et laboris mei tibi, Petre Medices, dedicare constitui: non solum quod mea tibi omnia debeo, verumetiam quoniam quicquid ad antiquitatem quovismodo aut ad rem litterariam pertinet, tibi præter cæteros deberi existimo. Tu enim es Medicum familiæ columen, quæ ad antiquitatem reparandam tantam curam susceperit, tantumque ante alios studium adhibuerit, ut soli fere omnium his temporibus majores tui perspexisse videantur quantum utilitatis et decoris præclarissima antiquorum exempla afferre possint posterioribus sæculis. Nec vero ea nunc tuorum facta mihi commemoranda sunt, quæ ante actæ ætatis præstantium virorum ingenia ingenti præconio celebrant, quæ bibliothecæ publicæ attestantur, tuorum exstructæ sumptibus, et librorum varietate multiplici refertæ. Laurentii certe parentis tui præstantissimi viri inceptum, ad magnam antiquitatis partem reparandam tu facilius perfectum reddes, quam ego pro meritis laudare queam. Ille enim cum antiquitatis usque studiosissimus fuerit, et aliorum opificum ingenia non vulgaribus premiis excitaverat, et ad disciplinas revocandas ducenta nuperrime antiquorum volumina e Græcia et finitimis regionibus collecta in hanc præclarissimam civitatem magna diligentia et sumptibus transferenda curaverat. Inter quæ non minus quam octoginta opera hac tempestate incognita, nonnulla etiam quorum vel autorum nomen ignorabatur jamdiu neglecta, siquidem τὰ χερείονα νικᾷ, poeta ait, ab interitu sunt recuperata; quæ tu mox omnia, Petre Medices, et permulta alia jamdiu conquisita, in pulcherrimam illam bibliothecam tuam, quæ jam semistructa conspicitur, ad communem studiosorum utilitatem solita benignitate familiæ collocabis; ut tuum quoque nomen non ab uno, εἰς γὰρ ἀνὴρ οὐδεὶς ἀνὴρ, καὶ μία χελιδὼν ἔαρ οὐ ποιεῖ, verum

a quamplurimorum ingeniis hoc beneficio excultis et auctis apud posteros illustretur, non minori laude quam Ptolemæi regis; ille enim celebratissimis illis bibliothecis florentibus ea tempestate favit disciplinis, tu autem ex hac tanta ac tam rara veterum autorum copia, disciplinas omnes a colluvie qua nimio jamdiu dedecore obruuntur, emergere tentantes, viriliter eximes purgabisque, et in pristinum nitorem dignitatemque restitues: ut nostrum etiam hoc circa antiquitatem studium ad quantulamcunque ejus particulam reparandam attineat merito tibi censuerimus esse dedicandum, quando et jure familiæ ad te pertinet, et debetur id quidem beneficio quod expectant a te litterarum studia, et Græcarum præcipue, in quibus etiam a pueritia non sine magna ingenii tui laude versatus es. Has itaque litterarum figuras ut vel ab elementis ipsis barbaries abstergatur atque exterminetur, probabis tu quidem quale tuum ego novi judicium, et prodeuntes jam in medium tuo patrocínio alios quoque probare compuleris, si quamplurimi antiquorum codices tuo jussu et beneficio his elementorum figuris imprimantur. Ego vero nequid in hac re temere videar innovasse, vel eorum causa qui non facile admittunt hanc litterarum instaurationem, brevibus ostendere tentabo his elementorum figuris, quæ modo a nobis traditæ sunt impressoribus, antiquissimos esse usos. Nec tamen crediderit quispiam quod ego existimari velim solum me aut primum litterarum advertisse figuras quibus antiquitas uteretur, quando ex numismatum marmorumque atque id genus inscriptionibus vel cuivis sese offerunt. Verum quod opus fuit præstiti, ut illam potissimum formam eligerem huic imprimendi muneri accommodandam, quæ vetustissima et inprimis vera esse videretur. Quæ res eo extitit factu difficilior, quo pluribus modis hæ litterarum notæ et varie admodum expressæ inveniuntur: adeo ut quidam etiam talium antiquitatum investigatores hinc affirmare ausi fuerint, quot linguis Græcos tot etiam usos litterarum figuris; quibus haudquaquam assentior, qui minime putem priscos illos Græcos sive Cadmo et Danao, sive Orpheo admonente, modis adeo variis litterarum exarasse figuras, sed unam et eandem primum constitutam, ac vulgo deinde corruptam vetustatis injuria in varias recessisse. Quod etiam in his quibus Romani a principio usi sunt elementis contigisse videmus: idem enim litterarum modus cum ad varias nationes, veluti in colonias, trans-

migraverit, varius apud singulas, atque ab archetypo admodum dissimilis, corruptus inspicitur. Nam quis asseveraverit alias esse Theutonum, alias Hispanorum, aut ipsorum quoque in Italia Lygurum elementorum figuras, nisi qui et mercatorum indiscretas notas inter litterarum formas contenderit esse connumerandas. Quod certe absurdum esset : omnes enim hæ figuræ Latinæ volunt esse, et cum a Romanis unis defluerint exscribentium vitio magis atque magis in incertas ac multiplices tempore abierunt. Idem etiam in Græcis contigisse existimandum est, si dederimus his varie antiquos esse usos. Non tamen quod cessit vitio sequendum est; neque idcirco figuras omnes diligenter conservare debemus, sed antiquissimam et ab omni parte æqualem atque pulcherrimam. Nam in linguis alia ratio est; cum enim multa extent antiquorum opera aut arctioribus aut magis solutis composita numeris, neque eadem lingua omnia, verum utcumque vel solo nati et genere autores, vel disciplinæ participes extitere, vel majestatis et excellentiæ cupidi in elocutione, quæ facile in poemate ex varietate etiam linguarum comparatur, cum is sit linguarum usus; ad auctorum intelligentiam, et metricæ scribendi commoditatem omnes amplectamur necesse est, cum in ipsis autoribus præscriptæ castigatæque, ac rationibus nonnullis et methodis per antiquos grammaticos in brevem quandam differentiam redactæ sint. In litteris autem utinam librariorum quoque manus coherceri et ad simpliciore formam dirigi potuissent; non enim ita majori ex parte et Latini et nostri codices corruptissimi legerentur; sed librariorum illud vitium quod celeritati consuleretur, æquiori ferendum est animo. In imprimendo autem inconsulti videtur esse hominis, ita corruptas et indiscretas notas, confusasque et inter se complicatas ac pro indoctissimorum quorumque arbitrio deformatas, nullo elegantiore studio operaque fuisse persecutum, cum veræ et simplices figuræ facilius excudantur, et aptius propter parilitatem cohæreant, et quæ cum pulcherrimæ sint majestatem quandam præ se ferre videantur; ut solæ quodammodo dignæ appareant, quibus præclarissima antiquorum memoria renovetur. Difficultatem vero legendi objicientibus in his tam simplicibus nihil respondendum est; nam eorum quoque ineptitudinem usus, certo scio, non multo negotio redarguet. Quod autem his figuris antiquissimi usi sunt et antiqua ut dictum est numismata ad Alexandri usque et

Philippi tempora satis idoneum testimonium perhibent. Verum certioribus etiam indiciis diligentius investigantes id deprehendere possumus.

Et Ἀλφα primum elementi forma ex pentagono figura dignoscitur, eam enim quod ex quinque Ἀλφα talis figuræ qualem approbamus invicem implicitis connexa est, hoc modo ★ πεντάλφα appellatam in reliquiis magicorum librorum qui sub Hermetis et Pythagoricorum feruntur nomine invenire licet. Γάμμα vero figuram Γ Δίγαμμα, quo vetustissimi utebantur in principiis dictionum a vocali incipientibus, recte signatum indicaverit; si enim Δίγαμμα ex duabus est lateralibus lineis, ut ait Dionysius, uni rectæ conjugatis, hoc modo F, una uni conjugata μονόγαμμα conficiet. Verum hujus elementi talem figuram et proportionem ex quarto etiam Jamblichi de secta Pythagorica, ubi de habitu et proportionem numerorum docens qui ad aliquid considerantur, γαμμοειδῶς voce utitur, exactissime possumus deprehendere. Δέλτα triangularem apud antiquos Δ habuisse figuram, et Ægyptus ipsa propter triangularem formam δέλτα appellata, et pars in Ægypti medio ejusdem nominis, et libelli δέλτοι nominati, quod epistolæ etiam antiquitus triangulari figura plicarentur, et ἔμβολον acies ad cunei spetiem structa, et media pars figuræ rombi, et demum δελτωτὸν sydus, hanc δέλτα figuram manifestissime approbant: quin et Galenus, in libello qui Medicus inscribitur, figuras quasdam fronti accidentes triangulares ait et δέλτα similes.

De Hta quoque legere est in commentariis, quæ in Thracem Dionysium Diomedem et Porphyrio ascribuntur. Quod HTa nunc appellatur, dum Hellenes sexdecim adhuc litteris uterentur, spiritus locum tenuisse, additumque vel detractum vocalibus aspirationem aut levigationem significasse; ex quo vero inter litteras connumeratum longi E locum obtinuit. Eadem figura in duas perpendiculariter partes disecta, alterum semisectum aspiratum præbuit spiritum, alterum vero tenuem. Legitur præterea apud eosdem grammaticos lateralem lineolam rectæ exterius, id est a parte adjunctam dextera hoc modo † aspiratum accentum reddere, interius vero ‡ tenuem: tales igitur spiritus invicem conjuncti Ἦτα litteræ figuram demonstrabunt. Λάμβδα figura ex Λ acuto et gravi accentu quos disectum facit, ut iidem dicunt grammatici, constare potest. De accentibus autem nihil necesse est in

præsentia dicere, cum a grammaticis figurentur. Λάμβδα tamen forma et a sutura occipitis, quam λαμβδοειδῆ vocant medici, et a monangulo qui ad λάμβδα spetiem λάμβδωια appellatur apud K arithmeticos, facile dignoscitur. Κάππα quoque, et Σίγμα, quæ Σ Κοππατίας et Σαμπφόρας equos antiquitus nuncupabant, non ad autoris id apud Suidam referentis solummodo tempora, sed quod mirum forte videbitur, ad hanc usque ætatem in Asia equis inhusta T figuram suam liquido patefaciunt. Ταυ et Υ alterius figura apud Lucianum, in libello cui Δίκη Φωνέντων est titulus, ex ea pœna quam Σίγμα elementum Ταυ litteræ putat esse statuendam quod Υ ejus locum subripiat manifesta est. Υ autem neminem latet, namque et Hyacinthus flos celeberrimus, et vulgo feruntur versiculi, Φ 'littera Pythagoræ discrimine secta bicorni.' Sed Φι quoque formam nos edocuit qui caduceum scribit baculum esse mediocris mensuræ, anguibus utrinque supra ejus medium complicatis in circuli modum, X ut baculus sit diameter, ad similitudinem φι litteræ. Χι autem ex diagonio sive dialello figura, quam et χιαστόν et χι appellant rheto- X tores discernimus. Et asteriscum in hunc modum X signatum invenimus. Scribit autem Eustathius χι litteram quatuor punctis inter lineas, ad ipsam conjunctionem distinctam asterisci præbere signum. Quinetiam ex Timæo Platonis, ubi harmonicam animæ constitutionem quasi producit in longum, mox per longitudinem dividit, lineisque duabus effectis, alteram per medium admovet alteri, atque ejusmodi intersectionem χι litteræ similem dicit; hinc etiam hujus elementi figuram dignoscimus, siquidem axium inter sese et zodiaci cum æquinotio intersectiones, autore Proclo, hoc loco Π allegorice ponit Plato, χι litteræ formam præ se ferentes. Πι duplici figura signavimus quod passim utraque inventa sit, ut minime potuerim antiquiorem discernere, cum præsertim alteram Pi Latinum inde deductum parva declinatione referre videatur. Alterius autem figura quod levæ dexteram lineæ demittit æqualem, ex notis illis constare possit, quibus etiam antiquissime numeri signabantur, ut in decretis et in antiquis monumentis inventum est. Quibus etiam notis Solonis leges memoria proditum est pœnas pecuniarias signatas habuisse. In illis enim comperio in antiquis adhuc voluminibus in calce operum quandoque signatis Πι δέλτα medium in se continens, hoc modo Π, quinquaginta significare. Item Πι Ητα Π medium in se continens, hoc modo, Π quingenta. Item Πι Χι

medium in se continens hoc modo Η quinque millia. Π enim Η quinque significat, Δέλτα decem, Ητα centum, Χι mille, quæ Π Π contenta, id est, quinquies repetita, prædictos reddunt numeros. Δ Sed hæc sic habent, non omnino præter rem hoc loco inter-Η pretata, quandoquidem et notæ sunt antiquissimæ, et eas admodum paucis existimem esse cognitās. Π autem tunc forte dicitur aptius ΔΕΛΤΑ, et ΗΤΑ, et ΧΙ in se medias continere, si levæ lineæ parem habuerit dexteram. Quid quod et ΘΗΤΑ figuram lugubris litteræ ex fabarum floribus, autore Varrone, ut refert Plynius, possemus asserere. Et de Μ and Ν aliquid in medium afferre ex M fragmentis Florentii de ponderibus et mensuris. Necnon et de Ν Ιωτα, et Ω, per nomen ΙΩ ex Ovidii versu, littera pro verbis quam Ι pes in pulvere duxit. Et de Ψ figura ex trifissili epitheto; immo Ω et Ρω figuram et utriusque Ο quemadmodum et Αλφα ex earum Ψ prolatione, quam Dionysius Alicarnasseus distinguere docuit, con-Ρ jicere posset aliquis. Et Ζητα figuram a zeta parte ædium: non Ο enim ἀπὸ τοῦ ζῆν, neque ἀπὸ τοῦ ζέειν, zetam et zeteculam, ut Ζ quidam, etymologiæ ratione minus habita, sed a Ζητα litteræ figura, quemadmodum et Σιγυα sedile apud Martialem ab elementi forma denominatum existimo. Et Βητα sane formam mediæ Β litteræ ex partibus quarum sit media figurare tentarem; verum ne in ἀπειροκαλίαν incidisse videar de his, ac de reliquis aliis, si cui curæ fuerit investigandum relinquo; præsertim cum de quibus disseruimus liquido fere constet, ut sit existimandum reliquas etiam quas cum his inventas ut aptissime cohærentes approbavimus veras esse elementorum figuras, quibus antiquitas uteretur. Et hæc quidem attigisse de veterrimis litterarum figuris non ab re mihi visum est, Petre Medices, cum tibi ante omnia rem gratam facturum me esse existimaverim antiquitati summopere dedito. Quod! mehercules, excellentis puto judicii, cum in omni antiquorum conatu omnique opere magna semper aliqua et occulta deprehendatur ratio; unde et hæ quoque litterarum figuræ talem dimensionem et responsionem invicem habere videntur, ut demonstrare facile quis possit, nullas alias figuras tam varias inter se, ex tanta linearum quantitate, tantam proportionem convenientiamque servare potuisse, ut non immerito sit fides historiæ præbita Cadmum secessum sibi delegisse epigrammeam fontem e re denominatum ad earum excogitationem. Ad tam pulchram, enim, tam insignem, denique artificiosam

figurarum dispositionem et loco opportuno et tempore opus fuit, quandoquidem et forma, et vox, et nomen earum symbolum aliquod præ se ferat Plutarchi testimonio. Quod enim gravissimus et sapientissimus autor in eo libello quem de EI quod erat in Delphis composuit de una affirmat littera, de reliquis etiam conjectari licet. Hactenus de litteris. De libro autem Epigrammatum nihil ducimus in præsentia disserendum; ipsa enim passim jam edita apud egregia studiosorum ingenia, suam sibi gloriam vendicabunt. Illud unum non prætermittam, hoc epigrammatum ἀνθολόγιον ab Agathia concinnatum esse præstantissimo historico et poeta sui temporis, non a Planude, ut nonnullis est temere persuasum. Planudes enim monachus, ut eos appellant, non magis disposuit quam mutilavit, et, ut ita dicam, castravit hunc librum, detractis lascivioribus epigrammatis ut ipse gloriatur. Quid tamen inde sit meritis, aliorum sit judicium: ego hoc unum scio, non ex solo sensu epigrammatis aut cujuslibet scripti juvari nos posse, sed antiquorum salem et acumen in similibus admirati, artem quoque et dictionem aut historiam in qualibet materia ducimus expetendam. Siqua vero Planudes his epigrammatis interposuit, ea certe sunt quæ ut ineptiora libentissime abstulerim, sed ne cuipiam nostro etiam exemplo meliora forte aliqua subtrahendi detur occasio, cum ea pauca sint neque omnino utilitate careant, nihil fere quicquam attigimus. Verum de his jam satis superque. Tu autem, Petre Medices, lucubratiunculam hanc nostram, quæ tua est humanitas, grato animo accipias. Quodque tibi hæreditario jure cessit, more parentum Græcis litteris præcipue faveas: ut non immerito et spes et ratio horum studiorum in te uno maxima ex parte posita esse videatur. Vale.

THEOCRITUS, Syracusanus, Poeta. Eclogæ xxx, cum Genere THEOCRITI et de Inventione Bucolicorum tractatu; quibus accedunt varia aliorum opuscula, et HESIODI Ascræi Theogonia, Scutum Herculis, et Georgicorum libri duo; omnia Græcè, studio ALDI MANUCII, cum ejusdem Epistolâ Latinâ ad BAPTISTAM GUARINUM. Folio. Venetiis, impressum characteribus ac studio Aldi Manucii Romani, mense Februario, 1495. Editio primaria apud Aldum, et Theocriti operum integra princeps, Char. Gr. cum cust. sine pagg. num. Foll. 140, lin. 30.

ALDUS MANUCIUS Romanus BAPTISTÆ GUARINO præceptori suo, s. p. d.

EN tibi, magister doctissime, Theogonia Hesiodi, quam petis a nobis interpretaturus publice discipulis tuis. Addidimus ejusdem poetæ Scutum, ac Georgicorum libros, necnon Theocriti Idyllia seu opuscula triginta. Item Moralia, versu elego, Theognidis poetæ antiquissimi, cujus et Plato in Legibus, et Isocrates meminit in Orationibus. Nec deest Phocylides, quem antiquis ethographis annumerat Isocrates ad Demonium. Operæ pretium etiam visum est addere interpretationem maximi Planudii ejus libelli qui incipit, 'Cum ego animadverterem,' quem fama est fuisse Catonis cujusdam. Sed quicumque fuit, doctus fuit, et lectu dignus. Cujus sententiæ cum esset Planudius, Græcis quoque legendum tradidit versu hexametro et docte quidem et eleganter. Hanc interpretationem in membrana abhinc trecentis annis et plus eo scriptam litteris prope exesis ut vix dignosci possent, vidisse se retulit mihi Franciscus Roscius juvenis plenus fide, et Græce et Latine apprime doctus. Nec mirum est, enim et ipse ex tua fœlici Verona oriundus, quæ mater et alumna est et semper fuit doctissimorum hominum. Inseruimus et alia quædam profutura studiosis, quæ in fronte libri impressa licet videre. Siqua tamen leges incastigata, magister doctissime, tam hic quam in cæteris libris, quos ego ad communem studiosorum omnium utilitatem curo imprimendos (nam esse aliqua non eo inficias) non mihi imputes, sed exemplaribus. Non enim recipio me emendaturum libros, nam in quibusdam CEdipo conjectore opus esset, ita enim mutilati quidem sunt et inversi, ut ne ille quidem qui composuit, si revivisceret, emendare posset. Sed curaturum summo studio ut vel ipso exemplari imprimantur correctiores. Sic in Apollonio grammatico fecimus, sic in hoc libro in iis quas addidimus eclogis, rari satius esse aliquid habere quam nihil. Quod incorrectum est si lateat raro vel potius nunquam emendatur. Si vero prodit in publicum, erunt multi qui castigent, saltem longa die. Sic in Fabio Quintiliano, sic in C. Plinio nepote, sic in nonnullis aliis factum videmus, qui quotidie emendantur, quotidie pristinae elegantiae et candori propius accedunt. Sed periniqui sunt et ingrati siqui sunt qui me accusent. His ego nihil imprecarer, nisi ut quemadmodum ego ita et ipsi curarent aliquando imprimendos Græcos libros. Sentirent certe longe aliter. Sed hæc satis. Hunc

vero librum tibi dicamus, præceptor excellentissime, tum mea in Veronenses benivolentia (debeo enim plurimum Veronensibus; nam a Gaspare Veronensi peregregio grammatico didici Romæ Latinas litteras, a te vero Ferrariæ et Latinas et Græcas), tum quia totus fere hic liber est de moribus. Quid enim convenientius quam de moribus scribere ad eum qui sit moribus omnium ornatissimus? Es tu quidem ætate nostra alter Socrates. Nec vereor me tibi assentari putes. Scis enim esse hæc quam verissima. Sed tu mihi parcas velim, quando de te ad te hæc scripsimus, idque fecimus, ut qualem ipsi te esse scimus, omnes sciant. Vale, mei memor.

ARISTOTELES Stagyris, Philosophus. Opera, Græcè. Accedunt THEOPHRASTI Historia Plantarum, Græcè; PHILONIS liber de Mundo; atque Historica philosophica GALENO adscripta, curâ ac studio ALDI MANUCII, cum ejusdem Præfationibus Latinis. Folio, quinque tomis. Venetiis, apud Aldum, 1495—1498.

Editio princeps, Char. Gr. cum sign. et pagg. num. absque cust. Totum opus foliis constat impressis 1847, lin. 30.

Vol. I.

Εἰς ὄργανον ἀριστοτέλους ἀνώνυμον.

Ἡ δ' ἡ βίβλος Ἀριστοτέλους λογικῆς παιδείης,
Ὅργανον ἣν ἐκάλεσαν σοφίης, εἰδήμονες ἄνδρες.
Ἀλλὰ μιν αἰθομένῳ πυρὶ λαμπετόντι εἴσκω.
Φῶς γὰρ ἀληθείης παρέχει. ψεῦδος πιμπρᾷ δέ.

Σκιπίωνος καρτερομάχου.

Γαίης ἐκ μυχάτων, τὸν πρὶν ποτε κόσμον ἀπολλύς,
Καὶ μικροῦ δὲ φθαρεῖς, ἦλθεν Ἀριστοτέλης,
Τὸν δ' αὖ τοσσούτου μετὰ κάλλεος Ἀλδὸς ἔφηνεν,
Ὡς βασιλεῖον νῦν, δαιμόνιον τε δοκεῖν.

ἌΛΔΟΥ ΜΑΝΟΥΚΪΟΥ ΒΑΣΙΑΝΕΟΣ Εἰς Φίλους.

Μουσάων φίλοι, ἡδ' ἀρετῆς, καὶ ἐμεῖο φίλ' Ἄλδου,

Χαίρετ'· ἰδοὺ ὑμῖν διος Ἀριστοτέλῃς.

Αὐτίκ' Ἀλέξανδρος, καμμώνιος εἰς ἅρα κεῖνον.

Καί τοι Ἰωάννης ἔσσετ' ὁ γραμματικός.

Ἐνδόξους τ' ἄλλους δώσω φίλοι, εἴ ῥα φυλάσσει,

Χρυσοῦν τῇδε πολὺν μοι μίτον ἢ Λάχεσις.

Ἐρρώσθε.

ALDUS MANUCIUS Romanus, ALBERTO PIO principi Carpensi, s. p. d.

NECESSARIAM esse Græcarum litterarum cognitionem hominibus nostris ita jam omnes existimant, ut non modo adolescentuli, quorum jam maximus numerus, verum et senes ætate nostra Græce condiscant. Olim apud Romanos Catonem unum accepimus didicisse Græcas litteras in senectute; quod tanquam memorandum et scitu dignum cum plurimi doctissimi viri litteris prodiderunt, tum in Catone M. Tullius his verbis: "Qui si eruditius videbitur disputare quam consuevit ipse in suis libris, attribuito Græcis litteris, quarum constat eum perstudiosum fuisse in senectute." Et in eodem; "Quid quod etiam addiscunt aliquid, ut Solonem in versibus gloriantem vidimus, qui se quotidie addiscentem aliquid, senem fieri dicit, ut ego feci, qui Græcas litteras senex didici, quas quidem sic avide arripui, quasi diuturnam sitim explere cupiens, ut ea ipsa mihi nota essent, quibus me nunc exemplis uti videtis." Nostris vero temporibus multos licet videre Catones, hoc est senes in senectute Græce discere. Nam adolescentulorum ac juvenum Græcis incumbentium litteris jam tantus fere est numerus quantus eorum qui Latinis. Et propterea Græci libri vehementer ab omnibus inquiruntur, quorum quia mira paucitas est, ego, adjuvante Christo Jesu, spero me brevi effecturum ut consulam tantæ inopiæ, nec tamen sine meo magno incommodo et labore et jactura temporis. Sed succurrendum est studiosis bonarum litterarum. Et quanquam incidimus in turbulenta tempora et tumultuosa, ac misera, quibus magis arma quam libri tractantur, tamen, nisi facta bonorum librorum copia, non conquiescam. Aristoteles igitur Græcorum facile princeps (quanquam ait Cicero, Platonem semper

excipio) in manus tuas, princeps inclyte, et cæterorum studiosorum, ut doctrina primus, ita primo impressus prodit emendatissimus, hoc est Logici ac Dialectici Aristotelis libri, quod Organon Græci appellant, quod etiam ostenditur Græco epigrammate comperto a me in antiquo codice, quod ideo in fronte libri imprimendum curavi, Latine instrumentum interpretatur. Est enim instrumentum ad omnes scientias pernecessarium; hoc enim genus et speciem cujusque rei cernimus; hoc definiendo explicamus; hoc tribuere in partes; hoc quæ vera, quæ falsa sunt judicare possumus; cernere item consequentia, repugnantia videre, ambigua distinguere. Hos libros, Alberte princeps, tibi dicamus, tum quia es doctorum ætatis nostræ alter Mæcenas; nam ipse tibi quod Flaccus Mæcenati merito dixerim, "O et præsidium et dulce decus meum;" in mea enim hac dura provincia tua ope defensum sum maxime et adjutus, ita ut si mihi debent, tibi æque debeant necesse est studiosi litterarum Græcarum; tum etiam quia novi te librorum Græcorum percupidum, quos ut tibi pares nulli parcis impensæ, imitatus Picum Mirandulanum avunculum tuum, hominem ingenio admirabili, et summa doctrina, quem nobis mors invida nuper surripuit, comitem Hermolao Barbaro et Angelo Politiano, viris ætatis nostræ doctissimis, qui tres, tanquam triumviri, poterant cum antiquitate certare. Horum tu æmulus, docte adolescens, non dubito quin brevi sis plurimum profecturus; nihil enim tibi deest, non ingenium, quo valde abundas; non eloquentia, qua tu præditus; non libri nec Latinæ nec Græcæ neque Hebraicæ disciplinæ, quos tibi summo studio curaque perquiris; non doctissimi præceptores, quos tu conductos habes multa pecunia. Incumbe igitur, ut facis, bonis artibus, ego quidem tibi, si quid possum, nunquam deero. Habes nunc a me libros Aristotelis logicæ disciplinæ: habebis Deo favente et philosophicos tum morales tum physicos, et quoscunque ille divinus magister legendos posteritati reliquit, modo extent. Erunt deinde a me tibi et cæteris studiosis commentatores Aristotelis, Ammonius, Simplicius, Porphyrius, Alexander, Philoponus, et Themistius Paraphrastes. Imprimuntur etiam grammatici, poetæ, oratores, historici, et quicunque profuturi videbuntur studiosis, consulturique perituræ doctrinæ, et bonis litteris. Habeo complures coadjutores viros doctissimos, quorum auxilio nostri libri exhibunt in manus hominum quam emendatissimi; in quibus est Alexander Bondinus, artium et medicinæ

doctor egregius, ac doctissimus litterarum Græcarum, cujus est Græca epistola, quam post meam impressam vides. Hæc diximus verbosius, ut gauderent qui bonis artibus ornari se concupiscunt, sperarentque sibi quam optime fore in posterum propter bonorum librorum futuram copiam, quibus, ut speramus, fugabitur tandem omnis barbaries. Non enim puto esse hominibus tantam perversitatem, ut etiam, inventis frugibus, glande vescantur. Vale.

Vol. I. Pars II.

ALDUS MANUTIUS Bassianâs Romanus ALBERTO PIO, principi Carpensi,
s. p. d.

PISISTRATUS tyrannus, vir multa doctrina et eloquentia, liberalium disciplinarum libros Athenis publice ad legendum præbuisse primus dicitur, ac duosdequingenta libros Homeri Iliada et Odysseam, dispersos ac confusos, ut qui variis locis et temporibus a Poeta recitati effusique cum vagaretur fuerant, in eum qui nunc est ordinem redegissem, et quodammodo consuissem; unde *παραρῥωδία* et singulis libris et universo operi, ut quidam volunt, est inditum nomen, *παρὰ τὸ ῥάπτειν καὶ τὴν ὁδὸν*. Proposuerat enim vir ille de re litteraria optime meritis dignum præmium iis qui Homeri carmen aliquod attulissent. Qua re facile fuit dispersum carmen colligere aurum promittenti. Quinimmo, tanta est vis nummorum, majoris spe muneris quamplurimi dati sunt subdititii versus; quos postea Aristarchus gravi iudicio grammaticus notavit atque obelisco transfixit. Utinam mihi idem liceret jucundissime princeps. Colligendis enim corrigendisque accurate omnibus Aristotelis et Theophrasti operibus parcerem certe nulli impensæ. Non me voluntate et studio superavit Pisistratus, sed divitiis. Verum, quia labor omnia vincit improbus, brevi spero futurum ut pleraque omnia Aristotelis et Theophrasti veniant in manus studiosorum excusa typis nostris, quatuor voluminibus. En primum absolvimus; et quod etiam in logicis fecimus, in tuo nomine publicamus, ut intelligent studiosi tibi etiam se debere, si mihi debent. Nam non modo assidue adjuvas provinciam nostram opibus tuis, sed agros quoque fertilissimos amplissimosque te mihi donaturum palam dicis. Immo oppidum amœnum ex tuis ita meum futurum polliceris, ut in eo

æque ac tu jubere possim; quod facis ut bonorum librorum et Latine et Græce commodius faciliusque a me ibi fiat omnibus copia, constituatur etiam academia, in qua, relictæ barbarie, bonis litteris bonisque artibus studeatur, ac tandem secentos annos et plus eo glandem depasti homines, vescantur frugibus. Non sperno, princeps liberalissime, ingentia munera tua. Veniam equidem non invitum quocunque jusseris, ac tecum, quem a teneris, ut aiunt, unguiculis educavi instituique, incumbam studio sapientiæ, quam philosophiam Græco vocabulo appellamus. Sim plane rusticus, et nullo judicio, nisi tecum esse semper velim, et eo maxime quod tu existimas nihil præstantius, nihil melius doctrina homini posse contingere, teque totum tradis studio sapientiæ. Utinam viveret ille Joannes Picus avunculus tuus, quem immatura morte raptum semper deflebimus: nam cum sua, quamvis magna, tamen adhuc crescenti doctrina, tum te sororis et Joanne Francisco Pico Galeoti fratris filio, acerrime, ut facitis, philosophantibus superaret omnium fortunam. Quanquam illi optime accidit. Quiescit enim lætus, gaudet, triumphat cum superis: nam ob bene ejus actam vitam et sanctos mores, ad superos, tanquam e custodia et vinculis corporis, censeo quam expeditissime nostrum evolasse Picum. Itaque sinamus illum in pace quiescere, et frui divinis. Tu nunc, princeps studiosissime, accipe Aristotelis hos Naturalis Philosophiæ libros uno volumine comprehensos: hoc est de Auscultatione Physica libros octo, quorum primi quinque sunt de Principiis Naturalibus, reliqui vero de motu; sic enim dividendos Themistius censet; de Cælo, libros quatuor; de Generatione et Corruptione, duos; Meteorologicos quatuor; de Mundo unum ad Alexandrum; de Mundo item unum Philonis Judæi, summa viri doctrina, ac tanta eloquentia ut cum Platone certare videatur: quod et tritum illud apud Græcos ostendit, ἡ Πλάτων Φιλωνίζει, ἡ Φίλων Πλατωνίζει. Hinc sequuntur opuscula Theophrasti de Igne, de Ventis, de Lapidibus, ac de Signis Aquarum, Ventorum, Hyemis, ἀνώνυμον. Habes etiam ante Physica, vitas Aristotelis et Theophrasti compositas ab Laertio. Rursum Aristotelis vitam ab Joanne Philopono scriptam brevissime. Et post has Galeni opusculum qualecunque dare potuimus de historia philosophorum. Illud nolui silentio præterire, hos Theophrasti libellos idcirco post Meteorologicos Aristotelis libros fuisse additos, quod derelictos a philosopho Theophrastum, ut alia pleraque, composuisse

accepimus. Quare quicquid extat Theophrasti congegimus una cum philosopho imprimendum, digerendumque in suum locum, ut hic fecimus. Sed illud vehementer dolendum, ex tot quæ composuit Theophrastus (non pauciora enim quam Aristoteles scripsit, quod in ejus vita licet videre) hos tantummodo, eosque non integros et correctos, sed mutilatos ac mendosos, cum inscitia librorum hominumque incuria, tum præcipue dura gravique offensa temporum inveniri, atque adeo raros, ut eorum quæ hic legis unum duntaxat exemplar habere potuerim in tota Italia. Qualescunque igitur habere potui imprimendos curavi, sperans sicubi latent meliores, in lucem aliquando exituros a studiosis qui mendosos hos legerint, quæsitos perdiligenter. Aristotelis vero et quæ nunc legenda damus, et quæ mox, deo favente, daturi sumus, multum certe elaboravi, ut, tum quærendis optimis et antiquis libris atque eadem in re multiplicibus, tum conferendis castigandisque exemplaribus, quæ dilaceranda impressoribus traderentur, perirentque ut pariens vipera, in manus hominum venirent emendatissima. Id ita sit necne, sunt mihi gravissimi testes in tota fere Italia, et præcipue Venetiis Thomas Anglicus homo et Græce et Latine peritissimus, præcellensque in doctrinarum omnium disciplinis, et Gabriel meus, Brassicellæ natus, vir impense doctus, ac rei litterariæ censor acerrimus, alterque Quintilius: Justinus etiam Coreyræus miro ingenio adolescens, Græceque sane quam eruditus: Ferrariæ vero Nicolaus Leonicensis et Laurentius Maiolus Genuensis, quorum alter philosophorum ætatis nostræ, medicorumque omnium facile princeps, librorum Aristotelis quos ipse haberet mihi copiam humanissime fecit, alter præstanti vir ingenio, et maturo judicio, ac omnibus bonis artibus præditus, omnes prope Aristotelis libros summa cura summoque studio contulit cum libris Leonicensi nostri meo rogatu. Idem et ipse Venetiis accuratissime feci, non sine adjumento viro- rum doctorum, qui et Venetiis sunt et Patavii. Quanquam minus fieri potuit, nequid his libris desideraretur; quod non mea quidem culpa factum est, (nam hoc vere queo dicere, quicquid meo labore formis excuditur, ipsis exemplaribus longe correctius ac magis perfectum exire ex ædibus nostris) verum tum hominum qui ante nos fuerunt, tum edacium temporum quæ tandem cuncta immutant, consumunt, abolent. Hinc illud,

Tempus edax rerum, tuque invidiosa vetustas,
Omnia destruitis, vitiataque dentibus ævi,
Paulatim lenta consumitis omnia morte.

Et illud,

Omnia fert ætas, animum quoque.

Hinc illa acclamatio,

Quid non longa dies, quid non consumitis anni?

Quapropter improbe et inique faciet, siquis nos accusabit. Nonne est omnium ingratiissimus, qui donatus nummo aureo ab amico, qui ne illum quidem dare nisi summis laboribus poterat, queritur, maledicit, accusat, quod non dederit centum? Tu vero, optime princeps, hos libros, qualescunque sunt, accipe, quo vultu cætera quæ a me proficiscuntur soles. Non multo post publicabimus cætera Aristotelis et Theophrasti in tuo nomine; hinc omnis commentarios in Aristotelem dabimus. Præterea divini Platonis omnia opera, et quotquot in illum extant commentaria. Dabimus etiam et Hippocratis et Galeni omnia, et cæterorum illustrium, qui in medicina scripserunt: condonabimus deinceps mathematicos omnis. Quid quæris? efficiam profecto, si diu vixero, ne desint boni libri bonarum litterarum et liberalium artium studiosis. Vale.

Vol. II.

ALDUS MANUTIUS Romanus, ALBERTO PIO, Principi Carpensi, s. d.

SPERABAM fore aliquando, inclyte princeps, ut possem rerum causis cognoscendis omni studio curaque incumbere, ac optima philosophorum præcepta nocturna versare manu, versare diurna: sed multo aliter quam existimaram evenire intelligo: quandoquidem sic impediior indies magis, ut nesciam de quo verius quam de me dici queat Ovidianum illud,

Qui non est hodie, cras minus aptus erit.

Quod nisi tanta mea incommoda bonarum litterarum studiosis scirem prodesse plurimum, vitam mihi esse acerbam putarem. Quare illo me hemistichio solor, "Unum pro cunctis dabitur caput;" sperans tamen adhuc futurum aliquando quod cupio, ac mecum sæpe dicens,

Θαρσεῖν χρὴ φίλος Ἄλδε, τάχ' αὔριον ἔσσει' ἄμεινον.

Verum accipe nunc, mi Alberte, hos de Animalibus Aristotelis libros, quibus legendis et tu multum proficies, et quicumque clarus in liberalibus disciplinis evadere concupiscit, tum copia ex varietate rerum, tum fœlici et eleganti stilo divini Aristotelis. Quod si hos de Animalibus libros cum iis conferes quos miro successu Theodorus Gaza, licet Græcus homo tamen et Latine et Græce eruditorum omnium ætatis suæ facile princeps, fecit Latinos, brevi quantum profeceris non pœnitebit: ibi enim utriusque linguæ proprietatem licet cognoscere, quod et nobis et Græcis est apprime necessarium. Nullus est, mihi crede, Græcus liber, in quo facilius disci Græca lingua possit ab hominibus nostris propter Theodorum. Sic Græce didicit Hermolaus Barbarus, sic Picus Mirandula avunculus tuus, sic Hieronymus Donatus, sic Angelus Politianus, summo viri iudicio, summo ingenio, ac undecunque doctissimi, sic denique quicumque Græcas literas callet temporibus nostris. Idem et tibi, mi Alberte, censeo faciendum, ut cum et tu non mediocri sis ingenio, iis, quos prædixi et eloquio par fias et scientia rerum. Quare vero hos Aristotelis in Philosophia libros hoc ordine curavimus imprimendos, ut præposuerimus Physica cum cæteris in eodem volumine; hos dein libros de Animalibus; hinc de Plantis Theophrasti libros, atque Aristotelis, et Problemata καὶ τὰ μετὰ τὰ Φυσικά, statueram ad te hac epistola scribere quam possem brevissime, cum scirem non defuturos qui hunc ordinem accusarent, nam magna inter doctos hac de re semper fuit controversia, et adhuc sub iudice lis est. Sed consuluit labori nostro Franciscus Caballus, multi homo studii, philosophusque doctissimus, ac excellens Venetiis medicus. Is enim libellum de ordine librorum Aristotelis in philosophia accurate quidem et erudite composuit, quem ipsi brevi excusum formis publicabimus. Libellos præterea Theophrasti, necnon Aristotelis quosdam, qualescunque habere potuimus, dedimus. Vale.

EN tibi, lector carissime, fragmenta ea, quæ Gaza in præoemio de Animalibus in nonnullis codicibus tum Græcis tum Latinis inveniri ait; quæ suo fortasse loco impressa legeres, si suo tempore in manus nostras venissent. Nunc vero hoc loco adjecta maluimus, quam te iisdem qualibuscunque fraudari. Vale.

Vol. III.

ALDUS MANUTIUS ALBERTO PIO, Principi Illustrissimo, s. p. d.

PLATO philosophus interrogatus, Alberte, Princeps illustrissime, πῶς ἂν ἄριστα διοικῶνται αἱ πόλεις, respondit, εἰάν οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν, ἢ οἱ βασιλεῖς φιλοσοφήσωσιν. Verum ac sapiens responsum, et Platone dignum, principe Academicorum. Optime enim gubernarentur respublicæ si aut philosophi regnarent, aut principes philosopharentur; non tot rapinas, tot cædes, non foedissimam tetramque luxuriam, non cætera nefanda flagitia impune aspiceremus. Nec dubito quin cum dico philosophos, eos intelligas qui sancte, qui vere, qui integerrime, ut tu facis, philosophantur: non quosdam indoctos primum, hinc pravos et hæreticos, ac potius nulli addictos religioni, qui nomine tantum sunt non etiam re philosophi, quique de virtute locuti, at cætera non nobis sed satyro liceant. Nec mirum tales ex pecudum magis quam ex hominum genere, non posse candidas disciplinas aureamque virtutem attingere. Μὴ καθαρῶ γὰρ καθαρῷ ἐφάπτεσθαι οὐχὶ θεμιτόν, ut ait Plato. Cum tu igitur, princeps, unus ex paucis, quos æquus amavit Jupiter, acerrime philosopheris, hos etiam de Philosophia libros in tuo nomine publicare constitui, hoc est Theophrasti περὶ Φυτῶν ἱστορίας libros novem: nam decimi perpauca quædam, ut erant in exemplaribus, imprimenda jussimus: reliqua vel non extant, vel in nono, ut ibi etiam diximus, confusa et immista sunt. Ejusdem περὶ Φυτῶν αἰτιῶν libros sex: hinc et Aristotelis et Alexandri Aphrodisiensis Problemata. Sequuntur deinde Aristotelis Μηχανικά: ejusdemque τῶν μετὰ τὰ Φυσικά quatuordecim libri; et postremo opusculum τῶν μετὰ τὰ Φυσικά Theophrasti. Quibus imprimendis ea usus sum cura, ut si cui alius atque ego feci, constituendus ordo videbitur, facile id queat pro arbitrio suo. Quare autem nos hoc ordine usi sumus alibi cognosces. Illud certo scias cum cæteris studiosis, omnia a nobis in dura hac et sumptuosa provincia fieri accuratissime. Quod sicubi non factum videbitur, quod quædam dari meliora potuerint, videte ne sitis ingrati, cum nocte dieque vel supra vires vobis laborem: quod tamen facio perlibenter, nec ab incæpto unquam desistam, nisi effecero quod sum pollicitus. Nullis profecto parcam sumptibus quamvis magnis: parvifaciam labores

omnis, etiam si in voluptate vivere et in ocio esse semper possim.
Es enim tu mihi optimus testis an potiores

Herculis erumnas credam, sævosque labores,
Et venere, et cœnis, et plumis Sardanapalli.

Natus enim homo est ad laborem, et ad agendum semper aliquid viro dignum; non ad voluptatem, quæ beluarum est ac pecudum. Optime tu igitur princeps, Herculem Jovis satu editum imitaris, qui cum primum pubesceret, quod tempus a natura ad deligendum quam quisque viam sit ingressurus, datum est, duas cernens vias, unam virtutis alteram voluptatis, virtutis ingressus est viam. Quare perge tu philosophari, ut cœpisti, sisque exemplo cæteris, ὡς φιλοσοφούντων τῶν βασιλέων, ἄριστα διοίκουσιν ἂν·αἱ πόλεις. Ἐρώωσο.

Vol. IV.

ALDUS MANUTIUS Romanus ALBERTO PIO, Carporum Principi, s. d. p.

JURE quidem, Alberte Princeps inclyte, logicos, physicosque Aristotelis libros cura nostra formis excusos sub tuo nomine publicavimus; quam tu illis assidue sic das operam, ut jam excellas judicio doctorum hominum. Sed longe convenientius morales hos, œconomicosque ac politicos Aristotelis libros tibi dicamus, cum sis et princeps, et ad regendum natus princeps, atque optimis moribus et doctrina præditus. Accipe igitur et hos qua fronte cæteros philosophi libros sub tuo editos nomine accepisti. His enim libris quonam modo se quisque optime regat triplici editione Aristoteles docet. Item quemadmodum res privata et familia, res publica et civitas gubernanda sit, docte et prudenter ostendit; hæc omnia nos summa cura et diligentia compressa tradimus. Quanquam ad Eudemum Moralia, quia unum duntaxat exemplar habere potuimus, offendent nonnunquam et tuas, et aliorum doctissimas aures. Item Œconomica potius fragmenta quædam, quam liber integer et absolutus videbuntur. Atque utinam id omne quod est a Leonardo Aretino in Latinum traductum dare potuissem; quod ut haberemus Romam, Florentiam, Mediolanum, in Greciam, ad ipsos quoque divisos toto orbe Britannos, et quo non? misimus: nec nisi, quod etiam Venetiis habebatur, accepimus. Atque hic est sextus mensis ex quo pene absolutos hos libros, dum id, quod deerat, expectaremus, non sine magno incommodo intermisimus. Hoc est secundum

a Leonardo tralatum librum, qui Latine incipit, "Probam mulierem." Qui cum a nobis nusquam inveniretur, in ejus locum, aliud quoddam, etsi ad Politica magis quam ad (Economica spectare videtur, studiosis damus, daturi, et id parum quod deest, cum primum haberi poterit. Videant igitur quidam vel ingrati, vel invidi, vel malevoli, quam sit difficile qualescunque nedum emendatos imprimendos curare Aristotelis libros, cæterorumque illustrium perraros inventu. Sed semper mundus fuit malus, semper ingratulus benefactoribus. Non miror itaque si, in mundi odium evectus Sotades in hæc carmina erupit :

Αὐτὸς γὰρ ἔὼν παντογενὴς ὁ πάντα γεννῶν,
 Οὐ κρίνει δικαίως τὰ κατ' ἄνθρωπον ἕκαστον.
 Καὶ γὰρ κατὰ γαῖαν τὰ κακὰ πέφυκεν αἰεὶ,
 Καὶ τοῖς μεγάλοις αἰεὶ κακοῖς γέγηθ' ὁ κόσμος.
 Ὅτι πάντες ὅσοι περισσὸν ἠθέλησαν εὐρεῖν,
 Ἡ μηχανικὸν πόνημα, ἢ σοφὸν μάθημα,
 Οὗτοι κακὸν εἰς τὸν θάνατον τέλος ἐποίησαν
 Ὑπὸ τοῦ γεννήτορος κόσμου κακῶς παθόντες.
 Σωκράτην ὁ κόσμος πεποίηκε σοφὸν εἶναι,
 Καὶ κακῶς ἀνείλε τὸν Σωκράτην ὁ κόσμος,
 Ἐν τῇ φυλακῇ κώνειον ὅτι πῶν τέθνηκεν.
 Πουλύποδα φαγὼν ὁ Διογένης ὦμὸν τέθνηκεν.
 Αἰσχύλῳ γράφοντι ἐπιπέπτωκε χελώνη.
 Σοφοκλῆς ῥᾶγα φαγὼν σταφυλῆς πνιγὴς τέθνηκε.
 Κύνες οἱ κατὰ Θράκην Εὐριπίδην ἔτρωγον.
 Τὸν θεῖον Ὅμηρον λιμὸς κατεδαπάνησεν.

Quanquam mihi in tanto odio et invidia improborum hominum, id valde gaudendum est, quia industria nostra potissimum maximisque laboribus effectum est, quod maxime cupiebamus, ut scilicet rejiciendas ineptias et barbariem, Græcisque auctoribus, et bonis artibus dandam operam, jam omnes, qui recto sunt judicio censeant; cœperintque plurimi

Exemplaria Græca

Nocturna versare manu, versare diurna.

Gaudendumque vel id plurimum mihi est cum tu, præclarus ac doctus princeps, de hac provincia, nos multum ames, fortiter tuearis, pie foveas. Vale decus et præsidium nostrum.

SCRIPTORES GRAMMATICI Græci; Thesaurus Cornucopiæ et Horti Adonidis, Græcè: continens, ÆLII DIONYSII de indeclinabilibus verbis. Ex Commentariis EUSTATHII ac aliorum Grammaticorum electa per ordinem litterarum; Formationes verborum *sum* et *eo* utilissimæ; De iis quæ *sedere* significant; Quot sint quæ *ire* significant. Ex scriptis HERODIANI excerpta de magno verbo, scitu dignissima, et quæ non passim inuenies; Ex scriptis ejusdem deductiones difficulter declinatorum verborum. CHÆROBOSCI ad eos qui in omnibus verbis regulas quærunt et similitudines; Ejusdem in quibus ob malesonantiam attrahatur n. De anomalis, et inæqualibus verbis secundum ordinem alphabeti; HERODIANI de inclinatis et encliticis, et coeliticis dictiunculis; Ex scriptis CHÆROBOSCI de iis quæ inclinantur encliticisque; ÆLII DIONYSII de iis quæ inclinantur et encliticis; Sine nomine, de iis qui inclinantur; Ex scriptis JOANNIS Grammatici de idiomatibus; EUSTATHII de idiomatibus quæ apud HOMERUM; item aliter de idiomatibus ex iis quæ a Corintho decerpta; de fœmininis nominibus quæ desinunt in omega; curâ GUARINI CAMERTIS et CAROLI ANTENOREI ac studio ALDI Romani, et consilio ANGELI POLITIANI cum eorum Epistolis Latinis, et SCIPIONIS CARTEROMACHI, et GUARINI CAMERTIS, Epistolis Græcis; necnon POLITIANI, ARISTOBULI, SCIPIONIS CARTEROMACHI et ALDI Epigrammatibus Græcis. Venetiis, in domo Aldi Romani, summâ curâ laboreque præmagno, Mense Augusto, 1496. Folio. Editio princeps, Foll. 270, num. et 4 non num. necnon 6 præf. non num. cum titulo. Signaturæ in toto volumine observantur.

ALDUS MANUCIUS Basianâs Romanus studiosis omnibus, s. p. d.

DURA quidem provincia est bonarum litterarum studiosi emendate imprimere Latinos libros, durior accurate Græcos, durissima non depravate vel hos vel illos duris temporibus. Quanam lingua curem ipse imprimendos libros, et quo tempore, videtis. Postquam suscepi hanc duram provinciam (annus enim agitur jam septimus) possem jurejurando affirmare me tot annos ne horam quidem solidæ habuisse quietis. Pulcherrimum utilissimumque esse inventum nostrum omnes uno ore dicunt, laudant, prædicant: sit ita certe; inveni tamen ipse quo excrucier modo dum vobis prodesse cupio, bonosque libros suppeditare. Quare qui me visunt, amicis soleo dicere modo Græcum illud proverbium, κίχλα χέζει αὐτῇ κακόν hoc est, Turdella sibi malum cacat: quod honestius Plautus; Ipsa sibi avis mortem creat: aiunt enim non nisi per avium alvum redditum nasci viscum, maxime palumbis et turdis: hæc

enim est natura (inquit Plinius in Naturali Historia) ut nisi maturatum in ventre avium non proveniat: modo illud; *κακὰ ἐφ' ἑαυτὸν ἔλκων ὡς ὁ Καϊκίας νέφας*. Nam ita flare Cæcian scribit Aristoteles, ut non propellat nubes, ut alii venti, sed ut ad sese vocet ac trahat. Sic mihi evenit: mihi ipse malum peperit, immensa mihi paravi incommoda, immensos labores. Sed me ipse consolor, vel quod gratissimas esse video lucubrationes meas, ac plurimum prodesse omnibus, majorique indies emolumento futurum, vel quod multi *ἐκ τῶν βιβλιοτάφων* jam liberant e carceribus libros, venalesque exponunt, quod ego brevi futurum interminatus sum, cum nullum a quoquam commodo vel horam accipere librum possem. Sum equidem voti compos: jam passim offeruntur ultro Græca volumina, mittunturque venalia ad bibliopolas; ad me quoque plurima missa sunt. Spero fore et illud, ut siqui sunt tam pravo ingenio, ut communi omnium bono mœreant, aut rumpantur invidia, aut succumbentes mœrori misere conficiantur, et denique suspendant se: quandoquidem quæcunque extant Aristotelis volumina videbunt brevi nostris excusa formis. Imprimuntur propediem et commentarii: jam fere omnes coegi. Incumbite vos quæso, incumbite bonis litteris, quando ego vobis adjuvante Christo Jesu, Deo optimo maximo, optimum quenque librum suppeditabo. Ecce habetis opus oppido quam utile et necessarium, quem *κέρας Ἀμαλθείας*, quem *κήπους Ἀδωνίδος*, quem jure thesaurum appellaverim. In eo enim fere omnia reposita sunt quæ desiderare quis possit ad perfectam absolutamque cognitionem litterarum Græcarum: et eorum præcipue quæ leguntur apud poetas, qui verba variis figuris ac linguis ita sæpe immutant, ut facilius sit Nili caput quam alicujus temporis thema aut principium invenire. Sed hoc libro quam facillima facta sunt omnia, nam docet et quo modo et qua lingua unumquodque immutatum sit: canonismata passim, et regulas tradens per ordinem litterarum. Linguarum præterea meminit Atticæ, Ionicæ, Æolicæ, Doricæ, Bœoticæ, Cretensis, Cypriæ, Macedonicæ, Tessalæ, Rheginæ, Siculæ, Tarentinæ, Chalcidicæ, Argivæ, Laconicæ, Syracusanæ, Pamphyliae, Atheniensis: quibus usi Græci poetæ inveniuntur, et Homerus præcipue. His linguis ac figuris variis habent illi miram licentiam. Addunt, detrahunt, transmutant, invertunt, quid non faciunt? denique utuntur dictionibus ut cera. Si poetæ Græci voluerint, *ὁ ἄνθρωπος ἔσται ὄνος, ἵππος, βούς, κύων*, longe

melius ostendent hominem esse asinum, quam sophistæ. Non potui aliquando non ridere legens hanc dictionum (ut sic dicam) μεταμόρφωσιν: verbi causa, ex ἄμα et ἴσος fit ἄμισος, et mutatione, ἡμισος. Comparativum est ἡμισύτερος, secunda forma, ἡμισίων, tertia, ἡσσω et Attice ἥττων: ecce ex ἄμισος factum est ἥττων: ubi ne una quidem littera est primitivi. Quod nobis non licere sic conqueritur Marcialis. Dicunt εἰαρινός tamen poetæ; sed Græci, quibus est nihil negatum. Nobis non licet esse tam disertis, qui musas colimus severiores. Imitamur tamen hanc linguarum varietatem et copiam lingua vulgari: non enim eadem est Romanis lingua quæ Parthenopæis, quæ Calabris, quæ Siculis. Aliter Florentini loquuntur, aliter Genuenses. Veneti a Mediolanensibus lingua et pronuntiatione multum intersunt. Alius Brixianis, alius Bergomatibus sermo: quod Latine caput, vulgo Romani capo appellant. Veneti vero abiectione p. litteræ per concisionem dicunt, cao, at qui Padum accolunt ex ao crasin facientes, co. Item cenato, cenao, ceno, et id genus innumera, sic Græci dicunt communiter τοῦ κέρατος, Iones vero, ἀποβολῇ τοῦ τ, κέραος, at Dores, κατὰ κράσιν, κέρως. Quid, quod unaquæque urbs peculiarem habet linguam; plerunque etiam in eodem oppido varie loquuntur. Utinam tantam copiam Latine haberemus: longe antecelleremus Græcos. Sed ut ad librum redeam, quem copiæcornu, hortosque Adonidis, et thesaurum dicimus, propter summam, quæ in eo est, rerum bonarum copiam. Primus labor in eo fuit Guarini Camertis, et Caroli Antenorei Florentini, hominum multi studii, ac in Græcarum litterarum lectione frequentium. Hi simul ex Eustathio, Etymologico, et aliis dignis grammaticis acceperunt hæc canonismata digessereque per ordinem litterarum: nec sine adjumento et consilio Angeli Politiani, viri summo ingenio, ac impense docti. Secundus vero labor meus fuit, qui ea omnia recognovi non parvo labore, cum iis conferens unde excerpta voluminibus fuerant. Multa enim addidi, plurima immutavi, adjuvante interdum Urbano divi Francisci fratre optimo, a quo brevi habebitis quas summa cura ac doctissime composuit in Græcam linguam introductiones. Sunt etiam in hoc libro copiosæ, ac perutiles formationes τῶν εἰμὶ καὶ εἰμι verborum. Item quot sint verba quæ esse significant; quot item ire; et quot sedere. Addidi ego libellum ex scriptis Herodiani, quas magni verbi παρεκβολὰς dicunt: in quo multa profecto sunt lectu dignissima, et quæ in aliis grammaticis non temere

leguntur : et præcipue quæ de præterito Attico conscribuntur docte, sane et peracute ; necnon et Chærobosci quædam, in quibus ostendit non in omnibus regulas et similitudines quæri oportere. Ejusdem etiam quæ *ν* litteram in contextu orationis ob malesonantiam attrahant. Hic sequuntur inæqualia verba per ordinem litterarum quæ *ἀνόμαλα* Græci appellant ; quæ idcirco addidimus, quoniam et ipsa cum cæteris optime convenire videbantur. Addere etiam operæ pretium duximus *περὶ ἐγκλινομένων καὶ ἐγκλιτικῶν* varia opuscula : quorum usum apud nostros (de encliticis loquor) non memini legere in pluribus quatuor quinqueve ad summum dictionibus, *que, ve, ne, et cum*, postposita, ut quibusdam placet, et versus : nam *ἐγκλινόμενα*, quæ inclinata Latine placet dicere (ut loco præsentis participii, præteritum, deficiente præsentis in passivo verbo accipiat), ea dicuntur, quæ admittunt in fine tonum acutum, convertuntque in gravem in contextu orationis. Apud Græcos vero encliticorum plurimus usus in quinque orationis partibus ; nomine, pronomine, verbo, adverbio, et conjunctione. Auctores sunt Herodianus, Joannes Grammaticus Charax, Chæroboscus, Ælius Dionysius. Et quoniam passim in hoc libro secundum varia idiomata leguntur crebræ mutationes, non ab re fuit, quotquot ad manus nostras pervenerunt, de idiomatis varios tractatus inserere. Postremo illud nolo vos ignorare bonarum litterarum amantissimi, notasse me asteriscis quæ obscura, concisa et depravata visa sunt ; obeliscis vero quæ superflua judicavi. Cur autem aliqua signo alterutro annotanda prætermiserim, habui multas causas, sed præcipua fuit angustia temporis. Peto igitur a vobis siqua in tanto opere non placuerint, quæ vel reprehendenda vel non plana videantur, ne mihi succenseatis, sed iis si audebitis, unde accepta sunt, vel bellis potius exterarum gentium, quibus et Græcia et Italia semper obnoxia fuit. Mendosorum enim est exemplarium culpa, non mea : nihil magis depravatum grammaticis ; fragmentata omnia ; nihil absolutum ; nihil integrum. Quanquam hic liber (ut dixi) thesaurus est, *κέρας τε Ἀμαλθείας, καὶ κῆποι Ἀδώνιδος*, quoniam in eo uno fere omnia congesta sunt, quæ digna scitu in aliis leguntur. Itaque si inter tot laudanda aliquid minus probandum legeritis, mementote illius Horatiani præcepti :

Verum ubi plura nitent in carmine non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit
Aut humana parum cavit natura.

Estote igitur impressionis nostræ æqui iudices, affectique beneficio, minime ingrati, et miseremini laborum nostrorum. Valete.

ANGELUS POLITIANUS VARINO CAMERTI suo, s. d.

CONSULIS me, Varine, de novi operis editione, quo tu videlicet inclinationes omnes paulo remotiores Græcæ linguæ, breviter ac dilucide, perque ordinem litterarum complexus es: ego vero te ut edas quam maxime adhortor, quippe usui magno futurum Græca discere cupientibus, tibi que immortalē gloriam pariturum. Mihi certe (quid enim dissimulem?) gratissimum facies: nam cum te semper habuerim quasi eximium inter discipulos utriusque linguæ, meaque tibi in litteris etiam arcana retexerim, quod tu homo gratissimus libenter et profiteris et prædicas; nimirum scilicet ad me quoque portio aliqua tuæ tantæ laudis redundabit: hoc idem puto et Carolus ipse tuus Antenoreus honestus adolescens exoptat, ejusdem tecum laboris particeps. Quid autem dixi tuus, ac non potius noster, quando utrique pariter operam dedit? is enim quamvis acerrime nunc philosophetur, quoniam tamen Peripateticus est, non Stoicus, gloriam profecto aspernari linguæ ejus non potest: in qua cum paucis excellit. Ede igitur bonis avibus operosissimum librum non Latinis modo sed etiam Græcis, puto, ipsis sua discere volentibus profuturum. Mitto autem ad te Græcum quoque epigramma nostrum, quod nuper lusimus, ut, si tibi videbitur, in fronte ipsa operis imprimatur. Vale.

Ἀγγέλου τοῦ Πωλιτιανού.

Ἑλλάδι ἰδίῳις πεπλανημένη ἐν λαβυρίνθοις

Οὐ μίτον ἀλλὰ βίβλον προῦθετο δαιδάλεον,

Οὐχ Ἑλλήν, Ἰταλὸς δὲ Βαρῖνος, κοῦτι γε θαῦμα,

Εἴ γε νέοι τὴν γραῦν ἀντιπελαργέομεν.

Ἀριστοβόλου τοῦ Ἀποστολίδου.

Σπονδαίων ἔνεκεν Γωάρινος ἤλυθε κῆπον

Εὐσταθίου κάλλων ἄνθεα δρεψόμενος.

Λείρια δ' ἡμερόεντα πονήσας εἴλετο ταῦτα,

Ἄα προτιθεῖς γε λέγει πᾶσιν ὁδμὴν λάβετε.

Σκιπίωνος Καρτερομάχου.

Βίβλον ὁ γραμματικῆς ἐργώδεα τήνδε πονήσας,
 Ἐλλησιν φρονέων ἴσα, Βαρίνος ἔην.
 Ὅς τέχνης τε λύων γρίφους ἅμα καὶ λαβυρίνθους,
 Ἡγητὴς χαλεπῆς γίγνεθ' ἅπασιν ὁδοῦ.
 Θαρράλέως βάτε δὴ ταύτην, νέοι ἡδὲ γέροντες,
 Ἑλλάδ' ἐς αὐτὴν ἡδ', Ἰταλίηθεν ἄγει.
 Μηδένα δ' ἐντεῦθεν μηδέν ποτε λήσεται ἡμῶν,
 Τοῖς δ' αὖ ταῦτα σοφοῖς, πᾶς τις ὁμοιος ἔσθ.
 Ὅσσα μαθεῖν δ' ἄρα τις ζητήσῃ, τόσσα καὶ ἔξει,
 Καὶ τοῦ ἔχειν ἔσται πᾶσι μέτρον τὸ θέλειν.

Ἄλδου.

Λῆς γνῶν' Ἡσίοδον, καὶ Σιμιχίδα, καὶ Ὅμηρον,
 Ποιητάς τ' ἄλλως; τὰν λαβὲ πραξομέναν.
 Κεῖς γὰρ Λατοῖδα γλυκερὸν δῶ, κεῖς τε πορεύσει
 Μεστά ῥ' ἀηδονέων ἄλσεα Πιερίδων.

UREANUS, Bellunensis, Frater ordinis Minorum. Institutiones Græcæ Grammatices, Græce et Latine, ex recensione ALDI MANUTII, cum ejusdem Epistolâ ad JOANNEM FRANCISCUM PICUM, Mirandulam, et castigationibus errorum, etc. Quarto. Venetiis, in ædibus Aldi Manutii Romani, mense Januario, 1497.

Editio princeps. Foll. 207, lin. 28, cum sign. sed sine pagg. num., et cust.

ALDUS MANUTIUS Romanus JOANNI FRANCISCO PICO, Mirandulæ, s. d.

COGITANTI mihi jamdiu, Joannes Francisce Pice, aliquem ex libris nostra cura impressis in tuo nomine publicare, tum ut ostenderem te, quem puerum olim ob egregiam indolem diligebam, nunc virum et doctum, et sanctis ornatum moribus amari a nobis, colique ac observari plurimum, tum quod Picus meus tibi patruus fuerit, ille, ille, inquam, Picus, quem ob singularem doctrinam phœnicem omnes uno ore appellabant, visum est ab istis optimis in Græcam linguam introductionibus incipere. Nam cum scirem te Græcas literas discendi percupidum, idemque acciperem ab Alexandro Sarcio Bononiensi, integerrimo viro, ac optimo, ut aiunt,

amici amico, et tui quam studiosissimo, hunc optimum fore librum existimavi, ubi facile ac brevi, quod cupis queas efficere. In eo enim de nomine et verbo, et cæteris orationis partibus sic copiose tractatur, ut nihil quod necessarium Græce discere incipientibus videretur, prætermiserit, Urbanus meus divi Francisci sacerdos optimus ac integerrimus, qui ad communem omnium, et Latinorum maxime utilitatem istas institutiones meo rogatu, ac impulsu potius, composuit. Accipe igitur munusculum nostrum, qua fronte cuncta literatorum soles, non quod te dignum sit, sed quia tu humanissimus. Vale.

DICTIONARIUM GRÆCUM copiosissimum, secundum ordinem alphabeti, cum interpretatione Latinâ; sive PHILOXENI Lexicon Græco-Latinum vetus, Glossarii nomine inscriptum. CYRILLI opusculum de Dictionibus, quæ variato accentu mutant significatum, Græcè, cum interpretatione Latinâ. AMMONIUS de differentiâ dictionum Græcè, et cætera: cum præfatione ALDI MANUTII, indicibus et registro signaturarum. Folio. Venetiis, in ædibus Aldi Romani, mense Decembri, 1497.

Char. Gr. et Rom. sine cust. et pagg. num. Foll. 181, col. 2.

ALDUS MANUTIUS Romanus studiosis omnibus, s. p. d.

CONSTITUERAM τὰ τῶν Ἑλλήνων λεξικά, quæ dictionaria Latine possumus dicere, non prius publicare excusa typis nostris quam copiosissima emendatissimaque haberem. Verum cum id perquam difficile esse cognoscerem, non mihi solum negociis familiaribus impedito et re impressoria, sed etiam expeditissimo cuique atque utriusque linguæ, et liberalium artium, medicinæque et scientiarum omnium doctissimo, mutavi sententiam. Quandoquidem et nosse cuncta oportet, et dictiones omnes κατὰ κυριότητα interpretari, quod nescio an quisquam præstare nostro tempore præter unum aut alterum possit, quo et Græcæ et Latinæ literæ licet meliuscule sese habeant quam multis anteactis annis, tamen adhuc jacent. Quis enim bene novit liberales artes? quis est simplicium rerum, quibus in medicina opus est, doctissimus? heu heu pudet dicere, vix lactucas, brassicas, et quæ vel cæcis se ipsam ostendit, herbam cognoscimus: quod ego cum cogito, etsi non possum non dolere vehementer, tamen non solum non succumbo dolori, sed sic accingor nocte

dieque ad succurrendum nullo devitato labore, ut sperem brevi futurum, quo et bonas artes omneis, et medicinam ipsam calleant homines ætatis nostræ, valeatque studiosissimus quisque nisi sibi ipse defuerit, cum antiquitate contendere. Doleant, maledicant, obstant, et quantum et quandiu velint, si qui sunt invidi, indocti, et barbari. Ἔσται, ἔσται καλῶς. Accipite nunc igitur quod pro tempore damus, duplex uno volumine dictionarium; ubi quid sit additum in fronte libri licet videre; si qua item facta sint meliora, legentes cognoscite et expectate magnum etymologicum; Suidam, Pollucem, Pausaniam, Stephanum, et cæteros bonos, quos cura nostra impressos brevi publicare est animus; expectate deinceps optimos quosque Græcos. Nunc ære nostro decem Aristophanis comœdiæ cum optimis commentariis excuduntur: Suidas item, omnesque in uno volumine doctissimorum epistolæ: mox aggrediemur Hermogenis rhetorica et Aphthonii progymnasmata, et in eos ipsos et in Aristotelem commentarios; necnon Galeni quæcunque extant in medicina. Sed quanquam certo scio dicturos plerosque, cum nostras has pollicitationes legerint, Ovidianum illud, 'Pollicitis dives quilibet esse potest:' id tamen fero æquo animo, quandoquidem volente Christo Jesu, Deo nostro optimo, maximo, et hæc et multo majora videbunt, quæ paro, quæ molior. Vestrum est interea, studiosi et amici fautoresque provinciæ nostræ, si cupitis Aldum vestrum opem vobis et pereunti doctrinæ impressorio ære facilius allaturum, ære vestro emere libros nostros. Ne parcite impensæ. Sic enim brevi omnia dabimus; et mementote quod præcepit optimus poeta Hesiodus,

Καὶ δόμεν ὅς κεν δῶ· καὶ μὴ δόμεν ὅς κεν μὴ δῶ·
Δώτῃ μὲν τις ἔδωκεν, ἀδότη· δ' οὐ τις ἔδωκεν.

Hoc est

Da, tibi qui dederit, qui non dederit tibi, ne da.
Danti aliquis dedit, at non danti non dedit ullus.
Ἐρρώσθε.

Σκιπίωνος τοῦ Καρτερομάχου.

Μαιομένοις ξείνοις Ἑλληνίδος ἄνθεα γλώττης

Ἡ βίβλος πολλὴν ἀφθονίαν παρέχει.

Λειμῶν' ὡς πολλοὶ θησαύρισαν ὄντα Λατίνοις·

Πολλὰ καμὼν δ' Ἄλδος θῆκε προχειροτάτην.

Μάρκου Μουσούρου τοῦ Κρητός.

Τῆςδε πέρι μαίνεσκε τιθηνήτειρα Πελασγῶν
Γλῶσσα καὶ ἡ θυγάτηρ Αὔσονις ἀμφὶ βίβλου
Τῇσι ταλαντεύων τρυτάνην ὅτ' ἰσόρροπον εἶδε,
Ξυνὸν ἔην ἀμφοῖν τὸ κτέαρ, Ἄλδος ἔφη.

ZENOBIUS, Sophista. Epitome Proverbiorum TARRHÆI et DIDYMI, secundum ordinem alphabeti, Græcè, ex recensione BENEDICTI RICCIARDINI, Florentini. Accedit ejusdem Epistola ad GEORGIUM DATHUM, Latinè. Quarto. Florentiæ, impensis ac curâ Philippi de Junta Florentini, 1497. Editio Princeps. Char. Gr. sine cust. et pagg. num. cum sign. Foll. 66, lin. 28.

Ad Reverendum in Christo dominum GEORGIUM DATHUM Canonicum Florentinum, ac Vicarium Episcopi Arretini dignissimum, BENEDICTI RICCARDINI Florentini Epistola.

VETERES qui sapientius philosophati sunt, et ante alios Aristoteles, ut Synesius testatur, proverbium diffinientes, esse dixerunt sermonem qui haberet ἀξίωμα aliquod ejus philosophiæ a qua emanaret: nec aliud proverbia meo judicio esse voluerunt, quam reliquias veteris alicujus philosophiæ in maximis hominum stragibus amissæ, quæ integræ adhuc servarentur et incolumes ob brevitatem et elegantiam suam. Horum sententiam ego sæpius admiratus, et intelligens philosophiæ partem proverbia etiam esse, decrevi et ipse philosophiæ, quæ nunc passim impressione librorum ad veterem copiam restituitur, hoc quantuluncunque sit addere, ut facilius et copiosius omnes philosophentur; præsertimque tu, litterarum litteratorumque studiosissimus amantissimusque, et nepotes tui, Leonardus abbatiæ Decapoleonis commendatarius, juvenis quidem in litteris cum Græcis tum Latinis adeo eruditus, ut vis quædam supra hominem in eum divinitus videatur infusa; et Nicolaus ejus frater, de quo non injuria ea omnia polliceri libet quæ de Jasone in Argonauticis fingit Orpheus, cum illum cæteris heroibus præferens ita inquit:

Τοῖσι δ' ἄρ' ἐν πάντεσσι μετέπρεπε δῖος Ἰήσων.
 Ἦρῃ γὰρ περὶ πάντων ἐτίσεται καὶ οἱ ἔδωκε
 Κάλλος τε μέγεθός τε καὶ ἡγορέην ὑπεροπλόν.

Id est,

Verum inter cunctos præstans excellit Iason:
 Huic etenim Juno divinum afflarat honorem,
 Et dederat formam et procero in corpore robur.

Quæ quidem omnia tametsi non mediocria ad virtutem sunt adminicula, talia tamen sunt ut simul cum corpore consenescent. Quibus autem virtutibus ipse non pollet? quid ingenio suo vel acutius vel fecundius? quid memorem temperantiam, quid invictum animi robur? quid tolerantiam et constantiam suam in rebus omnibus? facilitate, mansuetudine, affabilitate, beneficentia tanta est ut eos etiam qui illum nunquam viderunt, mirifico sui desiderio afficiat, et ut cætera præteream, quem illi anteponam habeo neminem. Quorum studia in bonas artes et amor in me maximus, et patrocinium quo semper usi estis in res nostras, impulerunt tentare aliquid, quod posset vobis et utilitati esse et delectationi; solosque mihi vos eligere, quibus et hos et omnes alios labores meos dedicarem. Scio equidem non esse hoc dignum et eruditione et meritis in me vestris; set novitas rei, imperitia artis, primum enim hoc opus imprimimus, fecit ut imitaremur pictores bonos, qui pueros suos erudientes, nequaquam integrum aliquod animal illis effingendum proponunt, set partientes id in singulas partes, aures, nares, oculos, pedes, et manus, feliciter in partibus eos experiri cogunt, quod in toto infelicitate conarentur. Sic nos ex tanta librorum copia particulam hanc elegimus, ut in minoribus hiis experiremur quantum possemus. Quod si fuerit hujus operis is eventus quem et optamus et speramus, majora audebimus indies: decrevimusque ex hoc lepidissimas Aristophanis fabulas imprimere, ut per nos etiam poetice aliquid incrementi accipiat. Tu vale; Benedictumque tuum perinde ac soles ama, unum hoc petentem, ut nostrum hoc munus abs te non ut in rebus creditis fit mensura accipientis, set ut in muneribus mensura dantis judicetur. Vale iterum dulce meum decus. Ex Florentia, nono calendas Octobres, anno ab incarnatione M.CCCC.LXXXXVII.

APICIUS CÆLIUS, De re Coquinariâ libri decem, ex recensione ANTONII MOTTÆ, Mediolanensis, cum ejusdem Epistolâ ad JOANNEM MOLLUM, et BLASII Præfationibus, &c. Quarto. Mediolani per Guilemum Signerre Rothomagensem, die xx mense Januarii, 1498.

Editio Princeps. Char. Rôm. sine cust. et pagg. num. cum sign. Foll. 42, lin. 27.

Ad Magnificum JOANNEM MOLLUM, Ducalem Secretarium, ANTONII MOTTÆ Mediolanensis Epistola.

HOC tibi magnifice vir, ac nobilium eruditissime, Cœlii Apicii conditum *παράδοξον*, aliis postpositis, inscribere volui: non quod scierim te similibus quibus auctor gulæ irritamentis oblectari; id factum est ob tuam in me singularem humanitatem, Romanamque prætextatæ majestatis indolem in tuorum filiorum propagine conspectam, unde te novis et raris antiquorum monumentis detineri animadverti. Notum est enim te ex eorum esse numero, cui natura sit paucis ac minimis contenta, et cujus ex moribus ac vivendi norma, bonæ ac beatæ vitæ speculum ex omni parte sumatur. Quo fit ut illustrissimus et excellentissimus Dux Ludovicus Sforza, Anglus, maximum rerum pondus humeris tuis imponere non dubitarit. Quare si tibi viro optimo, et inter celebres viros eminentissimo, quem Pliniana historia nepotum omnium altissimum gurgitem, et ad omnem luxum majus ingenium appellat, alioquin eruditissimum, inscripsero, id nec mihi vicio, nec tibi attribuendum esse arbitrabor, de quo maxime crebra fit mentio apud luculentissimos scriptores necnon celeberrimos poetas: Spartianus, Ælium Verum qui primus tantum Cæsaris nomen accepit, adoptione Adriani familiæ principum adscitus, Ovidii atque Apicii libros Amorum in lecto semper habuisse scribit. Epigrammatarius poeta ditissimum et gulosissimum fuisse ostendit, cujus exitum facetissime explicat:

Dederas, Apici, bis tricenties ventri,
Sed adhuc supererat centies tibi laxum.
Hoc tu gravatus, ne famem et sitim ferres,
Summa venenum potione duxisti.
Nil est, Apici, tibi gulosius factum¹.

¹ Martial, lib. III. Epigr. 22.

Satyrographus pariter commemorat in principio xi. Satyræ; Seneca in Epistolis dicit claruisse sub Tyberio Cæsare, cujus hæc sunt verba: Tyberius Cæsar missum sibi cum in macellum deferri et veniri jussisset, Amici, inquit, omnia me fallunt nisi istum mullum aut Apicius emerit aut P. Octavius: ultra spem illi conjectura processit: licitati sunt, vicit Octavius, et ingentem consecutus est inter eos gloriam, cum quinque sestertiis emisset piscem, quem Cæsar vendiderat, nec Apicius emerat. Idem in Vita Beata ad Galionem sed melius in Consolatione ad Albinam. Apicius, inquit, nostra memoria vixit, qui in ea urbe ex qua aliquando philosophi corruptores juventutis abire jussi sunt, scientiam popinæ professus disciplina sua seculum infecit. Cum enim sestertium milies in culinam congegisset, cum tot congiaria principum, et ingens Capitolii vectigal singulis comensationibus habuisset, ære alieno oppressus, rationes suas tunc primum coactus inspexit, superfuturum sibi sestertium centies computavit, et velut in ultima famæ victurus, in sestertio centies si vixisset, veneno vitam finivit, in perpetuum posteritatis exemplum. Accipies igitur, vir humanissime, læta fronte et æquo animo, pro tempore quod damus, multo digniora accepturus (si fata sinent) in posterum. Vale; et Antonium tuorum familiarium consortio annumerare digneris.

Ad Lectorem ANTONII MOTTÆ Carmen.

SI vis scire cibos regum, condita ducumque
 Fercula, vel quanti sit facienda gula,
 Quid pleno pariter ventri, quid prosit inani,
 Aut indignato quid facit ad stomachum,
 Hunc nocturna manus versetque diurna libellum,
 Nec studio pigeat invigilare novo.
 Prodigus hic quamvis λάψη vel Apicius omnem
 Rem, tamen invenies rodere quid valeas.

BERNARDINI MOLLI Tetrastichon ad Genitorem.

Prodiga Martigenæ fuit olim gloria mensæ;
 Quod meus inscribit nunc tibi doctor opus
 Accipe sed læto quæ dantur munera vultu
 Huic fuerit virtus littera quanta docet.

In fine :

ANTONIUS MOTA ad vulgus.

Plaudite fartores, cætari, plaudite ventres,
 Plaudite mystili tecta peruncta coqui,
 Pila sit Albanis quæcunque ornata lagænis
 Pingue suum copo limen obesus amet:
 Occupat insubres altissimus ille nepotum
 Gurges et undantes auget et urget aquas.
 Millia sex ventri qui fixit Apicius alto
 Inde timens, sumpsit dira venena, famem.

JOANNES SALANDUS lectori.

Accipe quisquis amas irritamenta palati,
 Præcepta et leges, oxigarumque novum,
 Condiderat caput, et Stygias penetraverat undas
 Celius, in lucem nec rediturus erat.
 Nunc teritur dextra versatus Apicius omni,
 Urbem habet, et tectum qui perigrinus erat.
 Acceptum Mottæ nostro debebis, et ipsi
 Immortalis erit gratia, laus et honor,
 Per quem non licuit celebri caruisse nepote,
 Per quem dehinc fugiet lingua Latina situm.

ARISTOPHANES, Atheniensis, Poeta. Comœdiæ novem, Græcè, cum Scholiis Græcis à MARCO MUSURO ex vett. Codd. descriptis et recensitis; cum ejusdem præfatione Græcâ, et SCIPIONIS CARTEROMACHI Epigrammate gemino; sequuntur Excerpta ex HEPHÆSTIONIS Enchiridio, et alia DEMETRII TRICLINII, de metris quibus usus est ARISTOPHANES; item PLATONII de differentiâ et diverso caractere Comœdiarum Apospasmation, cum nonnullis de Comœdiæ antiquæ, mediæ, novæque Scriptoribus, et numero Comœdiarum; duplici Vitâ ARISTOPHANIS, primâ ab Anonymo scripta, aliâ à THOMA MAGISTRO. Comœdiæ vero ipsæ vario argumento, pedestri sermone, itemque alio iambico carmine, quod ARISTOPHANIS Grammatici nomine inscribitur, illustrantur. Folio. Apud Aldum, Venetiis, idibus Quintilis, 1498.

Editio Princeps. Char. Græc. cum sign. et cust. pagg. sine num. Foll. 348, lin. 32.

Ἐπίγραμμα εἰς Ἀριστοφάνην.

Βίβλοι Ἀριστοφάνους, θεῖος πόνος, αἶσιν Ἀχαρνέες
 Κισσὸς ἐπὶ χλοερὴν πουλὺς ἔσεισε κόμην·
 Ἦνιδ' ὅσον Διόνυσον ἔχει σελίς, οἶα δὲ μῦθοι
 Ἦχεῦσι, φοβερῶν πληθόμενοι χαρίτων.
 ὦ καὶ θυμὸν ἄριστε καὶ Ἑλλάδος ἤθεσιν ἴσα
 Κωμικέ, καὶ στίξας ἄξια καὶ γελάσας.

ALDUS MANUTIUS Romanus, DANIELI CLARIO Parmensi, s. p. d.

PERBEATI illi mihi videntur, Clari, vir doctissime, qui hoc tempore, in summa bonorum librorum copia, liberalibus disciplinis operam daturi, Græce discunt; facile enim ac brevi Græcam linguam, nisi ipsi sibi defuerint, consequentur, in qua multis sæculis nullus fere ex Latinis, culpa magis temporum quam ingeniorum, excelluit. Facillime, Græcis literis adjutricibus, omnium laudatarum artium procreatricem philosophiam callebunt, nec medicinam minus. Errant meo iudicio multum, qui se bonos philosophos medicosque evasuros hoc tempore existimant, si expertes fuerint literarum Græcarum. Quibus et Aristoteles quicquid ad dialecticam, ad philosophiam, et naturalem et transnaturalem, et moralem, quicquid ad rhetoricam et poeticam pertinet, doctissime scripsit, et Ammonius, Simplicius, Themistius, Alexander Aphrodisieus, Philoponus, Eustrathius, et cæteri Peripateticæ sectæ eruditissimi viri, omnia quæcunque vel scientiæ pervestigatione, vel disserendi ratione comprehenderat Aristoteles, optime ac luculentissime commentati sunt; quibus item Hippocrates, Galenus, Paulus, et alii in medicina excellentissimi viri omnia quæ ad medicæ artis spectant cognitionem copiosissime, verissimeque literis commendarunt. Non aliis quam Græcis literis ii qui mathematici vocantur artem suam obscuram, reconditam, multiplicem subtilemque, facillimam cognitu posteris tradiderunt; quo in genere permulti, ut Architas, Ptolemæus, Nicomachus, Porphyrius, Euclides, perfecti homines extiterunt. Quæ omnia quam depravate et corrupte, quam mutilate et perperam, ut taceam etiam quam barbare et inepte Latinis scripta sint, quis vel

mediocriter eruditus ignorat? sed brevi spero futurum ut, explosa barbarie, rejectisque ineptiis, bonis literis, verisque disciplinis, non ut nunc a paucissimis, sed uno consensu ab omnibus, incumbatur. En! erit tandem ut, glande neglecta, inventis vescamur frugibus. Optime igitur tu, mi Clari, in præstanti ista et opulenta urbe Ragusio juventuti consulis, qui eam et Græce et Latine simul, ut præcipit Quintilianus, summo studio ac fide jam multos annos, publico conductus stipendio, doces; quod ut tibi factu facilius sit, mitto ad te Aristophanem, ut illum non modo legendum, sed ediscendum quoque discipulis præbeas tuis: quem etiam in tuo nomine publicare volumus, ut conjunctionem studiorum amorisque nostri, quo possem munere declararem, et præsertim, cum tu, etsi de facie nos non novimus, assiduis tamen me afficias beneficiis. Essem profecto ingrattissimus, si te valde amantem non redamarem. Accipe, igitur, novem Aristophanis fabulas, nam decimam, Lysistraten, ideo prætermisimus, quia vix dimidiata haberi a nobis potuit. Sint satis hæ novem, cum optimis et antiquis (ut vides) commentariis: quibus Græce discere cupientibus nihil aptius, nihil melius legi potest, non meo solum iudicio, quod non magnifacio, sed etiam Theodori Gazæ, viri undecunque doctissimi; qui interrogatus, quis ex Græcis auctoribus assidue legendus foret Græcas literas discere volentibus? respondit, solus Aristophanes: quod esset sane quam acutus, copiosus, doctus, et merus Atticus. Hunc item Joannes Chrysostomus tanti fecisse dicitur, ut duodetriginta comædias Aristophanis semper haberet in manibus, adeo ut pro pulvillo dormiens uteretur. Hinc itaque et eloquentiam et severitatem, quibus est mirabilis, didicisse dicitur. Ego sic assidue legendum a Græcis censeo Aristophanem ut a nostris Terentium, quem, quod semper legeret, M. Tullius familiarem suum appellabat. Vale. Venetiis, tertio Idus Julias, M.IID.

MARCI MUSURI Præfatio.

Μάρκος Μουσούρος ὁ Κρής τοῖς ἐντευζομένοις, εὖ πράττειν.

ἌΧΡΙ μέντοι παρόντος, ὃ φιλέλληνες, Ἄλδος ἔπραξεν ἡμῖν Ἑλληνικῶν εὐπορεῖν βιβλίων, ἀφ' ὧν ἔστι τὴν μὲν φύσιν τῶν ὄντων κατανοεῖν, τὰς δὲ περὶ τὸ ἦθος ἀρετὰς καὶ κακίας διαιρεῖν, καὶ τίνι συλλογιζομένους μεθόδῳ τὰ ληθὲς μετέρχεσθαι προσήκει, μαθάνειν· ἃ γὰρ

τῶν Ἀριστοτέλους συγγραμμάτων καὶ ἐς ἡμᾶς σωθέντα διατελεῖ, δαπάνης φεισάμενος οὐδεμιᾶς ἐνετύπωσεν, ἐφ' ὅτε δεξιὸς τοῖς εἰλικρινοῦς παιδείας ἐφιεμένοις τό γε ἐς αὐτὸν ἦκον γενέσθαι. Νῦν δὲ θεωρῶν καὶ σκοπῶν τοῖς φιλοσοφοῦσι μετὰ τὴν τῶν λεπτῶν καὶ μετεώρων ἀνάγνωσιν ἐνδεῖν τινα καὶ ψυχαγωγίαν, δι' ἧς τὴν διάνοιαν ἔχοιεν ἂν ἀπειρηκυῖαν ἀνείναι, παιδιὰν ἡμῖν οὐ πάντως ἀσπούδαστον ἐπενόησε, μηδοτιοῦν προϊεμένοις καιροῦ, τὰς Ἀριστοφάνους θυμέλας οὐ μόνον ἀγομένων Διονυσίων Ἀθήνησιν, ἀλλ' αἰεὶ προχείρους καὶ πανταχοῦ θεᾶσθαι παρασκευάσας. οὕτως ἡ τάνδρὸς χορηγία πολυτελής, τοῦ γε μὴν κωμικοῦ τί ἂν τις ὑπερλαλοίῃ; ὅς τῳ μὲν χαρίεντι τῶν λόγων καὶ τῇ ἐς τὸ τέρπειν καὶ ἥδειν ἀστειότητι τοὺς φιλομαθοῦντας ἐπάγεται, ἐξ ὧν δὲ τοὺς μὲν ἀρετῆς ἀντιποιοιμένους εὐλογεῖ, τοὺς δὲ φαύλης τυχόντας ἀγωγῆς, καὶ διὰ τοῦτο τὸν τρόπον ἀποβάντας οὐ μάλα σπουδαίους ὅτε μὲν τῇ παρ' ὑπόνοιαν ἐλέγχει δριμύτητι, ὅτε δ' ἀπροκαλύπτως ὥς αὐτὸς φησιν Ἡρακλέους ὀργὴν ἔχων ἔπεσι μεγάλοις καὶ σκώμμασιν οὐκ ἀγοραίους, μετὰ παρρησίας διαβάλλων οὐδὲ στρατηγοῦ ἀπέχεται ἀμαρτάνοντος, τί μὲν αἰρετὸν καὶ φευκτὸν ταῖς προσεσχηκόσιν αὐτῷ τὸν νοῦν εἰσηγεῖται· εἰ δέ τις μὴ πάρεργον ἓνα τῶν εἰρημένων ἐπιλέγοιτο, πάσης ἡμᾶς ἐλευθεροῖ τερατείας μὴ δεδιέναι τὰ τῳ σύρφακι δῆμῳ φοβερά νουθετῶν. Καὶ μὲν δὴ τοὺς ὑποδεδυκότας αὐτὸν, παμμιγεῖ ὀνομάτων ποικιλίᾳ πρὸς πᾶν ὁτιοῦν συντελούντων ἐκ περιουσίας οὕτω πλουτίζει ὥστ' εἴ τις πρὸς τοὺς πλησιάζοντας διαλεγόμενος τὸν Ἀριστοφάνους ἐπιτηδεύειν χάρακτῆρα φιλοτιμοῖτο, ἐμφιλοχωρούντων ἐν αὐτῷ τῇ μνήμῃ τῶν Ἀττικοῦ ἀποπνεόντων θυμοῦ ῥημάτων, ἐν ἥπατι τῆς Ἑλλάδος τραφῆναι καὶ παιδευθῆναι δοκεῖν ὥς μὲν οὖν εὐχρηστός ἐστι, τὸν ποιητὴν οὐ δεῖ συνιστᾶν τῷ λίθον ποτὶ τὰν σπάρτον ἄγοντι· ἐπεὶ οὐδ' ἡμῖν τοῦτο πρόκειται, μηδ' οὕτω μαινοίμην ὥς μὴ συνειδέναι ἐμαυτῷ πολλοῦ δέοντι· ἢ ὥστε τὸν Ἀριστοφάνην ἐγκωμιάζειν ὁπότε οὐδ' ἂν αὐτὸς ἑαυτὸν τῆς ἀξίας ἐγγὺς ἐξαρκέσειεν ἐπαινέσαι. Τὰ δ' ὑπομνήματα ταυτὶ καὶ πόνον πολλοῦ καὶ χρόνου ἐδεῖτο μακροῦ, εἴ τις αὐτὰ πρὸς τὸ βέλτιον ἐγχειροῖη μεθαρμόσασθαι σχῆμα, ὧν θατέρου μὲν ἐπεκρατήσαμεν καίτοι κρείττονος ἢ φέρειν περὶ στενὸν δέ μοι κομιδὴ τὰ τοῦ χρόνου συνέβη, οὐδὲ μόνον τὰς ἐξηγήσεις συνεῖρειν ἡργολαβήσαμεν πεφυρμένας τέως ὥς ἴστε που καὶ αὐτοὶ ἀλλὰ καὶ τυπωθείσας ἤδη ἐπετετράμμεθα διορθοῦν, αἱ δὲ τῶν χαλκογράφων ἀμαρτίαι κάρηνά εἰσι λερναῖα τῆς παλιμφύους ὕδρας πολυπλοκώ-

τερα καὶ τῆς Ἰόλεω ἐπικουρίας δεόμενα, ὅσῳ δ' ἐξεκόπτομεν τοσῶδε πλείους ἡμῖν ἀνεφύοντο τοῦτο μὲν μεταβάλλειν, τὸ δὲ προστιθέναι τὸ δ' ἀφαιρεῖσθαι τῶν στοιχείων ἀφορμαί. Ἡμῖν μὲν οὖν ὁ πίθος κεκύλισται ἐς ὠφέλειαν, εἰ μὲν τῶν καθ' ἡμᾶς Ἑλλήνων οὐκ ἂν ῥαδίως ἔχοιμεν εἰπεῖν· πλὴν γὰρ ὀλίγων τῶν ἀπὸ τῆς προτέρας εὐδαιμονίας ὥσπερ τι ζώπυρον σωζομένων εἰς τοὺς λοιποὺς μάτην ἂν τις ἐπηρεάζοι περὶ τ' ἀναγκαῖα κατατεινομένους καὶ χαλεπῶς ὃν τελοῦσι φόρον τῷ βαρβάρῳ πορίζομένους, τῶν δ' Ἰταλῶν ὅσοις λίαν Ἀττικῶς τῆς γλώττης ἔχειν ἐσπούδασται, καὶ πάννυ ἀκριβῶς οἶδα· τοῖς γε μὴν ὑπὸ τῆς εὐτυχούς τῶν Ἑνετῶν ἀριστοκρατουμένοις συγκλήτου, καὶ αὐτῶν δὴ τῶν Εὐπατρίδων τοῖς γενναιοτέροις τὸ ἦθος, εἴη μὲν ἂν εἰκότως κεχαρισμένοι, τῆς γὰρ Ἀθηναίων πολιτείας, ἧς ἡ βασιλὶς αὕτη τῶν πόλεων ἔστιν οὗ κατ' ἔχνη χωρεῖ, τὰς Ἀριστοφάνους κωμωδίας εἰκόνας εἶναι, παρὰ πάντων σχεδὸν ὁμολόγηται. Ὑμέτερον δ' ἂν εἴη τὸν ἡμῶν κάματον τίθεσθαι παραπολὺ μῆτ' ἐκφαυλίζοντας εἰ τί που ἔλαθεν ἡμᾶς παραδραμὸν, μὴδ' ἀργυραμοιβικῶς ἐξ ἅπαντος ἀνιχνεύοντας· ἀλλὰ τῆς μὲν ῥαγείσης νευρᾶς κατὰ τὸν ἐνδήμιον τέττιγα τὴν ἐμμελὴ κροῦσιν εὐγνωμόνως ἀναπληροῦντας· πάσης δ' ἀνωτέρω μικρολογίας τῶν ἤδη τυπωθέντων ἐμφορουμένους, οὕτω δὲ τοὺς ἐπιστάτας τῆς βιωφελούς ταυτησὶ μηχανῆς διεγείραντες ἀκμαιότερους ἢ πρὸ τῆς ἐπιβολῆς πρὸς τὸ καὶ μείζω καὶ πλείω τούτων ὑμῖν ἐκπορίσαι καίπερ οἴκοθεν ὥρμημένους ποιήσετε· αἰνουμένας δὲ τέχνας ἐπιδιδόναι πεπαρομιάσται. Ἀπὸ Ἑνετιῶν.

Σκιπίωνος Καρτερομάχου τοῦ Πιστωριέως.

Ὅσῳ τῶν προτέρων πλείους ποτὲ τὰνδρὸς ἐφείντο,

Τόσῳ παυρότεροι εἶχον Ἀριστοφάνην·

Νῦν δ' ὀλίγου, παρὰ μὲν πᾶσιν, καὶ πᾶσιν ὀπηδεῖ·

Μηδένα τῶν πάντων, πῶς γὰρ, ἀναιδέμενος.

Αὐτὰρ ἐπεὶ πάντες τὸν ἐρώμενον ἔσχετ' ἐρασταί,

Χρὴ γ' Ἄλδφ πολλὰς εὐθὺς ἔχειν χάριτας·

Ἄγνωστον δ' αὐτῷ καὶ πλείονας ὅστις ὀφείλει,

Ἡ ἡμεῖς, ἢ καὶ αὐτὸς Ἀριστοφάνης.

PHALARIS, Astypalæensis, Agrigentinarum tyrannus. Epistolæ, Græcè, cum APOLLONII TYANENSIS et MARCI JUNII BRUTI Epistolis, Græcè; ex recognitione BARTHOLOMÆI JUSTINOPOLITANI; præmissâ ejusdem ad PETRUM CONTARENUM Epistolâ. Quarto. Venetiis, ex ædibus Bartholomæi Justinopolitani, Gabrielis Brasichellensis, Joannis Bissolii, et Benedicti Mangii, Carpensium. 14 cal. Julias, 1498.

Editio Princeps. Char. Rom. cum sign. et cust., sine pagg. num. Foll. 58, lin. 29.

BARTHOLOMÆUS JUSTINOPOLITANUS PETRO CONTARENO patritio Veneto, s.

CUM omnium atque adeo quotidianis querelis rei litterariæ calamitas deploretur, quæ librariorum impressorumque incuria indies diffunditur latius, incredibile dictu, nec minus foedum, nullos tamdiu bonarum artium cultores extitisse, qui sacratissimum litterarum numen velut a profanis assererent, mysteriumque hoc (ut ita dicam) imprimendorum librorum si non studiorum antistites, at initiati vel cum sordium suspitione susciperent. Hoc vero tempore non desunt, qui hoc vere publicum negotium privato otio libentissime præferant, hoc maxime freti, quod invidorum impetus, quos non defuturos jam nunc satis perspectum est, te patrono, facile sustinere posse confidant. Suscipe per deos, vir clarissime, jacentium litterarum clientelam te dignam, quarum studia ita colis ut excellas¹: prodeant aliquando tuis auspiciis optimi quique auctores, non (ut antea) sordidati: debebunt tibi eorum manes, debebunt et studiosissimi adolescentes, ad quos quicquid commodi hac litterarum industria pervenerit, id totum tibi acceptum referendum non dissimulabunt. Hæc interim tibi gratia referetur, exigua ea quidem, sed, quæ est animi tui magnitudo, non contemnenda. Laudarem de morte Phalaridis acumen, ac dicendi gravitatem principe dignam, Apollonii sanctitatem Pythagoræ ipsi non improbandam, brevitatem Bruti, cujus, Cicerone teste, magister extitit, ni hæc notiora scirem, quam ut testimonio nostro confirmentur. Illud vero non dissimulandum putavi, non deesse qui, quæ Phalaridis feruntur, eas a Luciano scriptas suspicentur. Has tantum verbum verbo Latinas reddemus, disjunctisque voluminibus ita collocabimus, ut pagina paginæ et versus versui fidelissime respondeant, cui adminiculo studiorum velut infantia innitatur, et in cæteris, quas intactas hoc consilio reliquimus, profectus vires experiri possit. Vale.

¹ excelleas *in orig.*

CICERO, MARCUS TULLIUS. Opera quæ extant omnia, ab ALEXANDRO MINUTIANO in unum collecta, et per Gulielmos fratres (Les Signerres) impressa, Mediolani, 1498-1499. Folio, tomis quatuor.

Char. Rom. cum sign. cust. et pagg. num. Foll. in Vol. I. 189; II. 250; III. 176; IV. 144; lin. 52.

Illustri et excelso Principi JOANNI JACOBO TRIVULTIO, Regio Locumtenenti in Insubria Universali, ALEXANDER MINUTIANUS, salutem et felicitatem.

AGITUR jam quartus annus, illustris et excelse Princeps, quod Livium quantum sub duobus licuit exemplaribus, et iis quidem non admodum fidelibus, recognovimus; miserati maxime bonarum litterarum calamitatem, quam librariorum negligentia in rem litterariam invexerat. Eos nostros labores Bartholomæo Chalco, viro profecto incomparabilis integritatis, et de litteris in hac inclyta civitate benemerito, dedicavimus. Quæ quidem res cum satis honeste mihi successisset, et hominibus studiosis haud ingrata fuisset, ad majora animum intendens, cœpi mecum cogitare an aliquid opis Ciceroni afferre possem; cujus opera magna ex parte mutilata, depravata, atque præpostera legerentur. Quare ex diversis bibliothecis, compluribus conquisitis Ciceronis operibus, quæ in nostram hanc æditionem consulerem, etsi ex unico exemplari lancinato (ut arbitror) et carioso descripta videbantur, ab illo tamen temporum culpa ita degenerarunt, ut ab ipso Cicerone, si revivisceret, vix sua agnoscerentur. Propter quod jam mei consilii pœnitere incipiebat. Desperabam enim eam quam voluissem opem divinis Tullii monumentis me afferre posse. Verum quia opificum incuria in pejus cotidie ruerent, et iis quæ in manibus haberentur deteriora fierent, volui in proposito perseverare; saltem ut alius multiplicioris lectionis, et in habendis fidelioribus exemplaribus longe me fœlicioris exemplo, nostro invitatus, aliquid majoris opis lapsis jam Ciceronis rebus afferre studeat: cum interea ea me conscientia consolari possit, quod divinis his operibus sic in unum redactis uti majestatem attulimus, ita multis mendis repurgavimus. Id quod hujus nostræ industriæ candidus æstimator facile dijudicabit.

Hanc nostram operam cum alicujus magni viri præsidio communire vellem, qui et magnitudine rerum gestarum auctoritate

polleret, et bonarum litterarum studiis delectatus, hos nostros labores, qualescunque essent, non aspernatus fuisset, tu mihi solus occurrebas cui nostram hanc industriam commendarem, quem uti rerum gestarum fulgore inter illustrissimos quosque principes micantem spectamus, ita vel inter maximas belli occupationes litterarum studia adeo semper concelebrasse scimus, ut huic tantum negotio intentus videaris.

Tibi, igitur, illustris et excelse Princeps, has nostras operas dedicamus, quæ tanti viri patrocínio defensæ in publicum prodire non formident. In qua quidem re nostri ordinis hominum consuetudinem ideo non sum imitatus, quod non tantum mihi attribuo ut innumerabilibus tuis virtutibus recensendis nedum laudandis me parem sentiam; quando ab ineunte ætate ea semper meditatus fueris, quorum singulis cum laude explicandis summi oratoris debeat oratio.

Nam ut taceam præclara tua domestica facta, quibus ad crescentem tuam indolem universæ civitatis ora convertisti, fluctuantem ecclesiæ naviculam, et imminentem a Turcis procellam formidantem propter intempestivam Auximatum rebellionem, secundo tuarum artium spiritu in tranquillum portum recepisti.

Reges postea Neapolitani te certissimum suarum rerum præsidium sensissent, si a tuis omnino consiliis non aberrassent. Tum Carolus, Francorum rex, cum in patriam redire vellet, quod omnes fere Europæ potentatus, quibus formidolosus erat, ad ingentes Galliæ opes opulentissimi quoque Neapolitani regni factam esse accessionem adversus se conjurassent, tuo fidissimo fortissimoque ductu per medios hostes incolumis evasit. Cum ergo tua gesta tam fortia tamque fortunata existant, ut maximi cujusque oratoris orationem excellant, nonne ab omnibus temerarius judicarer, si in tanta ingenii mediocritate ea laudare conatus deterere magis quam amplificare vellem? Non ergo hac epistola, excelse Princeps, tui laudandi occasionem quæсивimus (ad quod tamen ingenium nostrum exercere non cessabo, ut intelligas me omnes illius vires divinis tuis laudibus consecrasse) verum ut hi nostri labores, tui nominis auctoritate communiti, in manus doctorum virorum perveniant, Ciceroque tantum tibi debeat quantum gloriosa hæc patria, quæ, in tantis tumultibus omnibus destituta præsidiis, tibi fortunas suas omnes concredidit, te salutis propriæ patronum elegit, te

apud Ludovicum, Francorum regem Christianissimum, et ducem nostrum clementissimum, deprecatorem comparavit; apud quem quantam gratiam eximiæ tuæ virtutes et spectata fides concitasset vel ex hoc facile intelligebat, quod in summa fortium ductorum copia tibi exercitus suos commisit, tibi omnia cum belli tum pacis munera commendavit. Vale, patriæ decus et præsidium.

Mediolani. A salutifero Virginis partu M.CCCC.LXXXXVIII., idibus Octobris.

ETYMOLOGICUM MAGNUM Græcum, sumptibus NICOLAI BLASTI, Cretensis, editum cum Græcâ præfatione MARCI MUSURI; Præfigitur duplex Epigramma Græcum, alterum MARCI MUSURI, alterum JOANNIS GREGOROPULI, Venetiis, Zacharias Calliergus, Cretensis, 1499. Folio. Editio Princeps. Char. Gr. cum sign. Foll. 223, col. 2, lin. 50.

Μάρκου Μουσούρου τοῦ Κρητός.

Ἐκ ποθεν ἀφράστοιο φανείς φύγαδ' ἔτραπεν ἄφνω

Αἰετὸς οἰωνῶν ὑψιπέτης ἀγέλην.

Τεθρίππων ἐπιβάς, σέλας ἡμάλδυνεν ὁμαίμου

Ἡλίου, ἡδ' ἄστρον φρουδὸν ἔθηκε φάος.

Τὼς δὲ χαρακτήρων ἀπεχάσσατο τῶνδε τὰ πρόσθεν

Γράμματα καὶ ρίνης ἔκγονα καὶ δονάκων.

Θεῦμαι γλυφανῆς πῶς τις σμίλης κοπίδεσσι

Ξέσσε περιπλέκτων ὄρχατον ὦδε τύπων.

Πῶς δὲ μεταξὺ τόνους γραμμῶν στήριξεν ἀάπτους

Ἰθυτάτων, φθόγγοις πάντας ἐπικρεμάσας.

Ἄλλὰ τί θαυμαίνω Κρητῶν φρένας; οὓς ποτ', ἐφετμαῖς

Πατρὸς, Ἀθηναίῃ δαίδαλα πολλὰ δάεν.

Κρῆς γὰρ ὁ τορνεύσας, τὰ δὲ χαλκία Κρῆς ὁ συνείρας,

Κρῆς ὁ καθ' ἐν στίξας, Κρῆς ὁ μολυβδοχύτης.

Κρῆς δαπανᾷ νίκης ὁ φερώνυμος, αὐτὸς ὁ κλείων

Κρῆς τάδε, Κρησὶν ὁ Κρῆς ἥπιος αἰγίοχος.

Τοίγαρ ἄμ' εὐχόμεσθα, πέλοι γενετῆρα χορηγοῦ

Μὴ δίχα μαντοσύνης οὐνομα παιδὶ θέμεν.

Νικῶ δ' ἀντιπάλους· νεῦσε Ζεὺς· οἱ γὰρ ἀφ' ἱρῆς

Ἑλλάδος, Ἑλλάνων παισὶ πρέπουσι τύποι.

Ἰωάννου Γρηγοροπούλου τοῦ Κρητός.

Ἄνθεα γραμματικῆς δρέψαι ποθέων ξένη, τάνδε
 Λάξεν ἀφειδήσας βύβλον ἐπωφέλιμον.
 Τὰν, πᾶσ' οὐκ ἀλέγων δαπάνης προὔθηκεν ἐτοίμην
 Νικόλεως ὁ Κρῆς, Βλαστὸς ἐπωνυμίην.

MARCI MUSURI Præfatio.

Μάρκος ὁ Μουσούρος τοῖς ἐν Παταβίῃ σχολαστικοῖς, εὖ πράττειν.

ΟΙ μὲν Ἑλληνικῶς ἐντυποῦν ἐγχειρήσαντες ἔκτον ἔτος ἤδη τουτὶ οὐκ ἀπεικότως ἠὲδοκίμηκασιν· ὅπου γὰρ οἱ τοὺς ἄνω χρόνους ἐν τι τῶν πρὸς τὴν κοινὴν ταυτηνὴ τροφὴν εὐρηκότες, εἰς θεοὺς τελεῖν ἐνομίσθησαν, ἥπου μείζονος ἂν, εἴπερ ἐφικτὸν, ἄξιοι τιμῆς ἐπιτυχεῖν, οἷς ἐξεγένετο φανῆναι πορισταῖς, τῆς ὡς ἀληθῶς καὶ μάλιστα προσηκούσης ἀνθρώπῳ τροφῆς τῆς ἐν μαθήμασι καὶ βιβλίοις, ὧν τὰ γε σεμνότερα καὶ τῆς σπουδαιοτέρας ὄντα μερίδος ἦδη τοῖς πᾶσιν ἐκ προχείρου λαβεῖν, ὑπὸ τῶν ἐννοησάντων τουτὶ τοῦργον ἐνταῦθα, τέως οὐκ ὄν, ἐκδοθέντα, τῶν δέ γε νῦν εἰς ταῦτ' οὗτο καθέντων ἑαυτοὺς, οὐ μᾶλλον προπέτειαν καταγνωστέον ὡς ἐπὶ τοῖς πρεσβυτέροις εὖ ἔχουσιν ἐπιβεβληκότων, ἢ μεγαλοφυΐας ἀγαστέον, ὡς οὐ δύσαντ' ἐν βλεπτὸν ἡγησαμένων εἶναι τὸ φθάσαν, ἀλλὰ μηδαμῶς ἀποδυσπετησάντων εἰς τὸ μὴ μόνον ἐνατενίσαι τοῖς ἀρχιτέκτοσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ χάριεν καὶ εὐρυθμον τῇ καινουργίᾳ προσθεῖναι. τούτων δέ, τῶν δευτέρων φημὶ, τὰ κυριώτατα τυγχάνει μέρη, Νικόλεός τε ὁ Βλαστὸς, καὶ Ζαχαρίας ὁ Καλλιέργης. ἅμφω Κρῆτε καὶ πολίτα ἐμῷ, ὧν ὁ μὲν οὕτως ἐναργῆ καὶ θαυμαστὰ σημεῖα τῆς ἰδίας ἐξήνεγκεν ἐλευθερίας, ὡς περιττὸν εἶναι ταύτην εὐφημεῖν ὄφει κρίνεσθαι δυναμένην. ὁ δὲ φιλοπόνως τὰ περὶ τὴν τέχνην, εἴπερ τις ἄλλος, ἐκμελετήσας, οὕτω τραχεῖάν τινα καὶ μεστήν ἰδρωτὸς ὥδοιπόρησεν, ὡς πολλοὺς ὑπάρξαι ποτὲ τοὺς ἐλπίσαντας ἐκ μέσης αὐτὸν ἀναστρέφειν καμόντα. ἀλλ' ὅμως ἦνυσε καὶ πρὸς τὸ τέρμα χαίρων ἀφίκται, καὶ μόνον οὐ παρὰ τοῖς πλείοσιν ἰμῶν ἀνηγόρευται στεφανίτης. λέγω δὲ δι' οὗς ἐξεπόνησε τύπους μηδενὸς κατ' ἴχνη χωρῆσαι τολμήσας δέει τῆς παρανόμων γραφῆς. Ἐπὶ δὴ τούτοις οὐ κατερῥαθύμυσεν, ἀλλὰ χρυσέας ὑποστήσας, κατὰ Πίνδαρον, εὐτυχεῖ θαλάμῳ κίονας τοὺς χαρακτῆρας, ἠπειχθη καὶ θεητὸν πῆξαι τάχιστα μέγαρον. Ἀρχὴν δὲ πασῶν ἐπικαιροτάτην ἐποίησε, καὶ πρὸς ἣν τὰ ἐκά-

στοτε τυπωθησόμενα καθιστάμενος ἥκιστα ἂν ἀμάρτοι· ἐκείνης γὰρ τῆς βίβλου κατήρξατο, ἥτις παρὰ τὰ προπύλαια τῆς ἀληθινῆς ἐστῶσα παιδείας, ἵνα τι καὶ κεβητίσω τοῖς μαθητιῶσι τὸ χεῖρε φιλοφρόνως προτείνει εἰς ὑποδοχὴν. οὓς ἐπειδὴν εὖ μάλα σπαργανώσῃ καὶ διαπλάσῃ, πλάσιν ὧ θεοὶ τὴν ἀρίστην τε καὶ καθαρωτάτην, ἀσφαλῶς ὁμιλεῖν ἐπιτρέπει, μάλιστα μὲν ἅπασι τοῖς ποιηταῖς, οὐχ ἥκιστα δὲ τῶν πάντων Ὀμήρῳ, τῷ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ σπέρματα παρασχόντι τοῖς ἐπὶ τῇ ἀκροπόλει σοφοῖς. οὐδὲ μία γὰρ ἢ κομιδῇ ὀλίγαί τῶν παρ' ἐκείνῳ τραχειῶν ἅμα καὶ σκληρῶν λέξεων, ὥς ἐτυμολογικώτερον οὐκ ἀναπτύσσει καὶ σαφηνίζει, οὐ δυσσευρέτως, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐφεξῆς τῶν στοιχείων τὰ ζητούμενα τοῖς διεξιούσιν εὐμνημονεύτως ἐκπορίζομενον. οὕτω γε μὴν νοῦν ἐχόντως τε χαριέντως, ὥστε μηδένα τῷ τῆς ἀναγνώσεως ἀποκναίειν ὁμοιοτρόπῳ. ἀλλ' ὅτε μὲν μύθοις, ὅτε δ' ἱστορίαις οὐ κατημαξευμέναις, ἀλλὰ σπανίως εὐρισκομέναις, ἐκ παραδρομῆς τὸν μετιόντα διαναπαύειν· πρὸς δὲ τούτοις ἀποδείκνυσιν οὐκ ὀλίγα δι' ὧν ἐκτίθεται κανόνων ἀρχαίους καὶ διαπρεπέσιν ἀνδράσι παραδοθέντων. οὓς ἐνίοτε μὲν τισι δοκοῦν τὰς οὐ μάλα ὁμοφωνεῖν διαλλάττει. ἔστι δ' ὅτε τῇ παρ' ἑαυτοῦ ροπῇ ἑτεράλκεα τὴν νίκην ἐποίησε. τῷ τοίνυν Ἑλληνικῆς ἀρύσασθαι πηγῆς ἐφιεμένῳ, πάρεστιν ἀφθόνης ἐμπλησθῆναι τοῦ ποτοῦ καὶ χύδην ἐπιρρέοντι τῷ κρουνῷ τὴν κεφαλὴν ὑποθεῖναι. ὁ γὰρ ἐν τούτῳ κεκτημένος εἴτε τις κέρας Ἀμαλθείας αὐτὸ βούλοιτο καλεῖν παντοίοις καρποῖς ὑπερβρύον, εἴτε κηρίον, εἴτε κήπους Ἀδώνιδος, τὴν ἐπιτομωτάτην ἐβάδισε. πᾶσαν γὰρ ἔχειν ἐν ἑαυτῷ τὴν Ἑλλάδα νομιζέτω, καὶ μηκέτι πόρσινον ἄλλο παπταινέτω, εἴποι ἂν ἡ Θηβαία λύρα· καὶ περὶ μὲν τούτων πολλ' ἂν εἶχον εἰπεῖν εἰ μὴ μεταξὺ ταῦτα γράφων ἡσθόμην ἑμαυτοῦ περαιτέρω ἢ κατὰ μέτρον ἐπιστολῆς ἐξοκέλαντος. Ἡ δὲ διόρθωσις περὶ ἧς οὐ χεῖρον οὐδὲ τοῦ λόγου πάρεργον εἰπεῖν, ἐργώδης ὑπῆρξε καὶ χαλεπὴ διενεγκεῖν· κατ' εὐδειαν ὑγιῶς ἐφ' ἅπασιν ἔχοντος ἀντιγράφου. ὧν γὰρ ἦν εὐπορία, ταῦτ' εἴτε ἄλλως παλαιὰ καὶ ἀξιόπιστα, ἀλλ' οὖν ἀσαφῆ καὶ γρίφων ἀνάμεστα καὶ διὰ τοῦτό τινος εἰκαστοῦ Οἰδίποδι παραπλησίον δεόμενα, οὐ μὴν ταύτῃ γε τὴν ὁρμὴν ἀνῆκεν ὁ τοῦργον ἐπιτραπεῖς, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκ τῶν ταῦτά ξυντυχία τινὶ πραγματευσαμένων ἐπιλεξάμενος, τὰ δὲ τοῖς ὀλίγῳ πρότερον εἰρημένοις ὑποσημαίνεσθαι περὶ τῶν ἐφεξῆς συνεῖς, ἐτελεσιούργησε μὲν ἐκείνος ἀγαθῇ καὶ λαμπρᾷ τῇ τύχῃ. εἰ δὲ μικρ' ἄττα τινὲς ἐκφαυλίσουσιν, αὐτοὶ μὲν τοῦ πονηροῦ κόμματος εἶναι, καὶ τοῦ Μώμου δόξουσιν μιμηταί, ὅς τὰ μὲν ἄλλα τῆς Ἀφρο-

δίτης οὐκ εἶχε κατηγορεῖν, ἐν δὲ μόνον ἀποστέργειν ἔλεγεν ὅτι τρύζον αὐτῆς τὸ σανδάλιον, ὁχληρὸν εἶη τοῖς ἀπαντῶσι τῷ ψόφῳ, τοῖς δὲ νεωστὶ τουτοισὶ γραικοτύποις οὐδὲν ἦττον καθ' ὁδὸν προχωρήσει τὰ τῆς εὐδοκίμησης, οἷς ἀπόχρη μόνων ὑμῶν, ὧ φιλέλληνες, ἐπιτυχεῖν εὐμενῶν. ὡς ἐν παιδείᾳ πολυψηφοτάτων καὶ τὴν λευκὴν αἰὲ καὶ νικῶσαν χαριζομένων, τοῖς ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας ἀσχολουμένοις σχολῆς. Εὐτυχεῖτε.

DIOSCORIDES, Pedacius, Medicus. De materiâ Medicâ, Libri sex; de Alexipharmacis et Theriacis, Libri tres, septimi, octavi et noni nominibus insigniti. Accedunt NICANDRI Colophonii Theriaca et Alexipharmaca cum scholiis, Græcè. Præcedunt Epigramma Græcè in NICANDRUM, ALDI ad HIERONYMUM DONATUM Epistola, data Venetiis octavo Idus Julias, 1499, et Index alphabeticus plantarum, animalium, ac metallorum, Græce. Venetiis apud Aldum, mense Julio, 1499. Folio. Editio Princeps. Foll. 184, lin. 40, sine sign. et cust.

Ἐπίγραμμα εἰς Νίκανδρον.

Καὶ Κολοφῶν ἀρίδης ἐνὶ πολίεσσι τέτυκται
 Διοιὺς θρεψαμένη παῖδας ἀριστονόους·
 Πρωτότοκον μὲν Ὀμηρον· ἀτὰρ Νίκανδρον ἔπειτα,
 Ἀμφοτέρους μούσαις οὐρανίησι φίλους.

ALDUS MANUTIUS, Romanus, HIERONYMO DONATO, patritio Veneto, s. d.

NESCIO quid sit Donate, vir integerrime, addo etiam doctissime, quod ex eo tempore, quo non parvo meo incommodo et labore, renascentibus in Italia bonis litteris, quocunque potui modo cœpi opem afferre, omnia mihi adversa, nunc hominum perfidia, nunc temporum infelicitate contigerint, nisi id Græcorum infortunio adscribendum est, quod erumnosi futuri sint quicunque ex nostris Græcitati opitulantur; quod etsi quidam joco solent dicere, multis tamen id ita esse probari exemplis potest. Quod vero majore indies animo perstiterim in proposito, et nunc maxime perstem, illud sæpe commemorans,

Tu ne cede malis, sed contra audentior ito¹,

¹ Virgil. *Æn.* vi. 95.

mecum ipse demiror; atque eo magis, cum excrucier ac pene opprimar laboribus, et juvet opprimi, juvet esse miserum;

Video meliora, proboque,
Deteriora sequor¹.

Nam tempus, rem quam carissimam perdens, mihi obsum, ut aliis prosim: sed feram æquo animo mea damna dum prosim; nec, si vixero, ab inceptis unquam desistam, donec quod semel statutum mihi est perfecero. Et quanquam majora viribus aggressi sumus, cum domi nostræ ea ad Latinam, Græcamque et Hebraicam linguam formis publicandam summo studio, assiduoque labore cudantur, quæ admirationi omnibus futura speremus, tamen (faveat Deus) bene ac pulchre omnia perficientur. Interea Dioscoridem ac Nicandrum damus, rati gratissimos atque utilissimos fore studiosis omnibus, atque iis maxime qui sunt in Pliniana lectione versati. Scis enim plurima esse in Dioscoride quæ mutuatus videtur Plinius, quod utrumque sæpe legeris, alterumque cum altero accurate contuleris. Hunc igitur librum, quo plus auctoritatis foret hisce laboribus nostris, in tuo nomine ære nostro excusum publicare volumus, quod tibi humanissimo omnium non ingratum fore existimabamus. Quare velim hunc etiam benigna fronte suscipias; meque de hoc quoque labore, ut facis, ames. Quanquam illud fortasse in Dioscoride displicebit, simplicia quædam, quæ aliis quam Græcis appellantur nominibus, in contextu esse inserta, eaque in margine potius imprimenda fuisse censebis. Sed id nos idcirco fecimus, quoniam in contextu in omnibus ea legimus exemplaribus. Præterea quia non absurdum videbatur, etiam quo apud alias gentes nomine simplicia appellarentur, Dioscoridem voluisse docere, et præsertim, cum ipse militem se fuisse, ac multam terram peragrasse dicat in procæmio. Sed in contextu, an in margine legantur, parvi referre existimo. Illud magis puto dolendum, nonnulla ex iis nominibus esse incorrecta: quæ tamen unusquisque sibi, correctius nactus exemplar, emendare poterit. Nos, quæ habere potuimus, dedimus.

Vale, Venetiis, octavo Idus Julias M.ID.

¹ Ovid. *Metamorphos.* vii. 20.

SUIDAS, Grammaticus, Lexicon Græcè; à DEMETRIO CHALCONDYLO editum, curante JOANNE MARIA CATANEO; cum ejusdem Epistolâ Latinâ, et DEMETRII CHALCONDYLI Epistolâ Græcâ. Præfiguntur duo epigrammata Latina Antonii Mottæ; accedunt duo carmina Latina Joannis Salandi. "Impressum Mediolani impensâ et dexteritate D. Demetrii Chalcondyli, et Joannis Bissoli Benedicti Mangii, Carpensium, die xv Novembris, 1499." Folio.

Editio Princeps, Fol. 514, non num. lin. 45, Char. Gr., cum sign. et cust. absque pagg. num.

Διάλογος Στεφάνου τοῦ μέλανος. Βιβλιοπώλης καὶ Φιλομαθής.

Βι. Δεῦρ' ἴθι, Φιλομαθές, εἰ τῆς Ἑλληνικῆς ἐράς τάχα φωνῆς. Φιλ. Τί ποιήσων, εἰπέ μοι διὰ τάχους; οὐ γάρ μοι σχολή ἐστίν. Βι. Θεασόμενος τοιγαροῦν ταύτην τὴν βίβλον· τὴν νεωστὶ, ὥσπερ ὄψει, τετυπωμένην, καὶ μετέπειτα ὠνησόμενος· πολλῶν γάρ ἐστι τοικίλων καὶ παντοδαπῶν μεστή. ὁρᾷς δὲ τὸ πάχος αὐτῆς καὶ τὸ μέγεθος· οὐδὲν γάρ ἐστίν οὔτε παρὰ ποιηταῖς οὔτε παρ' ἱστορικοῖς καὶ λογογράφοις οὔτω δύσκολον καὶ σκοτεινόν, ὅπερ οὐκ εὐχερές καὶ σαφές ποιεῖ, ἐρμηνεύει γάρ ὡς πλείστα καὶ χρησιμώτατα. Φιλ. Οὐκ οἶσθα ὡς ἐμοὶ δοκεῖ τὸ πανταχῇ τεθρυλλημένον, ὃ πολλὰ λαλῶν πολλὰ καὶ σφάλλεται. Βι. Οἶδα πῶς γὰρ οὐ· ἀλλ' ἤκιστα ἢ τοῦ Σοῦίδα πολυφωνία ἐνέχεται τῇ παροιμίᾳ, τὸν γὰρ περὶ πολλῶν καὶ διαφόρων λέγοντα πολλὰ καὶ λέγειν ἀναγκαῖον, καὶ δὴ καὶ Σοῦίδας πάμπολλα συντεμῶν, ὀλίγοις περιέλιψε, καὶ τὸ τῶν μελισσῶν μάλιστα ἐμιμήθη· ὥσπερ γὰρ ἐκεῖναι ἐφ' ἅπαντα μὲν τὰ βλαστήματα καθιζάνουσιν ἀφ' ἐκάστου δὲ τὰ χρήσιμα λαμβάνουσιν, οὔτω καὶ Σοῦίδας, καὶ ἀπλῶς οἱ σπουδαῖοι καὶ ἐλλόγιμοι τῶν ἀνδρῶν πολλῶν μὲν ἀπόπειραν λαμβάνειν εἰώθασιν, ἐξ αὐτῶν δὲ τὰ χρήσιμα καὶ καλλίω συλλέγειν. Φιλ. Εὖ γενῇ τὸν Ἀπόλλω καὶ καλῶς ἔφης, καὶ σοι χάριν ὁμολογῶ· ἢ οὖν τοῦ βίβλου τιμὴ πόση τίς ἐστι. Βι. Χρυσῶν τριῶν. Φιλ. Λάμβανε δὴ καὶ δὸς τὴν βίβλον.

ANTONIUS MOTTA.

DEMETRI æternos debet tibi mundus honores,
Quod dignum quod tam nobile tradis opus,
Debet Motta magis, caro cui tanta resultat
Gloria discipulo te duce, quanta datur.

ANTONIUS MOTTA.

OLIM Phocis erat doctis celebrata poetis
 Unde novum exhausit fonditus Ascrea melos,
 Proximus huic Helicon, rivo forte æmulus illi
 In quo tam expressit nobile Smyrna saphos.
 Cadmeas Dircæus olor volitare per arces
 Dictus et immenso est perstrepuisse sono,
 Dignius Insubri Suidæ decus exit ab urbe
 In cujus lapsa est Græcia tota sinum.

Clarissimo Viro D. ALBERTO PIO, JOANNES MARIA CATANEUS, s. d.

IN omni re gesta potissimum considerari solet, quid, per quos, et quod bene transacta sit: nam si horum unum absit, nulla operi nec auctoritas nec pulchritudo relinquetur. Quis enim post hanc divinam imprimendi artem, librum aliquem suis undique numeris absolutum publicavit, nisi characteribus decoris insignitum, emendatore optimo illustratum, utilitate publica necessarium? Ego autem non negaverim jam plurima utriusque linguæ volumina per eruditos in lucem venisse quæ splendoris multum et utilitatis secum attulere: sed qui eam quam Suidas Græcus abso-
 lutionem sit consequutus, nullum facile contenderim. Nam ut quædam de eo breviter perstringam, si ordinem attenderis nihil facilius, si rem, nihil melius, si copiam, nihil fertilius; locis enim suis necessaria complectitur quæcunque fere ab orbe condito supra annos 5780 memoranda, Hebræas, Græcas, Latinas, omniumque historias compendiose tangens: philosophorum sectas et dicta, poetarum fabulas mirabili temperamento narrans; somniorum involucra, *αἰνιγμάτων* latebras, innumera pene proverbia acri intentione dissolvens: opus profecto necessarium tam Latine quam Græce scire volentibus. Nam quid illam multiplicem verborum electorum solutionem demirer, cum satis constet ex probatissimis diversarum rerum autoribus excerpisse diffusam *ἀνθολογίαν*, et eam tam facili dicendi genere complexum, ut quivis mediocriter Græcis eruditus per hunc summa brevi consequi possit: cum alias nobis, ad hanc linguam perdiscendam, longa vigilia, continuo admonitore et magistro opus esset? Latebat tamen in tenebris paucorum factus tam preciosus autor, et ab omnibus indies desiderabatur. Nullus opem ferebat, nec poterat: tandem ad hanc provinciam reservatus vir Atticæ facundiæ princeps, Demetrius

Chalcondyles præceptor noster, non ut cæteri Græcorum studiosis tantam felicitatem invidit: sed ducem se constituens, egregios hujus artis et industrios artifices Joannem Bisolum et Benedictum Mangium, Carpenses, accersivit: per quos typis in melius reformatis, additis etiam plerisque et magnæ, et admirandæ gratiæ, quippe qui in eo genere præstantissimi sint, et præter conditionem et ætatem suam pluribus multocius collatis exemplaribus, emendandum, immo excolendum, et renovandum Suidam aggreditur tanto studio et diligentia usus, ut obscura detexerit, inversa correxerit, manca suppleverit, et ut demum quod sentio dicam, in illo expoliendo autorem ipsum superaverit. Debes itaque plurimum illis Alberte, vir clarissime: nam post Græca tot tibi dicata volumina, quibus enixe oblectaris, nullum neque majus neque utilius dicari potuit, cum sit totius Græciæ κέρας Ἀμαλθείας: ad quod necesse sit singulis horis, ut ad tuam liberalitatem doctrinamque Græcarum litterarum studiosis, recurrere, confugere, et propter summas virtutes probe cognitum admirari. Debet et doctorum juvenum studiosa cohors, ad quos, tam diffusum, tam utile, politumque volumen devenerit. Quare si ulla absque contatione librum hunc emerint, hi fortasse vicem rependere non putabunt: at illi sic cumulatam sibi restitui censebunt.

DEMETRII CHALCONDYLI EPISTOLA.

Κυρίου Δημητρίου τοῦ Χαλκονδύλου.

ΤΟ παρὸν βιβλίον Σουίδα τετύπεται μὲν ὑπὸ Βενεδίκτου Μαγγίου καὶ Ἰωάννου Βισόλου τῶν Καρπαίων, ὧν ὁ μὲν εὐφύης ὦν καὶ πείραν οὐκ ὀλίγην ἐσχικῶς ἐν τῇ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων εὐαρμόστῳ συνθέσει, σπουδῇ τε καὶ προθυμίᾳ χρησάμενος, οὐδὲν παρήκεν εἰς δύναμιν τῶν εἰς ὀρθὴν σύνταξιν καὶ συμμετρίαν τῶν πρὸς ἄλληλα στοιχείων καὶ συλλαβῶν συντεινόντων· εἰ μὴ πον τί ἐν τοσούτῳ συντάγματι παρεώραται. Ἰωάννης δὲ ἄριστος ὦν γραμματογλύφος, καὶ τὰ κάλλιστα τῶν γραμμάτων καθ' ὅσον οἶόν τε ἦν εἰς ἄκρον ἐκμιμησάμενος τοιοῦτον χαρακτήρα γραμμάτων ἀποτελέσας ἔχει, οἶόν ἐστιν ὁρᾶν ἐν τῷ βιβλίῳ· τοιοῦτοι μὲν οἱ τυπώσαντες. Ὁ δὲ τὴν διόρθωσιν τοῦ βιβλίου πεποιθὼς Δημήτριος ἔστιν ὁ Χαλκονδύλης, ὃς πλείοσιν ἀντιγράφοις χρησάμενος κὰν τούτοις πᾶσιν οὐ σμικρ' ἅττα ἀμαρτήματα εὐρηκῶς, ὧν τὰ πλείω ἐν ᾗσιν ὡσαύτως ἐτύγχανεν ὄντα,

πολλὰ μὲν φιλοπονήσας καὶ διασκεψάμενος ἐπηνώρθωσεν· ἔστι δ' ὧν οὐχ οἶος τ' ἐγένετο τῆς προσηκούσης διορθώσεως τετυχηκέναι, ἀλλὰ τὴν μὲν τῆς λέξεως ἐρμηνείαν διὰ σπουδῆς ἔσχε διαφυλάξαι· τὴν μὲντοι παρειαγομένην ῥῆσιν πρὸς σαφήνειαν τῆς λέξεως ἡμαρτημένην οὖσαν ὡς εἶχεν ἀφῆκεν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ λέξεις ἐνίας αἰτινες τὸ παράπαν οὐχ ὑπῆρχον ἐν Σουῖδα ἄλλοθεν ποθεν συλλέξας προσέθηκεν, ὡς ἂν οἱ ζητοῦντες τὸ σημαινόμενον αὐτῶν ἔχοιεν ἀπυνώτερόν τε καὶ ἐτοιμότερον ἐντεῦθεν πορίζεσθαι, καὶ λέξεις δὲ τινας ἀερμηνεύτους ἔνθα ἐνεχώρει ἐπιμελὲς αὐτῷ γέγονε σαφηνίσαι. Τὸ δὲ βιβλίον τουτὶ πολλαχῇ χρήσιμον, οὐ μόνον τοῖς φιλομαθέσι καὶ φιλολόγοις τῶν νέων, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν οἰσὶν ποτε τῆς ἡλικίας καθεστῶσι πολλὴν τὴν ὠφέλειαν ἅμα καὶ τέρψιν παρέχουσιν· ἂν ἔτι δ' οὐχ ὅτι τοῖς περὶ ποιήσιν καὶ ῥητορείαν σπουδάζουσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς περὶ διαλεκτικὴν καὶ φυσικὴν θεωρίαν, ἔτι τε ἠθικὴν καὶ φυσικὴν φιλοσοφίαν, καὶ ὅλως τοῖς περὶ ἐν τι τῶν μαθημάτων σχολάζουσιν σφόδρα ἂν συντελοῖη μετ' ἐπιστάσις ἀναγινωσκόμενον, οὐ γὰρ μόνον λέξεων ποιητικῶν τε καὶ ῥητορικῶν καὶ τῶν ὁπωσούν ἐν λόγοις εὐδοκιμησάντων ἀκριβεστάτην ἐρμηνείαν περιέχει, ὅπερ οὐχ ἥκιστα τὸ βιβλίον τόδ' ἐπαγγέλλεται, ἀλλὰ καὶ ἱστορίας πολλὰς, καὶ ποικίλας καὶ ἃς οὐκ ἂν τις ἀλλαχοῦ ῥαδίως εὔροι, διὰ τὸ πολλὰ τῶν βιβλίων ἀφ' ὧν αὐταὶ παρελήφθησαν, ἀπολωλέναι. Ἑλληνικὰς φημι καὶ Ῥωμαϊκὰς καὶ Ἑβραϊκὰς πρὸς δὲ τούτοις δόγματα διάφορα φιλοσόφων· ἔτι δὲ προβλήματα τὰ μὲν φυσικὰ τὰ δὲ διαλεκτικὰ, οὐκ ὀλίγα δὲ ἠθικὰ καὶ πρὸς πᾶσαν συντείνοντα ἀρετὴν, καὶ μὴν καὶ βίους ἀνδρῶν ἄριστα καὶ ὀσιώτατα βεβιωκότων, καὶ τῶν ἄλλων πως καθ' ἡδονὴν ἢ κακίαν βεβιωκέναι προσηρημενῶν μετὰ πολλῆς πιθανότητος καὶ ἐναργείας διέξεισιν· ἐξ ὧν ἂν τις οὐ μόνον τοὺς ἀγαθοὺς καὶ γενναίους ἀνδρας μιμῆσθαι δύναιτο, καὶ κατ' ἵχνος βαίνειν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς τὴν ἐναντίαν ὁδὸν τοῦ ζῆν βαδίσαντας παντὶ σθένει φεύγειν καὶ ἀποστρέφεσθαι· τούτοις δ' ἅπασιν ὥσπερ ἡδυσμά τι, καὶ πλῆθος παροιμιῶν δι' ὅλου τοῦ βιβλίου ἐνέσπартαι, καὶ δὴ καὶ λύσεις ὀνείρων μετὰ τινος εὐρυθμίας, τὸ δὲ βιβλίον οὕτω τοι σπάνιον καὶ πολυτιμον ἦν ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, ὡς τὸν τοῦτο κεκτημένον μέγα φρονεῖν ἐπ' αὐτῷ, καὶ τὸ δὴ λεγόμενον κέρας Ἀμαλθίας¹ καρποῦσθαι· νῦν δὲ διὰ τῆς ἐντυπώσεως ἀφθονίας τοῦ βιβλίου γεγονυίας ἔξεστι τοῖς φιλομαθέσιν ὀλίγου κτωμένους ἀπολαύειν², καὶ τῆς τε ποικιλίας καὶ τῆς ἐντεῦθεν πολυμαθείας γευσασμένους χάριν εἶδέναι τοῖς μετὰ πόνου πολλοῦ καὶ δαπάνης τοιοῦτον καὶ τηλικούτον βιβλίον φροντίσασιν γενέσθαι.

¹ Sic.² ἀπολαύειν, in orig.

ASTRONOMICI VETERES, partim Græci, partim Latini, in unum redacti corpus, et simul editi; scilicet, JULII FIRMICI Astronomicorum Libri octo integri et emendati, ex Scythicis oris ad nos nuper allati; MARCI MANILII Astronomicorum Libri quinque; ARATI Phænomena, GERMANICO CÆSARE interprete, cum commentariis et imaginibus; ARATI ejusdem Phænomenon fragmentum, MARCO TULLIO CICERONE interprete; ARATI ejusdem Phænomena, RUFFO FESTO AVIENO interprete; ARATI ejusdem Phænomena, Græcè; THEONIS Commentaria in ARATI Phænomena, Græcè; PROCLI DIADOCHI Sphæra, Græcè; PROCLI ejusdem Sphæra Latinè, THOMA LINACRO, Britanno, interprete. Præmittuntur Epistola Aldi ad GUIDUM PHERETRIUM, Ducem Vrbinatem, data Venetiis, 16 Kal. Nov. 1499, et altera Epistola PESCENII FRANCISCI NIGRI ad Cardinalem HIPPOLYTUM ESTENSEM. Accedunt ALDI MANUTII Præfatio in PROCLI DIADOCHI Sphæram, et GULIELMI GROCIINI Britanni ad ALDUM MANUTIUM Romanum Epistola. Venetiis, curâ ac diligentia Aldi Romani, mense Octobris, 1499. Folio.

Editio Princeps, Foll. 376, cum 6 foll. præf.

ALDUS MANUTIUS Romanus GUIDO PHERETRIO, Urbini Duci, s. p. d.

OPERÆ pretium mihi videtur, Guide Pheretri, dux illustris, ut quæcunque volumina formis excudenda curamus, præfatione aliqua, veluti clypeo quodam, munita exeant in manus hominum, et quo sit illis plus auctoritatis, viris vel doctrina, vel dignitate, vel utroque perinsignibus dedicentur. Quod minime arroganter id a me fieri existimetur velim. Quandoquidem alienos libros, nostra cura impressos, illi vel illi dedicare idcirco mihi licere arbitror, quod eos maximo quæsitos studio tanquam ab inferis ad superos revocemus. Nam si potuere quidam latas ab aliis leges sub suo nomine promulgare, exolescente metu antiquiorum, quemadmodum olim de decem tabulis factum constat, quarum cum contemni antiquitas cœpisset, eadem illa, quæ iis legibus cavebantur, in alia legum latorum nomina transierunt, cur ipse non queam in alicujus clarissimi ac summi viri nomine eos edere libros, qui cum tot secula squallidi et laceri jacuerint, summis meis laboribus reviviscunt? Id igitur meo jure facere mihi videor. Quapropter Julium Maternum sub tuo felici nomine ære nostro excusum publicare voluimus, tibi quoque dono mittere, Guide, princeps doctissime, rati fore tibi gratissimum, quod integer et absolutus abususque Getis in Italiam redeat, suosque revisat, et patriam. Nam qui vagabat prius, valde quam depravatus erat, ac mutilus et fere dimidius. Sed quoniam contendunt quidam a Christiano

viro haudquaquam legendum Firmicum, quod fatis agi humana omnia, et necessario evenire affirmet, ipsius verba recitare placuit, quibus docet posse unumquemque stellarum resistere potestatibus, si sit prudentia. Sic enim dicit ;—Invocemus suppliciter deos, et religiose promissa numinibus vota reddamus, ut confirmati animi nostri divinitate ex aliqua parte, stellarum violentis decretorum potestatibus resistamus. Hoc debere nos facere, vir divinæ sapientiæ Socrates docuit. Nam cum quidam ei de moribus suis cupiditatibusque dixisset, quas ille simili ratione collegerat,—Sunt inquit, ut dicis, agnosco. Confiteor. Et vir prudentissimus, latentia corporis vitia facili confessione detexit. Sed hæc inquit omnia a me prudentia ac virtutum auctoritate superata sunt, et quicquid vitii ex prava concretione corpus habuerat, animi bene sibi conscia divinitas temperavit. Hinc intelligi datur, stellarum quidem esse quod patimur, et quod nos incentivis quibusdam stimulat ignibus, divinitatis vero esse animi, quod repugnamus. Sed hæc et alia in Materno tu ipse longe melius. Vale, Principum ætatis nostre decus. Venetiis, decimo sexto calendas Novembris. M.ID.

PESCENNIUS FRANCISCUS Niger, Venetus, doctor, illustrissimo Principi, amplissimoque Pontifici Cardinali, HIPPOLYTO ESTENSI, virtutis utriusque officiosissimo Mecœnati¹, foelicitatem.

MIRATUR curiosa posteritas, Hippolyte Estensis, Christianæ religionis Pontifex Cardinalis, tam pientissime quam humanissime, quod cujus sententiæ, quam inter cæteras divinam merito vocitant, effectus, plerunque dubii appareant et incerti, qui potius cum Peripateticorum omnium sententia¹ in primo certitudinis gradu constituti esse dicantur, certissimi quidem, et quodammodo necessarii, in medium prodire deberent. Adscitus est ille principum negotiis, ex astrorum moderatione consulturus, nec sine horoscopi trutinazione, aut clauditur bicipitis dei templum, aut hodie reseratur, et tamen non sic ab ecliptica inconstanter Cyllenius declinat, ut ille veritatem. Alius genethliaca nititur indagine, mortalium fata dignoscere, huic pauperiem, morbos, biothanatumque minatus interitum, illi opes, divitias, regnum, imperium, vanis sermonum apotelesmatis applaudens ; alius publico stipendio conductus, strepenti contione buccas implet temeraria metaphrasi auditorum subsellia

¹ Sic in orig.

complens. Reliqui, quo nihil sane detestabilius, barbaram mathematicam, novis quibusdam appendicibus, audaculisque nuper interpretationibus maculosam, infelix veluti inter fruges lolium, sancta caracterum impressione disseminant. Hinc quæ apud priscos divinitatis honore colebatur, nunc obsoleta, sordidaque infausto sidere, aut habetur ludibrio mathematica, aut a mortali conciliatione, ad cæteras sororculas, vel jam migravit, vel est propediem migratura. Et quod longe miserabilius est, si Erigonen ibidem, Pudicitiamque, in terris Saturno rege morantem, si pacem, fidem, alethiamque, cum suo quoque philalethe, fugatam, incitatissimo quodam odio, mortales in terris persecuti sunt, at postquam ad superos concessere, earum memoriam saltem, in posteros quietam tranquillamque reliquerunt. Sed hujus non bene fuga contenti, in nepotes etiam, memoriam inquietare studuerunt. Hinc apud ruditissimum populum, elato supercilio, in templis ille, divinam astrorum scientiam, declamatoria voce prophanat. Ille angulari sacellorum susurramento, credulas anicularum auris, artistam sanctæ infamiæ¹ complet. Alius per publica civitatum conciliabula, in cœlestes fatorum, arcanosque sacerdotes, populum armat. Quidam etiam, non indocti quidem sed parum prudentes viri, scriptis etiam tam excellentem scientiam incessere non dubitarunt, quod ego profecto inter cætera mirabilia, nequeo satis admirari, cum præcipue hujus almæ scientiæ utilitates pensito. Nam si Stagyrice in cœlo et mundo teste ad Alexandrum hac potissimum via eo prima facilius causa dignoscitur, quo cœlestium corporum formas investigantes, ad deum propius accedimus; si hac reprimente, terrenam venerem, (nam cœlestem, et Platoniam approbo,) incontinentiam, avaritiam, reliquaque facinora declinamus, felices animas, compellente in Fastis Ovidio, quæ et oculis suis distantia sidera feliciter admoverunt, et sibi subjecto cœlo, ab omni penitus scelere fuere semotæ. Si hoc medio morbi curantur humani dicente causarum scriptore, posteriorem causam sine prioris cognitione penitus ignorari, cum præsertim causa primaria plus influat in suum effectum quam secunda. Si præterea, hac duce, mala possumus futura prænoscere, prænoscendo repellere, testante in Floridis Ptolemæo, astronomum mala non judicare, ut eveniant, sed ut facilius evitentur. Cum præcipue, adstipulante in Lucæ scribæ evangelica veritate Gregorio, Minus

¹ infamia, *in orig.*

feriant jacula, quæ prævidentur: et nos tolerabilius mundi mala suscipiamus, si contra ea per providentiæ clypeum muniamur. Si denique, (ut iis respondeam, qui poetica vel oratoria tantum facultate contenti, et suas se intra soleas continent, et totam jam sibi existimant encyclopædiam aucupatos,) sine astrorum cognitione poetica minime plasmata percipi possunt, unde sicco pede Georgici scopuli, scrupi Pharsalici, Tolosanaque vada raduntur, ecquis est ille, qui divinam hanc astrorum facultatem audeat improbare? Sed non temere tamen moventur ii, qui astronomiæ scientiam accusant. Cum enim a suis effectibus causa cognoscatur, videantque quotidie, tam vana quam mendosa astronomorum judicia circumferri, quid aliud debent quam hujuscemodi pilifacere facultatem? Ast in malos potius artifices, ignaros, experitosque culpam rejiciant. Sed neque simpliciter artifices, meo quidem judicio culpandi sunt. Nam sicut in arte grammatica nuper evenit, in qua primævam plerique ætatem consumentes, id tantum edidicere, quod ex bonorum librorum mutilatis etiam a Gottica immanitate reliquiis decerpere potuerunt; multa sane deliramenta probantes quæ nos in triplici grammatica nostra reprobavimus satis aperte; ita et in astronomica contigit disciplina, quandoquidem recentioribus quibusdam somniis innitens ætas novella, divinam quidem, sed perdifficilem, Ptholemæi Theorice prætermittens, ut in philosophia pernoscenda, textus Aristotelicos garruli sophistæ praxin tantum, et eam profecto mendosam, mutilam, mancam, præposteram, toto cordis ardore sequuntur, ibique per multos, laboriosos sane, miseros, et infelices sæpe dies consumunt, eos nimirum absolutissimos fatoscopos existimantes, qui tali fuerint exercitatione perdocti. Sed non advertunt miselli, (eorum enim per deum immortalem, fortunam miseror eo magis, quo rei frivolæ tanto labore innixi, magis decipiuntur, et errant) se primum in rerum initio vestigando, quas dierum (ut appellant) æquationes a proposito tempore deducere deberent, eas potius inconsulta quadam stoliditate aggerere. Et quod longe deterius est, atque a veritate magis alienum, cum præter philosophorum decreta, nona tantum sphæra motibus, octava vero in fluxibus adscita sit, unde nonæ supputatio, judicia vero octavæ addicta sunt, se omnia promiscue nonæ tribuere, atque earum penitus inumbrationum, quas Græci *αὐτοσκιάς*¹ vocant, et sine quarum examinatione,

¹ *αὐτοσκιάς*, in orig.

nulla possunt recta iudicia in medium prodire, quid loca decernant, nihil pensi habere; et quod omnium pessimum est, supputationum suarum themata, sex magnis circulis in utroque polo mundi se intersecantibus, definire. Unde fit sæpius, ut quod fatorum numen in cacodæmone, vel anaphora fuerit, id dicant horoscopum occupare. Hæc autem et alia permulta, quæ nos in mathematico nostro et emendavimus et ad suam deveximus majestatem, licet in homine alias studioso miseratione digna sunt, non tamen mira videntur. Perdiscunt enim juvenes, quæ edocentur, idque potius bonorum librorum egestati, institutoribus temporumque vitio dandum. Nec tempus quidem temere dixerim; cum enim ex variis supercœlestium corporum invicem aspectibus, ex iis, quæ in iis inferioribus fiunt, alia depereant, alia noventur indies, ut in divina hac librorum impressione factum fuisse videmus, quæ tandiu in tenebris latitans, fœlicissima tandem hac ultima tempestate, non sine summo studiorum emolumento nuper emersit. Taceo priscam illam Romanorum ætatem, in qua uno eodemque tempore, tot clarissimi viri floruerunt, quos nunc nostra desiderat ætas. Ecce cum summo superiorum illorum numinum consensu, e diverso tenebricosa diu et mutila, in medium processit mathematica, quam prius alter astrorum scientiæ Camillus, Joannes de Regio Monte, splendidam nobis, et integram restituit. Cumque siderum motus, vetustum jam nobis redisset in chaos, hic theoricam illis faciem, deoque digna membra reddidit. At restabant eorum praxim quæ possent in integrum numina reducere. Hinc lucidissimum ab orientali horoscopo tuum sidus emersit, Hippolyte faustissime, quod sicut olim Lucifer Aeneam, in horas Hesperias, Cyllenius Perseum, ad Gorgonea litora, Phœbus Cadmum in Hæmonios campos, ita me barbaros spoliaturum, ad extremam Scytharum fecem devexit, ubi detrusus in carcerem Gotica feritate Firmicus latitabat. Veni, vidi, et vici, mecumque tam præclarum comitem, tuis radiis tutus, in patriam deduxi. Hic est ille Firmicus, qui solus Latinam astrorum scientiam fecit. Hic est ille, qui omnem penitus a scholastica turbadeinceps errorem eradicabit. Hic est ille, qui doctam veridicamque, in posterum, astronomorum turbam educet. Hic est ille, qui maledicas tandem populi linguas frenabit, suamque famam divinæ restituet astronomiæ. Hic inquam est ille Firmicus, Hippolyte fœlicissime, qui te illustrissimis ex utroque latere prognatum affinibus, duplicique tiara, non sine tuo

maximo tuorumque splendore et gloria decoratum, ad triplex tandem stemma sublevabit. Tibi igitur primum, tuoque clarissimo nomini dicatum consurgit opus, quod tanto tibi magis se debere ingenue confitetur, quanto foelicius tuis auspiciis, in lucem prodire meritum est. Tibi se totum tradit, tibi se dedit, tibi se commendat, ut cum tuo faciente præsidio in hominum manus venerit quam emendatissimum, sciant posteri, tua præsenti ope, astrorum inclinatam scientiam, et clementissime restitutam, et non minus liberaliter fuisse servatam. Ego enim Pescennius Franciscus Niger, Venetus, literarii hujus sacelli nostri tanto minimus, pessimusque omnium minister, quanto vos maximi, optimique reguli, non parvo labore, opera, industria, vaframento, periculo, lucubratione, ad superos deductum ab inferis Firmicum integrum, emendatum, tersum, politum, quod bonum, foelix, faustumque sit, in sacram literarii ordinis aram, niveo cæso agno, juvenco, bove, Uraniaëque soluta hecatombe dicatum, communi utilitati, Platonicoque usui dedico. At tu foelicissime Hippolyte, Vale. Ex Ferarriano municipio, germanico Erigones occasu. Calvas Neronias, quarto calendas, a conciliata divinitate volumine. M.CCCC.XCVII.

Prefatio in PROCLI DIADOCHI Sphæram.

ALDUS MANUTIUS Ro. ALBERTO PIO Carporum Principi, s. p. d.

ETSI scio a plerisque me tarditatis crimine accusari Alberte, præsidium meum, quod plurimum differre videar quæ toties pollicitus sum studiosis dare, tamen has literatorum querelas æquo animo ferendas ducimus, tum quia possum vel graviora perferre, dum prosum, tum etiam, quia sum ipse mihi optimus testis me semper habere comites (ut oportere aiunt) Delphinum et Ancoram. Nam et dedimus multa cunctando, et damus assidue. Cum igitur superioribus diebus curassem imprimenda Arati Phænomena cum Theonis enarratione, visum est illis adjungere Procli Sphæram, et eo magis, quod eam Thomas Linacrus Britannus docte et eleganter Latinam nuper fecerit, ad meque nostris excudendam formis miserit. Est enim opusculum iis, qui in astronomiam induci atque imbui cupiunt, utilissimum. Quod cum ipse Linacrus noster, acri vir judicio percenseret, Arcturo principi suo hoc a se tralatum opusculum nuncupavit, quod adolescens ille bonarum literarum studiosus

astrologiæ operam daret. Quamobrem et nos idipsum opusculum nostra cura impressum, ad te legendum mittimus, quod jam peripateticus mathematicis disciplinis navare operam cœperis. Quod eo etiam libentius leges, quod sit a Thoma Linacro summa tibi familiaritate conjuncto interpretatum. Qui utinam et Simplicium in Aristotelis Physica, et in ejusdem Meteora Alexandrum, quos nunc summa cura Latinos facit, ad me dedisset, ut et illos una cum Proclo ad te mitterem. Quanquam (ut spero) eosque et alios in philosophia medicinaque perutiles libros aliquando dabit, ut ex eadem Britannia, unde olim barbaræ, et indoctæ literæ ad nos profectæ, Italiam occuparunt, et adhuc arces tenent, Latine et docte loquentes bonas artis accipiamus, ac Britannis adjutoribus fugata barbarie, arces nostras recipiamus, ut eadem hasta sanetur a qua illatum est vulnus. Horum ego latinitatem et eloquentiam admiratus, Gulielmi Grocini viri Græce etiam nedum Latine peritissimi, atque undecunque doctissimi, quam ad me doctam quidem et elegantem dedit epistolam subungere placuit, ut pudeat philosophos nostros barbare et inepte scribere, æmulativeque Britannos, non dico grandævi, γερόντιον γὰρ ψίττακος ἀμελεῖ σκυτάλην, sed cæteri omnes Latine et docte philosophentur; sed quod in ea me plurimum laudat, facit amice. Venetiis, pridie Idus Octobris. M.ID.

GULIELMUS GROCIUS Britannus ALDO MANUTIO Romano, s. p. d.

REDIIT in Britanniam nuper amicus meus summus, idemque tuus, Alde humanissime, Thomas Linacrus, salvus (est deo gratia) et incolumis. Is cum tua singularia in se merita abunde mihi exposuisset, facile perfecit, ut te vel hoc solo nomine mirifice diligerem, perinde gratum existimans quicquid in eum contuleris officii, acsi in meipsum contulisses. Debent enim esse τὰ τῶν φίλων κοινὰ, quanquam (neque enim dissimulare fas est) non nihil jam in meipsum profiteor esse a te et privatim et publice collatum. Adeo me tibi jam triplici nomine, vel amici, vel meo, vel (quod omnia complectitur) publico, debere præ me fero. Atque, ut de publico in omnes beneficio pauca commemorem, id mihi videtur ejusmodi, ut haud sciam quid potissimum mirer aut laudem; ingenium, an judicium; fiduciam, an industriam; fœlicitatem, an benignitatem. Non enim potuisses neque sine summo ingenio mirum illud artificium ad

imprimendas præsertim Græcas literas excogitatum assequi. Neque sine acerrimo iudicio in deligendis authoribus, quorum impressa volebas opera, idque contra Ciceronis censuram, Aristotelem Platoni anteponere. (In quo etiam ego tuæ nimirum accedo sententiæ, ut qui inter summos philosophos Aristotelem et Platonem tantum interesse arbitrer, quantum, pace omnium dixerim, inter πολυμαθῆ καὶ πολυμυθῆ.) Neque sine incredibile fiducia rem tantam præsertim in maximis difficultatibus temporum aggredi. Neque sine mira diligentia, inchoatam inter tot impedimenta persequi. Denique quid videri potest aut fœlicius quam posse, aut benignius quam velle, literatissimos quosque tuo demereri obsequio? Quocirca cum tuum istud tam late pateat munus amplissimum, ut orbem terrarum propemodum obstrinxeris memoria beneficii sempiterna; cumque præterea huc accesserit tuum in nos, nos inquam divisos toto orbe Britannos, privatum munus, idemque cum ipso publico munere conjunctissimum, fatear necesse est nos (si modo grati esse volumus) non solum cum cæteris omnibus, sed etiam plus quam cæteros omnes tibi debere. Et quanquam major est magnitudo beneficii tui, quam ut parem tibi pro eo gratiam referre possimus, nos tamen nunquam pudebit accepti, magis quam te poenitebit collati, quod ne fiat summo opere curabimus. Noster item Linacrus nuntiavit mihi te rem multo magis admirandam moliri, jamque statutum habere, ut libros sacros Veteris quidem Testamenti trifariam, Latine, Græce et Hebraice, Novi autem bifariam, Græce et Latine, imprimas, opus plane arduum et Christiano viro dignissimum. In quo, si modo perficere licebit, non modo cæteros omnes, qui unquam in hoc genere floruerunt, sed etiam te ipsum longo intervallo superabis. Age igitur, mi Alde, auspicare tandem opus quod cogitas, et quod jandiu parturis, aliquando parias. Non enim adduci possum, ut credam, posse opus tam divinum secundis carere successibus. Nam quod ad nos attinet, nihil plane prætermitemus, quod huic rei futurum adjumento videbitur. De iis, quæ tibi a nobis privatim debentur, noli laborare. Curavimus, ut propediem satis tibi fiat. Vale.

Ex urbe Londino. vi. calendas Septembris.

Ad Illustrissimum ARCTURUM Cornubiæ Valliæque Principem, THOMÆ LINACRI
Britanni in PROCLI DIADOCHI Sphæram, præfatio.

CUM statuissem, Arcture, Princeps illustrissime, et totius ævi tui decus, pro mea incredibili erga te pietate, summaque observantia, mearum lucubrationum monumentum aliquod tibi nuncupare, succurrebat inprimis Procli Sphæra, dignum ni fallor opus, cui tu præsertim aliquam partem studiorum tuorum impertias; quippe qui secundus ex omni majorum numero extitisti, qui gentili syderis nomine vocarere: huc accedit quod non parum adjumenti præstabit, vel ad poetarum lectionem (cui te incumbere miro jam successu cœpisse intelligo) vel ad celebrium locorum situs, naturæque cognitionem, quæ reliquam quoque ætatem, post publicas sollicitudines jucundissima voluptate, recreet atque reficiat. Neque enim ea cognitio alia ratione, parabilis est præsertim tibi, cui per occupationes regni, peragrarare orbem minime licebit, quam ex iis libris, qui prorsus intelligi sine sphære notitia non possunt. Id quod firmissimis rationibus addicerem, nisi vererer ne nimium longa præfatio, operis compendio parum quadraret. Feci itaque tibi e Græco Latinum Proclum de sphæra disserentem: non quod antea Latine de ea proditum etiam ab homine nostrate non sit; sed quod multo certe melius a Proclo, ut taceam, si quid in nostrate requiramus, quod etiam per alium e nostris quoquo modo sarciri, non fuerit fortassis alienum. Hanc, inclyte Princeps, tua occasione legent studiosi: leges et tu cum tibi commodum videbitur maxima indidem (nisi nimium operis amore labor) cum spe fructus. Simul illud interim admonitus, si quid ex ea lingua desideras, in qua omnis humanitatis monumenta sunt condita, quod vel tuorum publicis studiis, vel tuis, quæ magis etiam publica sunt, conducere putaris, non deesse ex Britannis tuis, qui tibi nonnihil fortassis in ea re gratificari possint. Utinam tam possint quam velint. Sed nunc Proclum ipsum, si libet loquentem audies, perinde tamen, acsi in Græcia esset; ad cujus certe horizonta sphæram pinxit. Quod ita statim in ingressu operis significasse, non fuerit fortassis ab re.

EPISTOLARUM GRÆCARUM Collectio: Græcè. Partes duæ.

Pars prima: Epistolæ BASILII Magni; LIBANII Rhetoris; CHIONIS Platonici; ÆSCHINIS et ISOCRATIS Oratorum, PHALARIDIS Tyranni, BRUTI Romani, APOLLONII Tyanensis, et JULIANI Apostatæ, ex recensione ALDI MANUTII. Præmittitur ejusdem Epistola ad CODRUM URCEUM. In fine, registrum. Venetiis, apud Aldum, 1499. Foll. 138, lin. 25. Quarto. Cum sign. et cust.

Pars secunda. EPISTOLÆ diversorum Philosophorum, Oratorum, et Rhetorum sex et viginti, Græcè; scilicet; SYNESII, DEMOSTHENIS, PLATONIS, ARISTOTELIS, PHILIPPI, ALEXANDRI, HIPPOCRATIS, DEMOCRITI, HERACLITI, DIOGENIS, CRATETIS, ANACHARSIDIS, EURIPIDIS, THEANŪS, MELISSÆ, MYÆ, ALCIPHRONIS, PHILOSTRATI, THEOPHYLACTI, ÆLIANI, ÆNEÆ, PROCOPII, DIONYSII, LYSIDIS, AMASIDIS, MUSONII, ex recensione ALDI MANUTII. Ad calcem Epistola Græca MARCI MUSURI, correctoris, et registrum. In fronte:

Ἐπιστολῶν ἄθροισις ἀνδρῶν πανσόφων,
 Οὓς ὁ πρὶν ἐβλάστησεν ὡς ῥόδα χρόνος.
 Ὡν ῥεῖ μὲν ἄνθος, ἡ δὲ τοῦ μύρου χάρις
 Μένει διαρκῶς εἰς πνοὴν εὐωδίας.
 Καὶ τῶν σοφῶν γὰρ, ἡ μὲν ἀκμὴ τοῦ βίου
 Πτηνῶς παρήλθεν, ἡ δὲ τῶν λόγων χάρις
 Μένει διαρκῶς εἰς αἰμίνηστον κλέος.

Epistolarum congregatio virorum doctorum,
 Quos priscum produxit ceu rosas tempus:
 Quarum etsi defluit flos, at unguenti elegantia
 Permanet satis ad flatum boni odoris.
 Sic et doctorum etsi viridis ætas vitæ
 Velociter transacta est, at lucubrationum elegantia
 Permanet abunde ad sempiternam gloriam.

Venetiis apud Aldum, mense Martio, 1499. Quarto. Foll. 266, lin. 25, cum sign. et cust. Editio Princeps.

ALDUS MANUTIUS Romanus, ANTONIO CODRO VRCEO, s. p. d.

COLLEGIMUS nuper, Codre doctissime, quotquot habere potuimus Græcas epistolas, easque typis nostris excusas, duobus libris publicamus, præter multas illas Basilii, Gregorii, et Libanii, quas cum primum fuerit facultas, imprimendas domi servamus.

Auctores vero, quorum epistolas damus, sunt numero circiter quinque et triginta, ut in ipsis libris licet videre. Has ad te, qui et Latinas et Græcas litteras in celeberrimo Bononiensi gymnasio publice profiteris, muneri mittimus, tum ut a te discipulis ostendantur tuis, quo ad cultiores litteras capessendas incendantur magis, tum ut apud te sint Aldi tui *μνημόσυνον* et pignus amoris. Vale, Venetiis quintodecimo calendas Maias M.ID.

MARCI MUSURI EPISTOLA.

ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥ ΜΟΥΣΟΥΡΟΥ.

Ὡς μὲν Ἐνετίῃσι τὸ παρὸν ἐνετυπώθη βιβλίον, καὶ ὅτι παρ' Ἀλδφ, καὶ ὡς οὐκ ἄνευ προνομίου, καὶ ὅτι Μουνιχιῶνος φθίνοντος τρίτῃ, χιλιοστῇ ὑ' ἐννενηκοστῇ θ' ἀπὸ τῆς θεογονίας ἔτει, ταῦτα δὴ οὔτε πρὸς ἐμοῦ λέγειν, οὔτε τῶν φιλολόγων οὐδεὶς ἂν ποτε τῆς τοιαύτης ἀπειροκαλίας οὐδὲν ἀπόναιτ' ἂν ἀγαθόν. Εἰ δέ τις τῶν ἀκριβῶς τοῖς τῶν πέλας ἐλλείμμασιν ἐπεξιόντων, ἀηδῶς ἔχοι πρὸς ἣν ἔκκενται τάξιν αἱ παρ' ἡμῶν ἐπιστολαί, ἐνθυμείσθω καὶ ἡμᾶς οὐκ ἂν οὕτως αὐτὰς ἀγνοήσαντας διαθέσθαι, ὡς ὁ χρόνος ἀπῆτει καθ' ὃν τῶν ἐπιστειλάντων ἕκαστος ἦνθησεν, εἶγε πασῶν ὑποποῦμεν εὐθὺς ἀρχομένης τῆς πραγματείας. Αἱ γὰρ εἶχομεν ἐπιχειρήσαντες ὀλίγαις οὔσαις, τὰς ἐκάστοτε μνηστευομένας ἡμῖν, ὅποιασούν ἀξιώσαι προειλόμεθα λήξεως, ἢ τὴν ἐκ τούτων ὠφέλειαν ἀφελέσθαι τοὺς φιλολόγους. Ἔτι καὶ ἐκεῖνο πάντας εἶδέναι βουλοίμην, μάλιστα μὲν ἡμῖν τοῦ ἄριστα διορθώσεως τὴν πραγματείαν ἔξειν μελήσαν. εἰ δέ τί που παρέδραμεν, ἢ διεστραμμένον εἶναι γράμμα, ἢ τι τοιοῦτον, οἷον οὐδὲ τοῖς ἄκρῳ φασὶ δακτύλῳ τῆς Ἑλληνικῆς γευσάμενοις φωνῆς, ἐμποδῶν ἂν πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου γενέσθαι. Ἐν μέντοι τοῖς Ἀλκίφρονος ἔστιν οὐ τὰ τῆς ἐννοίας διημαρτῆσθαι, μηδὲν ἡμῶν παρὰ τὰ ἐν ἀντιγράφοις ἀνηκέστως οὔσι διεφθαρμένοις ῥιψοκινδύνως καινοτομεῖν τολμησάντων. Ὅθεν οὐδ' ἐκεῖνό γ' ἂν εἰ καὶ μάλα φορτικὸν εἶπείν ὑποστυλαίμην, μηδένα τῶν καθ' ἡμᾶς τὰ τοιάδε μεταχειριζομένων, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς οἷς ἡμεῖς ἐνετύχομεν ἀντιγράφοις, ὑγιέστερον ἂν ταύτην ἐπανορθῶσαι τὴν βίβλον, εἰ δ' ὁμοίως ἡμῖν οὐ φθονῶ, ὥστε τὸν ἐφ' ᾧ πασι σκωμμάτων εὐποροῦντα μῶμον, ἐνταῦθα μηδὲν ἔχειν μωμήσασθαι τέλεον, ὃ δικαίως ἂν ἡμῖν προστριβεῖν, ἐκτὸς εἰ μὴ τυχὸν αὐτὰ γε ταῦτα τὰ κατὰ τὴν κορωνίδα δυσχεραῖνοι στωμύλα. Τέλος.

PHILOSTRATUS, FLAVIUS, Major, Atheniensis. De vitâ APOLLONII Tyanensis, Libri VIII. Græcè; Iidem libri Latine, interprete ALEMANNO RINUCCINO, Florentino. Accedit EUSEBIUS contra HIEROCLEM, Græcè, cum versione Latine a ZENOBIO ACCIOLO, Florentino, ordinis Prædicatorum confectâ; curâ ac studio ALDI MANUTII, Romani, cum ejusdem Epistolâ ad ZENOBII ACCIOLUM, Latine. Folio. Venetiis apud Aldum, mense Martio, 1501; Februario, 1502; et Maio, 1504.

Editio Princeps, Char. Gr. ac Rom. cum sign. et cust. Foliorum numeri in Latine parte operis soli observantur. Initiales parvas adposuit typographus. Foll. Gr. 65, lin. 55; Foll. Lat. 62, lin. 57.

ALDUS, P. MANUTIUS Romanus, ZENOBIO, Florentino, ordinis Prædicatorum, salutem.

SPERABAM, Zenobi doctissime, in libris Philostrati de Apollonii Tyanensis vita, me quamplurima et digna scitu, et præclara lecturum, sed longe aliter certe evenit. Nihil enim unquam meminisse me legere deterius, lectuque minus dignum. Nam non modo fabulosa omnia, et anicularum narrationibus persimilia visa sunt, sed insulsa quoque et perinepta. Qua re, quanta inter legendum molestia, quanto tædio affectus fuerim, non facile dixerim. Sed quid facerem? desistere ab inceptis turpe existimabam: receperam enim me et Græce et Latine eum librum studiosis daturum; tum quia jam ter Latine excusus, tanquam venenum sine antidoto vagabatur (deerat enim Eusebii opusculum, quod illum moderaretur, et redargueret, falsumque ostenderet), operæ pretium videbatur, si et Philostrati libros, et in illos idipsum Eusebii opusculum, tum Græcum, tum Latinum, docte a te eleganterque tralatum, emitterem ex ædibus nostris: ut si quispiam, ex Philostrati libris veneni aliquid imbibisset, haberet Eusebium, quo ut mustella ad rutam a serpente demorsa confugeret. Quoniam vero Divus Hieronymus octo Philostrati de vita Apollonii libris habere fidem videtur, cum in epistola ad Paulinum presbyterum de divinæ historiæ libris sic dicit,—Apollonius ille sive magus, ut vulgus loquitur, sive philosophus, ut Pythagorici tradunt, intravit Persas, pertransivit Caucasum, Albanos, Scythas, Massagetas, opulentissima Indiæ regna penetravit, et ad extremum latissimo Phison amne transmisso, pervenit ad Bragmanas: ut Iarcham in throno sedentem aureo, et de Tantalii fonte potantem, inter paucos discipulos de natura, de

moribus, ac de cursu dierum, et syderum audiret docentem. Inde per Elamitas, Babylonios, Chaldæos, Medos, Assyrios, Parthos, Syros, Phœnices, Arabas, Palæstinos, reversus ad Alexandriam, perrexit ad Æthiopiam, ut Gymnosophistas, et famosissimam Solis mensam videret in sabulo. Invenit ille vir ubique quod disceret, et semper proficiens, semper se melior fieret. Scripsit super hoc plenissime octo voluminibus Philostratus. Quoniam igitur his verbis confirmare videtur divus Hieronymus scripta Philostrati, non modo librum, quem Hierocles scripsit, quo ex nugis Philostrati Apollonium Jesu Christo humani generis redemptori temere comparavit, aut Eusebii Apologiam non vidisse eum arbitror; sed ne octo quidem Philostrati de vita Apollonii libros accurate legisse. Nunquam enim acerrimus ille Christiani nominis propugnator in Hieroclis scripta non invehi, nedum non scribere potuisset, aut saltem in ea ipsa epistola ad Paulinum, aliove in loco temerarii illius conatus non meminisse: nam nec ipse id legi apud Hieronymum, nec audiui qui legerit; multos enim Hieronymi studiosos consulimus. Tum ubi de sede Iarchæ meminit, auream illam fuisse scribit, cum Philostratus ex ære nigro aureis imagunculis distinctam fuisse dicat his verbis: Ὁ δὲ Ἰάρχας ἐκάθητο μὲν ἐπὶ δίφρου ὑψηλοῦ, χαλκοῦ δὲ μέλανος ἦν, καὶ πεποίκιλτο χρυσοῖς ἀγάλμασιν, οἱ δὲ τῶν ἄλλων δίφροι χαλκοῖ μὲν, ἄσημοι δὲ ἦσαν, ὑψηλοὶ δὲ ἦττον, ἐπεκάθηντο γὰρ τῷ Ἰάρχα. Præterea in Æthiopiam profectum ait Apollonium, ut Gymnosophistas, et famosissimam Solis mensam videret in sabulo. At de mensa Solis apud Philostratum nulla est mentio: nec quicquam admiratione dignum in Æthiopia vidisse Apollonium refert, præter Memnonis Auroræ filii statuam, de qua hæc scribit:—Τὸ δὲ ἄγαλμα τεθράφθαι πρὸς ἀκτῖνα μήπω γενεΐασκον, λίθου δὲ εἶναι μέλανος, ξυμβεβηκέναι δὲ τῷ πόδε ἄμφω κατὰ τὴν ἀγαλματοποιίαν τὴν ἐπὶ Δαιδάλου, καὶ τὰς χεῖρας ἀπερείδειν ὀρθὰς ἐπὶ τὸν θᾶκον· καθῆσθαι γὰρ ἐν ὀρμῇ τοῦ ὑπανίστασθαι τὸ σχῆμα τοῦτο, καὶ τὸν τῶν ὀφθαλμῶν νοῦν, καὶ ὅποσα τοῦ στόματος ὡς φθεγξαμένου ἄδουσι· καὶ τὸν μὲν ἄλλον χρόνον ἦττον θαυμάσαι φασίν, οὐπω γὰρ ἐνεργὰ φαίνεσθαι προσβαλούσης δὲ τὸ ἄγαλμα τῆς ἀκτίνος (τουτὶ δὲ γίγνεσθαι περὶ ἡλίου ἐπιτολᾶς) μὴ κατασχεῖν τὸ θαῦμα, φθέγγασθαι μὲν γὰρ παραχρῆμα τῆς ἀκτίνος ἐλθούσης αὐτῷ ἐπὶ στόμα· παιδρὺς δὲ ἰστάναι τοὺς ὀφθαλμούς· δόξαι πρὸς τὸ φῶς, οἷα τῶν ἀνθρώπων οἱ εὐήλιοι τότε ξυνεῖναι λέγουσιν, ὅτι τῷ ἡλίῳ δοκεῖ ὑπανίστασθαι, καθάπερ οἱ τὸ κρεῖττον ὀρθοὶ θεραπεύοντες, hoc est, ut si-

qui hæc Græcarum literarum rudes legerint, et ipsi intelligant, Statuam vero (Memnonis, scilicet, scribit Damis) ad solis versam fuisse radios, impuberemque et ex nigro lapide, ac pedes ambos secundum quæ Dædali fuit temporibus statuariam coisse: manus præterea inniti rectas ad sedem. Nam surgere volentis habitu sedere illam, oculorumque mentem, et quæcunque locuti oris prædicant. Atque alio quidem tempore minus eos admiratos dicunt, quod nihil quicquam agere videretur: at cum solis radius statuam tetigit, quod fiebat oriente sole, non potuisse aiunt non demirari. Nam cum primum solis radius ad illius os pervenit, locutam memorant; hilaresque oculos velut puros hominum visos stetisse ad lucem. Tunc aiunt intellexisse nascenti soli, quemadmodum qui Deum recti adorant, statuam videri assurgere. De hac statua Juvenalis satyra penultima, 'Dimidio magicæ resonant ubi Memnone chordæ', de eadem quoque et Plinius et Strabo meminerunt. Cum igitur ad hanc famosissimam statuam plurimi accederent videndi gratia, et Apollonium accessisse scribit Philostratus: de mensa vero Solis (ut dixi) nusquam meminit. Esse tamen eam in Æthiopia sic Solinus, capite xxx. Locus apud eos est Heliotrapeza opiparis epulis semper refertus: quibus indiscrete omnes vescuntur, nam etiam divinitus eas augeri ferunt. Sic item Herodotus libro tertio, cui Thaliæ nomen, 'Ἡ δὲ τράπεζα τοῦ ἡλίου τοιήδε τις λέγεται εἶναι λειμών ἐστιν ἐν τῇ προαστείῃ, ἐπίπλεος κρεῶν ἐφθῶν πάντων τῶν τετραπόδων, ἐς τὸν τὰς μὲν νύκτας ἐπιτηδεύοντας τιθέναι τὰ κρέα τοὺς ἐν τέλει ἐκαστοὺς εἰόντας τῶν ἀστῶν, τὰς δὲ ἡμέρας, δαίνυσθαι προσίοντα τὸν βουλόμενον· φάναι δὲ τοὺς ἐπιχωρίους ταῦτα τὴν γῆν αὐτὴν ἀναδιδόναι ἐκάστοτε· ἡ μὲν δὲ τράπεζα τοῦ ἡλίου καλεομένη, λέγεται εἶναι τοιήδε. Solis autem mensam fuisse aiunt hujusmodi: Est in suburbano pratum decoctarum carniū plenum quadrupedum omnium, quo magistratus urbium singulos perhibent nocte quidem certatim carnes adferre, die vero licere eas, quicunque adceserit, epulari: atque ab ipsa terra undique has elargiri prædicare indigenas. Solis igitur quæ adpellatur mensa, hujusmodi fuisse dicitur. Hæc apud Herodotum legisse Hieronymum arbitror: ac alterum pro altero, hoc est pro Memnonis statua, Solis mensam per errorem posuisse, utraque enim erat in Æthiopia. Sic item pro Indo amne Fison scripsisse eundem existimo, ubi ait, Et ad extremum latissimo Fison amne transmissa, pervenit ad

¹ Sat. xv. 5.

Bragmanas. Nam de Fison nusquam meminit Philostratus; sed de Tigri, Euphrate, Cophino, Indo, Hydraote, Hyphaside, qui antequam veniatur ad Bragmanas, inveniuntur: estque Indus latissimus omnium; de quo sic Philostratus:—Τὸν μὲν δὴ Ἰνδὸν ὥδε ἐπεραιώθησαν σταδίους μάλιστα τεσσάρων τεσσαράκοντα· τὸ γὰρ πλοῖμον αὐτοῦ τοσούτον· περὶ δὲ τοῦ ποταμοῦ τούτου τάδε γράφουσι, τὸν Ἰνδὸν ἄρχεσθαι μὲν ἐκ τοῦ Καυκάσου μεῖζον αὐτόθεν, ἣ οἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν ποταμοὶ πάντες, προχωρεῖν δὲ πολλοὺς τῶν ναυσιπόρων ἑαυτοῦ ποιούμενον. Sic itaque Indum prætervecti sunt stadiis maxime quadraginta, tantum enim in eo navigabile est. Sed de amne hoc sic scribunt: Indum oriri quidem a Caucasio majorem inde quam omnes qui per Asiam fluvii, navigabiles vero ex se multos facere. Et licet non hunc ad extremum antequam pervenisset ad Bragmanas transierit Apollonius, sed Hydraotem; nam ad Hyphasidem pervenisse quidem scribit eum Philostratus, sed non transmisisse etiam: potuit enim secundum flumen iter facere; tamen quia Indus maximus est fluviorum omnium, quos trajecit Apollonius, quemadmodum et Philostratus tradit, et, quia ab Indo flumine Indi dicti, (sic enim Stephanus, Ἰνδὸς ποταμός, ἀφ' οὗ Ἰνδοί,) verisimilius videtur pro Fison latissimo amne Indum quam Hydraotem, aut alium intelligi. Quod vero pro Indo Fison scripserit Hieronymus, quoniam apud Hebræos sic appellatus sit Indus, mihi non videtur, tum quia Indus a Caucasio nascitur, Fison vero a delitiarum hortis, qui ἐπίγειος παράδεισος Græce dicuntur, tum etiam quia ipse in Genesim, ubi dicitur nomen uni Fison, ait:—‘Hunc esse Indiæ fluvium Gangem putant.’ Quod item pro Gange acceperit, negatur, quia nunquam trajecisse Gangem scribitur Apollonius: præterea perabsurdum videtur maluisse illum Hebraica dictione quam Græca, quæ et nostra facta est uti: præsertim cum ad Latinum scriberet. Quamobrem non advertisse illum potius dixerim, quandoquidem parum hujuscemodi rerum satagebat, ac invitius potius meminerat. Quod et ipse in Daniele sic testatur. Et si quando cogimur literarum secularium recordari, et aliqua ex iis dicere, quæ olim omisimus, non est nostræ voluntatis, sed, ut ita dicam, gravissimæ necessitatis. Nec mirum sic errare Hieronymum potuisse; homo enim fuit, et transferendis componendisque sacris libris semper occupatissimus. Idem eum aliis tum et M. Tullio evenisse legimus: quod et Gellius in Noctibus, et Politianus in Miscellaneis attestantur: et ipse in

Epistolis ad Atticum *μνημονικὸν ἀμάρτημα* fuisse fatetur, id est erratum memoriae. Quod si dixerit quispiam Hieronymum apud alios, qui de vita Apollonii conscripserunt, Apollonium ipsum in Æthiopiam profectum, ut et Solis mensam videret in sabulo, legere potuisse: id ego propterea negaverim, quia Philostratus omnes quicunque ante se scripserunt aliquid de Apollonio, collegit in unum: ut in eo ipso contra Hieroclem libello his verbis tradit Eusebius. Δάμις μὲν οὖν ὁ πολλὰ ξυνδιατρίψας τῷ Ἀπολλωνίῳ ἀπὸ τῆς Ἀσσυρίων γῆς ὁρμώμενος αὐτόθι τε πρῶτον ἐπὶ τῆς ἰδίας χώρας αὐτῷ ξυμμίξας τὴν ἐξ ἐκείνου μετὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῷ γενομένην ξυνουσίαν ἰστόρησεν· ὁ δὲ Μάξιμος κομιδῇ βραχεία τῶν κατὰ μέρος αὐτῷ πεπραγμένων ἀνεγράψατο· ὃ γε μὴν Ἀθηναῖος Φιλόστρατος τὰ φερόμενα πάντα ὁμοῦ, ἀπὸ τε τῶν Μαξίμου, καὶ αὐτοῦ Δάμιδος, καὶ ἄλλων συναγαγεῖν ἑαυτὸν φήσας, πάντων μάλιστα ἐντελῇ τὴν ἀπὸ γενέσεως, καὶ μέχρι τελευτῆς ἱστορίαν τοῦ κατὰ τὸν ἄνδρα βίου πεποιήται. Damis igitur ab Assyria oriundus, quod diu cum Apollonio vixerit, quodque in propria regione primum se ei conjunxerit, suam ab eo tempore cum illo peregrinationem historiae tradidit. Maximus vero pauca admodum, quæ ab illo singillatim gesta sunt, perscripsit. At Philostratus Atheniensis, qui omnia quæ Tyanensis gessit ex Maximi, ipsiusque Damidis, et aliorum scriptis in unum collegisse se refert, absolutissimam a nativitate ad interitum usque de ejus hominis vita historiam contexit. Quod et ipse Philostratus in principio primi libri ita testatur: Ἐνέτυχον δὲ καὶ Μαξίμου τοῦ Αἰγίεως βιβλίῳ ξυνηληφότι τὰ ἐν Αἰγαῖς Ἀπολλωνίου πάντα, καὶ διαθῆκαι δὲ τῷ Ἀπολλωνίῳ γεγραφάνται, παρ' ὧν ὑπάρχει μαθεῖν, ὡς ὑποθειάζων τὴν φιλοσοφίαν ἐγένετο· οὐ γὰρ Μοιραγένει γε προσεκτέον βιβλία μὲν ξυντιθέντι ἐς Ἀπολλώνιον τέτταρα, πολλὰ δὲ τῶν περὶ τὸν ἄνδρα ἀγνοήσαντι· ὡς μὲν οὖν ξυνήγαγον ταῦτα διεσπαρμένα καὶ ὡς ἐπεμελήθην τοῦ ξυνθεῖναι αὐτά, εἴρηκα. Legi et Maximi Ægiensis librum de gestis in Ægis ab Apollonio. Ex testamento autem quod Apollonius scripsit, coluisse eum philosophiam licet cognoscere. Neque enim Mœrageni, qui quatuor contra Apollonium composuit libros, habenda est fides: nam multa, quæ ad eum virum pertinent, ignoravit. Quod itaque hæc dispersa, in unum coegerim, studuerimque componere, diximus. At quorsum tot in ea Hieronymi de Apollonio? Ut siquis ob illa libris Philostrati de Apollonio credit, desinat credere: immo potius et mendacem Philostratum, et temerarium Hieroclem, et vanissi-

mum, circulatoremque Apollonium, iisque simillimum fuisse credat, qui per fora et areas, accita plebe, ac decepta simplici turba super tripodibus et tabulatis stipem garriendo aucupantur. Damidem vero Apollonii socium, eum illi egisse puerum, qui circulatori magistro e regione scamno conscenso aut tripode arrespondet. Lactantius libro quinto magum fuisse scribit Apollonium; inibique in Hieroclem cum aliis, tum his invehitur verbis:—‘Cum igitur talia ignorantiae suae deliramenta fudisset, cum veritatem penitus ex-[s]cindere connixus esset, ausus est libros suos nefarios, ac dei hostes, *φιλαλήθεις*, id est, veritatis amatores, annotare. O caecum pectus! O mentem! Cimmeriis (ut aiunt) tenebris atriorem. Discipulus hic fortasse Anaxagorae fuit, cui nives atramentum fuerunt. Atque eadem caecitas est, et vero falsitatis, et mendacio veritatis nomen imponere. Videlicet homo subdolus voluit lupum sub ovis pelle caelare, ut fallaci titulo posset irretire lectorem. Verum esto insania hoc, non malitia feceris: quam tandem nobis attulisti veritatem, nisi quod assertor deorum eos ipsos ad ultimum perdidisti? Prosecutus enim summi Dei laudes, quem regem, quem maximum opificem rerum, quem fontem deorum, quem parentem omnium, altoremque viventium confessus es, ademisti Jovi tuo regnum, eumque summa potestate depulsum, in ministrorum numerum rede-gisti. Epilogus itaque te tuus arguit stultitiae, vanitatis, erroris: affirmas deos esse, et illos tamen subjicis et mancipas ei Deo, cujus religionem conaris evertere.’ Hæc Lactantius. Legendis præterea Philostrati mendaciis auxit mihi fastidium interpretatio, quæ non solum plerisque in locis barbara est, sed et infida. Qua re libuit quædam adnotare studiosorum admonendi gratia. Illud primi libri: *Οἱ τὸν Σάμιον Πυθαγόραν ἐπαινοῦντες, τὰδε ἐπ’ αὐτῷ φασιν, ὡς Ἴων μὲν οὐπω εἶη, γένοιτο δὲ ἐν Τροίᾳ ποτὲ Εὐφωρβος*; interpretes sic traduxit: Quicumque Samium Pythagoram laudant, narrare solent in primis ipsum priusquam in Ionia nasceretur, fuisse Trojanum Euphorbum: ubi sic potius dicendum, aut tale quid: Qui Samium Pythagoram laudant, non Ionem, sed Trojanum Euphorbum fuisse eum memorant. *Οὐπω*, enim, *ἀντὶ τοῦ οὐ* accipitur a Philostrato. Et paulo post, illud, *Καὶ ἐτίμων αὐτὸν ὡς ἐκ Διὸς ἦκοντα, καὶ ἡ σιωπὴ δὲ ὑπὲρ τοῦ θείου σφίσιν ἐπήσκητο*, ita transtulit: Quod in cunctis ita eum colerent, acsi ex Jove genitus ortusque esset, silentium insuper ab eo indictum originem a diis traxisse arbitrantur: quod sic vertendum potius:

Ipsūque tanquam ab Jove profectum venerabantur, at silentium pro re divina ab ipsis exercebatur. Illud item ibidem, Ὅτι καὶ τὸ σιωπᾶν λόγος, vertit ex hoc tacendi rationem ab ipso inventam arbitrantur: quod sic potius: quoniam et ipsum tacere oratio est. Et in eadem charta, illud, Οὔτε διακείμενοι πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, vertit: neque ea quæ dicunt temporibus locisque accommodatè dicentes: quod sic potius: Neque ob earum in homines benevolentiam. Pagina item quarta, illud, Δώσω, ἔφη, ζυμῆτας τε ἄρτους, καὶ φοίνικας βαλάνους, ἡλεκτρώδεις τε καὶ μεγάλους, vertit, Dabo, inquit ille, fermentatos panes, et mirandæ magnitudinis rubras nuces: quod sic potius: Dabo, inquit, fermentatos panes, ac palmæ fructus, succineosque et prægrandes. Charta vero sexta multa deerant, quæ nos traduximus addidimusque, in quibus est et epigramma de Eretriis. Charta item decima sexta primo versu, illud, Καὶ τοῦτ' ἴσως ἦν τὸ μελαμπύγου τυχεῖν, vertit: Sed tamen idipsum perinde jucundissimum est, acsi dulcis aquæ fontem invenissemus: pro eo, aut simili: Atque hoc fortasse fuerit in clunatrum incidere; hoc est in Herculem. Est autem proverbium, μελαμπύγου τύχοις, in clunatrum incidas. Ubi hæc Su[i]das, Μελαμπύγοι ἐγένοντο πέρπεροι, Λίμνης υἱοί· ἀκολασταίνοντων δὲ αὐτῶν πολλά, ἡ μήτηρ ἔλεγε, φυλάσσεσθαι μήποτε ἐμπέσωσιν εἰς δασύπρωκτον· ἐμπεσόντες οὖν εἰς Ἡρακλέα, ἐν ἀναφόρῳ ἐδέθησαν· εἴτα ὁρῶν αὐτοὺς γελῶντας καὶ κατακύπτοντας, ἐπυνθάνετο τὴν αἰτίαν· οἱ δὲ ἔλεγον, ὅτι λόγιον ἦν τὸ τῆς μητρὸς, ἐμπεσεῖσθαι ἡμᾶς εἰς δασύπρωκτον. Καὶ γελάσαντα τὸν Ἡρακλέα, ἀφεῖναι αὐτοὺς τῶν δεσμῶν, ὅτι τοὺς λευκοπύγους, ὡς γυναικῶδεις ἐκωμῶδουν. Clunatri fuerunt mollicie elati, Limnes filii, quos perlascivientes, ne in eum, qui hirsuto esset podice inciderent, admonuit mater. Inciderunt igitur in Herculem, qui eos baculo incurvo adligavit. Deinde ridentes incurvantesque eos videns petivit causam. At illi dixerunt, In eum, qui hirsuto esset podice, casuros nos vaticinata est mater. Quo responso ridens Hercules vinctis solutos eos dimisit: quoniam tanquam molles et effœminatos clunalbos reprehendebant. Quanquam illud, Μελαμπύγοι, ἐγένοντο πέρπεροι Λίμνης υἱοί, perperam scriptum esse puto pro, δύο τινὲς ἀδελφοὶ ἐγένοντο Κέρκωπες, Σεμνονίδος υἱοί. Nam in dictione Κέρκωπες sic idem Su[i]das,—Κέρκωπες δύο ἀδελφοὶ ἦσαν, ἐπὶ τῆς γῆς πᾶσαν ἀδικίαν ἐπιδεικνύμενοι, καὶ ἐλέγοντο Κέρκωπες ἐκ τῆς τῶν ἔργων δεινότητος οὕτως ἐπονομαζόμενοι· ὁ μὲν γὰρ αὐτῶν Πάσσαλος ἐγένετο, ὁ δὲ Ἀκλήμων. Ἡ δὲ μήτηρ Σεμνονίς ταῦτα ὁρῶσα, ἔλεγε· μὴ περιτυχεῖν

Μελαμπύγῳ, τουτέστι Ἡρακλεῖ. Cereopes duo fratres fuerunt injustissimi super terra: ac Cercopes ob gravia facinora cognominati sunt: quorum alter Passalus, alter Aclemon fuit. His visis, mater Semnonis admonuit, ne inciderent in clunatrum, hoc est in Herculem. Præterea in enarratione historiarum, quæ in libris Gregorii habentur, sic legitur: δύο τινὲς ἀδελφοί, κατὰ γῆν πᾶσαν ἀδικίαν ἐνδείκνυμενοι, ἐλέγοντο Κέρκωπες ἐκ τῆς τῶν ἔργων δριμύτητος, τὴν ἐπιωνυμίαν λαχόντες· ὁ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐλέγετο Πάσσαλος, ὁ δὲ ἕτερος Ἀκλήμων, ὥς φησι Δίος ὁ ὑπομνηματιστής. Τούτοις δὲ ἡ μήτηρ, Σεμνονὶς τῷ ὀνόματι, ἑωρακίᾳ κατὰ γῆν πολλὰ δεινὰ ἐργαζομένους αὐτοὺς, εἶπε· μὴ περιτυχεῖν Μελαμπύγῳ· καὶ ποτε τοῦ Ἡρακλέους ὑπὸ δένδρου κοιμωμένον, καὶ τῶν ἑαυτοῦ ὅπλων ὑποκεκλιμένων τῷ φυτῷ, πλησιάζοντες οὗτοι τοῖς ὅπλοις, ἐπιχειρῆσαι ἡβουλήθησαν· εὐθὺς δὲ ὁ Ἡρακλῆς αἰσθόμενος, λαβὼν αὐτοὺς, δεσμεύσας καὶ κατακέφαλα κρεμάσας, ἐβάστασεν ἐξόπισθεν. Καὶ τότε ἐκεῖνοι τῆς ἐντολῆς τῆς ἑαυτῶν μητρὸς ἐμνήσθησαν κρεμάμενοι, τοῦ Ἡρακλέους τὴν πυγὴν μέλαιναν ἐκ τῆς τῶν τριχῶν δασύτητος θεωρήσαντες, πρὸς ἀλλήλους αὐτὸ τοῦτο διαλεγόμενοι γέλωτα πολὺν προῆψαν τῷ Ἡρακλεῖ, καὶ εὐθὺς αὐτοὺς κατὰ τοῦτο τῶν δεσμῶν ἐλυτρώσατο, καὶ ἀπέλυσεν.

Duo quidam germani fratres iniqua in terris agentes, cognomentum ex asperitate facinorum sortiti, Cercopes dicebantur. Ex ipsis, ut tradit commentator Dius, Passalus alter fuit, Aclemon alter. His cum eorum mater, Semnonis nomine, gravia videret facinora, ait ne in clunatrum inciderent. Atque Hercule sub arbore aliquando dormiente, plantæque ipsius armis acclinatis, hi cum armis propinquassent, aggredi voluerunt. Statim vero sentiens Hercules, comprehensos, ligatos, ac suspensos in caput post terga gestabat. Tuncque illi, cum nigras Herculis nates ex pilorum hirsutie suspexissent, matris præceptum meminere suspensi, atque idipsum dicendo ad invicem, cachinnum Herculi commoverunt: illicoque propterea eos ex vinculis liberavit, dissolvitque. Quædam etiam quæ maxime displicebant non potui non immutare: in quibus et illud in libro octavo: εἰ δὲ καὶ μὴ τοιάδε ἦν τὰ τῶν Ἀρκάδων, ἀλλ' εἶχον ὥσπερ ἕτεροι προσαποδίδοσθαι τοὺς αὐτῶν δούλους, τί τῇ θρυλλουμένη σοφίᾳ ξυνεβάλετο, τὸ ἐξ Ἀρκადίας εἶναι τὸ σφαπτόμενον, sic traductum: Quod si Arcades ita non essent, sed ut cæteri servos lucrandi causa venderent, quos tam vulgatum sacrificium audivisset ex Arcadia esse qui jugulandus erat: nos, quia ne construi quidem poterat, sic immutavimus: quod si Arcades tales non essent, sed ut cæteri

servos suos venderent, quid ad divulgatam sapientiam conferret, esse ex Arcadia quod mactaretur. Nam quid *ξυνεβάλετο* significaret, non videtur intellexisse. Quot vero alia immutata sint, quot item addita, conferendo facile erit volenti cognoscere. Hæc non corripiendi interpretis gratia annotavimus: nam ut Aristotelis ex secundo Metaphysicorum utamur verbis, οὐ μόνον δὲ χάριν ἔχειν δίκαιον τοῦτοις, ὧν ἂν τις κοινωνῇσαι τῆς δόξης, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐτι ἐπιπολαιότερον ἀποφηναιμένοις, καὶ γὰρ οὗτοι συμβάλλονταί τι τὴν γὰρ ἔξιν προήσκησαν ἡμῶν. Non solum vero iis, quorum quis accedet opinioni, habere æquum est gratiam, sed iis quoque qui superficie tenus aliquid tradiderunt. Sunt enim et hi quodam modo utiles: nam nostrum exaceruerunt ingenium. Non igitur interpretis carpenti gratia hæc diximus, sed ut studiosos, si cum Græcis velint Latina conjungere, admoneremus, neque huic neque id genus cæteris, qui abhinc circiter mille annos aliquid e Græco in Latinum, paucis admodum quibusdam exceptis, traduxerunt, fidem esse habendam; incumbendumque esse propterea literis Græcis: quod ne pluribus admoneamus, facit Scipio Carteromachus noster, qui hoc anno Venetiis, cum Demosthenis Orationes publice enarraret, quantum Græcæ literæ necessariæ sint hominibus nostris, pulcherrima ostendit oratione, quam ad studiosorum utilitatem cusam typis nostris nuper edidimus: quantum vero iis, quos diximus, credendum sit traductoribus, alia docebit oratione. A te autem, Zenobi doctissime, huic rei consultum est optime, tum quia Eusebii libellum non inerudite et barbare, sed et docte et Latine traduxisti, tum etiam, quia per nostrorum hominum manus Philostrati mendacia vagari incognita non es passus, idipsum Eusebii opusculum indicem et reda[r]gutorem καὶ ὡς ἀντιφάρμακον opponendo. Merito, itaque, hic liber sub tuo nomine ex Neacademia nostra exit in publicum, meo jussu. Es enim in tempestate hac nostra ex iis unus, quos æquus amavit Jupiter. Vale. Venetiis, mense Maio, M.D.III.

POETÆ CHRISTIANI VETERES; scilicet PRUDENTII, PROSPERI AQUITANICI, JOANNIS DAMASCENI, COSMÆ HIEROSOLYMITÆ, THEOPHANIS, SEDULII, JUVENCI, ARATORIS, PROBÆ FALCONIÆ, LACTANTII FIRMIANI, CYPRIANI, TIPHERNI, S. DAMASI, GREGORII NAZIANZENI, et NONNI, aliorumque Christianorum Poetarum veterum carmina sacra, Græcè et Latinè, omnia ex recognitione ALDI Romani. Accedunt Homerocentra, quæ et Centones ex HOMERO, Græcè, cum interpretatione Latinâ, studio PETRI CANDIDI, Monachi, Venetiis, ex Aldi academia, 1501—4. Quarto. 4 vol. scilicet I. Prudentii opera, foll. 233, quorum unum non est impressum; II. Aliorum Poetarum opera, foll. 291; III. Gregorii Nazianzeni opera, foll. 233; IV. Nonni Carmina, foll. 51.

ALDUS Romanus, DANIELI CLARIO Parmensi, bonas literas Ragusii profitenti, s.

VIDE an ita sit quod aiunt, mī Clari, malos et dæmonas et homines rebus bonis semper esse contrarios, quod, ex quo statui Christianos poetas cura nostra impressos publicare, ut loco fabularum, et librorum gentilium infirma puerorum ætas illis imbueretur, ut vera pro veris, et pro falsis falsa cognosceret, atque ita adolescentuli, non in pravos et in infideles, quales hodie plurimi, sed in probos atque orthodoxos viros evaderent quia: ‘adeo a teneris assuescere multum est,’ tot illico oborta sunt impedimenta malorum invidia et domesticorum, καὶ ταῖς τῶν καταράτων, καὶ δραπετευόντων δούλων ἐπιβουλαῖς, ut pene opprimerer. Tandem Jesu Christo, Deo optimo maximo adjuvante, (nam si ipse pro nobis, quis contra nos?) Prudentius primus ex Christianis poetis, qui in manus nostras pervenerunt, abusque Britannis accitus, cum jam mille et centum annis et plus eo delituisset, exit in publicum, typis nostris excusus, ut prosit Christianis suis. Idque sub tuo nomine, Clari suavissime, ut in ista urbe Ragusio inclyta, et plena nobilitatis, sereno vultu, quo optimus quisque ac doctissimus istic solet, excipiat. Utetur primum te hospite, ut per te, qui vitæ integritate, ac bonarum literarum, quas publice profiteris, doctrina, apud istos optimos virtutisque amantissimos cives multum, et autoritate, et gratia vales, ab omnibus cognoscatur. Illud fortasse miraberis Dittochæum inter Prudentii opera connumeratum, necnon Prosperi epigrammata, digna lectu, quod una cum Prudentio imprimenda curarim, me

censuisse; sed magis mirabere, cum et Dittochæum perlegeris, et epigrammata, cur ab omnibus fere doctis ætatis nostræ barbara, indignaque lectu habita fuerint, condemnataque indicta causa. Nemo, enim, ex doctis ea opera (ut opinor) legit, nec qui adhuc invenire, qui nisi primum versum legerit. In quibus et ipse annumerabar. Quædam tamen correctiora desiderabis, quæ nos, ut in antiquissimo invenimus exemplari, quod unum erat duntaxat, dimisimus. Juven- cum præterea, Sedulium, Aratorem, quos tandiu typi nostri par- turiunt ob circiter octo millia Gregorii Nanzianzeni Carminum, et Nonnum, qui Evangelium *κατὰ Ἰωάννην* heroico carmine elegantissime scripsit, et id genus cætera, quæ Græce addidimus cum Latina inter- pretatione, perbrevis parient, confestimque nata, ad te advolabunt. Vale.

ALDUS MANUTIUS Romanus DANIELI CLARIO Parmensi, in urbe Rhacusa
bonas literas publice profitenti, s. p. d.

CHRISTIANOS poetas, jam annum in thermis nostris excusos, tandem, mi Clari, emittimus, tibi que viro Christianissimo et morum magistro nuncupamus: qui ne cito, ut ego statueram, et tu optabas, publica- rentur, tot mihi impedimenta fuerunt, ut ipse mecum sæpe sim admiratus, duxerimque *κακοδαίμωνων* id fieri opera, ne si in locum gentilium, lascivorumque poetarum, hi nostri Christiani poetæ in scholis, ubi teneri puerorum animi instituuntur, succederent, facile in bonos plerique omnes evaderent. Quoniam 'quo semel est imbuta recens servabit odorem testa diu;' atque 'adeo a teneris assuescere multum est.' Sed Jesu Christo, Deo optimo maximo, ad- juvante, vicimus. Nam sanctissimos libros, qui circiter mille annos latuere, publicavimus, ut amentur leganturque in scholis, fiatque non ut antehac, cum fabulæ, quibus tenera puerorum ætas imbuitur, pro historia habebantur; quæ est potissima, ut puto, causa, quod quamplurimi e doctis et vitiosi sunt et infideles. Sed contra pro falsis falsa habeantur, et vera pro veris. Et si usquam hisce libris proficient studiosi, id erit maxime in ista urbe Rhacusa tum civium probitate, quam a parentibus longa serie tanquam hæreditatem accipiunt, tum te magistro. Deus quam bene convenit optimum virum, eumque doctissimum in optima urbe, et bonarum literarum

perstudiosa, esse praeceptorem. Quamobrem et tibi, et Rhacusæ gratulor plurimum, idemque oro eveniat in cæteris Christianæ religionis civitatibus. Quod tamen facillime spero futurum, si a teneris annis hosce Christianos poetas pueri doceantur, imbuanturque divinis. Nam cum ad gentiles jam bene instituti legendos se conferent, bona quæcunque invenerint legendis illis, ut e spinis rosas, et id genus flores, accipient; mala vero, et quæ moribus obsunt, prudentes, tanquam scopulum, evitabunt. Vale, mî Daniel, cum Daniele Restio nostro homine integerrimo necnon tam moribus quam literis ornatissimo, meque amate, ut facitis. Venetiis, mense Junio, M.D.II.

HERODOTUS, Halicarnassensis, Historicus. Historiarum libri IX., quibus Musarum indita sunt nomina, Græcè, ex recensione ALDI MANUTII. Accedit ejusdem Epistola ad JOANNEM CALPURNIUM, Brixianum. Folio. Venetiis, in domo Aldi, mense Septembri, 1502.

Editio Princeps. Char. Gr. sine cust. et pagg. num. cum sign. Foll. 140, lin. 55.

ALDUS MANUTIUS, Romanus, JOANNI CALPURNIO, Brixiano, s. d.

NON immemor triti illius sermone proverbii apud Græcos, *χρὲς χρῆρα νίπτει*, Calpurni, vir doctissime, ac Patavini Gymnasii, in quo, summa cum laude, profiteris publice et Græcas et Latinas literas, magnum decus, cupiebam ad te aliquid muneri mittere, quo et benevolentiam erga te meam ostenderem studiosis, et publice testarer te admodum quam humanum esse et liberalem. Nam cum nullum unquam a te petierim beneficium, quod non libenter in me contuleris, idque vel maxime superioribus diebus in bibliotheca tua ostenderis, cum a te M. Tullii Epistolas ad Atticum, Pausaniamque Græcum, quos accurate, et summo judicio castigatos, enarras auditoribus petiissem; recepisti enim tum eos, tum cæteros libros tuos daturum te mihi cum velim, non invitum, ut publicentur, prosintque hominibus excusi characteribus nostris. Cum igitur nullum unquam a te petierim beneficium, quod non libenter in me contuleris, has novem Musas Herodoti, in ædibus nostris nuper impressas, tibi dicatas, dono damus: quas eo gratiores tibi fore existimamus,

quoniam multis exemplaribus castigatæ emittuntur ex Academia nostra in manus studiosorum: nam Clio abundat a cæteris quibuscum contulimus exemplar nostrum decem prope chartis, quæ et in ea desunt quæ a Laurentio Valla tralata habetur. Nec puto apud te integerrimum, ac summa æquitate virum ideo minus autoritatis habituras, quod mendaces in historia a nostris habeantur, atque ita, ut propter Herodotum, vel ipsa Græcia, virtutum omnium parens, et alumna disciplinarum, mendax a nonnullis dicatur. Quando id errore potius factum, quam quod ita sit, cum accurate Musas ipsas perlegeris, facile cognoscēs. Nam quoties indignum quid creditu scribit Herodotus, se fere semper excusat, vel οὕτω λέγουσι dicens, vel ὡς ἀκήκοα, vel ὅπερ ἐμοὶ οὐ πιστόν, vel ἄγ' ἐμοὶ ἄπιστα, et id genus quid aliud. Sed solet accidere, ut cum quis de aliquo vel injuria maledixerit, sequantur alii temere et inconsulte, nulla habita ratione. Quemadmodum de Cretensibus vel nunc obloquuntur plurimi ψεύστας eos et ἀπατεῶνας immerito appellantes, ita ut Κρητίζειν ἐπὶ τοῦ ψεύδεσθαι, καὶ ἀπατᾶν accipiant, natumque sit inde proverbium Κρητίζειν πρὸς Κρήτας. Cujus calumniæ duæ causæ traduntur. Altera quia cum Idomeneus rex Cretensis, orta dissensione inter Græcos bellantes ad Trojam, de principatu in dividenda præda, ab omnibus judex electus primum se omnium constituerit, propterea dictum esse Κρητίζειν mentiri et decipere. Quod quam juste factum fuerit, consyderent velim docti primum si ex unius ignominia tota urbs patriave infamis habenda est, quis in toto orbe terrarum locus expers erit infamiæ? cum non unum sed multos unaquæque urbs gignat pravos et vitiosos? Præterea qui magis propter unum Idomeneum tota insula Creta mendax dicenda est, quam propter Minoem et Rhadamanthum, viros Cretenses, quamoptimos verissimosque, proba ac verax? qui ob eorum integerrimam vitam iudices apud inferos puniendis animis esse traduntur. Deinde potuit Idomeneus illum principatus honorem sibi suo jure vindicare, quod et fortissimus et prudentissimus et rex esset, ut ait Homerus. Altera vero causa fuisse dicitur, quod Jovi sepulchrum Cretenses in Creta fabricati sint, in eoque scripserint Ζεὺς Κρόνου, cum nunquam Jupiter obierit mortem, sed perpetuo sit; atque hinc Callimachus οὐ δ' οὐ θάνατος, ἐσσι γὰρ αἰεὶ. Sed miror sic temere solere homines judicare; nam si fabulis credimus, vani et mendaces, si historiis, graves et veri sumus. Jovem in Creta natum, et educatum fingunt

poetæ, eumque nec interiisse unquam, nec interiturum fabulantur. Historici vero hominem illum fuisse conscribunt, et Saturni regis filium. Quod cum ita sit, quis negabit Jovem occidisse? Omnia enim orta occidunt. Quare mendaces dicendi sunt, qui Jovem nunquam mortuum esse asserunt, non Cretenses, qui sepulchrum ei fabricati sunt.

Præterea si propter illum Epimenidis Cretensis versiculum, *Κρήτες δὲ ψεύσται, κατὰ θηρία, γαστέρες ἄργοι*, quem et Callimachus, et Apostolus secutus est, mendaces habendi sunt Cretenses, et ipse Epimenides fuit mendax, quia Cretensis; mentitur igitur Epimenides, et sic veri sunt Cretenses: qui si veri, verus et Epimenides, quia Cretensis; sic rursus, mendaces illi; atque ita nihil concludi potest, cum sit dialecticorum *ψευδόμενον* et fallacia. Vides itaque in Cretenses manifestam calumniam, quod Jovi sepulchrum fabricati sint. Quanquam in Callimachi enarratiunculis non Jovis sed Minois illud sepulchrum fuisse legitur, atque inibi epigramma inscriptum *Μίνως Διὸς τάφος*, ac vetustate deletum *Μίνως*, et relictum *Διὸς τάφος*, atque hinc natum errorem, ut Jovis esse sepulchrum putaretur. Sed ut ad propositum revertamur, non recte mendacii arguitur Herodotus. Quandoquidem res pure et simpliciter ut accepit, posteritati tradidit. De quo, ut nosti, et Thucydide hæc Fabius Quintilianus:—‘Historiam multi scripsere præclare; sed nemo dubitat longe duos cæteris præferendos, quorum diversa virtus laudem pene est parem consecuta; densus et brevis, et semper instans sibi Thucydides; dulcis et candidus et effusus Herodotus: ille concitatis, hic remissis affectibus melior: ille concionibus, hic sermonibus; ille vi, hic voluntate.’ Ecce summis effertur laudibus a Quintiliano Herodotus, nec aliqua mendacii nota arguitur. Hæc in Herodoti et Cretensium defensionem scripsimus, tum quia dolebamus falso eos mendaces vocari ab hominibus nostris, tum etiam ut, visis diligenter rationibus nostris, judicent studiosi falsone an vere et habiti olim fuerint, et nunc habeantur mendaces. Te vero nostræ sententiæ facile accessurum certo scio, quia si quisquam est ætate nostra verus ac justus, is tu es. Munus autem hoc nostrum gratissimum tibi futurum non dubitamus, tum ipso munere, tum quia ostendit nos accepti beneficii non esse immemores. Vale.

POLLUX, JULIUS, Naucraticus, Grammaticus. Onomasticon seu Vocabularium, Græcè, cum præfatione ALDI, et indice Latino. Venetiis, apud Aldum, mense Aprili, 1502. Folio.
Editio Princeps. Foll. 408, col. 1, præf. 1, cum subscriptione et indicibus.

ALDUS MANUTIUS, Romanus, HELIÆ CAPREOLO Brixiano, bonarum literarum studiosissimo, s.

JULIUS POLLUX Naucraticus scripsit Vocabularium et de synonymis, quæ a nostris univoca dicuntur, et de singulis dictionibus, varium, copiosum, elegans, doctum, et perutile, quod 'Ονομαστικὸν inscribitur, quod sic ipse in epistola ad Commodum Cæsarem, cui dicatur opus. 'Ονομαστικὸν μὲν οὖν ἐστὶ τῷ βιβλίῳ τὸ ἐπίγραμμα, μὲν δὲ ὅσα τε συνώνυμα ὡς ὑπαλλάττειν δύνασθαι, καὶ οἷς ἕκαστα ἂν δηλωθῇ πεφλοτμήται γὰρ οὐ τοσούτον εἰς πλῆθος, ὅπόσον εἰς κάλλους ἐκλογὴν· οὐ μέντοι πάντα ὀνόματα περιέειλε τουτὶ τὸ βιβλίον, οὐδὲ γὰρ ἦν πάντα ῥάδιον ἐνὶ βιβλίῳ συλλαβεῖν. Hoc est ne verbum verbo reddamus;— Vocabularium igitur huic libro inditum est nomen, indicat autem et multa de eodem dici, et quonammodo singula ap[p]ellemus: nititur enim non tam multitudine, quam pulchri delectu: nec tamen omnia nomina complexus hic est liber; neque enim facile erat uno libro omnia comprehendere. Totum vero opus dividitur in decem libros; nec per ordinem literarum vocabula denotantur, sed sunt præposita capita rerum omnium summatim ante singulos libros. Quanquam ego, ut facilius omnia inveniri queant, quæ libris singulis ante id ipsum volumen pertractantur, copiusque, et dilucidius, et Latine, et Græce, imprimenda curavi, arithmetice numeris annotata, quibus ad columnulam, in qua est id quod quæritur, studiosus lector remittitur. Quandoquidem singulas quasque libri totius columnulas iisdem numeris signandas curavimus. Su[i]das de Polluce hæc. Πολυδεύκης Ναυκρατίτης. Τινὲς δὲ Ἀρδουέννας σοφιστὴν γράφουσι παίζοντες, (πόλις δὲ Φοινίκης ἢ Ἀρδουέννα) ἐπαίδευσε δὲ ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Κομμοδου τοῦ βασιλέως, καὶ ἐτελεύτησε βιούς ἔτη ν' καὶ ἡ, συντάξας βιβλία ταῦτα, 'Ονομαστικὸν ἐν βιβλίοις δέκα, ἔστι δὲ συναγωγὴ τῶν διαφορῶν κατὰ τοῦ αὐτοῦ λεγομένων, Διαλέξεις, ἥτοι λαλιάς, Μελέτας, εἰς Κόμμοδον Καίσαρα Ἐπιθαλάμιον, Ῥωμαϊκὸν λόγον, Σαλπικτήν, ἢ ἀγῶνα μουσικόν, κατὰ Σω-

κράτους, κατὰ Σινωπέων, Πανελλήνιον, Ἀρκαδικόν, καὶ ἕτερα. Hoc est: Pollux Naucratica. Sed quidam Arduenna oriundum jocantes scribunt (Phœniciæ vero urbs Arduenna). Docuit autem Athenis, imperatore Commodus. Vitam obiit, annos natus octo et quinquaginta, cum scripsisset hos libros; Vocabularium, decem libris, est autem collectio eorum quæ de eodem dicuntur variis modis; Dissertationes, sive Loquelas; Declamationes; Epithalamium ad Commodum Cæsarem; In laudem Urbis orationem; Tubicinem, vel certamen musicum; Contra Socratem; Contra Sinopeos; In laudem totius Græciæ; In laudem Arcadiæ; et alia. Hæc Latina fecimus non tua causa, cum et ipse pro tua doctrina id queas, et Taberium istic habeas et Græce et Latine doctissimum, quicum sic conjunctissime et amantissime vivis, ut de vobis tritum illud apud Græcos vere dici possit, σώματα μὲν δύο, ψυχὴ δὲ μία, sed eorum, quibus legendis Græcis auxilio et interprete opus est. Scribimus enim sub tuo nomine studiosis omnibus. Pollucem vero ipsum, mī Helia, in tuo nomine editum, muneri tibi mittimus, quia tibi cum propter eruditionem tuam, tum propter temperatos, moderatosque mores, quibus te præditum esse audio, sum amicissimus. Præterea, quia cum superioribus diebus Jo. Taberio nostro Stephanum de Urbibus dicarimus, quem cum Polluce a compluribus una colligatum iri, ob eam, quæ est inter ipsos, convenientiam, certo scio, volui vos et hoc in libro esse conjunctos, ut animo estis. Adde etiam quia quoties eum ipsum librum in bibliotheca tua videbis, nominis nostri memineris, nam faciei non poteris, cum nos de facie non cognorimus. Quod tamen ipsum aliquando futurum, et cupimus et speramus. Vale.

Venetis, III. idus Aprilis M.DII.

SOPHOCLES, Atheniensis, Poeta Tragicus. Tragœdiæ septem, Græcè; ex recensione ALDI MANUTII, cum ejusdem Epistolâ ad JOANNEM LASCAREM. Octavo. Venetiis, in Aldi Romani Academia, mense Augusto, 1502. Editio Princeps. Char. Gr. cum sign., sine cust. et pagg. num. Foll. 193, lin. 30.

ALDUS Romanus JOANNI LASCARI Viro Præclaro, ac doctissimo, s. d.

SEDENTIBUS nobis his brumæ frigoribus in hemicyclo ad signem cum Neacademicis nostris, forteque esset una Marcus Musurus noster, post multa variaque vicissim, ut solet, dicta inter nos, in tui incidimus mentionem. Tum Marcus, ut est studiosissimus tui ac perquam gratus discipulus—nam quantum bonis literis, moribusque profecit (profecit autem plurimum) id omne tibi acceptum refert—cum, longo sermone de te honorifice multa narrasset, te proximis Julio et Augusto mensibus, et Mediolani et Ticini vidisse addidit, deque renascentibus Græcis literis plurimum tibi secum fuisse sermonem, necnon ob communem studiosorum omnium utilitatem, nostra hac provincia gaudere te mirum in modum maximeque laudare labores nostros. Quamobrem cum septem tragœdias Sophoclis nuper imprimendas parva forma curassem, eas sub tuo nomine volui ex Neacademeia nostra prodire in publicum, tibi que muneri mittere *εις μνημόσυνον* summi amoris erga te mei, τὰ δὲ *εις αὐτὰς εὐρισκόμενα σχόλια* οὐπω μὲν ἐτυπώθη, τυπωθήσεται δὲ θεοῦ σώζοντος ὅσον οὐκ ἤδη, πρὸς δὲ καὶ ὅσα ἐς ἀνάπτυξιν μέτρων ἤκει. Atque utinam id ante habuissem quam ipsæ tragœdiæ excusæ forent; nam, etsi res est quam laboriosissima, tamen singulos quosque versus in choris præsertim, siqui perperam digesti sunt, curassem in suum locum restituendos. Quod quia non licuit, id sibi quisque curato, si placuerit. Tu vero, *μή* Lascaris, sis velim meus quando ego sum tuus. VALE.

STEPHANUS, Byzantinus, Grammaticus. De Urbibus, Græcè, curâ et cum
Epistolâ ALDI Romani ad JOANNEM TABERIUM. Venetiis, apud Aldum
Romanum, mense Januario, 1502. Folio.
Editio Princeps, Foll. 80, non num.

ALDUS Romanus salutem dicit JOANNI TABERIO Brixienti.

QUANTUM voluptatis ceperim, Taberi, cum in ista urbe populo-
sissima nobilissimaque Brixia plurimos summo studio incum-
bere literis Græcis, te magistro, accepi, non facile dixerim. Video
enim longe melius, quam sperabam, cum imprimendis Græcis libris
navare operam cœpi, evenire. In quo illud sæpe cum amicis ad-
mirari soleo, cum jam tot annos omnia ardeant armis et Christia-
norum et infidelium, (eodem enim anno quo vexari bello cœpit
Italia, difficillimam hanc ego imprimendorum librorum provinciam
profuturus studiosis accepi,) sic incensos homines ad studia bonarum
literarum, incendique indies magis, ut invitis bellis, et inter arma
literæ, quæ tot secula obrutæ jacuere, emergant. Nam non in Italia
solum, sed etiam in Germania, Gallia, Pannonia, Britannia, His-
pania, et ubique fere ubi Romana lingua legitur, non modo ab
adulescentibus juvenibusque sed a senibus quoque, summa aviditate
studetur literis Græcis. Quamobrem, etsi pene opprimor laboribus,
mirifice tamen illis delector, tum et gratulor studiosis omnibus, et
maxime adulescentibus quod eo tempore nati sint quo bonæ literæ re-
viviscunt, et mihi admodum gaudeo, quod non frustra tantum laboris
tandiu sustinuerim, atque eo sim animo, ut nullo labore, nulla
quamvis magna impensa perterritus, ad longe majora indies magis
magisque accingar, succedantque omnia, Jesu Christo favente, feli-
citer. Cum itaque tu istic summa laude et Græce et Latine pub-
lice quamplurimos doceas, scripserisque ad me superioribus diebus,
ut quosdam Græcos libros, quod esset eis opus discipulis tuis, ad te
mitterem, et tunc illos misi libenter, et nunc Stephanum, qui de
urbibus scripsit, damus libentissime; est enim opus perquam utile,
maximeque necessarium iis qui humanitati incumbunt ob histori-
arum poetarumque, in quibus assidue versantur, lectionem: nam et
urbes fere omnes, quæ apud eos ipsos historicos poetasque leguntur

κατὰ στοιχείων eleganter docet; et quonam modo gentilia ab ipsis nomina deducantur, ostendit. Adde, quod eorum nominum orthographiam, in qua plurimum errare solent Græcarum literarum rudes, ex eo operæ pretium est discere. Quanquam illud doleo, non extare totum τῶν ἔθνικῶν Στεφάνου opus: nam et abbreviatio est id, quod nos excudendum curavimus (sic enim de Stephano apud Su[i]dam Ἑρμόλαος γραμματικὸς Κωνσταντινουπόλεως γράψας τὴν ἐπιτομὴν τῶν ἔθνικῶν Στεφάνου γραμματικῶ προσφωνηθεῖσαν Ἰουστινιανῶ τῷ βασιλεῖ) et deest etiam in ea κ. μετὰ τῶν ε. a fine. Item, η. ι. λ. ρ. ο. a principio. Quapropter locus relictus est, ut si forte aliquando inveniatur, insertari operi commode possit. Eum librum tibi dicamus, Taberi suavissime, munerique mittimus, ut cum sanctissimis moribus, optimisque literis in ista urbe dignissima opulentissimaque Brixia, juventutem instituas, cognoscas te propterea a nobis amari plurimum, sitque hic liber apud te μνημόσυνον amoris summi erga te mei perpetuum. Expecta brevi Julium Pollucem, et Thucydidem μετὰ τῶν παραλειπομένων Ξενοφώντος, et alios quosdam. Vale.

Venetiis, xv. calendas Apriles, M.DII.

THUCYDIDES, Atheniensis, Historicus. De Bello Peloponnesiaco, Libri VIII. Græcè, studio ALDI MANUTII cum vitâ Auctoris duplici, una breviori, Anonymi, altera MARCELLINI. Accedit Epistola ALDI MANUTII ad DANIELEM RAINERUM. Folio. Venetiis, in domo Aldi, mense Maio, 1502.

Editio Princeps. Char. Gr. cum sign., absque cust. et pagg. num. Foll. 122, lin. 55.

ALDUS MANUCIUS Romanus DANIELI RAINERO, Patritio Veneto, s. d.

SI quisquam est in hac inclyta republica Veneta, Daniel Rainere, qui ex hac nostra provincia publicandi, vel potius e duris ac tetrīs carceribus liberandi, bonos libros maximam voluptatem capiat, in his te esse sum ipse optimus testis: nam non solum in via quoties tibi fio obviam, hortaris me ut nec duris hisce temporibus cedens, nec laboribus ullis succumbens, constanter ac fortiter, ut

cœpi pergam, sed etiam confers te sæpe in ædes nostras quidnam vel Latine, vel Græce, vel etiam Hebraice (in tribus enim his linguis edoctus es) excudatur visurus. Taceo quanto mihi adjumento sis, tuos et Græcos et Latinos commodando libros, admonendoque ut id maxime imprimendum curem quod studiosis summæ utilitati futurum putes, nec quivi unquam in te vel minimum invidiæ deprehendere, quod mea opera et labore bonæ literæ publicantur, ut quosdam pusillanimes et bibliotaphos notavi. Contra quos sic Plinius in præmio quinti et vigesimi Naturalis Historiæ libri:—Ipsa quæ nunc dicetur herbarum claritas, medicinæ tantum gratia gignentem eas tellure, in admirationem curæ priscorum, diligentiaque animum agit. Nihil ergo intentatum inexpertumque illis fuit. Nihil deinde occultatum, quod non prodesse posteris vellent. At nos elaborata iis abscondere, ac suppressere cupimus, et fraudare vitam etiam alienis bonis. Ita certe recondunt qui pauca aliqua novere invidentes aliis. Et neminem docere in auctoritatem scientiæ est. Tantum ab excogitandis bonis, ac adjuvanda vita mores absunt. Summumque opus ingeniorum diu in hoc fuit, ut intra unumquodque recte facta veterum perirent. At, hercle! singula quosdam inventa deorum numero addidere, omniumque vitam clariorem fecere cognominibus herbarum, tam benigne gratiam memoria referente. Sed de his hactenus. Non enim dubito quin brevi rumpantur invidia. Quandoquidem, vivam modo, quicquid est lectu dignum, Christo Jesu favente, exhibit in publicum: et præsertim cum longe plures sint ex doctis, qui nobis et consilio et libris et opera, amore literarum, summo studio adjuvent, quam qui contra: quique nos de hac provincia ubique locorum adamant, quam qui oderint: quod indicant ad me, a doctissimis fere quibusque epistolæ, quo pergam indies audentius. Tu vero, Daniel doctissime, sic nos assidue protegis, ut facile appareat gaudere te mirum in modum communi rei publicæ literariæ bono. Quapropter Thucydidem nuper cura nostra excusum, sub tuo nomine studiosis damus, ut si quam mihi ob eam rem habituri sunt gratiam, et tibi habeant, cujus hortatu, ac potius favore, edendis Græcis autoribus iisque doctissimis indies sumus alacriores. Quantus autem et qualis autor fuerit Thucydides, quamque fide plenus, putavi supervacaneum scribere: tum quia id in ejus vita, quam Græce hoc ipso in libro imprimendam curavimus, abunde tractatur; tum etiam quod satis notum esse arbitramur hominibus

nostris. Illo tamen argumento summæ autoritatis vel apud antiquissimos probatur fuisse Thucydidem, quod eum Demosthenes octies sua manu scripsisse dicitur, quo magis magisque sibi familiarem faceret. Quod Lucianus ad indoctum, et multos eminentem libros sic scribit: 'ΑΛΛ' ἐνὶ τούτῳ μόνῳ πάντα ἐκεῖνα ἀναδραμεῖσθαι νῦν ἐλπίζεις, τῇ κτᾶσθαι πολλά βιβλία, κατὰ δὴ ταῦτα ἔχε συλλαβὼν ἐκεῖνα τὰ τοῦ Δημοσθένους, ὅσα τῇ χειρὶ τῇ αὐτοῦ ὁ ῥήτωρ ἔγραψε· καὶ τὰ τοῦ Θουκυδίδου, ὅσα παρὰ τοῦ Δημοσθένους, καὶ αὐτὰ ὁκτάκις μεταγεγραμμένα εὐρέθη καλῶς. Eram daturus una cum Thucydide τὰ τε Ξενοφῶντος, καὶ Πλήθωνος Γεμιστοῦ παραλειπόμενα· sed quia non habebam minimum tria exemplaria, distulimus in aliud tempus. Interea cum hæc scriberem, erat sub incude Herodotus et Sophocles cum Commentariis. Vale, et provinciæ nostræ (ut soles) fave. Venetiis, pridie idus Maias, M.DII.

EURIPIDES, Atheniensis, Poeta Tragicus. Tragœdiæ XVII. Græcè; ex quibus quædam habent Commentaria. Accedit Hercules Furens, Græcè; cum duplici EURIPIDIS vitâ à MANUELE MOSCHOPULO, et THOMA MAGISTRO, ex recognitione ALDI MANUTII, cum ejusdem Epistolâ ad DEMETRIUM CHALCONDYLAM. 2 vol. octavo. Venetiis, apud Aldum, mense Februarii, 1503.

Editio prima Tragœdiarum XVIII. integra. Char. Gr. cum sign. et cust. sine pagg. num. Foll. 453, lin. 30.

ALDUS Romanus DEMETRIO CHALCONDYLÆ, Viro Clarissimo, s. p. d.

SI starent Athenæ illæ, olim virtutum omnium domicilium, Demetri doctissime, defferem una cum illis bonorum librorum et factam abhinc mille annos, et fieri assidue jacturam plurimam et miserabilem. Nam ut taceam tot librorum millia in illa Ptolemæi Philadelphi bibliotheca, omnium, quæ unquam fuerunt longe maxima, quo tempore C. Cæsar, ut totum sibi terrarum orbem subigeret, et humana et divina jura pervertebat, infelicissime conflagrasset: ut taceam citra annos sexaginta et libros in tota Græcia, καὶ αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα deperditam, nonne in Italia tempestate nostra maximas bonorum librorum bibliothecas vel direptas paucis annis

vidimus? vel nescio quo infortunio conclusas, ac tineis et blattis destinatas videmus? sed quoniam Athenæ jandiu nullæ sunt, tecum, qui solus tua doctrina nobis illas repræsentas, hanc visum est deflere calamitatem. Quanquam consultum est optime a Deo studiosis omnibus excudendi librorum invento, et laboribus nostris. Quandoquidem mille et amplius boni alicujus autoris volumina singulo quoque mense mittimus ex Academia nostra. Et nunc duodeviginti Euripidis Tragædias, tibi, qui es Græcorum omnium ætatis nostræ facile princeps, nuncupatas damus, non multo post in septem primas daturi et Commentarios. Vale.

GEMISTUS, GEORGIUS, qui et PLETHO dicitur, Byzantinus. De Gestis Græcorum post pugnam ad Mantineam, Libri duo; HERODIANI Historiæ Libri octo; et Enarratiunculæ in THUCYDIDEM cum præfatione ASULANI; et ALDI Romani Epistolâ, Græcè. Folio. Venetiis, in Aldi Neacademia, 1503.

Editio Princeps. Char. Gr. cum sign. sine cust. et pagg. Foll. 108, lin. 56.

FRANCISCUS ASULANUS, Lectori, s.

ETSI omnia quæ ab Aldo, sororio nostro, facta sunt, et optimo consilio, et utilitatis omnium causa facta arbitramur; neque tu (ut opinor) dissenties si recte rem æstimare volueris: quæ tamen ille Xenophontis opera, tum *Παραλειπόμενα*, tum *Ἑλληνικά*, a Græcis appellata, in hunc locum incluserat, nos tanquam avulsum membrum, cum totum Xenophontem emitteremus, quasi suo corpori conjungendum putavimus: hinc assequeris, ut ne idem bis emas, et habeas tamen ita omnia, ut nihil præterea requiras. Vale.

ALDI Romani Epistola.

Ἄλδος ὁ Ῥωμαῖος Γουίδω τῷ Φερετρίῳ Οὐρβινέων ἡγεμόνι, εὖ πράττειν.

Ω ΠΑΙ πατρὸς ἀγαθοῦ, παρ' Ἰουλίου Πολυδεύκου ἐγράφη πρὸς Κόμμοδον παῖδ' ἔτι ὄντα, περιόντος ἔτι Μάρκου τοῦ πατρὸς, ὃς τὰ τε ἄλλα, καλὸς καὶ ἀγαθὸς ἦν ἀνὴρ, καὶ φιλόσοφος, ἀτὰρ διατὶ οὐ, καὶ ὧ παῖ

ἀγαθὲ, ἔγραφεν ὁ Πολυδεύκης; ἢ ὅτι ἐν παισὶ γινῶναι τὴν ἀγαθότητα οὐ δυνάμεθα, κωλύοντων οἶμαι τριῶν τουτωνί, ἡλικίας φημί, καὶ φόβου, καὶ διδασκάλου, καὶ μὴν εἴπερ τις ἄλλος παῖς ἀγαθὸς ἐγένετό ποτε, ἦν Κόμμοδος οὗτος, μὴ μόνον πατρός γε ζῶντος, ἀλλὰ καὶ τεθνηκότος, ἐν τῇ ἀρχῇ δὲ μόνον τῆς βασιλείας, ὅποτε πᾶσιν ἐδόκει λίαν ἄξιος εἶναι, καὶ πατρός, καὶ τῆς τῶν πραγμάτων διαδοχῆς· καὶ γὰρ οὐ πολλοῦ χρόνου παρεληλυθότος, ἐς τοσοῦτον ἦκε κακίας, ὥστε τῶν τε τότε ἀνδρῶν, καὶ τῶν πάλαι ἀπάντων, καθ' ἃ ἰστόρηται Ἡρωδῖανος¹, γενέσθαι κάκιστος, ἐπειδὴ τῇ ἐξουσίᾳ πάντες, καὶ ταῦτα τρυφῶντες, εἰώθαμεν χείρονές τε γενέσθαι, καὶ ἀτεχνῶς ὑπερβάλλειν τῇ μοχθηρίᾳ· ἀλλ' ἔγωγε πρὸς σε οὕτως ἂν γράψαιμι, ὦ ἀγαθὲ υἱὲ πατρός ἀγαθοῦ, ἐπεὶ οὐ μόνον πατρῷόν ἐστι σοι κτῆμα βασιλεία τε καὶ σοφία, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγαθότης, οἷς πᾶσι κεκόσμησαι καὶ παῖς, καὶ νεανίας, καὶ νέος, καὶ νῦν ἐς ἄνδρας τελῶν, ἀληθὲς ἄρα τὸ τῆς τραγῳδίας ἐκείνο,

Δεινὸς χαρακτήρ, κἀπίσημος ἐν βροτοῖς,
Ἐσθλῶν γενέσθαι, κἀπὶ μείζον ἔρχεται
Τῆς εὐγενείας τοῦνομα τοῖσιν ἀξίοις.

Οὐκοῦν ἐξέστω αὐθις εἰπεῖν, ὦ ἀγαθὲ υἱὲ πατρός ἀγαθοῦ,

Αἰ γὰρ Ζεῦ τε πάτερ, καὶ Ἀθηναίη, καὶ Ἀπολλων,
Τοιοῦτοι δέκα μοι βασιλεῖς, καὶ κοίρανοι εἶεν.

Ὅτι ἐν τοῖς χαλεπωτάτοις τουτοισὶ χρόνοις, καλῶς ἂν εἶχε τὰ καθ' ἡμᾶς ὑπὸ βασιλέων φιλοσοφούντων κατὰ τὸν θεῖον Πλάτωνα διοικουμένων τῶν πόλεων, ὅστις ἐρωτηθεὶς ποτε πῶς ἂν ἄριστα διοικοῖντο αἱ πόλεις; εἶπεν, ἐὰν οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν, ἢ οἱ βασιλεῖς φιλοσοφήσωσι. Σὺ τοίνυν τοιοῦτος ὢν, ἐπιθυμεῖς ἄλλου μὲν οὐδενός, τοῦ ποιῆσαι δέ τι τοῦς τε ἀνθρώπους, καὶ τὰς πόλεις ἀγαθόν, τοῦτο δ' ἀντικρυς εἰδότες οἱ λαοὶ σου, δὶς σε βία τῶν πολεμίων τῆς ἀρχῆς ἐξωθούμενον, δὶς ἀπαξάπαντες ὁμοφωγούντες τε, καὶ ἀγαλλόμενοι, οὐκ ἀκινδύνως ἐς τὴν σὴν ἐπεσπᾶσαντο βασιλείαν· ἰδοὺ δὴ τι καλὸν δὲ καὶ ὠφέλιμον φιλόσοφον εἶναι, καὶ βασιλέα τὸν αὐτόν. Ἀλλὰ μικρὸν τοῦτ' ἂν εἴη, εἰ μὴ ἄλλ' ἅττ' ἔχοι πολὺ μείζω πορίσαι ἡμῖν ἀγαθὰ· τουτέστιν, ἵνα μὴ καθ' ἕκαστα λέγων διατρίβω, ἀνδρείαν ἐν πᾶσι μεγίστην, φερέτωσαν οἱ τε καιροὶ καὶ αἱ τύχαι ὥς ἂν βούλαιντο ἄνω καὶ κάτω τὰ

¹ Ἡροδιανῶ, in orig.

τῶν ἀνθρώπων πράγματα, καὶ αὐτὰ νῦν μὲν οὕτως ἐχέτω νῦν δ' ἐτέρως, οὐ φροντὶς Ἰπποκλείδῃ, οὐδὲν δὴπου ἑαυτοῦ δυστυχοῦντος, διοίσεται εὐτυχῶν ἀνὴρ φιλόσοφος, τοιούτους μὲν τινες τῶν παλαιῶν γενομένους, καὶ ἀκηκόαμεν παρὰ σοφῶν, καὶ ἀνέγνωμεν αὐτοὶ ἐν ἱστορίαις. Σὲ δὲ εἶδομεν ἐν ἑκατέρα τῇ τύχῃ θαυμαστόν· καὶ γὰρ ἐν τῇ εὐδαιμονίᾳ πρὸς τῷ δίκαιος εἶναι, καὶ αἰεὶ ὁμοιοτρόπως ἀγαθὸς καὶ πρᾶος εἶ καὶ φιλάνθρωπος, καὶ δὴ τὰ πάντα χαριέστατος· ἀλλ' ὁπόταν τὰ παρὰ τῆς τύχης οὐ συναντᾷ σοι κατὰ τὸ πρέπον, καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν τὴν σὴν, τοιοῦτος ὢν τυγχάνεις, ὥστε δοκεῖν οὐδὲν ὅλως πάσχειν κακόν. Ἵνα δὲ μὴ πόρρωθεν ἀνιχνεύωμεν παραδείγματα, ἐπιδείξω αὐτὸς σαφέστατα τὴν σὴν ἀνδρείαν τε καὶ φρόνησιν· ἤκούσαμεν γὰρ οἷα μὲν ἔπαθες τοὺς ἐχθροὺς σου φεύγων, καὶ τὴν δουλείαν, καὶ ὡς τέλος ἔσωσέ σε ὁ Θεός, ὅπως δ' ἐνεκαρτέρησας τύχης ἀνεχόμενος ἐναντιούσης, ἐσμέν καὶ ἡμεῖς μάρτυρες σὺν ἄλλοις ὅτι πλείστοις τοῦτ' αὐτὸ ἐωρακότες Ἐνετίησι, καὶ τεθαυμακότες, ὃ δὴ τῆς ἱερᾶς δῶρόν ἐστι φιλοσοφίας. Ταῦτα μὲν οὖν λογιζόμενος περὶ σοῦ, ἠθέλησα μικρὰ ἅττα χαρίζεσθαί σοι, τοῦτο δὲ ποιεῖν ἂν μοι ἐδόκουν, εἰ πρὸς σέ πέμποιμι τὴν Ξενοφώντος Ἑλληνικὴν ἱστορίαν, ἣτινα λέγεται παραλειπόμενα τῆς Θουκυδίδου συγγραφῆς, ἅρτι δὴ παρ' ἡμῖν ἐντετυπωμένην, διὰ τὸ πάνπαν εἶναι χαρίεσσαν, καὶ αὐτὸν τὸν συνθέντα, οὕτω λόγιον, οὕτω τοῦ Ἀττικοῦ πνέοντα θύμου, ὥστε ὑπὸ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, καλεῖσθαι μέλισσαν Ἀττικὴν· ἔτι δὲ καὶ τῷ εἰκέναι σοι τὰ τ' ἄλλα, καὶ τὴν ἡγεμονίαν, ἡγεμῶν γὰρ ἦν ὁ Ξενοφῶν, τυγχάνεις δὲ ὢν καὶ αὐτὸς, ἐκείνος καὶ σοφὸς ἦν τὴν παιδείαν, καὶ τοὺς τρόπους κόσμιος, γέγονας καὶ αὐτὸς θαυμαστὸς τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ περὶ τῆς σῆς ἀρετῆς, νυνὶ ταῦτα, ἐτυπώθη δ' ὁμοῦ Ἡρωδιανὸς περὶ τῆς μετὰ Μάρκου βασιλείας, καὶ Πλήθωνος τὰ παραλειπόμενα, καὶ σχόλιά τινα πάνυ ἀναγκαῖα ἐς Θουκυδίδην, ὧν χωρὶς, μικροῦ δεῖν ἀξύνετος ὁ συγγραφεύς. Ταῦτα δὴ οὖν σοι ἐδωρησάμην, ἀρεστὰ καὶ κεχαρισμένα ποιεῖσθαί σοι νομίζων, καὶ ὅπως εἴη παρὰ σοι μνημεῖον, ἧς ἔχων αἰεὶ διατετέλεκα πρὸς τέ σε, καὶ τὴν σὴν βασιλείαν εὐνοίας. Ἐρῶ σο. Ἐνετίησιν, Ἀνθεστηριῶνος τετάρτη καὶ δέκα. α. φ. γ.

DEMOSTHENES, Pæaniensis, Atticus, Rhetor. Orationes duæ et sexaginta, cum
 LIBANII Sophistæ in eas ipsas Orationes argumentis, Græcè. Accedit vita
 DEMOSTHENIS per PLUTARCHUM, et ejusdem vita per LIBANIUM, Græcè.
 Præcedit ALDI MANUTII Epistola ad DANIELEM CLARIUM, Parmensem.
 Folio. Venetiis, in ædibus Aldi: mense Novembri, 1504.
 Editio Princeps. Char. Gr. cum sign. pagg. num. et cust. Foll. 320, lin. 46.

ALDUS PIUS MANUTIUS, Romanus, DANIELI CLARIO Parmensi, s. p. d.

SUMMUM locum in Oratoria tenere apud Græcos Demosthenem,
 et in Poetica Homerum, nemo est qui ambigat; sic apud Latinos
 in Oratoria Marcum Tullium esse facile principem, in Poetica vero
 Mantuanum poetam. Quod ita mihi esse verum videtur, ut non modo
 non futurum unquam putem qui hos superet adæquetve, sed ne
 accedat quidem propius. Et quanquam duo hæc admirabilium
 ingeniorum paria successu adeo felici suos elucubrarunt libros, et
 tradiderunt posteris, ut æternos reliquerint, non tamen eodem suc-
 cessu aut vitam vixerunt, aut oppetierunt mortem. Nam poetæ
 et quietiorem egerunt vitam, et sua morte mortui sunt: oratores
 vero in summis semper vixerunt molestiis, et tandem crudeliter
 occubuerunt, quippe qui rebuspublicis regendis incubuere. In
 quibus si rudis es et ineptus, abjectus vivis et inglorius, atque
 publicorum munerum omnino expers: sin vero aptus, ac paulo
 quam cæteri ingeniosior, adtrahis ad te erumnas, ὡς κακίας νέφος,
 adisque plerumque periculum capitis: quemadmodum accidisse
 Demostheni et Marco Tullio legimus. Verum ex duobus his
 infelicior Demosthenes fuit. Nam et cum vitiis quibusdam natus
 est, quæ industria non mediocri tolli oportuit. Unde Valerius
 Maximus;—Alterum Demosthenem natura, alterum industria fecit;
 et puer admodum privatus patre, sub infidis et avaris tutoribus
 educatus est, quos male administrata tutela, in jus vocare coactus,
 non sine labore immodico, ac periculo, deperdita etiam ablatorum
 parte, evicit. De eo sic in ejus vita Libanius;—ὀρφανὸς δὲ καταλειφ-
 θεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς κομδῇ νεὸς, ἣν μὲν, ὡς φασιν, ἀσθενὴς τῷ σώματι, καὶ
 νοσώδης, ὥστε μηδὲ εἰς παλαίστραν φοιτῆσαι, καθάπερ πάντες οἱ τῶν Ἀθη-
 ναίων παῖδες εἰώθεσαν· ὅθεν καὶ ἀνδρωθεὶς, ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν εἰς μαλακίαν
 ἐσκώπτετο, καὶ Βάταλος ἐπωνυμίαν ἔσχευ. Hoc est, ut et Græcarum
 literarum rudes intelligant;—Privatus autem patre admodum

juvenis fertur imbecilli fuisse corpore, et valetudinario adeo, ut neque ad palæstram accederet: quemadmodum omnibus Atheniensium pueris moris erat. Quapropter vir factus ab inimicis in molliciem mordebatur: appellabaturque cognomento Batalus. Et paulo inferius;—Εἰς ἄνδρας ἐγγραφεῖς, εὐθύς ἀγῶνα κατὰ τῶν ἐπιτρόπων ἐνεστήσατο, κακῶς διεκνηκότες τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, καὶ εἴλε μὲν αὐτοὺς, οὐ μὴν ἡδυνήθη πάντα ἀπολαβεῖν, ὅσα ἀπολώλεκε. Id est;—Cum primum adscitus est inter viros, statim tutoribus male ipsius facultatibus administratis, diem dixit; et evicit quidem eos, sed non omnia potuit, quæ amiserat, recuperare. Et in eadem;—Ἐτι καὶ κείνων μνημονευτέον, ὅτι τραυλὸς μὲν ἦν τὴν γλῶτταν ἐκ φύσεως, τὸ δὲ πνεῦμα ἀτονώτερος. Hoc est;—Ad hæc et illa commemoranda, Demosthenem et lingua balbum, et imbecillis fuisse lateribus. Item in eadem;—Καὶ γὰρ δειλὸς ἦν τὸ πρῶτον πρὸς τοὺς τοῦ δήμου θορύβους, καὶ εὐκατάπληκτος, ὥστε εὐθύς ἐξίστασθαι, διὰ δὲ τοῦτό φασιν αὐτὸν ἄνεμον ῥαγδαῖον τηροῦντα, καὶ κινουμένην σφόδρως τὴν θάλατταν, παρὰ τοὺς αἰγιαλοὺς βαδίζοντα λέγειν, καὶ τῇ τῆς θαλάττης ἡχῇ συνεθίζεσθαι φέρειν τὰς τοῦ δήμου καταβοάς. Hoc est;—Etenim primo timidus ad concionum strepitus fuit, et consternabundus, ut statim deficeret; propterea vero aiunt ipsum vehementem ventum, commotumque admodum mare observando ad litora accedere, et recitare, sonituque maris populi clamores ferre consuevisse. Item in eadem;—Παρειλήφμεν δὲ καὶ κείνο, ὡς καὶ ξίφος ποτὲ ἐκ τῆς ὀροφῆς ἀπήρτησε, καὶ ἰστάμενος ὑπὸ τούτου ἔλεγεν· ἐποίει δὲ τοῦτο δι' αἰτίαν τοιαύτην. ἐν τῇ λέγειν, ἀπρεπῶς τὸν ὦμον εἰώθει κινεῖν, ὑπερεκρέμασεν οὖν τοῦ ὦμον τὸ ξίφος ἐν χρῶ· οὕτω τῇ δέει τῆς πληγῆς, ἡδυνήθη κατασχεῖν ἑαυτὸν ἐπὶ τοῦ πρέποντος σχήματος. Hoc est;—Accepimus vero et illud, suspensum ab eo ensem fuisse de tecto; atque sub ipso stetit, cum recitaret; quod hanc ob causam fecisse dicitur; inter dicendum movere indecenter humerum assolebat: suspendit igitur ensem ad cutem humero imminens, atque ita metu plagæ in decenti se forma continuit. Præterea cum maxime in patria floret, nunc invidia civium, nunc Philippi, Alexandrivi Macedonum maximorum regum persecutione nunquam quievit, immo à Philippo in pugna victus, magna cum ignominia fugit. Tum bis exulavit, primo in Ægina, et Trœzene; quinquaginta etiam talentis ab Areopagitis damnatus Alexandro rege, secundo autem, Antipatro imperante, capitis damnatus a populo, autore Demade, in Neptuni templum, quod erat in Calauræa insula non tam salutis gratia,

quam ut inde quotidie patriam prospiceret, è Troezeniorum urbe confugit, inibique hausto veneno, cum à satellitibus traheretur, excessit è vita: quemadmodum in ejus vita Plutarchus meminit. Operæ pretium autem visum est, quædam ex ejus epistola ad magistratus populumque Atheniensium hic inserere, sunt enim hujusmodi. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων παύομαι, πολλὰ γράφειν ἔχων· τὸ γὰρ μηδὲν ἐμαυτῷ συνειδέναι, πειράν μοι δέδωκεν εἰς μὲν ὠφέλειαν ἀσθενὲς ὢν, εἰς δὲ τὸ μᾶλλον λυπεῖσθαι, πάντων ὀδυνηρότατον. ἐπεὶ δὲ, καλῶς ποιῶντες, πᾶσι τοῖς ἐν ταῖς αἰτίαις διήλλαχθε, καὶ ἐμοὶ διαλλάγητε ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι. οὔτε γὰρ ἡδίκηχ' ὑμᾶς οὐδένα¹, ὡς ἴστωσαν οἱ θεοὶ καὶ ἥρωες, μαρτυρεῖ δέ μοι πᾶς ὁ πρόσθεν παρεληλυθὼς χρόνος, ὃς δικαιότερον ἂν πιστεῖτο ὑφ' ὑμῶν τῆς ἀνεγκλήτου νῦν ἐπενεχθείσης αἰτίας, οὔτ' ἐγὼ χεῖριστος οὔτ' ἀπιστότατος φανήσομαι τῶν διαβληθέντων. καὶ μὲν τὸ ἀπελθεῖν οὐκ ἂν εἰκότως ὀργὴν πρὸς με ποιήσειεν· οὐ γὰρ ἀπεγνωκὼς ὑμᾶς, οὐδ' ἐτέρωσε βλέπων οὐδαμοῦ μετέστην· ἀλλὰ πρῶτον μὲν τοῦνιδος τῆς εἰρκτῆς χαλεπῶς τῷ λογισμῷ φέρων εἶτα διὰ τὴν ἡλικίαν οὐκ ἂν οἷός τ' ὦν τῷ σώματι τὴν κακοπάθειαν ὑπενεγκεῖν. ἔτι δ' οὐδ' ὑμᾶς, ἐνόμιζον ἀβουλεῖν ἔξω με προπηλακισμοῦ γενέσθαι, ὃς οὐδὲν ὑμᾶς ὠφελῶν, ἐμὲ ἀπώλλυνεν. ἐπειθ' ὅτι γε ὑμῖν προσεῖ[χο]ν τὸν νοῦν, καὶ οὐδέσιν ἄλλοις, πολλὰ ἂν ἴδοιτε σημεῖα. εἰς τε γὰρ πόλιν ἤλθον, οὐκ ἐν ἧ μέγιστα πράξειν αὐτὸς ἐμελλον, ἀλλ' εἰς ἣν καὶ τοὺς προγόνους ἐλθόντας ἤδειν, ὅτε ὁ πρὸς τὸν Πέρσην κατελάμβανεν αὐτοὺς κίνδυνος. καὶ παρ' ἣν πλείστην εὐνοίαν ὑπάρχουσαν ὑμῖν ἠπιστάμην. ἔστι δὲ Τροϊζηνίων αὕτη, ἥ μάλιστα μὲν οἱ θεοὶ, καὶ τῆς πρὸς ὑμᾶς εὐνοίας ἕνεκα, καὶ τῆς πρὸς ἐμὲ εὐεργεσίας, εὖνοι πάντες εἶσαν. εἶτα σωθεῖς ὑφ' ὑμῶν, δυνηθεῖην ἀποδοῦναι χάριτας. ἐν τε ταύτῃ τινῶν, ὡς ἐμοὶ χαριζομένων, ἐπιτιμᾶν ὑμῖν τι πειρωμένων τῇ κατ' ἐμὲ ἀγνοίᾳ, ἐγὼ πᾶσαν εὐφημίαν ὥσπερ ἐμοὶ προσῆκε παρειχόμεν. ἐξ ὧν καὶ μάλιστα νομίζω πάντας ἀγασθέντας [με] δημοσίᾳ τιμῆσαι. ὁρῶν δὲ τὴν μὲν εὐνοίαν τῶν ἀνδρῶν μεγάλην, τὴν δὲ εἰς τὸ παρὸν δύναμιν καταδεεστέραν, μετελθὼν εἰς τὸ τοῦ Ποσειδῶνος ἱερὸν ἐν Καλαυρείᾳ κάθημαι, οὐ μόνον τῆς ἀσφαλείας ἕνεκα, ἣν διὰ τὸν θεὸν ἐλπίζω μοι ὑπάρχειν, (οὐ γὰρ εὖ οἶδά γε, ἃ γὰρ ἐφ' ἐτέροις ἐστίν, ὡς ἂν βούλωνται πράξαι, λεπτὴν καὶ ἄδηλον ἔχει τῷ κινδυνεύοντι τὴν ἀσφάλειαν), ἀλλ' ὅτι καὶ τὴν πατρίδα ἐνθένδε ἐκάστης ἡμέρας [ἀφορῶ]· εἰς ἣν τοσαύτην εὐνοίαν ἐμαυτῷ σύνοῖδα, ὅσης παρ' ὑμῶν εὐχομαι τυχεῖν. ὅπως οὖν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, μηκέτι πλείω χρόνον τοῖς παροῦσι κακοῖς συνέχωμαι, ψηφίσασθέ μοι ταῦτα, ἃ καὶ ἄλλοις τισὶν ἤδη. ἵνα μήτε ἀνάξιον ὑμῶν μηδὲν μοι συμβῇ, μήτε ἱκέτης ἐτέρων ἀναγκασθῶ γενέσθαι. οὐδὲ γὰρ ὑμῖν τοῦτο γένοιτ' ἂν καλόν. ἐπεὶ εἴγε μοι τὰ πρὸς ὑμᾶς ἀδιάλλακτα ὑπάρχει, τεθνήναι

¹ Sic.

με κρείττον ἦν. Hoc est ;—Sed de his, cum multa possim scribere, prætermitto. Nullius enim me conscium esse culpæ, ad utilitatem quidem imbecillum esse experientia didici, ad majorem vero mœstítiam inferendam, vehementissimum omnium. Quoniam autem omnibus accusatis reconciliati estis, id quod benefactum dixerim, et mihi velim reconciliemini, viri Athenienses: nam neque vos ulla adfeci injuria, Deos testor et heroas, mihi autem testis est omnis anteacta vita, cui magis justum est, ut fidem habeatis, quam culpæ mihi nunc injuria illatæ; neque ego pessimus, minimeve eorum fide dignus videbor, qui circumventi sunt calumnia. Atqui discessus meus immeritò vos mihi reddet iratos; neque enim spe vestri destitutus discessi, neque quod alio animum applicuerim meum; sed primum, quia ignominiam carceris molestè animo ferebam: deinde, quoniam propter ætatem imbecillo corpore miseriam perferre non poteram. Item non existimabam nolle vos vacare me vituperio, quod nullo vobis emolumento fuit, me vero perdidit. Ad hæc in vobis, nec ullis aliis animum fuisse meum, multis poteritis signis perspicere. Nam et urbem petii, non in qua res maximas essem ipse acturus, sed in quam et majores nostros profectos cognoveram, quo tempore illis de Persarum rege periculum imminabat: et cujus plurimam erga vos benevolentiam esse perspexeram: hæc autem est Trœzeniorum civitas, cui opto, ut dei potissimum, ob ipsius erga vos benevolentiam, et collatum in me beneficium, sint omnes benevoli, tum ipse servatus à vobis, queam referre gratiam. Cæterum cum in hac nonnulli, ut mihi gratificarentur, increpare vos conarentur, idque mei animi ignorance, ego eos pro viribus, ut bene dicerent, quod meum erat, admonui; qua potissimum causa puto eos omnes admiratos publicè me honorasse. Sed cum viderem benevolentiam quidem hominum magnam, sed vires in præsentia imbecillas, in Neptuni templum profectus, in Calaurea insula me contineo, non solum tutelæ gratia, quam mihi esse spero ob reverentiam numinis, (neque enim certò scio, nam quæ in aliorum arbitrio et voluntate posita sunt, tenuem ac incertam præbent periclitanti tutelam,) sed etiam quia patriam prospicio inde quotidie: erga quam tantæ meæ mihi conscius sum benevolentiae, quantam consequi opto à vobis. Quapropter, Viri Athenienses, ne diutius hisce detinear malis, ea mihi decernite, quæ olim aliis, tum nequid indignum vobis mihi eveniat, tum

etiam ne supplex esse aliis cogar, nam nec vobis quidem id decori fuerit. Quod si redeundi vobiscum in gratiam nulla mihi spes sit reliqua, mori me esset melius. Vides quantis semper malis versatus fuerit miser. Quare non miror a satyro scriptum, 'Diis ille adversis genitus, fatoque sinistro.' Quid quod illo etiam tot jam secula mortuo, suum adhuc fortuna, licet semper varia sit atque instabilis, servare tenorem videtur? Nam abhinc fere triennium desyderanti tibi orationes Demosthenis brevi me informatas mea cura publicaturum recepi. Sed tot id tentanti mihi acciderunt impedimenta, ut persæpe excudi cœptas intermiserim, Carteromacho etiam nostro demirante, illudque Juvenalis sæpe repetente, 'Diis ille adversis genitus, fatoque sinistro,' cum etiam admodum quam pauca earum orationum exempla imprimenda curaverim, idque coactus, quod in nullo ante accidit volumine excuso in thermis nostris. Quorum omnium est mihi optimus testis Angelus Chabrielus, patritius Venetus, excellentis vir ingenii, et in utraque lingua doctissimus, Demosthenisque studiosissimus, qui a me hoc opus quotidiano fere, ut ait ille, convitio, ut jam excudendum curarem, efflagitabat. Quanquam et illud servasse videtur fortuna, ut quemadmodum felix ille semper fuit eloquentia, et æternitate scriptorum suorum, ita nescio quo modo pulcherrimus liber hic omnium, quos imprimendos vel Latinè vel Græcè curavimus, exit in publicum ex ædibus nostris. Quamobrem si serius ad te venit, quam et tu volebas, et ipse desyderabam, non mihi velim imputes, sed Demosthenis infortunio, quem summo cum labore et industria fecisse quæ fecit omnia, legimus. Rursus si pulcherrimis characteribus, et perquam decenti forma habituque, necnon castigatissimus exit in manus hominum, ὡς κατὰ τὴν παλιγγενεσίαν, non tantum industriæ nostræ et assiduis curis adscribas, quam illius gratiæ, et felicitati, quam semper in suis habuit lucubrationibus. Has vero Demosthenis orationes, Clari doctissime, nomini tuo nuncupatas, ex Neacademia nostra emittimus, ob multas causas, sed præcipua est singularis benevolentia in te mea, ob miram probitatem tuam ac doctrinam, bonarumque literarum cognitionem; tum quia in inclyta ista urbe alumna virorum nobilium Epidauro, cui nunc Rhacusæ est nomen, et Latinas et Græcas literas profiteris, instituisque juventutem istam eloquentiæ studiosam arte dicendi, quod, duce Demosthene et te interprete, quam facillime consequetur. Id quod eo etiam feci libentius, quoniam si cuipiam

reipublicæ Demosthenis orationes die noctuque volvendas accurate existimo, isti existimo. Nam etsi viros omni virtute præditos, et prudentissimos habet, quales vidi ipse Venetiis Daniele Restium secundum apud Venetos fungentem legationis officio, et Petrum Mentium Restii collegam, tamen præceptis quam optimis oratorum omnium Demosthenis facile principis, quanta tyrannis et Philippis habenda sit fides, non obscure cognoscet. Nam cum aliis plurimis rempublicam Atheniensium admonet divinus Orator cavendum esse a tyrannis, quod sint natura rerumpublicarum inimicissimi, ut lupi ovium, tum his verbis in prima pro Olynthiis oratione;—καὶ ὅλως ἄπιστον οἶμαι ταῖς πολιτείαις ἢ τυραννὶς, ἄλλως τε καὶ ὁμορον χάραν ἔχωσι. Hoc est, Et omnino tyrannis infida res est rebus publicis, præsertim si vicinam illi regionem habuerint: et in secunda contra Philippum,—οὐ γὰρ ἀσφαλεῖς ταῖς πολιτείαις αἱ πρὸς τοὺς τυράννους αὐταὶ λίαν ὁμιλίας. Hoc est, Non enim tutæ sunt rebus publicis hæ nimix cum tyrannis consuetudines. Et paulo post;—Ἐν δέ τι κοινὸν ἢ φύσις τῶν εὖ φρονούντων ἐν ἑαυτῇ κέκτηται φυλακτήριον, ὃ πᾶσι μὲν ἐστὶν ἀγαθὸν καὶ σωτήριον, μάλιστα δὲ τοῖς πλήθεσι πρὸς τοὺς τυράννους· τί οὖν ἐστὶ τοῦτο; ἀπιστία. ταύτην φυλάττετε, ταύτης ἀντέχεσθε· εἰς ταύτην σώζετε, οὐδὲν δεινὸν μὴ πάθητε. τί οὖν ζητεῖτε ἔφην, ἐλευθερίαν; εἴτ' οὐχ ὁρᾶτε Φίλιππον ἀλλοτριωτάτας ταύτη καὶ τὰς προσηγορίας ἔχοντα; βασιλεὺς γὰρ καὶ τύραννος ἅπας ἐχθρὸς ἐλευθερίᾳ, καὶ νόμοις ἐναντίος. Hoc est, Commune vero quoddam natura prudentum possidet in se tutamen, quod bonum omnibus est et salutare, maxime autem populis adversus tyrannos: quodnam igitur illud est? incredulitas. Hanc custodite, hanc complectimini, si hanc servaveritis nihil adversi patiemini. Quid igitur quæritis, inquam; Libertatem? Nonne videtis Philippum alienissimas ab ea vel appellationes habentem? Omnis enim rex et tyrannus inimicus est libertati, et contrarius legibus. Habes igitur tandem, mi Clari, ab Aldo tuo, quas jandiu desyderasti, Demosthenis Orationes, habet urbs Epidaurus quem debeat librum ad suam utilitatem 'nocturna versare manu, versare diurna,' habent et cæteræ respublicæ quemadmodum se prudenter regere gubernareque, atque a tyrannis reddere tutas queant, habet studiosissimus quisque a quo una cum Græca lingua, et eloquentiam optime discere, et utilissimum in sua republica præstare se possit. Vale. Venetiis, mense Octobris M.D.III.

RHETORES antiqui Græci; scilicet APHTHONII Sophistæ Progymnasmata; HERMOGENIS Ars Rhetorica; ARISTOTELIS Rhetorica et Poetica; SOPATRI Rhetoris Quæstiones de componendis Declamationibus; CYRI Sophistæ Differentiæ Statuum; DIONYSII HALICARNASSEI Rhetorica; DEMETRII PHALEREI de Interpretatione; ALEXANDRI Sophistæ de Figuris Sensus et Dictionis; Adnotationes innominati de figuris Rhetoricis; MENANDRI Rhetoris Divisio Causarum in Genere demonstrativo; ARISTIDIS de civili et simplici Oratione; APPINI de Arte Rhetorica Præcepta. In APHTHONII Progymnasmata Commentarii innominati Auctoris; SYRIANI, SOPATRI, MARCELLINI, Commentarii in HERMOGENIS Rhetorica; hæc omnia Græcè, cum Epistolâ Græcâ DEMETRII DUCE Cretensis ad MARCUM MUSURUM, edidit, et JOHANNI LASCARI inscripsit, ALDUS PIUS MANUTIUS. Folio, duobus tomis, primus, mense Novembris, 1508; secundus, mense Maio, 1509. Venetiis, in ædibus Aldi.

Char. Gr. cum sign. et pagg. num. sine cust. Vol. I. pp. 734, et 16 pref.; Vol. II. pp. 417, et 26 pref.

ALDUS PIUS MANUTIUS, JO. LASCARI, Oratori Regio, s. p. d.

NON sum nescius, inclyte ac doctissime Lascaris, capturum te incredibilem voluptatem videndis hisce rhetoricis libris, excusis editisque cura nostra in manus hominum; primum, quia quam maxime cupis ut propagetur augeaturque Græca lingua, quæ vel incursione barbarorum, vel injuria temporum prope extincta, nunc reviviscit, deinde beneficio studiosorum, quando nihil magis desyderas quam quod in commune omnibus prosit. Cujus rei sum vel ipse testis, a te in hac mea dura curarumque et laborum plena provincia vel consilio vel re semper adjutus, et olim alibi et nunc Venetiis jam quinquennium, ubi pro christianissimo Galliarum rege integerrime simul et prudentissime legatum agis. Nam non solum facis mihi copiam librorum tuorum, quorum plena tibi bibliotheca, sed me etiam hortaris assidue ut maturem optimos quosque libros excusos publicare. Quamobrem placuit eos sub tuo nomine emittere ex ædibus nostris. Atque eo magis, quod Sopatri excellentissimi Rhetoris præcepta de componendis declamationibus, quæ hisce libris inserta visuntur, e Græcia in Italiam advexisti, quemadmodum et plerosque alios lectu dignissimos, e quorum numero sunt Antipho, Denarchus, Andocides, Lycurgus,

Isæus, ex decem illis clarissimis oratoribus, qui Demosthenis temporibus florere, quorum Antipho ob vim miram in persuadendo πειθῶ Ἀντιφῶντος dicebatur. Denarchus autem, quia proxime ad vim Demosthenis accedebat, κρίθων Δημοσθένη vocabant, quasi hunc triticeum, illum ordeaceum dixeris. Nisi forte κρίθινος Δημοσθένης dictus est, quod infelicitè eum imitaretur; nam Plotium Gallum, qui puero Marco Tullio rhetoricam Romæ docuit, ordearium Rhetorem appellatum a M. Cœlio scribit Tranquillus, ut inflatum, ac levem, et sordidum. His adduntur Syrianus, Marcellinus, Sopatrus, diligentissimi doctissimique interpretes Rhetoricorum Hermogenis, quos mihi ut imprimendos curarem, tradidisti; id quod recepi me facturum perbrevis, et facturus sum. Necnon et Nonni poetæ duodequingenta libri heroico carmine de gestis Liberi patris in India, quæ Διονυσιακά Græcè inscribuntur. Præterea quid convenientius quam viro doctissimo, eique regio oratori clarissimo, doctissimos dicendi magistros dedicare? Adde quod sic faves studiosis omnibus, ut semper atrium tuum amplissimum plenum sit utriusque linguæ peritissimorum hominum, atque bona etiam eorum pars tecum vivat. Verum certe est Euripidis illud,

Δεινὸς χαρακτήρ, κἀπίσημος ἐν βροτοῖς
Ἑσθλῶν γενέσθαι, κἀπὶ μείζον ἔρχεται
Τῆς εὐγενείας τοῦνομα τοῖσιν ἀξίους.

Atque etiam illud Horatii nostri,

Fortes creantur fortibus et bonis:
Est in juvenis, est in equis patrum
Virtus, neque imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Es enim tu non solum ex antiqua illa Græcia ingeniorum doctrinarumque omnium parente oriundus, sed etiam ex stirpe nobilissima, et imperatoria Lascareorum, ex qua familia quatuor imperatores admodum celebres fuisse traduntur, duo S. Theodori, duo item tibi cognomines Joannes, sed et doctissimus Græcorum omnium ætatis nostræ, necnon gloria decusque Græciæ. Debent igitur tibi plurimum tui Græci, debent Latini, quibus etiam exemplo prodes: nam eorum linguam non minus calles quam Græcam. Debent manes autorum, quos in lucem, tanquam ab inferis, revocasti. Gaudeant qui nunc sunt bonarum literarum studiosi te patrono literatorum, ac precentur, ut quemadmodum desyderas,

favere nostræ queas provinciæ, cui qui favet, studiosis omnibus favet, profuturus mirum in modum non modo hujusce ætatis hominibus sed et universæ posteritati. Ipse autem interea, quantum in me fuerit, non desistam unquam ab inceptis, sed Jesu, Deo Optimo Maximo, annuente, pergam indies alacrior, nullo incommodo evitato, nullis laboribus. Quod si non pergimus interdum ut cœpimus, fit vel aliqua justa causa, vel quia majus quiddam monemus, impensius vacaturi illustrandis bonis literis, eruendisque e situ et tenebris antiquis autoribus, more saltantium, cum multis passibus retrocedunt fortius saltaturi.

Vale, Meccenas ætatis nostræ, 'Meccenas atavis edite regibus.' Venetiis, mense Novembri, M.D.VIII.

ALDUS PIUS MANUTIUS, Romanus, MARCO MUSURO, Cretensi, in Urbe Patavio Græcas literas profitenti, s. p. d.

SI quisquam est cui dicandi sint libri Græci excusi cura nostra, Musure doctissime, is tu es; nam non solum profuisti semper, et prodes assidue huic nostræ duræ provinciæ, sed profiteris etiam in clarissimo gymnasio Patavino Græcas literas, tanta frequentia studiosorum literarum Græcarum, ut mirentur omnes plurimum. Unde paucis admodum annis multi, te docente, periti Græcæ linguæ evaserunt. Quam quidem rem et Latinis literis, quæ a Græcis fluxerunt, et ipsis liberalibus disciplinis, quæ a Græcis auctoribus traditæ sunt, magnum adjumentum brevi allaturam esse vel hinc colligi potest, quod ætate nostra jam fere omnes, sprete barbarie, non minus Græcè quam Latinè discere aggrediuntur, non immemores Horatiani illius,

Vos exemplaria Græca

Nocturna versate manu, versate diurna,

ne non et illius in Officiis M. Tullii ad Marcum filium, 'Ego autem ad meam utilitatem semper cum Græcis Latina conjunxi; neque id in philosophia solum, sed etiam in dicendi exercitatione feci. Idem tibi censeo faciendum, uti par sis in utriusque orationis facultate.' Id quod tu præter cæteros facis, Marce Musure, tanquam ad te Marcum filium ille scripserit, nam tanta felicitate cum Latinis Græca conjungis, ut non solum utriusque linguæ evaseris

peritissimus, sed jam doctissimus quoque philosophus, nec qualem barbari, sed qualem docti solent appellare philosophum. Dedicamus igitur tibi hos Syriani, Sopatri, ac Marcellini, in Hermogenis Rhetorica et Aphthonii Progymnasmata commentarios, de quorum doctrina ac copia potuissemus nonnihil scribere, ut adhortaremur studiosos ad studendum more nostro, si fuisset nobis quietus animus. Nam hoc tempore dicere illud vere possumus,

Vicinæ ruptis inter se legibus urbes
Arma ferunt, sævit toto Mars impius orbe.

Vale. Venetiis, duodecimo calendas Junias, M.D.IX.

SYMMACHUS, QUINTUS AURELIUS, Senator Romanus. Epistolæ familiares, ex recensione BARTHOLOMÆI CYNISCI, AMERINI; accedunt Tractatus varii. Quarto. Venetiis, per Bernardinum Venetum de Vitalibus, sine anni notâ, circa 1508—13.

Editio Princeps. Char. Rom. cum sign. sine cust. et pagg. num. Foll. 113, lin. 25.

BARTHOLOMÆUS CYNISCHUS AMERINUS, ad Lectores.

LECTORES candidissimi et tersi observatores eloquii, salvete. Ecce Symmachum, patritium Romanum, hactenus hominum incuria, seu fortunæ potius invidia, ab Herodiani fere temporibus squalentem situ, pulvere obsitum, in tenebris sepultum, nunc, nitidum et luculentum, in lucem volens lubensque profero: non, ut cæteri, spe mercedis impulsus, sed in illum pietate, in vos benevolentia et gratitudine ductus. Quid enim majus in vos conferre potuissem Symmachi rotunditate, elegantia, lepore, gravitate, splendore et cultu, et adeo examussim composita gravitate, ut siquid vel addas vel detahas eo tum illius corruat opus necessum sit. Suscipite illum igitur amabo hilari vultu, et enchiridii loco habete, cum per deos immortales non minori vobis sit oblectamento quam compendio et honori futurus: Valet, et mihi ex beneficentia, si libitum fuerit, gratias agite.

PLUTARCHUS, Chæronensis. Opera Moralia, Græcè, ex recensione DEMETRII DUCÆ, Cretensis, cum ejusdem Præfatione Græcâ, præmissâ ALDI MANUTII ad JACOBUM ANTIQUARIUM, Perusinum, Epistolâ Latinâ. Folio. Venetiis, in ædibus Aldi et Andreæ Asulani, 1509.
Char. Gr. cum sign. cust. et pagg. num. Foll. 534, lin. 46.

ALDUS PIUS MANUTIUS, Romanus, JACOBO ANTIQUARIO, Perusino, s. p. d.

OPTIMA quæque difficillima factu esse, cum plurimis aliis, tum vel eo verum dixerim, quod ex quo Plutarchi Moralia cœpi studiose conquirere, et colligere undique, ut excusa typis publicarem in manus literatorum, tot mihi impedimento fuerunt, tot alia ex aliis incommoda acciderunt, ut sæpe cœptum opus intermittere coactus fuerim. Sed quoniam ‘labor omnia vincit improbus,’ tandem absolutum opus. In quo tibi dedicando habeo, mi Antiquari, caussas plurimas, vel miræ probitatis tuæ, vel multæ doctrinæ, vel humanitatis egregiæ, vel tui erga me mutui amoris, vel inprimis morum sanctissimorum, quibus ita abundas, ut vel major sis quam fore nos sanctissima Plutarchi præcepta jubent.

Quid igitur convenientius quam homini omnium moribus ornatissimo libros de moribus dedicare? Vidi ipse Mediolani hospes tuus plenum te virtutum omnium, miratusque sum non te solum sanctissimum, sed et adolescentem Antiquarium nepotis tui ex fratre filium, in quo tanta apparebat modestia, tantus amor erga bonas literas (erat enim jam et Latinè, et Græcè doctus,) ut futurus mihi brevi videretur optimus pariter et doctissimus, tuique similimus. Quid? quod ministros ipsos tuos, ac totam familiam modestiæ plenam, ac sanctam, herique similem admirabar. Unde verissimum illud quod dicitur adfirmaverim, Qualescunque patres familiarum, qualescunque heri, nobiles, principes, summiq; civitatis viri fuerint, talem familiam fore, taleis ministros, servos, civitates ipsas, populosque futuros. Quam sententiam M. Tullius in libris de Legibus, eleganter, ut omnia, dicit his verbis. ‘Nec tantum mali est peccare principes, (quanquam est magnum per seipsum malum,) quantum illud, quod permulti etiam imitatores principum existunt. Nam licet videre, si velis replicare memoriam temporum, qualescunque summi civitatis viri fuerint, talem civitatem fuisse. Quæcunque imitatio morum in principibus extiterit,

eandem in populo secuturam.' Idque haud paulo est verius, quam quod Platoni nostro placet, qui musicorum cantibus ait mutatis, mutari civitatum status. Ego autem nobilium vita victuque mutato, mores mutari civitatum puto. Quo perniciosius de republica merentur vitiosi principes, quod non solum vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in civitatem; neque solum obsunt, quod illi ipsi corrumpuntur, sed etiam quod corrumpunt, plusque exemplo quam peccato nocent. Quamobrem omnes homines qui aliis præsunt, quibusque *λαοί τ' ἐπιτετράφεται, καὶ τόσσα μέμλε*, optimos esse velim, mi Antiquari, et tui simillimos: brevi certe fieret, ut cuncti mortales beatam vitam agerent; fugarentur e terris, summo omnium consensu, scelera et vitia omnia, et ut ait Ovidius,

fraudesque, dolique

Insidiæque, et vis, et amor sceleratus habendi,

atque horum in locum subirent virtutes sanctissimæ, probitas, et ut idem ait, 'verum, rectumque fidesque.' Sed perpauca sunt ætate nostra boni viri. Quo fit, ut tanto magis tecum esse, tecum vivere semper velim, quem virum optimum integerrimumque cognovi, et sermone quotidiano, qui vitam hominis facile patefacit, nam, quod a Solone dictum ferunt, *οἷος ὁ βίος, τοιοῦτος καὶ ὁ λόγος, καὶ οἷος ὁ λόγος, τοιαῦται καὶ αἱ πράξεις*, et re ipsa. Merito igitur Galeacius primo, deinde Lodovicus, illustrissimi Mediolani duces, faciebant te plurimi, merito etiam in ista urbe omnes uno ore efferrunt te in cælum laudibus. Puderet me, optime Antiquari, privatim ad te de te hæc scribere; sed eæ sunt epistolæ meæ, quæ in fronte librorum cura nostra excusorum præponuntur, ut, etsi ad privatum aliquem scribi videntur, publicè tamen scribantur legendæ doctis omnibus, in quorum manus pervenerint. Quare velim mihi ignoscas, Antiquari humanissime, si hoc meo testimonio, quod scio esse verissimum, de sanctissimis moribus tuis, de integerrima vita, de summa probitate, de summa virtute tua cupio Antiquarium meum cognosci non solum a studiosissimo quoque hujus ætatis, sed et a posteris, quandiu scripta hæc nostra legentur, habebunturque in manibus literatorum una cum Plutarchi Moralibus. Præterea tantam inter nos amicitiam intercedere, ut tribus aut quatuor paribus amicorum, quæ antiquitas celebrat, Antiquarii et Aldi mutua benevolentia, et summa amicitia, quartum, quintumve par adjungatur. Libuit hic subiungere hendecasyllabos, quos, cum veni ad

te Mediolanum lusisti extempore præ summo gaudio adventus nostri, ut faciant et hi fidem mutui amoris nostri.

Aldus venit en, Aldus ecce venit!
 Nostrum sinciput, occiputque nostrum,
 Mel, sal, lac quoque, corculumque solus,
 Graios altera, et altera Latinos
 Qui apprendendo manu, reduxit omneis
 In verum modo limitem, superbos
 Victores superans Olympiorum.
 Nunc O! nunc Juvenes ubique in Urbe
 Flores spargite! Vere nanque primo
 Aldus venit en, Aldus ecce venit!

Sed jam Indicem eorum quæ hisce Plutarchi opusculis habentur, lege, ac vale. Venetiis, mense Martio. M.D.IX.

Δημήτριος Δουκᾶς ὁ Κρής τοῖς σπουδαίοις, εὖ πράττειν.

ἌΛΔΟΣ ὁ σωτὴρ τῆς Ἑλληνικῆς¹ φωνῆς μήτε πόνου μήτε δαπάνης φεισάμενος, τὸν ψυχικὸν τοῦτον πλούτον ἡμῖν ἐδωρήσατο τὸν Πλούτ-
 αρχον δηλαδή. ὅσω δὲ ἡ ψυχὴ τιμιωτέρα τοῦ σώματος καὶ τῶν λοιπῶν
 ἀπάντων, τοσούτῳ καὶ τὰ τῆς ψυχῆς τῶν περὶ τὸ σῶμα. καὶ ὁ Πλούτ-
 αρχος ἄρα παντὸς πανδήμου πλούτου πολλῷ τιμιώτερος, ἅτε δὴ βρύων
 ψυχικῶν ἀγαθῶν τίς γὰρ, εἰ μὴ παντελῶς ἀναίσθητος, τὴν Πλουτάρχου
 ταύτην ἠθικὴν βίβλον διελθὼν, οὐκ ἂν οἷός τε γένοιτο, δεισιδαιμονίαν μὲν
 καὶ ἀθεότητα φεύγειν, εὐσέβειαν δὲ τηρεῖν, τῆς δ' ἀδολεσχίας ἀπέχεσθαι
 πολλῶν κακῶν αἰτίας οὔσης; πρὸς δὲ τούτοις πῶς μὲν φίλοις χρῆσθαι δεῖ,
 πῶς δὲ ἐχθροῖς καὶ ὑπ' αὐτῶν ὠφελεῖσθαι πῶς ἂν τις ἔχοι. περιττὸν ἐκά-
 στου τῶν συγγραμμάτων τὴν ὠφέλειαν παρεμφαίνοντα διατρίβειν. ὅστις
 οὖν τὴν βίβλον ὑποδέδυκε ταύτην, τὰ τοῦ βίου κύματα θαρσαλέως ποντο-
 πορεύτω. Κέκτηται γὰρ εὐσέβειαν μὲν πρὸς θεοὺς, πίστιν δὲ πρὸς φίλους,
 περὶ δὲ τὸν ἄλλον βίον, εὐψυχίαν, φιλανθρωπίαν, ἐμπειρίαν, εὐτέλειαν,
 ἐγκράτειαν, ὁμιλίαν εὐάρμοστον, ἀψευδὲς ἦθος, εὐστάθειαν, ἐν βουλαῖς τά-
 χος, καλλίστην ἐν ταῖς πράξεσι προαίρεσιν, ἐν τῷ καλῷ τὸ τελεσιουργόν.
 τοιαύτης μὲν οὖν ἡξιώθητε δωρεᾶς Ἄλδου χορηγοῦντος, ἡμῶν τε διορθού-
 των. ὑμέτερον δ' ἂν εἴη τὸν ὑμέτερον κάματον εὐγνωμόνως ἀποδέξασθαι,

¹ Ἑλληνίδης, in orig.

μὴ δ' ἐκφανλίζειν, εἴ τί που γράμμα διεστραμμένον ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον ἡμᾶς παρέδραμεν, οὐκ ὄν ἐμποδὼν οὐδὲ τοῖς μήπω φωνῆς γευσταμένοις Ἑλληνικῆς· πολλοὶ μὲν ἀπείρως ἔχοντες τῆς περὶ τὸ διορθοῦν φιλοπονίας, ἢ βέλτιον εἰπεῖν τάλαιπωρίας καὶ τοῦ γινῶθι σαυτὸν ἀμνημονοῦντες, ὅλως τε σοφοὶ δοκεῖν ἐφριέμενοι, μεγάλη τῇ φωνῇ λαρυγγίζουσιν, Ὁξεῖα ἀντὶ βαρείας ἐτέθη· παῖε παῖε τὸν κατάρατον, διέφθαρται γὰρ ἡ βίβλος, ἢ ἐκεῖνος ἐπετέτραπτο κατασκευάσαι τοῖς φιλολόγοις ὁλοσχερῇ τε καὶ ἀνενδεᾶ· ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τοῖς ἀντιγράφοις οἷς ἐνετύχομεν οὕτως ὠρθογραφήσαμεν τουτουσὶ τοὺς τύπους, ὥστε καὶ τὸν Μῶμον αὐτὸν ἐνταῦθα μηδὲν ἂν ἔχειν τέλεον μωμήσασθαι, ἐκτὸς τῶν μηδενὸς ἀξίων λόγου, εἴ τις μὴ φιλαπεχθημόνως, ἀλλ' εἰ[λι]κρινεῖ γνώμῃ καὶ σαφεῖ κρίνειν ἐθέλοι· τὰ γε μὴν ἀνηκέστως διεφθαρμένα, μηδὲν τολμήσαντες καινοτομεῖν ἡμεῖς, καταλείπομεν ὑμῖν τοῖς σοφοῖς δεόμενα θεραπείας τυχεῖν. "Ἐρρώσθε.

DIONYSIUS, Characenus, Afer, Periegetes.

PERIEGESIS, sive de Situ Orbis; opus studiosis necessarium, quo gentes, populi, urbes, maria, flumina explicantur, Græcè scriptum. Idem in Latinitatem a RHEMNIO FANNIO, grammatico, translatus: falsò hactenus PRISCIANO adscriptum, in quo prope ducenta loca castigavimus, quæ et PLINIO et reliquis geographis plurimum accommodabunt. In idem annotamenta Græcorum more Latinè scripta, in quibus aliquot autorum castigationes continentur.

CÆLII CALCAGNINI Annotatio super ANCHIALE, et RHEMNIANI carminis pensitatio; ex recensione et cum præfatione JOANNIS MACIOCHI, Bondeni, præmissâ brevi DIONYSII vitâ. Quarto. Ferrariæ, per Joannem Maciochum, Bondenum, die xviii. Decembris, 1512.

Editio Princeps. Char. Gr. et Rom. sine cust. et pagg. num. cum sign. Foll. 52, lin. Gr. 18, Lat. 29.

JOANNES MACIOCHUS, Litteratis omnibus qui usquam sunt, s.

SCRIPSIT Dionysius Afer opus luculentum, varium, electum de orbis situ, nationes, populos, mores, montes, maria, flumina eo amplexus; transtulit id in latinitatem Rhemnius Grammaticus, licet hactenus plerique falsò hoc Prisciano adscripserint. Fecit varia sors transcribentium, atque ætatis injuria, ut pleraque exemplaria

quæ venerunt ad posteros pluribus ferè mendis quam verbis scaterent. Nam et urbium et gentium nomina ita interlita, implicita, deformata, subversa que inveniuntur, ut si autor ipse præcarium spiritum a Dis impetraret, frustra sit Samium in Samio (ut aiunt) quæsiturus. Cum viderem itaque a studiosis deploratum ferme opus vehementer desiderari, quod ad Plynii, Ptolemei, Pomponii, Strabonis, Arriani, et cæterorum id genus qui orbem descripsere, adde et historicorum poetarumque, lectionem nihil æque commodum reperiri posse arbitrarentur, quam integram et plane redivivam Dionysii Rhemniique descriptionem; nam quod ea poeticis numeris constet planius certiusque rara illa et seposita regionum, montium, amniumque nomina colligi et agnosci, ac retineri posse, nihil existimavi me vobis optatius allaturum, quam et Græcam Dionysii *περιήγησιν*, id est ambitum (sic enim ille opus inscripsit), et Rhemnii translationem quam fieri potuit deterrentem et pristino nitore restitutam. Utrumque e Cœlii Calcagnini viri Græcè et Latine doctissimi bibliotheca adducimus. Quando nihil libentius profitemur quam clarissimorum virorum adjumento in edendis invulgandisque autoribus ex hoc penu litterario uti solere, ut ita fiat sors ex usura. Illud accessit commodi, quod annotationes quasdam, breves quidem sed probe eruditas, adjunximus, quibus et Pomponii, et Ruffi Festi, qui et ipse Dionysium vertit, corruptissimusque habetur in manibus, loca imo vulnera aliquot sanavimus. Eam vero operam principem Rhemnio navavimus, et prope ducenta loca vel castigavimus, vel quemadmodum castigari possent, ostendimus. Quin hemistichia, et versus etiam integros addidimus, quosdam in ordinem seriemque redegitur, non nostro judicio sed veteris codicis beneficio, et doctissimorum consilio, usi. Quod ut omnes facilius agnoscant, notas et quasi asteriscos affiximus, ne sibi lector data verba existimet; quædam etiam neque attingenda neque immutanda existimavimus, quod ambigua viderentur, excerptam etiam ex ipsius Cœlii observationibus annotatiunculam super Anchiale, quod ad rem præsentem, id est Rhemnii carmen pertinere intelligebamus, inserendam duximus. Dabunt igitur alii fortasse ampliora; nos ne planè asymboli prodeamus, hæc quantulacunque in medium proferimus, sed ingenua voluntate atque animo candidissimo, οὐ γὰρ ἐν ὀλβῳ ἴσῃν μοῖραν ἅπασιν ἐπ' ἀνδράσι θήκατο δαίμων, ut egregie Dionysius noster dixit. Valete feliciter, et nostris laboribus favete!

PINDARUS, Thebanus, Poeta Lyricus. Carmina; scilicet Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia; CALLIMACHI qui reperiuntur Hymni sex; DIONYSIUS Afer, de Situ Orbis; LYCOPHRONIS, Alexandra, omnia Græcè, ex recensione ALDI MANUTII; accedit Ejusdem Epistola ad ANDREAM NAVIGERUM. Octavo. Venetiis, in ædibus Aldi et Andreæ Asulani soceri; mense Januario, 1513.

Editio Princeps. Char. Gr. et Lat. cum sign. et pagg. num., sine cust. Foll. 194, lin. 27.

ALDUS MANUTIUS, Romanus, ANDREÆ NAVAGERIO, Patritio Veneto, s. p. d.

SUNT jam quatuor anni, Navageri carissime, cum statui duram hanc provinciam nostram intermittere, quod viderem totam fere Italiam ardere crudelissimo bello, tum quia cogebar abesse Venetiis, ut agros et pretiosa prædia nostra, quæ amisimus, non nostra quidem culpa, sed horum infelicium temporum, recuperaremus. Vivi enim et nos pervenimus, quibus dicatur durum illud, 'Hæc mea sunt, veteres migrate coloni.' Verum cum nihil proficeremus, atque integrascere mala, et incendia belli viderentur, quæ propediem extinctum iri sperabamus, revertimus Venetias, quas Athenas alteras hoc tempore possumus dicere, cum propter alios plurimos singulari doctrina præditos viros, tum propter Musurum nostrum, cujus hortatu, et tuo, et Jucundi nostri jucundissimi, et cæterorum, qui bonis literis magnopere delectantur, mutavi sententiam, atque ad labores redii eos, quos quam durissimos jam viginti annos expertus, vixque æquos noveram viribus nostris. Sed quoniam jampridem mihi imperavi nulla unquam evitare incommoda, nullas impensas, nullos labores, dum prosim hominibus, summi caput cervice parata ferre jugum. Quamobrem optimos quosque libros tam Græcos quam Latinos, id quod sæpe alias memini polliceri, emittere est animus excusus cura nostra in manus studiosorum. Sum præterea aggressurus et Hebraicos propter libros sacros nostros, qui ex Hebraicis Græci, et e Græcis Latini facti sunt, ut cum illis conferri possint, et siqui sunt errores, (aiunt enim esse quamplurimos,) tollantur, idque ad utilitatem et gloriam Christianæ Religionis. Faveat igitur Deus Optimus Maximus *δοτὴρ εἰς αἶον*. En exit tibi primus in publicum ex ædibus nostris, mi Navageri, tuus Pindarus, tanquam dux, habens secum comites Callimachum,

Dionysium de Situ Orbis, Lycophronem; et exit quidem sub tuo nomine, cum pro mea erga te incredibili benevolentia, quod sis apprime doctus et, quod paucis admodum datum est, acutissimo homo ingenio, acerrimoque judicio. Sunt enim multi ingeniosi quidem, sed vel parvo vel nullo judicio, contra nonnulli acri quidem judicio sed minimo ingenio, tu æque et ingenio et judicio vales plurimum. Testimonio sunt tua scripta absolutissima vel carmine vel prosa oratione, nam et hac et illo certas cum antiquitate, quemadmodum et Petrus Bembus noster, decus eruditorum ætatis nostræ, et magnæ spes altera Romæ. Sed hæc parcius, ne videar assentari, id quod a me maxime est alienum, Deus est mihi testis, nec dicere me quicquam, nec scribere unquam, nisi quod sentio, quodque verum mihi esse videtur.

Ἐχθρὸς γάρ μοι κείνος ὁμῶς αἶδαο πύλῃσιν,
 Ὅς χ' ἕτερον μὲν κεύθῃ ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ εἴπη.
 Αὐτὰρ ἐγὼν ἐρέω, ὥς μοι δοκεῖ εἶναι ἀληθῆ.

Tum etiam volui, ut sub tuo nomine exiret Pindarus ex Academia nostra, quia sic delectaris hoc poeta, ut sæpe eum tua manu accurate descriperis, puto, ut tibi magis fieret familiaris, tum ut edisceretur a te facilius, et teneretur memoria tenacius. Id quod describendo Thucydidem fecit Demosthenes, qui, ut Lucianus ait πρὸς ἀπαίδευτον, octies illum descripsit, idque ad suam ipsius utilitatem. Nam haud facile dixerim quantum suam adjuvet memoriam, qui vel notet in margine singula quæque scitu et memoratu digna, quæ legerit, vel describat sua manu integros libros, quos sibi velit fieri familiareis, Græcos præsertim, cum propter alia multa, tum propter accentus et orthographiam, quæ si quis aut ignorat aut negligit, non habetur doctus. Quare meo quidem judicio, non hortandi solum sunt juvenes, ut sua manu sibi describant quibus studeant libros, sed etiam compellendi, et si omnes non queant, at optimum quemque et candidissimum. Commentaria autem in Pindarum, et cæteros quos ei adjunxi comites, necnon in Hesiodum, Sophoclem, Euripidem, Æschylum, Theocritum, Oppianum brevi daturi sumus uno volumine. Quibus est animus facere indicem eorum omnium, quæ scitu digna in iis ipsis habentur commentariis. Quam quidem rem in omnibus libris qui ex ædibus nostris exhibunt in manus hominum facturi sumus, si saxum

quod tot annos volvo, alter Sisypheus, in montis cacumen perduxero. Nunc vero premuntur torcularibus horum oratorum Orationes, videlicet, Æschinis, Lysiæ, Dinarchi, Andocidæ, Isæi, Antiphontis, Gorgiæ, Demadis, Alcidas, Alcidas, Lesbonactis, Antisthenis. Post hos dabuntur, Deo volente, Platonis opera, tum Xenophontis, et deinceps cæterorum illustrium. Tu, mi Navageri, interea, tuum Pindarum lege, et nos ut amas ama. Vale.

PLATO, Atheniensis, Philosophus. Opera quæ exstant omnia, Græcè; ex recensione MARCI MUSURI et ALDI MANUTHII. Accedit Ejusdem ad LEONEM X. Pontificem Maximum supplicatio, et MARCI MUSURI Elogium PLATONIS, Græcè. Folio. Venetiis, in ædibus Aldi et Andreae soceri, mense Septembri, 1513.

Editio Princeps. Char. Gr. cum sign. et pagg. num. sine cust. Foll. 16 præmissa: Pars I. Op. 502; Pars II. Op. 439, cum registro.

ALDI PII MANUTHII ad LEONEM X., Pontificem Maximum, pro Republica Christiana, proque re literaria, supplicatio.

EST vetus proverbium, beatissime Pater, languescere et alia membra cum caput doleat. Verissimum id quidem in ægris corporibus, sed multo verius in moribus summorum virorum et principum, qui caput sunt populorum; nam longa experientia compertum est, qualescunque principes fuerint talem civitatem futuram; quæcunque imitatio morum in principibus extiterit, eandem in populo secuturam. Quamobrem, cum primum creatus es Pontifex Maximus, tantam ceperunt voluptatem Christiani omnes, ut dicerent, prædicarent, affirmarent alter alteri, cessatura brevi mala omnia quibus opprimimur, futura bona, quæ seculo aureo fuisse commemorant, quandoquidem principem, pastorem, patrem nacti sumus, qualem expectabamus, quo nobis miserrimis his temporibus maxime opus erat. Audivi ipse meis auribus, illis ipsis diebus, ubicunque fui, omnes hæc eadem uno ore dicere et prædicare: nec vana fides; multa enim sunt, quæ, ut tantæ hominum expectationi respondeas, promittunt. Primum est, quam optime semper et sanctissime anteacta vita tua a teneris usque ad Pontificatum. Secundum, familia Medicum clarissima, altrix semper magnorum virorum. Δεινὸς χαρακτήρ, κάπσιμος ἐν βροτοῖς Ἑσθλῶν γενέσθαι. Hinc, ut taceam cæteros, ortus est pater ille tuus Laurentius, vir

optimus, ac tanta prudentia, ut non solum pacis patriæ, sed et totius Italiæ author fuerit, quandiu vixit. Qui utinam et nunc viveret; bella enim, quibus paulo post ejus mortem cœpit ardere, et nunc maxime ardet, Italia, ardet et tota fere Europa propter Italiam, vel nunquam fuissent, vel accensa, statim ut quamplurimi opinantur, heros ille, gravis pietate, gravis et meritis, sua prudentia extinxisset, quemadmodum sæpe ab illo factum meminimus. O ter, quater damnosam, O semper dolendam, semper deflendam mortem! Sed ad hæc omnia una consolatio est, quod sicut paulo post mortem patris tui tanta incendia belli exorta sunt, sic te illius filio, creato Pontifice Maximo, brevi, tua opera, tuo unius studio, penitus extinguentur. Tertium est ætas tua; non enim sine numine Divum factum est, ut tu nondum annum agens trigesimum octavum, Pontifex Maximus crearere, posthabitis tot magnis patribus, tot summa veneratione dignis senibus. Quoniam enim composituro res Christianæ religionis, et correcturo mores hominum, qui ubique terrarum sunt, longa vita opus erat, te eum fore Deus voluit, juvenem integerrima vita, et moribus ornatissimum, qui hæc omnia faceres longa die, nullis succumbendo laboribus, nullis vigiliis.

*Οὐ χρὴ παννύχιον εὐδεῖν βουλευφόρον ἄνδρα,
ᾧ λαοὶ τ' ἐπιτετράφαται, καὶ τόσσα μέμλε.*

Additur et illud, quod maximi faciendum est, tantum terrarum, tantum maris, tot varios populos ante vel Romanis illis rerum dominis, nedum nobis incognitos, inveniri ætate nostra, et subjici Christianis regibus, ita ut te rectore Romanæ Ecclesiæ sperandum sit, unum futurum ovile sub uno pastore, eodemque optimo et pientissimo. Quapropter nunquam satis laudari potest Emanuel, Rex Lusitaniæ invictissimus, qui multos jam annos nunquam desinit validissima classe novas terras, nova regna disquirere, 'victorque beatos Per populos dat jura, viamque affectat Olympo.' Solvens enim Olyssippone, ac præteriens circulum Cancræ, Æquinoctiique et Capricorni proxime Antarcticum, tum vertens cursum, rursus circulum Capricorni Æquinoctiique transiens, totam Africam, ac bonam totius Asiæ partem circuiit, itinere ad centies ac quadragies et amplius centena millia passuum, devenitque in locum aromatum quam ditissimum, Callicutium appellatum, atque inde nuper ad dexteram relictæ Taprobane, insularum maxima, devenit ad urbem nomine

Malacen, populosissimamque, ac ditissimam, et plenam mercium, eamque difficillimo prælio victor tandem expugnavit. At illi, cognitis sacris nostris, visis Christianorum moribus, certatim baptizantur. O felicissimum regem, O heroem semper mirandum, colendum, extollendum in cœlum laudibus et nobis et posteris seculorum omnium! Atque utinam cæteri Christianorum reges idem facerent, nec inter se crudeliter bella gerendo, seipsos ac potius miseros populos, absumerent. 'Quicquid delirant reges, plectuntur Achivi.' Nam paucis annis omnes homines, ubique terrarum Deum verum cognoscerent, in Jesum Deum Optimum Maximum constanter crederent, eumque solum supplices adorarent. Sed cognoscent, credent, adorabunt, te Pontifice. Cum enim tu Pater amare inter se filios tuos, nedum projicere tela manu coegeris, afflictisque populis succurreris restituta pace, curabis debellandos Christiani nominis acerrimos inimicos, curabis homines, ubicunque terrarum incogniti lateant, disquirendos, ad eosque subactos mittes apostolos tuos ad prædicandum illis evangelium, ut sacris Romanæ Ecclesiæ instituti, soli Deo nostro serviant. En potes jam ab Indis incipere; potes ab aliis populis, quos in oceano occidentali Hispani superioribus annis invenere. Nec minor gloria servatur tibi, beatissime Pater, instaurandis bonis literis, suppeditando optimos quosque libros studiosis, et qui nunc sunt, et qui post aliis erunt in annis, propagandis bonis artibus et disciplinis. Tentarunt hoc olim plurimi ex veteribus et Græci, et Latini, et barbari; et quia mirum in modum profuere, consecuti sunt ex ea re gloriam sempiternam: tentarunt et nonnulli ex junioribus non solum privati, ac mediocris fortunæ homines, sed et Pontifices Maximi, Imperatores, Reges, atque alii illustres; et ut taceam cæteros, nonne plurimum juvit em literariam Nicolaus V. Pontifex Maximus? nonne et parens tuus Laurentius? qui si diutius vixissent, multa essent in manibus quæ non habentur, tum quæ habentur facta fuissent eorum cura longe meliora. Debes tu igitur illius magnus successor, hujus dignus filius, quod efficere illi morte præventi non potuerunt, perficere. Ego autem jandiu hoc saxum volvo; qua in re, mihi quidem videor esse alter Sisyphus, quod nondum illud volvendo perduxerim in apicem montis, aliis autem, iisque eruditis, Hercules; quod nullis cedens malis, nullis succumbens laboribus, jam plus unus ipse juverim rem literariam, quam simul omnes, quotquot fuere

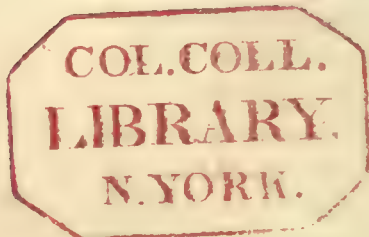
multis seculis, ita me amant de tantis laboribus, ut nunc coram, nunc accuratis literis laudando obtundant. Sed non ego credulus illis; nullum enim adhuc dedi librum, in quo mihi satisfecerim: nam tanta erga bonas literas benevolentia est mea, ut emendatissimos simul et pulcherrimos esse cupiam libros quos emittam in manus studiosorum. Quamobrem quotiescunque, vel mea vel eorum incuria qui mecum corrigendis libris incumbunt, aliquo in libro quamvis parvus error committitur, etsi opere in magno fas est obrepere somnum, (non enim unius diei labor hic noster, sed multorum annorum, atque interim nec mora nec requies,) sic tamen doleo, ut si possem, mutarem singula errata nummo aureo.

Damus igitur nunc, Beatissime Pater, quaecunque extant Platonis opera, idque sub tuo nomine felicissimo. Quod ob eam quoque causam fecimus, quia cum Marsilius Ficinus, domus tuæ alumnus, Platonis opera Latina a se facta, Laurentio parenti tuo dicaverit, quod sic foverit semper doctissimos quosque utriusque linguæ, ut Florentia et esset et haberetur, vivente Laurentio, Athenæ alteræ; nos quoque tibi illius filio, eidemque Pontifici Maximo, tum decori et præsidio expectato hujus ætatis eruditorum, ejusdem authoris libros, eosque Græcos atque Atticos, quales ipse composuit, merito dedicare voluimus. Simulque ea in re morem gessimus quibusdam amicis nostris, amantissimis bonarum literarum, qui, etsi id mea sponte eram factururus, tamen amice me monuerunt, ut nulli magis divini hominis lucubrationes quam tibi summo divinarum rerum antistiti nuncuparentur, sperantes eam rem academîæ, quam tot annos parturimus, mirum in modum profuturam, ut scilicet nos foveas, provinciamque hanc nostram, maximi cujusque principis favore ac auxilio dignissimam, amplectaris, ac potius eam ipsam academiam, sempiternum bonum hominibus tu, Pontifex Maxime, in urbe Roma cures instituendam, quorum unus ac præcipuus est Musurus Cretensis, magno vir judicio, magna doctrina, qui hos Platonis libros accurate recognovit, cum antiquissimis conferens exemplaribus, ut una mecum, quod semper facit, multum adjumenti afferret et Græcis et nostris hominibus; quapropter non minus quam nos pacem desyderat, æque ac nos et ipse, ut tuo sumptu, tuis opibus fiat academia, rogat, id quod ex ejus docta, et eleganti, ac gravi elegia Græcè composita, quæ statim post Latinum indicem librorum Platonis sequitur, facile est cognoscere. Gratissimum

præterea futurum tibi Platonem hunc nostrum nobis persuademus, cum aliis plurimis tum etiam quia cum multis jam seculis in plura dissectus membra vagaretur, nunc illis in unum corpus diligenter collectis, integer habetur cura nostra, idque per ordines quaternarios novem, quemadmodum in vita Platonis Diogenes Laertius, Thrasyllum secutus, memoriæ prodidit. Sed de Platone hactenus. Tu modo, Beatissime Pater, qui Jesu Christi Dei Optimi Maximi locum tenes, cuique commissa est cura populorum, curabis pro viribus, quæ tua est probitas, tua prudentia, tua pietas pacem, quam solam moriturus Christus tanquam testamento reliquit hominibus, habendam passim Christianis tuis, qui nunc inter se, eheu! bella gerentes crudelissima, validas Christianorum vireis infesto ferro absumunt, quo graves Turcæ melius perirent.

Curabis, inquam, tu, communis omnium Pater, summa tua auctoritate sanguinolentos filios tuos componendos, hæc iterum atque iterum repetens, 'Neu Juvenes, neu tanta animis assuescite bella, Projice tela manu populus meus.' Atque interim non minus, quam nos speramus, quod et Græcè et Latinè sis apprime doctus, favebis nobis tamdiu ac tantum pro re literaria laborantibus. Nam etsi maximum videmur attulisse adjumentum utriusque linguæ studiosis, tamen tanto majus allaturi sumus te amplexante provinciam nostram, quanto major est Aldo Leo X. Pontifex Maximus.

M. ΜΟΥΣΟΥΡΟΥ.

ΘΕΙΕ Πλάτων, ξυνοπαδὲ θεοῖς καὶ δαίμοσιν ἥρως
 Πασσυδίῃ μεγάλῃ Ζηνὶ παρεσπομένοις,
 Ἄρμα κατ' οὐρανὸν εὐρὺν ἀελλοπόδων ὅτε πώλων
 Κείνος ἐλᾷ πτηνῷ δίφρῳ ἐφεζόμενος,
 Εἰ δ' ἄγε νῦν κατὰβηθι λιπὼν χορὸν οὐρανόων
 Ἐς γὰρ ψυχοφυῶν εἰρεσίῃ πτερύγων,
 Καὶ λάζευ τόδε τεύχος, ὃ Σωκρατικὴν ὀαριστὸν
 Ἀμφὶς ἔχει καὶ σῆς κεδνὰ γένεθλα φρενός.

*Ω ἐνὶ κοσμοτέχνης ὀκτὼ πτύχας Οὐλύμπιοι
 Ἐξ ἰδίων ἔλκων ἀρχέτυπον πραπίδων,
 Δείματο καρπαλίμως, ὑπάτην σελάεσσιν ἀπείροις
 Δαιδάλλων, τήν περ κλείομεν ἀπλανέα.
 Τὰς δ' ἄρ' ὑφεξείης μονοφεγγέας ἐξετόρευσεν
 Αὐτόθεν ἀκροτάτης ἀντία κινυμένας.
 *Η σφέας ἀρπάζουσα παλιμπλάγκτοιο κελεύθου
 Σύρει ἀναγκαίη, ταὶ δὲ βιηζόμεναι
 Οὐκ ἀέκουσαι ἔπονται, ὅμως ἐὼν οἶμον ἐκάστη
 *Εμπαλιν ἐξανύει βάρδιον ἢ τάχιον.
 *Ω ἐνὶ κυδρὸς ἔρως ἀπὸ γαίης ὑψὸς ἀείρων,
 Ἰμέρω ἄμμε φλέγει κάλλεος οὐρανίου.
 *Ω ἐνὶ σὺ ψυχᾶς φύσιν ἄφθορον, οὐδ' ἀμενηνοῦ
 Σκήνευς ὀλλυμένου δείξας ἀπολλυμένην.
 *Αλλοτε διογενῶν πόλιν οὐρανογείτονα φωτῶν
 Κτίζεις, οἷσι μέλει πότνα δικαιοσύνη
 Ἡδὲ καὶ εὐνομίη κουροτρόφος, οὐδ' ἀπ' ἐκείνου
 Νόσφιν ἀπετραπέτην ἄστεος ὅσσε πάλιν
 Αἰδῶς καὶ νέμεσις· τίς ἕκαστά κε μυθολογεῖ
 *Οσσα θεοπνεύστοις ταῖσδ' ἐνέθου σελίσι;
 Τὰς γε λαβὼν ἀφίκτοιο πόλιν βασιληΐδα πασέων,
 *Οσσας οὐρανόθεν δέρκεται ἥλιος,
 Ῥώμην ἐπτάλοφον γαίης κράτος αἰὲν ἔχουσαν.
 *ΗΣ διὰ μεσσατίης Θύμβρις ἐλισσόμενος,
 Κοίρανος ἐσπερίων ποταμῶν, κερατηφόρος εἶσιν
 Οὔθαρ πιαίνων βώλακος Αὔσονίης.
 Ἐλθὼν δ' οὐ Σικελῶν ὀλοόφρονα κεῖθι τύραννον
 Ὠμοφάγον Σκύλλης λευγαλέης τρόφιμον,
 Ὑβριστὴν μουσέων Διονύσιον, ἀλλὰ γε δῆεις
 *Ω τόθ' ὁμοῖον ἰδεῖν φῶτα μάτην ἐπόθεις.
 Ἀμφότερον σοφίης τε πρόμον καὶ ποιμένα λαῶν
 Ὀππόσοι Εὐρώπην ναιετάουσιν ὄλην.
 Λαυριάδην ἐρατῆς Φλωρεντίδος ἀστέρα πάτρης
 Λαμπρὸν, ἀτὰρ Μεδίκων τῶν ὀνομαστοτάτων,

Τηλεθόον καλὸν ἔρνος ἀειθαλὲς ἀγλαόκαρπον
 Τὸ πρὶν Ἰωάννην, νῦν δ' ἄρ' ἀπειρεσίῳ
 Γαίῳ ἐσσηνα Δεόντα, κράτιστον Ὀλύμπου
 Κλειδοῦχον, τοῦ νεῦμ' ὥς Διὸς ἀζόμεθα.
 Πᾶς ὃν ἄναξ σέβεται γουνούμενος, οὐδέ τις αὐτῷ
 Τολμᾷ σκηπτούχων ἀντιφεριζέμεναι.
 Εἰσβάς δ' ὀλβιόδαιμον ἀνάκτορον, εὐθὺς ἐραστάς
 Σεῖο Πλάτων πολλοὺς ὄψεται ἐν μεγάροις.
 Παντοίαις ἀρεταῖσι μεμηλότας, ἡδ' ὀαριστάς
 Τερπνοὺς καὶ πινυτοὺς Ζηνὸς ἐπιχθονίου.
 Πάντοθεν οὖς αὐτὸς μετεπέμψατο, καὶ σφισι χαίρει,
 Τιμήεντα διδοὺς καὶ πολυόλβα γέρα.
 Ἐξοχα δ' αὖ περὶ κῆρι φιλεῖ δύο, τὸν μὲν ἀφ' ἱρῆς
 Ἑλλάδος οὐχ ἓνα τῶν, οἱ πελόμεσθα τανῦν,
 Ῥωμαῖοι Γραικοὶ τε καλούμενοι, ἀλλὰ παλαιοῖς
 Ἀτθίδος ἢ Σπάρτης εἴκελον ἡμιθέοις.
 Λασκαρέων γενεῆς ἐρικυδέος ἄκρον ἄωτον.
 Καὶ τριπροσωποφανοῦς οὖνομ' ἔχοντα θεοῦ.
 Ὃς μ' ἔτι τυτθὸν ἐόντα πατὴρ ἄτε φίλτατον υἱὸν
 Στεργόμενος περὶ δὴ στέρξεν ἀπὸ κραδῆς.
 Καί μοι στείνος ὁδοῦ πρὸς Ἀχαιῖδα μούσαν ἀγούσης
 Δεῖξεν ἀριγνώτως μούνος ἐπιστάμενος.
 Τὸν δ' ἕτερον τριπλαῖσι κεκασμένον εὐεπίησι,
 Καὶ πλασθέντα τριῶν χερσὶ σοφαῖς χαρίτων,
 Βεμβιάδην ἥρωα, πατὴρ δὲ συνίστορα πάντων
 Θῆκεν ἀπορρήτων οὐατα τοῦδε μέγας,
 Πάντα οἱ ἐξανδῶν μελεδήματα πορφύροντος
 Θυμοῦ, ἀναπτύσσων τ' ἦτορ ἔνερθεν ὅλον.
 Κεῖνοι δὴ σ' ἐσιδόντες ἀγινήσουσιν ἐς ὧπα
 Πατρός, ὃ δ' ἀσπασίως δέξεται, ἀλλὰ σύ περ,
 Ἥ θέμις, ἀχράντον δράξαι ποδὸς, Ἰλαθι, λέξαι,
 ὦ πάτερ, ὦ ποιμᾶν, Ἰλαθι σαῖς ἀγέλαις.
 Δέχνησο δ' εὐμένεως δῶρον τό περ Ἀλδος ἀμύμων
 Δεψηταῖς ἐρίφων γραπτὸν ἐν ἀρνακίσι,

Πρόφρων σοὶ προΐησι διοτρεφές· αὐτὰρ ἀμοιβὴν
 Τῆςδ' εὐεργεσίας ἤτεε κείνος ἀνὴρ,
 Οὐχ ἵνα οἱ χρυσὸν τε καὶ ἄργυρον, οὐδ' ἵνα πέμψῃς
 Ἐμπλείην ῥηγέων λάρνακα πορφυρέων.
 Ἄλλ' ἵν' ἀποσβέσσης μαλερὸν πῦρ ἄλλοπροσάλλου
 Ἄρηος, τῷ νῦν πάντ' ἀμαθυνόμενα
 Ὀλλυται, οὐκ αἶεις ὡς Εὐγανέαις ἐν ἀρούραις
 Πάντα πλέω λύθρου, πάντα πλέω νεκύων;
 Παίδων δ' οἰμωγὴν καὶ θηλυτερῶν ὀλολυγὴν
 ὤκτισε μὲν Κύκλωψ, ὥκτισε δ' Ἀντιφάτης·
 Φλόξ δ' ὅλῃ τεμένει τε θεῶν οἴκους τε πολιτῶν
 Δαρδάπτει μογερῶν τ' ἀγρονόμων καμάτους.
 Ὅσσων δ' αὖθ' Ἥφαιστος ἐφείσατο, ταῦτ' ἀλαπάξει
 Βάρβαρος, οὐ στοργὴν οὐδ' ἐλεητὺν ἔχων.
 Παῦσον ἄναξ χάρμην ἐμφύλιον, ἔνθεο σοῖσιν
 Υἱάσιν εἰρήνην καὶ φιλότητα πάτερ,
 Σχέτλιος ἦν τεταγὼν Ἄρης πολυβενθὲς ἐς ἄντρον
 Ὡσε λίθοις φράξας πῶμα κατωρυχέσιν.
 Ἀλλὰ σύ μιν μοχλοῖσιν ἀνέλκυσον, ἠδὲ λόγιοιο
 Δείξον ἰδεῖν θείου λάτρισιν ἀρτεμέα
 Εἰρήνην πολύκαρπον εὐφρονα βοτρυόδορον,
 Εἰρήνην κόσμῳ παντὶ ποθεινοτάτην·
 Αὐτὰρ ἀριθμηθέντας ἐπιπροΐαψον ἅπαντας
 Τουρκογενῶν ἀνόμοις ἔθνεσιν αἰνολύκων.
 Οἱ χθόνα δουλῶσαντες Ἀχαιῖδα, νῦν μεμάασι
 Ναυσὶ διεκπεράαν γῆν ἐς Ἰηπυγίην,
 Ζεῦγλαν ἀπειλοῦντες δούλειον ἐπ' αὐχένι θήσειν
 Ἄμμιν, αἰστώσειν δ' οὔνομα θειοτόκου.
 Ἀλλὰ σὺ δὴ πρότερος τεῦξον σφίσιν αἰπὺν ὄλεθρον
 Πέμψας εἰς Ἀσίης μυρία φύλα πέδον,
 Χαλκεοθωρήκων Κελτάων θοῦριν Ἐνωὶ
 Ἴππους κεντοίντων πρώοσιν εἰδομένους.
 Αἰθῶνων μετέπειτα σακέσπαλον ἔθνος Ἰβήρων,
 Καὶ μέλαν Ἑλβετίας πεζομάχοισι νέφος·

Γερμανῶν τε φάλαγγας ἀπείρονας ἀνδρογιγάντων
 Τοῖς δ' ἐπὶ Βρεττανῶν λαὸν ἀρηϊφίλων.
 Πάσης τ' Ἰταλῆς ὅσ' ἀλεύατο λείψανα πότμον
 Οὐδὲ διερράισθη δούρασιν ἄλλοθρόων.
 Ἄλλοι μὲν τραφερῆς δολιχὰς ἀναμετρήσαντες
 Ἄτραπιτοὺς, ἀν' ὄρη καὶ διὰ μεσσόγεων,
 Καὶ ποταμῶν διαβάντες αἰὲ κελάδοντα ῥέεθρα,
 Δυσμενέεσσι γένους κῆρα φέροιεν ἐμοῦ,
 Θωρηχθέντες ὁμοῦ σὺν Παίοσιν ἀγκυλοτόξοις
 Τοῖς θαμὰ Τουρκάων αἵματι δευομένοις.
 Αὐτὰρ χιλιόναυς Βενέτων αἰὲς ἀρχιμεδόντων
 Οὐλαμὸς, ὠκυάλαις ὀλκάσι μαρνάμενος,
 Καὶ νέες Ἰσπανῶν μεγακήτεες, οὔρεσιν ἴσαι,
 Αἰ κορυφὰς ἰστῶν ἐντὸς ἔχουσι νεφῶν,
 Εὐθύς ἐς Ἑλλήσποντον (ὑπὲρ καρχῆσια δὲ σφένω
 Αἰὲν ἀειρέσθω σταυρὸς ἀλεξίκακος)
 Ὅρμάσθων ἦν γάρ τε πόλει Βυζαντίδι πρώτη
 Νόστιμον ἀστράψῃ φέγγος ἐλευθερίας,
 Αὐτὴν κεν θλάσσειας ἀμαιομακέτοιο δράκοντος
 Συντρίψας κεφαλὴν τᾶλλα δὲ τοιοῦτο μέλη,
 ῥεῖ' ἀλαπαδνὰ γένοιτο· λεῶς ὅτι θάρσος αἰέρας
 Γραικὸς ὁ δουλείᾳ νῦν κατατρυχόμενος,
 Ἀρχαίης ἀρετῆς, ἵν' ἐλεύθερον ἡμαρ ἴδῃται
 Μνήσεται οὐτάζων δῆϊον ἐνδομύχως.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ κτείνωσιν ἀλάστορας ἢ πέραν Ἰνδῶν
 Φεύγοντας κρατερᾷ γ' ἐξελάσσωσι βίῃ,
 Αὐτῆμαρ σὺ θεοῖς ἐπινίκιον ὕμνον αἰείδων,
 Καὶ μεγάλης χαίρων εἵνεκε καμμονίης,
 Ἀνδράσι νικηταῖς στεφανηφόρα κράατ' ἔχουσιν
 Ἀσίδος ἀφνειῆς πλοῦτον ἀπειρέσιον,
 Τουρκάων ἄφενός τε ῥυηφενίην τε καὶ ὄλβον
 Ἐξηκονταετῆς ὅν συνέλεξε χρόνος,
 Χερσὶ τροπαιούχοις διαδάσσεαι ἀνδρακᾶς· οἱ δ' αὖ
 Σκυλοχαρεῖς πάτρης μνησάμενοι σφετέρης,

Μέλψονται καθ' ὁδὸν παιήονα, καὶ πρύλιν ὄπλοις
 Ὅρχήσονται ὅλα ψυχᾷ ἀγαλλόμενοι.
 Καὶ τότε δὴ ποτὶ γαίαν ἅπ' οὐρανοῦ εὐρυόδειαν
 Πτήσεται Ἀστραίου πρέσβα Δίκη θυγάτηρ,
 Μήκετι μηνίονσα βροτοῖς. ἐπεὶ οὐκ ἔτ' ἀλιτρὸν
 Ἄλλ' ἔσται χρυσοῦν πᾶν γένος ἡμερίων
 Σείο θεμιστεύοντος ὅλη χθονί· καὶ μετ' ὄλεθρον
 Δυσσεβέων, οὔσης πανταχοῦ ἡρεμίας.
 Καὶ τὰ μὲν εἴθε γένοιτο, μαθήμασι νῦν δὲ παλαιῶν
 Ἑλλήνων, ὧς ἴναξ ἄρκεσον οἰχομένοις.
 Θάρσυνον δ' Ἑκάτοιο φιλαγρύπνους ὑποφήτας,
 Δώροις μελίσσων καὶ γεράεσσι θεῶν.
 Παντοδαπούς τε πάτερ ξυναγείρας ἢ μὲν Ἀχαιῶν
 Ἥδ' ἐ πολυσπερέων υἱέας Ἑσπερίων,
 Πρωθήβας, καὶ μήτε φρενῶν ἐπιδευέας ἐσθλῶν
 Μήτε φυῆς μήτ' οὖν αἵματος εὐγενέος,
 Ἐν Ῥώμῃ κατάνασσον, ἐπιστήσας σφίσιν ἄνδρας
 Οἳ σώζουσι λόγων ζώπυρον ὠκυγίων.
 Ναίοιεν δ' ἀπάνευθε πολυσκάρθοιο κυδοιμοῦ
 Νηϊάδων προχοαῖς γειτονέοντα δόμον.
 Τῷ δ' Ἀκαδημείης ὄνομ' εἴη κυδιανείρης
 Ζήλῳ τῷ προτέρης, ἣν ποτ' ἐγὼ νεμόμην,
 Κούροις εὐφυνέεσσιν ἐπισταμένως ὁαρίζων
 Τοὺς γ' ἀναμιμνήσκων ὧν πάρος αὐτοὶ ἴσαν.
 Ἄλλ' ἢ μὲν δὴ ὄλωλε, σὺ δ' ἦν καινὴν ἀναφήνης,
 Ἐνθεν ἄρ' εὐμαθίης πυρσὸς ἀναπτόμενος,
 Βαιοῦ ἀπὸ σπινθήρος, ἀναπλήσει μάλα πολλῶν
 Ψυχὰς ἡϊθέων, φωτὸς ἀκηρασίου.
 Ἐν Ῥώμῃ δέ κεν αὖθις ἀνηβήσειαν Ἀθῆναι
 Ἀντί τοι Ἰλισσοῦ Θύμβριν ἀμειψάμεναι.
 Ταῦτά τοι ἐκτελέσαντι κλέος πάτερ οὐρανόμηκες
 Ἑσχατιὰς ἥξει μέσφ' ἐς Ὑπερβορέων.
 Ποία γάρ ποτε γλῶσσα τεῆν, ποῖον στόμα φήμην,
 Ἥ ἀγορητῶν ἢ καὶ ἀοιδόποδων,

Οὐκ ἂν ἐφνυμήσειεν; ἀμανρώσει δὲ τίς αἰὼν
 Τηλεφανῇ τοίης πρήξιος ἀγλαΐην;
 Ταῦτα τεοῦ γενετῆρος αἰοίδιμον ἠδὲ προπάππων
 Πάντας ἐπ' ἀνθρώπους οὖνομα θῆκαν ἄναξ.
 Τῶν δὲ σέθεν προτέρων βάξιος κακὴ ἀρχιερέων
 Κακέχεται, ἅτε δὴ πάμπαν ἀρειμανέων
 Καί τε φιληδούντων ἀνδροκτασίαις ἀλεγειναῖς
 Καὶ κεραῖζομένοις ἄστεσι τερπομένων.
 Τοῖα σὺ παρφάμενος, πείσεις σπεύδοντα παρορμέων
 Θεῖε Πλάτων, ἐπεὶ οἱ πάτριόν ἐστίν ἔθος,
 Εἰρήνην φιλέειν, ἐκὰς Αὔσονος ὠθέμεν αἴης
 Ῥίμφα ταλαύρινον βαρβαρόφωνον ἄρη,
 Ἦδ' Ἑλικωνιάδων Ἑλλήνιον ἄλσος ὀφέλλειν
 Ὅρπηκεσσι φυτῶν ἄρτι κυῖσκομένων.
 Ναὶ μὰν εὐμεγέθους σέο μορφῆς ἐκπρεπὲς εἶδος
 Καί τε θεοῖς ἐκέλην ἀθανάτοισι φυὴν,
 Καὶ γεραροὺς ὤμους, βαθυχαιτήεντά τε κόσμον,
 Παλλεύκου κορυφῆς κείνος ἀγασσάμενος,
 Αἰδεσθεῖς τε σέβας πολιῶν καὶ σεμνὰ γένηα,
 Οὐ νηκουστήσει σῶν ὑποθημοσυνῶν,
 Πειθοῖ θελξινόφῳ κηλούμενος. Ἀλλὰ τοι ὥρα
 Πτηνὸν ἐὼντι θεῶν ἄρμα καθιπτάμεναι.

Τέλος.

Orationes Rhetorum Græcorum; Scilicet, ÆSCHINIS, LYSIÆ, ALCIDAMANTIS, ANTISTHENIS, DEMADIS, ANDOCIDIS, ISÆI, DINARCHI, ANTIPHONTIS, LYCURGI, GORGIÆ, LESBONACTIS, HERODIS: Item ÆSCHINIS vita, LYSIÆ vita, Græcè; ex recensione ALDI MANUTII, cum ejusdem Epistolâ ad FRANCISCUM FASEOLUM. Folio. Venetiis, apud Aldum et Andream socerum, mense Aprili, 1513. Partes duæ; scilicet, Pars Prima, pagg. 197. Secunda, pagg. 162. ISOCRATIS Orationes, ALCIDAMANTIS contra Dicendi Magistros, GORGIÆ de Laudibus HELENÆ, ARISTIDIS de Laudibus Athenarum, ejusdem de Laudibus Urbis Romæ, Græcè; ex recensione ALDI MANUTII, cum ejusdem Epistolâ ad JOANNEM BAPTISTAM EGNATIUM. Folio. Venetiis, in ædibus Aldi et Andreae soceri, IIII. nonarum Maii, 1513. Pars Tertia, pagg. 167, cum sign. et cust.

ALDUS MANUTIUS, FRANCISCO FASEOLO, Jurisconsulto ac Senatus Veneti à Secretis Magno, s. p. d.

MEMINI legere duos duntaxat cognomento Magnos ob eorum clarissima gesta appellatos apud veteres, alterum apud Græcos, Alexandrum Macedonum regem, apud Romanos alterum, Cn. Pompeium. Tum multis post seculis Carolus ille Gallorum rex, ob excellentiam rerum gestarum, Magnus et tunc dici meruit, et nunc dicitur. Sunt et nostro tempore qui Magni cognomento appellantur, vel regni et principatus amplitudine, vel dignitate et excellentia magistratus, et hi quidem perpauci, ut Assyriæ rex Solitanus, Rhodi princeps, *ἑρῆσμα χριστιανῶν*, Turcarum Dominus. Clarissimi quidam apud regem christianissimum. In Italia, idque Venetiis, cognomento Magnus nemo, nisi qui primus a secretis senatus est, quem magnum cancellarium appellant; cujus tanta est dignitas, ut alterum a principe in urbe caput esse videatur, ejusque funus princeps ipse cum omni senatu, officii et honoris gratia, ad ædem usque comitetur. Hic tu Francisce creatus es: nec mirum, eras enim et ante magnus majorum splendore, magnus quidem ut taceam cæteros, Matthæo abavo, quem in historiis Sabellicus rerum in bello Genuensi magnitudine gestarum laudibus extollit. Magnus item hujus filio Antonio, qui Venetorum Patavinorumque finium arbiter fuit, atque Patavii a thesauris primus creatus est. Magnus Andrea patre viro doctissimo, qui inter discipulos illos Victorinæ academix, Vallam, Omnibonum, Guarinum et alios, qui Latinæ linguæ elegantiam et eruditionem, tot seculis sepultam, suscitaverunt,

a Platina connumeratur, quique a Christophoro Mauro duce, in classe, a decemviris in senatu, ut inter primos ab epistolis esset, vocatus est. Magnus utroque patruo, quorum alter Aloisius Constantinopoli pro patria mortuus est; alter autem, cui nomen Angelo, episcopus ad regem Polloniæ ac Daciæ missus, ut una in Turcas expeditionem facerent, voti compos rediit, ob eamque causam Romæ a thesauris Pontificis, publicique cubiculi apostolici præses ac gubernator urbis Romæ simul creatus est. Sed tu, majorum tuorum omnium maximus, qui quanquam extra eum ordinem penitus esses, ex quo ea omnino electio fieri debere videbatur, atque ex usu forensi, genere invisio, tantæ tamen præter facundiam, sermonisque leporem, præter vehementiam, et eloquii gravitatem, præter illam tuam tibi innatam oratoriam dicendi artem, quibus virtutibus in foro regnare merito dicebaris, tantæ inquam modestiæ, tantæque innocentæ fuisti, adeoque in pauperes liberalis et pius, ut magnis illius ordinis rejectis competitoribus, numerosissimo ex comitiis suffragiorum concursu, præses omnibus qui a secretis sunt, crearere, magnusque cancellarius appellatus sis, tuis nimirum virtutibus factum. Quod siquis te rogaret, quonam modo tot ac tanta adeptus fueris, posses et tu, quod Alexander ille Magnus, respondere, *μηδὲν ἀναβαλλόμενος*. Tot itaque ac tantis tuis impulsus laudibus, tum quia tua potissimum opera, tuo studio, Venetiæ hoc tempore Athenæ alteræ vere dici possunt, propter literas Græcas, quarum studiosi undique concurrunt ad Marcum Musurum, hominem hujus ætatis eruditissimum, quem tu publico stipendio conducendum curasti, cuique, quæ tua est in doctissimum quemque benevolentia, faves plurimum, Æschinis, Lysiæ, et cæterorum qui in fronte libri excusi visuntur, orationes sub tuo nomine, qui et haberis et es magnus illustrisque orator, exire ex ædibus nostris volui in manus studiosorum; id quod eo gratius tibi futurum existimavi, quoniam quas plerique horum scripserunt orationes, multis seculis abditæ latuerunt; latebant autem in Atho Thraciæ monte. Eas Lascaris is, qui abhinc quinquennium pro Christianissimo Rege Venetiis, summa cum laude legatum agebat, doctissimus et ad unguem factus homo, in Italiam reportavit: miserat enim ipsum Laurentius ille Medices in Græciam ad inquirendos simul, et quantovis emendos pretio bonos libros: unde Florentiam et cum iis ipsis orationibus, et cum aliis tum raris tum pretiosis voluminibus

rediit. Debemus quidem Lascari, qui summo studio conquisitos tot bonos libros ad nos e Græcia advexerit, sed longe magis Laurentio Medici, cujus jussu, opibusque, et liberalitate regia id factum est; fuit enim semper familia Medicum liberalissima, ac faulrix literatorum, et bonorum omnium. Quanquam miserrimis hisce temporibus nostris debet ei ipsi Laurentio plurimum ipse terrarum orbis, quod Leonem X. Pontificem maximum genuerit ἀγαθὸς ἀγαθὸν, ac potius, quod rarissimum, πατὴρ ἀρείω: hoc enim Pontifice tot rapinæ, tot cædes, tot hominum scelera cessabunt, et bella in primis malorum omnium causa. Hoc pacis filio renovabitur mundus. Hic ille est quem afflictī, oppressi, submersi promissum expectabamus; hic vir hic est, 'aurea condet Secula qui rursus Latio regnata per arva Saturno quondam;' hic ille Leo, de quo scriptum est, 'Vincet leo ex tribu Juda.'

Di patrii indigetes, et Romule, Vestaque mater,
Quæ Thuscum Thyberim et Romana palatia servas,
Hunc saltem everso juvenem succurrere seculo
Ne prohibete; satis jampridem sanguine nostro
Laomedontæ luimus perjuria Trojæ.

Ad propositum revertar: non enim dubito, quin Jesus, Deus Optimus Maximus, sua clementia ex hac familia Medicum creari voluerit ποιμένα λαῶν, qui afflictis rebus succurrat ecclesiæ, et Christianorum suorum.

Treis illustrium Oratorum fuisse copias legimus, ex prima Themistoclem, Periclem, et illius ætatis cæteros, nulla scripta posteris reliquisse. Ex secunda, Demosthenem, Æschinem, Lysiam, Isocratem et alios plureis, quorum Decas illustris, non habendis solum, sed etiam scribendis orationibus, tum doctissimis lucubrationibus et sui temporis homines, et posteros juvando, claruisse. Ex hac vero copia sunt decem illi oratores, quorum vitas scripsit Plutarchus, eo libello cujus titulus, Βίοι τῶν δέκα ῥητόρων. Sunt autem scripti, ut alius alium ætate antecessit, hoc ordine; Antiphon, Andocides, Lysias, Isocrates, Isæus, Æschines, Lycurgus, Demosthenes, Hyperides, Deinarchus. M. Tullius, in libro de claris Oratoribus, addit his Demadem, et Phalereum Demetrium. Ubi enim de Isocrate, Lysia, et Demosthene scripsit, hæc subjungit, Huic 'Hyperides proximus, et Æschines fuit, et Lycurgus, et Deinarchus,

et is, cujus nulla extant scripta, Demades, alique plures. Hæc enim ætas effudit hanc copiam; et, ut opinio mea fert, succus ille et sanguis incorruptus usque ad hanc ætatem oratorum fuit, in qua naturalis inesset non phucatus nitor. Phalereus enim successit eis senibus adolescens, eruditissimus ille quidem horum omnium, sed non tam armis institutus quam palæstra. Itaque delectabat magis Athenienseis quam inflammabat.' Hæc ille, ubi nulla extare scripta Demadis dicit; hoc tamen libro est Demadis oratio ὑπὲρ τῆς δωδεκαετίας. De iis ipsis et Fabius meminit, libro x., quos etiam inter se doctissime comparat. Sed hæ duæ oratorum copię Athenis fuerunt. Tertiam fortuna Asiæ dedit; fuerunt ex ea Polemon, Herodes, Aristides, et alii. Tu vero, Francisce, decus et præsidium literatorum, magnos hos oratores, magnus ipse orator, accipe in ædibus tuis, lecturus eos assidue una cum doctis quos apud te domi habes; et Aldo tuo in dura hac et laborum plena provincia fave, ut tuus est mos. Fac valeas. Pridie nonarum Maii M.D.XIII.

ALDUS MANUTIUS, Romanus, JOANNI BAPTISTÆ EGNATIO, Veneto, s.

ETSI bella et arma, mi Egnati, semper fuerunt calamitas ac perniciēs, cum aliarum plurimarum rerum tum præcipue studiorum et bonarum literarum, id quod adeo verum esse constat ut nulla egeat demonstratione, tamen temporibus nostris, quibus non solum Italiam sed totum fere terrarum orbem videmus ardere bello, vel cupiditate et avaritia hominum, vel quod magis credo, vitiis et peccatis nostris: solet enim Deus tribus hisce malis potissimum punire scelera hominum, bello, fame, pestilentia; idque simul plerumque, nam bellum famem, famem pestilentia sequitur, unde natum proverbium apud Græcos, λιμός μετὰ λοιμόν: temporibus inquam nostris una cum armis sic vigent studia bonarum literarum, ut etiam floreant, idque quod magis mirum est, Venetiis præcipue, licet multos jam annos assiduo bello vexentur. Quoniam igitur tu in hac inclyta urbe ingenio, eloquio, et doctrina es præstantissimus, plurimumque et faves et prodes provinciæ nostræ, has Isocratis orationes, diligentius recognitas, tibi dicamus more nostro, qui cum aliter benevolentiam nostram in amicos et amantissimos nostri ostendere non possimus, hoc epistolarum genere et debere nos illis,

et non esse immemores ipsorum in nos officiorum, publice non solum ætatis nostræ studiosis, sed si victura nostra hæc sunt, vel posteris testamur. Addidimus hisce Isocratis orationibus, Musuri nostri hortatu, Alcidasantis orationem contra Dicendi magistros, Gorgiæ de laudibus Helenæ, Aristidis de laudibus Athenarum. Quod ideo factum est, quia cum de iisdem et Isocrates scripserit, operæ pretium videbatur si de eadem re diversos, eosdemque doctissimos legendos authores, studiosis simul traderem. Addidimus insuper Aristidis de laudibus urbis Romæ orationem, nostra in eam urbem benevolentia, ut ubi Athenæ laudantur et Roma laudetur, cum de utriusque urbis laudibus idem author et docte et accurate scripserit. Vale. Venetiis, mense Aprili M.D.XIII.

ATHENÆUS Naucratis, Ægyptius, Grammaticus. Deipnosophistarum Libri xv. Græcè, ex recensione MARCI MUSURI, cum præfatione ALDI MANUTII. Folio. Venetiis, apud Aldum et Andreæ socerum, mense Augusto, 1514.

Editio Princeps. Char. Gr. cum sign. et pagg. num. Foll. 166, pagg. 332, lin. 55.

ALDUS PIUS MANUTIUS, JANO VYRTHESI, Pannonio, s. p. d.

QUANTUM gratuler tibi, Jane, quantum Hungaris tuis, quantum ipsi Hungariæ, non facile dixerim, quod tantum jam profeceris Græcis literis, nondum annum audiens Musurum Cretensem: idque Venetiis, ut primus Græcas musas Attice loquentes brevi relaturus in patriam videare. 'Macte nova virtute, puer, sic itur ad astra.' Nosti suscepisse te onus grave et Venetiarum et Musuri, quorum alter te scientia augere potest, alteræ exemplis. Nosti illud Homeri, *αἰσχρὸν τοι δηρὸν τε μένειν, κενεὸν τε νέεσθαι*. Nosti quam excitet te ad virtutem Thomas cardinalis et legatus a latere domini nostri ac Strigoniensis archiepiscopus, maxime venerandus, avunculus tuus, qui illud Æneæ ad Ascanium tibi dicere vere potest,

Disce puer virtutem ex me verumque laborem.

Nosti quam excitet te et Philippus Cyulanus a secretis Regis, homo gravissimus atque optimus, qui dum summa fide et integritate

oratorem agit apud Venetos, te, quoties ad eum, officii gratia, salutatum vadis, id quod sæpe facis, assidue monet, inquit, 'Jane, "pauci, quos æquus amavit Jupiter, aut ardens evexit ad æthera virtus," cura precor, ut sis unus ex paucis, et avunculi cardinalis simillimus.' 'Perge fili, ut cœpisti,' et id genus alia plena patriæ dilectionis. Nosti præterea quam excitet te Janus ille Quinqueecclesiensis episcopus, gloria, et decus ingens Pannoniæ: nam et tibi nomen est Jano, in cuius sepulchro elegans illud distichum legitur:

Hic situs est Janus, patrium qui primus ad Istrum
Duxit laurigeras ex Helicone Deas.

Retulit vir ille, nunquam satis laudatus, in patriam primus Latinas musas: tu et Latinas et Atticas, Musuro doctore, relaturus videris. Neque enim dubito quin, quæ gloriose cœpisti sis perfecturus: tum quia bene cœpisti, 'dimidium facti qui cœpit habet,' ἀρχὴ γὰρ ἡμῖν παντός; tum etiam, quia jam plurimum profecisti. Quamobrem impulsus ego acri ingenio, frequenti studio, miro amore erga bonas literas, sanctissimis moribus tuis, hosce Athenæi libros de cœnis doctorum hominum plenos variarum et mirabilium, scituque dignissimarum rerum sub tuo nomine exire volui ex ædibus nostris in manus studiosorum, quo fias alacrior ad sacra studia literarum.

Hi enim libri præter variam ac miram rerum quas continent cognitionem, ut piscium, herbarum, arborum, et aliorum pene innumerabilium, juvabunt te et studiosos cæteros corrigendis aliis libris ex plurimis, quos citat, authoribus. Cujus rei facere fidem potest locus apud Theophrastum de Historia plantarum libro quarto, ubi de malis Medicis ac Persicis tractat, qui cum sit mutilatus et corruptus, et in eo libro, quem e Græco in Latinum non minus eleganter quam docte traduxit Theodorus Gaza, et in eo, qui Græcè cura nostra habetur impressus, facile ex eo corrigi potest, quod in tertio libro Δειπνοσοφιστῶν citat Athenæus: in Græco enim impresso, et in traducto per Theodorum, post καὶ σχεδὸν ἴσον deest τῷ τῆς δάφνης, et post ἀδράχνης, deest καὶ καρύας. Est enim ἀδράχνη absque ν. potulaca arbor absque r.; ἀνδράχνη autem cum ν. portulaca herba cum r. id quod Plinius testatur. Et post εὔσμον δὲ πάνν, deest καὶ αὐτό. Item post πεπωκὼς θανάσιμον φάρμακον, deest, δοθὲν γὰρ ἐν οἴνῳ, διακόπτει τὴν κοιλίαν, καὶ ἐξάγει τὸ φάρμακον. Præterea illud in impresso ὅταν δὲ ἀδρόν * τι διαφυτενῆται, legendum est,

ὅταν δὲ ἄδρὸν ᾗ, διαφντεύεται, absque asterisco. Deesse autem τῇ τῆς δάφνης, et δοθὲν γὰρ ἐν οἴνῳ, διακόπτει τὴν κοιλίαν, καὶ ἐξάγει τὸ φάρμακον, confirmatur ex his Virgilio versibus in secundo Georgicon:

Media fert tristes succos, tardumque saporem
 Felicis mali, quo non præsentiùs ullum,
 Pocula si quando sævæ infecere novercæ,
 Miscueruntque herbas, et non innoxia verba,
 Auxilium venit, et membris agit atra venena.
 Ipsa ingens arbor, faciemque simillima lauro:
 Et, si non alium late jactaret odorem,
 Laurus erat. Folia haud ullis labentia ventis.
 Flos apprima tenax: animas, et olentia Medi
 Ora foveat illo, et senibus medicantur anhelis.

Totum enim accepisse videtur ex Theophrasto. Hanc arborem Athenæus probat esse citrium multis rationibus, et addit, quomodo in Media primum inventum sit pomo ejus arboris venena exagi ex membris: nec obesse ea quicquam posse iis qui comederint citrium. Hæc diximus verbosius, ut cognosceres quam utiles futuri sint tibi et cæteris studiosis hi Athenæi libri, quos Musurus noster sic accurate recensuit, collatos et cum multis exemplaribus, et cum epitomate, ut infinitis pene in locis eos emendaverit, carminaque, quæ veluti prosa in aliis legebantur, in sua metra restituerit. Adde, quod primus et secundus liber, qui in aliis deerant, ex epitomate additi sunt cum bona parte tertii libri; erat enim hic sine capite: quo factum est, ut iidem fere hi existimari possint, qui erant integri, quoniam ea est materia, ut non multa subtrahi ex eis potuerint. Habes igitur integros Athenæi libros. Dabuntur, ut spero, et alii qui desyderantur authores, vel brevi faveat Deus. Quamobrem omnia tibi abunde erunt, ut musas Atticas in patriam tuam gloriosus referas. Vale. Venetiis, mense Augusto. M.D.XIII.

HESYCHIUS Alexandrinus, Grammaticus. Dictionarium, Græcè; ex recensione ALDI MANUTII, cum ejusdem Epistolâ ad JOANNEM JACOBUM BARDELLONUM. Folio. Venetiis, in ædibus Aldi et Andreae soceri, mense Augusto, 1514.

Editio Princeps. Char. Gr. sine pagg. num. Foll. 196.

ALDI PII MANUTII ad JOANNEM JACOBUM BARDELLONUM Epistola.

SI cæteri studiosi, nobilitatis Mantuanæ decus Bardellone, sua sponte ac gratis, ut ipse facis, juvarent me edendis publicandisque bonis libris, qui tanquam *κατὰ παλιγγενεσίαν* reviviscant mea cura et laboribus, brevi quamplurimi qui desyderantur exirent in publicum, ut de Hesychio factum est; quem cum penes te tantum esse duceres, et vere fortasse, nemo enim est quod sciam qui extare alium audiverit, eum ad me misisti, ut daretur imprimendus impressoribus nostris, nihil prorsus aliud spectans, quam, quæ tua est liberalitas, qui tuus amor erga literatos viros, ut fiat communis studiosis omnibus etiam posteris, nec imitaris invidos quosdam, qui dum se solos esse doctos volunt, bonos libros invident aliis, sed tui omnes quam simillimos fore cupiens (es enim et Græcè et Latinè doctissimus, mathematicarumque disciplinarum longe peritissimus) bibliothecam tuam plenam optimorum librorum omnibus benignus impertis. Ecce quod jussisti factum est diligenter; agimus igitur tibi quas possumus gratias, et nostro et studiosorum nomine qui hoc ipso libro usuri sunt; utentur autem eo omnes, quicunque capti amore bonarum literarum non cessant 'exemplaria Græca Nocturna versare manu, versare diurna:' idque ob plurimam quæ in eo est dictionum copiam. Omnes enim quæ in variis dictionariis habebantur dictiones, primum Diogenianus, homo doctissimus, de quo in præfatione, quæ statim sequitur, Hesychius meminit, deinde Hesychius ipse, cujus Suidas in dictione *Ἡσύχιος* facit mentionem, in unum diligentissime collegit.

Sed illud admodum dolendum est, quod nescio cujus injuria proverbiorum argumenta, quæ prætermissa a Diogeniano Hesychius adjunxerat, tum plurimum dictionum, et quæ rariores sunt, autoritates, quas is ipse Hesychius studiose addiderat, sublatae

sunt, summo studiosorum incommodo et jacturæ. Hunc autem librum sub tuo nomine in publicum exire voluimus, Bardellone doctissime, ut et tibi deberent hoc munere studiosi, quem eo gratiorem tibi futurum existimamus, quod eum Musurus compater utriusque nostrum, quantum per occupationes licuit, diligenter recognovit, fecitque, licet cursim, *παρὸς ἀπειῶ*: quamplurima enim in eo loca emendata sunt, id quod facile cognoscet qui exemplar ipsum cum novo hoc conferet. Vale. Venetiis, mense Augusto. M.D.XIII.

ARISTOPHANES, Atheniensis, Poeta. Comœdiæ duæ, Græcè; scilicet Cereris sacra celebrantes, et Lysistrata, cum Epistolâ BERNARDI JUNTÆ ad FRANCISCUM ACCOLTUM. Octavo. Florentiæ, per Bernardum Juntam, quinto Kalendas Februarii, 1515.
Editio Princeps. Foll. 56, lin. 26.

BERNARDUS JUNTA, nobili patritio domino FRANCISCO ACCOLTO electo Episcopo Anconitano, s. p. d.

ALDUS Manutius Romanus, vir sane eruditus studiosorumque amicissimus, novem jampridem Aristophanis comedias cudendas diligentissime curavit. Easdem hic quoque nos maxima diligentia recognitas, summoque labore castigatas, nostris typis meliores reddere conati sumus. Quibus absolutis, tuoque nomini dicatis, polliciti sumus data copia alias quoque novem illis addere. Venit, mi Francisce, expectata dies illa in qua ex Urbinate bibliotheca antiquissimum Aristophanis exemplar nacti sumus, ibique inter alias *Λυσιστράτην καὶ Θεσμοφοριαζούσας*, id est Lysistratem et Cereri sacrificantes feminas, non alias visas comedias invenimus, hasque et tuo nomine cudere tibi dicare, amicorum optime, visum est. Nec te ignorare velim, vir doctissime, plus aliis truncatas mutilatasque has esse comedias, quibus emendandis lynceis, ut aiunt, oculis opus fuisse non dubites; quamobrem siquid in eis fortasse invenies quod tuas plus æquo purgatissimas lædat laceretque aures, non nobis nostræque erga te amicitiae ac potius observantiae, sed exemplarium penuriae tribuas atque raritati concedas. Vale, nostri nostrarumque lucubrationum non immemor. Florentiæ, x. Januarii. M.D.XV.

BERNARDUS JUNTA lectori, s.

HABES, candide lector, nusquam hactenus impressas binas Aristophanis comœdias, Sacrificantes feminas, Atticamque Lysistraten; quas ex codice adeo vetusto excerpimus, ut altera interdum dictionis pars ibi desideretur. Siquid igitur in illis quod tibi molestum sit inuenies, quia ἀπαράλλακτως cudere voluimus, id evenisse scias. Vale. His summa manus imposita est quinto kalendas Februarii, M.D.XV., Leonis Papæ nostri anno tertio.

TACITUS, CAIUS CORNELIUS, Eques Romanus. Opera Omnia, scilicet Historiarum Libri V. nuper in Germaniâ inventi, cum reliquis ejus operibus, quæ prius inveniebantur Romæ, jussu LEONIS X. Pont. Max. editi; ex recensione PHILIPPI BEROALDI, Junioris, cum ejusdem Epistola ad eundem Pontificem. Accedit FRANCISCI PUTEOLANI Epistola ad JACOBUM ANTIQUARIUM, et Vita AGRICOLÆ. Folio. Romæ, per Magistrum Stephanum Guillereti de Lotharingiâ Tullensi diœcesi. Kal. Martii, 1515. Leonis X. Pont. Max. anno secundo. Nequis intra decennium præsens opus possit alicubi impune imprimere aut impressum vendere gravissimis edictis cautum est.

Nomine Leonis X. Pontificis Maximi, proposita sunt præmia non mediocria his qui ad eum libros veteres neque hactenus editos attulerint.

Editio integra prima. Char. Rom. cum signaturis sine cust. pagg. partim num. Foll. 242, lin. 40.

PHILIPPUS BEROALDUS Junior, Academiæ Romanæ Præpositus, LEONI X. Pontifici Maximo salutem.

QUIDNAM esse causæ dicam, Pontifex Maxime, quod egregia animorum monumenta quæ sola communem hanc humanarum rerum moriendi sortem effugere posse videbantur, ipsa quoque præteritis sæculis fati contagionem senserunt? Namque ut de plurimis bonis auctoribus taceam qui omnino perierunt, unus Cornelius Tacitus qui res Romanas ab excessu Divi Augusti ad suam ætatem complexus est triginta voluminibus, lacer, et veluti sine capite statua diu jacuit. Nihil misero profuerat Romani imperii res gestas diligenter, fideliter, et floride scripsisse. Nihil eum juverat sequentibus temporibus nactum fuisse imperatorem Tacitum, qui

eum inter suos progenitores annumerari gloriosum duxerit: qui illius historias quotannis multis voluminibus transcribendas ac per bibliothecas disseminandas imperarit, quo pluribus munimentis, pluribus thesauris diuturnitatem gentili suo custodiret. Ac mihi quidem videtur per tot secula Cornelius non tam caput suum perdidisse, quam ultro ipse occultasse. Audiebat enim eam esse ignaviam temporum, eum bonarum litterarum contemptum, ut non modo non quemquam videre, sed ne a quoquam videri quidem dignum esse existimaret. At vero ubi tui pontificatus effulsit alma lux, sese ipse extulit, ad nominis tui vocem caput exeruit. Odor namque tuarum virtutum non viventes modo in venerationem sui commovit, sed ipsos, pene dixerim, intermortuos excitavit. Falleris enim, Leo Maxime, si arbitraris quemquam fuisse per multa secula, qui in istam majestatis altitudinem adscenderit, tam communi omnium mortalium lætitia, tam constanti opinione bonitatis, quique tantam de se commorit expectationem quantam ipse de te concitasti. Etenim anteactæ vitæ incredibilis sanctitas, morum candor, spectata fides in eam spem omnes adducebant, ut unum esse te affirmarent qui, demissus e cœlo per auream illam Homeri catenam, fesso orbi succurrere et posses et velles. In primis vero bonæ artes studiaque ipsa litterarum sibi de te plurimum statim promiserunt. Sciebant enim fuisse te semper egregia in se voluntate, præclara mente: unam modo non affuisse facultatem, quam videbant ista cum dignitate accessisse eamque permagnam. Norant bibliothecam Mediceam, quæ difficillimis Italiæ temporibus parem cum reliqua domus tuæ fortuna senserat calamitatem, a te extorre, ac perquam modicis fortunis, pecuniarum magna vi recuperatam. Viderant ædes tuas nobilibus ingeniis patuisse semper. Meminerant præterea divini illius viri auream esse te sobolem qui bonas litteras jam fugientes revocavit; ex cujus te ortum radicibus affirmabant non posse non consimiles fructus dare: atque etiam tanto uberiores quanto illum ipsum patrem tuum opulentia, majestate, amplitudine superasti. Et, mehercule! huic opinioni (quantum in primordio et quasi infantia pontificatus effici potuit) præclare respondisti. Namque adauctis professorum stipendiis, accitisque undique summis in omni studiorum genere viris, Romanum gymnasium multis ingeniorum luminibus illustrasti. Ac Laurentius quidem parens tuus Johannem Lascarem singularis eruditionis virum in

Græciam misit, quo libros undique conquisitos Florentiam ad extruendam bibliothecam comportaret. Tu vero, qui quod utramque linguam optime calles, ad perfectam eruditionem, litterarum Græcarum cognitionem sciebas esse pernecessariam, eodem Lascare auctore ipsam propemodum Græciam in Italiam quasi in novam coloniam deduxisti. Pueros enim ex tota Græcia in quibus vis ingenii et bona indoles inesse videbatur cum suis præceptoribus Romam evocasti, ut et linguam ipsis nostram commodius nos traderemus, suamque illi nobis liberalius impertirent; ac per hoc seminarium utriusque gentis litteræ altioribus radicibus innixæ transferri ac latius propagari possent. Age vero quanta hoc ipsum laude dignum est, quod propemodum præconis voce ingentia præmia indagatoribus librorum proposuisti, si quos libros vetustas nobis invidit, alicunde e latibulis eduxissent. Quæ venatio Cornelii Taciti hos primos quinque libros, qui per longum seculorum ambitum latuerant, in saltibus Germaniæ invenit: quam tu prædam ad te allatam ac magna mercede comparatam, non velut aliqua librorum sepultura rursus occultasti, sed tanquam verus omnium pater utilitati omnium consultum esse voluisti: siquidem ubi tu totos summa cum voluptate cognovisti (nam post negotiorum fluctus ex antiqua tua consuetudine, aut aliquid ipse legis, aut alios recitantes audis) eos mihi ut ad communem studiosorum utilitatem publicarem tradidisti. Quo nomine, cum ego præter cæteros, quem quod hujus provinciæ rectorem non omnino malum existimasti, laus non parva secutura est, tum boni omnes ad quos hujus beneficii inopinata utilitas latissime proventura est, debere tibi, si grati esse volent, fateantur necesse est. Nam summum ego auctorem, et summe utilem Cornelium Tacitum semper judicavi cum privatis hominibus et optimatibus, tum vero etiam principibus ipsis atque imperatoribus. Etenim cum ex reliquis historicis alii res tantum domi forisque in republica gestas perscribant, ut Sallustius, ut Livius; alii principum vitas ostendisse contenti sint, ut Suetonius, ut Plutarchus; hic unus utrumque munus summo ordine, diligenti cura, magno judicio, multa concinnitate complexus est. His autem quinque libris decem reliquos connectere placuit, ut suo tandem capite Cornelius, suam faciem multo integrior spectandam tuoque munere agnoscendam præberet. Atque utinam alii quoque et permulta linguæ nostræ volumina quæ deperdita sunt jampridem, nunc te

clavum Christianæ cymbæ moderante inveniantur: spondere enim omnibus audeo, ac pro te præstare me vadem, ut quicumque volumen aliquod egregium, ex his ipsis quæ vetustatis injuria interciderunt, repertum ad te attulerit, fore ut tanti auctor muneris non minorem in se tuam sensurus sit, quam hic ipse senserit qui hos quinque attulit, liberalitatem. Nam cum tu multas Laurentii parentis tui excellentes animi dotes nobis repræsentes, nullam te magis exprimere ac referre animadverto quam ut de litteris bene meruisse judicaris: atque id quoque ut reliquas actiones tuas et prudenter instituis et sapienter facis. Etenim Laurentius, quamquam suæ reipublicæ fuerit columnen, Italiam universam quoad vixit prudentia et consilio præstiterit immunem ab incursionibus barbararum gentium et rapinis: regum illustrium toto orbe summam benevolentiam multis officiis sibi conciliarit, fueritque plane vir unus qui de humano genere optime meritis judicari possit; nullam tamen plenior gratiam, nullum ^{*}uberius meritum tulit quam idipsum, quo litteræ sunt eum remuneratæ: memores enim illius in se beneficentiæ, ne ingratae haberentur eum mortalitate ereptum æternitati consecrarunt. Ita nescias utrum majus præsidium litteris attulerit Laurentius, an ab eis majus ipse nomen, amplior dignitas fuerit consecutus. Huic autem instituto et proposito tuo, tam recto tam magnanimo, fortuna quoque ipsa subservire, occasionesque offerre visa est, quibus animi tui nobilissimas cogitationes exprimere posses. Si quando enim clari in litteris viri extitere, affirmare ausim tuis temporibus extare summos; nec in litteris modo, sed in musica, pictura, statuaria, architectura celeberrimos: quorum tu artes liberaliter foves, opera intelligenter laudas, ingenia magnifice extollis. Magna sane fœlicitas hæc est ingeniorum, ut suarum virtutum intelligentem et amantem principem nacta sint. Sed nec principis ejus fortuna minor, qui eo seculo natus sit, quo possit eos habere spectatores et suarum actionum testes qui posteris illas quoque narrare possint incorrupte. Deus igitur Optimus Maximus hanc tibi mentem, hunc animum, perpetuo conservet, incolumitatem quam diutissime tueatur, ut unus post hominum memoriam fuisse pontifex dicaris, qui magni principis numeros absolveris, religionem sanctissime colueris, fontes beneficentiæ in bonorum tantum commoditates derivaris, virtutes demum omnes cognoveris, amaveris, illustraveris. Vale.

PH. BEROALDUS ad Lectorem.

SED quoniam vetus codex, unde hunc ipsum describendum atque invulgandum curavi, pluribus mendis scatet, æquum videtur lectorem in primo quasi operis limine consilii mei, quo in hoc toto negotio sum usus, admonere. Namque errores qui poterant nulla temeritatis nota emendari, consultis primo nonnullis eruditis et acris iudicii viris correxi. At quæ loca in se majorem in corrigendo difficultatem habere videbantur, sicut erant reliqui, appositis interiori margini stellulis quæ vitiosum codicem testarentur. Seposuimus vero libellum in calce quinti libri, in quo per numerum chartarum stellulam ipsam cum suo numero tanquam ad causam dicendam in iudicium vocamus. Ibi dum lector aut dubitationem aut opinionem nostram audiet, vel sententiam approbabit meam, vel meliorem ipse afferet.

OPPIANUS, Anazarbæus. De Naturâ seu Venatione Piscium, libri quinque, Græcè; curante BERNARDO JUNTA, cum ejusdem epistolâ ad MARCUM MUSURUM. Octavo. Florentiæ, in ædibus Philippi Juntæ, Florentini, 1515, mense Julio, Leone Decimo Pontifice.

Editio Princeps. Foll. 72, quorum antepenultimum vacat, et ultimum Juntarum typogr. insigne habet.

BERNARDUS JUNTA, D. MARCO MUSURO, viro doctissimo, s. p. d.

MECUM sæpenumero, vir doctissime, cogitavi, animoque fluctuante non semel revolvi, si quid aut ingenio perquirere, aut industria aggredi, aut viribus perficere possem, quod tibi gratum esse existimarem. At quia nostras enervatas vires minores esse perspexi, quam ut talem provinciam suscipere, susceptamve ad finem perducere possent, nihil hactenus supra vires tentandum esse judicavi. Nunc autem, diis auspiciis, amicorum ope, et tua erga omnes alios, non vulgari benignitate fretus, dum Græcorum pariter ac Latinorum ampliora volumina brevibus enchiridiis claudere paro Oppiani ἀλιευτικῶν βιβλίον abs te, aliisque omnibus literarum haud ignaris maxime laudatum, nostris pulcherrimis typis, ni me φιλαντίας communis fallit error, jamjam tuo nomine cudere tuisque au-

ditoribus, aliisque musarum cultoribus legendum dare visum est. Quinque hujus doctissimi poetæ libros miro ordine distinctos in hoc opere intuebuntur, aureis prorsus literis conscribendos, seu potius memoriæ mandandos, intimisque cordis penetralibus committendos. Ibi piscium omnium quicunque vada Neptuni secant cæcula, loca, mores, inter se prælia, cibos, molem, vitæ longitudinem, multiplicemque venationem, luce clarius inspicient. Ut autem libentius hoc legant opusculum, postquam isthic apud te tribus exemplaribus nostrum, tua ope castigatius redditum fuit, totidem hic quoque apud nos vetustissimis codicibus diligentissime examinatum esse non ignorent. Ornatissimum igitur hunc poetam ἀπ' ἀρχῆς (ut aiunt) ἄχρι τέλους legere οὐκ ὀκνῶσι. Quodsi minora forsitan quam ut te deceant, hæc tibi nostra videbuntur munuscula, non Musuri ingenium singularesque virtutes sed tui Bernardi vires animumque metiri non dedigneris. Vale.

PAUSANIAS, Cæsariensis, Cappadox, Grammaticus et Sophista. Græciæ Periëgesis, Græcè, ex recensione MARCI MUSURI, cum ejusdem Epistolâ Græcâ ad JOANNEM LASCAREM. Folio. Venetiis, in ædibus Aldi et Andreæ Asulani soceri, mense Julio, 1516.

Editio Princeps. Char. Gr. cum sign. cust. et pagg. num. Foll. 144, lin. 55.

OPUS antiquæ raræque eruditionis thesauros continens: multa hic invenies, lector candidissime, recondita, multa scitu pulchra, nonnulla quæ aliubi nondum legisti. Admiraberis autoris accuratam et exquisitam diligentiam, sive narrationem rerum præclare gestarum in fronte voluminum collocet, sive genealogias persequatur, vel ab ovo, ut dicitur, ordiens, vel ad caput usque generis seriem prætexens, sive statuarum tum artifices commemoret, tum eos concelebret, quorum in honore erectæ sunt. Deflebis tot urbium amplissimarum interitum, quas autor opibus fortunisque florentes adhuc memoriæ prodidit, nostra vero ætas solo æquatas intuetur. Indignaberis principes Christianos de minimo quoque Italiæ oppido digladiari inter se, bellorumque calamitatibus cuncta funestare. Peloponnesi autem tam opulentas, tam mercimoniarum

omnium fertiles campos nefariæ Turcarum nationi depopulandos permittere. Huc accedunt crebræ digressiones, per quas autor dum divagatur, innumeros poetarum locos obiter enucleat, earum varietas te mirum in modum oblectans vel invitum detinebit. Cæterum hosce commentarios, etsi non ad unguem emendatos, non usquam enim insanabilibus ulceribus depravati scatebant, codicibus tamen, qui manuscripti circumferebantur, correctiores publicamus, non sine titulis, qui ut supremos marginum vertices amplectuntur, ita quid quæque pagina doceat, breviter perstringunt. Hæc autem a nobis præstari tibi potuerunt, suasore adjutoreque M. Musuro: quem nuper heroicarum literarum decus Venetiis propagantem, Græciæ priscis autoribus, partim illustri juventuti enarrandis non sine laude, partim emendatione castigationeque in pristinum nitorem, quoad ejus fieri poterat, restituendis, Leo X., Pontifex Optimus Maximus, sponte sua nihil tale cogitantem admirabili consensu sacrosanctorum cardinalium in archiepiscopalem dignitatem evexit. Quæ res ut non mediocrem sanctissimo pastori laudem peperit, ita literatis ad bene sperandum certissimum signum erexit.

Μάρκος ὁ Μουσούρος Ἰάνῳ Λασκάρει τῷ πάνι χαίρειν.

ΠΟΛΛΑΚΙΣ ἐθαύμασα τῶν πρὸς τὰ καθ' ἡμᾶς μὲν ἀηδῶς ἐσχικότων, τὰ δ' ἀρχαιότατα μόνον ἐγκωμιάζειν εἰσθισμένων, καὶ τὴν φύσιν τοῖς μὲν παλαιοῖς μητέρα γεγονέναι φιλόστοργον, ἡμῖν δὲ μητρὶαν εἶναι δυσμενῇ σχετλιαζόντων. πᾶσαν γὰρ ἐπιστήμην τε καὶ τέχνην πάλαι μὲν ἠνθηκέναι καὶ ἐς τὸ ἀκραιφνέστατον ἐξηκριβῶσθαι· νῦν δ' ἀπομαραίνεσθαι καὶ κατολιγωρουμένην εἰς τὸ χεῖρον ὑπορρεῖν. τοὺς δὲ τοιούτους ἄλλοις τε ἂν τις ἐλέγξειε ταυτησὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἡλικίας ἀδίκως κατηγοροῦντας, (πολλὰ γὰρ ἐφ' ἡμῶν εὗρηται καὶ θαυμαστὰ ὧν τὴν ἐπίνοιαν ἢ ἀρχαιότης οὐδ' ὄναρ ἔοικεν ἐνθυμηθεῖσα,) καὶ δὴ τῇ κατασκευῇ τῶν γε πολιορκητικῶν μηχανημάτων. αἱ γὰρ τοι πολύστεγοι μὲν ἐλεπόλεις κριοφόροι δὲ χελῶναι, παιδαριώδη νομίζονται ἂν ἀθύρματα πρὸς τοὺς πετροβόλους βασιλίσκους, δι' ὧν τειχομαχοῦντες ἡμεῖς καὶ τὰς οὐρανομήκεις Αἰγυπτίων πυραμίδας καὶ τὰς ἀσφαλτοδέτους Σεμιράμιδος ἐπάλξεις βροντώσῃ καὶ τὰ πάντα πυρπολούσῃ

κυλίνδρου τριταλάντου ρίπῃ κατὰ κράτος ἔλοιμεν ἂν καὶ συγκαταφλέξαιμεν ῥαδίως· δίκην ἐπισκῆπτοντος ἄνωθεν κεραυνοῦ πᾶν τό γε ἀντιτυπῆσαν ἐκπιμπράντος. ἀλλὰ τῶν μὲν πολεμικῶν ὀργάνων τὸ σόφισμα οὐχ οὕτως τῷ πολυμηχάνῳ τῶν ἐξ ὑπογυίου γεγεννημένων ἀνθρώπων ἐπίδηλόν ἐστιν, ὡς τοῖς ἀνδραγαθίᾳ καὶ πολέμων ἐμπειρίᾳ διαφέρουσιν ὀλέθριον ἐξέβη· τὸ γὰρ ἀπώλετο ἀνδρὸς ἀρετὰ καὶ τὸ πολλῶν πολίων ἀπέλυσε κάρηνα ἢ δ' ἔτι καὶ λύσει, εἰς ταῦτ' ἂν τις ἀπιδὼν εἰκότως ἐπιστενάξαι. τὴν δὲ τῶν τύπων καινουργίαν δι' ἧς ἐξ ἑνὸς ἀντιγράφου ὥσπερ ἕκ τινος γονιμωτάτου στελέχους μυρίαί βίβλων παραφυάδες ἀπογεννῶνται, βιωφελὴ τ' οὖσαν καὶ μεγάλων αἰτίαν ἀγαθῶν· τί γὰρ μείζον, τί δὲ τιμαλφέστερον εὐεργέτημα τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων πορίσαι δύναιντ' ἂν οἱ θεοὶ σοφίας τε καὶ γνώσεως ἧς ἴσμεν ὄντα τὰ βιβλία ταμιεῖα, παλαιοὶ μὲν αἰῶνες οὐκ ἐξίσχυσαν ἐπινοῆσαι· χθὲς δὲ καὶ πρῶτῃν ὁ παρὼν βίος ἐξευρὼν, ἐπιστομίζει τοὺς βλασφημοῦντας καὶ διασύροντας τὰ μὴ Κρονίων ὄζοντα καὶ Διασίων. τί γὰρ ἔτι Τριπτόλεμος ἐκθειάζεται; τί δ' ὁ Βοτρυόδωρος θεοποιεῖται; καὶ γὰρ ἐκεῖνοι πορισταὶ τροφῆς ὑπῆρξαν ἢν οἱ ἄνθρωποι προσιέμεθα καθὸ σκῆναι συνεζύγηναι μᾶλλον δ' ἐνεκλείσθημεν ῥευστῷ καὶ συχνῇ ἀναρρώσεως δεομένῳ. τῶν δὲ γε τύπων ὁ Προμηθεὺς τὸ ἔμφυτον ταῖς διανοαῖς ἡμῶν ἀναρρίπιζων σέλας, ἡτοίμασε τὴν ὄντως ἀληθινὴν ἀνθρώπῳ τροφήν δι' ἧς ὥσπερ φυτὰ αἰθέρια καὶ ζωπυρεῖσθαι πεφύκαμεν καὶ τεθῆναι· τῆς οὖν ἀνδρὸς εὐεργεσίας εἴπερ ἄνδρα χρὴ καλεῖν τὸν οὕτω θεῖον ἐσκεμμένον τέχνην, πρῶτοι μὲν οἱ Λατῖνοι γευσάμενοι, ἐνεφορήθησαν ἄχρι κόρου. πολλαπλασιάσαντές τε τὰ συγγράμματα τῶν παρ' ἑαυτοῖς σοφία καὶ δυνάμει τοῦ λέγειν διαπρεψάντων, ἐντελεῖς τῶν πεπαιδευμένων ἐκάστῳ παρεσκευάκασιν βιβλιοθήκας. ἔπειτα δὲ καὶ οἱ περὶ Χαλκονδύλην καὶ σὲ τοὺς αὐτόχθονας τῆς πρεσβυτέρας Ἑλλάδος καὶ τοῖς Ὠγυγίοις ἐκείνοις ἥρωσιν ὁμοσπόρους, ἐπεχείρησαν ἡμεδαπῶν ἐν τυπώσει βιβλίων. πολλὰς τε Ὀμήρων καὶ Λουκιανῶν Ἀπολλωνίων τε καὶ ἐπιγραμματογράφων ποιητῶν δαψιλῶς ἐπιδόντες τοῖς φιλέλλησιν ἑκατοντάδας, ἐπηνέθησαν διαφερόντως. Τούτους Ἄλδος ὁ πολύτλας διαδεξάμενός τε καὶ ζηλώσας, πάσῃ τε δυσχερείᾳ ὁμόσε χωρήσας συμπραττόντων αὐτῷ καὶ συνενεργούντων τῶν Ἑνετίησι φιλοσοφούντων τῆς Ἑλλαδικῆς μούσης τροφίμων, μεγάλα τῷ ὄντι κατώρθωσε, καὶ ἦν τις ἐπικῶς καὶ μὴ πρὸς ἀπέχθειαν ἐξετάζειν ἐθέλη τὰ πράγματα, πολλῶν καὶ καλῶν εὐεργετημάτων ὑπῆρξε τοῖς λόγων ὀρεγομένοις, τῶν μὲν ποιητικῶν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀπάντων

καὶ ῥητορικῶν ἡμῖν μεταδούς, τὰ δ' εὐρισκόμενα τῶν τ' Ἀριστοτέλους καὶ Πλάτωνος, εἰς φῶς ἀναγάγων. Ἄλδου δὲ τελευτῇ λίαν ἄωρῳ καὶ τοῖς λόγοις ἐπιζημίῳ μεσολαβηθέντος, συνέβαινε τῶν Γραϊκοτύπων τὴν δαιδαλουργίαν χηρεῦειν· οὐ μὲν, ἀλλ' Ἀνδρέας Ἀσυλλαῖος, οὗ δαπανῶντος οἱ περὶ τὸν Ἄλδον χρημάτων καθ' αὐτοὺς ἐνδεεῖς ὄντες ἐτυπούργουν, πάλοι διεγνωκῶς τὰ φροντιστήρια τῶν ἐλλογίμων ἀνδρῶν, παντοδαπῶν καὶ δυσευρέτων μεστὰ ποιῆσαι βίβλων, οὐδὲν τῆς πρὶν ὑφῆκε προθυμίας, ἀλλὰ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τῇ πολυμαθεστάτῃ τοῦ Πausanίου συγγραφῇ περιήγησιν μὲν Ἑλλάδος ὑπισχνουμένη καὶ πάσαις ταῖς Ἀτθίδος τε καὶ Πελοποννήσου μοίραις ἐπεξιούσῃ, μυρίας τε κώμας καὶ πόλεις εὐδαίμονας ὧν οὐδὲ τὰ ἐρείπια νῦν λείπεται καταλεγούσῃ, καὶ πολλῶν μὲν ἱστοριῶν τῶν οὐ παντὶ προχείρων ἀλλ' ὧν μεγάλη σπάνις γεμούσῃ, πολλὰ δ' ὁδοῦ πάρεργον ἀξιωμακόμενα παρενειρούσῃ καὶ τῷ συχρῶ τῶν ἐπεισοδίων ἀποφευγούσῃ τὸν κόρον, καὶ ὅλως τὸ κράτος καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν εὐημερίαν τῶν τόθ' Ἑλλήνων ἐνδεικνυμένη, τέλος ἐπέθηκε σὺν θεῷ. Ταύτην δὲ σοὶ μάλιστα πάντων τὴν βίβλον προπεῶδες ἦν ἀνατεθῆναι· σὺ γὰρ τῶν ἄλλων τὰ καθ' ἑαυτοὺς σκοπούντων, κοινὸς ἀπανταχοῦ τῶν Ἑλλήνων καθίστασαι προστάτης, σὺ ὥς οὐδεὶς ἕτερος ὑπὲρ τῆς Ἑλλήνων σωτηρίας ἐγρήγορας, πᾶσι τοῖς καιροῖς ἐπακολουθῶν καὶ πάντα κάλων σείων, καὶ νῦν μὲν Κελτῶν βασιλεῖς, νῦν δὲ Ῥώμης ἀρχικράτορας, θεραπεύων, ἐφῶτε τοὺς Ἕλληνας ἀπαλλαγέντας τῆς πικροτάτης καὶ χαλεπωτάτης δουλείας εἰς ἐλευθερίαν ἐξελεσθαι· τοῦτου γὰρ ἐφίεσαι μόνου, τοῦτου φροντίζεις, τοῦτο νυκτὸς καὶ μεθ' ἡμέραν ἐννοεῖς, ὑπὲρ τοῦτου καὶ τοὺς ἐσχάτους κινδύνους ὑποσταίης ἂν, καὶ μυρίων ἂν θανάτων καταφρονήσῃς γενναῖος ὢν. Πρὸς τοῦτο πάντα σου τὰ πολιτεύματα τείνει. πρὸς τοῦτο γ' ἡ μεγαλοπρεπὴς καὶ μηδαμῇ χαμαίζηλός σου φύσις ἀνακλίνασα τὴν ψυχὴν ἀτενὲς ἀφορᾷ· τῆς γοῦν περὶ τὸν ἀρχιερέα τὸν ἄκρον ἀνακοινουμένους ἐκάστοτέ σοι περὶ τῶν μεγίστων, οὐ παύη παροξύνων, προστῆναι μὲν τῆς εὐσεβῶν διαλλαγέντων πρὸς ἀλλήλους ξυμβάσεώς τε καὶ ὁμονοίας, προστῆναι δὲ τῆς πάλοι θρυλλουμένης τε καὶ ποθουμένης τῶν σταυροφόρων συνωμοσίας καὶ κατὰ τῶν ἀσεβῶν ἐπιστρατείας· αἰσχρὸν τε εἶναι λέγων τῆς Εὐρώπης ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς, περὶ μὲν ἐνὸς ἢ καὶ δυεῖν πολιχνίῳ δυστήνοι, τοσαῦτ' ἔτη ταλαιπωρεῖσθαι πολεμοῦντας, στάσεις τε καὶ σφαγὰς καὶ ταραχὰς ἐν Ἰταλίᾳ ποιοῦντας, καὶ τῶν Χριστιανῶν αἵματι καταμαίνοντας τὰ ρεῖθρα τῶν ποταμῶν· τοσαύτας δὲ πόλεις καὶ χώρας

παμφορωτάτας καὶ συνοικίας καὶ προσόδους διατελεῖν προῖεμένους καὶ καρποῦσθαι τοὺς ἀθέους ἔαν, καὶ ταῦτα ῥάδιον ὃν εἶπερ πότε καὶ νῦν ἀπάσης αὐτοὺς τῆς Ἀσίας ἐκβαλεῖν ἐκνευρισμένους ἤδη ταῖς συνεχέσιν ἤτταις, καὶ μὴ πάντως ἔχοντας ἀστασιάστως· τοὺς μὲν γὰρ τῷ Βυζαντίου τυράνῳ τοὺς δὲ τῷ δυνάστη τῆς Περσίδος, ὡς ὀρθοτέρας ἔχειν περὶ τοῦ θείου δόξας νομιζομένῳ προσκείσθαι· καὶ οὐχ ὑπὲρ μὲν τοῦ σῶσαι τὴν Ἑλλάδα πονεῖς, τῶν δὲ καθ' ἕκαστον Ἑλλήνων ὑπερφρονεῖς· ἀλλὰ καὶ πρεσβεύων Ἐνετίησι μηδένα τῶν ὁμόθεν τῆς γε σῆς ἐλευθεριότητος ἀπείρως ἔχειν ᾧ δεῖν· τῶν μὲν γὰρ τὰς θυγατέρας ἐξεδίδους εἰς γάμον, προῖκα πορίζων τὴν προσήκουσαν ἐκάστη· τῶν δὲ τοὺς υἱοὺς φύσεως μὲν μετεिल्χότας πρὸς τὸ μανθάνειν ἐπιρρέπους, τῷ δὲ πενία σφόδρα παρενοχλεῖσθαι καὶ μήθ' ὅπως ὠνοῖντο βιβλία, μήθ' ὅπως τὰ δίδακτρα τοῖς καθηγηταῖς ἀποτίνοιν ἔχοντας, ἢ σὴ φιλανθρωπία καὶ γενναϊότης ἀμερίμους τῶν ἀναγκαίων ἐποίει φιλοσοφεῖν· ἐὼ λέγειν τὴν θύραν ἧς ᾠκεις οἰκίας, ὡς πᾶσι μὲν ἀνέωκτο τοῖς δεομένοις οὐχ ἡκιστα δὲ τοῖς Ἑλλησιν, ὧν οὐδεὶς ἐκεῖθεν ἀγέραςτος ἀπῆλθεν. ἀλλ' ἢ ποικίλων ἐδεσμάτων τραπέζης ἀπολαύσας, ἢ τὸ βαλλάντιον ἐμπλήσας ὧν ἐδεῖτο στατήρων ἀργυρῶν τε καὶ χρυσῶν· καὶ νῦν ἐν Ῥώμῃ διατρίβων τιμώμενός τε καὶ θαυμαζόμενος ὑπὸ τῶν ἐκεῖ, πρόξενος ὡς ἀληθῶς γέγονας τῶν Ἑλλήνων· τοῖς μὲν ἀφικνουμένοις, πολλάκις ὑπὲρ δύναμιν δωρούμενος, τῶν δ' ἀπόντων ἐπιμελούμενος, τοὺς δὲ φιλτάτους τοῖς περὶ τὸν κρατοῦντα συνιστάς. Θαυμαστὰ μὲν οὖν καὶ ταῦτα σημεῖα δόξειεν ἂν τῆς σῆς πρὸς τοὺς Ἕλληνας εὐνοίας· ὃ δ' ἐρεῖν μέλλω, πᾶσαν ὑπερβέβληκε καλοκαγαθίας εὐφημίαν· ὁρῶν γὰρ ἐνίοις τῶν ἡμεδαπῶν διὰ τὴν πολυετὴ δουλείαν οὕτω μὲν ἐπιλαθομένους εαυτῶν ὡς μηδέ ποτ' ἀνανήφειν καὶ μηδεμίαν ὅλως τῶν προγόνων ἔχειν ἔννοιαν, ἀλλ' ἐθελοκακοῦντας πολιτικοῦ βίου παιδεύσεώς τε καὶ ἀγωγῆς ὀλιγώρως ἔχειν· οὕτω δὲ κακοδαιμονᾶν, ὡς αὐτοὺς μὲν ἀπαιδευσίᾳ συζῆν καὶ τετυφῶσθαι· ἐν μόνον ἡγουμένους εἶναι σοφὸν καὶ διαρκέστατον τῆς ἐς οὐρανὸν ἀναβάσεως ἐφόδιον τὸ μήτ' ἐλαίου γεύεσθαι μήτ' ἐναίμων ἰχθύων, ἐν αἷς νηστεύουσιν ἡμέραις· τοῖς δὲ παιδείας ἐρασταῖς φθονεῖν ἐκ τοῦ προφανοῦς τῶν ποιηταῖς ἢ φιλοσόφοις ἐνασχολουμένων εὐθὺς καταγινώσκοντας πολυθεῖαν, τοιοῦτό τι πρὸς τὴν θεήλατον ταύτην ἡμῶν μεμηχάνησαι συμφοράν· ὡς γὰρ μὴ παντάπασιν ἀποσβεσθῇ τὸ σῶζόμενον ἔτι τῶν Ἑλληνικῶν λόγων καίπερ λίαν ἀμυδρὸν ὃν, οὐκ ὀλίγους ἐκ τε Κρήτης, ἐκ τε Κερκύρας, καὶ τῶν παραθαλασσίων τῆς Πελοποννήσου μετε-

πέμψω νεανίσκους τῶν μήτε φύσιν ἀγεννῶν μήθ' ὑπὸ χάσματος καὶ νωθρότητος ἐκνεαρκωμένων, ἀλλ' ἀγχινοῖα τε περισήμων καὶ τὸ ταλαίπωρον ἐχόντων ἐν τῇ ψυχῇ· οἱ νῦν ἐν Ῥώμῃ μήτε στέγης μήθ' ἱματισμοῦ, μήτε τροφῆς ἀποροῦντες, μήτε σοφιστῶν ἐστερημένοι τῶν διδάσκειν καὶ βουλομένων καὶ εἰδόντων, θαυμαστὸν ὅσον περὶ ἄμφω προκόπτουσι τῷ λόγῳ τοῦ πάντ' ἀρίστου καὶ μεγίστου Ῥώμης ἀρχιερέως Λέοντος δεκάτου χορηγοῦντος. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν αὐξήθεντες καὶ παιδευθέντες εἰ μὴ μέλλοιεν δίκην ἀγνωμοσύνης ὀφλήσειν, τὴν ἐπίδειξιν ὧν ἐκμεμελετηκότες ἔσονται λόγων, ἐκ τῶν ἐγκωμίων ἐνστήσονται τῶν κατὰ σου· καὶ γὰρ ἐμμέτρως ἄδοντες καταλογάδην τε συγγράφοντες, κηρύξουσι τὴν λαμπρότητα τοῦ γένους ᾧ σὺ μάλιστα δίκαιος εἶ σεμνυνόμενος· ὑμνήσουσι τῶν προγόνων σου τῶν πανσεβάστων τῆς Ἑλλάδος αὐτοκρατόρων τὴν ἀρετὴν· οὓς ὡμῶς διεδέξαντο καὶ ἀπανθρώπως, οἱ διὰ τὴν σφετέραν αὐτῶν μοχθηρίαν, τὸ μὲν Τούρκων ἔθνος τηλικούτον καταστήσαντες ἡλίκον ὀρώμεν, τὸ δ' ἡμέτερον ἐκ βάρων καθελόντες· μνημονεύουσιν ἧς ἔτυχες ἀγωγῆς, ἄντικρυς ἐλευθερίου, καὶ τοῖς εὐγεγόνουσι προσηκούσης· ἀποκαλέσουσί σε πατέρα τῶν λόγων· καὶ τῆς Ἰπποκρήνης ἀνακαινιστὴν τῆς Ἑλληνίδος, ἅτε δὴ παρημελημένην ἤδη παρ' Ἑλλήσι τὴν ποιητικὴν δύναμιν ἀνασώσαντα καὶ μετὰ πολλὰς ἐτῶν περιόδους πρῶτον ἄξια μουσῶν οἶόν τε γενόμενον ᾗσαι· τοῦτοις προσθήσουσι τὸ μέγεθος τῶν πολιτευμάτων καὶ τῆς φύσεώς σου τὸ περιδέξιον· πεφηνέναι γάρ σε μὴ μόνον ἐπιτήδειον ὄντα προστετηκέναι τοῖς βιβλίοις· ἀλλὰ τοιαύτης μετείληχότα συνέσεως, ὥς καὶ πράξεις βασιλικὰς ἐπιτραπήναι, καὶ ἔθνεσιν ὅλοις καὶ πόλεσιν εὐνομουμέναις χρήσιμον ἑαυτὸν παρασχεῖν μεγάλων πραγμάτων προστασίαν ἐγκεχειρισμένον. οὐ σιωπήσουσί γε μὴν οὐδὲ τὸ εὐχαρι καὶ ἡμερον καὶ φιλάνθρωπον καὶ εἰλικρινὲς καὶ ἀκίβδηλον τῶν τρόπων τῶν μήθ' ὑπὸ βασκανίας μήθ' ὑπὸ γλισχρότητος διεστραμμένων, ἀλλὰ παντὸς μικροπρεποῦς πάθους ὑψηλοτέρων. τελευτώντες θαυμάσουσί σου τὸ ἀνεξίκακον καὶ τὸ ποτὲ μὲν ἐχέμυθον καὶ μυστηριώδες, ποτὲ δὲ βραχυλόγον καὶ στρογγύλον, καὶ πρὸς τὰς ἐξαίφνης ὑπαντήσεις εὐστοχόν τε καὶ καίριον τῆς γλώττης ἐν ὀλίγαις μὲν λέξεσι πολλὰ σημαινούσης, ἀπλῶς δὲ μὴ προπετοῦς ἐς τὸ κακῶς εἰπεῖν τοὺς ἄρξαντας χειρῶν ἀδίκων ἢ καθάψασθαι πικρῶς τῶν ἀμαρτανομένων· ὃ δὴ σοὶ τοσαύτην περιεποίησεν εὐτυχίαν, ὥς μήδενα τῶν πάντων ἀνθρώπων οἷς ἐχρήσω, μήτε δυσμενῶς ἔχειν πρὸς σε, μήτε μισεῖν τὸ παράπαν τὴν ἱεράν σου

κεφαλὴν· τοὺς μὲν οὖν παῖδας ἐλπίζομεν, ἐπειδὴν ἰδέαν λόγου πανηγυρικὴν ἀρμοσθῶσι τῶν σῶν ἀρετῶν ἐφικέσθαι δυναμένην, ταῖς καλλίσταις τῶν φροντισμάτων ἀπαρχαῖς ἀμείψεσθαι τὸν εὐεργέτην· ἡμεῖς δ' οἷς πάνυ φαύλως καὶ ἀσθενῶς ὁ λόγος ἔχει, τῶν μειζόνων ἢ καθ' ἡμᾶς ἀφέμενοι, τῆς διανοίας πρὸς τὴν περιλάμπουσαν οἶον αὐγὴν τοῦ μεγάλου Λασκαρέως δόξαν μὴ τολμώσης ἀντιβλέπειν, γονυπετεῖς εὐζόμεθα τῷ πάντ' ἐφορῶντι καὶ κυβερνῶντι θεῷ, ἵν' εἴπερ οἶόν τ' ἐστὶ περιαλγῆσας τῇ ἀνεκδιηγῆτο πανωλεθρία τῶν ἐλεεινῶν Ἑλλήνων, τῶν πρὶν μὲν στρατηγίαις καὶ νομοθεσίαις ἐπιστήμαις τε καὶ τέχναις πολυειδέσι καὶ ταῖς εἰς ἅπαντα τὰ πέρατα τῆς γῆς ἀποικίαις τὸ ἀνθρώπειον γένος παιδευσάντων τε καὶ νουθετησάντων, ἡμερωσάντων τε καὶ κατακοσμησάντων, νῦν δὲ φθόνῳ καὶ ἐπηρεῖα τῆς κακῆς τύχης μήτ' αὐτοκρατορικοῖς σκῆπτροις ἐρειδομένων μήτε πατρίδα (φεῦ τῶν κακῶν) ἢ πόλιν αὐτόνομον ἐχόντων, ἐς βαθὺ καὶ μακρὸν καὶ λιπαρὸν γῆρας διασώζῃ καπὶ δέκα παρατείναντας γενεὰς ὑγιεῖς διαφυλάττη Λέοντα τὸν ὑπέρτατον ἱεράρχην καὶ σε· τοῦ μὲν γὰρ παρορμῶντος τοῦ δὲ κατορθοῦντος ὑμῶν, ἐλευθερωθήσεται μὲν ἡ Ἑλλάς· οἱ δὲ φιλομαθεῖς καὶ φιλοθεάμονες, ἐμφιλοχωρήσουσιν ἀδεῶς τῇ Πελοποννήσῳ τῶν βαρβάρων ἄρδην ἀφανισθέντων· καὶ τὸν Πausaniān ἀνὰ χεῖρας ἔχοντες ἀνέσεως χάριν, περιοδεύσουσι τὰ πάντα κύκλῳ· τὰ τε συγγεγραμμένα τιθέντες τῶν ὀρωμένων ἐγγὺς, μεγάλης ἐμπλησθήσονται τῆς ἡδονῆς.

Εὐτύχει. Ἀπὸ Βενετιῶν, μηνὸς Μαΐου εἰκάδι.

STRABO, Cappadox. De Situ Orbis libri xvii. Græcè, ex recensione BENEDICTI TYRRHENI, cum ejusdem Epistolâ ad ALBERTUM PIUM. Folio. Venetiis, in ædibus Aldi et Andreæ Soceri, mense Novembri, 1516.

EDITIO PRINCEPS. Char. Gr. cum sign. et num. pp. 366, cum titulo 1 fol. Indice 12 foll. Erratis ac Epistolâ 1 fol. et 1 fol. in fine. Lin. 55.

BENEDICTUS TYRRHENUS ALBERTO PIO, Carporum Principi s. p. d.

EX multorum sermone animadverti, Alberte Pie, incredibilem suavitatem cum tui ingenii tum morum, atque adeo te omnem laudem ducere ac omnem commendationem, vel a rerum omnium prudentia vel ab animi beneficentia; tum idipsum

perdidici ex literis Aldi Manutii, quas ad te scripsit paucos ante annos quam migraret è vita. Hæ enim in lucem prolatae sunt ac leguntur perspicua quadam admiratione omnium hominum. In quibus multa commemorata sunt de te, cum magnifice tum prudenter. Cujus quidem viri immaturo interitu optimus quisque non potuit non dolere vehementer. Occidit enim sapientissimus vir alienissimo tempore omnium bonorum. Occidit cum viris bonis suarum laudum gloria perfrui licuisset, ac jam pateret aditus ad omnes honores, tum cum amissa ornamenta repararentur Latinæ linguæ. Neque vero ullum tempus fuit jam inde a perdita re Romana quo majora incrementa ceperit dicendi virtus, quam quæ consecuta sunt vivente Aldo; nimirum hujus laboribus multis atque autoritate perfectum est, ut hæc studia virtutum colantur vehementius in orbe terræ. Nihil enim unquam loci relictum est à sapientissimo viro, vel socordiæ vel inertiae ad reparanda amissa omnia eloquentiæ ornamenta. De quo præclare dicere possemus quod de Augusto dictum accepi-mus, qui fuerit urbis suæ Romæ altricis, atque matris aureus par-tus. Sed omnis ille honos, quem ex tanta re est consecutus, consecutus est autem quam amplissimum, magna ex parte in te ipsum redundat. Ita enim semper laudato viro probitas tua ac singularis virtus est visa admirabilis, ut illa gloria quam adeptus est dicendo, omnis illi parta sit ex tuarum laudum ex-cellentia. Quæ tantum commodorum ætati nostræ attulerunt, ut non unius tantum viri sapientiæ fuerint initia, sed totius urbis Romæ felicitatis. Jam vero, extincto lumine totius Græciæ, quod quidem per Aldum revixit, nonne et hæc liberalitas tua in Græ-ciam late patuisse videbitur? Non modo suscipiendorum labo-rum tua virtus fuit causa, ad quos illum convertit Italiæ salus, verum etiam virtutis ac omnium honorum quos vir ille egre-gius adeptus est; adeptus est enim omnem laudem ac omnem summam gloriam. Hæc tamen laus ac gloriæ splendor à tua virtute, quasi bonorum omnium parente, ad illum confluunt. Quamobrem non mihi minus prudenter quam eleganter dici vi-detur, quod in ore sæpe est Andreæ Asulani, cum à te ad bonos omnes tot commoda venerint. Nam, inquit, si quicquam boni est hac ætate, qua incidimus in tot mala, nimirum te esse huic rei caput. Ego equidem harum virtutum beneficio provocatus,

planè mihi gloriosum fore arbitrabar tentare si quis aditus pateret ad amicitiam tuam. Præsto fuit atque adjuvit initam animi rationem fortuna. Tum hujus benevolentia perfectum est, ut ambirem tuum studium, ea animi virtute, quæ in te tanta est, ut non modo humana verum etiam divina in ea commendatio esse deberet. Itaque sub tuo nomine referre volui in apertum, quæcunque descripta sunt ab Aldi librariis monumenta Strabonis philosophi et scriptoris locorum omnium ac omnium gentium. Hæc una occasio sese obtulit, quæ est visa maxime omnium apta, ad tuam benevolentiam comparandam. Neque ullum ante tempus fuit, ad id quod jandiu paro, mihi magis expetendum, quam hoc inquam ipsum. Quo tempore consultum est non minus voluntati meæ quam divini philosophi ornamento. Qui enim honestus iste labor, ac exquisita Strabonis eruditio, si virtuti honos sit, majoribus unquam præmiis potuisset decorari, quam virtutis tuæ excellentia? Mihi vero nunquam sum visus quicquam vel sensitisse prudentius vel fecisse honorificentius. Nam si ad hanc locorum peritiam, quam inquit Strabo, opus est usu ac rerum divinarum scientia, hæc animi ornamenta, in quo homine summa sunt? Certe in te uno eximia sunt ac præclara hæc munera divinarum literarum. Tum quæ a me animi ratio suscipi unquam potuerit, quæ majorem laudem mereretur, quam quæ suscepta est deliberatio, viro regio hæc monimenta dicandi? Quid enim tam regale est, quam locorum ac gentium peritiam habere? per quam reges ac viri regii cognomina sapientum adepti sunt, ac ita adepti, ut nulla ætas posthac sit tacitura de illorum sapientia. Hæc etiam res non modo est ad amplificandam gloriam, sed etiam ad propagandum imperium atque constabiliendum; cujus quidem dignitatem sustinere, ac ornamenta conservare, non modo regum est sed imperatorum. Nemo igitur est qui non approbare possit hanc dedicationem tibi factam fuisse auspicato. Nunc illud silentio præteriri non potuit, mihi dubium non esse quin in emendando potuerim errare. Res sic est, ut sine aliquo mendo scripturæ esse non possit, quamvis accurate ageretur ab exquisitissimis judiciis, et a viro prudenti, ac qui se exercuerit in hac arte omne ætatis suæ tempus, propter immensum laborem ac artem lubricam. Quam quidem ego soleo comparare cum re rustica. Diligens agricola qui cupide agrum colat,

tametsi non parcit operæ, neque satis unquam habet agrum excolere, alio item die si revisit agrum, semper quo pacto nitere possit animadvertit. Quanquam id studium in quo occupati sunt agricolæ, minus periculosum est ac minus invidiosum; cum terra enim illis habenda ratio est, quæ parens est omnium atque alatrix. Sed qui præsumunt huic negotio, cum partu terræ nefando, hujusmodi sunt isti librarii qui interturbant omnia ac commiscent, nihilque non faciunt ut omnia nimis mature conficiant; sicuti solet fieri in re rustica: nec plus censent se sapere quam dominum. Contra evenit in hac re nostra, quam si sero feceris, bene facias necesse sit. Proinde si quod mendum scripturæ animadversum erit, nemo me onerare debet maledictis, in qua enim re mihi odium excitavi? præsertim cum nunquam defuit vel mea fides vel meum studium. Errato sit oro venia, si in tanta festinatione aliquantum delapsi sumus, et pro communi in bonas artes benevolentia corrigant boni viri. Recto autem (erunt omnino quæ jure ac merito laudari poterunt) nulla laus expetitur, sed tua tantum erga me benevolentia. Vale.

XENOPHON, Atheniensis. Cyropædia, et opera reliqua, Græcè, ex recensione EUPHROSYNI BONINI, cum ejusdem Epistolâ ad LAURENTIUM SALVIATUM. Folio. Florentiæ, in ædibus Philippi Juntæ, 1516.
 Editio Princeps. Char. Gr. cum sign. et cust. sine pagg. num. Foll. 190, lin. 52.

EUPHROSYNUS BONINUS LAURENTIO SALVIATO, JACOBI filio, LEONIS Decimi Pontificis Maximi nepoti, Patrono suo, εὖ πράττειν.

HOMINI hominem, optime Laurenti, natum esse, et veterum auctorum dicta confirmant, et rerum omnium magistra experientia docet. Hoc diu cogitans, hoc mente animoque volutans, Philippus noster Junta, bibliopola, omni ingenio, sumptu, labore, cura, ac diligentia, studiosis juvenibus opem ferre conatus est. Quamobrem pulcherrimos typos nactus Latinorum auctorum tot brevibus enchiridiis volumina clusit, quæ nunc si omnia recensere vellem, incepto opere, fessus ab incepto turpiter desistere

cogerer. Nam non cœlo tot fulgent sydera, non vere tot virent frondes, non æstate tot pallent aristæ, non autumnno tot Bromius præbet racemos, non hieme tot madet terra guttis, quot nobis acrius castigata, diligentius recognita, multisque vetustis codicibus collata Latina dedit volumina, mox Latinis Græcam linguam apprime utilem, utque vera fatear, necessariam esse ratus, idem nobis in Græcis quoque auctoribus præstare volens Chrisoloræ manuel grammaticen magno sumptu sibi paratis, nullisque aliis secundis typis cudere non dubitavit: dein Constantini Lascaris, quem inclita quondam genuit Bizantium, grammatices non inutile protulit opus: his Theodori quadripartitum opus adjecit, nec etiam Apollonii grammatices necessaria præcepta neglexit. His doctam Hermogenis rhetoricen adiunxit, Hesiodi Theocritique non immemor, dein Aristophanis comedias aggressus binas ex Urbinatæ bibliotheca prioribus adjecit, dein Æschili quot habere licuit præbuit tragœdias. At modo quia 'non omnes (ut Maronis nostri dicta in medium afferam) arbusta juvant humilesque miricæ,' melioribus intentus auctoribus Xenophontis opus doctissimum sane proxima apud illum foetura natum doctioribus legendum dare non erubuit: hic ille est qui Lacedæmonum rempublicam, Cyripedian, aliaque multa litteris mandavit. Quæ omnia nunc brevi Philippus noster volumine perstrinxit. Sed quia majora se tentasse novit quam illum forsantentare deceret dum sævos detractorum, nec injuria, dentes timet, hoc tibi opus dicare, hoc tuis auspiciis munire, hoc tuo numine tueri, hoc tibi dicatum prodere minime dubitavit. Quod si tibi gratum esse intelliget, Dionysii de Divinis nominibus deque Angelica hierarchia incepto operi summam mox alia tentaturus imponet manum. Hæc interim et lege, et vale, nostri non immemor. XII. Julii humanæ reparationis anno M.D.XVI. Leonis papæ nostri anno quarto.

LIBANIUS Antiochenus, Rhetor et Sophista. Preludia Oratoria, et Declamationes, cum vitâ LIBANII Græcè; ex recensione CÆLII CALCAGNINI cum ejusdem Epistolâ ad SOTERIANUM Capsalem, et tabulâ. Hæc omnia JACOBI BOIARDI Campsoris impensis acta sunt. Ferrariæ, per Joannem Maciochum Bondenum, IIII. mensis Augusti, 1517. Quarto.
Editio Princeps. Char. Gr. cum sign. et pagg. num. Foll. 8 pref. 248, lin. 28.

Τῷ ἐκλαμπροτάτῳ ἀρχηγῷ, εὐλαβεστάτῳ τε κυρίῳ Ἰππολύτῳ Ἑστένῃ, τῆς ἀγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας Ῥώμης διακόνῳ καρδιναλίῳ, Σωτηριανὸς Καρφάλης, χαίρειν.

ΠΛΕΙΣΤΑΣ μὲν, ὃ θεοφιλέστατε κύριε, τοῖς τὴν ἀρχὴν δεινοῖς μετὰ παιδίαν καὶ ἀρετὴν ἐξευρεῖν πολλὰ πεπονηκόσι, τοῦ τε ζῆν ἡμῖν ταύτην κατὰ λόγον προτιθεῖσι, τοὺς φιλομαθεῖς εἰδέναι χάριτας, ἧς παντί που ἰδεῖν ἔξεστι, ῥαδίως τὸν ταύτην ἰχνεύοντα ἅπασαν ἐκ τῆς ψυχῆς κακίαν ἀπώσασθαι, καὶ τουτὶ ὅσον οἶόν τε τὰνθρώπῳ οὐς μικρῷ βάρει σῶμα περικείμενον τῇ ταύτης κουφότητι κἀνταυθὶ περιπολούμενον ἰσόρροπον διαπράξασθαι, πρὸς ταῦτοις δὲ καὶ τοῖς μὴ φεισαμένοις οὔτε τι πόνου οὔτε τι δαπάνης, ἐκ τοῦ μάλιστα δὲ διαφόρων τούτους εὐπορεῖν βιβλίων πεπονηκόσι ταὐτὸν ὀφείλιν δέον εἶναι νομίζω. μᾶλλον δὲ τῷ φιλοσοφωτάτῳ καὶ πάσῃ ἀρετῇ κεκοσμημένῳ, φιλαυσονίῳ καὶ φιλέλληνι κυρίῳ Ἰωάννῃ τῷ Δάσκαρι, ὃς πολλὰ μὲν δὴ κекινδυνευκῶς, οὐκ ὀλίγα δὲ χρήματα ἀναλωκῶς, πᾶσαν Ἀσίαν διαβέβηκεν, καὶ πάντοθεν Ἑλληνιστὶ, ὥς ἔπος εἰπεῖν, ἅπασαν τὴν ἐγκύκλιον συναθροίσας παίδευσιν ταύτην τ' ἐς Ἰταλίαν κομίσας εὐμενῶς τοῖς Αὐσονίοις γε πᾶσι προτέθηκεν. οὐχ ὥς σοφίας χρήζουσι, οὐ γὰρ εἴ μοι δέκα στόματα καὶ γλῶτται ἦσαν, καθ' Ὅμηρον, τὰ τῶν ποιητῶν, ῥητόρων τε καὶ φιλοσόφων δυναίμην συναριθμῆσαι ὀνόματα, ἀλλ' ὥς ἔτι καὶ τῶν Ἑλληνικῶν χαρίεντα μαθημάτων πρὸς τοῖς ἰδίῳις Ἀττικῶν θύμῳν ὀζόντων ἀναγευσσομένοις. χρή δ' ἔτι καὶ τῷ μακαρίῳ κἀντεῦθεν ἐπιτηδείως ἔχειν Ἀλδῷ ἀποβιώσαντι, πᾶσαν δαπάνην καὶ πόνον περιειδότι, καὶ τοῖς φιλομαθεῖσι, διορθώσει κἀπιμελείᾳ πλείστη τοῦ λογιστάτου κυροῦ Μάρκου Μουσούρου Ἐνετίῃσι δὴ φιλοσοφούντος, οὐ χρήμασι, μᾶλλον δὲ τῇ τῶν σπουδαίων εὐνοίᾳ, τοῦτο πεπονηκότος, ἀφθονίαν ἄχρι τοῦ νῦν βιβλίων Ἑλληνικῶν παρασχόντι. Λιβανίου γοῦν σοφιστοῦ πολλὰ καὶ

διάφορα συντεθηκότος συγγράμματα, ἐν ἀδήλῳ κἀφανεί τόπῳ τῷ χρόνῳ διακείμενα, Ἄλδος μὲν ὁ πολύτλας πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰς τούτου ἐπιστολὰς ἐντετύπωκεν Ἀποστολίδης δ' ὁ τῆς Ἐπιδαύρου Ἀρσένιος, ὃν ἐπαινῶν κατὰ Γρηγόριον τὴν ἀρετὴν ἐπαινέσομαι, ἐν αὐτῷ γὰρ θείας ἀρετῆς πόθος ἐνδύεται, καὶ ὥς γε τοὺς τῶν Γραικῶν ἐν Ἀσίᾳ παίδας προσέτι, ὥς εἰπεῖν, μόνος τὰ μέγιστα ἦν ὠφελικῶς, ἀφθόνως τούτοις αἰεὶ διδαχὴν ἀμισθί τε ἱκανὴν παρεχόμενος, τὰς αὐτοῦ μελέτας ἐν τινι βιβλίῳ σεσηπότι ἐφευρηκῶς, καὶ τὸ τούτου ἡδὺν λέγειν διαλογισάμενος, τὰς τε ἐφευρέσεις τῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις ποικίλων ὑποθέσεων, τὰ τε παντοῖα τῆς ῥητορικῆς σχήματα, ἃ γε ταῖς ὑποθέσεσιν αὐταῖς ἀναδεικνύει, καὶ ἕτερα οἷς ἂν τις προθύμως ἐπισπασθεῖη, πολλὰ καμὼν ἀναγράφας κἀπιμελῶς διωρθώσας δι' εὐπορίαν τῶν σχολαστικῶν, ταύτας ἐμοίγε ἐς Ἰταλίαν ἀφικνεῖσθαι γλιχομένῳ καὶ τὰ τῶν Αὐσονίων μαθητιόντι ἐντυπώσασθαι παρέδωκεν, καὶ μικρῆς ἀμοιβῆς εἵνεκα τοῖς Αὐσониоις ὡς δῶρον προσοίσαιμι. ἀπ' ἄρας οὖν ἐκ πατρίδος, ἀχανοὺς τοσούτου πελάγους, τοσούτων τε πειρατῶν ὑπερωρακῶς ἐς τήνδε περίφημον πόλιν Φερραρίης κατῆρκα. ὅποι βοηθεία τοῦ λογιωτάτου, ἄμφω τε τῷ λόγῳ κανονικῷ τε καὶ πολιτικῷ καθηγητοῦ τε κοινού κυροῦ Καιλίου Καλκανίνου ῥήτορος, περὶ οὗ γε φροντίζειν καὶ λέγειν αἰεὶ προσήκει. εἰ γὰρ μὴ τῆς ῥοπῆς αὐτοῦ ἐπιλαβοίμην οὐδὲν ἦν ἀνύσας τῷ ὄντι, ἀρξάμενοι σὺν θεῷ τῆς βίβλου, καὶ ἐντυπώσαντες, ταύτην εἰκότως ἀνατεθῆναι τῇ σῇ φιλανθρωπίᾳ πάντων ἡξίωσα. εἰ γὰρ ὅσον οἶός εἰμι μάλα πρὸς τὴν σὴν κυριότητα τῇ γνώμῃ τραποίμην, τὴν τοῦ γένους λαμπρότητα παντί που τοῖς πᾶσι διάδηλον, ὑπερφυῖς τὸ τῆς φύσεως, τὰς ἀρετάς τε, τὴν σοφίαν, τὴν τε τῶν ἱερῶν νεῶν καὶ ποιμνῆς ἐπιμέλειαν, τὰς τε ἐλεημοσύνας ἰδίᾳ χειρὶ, τῇ τε προστάζει ἐμφανῶς τε καὶ κρύβδην τῇ σῇ τὰς καθ' ἐκάστην ἐξ ἰδίας περιουσίας τοῖς πένησι γιγνομένας, τὰς τε τῶν αἰχμαλώτων λύσεις, τὰς τ' ἐννόμου ταῖς ἀπόροις αἰεὶ παρθένοις ἰδίοις χρήμασι τοῦ γάμου φροντίδας, τοῖς τε ξένοις καὶ ὁδοιπόροις προσέτι, ἐκάστοις ὧν χρυσῶν τε καὶ ἀργυρῶν στατήρων τὸ βαλάντιον ἐμπλήσας ἀποπέμπεις οἴκαδε, τὴν τε πρὸς τοὺς πολίτας εὖνοϊαν, οὐδὲ μικρὸν εὐπορισαίμην ἂν λόγων ἐξειπεῖν τι τούτων διηγούμενος· ταύτην οὖν τῇ σῇ παρ' ἐμοῦ κυριότητι βίβλον ἀνατεθεῖσαν προσηνῶς τε καὶ εὐμενῶς δέξαιο, ὁ δὲ πανδερκὴς θεὸς καὶ τῆς τοῦ ἄκρου ἀρχιερέως καθέδρας τὴν σὴν φιλανθρωπίαν ἀπολανοῦσαν ἰδεῖν παράσχοι μοι. ἔρρωσο.

CÆLIUS CALCAGNINUS SOTERIANO Capsali, salutem.

EGO vero, mi Soteriane, et diligentiam tuam probo, et iudicium vehementer admiror: nam quod cæteri mortales facere solent, id tu mihi videris accurate admodum fecisse. Prædiis enim incendio percitis et conflagrante familia quisque quod habet charissimum, vel majore indicatura æstimat, id raptim avehit, et a periculo vendicat. Quom itaque ex conflagrante Achaia multi multa hactenus exportarint, pretiosa sane et ad animi cultum instructa, tu quoque nuper in Italiam proficiscens ex media (ut aiunt) flamma Libanium extulisti; sophistam illum quidem, sed, Di boni! quam ingeniosum, quam acutum, quam luculentum, ut nulla virtus in rhetore desiderari possit, quæ in ipso non large absolvatur, et longe emineat. Hunc vero peregre advenientem nusquam judicasti honorificentius excipi, aut commodius posse hospitari, quam apud Hippolytum Cardinalem Estensem, principem omnibus non modo naturæ ac fortunæ, sed et ingenii bonis præstantissimum. At ille, qua est in omne mortalium genus bonitate ac munificentia, intelligens quantum voluptatis juxta atque utilitatis inde ad studiosos et bene nata ingenia proficisci posset, quod privatim dicatum erat, publicum munus esse voluit. Habebunt itaque posthac homines dubium utri plus debeant, tibine an summo principi, quom tuo labore tuaque opera factum sit, ut in principis manus Libanius perveniret, principis vero beneficio ut tuo labore publice omnes perfruantur. Vale.

Χριστοφόρος Κοντολέων τοῖς ἐντευξομένοις χαίρειν.

Πασῶν ἥδε νῦν μήτηρ δὴ πτολίων προέχουσα

ἢ γε ἐπικλήθην Φερραρίη χάρισι.

Οὐλύμπου γὰρ ἰδὼ αἵης σώζω κόσμον ἅπαντα·

ἀμφὶ μὲν ἀντέλλω, ἀστέρε λαμπροτάτω.

Αὐτοκασιγνήτῳ ἀρεταῖς ἀστράπτοντ' ἄμφω

αὐτὰρ ὁ μὲν δίκη, ὧν κοιρανέει πτολίων,

Αἶς ὅδε γε π' ἀπιδέσσει νεῶν ἰθύνει καὶ θεία
 οἶακας οἰήσει, εὐνομίμως χ' ὀσίως.
 "Εὐθ' ὁ μὲν ἔργ' Ἀρηος, ὁ δ' αὖ Μουσάων δῆμον
 ὀτρύνουσ' ἀσκεῖν. ἐν δὲ πέριξ τάννυμαι
 Κρηδέμνοις εὐδώμοις, ῥήθροισ τ' Ἡριδανοῖο
 νήσων τ' ἠπείρου, κάλλος ἔγωγ' ἐπέχω.
 Ἄλσεα γαῖ' ἐρίβωλος ὑφ' ἥπλωταί μ' ἐκάτερθε.
 καὶ πεδία κτήνεσσ', ὄρνισι παμβριθέα.
 Πρὸς δ' ἔτ' ἐνὶ νόχα ἔργον, καὶ περιώσιον ἄρτι
 Πειθοῦς γὰρ θ' Ἑρμοῦ θ' οἷσι γόνος μελέτην,
 Λίβανιός γε πλήστην θῆκε λόγων πλουτάω.
 τῇγε σοφοῦ Κελίου φροντίδι καὶ μελέτῃ,
 Τοῖς χρηστοῦ κάλευθέρου, ἡδ' Ἰακώβου δώροις.
 οἷς γε μεγίστην οἶδ' εἵνεκα τοῦδε χάριν.

DIDYMUS, Alexandrinus, cognomine Chalcenterus, Grammaticus. Scholia Græca
 in Iliadem, in integrum restituta et edita ad usum studiosorum Gymnasii
 in Quirinali colle, jussu ac auctoritate LEONIS X. Pont. Max., præmissis
 duobus JANI LASCARIS epigrammatibus. Folio. Romæ, in domo Angeli
 Collottii, 1517.

Editio Princeps. Char. Gr. cum sign. sine cust. pagg. num. Foll. 172, lin. 34.

JANI LASCARIS Rhyndaceni EPISTOLA Lectori.

HOMERI interpres pervetustus, infinitis propemodum malig-
 nitate temporum laceratus plagis, Mediceum olim Quirinalis
 jam Caballini montis Gymnasium adii, ibique haud parvo negotio
 in integrum restitutus, purus nitidusque, ac mille fratribus auctus
 matris fœcundissimæ chalcographorum artis beneficio, in lucem pro-
 deo; parentis generosæ studiorum professionis penetralia reserans.
 Debes id quoque Lector candide, Leoni decimo, Pontifici Maximo,
 cujus providentia ac benignitate gymnasium nuper institutum
 viget, frugisque bonæ testimonium perhibens bona sua studiosis
 perquam liberaliter impertit. Vale.

Λασκάρως εἰς τοὺς ἐν τῇ βύβλῳ Ὅμηρου ὑπομνηματιστάς.

ΠΑΝΤ' ἀνέφαιν' εἰδώς γ' ὡς ἥλιος ἀλλὰ καὶ αὐτὸς
 Αὐτὸν ὁ Μαιονίδης τοῖς ἀναλεξαμένοις.
 Ὡς δέ γ' ἐπισκιάει νέφε' ἥλιον, αἰόλος αἰὼν
 Ἡρέμ' ἐπεσκότее ρήσεσιν Ὑμναγόρου.
 Τοῦμπαλι δ' ὡς βορέης νέφε' ἤλασε, γράμμ' ὑποφητῶν
 Τοῦτο παλαιγενέων τὸ σκότος ἐσκέδασε.
 Τοῦνεκά μιν κτήσασθ' οὓς ἕμερος ἀνέρος αἰρεῖ,
 Ἀτρέκεος σοφίης κάλλος ἐσοψόμενοι.
 Οἱ δ' ὑποβαλλόμενοι σμῆνος σοφῶν ἀναπήρων
 Χαίρετε κηφῆνες κηρία μαιόμενοι.

Τοῦ αὐτοῦ. Εἰς Ὅμηρον.

Ὅπποτε δὴ μακάρων ἐς ὀμήγουριν ἤγαγεν Ἑρμῆς
 Μαιονίδην, σοφίης εἵνεκ' ἀπειρεσίης,
 Μῶμος ἀλαστήσας, τοῦτ' ἦν ἔτι λοιπὸν, εἶπεν,
 Ἄντυγος αἰθερίου τυφλὸς ἀνὴρ ἐπέβη.
 Τὸν δ' αὖ Λητοῖδης ἐνέμισπεν, Βάσκανε Μῶμε,
 Ἀφραδέως σκώπτων αὐτὸς ἔφυσ γ' ἀλαός,
 Οὐμὸς δὲ τρόφιμος Διὸς ἔκγονος ἔδρακεν ὄσσα
 Γαῖα, θάλασσ', ἀήρ, οὐρανὸς ἐντὸς ἔχει.
 Ταῦτα φανῶν μερόπεσσι κατήλυθεν ἐκ Διὸς ἐς γῆν.
 Νῦν δ' εὖ πάντα πορῶν, οὐ ξένος ᾧδ' ἔμολεν.

LEO PAPÆ X.

UNIVERSIS et singulis ad quos hæ litteræ nostræ pervenerint, salutem et apostolicam benedictionem. Studia litterarum et bonarum artium, quæ vitam humanam imprimis illustrare et excolere videntur, et antea dum in minore fortuna essemus, semper fovimus, et postquam ad supremum hunc honoris locum divina providentia evecti fuimus, de iis, quantum in nobis fuit, bene mereri nunquam cessavimus; facturi idem in posterum tanto libentius

tantoque liberalius, quanto ingenia ad artes ipsas capessendas fieri propensiora et ardentiora cognoverimus. Cum itaque dilecti filii, adolescentes gymnasii nostri in Quirinali colle per nos constituti, Græcis artibus incumbentes, hanc antiquissimorum et nunquam antehac impressorum, Homeri auctorum interpretationem formis excudendam curaverint; nos considerata operis utilitate et fructu maximo, qui ex tanti tamque illustris poetæ expositione ad studiosos perventurus est; et simul habita ratione laborum et impensarum quas chalcographi in excudendum librum contulere, operæ pretium facere visi sumus, si ad eam rem juvandam, favorem et auctoritatem nostram adjiceremus. Ne quid igitur in præjudicium gymnasii fraudemque et detrimentum dictorum impressorum committatur, volumus et mandamus ne quis eos ipsos auctores decennio proxime futuro imprimere, aut imprimi facere, aut impressos venundare, venundandosve dare, ullis in locis audeat, sine licentia gymnasii præfati, aut ejus curam gerentium. Qui contra mandatum hoc nostrum fecerit, admiserit, is universæ Dei ecclesiæ toto orbe terrarum expers excommunicatusque esto, præterea libris et aureis quingentis ad arbitrium nostrum applicandis sine ulla remissione multator. Præcipientes universis et singulis archiepiscopis, episcopis, eorumque vicariis, necnon nostris et sanctæ Romanæ ecclesiæ officialibus, et quemlibet magistratum tam in alma Urbe quam extra eam gerentibus, et aliis ad quos spectat, in virtute sanctæ obedientiæ, ut præmissa ad omnem instantiam dicti gymnasii ipsiusque rectorum faciant inviolabiliter observari, contrariis non obstantibus quibuscunque. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris, die vii. Septembris, M.D.XVII. pontificatus nostri anno quinto.

Ἐτυπώθη ἐν Ῥώμῃ, παρὰ τὸν Κυρίνου λόφον, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ εὐγενοῦς καὶ σοφοῦ ἀνδρὸς, προξένου τε τῶν λογίων καὶ κηδεμόνος ἀρίστου ἀγγέλου τοῦ Κολλωτίου τῶν ἀπορρήτων γραμματέως τοῦ ἄκρου ἀρχιερέως, ἔτει τῆς ἐν σαρκὶ οἰκονομίας χιλιοστῷ πεντακοσιοστῷ ἑπτακαὶ δεκάτῳ, τῆς δὲ ἀναρρήσεως τοῦ παναγιωτάτου καὶ θεοφιλεστάτου Λέοντος Πάπα δεκάτου ἔτει πέμπτῳ.

ARISTIDES, ÆLIUS, Adrianensis, Rhetor. Orationes, cum tabulâ Orationum; et PHILOSTRATI de ARISTIDE Notitiæ, Græcè, ex recensione EUPHROSYNI BONINI, cum ejusdem Epistolâ ad BERNARDUM MICHELOTIUM. Folio. Florentiæ, sumptibus Philippi Juntæ, bibliopolæ Leonis X. die xx. Maii, 1517.

Editio Princeps. Char. Gr. cum sign. et pagg. num. Foll. 184, lin. 52.

EUPHROSYNUS, BONINUS, Physicus Florentinus, Reverendo patri domino BERNARDO MICHELOTIO, Episcopo Foroliviensi, patritio Florentino, s. p. d.

NEQUEO, reverende pater, multas ac pene infinitas humanæ vitæ non deflare miseras: nequeo totis viribus miseris non opem ferre mortalibus. Si enim vera ingenue fateri volumus, etsi omnia miseriis plena facile perspiciamus, quid homine miserior in terris natum esse dixerim? quid debilius? quidve magis infirmum? Nascimur ortus ignari, vitæ jam jam deploraturi miseras, quod non nisi fælicissimo animalium omnium contigit, ac superis simillimo. Quid alia in terris viventia esse dicam cum animal cæteris imperaturum, protinus ad lachrymas natum, properare videamus vagitus ac ploratum succumbimus, obitus inscii. Nos cursum tantuli admiramur lepusculi, nos terret fulvi leonis feritas, nos¹ exiguæ morsus viperæ, cui omnium vita fragilior. Non nobis vellera, non setas, non coria, non spinas, non squamas, non pilos, non testas, non cortices, non plumas, parca dedit natura: arboribus meliorem quoque sortem contigisse videmus, quas gemino interdum cortice a frigore et æstu natura defendit. Una tantum rerum speculatio nos aliis cunctis animantibus præfert, omnibus imperare concedit; hæc Deum, hæc sydera, hæc planetarum cursus, hæc omnium ortum interitumque, luce clarius ostendit: hæc nos ex mortalibus immortales reddit, hæc nos alia omnia nobis creata esse palam docet, hæc summæ fælicitatis summique boni legentibus iter patefacit, facileque demonstrat. Quamobrem ut facile quivis et legere, et legendo seipso melior reddi possit, Philippus Junta bibliopola tuæ reverentiæ observandissimus, multa et Latinorum et Græcorum auctorum volumina cudere hactenus pulcherrimis curavit typis, nuncque Græci Aristidis

¹ nox, in orig.

operibus summam, diis concedentibus, imposuit manum; quem tibi librum hortante illo dicare, tuoque aliis numine legendum dare non dubitavimus. Ἰδὸν, βιβλον Ἀριστείδου ἀνδρῶν ἄριστε δέχου. Quod si hæc tibi minora forsân videbuntur quam quæ aut ab aliis forsân accepisti, aut a nobis expectabas, non munus sed animum quo munus datur accipias. Vale, nostri non immemor.

LEO Papa X.

DILECTI filii, salutem et apostolicam benedictionem! Æquum esse censemus ut sedes apostolica, cui nos, auctore domino, præsidemus, iis qui pro utilitate publica in re præsertim litteraria laborare non desinunt, non modo auxilii sui dexteram præbeat, sed eos sub suæ protectionis clipeo benigne suscipiens, ad continuandos augendosque labores hujusmodi animare non cesset. Cum itaque, sicut nobis exponi fecistis, vos Platonem Latinum et alios quamplurimos libros tam Latinos quam Græcos, longe meliores illis qui passim circumferuntur, habeatis, eosque imprimere ac propterea rem litterariam augere, studiosisque ad summum disciplinarum apicem tendentibus opem ferre cupiatis, dubitetisque ne alii eosdem libros quum primum a vobis impressi et emissi fuerint, iterum imprimentes maximum vobis damnum inferant: Nos qui ab in-eunte ætate litterarum studia semper dileximus, ac eorum amatoribus opem ferre optamus, vos in hoc laudabili vestro proposito juvare volentes, vestris in hac parte supplicationibus inclinati, omnibus et singulis bibliopolis, librariis, impressoribus et mercatoribus ubilibet existentibus, sub excommunicationis latæ sententiæ ac amissionis librorum, nostris vero ac sanctæ Romanæ ecclesiæ temporali dominio mediate vel immediate subjectis ultra præmissa, etiam sub quingentorum ducatorum cameræ apostolicæ applicandorum, totiens quotiens contra fecerint eo ipso incurrendis pœnis, ne eosdem libros per vos in quibusvis litterarum characteribus imprimendos intra decennium ab emissionem singulorum librorum imprimendorum hujusmodi computandum, absque expressa licentia

vestra reimprimere, aut ab aliis impressos vendere audeant vel præsumant auctoritate apostolica, tenore præsentium districte præcipiendo mandamus et inhibemus. Quocirca venerabili fratri episcopo Asculano et dilectis filiis venerabilium fratrum archiepiscopi Florentini et episcopi Pistoriensis vicariis in spiritualibus generalibus, per præsentem committimus et mandamus, quatenus ipsi, vel duo aut unus eorum, per se vel per alium seu alios in præmissis efficacis defensionis præsidio assistentes, præmissa omnia et singula faciant observari. Contradictores quoslibet et inobedientes condemnent, censuras et pœnas hujusmodi incurrisse declarent, illosque aggravent, et auxilium brachii secularis, si opus fuerit, invocent, non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis similibusque, et aliis litteris tam per quoscunque dominos principes et respublicas, quam per nos et sedem prædictam quibusvis personis hactenus concessis et in posterum concedendis, cæterisque contrariis quibuscunque. Volumus autem quod libros per vos imprimendos hujusmodi pro justo et rationabili pretio vendere teneamini; et insuper quia difficile foret has nostras litteras ad loca distantia et remota perferre, etiam volumus, et apostolica auctoritate concedimus, quod earum transumptis manu notarii publici subscriptis et sigillo alicujus prælati aut personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, plena fides adhibeatur, perinde ac si eadem præsentis nostræ litteræ originaliter exhibitæ forent vel ostensæ. Datum Florentiæ, sub annulo Piscatoris, die xv. Februarii, M.D.XVI. pontificatus nostri anno tertio.

A. COLOTIUS.

A tergo. Dilectis filiis Philippo de Giuntis et ejus
filiis bibliopolis Florentinis.

PLUTARCHUS, Chæronensis. Vitæ parallelæ Romanorum et Græcorum Quadraginta novem. Græcè; curâ PHILIPPI JUNTÆ, cum ejusdem Epistolâ ad MARCELLUM VIRGILIUM, et cum eâdem Bullâ Papæ Leonis X. quæ suprâ imprimitur, p. 329. Florentiæ, in ædibus Philippi Juntæ, die xxvii. mensis Augusti, Leonis X. papæ nostri anno quinto, 1517. Folio. Editio Princeps. Foll. 344, num. et 1 f. cum Juntæ insigni typogr. lin. 52.

MARCELLO VIRGILIO, Reipublicæ Florentinæ à secretis, PHILIPPUS JUNTA, s.

NON possum, clarissime Marcelle, non publice tibi gratias agere, cum et privatim egerim, quod cum jamdudum aliquorum suasu, qui plurimum Græcis litteris incumbunt, Plutarchi Cheronæi Vitas in nostra officina excudere cogitaverim, essetque mihi impedimento quod optimo exemplari carerem, tu ob egregium tuum in litteras amorem (desideras enim ut auctores tum Græci tum Romani quam emendatissimi ad manus hominum perveniant) codicem tuum ad communem studiosorum utilitatem castigatissimum, nobis commodasti, quarum lectio quantum utilitatis legentibus afferre possit non facile dixerim. Hoc tamen ausim affirmare (cujus rei te auctorem habeo) qui has Plutarchi Vitas nuper excusas legerit, scatebant enim ante plurimis mendis, et ideo multis locis non poterat verus elici sensus, propter infinita tot illustrium Romanorum Græcorumque virorum exempla quæ in illis passim inveniuntur, optimum vitæ suæ institutum esse acquisitum. Has igitur, more nostro, qui cum aliter nostram in amicos et nostri amantissimos benevolentiam ostendere non possumus, hoc epistolarum genere, et debere nos illis et non esse immemores ipsorum in nos officiorum, publice non solum ætatis nostræ studiosis, sed si hæc victura sunt vel posteris testemur, tuo felici nomine in manus hominum emittimus: eæ enim sunt hæ nostræ epistolæ quæ in fronte librorum nostra cura excusorum præponuntur, ut si ad privatum aliquem scribi videntur, publice tamen eruditis omnibus ad quorum manus pervenerint, legendæ scribantur; et cui melius nuncupare poteram quam illi qui vere Plutarchum in vitam restituit? Sanavimus enim tuo exemplari tot vulnera, ut si ipse Plutarchus reviviscat, non aliter se scripsisse fateatur. Prætereo quod jam viginti annos Florentiæ publice profiteris, omitto eloquium, doctrinam, incredibile ingenium ad res gerendas, morum integritatem, fidem summam, humanitatem singularem, quibus omnibus ad promerendam hominum gratiam frequentissime uteris; adeo ut non immerito jam tot annos

summo omnium consensu primum à secretis locum Florentiæ tenueris, majori nanque præconio quam hoc laudes tuæ decantandæ essent. Suscipe itaque hilari fronte munus hoc nostrum, et quamprimum potes Dioscoridem tuum, tuum jure appello, à te scilicet Latinitate donatum emittere velis, ut re ipsa tuorum civium immo totius Italiæ de te expectationi satisfacias. Vale, longumque nobis et cæteris amicis litterisque vive.

ÆSCHYLUS, Atheniensis, Poeta Tragicus. Tragœdiæ sex; scilicet:—Prometheus, Septem Duces ad Thebas, Persæ, Agamemnon, Eumenides et Supplices, cum vitâ ÆSCHYLI, Græcè, et præfatione ASULANI. Venetiis, in ædibus Aldi et Andreæ soceri, mense Februario, 1518. Octavo. Editio Princeps. Char. Gr. cum sign. cust. et pagg. num. Foll. 114, lin. 30.

FRANCISCUS ASULANUS Lectori.

QUI in Aldo sororio meo animus, qui juvandarum litterarum ardor fuerit, neminem ego esse vestrum arbitror qui id nesciat: tot ille antiquorum libros, admirabili et singulari quadam diligentia emendatos, quasi obsides hujusce voluntatis suæ ac testes edidit, ut nihil unquam aliud cogitasse, nihil sibi aliud quod ageret proposuisse, merito affirmari possit. Idem hic ita eo mortuo animus in nobis hæsit, ut et auctior indies fiat, et nulli aut labores aut sumptus sint, qui ab hoc nos queant instituto detertere: unum hoc Andreas pater, unum hoc et ego et Federicus frater agimus, uni huic rei incumbimus, ut fieri aliquid à nobis possit quod studiosis omnibus utilitati sit, neque eorum quidem nos, quæ adhuc acta à nobis sunt, poenitet. Multi post Aldi mortem ex officina nostra tum Latini tum Græci libri prodierunt, in quibus pauca admodum desiderari posse videantur, neque tamen ulla ratione voti compotes futuri sumus, nisi omnes plane et Latinæ et Græcæ linguæ authores absolverimus. Ac nunc quidem quas Æschyli tragœdias habere potuimus, emittimus, ut edito jam Sophocli et Euripidi, is quoque, qui reliquus erat, tragœdiarum scriptor, accederet. Mox multo majora cogitamus: omnes philosophos, mathematicos, historicos edituri. Tu, lector, si maximo hæc tibi commodo futura cognoscis, si omni opera ac studio tuæ tantum utilitati inservimus, precare, ut ea quæ nobis proposuimus perficere, ac bonis litteris, qua maxime indigent, ferre opem liceat.

PORPHYRIUS, Tyrius, Philosophus cognomine MALCHUS. Homericarum quæstionum Liber, et de Nympharum antro in Odyssea opusculum, LEONIS X. Pontificis Maximi beneficio è tenebris erutum; Græcè; ex recensione JOANNIS LASCARIS, cum ejusdem versibus Græcis. Impressum Romæ in Gymnasio Mediceo ad Caballinum montem, cum privilegio ut in cæteris, 1518. Quarto.

Editio Princeps. Char. Gr. sine cust. et pagg. num. cum sign. absque præfatione. Foll. 44, lin. 24.

JANI LASCARIS Carmen.

ΛΑΣΚΑΡΕΩΣ.

ΠΟΡΦΥΡΙΟΣ λογίοις, ἀρύτεσθε, σπένδετε πηγῆς
 Ἀεναοῦ, γλυκερὸν χεῦμα χαρίζομένης.
 Καμῶ γ' ὀπλοτέριοιο περὶ φρένες ἠερέθοντο
 Ἀρχὰς, κινήσεις, εἶδος, ἄπειρα, κενά.
 Ἀλλὰ μεσαιπόλιον Φοῖβος σειρῆνας Ὀμήρου
 Προῦτραπέ μ' ἀμφιέπειν, ὥσπερ Ἀριστοτέλην.
 Καὶ γὰρ ὄγε προτέρους νέος ἴδμονας ἀνέρας αὐτως
 Νείκεσε, καὶ σοφίην τεῦξεν ἀμαυροτέρην,
 Πρέσβυς ἀμοιβαίοισι λόγοις κύδαινεν Ὀμήρου
 Μοῦσαν καὶ πινυτὴν ἤνεσεν ἀσφαλέα.

RUTILIUS, P. LUPUS, Rhetor. De Figuris Sententiarum et Elocutionis, Libri II. ex recensione ALEXANDRI PERUSINI; accedit AQUILA ROMANUS. Octavo. Venetiis, per Nicolaum Zoppinum, 1519.
 Editio Princeps.

ALEXANDER PERUSINUS ad Lectores.

ACCIPE candidissime lector hos libellos vere aureos. Quales sint, eorum brevitās demonstrabit. Hoc unum præteriri nolo Quintilianum, ubi agit de figuris, sine his auctoribus minime intelligi posse.

Illustrissimo et Excellentissimo Duci, Divo Domino, ALPHONSO Estensi Duci,
suo æternum observando, NICOLAUS RESCIUS Ferrariæ, vulgo ZOPINUS, s. d.

DIU cogitanti mihi, inclyte princeps, quam honestiori occasione in tuam arctius devenirem cognitionem, utque nostra erga te vetus set singularis servitus indies magis tibi innotesceret, (pater enim meus Aristoteles ab invictissimo et beneficentissimo patre tuo ad tabellionatus fisci D. officium pervectus, non sine laude in curia ejus consenuit,) set hoc solum de causa, ut tandem in grege tuorum cultorum abs te humiliter conscribi mererer: quod mihi in hac vita pro summa fælicitate contigisse arbitrarer, honesta sane occurrit occasio. Nam cum ad manus meas pervenisset nuper translatus è Gallia Rutilius de antiquitate, qui multis annis pene deplorans non sine linguæ Latinæ jactura latuerat, statui illum tibi dicatum, meisque typis impressum, tui nominis auspicio in lucem edere; ut sub ejusdem splendore, qui squallidus et obscurus factus erat pristinum recipiat nitorem, suoque nomini restituatur. Non enim dubium est eum huic invento operi non modico favori futurum quod cotidie nedum inventis addit, sed altissimi ingenii sui solertia multa fæliciter et præsertim in re militari nova adicerit. Quæ enim in bellicis tormentis excogitaverit, jam noverunt Mauri atque Indi. Vale meum numen, et Zopinum commendatum habere non dedigneris.

ERASMUS, DESIDERIUS, Roterodamus. Collectanea Adagiorum Veterum; cum præfationibus D. ERASMI et MATTHIÆ SCHURERII; cui adjecta sunt POLYDORI VERGILII Urbinatis Presbyteri Proverbia, cum Indicibus. Argentorati, stamneis calamis exscripta in officina MATTHIÆ SCHURERII Helvetensis, artium doctoris, mense Julio, anno à Christo nato M.D.X. Quarto.

Editio Princeps, cum sign. et pagg. num. Foll. 126, lin. 37.

DESIDERIUS ERASMUS, Roterodamus, GUILLIELMO MONIOIO, comiti, cum primis illustri, s. d.

EN tibi, mi Guilielme, pro epistola verecunde etiam flagitata volumen tuus mittit Erasmus, et quidem justum, utinam autem ejusmodi, quod vel tuis in me meritis, vel meo erga te studio

respondeat, denique quod iudicium istud tuum acre exactumque non extimescat. Neque enim ignoro delicatissimo tuo palato, quam vix etiam quæ vulgo lautissima videntur, satisfaciant, tantum abest, ut hæc placitura sit fiducia, quæ non modo ad severum unguem exacta non sunt, verum ne primam quidem manum totam dum acceperunt. Etenim quum febricula quæ nostram profectio- nem statim exceperat, afflictaemur, non tam gravi quam diutina, dictavimus hæc non scripsimus, medicum interim fallentes, ne quid omnino librorum attingeremus interminantem. At ego juxta Plinium perire ratus omne id temporis, quod studio non impertia- tur, committendum non putavi, ut rem tam preciosam morbus sibi totam abriperet, maxime quod sine litterarum commertio, non video quid hæc habeat vita suave. Intermissis itaque gravioris opere lucubrationibus, hoc delicatiore studii genere, per varios auctorum hortulos vagatus, adagiorum vetustissima quæque maxi- meque insignia, veluti omnigenos flosculos decerpsi, et tanquam in sertum concinnavi. Ad quod quidem negotium suscipiendum partim me tum tua voluntas est adhortata tum Richardi Charnoci antistitis extimulavit oratio, deum immortalem, qua humanitate, qua integritate viri, ut quam tu nobilitatis tam ille Britannicæ reli- gionis unicum ornamentum ac decus mihi videatur, partim quod augurarer hunc meum laborem, si non gloriosum auctori at certe lecturis, his utique qui triviali hoc sermone fastidito, venustioris politiorisque dictionis essent studiosi, fore nec infrugiferum nec injucundum. Neque me interim ὄκνοι ὄνοι, id est, pigri asini isti qui se carpendæ aliorum industriæ natos putant, vel tantillum commovebant, modo bonæ mentis adolescentes hoc cujusmodi est boni consulerent, quod si non ut multæ artis admiraturos, certe ut plurimæ frugis libenter amplexuros confidebam. Quid enim æque conducit ad orationem vel lepida quadam festivitate venustandam, vel eruditis jocis exhilarandam, vel urbanitatis sale condiendam, vel translationum gemmulis quibusdam distinguendam, vel sententi- arum luminibus illustrandam, vel allegoriarum et allusionum flos- culis variandam, vel antiquitatis illecebris aspergendam, quam hujusmodi parcæmiarum divitem copiosamque suppellectilem et tan- quam penum quendam exstructum domique repositum habere, unde ad omnem rationem quum velis depromas, quod aut scita aptaque metaphora blandiatur, aut dicaci sale mordeat, aut acuta brevitate

placeat, aut brevi acumine delectet, aut novitate aut vetustate commendetur, aut varietate alliciat, aut allusione faceta titillet agnoscentem, aut obscuritate demum ipsa lectorem oscitantem expergeficiat. Jam vero quis nescit præcipuas orationis tum opes tum delicias in sententiis, metaphoris, parabolis, paradigmatis, exemplis, similitudinibus, imaginibus, atque id genus schematis sitas esse, quæ quum semper vehementer honestant dictionem, tum incredibilem adferunt ornatum et gratiam, quoties jam communi consensu recepta in vulgi sermonem abierunt, libenter enim audit quisque quod agnoscit; maxime vero si vetustatis commendatio quædam accedit, siquidem adagia non aliter quam vina ab ætate precium accipiunt. Neque ad cultum modo faciunt, nervos quoque non minus juvant, eoque Fabius ea non solum in his numerat, quibus exhilaretur iudex in figuris, sed inter argumenta parœmiam plurimum valere putat, sive fidem facere cupias, sive adversarium proverbiali dicterio repellas, sive tua munias. Quid enim probabilius quam quod nemo non dicit; quem tot ætatum, tot nationum consensus non permoveat? Allegata hæc a me operis amore videantur, nisi res ipsa clamat ex auctorum omni genere, ut quisque maxime præcelluit, ita proverbii hujusmodi maxime fuisse delectatum. Jam primum quid habet orbis Platonis vel oratione facundius vel philosophia divinius? At is dialogos suos, bone deus, quantis de rebus, tamen crebris adagiis veluti stellulis quibusdam interspersit, ut me quidem nulla perinde comœdia, ut hujus philosophi disputatio delectet. Tum Plautus unicæ theatri deliciæ, quam ubique scatet adagiis, quam prope nihil dicit quod non aut a vulgi sermone sumpserit, aut statim de proscenio in vulgi sermonem cesserit, ut hac potissimum virtute musarum eloquio meruerit æquari. Terentius artificio Plauto superior, non tam passim quidem proverbiiis utitur sed exquisitioribus. Annon M. Varro vir undecunque doctissimus proverbialibus dicteriis adeo est delectatus ut Satyrarum suarum tum argumenta tum inscriptiones non aliunde petiverit? E quibus subinde citantur adhuc illæ, ὄνος λύρας; γνῶθι σεαυτόν; δις παῖδες γέροντες. Et nescitur quid serus vesper vehat, et mutuum muli scabunt. Catullo sua adagia adime et leporis bonam partem ademeris. Qui? Horatii poetæ tum varii tum acuti, nonne plerique versus aut proverbiales sunt, aut proverbii faciem habent. Hujus emulatur Persi, quum ceteras illius figuras

tum hoc decus pro viribus affectavit. Atque ut, Martiale Ausoni-
 oque prætermissis, ad aliud auctorum genus veniam; Plinius
 secundus, tam multijuga vir doctrina quam studiose sit hoc genus
 ornatus sequutus, indicio fuerit, vel præfatio illa in historiam
 Mundi, in qua scribenda homo diligentissimus mihi videtur, juxta
 Flaccum, sæpe caput scabuisse, ac manibus pedibusque (quod
 dici solet) annisus ut ea quam minime triviali vena scripta vide-
 retur, eoque a capite ad calcem usque, quam plurimis adagiis
 respersisse, vel illud quod in amplissimo illo opere proverbia si qua
 incidunt, non indiligerenter annotavit. Adde huc, quod apud Græcos
 complures extiterunt non obscuri nominis auctores, qui proverbii-
 orum collectanea vel ex professo conscripserunt, veluti Apostolus
 Bizantius, Stephanus Diogenianus, quorum nos quidem præter no-
 mina nihil adhuc nancisci quivimus, nisi ex Diogeniani collectaneis
 fragmenta quædam, verum adeo mutila adeoque nuda, nulla auc-
 torum nomenclatura, nullis locorum indiciiis, ut ex his nobis non
 multum accesserit. Porro apud Latinos, nemo quidem ante nos,
 quod sciam, hujusmodi negotium tentavit, non quod operæ pre-
 cium non putarint, quur enim istud contempserint, hii qui de
 singulis litteris, de verborum etymologia, deque rebus etiam
 levioribus anxie propemodum scribentes operæ precium se facere
 existimabant. Cæterum quam non contempserint vel hinc collige,
 quod eleganti litteratura vir Aulus Gellius, hujusque æmulus Ma-
 crobius, præterea Donatus, Acron cum æmulatore Porphyryone,
 ut Græcos interim commentatores taceam, si quando in auctoribus
 proverbium subesse senserunt, non quod pueri clamitant in faba se
 reperisse sunt arbitrati, sed quod velut asterisco prænotandum,
 diligentiusque explicandum judicarent, utpote qui non ignorarent
 sæpenumero fieri, ut duobus verbis comprehensum adagium, mul-
 tum tenebrarum adferret, si latuisset, plurimum vero lucis si scite
 fuisset explicatum. Hic si exemplorum quæ tibi passim occurrent
 plurima unum aliquod requiris, en tibi statim in fronte a nobis
 utcunque enarratum,—Rideamus *γέλωτα σαρδόνιον*, id quod est in
 epistolis Tullianis, in quas ambages, in quem errorum labyrinthum
 enarratores mittit. Quod si Christiani Christianorum exemplis
 magis tangimur, non dubitaverim Hieronymum unum pro multis
 objicere, cujus tam varia tanque recondita eruditio, ut cæteri pœne
 ad hunc neque natare (quod dicitur) neque litteras didicisse vide-

antur, tanta rursum phrasis, tantum ponderis et acrimoniæ, tam densa multiplexque translationum et allusionum suppellex, ut cum hoc compositos reliquos theologos ranas Seryphias dixeris. At in hujus libris plus adagiorum quam vel in Menandri comœdiis inveni-
 neris, et quidem lepidissima, veluti illa,—bovem ducit ad ceroma; camelus saltavit; malo nodo malus quærendus cuneus; clavum clavo trudere; bos lassus fortius figit pedem; dignum patella co-
 operculum; tum allegoricæ illæ nominationes, Epicurus, Christianus, nostri temporis Aristarchus, ad adagiorum naturam quam proxime accedunt. Neque dissimile Basilio studium fuisse video. Sed ut ad Neotericos nostra festinet oratio, non verebor Hermolaum Bar-
 barum, Picum Mirandulanum, Angelum Politianum, vel in maxi-
 mis autoribus ponere, qui suorum temporum vel doctrina vel elo-
 quentia adeo non fuere contenti, ut mihi cum antiquitate certamen sumpsisse videantur, et haud scio an veterum permultos præces-
 serint. Picus quidem divina quadam ingenii fælicitate, Hermolaus absoluta diligentia, Politianus nitore incredibili venereque prope dixerim plusquam Attica. Iis viris quum esset commune studium,
 ut a vulgi, hoc est sordido sermone quam possent longissime abes-
 sent, id ita demum se consequuturos putarunt, si priscis adagiis
 iisque schematis quæ cum hoc genere cognationem habent quan-
 dam, orationem passim aspersissent. Quorum Hermolaus usque
 adeo impense fuit studiosus, ut nec affectationis quidem immo-
 dicæ reprehensionem metuerit, tanquam nihil eruditum arbitra-
 tus quod non adagio aliquo condiretur. Politianus Miscellaneis
 suis, in quibus nihil non exactum et insigne voluit videri, neuti-
 quam miscuisset pleraque proverbia, si id grammatarum nego-
 cium esse judicavisset. Verum ne longius catalogum proferam, huc
 omnis hæc tam verbosa recensio spectat, ut quisque auctorum ex-
 quisitissime scripsit, ita parcemiarum quam maximam curam habu-
 isse, ne nos homunculi contemnendas putaremus. At exorietur
 interea tristis, ut aiunt, Areopagita quispiam, qui se religiosulum
 videri velit et theologum, quando bonam theologiæ partem in super-
 ciliis sedere putant, statimque patrua censoriaque voce nobis obstre-
 pens, *Apagē sis*, inquiet; *nugas istas pueriles*, nos cum fucis istiusmodi
 vel universam rhetoricem tanti omnino facimus quanti aut asinus
 aurum aut gallus jaspidem. Age placemus et hoc hominum genus,
 huicque objurgatori hunc in modum respondeamus. Si te rheto-

ricum hominem pudet appellari, at sapiens at theologus optas tum esse tum videri. Fac interim, (quod nemo, cui quidem pectus sapit, sensit,) sermonis curam nihil ad rem pertinere, verum hoc proverbiosum orationis genus non oratoribus sed sapientibus prophetis, theologis, vel proprium germanumque ac peculiare semper fuit. Neque omnino aliud ex tam multis sunt sequuti veteres illi σοφοί, quos utinam non tanto intervallo sapientia sequeremur, quanto loquacitate præcessimus. Nimirum ii sapientiæ progenitores sophistica garrulitate in tantum non sunt delectati, ut veneranda illa philosophiæ mysteria brevissimis quibusdam adagiis incluserint, nonnihil etiam obscuritatis dedita opera aspergentes, adhibita aut metaphora aut ænigmate aut alio id genus schemate. Eaque non aliter quam de tripode prolata passim arripiebantur, perque omnium ora volitabant, cantionibus vulgaribus celebrabantur, pro templorum foribus inscripta visitabantur, perque omnem Græciam marmoribus atque in æs incisa publicis monumentis servabantur. Quo de genere sunt illa; Ignem gladio ne fodias; nosce teipsum; optimum condimentum fames; quæ supra nos nihil ad nos. An hoc saltem non animadvertisti in Hebreorum prophetarum arcanis literis non pauca adagia et nominatim referri, totamque illorum orationem in proverbialibus figuris scatere, veluti hujusmodi: Baculo arundineo inniteris; linum fumigans non extinguet; in foveam incidit quam fecit; in laqueum incidit quem tetenderat; et id genus bis mille? An non legisti Salomonem regem Tyri philosophis ex hoc genere et proposuisse nonnulla et ab illis proposita dissolvisse? An non illius libri quem Salomonis Proverbia nominant, altissimis mysteriis referti, vel inscriptio ipsa commovit unquam legentem? An non Ecclesiastæ quem vocant, et item alterius quem Ecclesiasticum dicunt simile argumentum admonuit? Quumque in apostolicis litteris (neque enim usque adeo Scotus te capit opinor, ut has non attingas), quumque etiam in evangelicis libris adagia frequenter occurrant, nempe hæc, Canis reversus ad vomitum, sus in volutabro luti; aerem verberans; cymbalum tinniens; cecinimus vobis et non saltastis; festucam de fratris oculo educis, ipse trabem in oculo habens; qua mensura mensi fueritis remetietur vobis; nunquid pro pane lapidem, pro ovo scorpium dabit, et oleum vendentes. Quum hæc inquam (quid enim omnia recenseam?) occurrunt, nunquamne tibi venit in mentem hoc genus sermonis, non succus tantum,

sed divinum quiddam potius habere et celestibus rebus accommodatum? Quare multis de causis neque futilem neque sterilem laborem nobis suscepisse videbamus, si ad hanc sermonis rationem, quam non sine causa tot tam eruditi tamque divini auctores sunt sequuti, studiosos adolescentes pro nostra virili aut instrueremus aut certe excitaremus. His opinor rationibus censor ille placatus, aut nobis accedet, aut saltem molestus esse desinet. Reliquum esse puto, ut in opere novo, quid secuti simus rationem reddamus. Erunt fortasse qui lecta statim inscriptione, conjicient me indocto labore quamplurimas sententias ex auctoribus hinc inde congestas velut in lexicon retulisse. Quod genus sunt, Omnia vincit amor; non omnia possumus omnes; quot homines tot sententiæ; nusquam tuta fides; nimium altercando veritas amittitur. Non istuc spectavimus: neque enim quod sententia sit, id continuo parœmiam putamus, rursus quod parœmia, non protinus sententiam arbitramur; quemadmodum, Livor velut ignis alta petit, sententia quidem est, non proverbium; contra, Ego in portu navigo, ut proverbium est, ita non est sententia. At, In vino veritas, pariter et sententia est et proverbium. Ergo duo quædam ad hoc requiri videntur ut parœmia sit; alterum ut aliqua re sit insignita clausula aut translatione, ut, Contra stimulum calces, quæ maxima turba est; aut allegoria, ut, Dionysius Corinthi, et Fuimus Troes; aut ænigmate, ut, Dimidium plus toto; aut alia quavis figura, aut brevitate denique lepida commodaque, si simplex sit figura, ut, Suum cuique pulchrum. Alterum, ut ea jam in frequentem omnium sermonem abierit, aut theatro excepta, aut a sapientis alicujus apophthegmate nata, quod genus est illud, Anacharsis apud Athenienses solœcismum facit: Athenienses apud Scythas; aut e poeta quopiam decantata. Scribit enim Macrobius, Homeri singula apophthegmata proverbiorum vice antiquitus celebrata fuisse; aut ex apologo sumpta, veluti, Parturient montes, nascetur ridiculus mus: aut ex sermone cujuspian forte recepta, ut, Equus me portat; rex alit; aut ex eventu aliquo novo et insigni tracta, sicuti illud, Multa cadunt inter calicem supremaque labra; aut ex hominis gentisque moribus translata, veluti Phalaridis imperium, et Sibaritæ per plateam. Neque statim quæcunque hujus essent generis alba ut dicitur amussi, convertimus, immo vero juxta Græcum adagium, nec omnia, nec passim, nec ab omnibus. Primum vulgo sua reliqui-

mus, uno aut altero exceptis, deinde nullum ascripsimus, quod non priscum, non aliqua gratia insignitum. Ad hæc quam potui brevissime, sensum et usum, tanquam digito indicavimus. Sed jam priusquam negotium aggrediamur, vitiligatoribus istis omnes aditus, tanquam præfixis undique pinnis, præsepimus. Qui si in his meis collectaneis eloquentiam desiderabunt, Ornari res ipsa negat, contenta doceri. Si quos et hic sermo ut nimium rethoricus offendet, adagium adjiciam, et sui putere amaracinum. Ordinem requirit aliquis, non curavit Gellius. Brevior videbor alicui, decet brevitatis annotatorem. Dicar verbosior, datum est imperitiis. Aliena scribere culpabor; qui sua scribit, non scribit adagia. Obsoleta quædam dicentur, at vetustas parcemiam commendat. Quædam ut obscuriora displicebunt, hæc est adagiorum natura. Apertiora quædam admoneberis, si non disces. Levicula nonnulla est et iis in magna turba locus. Frigere quæpiam videbuntur, non fulget gemma in sterquilinio quod in anulo. Quæ per se frigida videntur, in loco adhibita gratiam habent. Serii ridiculis, jocosii seriis minus delectabuntur; scripsimus vulgo. Pauciora si cui videbuntur, ista bimestri dictaciuncula contraximus, tum valetudinarii denique aliud agentes. Rursum si cui nimis multa, at non pauca prætermisimus. Nec deerunt, quibus totum hoc humile minutumque videatur. Est et parvis e rebus nonnunquam maxima tum laus tum utilitas. Nudiora quædam adhuc ac destituta qui dicet, is extremam manum patienter expectet. Hoc enim e¹ consilio emisimus, ut novi operis quis esset genius futurus, non maximo sumptu leviori alea jacta periculum faceremus. Si quis errata nostra indicabit, si quidem studio nostri faciet, multam a nobis feret gratiam, sin malicia, tamen audietur, qui stolidè quæ non intelligit reprehendet. Apelleum adagium audiet, Ne sutor ultra crepidam. Erit cui nihil hic placebit, non scripsimus illi. Habes, Guilhelme suavissime, epistolam verbosam et proverbiosam, nempe de proverbiis inquam veremur, Ne vetustissimi adagii simus obliiti, Nihil nimis: tuque jamdudum adagiorum satur, ad reliqua non aliter quam ad cramben recoctam sis nauseaturus. Vale, igitur, generosissime adolescens, cum te digna conjuge, et hoc operis futuri degustamentum æqui bonique consulito. De quo si non pessime sperabis, his ipsis quæ vides accuratius elimatis, non pauca adjiciemus. Deinde alterum

¹ Sic in orig.

librum addemus, nostro quidem Marte conscriptum. Hui! tantum adagiorum inquis? Non erunt adagia, sed adagiis simillima, quæ scio te his multo magis delectabunt. Vale. Parisiis.

MATTHIAS SCHURERIUS, Helvetensis, Artium Doctor, Lectori felicitatem.

EMISIMUS in publicum superioribus diebus, amice lector, ad communem studiosorum utilitatem Polidori Vergilii, Urbinatis presbyteri, Proverbia; quæ cum perquam brevia sunt et antiquario remotiorisque doctrinæ indagatori, non omni ex parte satisfaciant, visum est, beato Rhenano monente, e re studiosorum esse, si ea adagiorum collectanea melioribus notis informaremus, quæ Erasmus Roterodamus Germanorum omnium (cum venia dictum velim) sine controversia eloquentissimus Latinissimusque miro studio in unum conlegit. Græcanicas enim parcemias apud Polydorum perpaucas admodum invenire est: quippe qui ex Latinis solum sua adnotavit, quod vel ipse in liminari nuncupatoriaque epistola ingenue fatetur. Erasmus autem tum Latine tum Græce etiam Aldi Manutii testimonio doctissimus, e Su[i]da et aliis Graii nominis scriptoribus, multa accepit, quæ ipse primus Latio intulit. Quare ut opportunius studiosis quibusque consuleretur, id operis in mille exemplaria transscribendum duximus. Vos qui *ἀνοῦροι* non estis, hæc Nocturna versate manu versate diurna. Dabimus enim (si hæc placuerint) aliquando operam ut e classicis scriptoribus nonnullos nostris calamis exscriptos, tota Europa legat atque admiretur. Valete, Argentoraci, xiiij calendas Juliis, anno a Christo nato M.D.IX.

POLYDORI VERGILII, Urbinatis, Presbyteri, ad illustrissimum principem
GUIDUM UBALDUM Urbini ducem præfatio.

TRÆZENI Atticæ regionis, sicuti a Plutarcho accepimus, populi antiquissimi Neptunum summa religione coluere, et ejus quoniam dei tutelæ eorum civitas dedicata erat, huic fructuum primitias offerebant. Ego vero, Guide, princeps illustrissime, quum tuo itidem genio civitas nostra dicata sit, Feltrioque numine servata diuque tuta demum incolumis existat, merito equidem tanquam

impius gravissime reprehendendo fuissem, vel tu mihi jure succensuisses, si hunc proverbiorum libellum, nostri primitias ingenii, qualiscunque sit, editurus nonnullis amicis sane doctissimis suadentibus et imprimis Pollione meo Vadio viro eruditissimo, nomini tuo non consecrassem. Futurum enim erat ut illud facile diceretur, ideo me tibi dicare noluisse, vel quia ignorarem quod Latinæ Academiæ princeps esses, atque quantum semper tu paternis vestigiis in hoc veluti cæteris in rebus maxime insistens, cum Octaviano illustrissimo patruo tuo ingeniis favisses, vel quia in te ingratisimus forem, quippe qui de me etsi plurimum benemeritus perinde ac patruus tuus, nunquam tamen nos parentem fratremque nostrum et honoribus amplissimis ornare et maximis beneficiis afficere conquiesti. Quamquam ne minimam quidem hac re meritorum tuorum partem assequi me posse confido. Verum aliquid omnino mihi præstitisse videbor, quandoquidem parem gratiam referre non licet, si hujusmodi saltem munusculis tibi qui longe pulchrius ditare quam ditescere ducis gratiam habere ostendero. Cæterum dicet quispiam lucubrationculas nostras haud dubie humiles non perinde dignitati tuæ congruere: id etsi peringenue fateor, nihil eo tamen veritus sum, quin illæ ipsæ tibi, Guide princeps, gratissimæ existant. Has enim principibus inscribendi mos vetus est, nec interest qua materie sint modo non obscœna. Quando ea litterarum dignitas semper fuit, ut dicari eas sibi principes ac reges et gloriosum et honestum putarent, adeoque nullum genus fastiditum est, ut Julius Pollux ad Commodum Cæsarem de Grammatica, Oppianus ad Antonium de Piscibus, Vitruvius ad Augustum de Architectura scripserint. Verum hoc opusculum si admodum tenue est, non eo minimi laboris fuit, aut prorsum inutile. Nam quum hujuscemodi proverbia primum a viris tum sapientissimis dicta, tum a rerum natura orta, mox a scriptoribus passim usurpata in ore fere omnium versari, nec omnino intelligi animadverterem, sub hisque pariter aureas, ut ita dicam, sententias ac præcepta haudquaquam mehercle! negligenda contineri mecum ipse pensitarem, non absurdum visum est hæc pauca ex Latinorum auctorum monumentis, et Græcorum quorundam qui in Latinum versi sunt sparsa in unum colligere, quibus subinde collectis major profecto eorum sensus abstrusos explicandi superfuit labor. Quod ut melius efficere, pro virili operam dedi, et unde nata sint, et quare in proverbia cesserint ex autoritate

veterum scriptorum docere, quorum etiam obiter nonnulla loca partim correximus partim enodavimus. Quanquam nec inficias eo, ex his quædam in aliam quam ipse retulerim, sententiam verti posse. Sed mihi satis fuit propiorem reddidisse sensum. Nec præterea ignoro quosdam fore qui me præ multitudine ejusmodi proverbiorum, quæ quum in Latinis tum in Græcis exemplaribus inscripta sunt, pauca admodum nostro opusculo inseruisse accusabunt, quod omnino in me perperam facient. Nam quod apud Græcos multa reperiantur, his enim valde ipsi oblectantur, non me præterit; sed nos, ut diximus, non ex Græco in Latinum vertere, verum in Latinum translata in unum redigere polliciti sumus. Ex Latinis autem scriptoribus non parvi profecto negotii fuit colligere, quum siquidem ad nullum certum auctorem qui de his antea scripserit, me conferre potuerim. Quare nobis necessum fuit, more apium, singulis floribus insidere antequam onus conficeremus: potuissem ego insuper ut grande opus absolverem, dicta multorum virorum memoratu digna, quemadmodum Thaletis, Socratis, Solonis referre, sed illa ipsa tamen, licet fieri possent, non fuissent proverbia quæ dicuntur, quasi communia omnium verba. Quare non ausim tantum mihi arrogare, ut proverbia esse traderem, nisi quæ ab auctoribus quorum fidem obstrinxi, ita prius nuncupata reppererim. Hæc itaque, quota pars sit, lectitando a me observata sunt, quædam etiam a Pollione meo. Tu vero, Guide, princeps illustrissime, accipe quæso hilari vultu hoc a me opusculum, frugum mearum primitias; deinceps enim maturiores fructus capies, veluti pignus et monumentum meæ erga te inclitumque patrum tuum observantiæ, munus haudquaquam preciosum, sed quo nullum preciosius a Polydoro cliente accipere posses. Quod si tibi non jucundum fuerit, putabo equidem et me operæ precium fecisse, et te tanto vindice fretum ab omni prorsus obtrectatione tutum fore. Vale.

POLYDORI VERGILII ad librum suum Epigramma.

Vade liber genio Guidi suffultus et aura,
 Recto ad Feltranos tramite curre lares.
 Si quem, præmoneo, tetricam subducere frontem
 In te nasutum rhinocerotâ vides,

Aut tristis ronchos effundere sæpe repandis
 Naribus, et miro verba canina modo,
 Ne timeas, illi te displicuisse juvato,
 Esses cui gratus, si malus ipse fores.
 Sis gravis huic ergo simul invidiosus et asper,
 Ast aliis quæso jam bonus usque sies.
 I pete sic dominum, quo non est doctior alter,
 Aut armis major nec pietate fuit.
 Qui te magne Cato, vel te gravitate Camille
 Præstat, Nasicam vel probitate pium.
 Inclite vel Cæsar tibi nec clementia major,
 Qui, fateor, sævis hostibus æquus eras.
 Huic igitur placeas, te hic amet foveatque clientem,
 Cujus ubique sacro numine tutus eris.
 I citus, excipiet, raptim nunc curre, libelle,
 Ad dominum, licet haud nobile munus eas.
 Non hic Agenoreas miratur namque lacernas,
 Suspicit ast tantum qui valet ingenio.

POLLIO GERUS VADIUS, Presbyter, Domico Palladio Sorano, s. d.

VIDE quæso, mi Palladi suavissime, quanti te facere mihi neces-
 sum sit, quum non possim non vehementer singularem animum
 tuum suspicere, non mirificam industriam laudare, non egregium
 ingenium demirari, non te denique ipsum maximis laudibus efferre,
 magnoque amore prosequi; quippe qui ex omnibus unus quorum
 ipse mecum artes quibus tenentur sæpe animo colligere soleo, tanto-
 pere litterarum studiis, partim per te partim per amicos prodesse
 ac consulere eniteris, utpote qui scientiam, quemadmodum Socrates
 dictitare solitus erat, unicum scis esse bonum, contra inscitiam
 malum. Etenim quum nuperrime intellexeris Polydorum meum
 Vergilium, virum utique doctissimum et mutua mihi necessitudine
 devinctum, Proverbiorum libellum qui haud parvo Latinæ linguæ
 vel novitate ipsa rerum vel varietate non illepida, lectionis emolu-
 mento futurus est, ad illustrissimum principem Guidum Ubaldum,
 Urbinatem ducem, scripsisse, ut in hoc quoque litterarum studio-
 sissimis opitularere, a me (id quanquam liberalis Thomasius medicus
 sane non incelebris ac philosophus excellentissimus antea itidem
 petierat,) sæpenumero efflagitasti, ut Polydorum penes quem veluti

te non præterit, plurimum mea valet auctoritas, hortari et rogare non desisterem, ut hunc libellum quamprimum emitteret. Ego itaque sum[m]a tua in me benivolentia et humanitate motus, postulatis tuis satisfaciendum esse ratus, talem hujusce rei operam enavavi, quod Polydorus, uti ipse in præfatione testatur, hoc aliquanto celerius quam consilium fuerat, nostris precibus opus publicaverit. Quod nos profecto eo etiam minime gravate præstitimus, primum videlicet ut tibi in hac parte mos gereretur, subinde ut M. Antonii nostri Sabellici unici Latinarum litterarum facundiæ parentis academiam nostris quandoque monumentis illustraremus, quo potissimum deinceps vindice freti facile admodum contra malivolentissimorum quorundam impetus resistemus, qui nullius ingenii ac vitæ turpissimæ homines nocendi percupidi, fallacia callidi, invidia lividi, livore tumidi, illaudati denique, non possum enim proprii verbo uti, tametsi canina quadam rabie lacerandi torquentur, vix tamen veluti desides canes tantum oblatrare audent, quorum mox latratus, ut poeta inquit, sævit in auras, ipsique maximam sui veneni partem perbibunt. Tu vero, mi Palladi, quoniam tuo præsertim rogatu omnes litterarum litteratorumque studiosissimi qui lectitabunt, hoc aliquanto maturius opusculum esse editum intelligent; in quo si, quid desiderabitur, id nobis cotidianoque nostro convitio ascribetur, velut siquid immutatione literarum syllabarumve depravatum fuerit, impressoribus imputari debet; has Polydori mei lucubrationes valde probes, adversusque maledicta omnia tueare, vehementer obtestor.

BEATUS ARNOALDUS ad Lectorem.

Multiferae ut facies visu telluris ameno
 Conspicui grato floris odore placet;
 Indicus et fulvo veluti lapis arte metallo
 Inclusus, digito splendet in aurifero;
 Sic liber Urbani decoratus schemate dicti
 Arguti oblectat sensiculi illecebris,
 Fucatisque agilem pigmenta tenentia mentem
 Deliciis, docto in codice sparsa nitent.
 Omnia quæ complexa simul tenet iste libellus
 Collectis redolens floribus omnigenis.
 Tu si his surripas fragrantia gaudia, totus
 Nasutus fieri protinus incipies.

ERASMUS DESIDERIUS, Roterodamus. Adagiorum Chiliades quatuor, centuri-
æque totidem, quibus etiam quinta additur imperfecta, curante FRANCISCO
ASULANO, cum ejusdem Præfatione. Folio. Venetiis, in ædibus Aldi et
Andreas socieri, mense Septembri, 1520. Foll. 303, lin. 55.

FRANCISCUS ASULANUS Lectori studioso, s.

PULCHERRIMA quæque ac optima studiose lector non ter
modo et quater, sed semper fere grata jocundaque esse solent.
Horum profecto nulla est satietas; in his quod tædium, quod fasti-
dium, quod pœnitentiam afferat, est nihil; verum ea rebus in egre-
giis viget vis; id inest virtutis robur; ea divini muneris extat gratia,
ut quo crebrius respiciantur, volutentur, retractentur, hoc magis
magisque oblectent, capiant, demulceant, ac millies repetitæ semper
placeant, quo fit ut nos perinde ac convivæ semper famelici, hisce
continuo vescentes bonis, hæc eadem rursum appetamus avidi: nec
ardentem unquam animum expleri possimus. Quod idem mihi nunc
evenisse video, lector candide, nam cum semel atque iterum erudita
Antiquorum adagia in unum ab doctissimo Erasmo congesta volumen
revolutarem, cumque ea non apud me modo verum etiam aliubi jam
bis terque viderem excusa, placuerunt semper magis, meumque adeo
indies oblectarunt animum, ut integrum sæpius perlegerim volumen;
quod mihi opus non opportunum minus quam necessarium studiosis
omnibus visum est, tum quod bonæ ac variæ est plenum frugis, qua
quidem doctissimus quisque et depasci et saginari potest, tum quo-
que quod hic innumeri fere priscorum utriusque linguæ authorum
loci, vel acri repurgantur iudicio vel erudito edisseruntur eloquio.
Huc accedunt tot millia Homeri, Euripidis, aliorumque Græcorum
carmina, in Latium non scite minus ac docte trallata sermonem,
quæ quantam omnia legentibus ferant opem, nescit nemo. Hoc
vero præclarum opus vel ob id mihi nunc postremo dignissimum
lectu visum est, quod, cum antehac imperfectum, ceu rude quoddam
ab artifice præreptum simulachrum passim circumferretur, jam tan-
dem exacta ipsiusmet Authoris cura elaboratum, detersum, expoli-
tum, ad extremos usque deductum est umbilicos: cui quidem quod

possit addi video nihil, tanta enim liber hic rerum omnium copia est refertus, tot hercle! multis adauctus appendicibus, tam variis decorus cumulatusque est dotibus, ut non unam modo atque alteram, sed omneis proculdubio scientias complectatur. Hinc igitur studiosi omnes, tam rhetores quam philosophi, Romani Græcique nominis non insuaveis depascent epulas, hinc divina vescentur ambrosia, hinc mellifluum imbibent nectar, hinc variis cujusvis doctrinæ floribus accensum explebuntur animum, hinc candido dulcis eloquii lepore tristia mulcebuntur pectora, hic variam exactamque tam divinæ quam humanæ sapientiæ cognitionem demirabuntur. Verum, optime lector, id unum ego hoc in aureo desyderabam opere, ut et pulchrioribus excusum typis, et acriori fortasse repurgatum calamo, creberrimæ nimirum sermonis nostri perversæ dictiones legentium turbabant offendebantque animos, crebriores passim Græcæ deformatæ erant, quippe quæ ne legi quidem, nedum perbelle intelligi poterant, quæ omnia eruditum usque adeo deturpabant opus, ut ne minima quidem ex parte suum redoleret authorem. Ego vero, ut et studiosis rem gratam facerem omnibus, et divinum hoc opus omni prorsus repurgarem labe, quo candidum, suo dignum Artifice in mediam prodiret lucem, hoc in mea iterum officina excudendum putavi, quod ipsum jam grato Dei optimi maximi munere sum assecutus. En, igitur, lector amate, emendatum tibi adagiorum damus volumen, hoc nostra lucidum, politum, emaculatum, longeque castigatius atque unquam antea, exit cura; hoc, si lubet, grato, ut porrigimus, accipe animo, hoc diurna sæpius ac nocturna versato manu, hoc frequentius utitor, quod si sapit, et nobis aliquas, si par est, habeto gratias; ut enim fulvum imis terræ visceribus aurum invenire, maximam putas laudem, ita fortassis inventum elustrare, omnique purum sorde ac defecatum reddere, decus erit non minimum. Sis felix.

PATERCULUS, PUBLIUS VELLEIUS, Romanus, Historicus. *Historiæ Romanæ* duo volumina per BEATUM RHENANUM ab interitu vindicata. Accedunt emendationes Velleianæ ex Codice vetusto, et JOANNIS ALBERTI BUNERII ad Historiarum amatores præfatio; cum frontispicio. Folio. Basileæ, in ædibus Joannis Frobenii, mense Novembri, 1520.
Editio Princeps. Char. Rom. cum sign. Foll. 47, lin. 40.

Illustrissimo Saxoniae Duci FRIDERICO, Principi Electori, BEATUS RHENANUS,
s. d.

RERUM preciosarum etiam minutias magno videmus aestimari princeps illustrissime, nam gemmarii vulgo lapillorum quorundam frustula pluris indicant quam quosdam integros lapides. Nec mirum, cum res ex virtute non ex mole sit aestimanda. Atque accidit quidem ut res minutæ majoribus nonnunquam multis modis antestent. Gemmis enim quid magis pusillum, et tamen de harum viribus ac insignibus pretiis miranda sunt in literis prodita. Cum itaque mecum diu cogitarem, an Velleium Paterculum, autorem eximium et veterem sed semilacerum, tuæ celsitudini convenienter dicare possem, cui sciebam absolutissima quæque nuncupari debere, tandem persuasit me Vellei[i] dignitas et excellentia, ut tam insignis reliquias eloquentissimi scriptoris tibi potissimum elegantiorum studiorum Germanico Mecenati i[n]scriberem. Accessit etiam alia ratio, quod Georgius Spalatinus, vir eximie literatus et candidus, quo tua sublimitas ministro sacrorum et a consiliis utitur, abhinc quatuor annos, cum intellexisset me quædam historiarum fragmenta reperisse, statim per literas rogavit ut illas descriptas istuc mitterem, quo possent in bibliotheca tua reponi, quam ut audio paras insignem bonis autoribus undecunque convectis refertiendam. In qua re tua celsitudo veterum quorundam principum laudem æmulatur, qui non minorem gloriam instructis bibliothecis sunt consecuti, quam alii conditis urbibus. Ac solent quidem montibus arces incomparabili sumptu imponi, quæ toti regioni possint esse præsidio, dum quam longissime hostes arcentur; id quod nec tua celsitudo negligit tot propugnaculis vel a fundamento excitatis, vel in meliorem faciem restitutis. At quanto melius est bibliothecas optimis impletas libris musis dedicare, quibus nullum certius præsidium abigendæ procul inscitæ terræ illius mortalium hostis? Enimvero nobis hactenus magis defuerunt libri quam ingenia, de bonis libris loquor, non tam pro-

phanis quam sacris. Qui ut proximis annis prodire cœperunt, dii boni quam statim retrocessere lucifugæ sophistarum phalanges, splendorem emergentis veritatis ferre non valentes, ut qui in tenebris humanarum traditionum velut novi quidam Platonici specus habitatores per omnem vitam fuerint versati. Itaque, excelsissime princeps, de Velleio tantum accipe quantum nobis non invidit vetustas, non indignum cui in bibliotheca illa tua vel primum locum tribuas. Describit is res Romanas castissimo stilo per epitomen ab urbe condita ad suam usque ætatem, hoc est, tempora Tiberii Cæsaris, nam sub hoc floruit, ut in vita annotavimus. Meminit quorundam quæ nullorum sunt prodita literis, saltem qui hodie extent. Qualis est deletarum cum Varo legionum, Arminio duce, historia, et quæ de Maroboduo Marcomanorum rege scribit, haud dubie tuæ celsitudini tanto gratiora futura, quanto minus etiam doctissimis viris hactenus fuere cognita, nam prioris rei tantum in transcurso meminit Florus. Tanta autem facundia hiis referendis utitur, ut quemadmodum ipse Cæsari proximum a Tullio locum tribuit, sic eum Cæsari parem faciam, aut saltem proximo statuam loco. Quod si integer extaret et a mendis purus, haud ambigerem quin doctissimus quisque meo subscriberet iudicio: nunc quando mendis vitio vetustatis non caret, aliena culpa dignitatem æstimationis apud quosdam forsam amittet. Equidem abhinc annos ut puto quinque cum primum hunc in Murbacensi bibliotheca reperissem, et viderem tam prodigiose corruptum ut omnia restituere non foret humani ingenii, properanter ac infeliciter ab amico quodam descriptum, premendum plane censebam donec melioris nobis codicis fieret copia, quem acceperam haberi Mediolani inventum olim a Georgio Merula. Verum dum frustra jam treis annos expectamus, interim doctissimus quisque mecum expostulat, cur tam insignem autorem studiosis communicare tamdiu differam. Addunt convicia quidam, dictitantes illum in hoc a me premi, ut olim alienum opus tanquam ingenii mei foeturam gloriabundus in publicum emittam. Proinde nunc edidimus omnium eruditorum votis expetitur et ante promissum, ne studiosos diutius hujus desiderio maceremus. Quod nullam sane ob causam serius factum est quam ut sincerior exiret. Sed nimium moror celsitudinem tuam; lege et amplectere candidissimum scriptorem Velleium. Bene vale, heros illustrissime, et bonis literis favere perge. Seletstadii, sexto idus Decembris, anno M.D.XX.

BEATUS RHENANUS, Lectori, s. d.

O! VETUSTATEM consumptricem, imo potius, O! hominum incuriam, nam utram magis accusem plane dubius sum. Non satis erat Latinissimi scriptoris utilissimum opus initio suo truncasse, nisi fine etiam suo mutilaretur, ut nihil dicam de vitiis quibus in medio foedissime deformatum est. Utcunque vero sit, noluimus tam insignem scriptorem situ diutius emarcescere. Protulimus nunc in medium, frustra sed non sine tædio studiosorum jam in quartum annum emendatius exemplar expectando cunctati: protulimus, inquam, ut ab aliis illi quoque subveniatur, in hoc veteris imitati, qui priusquam medicina in artis compendium esset redacta, morbidos homines in triviis ac compitis statuebant, ut a prætereuntibus salutaria levandarum ægritudinum remedia discerent. Curavimus autem nos multa vulnera perfecte, nonnulla sic ut cicatrix etiamnum appareat, quædam splenio tantum obduximus. Nec propterea nullam mihi gratiam habebis, amice lector, quod non omnia restituerim. Id enim absque emendationi codice non erat possibile, at meus et unicus erat et mendosissimus. Ausim jurare eum qui illum descripserat ne verbum quidem intellexisse, adeo omnia erant confusa absque ullis punctis aut distinctionibus. Quodsi tu scires quam ego laborarim in hiis fragmentis utcunque restituendis, credo fateberis te mihi nonnihil debere. Neque enim quia tu multa absque offensione legis, ideo codex planus erat; imo nihil erat non depravatum, in singulis pene verbis hærebatur. Fatebuntur me vera dicere, quicumque vetustum codicem inspexerint, qui in Murbacensi bibliotheca adhuc asservatur. Proinde cogita quantis mihi vigiliis constiterit hæc qualis qualis castigatio. Hoc non alia gratia dico quam quod video quosdam ingratisimos alienorum laborum æstimatores, imo derisores, qui cum ipsi nihil præstent, hoc agenteis naso suspendunt. Nam cum superioribus annis Ludum Annæi Senecæ scholiis meis exposuissem libellum non minus depravatum quam veterem, statim reprehendere me quidam temerarie factum a me dictitantes, quod ejus auctoris interpretationem suscepissem, qui mihi totus non esset cognitus. Quasi vero qui jam olim poetas enarrarunt, aut nostro sæculo sunt interpretati, non conjecturas plerumque sequantur; et non magnum sit, rei preciosæ vel partem habere, si integram possidere non detur.

At nugatores isti adeo me non deterruerunt a proposito veteribus qua licet succurrendi, ut nunc non solum Velleium ediderim semilacerum, sed et Tertulliani libros vetustissimi inter Christianos scriptoris, mendosi tamen, mea cura e tenebris erutos, apud Frobenium excudendos curem, in usum videlicet rei theologicæ, et ad vetustatem illuminandam, quantum ad rem Christianam attinet. Cæterum, optime lector, videtur hic parum deesse in hac peroratiuncula votitia, nam in exemplari versus aliquot erant erasi, forsitan ab aliquo nebulone facturo periculum, an illitæ membranis notæ expungi possint. Videntur autem extrema verba in talem scripta sensum, consiliaque omnium civium aut pia aut salutaria, in felicem exitum provehite, aut sensum similem. Bene vale, mi lector, et conatum nostrum boni consule. Basileæ, decimo septimo calendæ Decembris, anno M.D.XX.

GALENUS, CLAUDIUS, Medicus. Opera quæ exstant omnia, Græcè; ex recensione et cum præfationibus ANDREÆ ASULANI; partibus quinque comprehensa. Folio. Venetiis, in ædibus Aldi et Andreæ Asulani soceri, mense Augusto, 1525.

Editio integra prima. Char. Gr. cum sign. cust. et pagg. num. Pars I. Foll. 292; Pars II. Foll. 296; Pars III. Foll. 264; Pars IV. Foll. 252; Pars V. Foll. 356.

Præfatio in Partem Primam.

CLEMENTI VII. Pontifici Maximo, ANDREAS ASULANUS, s. p. d.

QUO in rempublicam literariam animo semper ego et Aldus ille olim gener meus, qui, si vera loqui fas est, unus artem hanc impressoriam, bonasque pariter literas illustravit, fuisse videamur, maxime Clemens, optimeque pontificum, non est, opinor, cur verbis amplius demonstrare contendam; cum præsertim vel hoc uno volumine edito nuper a me patere cuilibet facile possit me nullam sumptus magnitudinem formidando, nullumque laborem fugiendo, omnem operam meam, atque industriam diligenter eo conferre conari ut indies magis et emendatam et locupletem librorum suppellectilem literarum studiosis nostra queat officina præbere. Nam cum in Græcis literis nihil jam majoris esse usus viderem, nihilque ab eruditibus frequentius peti ac cupidius desiderari cognoscerem, quam ut medicorum scripta, et præcipue Galeni

illius Pergameni Niconis Geometræ filii, qui sub Commodò principe floruit, atque aliquando in urbe Roma versatus, cœli ac regionis istius ingenium optime novit; totque non medica solum ac philosophica, sed etiam grammatica simul atque rhetorica conscripsit, Hippocratemque Cœm, primus omnium recte interpretando, pervium cæteris fecit, ut vix centum circiter anni quos vixit, ad ea scribenda, nedum etiam excogitanda, satis fuisse videantur, in publicum tandem integra prodirent, quotquot usquam fere tota Græcia, simul atque Italia reperiri codices potuerunt, incredibili cura sumptuque supra quam dici absque ulla mendacii aut vanitatis suspicione possit conquisivi, atque ita multiplici eorum collatione primum omnium quæ in uno Galeni medicorum præstantissimi desiderarentur, ex aliis supplevi, quæ inversa depravate legerentur, prout in pluribus se recte haberent, restitui, librosque singulos ut eo ordine descripti, quem ob difficultatem exemplariorum habendorum tenere possent, non tamen ita multum a veteri illo quo scripti ab initio fuerunt alienum, quam politissime imprimerentur curavi, iudicio laboreque simul assiduo cum primis usus Joannis Baptistæ Opizonis Papiensis, hominis cum probi atque industrii tum in literis plurimum et in medendi arte ut qui maxime versati; qui, ut verum fatear, me et ad suscipiendum hoc munus apprime hortatus est, et ad perficiendum quam maxime jovit, magnum videlicet operæ precium me facturum sperans, si tantum hoc opus non utilitate solum verum et pulchritudine pariter laudaretur. Ac quoniam est jampridem in more vulgarique consuetudine positum, ut, quemadmodum agricolæ diis suis primos quosque terræ fructus templis et delubris appensos dicare soliti sint, ita et nos quæcunque primum excusa nostris literarum formulis emittamus, ea insigni ac præclaro cuiuspiam viro in benevolentiae simul et observantiae testimonium dicemus: tibi, videlicet, mortalium supreme, ac Deo quam proxime, opus hoc maximum certe omnium eorum, quæ in præsentia expectari a me posse intelligam, dicare constitui: haud sane tam illustris fortunæ tuæ splendorem admiratus, sed quæ tua ipsius sunt, et avita familiæ tuæ decora animo repetens, interim utique quam eximia ac excellentia ea essent, si non omnia, quis enim id posset? attamen multa mirando; ut enim quæ in te universus prope terrarum orbis suspiciens, summa laude prosequitur, pieta-

tem, justiciam, prudentiamque ac singularem animi moderationem omittam, ne quanquam in re manifesta gratiam a te inire hoc nomine velle videar: quis non intelligit te nihil aliud magis diu noctuque meditari, quam ut labanti et pene afflictæ jam Christianæ religioni, qua possis primum ope succurras? siquidem omnes conatus tuos ac labores eo subinde convertis, ut universam ecclesiam, et præcipue Romanam, ad veterem frugalitatem, castitatem, ac sanctimoniam redigas. Necnon interim cum urbem Romam atroci diu morbo vexatam, tantumque non cultoribus viduatam, vectigalibus diminutam, et omni propemodum antiquo splendore ac prisca dignitate orbatam acceperis, summo studio diligentiaque singulari effecisti, atque in horas pene facis, ut digna pontificiæ majestatis sedes esse videatur. Præterea, quis est qui nesciat non hoc solum sed quicquid etiam in literis elegans atque perfectum jampridem parit Italia, Medicæ in primis familiæ deberi? quandoquidem Florentiæ Laurentii potissimum patrui tui munificentia bonarum literarum studia reparari, atque in majus augeri cœpisse, vulgo scilicet hominum reclamatur, nemo negaverit; testantur enim tot excellentissimi Græcæ linguæ professores, Argyropili, Laschares, et alii, magnis stipendiis conducti, magnisque muneribus, pro innata Medicæ genti liberalitate, subinde donati: testatur copiosissima illa bibliotheca e totius Græciæ ruinis eruta, largisque sumptibus ac dignis regia magnanimitate collecta. Quare potest sane adulationis suspicione vacare, quod te unum dixerim mihi visum esse ea præditum conditione, ut quæ maxima e meis ego ducerem, jure tuo, velut meritis omnium maxime, dono haberes. Accipe, igitur, munus hoc, tibi sincere ac libere oblatum, eo qui amplitudini tuæ convenit animo, literarumque studia pro veteri majorum tuorum instituto in majus provehens, ætatis istius tuæ tot ingeniorum proventu ornata, sæcula, ut cum omni antiquitate certare possint, non sine tui nominis immortalitate facito: quod quidem facile tibi continget, si rem literariam fovendo, illorum industriæ qui eam aliqua ex parte juvandam susceperint favere non desines. Vale.

Præfatio in Partem Secundam.

ALBERTO PIO, Carporum Principi, FEDERICUS ASULANUS, s. p. d.

SÆPE mihi res hominum animo revolventi, dubium id videri solet, Alberte, Carporum princeps clarissime, utrum artes omnes plus illis debeant quorum industria primum inventæ ac in usus hominum editæ sunt, an iis qui sua munificentia ipsas fovendo ut subinde crescerent, atque in majus provectæ, supremum dignitatis suæ fastigium attingerent, effecerunt: nam quemadmodum, si quis arborem quantalibet cum diligentia serat, ubi casu aliquo postea nec solis radii nec hymbres ulli vim suam exercere valeant, ea sane brevi momento aut intereat aut inutilis omnino reddatur: ac item, si quis gloriæ cupiditate illectus, ut olim multi facere soliti sunt, ubi florente Græcia, magnæ passim certantibus coronæ proponebantur, generosi alicujus armenti sobolem alere studeat, et proinde patrem egregiæ pernicitatis quærat, spectatæ formæ matrem eligat, pullum vero postea tam curiose susceptum, retorrído in solo primum pascat, deinde vix domitum nullis exercitiis ad palmam assuefaciat, is utique nec laterum contentione pedumve mobilitate, nec habili ad habenas ore nobilem equum habeat; sic et artes ipsæ omnes excellentium ingeniorum inventis institutæ, nullam præstantiam, nullamque celebritatem unquam essent assecutæ, nisi assidua magnanimi alicujus principis liberalitate adjutæ, paulatim excoli, atque ad elegantiorē formam perducī potuissent. Quare cum tu jam inde usque a primo Aldi nostri ad hanc laboriosissimam imprimendi bonos libros provinciam ingressu is fueris, cujus patrocínio bonarum literarum studia plurimum niterentur, quique nobis omni opera omnique cura favere nunquam desisteres, nuperque mihi Romæ agenti pro tua humanitate nulla non in re magno præsidio fueris, ac studium omne operamque tuam sine ulla temporis, laboris, aut occupationis exceptione præstiteris, æquum esse existimavi, ut quemadmodum Aldus olim fecisset, et ego quoque tuo nomini quæcunque pulcherrima e nostris ducerem, gratitudinis ergo dicanda curarem. Neque vero hæc a me ita dici velim arbitreris, ut seposita beneficiorum tuorum memoria, talem te esse non intelligam, ut hæc, et quævis majora de me, atque ab ipsis, ut ita dicam literis, tuo quodam veluti jure queas reposcere. Quandoquidem, ut ea potissimum commemorem, quæ nostræ huic

provinciae magno olim emolumento fuere, tu a prima statim adolescentia egregio quodam studiorum ordine literis omnibus humanis pariter ac divinis imbutus, eam literatorum hominum catervam semper aluisti: ut una domus tua instar veluti quoddam Athenarum esse videretur: eam vero librorum et praesertim Graecorum suppellectilem tibi comparasti, ut cum Alexandreis aut Pergamenis bibliothecis tua facile posset conferri. Nec tamen ubi variis bellorum fluctibus, qui jam tot annos universam jactant Italiam, ab ocio exclusus, regum maximorum negocia tractanda suscepisti, factum propterea est, ut de tota encyclopædia, quam luculentissime profiteris, ullum remitteres studium; atque interim tanta cum diligentia prudentiaque omnia gessisti, ut certatim, et quodam quasi ambitu, suis in rebus agendis tuam operam potentissimi quique reges exposcerent. Tanta praeterea cum fide cuncta, quæ tibi crederentur, administrasti, ut cum variis patriæ occasionibus et ipsi temporum vicissitudini inserviens, alias alios inter se maxime infensos reges consiliis et industria tua, quæ singularis ubique semper extitit, juvandos susceperis: nemo tamen eorum inventus est, qui, ubi sors iterum ipsi tuam operam obtulisset, integritatis tuæ memor, summam rerum suarum tibi non denuo committendam putaret. Qua in re illud etiam egregii animi, ac optime institutæ mentis indicium elucessit, quod afflictis interdum rebus tuis ruina partium a quibus stetisses, frangi nunquam potueris: sed quemadmodum secundam fortunam modeste, ita semper et adversam fortiter tuleris; mitto morum elegantiam vitæque candorem, ac eximiam illam animi synceritatem ac beneficentiam; ne, cum tibi omnia debeam, hoc etiam nomine tibi ex parte satisfacere velle videar. Accipe igitur literis pariter omnibus eruditissime facundissimeque Princeps, secundam hanc Galeni librorum partem, viri eloquentia simul et varia literarum cognitione omnium pene præstantissimi, ac ætatis suæ suique generis scriptorum facile principis: munus certe non minimum eorum, quæ a nobis proficisci possint, eo quo cætera nostra solitus es animo; dum pro comperto habes, nihil in re familiari nostra reperiri, quod tuum esse, siquis usus postulet, nolimus. Vale.

Præfatio in Partem Tertiam.

JOANNI MATTHÆO GIBERTO, Episcopo Veronensi, CLEMENTIS VII. Pont.
Max. Datario FRANCISCUS ASULANUS, s.

QUUM ipse mecum sæpe multa reputans, e quadam velut animi specula intueor quæ nunc sit, et quæ olim fuerit rerum humanarum species atque condicio, Giberte, urbis ac orbis pariter nostri decus eximium, ita demum fit, ut videam semper apud omnes omnium nationum gentes ac populos, egregiæ cuilibet spectatæque virtuti, non humanos tantum verum et divinos quoque honores solitos fuisse præberi. Nam, quia vulgus hominum fortitudinem, quæ, metu mortis amoto, in periculis alacriter adundis elucessit, in primis admiratur; factum est, ut antiquitas suos heroas haberet, quibus non tantum viventibus parere vellet, sed mortuis etiam, ut, auspiciis suis ac præsidibus, ludos et sacra faceret, lucosque et templa dicaret. Rursusque, quoniam solertia quorundam, et ingenii acumine vitam hominum ex agresti atque inculta, ad elegantiam subinde majorem perducere veteres animadverterent, Liberum patrem, Cererem deam, et alios id genus artium inventores, summis honoribus, æternaque gloria, ac nominis immortalitate dignos esse duxerunt: quæ res in nostra etiam religione effectisse manifesto videtur, ut quicumque pro ea mori non dubitavit, aut sapientia sua vel auxerit ejus auctoritatem, vel contra insidias impii alicujus calumniasque defenderit, is inter divos relatus, non ad proprias tantum aras, quæ positæ multis innumeræ propemodum sunt, verum et passim summa cum veneratione colatur ab omnibus. Et certe, cum in unoquoque mortalium vis quædam divinæ mentis inesse, vel ipsa tot simul tamque varia intelligendi facultate censeatur, par est ut ii maxime inter alios, ad eam videantur accedere, qui optime omnium quæcunque præstare inter humana putentur, faciant; quæ cum ita sint, nonne merito cunctis ego impius habear, si te talem jampridem, tantumque virum qualem jam inde usque ab ultima antiquitate repetitum vix alterum reperiam, quo possim, honore non persequar? etenim nemo fere omnium est toto orbe terrarum, qui non audiverit saltem aliquando te, vix dum viginti annos natum, ea ingenii vi eaque prudentia visum esse pollere: ut secundum suam dignitatem apprime Leo Decimus fore duceret, si

totius nominis Christiani maxima difficillimaque negotia tuæ curæ traderet, ac forsā (ut aiunt poetæ) velut cœlum Herculi fessus Atlas, quandoque tibi tota committeret; in quibus te ea diligentia ac probitate, eaque quam pauci admodum arridente fortuna servare didicerunt, modestia gessisti, ut Clemens Septimus, non magis pontificum maximus, quam principum sapientissimus, eodem te loco habere pergat, insuperque præfectum signandis libellis, quem Datarium appellant, interim fecerit, dum majoris dignitatis adhibendæ adsit occasio, quam te meritum esse tot reges summa cum fide, gravissimis de rebus aditi, tot inviæ quamvis rupes celeriter pro rei necessitate transmissæ, tot laboriose emensa maria, dum Christianæ reipublicæ, quod semper summa ope niteris, prodesse studes, testantur: mitto pietatem, divinique cultus studium singulare ab ineunte statim ætate susceptum; mitto morum integritatem ab omni viciorum non labe tantum sed etiam suspitione semotam; mitto quotidianam illam erga pauperes beneficentiam, quæ digna Christiano quidem antistite, sed longe majore, summam in te bonitatem, sanctimoniamque declarat. Quantæ vero munificentiae est, quod tuis sumptibus multa præclara ingenia, ut sapientiæ studiis vacare liberius possint, facias? multos bonarum litterarum professores domi alas? Nemo præterea, cui nominis celebritatem aliquam doctrina pepererit, vel destinato Urbem adit, vel in eam spectaculi gratia ex itinere divertit, qui tuam animi magnitudinem, aut hospicio acceptus, aut munere aliquo donatus, testari, ac cæteris prædicare non queat: verum omnino esse vulgatum illud affirmans, docti doctos juvabunt, si ipsi erunt docti. Quare non mediocri mihi operæ pretium facere visus sum, si te, ubi primum liceret, inter eorum nomina reponerem, quos ante alios omnes virtutem præcipue admiratus colo, atque suspicio. Feci autem id tertiam hanc Galeni scriptorum partem tuo nomini dicando, quoniam et opus ipsum fere maximum est eorum quæ hactenus edidi: et auctor ejus is est, ut, si in manus eruditorum tandem perveniat, plurimum toti generi humano prodesse posse videatur. Pulchre igitur convenit ut viro nullam magis in rem, quam ad juvandos mortales naturæ benignitate formato, tam utilis futurus auctor dicetur. Decetque tuam humanitatem munus hoc, parvum licet, te dignum existimare: siquidem ea sum ipse fortuna, ut, etiam si maxime velim, majora cuiquam offerre non possim. Vale.

Præfatio in Partem Quartam.

ANDREAS ASULANUS, Reverendissimo Antistiti Brundusino, Optimo et Doctissimo HIERONYMO ALEANDRO, felicitatem.

QUANTUM literæ honestæque disciplinæ dignitatis et usus afferant vitæ hominum, quantove studio illæ ipsæ mortalibus expetendæ, si vetera desint exempla, tu certe unus esse argumento poteris, nihil illis aut honestius et fructuosius, aut a nobis expetendum magis. Nam cum ab ineunte ætate tua, id quod de te prædicantes accepi doctissimos viros, omne tuum studium et operam in his adipiscendis collocasses, sic brevi profecisti in omni literarum genere, ut jam tum pene adolescens dignus amplissima quaque laude viderere. Nec tu divino quodam ingenio, pertinacique studio eorum frustratus es opinionem, quippe qui Latinis non contentus et Græcis, in quibus maxime jam excelleres, adjecisti animum ad Hebrea quoque perdiscenda, ut, si fieri posset, Christianæ rei quandoque ex hoc tuo studio aliquid adjumenti, et opis accederet. Et quoniam excellens virtus angustis terrarum finibus includi non potest, felici sane auspicio de Galliis adeundis consilia inisti: qua sane profectione tua non multo post fama illustrior et celebrior apud exteros etiam est tibi comparata. Sic enim existimes velim, quod ipsos Gallos libentissime prædicantes audire soleo, quicquid bonarum literarum hodie apud Celtas efflorescat, quicquid illis in nostratibus literis nitoris et elegantiae quæsitum hac tempestate sit, id ipsum tibi acceptum ferre, ut nihil hodie apud illos Aleandri nomine clarius aut amantius habeatur. Et sane, ut est genus hominum, virtutum amans et artium, sic in te honestando certarunt omnes, ut non solum auctoritatem et famam immortalem tibi apud eos compararis, verum etiam virtutis amplissima merita consecutus sis tuæ. Quare cum apud illos honestissime complures annos effloresceres, repetente Italia suo quodam jure quod ipsa tibi dederat veluti τὰ θρεπτήρια, Romam profectus principis Leodiensis orator, Leoni Pontifici Decimo sic ab initio probatus es, ut ille sua veluti prærogativa te nihil minus quam tale quid expectantem, inter primos familiares allegarit; qua laude non video quid tibi illustrius aut gloriosius accidere potuisset, siquidem Pontifex ipse Maximus hoc iudicio, hac literatura, hac rerum experientia, hac augusta dignitate ultro

te in amicitiam invitarit, acceperit, interque familiarissimos statim asciverit. Sed cur ille non ascisceret? qui parem a se tibi inventum esse fateretur neminem, ut naturæ ingeniique dotes admiratus tui, omniumque rerum peritiam, jure plurimum tibi detulisse hoc nomine videri possit, pontifex omnium quos ætas nostra viderit, vere maximus et sapientissimus; qui sane si diutius vixisset, te, quod perlibenter pollicebatur, amplissimis honestasset honoribus. Successit mox illi Adrianus, atque ab eo Clemens VII. quorum alter in ipso imperii sui limine consumptus, nullum de se posteris indicium virtutis aut judicii majoris approbare potuit; alter vero sic ab initio te complexus est, ut ultro tibi Brundusianam pontificiam dignitatem obtulerit. Quod sapientissimi pontificis judicium eo tibi gratius et jucundius esse debet, quod hac ipsa ætate, etiam qui ambient per summam gratiam, non facile hæc ipsa consequantur. Sed quid ego hæc mirer aut longius exequar? cum excellens hæc virtus tua non aliis certe aut testimoniis aut præmiis ornari debuerit. Fruere igitur hac ipsa tua meritissima gloria; fruire tot principum virorum suffragiis; fruire tot doctrinæ præstantissimæ tuæ muneribus, et posteritati testimonium hoc de te præbe, etiam iniquissimis temporibus virtutem alicujus excellentem probari clarescereque posse. Nos interim ut tuos esse perpetuo memineris, opto: qui cum in Aldi nomen, et hereditariam excudendi libros industriam venerim, sciremque ab Aldo te, et vicissim abs te Aldum, ut virum optimum, et de literis optime meritum, summa pietate cultum, non potui hanc ipsam ejus in te animi propensionem non retinere. Quod uti tibi posterisque testatum relinquerem, *προσεφώνησα* tibi Galeni medici omnium clarissimi monimenta non pauca, quartum scilicet ejus medicæ artis *τόμον*, ut cum alia Clementi Pontifici vere clementissimo, alia Mathæo Giberto antistiti omnium qui hodie sunt, quique unquam fuere, et fortasse qui futuri sunt, optimo sanctissimoque, alia Alberto Carporum principi nobilissimo et doctissimo, deque nobis optime merito dicata leges, te quoque in hoc ipso albo adscriptum esse delectet. Nam Galenus ipse certo scio, si quis est manium sensus, voluptatem hanc multo maximam capiet, non solum quod a situ temporisque oblivione nostra opera veluti vindiciis liberalibus est adsertus, sed quod et sub vestro patrocinio veluti nunquam intermorituris geniis in lucem prodeat. Vale, Asulanorum tuorum memor.

Præfatio in Partem Quintam.

ANDREAS ASULANUS JOANNI BAPTISTÆ OPIZONI Patritio Papiensi, Medicoque præstantissimo, s.

ΤΑΤΡΟΣ γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων. Liceat enim mihi te eisdem affari verbis, vir excellentissime, quibus, opinor, Idomeneus apud Homerum adhortatus est Nestorem, ut unum Machaonem in castra referret omni studio, qui, a Paride sagitta petitus, in id discriminis venerat, ut aut in acie caderet, aut captivus abduceretur. Hominem enim medicum multis aliis esse præferendum, cum presertim et scite curare vulnera, et in tempore medicamenta afferre calleat. Quod summi vatis testimonium etsi ad medicorum transferri potest laudem, mihi vero etiam atque etiam excellentem virtutem tuam, medendique divinam peritiam cogitanti, tanto hoc de te ante prædictum videri solet, ut hoc poetarum principis elogio, quasi Palladis suffragio, medicæ artis peritia tua maxime commendaretur. Nam cum ab ineunte ætate tua omnis te ars, et doctrina liberalis, et hæc ipsa præcipue medicinæ ratio delectarit, ad hoc tamen ipsum studium et natura ipsa vitæ dux optima te facile adduxit, et hæc medendi disciplina, si quem orationis Latinæ cultum acciperet, quando barbære a barbaris explicata scriptoribus erat, invitavit, neque enim desperabas cum cæteræ artes Latine jam ornateque loqui cœpissent, huic quoque uni suum cultum et nostri sermonis accessurum ornatum. Nec vero te hæc ipsa animi præsentia, uti video, fefellere. Nam sive in nobis est Deus, quo sane agitante incalescimus, sive suoapte ingenio homines ad præclara omnia et ardua inflammamur, sic plane contigisse video, ut doctissimorum hominum, et tua unius maxime opera, in pristinum nitorem et elegantiam medicina consurgat. Idque sane meritissimo. Quis enim dubitat ex omnibus hisce artibus et disciplinis quæ colantur a nobis, medicinam ipsam longe alias antecellere? aut quis nescit ex hac una maxima sane commoda et adjumenta vitæ hominum allata? Nam et Græcus ille vates deorum antiquissimam sanitatem vocat, et eam præ cæteris a Diis immortalibus petendam esse perpetuo admonet: et tantum semper dignitatis et splendoris optimis medicis est quæsitum, ut tanquam numina terrestria a mortalibus colerentur. Quare cum tibi in hac vehementer elabo-

randum una maxime duceres, occurrebat, ut opinor, illud quod te maxime permoveret, barbaros tantum extare scriptores, qui rem sacratissimam et vitæ in primis necessariam attingerent, et quod majori tibi molestiæ foret, multa in hisce partim obscura, propter linguæ insolentiam, multa etiam propter eorum inscitiam qui in nostram verterant linguam, falso esse tradita: qua sane re gravius aut perniciosius accidere nobis poterat nihil. Accedebat unde dolor hic tibi quotidie magis ingravesceret, quod Græci scriptores longe clarissimi extarent, ut de Latinis interim taceam, qui omnem hanc artem et præceptis illustrassent, et auxissent institutis: ut ad eorum diligentiam, et orationis ornatum addi nihil posse videretur. Quod etsi Galeni quædam et Hippocratis in nostram linguam versa legerentur opera nonnulla, ea tamen istiusmodi erant, ut præstaret in Avicennæ, et istiusmodi farinæ scriptorum monimentis operam insumere, quam in hisce tam infeliciter tanque fœde ac barbære conversis, bonum ocium collocare. Primus igitur e nostris nostra memoria Leonicensis auspicato et Galenum Latine loqui docuit, et multa præter medicorum nostri temporis sententiam primus adinvenit: unde merito maxima illi laus et gloria sit quæsita, quæ senescere nunquam debeat. Eandem industriam æmulatus Laurentianus, etsi non parem laudem adeptus, quippe cui et brevior ætas, et infestiora fuere numina, in eo tamen maxime commendandus, quod et quæ erant optima vidit, nec ab hoc illum studio aut temporis inscitia, aut medicorum in illum flagrantissima odia abducere unquam potuere. Quid quod et Galli Britannique homines ad hanc palmam assequendam non frustra contendere? nam et Copus Gallorum regis medicus Æginetæ librum, et Galeni sex de locis affectis adeo eleganter et pure vertit, ut tu medio illum Latio natum, cum ejus scripta legis, adjurare possis: et Thomas Linacrus Aldi nostri contubernio ad aliquot annos usus, ipsam Galeni methodum, seu de morbis curandis libros ave tam felici Latinitate donavit, ut in opere tam absoluto ne Momo quidem carpendi velut ansulam in calceo, quicquam relictum esse loci putem. Sed quo piaculo taceam ab Hermolao Barbaro Dioscoridem Romana civitate donatum? cum unum hoc opus satis meo judicio esse possit, quod invitare medicos omnes, velut ad Phidiæ Minervam in arce spectandam queat, cujus industriæ æmuli duo, etsi non usquequaque aspernandi, mihi tamen

et doctis interdum videri solent, cothurnos Herculis pueris inducere, aut sub Omphalæ persona Lydiæ leoninas exuvias magis præferre voluisse. Neque vero non hisce velut heroibus adjunxeris Antonium Benivenium, qui libello de nonnullis morborum et sanationum admirabilibus eventis edito, multum veræ laudis meo judicio meretur; cujus immaturo obitu vestra hæc ars gravem sane jacturam fecerit: apparet enim ex eo, tanquam ex ungue leonem aiunt, quantum ille Latinæ elegantiae fuerit studiosus, quantumque medicina lucis et splendoris ejus opera consequi potuisset, si diutius vixisset. Quæ tu omnia cum tuo ingenio impulsus, tum doctissimorum hominum exemplis invitatus accuratius æstimans, vidensque ea fundamenta jam esse jacta, ut si substructiones accederent suæ, nulla cœli aut temporum injuria timenda nobis posthac esset, magno sane animo ad ea perficienda, quæ doctissimi homines inchoassent, tanquam Venerem Apellis adgressus es. Qua in re, nec industriæ consilium, nec consilio industria defuit tua; postquam enim Romani majestas imperii barbarorum armis prægravantibus concidisset, Sarracenica vero res maxime floreret, quæ Arabia erumpens supra octingentesimum abhinc annum et amplius Asiam et Africam, et quod horrescat referre animus, cum ipsa Europa Italiam, urbemque Romam pene oppresserat, sic optimæ quæque artes apud nostros a stirpe interciderant, ut nihil jam nisi Gotthicum et Sarracenicum, altrix hæc gentium et Deorum pene dixerim parens Italia (pro nefas) redderet, illæque ipsæ artes cum imperii amplitudine gravi sane jactura ad Arabes transferrentur, qui cum philosophiæ studio et maxime medicinæ flagrarent, ut quæ vitæ mortaliū præcipue prodesset, ad eam assequendam omni ope contendere: ut nostri homines necessario medicinæ scientiam ab hisce authoribus expeterent, et cum ingenio solertiaque ut est eorum hominum captus, excellerent, sic brevi factum, ut et scriptorum copia, et præceptorum facultas apud hosce effloresceret, ex quibus principes inter eos habiti Albatenius et Serapio, quique Rasis ab his appellatus Almansoris nomine clarior illustriorque hodie sit. Hic namque et suorum authorum præcepta, et Græcorum Galenique in primis tanquam Œeta¹ Rex Absyrti filii membra, in unum corpus redigens, omnem superiorum famam fere observavit: ab his Avicenna, septuaginta post annis, regiæ stirpis, unus cum ingenii præstantia

¹ Sic, in orig. lege Æeta.

maxime excelleret, sic medicinæ viam omnibus aperuit, ut hunc unum sequerentur omnes, præterea neminem; meliore enim judicio usus, singula ita descripsit, quæcunque ad disciplinam hanc attinerent, ut nihil ejus monumentis aut distinctius, aut copiosius habeatur. Cæterum Italica re non multo post reviviscente fregerunt auctoritatem Arabicæ hujusce linguæ primi illi, quos retuli, viri doctissimi, tuque unus hoc tempore paribus auspiciis id agis, ut deterso omni squallore, medica res per te unum præcipue floreat, omnisque illa barbaries Italiæ finibus expellatur, quod ut facilius et citius evenire posset, adhortari etiam atque etiam tu nos sæpe solitus es, quinetiam interdum acerbius accusare, ut Hippocratem et Galenum ex Aldi officina edendos curarem. Perpulisti igitur tu, vel, ut dicam verius, equum Lydium in campum deduxisti, ut Galenum primum adgrederer. Et cum multa interim permolesta et gravia, ut evenire solet magna audentibus, occurrerent, Hippocratis primum omnia quæ non sine labore summo haberi potuere monumenta, emisimus, tum vero Galenum pene integrum ab inferis excitavimus: in quo restituendo tantum tibi laboris et vigiliarum impensum est, uti me sæpe desperatio cœpti subiret operis. Cæterum cum sæpe audirem te inculcantem *χαλεπὰ τὰ καλὰ*, obduravi quidem magis desistendi pudore quam perficiendi spe. Quare nulli neque labori neque impensis parcentes, vel tuo unius exemplo, quem pudebat non sequi in opere tam honesto et utili, damus tandem Galeni multo maximam partem scriptorum, quæ vir ille non minore industria quam orationis elegancia et ubertate suis scripsit hominibus, atque hunc quintum *τόυον* tibi dicamus uni meritissimo, siquidem tuus est Galenus, etiam libra et ære, quod aiunt, et mancupio: tibi enim ille libertatem debet uni, tibi vitam, tibi dignitatem restitutam acceptum feret. Floreat igitur ille per te maxime, vivat ille perpetuo vir, cujus opera multi hodie mortales diutissime et integerrime vivunt, vindicet ille sese ab omni temporum oblivione, et injuria, qui suam omnem operam et studium in eo posuit, ut quod ad ejus fieri posset, nulla nos morborum injuria et vis corrumperet. Sed quando tu unus, velut imperator, bellum hoc patrare tam difficile et arduum non poteras, et grati est animi fateri cui debeas, agent etiam gratias Græci Latinique restituti Galeni, Clementi et Odoardo et Roseo Britannis, qui te veluti centuriones acerrimi in victoria hac consequenda plurimum adju-

vere; sed nec Lupsetum in hoc munere contempseris, qui omnibus elaboravit nervis ut, quatenus fieri posset, laboranti tibi veluti Atlanti, dum axem humero torques, tanquam alter Hercules successerit: sed nec Georgius Agricola non parvam laudem est meritus, nam et ipse in emendando Galeno nihil sibi ad industriam et laborem reliqui fecit, ut honestissima tandem provincia et optimo imperatore, et strenuis maxime militibus dextro, quod aiunt, Hercule sit confecta. Bene vale, Asulanorum tuorum memor, et Aetium, ac Paulum, reliquosque medicos brevi post expectato.

HIPPOCRATES, Cous, Medicorum Princeps. Opera omnia, Græcè, ex recensione FRANCISCI ASULANI; cum ejusdem Epistolâ ad JOANNEM GEORGIIUM TRISINUM. Folio. Venetiis, in ædibus Aldi et Andreae Asulani socii, mense Maio, 1526.

Char. Gr. cum cust. sign. et pagg. num. Foll. 240, lin. 54.

JOANNI GEORGIO TRISINO Vicentino, Comiti Equitique Ornatissimo, FRANCISCUS ASULANUS, s.

QUUM te jampridem, Trisine mi carissime, in eorum amicorum numero haberem, quibus me omni cura omnique officio ac labore satisfacere semper debere censerem, diu mecum ipse reputavi quo te potissimum ex his nostris munere in argumentum meæ erga te observantiæ, donarem; videbam enim, si linguæ istius Italicæ, in qua te cum paucis excellere præclara multa ingenii tui monumenta testantur, præcipuum quempiam auctorem nomini tuo dicassem, fore ut quum maris et Alpium duntaxat termino idioma istud contineretur, mei hujus in te animi testimonium ad longe pauciores quam alioqui et vellem et possem, perveniret. Rursus, si Latinum aliquem oratorem poetamve, aut alio quovis in genere scribendi versatum, insignem auctorem sub tuo nomine invulgandum curassem, putabam futurum ut dum unus ille tibi tot simul studia complexo, non usquequaque respondere videretur, non ita plenam undique tuarum laudum materiam nec scribenti mihi, nec intuentibus in eam velut effigiem, aliis præberet. Ne igitur nihil omnino tibi afferrem, cui si liceret omnia libenter præberem, eorum

tantummodo quæ in te majora magisque rara indicarentur, rationem habere constitui. Quare ut Græcæ linguæ peritissimo, ac in philosophiæ studiis diu multumque versato, Hippocratem Coam Heraclidæ filium tibi dicare decrevi, illum scilicet Hippocratem qui diu peregrinatus in Macedonia plurimum apud Perdiccam regem vixit, Larissæque quartum et centesimum agens annum, obiit, notus non solum in omni terra Græcia, ubi pene infinita suæ artis miracula edidisset, verum etiam apud Persas, et alios item a Græcis ingenti maris aut terrarum spacio remotos, qui Herodicum Selybrianum medicum, Gorgiam Leontinum rhetorem, Democritum Abderitam philosophum audivit; cujus tam multa volumina Ionice in gratiam Democriti (ut ait Ælianus) quamvis ipse Doricus esset scripta, perinde ac si non hominis unius ore, sed numinum multorum simul oraculo dictata essent, summa semper apud omnes omnium sæculorum mortales auctoritate viguerunt. Nam et sex alii alias eodem nomine, eademque patria orti, litterarum et medicæ artis periti floruisse traduntur, quorum unus patrem habuit Gnosidicum, alter Thessalum, tertius Draconem, quartus et quintus fratres Thymbræum, sextus autem Praxianactem. Tu itaque hoc quicquid est muneris ita velim accipias, ut quum undique tibi satisfieri a me non possit, aliqua tamen in parte satisfactum esse existimes, idque non mea culpa, qui majora dare nequeam, sed tua potius, cui majora debeantur, nobis accidisse intelligas. Vale.

FRANCISCUS ASULANUS, Lectori s.

SI tua non minus quam mea interesse putas, lector humanissime, ut eorum quæ a me in rempublicam litterariam magno, ut vides, sumptu ac labore fiunt, ratio reddatur, ne obsecro alienum ab officio arbitreris, quod his te admonitum velim, quanto præstet unum diligenter impressum codicem, quam duos aliquando aut etiam, mehercle! plures manuscriptos habere. Nam longe facilius est unum scriptorem festinabundum, presertim ab unius duntaxat exemplaris imagine aberrare, quam multos simul homines, multorum veterum librorum collatione, non unum tandem exemplum undique absolutum elicere: quemadmodum argumento esse potest Fabii Calvi immortalis certe alioqui digna laude industria, qui

manuscriptum aliquem secutus codicem, librum unius folii *περὶ ὑγρῶν χρήσιος*, id est, de Usu humidorum, et librum *περὶ ἄρθρων*, id est de Articulis, tredecim folia continentem, omnino præteriit; et in eo libro qui inscribitur *Κωακαὶ Προγνώσεις*, id est, Coacæ præcognitiones, ad calcem versus, folia item circiter sex; et in libro *περὶ τῶν ἐν κεφαλῇ τραυμάτων*, id est de Vulneribus capitis, unum fere; librumque qui Græce *μοχλικόν* dicitur, id est, de Curandis luxatis, bis, tanquam diversum, transtulit, solo differente principio; sicut plerunque usu venit ut scriptores simili alicujus paginæ initio decepti, alia alius valde interdum diversa connectant. Mitto cætera, quæ tu inter legendum facile deprehendes, ac duas item additas epistolas, Hippocratis alteram, alteram vero Democriti, quæ quum ita se habere cognoveris, me quæso tui studiosum, ut facis, ama. Vale.

Litera CLEMENTIS VII. Pont. Max. dilectis filiis ANDRÆ de TORRESANIS de ASULA, et hæredibus quondam Aldi Manutii Romani in civitate Venetiarum commorantibus.

DILECTI filii, salutem et Apostolicam benedictionem! Exponi nobis nuper fecistis vos ad imitationem quondam Aldi Manutii Pii, Romani, cujus impressoriæ artis successores estis, novos quotidie libros, tam Græcos quam Latinos, eisdemmet characteribus quorum ipse Aldus primus inventor et author fuit, cura et impensa vestra impressos, in lucem edere, ac per eos publicæ utilitati non parum consulere. Nunc vero Galeni medici opera omnia Græca imprimi curare, ex quibus propter eximiam frugem et singularem doctrinam in illis contentam, medicinæ ars, humano generi valde necessaria, plurimum juvari atque illustrari posset; ac in animo habere, diligentem operam adhibere, ut Hippocratis principis medicorum ac Pauli Eginitæ, necnon Aetii et Oribasii, insignium Græcorum medicorum, opera nunquam hactenus impressa, quam emendatissime imprimantur, desiderareque ne de laboribus vestris, quos ad communem hominum utilitatem suscipitis, alii speratos a vobis fructus auferant, per nos oportune provideri; nos ad officium nostrum pertinere putantes omnia procurare, quibus bonæ artes temporibus nostris maxime florent, illarumque fautores ad nova semper excogitanda, et studiosis publicanda justis gratiarum prærogativis allici-

antur et invitentur; et propterea desiderio vestro, qui bono publico non sine magnis laboribus et impensis studere non desistitis, ne ab aliquibus justo et honesto lucro defraudemini, annuere volentes, universis et singulis cujuscunque dignitatis, gradus et conditionis existant, sub excommunicationis latæ sententiæ, nostris vero et Sanctæ Romanæ Ecclesiæ subditis, præterea etiam mille ducatorum pœna, pro una tertia parte fabricæ basilicæ principis apostolorum de Urbe, pro altera vobis, pro reliqua vero iudicibus seu officialibus, qui præsentium executores fuerint applicandorum, tenore præsentium committimus et mandamus, ne dicti Galeni et aliorum medicorum Græcorum opera per vos impressa vel imprimenda infra decem annos, postquam impressa fuerint, imprimere, seu imprimi facere, aut quoquomodo vendere, seu vendi facere præsumant. Mandantes in virtute sanctæ obedientiæ auditori cameræ apostolicæ, et Urbis nostræ gubernatori, necnon senatori, ac omnibus et singulis aliis gubernatoribus ac magistratibus et officialibus nostris quibuscunque, ut a vobis seu vestris agentibus in præmissis et circa ea requisiti, contra eos qui dicta opera contra præsentium tenorem impresserint, seu imprimi fecerint, aut vendiderint, seu vendi fecerint, ad declarationem incursus dictæ pœnæ procedant, et pœnam ipsam pecuniariam a quibus exigenda erit, irremissibiliter exigant, ac alia faciant et exequantur in præmissis quomodolibet necessaria vel oportuna; invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis. Volumus autem præsentium literarum nostrarum transumptis, manu notarii publici subscriptis, et sigillo alicujus prælati ecclesiastici munitis, eandem prorsus fidem in iudicio et extra adhiberi, quæ præsentibus originalibus adhiberetur, si exhibitæ forent vel ostensæ; non obstantibus constitutionibus et ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis quibuscunque. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo piscatoris, die xxvii. Januarii, m.dxxv., pontificatus nostri anno secundo.

BE. EL. RAVENN.

EPICTETUS, Stoicus, Hieropolitanus. Enchiridion, Græcè; cum Commentario SIMPLICII, et ejusdem Præfatione, Græcè. Venetiis, per Joannem Antonium et Fratres de Sabio, 1528, mensis Julii. Quarto. Editio Princeps. Char. Gr. Foll. 102 num. et 1 fol. non num.

SIMPLICII Præfatio.

Συμπλικίου ἐξήγησις εἰς τὸ τοῦ
Ἐπικτήτου ἐγχειρίδιον.

ΠΕΡΙ μὲν τοῦ βίου τοῦ Ἐπικτήτου, καὶ τῆς αὐτοῦ τελευτῆς, Ἀρρίανος ἔγραψεν ὁ τὰς Ἐπικτήτου διατριβὰς ἐν πολυστίχοις συντάξας βιβλίους, καὶ ἀπ' ἐκείνου μαθεῖν ἔστιν ὁποῖος γέγονεν τὸν βίον ὁ ἀνὴρ. τὸ δὲ βιβλίον τοῦτο τοῦ Ἐπικτήτου ἐγχειρίδιον ἐπιγεγραμμένον, καὶ τοῦτο αὐτὸς συνέταξεν ὁ Ἀρρίανος, τὰ καιριώτατα καὶ ἀναγκαϊότατα ἐν φιλοσοφίᾳ καὶ κινητικότητι τῶν ψυχῶν ἐπιλεξάμενος ἐκ τῶν Ἐπικτήτου λόγων, ὡς αὐτὸς ἐν τῇ πρὸς Μασγαληνὸν ἐπιστολῇ ἔγραψεν ὁ Ἀρρίανος, ᾧ καὶ τὸ σύνταγμα προσεφώνησεν, ὡς ἑαυτῷ μὲν φιλτάτῳ, μάλιστα δὲ τὸν Ἐπικτήτον τεθαυμακότεν. τὰ δὲ αὐτὰ σχεδὸν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ὀνομάτων σποράδην ἐν τοῖς Ἀρρίανου τῶν Ἐπικτήτου διατριβῶν γραφομένοις. σκοπὸν δὲ ἔχει τὸ βιβλίον εἰ τύχοι τῶν πειθομένων αὐτῷ καὶ μὴ μόνον ἀκουόντων, ἀλλὰ καὶ πασχόντων ὑπὸ τῶν λόγων, καὶ εἰς ἐργασίαν αὐτοὺς ἀγόντων ἐλευθέραν ἀποτελέσαι τὴν ἡμετέραν ψυχὴν, οἷαν αὐτὴν καὶ ὁ ποιήσας, καὶ γεννήσας δημιουργὸς, καὶ πατὴρ προεβάλλετο· ὥστε μήτε φοβεῖσθαι τι, μήτε λυπεῖσθαι ἐπὶ τινι, μήτε ὑπὸ τίνος τῶν χειρόνων δεσπόζεσθαι. ἐγχειρίδιον δὲ αὐτὸ ἐπιγέγραπται, διὰ τὸ πρόχειρον αἰεὶ αὐτὸ δεῖν, καὶ ἔτοιμον εἶναι τοῖς βουλομένοις εὖ ζῆν. καὶ γὰρ τὸ στρατιωτικὸν ἐγχειρίδιον ξίφος ἐστὶ πρόχειρον αἰεὶ τοῖς χρωμένοις ὀφείλον εἶναι. πολὺ δὲ τὸ δραστήριον καὶ κινητικὸν ἔχουσιν οἱ λόγοι, ὡς τοὺς μὴ πάνυ νενεκρωμένους νύττεσθαι ἐξ αὐτῶν, καὶ συναισθάνεσθαι τῶν οἰκείων παθῶν καὶ πρὸς διόρθωσιν αὐτῶν ἐπεγείρεσθαι· τοὺς μὲν μᾶλλον, τοὺς δὲ ἥττον. καὶ εἴ τις ὑπὸ τούτων μὴ πάσχη τῶν λόγων, ὑπὸ μόνων αὖ τῶν ἐν ᾧ δικαστηρίων ὑπευθυνθεῖη. παιδεύει δὲ τὸν ἄνθρωπον ὡς κατὰ ψυχὴν λογικὴν οὐσιωμένον τὴν τοῦ σώματος χρώμενον ὡς ὄργανον. ἢ διὰ τοῦτο καὶ γαμῖν καὶ παιδοποιεῖν ἐνδίδωσι, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῷ βίῳ αἰρετῶν ἀπολαύειν

πανταχοῦ δὲ βούλεται τὴν λογικὴν ἀδύνατον φυλάττειν αὐτήν, τοῦ τε σώματος καὶ τῶν ἄλλων παθῶν, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀγαθόν, καὶ τὴν ἐκείνων κρίσιν ἀναφέρουσιν. τῶν δὲ ἐκτὸς δοκούντων ἀγαθῶν ὅσα μὲν δύναται συμφωνεῖν πρὸς τὸ ἀληθινὸν ἀγαθόν, καρποῦσθαι συγχωρεῖ μεμε[τ]ρημένως· τὰ δὲ ἀναρμοστούντα πρὸς ἐκεῖνο, παραινεί παντελῶς ἀποτρέπεσθαι. καὶ τοῦτο ὃ ἂν τις τῶν λόγων τούτων θαυμάσειεν, ὅτι τοὺς πειθόμενους καὶ ἐργαζομένους τὰ λεγόμενα, μακαρίους ἀποτελοῦσι καὶ εὐδαίμονας, οὐδὲν δεηθέντας τὰς μετὰ θάνατον τῆς ἀρετῆς ἀμοιβὰς ἐπαγγέλλεσθαι κἂν πάντως ἀκολουθῶσι καὶ αὐταί. τὸ γὰρ ὡς ὀργάνοις χρώμενον τῷ σώματι, καὶ τοῖς ἀλόγοις πάθεσι, πάντῃ πάντως, χωριστὴν ἔχει τὴν οὐσίαν αὐτῶν, καὶ ἔτι διαμένουσιν μετὰ τὴν ἐκείνων φθοράν, καὶ δῆλον ὅτι καὶ τὴν τελειότητα σύστοιχον τῇ οὐσίᾳ. ἀλλὰ κἂν θνητὴν τις ὑποθόητο τὴν ψυχὴν συναπολλυμένην τῷ σώματι, ὁ κατὰ ταύτας ζῶν τὰς ὑποθήκας τὴν ἑαυτοῦ τελειότητα ἀπολαμβάνων τὸ οἰκεῖον καρπούμενος ἀγαθόν, εὐδαίμων ὄντως ἐστὶ καὶ μακάριος. καὶ γὰρ καὶ τὸ σῶμα τὸ ἀνθρώπινον, καίτοι θνητὸν ὑπάρχον, εἰ τὴν κατὰ φύσιν τὴν ἑαυτοῦ τελειότητα ἀπολάβῃ, ἔτυχε τοῦ οἰκείου ἀγαθοῦ, καὶ οὐδενὸς ἔτι δεῖται πρὸς τοῦτο. κομματικοὶ δὲ εἰσιν οἱ λόγοι καὶ γνωμονικοὶ κατὰ τὸ τῶν ὑποθηκῶν κάλουμένων παρὰ τοῖς Πυθαγορείοις εἶδος· πλὴν καὶ τάξις τίς ἐστι πρὸς ἀλλήλους ἐν πάσι σχεδὸν αὐτοῖς καὶ ἀκολουθία ὡς προϊόντες εἰσόμεθα. κἂν τὰ κεφάλαια δὲ διωρισμένα γέγραπται, εἰς μίαν πάντα τείνει τέχνην τὴν διορθωτικὴν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. καὶ πάντες οἱ λόγοι πρὸς ἓνα τείνουσι σκοπὸν τὴν λογικὴν ψυχὴν διεγείραι πρὸς τε τὴν φυλακὴν τοῦ οἰκείου ἀξιώματος, καὶ πρὸς τὴν κατὰ φύσιν χρῆσιν τῶν οἰκείων ἐνεργειῶν. καὶ εἰσὶ μὲν οἱ λόγοι σαφεῖς· οὐ χεῖρον δὲ ἴσως κατὰ τὸ δυνατόν διαπτύσσειν αὐτοὺς. ὃ τε γὰρ γράφων, συμπαθέστερός τε ἅμα πρὸς αὐτοὺς γενήσεται, καὶ τῆς ἀληθείας αὐτῶν κατανοητικώτερος, καὶ τῶν φιλομαθῶν οἱ πρὸς λόγους ἀσυννηθέστεροι, ἴσως ἔξουσιν τινα χειραγωγίαν ἐκ τῆς ἐρμηνείας αὐτῶν. τοῦτο δὲ πρῶτον ὅπερ εἶπον διαρθρωτέον, πρὸς τὸν ὁποῖον ἄνθρωπον οὗτοι πεποίηται οἱ λόγοι, καὶ πρὸς ποίας ἀνθρωπίνης ζωῆς ἀρετὴν ἀνάγουσι τὸν πειθόμενον. οὗτος οὖν πρὸς τὸν καθαρτικῶς δυνηθέντα ζῆν, ἐκεῖνος γὰρ, ὅση δύναμις, φεύγειν ἀπὸ τοῦ σώματος βούλεται, καὶ τῶν σωματικῶν παθῶν, καὶ εἰς ἑαυτὸν συννεύειν, οὔτε ἔτι μᾶλλον πρὸς τὸν θεωρητικόν. ἐκεῖνος γὰρ καὶ τὴν ἑαυτοῦ λογικὴν ζωὴν ὑπερτρέχων, ὅλως εἶναι βούλεται τῶν κρειττόνων. ἀλλ' ἐκεῖνοις ἀρμόζουσι τοῖς κατὰ τὴν

λογικὴν μὲν ζῶν οὐσιωμένοις, ὡς ὀργάνῳ δὲ χρωμένοις τῷ σώματι, καὶ μήτε μέρος ἐαυτῆς νομιζούσης τὸ σῶμα, μήτε αὐτὴν μέρος εἶναι τοῦ σώματος, μήτε μετὰ τοῦ σώματος συμπληροῦσαν τὸν ἄνθρωπον ὡς ἐκ δυοῖν¹ μερῶν συγκείμενον, τῆς τε ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. οὗτος μὲν γὰρ ὁ ἄνθρωπος ὁ πολὺς ἐστίν, ὁ συμπεφυρμένος τῇ γενέσει καὶ ὑπ' αὐτῆς καταπεπονημένος, μηδὲν μᾶλλον λογικὸν ἢ ἄλογον ζῶν ὑπάρχον. καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ κυρίως λεγόμενος ἄνθρωπος, οὐδὲ ὄντως ἄνθρωπος εἶναι βουλόμενος, καὶ τὴν ἐνγένειαν τὴν ἐαυτοῦ προθυμούμενος ἀνακτήσασθαι, ἣν ὁ θεὸς παρὰ τὰ ἄλογα ζῶα τοῖς ἀνθρώποις ἐχαρίσατο, οὗτος σπουδάζει τὴν ἐαυτοῦ λογικὴν ψυχὴν ὥσπερ ἔχει φύσεως, οὕτω ζῆν ἄρχουσιν τοῦ σώματος, καὶ ὑπερανέχουσιν αὐτοῦ, καὶ οὐχ ὡς μέρει συντεταμένῳ, ἀλλ' ὡς ὀργάνῳ χρωμένῳ. καὶ τούτῳ προσήκουσιν αἱ ἠθικαὶ, καὶ πολιτικαὶ ἀρεταὶ ἐφ' αἷς οὗτοι οἱ λόγοι πρέπουσιν. ἀλλ' ὅτι μὲν οὗτος ἐστὶν ὁ ἀληθινὸς ἄνθρωπος ὁ κατὰ τὴν λογικὴν ψυχὴν οὐσιωμένος, προηγουμένως μὲν ὁ τοῦ Πλάτωνος Σωκράτης ἔδειξεν, Ἀλκιβιάδῃ τῷ καλῷ τῷ Κλεινίου διαλεγόμενος. ὃς ὑπόθεσιν ταύτην λαβὼν, διδάσκει τοὺς πειθομένους αὐτῷ, διὰ ποίας ζῶης καὶ ποίων ἔργων τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον δύνάτον ἐστὶν τελεώσασθαι. ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα τὰς κατὰ φύσιν κινήσεις ἐπιτεῖνον, γυμνάζεται δι' αὐτῶν καὶ ἐρρωμενέστερον ἀποδείκνυται, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ διὰ τῶν κατὰ φύσιν ἐνεργειῶν, εἰς τὴν κατὰ φύσιν ἔξιν τὴν ἐαυτῆς οὐσίαν καθίστησιν. οὐδὲν δὲ ἐμποδίζει τῇ σχολῇ τῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον ἴσως ἐστὶ τοῦτο δὴ τὸ καθ' ὑπόθεσιν ὑπὸ τοῦ Ἐπικτήτου προληφθὲν, ὅτι ὁ ἀληθῶς ἄνθρωπος ἡ λογικὴ ψυχὴ ἐστίν, ἡ τῷ σώματι ὡς ὀργάνῳ χρωμένη. πρὸ τῆς τῶν κατὰ μέρος ἐξηγήσεως προδιαρθρῶσαί τε καὶ προαποδείξει. καὶ γὰρ ὁ μὲν Ἐπικτήτος τὰς τῷ τοιοῦτῳ ἀνθρώπῳ πρεπούσας καὶ οἰκείας ἐνεργείας ὑπ' ὅψιν προτιθεῖς, γινώσκων τε αὐτὰς ἀκριβῶς, καὶ ἐργάζεσθαι τοὺς πειθομένους αὐτῷ παρακαλεῖ καὶ ἀνακινεῖ, ἵνα δι' αὐτῶν ὡς εἶπον καὶ τὴν οὐσίαν τὴν ἰδίαν τελεωσώμεθα. ὅτι δὲ οὗτος ἐστὶν ὁ κυρίως ἄνθρωπος οὐκ ἀποδείκνυσιν, ἀλλ' ὅπερ εἶπον εἰς ὑπόθεσιν λαμβάνει. ὁ τοίνυν Σωκράτης λαβὼν ἐκ τῆς ἐνεργείας ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὥσπερ τῇ σμίλῃ, οὕτω καὶ τῇ χειρὶ χρῆται πρὸς τὴν ἐργασίαν, καὶ προσλαβὼν ὅτι τὸ χρώμενον ἄλλο ἐστὶ, καὶ τὸ φ' χρῆται, ἄλλο ὡς ὄργανον συνήγαγεν ὅτι ἄνθρωπός ἐστι, τὸ τῷ σώματι χρώμενον ὡς ὀργάνῳ. χρῆται δὲ τῷ σώματι ὡς ὀργάνῳ ἔν τε ταῖς τέχναις καὶ ταῖς ἄλλαις ἐργασίαις,

¹ ἐκδυεῖν in orig.

οὐκ ἄλλό τι ἢ ἡ λογικὴ ψυχὴ ἢ ὡς ὄργανον χρωμένη τῷ σώματι. εἴτα πάλιν λαβὼν ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι τὸ χρώμενον τῷ σώματι, καὶ ἄρχει πανταχοῦ ἐκείνου ᾧ χρῆται. ἐκ διαιρέσεως ἐρωτᾷ τὸν λόγον λέγων ὅτι ἀνάγκη τὸν ἄνθρωπον, ἢ τὴν ψυχὴν εἶναι, ἢ τὸ σῶμα, ἢ τὸ συναμφοτέρων. εἰ οὖν ὁ μὲν ἄνθρωπος ἄρχει τοῦ σώματος, τὸ δὲ σῶμα ἑαυτοῦ οὐκ ἄρχει, δῆλον ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ ἄνθρωπος τὸ σῶμα, ἀλλ' οὐδὲ τὸ συναμφοτέρων, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. εἰ γὰρ ὁ ἄνθρωπος ὁ ἄρχων τοῦ σώματος ἐστὶ, μὴ ἄρχοντος τοῦ σώματος οὐδὲ τὸ συναμφοτέρων αὖ εἶναι τὸ ἄρχον. ὅλως δὲ εἰ τὸ μὲν σῶμα καθ' αὐτὸ ἀκίνητον καὶ νεκρὸν ἐστίν, ἢ δὲ ψυχὴ τὸ κινεῖν ἐστίν, ὁρῶμεν δὲ καὶ ἐπὶ τῶν τεχνῶν, ὅτι κινεῖ μὲν ὁ τεχνίτης, κινεῖται δὲ τὰ ὄργανα τῆς τέχνης. δῆλον ὅτι ὄργανον τάξιν ἔχει τὸ σῶμα πρὸς τὴν ψύχην. αὕτη οὖν ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὁ βουλόμενος ἀνθρώπου ἐπιμελεῖσθαι, τῆς ψυχῆς ἐπιμελεῖσθαι τῆς λογικῆς. καὶ περὶ τὰ οἰκεῖα αὐτῆς ἀγαθὰ διατριβέτω, ὁ γὰρ τοῦ σώματος ἐπιμελούμενος οὐκ ἀνθρώπου, οὐδὲ τῶν ὄντων ἡμῶν ἐπιμελεῖται, ἀλλὰ τοῦ ὄργανου. ὁ δὲ περὶ χρήματα καὶ τὰ τοιαῦτα σπουδάζων, οὔτε ἀνθρώπου ἐπιμελεῖται, οὔτε ἀνθρώπου ὄργανου, ἀλλὰ τῶν τοῦ ὄργανου.

POLYBIUS Lycortas, Megalopolitanus, Historicus. Historiarum Libri V. Græcè, operâ VINCENTII OBSOPÆI in lucem editi. Eidem Latine, NICOLAO PEROTTO interprete. Accedit Epistola OBSOPÆI ad GEORGIUM, Principem Brandenburgensem, Folio. Haganoæ, per Joannem Secerium, mense Martio, 1530.

Editio Princeps. Char. Gr. et Rom. cum sign. cust. et pagg. num. Foll. 252. lin. Gr. 46. lin. Lat. 39.

JOHANNES SAPIDUS ad Lectorem.

Si quod scriptorum genus est, quod debeat acri
 Cura et ab æterna posteritate legi,
 Quis neget historiam monumentis anteferebam
 Omnibus humanum quæ dedit ingenium?
 Temporis hæc testis simul et fidissima custos
 Publica consiliis privaue forma bonis.
 Hæc hominum vitas, mores et facta reservat,
 Et rerum eventus, fortuitasque vices.
 Hæc quoque laude probos merita commendat et ornat,
 Carpit et infames improbitate viros.

Hac igitur tersus ratione Polybius exit,
 Sumptu et Johannis munere Secerii.
 Proinde tibi, lector studiose, parare memento
 Hunc fœtum tanta commoditate librum.

Amplissimo atque illustrissimo Principi Domino, Domino GEORGIO, Marchioni Brandenburgensi, Stetinæ, Pomeraniæ, Cassuborum, Schlavorum, neque non Silesiæ, Ratibarensi Duci, Burgravio Norimbergensi, ac Rugiæ Principi, &c., Domino suo clementissimo, VINCENTIUS OBSOPŒUS, s.

MULTA sunt, Georgi, Princeps illustrissime, quæ vitam mortaliū emendant et erudiunt, cum primis tamen duas res esse tradit Polybius, quibus quisque in melius facile mutari potest, quarum una est proprii cujusque infortunii experimentum, altera alienæ calamitatis exemplum. Harum equidem priorem nemo inficiabitur, multo quam secundam ad docendum esse efficaciorē. Verum hæc sine detrimento ejus cui accidit, sapientiæ magistra esse non potest. Sed enim sapientia quæ calamitosis experimentis perdiscitur, ut nimio constat, ita semper dura et acerba rudimenta discenti exhibet. Neque vero admodum feliciter sapit, qui accepto malo (veluti stultos sapientes fieri testantur proverbia) primum sapere incipit. Cæterum secunda, etsi non tantum in docendo habet virium, hoc tamen nomine potior habenda est, quod et omni detrimento careat, et tuta colligendæ sapientiæ præcepta tradat omnibus. Inde quoque fieri videmus, ut priorem quidem sapiendi modum, nemo sit, qui sponte discendum aut experiendum eligat, propterea quod absque acerbitate, dolore et periculis accidere queat nemini. Quis enim non malit tuto quam periculose sapiendi rationem investigare? Quis non præoptaret potius alterius dolore discere suo carere posse, quam aliis sapiendi documentum exhibere? Hunc vero, hoc est secundum cognoscendæ sapientiæ modum libenter omnes amplectimur, quod ejus adminiculo sine omni difficultate atque dispendio id quod melius est, et factu atque omissu præstabilius, unicuique cernere liceat. Quapropter humanæ vitæ actiones recte et penitus consyderanti, optima ad vitam bene et sapienter instituendam magistra videtur esse experientia, quæ rerum ab aliis gestarum commemoratione facile deprehenditur. Hæc enim sola

sine noxa, sine labore, sine periculis, sine dispendio optimos rerum iudices facit, format, et constituit. Quorsum nam ista? fortasse inquit tua Magnitudo, Princeps illustrissime. Horsum, scilicet, ut indicarem veterum historiarum cognitionem rerum omnium esse utilissimam et præstantissimam. Ex hac enim tanquam optima vitæ magistra saluberrima rerum humanarum exempla, sapientissima consilia, optima monita petuntur et hauriuntur: quibus informati, quid recte, quid prave fieri, quid prudenter, quid temere institui, quid graviter et sapienter, quidque secus dici possit; præterea, quid tentandum, quid omittendum, quid quoque consilio adgrediendum aut vitandum sit, videntes majoribus nostris hoc aut illud feliciter aut male cecidisse, haud difficulter deprehendimus. Et quod alii suo periculo et discrimine experti sunt, variis multiplicium rerum eventis exagitati, illud nos extra teli jactum, extra omnem fortunæ aleam constitui, securi sub tecto, sub umbra, majorum exempla repetentes animo, discere possumus. Haudquaquam vero vulgaria ἡ εὐκαταφρόνητα documenta legenti proponit historia, an autem aliquid hac aut moneat efficacius, aut dehortetur prudentius, aut suadeat et dissuadeat amici[ti]us, aut erudiat felicius, nemo fortasse affirmabit. Neque unum aut alterum docet historiarum cognitio, sed omnium ordinum, omniumque ætatum, omnis conditionis ac fortunæ homines, summos et infimos, privatos et publicos, principes et subditos. Neminem non docet, neminem non doctiorem et rerum multarum prudentiorem a se dimittit, qui quidem non oscitanter, sed attento animo in veterum historiarum monumentis versatus fuerit. Et quia vita humana plena est cæcitate et erroribus, plena stultitia, ignorantia et inconsulta temeritate, neque quisquam est mortalium cujuscunque tandem ordinis fuerit, qui non frequentissime hallucinetur, peccet, erret, deliret, interdum etiam ob consilii et sapientiæ inopiam graviter lapsus impingat (quanquam nulli mortalium omnibus horis sapere concessum esse videmus), sequitur omnibus quoque necessariam esse accuratam historiarum cognitionem. Consentaneum ergo est, ut ab omnibus non segni studio perdiscatur, potissimum vero a magnæ fortunæ et amplæ conditionis hominibus, cujusmodi sunt summi magistratus et principes, quorum vita et opes in excelso sunt, et officii administratio ad plurimos pertinet. Siquidem illi aut summo omnium bono prudentes sunt, aut summo omnium malo

desipiunt; neque labi possunt sine multorum calamitate et exitio. Quid autem reipublicæ accidere potest cato et cordato principe utilius? contra quid temerario et stolido luctuosius? Et quia sapientiam natura nemini nato insevit, ut editus in lucem jam inde a cunabulis, aut mox decurso pueritiæ et juventutis spatio, pleno pectore saperet (nihil enim hominem scire sine doctrina affirmat gravissimus author Plinius), sed multo rerum usu, multis annis paranda et colligenda est sapientia, ea vero non aliunde compendiosiore diverticulo quam ex historiis perdiscitur, quando nusquam diversarum rerum usus et eventus accuratiore diligentia depictus et adumbratus cernatur, magnorum principum primum et unicum studium esse debebat nosse et investigasse historias: secundum, summa diligentia curare, ut veterum scriptorum et historiographorum lucubrationes et monumenta conservarentur. Hæc enim plane res esset principum cogitationibus dignissima, quibus olim studio fuit optimorum librorum copiam in communem studiosorum usum ingentibus etiam impensis conquirere. Nec desunt qui hac ratione immortalem gloriam consequuti sunt. Hæc enim nisi salva sint, tot populorum gesta, tot majorum nostrorum fortia facta, tantas rerum vicissitudines, adeo varias et multiplices temporum mutationes, tam diversos gentium mores et ritus, tot regnorum eversiones, cædes, strages, clades, consilia, casus, pericula, tot bonorum principum virtutes, et improborum vitia, tot antea-actorum sæculorum vivendi rationem nullo modo scire possumus. Planeque de sapientiæ officina et vitæ magistra, virtutisque parente Historia actum esse videmus, nisi ejus generis authores sedulo conserventur et custodiantur, qui res antiquas posteris prodiderunt, et veterem historiæ memoriam literis renovare studuerunt. Quorum ex numero fuit et hic Polybius Megalopolitanus, historiæ tam Græcæ quam Latinæ facile principatum obtinens, si omnia ejus scripta ad memoriam nostram salva pervenissent. Utitur hujus testimoniis non raro apud Græcos præsertim Plutarchus, apud Latinos vero frequentissimus Livius, crebro etiam Plinius, adjecta fere semper honorifica nominis ejus mentione. Ex quo non obesæ naris lector facile æstimare potest, quantæ authoritatis apud doctos semper habitus sit Polybius. Verum quæ ejus fuerit eruditio, et in scribenda historia elegantia, fides et diligentia, abunde probabunt ejus libri, quos adhuc a ruina et interitu habemus

superstites. At enim quantum jacturæ cæteris hujus libris amissis fecerimus, ex ejusdem vita, quam ex Suida libuit in hoc ipsum adscribere, clare patebit. His enim verbis author ille nostri Polybii commemorat, inquiens, Πολύβιος Λύκου υἱὸς, ἀπὸ Μεγάλης πόλεως τῆς Ἀρκαδίας, καθηγησάμενος Σκιπίωνος τοῦ Ἀφρικανοῦ ὅτε καὶ Παναίτιος ὁ φιλόσοφος γεγωνὸς κατὰ Πτολεμαῖον τὸν ἐπικληθέντα Εὐεργέτην· οὗτος ἔγραψε τὴν μακρὰν ἱστορίαν Ῥωμαϊκὴν, ἐν βιβλίοις μ. ἄρχεται δὲ ἀπὸ τῆς φυγῆς Κλεομένους τοῦ Σπαρτιάτου, καὶ Φιλίππου τοῦ Περσέως υἱοῦ τῇ διαδοχῇ τῶν Μακεδόνων τὰ ἐξῆς ἐπισυνάπτων Ῥωμαίων. Et quæ sequuntur. Quis vero siccis oculis tot tantorum librorum cladem et jacturam potest saltem reminisci animo? Neque tantum interiit ingenium et labor nequicquam exhaustus Polybii, verum innumeræ gentes et populi, amplissima regna, potentissimi reges et principes e memoria hominum aboliti et exterminati una perierunt: ἀλλὰ τὰ μὲν προτετύχθαι ἐάσομεν ἀχνύμενοί περ. Nam de his multa quoque in sua epistola Perottus Sipontinus episcopus, hujus interpres commemorat. Cæterum cum nuper felici quadam fortuna atque equidem, ut opinor, non sine mente, non sine numine divum, opera ornatissimi viri Jacobi Ottonis Æzelii, caussarum oratoris optimi, Polybii reliquiæ Græcæ ad manus meas pervenissent, exilui sane gaudio, vel gustum aliquem tanti authoris adhuc superesse in ea lingua qua ipse historiam composuisset. Venit vero mihi in mentem ilico hosce libros et luce et tua amplitudine muneris loco esse dignissimos, meque apud omnes φιλολόγους καὶ φιλέλληνας et studiosos immortalē gratiam initurum, si istæ lautissimæ Græci sermonis et historiarum reliquiæ meo studio invulgarentur. Ergo itaque cum alias Græcis scriptoribus propter summam eruditionem et dictionis elegantiam impense faveam, et hoc authore propter innumerabiles ejus virtutes mirifice delecter, quantum ad ex[s]cribendi operam pertinebat, non passus totum interire, sic ducens animo, satius esse de tanto thesauro majore ex parte cum temporum iniquitate, tum hominum incuria deperdito, vel exiguum quiddam habere, quam prorsus omni carere. Eas itaque doctissimi Polybii reliquias tuo amplissimo nomini Georgi, principum decus, dedicamus, ut hoc commendatior exiret in manus hominum, minima sui parte renatus Polybius, tui clarissimi nominis accessione coonestatus. Addet vero celsitudinis tuæ titulus huic libro non mediocrem gratiam apud omnes elegantiorum disciplinarum studiosos,

vel hoc solo nomine, quod in eorum principum numero qui et pietati et literis bene consultum volunt, tu facile primas obtineas. In hoc enim omne tuum incumbit studium, princeps optime, ut constituta per verbum Dei pietate, veroque Dei cultu erecto, bonis etiam literis apud tuos locus concedatur. Intelligis enim acute citra harum adminiculum verbi divini functionem syncere administrare non posse. Quinetiam alias externæ reipublicæ partes sine harum cultu et tractatione mancas et squalidas esse non ignoras. Utinam vero plures tui similes per Germaniam principes τοιοῦς βουλευφόρους καὶ συμφράδμονας haberemus ea pietate, justitia, prudentia, comitate, clementia, liberalitate, animi magnitudine et ingenii præstantia præditos. Sperarem profecto brevi futurum ut omnis superstitio, impietas et barbaries e patria nostra exterminaretur. Sed metus est ne hoc meum votum frustra sit, in tanta tamque ferali et funesta horum temporum feritate. Nobis tamen interim gratulari non cessabimus, quibus tam pius, cordatus, justus, mitis et benignus princeps ac pater contigerit, Deum precaturi ut hoc vivo quamdiutissime frui liceat. Porro autem quo pleniori obsequio omnes Atticæ linguæ studiosos, quibus nondum omnino concessum est in amplissimo Græcorum scriptorum pelago, sine cortice (quod aiunt) natate, demererer, impetravi ab ornatissimo viro Johanne Secerio, Haganoensi typographo, quo jam multos annos utor familiarissime, ut interpretationem Latinam Nicolai Perotti, viri doctissimi, ad calcem adjungeret, ut esset quo nonnunquam in authoris sensu hærentes et hæsitantes respicerent. In ea tamen hoc unum. lectores admonitos esse volo, non paucos locos per hosce quinque libros a Perotto non esse expressos. Quid autem caussæ fuerit quod intactos reliquerit, scire non possum. Hoc tamen facile conjecto non esse credibile Perotto ita per omnia exemplar fuisse lacerum et mutilum. Interdum enim totas subter-silit paginas. Hoc verum esse mox deprehendet, qui posteriores tres præsertim libros cum sua translatione contulerit. Supplevissem vero perlibenter hosce defectus, nisi negasset quidam pulchrum esse in alieno libro ingeniosum videri velle. Itaque Perotto versionem suam intactam reliquimus, non gravatim hanc lampada alteri tradituri, hoc laboris subire, eamque invidiam in se accipere volenti. Non tam multos magistros habet, qui in publico ædificat, quam ille iniquos calumniatores et iudices, qui hoc

sæculo aliquid communis utilitatis gratia edit et scribit in publicum. Verum enimvero, ut tandem finem faciam, ejus generis aucthores priscos solidæ eruditionis refertissimos, debebant nostri quoque typographi tandem per Germaniam excudere, ut optimi codices iterum in lucem reducerentur, haberentque etiam inopes, unde mediocri impendio bonorum librorum copiam sibi parare possint. Nullo vero modo ferendum est ipsis, ut suæ officinæ omnibus pateant asinis, et chartarum carnificibus. Videmus hodie ineptissimas quasque nugas potissimum excudi. Et quo tandem hæc libellorum vernacula lingua quotidie in lucem prodeuntium inundatio evasura sit, incertum est. Non solum enim, ut mea fert opinio, elegantiores literas obscurabunt, verum ipsam quoque theologiam panolethria quadam extinguent. Sophistæ quondam cum suo Thoma loquacissimis quæstionibus literis sacris tenebras induxerunt, quibus discutiendis occupatis omnium animis, nemo ad ipsos fontes recurrerat, omnibus in Thoma et aliis ejus farinæ authoribus tempus conterentibus. Non alia moliuntur hodie istorum libellorum scriptorculi, eoque rem deductam esse videmus ut nunc ἐκ τῶν δημαγωγῶν, hoc est, ex parrochis et concionatoribus is fere habeatur doctissimus, cui harum chartarum quamplurimum coacervatum, devoratum, et in lucem editum sit. Atque ii libelli jam certatim rapiuntur ab omnibus, omnium teruntur manibus, ex iis populus instituitur, ex iis jam tantum sapiunt οἱ τοῦ θεοῦ λόγου κήρυκες. Non loquor de omnibus, notum est jam doctis, qui cum aliqua laude et legentium fructu editis libellis in luce versari possunt. De iis quibus ambitio ademit silentium mihi sermo est, qui omnes angulos complent ineptis καὶ ἐφημερίοις paginis, et omnibus prelorum officinis facessunt negotium. Quin potius iis authoribus excudendis locent operam chalcotypi, unde non tantum quæstum corradere, sed nominis quoque immortalitatem consequi, et apud omnes literarum studiosos laudem et gratiam impetrare queunt. Moveat eos ac moneat exemplum Aldi Manutii, viri clarissimi, cujus nomen non nisi una cum bonis authoribus ex hominum memoria abolebitur, quod ego nunquam futurum spero. Nullus e doctorum et literarum candidatorum numero, ullum libellum ex illius officina invulgatum intuetur, legit et aperit, qui non illi ingentes agat gratias, illius etiam cineri non bene precetur, bene ominetur, bene optet, bene de eo cogitet. Quod quidem qui non

fecerit, merito ingratissimus habendus est, literarum parenti optime merito debitas gratias denegans. Nonne vero extreme pudendum est flagitium, hoc divinum Germaniæ nostræ inventum, hoc nobile artificium, hanc præclarissimam artem transfundendorum in mille exemplaria codicum, quorumlibet etiam rudissimorum asinorum abusui et libidini esse expositam? Discant ergo tandem vel communi jureconsultorum proverbio typographi, neque omnia, neque passim, neque ab omnibus oblata imprimenda esse. Atqui vereor, ne mortuis verba faciam, quare ne epistolaris angustiae terminos transgrediar, receptui canendum duxi, ne quis illud Vergilii in aurem mihi insusurret, 'Dii Jovis in tectis iram miserantur inanem.' Amplitudo tua valeat in Christo domino nostro felicissime. Ex Onoltzpachio, decimo quarto kalendas Octobris, anno M.DXXIX.

DIOGENES LAERTIUS, Cilix. De vitis, decretis et responsis celebrium Philosophorum libri decem; Græcè; ex recensione HIERONYMI FROBENII, et NICOLAI EPISCOPII, cum eorum præfatione, et tabulâ contentorum. Quarto. Basileæ, per Hieronymum Frobenium, et Nicolaum Episcopium, 1533.

Editio Princeps. Char. Gr. cum sign. cust. et pagg. num. Foll. 287, lin. 26.

HIERONYMUS FROBENIUS et NICOLAUS EPISCOPIUS studiosis, s. p. d.

INDIES quasi θεόπνευστος quidam provehendi meliora studia ardor crescit in nobis. Atque utinam animo par esset facultatum copia, quo videlicet hanc operam in publicam studiosorum utilitatem gratuito liceret impendere. Abunde magnum fructum nobis percepisse videremur, si nostram industriam viris eruditis et juvenibus solidioris doctrinæ candidatis, tum gratam, tum frugiferam esse intelligeremus. Sed quicumque successus erit nostris emolumentis, certum tamen est in hoc negotio non defatigari. Pergemus enim huc eniti, ut quotannis aliquid ex officina nostra prodeat utriusque linguæ studiosis voluptatem cum utilitate conjunctam allaturum. Damus nunc præter cætera Diogenem Laertium de vitis, dictis, ac dogmatibus illustrium philosophorum, opus jam olim manibus omnium detritum, interprete Ambrosio monacho, viro non vulgariter erudito, cujusque industriæ plurimum debent

omnes φιλόλογοι. Quum enim in hoc volumen ex plurimis scriptoribus adeo breviter congesta sint multa, ut indicata verius quam expressa videantur, nemo potuisset bona fide Latinis auribus tradere, nisi vir undiquaque doctus, et in omni disciplinarum autorumque genere non indiligenter exercitatus. Et tamen qui Græca Diogenis cum Ambrosii Latinis conferre volet, facile videbit quantum intersit inter puros fontes, et lacunas licet non omnino turbidas. Quis autem fuerit Diogenes Laertius nondum ullis vestigiis licuit odorari. Neque enim illius extat ulla præfatio, sed Aristotelico more protinus ipsam aggreditur rem, nec ab ullo veterum, quod sane meminerimus, citatur hujus autoritas. Laertius dictus est a Laerte, oppido Ciliciæ. Res ipsa declarat hominem fuisse magna veterum autorum copia πλουσίως instructum, in quibus citandis nequaquam indiligens est: quæ res vehementer esset comoda studiosis, si extarent omnes quorum hic videmus nomenclaturam. Quanquam videtur plus studii adhibuisse in congerendo, quam iudicii vel in deligendo vel digerendo. In dictis philosophorum, in quibus plurimum est acuminis, concisior est quam optaremus, et interdum, veluti delassatus, fatetur se multa prætermittere. Rursus in congerendis epigrammatibus æquo diligentior est, frequenter et suos attexens versiculos, non multum ad rem facientes, ut suspicari possis in hoc ipsum hanc illi fuisse susceptam operam, ut sua poemata posteris obtruderet. Mirum vero quid Ambrosius hanc operæ parvæ partem fastidierit, velut ipso indignam, ut versus quibus undique totum scatet opus, eodem metro redderet, quum ea res faciat non mediocriter ad totius argumenti decorem. Quod si ipsi ad id præstandum vel animus vel usus vel ocium deerat, poterat aliis eam delegare functionem; quod a Theodoro Gaza factum in libris Aristotelis vertendis narrant, qui cum illo domesticam habuere familiaritatem. Sed hoc nunc docto cuivis addere fuerit in proclivi, nimirum ipso Diogene Græce publicato. In nonnullis philosophorum dictis est obscenæ rei significatio, quæ res facit ut hi libri magis convenient viris eruditis quam ætati teneræ. Sed hoc incommodum devorandum est in plerisque veterum Græcorum voluminibus, atque hic convenit medicorum exemplum imitari, qui ex iisdem hortis ac pratis legunt herbas salutiferas, in quibus nascitur cicuta et aconitum. Expedit autem et venena nosse, ne fallant. Exemplar nobis exhibuit, vir Hebraicæ

Græcæque literaturæ professione clarus Matthæus Aurigallus, quod eo testari visum est, ne et is debita laudis portione fraudetur. Si viderimus hæc quæ damus tanto candore a studiosis accipi, quanto studio nos largimur, alacriores aggrediemur majora, plusque commoditatis ut speramus allatura. Basileæ, ex officina nostra, pridie idus Martias, anno a Christo nato M.DXXXIII.

EUCLIDES, Geometra. Elementorum Libri xv. ex THEONIS colloquiis sive congressibus; accedunt Commentariorum PROCLI in primum Librum EUCLIDIS Libri quatuor, Græcè; adjectâ præfatiunculâ SIMONIS GRYNÆI Editoris, in qua de disciplinis mathematicis nonnihil, cum figuris. Basileæ, apud Joannem Hervagium, mense Septembri, 1533. Folio.

Editio Princeps. Græcè. Char. Gr. Foll. 198, sc. 6 foll. præfixa, 268 pagg. textus cum figuris mathematicis, et 115 pagg. Procli scholia continentes.

Doctissimo Viro CUTBERTO TONSTALLO, Pontifici, SIMON GRYNÆUS, salutem.

FECERO nec inepte puto, Tonstalle pontifex, nec supervacue, si quem usum author hic vel peculiarem habeat et proprium sibi, vel studiis conferat cæteris, comprimis vero si quid huic nostro promittere seculo receptus semel videatur, verbis omnia¹ paucis, pro mea apud te virili studiosis explicaro. Nam et te disputationibus his oblectari certum est; in quibus studii tantum posuisti, ut libros in eodem genere, de omni numerorum ratione præclaros ederes; et vulgus nostri seculi studiosorum de mathematicis non recte sentire, illos ipsos etiam propemodum qui profitentur constat: dum in illa figurarum sterilitate plerique præter mutos linearum ductus nihil cernentes, etiam usum inesse aut omnino nullum, aut præter eum quem in mundi contemplatione simplicem habet, nullum putant: cum solæ hæ, supra quam ex professo docent, recte disciplinas omnes cæteras persequendi, illustre maxime claritate sua exemplum, et velut normam præbeant. Ac cogitanti mihi quæ causa sit, de his cur minus sentiatur, mira primum occurrit simplicitas; ornamentum nullum, nullum natura fucum admittunt, luce sua, et frugalitate nativa contentæ. Cætera omnia et cultum amant admittuntque, et tanta fere videntur, quantum tolli verbis potuerunt. Deinde cum hæ præter artium cæterarum consuetu-

¹ Sic, in orig.

dinem de communi aut aliunde certe sumendum¹, solæ diutius fideliusque in jaciendis suarum rerum fundamentis occupatæ sint ipsæ; hominum vero ingenium contra, retrusioribus abstinens, fructum statim petat, laborem vitet, evenisse puto, ut missis elementis in quibus earum vis est sita maxime, in mediam principio statim irrumperent studiosi, ac cum ignotas res verbis diu sonuissent, postremum abjicerent damnarentque. Sic enim et hæc studia sunt, et in universum omnia, ut nisi fideliter, nisi a fundamentis, percipi cognoscique vere non possint, quantumvis hic sudent homines. Porro autem, non sola difficultas et obscuritas elementorum, aut in hac tantum disciplina studiis obsistit, sed quia in imo latent, et vim per se nullam, sed in ipsis tantum rebus habent exercentque, tanquam infrugifera et sterilia contemnuntur etiam, errore ut in omnibus communiter artibus periculosissimo et maximo, sic in his maxime proclivi. Schemata muta pinguntur, et his explicandis æque mutæ inseruntur literæ, toties insuper incredibili cum molestia geminandæ, in his vestigatur primarum figurarum ratio, quæ omnia quid velint, quo tendant, quem habeant usum, non ante ne conjici quidem potest, nedum cerni, quam supra fundamenta sublata structura, speciem jam aliquam lectori promittat. Istam interea moram vorare frustra, videmus quam pauci velint. Quid tum postea inquirunt, si quisvis exterior trianguli cujusvis angulus, oppositorum alterutro major, ambobus autem par sit? Atqui longius hæc destinari, in usumque certum tam alte peti, tam fideliter extrui, cogitare debere debebamus, ac isto quidem pacto nullam rem arduam fieri, si quæ istuc ducunt crepundia contemnantur. Faciunt quemadmodum qui maritimæ rei imperitus, quique navim nullam vidit antea, is ubi ad mare venit, applicata littori navigia pertinere eo putat qui in his animi gratia ludatur, per fora istic sic discurrant homines, remos in aquis jactent, vela ciendo sibilo ventis pandant, malum per funes exercitii gratia conscendant. Atqui hoc illud instrumentum est hæc illa machina hominum sapientum industria excogitata, qua per infesta maria, ad extremos terrarum et mundi fines, hominum genus excurrit, et naturam qua inaccessa videbatur, eruit. Magis est miranda ac longe incredibilior res, arte nescio qua, mentem intra sydera constitui, omnem istic motuum, intervallorum, diversitatem deprehendi, et exploratam rem coetibus hominum inferri. Sed istuc incredibile jam maxime tam paucis rebus et tam

¹ sumentum, in orig.

facilibus eam facultatem parari. Lineæ cuilibet, cuilibet angulo, cuilibet areæ, qualitercunque figuratæ, lineam, angulum, figuram vel similem vel æquam undecunque jussus sis, exhibere. Quid dici brevius, quid angustius constringi potest? Hæc enim sola libris prioribus decem totis insunt, sed quæ, dum ex evidentibus, fide certissima, extra omnem ambiguitatem constituuntur, aut paucioribus expediri aut succinctius tradi non potuere. His coherent, artificiosa figuræ cujuslibet delineatio, et comparatio rationum. Quarum altera præcedit ἀποδείξεις in constructione formarum necessario, altera ad arearum comparisonem æque necessario fuit accita. Solidorum tractatus, qui libris posterioribus quinque continetur, eodem pacto habet, corpus quodlibet constituendi, corpus quodlibet cum quolibet conferendi. Quæ doctrina in primis perfectisque periclitata corporibus, ut illa superior in figuris primis, in cæteris vim deinceps eandem servat. Atque hæc hactenus στοιχεῖα rerum sunt mathematicarum omnium, ut quorum vis in omnibus certa versetur. Quemadmodum enim qui legere vult, elementa discit prius, et iis assidue recurrentibus utitur in vocibus omnibus exprimendis, sic qui metiri quidquam instituit figurarum omnium in quas primas formæ resolvuntur naturam teneat prius necesse est. Ex his elementis velut fonte uberrimo quidem, sed recondito et non cuivis scaturiente, omnis latitudinum, longitudinum, profunditatum, omnis agrorum, montium, insularum mensio, omnis de cœlo per instrumenta syderum observatio, et gnomonice tota, omnis machinarum vis et ponderum ratio, omnis in cogendo spiritu, omnis apparitionum qualis in speculis, in pictura, in phantasmatis est, diversitas manat. Quibus de rebus omnibus prope modum, authoris ejusdem libellos eruditissimos, et in sua eosdem lingua, mox edemus. Leviora sunt hæc, sequitur fructus admirabilior. Inconversum est enim in clarissimum mundi theatrum hac disciplina genus hominum admissum, machinæ tocus mundanæ invento medio, cardinibus inventis, orbis figura totius explorata, tum uniuscujusque præcipuorum corporum, et terræ in medio mundi, situ vastitateque deprehensis, idque ex ista rerum immensitate, disciplinæ unius vi. Igitur totum hoc naturæ opus mentis oculis subjectum tenemus. Declarat cœli totius syderumque conversio, ortus, occasus, reditus, abitus, ascensus, descensus, diei, noctis, temporumque toto anno, per omnem terrarum situm, et mundi

inclinationem, diversitas, et omnes id genus ambages, mirandæ res, sic positæ in numerato et expedito sunt, ut momenta locaque toto cœlo cujusque prædici certa queant. Divina pectora, et spiritu Dei vere suscitata, qui mentis vi notitiam tam inclitam, e summa rerum obscuritate, per summos labores et difficultates erutam, hominum generi non solum peperere, sed velut præclarum patrimonium universæ posteritati consecratum reliquere. Stupidos contra homines, qui cum ista tam sublimia, tam liberalia proposita sibi cernant, non solum quis huc sit aditus, quæ via ducat, non curant, sed nec sciscitantur quidem; cum ex isto toto disciplinarum orbe, nulla sit meo quidem videre, etiam pia et divinis rebus consecrata mente, magis digna, magis accommoda, quam quæ in operis Dei conspectum animum, pulcherrime traducit, et cœli terræque positus profundissimo stupore mentem complet. Ac quanquam usus hic primus magnificus, tot tamque mirabilium huic disciplinæ subjectarum rerum cognitione, talis est ut hunc præter, omnis cæterarum artium notitia velut cæca, nubibusque inclusa, et inter densa terrarum illiberaliter et subtilitate mentis humanæ indigne hæreat, nec unquam in aperta mundi progrediatur, tamen admirabilius est arbitror, quæ ista in pectore humano sit vis, quæ in ista loca tot millibus myriadum seposita, sese penetrarit, quæ illa tam stupescenda ratio, animum per summa naturæ spectacula circunducat. Hic dubitare, Tonstalle pontifex, sæpe soleo, in parta ne facultate admirationis plus insit, an in paranda; mundus ipse stuporis plus incutiat, an mundus alter animus humanus, intra se mundum obtutu complectens. In consideratione rerum principium est mens, luce sua nixa, ἀρχας vocant, quod iis evidentius nihil sit, quod suapte sponte, et ex seipsis habeant fidem, tanquam fundamenta prima, cætera superstruendi; omne totum majus parte sua est, æqua æquis addita, constituunt æqua, et cætera id genus perpauca, quæ tota natura, vim suam per omnia, quantitate utriusque generis prædita irrefragabiliter pandunt. Hæc ista fila sunt, Cutberte pater, prima summaque, quæ araneola hæc, (nam cui rectius argutæ mentis industriam, et in vestigandis rebus pervicaciam illam comparemus,) ex sese principio glomerans, a summis deinde cœli laquearibus refixa, ad terram usque promittit, unde mox subiens orbiculatam illam absolutamque disciplinæ geometricæ telam contextit. Utinam animo suspendere, et cernere studiosi tam perspicue, quam circinatum illud

aranearum opus formulam disciplinæ perfectam possent; summa discendi difficultate liberarentur, ac statim lux studiis omnibus maxima inferretur. Nam quid est tam mirum quam densa perfectaue naturæ serie, disciplinam a certis paucisque principiis emanantem, velut unius perfectique corporis membra sic cohærere, sic committi, ut si quid vel minimum ex universo ordine, non dico subtrahas, sed loco tantum suo, idque non longius quam in proximum transponas, non solum labefactari vim, sed velut usu membroque necessario mutilari et mancā reddi necesse sit: ad amussim doctrinæ naturæque ordine sic congruente, ut de omni quæstione rem respondere, omnem nodum solvere, omnem ambiguitatem rei cujusque quæ quidem generis hujus sit, quantumvis mirandæ et incredibilis causam assignare, luculenta et perspicua ratione possis. Quæ diligentia veterum et judicii vis quanquam in aliis etiam permultis est disciplinis præstita, in hac tamen, haud scio an sola, et perfecta est, et singulari claritate lucet, et absolute consummata regnat, adeo ut ad hanc velut regulam artium omnium cæterarum ratio a suis cujusque professoribus exigatur. Qua quidem in re ipsi se jam propemodum dialecticæ cœquavit. Discunt ab utraque omnes cæteræ, sua quomodo instituant, verene colligendo progrediantur et absque errore, ad scopum propositum rectene colliment, illa quidem leges singulis sanciente, hac vero legum omnium exempla clarissima, legibus ipsis quavis in re ad usum potiora, copiose suppeditante. Ac si quis me quidem audiat, sic judico, ad philosophandum vere, cum neutra sufficiat sola, rite conjunctas omnem protinus difficultatem profligaturas, tum siquidem alterutra carendum sit, ægrius hac esse nos carituros. Uti gravissimo summorum hic hominum testimonio lubet, si cui levior fortasse nostra videatur autoritas, quam quæ litigantibus inter se disciplinis præcipuis sententiam interponere suam possit. Galenus igitur, quo nemo rebus præsertim dialecticis instructor fuisse, ne ipse quidem Aristoteles videtur, istuc de seipso scribit, cum scholas Peripateticorum, Stoicorum sui temporis omnium percurrisset, ac præcepta ipsa miro cum ardore perdidicisset, tantisper quid esset ἀποδείξις, ac nunquid omnino esset, intelligere nequivisse, dum ad geometricas disciplinas, quas puer mediocriter antea imbiberat rediens, ex ista partim varietate et incertitudine, partim obscuritate præceptorum velut atra nebula, qua in Pyrrhoniam propemodum foveam præcipitatus fuerat,

luce rerum illarum clarissima explicaret sese. Testimonium tam
 amplum, tam magnificum, si quis requirat forte, in opere quod de
 libris suis inscripsit reperietur. Quid quod ipse Aristoteles, lucem
 disputationibus omnibus suis, non aliunde quam e geometricis
 infulsit, locos mille proferre possem, cum abstrusissimæ res demon-
 strationum geometricarum vi prorsus erutæ et in lucem prolatae
 sunt. Declarat *περὶ ἀποδείξεως* liber totus, generis hujus exemplis
 ubique maxime scatens, ubi nominatim etiam disciplinas has ab
 evidentia cæteris omnibus anteponit. In Magnis Moralibus τὸ
 κατ' ἀρετὴν ἐκούσιον esse, probare volens, *πάντα*, inquit, *φύσις γεννητικὴ*
οὐσίας τοιαύτης ὅλα ἐστίν, hanc cum confirmasset, veris quidem sed
 minus lucidis, *ἐναργέστερον*, inquit, *τοῦτο κατιδεῖν ἐστίν, ἐν τοῖς κατὰ*
γεωμετρίαν, et subjectis exemplis, disputationis ejus ambiguitatem
 omnem protinus tollit. In Physicis nullum artificem, cum artis
 principia subvertente obligatum esse congrédi, et illud in quod tam
 multi impegerunt, communibus fabricatam demonstrationem, fidei
 non firmæ satis esse, deum immortalem quam abstrusam rem, quam
 clare unius tantum exempli monitu quale utrunque sit ostendit.
 Jam ipsa principia, demonstrationem non ingredi, sed eorum vi
 confici tantum, exemplis hic mille patet, quo loco satis interpretum
 sese inscitia sæpe detexit. Ac quid ego unum alterumve dialecticæ
 præceptum memoro, cum nullius omnino non evidens hic imago
 reperiatur? Ut si quis mentis humanæ morem simulacro quodam
 expressam velit, nullo possit melius quam geometriæ, quæ me-
 thodi totius absoluta et perfecta formula est, domestica insuper
 luce sua mirabiliter fulgens. Ergo disserendi vis penes dialecticē
 est quidem, sed obscura tantisper, dum mathematicarum discipli-
 narum claritate juvetur. Nec ignoro mirum videri, cur methodi
 ratio quæ communis omnium est, hinc potissimum trahenda dis-
 cendaque dicatur, verum in promptu causa est, tametsi abstrusior
 forte quam ut vulgo multis percipi queat. Rerum aliæ sub sen-
 sum cadunt, in quibus idcirco evidens notitia nulla est, quoniam
 causis intus abditis omnia fiunt; ignem esse calidum indicat sensus,
 caussa latet. Atqui scientiæ consecutio, causæ notitia tota constat.
 Aliæ ab omni procul sensu positæ, mente sola intelliguntur, aptæ
 contemplationi quantum in ipsis est, sed ob debilitatem animi, per
 sensus tamquam discendi rudimenta sese attollentis, difficillimæ.
 Medium genus est quoddam, obnoxium sensibus, sed conditione et

natura sui totum extra sensum positum, quales imagines prope-
modum sunt, quæ præsentibus ipsæ, in absentium rerum cognitionem
elegantè ducunt. Εἰλικρίνειαν et ἀκριβείαν utraq̃ue quantitas in rebus
omnibus simplicem et intactam servat. Æquum, dimidium, trian-
gulum, quadrangulum, triplum, quadruplum in quacunque re sunt,
ferro, saxo, aqua, vino, eadem semper sunt et simpliciter hujus-
modi. Neque enim triplum quod ter tantum, idque vel circiter
vel amplius minusve paulo, sed quod examussum καὶ ἀκριβῶς tale,
ut maxime bilanx nulla, nulla mensura, nullusque sensus etiam,
æquare prorsus pondera, et naturæ εἰλικρινὲς plane contingere possit.
Igitur triangulum non quam late abacum occupat, aut creta carbo-
neve notatum est, sed in sua ratione natura que mens comprehendit,
primum simpliciterque se scilicet offerente. In rebus cæteris longe
secus fit, quis bonus, liberalis, fortis sit vir, nec simpliciter nec
statim intelligitur, quoniam hæ rationes in quibus maxime rebus
versentur, tum quo ambitu et fini claudantur, ægre videre est. In
periculis fortitudo est, in contractibus justitia, sed non statim hoc
fuit animadversum, tum in quibus hæc periculis in quibus illa con-
tractibus sit, longum est explicare; adhæc non quomodolibet peri-
clitatus fortis, ut nec qualitercunque contractus servans justus.
Igitur implicatas tot circumstantiis res, et involutas tam mirabiliter,
in sua statim quaque natura concipere non licet. Illas autem
momento licet primum quia sine subjectis rebus intelliguntur,
æreus an ferreus triangulus sit, hominum an equorum dimidium
numeretur, nil refert; deinde quia ratione uniusmodi semper sunt
et simplici, ita fit ut quam lucida illarum natura est, tam sint
ἀποδείξεις ipsæ, statim ut a primis istis aut quæ e primis effecta
sunt effluxere. Nil mirum igitur tanto lucidiorem hic methodum
esse, quanto natura rerum est clarior, nec istud mirum proditas
dialecticis in omne genus communes illas leges, in hanc lucem
illatas serenius quam istis solas cerni. Atque hic usus hujus alter
est, non multis arbitror etiam professoribus ejus compertus, excel-
lentior tanto quanto longius in omnes disciplinas patet. Ejus,
quanquam copiose ab interprete Proclo multis sane in locis osten-
datur, gustum exhibere tamen aliquem volui, ac si queam ad ejus
disciplinæ studium ipse quoque juvenes cohortari. Superest quod
promisi tertium illud, huic nostro commodare seculo geometricen
quid credam. Ac dabis veniam, Tonstalle pater, cum diutius a

gravissimis negociis detineo te, ac disciplinam novam quo maxime consilio, ductu auspic[i]oque tuo foelici, scholis sim illaturus expono. Primum igitur de linguarum successu nemini dubium est, quin praeclare nobiscum agatur, ac si studiorum hæc summa sit, multum utique profecissemus. Sed quia longius hæc pertinent (neque enim navim quisquam comparat, nusquam navigaturus) et penitus ingredi naturæ cognitionem, quo literarum vis omnis tendit, necesse est etiam atque etiam videndum puto, hanc alteram studiorum partem quo modo rectissime auspicemur. Quoniam enim nihil immensius, quam animum per rerum universitatem cogitando circumducere, nihil difficilius quam in rerum omnium contemplatione citra errorem versari, nihil divinius quam sapientiam ex omnibus et ubique discere, ac mente continuo proficere, liquet quam istuc contra sit stultum, absque ratione et via rem tantam instituere. Erat igitur methodus, id est ordine quanque rem explicandi ratio inventa veteribus; eam consecratam literis ad nos transmiserunt: habemusque non solum methodum, sed hac scripta monumenta veterum plurima, cum Aristotelis ipsius, tum aliorum insuper haud paucorum. Dissimulant hodie homines, et calore discendi, quacunque datus locus est, in medium maximorum studiorum primum irrumpunt. In qua quidem confusione rerum non dubito quin unicum recte vereque discendi exemplar geometria fato quodam hanc discendi cupiditatem et fervorem temperatura, nunc potissimum emerit: quo tempore prout ingenium cuique fert aut occasio, in inmensam et tot ambagibus involutam studiorum sylvam studiosi præcipitantur, ac dum, quomodo discant plurimum pensi solum habent, quid, quomodo, quo ordine discant ne cogitant quidem. Igitur in acervum, sine iudicio, sine vi ulla certa congerunt, ubi necesse est, ut quanto diutius incumbatur, tanto majore confusione obruatur animus, malo quo haud scio an ullum in terris miserabilius sit. Quam tum enim præstitisset simplicitatem illam nativam, qualemcunque rusticanam etiam servare, quam opinionibus et ambagibus tot, animum miserum corrumpere, et pro labore inmenso stultitiam, sæpe etiam insaniam reportare. Secus enim rerum quam linguarum studia sunt, in animum, in iudicium transeunt, ubi nisi proficiatur damnum dari certum est. Nec quisquam credit facile quam proclive sit, non solum non fructum ullum discendo facere, sed jacturam insuper ineluibilem,

nisi ex illa scriptorum omnium incredibili iudicii diversitate, velut fluctibus mediis, ad certa et evidentia naturæ tanquam in portum mentem assidue revocamus, ac in omni contemplatione aggrediunda, fundamentum ante omnia solidum jacimus; nec unquam sævo nos mari committimus, longiusve progredimur, quam unde certus et per indubitata nobis ad portum regressus detur. Ἀνάλυσιν καὶ σύνθεσιν dialectici vocant, cum ordine certo relegere studiorum nostrorum vestigia sic possumus, ut unde et a quamquam¹ solido principio comperimus, quousque et quomodo progressi simus, ubi series interpellata, ubi rationum fides labefactata, quantum ab institutæ speculationis fine sedulitas nobis nostra absistat, liquide intelligatur; quæ sola ratio velut præceptor ille fidus sobriusque cum vere docet et minimum nos circumducit, alacritatem eodem omnia persequendi modo, mirandam addit insuper, profectu certo suscitatis. Eos contra retroactis etiam seculis, quicunque ad has disciplinas velut anchoram sacram non diligenter respexerunt, totum hoc turbulentum et tumultuarium philosophorum genus inquam, in monstrificam absurditatem relapsos videmus; dum alii, tale quidque esse quale appareret, solem etiam hunc pedali non majorem, alii nil prorsus posse percipi, quidam nil esse prorsus, ac ne Deum quidem ipsum, non sentirent, solum quod faciunt multi, sed propalam contenderent. Horrendum est discendi pervicatia et temeritate, seipsam necessario ludificante, in lucis operum et sapientiæ Dei execrationem, homines evehi. Jam vero mentem hoc pacto fluctuantem, in has tenebras abjectam, quæ vita consequatur obsecro? Itaque philosophorum istorum gens tota tam spurca fuit. Contra vero, quorum in animis operis Dei, naturæque totius imago vera quædam et certa reluxit, parta et confirmata solide, (quod haud scio an non perfectissime hæ disciplinæ solæ præstent) in iis ægre persuadeor non pietatis amplius viguisse. Igitur philosophandum ab ipsis statim incunabulis sobrie est, ac longe minus opinionum temere ingurgitanda turba quam ciborum: liquide prius quidquam excutiendum, luce mentis tamquam lydio prius omnia exploranda. Id ita fiet arbitror, si disciplinarum illarum simplicitas et claritas, puris adhuc mentibus mire congruens, statim post linguas imbibitas, scite scolis inferatur, et in his principio, in ipso jam tum discendi limine consuescant animi, nisi explorata certaue

¹ Sic in orig.

fide nihil admittere, nulli se nisi recte vereque et fideliter docenti præbere, temeritatem assentiendi cuique quidque comprobandi, in omni disciplina velut somnium et imposturam meram fugere, veram certamque in instituta qualibet vestigatione lucem solum quærere, ab omni jactantia procul abesse. Nam has artes etiam obiter hæ disciplinæ castissimæ studiosis suis impertiuntur. Plato igitur quoties ab incunabulis format studium, quod facit non semel, suscitandæ mentis, et ad rerum omnium speculationem rite comparandæ, viam hanc unicam esse clarissime et copiosissime pluribus in locis docet, de Republica septimo, de Legibus iterum et iterum, in Epinomide, in Theæteto, commemorare enim locos diserte lubet, ne quis testem in re tanta desiderare posset. Hæc cum sæpenumero mecum cogitarem, disciplinas mathematicas, quantum in authoribus est hodie, in sua lingua, ordine omnes emittere decrevi, si qua nascentia studia juvare ipse quoque possem. Ac nullis dum in hoc sum laboribus peperci. Intelligi ex eo potest, quod tam diversis e locis exemplaria per amicos partim, partim ipse suscepta peregrinatione conquisivi. Euclidis alterum (nam usi duobus sumus) Lazarus Bayfius Venetiis, alterum Parrhysiis Joannes Ruellius amicis, mihi ipsi Procli commentaria Oxonii Joannes Claymundus candide suppeditabat, viri optimi et humanissimi, literis juvandis et exornandis facti, quod ipsorum monumenta docent. Exit igitur non solum tot tamque doctorum hominum conspiratione et favore liber, sed auspicio præterea felicissimo tuo, patrocinio certo se tuetur. Ad quem idcirco meam de his hoc potissimum seculo studiis sententiam explicavi, diversis licet gravioribusque populi Dei pastorem negotiis occupatum: quia quærendus erat musis his præsertim tam simplicibus, ac arte nulla se venditantibus, patronus aliquis, qui non solum fulgore nominis et parta literis fama, sed monumentis etiam in hoc genere elucubratis favorem addere, gratiam conciliare, in publicum euntibus posset. Tum quod ita judicem, nisi altioribus addictus esses, hoc per te studii genus, illustrari Latinis literis totum præclare potuisse. Declarasti vel uno de omnium numerorum ratione luculenter adeo conscripto libro, ut intricatas res lucidius potuerit hodie nemo.

Vale, ac studia literarum nascentia, sic ut soles, fovere perge. Basileæ, pridie calendas Septembris.

PTOLEMÆUS, CLAUDIUS, Pelusiensis, Egyptius. De Geographiâ Libri octo, summâ cum vigilantia excusi, Græcè, curante DESIDERIO ERASMO; cum figuris in ligno incisis. Basileæ, apud Frobenium et Nicolaum Episcopium, 1533. Quarto.
 Editio Princeps. Char. Gr. pagg. 542, cum 4 pagg. præf.

DESIDERIUS ERASMUS, Roterodamensis, eximio viro THEOBALDO FETTICHIO, medicæ rei peritissimo, s.

UT intelligas non temere dictum a priscis sapientibus, vir ornatissime, *παλιμβόλους εἶναι τὰς χάριτας*, redit ad te tuus Ptolemæus, quem non dubito, quin pro ingenii tui candore, jam tibi chariorem sis habiturus, magisque tuum existimaturus, quod tibi cum universis optimarum disciplinarum studiosis futurus est communis. Bracteata fortunæ bona, communione decrescunt; vera bona, quo latius diffuderis, hoc et meliora redduntur et illustriora. Gratis typographo Græci voluminis fecisti copiam; non poteras, mihi crede, felicius vendere, etiamsi Herculem tibi decimis obstrictum, ac Mercurium faventem habuisses. Nunc tot studiosorum milia, Theobaldi nomen celebrabunt, Theobaldi candorem exosculabuntur, Theobaldi munificentiae gratias agent. Quam vero mercedem cum hoc præmio conferat generosus animus? Sæpenumero mirari soleo tam vetustum autorem, (nam floruisse sub Trajano et Antonino Pio satis liquet, tum ex quinto capite septimi libri De Magna Constructione, tum ex capite primo libri secundi ejusdem operis); ad hæc, eum qui geographiam, qua vix alia inter mathematicas disciplinas vel jucundior est vel magis necessaria, sic tractarit, ut facile superiores omnes qui de ea scripserunt obscurarit, posteris præluxerit, tot seculis neminem fuisse nactum, a quo pro dignitate Latinis auribus traderetur. A duobus interpretibus quomodo tractatus sit, quid attinet commemorare, quum et ipsa res per se clamat, et vir excellenti doctrina Joannes a Monte regio, justo volumine prodiderit? Nuper vir sempiterna dignus memoria Bilibaldus Pyrchemerus pulcherrimum opus feliciter aggressus est, quod utinam absolvere licuisset: mors et illi successum et nobis fructum hunc invidit. Ac nunc opera Frobenianæ officinæ prodit Ptolemæus ipse sua lingua loquens. Nam licet Alexandrinus

fuerit, tamen *Ægyptus* id temporis maxima ex parte Græce loquebatur, in qua lingua apparet hominem non infacundum fuisse, quanquam hujusmodi disciplinarum tractatio magis requirit sermonem distinctum, sanum ac perspicuum quam splendidum aut copiosum. Equidem non nego plurimum laudis deberi Bilibaldo, sed tamen qui Græce peritus Græcum legerit Ptolemæum, fatebitur nonnihil interesse inter lacunam quamvis puram, et fontem ipsum. Complures quidem tum apud Græcos tum apud Latinos mixtim de geographia et chorographia conscripserunt, inter quos nemo Strabone vel diligentior vel copiosior. At Ptolemæus omnium primus hanc disciplinam ad certiore rationem redegit, commentus dimensionem latitudinis universi orbis a polo ad polum, longitudinis ab exortu ad occasum, adhibita collatione terræ habitabilis ad cœlum ut jam non facile quis, toto quemadmodum aiunt, cœlo possit aberrare. Utinam et numerorum notas sicut a Ptolemæo traditæ sunt, incorruptas haberemus, præsertim libro octavo. Sed hanc quoque, ut spero, provinciam aliquis arripiet, cui et ingenium et eruditio et ocium suppetet, tam arduo negotio par. Unum tamen est, quod librariis imputari vix potest, in gradibus mira est dissensio. Siquidem Ptolemæus libri primi capite septimo, rursus libri septimi capite quinto scribit singulis majorum circulorum in cœlo gradibus, in terris respondere stadia quingenta, Eratosthenes autem quem Plinius et Strabo, ac veterum plerique sequuti videntur, septingenta. Id unde acciderit, nondum assequor. Vix enim credibile est, tantos viros in singulis gradibus ducentis stadiis variare: nec multo probabilius est, Ptolemæum veteres omnes tam insigni damnassee errore, præsertim quum eum nusquam coarguat, alioqui non indiligens et hac in parte, quippe qui tam multa reprehendat in Marino. Quod si forte Ptolemæus aliter accipit stadium quam superiores, erat et super hac re non levis momenti lector admonendus. Verum hoc quicquid est scrupuli, doctis excutiendum relinquo. Qui præsumt liberalibus studiis, probe consuluerint juventuti solidæ doctrinæ candidatæ, si eam omnibus stimulis ad geographiam excitent, et si hanc exemplo veterum statim post degustatam grammaticam tradant. Plurimorum magnis laboribus effectum est, ut hæc disciplina jam nec ita multum laboris nec multum temporis desideret. Olim plus habebat negotii, quum ambigeretur an cœlum esset sphaericæ figuræ, quum essent qui

affirmarent orbem terræ sic innatare oceano quemadmodum pila innatat aquæ, prominente tantum vertice, cæteris aqua tectis; atque in aliis item multis errarent, qui scriptis artem prodiderunt. Nunc quum ab aliis compluribus, tum a Ptolemæo præcipue, porrectum est filum, cujus ductu quivis facile possit sese ex his labyrinthis explicare, strata est via qua sine dispendiis celeriter ad hujus artis fastigium pervenias, quam qui negligunt eos oportet frequenter in evolvendis bonis autoribus hallucinari. Ego vero, vir eruditissime, tibi gratias ago, ut par est, maximas, non tam typographi meoque nomine, quam studiosorum omnium, quos æquum est pro hoc non vulgari beneficio tibi tuisque semper læta faustaque precari omnia.

Vale. Apud Friburgum Brisgoæ, calendis Februariis, anno a Christo nato M.DXXXIII.

ARRIANUS, FLAVIUS, Nicomediensis, Philosophus. De Expeditione ALEXANDRI, Libri VII. Græcè, ex recensione JOANNIS BAPTISTÆ EGNATII, cum ejusdem Epistolâ ad ANDREAM FRANCISCUM. Octavo. Venetiis, in ædibus Bartholomæi Zanetti Casterzagensis, ære vero et diligentia Joannis Francisci Trincavelli, mense Septembri, 1535.

Editio Princeps. Char. Gr. cum sign. sine cust. et pagg. num. Foll. 250, lin. 26.

ANDRÆ FRANCISCO, Magno Veneti Senatus Cancellario, JOANNES BAPTISTA EGNATIUS, s.

ARRIANI Nicomediensis libros, quos ille non minus ornate quam accurate de rebus ab Alexandro rege omnium clarissimo gestis Græce conscripsit, Adriano Antoninoque principibus, Victor Trincavellus, quum veteri necessitudine tum singulari eruditione mihi conjunctissimus, excudendos pari diligentia ac studio nuper curavit: non tam amicorum ad hoc impulsus precibus (quanquam et hoc ipsum apud hominem gratissimum non parum valuit) quam miseratus simul Arriani scriptoris olim ita elegantis, ut novus Xenophon diceretur, lucubrationes interire: simul et regis omnium præstantissimi laudes obsolescere, accessit ad hoc, quod studiosis omnibus, de quibus optime mereri semper optat, rem gratissimam, ut certe est, facturum sese speraret. Quid quod ad nostræ civi-

tatis laudem, in qua ipse majoresque illius jampridem honestissimum locum optinent, hæc ipsa res vel imprimis attineret? Nam quum honestissima hæc excudendi libros ars primum Venetiis annum abhinc fere septuagesimum nata liberaliterque educata foret, mox collapsa, ut fere mortalium omnia se habent, Aldi olim viri optimi et studiosissimi opera suis natalibus restituta esset, nunc eam capite prope diminutam et plane extinctam, idem Victor sic ab Orco revocare contendit, ut quæ ars apud nos alita apud nos honestissime semper habita est, ea in suo natali solo Trincavelli opera felicius aliquanto revivisceret. Desinent igitur posthac Italiæ insultare nostræ (uti spero) plerique. Desinent hi etiam huic obtrectare urbi, qui hac in re veterem obsolevisse industriam nostram clamitabant. Nunc vero tuæ partes erunt, vir clarissime, reliquorumque, qui bonas litteras honestasque disciplinas colunt, providere, ne hæc ipsa suscepta tanto studio opera Victori fraudi sit: sed ut illi potius omnes faveant nostrates, quo palmam hanc ejus opera receptam constantissime nostra tueatur civitas. Est quidem literarum omnium is genius, ut quomodocunque illæ tradantur etiam vulgari argumento, rerum omnium maxime sacra existimentur, nedum ut præclarissimi omnium regis facta tanto ornatu tanta fide ab egregio scriptore prodita contemni negligique debeant. Quid quod se in clientelam tuam Arrianus ita tradit, ut mancupio etiam ipso in fidem tuam veniat? Jam et illud tibi reliquisque attendendum, quod si hæc ipsa indicatura feliciter, ut spero, cesserit, multa alia expectare habeas, ut non fortasse meliora sic certe politiora, quæ Victor ipse partim hodie sub prælis habet, partim cotidie meditatur, ut hæc ipsa, si tu modo faveris, justæ legitimæque operæ præludia dici verius possint. Quare abs te peto pro singulari humanitate tua egregiaque bonitate, ut cum ipso Arriano Victorem etiam suscipias, dignissimumque illum putes amore benevolentiaque tua, præsertim quum paucissimi hodie sint vel potius nulli, qui suo periculo et impensa in tanto vitæ somno et ignavia consulere aliis jam velint. Bene vale. Venetiis.

M.DXXXV.

STOBÆUS, JOANNES. Collectiones Sententiarum, Græcè, edente VICTORE TRINCAVELLO, cum ejusdem Epistolâ ad PETRUM BEMBUM. Venetiis, in ædibus Bartholomæi Zanetti Casterzagensis, ære vero ac diligentia Joannis Francisci Trincavelli, 1535, mense Februario. Quarto.
 Editio Princeps. Char. Gr. cum sign. sine cust. et pagg. num. Foll. 314, 2 præf. 2 in fine.

Doctissimo PETRO BEMBO VICTOR TRINCAVELLUS, S.

CUM his diebus, Bembe, eruditionis decus et splendor, Joannis Stobæi ἐκλογὰς ἀποφθεγμάτων, quæ jampridem latuere, ad studiosorum commodum et utilitatem, in publicum essem editurus, opus, mea quidem sententia, ut probatissimum et nobile, ita ad humanam vitam erudiendam, et formandam etiam, aptissimum et utilissimum, utpote in quo præclarus ille vir illustriores Græcorum authorum sententias quasi pretiosiores gemmas et margaritas, ex amplis et antiquis Græciæ thesauris depromptas miro quodam ordine in unum supra centum et viginti libros tanquam in totidem nobilissima monilia digessit; sperabam equidem illas doctis viris vel semel degustatas gratas ac jucundas fore. Illud vero perspectum habebam longe gratiores et jucundiores futuras, si tuis auspiciis tuoque statim in fronte nomine prodirent insignitæ. Cum, ut eximias tuas virtutes, singularemque humanitatem, ob quam boni te omnes amant (absit assentatio), colunt et venerantur, silentio nunc præteream, nemo in presentia sit quamvis doctissimus, qui te bonarum literarum alumnum, ac etiam parentem optimum et studiosorum omnium fautorem eximium non agnoscat et prædicet: te enim authore et fautore, tres illæ, quæ nunc in primis florent linguæ, Græca et utraque Latina, prisca illa, et nostra hæc vernacula, pristinum decorem, gratiam et elegantiam contra temporum injuriam et indoctorum inscitiam, jam recuperarunt. Ad te igitur Stobæum mitto, cum ut ex ædibus tuis primum prodiens in doctorum hominum manus gratiosior perveniat; tum ut illi hoc etiam sicuti aliis fere innumeris argumentis, cognoscant, quam tu benigne hos qui rem literariam quoquo modo amplificare student, amplexeris et foveas. Ego enim (ut ingenue fatear) hujusmodi provinciam authorum celebrium monumenta ad interitum vergentia in lucem revocandi ea potissimum causa sum aggressus, quod te huic honesto

meo desiderio nunquam defuturum speravi, ut quotiescunque occasio postularet ab insigni bibliotheca, quæ tuæ tanquam optimarum literarum assertoris præcipui a Veneto senatu custodiæ ac tutelæ tradita est, quicquid ad rem literariam illustrandam et augendam faceret, id omne per humanitatem tuam accepturum me semper credideram. Interim autem Stobæi patrocinium suscipias, meque inter tibi deditissimos ascribas velim, qui tunc mecum præstantissime agi putavero, cum a te hujusmodi labores mei fuerint probati: quod quidem si factum fuerit, alia præterea multa nisi majora, non minora saltem, quæ jamdiu parturio, Deo primum optimo maximo, teque deinde, ac viris optimis juvantibus, quam libentissime pariam. Vale.

Venetiis, pridie calendas Februarias.

DIODORUS, SICULUS, Historicus. Historiarum Libri XVI—XX. Græcè, ex recensione VINCENTII OBSOPÆI, cum ejusdem Epistolâ ad CHRISTOPHORUM, Episcopum Augustensem. Quarto. Basileæ, per Joannem Oporinum, 1539.

Editio Princeps. Char. Gr. cum sign. cust. et pagg. num. Foll. 247, lin. 33.

Reverendissimo in Christo Patri ac Domino, Domino CHRISTOPHORO Episcopo Augustensi, Domino suo clementissimo, VINCENTIUS OBSOPÆUS, s.

INTER alia multa, reverendissime in Christo pater, et domine clementissime, quibus Deus Opt. Max. hoc sæculo Germaniam munificentissime cumulavit, non infimum locum obtinet chalcographia. Hujus enim divinæ artis beneficio factum est, ut nostra quoque patria optimis quibusque autoribus tam Græcis quam Latinis abundet. Nulla est professio, quæ jam bonis et pristinis scriptoribus (quos vere jam quispiam classicos nominare potest) non sit instructa. Non parum multis in locis jura multipliciter mutilata et depravata, hodie antiquorum codicum subsidio, emendatiora et integriora leguntur. Habent medicinæ professores jam ipsos fontes, nimirum Hippocratem, Galenum, Æginetam, Dioscoridem, et alios sua lingua loquentes, qui prius tantum veteres et

turbidas Arabum lacunas sunt consecrati. Neque desunt theologiæ candidatis utriusque literaturæ doctores, magno studio invulgati. Porro humanitatis et politiorum literarum studiosis ingens poetarum, oratorum et historicorum extat copia, nec video quid possint etiam desiderare mathematici. Utinam vero, prioribus quoque sæculis hæc imprimendorum codicum ars inventa extitisset, neque enim tantam optimorum et vetustissimorum codicum jacturam fecissemus. Quanquam enim verum est, quod dixi, maximam hodie doctorum scriptorum multitudinem extare; tamen multo major pars, et temporum culpa et hominum incuria, intercidit. Possum nominatim memorare ultra ducentos et amplius autores, quorum testimoniis usus est Stobæus, de quibus ne paginam quidem extare videmus. Taceo quot citet Athenæus, et numerosissimum illorum catalogum, quorum autoritate Plinius se usum esse testatur. Eadem calamitate et hic noster Diodorus Siculus est affectus, cujus modicas has, quas tua celsitudo videt, reliquias ab Jano Pannonio quondam Quinquecclesiensi episcopo ab interitu vindicatas, ac deinceps ab eruditissimo viro Joanne Alexandro Brassicano (ne quem merita laude defraudemus) nobis per Joannem Petreium communicatas, et nunc tandem a me transcriptas edimus. Quo in autore ut jacturæ magnitudo intelligatur, omnium ille ferne gentium et populorum historiam quadraginta voluminibus condidit, de quibus hos quinque tantum habemus superstites, cum illis quinque Latinis prioribus, quorum versio, meo quidem judicio, Poggio non recte adscribitur. Neque enim verisimile est, adeo spurciloquum et virulentum sycophantam et vitiligatorem quicquam Græcitatibus calluisse, qui ne Latinam quidem linguam, cujus sibi videbatur esse peritissimus, recte calluit. Quia vero Diodorus singulari genio et gratia hisce libris potentissimorum regum Macedoniæ, nempe Philippi et Alexandri, ac successorum ejus res gestas, tum Agathoclis Siciliæ tyranni et Carthagin[i]ensium mutua bella cæteris longe plenius in historiam contulit, ociosis narrationibus et supervacuis descriptionibus, tum fictis et meditatis orationibus posthabitis (quibus Livius inter Latinos, et plerique alii, tum ex Græcis Thucydides et Xenophon sunt plenissimi, quod equidem ut non vituperandum duco, ita me nemo unquam adducet, ut credam Hannibalem aut alium aliquem imperatorem apud Livium aut Thucydidem tam doctas et argutas habuisse conciones ad milites,

quemadmodum ipsi ad ostentationem rhetoricantur) libuit hujus auctoris doctissimas et purissimas reliquias tuo nomini longe lateque clarissimo consecrare. Ex quo enim primum intellexi tuam celsitudinem id ætatis præsulum unicum esse ornamentum, ac cum a Cæsarea majestate, tum a cæteris principibus et imperii proceribus propter mirificam ingenii industriam et prudentiam, atque etiam ob singularem in obeundis gravissimis negociis dexteritatem, et componendis controversiis promptam pacificationem, maximi fieri, ab illustrissimo vero principe nostro et domino, domino Georgio, marchione Brandenburgensi, etc. etiam summe coli et amari, subiit mihi statim quædam cupido tuæ celsitudinis compellandæ. Cumque diu multumque aptam occasionem quærirarem, non potuit melior et optatior mihi offerri, quam quod dominus Christophorus Strasser, juris utriusque licentiatus, ad tuam celsitudinem est profectus. Huic cum ita commode cecidisset, hos Diodori libros tuæ celsitudini offerendos et inspiciendos dedi, non alio certe nomine, quam ut nominis tui, cujus famæ et laudi impensissime faveo, aliquod monumentum apud literarum studiosos relinquerem, quorum in manus, sat scio, hic autor celsitudinis tuæ titulo nobilitatus longe acceptior veniet. Debent vero hæc fragmenta vel hac de caussa celsitudini tuæ esse gratiora, quod nunc primum in lucem exeant, nusquam antehac edita, ut plane pro novis et primum natis probari queant. Quanquam ejus generis hic liber non est, ut sola novitatis gratia ad tempus saltem arrideat. Siquidem vetusti scriptores ob summam eruditionem et eloquentiam, novitatis gratiam nunquam exuunt, dum semper aliqua nova voluptate lectores adficiunt, sicut neque dulcis et limpidæ aquæ fonticulus sitientibus, quamlibet longo tempore potus, non facile nauseam excitat. Hunc itaque celsitudo tua serena fronte accipiat, et si quando per negotia, quibus celsitudo tua multipliciter domi forisque distinetur, vacaverit, animi laxandi gratia inspiciat, et hoc muneris gratiose susceptum boni consulat. Celsitudinem tuam Christus multos in annos incolumem conservet, cui me ut singulari studiosorum patrono diligenter commendo.

Onolezpachii, mense Aprili, anno a Christo nato, M.DXXXIX.

Νικητὴν θάνατος νίκησ' ἰδὲ μοῖρα κραταίη,
 Οἶμοι λευγαλέῃ πρόσθε δαμέντα νόσῳ,
 Παντοδαπᾶς ἀρετῆς νικᾶς μέτ', ἄεθλά τε μονσῶν,
 Καὶ νήριθμα φόβης στέμματα πυθιάδος.
 Τίς νῦν τῶν προτέρων ἀνδρῶν ξυγγράμματα δείξει
 Ἑλίῳ; σφετέραις χερσὶ κομισσάμενος.
 Νῦν τίνας Ἀονίδας λιγυραὶ τέρψουσιν αἰοδαί;
 Νῦν ἱλαροὺς στήσει τίς Βρομίῳ χορούς;
 ὦ θάνατ' ὦ μόρ' ἀνίκητον κακὸν ἀνδράσι πᾶσι,
 Τοὺς μὲν ἔχων ἤδη, τοὺς δέ τ' ἐπερχόμενος.
 Νικῆτ' ἀλλὰ σὺ χαῖρ', οὐκ εἰν αἶδαο δόμοισι,
 Οὐκ ἔτι γὰρ πέλεται κείσ' ἀγαθοῖσιν ὁδός,
 Ὑψι δὲ χρυσοφαοῦς ὑπὲρ Οὐλύμποιο καρήνων,
 Ναιετάων ἀνδρῶν οἰκία Χριστοσεβῶν.
 Ἰσαχείμῳ.

Clarissimo viro JOACHIMO Camerario, amico suo incomparabili, THOMAS
 VENATORIVS, s. p. d.

JURE sodalitii tu si nova forte requiris,
 Quæ valeant certam commeruisse fidem,
 Accipe non fictam a nobis Joachime querelam,
 Et, velut est, vere flebile carmen habe.
 Ille tuus primos Vincentius inter amicos,
 Elatos inter nunc numeratur avos.
 Cum quibus Elysios, sic credimus, incolit hortos,
 Et quæ sunt illis commoda juncta locis.
 Sæpe prius mecum, memini, cantare solebat,
 Quæ sunt de rebus prodita dicta sacris;
 De cælo, patria superum, de sede Tonantis,
 Unde venit, passim quicquid ubique patet.
 Sæpe etiam voluit Musis conferre salutem
 Adflictis, istoc tempore non potuit.
 Nec tamen abstinuit totis contendere nervis,
 Ut posset studiis utilis esse bonis.
 Et veluti studuit nunquam non vivere Musis,
 Sic illi semper cura salutis erat.
 Sed quæ cuncta rapit, nobis tot commoda laudis,
 Eripuit sæva, Parca noverca, manu.

Quam tu jure queas, vel duras dicere leges,
 Vel certe invisæ, ferrea jura, necis.
 Mors etenim omne genus rerum rapit, omnia solvit,
 Omnia ad occasum perniciemque trahit.
 Tempus obit, ruit ipsa dies, intercidit hora;
 Et quod vix sentis, mensis et annus obit.
 Estque adeo firmum nihil, ut non uno et eodem
 Sidera nascantur, stentve cadantve loco.
 Anxia turbinibus quassatur vita profundis:
 Scyllam quæ fugiunt, sæpe Charybdis habet.
 Haud toties Phœbus nebulis obducitur atris,
 Nos quoties duræ mortis imago manet.
 Hinc tot sunt tituli, sævæ tot nomina mortis,
 Quot perhibent celsum sidera ferre polum.
 Tot sunt morborum genera, et portenta malorum,
 Quot pater Oceanus fertur habere feras.
 Hæc ideo dico, quia nos blandissima Syren
 Ludens, immemores nos facit esse necis.
 Imponitque hujus nobis persona theatri,
 Ut meliora velit cognita nemo sequi.
 Vires marcescunt, flos deflorescit, et ætas,
 Cunctaque sunt instar prætereuntis aquæ.
 Sæpe vices variant animorum, et corporis ægri,
 Sæpe redit major quam fuit ante vigor.
 Prospera nunc rident, duris miscenda querelis;
 Et quæ nunc fuerant visa superba, jacent.
 Pondere sub vasto respublica pressa laborat,
 Quæ tenuit reges pondere sæpe suo.
 Nos tamen, ut cæci, sequimur sine fine tenebras;
 Præferimus medicis sæpe aconita rosis.
 Jam nobis falsa imponit sub imagine rerum,
 Quæ fuit in nostrum, clam fera Parca, caput.
 Hæc tibi Venator misit lugubria Thomas,
 Carmina Vincentis funere scripta: Vale.

JOSEPHUS, FLAVIUS, Judæus, Sacerdos Hierosolymitanus. Opera, Græcè, ad fidem Codd. MSS. DIEGI HURTADI MENDOZÆ, nunc primum edita, curante ARNOLDO PERAXYLO ARLENIO. Basileæ, apud Froben. 1544. Folio. Editio Princeps. Char. Rom. Pagg. 967, cum pagg. 6 præf.

Ad Clarissimum ac Illustrissimum DIEGUM HURTADUM MENDOZAM, apud amplissimum Senatum Venetum, Legatum Cæsarium, ARNOLDI PERAXYLI ARLENII in FLAVII JOSEPHI opera, et historiæ utilitatem, Præfatio.

AD omne factum præclarum et illustre vel suscipiendum vel perficiendum, Diege Mendoza, vir clarissime, tria potissimum adhibenda non ignoras, voluntatem, facultatem, et diligens exequendi studium: quorum unum ex ingenii quadam vi nascitur, in altero non parum sibi fortuna vendicat, tertium etsi cum voluntate magnam habeat conjunctionem, a judicio tamen bona ex parte pendet. Ut enim sunt multi, qui egregiam voluntatem afferre possint, sed opibus ad rem tam eximiam destituantur, ita non desunt qui cum rerum copia divitiisque circumfluant, ea magis appetant, quæ vel vulgus admiretur, vel a vitiosis naturis passim celebrentur. Et cum in tertio hoc hominum genere nonnunquam videre liceat utrunque ut velint et possint, plerique tamen illorum animo parum sunt celso et erecto, maluntque otium vel citra dignitatem amplecti, quam quo publica vocant commoda majore aliquo studio conniti, ac cum labore gloriam sibi parare. Quod cum ita sit, omnibus certe laudibus cumulatissimi ac perbeati haberi debent, in quibus hæc simul conjuncta elucent, e quorum numero tu facile principem locum tenes: quippe qui ab ineunte ætate ea tibi comparare volueris, quorum præsidio talia tantaque ornamenta assequi possis: et in disciplina exquisitarum literarum percipienda virtuteque colenda omnem operam et studium ponendum ac animum doctrina informandum censuisti: ex quibus et rerum bonarum voluntatem excitari, et verarum intelligentiam nasci facile perspexisti: nihilque in rerum natura existere quod ita mores erudiret, ac aditum ad summam nominis claritatem consecrandam patefaceret, viamque quasi muniret, ut literarum studia, nihil denique tam in omnes partes fusas utilitates habere, quam humanitatem atque doctrinam. Quibus tamen comparatis jam acquiescendum non

esse, nobis ostendisti, sed plane declarasti velle te non solum sapientiæ, morumque laudem, maximo studio, labore atque doctrina consequi, longinquas terras lustrare, et eximiam ad recta vitæ instituta progressionem facere, sed eas etiam vias persequi ac indagare, quibus et nostri homines ad maximarum rerum scientiam se perventuros sperarent, et lætos uberesque fructus ad genus humanum redundaturos cognoscerent, dum labores infinitos ac sumptus maximos in exquisitissimos inventuque rarissimos codices insumeres: quos tum in Italia tum in Græcia defossos quasi thesauros aliquos eruendos, ac in tuam pulcherrimam bibliothecam deferendos curasti: quam tot tantisque pretiosissimis monumentis instructam atque ornatam, cum omnibus etiam studiosis piisque hominibus cupis habere communem: utque latius sesé vel fructus vel utilitas explicaret, propagareturque ad quamplurimos, eam ipsam mihi non solum utendam, verum etiam excutiendam et perscrutandam concessisti ea lege, ut quicquid publici commodi adipiscendi causa impressioni subjiendum existimarem, id communi utilitati offerendum curarem: qua quidem in re, ne in publicis augendis commodis grati animi benevolentiam mihi defuisse jure quis objicere possit, neve tam propensam animi tui benignitatem beneficamque gratificandi voluntatem illustri gratia non excepisse viderer, operæ pretium me facturum existimavi, si ex egregia illa tua bibliotheca, quam multis, et iis quidem insignibus in omni disciplinarum genere scriptoribus, habes instructissimam, alios quidem alias, nunc Flavium Josephum clarissimum et præstantissimum historicum quasi flosculum ex amœnissimo quodam horto delibarem. Hic unus liber mihi visus est qui omnium ætatum hominibus omnium maxime conveniat: complectitur enim insignium ac memorabilium rerum historiam, cujus cognitio si unquam alias, hoc nostro sane seculo valde necessaria videri debet: atque haud scio an ullum scriptorum genus præclarius de rebus humanis mereatur, quam qui vel summorum principum, vel excellentium populorum, vel illustrium virorum res gestas historiarum monumentis commendarunt. Quid quæso aliud sibi voluerunt quam posteritatem docere, dum sub aspectum nostrum subjicerent vitam, mores, facta, negotiorum personarumque varietatem, vacillantis fortunæ exempla, consilia admirabilia, et consiliorum inopinatos eventus: in quæ tanquam speculum humanæ vitæ intueri nos volunt, unde ea capere docu-

menta possimus per quæ tum publicis tum privatis rationibus consuleretur. Viderunt enim prudentissimi viri magnam hinc rationem ad omnem vitæ partem manare: neque ullam perfectam in publicis privatisque rebus versari sapientiam quæ hujus literis formata non esset. Unde etiam factum arbitror ut philosophia ipsa, quoties vel de moribus vel de domesticarum publicarumque rerum administratione agendum esset, ab historiæ perenni fonte multiplicem exemplorum copiam varietatemque hauriret atque deduceret; quod cum ab aliis multis crebro factitatum, tum in primis ab uno Aristotele frequentissime usurpatum, illi ipsi quos fortuna nobis reliquos fecit, indicant libri. Nec id certe mirum videri debet, præsertim cum valentissimum docendi genus esse per exempla, nemo non fateatur atque concedat. Quid præterea vel jocundius vel commodius vel etiam fructuosius, quam otio nos abundantes, domique considentes, in lectione historiarum quasi aliquo frequentissimo orbis terrarum theatro versari, ubi nullo nostro periculo, aliorum periculis cautos prudentesque fieri licet, tum etiam exempla summorum virorum et maximarum rerum habere proposita, quibus in omnes partes, usus vitæ confirmari possit; gravissimorum præterea hominum consiliis ac eorundem eventibus interesse. Denique si sapientiam, ut recte voluit Afranius Comicus, usus quidem genuit, mater autem peperit memoria, quinam tandem sapientiores vel dici vel existimari debent, quam qui multorum seculorum et nationum, non unius tantum ætatis vel civitatis facta, mores, animo et memoria complexi sunt, quique maximorum imperiorum non solum principia et rerum publicarum veluti seminaria, sed progressionem et exitum extremaque viderunt, ac malorum tam privatorum quam publicorum causas cognoverunt, habueruntque in omni re magna et ardua jam ante se periclitatos ac in vario discrimine versatos, quos intuerentur et quorum exemplo jam edocti de instantibus, quemadmodum de Themistocle aiebat Thucydides, verissime judicare, et de futuris callidissime conjicere possint. Ac ne plura, quæ sunt pene innumerabilia, consecrari, aut longius in re manifesta immorari videar, unus certe Cicero satis idoneus ac gravis testis esse poterat, qui brevibus quibusdam descriptionibus tam uberem laudandæ historiæ segetem ac sylvam nobis suppeditavit, ut nihil præterea cujusquam neque ingenio neque industria ad illius præconium addi possit.

Siquidem hanc ipsam vocat Testem Temporum, cujus nimirum beneficio rerum gestarum et memoriæ veteris ordinem cognoscimus. Et ne quis tam fabulosas narrationes quam res vere gestas hujus nomenclatura comprehendere existimet, eandem appellat Lucem Veritatis, et Vitam præterea Memoriæ. Nam hac stante simul et viro-
rum illustrium et rerum insignium memoria servatur. Tum etiam Magistram Vitæ nullam aliam ob causam, quam quod in medio proponit vel causas sapientiæ et temeritatis, vel casus varios, ut quid vel expetendum vel fugiendum, in promptu habeamus. Nuntiam denique Vetustatis, quod de rebus vetustis ac a nostra ætate amotis nos edoceat. Pulchrum enim est, inquit idem, scire quid antequam natus sis acciderit, ne semper videamur esse pueri. Cum tot igitur tantisque beneficiis ac tam prolixè cumulateque genus humanum devinciat ac demereatur historia, quis non jure illos admirabitur, maximisque laudibus extollendos putabit, a quibus talia tantaque acceperimus dona. Ne tamen omnes qui vel res quaslibet narrant, vel in rerum veterum monumentis tradendis eatenus solliciti sunt ut audientium aures voluptate demulceant, statim pro historicis haberemus, existimavi rem me facturum ab instituto nostro minime alienam, si brevi comprehenderem quid idem Cicero in hoc scriptorum genere vel desideret vel spectandum laudandumque putet, ut hoc tam gravi nomine digni haberi, et personam quam profitentur tueri ac sustinere possint, paucisque simul ostenderem hunc nostrum Josephum, quem legendum proponimus, omnia boni historici munia diligenter exequi potuisse, ac etiam explevisse. Primam itaque legem historiæ statuit; Ne quid falsi dicere audeat. Hanc legem jam antea Thucydidem sanxisse noverat Josephus, quippe qui probe sibi conscius nullius vel judicium recusat vel censuram reformidat, præsertim cum quæ toto bello Judaico gesta sint, in viva multorum hominum adhuc memoria insederint, haberetque inter alios multos contestatæ fidei viros Titum etiam imperatorem et Agrippam regem testes locupletissimos, qui vel obsignatis tabellis non solum laudatæ scriptionis præconium eidem tributum, sed etiam servatæ veritatis grave testimonium impertitum voluerunt. Proxima ab hac lex est, Ne quid veri non audeat. Libertatem suam constanter summa cum fide in his libris Josephus nobis probavit. Nihil hic metu vel imperatoris vel regis aut tyranni, aut alicujus denique potentis suppressum est, nihil servile deprehensum,

ut hac etiam in parte scribendi rectum officium ab omni suspitione facile vindicet. Tertiam addit: Ne qua suspitio gratiæ sit in scribendo, ne qua simultatis. Hujus etiam legis hic noster si quisquam alius observantissimus semper extitit, qui nec assentationibus aut studio quasi obnoxius, nec obtrectationi quasi offensus, sed fidei servisse atque incorruptæ veritati existimetur, quique maxima semper usus libertate, suique plane juris homo, modo adversæ factionis gentem laudat, modo suam temeritatis et pertinaciæ damnat: quæ sane ejusmodi sunt ut ostendant virum hunc maluisse Thucydidis consilio rem perpetuo duraturam conficere, quam gratiam brevem mereri; et solidum posteritatis judicium expectare, quam inanes præsentium rumores captare. Percensentur et alia multa quæ historiam exornant aut saltem commendant: verum hæc, qualia sint, ut modum epistolæ statuamus, non erunt mihi sigillatim expendenda, sed breviter perstringenda. Totam igitur exædificationem dicit idem Tullius in rebus et verbis positam, rerum vero rationem, tum ordine temporum, tum regionum descriptione metiendam. Et quoniam in rebus magnis memoriaque dignis consilia primum, deinde acta, posterea eventus expectantur, hujusce rationis proprium esse contendit, ut de consiliis significetur quid scriptor probet, et in rebus gestis declaretur non solum quid actum aut dictum sit, sed etiam quomodo: et cum de eventu dicatur, ut causæ explicentur omnes vel casus vel sapientiæ vel temeritatis: hominumque ipsorum non solum res gestæ, sed etiam qui fama ac nomine excellent, de cujusque vita atque natura. Magna sunt quæ de rebus ipsis hactenus retulimus, sed diligenti lectori non erit difficile adnotare harum omnium virtutum signa in hisce libris expressa, nedum adumbrata. Verborum autem ratio, inquit, et orationis genus fustum atque tractum, et cum lenitate quadam profluens, sine ista judiciali asperitate, et sine sententiarum forensium aculeis prosequendum est. Nec hic quidem aliquid adfertur quod Josephus diligentissime non expleverit: Quantus enim fuerit in dicendi facultate, quantumque adferre potuerit ad orationis splendorem, id non solum multorum Latinorum, et in primis Hieronymi Stridonensis viri gravissimi sanctissimique, sed ipsorum etiam Græcorum, quos optime judicare posse arbitramur, testimoniis confirmari potest. Ac ut jam nihil de Eusebio Cæsariensi divinarum humanarumque literarum interprete peritissimo ac fidelissimo, nihil de Hermia Sozomeno Sala-

minio, historico præstantissimo ac disertissimo, nihil item de aliis, a quibus eloquentiæ laude decoratus est, dicam; unus certe Photius patriarcha Byzantinus dignissimus, qui ad hujusmodi scripta accedens vel censoris partes suscipiat, vel arbitri honorarii officio fungatur: hic in pulcherrimis illis commentariis in quos retulit quicquid ex libris a se lectis excerpi poterat memoria dignum et scitu præclarum (opus enim hoc tum historiarum utilitate, tum varietate rerum pulcherrimarum absolutissimum tua etiam habet bibliotheca) dicit historiam hujus clarissimi scriptoris omnes elegantiae flores, omnia eloquentiæ lumina habere, et mira orationis claritate splendescere, rerum copia et sententiarum varietate abundare: in qua omnia ornate narrantur, et regiones aut pugnae admirabiliter describuntur, et conciones hortationesque prudenter et gravissime interponuntur. Nec his inferiora quæ Theodorus Metochita *γνωμικαῖς σημειώσεις* in medium adducit. Quæ declarant auctorem non levi quapiam de causa, sed ob eximiam doctrinam et singularem eloquentiam et insignem nobilitatis ac virtutis commendationem promeruisse, ut Romæ non solum libri publicæ traderentur bibliothecæ, sed etiam illi statua poneretur. At jam hic locus fortasse postulare videbatur, ut hujus nobilissimi scriptoris vitam totam paucis proponerem, a quibus scilicet genus duceret, quam liberaliter institutus et cur Pharisæorum potius quam vel Essenorum vel Sadducæorum (tres enim hæ tum præcipue Judæorum sectæ) religionem atque institutum amplexatus sit, quantam item in administratione rerum bellicarum peritiam habuerit. Verum cum hæc auctor ipse peculiari opere, quod nunc etiam primi in lucem protulimus instruxisset, et Photius *ἀπογραφὴ τῶν ἀνεγνωσμένων αὐτῶν βιβλίων* strictim attigisset, cumque jam me longius esse provectum sentirem quam proposita ratio postulare videbatur, satis habui pro meo instituto ea consecrari, quæ a doctis lucubrationibus et laudabili hujus viri vel scriptione vel eruditione commendationem ducerent; ex quibus et temporum ordine et dignitate primum sibi locum vendicant viginti libri Originum Judaicarum, ita enim malo cum Catone ac Cicerone, quam Antiquitatem vocare, id quod Græci *ἀρχαιολογίαν*: quam quidem inscriptionem mutuatus videtur a Dionysio Halicarnasseo, qui totidem libris quorum undecim adhuc sunt in manibus, Romanorum ac Urbis principia et incunabula persecutus est. Orditur historiam suam Josephus ab orbe condito, in

omnibus fere, nisi ubi quædam anxius ad allegoriam (ut nonnulli volunt) trahit, vel (quod magis crediderim) aliorum commentarios sequitur, Moysi legumlatori congruens: eamque perpetuo temporis orationisque filo ducit ad postremum illud bellum quod Romani cum Judæis gesserunt; quo tempore eidem genti præfectus erat Agrippa, magni illius Agrippæ filius, et Gessius Florus Albinus successor, homo flagitiorum ac scelerum omni genere insignis, ad Judææ procuratorum vocaretur, qui annus imperii Neronis fuit duodecimus. Hos Originum libros consequuntur alii septem, licet jam ante ab auctore conscripti, de Bello Judaico: quos maximo studio summaque fide elucubratos (omnibus enim propemodum non solum interfuit sed etiam magna ex parte præfuit) tum Græco tum etiam patrio, hoc est Hebræo sermone ediderat, existimans exemplum tam memorabile ad suæ gentis posteros vel maxime pertinere. Sunt item duo ejusdem libri *περὶ ἀρχαιοτήτος*, hoc est de Judaicæ nationis vetustate, scripti adversus Alexandrinum Apionem Grammaticum Judæorum ceremonias et religionem tum convellentem, tum maledictis insectantem, qui tot tantisque priscorum scriptorum testimoniis, rerumque admirabilium cognitione et varietate referti, ostendunt, quantum hic vir in Græcorum disciplinis versatus sit, faciuntque ut jam minus admiremur tam absolutam in homine Judæo Græcarum literarum cognitionem. Quam laudem cum uno certe Philone semper habuit communem: cujus etiam disertissimi viri eruditionem et elegantiam, artisque magnitudinem tum cognoscent literati homines, ubi octo et quadraginta diversorum argumentorum libros ex tua bibliotheca protulerimus. Confecit idem noster Josephus aliud elegantissimum opusculum *περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ*, in quo docet animum et rationem in homine debere imperium tenere ac præesse, appetitum obtemperare. Hoc quidem opusculum, nonnulli *Μακκαβαϊκὸν* maluerunt appellare, quod laudes Maccabæorum et fortia pro pietate suscepta certamina complectatur. Extat adhuc ejusdem commentarius *περὶ τῆς τοῦ πάντος αἰτίας* vel *οὐσίας*, in quo inter cætera ostendit, Platonem in multis sibi ipsi adversari ac repugnare. Non defuerunt tamen qui hoc scriptum ad Caium quendam Romanæ ecclesiæ presbyterum, qui iisdem temporibus sub Victore et Zepherino pontificibus floruit, potius referant, alio nullo ducti argumento quam quod cum Christi veri dei nostri placitis proxime conveniant ac congruant ea quæ in eodem pertractantur

libello. Quod sane illos movere non debuit, præsertim cum in octavo decimo Originum libro tam pie de Christo sentiat, ut operibus et miraculis veluti obstupescens, eundem virum appellare non audeat, sed tacito potius suffragio ejusdem institutum, ut inquit Sozomenus, probare videatur. Huc etiam ad plenioram confirmationem accedit, quod Photius συναριθμήσει τῶν ἀνεγνωσμένων αὐτῶν βιβλίων quadragesima octava, dicat φράσιν sive dictionis elocutionisque formam a reliquis scriptis nihil discrepare. Nos autem eundem qualemcunque propediem ut spero cum studiosis communicabimus. In extrema vero parte ἀρχαιολογίας hic idem Josephus indicat se quatuor libris complexurum Judæorum sectas sive disciplinas ac totius religionis interpretationem, traditurum quoque de deo ejusque natura, de legibus et causas cur per illas aliud quidem liceat, aliud vero non liceat. Verum cum hos suis temporibus studiosissimus vir Eusebius desideret, nec Photius hac in parte vel ad curiositatem diligens, illorum meminerit, facile adducor ut credam auctorem nostrum, quæ tum animo conceperat ac instituerat, præstare non potuisse. Reliquum est ut quos habemus in manibus, summa cura, studio, assidua lectione, excolamus, ita enim futurum ut aut perditorum aut prætermisorum desider[i]um leniamus. Quod ipsum ut commodius fieri possit, meliusque tam præclaris thesauris uteremur, volumus eos ex officina Frobeniana pulchre comptos ac affabre perpolitos exire; a qua certe nihil proficisci solet quod non summa multisque jam cognita diligentia ac singulari quadam fide commendaretur: quæ si unquam alias in aliis extitit, in horum maxime librorum editione enituit. Nam posterior pars ἀρχαιολογίας ita multis mendis confusa et incuria quadam librarii vel imperitia deformata erat, ut ad veram præstruendam lectionem nullum laborem sufficere experti fuisset, nisi Epitomen quam ante annos aliquot Romæ mecum comportaveram adhibuissemus; e cujus collatione multa suæ dignitati reddita, nonnulla quæ prætermissa fuerunt restituta, beneficio in primis ac opera Sigismundi Gelenii; qui vir humanitate et virtute et mira ingenii laude præditus, et disciplina exquisitarum literarum eruditissimus, assiduitate, labore ac omni diligentia perfecit ut omnia prodirent castigatissima. In bello Judaico ac reliquis minus negotii habuimus, propterea quod et nostra exemplaria accuratius erant descripta, et alia insuper nobis suppeditata a præstantissimis doctissimisque viris, Joanne

Croto ac Petro Gillio: qua in re et studium suum nobis probaverunt, et summum erga literas amorem declaraverunt. Verum cum jam tempus esset ut nobilissimus Josephus tam pulchra indutus veste, omnique exteriore cultu ac nitore ornatus sibi prodeundum putaret, et de domicilio quasi constituendo deliberaret, optimum factu et ab ingenuo gratoque animo minime sejunctum existimavimus si ad eum rediret, a quo primum tanquam manumissus, ac in ejus contubernio acquiesceret a quo primum etiam a dura blattarum tinearumque servitute qua diutissime oppressus propemodum interierat, liberatus esset. Et certe cum multas ob causas hosce pretiosissimos thesauros verius quam libros sub tuo nomine exire voverimus, Hurtade nobilissime, tum has præcipue quod bonis studiosisque viris omnibus, a quo tam ingens beneficium acceperant, ostendendum, quantumque tibi deberent demonstrandum putaverimus, quod etiam hos ipsos ad neminem magis pertinere judicaverimus quam ad te. Unus enim omnium, quamvis multis semper occupationibus maximarumque rerum administratione distringaris, hisce tamen literis maxime delectaris, ac in bonarum artium studia, curæ cogitationisque bonam partem transfers. Et cum omnia præclara ex Platonis sententia difficultatem quandam conjunctam habere intellexisses, nullam aliam aut viam aut rationem ad disciplinam vitæ, ad rerum gerendarum prudentiam, ad omne denique genus virtutis magis compendiarium tibi consecrandam proposuisti, quam elegantissimarum artium institutionem, in qua semper tantam vim positam perspexisti, ut in quocunque ingenium incidisset, in eodem præclarissimos fructus excitaret: eamque spem cogitationum tuarum et consiliorum nec opinio tua fefellit nec successus. Cujus etiam rei documentum hinc capere possumus, quod etsi in Betica sive Granata ultima clarissimaque Hispaniæ provincia natus es, tamen propter summum ingenium et excellentem honestarum artium scientiam, in Italiæ luce atque adeo exterarum gentium flore cognosceris. Videmus item admirabilem tuam virtutem non modo insignibus majorum imaginibus commendari, aut clarissimi parentis Inaci Mendozæ divino ingenio summaque sapientia celebrari, aut ornatissimorum fratrum singulari fortitudine adjuvari, sed etiam optimarum disciplinarum cognitione, et liberalissimis omnium artium studiis illustrari. His namque virtutum officiis agnoscimus avitam omnium tuorum gloriam in te

clarius enitescere, intelligimusque facile te posse illorum nomen eximiasque laudes, aut illustriores aut certe ornatioribus judiciis comprobatas, ad infinitam posteritatem propagare. Quarum etiam laudum fama adductus Carolus Cæsar, quem majestatis causa nomino, te unum ex multis legit, quem legatum ad potentissimos reges et gravissimum Venetum senatum in maxima temporum difficultate diceret. Quod invictissimi imperatoris iudicium longe amplissimum fuit, aptumque ad declarandum excellentem tuam virtutem et perfectam sapientiam. Huc accedit consiliorum mira felicitas. Multa certe postquam personam istam sustinere cœpisti, feliciter per te administrata vidimus, multa prudenter provisā, multa præclara animi tui monumenta nobis ostensa. Nihilo tamen inferiora, mea quidem sententia, et ad commemorationem nominis tui cum omni posteritate vel consecrandam vel adæquandam aptiora, quam illa subsidia quæ ingenuis liberalibusque disciplinis comparaveris, siquidem pro tua fortuna existimasti te posse, pro acerrimo ingenio debere, ut curares ad omnem literarum cultum doctissimos quosque scriptores in lucem proferendos, qui naturam rerum omnium aperirent, et solidæ veræque sapientiæ disciplinam exponerent; ad quorum etiam vel renovationem vel splendorem, magnam, ut jam initio dicebam, pecuniæ vim profundere voluisti; cum tua potissimum opera, plurima veterum monumenta scriptis tradita, quæ dudum in hac infelici miseraque Græciæ servitute oppressa delituerunt, ex tenebris jam extracta conspiciantur. Quare magna mihi oblata spes est fore ut tuo auxilio omnes fere bonæ artes aut reviviscant aut certe efflorescant, dum pretiosissimos illos thesauros jam propemodum dissipatos non solum colligendos tibi putares, sed omni studio tractandos atque evolvendos. In quibus ita præclare versatus, eamque facultatem assecutus es, ut scribendo cum ipsa vetustate paria facere possis. Nec est quod in hac tuarum virtutum prædicatione, apud alios vel crimen adulationis, vel aucupandæ gratiæ tuæ suspensionem mihi extimescendam existinem, cum hoc meum testimonium non multorum solum relatione collectum sed etiam domestica frequentatione et inspectione confirmatum sit. Testes erunt præterea, ut egregia quamplurima prætermittam, multo studio in Aristotelem atque adeo universam philosophiam inchoatæ paraphrases, in quas retulisti quicquid et veterum et recentiorum tam Græcorum quam Arabum ac Latinorum libris scitu

dignum, cum Peripateticorum et Academicorum disciplina consentaneum esset, vel ab eadem discreparet: ad quas perficiendas si vel amicorum negotia, vel respublica tantum otii tibi tribuerit ut extrema cum primis contexueris, opus sine controversia tum copia rerumque pulcherrimarum varietate, tum dicendi nitore et elegantia absolutissimum mihi polliceri audebo, et cujus dignitas omnibus orationis insignibus et præstantissimi philosophi ornamentis amplificata, luminibus obstruet multorum nostratium commentariorum, quos vulgus philosophantium propterea quod per imperitiam linguæ Græcæ præstantiores nondum viderat, hactenus celebres iudicavit. Hæc sunt ob quæ vere me prædicare posse confidebam, te non adumbratam, sed expressam et eminentem virtutis effigiem consecratum, et doctissimum esse, rectissimisque studiis præditum. Et si Plinius Junior recte putavit beatos, quibus deorum munere datum esset, aut facere scribenda, aut scribere legenda, beatissimos quibus utrunque, quis erit qui tibi non libenter summum felicitatis gradum concesserit? Quod enim rempublicam tam prudenter administras id habes commune cum paucis, quod literas tam feli[ci]ter tractas, cum paucioribus, quod simul utrumque cum paucissimis aut fortasse nullis. Sed jam, quod mihi ab initio fuerat propositum, reliquum est, Diege præstantissime, ut tibi non solum de tam singulari iudicio gratularer, sed etiam gratiam habere literarum nomine, quo eas foves atque illustras, ac adversus intolerandam incitiam et immanem barbariem defendis. Adhortarer etiam quoad possim, tametsi opus non sit, ut posteaquam in amplissimo ordine dignitatisque altissimo gradu et arce collocatus quasi signum aliquod bonis omnibus ad bene sperandum jam sustulisti, hanc voluntatem nunquam deponas, quæ talis est ut opinionem adferre possit studiosis hominibus, fore tandem aliquando ut omnes bonæ disciplinæ in suum nitorem restituantur: quod si unquam alias, in hac certe acerbioris temporis propagatione maxime necessarium videri debet. Quamobrem Christum Opt. Max. rogamus, ut te pro immensa sua benignitate in hac florente fortuna conservet, et dignos natura tua progressus det, piosque tuos conatus confirmet. Venetiis, quarto nonas Martii, M.D.XLIII.

CAROLUS Quintus, Divina favente clementia, Romanorum imperator augustus, ac Germaniæ, Hispaniarum, utriusque Siciliæ, Hierusalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatia, etc. rex; archidux Austriæ, dux Burgundiæ, Brabantiae, etc.; comes Habsburgi, Flandriæ, Tyrolis, etc., recognoscimus et notum facimus quibus expedit universis. Quum ratio nostri muneris, quo Dei Opt. Max. benignitate fungimur, imprimis hoc deponat, ut non solum armis imperii fines tueamur, pacem subditis conciliemus, sed etiam ut industria rebus moderandis virtutem vitiis extirpandis, sapientiam liberalibus studiis promovendis, pari cura hominum animis inseramus, atque ad hoc maxime valeant tot seculis servata pia literarum monumenta, e quibus ceu penu diviti, perpulchra totius vitæ exempla, rectaque consilia et promere, et mortalibus sub conspectum exhibere licet: Ideo non solum ab injuria vindicandos, verumetiam accurata diligentia fovendos arbitramur eos, qui operam suam promovendis bonarum literarum studiis, ac instituendis illustrandisque veterum autorum monumentis, interponunt, suo sumptu et labore præstant, ut optimi quique libri perquam emendate correcteque in lucem edantur. Quum itaque ad præsens Josephi historiam Græcam, tam eam quæ priscas Judaicæ gentis institutiones, quam quæ prælia ipsorum tradit, nostri et imperii sacri fideles dilecti Hieronymus Frobenius et Nicolaus Episcopus suis impensis diligenter et accurate procudendam susceperint, nonnullosque alios ejusdem linguæ autores hactenus nunquam evulgatos, quos magna parte describendos curarunt, in lucem proferre statuerint, ne quispiam reipublicæ juvandæ prætextu hujusmodi libros in eorum qui primi suarum facultatum impensis illos excuderint, detrimentum temere imitetur, hoc publico ædicto cautum volumus et sancitum, ne quis omnino, quocunque imperii Romani fines ditionumque nostrarum patent, vel hos ipsos vel alios quoscunque tam Græcos quam Latinos scriptores, a prædictis chalcotypis primum erutos, intraque decem annos a præsentium data supputandos, typis suis excudet¹; intra proximos quinque annos a prima eorundem editione, ullo pacto procudat, aut alibi excusa intra fines imperii et ditionum nostrarum importet, aut aliunde apportata vendat, distrahat, aut ut ista ab aliis fiant, autor sit, sub poena gravis indig-

¹ excudent, *in orig.*

nationis nostræ, et multa decem marcharum auri puri, quarum altera pars fisco nostro fraudis vindici, altera prædictis Frobenio et Episcopio cedat, præter librorum amissionem, quos prædicti typographi ubicunque locorum nactos, per se vel suos, adjumento magistratus loci, vel citra hoc sibi vindicare, ac in potestatem suam redigere possint; Mandantes proinde omnibus et singulis typographis, bibliopolis, et aliis quibuscunque nostris et imperii sacri subditis, cujuscunque status, ordinis et conditionis, ut hoc nostrum ædictum et decretum rite observent, et ab aliis servandum curent, ac nihil in contrarium vel faciant vel fieri permittant, quin potius prædictos Hieronymum Frobenium et Nicolaum Episcopium et quoscunque ab illis mandatum habentes, pro ejusdem ædicti nostri consequendo effectu, omni favore et auxilio prosequantur. In fidem præsentis manu nostra subscriptas, sigilli nostri appensione communiri jussimus. Datum in civitate nostra imperiali Spira, XIII. kalendas Maias, anno domini M.D.XLIII., imperii nostri XXIII. et regnorum nostrorum XXIX.

CAROLUS.

Ad mandatum Cæsareæ et Catholicæ
majestatis proprium.

Jo. OBERNBURGER, secretarius.

ARCHIMEDES, Syracusanus, Philosophus ac Geometra. Opera, Græcè et Latinè, ex versione JOANNIS CREMONENSIS; cum præfationibus THOMÆ GECHAUFF, cognomento VENATORII; adjecta quoque sunt EUTOCHII Ascalonitæ Commentaria in libros de Sphæra et Cylindro, in Circuli dimensionem, et in libros Planorum æquiponderantium, similiter Græcè et Latinè, cum figuris geometricis. Basileæ, 1544, Folio.

Editio Princeps. Char. Gr. et Lat. Archimedis, Foll. 206; sc. 6 ff. præf.; 139 textus Græcus; 6 pagg. præf.; 163 pagg. versio Latina; 2 pagg. præf.; 65 pagg. Eutochii Commentaria Græcè; et 68 pagg. ejusdem versio Latina.

Amplissimo Senatorum Ordini Reipublicæ Norimbergensis, Dominis suis incomparabiliter observandis, THOMAS GECHAUFF, cognomento Venatorius, seipsum commendat.

HOMINEM ab ipsomet Opifice rerum, imperium in ipsam terram, adeoque in ipsas passim universas creaturas accepisse, concessa etiam, quæ homini pro modulo sui status satis esset,

cognitione rerum, Moses in ipso statim libri Geneseos vestibulo scriptum reliquit. Homo autem simul atque mandatum Opificis minus quam par erat sancte colere cœpisset, præbuissetque jam aures adversario lucis, protinus et accepto in rerum creaturas imperio exuitur, et summæ felicitatis, ad quam utique formatus fuerat, fruitione privatur, adeo ut jam non tantum longissime a vera felicitate exularet, sed etiam in ipsa rerum cognitione equidem misere cæcutiret. Et merito quidem. Qui enim supremæ contemptor est majestatis, suprema quur non plecteretur pœna? Atqui ne penitus ab ea, ad quam semel fabricatus fuerat homo, excideret felicitate, præterquam quod Deus omnipotens bonitatis suæ verbum, ut carnem indueret, misit, cujus deinde morte, labes illa contractæ impuritatis ablueretur: rursus etiam hominem, ad præclarissimarum rerum cognitionem, ceu per gradus quosdam artium ascendere voluit, ut jam constanter nobis polliceri possimus, habere quandam cum virtute ipsa conjunctionem honestas artes omnes. Etsi enim hodie inventam veritatem, sola sibi jure vindicat theologia, inventam una secure possidet pietas Christiana; non tamen et alias liberales disciplinas contemnere debemus, ob eam duntaxat causam, quod per ipsas adhuc quæritur Veritas, sed potius et ipsæ in consuetudinem humanæ vitæ admittendæ, ne quæ usu adhuc rerum carent ingenia juventutis nostræ, penitus sylvescant, dum perpetuo cultura bonarum artium destituuntur.

Quod enim præstat cibus hominibus ut vivant, id præstant honestæ disciplinæ, ut bene vivant. Alimenta corporibus si subduxeris, ipsa protinus vivere desinent, et communi mortalium vitæ honestas artes mox ut subducere cœperis, ipsa vita nostra, quid nisi quam proxime ad brutorum vitam accedere videbitur? Quare mea quidem sententia, hoc juventuti sunt artes honestæ universæ, quod himber est pratis arescentibus, quod rivi hortis, quod agris cultus, et ipsis quod est vineis putatio. Cultura artium ut rebus humanis non parum adjicit splendoris et ornamenti, ita contemptus earum et morum et vitæ sinceritatem non infrequenter enervare visus est. Literis literatis non exulta vita nostra, quid aliud quam barbara quædam censenda est barbaries? Certe bonarum artium studiis, homini præsertim ad immortalitatem contendenti, nulla est possessio vel certior vel securior, cum quod hæc una possessio, animum ad solidæ virtutis amorem inflamat, tum quod ea ab initio

qui usi sunt, ut vere inquit Sapiens, participarunt amicitiae Dei. Vos vero P. C. quam rectissime consultum esse optetis reipublicae literariae, abunde testantur tot passim illa vestrae liberalitatis collata in studiosos subsidia. Et est alioqui apud vos in magno precio philosophiae studium, tum praecipue in majore honore haberi a vobis eos autores qui mathemata conscripserunt, vel hoc nomine, quod mathematicarum rerum cognitionem, numerare soletis inter pulcherrimas atque utilissimas philosophiae partes: ut inde vobis non solum multam utilitatem percipiatis privatim, sed apud externos quoque et doctos harum rerum, summam non raro inire visi sitis gratiam publice. Habuit ordo vester senatorius semper tales viros, qui vel pulcherrimarum artium fuerint studiosi, vel saltem qui a rectis studiis non essent prorsus abhorrente animo. Quae laus cum ipsam secum ferat honestatem, non potest non esse pulcherrima. De vobis, qui hodie gubernacula reipublicae tenetis, ut paucis absolvere, quod dicere volo, non possum, ita a me dedicatum vobis Archimedes Siculum illum, mathematicarum disciplinarum facile, iudicio doctorum omnium, principem benigne equidem accipere debetis. Hoc enim uno renato, universa mathesis renata videri queat. Fuit hactenus in mathematicis scriptionibus Archimedis nomine celebrius nihil, at qui vere oculis suis tanti auctoris monumenta viderit, quem mihi conspiciendum dabitis? Bilibaldus Pirckheimerus, quem vos, dum viveret, inter doctos doctissimum nominari haud gravatim passi estis, ille inquam, ut erat vir excellentis ingenii, cum Rhoma Graece scriptum Archimedis nostri exemplar, opera amici cujusdam, tandem post longam expectationem accepisset, non tantum quasi vilem aliquem in aedibus suis passus est habitare hospitem, sed illum quotidianae studiorum suorum consuetudini voluit esse consortem. Quippe qui non ignoraret hoc studiorum genus olim semper religiosissime ab ipsis summis regnorum moderatoribus, illisque sapientissimis, et cultum fuisse et celebratum. Hinc Plato, philosophorum lumen, in libris de Legibus scribens, suo more praecipere audet, geometriam (ut alia praeteream) discendam esse a liberis hominibus. Quem sequutus M. Fabius Quintilianus, hanc ipsam disciplinam futuro oratori, non tam utilem quam necessariam etiam esse putavit. Itaque rem gratam facturum me ratus sum, si eum autorem vestris potissimum auspiciis in diem protruderem, qui unus adhuc ad

mathematicas perfectiones absolvendas deesse videbatur. Cæterum, quæ animis vestris insita est modestia, non egre laturos estis, si extremos hujus editionis fructus, ad universos bonorum studiorum cultores cupiam perventuros, laudem vero ad vos unos commigraturam. Hac enim laude cum primis digni estis, quod primi ac pene soli sitis hodie in Germania (absit invidia dicto) quorum patrocinio rectorum studiorum causa sustentatur, foveturque. Quod exemplum utinam sequerentur etiam alii, quos habet Germania principes plures, titulis alioqui non inhonestarum rerum inclytos et illustres. Certe ab eis res præclare gestæ, ad posteros ut cum laude extendantur, sine literarum præclarissimarum adminiculo recte sperare non possunt. Sic enim usu comperimus, neque nomen sibi quenquam parare posse, neque locum laudis ullum apud posteros habiturum, qui hisce disciplinis animum suum parum bona fide studuit obfirmare. Quare contemptores artium præterquam quod vitam inglorii transigunt, in ipsum etiam Conditorum rerum ingrati esse convincuntur. Sunt enim artes honestæ omnes, non sine numinis summi certa dispensatione ad homines allatæ, ut jam neque vita dignus censi debeat, qui contemptor est eorum bonorum, sine quibus nec ipse homo recte valere queat. Animus quo est corpori præstantior, hoc diligentiori studio curandus venit: curatur autem recta ratione potissimum, et virtute, quæ cum cognitionem quandam habent omnes simul honestæ artes. Quas non enim (ut de aliis taceam) illa nobis contulit in vita utilitates, quæ a mensuratione terræ geometria, Græco nomine est vocata? Quid illius disciplinæ studiosi, ad vitæ humanæ conservationem, intentatum reliquerunt? Quid non ausi sunt in lucem producere illi? An non illorum inventa sunt machinæ illæ bellicæ, arietes, telaque et propugnacula, passimque universa alia quæ in numero, pondere et mensura creasse Deum ipsum fides Christiana recepit? Corporum cœlestium ordines, intervalla, magnitudines, ad nostram notitiam, nonne geometræ attulerunt? Scripsit huiusmodi de rebus Archimedes Siculus ille multa jucunda, utilia et necessaria vitæ; in quibus sunt de Sphæra et Cylindro libri duo, copiose equidem et felicissime scripti. De circuli commensuratione, nihil æque doctum tradiderunt veteres, atque apud hunc nostrum legere est autorem. Si enim circulus in geometricis figuris est linea infinita, in qua non est terminus a quo, (ut vocant) nec ter-

minus item ad quem, nempe cujus principium et finis est in quolibet puncto; quis, quæso, veterum ea de re Archimede nostro apertius vel scripsit vel docuit? Quis terminos illos quatuor, quibus universa mathemata constant, punctum, lineam, planiciem et profundum, clarius oculis humanis unquam subiecit? De planis vero corporibus, solidisque, de rotundis, conicis quoque, et his quæ more pyramidum assurgunt, item de linea, superficie, et corpore, quibus tribus rebus omnis continetur magnitudo, et quia omne corpus tribus constat intervallis, longitudine, latitudine, crassitudine, denique de quadrata figura, quæ in architectura principem locum et jure sibi congruentem vendicat, cuique quasi proprium est, quod est cubus solidus et stabilis, firmiter insistens quaquaversum ceciderit, quia longitudinem, latitudinem et profunditatem habeat. Atque de his omnibus, quis obsecro vel doctius, vel accuratius, vel diligentius nostro hoc Archimede tradidit? Sunt hodie non pauci, qui hæc studia magno cum honore sequuntur dignique habentur quibus vel statuæ ad immortalem studiorum suorum memoriam erigantur: quales potissimum nostra etiam secula viderunt, Joannem Stofferum Suevum, Joannem Schœnerum Carolostadium amicum, et in mathematis studiis præceptorem unice mihi dilectum: Bilibaldum quoque Pyrkheymerum, virum præclaris rebus obeundis consultissimum: ac paulo ante hæc tempora humanis exutum curis, Simonem Grynæum, virum ex æquo et doctum et pium, cuique hoc unum deerat, quod in tanta divinarum humanarumque rerum cognitione minime esset inflatus. Christianum quoque Herlinum, Argentinensem mathematicum, virum longe doctissimum hoc loco vel in primis ac jure celebrandum puto, quippe cui non solum bonarum artium studiosi, sed et ipsi Archimedis nostri manes plurimum debent, quod in hosce libros, quo cum emendatiores, tum elegantibus typis illustriores prodirent, studium haud leve impendit. Philippus Melanchthon vero hodie purioris literaturæ, ac severioris philosophiæ vindex, cum Joachimo Camerario Franco, ac altero item cive meo Joachimo Rhetico, quid non salutaris operæ insumit, ut quam latissime odorem suum diffundant recta studia? De affine nostro Achille P. reconditarum artium studioso, in primis vero astrologiæ ac medicinæ supra quam dici queat perito, hoc parcius hic sum dicturus, quo scio illum esse modestiorem, quam ut laudes nostras in se agnoscere velit ullas, cum sit alioqui maximis laudibus

dignus. Joannem a Regiomonte olim ut extra communem mortaliū aleam posuit natura, ita mundus hic, in mathematicis disciplinis, majorem an habuerit in aliquot retro sæculis, dubitare ausis. Is Rhomæ agens, paulo post captam ac crudelissime direptam a Turcis Constantinopolitanam civitatem, cum jam literatæ literæ, bonis auspiciis, tanquam ex fuga et tempestate servatæ, in Italiam essent illatæ, is, inquam ego, primæ vocationi suæ in Italiam ultro obsequens, ut amplissimam nominis suæ famam est consequutus, ita ex Constantinopolitana clade ereptos Græcos libros et vidit plurimos, et descripsit non paucos articulis propriis. Inter alia autem Archimedis libros, de Sphæra et Cylindro, de Circuli dimensione, deque aliis rebus non tam utilibus quam necessariis mortalium generi, veluti palam est legere in istis libris, quos Jacobus Cremonensis, vir ea tempestate duplici honore dignus, cum quod Græce doctus esset, tum quod linguarum commercio adjutus, hanc operam solus videretur absolvere posse, in gratiam Nicolai V. Rom. Pont. jampridem Latinos fecerat, oblatos sibi ab amicis diligentissime descripsit, adjectis non raro in marginibus Græcis (quod etiam Græcorum codicum facta fuisset sibi copia) si quæ visa fuissent vel versa duriuscule, vel non admodum intelligenter descripta. Altera deinde suscepta in Italiam profectio, ut non fuit felix, ita nihil bonorum autorum ad nos reportare potuit. Hominem enim exuens (non sine dati veneni suspicione) ad nos, cives suos, quid referret exanimis? Sed hæc missa. Cæterum de quibus diximus, omnes haud illibenter Archimedi nostro sunt concessuri. Etenim quæ scripsit ille, in eo eminentiæ posita sunt loco, ut qui palmam artis præripere ei contendere ausit, facile invenias neminem. Claruit autem Archimedes Syracusis civitate Siciliæ, mathematicus et geometra inter primos nobilis: a quo metiendi moles quascunque et facilis et expedita inventa est ratio. Quinetiam terræ globum hujusmodi invenisse, memoriæ proditum est, ut dicere non dubitarit, si alter foret terræ globus, se illum ad hunc suum pertracturum, vel hunc suum, ad illum alterum impulsurum. Et vere quidem. Nam ipse artis suæ fiducia, haud parvo tempore obsidionem M. Marcelli remoratus, et patriæ simul tutatus est muros. Placet etiam, in gratiam studiosorum, C. Plinii calculum hic subjicere, ita scribentis: Grande et Archimedi geometricæ et machinalis scientiæ testimonium M. Marcelli contigit interdicto, cum Syracusæ cape-

rentur, ne violaretur unus, nisi fefellisset imperium militaris imprudentia. Et hæc quidem ad hunc modum dicta sint satis, dum illud quoque ceu auctarii vice adjecerim, secretiorem esse causam et vim liberalium studiorum, quam ut a prophanis ingeniis percipi queat. Nam illa ex studiis nostris proveniens cum laus, tum fructus et gloria, ad unam illam summamque rerum omnium causam primam dirigenda veniunt, cujus prævia bonitate fit ut interim dulces sint omnes illæ, in recta studia collocatæ curæ, labores, vigiliæ, dum mens nostra quam fieri poterit perfectissime ad cognitionem honestarum artium penetrare et possit et valeat. Quibus vero spreta sunt honesta illa studia nostra, illos neque Numinis curam neque propriæ felicitatis rationem habere, jam ante merito diximus. Nos autem qui æquiore judicio quam vulgus stolidum, expendimus omnia, finem nostrorum studiorum dicimus esse: primum ut Opificem rerum, quam fieri queat plenissime cognoscamus, deinde ut donis illius eruditi, per hanc naturalium rerum cognitionem, animis quoque evadamus meliores ac puriores, dum ipsis tandem summis spiritibus reddamur quam simil[1]imi, gratia et misericordia Dei et Servatoris nostri: qui et vos et una vobiscum rempublicam vestram tueatur perpetuo. Amen. Ex Urbe vestra, ad calendas Decembres, anno M.DXLIII.

ARCHIMEDES de seipso.

IPSE Syracusio surgens de sanguine civis,
 Corripior patriæ dulcis amore meæ.
 Clarus eram ingenio, Siculis cantatus in oris,
 Clara simul per me Sicilis ora fuit.
 Quin rerum domina ut patriam circumdaret urbem,
 Ars est Romanum nostra morata ducem.
 Sed bene quæ vetuit victor, male corripit arma
 Miles, et e multis me tulit ausa manus.
 Ni respexisset miseram Germania sortem,
 Me simul atque meas commiserata vices,
 Abfuit inde parum mecum monumenta perirent
 Plurima, in extensos vivere digna dies.
 Quod supero tenebras, cœlo fruiturus aperto
 Posthac, Germanis debeo, non Siculis.

Amplissimo Senatorum ordini urbis Norinbergæ, Dominis suis observandis,
 THOMAS GECHAUFF, cognomento VENATORIUS, seipsum commendat.

PHILOSOPHORUM omnium, ut videre licet, P. C. unum hoc ac subinde continuum fuit studium, ut simul et animos et actiones inconditæ multitudinis ab illis nunquam non genus nostrum sequentibus erroribus eximerent, atque ad inquirendæ veritatis amorem potius inclinarent, instigarent, inflammarent. Quorum magistros bifariam divisos a veteribus jam olim accepimus. Aut enim Italici vocabantur ab ea Italiæ parte quæ pridem Magna Græcia est dicta, quorum autor et magister Pythagoras ille Samius fuisse perhibetur. Putabant illi plenam naturalium rerum, synceramque cognitionem penes se unos reperiri posse. Qui ab ea secta alieni esse videbantur Ionicos se dicebant, hoc potissimum nomine sibi placentes, quod in ipsa media, ut dicitur, Græcia philosophiæ placita traderent. Post longam vero seriem doctorum, tandem ad Anaxagoram et summa et caput ejus sectæ rediit, cui deinde Archelaum successisse perhibent. Hujus Archelai successorem, Augustinus doctor ecclesiasticus sanctus, Socratem facit: quem ipse Plato (aliorum philosophorum quasi deus) magistrum habuisse, antiqua et jam olim recepta in scholis nostris opinione, ad nos usque perlatum est. Atqui Socrates cum videret causas rerum ab illis non raro inquiri, qui parum purgato essent animo, cum ipse interim animum suum ad cognitionem potius veri et summi illius boni intenderet, noluit imperitam multitudinem rebus illis, quæ captum humani ingenii ut plurimum superant, implicatam teneri; placuit communi hominum utilitati consulere, ac ipsum jam sapientiæ studium ad corrigendos mores componendasque civiles actiones, quasi cœlo ereptam prædam, inter homines collocare. Et recte quidem ille censuit. Ut quid enim relictis imis ad summa statim admitterentur, quæ alioqui infausto sidere nata conspiciuntur ingenia? Ad aratrum potius quam ad Musarum sacra, idonea judicamus hujusmodi portenta. Præter rugas, et triste supercilium, et vesanam in pectore bilem, quid illi aliud e studiis suis referunt? Quæ vere generosa est aquila, implumis adhuc cum est, nunquam se cœlo credit aperto: secus factura, ubi ad solis radios contuendos

jam luminis sibi esse viderit satis. Sic præclara quæ sunt ingenia, intra præscriptos sapientiæ limites tantisper sese continebunt, donec non tam suo amore quam doctorum virorum iudicio, summas bonarum artium partes cum laude tueri et possint et valeant. Quisquis hæc quæ dicimus hic, improbare conatus fuerit, illum nos extra se positum, equidem non temere contenderimus. Quid enim omnino esset vita nostra, si hisce studiis carere oporteret, sine quibus nulla inter nos constare potest humanitatis societas, nisi barbara quædam barbaries, aut (ut Plato vocat) ἀφιλόσοφος καὶ ἄμουνσος. Homine nesciente pondera, atque adeo nesciente mensuras rerum, quid stolidius, imo quid inhumanius videre queat ille omnia inspicientis solis oculus? Quare non ab re videtur ille mihi cum sacra tum prophana polluere, quisquis posthac honestas disciplinas vel contempserit, vel aliis ad ea penetrare volentibus, aditum recluserit, aut alioquin data opera remoratus fuerit. Præstat cum præclaris ingeniis convenire potius, quam longe lateque regnantem, ac bonas artes vastantem, juventutem a contemplatione veritatis deterrentem, sequi consuetudinem. Quid est enim consuetudo ad veritatem collata, nisi pabulum erroris? Qui tales sunt, in orbem illum disciplinarum, quæ studio quærendæ veritatis famulantur, nullo modo se intromitti sperent. Occinimus illis vetus hoc: Procul este prophani. Procul, inquam ego, a lectione Archimedis nostri, absint universi, qui nihil ad regulam, nihil ad perpendicularum, nihil ad libellam¹ revocare didicerunt. Nos ut hoc consilium nostrum admiserint, non valde laboramus, non enim studemus placere illis, dum vi magna conamur rectis studiis prodesse, ac ipsi etiam humanitati satisfacere. Officii nostri partes sunt, latentem adhuc in rebus veritatem eruere, ac omnia illius optima quæ sunt, humanis oculis conspicienda inferre. Quid hic enim positi agimus aliud, quam ut plurimos ad veritatis studia invitemus, dum revelata facie, ipsam perfecte contemplaturi sumus in patria? Interim tanquam in transcurso hisce vere liberalibus artibus tædia præsentis vitæ fallentes non illibenter. Solent enim hæ artes honestissimæ non tantum delectare suos cultores, sed etiam commovere, afficere quoque et inflammare animum ipsum, ut hoc majore desiderio ad perfruendæ olim veritatis bonum rapiatur, quo præstantior est umbra veritas, lux tenebris, denique quo est major et melior homi-

¹ Sic in orig.

nibus ipse Deus. Novimus vestri Senatorii ordinis viros non paucos, qui se hisce artibus pene immerserint, cum alioqui naturalium rerum contemplatione et essent et haberentur clarissimi ab omnibus. Arbitrati sunt illi sapienter quidem, quod in his ipsis studiis insumptas in rempublicam vires recollecturi essent, ac parum reclusis a se publicis curis, quoties in gratiam redirent cum literatis literis, laudem longe amplissimam sese consecutos esse censebant. Quis enim indecorum putaverit in ea re recreari refocillarique animo, a qua neque naturæ nostræ genius abhorret, neque ipse opifex rerum subinde offendi possit unquam? Et merito illi in hoc potissimum studiorum genus incubuerunt. Quia enim liberæ civitates aut mari aut terra victus rationem quærere videntur, ut naufragia vitent gubernatores, astronomiæ cognitio cum primis sulcantibus maria, non tam utilis quam necessaria erit futura: quæ hac deinde industria importantur merces, ut rectissime in singulos dispensentur, numerorum scientia primas sibi vindicare solet. Ne porro termini rerum confunderentur, ab Aegyptiis, propter Nili exundationes, nova apud illos inventa esse perhibetur dimensio agrorum, quæ ob eam causam geometriæ nomen ferre jure queat. Excelluisse in hisce disciplinis Vulcanum illum, Homerus haud obscure significavit:

Cum Thetis Idæos (heu nunquam vana parentum
Auguria) expavit vitreo sub gurgite remos.

Vulcanus itaque ad Thetidis preces Achilli clypeum confecturus, quid non summe, quid non artificiosissime ob oculos lectoris posuit? Videmus eodem in clypeo non tam virtutum quam disciplinarum semina omnium, ac rerum præclarissimarum perfectissime expressa simulacra, quibus ille artificiosa compositione sua, dii boni, quantam majestatem addere solet? Quantum deinde gratiæ et laudis consecutus est, in conjungendis per duas subinde civitates, cum machinamentis, tum instrumentis, tum ornamentis, ut in unius clypei circumferentiam una simul et officia magistratus, et studia militum, et vulgi spectacula, et agricolarum exercitia, et pastorum lusus, et alia id genus multa, quæ geometrica proportionem contemplanda doctorum virorum oculis objecerit; quæ omnia, qui sapientiæ nomen daturus est, ignorare non debet. Nam virtutis et justitiæ imaginem in ejus clypei descriptione propositam, facile quisquis non est

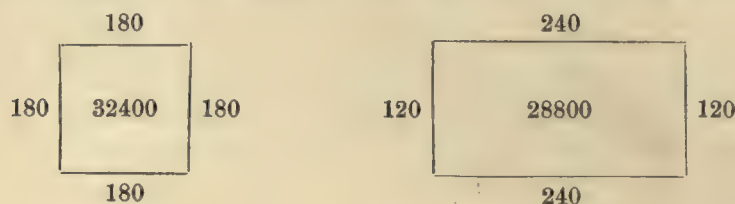
ingenio præditus obtuso, dispicere queat. Quid quod optimus vates et sphæram imaginum cœli, solis dico et lunæ, stellarumque cursus, cum aliis multis, callidissime unius clypei planicie est complexus? quæ in contemplationem deducta, ut operosum ita magnificentum absolvere videntur ædificium. Tanta est gratia rerum bene dispositarum ubi illa singularum partium symmetria ad recte doctos et inculpato judices fuerit convocata. Vidimus nos Romæ cum essemus in monte Capitolino (Capitolium hodie vocant eum locum) comoediam agi, cumque a personis peragenda esset Pœnulus, ipsa quæ una e viginti numero est comoedia Plauti, per eos homines, qui haud ita bene ad illam subeundam provinciam essent parati; neque enim personas, quas referebant (licet Itala proles) ubique fœliciter repræsentabant, quod cujus vitio factum sit, equidem nunc non sum scripturus. Erat hic locus non parum a prima sui constitutione jam factus alienissimus. In eo tamen, quia erat capax multitudinis, et quia omnia numero, pondere quoque et mensura digesta esse videbantur, facile quod in actoribus fabulæ desiderabant complures, justa illa compositæ aulæ symmetria, spectatores in officio retinebat. Tanta est, ut diximus, bene in ordinem digestarum rerum gratia.

Hic juvat augustum Romæ vidisse theatrum,
 Instratumque locum tabulis nitidisque columnis,
 Qui ter viginti, sex atque ascendit in ulnas,
 Si in longum revoces; late contraxior exit,
 Fert vix dimidio, ceu continet area longi.
 Bis quoque quindenis ulnis spaciatur in altum.
 Hic quia Saturnus latuit, Saturnius olim
 Dictus, post Cicero cecinit, Tarpeia rupes.
 Postera deinde ætas tenuit Capitolia dici.
 Non ratione tamen sine, &c.

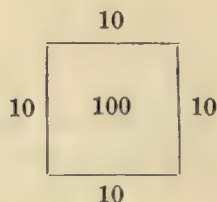
Hæc ideo retulimus copiosius, ut opinionibus imperitæ multitudinis commodius occurreremus: ac dein ut intelligant hi qui tractabiles adhuc sese præbent mansuetioribus Musis, hæc studia non tantum privatis hominibus summam sæpe adferre voluptatem, sed etiam publice et in foro et in curia, et in scholis exercitamenta esse honesta, docta et laude digna, utilia quoque et rebuspublicis necessaria. Ob eam, opinor, causam M. Fabius Quintilianus, libro de Institutione Oratoria primo, futurum ait oratorem geometriæ

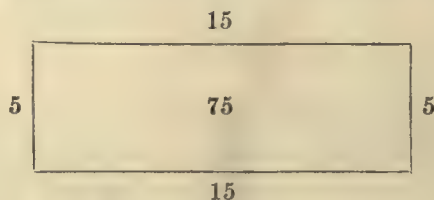
oportere omnino esse peritum, quod geometria potissimum in numeros divisa sit atque formas. Nos hic de jugeri mensura, quæ adfert ille, adducimus tantum, et præterea nihil. Nos facillimum, inquit Quintilianus, et imperitis sequamur experimentum. Jugeri mensuram ducentos et quadraginta longitudinis pedes esse, dimidioque in latitudine patere, non fere quisquam est qui ignoret. Hujus schema nos ita rudibus literarum exprimimus. At centeni et octogeni in quamquam partem pedes, idem spacium extremitatis. Sed multo amplius divisæ quatuor lineis areæ faciunt; exemplum esto.

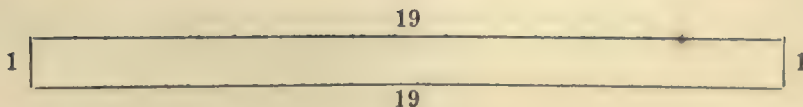
Id si computare quem piget, brevioribus numeris idem discat. Nam deni in quadram pedes, quadraginta per oram intra centum erunt, sic:

At si quini dena per latera, quini in fronte sint, ex illo amplectuntur quartam partem deducunt, eodem circumductu, sic:

Si vero porrecti utrinque undeviceni singulis distent, non plures intus quadratos habebunt, quam per quot longitudo circumducetur, quæ circumibit autem linea, ejusdem spacii erit cujus ea quæ centum continet. Schema illius sic formabis.

Hunc locum ideo figuris suis expositum, oculis subijcere volui, quod viderim quosdam alioqui non indoctos viros qui ipsum aut non intellexerunt, aut, quod juxta est, simulando præterierunt. Hæc cum dico, non doctoris partes usurpo mihi, sed monitoris tamen personam ubi recepero, qui æqui sunt judices, non contemnent. Non hic ostendam quæ elementa geometrica, quo nomine a nostris appellantur; nam quid signum sit, quid linea, quid angulus, circumferentia quoque et superficies, præter Archimedem nostrum Euclides quoque philosophus et mathematicus Megarensis, non utique incelebris, admodum copiose conscripsit. In solidis corporibus conficiendis, qualia sunt pyramides, coni, cylindri, cubi, sphaeræ, et id genus alia corpora, magistrum hunc nostrum Archimedem, nemo non tutissime fuerit sequutus. Hic est Archimedes ille, cujus machinationibus M. Marcellus multum ac diu victoriam suam apud Syracusas inhibitam sensit; eximia tamen hominis prudentia delectatus victor, adeo ut, captis Syracusis, capiti illius parceretur edixerit, pene tantum gloriæ in servato Archimede quantum in oppressis Syracusis reponens. Quanquam intentum geometricis formis, quas in pulvere descripserat, ab ignaro milite quisnam esset rogatus, cum nomen suum non statim indicaret, obtruncatus, sanguine suo artis propriæ lineamenta confudit. Quo factum, ut propter idem studium modo donaretur vita, modo spoliaretur. Ægre id Marcellum tulisse, sepulturæque curam habuisse, ac propinquis etiam inquisitis, honori præsidioque nomen ejus ac memoriam fuisse. Atque hæc de Archimede partim ex T. Livio, partim ex Valerio Maximo in præsentia retulisse sit satis. Superest, P. C. ut magno consensu, hisce præsertim turbulentissimis temporibus exulantes, nudasque ac pene jam extinctas illas vere liberales disciplinas humaniter colligere atque fovere studeatis. Decet enim magistratus assuescere cum primis non tantum rebus humi repentibus sed etiam studiis Musarum, ut quæ solæ molem illam tractandarum rerum, non raro levare, frequenter vero et excutere ab humeris vestris quam longissime et possint et valeant. Valete una cum florentissima republica vestra, diu felices. Ex urbe vestra, III. calendas Februarii, anno M.D.XLIII.

Epistola THOMÆ VENATORII, præmissa in Commentaria EUTOCHII Ascalonitæ
in ARCHIMEDIS libros de Sphæra et Cylindro, etc. Basileæ, 1544.

Magnifico Domino SEVERINO BONERO A' BALITZ, in Camienetz ac Ogrodzenetz
hæredi, Castellano Byerensi, Burgravio Zuppario, ac magno Procuratori
Cracoviensi, etc. domino et patrono suo observandissimo, THOMAS
VENATORIUS sese commendat.

OMNES qui ad summos honestarum artium gradus usque ascendere student, ordinis cum primis rationem ut habeant, contendunt: quod nimirum contempta ordinis ratione, omnia passim confundi sit necesse. Non minus autem in literarum studiis quam in aliis rebus universis, ipsa parens rerum, ordinem esse voluit, Natura. Ut enim a summo tecto domum ædificare qui cœperit, neglecta fundamenti ratione, frustra et oleum quod aiunt et operam insumit: sic qui veræ philosophiæ campos spaciosissimos ingressi, unius duntaxat agri floribus contenti, pedes sistunt, nec ipsam segetem ac messem integre legerint, aut saltem apicem in morem degustaverint, doctos inter vere quomodo recenseri possint, non equidem video. Sed ad hæc gradatim suspensisque interim pedibus concedendum esse, jampridem a majoribus nostris accepimus. Neque temere sibi quisquam docendi provinciam usurpet hac in parte, quod periculo non caret doctor. Non raro enim arrogantia comitatur doctorem, sæpe etiam sui complacentia, Græcis *φιλαυτία* vocata. Quæ duo, maxime ubi doctoris animum occuparint, ipsum statim non tam periculo vanæ gloriæ quam ludibrio vulgi exponere consueverunt. Discipulus etsi abjectus videatur mundo, ipsum tamen quia humilitas animi commendat Deo, secure et extra periculum ambulat. Et quidem hæc omnia, ut ordinis decorum, sive, ut Græci loquuntur, τὸ καλὸν καὶ τὸ πρέπον, a nostris studiis minime cupiam excludi, sed potius constantissime servandam esse nobis moderationem illam in decoro ordinis, quæ et ipsa a Græcis ob id vocatur *εὐταξία*. Et recte profecto hæc ita esse a doctis censentur. In elementis enim, ubi ordinis ratio sibi minus constare contigerit, sequi videmus in aere fulmina, in terra commotiones, in mari inundationes: denique contempto ordine, experimur in urbibus et familiis seditiones, in corporibus ægritudines, et, ut uno verbo compræhendam multa, in animabus nostris regnabunt peccata. Cum tanta sit in rerum omnium natura illa

ordinis observatio, in rectis studiis absolvendis cur ordinis ratio a nobis conturbaretur? Conturbaretur autem si secus quam a fundamentis ad summa contenderemus. Neque enim sacrum illum omnium disciplinarum circulum absolverit unquam, qui minutas alloqui fastidians, summas tantum assequi conatur artes. Ad summa contemplanda, nisi per gradus quosdam, non admittitur animus. Sensisse hoc idem Plato videtur, cum vestibulo scholæ suæ inscriberet, Ἀγεωμέτρητος οὐδεὶς εἰσέρτω. Qua utique sententia significare voluit, inutiles esse ad percipiendas liberales disciplinas, qui nulla Musices præsertim et geometriæ principia posuissent. Nempe quod hæ disciplinæ, imagines rerum, quæ humanis saltem studiis capi possunt, oculis mundi subicere et possint et valeant. Ipsa certe γεωμετρία mentem nostram suo ordine quam longissime tandem a rebus caducis abducit, ut jam non in terra inferne, sed cœlo potius superne, inhærere cupiat, ac rebus ipsis delectari, quæ ut summe bonæ sunt, ita nullam unquam permutationem admittunt. Quid quod magna pars sacræ scripturæ obscura nobis erit, nisi geometrica proportionem expendat ea pius lector. Templi Hierosolymitani fabrica, nonne maxima cura et diligentia traditur? quæ omnia, nisi geometrica proportionem servata, imparati et inculti vulgi cognitionem remorentur oportet. Præter alia, quanto studio præcipit divinus sermo de construendis columnis? adeo ut omnia geometrica ratione constarent, stylobastagmata, bases quoque et spiræ, scapus deinde, ac plinthus ipsa qualis esse deberent, cum ipsis cymaciis, fasciis, scotiis, striis, canaliculis, epistiliis, quæ omnia quam longa et lata, quam alta et profunda essent, per geometricas rationes spiritus divinus sapientissime commonstravit. Quæ res animum hominis non tantum in admirationem sed etiam in cognitionem Opificis rerum inducere equidem evidentissime queant. Claruit in hisce disciplinis apud Syracusas olim Archimedes, qui nescias an doctior an patriæ salutis fuerit amantior. Is quia scripserat quædam quæ acutiora cum essent quam ut rudes statim capere possent, Eutocius Ascalonita, homo sua tempestate ut doctus ita ingenio fecundus et fuit et habitus est ab omnibus, ut jam non immerito de eo dixerit quidam, Εὐτόκιος ἐστὶν ὄνομα αὐτοῦ. Vere enim est fecundus in omnibus illis explanandis, in quibus obscurior alioqui videri poterat Archimedes. Ejus scripta viri, nunquam antehac in lucem edita, sub tui nominis potissimum tutela publicare placuit; cum

quod dignus tu quidem es, cujus virtuti hæc quoque laus accedat, ut nominis tui fama, per se profecto clarissima, accessione tanti scriptoris longe reddatur clarior, tum quod mei erga te, atque adeo erga familiam tuam universam, synceri palam argumentum extaret amoris. Habes rationem hujus facti mei. Soleo enim non infrequenter admirari, in magnis rebus obeundis prudentiam tuam, in periculis propulsandis animi fortitudinem, fidem in promissis, industriam et ingenii acrimoniam in consiliis, in conficiendis autem negociis celeritatem. Quæ cum vere excellentes sint in uno homine virtutes, nisi a doctissimo quopiam pro dignitate explicari non possunt, eas in præsentia attigisse saltem mihi visum est satis. Itaque

Vive diu fœlix, ævo superante Sibyllas,
Annisque annosum Nestora vince. Vale.

Ex Norimberga, ad calendas Januarii, anno salutis nostræ M.D.XLIII.

AMMIANUS MARCELLINUS, Antiochenus. Rerum Gestarum Libri XVIII., a decimoquarto ad trigesimum primum, nam XIII. priores desiderantur. Quanto vero castigatior hic Scriptor nunc prodeat, ex HIERONYMI FROBENII Epistolâ, quam hac de causâ addidimus, cognosces. Librum trigesimum primum, qui in exemplari Frobeniano non habetur, adjecimus ex codice MARIANGELI ACCURSII. Octavo. Parisiis, ex officinâ Rob. Stephani, typographi regii. XVI. Cal. Jun. 1544.

Editio integra prima. Char. Ital. cum sign. et pagg. num. sine cust. pagg. 513, lin. 32.

HIERONYMUS FROBENIUS, Philologis omnibus, s. d.

JOANNES Frobenius pater felicis memoriæ meus, quanto animi ardore totus huc incubuerit, ut autores lectu dignos vel ab interitu revocaret, vel a mendis quibus ætas illa rudior contaminarat omnia, vindicaret, arbitror nemini studiosorum ignotum esse: qua re factum est, ut hæredibus suis plus famæ reliquerit quam pecuniæ. Hujus animum atque industriam, nos non solum æquare verum etiam superare pro nostra quidem virili conamur. Dedit ille tum, ut licuit, Ammiani Marcellini Rerum gestarum libros tredecim. Nos nacti vetustum exemplar manu descriptum innumera loca castigavimus, lacunas aliquot explevimus scribarum incuria prætermittas, et in his versus interdum integros restituimus,

Græca omnia quæ vel prorsus aberant, vel sic aderant ut frustra adessent, quum vix a Sibylla quid esset scriptum divinari posset, reposuimus. Nihil autem horum ex inani conjectura, quæ sæpe fallit, dum in suo quisque commento sibi pulcher est, sed ex fide vetusti codicis. Non fugit nos ab utrisque peccari, tum ab iis qui nimium fidunt manu descriptis codicibus, quasi protinus rectum sit, quicquid in illis invenitur, tum ab his qui de suo capite mutant, adimunt, addunt quod libet. Nos quanquam inter Scyllam et Charybdim medium cursum tenere studuimus, tamen in priorem partem maluimus esse proniores. Excusatius enim peccat, qui ductu labitur alieno, quam qui seducit alios. Sed de his esto docti lectoris iudicium. Illud mihi videor meo jure bonaque conscientia polliceri posse, hactenus Ammianum nunquam æditum fuisse castigatius. His adjunximus libros quatuor a vigesimo sexto usque ad trigesimum, antehac a nemine typis excusos. Quis fuerit Ammianus nondum liquido comperi, nisi quod ipsa res loquitur, fuisse virum utriusque linguæ peritum, undiquaque doctum: hoc gravioris in historia fidei, quod plerisque rebus gerendis interfuit. Phrasis duriuscula partim ætati in qua scripsit attribuenda est, partim nationi. Nam reor hominem Græcum genere fuisse, et aliena lingua balbutire nonnihil, idque gemino suspicor argumento: altero quod Græcas loquendi formas sepe numero refert, altero, quod lib. 22 exponens unde dicantur Pyramides, videlicet quod habeant speciem ignis, addit τοῦ πυρὸς quemadmodum nos dicimus. Alicubi dicit nullum pro nihil, ut Flaccus, "præter laudem nullius avaris." Et sub obtentu pacis nefandum peragitur. Nefandum Græce dixit pro re nefaria. Id non sentiens corrector, addidit vitium. Deprecationis magna pars hinc fluxisse videtur, quod hæc tum vel discipulis vel notariis dictabantur, qua gravi molestia nunc omnes sublevavit typographorum industria. Vox autem dictantis ad excipientium aures præsertim, ut fere sunt, imperitorum, non eadem pervenit. Velut lib. 22 de Nili cataractis loquens, Unde, inquit, captos olim accolas usu aurium fragore assiduo, necessitas vertere solum, atque ditiora coegit. Probabile autem est dictantem pronuntiasse, ad quietiora coegit. Et hinc lacunæ quoque frequentes, dum excipientem aut vox aliqua fugit, aut notarii manus linguam dictantis non assequitur. Sed immedicabilius est, quod induxit sciolorum inconsulta temeritas, delentium quod non intelligunt,

substituentium quicquid collibuit, et hoc fuco se ἐργοδιώκταις suis commendantium si quamplurima videantur innovata. In hac provincia strenuam ac fidelem operam nobis navavit vir utriusque literaturæ non vulgariter callens emunctæque naris, Sigismundus Gelenius. Exemplar manu descriptum gratis et alacriter suppeditavit egregius princeps Abbas Hirsfelden. Superest, ut quod amico damus studio, gratis animis accipiat. Sic enim nobis addetis calcar, ut alacrius ad alia majora perquirenda accingamur. Ex ædibus nostris Basileæ, calendas Julii, anno salutis M.D.XXXIII.

ÆLIANUS, CLAUDIUS, Prænestinus, Italus, Sophista. Variæ Historiæ, Libris XIV.; cum HERACLIDIS de rebus publicis Commentario; POLEMONIS, et ADAMANTII Physiognomicis; MELAMPODIS de divinatione ex palpitationibus; ac de nevis corporum. Græcè, ex recensione CAMILLI PERUSCI, præmissâ ejusdem Epistolâ Græcâ ad PAULUM III., Pont. Max. Accedunt vita ÆLIANI et index. Romæ, mense Januario, 1545. Quarto. Editio Princeps. Char. Gr. Foll. 4 pref. 111 opera et 11 in fine.

CAMILLI PERUSCI ad PAULUM III., Pont. Max., Epistola.

Παύλῳ Τρίτῳ, μεγίστῳ Ἀρχιερεῖ, Κάμιλλος ὁ Περουσκὸς, χαίρειν.

ΟΥΔΕΝ μοι δοκεῖ μᾶλλον, καὶ πρὸς τὸν τῆς ἐπιστήμης κόσμον τε καὶ εὐμάθειαν, καὶ πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων πολυπειρίαν, καὶ ἀκριβῆ διοίκησιν συντελεῖν, ἢ αἱ τῶν ἱστορίων συλλογαί, καὶ πρόχειρος ἀνάμνησις· ἐκ τούτων γὰρ καὶ τὰ τῆς φύσεως δυσχερῆ ἐπινοοῦμεν, καὶ τὰ πολιτικά τε, καὶ κοινὰ, καὶ οἰκεῖα διοικεῖν ἐκμανθάνομεν, καταθέμενοι ἐν τῇ διανοίᾳ ὡς κάτοπτρόν τι τῶν πραγμάτων, ἐν ᾧ οἱοί τε ὤμεν, οὐ μόνον τῇ σκέψει τὰς ἐπινοίας διερευνᾶν, καὶ σκοπεῖν, ἀλλ' ἔτι ὥσανεὶ ὀφθαλμοῖς τι πρακτέον ἐμβλέπειν. πολλὰ μὲν εἶχον ἂν παραδείγματα τῶν σοφώτατα καὶ ἀκριβέστατα πολιτευσαμένων, καὶ πολὺ ταῖς παιδείαις διαπρεφάντων, οὐ μόνον διὰ τὴν ἰδίαν φύσιν, ἀλλ' ἔτι καὶ διὰ τὴν τῶν ἱστοριῶν ἐπίγνωσιν ἀγχινουστάτων καὶ πολυμαθεστάτων γεγονότων· ἐπειδὴ δὲ παρόν ἐστὶ μοι μέγιστε Ἀρχιερεῦ, παράδειγμά σε ἐπιστῆσαι τῶν ἄλλων ἐπιφανέστατον καὶ βεβαιότατον, ἑάσας τὰ τ' ἄλλα καὶ τὰ τῶν παλαιῶν, καὶ ἀπὸ τῆς ἡμετέρας μνήμης πάνυ διεστώτων, μόνην τὴν σὴν ἀγχίνοιαν, καὶ ἐπιστήμην, καὶ

περὶ τὰ μεγάλα πολυπραγμοσύνην μαρτυρίαν ἐμβαλοῦμαι. συνῆκα γὰρ πολλάκις ὅσιν ἔθου σπουδὴν, καὶ περὶ τὰς ἄλλας παιδείας, καὶ οὖν, καὶ περὶ τὴν τῶν ἱστοριῶν γνῶσιν, καὶ προχειροτάτην ἀνάμνησιν, ἐτοίμως καὶ ἀκριβῶς τὰς ἱστορίας διεξερχομένου σου ἀκούσας, καὶ περὶ διαφόρων φυσικῶν τε καὶ θεολογικῶν προβλημάτων διαλεγόμενον, ῥᾶστα πέπεισμαι πρὸς τὴν τούτων κατάληψιν, μετὰ φύσεως ἀγαθῆς τὴν σπουδὴν καὶ ἐπιμέλειαν, αἷς περὶ γε πάντα, καὶ περὶ τὰς παιδείας συντόνως ἐχρήσω, καὶ τὴν μνήμην τῶν νοητικῶν θησαυρῶν ταμεῖον, ἥ πάντας ὑπερβέβηκας, συναγωνίσασθαι, σαφῶς μὲν γὰρ οἶδα οὐδένα μείζονι φροντίδι σπουδάζοντα τὰς ἐπιστήμας, καὶ φιλοσοφήσαντα καὶ πολιτευσάμενον, ἐνδείξει φανερώς οὐκ ἀπολίτευτον τὴν φιλοσοφίαν, τῇ μνήμῃ δὲ πάντας σε τοὺς ἄλλους ταύτῃ σεμνευομένους ὑπερβαλέσθαι, βεβαίαν, ὡς καὶ τὴν τοῦ σώματος ῥώμην, μέχρι τοῦδε τῆς ἡλικίας διαφυλάξαντα, καὶ Κάτωνι μὲν ᾧ φασὶ τὴν ὑπερβάλλουσιν μνήμην, οὐ μικρὸν τῆς εὐγενείας σημεῖον ὑπάρχει, οὐ μόνον οὐ παραβάλλω, ἀλλὰ τοσοῦτον ἐκείνον ἡττηθῆναι νομίζω, ὅσον σὺ καὶ παιδεῶν ποικιλότητι καὶ ἐπιστημῶν εὐμαθείᾳ, καὶ πράξεσι μεγίσταις πᾶσι διενήνοχας, ὥστε πολὺ πλεόν ἐκείνου σοι, καὶ εὐγενείας, καὶ πολυμαθίας, καὶ πολυπειρίας τὴν μνήμην γενέσθαι σύμβολον. τοιῷδε ὁρμώμενος παραδείγματι ὁ αἰδεσιμώτατος καὶ περιφανέστατος Καρδινάλις Φαρνήσιος Ῥωμαίᾱς τε, καὶ Ἑλληνικῆς διαλέκτου περισπούδαστος γενόμενος ἀεὶ περὶ πᾶσαν διδασκαλίαν καὶ μάθησιν καλινδεῖται, καὶ ὁσημέραι προκόπτει μᾶλλον, ὃ ἐστὶ πάνυ θαυμαστὸν ἐν τοσούτων πραγμάτων διοικήσει, ἃ διαπραττόμενος, εὐνοϊκῶς τε τοῖς αὐτῷ ἐντυγχάνουσι τὴν ἀκοὴν καταχαρίζόμενος, ἐπιμελῶς καὶ σωφρόνως διοικεῖ, καὶ ταχέως ἐξανύει, τῷ αὐτῷ δὲ καὶ ὁ λαμπρότατος Ἀγίας Φλώρας Καρδινάλις ἐπόμενος παντοίας ἐπιστήμας, φρονίμως καὶ σοφῶς τὰ δέοντα χρηματίζων, μετίεται, ὥσπερ γὰρ ἅμφω κατὰ γένος σοι προσήκουσι, τὰ αὐτὰ ὁμοίως σοφίας ἐπιτηδεύματα μετέρχονται. Σκεψάμενος τοίνυν ἐγὼ ὅσον τῇ τῶν ἱστοριῶν ἀναγνώσει τέρπεσθαι, ὅσον τε ἐκείνων ἀπολαύειν, καὶ τοὺς σπουδαίους φιλοφρονεῖν, καὶ ἀγαπᾶν εἴωθας, οὐκ ἔξω μέλους ποιήσῃν ᾤκηθην, εἰ τοῦτο τοῦ Αἰλιανοῦ μικρὸν ποικίλης ἱστορίας βιβλίον σὺν ἄλλοις τισὶν ἐγχειριδίοις ἐκδοίην, σοὶ μὲν τέρψιν οὐ μικράν, σπουδαίοις δὲ ὠφέλειαν ἐμποιησόμενον μεγάλην· καὶ ταῦτα, ἐπειδὴ Ῥωμαῖος ὢν Ἑλληνικῇ διαλέκτῳ τερπόμενος συνέγραψε, καὶ ἄλλος τις Ῥωμαῖος ταύτῃ συγγραψάμενος, τάχα οὐ διεσώθη ἐς ἡμᾶς, ἡττί-

κίσε δὲ, καὶ ἔγραψεν ἡδέως, ὡς καὶ μελίγλωσσον, καὶ μελίφθογγον καλεῖσθαι δικαίως ἀξιωθῆναι· τοσούτῳ δὲ μᾶλλον ἐπίχαρι ἔσεσθαι νομίζω, ὅσον μέχρι τοῦδε ὀλίγοις ἀνεγνώσθη, ἢ ὁλοκλήρως ἐνενοήθη διὰ τὴν τῶν ἀντιγράφων φθορὰν, νῦν δὲ πολλῷ μὲν πόνῳ καὶ σπουδῇ τῷ συμπολίτῃ ᾧ ἐδυνήθην συμπραξάμενος διώρθωσα, καὶ πᾶσιν ἀναγνωσθῆναι μετέδωκα, ἐπωφελεῖς οὕτω πόνους μήτε κρύπτεσθαι μήτε ἀπολέσθαι ἐάσας, ὅσον γὰρ πρὸς τὴν πολλῶν καὶ ποικίλων ἱστοριῶν τῇ συντομίᾳ ἀνάμνησιν, καὶ τῶν ὑπ' οὐδενὸς ὧν ἔχομεν συγγραφεισῶν ἐπίγνωσιν χρησιμεύουσι, πείρα μᾶλλον, ἢ λόγῳ διαβεβαιωθήσεται. Προσέθηκα δὲ καὶ τὰ τοῦ Πολέμωνος, καὶ Ἀδαμαντίου Φυσιογνωμονικῶν βιβλία, πάννυ μὲν παντὶ, καὶ μάλιστα τῷ μέλλοντι πραγματεύεσθαι ὠφέλιμα πρὸς τὸ εἰδέναι τίνι δεῖ συνομιλεῖν, καὶ τίνι συνδιατᾶν, τίνι τι πιστεύειν, ἢ τίνας δεῖ ἀποφεύγειν, καὶ φυλάττεσθαι, ἐπίστασθαι δὲ ἐκ σημείων, ἃ ἡ φύσις ἐκάστῳ λάθρα ἐνεχάραξε, καὶ ἐν προσώπῳ, καὶ ἐν ἄλλοις σώματος μέρεσι. συνοπτικωτέρως μὲν τῷ Πολέμῳ, ἐναργέστερα δὲ τῷ Ἀδαμαντίῳ, ἢ παρ' Ἀριστοτέλει γέγραπται, τούτων μὲν θάτερον ἐξέδωκα, ὅτι διορθώσεως, οὐ μικρὰς ἐνέδει, θάτερον δὲ, ὅτι ἐνετυπώθη μὲν πρότερον, οὐκ ἀκριβῶς δὲ οὐδὲ ὀρθῶς, ὡς ἔσται ἰδεῖν, καὶ γινῶναι σαφῶς τοῖς ἀμφοτέρω συγκρίνασι. Πάντα δὲ ταῦτα πολλῇ ἐπιμελείᾳ καθήρας, καὶ ἐξ ἀμυδρῶν, ὅσον ἐπ' ἐμοὶ λαμπρά τε, καὶ εἰλικρινῇ ποιήσας, καὶ εἰς σαφήνειαν ἀναγαγὼν τῇ σῇ πολυμαθεστάτῃ κρίσει ὑποτίθημι, τῇ τε εὐνοίᾳ, ἣ πάντας τοὺς σπουδαίους φιλοφρονεῖς ἐπιτρέπω, καὶ τῷ σῷ ἀγιωτάτῳ ὀνόματι ἀνατίθημι, ὅπως ἂν τούτου συμπραξαμένου ῥωσθέντα μᾶλλον ἐξίεναι δύνωνται ἅπερ ἐπιεικῶς καὶ φιλοφρόνως παρακαλῶ, δῶρα παρ' ἐμοῦ σοι πλείστην ὀφείλοντος χάριν διὰ πλείστας εἰς ἐμὲ εὐεργεσίας δέξαιο, εὐεργέτημα δὲ τούτον τῶν ἄλλων οὐχ ἡττον νομίσας καὶ πάντα ὅσοις με δεξιῶσῃ μετ' αἰμνήστου μαρτυρίου διαφυλάξω. Ἐρῶρωσο.

Εἰς Αἰλιανοῦ βιβλία, Καμίλλου Περούσκου ἐπίγραμμα.

Λάμβανέ μ' ἐς χεῖρας σοφὸς ὦν, ἢ νῆις ἀπαντῶν,
 Ἔσσομαι οὐ μικρὸν ἀμφοτέροις ὄφελος,
 Πᾶσι βατὸς πέλομαι μεστὸς μὲν κῆπος ὀπώρας
 Παντοδαπῆς, εὖροις Ἀττικὸν ἔνθα μέλι.
 Τούνομα καὶ γενεάν μου πατρίδος ὕψος ἀμαυροῖ,
 Ἦν γὰρ ἐμοὶ Ῥώμῃ κυδιάνειρα πατρίς.

LYCOPHRON Chalcidiensis. *Alexandra*, sive *Cassandra*: Poema quidem obscurum etiam doctis appellatum, sed ita eruditissimis ISAACH TZETZIS grammatici Commentariis (quæ et doctissimo cuique vehementer desiderata sunt hactenus, et simul nunc primum in lucem eduntur) illustratum atque explicatum, ut tam historiarum et fabularum quam aliarum quoque reconditarum scituque dignarum rerum studiosi, horum editione magno se thesauro ditatos agnoscere merito possint.

Adjectus quoque est JOANNIS TZETZIS, *Variarum Historiarum Liber*, Versibus Politicis ab eodem Græcè conscriptus, et PAULI LACISII Veronensis operâ ad verbum Latinè conversus, nec unquam antea editus. Cum gratiâ et privilegio Imp. ad quinquennium. Basileæ, ex officinâ Joannis Oporini, anno salutis humanæ M.D.XLVI., mense Martio.

Editio Princeps. Foll. 196, lin. 48; et Jo. TZETZIS *Varior. Historiar. Liber* ff. 276, lin. 52.

Amplissimo Illustrissimoque Domino, BENEDICTO ACCOLTO, Cardinali Ravennæ, &c. ARNOLDUS ARLENIUS PERAXYLUS, s.

MAGNA cum apud omnes esset opinio, Accolte clarissime, de studiis, de ingenii lumine, de eloquentia, de literis tuis interioribus, judicavi præclare cum illis agi, quibus liceret vel usu familiaritatis, vel officiis aliquibus tibi conjungi, qui a tantis ornamentis commendationem duceres. Quamobrem et ego quoque incensus studio tum videndi, tum cognoscendi te, ante annos, si recte memini, duos, Bononia Ferrariam divertens, nullam non mihi vel arripiendam etiam occasionem putavi, ut id quod institueram, cujusque desiderio summo opere tenebar, aliquando consequi possim. Commodum itaque in Octavium Pantagathum, quocum mihi admodum adolescentulo in Galliis intercesserat familiaritas, incideram. Is enim, cum vel propter flagrans studium, doctrinam eximiam, exquisitarum literarum disciplinam, vel quod potissimum est, propter incredibilem fidem, integritatem, et perpetuam suam erga te observantiam, unus ex multis dignus semper habitus fuisset, quem in tractandis studiis gravioribus tanquam socium adhiberes, facilem mihi ad te dedit aditum. Atque ubi multa jam ultro citroque de communibus studiis latius contulissemus, diuturni desiderii nostri expectationem omnem ita expleveras, ut etiam quam apud doctos passim de judicii disciplinæque laude concitasti opinionem, eam ipsam te non modo

sustinere ac tueri posse, sed etiam superare ac vincere nobis visus sis. Cum enim frequens in eo sermone, qui de recta studiorum ineunda ratione haberi solet, esses, tum acerbe graviterque quorundam intemperanter abutentium otio et literis improbas institutum, qui veterum doctrina postposita, ac prope neglecta, omnem curam et cogitationem in stultis nescio quibus, et inconditis ac ineptis effundendis libellis ponunt: inter quos nonnulli dum certatim suos abortus obtrudunt, nihil aliud moliri tibi videbantur, quam ut præstantissimos quosque, ac multa jam secula probatos auctores de manibus juvenum excuterent, et magnas in literarum studia calamitates importarent. Nam adolescentes qui per ætatem recte judicare nequeunt, recentis hujus lasciviæ flosculis capti delentique, genus illud scribendi fluens, dissipatum, ac plane petulans, utpote juvenilibus ingeniis et gratius et propius, amant, et eruditum esse credunt. Ad quam vitiosam consuetudinem connivendum non censebas, sed corruptum hunc morem severiore quadam ratione emendandum, et usu puriore corrigendum: claudendam plane incultam et sylvestrem illorum hominum viam, et veterum clarissimorum scriptorum amœnissimum et pulcherrimum iter aperiendum. Ad cujus rationem et splendorem cum posteriores isti parum respicerent, nec totum conatum, quoad fieri poterat, suumque scribendi genus revocarent, minus perfectam laudem ejusmodi scriptionis consecuti sunt. Quorum hominum studium, si unquam alias, hoc ipso certe tempore indignius tibi ferendum videbatur, quod interim multa, et ea quidem præclara, per incuriam quandam nostram, et dilationem nimiam, vetustate quodammodo deformata, in pulvere et situ delitescunt: ad quæ vel expolienda, vel in lucem proferenda, atque a tineis et blattis vindicanda, si manus admovissent, multo præclarius operam suam posuissent, et ad rem magis utilem diligentiam contulissent, quam hisce præsertim temporibus, et in hac tum temporum tum literarum inclinatione, non tam ad ornanda quam ad tuenda nostra studia requirebas. Hoc itaque consideratori ac fideliori consilio tuo, quo nihil potest esse laudabilius, partim excitatus partim confirmatus, in id omni studio ac labore incumbendum mihi putavi, quod a tam limato et polito judicio (in quo libenter acquiescimus) laudaretur, ac nominis splendorem aliquem acquirendum ab eo, quod et invidiæ minus haberet, et celebre ac illustre tam gravi sapientique tua sententia probaretur.

Factum est igitur ut superioribus mensibus hic apud Salvatoris collegium bibliothecam excutiens, nactus fuerim nonnulla, digna mihi visa, quæ ex situ et tenebris extracta conspiciantur, et a studiosis hominibus legantur: ex quibus alia quidem alias, nunc Lycophronis Chalcidensis poetæ tragici Cassandram, sive, ut ipse vocare maluit, Alexandram damus. Atque id eo fecimus libentius, quod hæc unica superesset, quæ tanti scriptoris memoriam retineret, cum hunc ipsum auctorem varia literarum et ingenii sui monumenta posteris reliquisset, literis proditum sit. Nam in iis collectaneis quæ ex diversis scriptoribus coacervarat Su[i]das, invenimus hunc nostrum Lycophronem multas docuisse fabulas; viginti recensentur ibidem. Ex Athenæi Naucratis δειπνοσοφιστῶν septimo, octavo, et tertio decimo, cognoscimus eundem libros multos edidisse περὶ κωμῳδίας. In decimo idem Athenæus testimonia assumit ex Lycophronis satyris, quas etiam agnoscit Diogenes Laertius. Ad hæc scholiastes hic noster asserit, hunc Ptolemæo Philadelpho non tam ob poesim atque ob ἀναγραμματισμούς fuisse charum, a quo dictus ἀπὸ τοῦ μέλιτος μεταγραμματιζόμενος, Arsinoe vero Ἴον ἥρας ab eodem vocari solebat. Hanc, quam in manibus habemus tragicædiam, appellant σκοτεινὸν ποίημα, ob eam certe causam quod et magnam cum in verbis tum in rebus ipsis adferat obscuritatem, et multis sit obstructum difficultatibus, ac quasi crassis quibusdam occultatum et circumfusus tenebris. Quam etiam ob causam Staius Papinius in Sylvis, Latebras Lycophronis atri, dixisse videtur. Et Græcorum epigrammata, nunc hujus πολυγνάμπτους λαβυρίνθους, nunc Cassandram ipsam λοξοτρόχιν nominant. Et cum ex Pleiadibus poetis hic noster unus a scriptoribus recenseatur, apte convenienterque obscuriori conferri potest stellæ. Nam ut hic reliquis poetis obscurior, ita ex Pleiadibus ipsis, quæ numero septem sunt, una cognomento Merope, majoribus occultatur tenebris, quod ipsum simul, et causam cur ita sit, Ovidius in Fastis indicat, in hunc modum post alia canens:

Septima mortali Merope tibi Sysiphe nupsit,
 Pœnitet, et facti sola pudore, latet.
 Sive quod Electra Troiæ spectare ruinas
 Non tulit, ante oculos opposuitque manum.

Sed jam hæc cum ita se habeant, tantaque sit hujus argumenti difficultas, facile potuisset quispiam nostri poetæ carmen ita

multis involutum tenebris, tanquam inutile rejicere, nisi Isaacius Zezes interpretandi faces adhibuisset: cujus explanatione factum est, ut non solum quicquid erat in Lycophrone vel obscurum vel ambiguum, jam sit illustratum et explicatum; sed ut passim apud alios quoque præstantes scriptores, locos infinitos fere involutiores, hujus viri diligentia et opera habeamus apertos, et magis perspicuos factos. Utilitates præterea non parvas adferre poterunt hi commentarii, et ad linguam et ad doctrinam. Continent enim accuratam quandam verborum, fabularum, rerumque difficilium explanationem, et præcepta philosophorum multa atque præclara: historiam habent etiam variarum et insignium rerum, et alias hujus generis commoditates, quæ vel expectari a diligenti interprete, vel a docto viro præstari solent, cujusque proprium officium sit, rationibus in hac parte, commodisque studiosorum consultum velle. Quod ipsum interpretandi munus hic Isaacius Zezes, ut magna tum sedulitate tum cura melius assequeretur et expleret, Joannem fratrem quotiescunque dignus vindice nodus incideret, in consilium et laborum suorum partem adhibere solet ac admittere. Uterque enim eruditissimi semper habiti sunt grammatici. Quanta vero in literis præstantia fuerit Joannes Zezes (cujus Variam Historiam nunc etiam damus) facile ni fallor ostendunt cum aliæ lucubrationes plurimæ, tum in primis explanationes illæ quibus Homeri et Hesiodi poematibus lucem attulit. In his enim primus quorundam veterum errores et opiniones parum veras indicavit ac fregit, et Procli Diadochi quasdam interpretationes tanquam vanas ac falsas labefactavit, quas mirifice pro veris et ingeniosis erant amplexati posteriores. Sunt qui hunc non Zezen, sed Cecum appellant, inter quos Theodorus Gaza in Commentario de Mensibus, et Leonicus Thomæus in libris Variarum Historiarum. Nam qui Tzetzen scribunt, asperam vastamque pronunciationem, ac sonum plane barbarum nimis mihi probare videntur. Jam vero cum de utriusque Zezis scriptis edendis cogitarem, optimum factu ratus sum, si quantum labore et diligentia nostra perficere possim, id totum in hanc rem conferrem, ut emendatiora in lucem prodirent. Sed in suum ea nitorem restituere, suæque quasi dignitati reddere, in argumento præsertim tam vario, cum immensi cujusdam operis esse viderem, quæcunque ad hoc institutum adjumento esse potuerunt, omnia mihi et conquirenda et asciscenda putavi. Lycophronem itaque ad

exemplar eruditissimi viri M. Antonii Antimachi recognovimus, e
 cujus sane collatione magnam factam accessionem studiosi (opinor)
 libenter agnoscent, et beneficium hoc qualecunque plenius jam ac
 cumulatus ad se redundasse, grati profitebuntur. Hoc inquam ex-
 emplar præstantissimus vir ille tanta benignitate et humanitate
 suppeditavit, ut vel hoc solo argumento facile declararet, quam
 et hoc nostrum probaret institutum, et quam ipse animo propenso
 adjuvandas literas foret. Verum mirum nihil, hujus generis officia
 nobis ab Antimacho nostro exhibita, cum idem ipse sit doctissimus,
 et literas semper ornaverit, semperque maximi fecerit. In quo
 tamen laudando, ne quis me propterea quod illo usus sim et fami-
 liari et præceptore, benevolentiae magis quam veritatis dare testi-
 monium suspicetur, cogor esse restrictior. Sed cui quæso vel me
 tacente non est cognitus Antimachus? cujus tanta est in literis
 tractandis, tantaque in omni scriptionis genere tum dexteritas tum
 facilitas dicam, an felicitas, ut hanc laudem plerisque veterum Græ-
 corum eripuerit, et eandem cum præstantissimis Latinorum com-
 munem jam habeat. Historiam vero Joannis Zezis ita damus, ut
 eam nobis sua manu descriptam reliquit peritissimus vir Raphael
 Regius, qui patrum ac nostra propemodum ætate Patavii tanta cum
 laude Latinas et Græcas docuit literas, ut facile Marci Musuri dis-
 cipulum possis agnoscere. Hanc itaque Variam Historiam inventu
 rarissimam (post multas enim excussas bibliothecas aliam hactenus
 videre non potuimus) excellens omni literarum genere vir Nicolaus
 Gerbelius, in locis non paucis, quæ vel inversa vel mendis confusa cir-
 cumferebantur, ita in suum ordinem et nitorem restituit, ut ad veram
 præstruendam lectionem, nullum laborem nullamque diligentiam
 prætermisisse videatur. Quamobrem nos quoque huic ornatissimo
 viro si grati esse volumus, et præconium magnæ probitatis libenter
 tribuere, et amplum testimonium acrioris judicii raræque cujusdam
 eruditionis impertiri debemus. Nec interim sua debita laude de-
 fraudandus Joannes Oporinus, quippe qui ea munera quæ coram
 solita sunt et suscipi et præstari graviter obeundo (uterque enim
 nostrum cum liber ex impressione repræsentaretur, satis magnis
 locorum intervallis abfuimus) summa diligentia cavit, ne vel Ger-
 belii vel meus hac in re insumptus labor quasi irritus haberetur.
 Hic enim, si quisquam alius, nobis visus est hoc efficere potuisse,
 cum et Græcas literas apud suos Basilienses fideliter aliquandiu

docuisset, et suam industriam cum in aliis multis tum præsertim Theophrasto, Diodoroque Siculo nuper editis, jam omnibus probavisset. Hos itaque libros, Accolte, summorum antistitum decus, nunc ad te mittere ac sub tuo nomine exire volui, adductus non solum humanitate ac benignitate tua, plurimis quidem et amplissimis officiis perspecta studiosis omnibus, verum etiam, ut ante diximus, opinione quæ apud me est de studio, et egregia tua ad literas promovendas voluntate. Quid? quod nemini aptius hujusmodi scripta mitti possunt, quam ei qui ita illa semper amavit et excoluit, ut in his ipsis vel tractandis vel judicandis longe omnibus præstet ac perfectissimus habeatur, quique eos jamdudum in literis progressus fecit, ut sermonis puritate, ornatu, copia, vel ipsam antiquitatem provocare possit. Si requirendus est literarum patronus, quis hoc tempore, ex vestro præsertim ordine, citius comparandus, apud quem, tanquam portum, ipsæ contra barbariem opem et patrocinium inveniant? Nec certe quicquam habet (mihi crede) vel fortuna tua illustrius, vel amplitudo majus, vel etiam animi vis sapientius, quam egregiam erga literas hasce nostras voluntatem, ad quam tibi natura dux extitit, ipsæ in te literæ mirifice auxerunt, et in qua etiam animi tui moderatio te confirmavit. Accessit etiam in perseverando tanta constantia, ut cum variæ et iniquæ potentiorum nescio quorum voluntates, vel incensæ cupiditates potius, multa te perpeti incommoda, durioreque conflictari fortuna coegissent, eaque in te moliri cœpissent, quibus vel auctoritas labefactaretur tua, vel imminueretur omnium nostrum dignitas, nunquam tamen intermittere literarum studia voluisti, nec unquam distrahi te a tua philologia passus es; sed commentando, scribendo, hujusce casus ac invidiæ aliorumque injuriæ dolorem levavisti: et cum in sapientiæ studio, quasi tabernaculo vitæ tuæ collocato semper versareris, ostendisti plus a virtute tibi datum esse quam fuisset a fortuna ablatum. Id cum ita sit, quis quæso tam inusitatam inauditamque constantiam, tantam in privatis ac domesticis ærumnis perpetiendis facilitatem non admiraretur? quis tantam animi æquitatem non suspiceret? quis tam incredibilem sapientiam, ac pene divinam non exoscularetur? quis denique tanta dicendi aut scribendi vi ac copia se instructum profiteri audebit, qui enarrare poterit, quam in omni re quæ ad virum constantem, magnanimum, invictum pertineat, præbueris te admirabilem: quam etiam omnibus

laudibus quibus homo sapiens decorari solet, te dignum præstiteris? Ex his ego et plurimis aliis quæ in te elucent virtutibus, in eam opinionem adductus sum, ut arbitrer ob eam potissimum causam a Deo te Opt. Max. nobis datum: primum ut tu is sis, cujus ductu omnes bonæ literæ reviviscant, et quodammodo in antiquam illam dignitatem restituantur: deinde, cujus exemplo cæteris amplissimis collegis vestris demonstraretur, quas virtutes in primis colere in hac temporum inclinata et prope jacente conditione debeant: cujus denique vel consilio reliqui omnes juvarentur, vel ope sublevarentur, vel auctoritate saltem defenderentur. Sed quod ab initio mihi scribenti fuit propositum, hoc est, ut tibi gratiam habeam literarum nomine, quas, cum interim a nimium multis vestri ordinis hominibus eas contemni videamus, non solum sinis in tua amplitudine atque dignitate patrocinium habere, sed propriis etiam laboribus ac præmiis propositis exornare volueris. Deinde ut adhorter (tametsi opus non sit) ut hanc voluntatem, quæ ad tam multas et præclaras virtutes propagandas, magnas vires obtinet, nunquam deponas. Sed quid inquam deponas? Cum idipsum ut fiat vel animi tui magnitudo, vel constantia et fides, vel iudicium nunquam pateretur. Est igitur cur optimo jure tibi gratuler, literis læter, Deumque rogem, ut et tibi hanc dignitatem, et studiosis omnibus hanc voluntatem ad suam gloriam et ad publicas utilitates diu conservet, et Accoltorum familiæ præcipuum jam lumen et decus constituat. Multos enim habuit illa viros magnos, et doctrina præstantes, et inter hos, eximios, tibi cognominem patrum tuum, cujus laus in historia conscribenda enituit, et Franciscum gentilem tuum, cujus in rebus difficilioribus explicandis industriam et fœlicitatem, in ambiguis discernendis consilium et iudicium jureconsulti celebrarunt. Hic ut juris æquabiliorem teneret rationem, prudentioremque in controversiis dijudicandis se gereret, harum quoque nostrarum literarum cognitionem et præsidium sibi comparandum putavit. In quibus sane literis tantum profecerat, ut cum alios quidem auctores multos, tum divi Joannis Chrysostomi conciones, et commentarios quamplurimos, quibus vir ille sacras literas, et sincerioris theologiæ disciplinam explicaverat, et bene de Græcis converteret, et fœliciter Latine repræsentaret. Hunc si posteriores legum interpretes secuti fuissent, non tam fœdam barbariem, non tot tantasque calamitates passa esset jurisprudentia, quibus eam nunc afflictam et obrutam

videmus. Verum hac de re alias plura. Nunc vero Accolte, præsulum decus, hoc nostrum studium, nostrosque qualescunque labores, qui tam corruptis veterum libris, tantaque βιβλιοτάφων invidia ac malignitate sese opponente, maxime utiles habendi et necessario quodammodo suscipiendi sunt, a tua amplitudine admitti cupimus. Quod si consecuti fuerimus, et satis jam uberes nos fructus percepisse putabimus, et alacriores erimus ad multa etiam alia majora hoc in genere instituenda et perficienda, præsertim ad egregios quosdam sanctissimæ religionis nostræ auctores in publicum edendos. Sed jam de nobisipsis prolixè polliceri nolumus. Aliquando enim Lycophronem ipsum, et Isaacium interpretem, mox Joannem Zezen audiamus loquentes. Bononiæ. Idibus Augusti, anno M.D.XLII.

NICOLAUS GERBELIUS studioso Lectori, s.

OPORINUS summus amicus noster, cum doctissimi hos Joannis sive Isaacii Tzetis commentarios in Lycophrone excudisset, me rogavit ut eos percurrerem, atque si quid compositorum incuria irrepsisset, illud annotarem. Precibus itaque viri optimi obtemperavi: quæcunque momenti alicujus esse putavi, aut quæ perperam posita animadverti, ea ex authorum sententia castigavi. Quod si manu non ineleganter scriptum exemplar habuissemus, potuissent loca nonnulla melius restituui. Siquando tamen mutilum aliquid aut depravatum esse deprehendimus, etiam idipsum indicavimus. De inversis punctis, quorum magnus est numerus, non fui sollicitus, nisi quoties sententiam omnino interpolabant, etiam illud uno atque altero verbo admonuimus. Quicquid id laboris fuit, in gratiam doctissimi scriptoris Tzetis, et Oporini mei, libenter pertuli.

Catalogum Authorum quos in his eruditissimis commentariis citat Tzetzes, quoniam inter eos multi fuerunt nobis hactenus incogniti, castigationibus nostris subjecimus, ut siqui forte adhuc passim in bibliothecis delitescunt, a βιβλιοθηράταις possint investigari. Vale lector, et hoc pulcherrimo thesauro fœlix utere.

NICOLAUS GERBELIUS P. egregio viro JOANNI OFORINO, suo singulari amico, s. d.

CIRCUMFERUNTUR aliquot illustres sententiæ Solonis, unius e Græciæ septem sapientibus, eruditione atque sapientia plenæ. Inter quas et illa celebrata, Eum qui civibus suis consulere velit, non jucundissima sed utilissima debere consulere. Solonis Græca verba compressius elegantiusque dicuntur, συμβούλευε μὴ τὰ ἥδιστα, ἀλλὰ τὰ βέλτιστα τοῖς πολίταις. Præclare quidem atque honeste Solon, sed tamen si quis consulendo, et utilia et jucunda conjunxerit, is mihi minime ignavus aut socors haberi debet. Anne imperite tibi dixisse videtur Flaccus, Hunc omne tulisse punctum, qui miscuit utile dulci? Doctorum certe virorum suffragia feret, quicunque hominum vitam aliqua præceptorum suavitate aut gratia studuerit erudire. Quis unquam ea convivia probavit, quæ non nisi tristitia tractant, et Stoica severitudine horrentia? Quis expetit pretiosas epulas, nulla dulcedine aut jucunditate temperatas? Omnia fœcundat, nutrit, vegetat cœlum; et tamen vides quam divina pulchritudine oblectet et animos et oculos intuentium. Quis omnium altricis terræ fructus, commoditates, precia, enarrabit? Sed his dotibus, heus bone Deus! quanta connexa est venustas, quæ dignitas, quantus undique decor? fuerene unquam a condito orbe ulli homines, qui non ducti tractique sint musices modulationibus atque cantuunculis? Sed incredibile dictu, quas secum sæpenumero opportunitates attulerit musica. Hieron Siciliæ tyrannus initio indoctus erat, et a musis alienissimus: cæterum cum in gravissimum quendam morbum incidisset, ut ægritudinis ocium lenimento aliquo levaret, totum id tempus quo decumbebat, musicis organis largiebatur. Aliquoties accersitos poetas de his rebus audiebat disserentes. Itaque pristinæ valetudini restitutus, omne studium omnemque operam, et eruditis hominibus et musicæ impendebat, factusque est ex ignavo idiota μουσικώτατος. Ita aiunt et Ptolemæum secundum ex morbo animum ad musices studium applicasse. Taceo quæ de Cretensium moribus prodidere historici, qui pueros suos leges cum melodia musica discere cogeant, ut hac scilicet delectatione ψυχαγωγῶνται, easque facilius memoriæ reciperent, tenerentque tenacius. Immo in tota natura ita comparatum videmus, ut quæ fructuosa existant, multo chariora sint si nonnul-

lam secum adferant concinnitatem. Qui in principum cœtu sedent, aut alioqui gravioribus consultationibus adhibentur, si cum lepore et verborum suavitate sententiam dixerint, magno cum plausu nec minore favore audiuntur. Hæc cum ita se habeant, Oporine, si non superiore, certe eodem aut proximo a Solone loco collocandi sunt, qui historiam scripsere. Quorum nulla alia major cura fuit, nullum ardentius studium, quam ut summis maximisque utilitatibus, maximas adjungerent voluptates; quod plane verissimum esse fatebuntur, quicumque se totos huic studio dedidere, qui dies noctesque in historicorum lectione versantur. Minime vero sua laude suaque gloria spoliandi sunt, qui miseris atque tristissimis his temporibus hæc studia suis laboribus, industria, sumptibus adserere atque amplificare conati sunt. Quorum in numero et te tua posuit fortuna, Oporine, qui hoc unum agis, hoc unum in votis habes, ut authores hactenus nobis incogniti publicum sortiantur. Sic tua nunc opera, tuis maxime impensis studiosorum manibus terendi traduntur, duorum doctissimorum fratrum, Isaacii et Joannis τοῦ Τζήτζου, et utiles et jucundissimæ lucubrationes, quæ non solum non visæ sunt in hanc usque diem Germaniæ, sed et nomen ipsorum non satis cognitum hominibus nostris. Quamobrem spero me tibi studiosisque rem non ingratam facturum, si de utroque qui fuerint, quæ scripserint, quove tempore floruerint, paucis demonstravero. Atque primum de Joanne Tzetze, cujus est hoc opus carmine de Varia historia conscriptum.

Michaelis Tzetzis et Eudociæ filius fuit Joannes Tzetzes hic noster, qui avum habuit paternum Joannem Tzetzen, literarum quidem rudem, sed eruditorum hominum amatorem. Avus ejus maternus genere fuit Græcus, avia materna Abasgis sive Ibera. Itaque Tzetzes a paterno maternoque avo Græcam originem, a materna avia Abasgicam traxit. Porro cum adolevisset, Michael pater domi suæ saluberrimis præceptis filium erudit. Inter quæ sedulo ei inculcare solebat ista, ut contemneret opes, nihili faceret potentiam, minime cupidus esset præeminentiae, vel ut ipse ait, τῆς προεδρίας, quam patris minime contemnendam doctrinam, nusquam non maximis laudibus gratissimus filius extollit. Agedum quindecim natus annos Joannes Tzetzes, clarissimis præceptoribus traditur: a quibus non tantum artium illum orbem et ἐγκυκλοπαιδείαν, sed etiam Hebræam Syramque linguam edidicit. Unde et loco quo-

dam Tzetzes se Syrum et Ismaelitem appellat. In liberalibus illis disciplinis adeo profecit, ut rhetoricem, geometriam et quicquid ad totam philosophiam pertinet, perfectissime calluerit. In historia sacra, barbara, Græca, et Romana quantus fuerit hic liber satis abunde declarabit. Præter hunc scripsit ad Augustam in Homeri poema ἐξήγησιν, μετάφρασιν, ἡμαξευμένοις στίχοις continentem. Deinde et in Hesiodi Opera atque Dies commentariolum, qui Venetiis excusus, una cum Procli et Moschopuli scholiis circumfertur. In Theogoniam et Aspida quæ condidit, tua cura, ni fallor, in studiosorum manus devenere. Cæterum ad nomen quod attinet, varie hoc pronunciatum invenio a recentioribus. Politianus, Parrhasius, Crinitus, Lilius, passim ipsum Zezen vocant. Volaterranus Zezium, Theodorus Gaza, et noster Aldus, Cæcum. Veruntamen ipse author sese nusquam aliter quam Tzetzen nominat, apparetque mirifice eum hoc cognomine fuisse oblectatum. Nam quandoque etiam ad tædium ingeminat hoc nomen, Ita scripsit Tzetzes, sic sentit Tzetzes, non omnium meminisse potest Tzetzes, atque ejus generis prope infinita. Quinetiam loco quodam, ex professo hanc syllabam Tz explicat, adjici solitam quibusdam dictionibus, veluti chiliade XIII. in dictione προσθηκῆζα pro προσθήκη. Lilius noster plane barbarum vocabulum esse refert. Ego Tzetzen ea voce tanquam nova faceta et festiva delectatum crediderim. Sed de nomine satis multa. Fratrem habuit Joannes Tzetzes, incomparabili præditum memoria et eruditione. Cujus in commentariis in Hesiodi opera, quorum paulo antea meminimus, mentionem facit his verbis: Περὶ τῆς τῶν ποιητῶν διαιρέσεως καὶ πρῶν μὲν μοι ἐξείργασθαι μικρὸν συγγραμμάτιον, αὐτοσχεδίοις συντεθειμένον ἰάμβοις. καὶ τῷ ἐμῷ δὲ ἀδελφῷ ἐκπεπόνηται κάλλιστα τε καὶ φιλοτιμώτατα περὶ τούτου ἐν τῇ τοῦ Λυκόφρονος ἐξηγήσει. ὅμως δὲ πάλιν τὰ καιριώτατα τούτων ἀναληπτέον, καὶ διὰ βραχείων λεκτέον μοι. Hoc est, de poetarum divisione, memini me etiam antea iambis ex tempore compositis opusculum contexuisse: quinetiam et frater meus in Lycophronis expositione, de eadem re elegantissime diligentissimeque scripsit. Attamen quæ huic instituto opportuna videbuntur, ea repetita quam potero brevissime dicam. Locus hic extat statim in initio commentariorum Lycophronis, ubi de poetis poetarumque nominibus latissime disserit. Quæ commentaria, quo pacto furtim a quodam surrepta, et tandem a Tetzis discipulis inventa fuerint, chiliade octava

Tzetzes noster prosequitur. Præsens opus Joannis τοῦ Τζήζου, quod quandoque epistolam, nonnunquam πίνακας, sæpe historiam appellat, in chiliades distinximus, ut si qua legentes excerpere, aut in locos suos distribuere vellent, ordinem haberent expeditiorem quem sequerentur. Carmina sunt adeo elegantia, adeo expedita, ut et delectare possint, et a mediocriter doctis facile intelligi. Omnia sunt plena multifaria doctrina, quæ omnia persequi nec operæ precium est nec hujus propositi. Copia ac varietate reconditissimarum historiarum nunquam satiabere. Inserit insignia exempla virtutum, vitia passim severissime reprehendit. Nihil prætermittit quod ad vitam bene instituendam visum sit illi conducere. Illustrium virorum vitas, incredibili quadam et suavitate et gratia intertextit. Quod si qua docendi caussa repetit, ita variat omnia ut nova videri possint. Voces quasdam præter aliorum morem diligentissime exponit. Verum ut finem faciam, nullius te operæ, nullius studii, nullius laboris in legendo volutandoque hoc doctissimo scriptore poenitebit. Nunc quo tempore hi duo nobilissimi fratres vixerint, quanquam non omnino certus sim, conjecturam tamen meam non gravatim cum studiosis communicabo. Quod si quis emendato quopiam chronico adjutus, certiora invenerit, ejus sententiam nonnulla cum gratia recipiemus.

Constantinus Ducas post Isaacum Comnenum orientis imperium obtinebat, anno a Christo nato M.LXVI. Huic paulo postea, utpote, anno redempti orbis M.LXXVI., Michael filius, Parapinaceus ex caussa cognominatus, successit. Horum temporibus Michael Psellus, vir in philosophia et omni doctrinarum genere summus, floruisse dicitur, qui vigiliarum suarum nonnulla opera Constantino patri dedicavit; quo e vivorum cœtu exempto, Psellus, Michaellem filium, hominem alioqui ignavum et socordem, in literis atque poetica instituit. Anno post hunc Psellum centesimo, Joannes Tzetzes se historicas has epistolas scripsisse refert; anno, videlicet, si rem recte supputaverimus M.C.LXXVI., a quo ad hanc nostram ætatem anni CCC.LXX. intercessere.

Hæc, mi humanissime Oporine, habui, quæ de Joanne Tzetze et ejus fratre dicerem; quæ cum propter eas causas quas retulimus, grata futura spero studiosis historiæ, tum quod eorum libri qui ex professo Variam historiam scripserunt, vel temporum injuria vel inertium hominum desidia interciderunt. Nam in hoc scripti ge-

nere, magnam famam adeptus est Gergethius Cephalion et Photion Peripateticus. Et forsitan multo majorem doctissimus olim episcopus, Alexandrinus Clemens, qui ob amœnissimam varietatem libros suos *στρομάτων* inscripsit. Pisander poeta Larandæus, omnigenam historiam carmine condidit, qui exordio a Jovis et Junonis nuptiis accepto, ad sua usque tempora, hoc est Alexandri Mammeæ doctissimi imperatoris, quæ mediis omnibus seculis contigerunt, in unam seriem redegit, et unum ex diversis hiatibus temporum corpus effecit. Quoniam vero, ut dicebam, sævitia temporum, aut prioris ætatis socordia tot illustria monimenta perierunt, alacriore animo suscipiamus, quæ ex veteribus veluti ruinis et ruderibus conservavit, literisque tradidit Tzetzes. Pro quo immenso munere et beneficio tuo Oporine, merito tibi maximas gratias et hoc nostrum seculum et grata posteritas referet. Vale, et non cessa hujusmodi officiis te in doctorum hominum amicitiam atque favorem inserere. Argentinae, ex ædibus nostris, M.DXLVI., vij idus Martii.

DIO CASSIUS, cognomento COCCEIANUS, Nicæensis, Bithynus, Historicus. Romanarum Historiarum Libri XXIII., à XXXVI. ad LVIII. Græcè, cum ROBERTI et HENRICI STEPHANI castigationibus in fine adjectis. Folio. Lutetiae Parisiorum, ex officinâ Roberti Stephani, typographi regii, typis regiis, prid. cal. Febr. 1548.

Editio Prima. Char. Gr. Foll. 254, sc. 4 ff. præfixa, 498 pagg. et 1 f. in calce operis.

ROBERTUS STEPHANUS, Typographus Regius, Lectori, s.

CUM jam Dionysii Halicarnassei historici præstantissimi de Romanorum antiquitatibus libros undecim divulgassem, ut ordinem jam inde ab initio mihi propositum servarem, placuit hosce Dionis cognomento Cocceii xxiii. libros, quibus historiam Romanam ipse quoque diligentissime, ad verum singula exigens, persequitur, continuata quadam serie deinceps publicare, quæ res nobis multo secius ac optassem cessit. Siquidem ex libris lxxx. quos ab eo de Romana historia scriptos esse auctor est Suidas, xxiii. duntaxat ad nos pervenerunt: quodque omnium maxime nobis dolendum est, in iis ex-

cudendis unico exemplari usi et adjuti sumus, eoque accuratam ac diligentem castigationem desyderante. Nos vero id quicquid erat incommodi diligentia quanta potuimus maxima sarcire studuimus: idque si non omnino, aliqua certe ex parte consecuti sumus; ita tamen ut locos mutilos et imperfectos intactos reliquerimus, locos etiam adeo depravatos, ut nulla jam rectæ ac integræ lectionis vestigia superessent, non modo non correxerimus, sed ne corrigere quidem conati fuerimus, medicorum hac in re auctoritatem secuti, qui deploratis adhibenda esse remedia negant. Ac ne cui hac in parte officio nostro deesse videremur, parum esse existimavimus locis illis asterisci notam apposuisse, nisi etiam iis de quibus plane desperatum non esset, medicinam aliquam adhiberemus. Quocirca ad calcem libri castigationes locorum aliquot rejecimus, quas non inutiles tantisper fore speravimus, dum quid melius ac certius emendationis alicujus exemplaris collatio nobis afferret. De cætero hoc etiam te admonitum velim, primas has paginas, a quibus initium sumimus, fragmenta quædam libri xxxv. nobis videri, quas omnino ut in nostro exemplari reperimus, ita tibi offerimus. Expositam habes, lector, rationem consilii mei, quam in excudendo hoc auctore secutus sum. Reliquum est ut te etiam atque etiam orem, ut omnia grato animo interpreteris, ac boni consulas: quod eos quibus hujusmodi res cognitæ sunt facturos non dubito. Vale.

EUSTATHIUS, CONSTANTINUS, Archiepiscopus Thessalonicensis. Commentarii in Iliadem et Odysseam HOMERI, Græcè; cum indice amplissimo à MATTHÆO DEVARIO confecto; ex recensione et cum præfatione NIC. MAJORANI. Folio. 4 vol. Romæ, apud Antonium Bladum, impressorem cameralem; cum privilegio Julii III. Pont. Max., Cæsareæ Majestatis, et Christianissimi Francorum Regis, 1542—1550.

Editio Princeps. Char. Gr. cum sign. et pagg. num at sine cust. Vol. I. foll. 2, et pagg. 620; Vol. II. pagg. 621 ad 1376; Vol. III. fol. 1, pagg. 1379 ad 1970; Vol. IV. foll. 207, non num.

Studiosis, s.

CUM apud nos libri nonnulli sint, qui propter nobilitatem scriptorum magnamque utilitatem eorum, quæ illis continentur,

damnum maximum futurum esset, si quo pacto interirent; propter raritatem autem multi casus et quasi fata illis instare videantur, quippe cum in conservatione unius, ad summum duorum voluminum de plerisque agatur, non alienum duxi officio meo, et eo studio quo litteras omnes ab ineunte ætate prosecutus sum, dare operam, ut si minus omnes, at ii saltem qui in manus meas pervenerunt, ab hujusmodi periculo, atque e tenebrarum solitudine vindicentur. Veruntamen quoniam libri fere omnes mendosi sunt, quod etiam bonis illis doctisque, ut ita dicam, temporibus, questos esse homines legimus, possitque aliquantum tamen huic incommodo subveniri, si locis collatis optima quæque eligantur, ne hæc quidem pars a nobis neglecta est. Nam et ex omni librorum copia quæ nobis facta est, emendatissimos quosque sumpsimus, et eos hominibus, quos ad hanc rem maxime idoneos judicavimus, describendos emendandosque mandavimus. Quod cum in alio proclivius, in alio spissius fieret, ne interea tempus amitteretur, ab iis potissimum incipiendum duximus, qui et propter copiam exemplorum, et propter recentiore ætatem, atque (ut etiam arbitror) propter nescio quem casum, emendati fere edi poterant. Quo in numero cum se mihi primus Eustathius obtulisset, non sum aspernatus: sed cum propter ipsius multiplicem variamque in omni genere disciplinæ copiam, tum multo magis propter Homeri ipsius claritatem, quasi omen secutus, eum primum edere volui, qui ipse primum poetarum, atque adeo scriptorum omnium interpretatus esset. Veruntamen cum cuperem quamprimum hujus nostræ industriæ aliquod exemplum et specimen dare, ut jam nunc studiosi quantum de nobis sibi polliceri deberent, intelligerent, optimum factu esse duxi non expectare dum opus absolveretur, sed primam quanque partem, ut ad justi voluminis magnitudinem accederet, deinceps edere. Quod his quinque libris accidere perspiciens, retinere eos diutius nolui. In quibus si homines nostram diligentiam sedulitatemque probabunt, eandem in reliquis, aut (si fieri potest) majorem agnoscent. In primis autem vobis universi operis indicem dabimus, rem maxime utilem ac propemodum necessariam: quem ab homine valde erudito summeque industrio, conficiendum curamus. Pro quo nostro animo ac studio, eam nobis a studiosis gratiam habitum iri speramus, quæ benemeritis de optimis litteris ingenuisque artibus debetur.

In Vol. IV. JULIO III. Pont. Max. NICOLAUS MAIORANUS.

INSTITUERAM proximis annis Pont. Max. interpretationum Eustathii in Homerum editionem, quæ cum partim propter vastam voluminis molem, partim propter varia rerum impedimenta, diutius quam statueram sit prolata, quasi quodam fato evenit, ut ejus absolutio in ipsa tui faustissimi pontificatus initia incideret, ut debitum tibi quodammodo hoc opus et nomini dedicandum tuo reservatum fuisse videatur. Et cujusnam auspiciis convenientius quam tuis, qui nunc summum principatum in terris obtines, summus interpret summi poetæ prodiret in lucem? Accipe igitur has Eustathii doctissimas lucubrationes, quæ jamdiu a studiosis omnibus desideratæ, nunc demum auctoritate præsidioque tuo munitæ, ad communem eduntur utilitatem, ut jam nunc tibi quantum cuivis unquam alii Pontifici Maximo debere literæ incipiant, et a tanti operis editione, progressus polliceri sibi te principe audeant feliciores. Neque enim ulli dubium esse potest, quin literis bonisque artibus omnibus magna adjumenta sis præbiturus, qui tale semper specimen prudentiæ, justitiæ, liberalitatis, atque omnis doctrinæ edideris, ut omnia de te summa sperare possimus. Nec vero Eustathium tantum, sed Homerum etiam ipsum tibi dicamus, quippe qui cum olim sine suo hoc interprete, præsertim tam multis in locis depravatus, non optime intelligeretur, editus quidem fuerat ut legi, sed nondum plane editus ut intelligi posset. Sed quoniam sapientissimus poeta nondum imperitorum calumnias potuit effugere, non ab re futurum duximus, si quam meditati sumus earum confutationem subiungeremus. Et iis, quæ de Eustathio comperta habuimus, additis, memoriam tanti interpretis jam satis per se in aliquot sæcula propagatam, nos quoque pro viribus posteritati commendaremus.

DE HOMERO.

NON eram tam ignarus rerum quin existimarem nonnullos fore, qui me parum necessariam operam sumpturum putarent, si dignitatem Homeri poetæ defendendam susciperem, quasi vero ille defensione indigeret, ac non potius summa omnium laude dignissimus videretur, qui tantum opus condidisset tamque divinum, in quo

omnis sapientiæ divinæ et humanæ spectaculum poeticis picturis exornavit, visendumque mortalibus proposuit; sed cum fuerint quovis tempore multi, inter quos etiam, si diis placet, quosdam invenias qui se philosophos et dici et haberi volunt, qui usum hujus poetæ inutilem prorsus esse, ac moribus honestis detrimentum afferre contendunt, horum importunitate permotus ac potius coactus, causam tanti poetæ mihi etiam non deserendam putavi, ut eum quantum vires ingenii mei paterentur, ab injuriis contumeliisque istorum vindicarem, atque eminentissimum omnium qui unquam fuerunt poetam, contra eos qui tam acriter insurgunt, ut etiam ex omnibus ejiciendum civitatibus censeant, gravissimorum hominum auctoritate testimoniisque defenderem, et simul Eustathii doctissimis copiosissimisque interpretationibus proluderem, qui magnos rerum Græcarum thesauros depromens in medium prodit. Hic enim omnium philosophorum lucubrationes et sententias omnes, poetarum præconia, regum atque imperatorum testimonia, denique omnium scriptorum monumenta, quæcunque pertinere ad hujus poetæ enucleationem visa sunt, in unum quasi corpus redegit, idemque planissime declarat, hujus unius poetæ carminibus omnis cognitionis, virtutis, atque eloquentiæ summam contineri, quem illi tam insolenter exterminare nituntur, ut prodigiis refertum, ut bonis moribus perniciosum, quippe qui deorum iras, stupra, adulteria impudentius describat, pessimo adolescentium exemplo, qui quicquid nequam aut turpe commiserint, dis se suamque culpam magnis auctoribus tuerentur, atque hujus quidem sententiæ ducem Platonem in libris de Republica sibi constituunt, cujus verba quemadmodum et aliorum quoties opus fuerit, sua ipsorum lingua, quo plus fidei atque auctoritatis habeant, consulto exponentus. Ἄρ' οὖν ῥαδίως, inquit, οὕτω παρήσομεν τοὺς ἐπιτυχόντας ὑπὸ τῶν ἐπιτυχόντων μύθους πλασθέντας ἀκούειν τοὺς παῖδας, καὶ λαμβάνειν ἐν ταῖς ψυχαῖς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐναντίας δόξας ἐκείναις, ἃς ἐπειδὴν τελεθῶσιν ἔχειν οἰησόμεθα δεῖν αὐτούς; οὐδ' ὅπωςτιοῦν παρήσομεν. Quibus nos, ut multa argumenta quæ undique affluunt omittamus, gravissimam auctoritatem ipsiusmet Platonis opponimus, qui multis in locis hunc poetam mirifice commendavit, etenim cum non sit verisimile ut eundem is damnet, quem toties laudarit, nimirum alium ejus sensum fuisse atque adversarii interpretantur fatendum est. Loci enim Platonis laudes Homeri continentes, hi ex multis ferme sunt. Ἔοικε μὲν γὰρ τῶν

καλῶν ἀπάντων τούτων τῶν τραγικῶν πρῶτος διδάσκαλός τε καὶ ἡγεμὼν γενέσθαι. Cur igitur eum poetam quem tanquam inutilem isti vituperant e republica summovertet? quem magistrum, quem ducem optimorum poetarum esse testatus est? quos deorum et filios et interpretes esse luculentissimo testimonio confirmavit? Καὶ οἱ θεῶν παῖδες, inquit, καὶ προφῆται τῶν θεῶν γενόμενοι. Et in Lysi, et patres et duces sapientiæ poetas appellat, οὗτοι γὰρ ἡμῖν, αἶτ, ὥσπερ πατέρες τῆς σοφίας εἰσὶ καὶ ἡγεμόνες. In Ione vero quid prætermisit in quo divini poetæ majestatem asserere posset? quod unquam cumulativius præconium? quod luculentius testimonium expressit quam cum inquit? ἅμα δ' ἀναγκαῖον εἶναι ἐν τε ἄλλοις ποιηταῖς διατρίβειν πολλοῖς καὶ ἀγαθοῖς, καὶ δὴ καὶ μάλιστα ἐν Ὀμήρῳ τῷ ἀρίστῳ καὶ θειοτάτῳ τῶν ποιητῶν, καὶ τὴν τούτου διάνοιαν ἐκμανθάνειν μὴ μόνον τὰ ἔπη ζηλωτόν ἐστι. Optimum sane his verbis et maxime divinum poetarum, nec versus hujus tantum ediscendos, sed etiam sapientiæ recessus explorandos esse pronunciavit. Præterea in Theæteto cum plurimorum philosophorum nominibus enumeratis, fere justī exercitus instar fecisset, Homerum illis omnibus imperatorem præfecit, affirmans eum non posse non ridiculum haberi, qui de his quæ ab illis tradita essent dubitaret. Τίς οὖν ἂν, inquit, ἔτι πρὸς γε τοσοῦτον στρατόπεδον καὶ στρατηγὸν Ὀμηρον δύναιτο ἀμφισβητήσας μὴ οὐ καταγέλαστος γενέσθαι; Quid nunc dicemus? an secum Platonem ipsum pugnassemus? aut eum laudando qui vituperatione dignus esset, adulatorem? aut eum vituperando qui laudem mereretur, calumniatorem? aut certe modo hoc, modo illud dicentem, inconstantem et levem fuisse? nequaquam: neque quicquam tale de tanto viro dicendum, si consideremus quibus causis adductus, nonnullas Homeri aliorumque poetarum fabulas pueris non esse narrandas existimavit, deinde rationem et incredibilem utilitatem Homericæ sapientiæ philosophorum laudibus testatam intelligamus. Primum igitur mentem consiliumque Platonis de usu fabularum operæ precium est explicari, idque potissimum ex eo loco quem adversarii usurpant, et nos paulo ante adduximus, ex quo conjicere possumus consuetudinem pervulgatam Græcorum civitatibus priscis temporibus fuisse, ut jocos fabulis adolescentes, quod ea quæ gravius disserebantur illa ætas fastidiret, molliter placideque tractarent; et virtutis amorem ac recte vivendi præcepta, ipsorum animis fabellarum festivitate insinuarent. Hujus rei testem locupletissimum Strabonem in medium adducimus. Οἱ

παλαιοὶ φιλοσοφίαν τινα λέγουσι πρώτην τὴν ποιητικὴν εἰσάγουσαν, εἰς τὸν βίον ἡμᾶς ἐκ νέων, καὶ διδάσκουσαν ἥθη καὶ πάθη καὶ πράξεις μεθ' ἡδονῆς. οἱ δὲ ἡμέτεροι, καὶ μόνον ποιητὴν ἔφασαν εἶναι τὸν σοφόν, διὰ τοῦτο καὶ τοὺς παῖδας αἱ τῶν Ἑλλήνων πόλεις πρώτιστα διὰ τῆς ποιητικῆς παιδεύουσιν, οὐ ψυχαγωγίας χάριν δῆπουθεν ψιλῆς, ἀλλὰ καὶ σωφροσύνης. Huic sententiæ et Plutarchus auctor gravissimus subscripsit, in libro quo docuit, πῶς δεῖ τὸν νέον ποιημάτων ἀκούειν· ἡ ποίησις, inquit, τοὺς λόγους ἐκ φιλοσοφίας ἀναλαμβάνουσα μιγνυμένους πρὸς τὸ μυθῶδες, ἐλαφρὰν καὶ προσφιλῆ παρέχει τοῖς νέοις τὴν μάθησιν. Jam satis constat poetarum usum, cum a gravissimis philosophis, tum ab universis civitatibus comprobatum fuisse. Sed cum juvenes fabulis plurimum delectati, ad eas potissimum diverterent, quæ quamvis speciem haberent foeditatis, arcana tamen naturæ continebant, et penetrare in recessus sapientiæ cum non valerent, pravis imbuebantur opinionibus; hoc animadvertens Plato, qui rempublicam suam ad exemplum ejus quam perfectissimum humanis quidem ingeniis formari, sed representari non posse cognovisset, non omnes Homeri aliorumque poetarum fabulas pueris proponendas censuit, ne cum malos mores, tum falsam opinionem de diis imbiberent, quæ in adulta quoque et confirmata ætate a pietate justitiaque sæpenumero homines averteret, quod se deorum heroumque exemplis summam peccandi licentiam consequutos putarent: tenacius enim inhærescunt nec ferme tolli possunt opiniones, quæ rudibus annis acceptæ coaluerunt. Huc igitur totus tendit Plato, ne pravis opinionibus juvenes a teneris annis imbuantur. Præcipue vero majores fabulas (sic enim eas quæ de diis et heroibus sunt appellat) rejicit, ac tanto minus pueris audiendas putat quanto magis poeticæ sunt, quod cum plenæ sint ænigmatum, neque adolescentibus neque ulli imperitorum turbæ prodendæ sunt: qua de re, ipsa Platonis verba subjunximus. Τὰ δὲ δὴ τοῦ Κρόνου ἔργα καὶ πάθη ὑπὸ τοῦ νιέως, οὐδ' ἂν εἰ ἦν ἀληθῆ, ᾧμην δεῖν ῥαδίως οὕτω λεγέσθαι πρὸς ἀφρονάς τε καὶ νέους, ἀλλὰ μάλιστα μὲν σιγᾶσθαι. εἰ δὲ ἀνάγκη τις ἦν λέγειν, δι' ἀπορρήτων ἀκούειν ὡς ὀλιγίστους θυσασμένους οὐ χοῖρον, ἀλλὰ τι μέγα καὶ ἄπορον θῆμα, ὅτι ὅπως ἐλαχίστοις συνέβη ἀκοῦσαι. Hujus difficultatis causam adducit in secundo Alcibiade. Ἔστι δὲ, inquit, φύσει ποιητικὴ ἡ σύμπασα αἰνιγματώδης, καὶ οὐ τοῦ προστυχόντος ἀνδρὸς γνωρίσαι. Quin etiam non solum non pueris, sed ne viris quidem nisi prudentibus et sapientiæ studiosis tractare hujusmodi fabulas licere

censuit. οὐ δὲ τοὺς ἀμύητους, αἰτ, σοφίας, Ὀμηρικοῖς ἐμπίπτειν ποιήμασιν, ἵνα μὴ μύθους οἰήσαιντο γράφειν τὸν ἥρωα. Postremo monendi sunt adversarii ne tam acerbe nomen poetarum insectentur, quorum et si plerique veram religionem non agnoverunt, pietatem tamen, justitiam, temperantiam, frugalitatemque omnem coluerunt: qua in re in primis Homerus omnium maxime prædicandus est, qui justitiæ divinæ et humanæ vim ac naturam diligentia incredibili celebravit. Quod si quid petulantius dictum apparet in fabulis, explorent quæ sub earum latent involucris, et mentem, non verba, introspeciant. In quo genere habent vel maximæ auctoritatis exemplum in sacris nostræ religionis literis, ubi multa passim leguntur, quorum verba specie quadam sensum ostendunt imperitis eum, qui scriptoris optimæ plane menti non respondeat, in quo temeritas imperitorum periclitata, nonnumquam in varios gravesque errores delaberetur, nisi gravissimorum theologorum doctrina succurreret. Ita hic noster poeta tametsi nonnumquam videtur aut absurda aut inutilia confingere, sub eo tamen integumento deorum justitiam naturamque perfectissimam semper asseruit; etenim cum extra fabulas, pietatem, cultum deorum, justitiam, temperantiam semper summis laudibus efferat, necesse est fateri, etiam in fabulis idem sensisse quod in reliquis partibus maxime prædicarit, ut in omnibus locis quamcumque rationem scribendi secutus sit, sibi ipse constare videatur. Cui rei confirmandæ magno nobis adjumento est idem Plato, idem inquam ille cujus adversarii auctoritate nituntur, qui cum propter religionis studium divini nomen meruerit, numquam in iis disputationibus quas de natura deorum et religione instituit, ab Homero dissentit. Sed quid dissentit, dico? immo vero cum eo numquam non mire consentit, ipso in primis asseverante Proclo, qui omnia fere quæ ab Homero potissimum fabulose dicta sunt, physicis gravissimisque rationibus accuratissime exponens, cum Platoniciis sententiis aptissime cohærere demonstrat. Cujus rei disputationem, quoniam fusior est quam ut paucis perstringi possit, mihi prætermittendam duxi. Sed quæret aliquis quæ tandem sit causa hujus poeticæ obscuritatis, aut quid ex ea utilitatis existat. Cur enim non potius aperte ea quæ vera essent atque utilia disserere maluerunt, quam oblata difficultate intelligendi, homines a studio sapientiæ deterrere? hoc nimirum ea ratione fecerunt, ne si nimium in apertum tam veneranda et preciosa arcana

proferrent, imperitisque ac profanis auribus proderent ipsa sui facilitate negligerentur: ita fabularum involucris hoc consecuti sunt, ut et hi qui sapientiam quærerent, eam invenirent, nec sanctissimum ejus nomen conculcaretur ab iis qui porcum, quod aiunt, sacrificarent, sed cum illius amatoribus et viris prudentibus summa cum voluptate ac veneratione communicaretur. Nam cum intelligerent, homines poeticis numeris et fabularum figmentis delectari, contra vero gravitatem ac nudam et simplicem rerum veritatem minus multis probari, iccirco suis illecebris eorum animos allicientes, miram cognoscendi quæ delitescerent cupiditatem injiciebant: qui cum virtutes occultas subesse suspicarentur, paulatim desiderio rei cognoscendæ incitati, ad veram perfectamque doctrinam investigandam atque eliciendam studium animumque applicabant; quare non immerito a Plutarcho dictum est:—Εἰ δὲ δι' αἰνιγμάτων καὶ μυθικῶν λόγων τινῶν ἐμφαίνεται τὰ νοήματα, οὐ χρὴ παράδοξον ἡγεῖσθαι, τοῦτο γὰρ αἴτιον ποιητικῆς καὶ τῶν ἀρχαίων ἦθος, ὅπως οἱ μὲν φιλομαθοῦντες, μετὰ τινος εὐμουσίας ψυχαγωγούμενοι, ῥᾶον ζητῶσί τε καὶ εὐρίσκωσι τὴν ἀλήθειαν. οἱ δὲ ἀμαθεῖς, μὴ καταφρονῶσι τούτων ὧν οὐ δύνανται συνιέναι, καὶ γὰρ ἔστι πως τὸ μὲν δι' ὑπονοίας σημαινόμενον, ἀγαστόν· τὸ δὲ φανερώς λεγόμενον, εὐτελές. In eandem fere sententiam inquit Simplicius, τῶν γὰρ παλαιότερων νομιζόντων μὴ δεῖν καὶ τοῖς σκντοτόμοις τὴν ἐαυτῶν σοφίαν προτιθέναι εἰς πάρεργον ἀντίληψιν διὰ τὴν προφαινομένην σαφήνειαν, οἱ μὲν μύθοις, οἱ δὲ συμβόλοις αὐτὴν ἀπέκρυψαν, ὥς τοῖς παραπετάσμασι τὰ ἀπορρήτοτερα τῶν ἱερῶν. His de causis Parmenides, Empedocles, Zoroastres, Democritus, Orpheus, Hesiodus, et alii quamplurimi sapientiam et præcepta recte honesteque vivendi versibus fabulisque tradidere. Quorum omnium quam luculentissime Homerus universam philosophiam carminibus explicavit, in quibus potissimum corporis robur et animi præstantiam hominibus cognoscendam per exempla proposuit, eas itaque res duabus diversis personis convenienter ascripsit, in Iliade Achilli alteram, alteram Ulyssi in Odyssea, quod Plutarchus paucis his verbis indicavit. Διὰ μὲν τῆς Ἰλιάδος, inquit, ἀνδρίαν σώματος, διὰ δὲ τῆς Ὀδυσσείας, ψυχῆς γενναιότητα παριστᾷ. Quæ quo clarius elucerent, non pueros aut fœminas ad id ostendendum, sed viros summæ fortitudinis et prudentiæ sibi delegit. Cum autem ad demonstrandas animi et corporis vires, non mercatura nec agricultura aut alia hujusmodi ars omni ex parte apposita sit, quoniam his non ea periculorum moles

objicitur, qua vera demonstrari fortitudo possit, sed res tantum militaris, quod maximum omnium in rebus humanis esse censetur, bellum sibi inter Trojanos et Græcos in argumentum philosophiæ totius explicandæ suscepit, quo regnum florentissimum et amplissimæ sunt opes maximis Græcorum classibus et copiis eversæ. Sed cum virtutis præstantia non exiguo temporis spacio plene cognoscatur, iccirco bellum in decimum annum produxit. Quæ omnia graviter sane prudenterque expendens Horatius de Homero ait:

Qui quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,
Plenius ac melius Chrysippo et Crantore dicit.

Quin etiam Plutarchus in libro quo docet, πῶς δεῖ τὸν νέον ποιημάτων ἀκούειν, utilitatem maximam vel ex iis fabulis elici scribit, quæ vitio dantur et culpæ; παρὰ δὲ Ὁμήρῳ, inquit, σιωπώμενόν ἐστι τὸ τοιοῦτον γένος τῆς διδασκαλίας, ἔχον δὲ ἀναθεώρησιν ὠφέλιμον ἐπὶ τῶν διαβεβλημένων μάλιστα μύθων. Et in libro περὶ μουσικῆς, docet non solum musicam oblectationem sed etiam reconditos sensus Homericis versibus contineri. Καί μοι μηδεὶς, inquit, ὑπολαβέτω, ὅτι πρὸς τέρψιν μόνον χρησίμην ᾤηθη μουσικὴν Ὁμηρος διὰ τούτων, ἀλλὰ γὰρ βαθύτερός ἐστι νοῦς ἐγκεκρυμμένος τοῖς ἔπεσι. Extat Dionis Chrysostomi gravissimum testimonium, quo tantum opus, tam altum, tam magnificum, tam suave, sine divina ope negat confici potuisse. Ἀτεχνῶς γάρ, inquit, οὐκ ἄνευ θείας τύχης, οὐδ' ἄνευ Μουσῶν τε καὶ Ἀπόλλωνος ἐπιπνοίας ἦν δυνατόν οὕτως ὑψηλὴν καὶ μεγαλοπρεπὴ καὶ προσέτι ἡδεῖαν γενέσθαι ποίησιν. Democritus item philosophus magnæ auctoritatis eodem Dione referente, hæc in admirationem hujus poetæ prædicabat: Ὁμηρος φύσεως λαχὼν θεαζούσης, ἐπέων κόσμον ἐτεκτὴνματο παντοίων, ὥς οὐκ ἐνὸν ἄνευ θείας καὶ δαιμονίας φύσεως οὕτω σοφὰ καὶ καλὰ ἔπη ἐργάσασθαι. Illud vero præter cætera maxime memoratu dignum existimandum est, quod idem Plutarchus de Homero scribit his verbis. Ὁ δὲ θεωρητικὸς λόγος ὁ περιέχων τὰ καλούμενα θεωρήματα, ἅπερ ἐστὶ γνῶσις τῆς ἀληθείας γενομένη μετὰ τέχνης. ἀφ' ᾧ ἐστὶ τὴν φύσιν τῶν ὄντων θείων, τὸ καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων κατανοεῖν, καὶ τὰς περὶ τὸ ἦθος ἀρετὰς καὶ κακίας διαιρεῖν, καὶ εἴ τιτι τέχνῃ λογικῇ μετέρχεσθαι τὴν ἀλήθειαν προσήκει μαρθάνειν· ταῦτα δὲ μετεχειρίσαντο οἱ ἐν φιλοσοφίᾳ διατρίψαντες, ἧς ἔτι μέρη τὸ φυσικὸν καὶ ἠθικὸν καὶ διαλεκτικόν· ἐν δὲ πᾶσι τούτοις τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ σπέρματα ἐνδιδόντα Ὁμηρον εἰ καταμάθοιμεν, πῶς οὐκ ἂν εἴη πρὸ πάντων θαυμάζεσθαι ἄξιος; Quare non immerito

Dionysius Halicarna[s]seus, vir singulari doctrina et iudicio, hunc poetam omnis doctrinae et eloquentiae fontem appellat. Κορυφή μὲν οὖν ἀπάντων, αἶτ, καὶ σκοπός, ἐξ οὐπερ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα καὶ πᾶσαι κρήναι, δικαίως ἂν Ὅμηρος λέγοιτο, πᾶς γὰρ αὐτοῦ τόπος οὐ τις ἂν ἀψηται, ταῖς τε ἀνστηραῖς καὶ ταῖς γλαφυραῖς ἀρμονίαις εἰς ἄκρον διαπεποικίλται. Non est negligendum nobis Quintiliani gravissimum iudicium, qui post multas et divinas laudes, hæc de Homero pronuntiavit: Quid in verbis, sententiis, dispositione totius operis? nonne humani ingenii modum excedit? ut magni sit viri virtutes ejus non æmulari, quod fieri non potest, sed intellectu sequi. Verum hic omnes sine dubio et in omni genere eloquentiae procul a se reliquit. At Cicero, qua fuit ingenii alacritate, traditum est, inquit, etiam Homerum cæcum fuisse, at ejus picturam non poesim videmus; quæ regio? quæ ora? qui locus Græciæ? quæ species formæ? qui motus hominum? qui ferarum non ita expictus est, ut quæ ipse non viderit, nos ut videremus effecerit? Alexander Macedo rei militaris viaticum hunc poetam appellabat, hunc pulvinari subjectum tenebat, hunc scrinio Darii regis auro gemisque præfulgente servabat. Achillem hujus præconio fortunatum esse testatus est, eique adeo studiose incubuit, ut totum plane ad verbum edidicerit, et nunc poetam summum virtutis præconem, nunc regium appellare consueverit. Quid vero ejus præceptor ille omnis naturæ indagator Aristoteles? quæ quantaque de hujus poetæ laudibus profert? quem alibi quidem θεσπέσιον appellat, alibi vero, πρὸς γε τούτοις, inquit, λέξει καὶ διανοίᾳ πάντας ὑπερβέβληκε. Item alibi, καὶ οὐδὲν ἄηθες ἀλλ' ἔχον ἦθος· nihil non in eo moratum, nihil non summo ingenio confictum esse testatur: non ignorabat scilicet acerrimo vir iudicio, subesse fabulis ea quæ ad philosophum non ad adolescentulum pertinerent; nec poeticæ laude solum, sed multarum etiam rerum commendatione extulit. Ὅμηρος δέ γε, inquit, ἅλλα τε πολλὰ ἄξιος ἐπαινέσθαι, καὶ δὴ καὶ ὅτι μόνος τῶν ποιητῶν οὐκ ἀγνοεῖ ὃ δεῖ ποιεῖν αὐτόν. Socrates quoque ille philosophorum parens ita se ei totum addixit, ut Homeri discipulus a Dione Chrisostomo fuisse dicatur. Illud etiam summam affert admirationem, quod ab eodem Dione traditum est, apud Indos Homeri carmina decantari consuevisse. Καὶ παρ' Ἰνδοῖς, inquit, ᾄδεσθαί φασι τὴν Ὁμήρου ποίησιν, μεταλαβόντων αὐτόν εἰς τὴν σφετέραν διάλεκτόν τε καὶ φωνήν. ὥστε καὶ Ἰνδοὶ, τῶν μὲν ἄστρων

τῶν παρ' ἡμῖν πολλῶν εἰσιν ἀθέατοι, τὰς γὰρ ἄρκτους οὐ φαίνεσθαι παρ' αὐτοῖς, τῶν δὲ Πριάμου παθημάτων, καὶ τῶν Ἀνδρομάχης καὶ Ἑκάβης θρήνων καὶ ὀδυρμῶν, καὶ τῆς Ἀχιλλέως τε καὶ Ἑκτορος ἀνδρίας, οὐκ ἀπείρως ἔχουσι· τοσοῦτον ἴσχυσεν ἐνὸς ἀνδρὸς μουσική. Solus enim Homerus magnitudine sui nominis, per tot linguarum discordes voces atque gentes, tot locorum intervallis dissitas, viam sibi usque ad extremas nationes patefecit. Sed quid plura? nonne gravissimi Christianæ religionis auctores, immortalitate dignissimas Homeri laudes oratione sua sibi exornandas censuerunt? sic enim de eo magnus ille Basilius; *πάσα μὲν ἡ ποίησις τῷ Ὀμήρῳ ἀρετῆς ἐστὶν ἔπαινος, καὶ πάντα αὐτῷ πρὸς τοῦτο φέρει ὃ τι μὴ πάρεργον.* Et Gregorius Nazianzenus *κλεινὸν Ὅμηρον* appellat. Itaque nemini mirum videri debet, nullum esse magni nominis vel Græcum vel Latinum scriptorem, qui vel maximum philosophum, clarissimum poetam, eloquentiæ parentem, inventionum originem, naturæ conscium, ingeniorum fontem, vitæ magistrum, *θεσπέσιον* atque *ιεροφάντην*, et sine exemplo maximum, Homerum esse non prædicarit. Quibus de causis philosophi fere omnes incredibilem hujus sapientiam admirati, operam dederunt pro se quisque, ut commentariis in eum conscriptis, difficilia explicarent, ambigua dijudicarent, occulta atque involuta aperirent, e quibus amplius septuaginta commemorare possim; sed ne forte curiosior videar, eos tantum nominabo, qui suis vigiliis divina Homeri poemata præ cæteris maxime illustrarunt. Crates Thebanus, qui propter studium interpretationesque in hunc poetam, Homericum cognomen invenit; Zeno Citicus, qui quæstionum Homericarum libros, et commentationes in utrumque opus et Margitem reliquit; Heraclides Ponticus, Platonis auditor; Aratus Sicyonius; Maximus Tyrius; Porphyrius; Panætius; et Syrianus. Quinetiam Aristoteles ambiguitatum Homericarum libris sex editis, testatus est quanti faceret hunc poetam. Accesserunt reges clarissimi, Ptolemæus secundus, Ægyptiorum rex, cognomento *Εὐεργέτης*. Item alter Ptolemæus, Aristonis filius, qui libros amplius quinquaginta in Homerum edidit. Atque inter hos, Aristarchus celeberrimus grammaticus idemque doctissimus plurimum elaboravit. Hactenus Homerus qualis quantusque sit, quantaque ex eo capiatur utilitas, quos laudatores habuerit, exposuimus. Quæ omnia paulo fortasse copiosius disputata, eo pertinent, ut sciant adversarii quem poetam, quem philosophum ausi sint vanis contumeliis insectari, atque eo

amplius, qualem quantumque Eustathium esse oportuerit qui divinum hunc poetam tam erudite ac feliciter, seu potius divinitus fuerit interpretatus.

DE EUSTATHIO.

FUIT Eustathius proximis superioribus sæculis omnium eruditorum consentiente iudicio, philosophus longe doctissimus, qui cum animadverteret majorem partem eorum qui Homerum interpretati fuissent, injuria temporum periisse, ne cæterorum lucubrationes quæ extabant omnino interirent, arduum sane negotium multorum annorum et maximi laboris opus consummavit; nam et interpretationes aliorum in unum corpus redegit, et quam plurima quæ ipse excogitasset addidit. In quo vel maxime illud præstitit, ut non solum adulta ætate viri, sed etiam adolescentes sine periculo pravæ opinionones imbibendi, plenam consequerentur vitiorum virtutumque noticiam. Etenim interpres doctissimus, philosophus acutissimus, theologus religiosissimus, sensus abditos eruit, speciem omnem deformitatis abstergit, arcana sapientiæ ac pietatis aperit, in primisque id agit ne quam totius philosophiæ partem artificiis poeticis occultatam ignoremus. Incredibile est memoratu, quantas opes Græciæ eloquentiæ quantos thesauros omnium disciplinarum depromat; ignotas enim fabulas, earumque origines altius repetitas describit, rerum gestarum historias jam prope vetustate obrutas ac pene deletas, in hominum memoriam revocat. Homericæ orationis vim admirabilem ita explicat atque enucleat ut in iis omnibus quæ ad summum poetarum interpretem pertinent nullam cuiquam amplius laudem reliquisse videatur. Hujus quanta doctrina sit, quam late pateat eruditio, ex ipso etiam indice omnibus estimare in promptu est, qui ut major ad omnes facilius maneret utilitas, data est opera ut a doctissimo viro Matthæo Devario copiosissime conscriberetur. In quem is non solum res omnes precipue memoratu dignas contulit, sed et minima quæque totumque pene Eustathium in seriem ordinemque concinne distributum, sub unum quasi aspectum oculorum subjecit. Floruit Eustathius sub Andronico Imperatore, Alexandro III. Lucio item III. Rom. Pontificibus, anno a Christo nato circiter MCLXXX. Patria ei fuit Constantinopolis. Hujus doctrinæ admiratione ductus Andronicus eum oratoribus

præesse voluit, deinde supplicum libellorum ministerio præfecit, quibus muneribus ita functus est, ut industriæ summæque probitatis commendatione, ecclesiæ Thessalonicensis Archiepiscopus crearetur. Ex cujus administratione quicquid dabatur otii, id totum in bonas literas conferens, has *παρεκβολάς*, ut ipse appellat, in Homeri Iliadem et Odysseam eruditissimas composuit. Præterea explanationes multarum rerum refertissimas, in Dionysii Afri *περιήγησιν* ad Joannem Ducam Andronici imperatoris filium conscripsit, quæ quidem omnia ad nostra tempora pervenerunt. Historiam item amatoriam *καθ' ὕμνῃν καὶ ὕμνῳ* et interpretationem in *Βατραχομυομαχίαν* conscriptam ab eodem nonnulli tradunt. Hujus etiam libellus *περὶ διαλέκτων* circumfertur. Sed lucubrationes in Homerum injuria temporum ad eam jam paucitatem exemplarium redegerat, ut non multum abessent a periculo interitus, cum duo tantum, de quibus nos compertum haberemus, superessent, quorum alterum sane emendatius ac perfectius in bibliotheca Nicolai Rodulphi cardinalis spectatæ probitatis et doctrinæ, quocum ego annos multos familiarissime fui, una cum cæteris ejus generis scriptoribus Græcis quamplurimis summa cura ac diligentia asservabatur, quos vir ille amplissimus ac munificentissimus, atque bonarum literarum literatorumque omnium amator, fautor, adjutor, ingenti precio summoque studio undecumque comparaverat. Hic ergo cum semper id spectasset quibus rationibus bonarum literarum studiosis commodaret, exemplar Eustathii libentissime tradidit. Nec huic operi defecit et ipse de literis optime meritus Marcellus Cervinus Cardinalis, vir integerrimus atque innocentissimus, qui cum multiplici literarum cognitione excellat, omnisque sapientiæ et doctrinæ admirator et studiosus semper fuerit, tum jamdiu in eam curam præcipue incumbit, et libros veterum aut jam situ ac vetustate corruptos instauret, aut propter exemplarium paucitatem periclitantes coemat undique, et ad publicam hominum utilitatem in Vaticana bibliotheca, quæ ejus curæ commissa est, servandos curet. Is etiam ut hæc Eustathii monumenta in lucem prodirent, non solum studio et auctoritate, sed etiam pecunia editionem operis adjuvit. Necque suam hac in parte liberalitatem desiderari passus est Bernardinus Maffeus Cardinalis, vir singulari cum doctrina tum probitate. Quantum vero ego in hoc ipso opere modo publice in Romana Gymnasio, modo intra privatos parietes desudaverim, quamque

multos et graves labores exhauserim, iis omnibus, qui non Eustathio solum, sed Homero etiam ipso jam emendatissimo utentur, judicandum relinquo. Reliquum, est ut Græcarum literarum studiosissimi quique, maximos hosce Græcæ linguæ atque eruditionis auctores, nostrasque cum illis vigilias, non assiduo tantum studio, sed grati etiam animi benevolentia prosequantur.

DIO, CHRYSOSTOMOS, Prusensis, Philosophus Stoicus. Orationes LXXX. Græcè. Apposita est in extremo libro varietas lectionum, cum orationum indice, accurante FEDERICO TURRISANO, et ejusdem Epistolâ ad RODOLPHUM PIUM CARPENSEM. Venetiis, apud Federicum Turrisanum, sine anno sed c. 1551. Octavo.

Editio integra prima. Char. Gr. Foll. 451, et in calce alia 5 ff. lectionum varietatem continentia, in cujus fine registrum habetur.

FEDERICUS TURRISANUS RODOLPHO PIO CARPENSI, Cardinali Illustrissimo,
s. d.

QUOD amplissimum semper extitit in vestra familia nomen, Rodulphe Cardinalis integerrime atque religiosissime, tantaque dignitas excelluit patrum ac majorum vestrorum gravissimorum atque doctissimorum hominum, ut quot singuli viri ex ea familia vixerint, tot singularia decora tum belli, tum pacis, tot firmissima præsidia virtutum omniumque bonarum artium vixisse omnes testentur, omnisque superior memoria atque ætas nostra ab atavis avisque omnes memoriter repetens usque ad clarissimum principem patrum tuum Albertum columnen familiæ, lumenque totius Italiæ, patremque tuum Leonellum, virum amplissimum, et illustrissimum, teque una secum habeat vos omnes colatque tanquam numina præsentia, appelletque, neque injuria, quos Græci dicunt *ἥρωας καὶ δαίμονας ἐπιχθονίους τῶν ἀνθρώπων ἐνεργέτας, μακαρίως τε καὶ εὐδαιμόνως μετ' ἀθανάτοισι θεοῖσι διάγοντας οἷς σφισιν οἶνοχοεῖ νέκταρ καλλίσφυρος Ἡβη*. Ob hasce causas omnes, cum in mea memoria penitus adhuc insideant, quæ pater meus Andreas vir optimus, neque inter alios postremus, qui imprimendis libris tam Græcis quam Latinis de re literaria semper bene meritus sit, omni suo sermone commemorare semper solitus erat de sua erga vos omnes mirifica bene-

volentia atque observantia, brevi effectum est, in perpetuum ut colerem toto pectore domum vestram, quæ fautrix adjutrixque semper fuisset nobis in re literaria; Aldumque in primis affinem nostrum doctissimum atque eruditissimum virum omnibus opibus studiisque complexa esset, nequid sibi deesset ad hujusmodi imprimendi munus. Non possum cum vestra, inquam, in nos tot beneficia mecum ipse animo reputo, non esse et ipsorum memoriæ gratissimus, quibus caremus; et tui studiosissimus et amantissimus quem præsentem videmus; quem unum nunc ex tanta familia ætas nostra tulit, in quo conspicitur quædam vis, quædam dignitas, divinaque virtus, quæ tibi conciliat oculos omnium, animosque devincit amorē atque observantia pene incredibili. Quapropter cum minime possim delere ex animo nisi cum summo scelere nomen vestrum, institui facere id, quod hæreditarium accepi a patre meo optimo, ut nunc primum typis nostris impressus prodeat jam in lucem Dion Chrysostomus, Græcus orator insignisque philosophus, nomini ac potius numini dicatus tuo, qui cum diu latuerit abditus tenebris, nunc primum apparere incipiens augebit communem omnium studiosorum utilitatem, tantoque uberiores ac jucundiores ex eo fructus percipiemus, quanto serius ipsum cognovimus; et quoniam arbitror fore, ut ipsius legendis orationibus teneare summa cum jucunditate, quod præ se ferant quoddam elegans καὶ ὅλως ἀττικὸν dicendi genus, rerumque doctrinam pene singularem; confido ob id quod gratissimum tibi futurum cum etiam ob rationem dicendi qua tu excellis plurimum, tum ob studium Græcæ Latinæque philosophiæ adeo vehemens, ut nulla res pene jam alia sit in qua magis acquiescant omnes labores ingenii tui. Habitabit igitur apud te primum patronum suum Dion Chrysostomus, et sæpissime te admonebit, nos omnia facere semperque fecisse, ut in te ac majores tuos quam gratissimi cognosceremur, minus tamen semper fecisse ac facere quam debemus. Vale.

ÆLIANUS, TACTICUS, natione Græcus. De Militaribus ordinibus instituendis more Græcorum liber, a FRANCISCO ROBORTELLO, Utinensi. Nunc primum Græcè editus multisque imaginibus et picturis ab eodem illustratus. Cum ejusdem ROBORTELLI Versione Latinâ, ac duplici Præfatione, cum registro. Quarto. Impressum Venetiis, apud Andream et Jacobum Spinellos, mense Julii, 1552.

Illustri ac Nobilissimo Viro MARIO SAVORNIANO Foroivliensi, Patricio Veneto, Bellogradensium et Osopensium Comiti amplissimo.

FRANCISCUS ROBORTELLUS, Utinensis, s. d.

ANTEQUAM Patavium irem, æstivo hoc tempore pomeridianas horas, dum se calor frangeret, omnes consumpsi in Aeliani libello hoc legendo, emendando, atque figuris additis, quibus omnia exprimerentur, illustrando, quod percommode accidit; cum enim præter illum meum manuscriptum, quem jamdiu habebam, hic quoque in bibliotheca Divi Marci duo alia essem nactus satis vetusta exemplaria, quamprimum simul collatis omnibus, et meo judicio selectis, si qua varietas erat, lectionibus, ut ederentur curavi; ægre enim ferebam homines elegantes, ac doctos, qui militandi artem discere cupiunt, qua olim Græci, Asiæque totius populi usi fuerunt, tamdiu carere politissimo hoc Aeliani libello, in quo omnia illius artis vocabula explicantur, omnis ratio instruendarum copiarum, tum pedestrium, tum equestrium demonstratur, omnes præceptiones ad imperandum militibus, dum in acie collocati sunt aptæ traduntur. Sed si uti sese habebat descriptus in vetustis exemplaribus fuisset a me editus, non putabam me satis eorum gratiam posse promereri; dedi igitur operam, ut meo ingenio multas figurationes, et distributiones suis locis collocarem, quæ vel nolentes ad legendum invitare, ac trahere possunt, quod statim intueantur, qualia sint illa, quæ ab Aeliano traduntur; est enim omne scriptorum genus, quod descriptionibus et figurationibus artem aliquam egentem tradit, per se difficile et obscurum, si descriptiones non apponantur; poterit igitur videri libellus hic veluti quibusdam meis commentariis illustratus; tibi vero præstantissime Mari, qui artis militandi veterum tum Græcorum, tum Romanorum peritissimus es, Græcasque literas optime calles, totum hoc meum opus debebatur, tu enim, qui nosti quantam utilitatem nostratibus homi-

nibus afferre possit, efficere poteris, ut commendatissimus ac expectatissimus omnibus sit. Quis enim, si a te audierit laudari, ipsum non plurimi faciet, cum sciat tibi uni, quæ ad hanc artem bellicam spectant, ex veterum scriptis eruta magis esse cognita, quam unicuique suum nomen. Sæpe quidem tu me audisti dicentem, quod apud omnes quotidie, et libenter, et vere prædicare soleo, unum te illum esse, qui ex lectione historicorum uberrimum fructum cæperis, nec frustra, sicuti multi, legeris. Ac sane dignissimum hoc erat Savornianæ familiæ nobilitate, dignissimum fortissimo viro patre tuo Hieronymo, qui periculosis temporibus dum illud durum, et asperimis odiis concitatum adversus rempublicam Venetam a summis regibus et principibus bellum gereretur, tam præclaram patriæ operam navavit suam, ut et Reipublicæ Venetæ, et suis semper carissimus vixerit, magnamque nominis sui laudem sit consecutus, quæ nunquam est interitura; dignissimum vero teipso, et consentaneum virtuti tuæ, ut ea artis cognitione excelleres, quæ omnium præstantissima, et utilissima censetur; cum enim ita comparatum sit, ut naturali quodam odio semper reges adversus reges, et hi rursus adversus Respublicas, et hæ quoque inter se bellum suscipiant, neque perpetuo ocio frui possint, sed novos semper tumultus cieant, aut imperandi cupiditate adducti, aut veteris alicujus injuriæ ulciscendæ gratia, etsi aliquando justa est causa belli gerendi, illa plane, quam demonstrat Aristoteles libro Politicorum primo, si quando ii, quos natura eo ingenio effinxit, ut servire potius debeant, quam imperare, suæ conditionis obliiti adversus præstantiores, quos ad imperandum aptos natura eadem procreavit, insurgant, patet arte hac militandi nihil esse utilius. Et quamvis nostra hac ætate omnes omnium rerum conficiendarum vigeant artes, in primisque bellica disciplina ita floreat, ut non admodum veterum bellandi rationem aliquis requirat, jucundissimum tamen est nostratia cum vetustis conferre, et utilissimum, cum ad illorum normam omnia fueris dimensus, videre an aliquid apud illos sit, quo nostri adhuc non fuerint usi propter ignorance[m] disciplinæ illius, atque ea ratione nostram artem tum corrigendo meliorem, tum addendo perfectiorem reddere, cum præsertim nullus tam exercitatus esse possit, cui omnia sine monitore venire in mentem possint, eaque in primis de causa ex lectione antiquorum hæc paretur utilitas, ut quæ ab ejus ætatis fortissimis viris excogitata, ac gesta fuerunt, aut ad hostem fallendum, et in in-

sidas deducendum, aut ad suos liberandos, aut ad urbes expugnandas, aut milites deligendos, et aciem instruendam nobis proposita ad imitandum sint. Hæc a me necesse fuit ut dicerentur adversus nonnullos, qui sprete omni antiquorum disciplina satis se suo ingenio fultos putant ad omnia quamlibet maxima negocia belli sustinenda; sed nimirum non tam hos refellendos, quam contemnendos puto. Nec tu id ignoras, qui scis, quam multis instructa debeat esse rebus militaris scientia, quas si enumerare velim, vereor ne longior sim; sicut igitur eorum non probo sententiam, qui in Duce exercitus nimis multarum rerum cognitionem requirunt, sic eos non sequor, qui omnis prorsus disciplinæ, quæ literis contineatur, rudem imperatorem esse oportere affirmant, satisque esse, si et corpus laboribus obduraverit, et in acie stare didicerit, atque, sicuti viros decet animosos, sese morti acriter obtulerit. Nam si hæc vera sunt, quorsum spectabant libri a fortissimo rege Pyrrho, et a Cineæ ejus familiari scripti? fuerit sane inanis omnis illorum disciplina. Quid? quod C. Marius non miles modo, sed et discipulus fuisse dicitur P. Africani: Pompeius etiam nonne extrema pueritia miles esse coepit summi Imperatoris, a quo postea Magnus est appellatus? Atqui dicant illi fortasse, requirere se hunc discendi modum, qui sine literis, consuetudine tantum quadam constat; Esto ut lubet, nam si literis mandata non est disciplina, recte potest aliquis magistro uti viro aliquo eximio, ad cujus vocem, et imitationem seipsum effingat et instituat. Si descripta est, potest ex libro desumi, et nihilominus etiam a vivente aliquo mortalium, ad cujus imitationem, et normam se aliquis exerceat, disci; quamvis ille non doceat. Quis enim credat, aut Syllam Pompeio, aut Fabium Maximum Catoni, aut P. Africanum Mario præceptiones dedisse, sicuti solent, qui artem aliquam profitentur? Spectantes illi discebant, et observantes, quæ a prudentissimis Imperatoribus fiebant: atque hæc erat illorum omnis disciplina. Jam vero si ars illa propter vetustatem desierit esse in usu, et novum quoddam genus militandi fuerit inventum, quid vetat, quo minus antiquorum illam artem, quæ literarum monumentis servatur, discamus, et cum nostra hac conferamus, seligentes ea, quæ nobis conducere posse existimabimus? Histrionum, et saltatorum olim ars non erat literis tradita; instituebantur igitur a chorodidascalis (sic enim eos Athenienses vocabant); sed fac non esse chorodidascalos, ipsimet intuentes actores, et saltatores, ac

observantes singulas corporis motiones pro rerum natura, seipsos ea ratione instituebant. Jam vero literis est postea tradita, et chorodidascali etiam erant, qui se docere eam artem profitebantur; commodius igitur disci poterat. Sed fac fuisse immutatam saltandi rationem illam veterum, legendum omnino illorum libri, ut ea, quæ olim in usu fuit disciplina, cum ea quæ apud nos viget, conferri possit. Atque, ut, quod initio propositum erat, concludam, non debet alienus esse a literis, et disciplinis nonnullis, quæ Romanorum et Græcorum scriptis continentur, qui rem militarem discere vult, nec tamen velim, ut qui hanc militandi artem profitetur, jureconsultorum formulas ediscat, aut dialecticorum ceratinas, et griphos; disjuncta enim hæc sunt; at Mathematicorum disciplina aliqua ex parte; at Architectorum scientia, quæ iisdem fundamentis nititur; at historiarum narratio, præsertim quæ rem bellicam, et castrensem attingunt, multaque ejusmodi plane necessaria, et maxime conjuncta cum rei militaris scientia. Verum tu hæc optime nosti, imo nullus melius te novit, qui hæc tum veteres authores legens, tum multo usu in castris versans didicisti. Vale. Venetiis, Idibus Julii, M.D.LII.

AELIANI de militaribus ordinibus instituendis more Græcorum Liber à FRANCISCO ROBORELLO, Utinensi. In Latinum sermonem versus, et ab eodem picturis quamplurimis illustratus. Cum privilegio. Venetiis, M.D.LII.

Nobilissimo, Magnanimoque Viro, ANTONIO SERGIO, Polæ equitum ductori fortissimo apud Insubrum Præsidem.

FRANCISCUS ROBORELLUS, Utinensis, s. d.

PUTO me tibi non parum admirationis allaturum, si ego nunc me eum esse profiterer, qui cum non modo nunquam militaverim, sed ne castra quidem viderim, de castrensi, ac militari disciplina aliquid scribere auderem ad te præstantissimum, ac fortissimum virum, qui tam multos annos insignium virorum commilito fuisti, et rem bellicam tam strenue ac scienter administrasti, nuncque, dum periculosum, et durissimum bellum geritur, administras auspiciis clarissimi ac fortissimi Insubrum Præsidis, atque ita administras, ut cum omnium consiliorum illius particeps sis, plurimum etiam tibi ob singularem prudentiam, et virtutem bellicam tum in

decernendo, tum in exequendo tribuat. Sed cum non præceptiones quidem ullas tanquam peritus artis bellicæ tradiderim, verum Æliani librum de ratione instruendæ aciei tum pedestris, tum equestris, more Macedonum, ac Græcorum omnium, qui olim rei militaris virtute et scientia tantum laudis sibi peperere, quem ad Adrianum Augustum misit, ego nunc primum Græcè, sicuti fuit ab illo conscriptus (latuit enim ad hanc usque ætatem), legendum sub tuo nomine omnibus proponere voluerim, eundem rursus Latinum factum ad te afferam, multis figuris meo ingenio excogitatis, et ad ea, quæ ab authore traduntur, accommodatis auctum, et illustratum, ni fallor, quam maxime fieri potuit, non alienum, opinor, putabis a meo instituto; illud enim quod meum proprium est jamdiu oneris suscepi, ut libros antiquorum, qui de disciplina aliqua præceptiones dederunt utili ad societatem hominum aut ornandam, aut tuendam, meo labore si possim, aut quatenus possim, nitidiores reddam, et illustriores, quo facilius ab omnibus intelligi possint, et commodis hominum inservire. Nec vero est quod mireris me ad te potissimum libellum hunc mittere voluisse, jam enim multos annos familiæ tuæ nobilissimæ deditissimus fui, ad cujus clientelam mihi aditum patefecit primum nobilissimus, idemque virtutum omnium amator et fautor summus Priamus frater tuus, qui utinam viveret, nam sicuti tu plurima foris bella gerendo ornamenta quæstisti, sic ille domi magnum familiæ vestræ splendorem intulisset, et si septingentos jam totos annos plurimi in ea extiterunt viri summi, ac fortes, qui omni genere laudis abundarunt. Nam quis ignorat Nasinuerram illum, qui ob suam singularem virtutem, et plurima in rempublicam merita senator a Venetis factus est, atque ita factus, ut perspicuum ac maximum extaret apud posteros universæ Venetorum reipublicæ testimonium illius fortitudinis, ac virtutis; cui rei ego tantum tribuo, ut nihil ad laudem putem posse esse insignius. Cum enim iniquitate temporum contigisset, ut majores tui qui in media Istrorum regione, ad extremos Italiæ terminos, diu magna cum nominis sui celebritate multorum oppidorum ditionem obtinuerant, principesque optimi semper fuerant habiti, inde decederent, in medium veluti sinum a republica hac insigni Venetorum peramanter recepti sunt, ut in Tarvisina nobilissima urbe domicilium haberent et opibus refertum, et nobilitate splendens, et imaginibus avorum ornatissimum, ubi cum diu vixissent, et una cum hæredi-

tate ad suos laudem familiæ vestræ deinceps multo semper auctiorem, ac cumulatorem transmisissent, et fato nescio quo omnia ad unum essent redacta, opes, clientelæ, gloria, splendorque omnis in Baptistam patrem tuum equitem splendidissimum esset derivatus, tam præclare omnia familiæ suæ ornamenta unus sustinuit, ut omnibus fuerit et suis et externis hominibus carus. Ecce autem repente familiæ vestræ gloria latius diffusa est; nam ex nobilissimo, ac fortissimo equite, atque illustri, lectissimaque fœmina Petra Vincislai Purliliarum Comitissæ sorore sex fratres estis prognati, cujus viri summa virtus quotiescunque mihi in mentem venit, ingemisco, quod tam cito nobis fuerit ereptus. Memini ego illum, nam vidi sæpe et audiui maximis de rebus cum gravissimis viris disputantem, non tam ob singularem doctrinam, quam propter naturæ eximium quoddam specimen, et gravitatem, atque auctoritatem summam, quæ non in longa oratione, sed brevi; sed quid brevem dixi? at in nutu mehercle uno ipsius residebat plane maxima ex honestæ antea vitæ fundamentis enata: memini, inquam, illum omnibus fuisse admirationi. Quid? cum Carolus V. Augustus, sapientissimus Imperator, et sagacissimus hominum æstimator, e Pannonia rediens a Turcico bello per Forojulii agrum iter faceret, nonne illum multos dies in itinere comitem habere voluit, ac multis de rebus colloqui? Apud illum igitur cum divertisset, perbenigne, ac liberaliter exceptus fuit, et discedens quidem Cæsar multa sui erga illum amoris signa dedit, ut facile unusquisque perspicere posset, quantum illius prudentiæ, et bonitati tribueret. Tu vero, Antoni præstantissime, ex tali sanguine procreatus, quid mirum, si humanitate, prudentia, fortitudine, et omni virtutum genere omnes æquales tuos anteis? Verum de his in præsentia satis; nunc audi reliqua. Ælianus hic cum Adriano A[u]gusto Romæ diu vixit, carissimusque illi fuit ob singularem bonitatem, et doctrinam. Habebat ea ætas etiam Frontinum, virum clarissimum, et consularem, quo cum sæpe hic noster de militari Græcorum disciplina sermonem habuit in ocio præsertim si quando cum Augusto, aut Antium, aut Formias, aut aliquo exirent in proxima urbi loca, animi relaxandi, ut fit, causa. Nec miror Æliani disputatione tum Frontinum virum doctissimum, tum Adrianum ipsum vehementer oblectari solitos; cum enim castrensis omnis, et militaris ratio mathematicorum scientia egeat, potuit ille, cum eam optime calleret, omnia apte, et distincte describere, quæ

ad hanc disciplinam pertinent. Quantum igitur Æliano sit tribuendum, tum quod Adriani florentissimi Imperatoris ætate vixerit, et ad eum libellum hunc scripsit, tum quod Frontino viro insigni, qui et ipse nobis librum de vafritie militari scriptum reliquit, familiarissime fuerit usus, facile judicare potes. Adde quod ordine mirifico omnia exposuit a primis hujus disciplinæ elementis ordiens, sic enim plane natura comparatum est, ut omnia, quæ maxima sunt, et acerrime aliquid conficiunt, lenioribus quibusdam principiis prætexantur, quod verum esse in fulmine, in tonitru, in amnium excursu, et exundatione cognosci potest, singula enim horum ex remissioribus orta principiis, paulatim aucta, et confecta, acerrima sese ostendunt. Quis crederet ex bene instructa, non acie quidem una, nam id permagnum est, sed ordine uno, subinde et altero, aptaque peditum serie, et equitum dispositione, compagem firmissimam phalangis totius fieri, unde postmodum profligatio hostium, et cædes consequatur, ac dulcissimum illud, ac fructuosissimum victoriæ nomen. Hanc igitur disciplinam totam explicat Ælianus, demonstratque quo artificio olim a Macedonibus, Lacedæmoniis, et aliis fuerit instituta, et quoniam phalanx triplici militum genere constabat, de omnibus sigillatim loquitur, armorumque formam, longitudinem, et usum demonstrat. Illud mihi admirabile visum est legenti libellum hunc, quanta vi phalangem suam contexerent Græci, subinde insertis viris lectissimis, qui et primam, et mediam, et extremam aciem tuerentur, ut cum omnia libramento veluti quodam pari sint conjuncta, non facile posset, aut in hanc, aut in illam partem acies inclinare, sed se ab omni parte æquilibri prorsus commensuratione sustineret. Quid? quod acies cui aciei, si cum hostibus sit decertandum, opponi debeat docet, ne facile perfringi illorum impetu possit. Mitto nomina singulorum ducum, ac mehercle ipsorum militum, quis cui pareat, ac subjectus sit, quot numero sint, et qua potestate singuli. Quod si principibus nostræ ætatis libeat suas copias, suos duces, disciplinamque omnem militarem ita instituere, sentiant prorsus utilissimam esse, nam quod armorum genus cui generi nostræ ætatis respondeat facile poterit intelligi. Ego, ut omnia essent in promptu, et fere ante oculos constituta, suis locis aptas, uti mihi videor, distributiones collocavi, ac singula, uti se habent, digito fere monstravi picturis, ac figuris exprimens, eas vero, quæ in antiquis libris manu librariorum descriptis visebantur,

ab ipso Æliano appositas ita plane expressi, ac si oculis cernerentur ipsi milites; nam si signa apposuissem nonnulla, non tam facile gravis armaturæ pedites a funditoribus et sagittariis potuissent dignosci, nec dubito, quando in scientia qualibet multa semper ingenio erui possunt, quin ex his alia etiam elici possint, et deduci ad quotidianos militiæ usus. Ego certe cum sensero me tibi, virisque omnibus tui similibus, hoc est bellicosus, et fortibus gratum fecisse, vehementer lætabor in hoc libello tantum operæ posuisse. Circumferebatur quidem ante Theodori Gazæ, viri doctissimi, tralatio, quod tamen neque figuris apte res essent expressæ, et duriuscule multa viderentur ab illo prolata, jacuit liber hic, nec fuit hominum lectione tritus. Nunc spero fore, ut ab omnibus legatur, cum enim viderint omnia a me excogitatis picturis, qualescunque illæ sint, et supputationibus, ac divisionibus illustrata, sese libenter applicabunt ad notionem veteris hujus tam præstantis disciplinæ, adjuti præsertim nova hac tralatione, in qua illud efficere studui, ut cum disciplinæ militaris voces totidem Latinis exposuerim, non quidem iis, quibus Romanarum rerum scriptores utuntur, sed aut iisdem, aut Latinis idem significantibus novis, ac fictis, omnia dilucidius perspiciantur; nam si Legatorum, Tribunorum, Centurionum, Primpilorum, et aliorum ducum, aut militum appellationibus fuisset usus, multum caliginis ubique offudissem. Græcorum enim scientia militaris suis constat vocabulis, Romana itidem suis, quæ commiscenda non sunt, cum de alterutra loquaris. Hoc meum judicium est, sententiam suam per me quisque sequatur. Tu præstantissime Antoni, qui a pueritia longe a domo sæpe bellasti, et crebrius, ac libentius in castris, et tabernaculo versatus es, quam cæteri in theatro, aut thalamo, qui sese totos voluptatibus dediderunt, maximeque subiisti pericula adversus ferocissimos hostes stans in acie, poteris facile judicare, qualia hæc sint, et quanti facienda, cum omnem castrensem, ac militarem rationem teneas; non plura enim trophæa ab hostibus referentem spectavit olim Sylla suum Pompeium, aut Marius Cæsarem, quam te Ferdinandus Gonzaga, summus bellator, et disciplinæ militaris peritissimus, cujus tu alumnus semper diceris. Te enim Belgico bello, quod est adversus Clevelensium Ducem magna vi gestum, ubi et Cæsar aderat, quadringentorum peditum ducem constituit, postea semper tua opera est usus in maximis rebus gerendis, ac majori semper peditum numero præ-

posuit, munitissimas arces asservandas dedit, in præsidio maximarum urbium collocavit, postremo equitum te totidem ductorem esse voluit, quot ipsum filium suum, et alios nobilissimos principes. Nec mirum sane, te enim summopere diligit, cum illi domi et militiæ tam multos annos fidem tuam præstiteris. Non habet igitur ille periculoso hoc, ac durissimo bello, quod nunc geritur, cui ob singularem virtutem, et summam fidem plus tribuat. Nec sane ego sum veritus, ne, si ad te in præsentia, dum in castris versaris, librum hunc mitterem, tibi molestus essem, nam cum scias me tui, familiæque tuæ studiosissimum esse, excipies librum hunc tam hilari vultu, quam me præsentem soles, nec leges quidem, si fueris occupatus, sed reservabis in ocium aliquod majus; interim memineris me tui nominis observantissimum esse, pro certoque habeas velim cupere me quacunque re possum meam erga te voluntatem præclaram ostendere; Dii modo te fortunent, augeantque in dies magis una cum fortissimo fratre tuo Sergio, quem audio una tecum in castris esse, et in acie versari, quod cum ego cogito, venit mihi in mentem admirari illius virtutem singularem, qui, ut tibi frater est conjunctissimus, sic etiam omnium periculorum particeps esse, et eandem belli fortunam una tecum experiri vult. Nec diffido vos parem vestræ virtuti, et conjunctioni exitum habituros, tantum enim non concident hostes, si cum ea equitum acie decertandum sibi esse videant, quam duo conjuncti inter se fratres, summa virtute pares, gloriæ ardore inflammati, consociata voluntate adversus se instruxerint. Vale. Venetiis; Nonis Julii. MDLII.

LONGINUS, DIONYSIUS, CASSIUS, Rhetor Atheniensis. Liber de grandi sive sublimi orationis genere. Nunc primum à FRANCISCO ROBORTELLO, Utinensi, in lucem editus, ejusdemque annotationibus Latinis in margine apposis quæ instar commentariorum sunt, illustratus; nam ex iis methodus tota libri, et ordo quæstionum de quibus agitur, omnisque ratio præceptionum, et alia multa cognosci possunt. Basileæ, per Joannem Oporinum.

Editio Princeps. 1554. Quarto. Pagg. 21.

Illustriss. et Ampliss. S. R. E.
Card. RANNUTIO PET. ALOYSII
Placentinorum Parmensi-
umq. Ducis F.

PAULI III. Pont. Max. N. FARNESIO:

Plur. et Max. Virtutib. Ornato
Bonar. Artium et Disciplinar.

Vindici ac Patrono Opt.

DYONYSI LONGINI Rhet. Antiqui
Opus hoc Redivivum, antea Ignot.
Opera Industriaq. sua é Teneb.
in Lucem Educt. atq. expolit.

Dat, Donat, Dicatque

FRANCISC. ROBORTELLUS Utinen.

Romuli Amasæi, Utinen. Alumnus:

Perpet. ut extet Monim. suæ erga
illum totamq. Farnesiam Do-
mum Pietat. et Observantiæ,
cujus in Tutela Præclariss.

Poetæ, Oratores, Philosophi, Ju-
recoss. Astrologi semper fuer.

ac Max. Diurnosq. suor. Labor.
et Vigiliar. Utilitatis atq. Di-
gnitatis Fructus Ceperunt.

Patavii, Nonis Aug. MDLIII.

ANACREON, TEIUS, Poeta Lyricus. Odæ, Græcè et Latinè, ab HENRICO STEPHANO luce et latinitate nunc primum donatæ, cum ejusdem præfatione, Græcè. Accedunt duo SAPPHÛS Odaria, et ALCÆI Carmina, Græcè, cum observationibus ejusdem HENRICI STEPHANI. Quarto. Lutetiae Parisiorum, apud Henricum Stephanum, 1554.

Editio Princeps. Char. Gr. cum sign. et pagg. num. Foll. 59, sc. 4 ff. præfixa, et 110 pagg. num.

HENRICI STEPHANI Præfatio.

Ἑρρικός Στέφανος τοῖς φιλομούσοις εὖ πράττειν.

ΣΟΦΩΣ ἄρα τοῦτο, εἴ τι καὶ ἄλλο, ὁ δαιμόνιος Ἀρχίλοχος ἀπεφάνητο, ὅτι χρημάτων ἀελπτόν ἐστιν οὐδὲν, οὐδὲ ἀπώμοτον. ἰδοὺ γὰρ ὁ Τηϊὸς Ἀνακρέων παρὰ πᾶσαν τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐλπίδα εἰς φῶς ἦλθέν ποτε, ἀπορρήξας μὲν τὰς ἀδαμαντῖνας πέδας αἷς κατείχετο, ἀποσφάζας δὲ τοὺς μυριωποὺς φύλακας ὑφ' ὧν καθείργετο. ἡγοῦμαι δὲ ὅτι ὅσῳ ἀνεμπιστοτέρα ἡ παρουσία αὐτοῦ γενήσεται, τοσούτῳ μᾶλλον αὐτὸν, ὥσπερ διαπετῇ τινα, οἱ τοιοῦτοι τῶν ποιημάτων χαίροντες φιλοφρονήσονται. τοῦτο δὲ φημι, εἰδὼς ὅτι καθάπερ τῶν ποιητῶν πολὺ διαφέρουσιν αἱ φύσεις, οὕτως ἄρα καὶ τῶν ἀκροατῶν διάφοροί εἰσιν αἱ ἐπιθυμίαι. ἄλλος γὰρ ἄλλῃ καρδίῃν ἰαίνεται, φασίν. αὐτίκα γοῦν τοῦ Πινδάρου ἄλλοι μὲν τὸ ἀξιωματικὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς τῶν μελῶν ἄγανται, ἄλλοι δὲ τὸ αὐστηρὸν καὶ ἀκόμψευτον τῆς συνθέσεως αὐτοῦ, καὶ τὸ τῶν ἐννοιῶν δυσπαρακολούθητον ἀποτρέποντα· τίνες δὲ εἰσιν οὗτοι; οἱ φιλόμουσοι μὲν, οὐ φιλόπονοι δέ. οἱ γὰρ τοιοῦτοι ἢ Σαπφοῖ τῇ καλῇ, ἢ Ανακρέοντι τῷ σοφῷ ἥδιον ἂν ἐντύχοιεν, ὧν τοῖς μέλεσι πᾶσαι χάριτες ἐπανθοῦσι, καὶ ὧν ἡ γλαφυρὰ καὶ ἀνθηρὰ σύνθεσις τὰς εὐφώνους μόνον καὶ λείας καὶ μαλακὰς τῶν λέξεων ἀποδέχεται, καὶ παρ' οἷς σαφὴ καὶ στρογγύλα καὶ ἀκριβῶς ἕκαστα τῶν ὀνομάτων ἀποτετόρνευται. τούτοις δὲ καὶ τοῖς ὁμοίοις ἐκεῖνοι δελεάζονται, καὶ τούτοις τὸν νοῦν προσέχειν μόνους εἰώθασιν, ἃ τε δὴ τῶν ποιημάτων οὐδὲν πλὴν τῆς ἡδονῆς ἀπολαῦσαι βουλόμενοι. ὥσπερ γὰρ, οἶμαι, ἐνίοις τῶν βρωμάτων οἱ μὲν, ὅταν ἀσθενῶσιν, ἀντὶ φαρμάκων χρῶνται, λιχνοὶ δὲ τινες, καίπερ εὖρωστοι, τὰ αὐτὰ καθηδυπαθοῦσι· τὸν αὐτὸν ἄρα τρόπον καὶ τοῖς ποιηταῖς οἱ μὲν οἰονεὶ διδασκάλοις προσέρχονται, οἱ δὲ ὡς συμπαισταῖς

μόνον συγγίνεσθαι βούλονται. δῆλον δὲ ὅτι οἱ τὰ τερπνὰ μόνον ἐκ τούτων θηρεύειν βουλόμενοι, ἔργον ποιοῦνται τὸ πάρεργον· οἱ δὲ νοῦν ἔχοντες, ἐν πολλῇ διαφόρῳ ποιημάτων ἀφθονία, ὥσπερ ἐν μεγάλῃ συμποσίου παρασκευῇ, τοῖς ὠφελιμωτάτοις τῶν ποιημάτων, ὥσπερ εἰς σιτίῳ τοῖς ὑγιεινотάτοις πρῶτον χρώμενοι, ἔπειτα τῷ δείπνῳ τὰ τερπνὰ ἐπιτραγηματίζονται. οὐδὲν δὲ θαυμαστὸν εἶπερ οἱ τὸ αὐτὸ σφετεριζόμενοι ὄνομα, τοσοῦτον ἀλλήλοις διαφέρουσι. καὶ γὰρ καὶ τῶν ζωγράφων καὶ τῶν ἀνδριαντοποιῶν τῶν τὴν αὐτὴν μετέρχομένων τέχνην πολὺ διεστῶτα ὁρῶμεν τὰ φιλοτεχνήματα· ὅπουγε ὁ μὲν αὐτῶν παρὰ τοῖς Ῥοδίοις κολοσσόν τινα, ὃν εἶποι ἂν Ὀμηρος οὐρανομήκη, κατασκευάσαι λέγεται· ἄλλος δὲ τις ἐξ ἐλέφαντος οὕτω σμικρὰν ἐδημιούργησε ναῦν, ὥστε μελίττης πτέρυξι πάντοθεν καλύπτεσθαι. καθάπερ δὲ τὸν μὲν κολοσσὸν ἐκείνον πᾶσι καθορᾶν ἦν ῥάδιον, μονονουχὶ καὶ τοῖς λημῶσι, ταύτην δὲ τὴν ναῦν οὐκέτι πάντες, μόνοι δὲ οἱ ὀξύδερκέστατοι βλέπειν ἠδύναντο· οὕτως ἄρα καὶ τῶν ποιημάτων τὰ μὲν ὑπέρογκα καὶ ὑψηλὰ τὰς ἐαυτῶν ἀρετὰς καὶ τῷ τυχόντι φανερὰς καθιστᾶσιν· ἃ δὲ ταπεινὰ καὶ οἰονεὶ χαμαιπετὴ ἐστὶ, λανθάνοντά τινα ἔχει καλλωπισμὸν, οὐπερ οὐ πάντες, μόνοι δὲ οἱ ἀγχινοῦστατοι αἰσθῆσιν λαμβάνουσι. καὶ περὶ μὲν τούτων ἄλκις. δεῖ δὲ καὶ τοῦτο εἰδέναι, ὅτι ἐννέα ὄντων τῶν μελοποιῶν, πλεον ἀπάντων ὁ Ἀνακρέων τρυφᾶν ἔλαχεν ἐκ Μουσῶν. ὅθεν καὶ παρὰ τῶν παλαιῶν ποτὲ μὲν ὁ γλυκὺς ἢ ὁ ἡδὺς καλεῖται, ποτὲ δὲ ὁ χαρίεις προσαγορεύεται, ὑπὸ δὲ τοῦ Πλατῶνος, καὶ τῆς τοῦ σοφοῦ προσηγορίας ἀξιοῦται· ὅς καὶ τοσαύτης τιμῆς παρὰ τοῦ Ἰππάρχου τυχεῖν τοῦτον τὸν ποιητὴν φησιν, ὥστε καὶ πεντηκόντορον στείλαντα, εἰς τὴν πόλιν αὐτὸν κομίσαι· πολλάκις δὲ ἐθαύμασα, οἶμαι δὲ καὶ ἄλλοι πολλοί, τὸ περὶ αὐτοῦ μνημονεύμενον, ὅτι δωρεὰν παρὰ Πολυκράτους λαβὼν πέντε τάλαντα, ὡς ἐφρόντισε δύο νύκτας περὶ αὐτῶν, ἀπέδωκεν, εἰπὼν οὐ τιμᾶσθαι αὐτὰ τῆς φροντίδος. οὕτω μεγαλόφρων τις ἦν καὶ μεγαλοπρεπὴς ὁ ποιητής, ὥστε οὐδὲ χρημάτων ἥττων εἶναι βούλεσθαι· καὶ μήτις ἐμοὶ πρὸς θεῶν τὴν αὐτοῦ τρυφὴν διαβαλλέτω. ἔστι γὰρ, ὥς φασιν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός, τὸ μὲν ἡδεσθαι καὶ τρυφᾶν ἐλευθέρων· ἀνίησι γὰρ τὰς ψυχὰς καὶ αὔξει τὸ δὲ πονεῖν, δούλων καὶ ταπεινῶν. διότι καὶ συστέλλονται οὗτοι καὶ τὰς φύσεις. εἰ δὲ τῷ ἄπιστον δοκεῖ ὅτι εἰς οὕτω μακρὸν γῆρας ἐληλακῶς ὁ ποιητής, τῶν ἐρωτικῶν ἔτι ἀπρίξ εἶχετο, σκοπεῖτω τὸ ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους γε γόμενον, ὅτι ἵππος εὐγένης,

κᾶν ἢ γέρων,

Ἐν τοῖσι δεινοῖς θυμὸν οὐκ ἀπώλεσε.

φησὶν οὖν ὁ Τῆιος,

Γέρων δ' ὅταν χορεύῃ,

Τρίχας γέρων μὲν ἔστι,

Τὰς δὲ φρένας νεάζει,

ἀλλὰ καὶ Ὅμηρος τί φησιν,

Ἢ δ' ἐπιτερπέσθω πολιοκροτάφοισι γέρονσιν,

Ὡν ὦρῃ μὲν ἀπαμβλύνθη, θυμὸς δὲ μενοινᾷ,

καὶ ταῦτα μὲν ἴσως ἐν τῇ τοῦ χαριεστάτου καὶ κομψοτάτου τῶν ποιητῶν μνήμῃ οὐκ ἀπρεπῶς παρ' ἐμοῦ πέπαικται· ὑμεῖς δὲ τέρψιν τινὰ καὶ ψυχαγωγίαν τούτων τῶν μελῶν ἀπολαύσαντες, εἰ μὴ παντάπασιν ἀχάριστοί ἐστε, ἐμοὶ χάριν τινὰ εἴσεσθε, τῷ διὰ πολλῶν κινδύνων καὶ μόχθων ἡδονὴν ὑμῖν ταύτην προξενήσαντι. Ἐρῶσθε.

HENRICUS STEPHANUS, lectori, s.

QUUM variæ, quibus distineor, occupationes e medio studiorum cursu me revocassent; nec quod illis eripere tempus poteram, ad seria tractanda satis esset; interim quod dabatur, accipiens, eas Anacreontis odas, quas jam ante Gallicas feceram, in aliquot amicorum gratiam Latine quoque aggressus sum vertere. Jam vero extrema manu operi imposita, quum eo rem deductam viderem, ut quæ meis intimis dicaveram, cum externis etiam communicanda forent: quo plures hujus mei laboris futuri essent participes, eo majorem cautionem et diligentiam adhibendam mihi existimavi. Feci itaque non invitum ut quæ vertendo hoc poeta, tanquam aliud agens, observarem, ea in commentariolum redigerem: quo tum meæ interpretationis alicubi rationem tibi redderem: tum etiam in locis difficilioribus labore meo tuum aliqua ex parte sublevarem.

Vale:

Si quid novisti rectius istis,

Candidus imperti: si non, his utere mecum.

ARETÆUS, Cappadox, Medicus. De acutorum ac diuturnorum Morborum Causis et Signis Libri quatuor; de Curatione eorundem, Libri iv. Græcè, à JACOBO GOUPYLO editi, ex Bibliothecâ Regiâ, cum ejusdem Epistolâ ad ODDONEM CASTILIONEM. Parisiis, apud Andream Turnebum, 1554. Octavo.

Editio Princeps. Char. Gr. 1 fol. præf. 195 pagg. contextus Græcus et 3 ff. variæ lectiones ex Codd. MSS.

JACOBI GOUPYLI ad ODDONEM CASTILIONEM Epistola.

* Ὁδῶνι Καστιλιωνίῳ Καρδινάλει Ἰάκωβος Γούπυλος ἱατρός, εἰς πράττειν.

XΡΗΣΙΜΟΝ ἔγωγε μᾶλλον καὶ βιωφελές τοῦτ' εἶναι πάντα ὁμολογήσειν ἠγοῦμαι, λαμπρότατε δέσποτα, τὸ τοὺς γονιμωτέρους ζητεῖν καὶ χαριεστέρους τῶν σοφῶν ἀνδρῶν, φημὶ δὴ τῶν παλαιῶν, ἐκ τοῦ τῆς λήθης ὡσανεὶ βυθοῦ ἀνιμᾶν τε καὶ εἰς φῶς ἄγειν, καὶ τοῖς αὐτῶν ἐφιεμένοις ἐκδιδόναι, ἢ νέα τινὰ κεκιβδηλευμένα καὶ ἐκμελῇ συγγράμματα συντιθέναι πολλῷ χεῖρω τῶν παλαιῶν ἀείγε τυγχάνοντα, διὰ τὴν τῶν νῦν ἀμέλειαν καὶ τὴν τῶν βιωτικῶν φροντίδα. τούτου γε χάριν καὶ τὸν τῆς ἀρετῆς ἐπώνυμον Καππαδόκην ἐν ταῖς Καππαδοκικαῖς χίοσι τοσοῦτον κεχωσμένον· διὸ καὶ διερρύνηκός τε σχεδὸν τὰ πλείω τῶν γραμμάτων ἐτύγχανε· τῷ χρόνῳ δὲ ταῖς ἡλιακαῖς ἀκτίσι τῆς χιόνος διαλυθείσης, εἰς τὴν βασιλικὴν κομισθέντα βιβλιοθήκην, τοῖς φιλιατροῦσιν ἐγχειρίσαι διέγνωμεν, ἐμοῦ εἰσηγουμένου τυπωθέντα τε καὶ ἐς ὅτι μάλιστα ἀπηκριβωθέντα, ἔκ τε τῶν βασιλικῶν ἀντιγραφῶν, καὶ δυοῖν ἐτέρων, τοῦ μὲν τῶν ἐν Ἀσκληπιάδαις ἀρίστου Καπέλλου, τὸ δὲ ἐμαυτοῦ πόνῳ καὶ δαπάνῃ κτησαμένον, ὥσπερ πάλαι καὶ περὶ τοῦ Τραλλιανοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦτο ποιῆσαι οὐκ ὠκνήσαμεν· ἄνδρα σοφόν τε καὶ παλαιὸν τοῖς τὰ ἱατρικὰ ποθοῦσι χαριζόμενοι, Ἱπποκράτους μὲν ὕστερον γεγονότα, Γαληνοῦ δὲ πρότερον· καὶ τοῦ μὲν ζηλωτῆς, καὶ τέχνης, καὶ διάλεκτον ἐγένετο, τὴν ἱατρικὴν γράψας Ἰωνικῶς· τοῦ δὲ οὐχ ἥττον διαγνωστικός, καὶ θεραπευτικός καὶ ταῦτα οὐκ ἐξειργασμένης οὔσης τηνικαῦτα τῆς θείας ἱατρικῆς· διὸ καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐπαινετέος ἡμῖν, κάλλιστα τὴν τέχνην διεξειργασμένος. ὥστε καὶ ἐπ' αὐτῷ τὴν θρυλλουμένην ἐψευσθαί μοι δοκεῖν παροιμίαν, τὴν, τρία κάππα κάκιστα, Καππαδόκην, Κρήτα, καὶ Κίλικα, διῖσχυριζομένην. καὶ γὰρ χρηστὸς ὢν ἀνὴρ, καὶ τῶν τότε ὄντων καὶ μετ' αὐτὸν ἐσομένων ἀνθρώπων οὐχ ἥττον ἢ ἑαυτοῦ κηδόμενος, ἢ τὴν τὸ ζῆν αὐτῶν ὠφελοῦσαν, καὶ τῶν σωμάτων, κατὰ Πλάτωνα, παιδαγωγικὴν ἱατρικὴν οὐκ ἀμοιύσως συνέγραψε. τοῦ ἀνδρὸς τοίνυν τούτου τοσοῦτον ἀρετῇ καὶ

σοφία διαπρέψαντος τὰ χρησιμώτατα τοῖς ἀσκληπιάδαῖς καθεστηκότα
 ἀσμένος ἐξεδόμεν, καὶ τῇ σῇ μεγαλοψυχίᾳ εἰκότως ἐπεφημισάμην, αἰεὶ τοῖς
 τῇ ἀρετῇ καὶ σοφίᾳ ἐπομένοις προστιθεμένη. σὺ γὰρ διὰ τὴν ἀνείκαστόν
 σου φιланθρωπίαν οὐ μόνον ἐπὶ τοῖς τῷ κοινῷ λυσιτελές τι πορίζομένοις
 πανύγε χαίρεις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀγωνιζομένοις τοὺς ἐρριμμένους εἰκὴ πον, καὶ
 οἰονεὶ ἐφθαρμένους συγγράφεις βυσσόθεν ἐξάγειν εἰς φῶς, εὐμενῶς τὰ πρὸς
 τὸν βίον πορίζῃ, καὶ ὑπερασπίζεις τὰ μέγιστα, ἐξ ὧν εἰς καὶ αὐτός εἰμι,
 καὶ, ἵνα συνελὼν εἴπω, εἴ τί μοι ἐστὶ σχολῆς τῶν ἀγαθῶν τι πράττειν, τῇ
 σῇ εὐμενείᾳ καὶ φιλανθρωπίᾳ μοι χορηγείται, Ἑρῶσω.

Τοῦ αὐτοῦ εἰς Ἀρεταῖον.

Υἱὸν ἀκεστορίας Ἀρεταῖον ἔειπεν ἀθρήσας
 Πορθμεὺς τῶν νεκύων, δώμασι Περσεφόνης,
 Κοίραν' ὑποχθονίων ἀκóρεστε βροτῶν Ἀἰδωνεῦ,
 Πῶς ὄλεθρον νεκύων δεῦρο φέρεις κατέχειν;
 Ὡδε γὰρ ἐξεπίτηδες ἐπῆλθε νέκυς ἀνεγείραι
 Τῶν Ἀσκληπιαδῶν ἔξοχος ὦν σοφίῃ.
 Ἄγρει μὰν ἔκβαλλε νεκρῶν τάχα, μή σε κενώσῃ.
 Ὡνὴτρεύει, οὐδέν' ὁρῶ φθίμενον.

APOLLODORUS, Atheniensis, Grammaticus. Bibliotheces, sive de Deorum
 origine, tam Græcè quam Latine, annotationibus illustrati et nunc primum
 in lucem editi Libri tres; BENEDICTO ÆGIO, Spoletino, interprete; ac-
 cessit nominum rerumque index; quibus additus est SCIPIONIS TETTI de
 APOLLODORIS ad OTHONEM TRUCSIUM, Cardinalem, Commentarius. Romæ,
 in ædibus Antonii Bladi, Pont. Max. excusoris de Campo Floræ, 1555.
 Octavo.

Editio Princeps. Char. Gr. Foll. 16, non num. et 138 num. ff. duabus
 columnis impressa. 42 non num. ff. Spoletini Animadversiones, et 24
 non num. ff. indices continentia.

Ἀδῆλου εἰς τὴν Ἀπολλοδώρου βιβλιοθήκην.

Αἰώνων πείρημα ἀφυσσάμενος ἀπ' ἐμεῖο

Παιδείης μύθους γνῶθι παλαιγενέας

Μήδ' ἐς 'Ομηρείην σελίδ' ἔμβλεπε, μήδ' ἐλεγείην,
 Μὴ τραγικὴν μοῦσαν, μηδὲ μελοτραφίην,
 Μὴ κυκλίων ζήτει πολύθρονον στίχον, εἷς με γὰρ ἀθρῶν,
 Εὐρήσεις ἐν ἐμοὶ πάνθ' ὅσα κόσμος ἔχει.

Quod B. ÆGIUS sic vertebat.

SÆCLORUM seriem licet hic cognoscere paucis,
 Si veterem hanc nostram perlegis historiam;
 Mæonidæ ne volve volumina, neve Elegiam,
 Ne Tragicam musam, ne melicos numeros,
 Multisonos Cyclicum versus ne quære, quod in me
 Invenies, quicquid maximus orbis habet.

Φουλβίου Οὐρσίνου.

Τάνδ' Ἐλικωνιάδων δῶρον πολυῖστορα βίβλον
 τὰν σάλπιγγα θεῶν, χ' ἀμιθέων ἀρετᾶς,
 Τὰς πρὶν γηραλέας σελίδας ἔχ' ἀλάμπετος ὄρφνα,
 τὰν πόλλ' ἔκ γε χρόνων ἔλκεα δεξαμέναν.
 Νῦν παιονίαις ἄτε χερσὶν φάρμακα πάσσας
 ἦπια, πάντα σοφῶς Αἴγιος ἠκέσατο.
 Ἐς δέ τε φῶς ἀγαγὼν αὖθις, καὶ νύκτα καθήρας
 αὐτὰν ἀελίου δείξατο λαμπροτέραν.
 Δαιμόνιοι Ἡρωοῦ, ὅτ' ἄλγεα πολλὰ παθοῦσιν
 μοῖρα τρίτην ζῶαν ὑμῖν ἔδωκεν ἔχειν

Quarti PAULI Pont. Opt. Max. ac Papæ Privilegium Motusve proprius.

MOTU proprio etc. Cum, sicut dilectus filius noster Benedictus Ægius Spoletinus nobis exponi fecit ad communem studiosorum omnium utilitatem sua impensa Apollodori Atheniensis grammatici Bibliothecen Latinitate donatam hactenus non impressam, imprimi facere velit, maximumque sibi damnum foret si postmodum ab aliis imprimatur. Nos motu simili ex certa scientia inhibemus omnibus Christi fidelibus ubique existentibus præsertim bibliopolis, et librorum impressoribus sub excommunicationibus latæ sententiæ, in terris vero S. R. E. mediate, vel immediate subjectis etiam du-

centorum ducatorum aureorum cameræ Apostolicæ applicandorum, et amissionis librorum pœna toties, quoties contraventum fuerit ipso facto, et absque alia declaratione incurrenda, ne per quinquennium ab impressione dicti auctoris computandum dictum opus Græce, Latineque sua ut dictum est impensa excusum sine ipsius Benedicti expressa licentia imprimere, seu imprimi facere, vendere, nec vendi facere, seu venale habere, aut proponere audeant. Mandantes universis venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis, episcopis, eorumque vicariis in spiritualibus generalibus, et in statu temporali S.R.E. etiam legatis, et vicelegatis, sedis apostolicæ, et ipsius status gubernatoribus, ut quoties ipsius Benedicti præfati parte fuerint requisiti eidem Benedicto efficacis defensionis præsidio assistentes ad omnem dicti Benedicti petitionem contra inobedientes, et rebelles per censuras ecclesiasticas etiam sæpius aggravando, et per alia juris remedia auctoritate apostolica exequantur, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis. Non obstantibus constitutionibus, et ordinationibus quibuscunque. Quia vero difficile admodum esset præsentem motum proprium ad quælibet loca deferri, volumus, et apostolica auctoritate decernimus ipsius transumptis, vel exemplis etiam ipsis operibus impressi plenam, et eandem prorsus fidem ubique tam in iudicio, quam extra haberi, quæ præsentis originali haberetur, et quod præsentis motus proprii sola signatura sufficiat in iudicio, et extra, ubique fidem faciat, regula nostra in contrarium non obstante.

Placet D. N. Papæ Jo. Mi. Cardinal. Saracen.

BENEDICTUS ÆGIUS, Spoletinus, JANO METELLIO, Sequano, s. p. d.

TETERRIMUM animi vitium Jane Metelli vir sapientissime, quod ἀχαριστίαν Græci vocant, ut omni diritate et immanitate acerbissimum, damnatum, exterminatumque semper fuisse invenio; in quo M. Cicero nihil non mali non esse testatur. Quin et Menander comœdiæ novæ scriptor, Ingrato, inquit, homine terra pejus nihil creat, cujus exemplum, omni suppliciorum genere dignum, de Popilio Lœnate Piceno homine in Ciceronem habetur. Hic enim capite anquisitus, illius eloquentia, causa admodum dubia fluctuans, salvus ad suos remissus, eloquentiæ postea patrem occidere non

erubuit; et illud Cn. Magni in Cn. Carbonem, quo ingrato facto, plus L. Sullæ viribus, quam suæ ipsius indulsit verecundiæ. Contra vero insigni animi virtute, quam gratitudinem vocant recentiores, nihil esse jucundius, nihil salutaris, ac magis frugiferum nihil, optimi cujusque sententia sancitum esse comperio. Hinc Minuci in Fabium Maximum, et Culeonis in Africanum priorem celeberrimas grati animi significationes usque adeo commendari nemo ignorat. Proinde ego memoria repetens, cum mihi Apollodori tui Atheniensis Grammatici Græcum exemplar Latinitate donandum quam libentissime concessisti, qualem, quantamque de Ægi studiis opinionem animo tuo jandudum præcepisses, apertissime indicasti, necnon tuo quasi judicio, me omnibus tanto labori velut suffecturum declarasti, omnium quidem ingratisissimus esse censerer, si cui potius alteri quam tibi, hunc a me tuo judicio susceptum laborem, ac demum ad finem Dei Opt. Max. benignitate perductum, nuncupandum existimem. Non defuere, ingenue fateor, et gravissimi quidem viri, utriusque nostrum cum amantissimi, tum etiam studiosissimi, qui absolutam hanc, et a te mihi injunctam olim provinciam, amplissimorum patrum cuiquam, aut Regulorum nonnulli dedicarem; ut inde mihi, aut gratiam plane immortalem conciliarem, aut pecuniolam certe aliquam æruscarem. Ego vero, qui ambitionem semper effugi, ac, ut ineptissimus æruscator, a pecuniæ studio semper abhorruì, iisce Lænatis ac Pompei ingratissimis factis explosis, Minuci et Culeonis gratum piumque opus imitatus, iisce inquam amicis, τῆς ἀχαριστίας vitium, quod a me alienissimum esse nemo ignorat, vitandum censeo, neque hac contumelia, injuriaque Apollodorum nostrum affecturus sum. Is enim ad eum, a quo jampridem ad me venit, redire majorem in modum desiderat; cur igitur, inquam, tanto ejus desiderio satis ego minime faciam? Veniat igitur ad te, ac jam tandem sub tuo nomine, qui per tot sæcula delituit, Apollodorus emergat in lucem. At, si per Ægium, serius, quam volebas, ad te redit, nihil est quod illi succenseas, atque eo secum nomine expostules; quandoquidem in eo vertendo, expoliendo, exornandoque atque illustrando, longiore temporis cursu opus fuit. Incredibile est, mi Metelli, quantum ille mihi negotii facessierit; erat enim ut te minime latet, sic mutilus, sic mancus, sic lacer, sic inversus erat, ut, in eo restituendo, longa ac diuturna cum Latinorum tum Græcorum auctorum volumina, nocturna ac diurna manu versare

necesse fuerit. Quam rem ex nostris annotationibus cum Apollodoro editis abs te facillime cognitum iri spero. Illud interim audacter (absit arrogantia verbis) de me in Apollodoro interpretando dici posse arbitrator, ita me elaborasse, ac profecisse in communem studiosorum utilitatem; ut quod antea per ejus quasi pelagus ne Delius quidem natator enatasset incolumis, nunc sane quivis vel mediocriter natandi peritus, citra ullum suffocandi, mergendique discrimen, tranabit in tutum. Vale. Meque illi tuo Antonio Augustinio duodecimviro et litibus judicandis, et doctrina, et animi sanctitate eminentissimo commenda. Romæ; Kal. Octobris; M.D.LV.

BENEDICTUS ÆGIUS, FULVIO URSINO, s. p. d.

Si quis, suavissime Fulvi, me velut falsi, suspectique tituli, quem Apollodori nostri fronti præfixi accusaturus forsitan exurgat, quod eum scilicet Atheniensem, quod grammaticum dixerim, quod "Bibliotheces," quod "sive de Deorum origine," ac "libri tres," adscripserim, his meis ad te literis, cui nostras in tris Apollodori libros, qualescunque fuerint, annotationes nuncupare jampridem constitui; me non ab re hanc tanti laboris auctori præfixisse inscriptionem omnibus demonstraturum esse promitto, spondeoque. Quod igitur hunc ego Atheniensem, et grammaticum recte appellarim, non modo ex veteri ipsius inscriptione, sed etiam Suidæ testimonio sine dubio comprobatur. Nam Ἀπολλόδωρος, inquit ille, Ἀσκληπιάδου γραμματικός, εἰς τῶν Παναϊτίου τοῦ Ροδίου φιλοσόφου, καὶ Ἀριστάρχου μαθητῶν, Ἀθηναῖος τὸ γένος. Viden' ut Apollodorus a Suida non solum Asclepiadæ filius fuisse dicitur, sed Atheniensis, sed et grammaticus appellatur. Huc accedit firmum, et grave Eustathii magni Homeri enarratoris testimonium, a quo etiam hic Atheniensis vocatur his verbis. ὅτι πρὸς ἄλλοις, καὶ Ἀπολλόδωρος ὁ Ἀθηναῖος ἐπραγματεύσατο τὸ περὶ τοῦ καταλόγου ἐν δώδεκα βιβλίοις. Quare quisnam inficiari poterit Apollodorum hunc fuisse domo Athenis? Ceterum illum dignissimo grammatici titulo fuisse decoratum Strabo in Geographiæ libris aperte declarat, cum de Thucydide, atque Apollodoro nostro mentionem facit, οὔτε δὲ οὗτος εὖ οὔτε Ἀπολλόδωρος ὁ γραμματικός. Qui itaque hunc esse grammaticum negare audeat, cum tanti præsertim auctores sententiæ nostræ subscribant, eum equidem amentissimum, ac judicii præcipientis hominem, deviumque

appellandum esse arbitror. Venio jam ad "Bibliotheces" adscripti-
onem. Hac nos in te unica, ac singulari Sophoclis in Antigonem
commentarii auctoritate contenti esse velimus. Is enim cum de
Phineo loquitur, ταῦτα, φησὶν, ἱστορεῖ Ἀπολλόδωρος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ.
Quod autem "sive de Deorum origine libri tres," adjecerimus, hic,
qui hujusce authoris primi certe libri unam, aut alteram pagellam,
vel lippientibus ocellis legerit, in sententiam nostram, et manibus
et pedibus, eum iturum certo scio.

Atque fortasse objiciet alius, cur "libri tres" adscriptum fuit,
quando in manuscriptis Apollodori codicibus, nulla librorum par-
titio esse appareat. Immo vero qui nostram Apollodori latinam
interpretationem cum animi candore percurrat, id operis reliquum
in tris parteis divisum iri omnino censebit. Nam Homeri, quod te
non fugit, in Iliadem commentarii citant Apollodorum in primo,
ac secundo hujus operis libro. Si qui igitur mi Fulvi honeste, ac
nobilis Juvenis, tam pervicaces, tamque refractarii inveniantur, ut
hanc sententiam, censuramque nostram amplexari minime velint,
eam plane Helermum Sirletium, Basilium Zanchium, acerrimi ju-
dicii viros, ac duo velut reipublicæ litterariæ sydera fulgentissima;
Janum denique Cæsarium dicendi magistrum, ac bonarum artium
professorum facile principem, et in quemvis, defensuros esse non
dubito. Tu vero mi Fulvi meas in Apollodorum annotationes a
me tibi jamdudum nuncupatas propediem in lucem prodituras ex-
pecta. Quæ vero ad Apollodori vitam copiose scribendam attinent,
nihil est, quod ab Ægio tuo expectes, a Tettio enim utriusque
nostri longe amantissimo ista petenda sunt. Vale; vi. Kalend. Sex-
tilis; Romæ, M.D.LV.

Hactenus observationes, Fulvi amantissime, seu mavis, anno-
tationes nostras in Apollodori a me jure Quiritium, Romanaque
civitate donati, tris Bibliotheces libros, quam brevissime potui con-
scriptas, processisse liceat. Potuissem equidem eas locupletius
multo scribere, idque fortasse non paucorum gratiam vel permag-
nam mihi conciliasset. Verum, ne delicatiorum auribus tedium,
ac molestiam, quæ longioribus conscriptionibus exoriri consuevit,
afferrem; ab ea re temperandum esse censui. Sed illud me interim
maximopere cruciat, atque angit; quod hujuscemodi, qualiscunque
sit, Apollodori nostri conversionem cum "Viviano Brunorio" Corin-
altensi, et "Jordano Jordano" Urbinati, umbris meis, viris non

modo ob consummatissimam disciplinarum omnium scientiam, sed propter summam humanitatem, modestiam, atque animi candorem tuo testimonio usque adeo comprobatis, mihi priusquam ea in lucem emergeret, communicare non licuit. Verum enimvero Dei Optimi Maximi et clementia et benignitate, non multis postea mensibus jacturam hanc meam, vel magno cum fœnore me resarciturum spero; eos enim quorum gratiam te ipso auctore mihi conciliavi, non mediocri in Stephani urbibus, oppidis, vicisque vertendis, pro eorum, quam mihi quotidie commendas, doctrina ac probitate, adjumento quam libentissime fore certo scio. Interea vero dum Stephano convertendo operam navamus, commentarios, quos in duo Romanorum rusticana Calendaria, quorum alterum antea in hortis Angeli Colotii, cujus memoria ex utriusque nostrum pectoribus nunquam excidit, Romæ visebatur, nunc vero intra privatas Farnesiæ gentis ædes reconditum est. Alterum in Valleiæ domus atrio. Tertium vero de rebus urbanis, in Maffeianis ædibus repositum, conscripsimus, in lucem jamjam proditurus sum. Subsequetur et mox commentariolus de pyropo, ni fallor, haudquaquam contemnendus, nemo enim hactenus eorum, quos legerim, quidnam sit pyropum scivisse inveni. Illud enim Erasmus, in libello, cui titulum fecit Ciceronianum; illud item Georgius Agricola; illud Be-roaldus; illud etiam pius præceptor meus; illud Raphael Regius, illud demum universi, et qui nunc vivunt, et clari sunt, præter admodum paucos, qui nobis docentibus, quid Pyropum sit, cognoverunt, lapidem esse falso existimaverunt; id quod ex nostro prope diem in lucem venturo commentariolo, a nobis apertissime demonstrabitur.

ÆLIANUS, CLAUDIUS, Prænestinus, Pontifex et Sophista. Opera quæ exstant omnia, Græcè et Latinè, partim nunc primum edita, partim multò quam antehac emendatiora in utrâque linguâ, curâ et operâ CONRADI GESNERI, Tigurini, PETRI GILLII, Galli, JUSTI VULTEII, FRANCISCI ROBORTELLI, et SEBASTIANI GULDENBECKII; hic accedit index alphabeticus, et ab initio capitum per singulos libros enumeratio; ex recensione CONRADI GESNERI, cum ejusdem Epistolâ ad JOANNEM JACOBUM FUGGERUM. Folio. Tiguri, apud Gesneros fratres (1556).

Editio integra prima, Græcè et Latinè. Char. Gr. et Lat. Foll. 24 Præf. pagg. 655. Opera. Foll. 28 Index.

Illustri et generoso viro D. JOANNI JACOBO FUGGERO, Kirchbergæ et Weissenhorni Domino, &c. Domino et Mecænati suo, CONRADUS GESNERUS, s. d.

REDIT ad te Ælianus tuus, vir magnifice, non absque fœnore, nam et Latinam interpretationem Petri Gillii Galliæ e regione adjunxi, eamque ad Græci sermonis vim ac proprietatem emendavi, et quæ præteriverat ille, hoc est tertiam fere aut quartam librorum de animalibus partem, ego nunc primum Latine feci, et ad ordinem authoris, a quo Gillius longe discesserat, omnia revocavi. Græca etiam animalium historia ante hoc tempus non publicata, ut quæ castigatissima prodiret, operam dedi, et, nisi fallor, si quis etiam curiosior et criticus, cum partes orthographiæ omnes, tum sententiarum distinctionem spectet, non multos ex Græcis hactenus editis libris, qui cum diligentia nostra conferri mereantur, inveniet.

Tuum autem Ælianum dixi non immerito, quoniam tu Græcum codicem manuscriptum vetustissimum ex publica amplissimæ civitatis vestræ Bibliotheca mihi impetrasti, et alterum ex proprio librorum tuorum thesauro addidisti; quibus inter se collatis, et insuper Gillii translatione, qui alio in Gallia exemplari usus est Græco, hos libros qua fieri potuit integritate damus. Et ne quid hujus authoris studiosi homines desiderent, variam quoque historiam ipsius, jucundissimum lectu opus, et de militaribus ordinibus more Græcorum instituendis librum, et Epistolia rustica, omnia Græce Latineque conjunximus, ut omnia quæ hujus extant authoris in uno volumine continerentur; quanquam enim aliqui ejusdem de re navali scriptum alicubi latitare putant; id tamen hactenus ubinam haberetur, nulla diligentia et inquisitione per Galliæ Italiæque bibliothecas comperire potuimus. Redeunti igitur ad te Æliano tuo,

jam integro, emendato, bilingui, publico, facilem ac benignum te præbe, et in bibliothecam tuam veluti hospitii jure admitte. Næ ille fuisset nimium ingratus, si apud alium quenquam mortalium, prius aut potius quam te patronum, cujus beneficio quod revixit, quodque publica jam luce fruitur, acceptum refert, divertere voluisset. Nihil vero ei mea voluntas aut diligentia profuisset, nisi tu ægrum simul et captivum miseratus, jamjam periturum (archetypo nimis obsoleto et evanidis passim exolescente literis, novo autem codice ab imperitis librariis misere corrupto), veluti carcere solutum, nobis curandum reficiendumque commisisses.

Non est autem te tanto hospite indignus, qui Nervæ etiam et Adriano quondam summis imperatoribus familiaris fuit. Hujus de animalibus libros a Petro Gillio Latinitate donatos, nostra memoria potentissimum Gallorum regem Franciscum grato et liberali animo accepisse constat. Tibi certe tanquam optimo maximoque patrono, et servatori, seipsum cliens debet Ælianus, ejusque conservati nomine, tum ego in præsentia tibi gratias habeo ingentes, tum viri eruditi ad longam usque posteritatem habebunt perpetuo. Meretur sane omnino laudari ab omnibus, et summa gratitudine coli honestissimum illud institutum tuum in optimis quibusque literis ac disciplinis promovendis et illustrandis; quod cum alia non obscura testimonia declarant, tum locupletissima illa pulcherrimaque Bibliotheca, quam Græcis, Latinis, Hebræicis, Germanicis, optimis et antiquissimis quibusque pariterque recentiorum libris, tum manuscriptis, tum publicatis, instruere et augere non cessas. Quamobrem merito quandiu ullus literarum et sapientiæ usus inter homines vigeat, magnificentiae etiam tuæ, tantique librorum thesauri liberalitate et providentia tua conquisiti, conservatique, memoria illustris et gloria simul durabunt. Indignus posteritatis fama Pisistratus tyrannide infamis erat; sed hic etiam quod copiosam Athenis Bibliothecam extruxerit hodieque doctorum præconiis celebratur. Hos libros deinde Xerxes in Persas asportavit, Seleucus vero rex Nicanor cognomine revehendos curavit. Eodem nomine famam Ptolemæi reges, convectis undique innumeris libris, perennem sibi peperere: imprimis vero Philadelphus nobilissimam illam Bibliothecam construxit, quæ ad bellum usque Alexandrinum duravit.

Eumenem Attali Bibliotheca Pergami condita nobilitat. Tyrannion Amisenus Romæ voluminum supra triginta millia conquisivit,

ut refert Suidas. Invenio et Epaphroditum triginta millia possedis-
 disse, Neronis libertum. Q. Serenus Samonicus sexaginta millia
 librorum, hoc est suam Bibliothecam, Gordiano ex testamento reli-
 quit. Omnia Aristotelis et Theophrasti volumina ex Apelliconis
 Teii Bibliotheca Romam deportavit Sylla. Prædicatur et Plinii
 junioris Novocomensis Bibliotheca variis et antiquissimis referta
 libris, cujus instinctu Trajanus imperator (apud quem in dignatione
 erat) eam erexit, quæ Ulpia dicta est. Ejus exemplum inde (ut
 vir diligens et eruditus Conradus Lycosthenes ex veterum scriptis
 repetit) Gordianus imitatus, cum pluris faceret librorum quam ar-
 genti atque auri thesauros, Bibliothecam lxii. millibus antiquissi-
 morum voluminum aperuit, ad quorum omnium conservationem mox
 Tacitus amplissimas divitias erogavit. Pamphilus Cæsariensis pres-
 byter tres fere myriades voluminum congegessit. Ex Alexandri Hie-
 rosolymitani episcopi Bibliotheca Eusebius Cæsariensis ecclesiasticæ
 historiæ scribendæ materiam desumpsit. A. Gellius author est
 Alexandriæ millia voluminum septingenta per milites combusta
 esse. Jo. Zonaras refert Byzantii sub Zenone centum et viginti
 librorum millia gravissimo incendio periisse, quod et Malchus By-
 zantius sophista in historia sua, teste Suida, deplorat. Origenis
 ecclesiastici scriptoris librorum sex millia D. Hieronymus se legisse
 testatur. Asinius Pollio primus Romæ Bibliothecam in Herculis
 fano dedicavit. Polycrates quoque Samius, Euclides Atheniensis,
 Nicocrates Cyprius, Euripides poeta, alique permulti tum principes
 tum privati homines, conquirendi ac recondendi quam plurimos
 libros studio clari, a posteris, quibus quantum in se erat consultum
 voluere, celebrantur. Insignis est hodie Vaticana Romæ, Bessa-
 rionis Venetiis, Medicea Florentiæ, et in Gallia quam rex Franciscus
 instituit. Copiosam collegerat Budæ Matthias rex, quæ patrum nos-
 trorum memoria, per immanem Turcorum impressionem dissipata est.

Hæc vero pluribus amplitudini tuæ enumero, Mecænas optime
 et unicum literarum decus atque præsidium, quo minus dubites, te
 non modo viventem hanc mortalem vitam, apud omnes bonos et
 literatos homines, sed etiam defunctum a posteritate inter veteres
 illos tam claros Bibliothecarum conditores ac instauratores, et qui-
 dem plerosque reges, magna cum gloria celebratum iri; idque eo
 magis et justius, quod nostro seculo, eoque fere solus, aut certe in
 Germania omnium maxime, his præsertim temporibus, quibus ad

sacras profanasque literas nascentes instaurandas, veterum scripta plurimum adferre momenti possunt, pulcherrimum utilissimumque, imo necessarium, hoc studium suscepisti; quod ut per omnem vitam magis magisque promovere pergas, omnes viri boni et vel mediocriter eruditi optant, utque id quam diutissime facias, vitam tibi longissimam felicissimamque a Deo vitæ et omnium bonorum unico fonte concedi, communibus votis et conjunctissimis animis precantur. Vale.

Tiguri Helvetiorum. VI. Cal. Maii, anno sal. M.D.LVI.

FRANCISCUS ROORTELLUS, lectori.

HÆC, quæ sequuntur, excerpta ex Leonis Imperatoris libro, apponenda censuimus: quod nomina vetusta Græcorum, quibus et aciem, et ductores singulos appellabant, cum appellationibus suæ ætatis conferuntur. Afferre vero hæc poterunt aliquam utilitatem legentibus; quia et historicos multos scio esse, quamvis eorum libri nondum impressi fuerint, qui de Constantinopolitanis rebus scribentes his nominibus usi sunt, quæ ea ætas tulit, ex Romanis sumens; plane enim ita fuit necesse, ut etiam apud nonnullos jurisconsultos qui iisdem temporibus vixerunt, est videre. Adde quod nonnulli libri circumferuntur de re militari, qui etiam ipsi nondum impressi fuerunt, in quibus omnia fere iis vocabulis videmus descripta.

Ad Lectorem.

PETRI GILLII epistolam nuncupatoriam in suos de animalibus ex Æliano translatos libros, et ex aliis etiam authoribus locupletatos, ad Franciscum Gallorum regem, quoniam ad historiæ animalium commendationem facit, hoc loco adjungere visum est.

Galliarum regi FRANCISCO, non modo nomine primo Francorum regum, sed humanitate, cæterisque regiis virtutibus longe omnium gentium memoriæ nostræ principi, PETRUS GILLIUS salutem.

CUM ex sermone omnium præclare intelligerem, magnanime rex, te et præstanti animi ingenio, et singulari omnium magnarum rerum scientia tantopere excellere, ut non mediocres modo, sed et varia, et multiplici ingenuarum artium doctrina instructi, tuum

judicium gravissimum subire vereantur; primo quidem me subpudebat bestiarum exilitate tam eruditum principem audere appellare. Post autem cum omnem fere animalium historiam penitus perspicerem, vel a regibus studiose animadversam, vel ab iis qui hanc ipsam conscripsissent, iisdem religiose dicatam, et consecratam esse; (nam ut omittam alios nobilissimos reges, non optimos solum, et diligentissimos pecuarios habitos, verum etiam curiosos in exquirendis animalium naturis fuisse: Juba, Hieron, Attalus, Philometor, Archelaus reges de vi naturaque animalium diligenter perscripserunt,) tum sane totam bestiarum tractationem regiæ religioni habendam arbitrabar. Ac nimirum metuebam me profanam facturum esse, nisi hanc historiæ confectionem quantum libet nostro peradolescenti stilo inconditam, tuo quasi numini consecrarem: Verum quidem cum tanquam de integro iterum et sæpius te non ex imperii amplitudine, id quod plerique faciunt, sed ex animi tui viribus expenderem; et diligentius considerare acrem, et præsentem, et acutam, et limatam vel verborum majestate, vel sententiarum, ingenii tui perspicaciam, qua potes omnium ociosorum, qui singuli omnem ætatem separatim in aliquam artem consumpserunt, scientiam facile vincere: tum certe (etsi plane tuum nomen mihi semper sanctum fuit) non in hanc tantam, quam modo dixi, regiam religionem venissem, hujusce nostræ industriæ ut tenuitatem sub acumen ingenii tui limatissimum subicere ausus essem, nisi partim Georgius Armeignacus, quem Rutenorum sacris præfecisti, dum omnem mentem in cogitatione observantiæ, qua summa te colit, vehementius defigit, quam ullam meæ mediocritatis memoriam recordari potuerit, ad hoc facinus tacito quodam rogatu, quæ est hominis singularis modestia, me impulisset: cum tamen vel jure, vel authoritate potuisset: sive quod ad ejus liberalitatem studia nostra adniterentur, sive quia ejusdem hortatu in asperitatibus saxetorum Rutenensium, neve animi languore, neve laboris inertia omnino lapidei efficemur, hoc quantum est cunque operis conati essemus. Partim etiam, nisi alio nullo neque labore, neque periculo illius præclari facti fidem tibi facere possem, cujus te admonere jampridem cupio, quam si quod tibi, si minus eruditum specimen ederem, attamen non abhorrens ab eo conatu, quem (quoniam hic est animi atque ingenii tui, quoniam etiam in isto honor tuus amplissimus agitur) abs te solo exhauriendum existimo. Te profecto e regia dignitate non

præstantius quicquam efficere posse, quam si quibusdam neque indoctis, neque segnibus id dederis negotii, cum ut totius naturalis historiae novam periclitationem, tum vel maxime bestiarum Galliae aquatilium, terrenarum, volatilium, nomina, mores, et figuras scriptis persequantur: neque amplius tam valde peregrina animalia ex novo orbe deportata admiremur, ut nostrorum vim contemnamus. Enimvero quot egregii pisces in littoribus tuis errant, non in vulgus solum ignoti, sed ne scriptorum quidem ulla notatione animadversi? Quot item aves, quorum nomina in summa omnium ignoratione versantur, in conspectu nostro lapsus exercent? Quot etiam terrestres bestiae, quarum spisse atque vix domesticarum nomina teneamus? Neque iccirco ab ista laudis gloria retardari debes, maxime rex, quod Aristoteles et Plinius et post eos alii plerique Græci homines, quorum omnia fere quæ extant, non a nobis modo conversa, verum nostrò etiam et iudicio, et ordine distincta, jam nunc tibi repræsentamus, forsitan tibi optime prædicabuntur omnem animalium naturam scriptis comprehendisse; a quibus sic longe vehementissime dissentio, ut ab eis præclare inchoatam multam animalium vim, non plane perfectam, audeam dicere. Cur enim tot, tantisque religiosissimis autoribus de vi et natura animalium extinctis, non amplum locum hominibus minime inertibus ad novam commentationem relictum esse arbitremur, cum sexcentis apium scriptoribus nondum perditis, Aristarchum Solensem constet duodequadraginta annos nihil aliud egisse, quam earum mores tum observasse, tum scriptis mandasse. Equidem si vel ingenium, vel fortuna voluntati par esset, non in unius solum apis explicanda vi ætatem contererem, neque solius Galliae regionibus, sed solis quoque terrarum ultimis animalium studium circumscriberem. Ac si inter religionis hostes tuto versari liceret, jam omnes Græcas gentes peragrassem, ut coram, tanquam in rem præsentem veniens, pisces recognoscerem: quorum nomina ab iisdem Græcis, sive piscatoriam, sive naviculariam, sive piraticam facientibus Venetiis, Januæ, et Massiliæ curiose percunctatus essem. Atque immanem Africam, si fidum commercium ullum cum tam perfida Barbaria esse posset, pedibus et mari objissem. At enim ut hæc magna et difficilia privatus quispiam me longe præstantior audeat conari, certe conata potest efficere solus rex excellens, cujusmodi es, cujusmodi Alexander fuit: qui cum animalium studeret naturas cognoscere, aliquot

venatorum, aucupum, piscatorum milia, itemque omnium qui viva-
ria, armenta, alvearia, piscinas, aviaria haberent, in omnibus Asiæ
Græciæque regionibus Aristoteli ad hanc de animalibus commen-
tationem obedire jussit. Tu magnanime Rex, cum largitate, bene-
ficientia, animi magnitudine, doctrinarum studio nulli priscorum
regum inferior, dignitate vero, et robore animi contra fortunæ tela
etiam superior, ad omnia summa natus sis: quemadmodum Gallos
non tantummodo Barbaria, quod levius fuisset, infuscatos, sed longo
sane intervallo inscitiae tenebris, ut omnino deplorati viderentur,
excæcatos, ad mansuetiores literas restituisti: sic etiam debes feras
bestias ad mansuetudinem et quasi ad humanitatem quandam, hoc
est, ad hominum cognitionem traducere. Cum non solo nomine,
quod tibi, posteritatiue tuæ felix et sempiternum sit, sed re et
veritate primus sis e regibus Galliæ, qui omnium artium humana-
rum liberales disciplinas dignas principibus, dignas regibus, toto
pectore amplexus sis; vel quod ipsas amares, vel ut alios ad easdem
incitares, easque omnibus nobilibus ab ingenuitate sua detestantibus
abjectas, obscuras, e tenebris in lucem extulisti, et in honorem quen-
dam adduxisti. Quas cæteri reges in tam valde infimam humilita-
tem depresserant, ut nunquam humo se excitassent, nisi valentem
dexteram tuam porrexisses. Primus ex inscitia graviter laborantem
nobilitatem, et perverse abutentem otio, in recta atque honesta
literarum studia non edictis, sed tuo exemplo revocasti. Primus,
et solus es ille verus Hercules Gallicus, ad eloquentiæ effigiem a
Gallis olim fictus, et præsignificatus, qui cum solo nutu possis, ser-
monis tamen humanitate, et dicendi vi mavis homines ducere, et
plenissime omnibus respondere, contra morem Barbarorum regum,
qui solo imperioso silentio intelligi volunt: quo nihil a regia digni-
tate alienius videtur. Quid magis regium, quam sermonis vis?
sine qua reges nunquam satis instructi haberi debent. Enimvero
ut longa serviendi consuetudine suos regere queant, sine hac certe
ad externos frigent, et ridiculi videntur. Hæc enim quos nullum
neque ferrum, neque aurum liberare potest, expedite exoluit: ut si
fortuna (quæ in bellis maxima gerit imperia, et suo jure victorias
sibi attribuit: et quæcunque in pugnis accidunt prospera, ea omnia
ducit sua) evenisset, ut vel Alexander, vel Pompeius, vel Cæsar,
vel alii plerique reges, quibus charior fuit laudis gloria, quam pos-
sessiones suæ, te hac bene dicendi prudentia, cæterisque regiis

virtutibus non minus, quam regnandi amplitudine præstantem cepissent, non tantum extulissent jacentem, sed pristinam etiam dignitatem auxissent. Tumque ex horum illustrium virorum vel judicio, vel reverentia, adversus istam tuam vim, non indotatam, neque incomitatam cæteris omnibus magnis virtutibus, fructum esses amplissimum consecutus tui summi et periculi et humanitatis; simul et periclitatus esses dicendi peritiam, omnium rerum reginam, non regibus solum potentissimis imperare, sed etiam acerbis victorias vincere posse. Ac tum quidem honesti vis, cujus hæc ætas sensum nullum percipit, radiato sole clarius ad aspectum omnium vel cæcorum non minus fulsisset, quam in tantis inscitiae tenebris Galliae ad omnem perpetuitatem lætissimus illuces, orbarum quasi tutor literarum, quarum te perstudiosum esse, quantas Galliae commoditates afferat, nihil est necesse declarare: cum omnes ex ista imperii tui mansuetudine quotidie jucundissime sentiamus, tum maxime insidiatores tui insigni ad moderationis tuæ gloriam periclitatione sua perceperunt. Horum enim insidiis sæpe attentatus, contra quam natura fieri soleat, te istis perniciem vitæ tuæ molientibus manifesto, et manu deprehensis, æquiores quam tibimetipsi præbuiisti. Ad quam tantam sensus moderationem, etsi præstanti singularique naturæ bonitate excellis, ecquibus gradibus descendere potuisses, nisi optimis a pueritia disciplinis viam ad humanitatem munivisses? Ecquo modo, etiam si magnitudine excelsi animi sis incredibili, contra fortunæ acerbis tantopere obduruisses? ut non modo animum tuum periculi magnitudo non fregerit, sed et confirmaverit, et renovaverit, nisi literarum moderatione fatale malum consolatus esses, nisi sapientum præceptione, exemplorum vetustate pectus non minus quam valentissimam manum ad excipendam tempestatem armasses? Non igitur neque fortunæ neque hominum fidei, quæ nulla fuit, sed proprio tuo animi robori ad omnium magnarum rerum cognitionem informato acceptum referre debemus, quod te incolumem habeamus, quod non rursus exuta humanitate de spe literarum conatuque depulsi, in pristinam barbariem revoluti simus. Neque enim, nisi te salvo, spes ulla ostendebatur sapientiæ, nedum sanitatis: neque quorundam quasi feritatem ad literarum mansuetudinem traduci posse. Neque unquam afflatus ullus, nisi plane vel divinus, vel tuus, nobilitatem non jam labentem et inclinantem, sed perpetua seculorum infinitate in sum-

mam omnium literarum ignorationem demersam erexisset. Quæ
 antequam rex esses, non aliud quicquam scientius imitari scribebat,
 quam regum vel vestitum, vel literarum inscientiam, præ qua om-
 nem rectam artium doctrinam ab insignibus suis aspernabatur:
 fractos et minutos mores curiose sectabatur, antiquos præclare con-
 temnebat. Sed fuit tum quod huic forsitan ignosci posset, cum
 non quicquam esset tam valde nobile, tam plane regium, quam
 nihil sapere. Nunc autem (ut natura comparatum est, quicumque
 mores in principibus elucent, eosdem in populo eminere) tuo ex-
 emplo adducti elaborant, non solum bene ut equis, et armis, sed
 optime ut literis utantur, et tuam vivendi formam imitantes, eru-
 ditis collocutionibus mensarum fastidia condiant, aulæque molestias
 temperent; cujus languorem olim sexcenta ludorum genera minuere
 non poterant, nunc leves libelli levant, et sæpe tollunt. Atque
 etiam magistratus tam sacri, quam profani, commentitiis commen-
 tariis rejectis, ex oscitatione et dormitatione nugatoriorum volumi-
 num experrecti, tanquam ex glandibus ad bonam frugem se recipi-
 unt, ut nusquam unquam frequentius gymnasium et literarum stu-
 diosis, et eruditis, quam aulam tuam viderim. Quod quidem tuum
 præclarum facinus non omnibus modo triumphis longe antepono
 sed etiam cum heroum donis (ex quibus tamen a sapientissimis Græ-
 ciæ, et Romanis Dii constituti sunt) exæquo, atque adeo antefero.
 Quod sane eorum dona suis tantum largitoribus ascensum in cælum
 compararunt: Tua autem non modo ad memoriæ æternitatem, et
 tuum nomen consecrabunt, et virtutem tuam Christiana divinitate
 afficient, verum etiam quotquot istis tuis donis utentur, divini effici-
 entur. Illorum item fragilia et caduca munera animos hominum
 efferarunt, atque in omnia scelera impulerunt, calamitates mortali-
 bus auxerunt, clades magnas attulerunt: Tua contra immortalia
 beneficia a vitiis animos vindicant, et corroborant, eorumque cor-
 ruptelam sanant, feritatem depellunt, libidinem arcent, humanam
 fragilitatem ab errore sustinent. Non ergo ad dei numen propius
 accedere, non divinius de nomine ac dignitate Galliæ mereri possis,
 quam literarum tuitione. Hac enim judiciorum ruinæ instaura-
 buntur; perculsi, atque prostrati omnium statuum mores erigentur.
 Nobiles exempla suorum studiorum ex similitudine tuorum capi-
 entes, in suam plebem eo magis mitigabuntur (quod nulla gens sit
 tam immanis atque barbara, quin literarum mansuetudine mansue-

fiat) atque ad laudis gloriam ardentius inflammabuntur; fidelius pro te labores excipient; ac si sit necesse, vitam ponent. Ac ut omittam alias infinitas utilitates, quas ex ista tua in literas benignitate percipiemus, per te desinemus barbari et esse et haberi; ut si Cicero ab inferis excitatus, ad naturalem Gallorum facilitatem, simplicem, et synceram perspiceret literarum humanitatem accepisse, non amplius tam aspere hos immanes appellaret; neque id quod aliquando fecit, infimum civem Romanum amplissimo cuique Galliæ anteferret. Sed nimirum te ob perfectam bene dicendi commendationem, et summam in liberali motu dignitatem, non tantum Pompeio, quem immortaliter laudavit, verum Cæsari, quem omnis memoriæ clarissimum lumen dixit, et egregia indole virtutis ac continentiae Octavio, quem partum aureum nominavit, rectissime compararet; simul et exclamaret, O tempora, O mores hominum! qui te perfidia omnium scelestorum usi decipere conati sunt: tuos Catilinas æternis notis inureret; te verissimis ac justissimis laudibus in cælum efferret; daret tibi fascēs; appellaret te imperatorem; decerneret in suo regno (hoc est, in foro) statuam: et si quid aliud esset, quod dari posset, adderet; ac tandem peroraret, Gallos omnes noctes diesque de salute tua et debere cogitare, et casus humanos, et incertos eventus valetudinis, et naturæ communis fragilitatem extimescere. Idemque graviter doleret salutem Galliæ, in tua unius mortalis anima positam esse. Sed quid mortui hominis lamentabili oratione utor, cum similes non solius Galliæ, sed omnium eruditorum, qui ubique sunt, voces exaudierim? At quis non exaudivit luctum omnium, sive tuorum, sive alienorum, qui cum Musis ullum habent commercium? cum sive hominum iniquitate, sive fato quodam acerbiorē casum subisses, quam summa ista tua virtus merebatur. Quis tum, cui sit aliquis sensus literarum, fuit, quin periculum commune omnium studiorum agi arbitraretur? Quis ex his non pro tua salute vota fecit? non post tuam reversionem Musis litavit? non tacitus optavit omnia tibi prosperius eventura esse? non omnium dirarum obnunciationem imprecatus fuit eis, qui tibi istam offensionem struxissent? Quis porro tam agrestis ac durus, tamque virtuti infestus, quibuscunque ille fuerit in terris, modo tuam virtutem cognitam habeat, non istam longe pluris aestimavit, quam eorum omnium qui tibi cladem afferre conati essent? Quis autem tum non iudicavit te honestius decubuisse, et

majori cum dignitate cecidisse, quam hostes usos sive simulatione religionis, sive proditiōe amicitiarum, sive omnium perfida machinatione, seu stantes, seu potius jacentes, virtutis insignia sine virtute reportasse? Sed invitus in isto fato meus literarum sermo versatur, ut et singularem de te bonorum existimationem, et amicissimum eruditorum in te studium cognoscas, ut tecum reputes quas hominum admirationes excitabis, quæ nominis tui testimonia æterna a summis ingeniis consequeris, si quem te non modo armatum, verum etiam in afflictâ fortuna, senserunt musas adjuvisse: jam eundem te potentissimis et maximis nationibus florentem, videant non desistere eas benigne et studiose colere, sed dignitatem ipsarum indies amplificare. Quæ tum tui nominis celebratio? quæ laudis posteritas? cum non in sola Parisiorum gymnasia, quod tamen ipsum et maximum est, et cum omni æternitate adæquandum, sed in omneis principes urbes, in omneis magistratus, in omnem nobilitatem, in ipsam denique plebem intelligent te literarum humanitatem sparsisse, ac disseminasse, istaque tanta literarum usurpatione omnia excitasse, quæ infinitis seculis non jacebant, quod alicujus spei sed funditus exstinguebantur, quod desperationis erat, superiorum inscitia regum, quos, quamvis maximi animi ac virtutis viros, vix sciremus natos esse, non modo regnasse, nisi forte exesa tabellionum scripta, vel rudes corporum statuæ nos admonuissent. Tui vero animi effigiem nulla obscurabit posteritas, sed quo magis inveterascet, eo politius antiquo excellentium scriptorum artificio exprimitur, ac illustrabitur. Quare summe Rex (ut pro omnibus, quorum industria in scientia et cognitione consistit, loquar) et per omnium bonorum de te præclarum judicium, et per posteritatem, quam immortalem ex literarum defensione habiturus es, oro, obtestorque te, neu defatigeris in tuendis literarum studiis; neu omittas perficere sæpe abs te deliberata, verum bellis interpellata; sed efficias, ut quemadmodum cætera quæ constituis, exequi soles, sic disciplinarum negotium abs te jam prope affectum, vere et regie conficias. At enim me tibi longe pluribus communem studiorum causam commendare cupientem, obtrectatores interpellant: quos jam sero admodum cogito, hujus meæ historiæ non fidem modo apud te elevare (quod faciat quispiam me facile pati posse, honeste vero quomodo?) verum etiam funditus tollere, quod acerbissime ferrem, conaturos esse. Quorum hominum iniquitatem valde time-

rem, si eodem quo plerique reges ingenio affectus esses, qui cum de historia quippiam agitur, ad alios (quod ipsum miserabile videtur) magna securitate rejiciunt. Ac si quid admittunt, id ipsum quasi sortitione facta, non judicio probant. At enim cum sis historiæ peritissimus, et prudens ingeniorum existimator, facile patior apud ipsum te exoriri hujusmodi obtrectatores; præsertim cum ex Athenæo plane sciam non defuisse qui dixerint. A quo nam Proteo et Nereo, qui ex profundo emersissent, Aristoteles didicerit quid pisces agant? Ejusmodi enim scribit, ut imperitis miracula videri queant. Verumtamen isto tuo judicio præditus Alexander, non has obtrectationes tantum improbavit, sed inusitata liberalitate illius historiam prosecutus fuit. Neque item tale quicquam ausi sunt reprehendere Eubolides et Cephisodorus, quanquam contra Stagiritem volumina conscripserunt. Neque vel nobilissimi philosophi ab Aristotelis instituto dissentientes, hujus historiam solertia animalium non solum spoliarent, sed ipsi quoque separatim certos libros de propria quadam bestiarum ratione, et quasi sermone, diligenter perscripserunt. Bene vale.

MAXIMUS Tyrius, Philosophus Platonicius. Sermones sive Disputationes xli. Græcè, cum COSMI PACCII, Archiepiscopi Florentini, interpretatione Latinâ ab HENRICO STEPHANO; quamplurimis in locis emendatâ; cum ejusdem Epistolâ ad ARNOLDUM ARLENIUM, et ad Lectorem, de COSMI PACCII a se editâ interpretatione Latinâ. Ex officinâ Henrici Stephani, Parisiensis typographi, An. M.D.LVII. Octavo.
 Editio Princeps. Char. Gr. et Rom. 363 pagg. contextus Græcus, 4 pagg. præf. et 320 pagg. interpretatio.

HENRICUS STEPHANUS, ARNOLDO ARLENIO, s. d.

ECQUIS mi Arleni, tam magnum virum, nostrum Maximum, Ecquis tam lepidum, tam venustum scriptorem esse, ecquis ita suo lectori utilitatem voluptate temperasse eum credidisset? Nimirum hinc tandem didici, istos qui ad librorum lectionem præoccupatis quodam præjudicio animis venire solent, nunquam posthac imitari. Fit enim nescio quo modo ut quo-loco scriptorem quem-

piam habemus, eo etiam ejus verba, quæcunque illa sint, habeamus. Recte siquidem Euripides, cujus ego quoque singulos versus singula testimonia puto,

λόγος γὰρ ἔκ τ' ἀδοξούντων ἰών,
Κάκ τῶν δοκούντων αὐτὸς, οὐ ταυτὸν σθένει.

Quanquam vel ipse certe libri titulus nihil parvum de hoc authore promittere mihi debuerat, in quo videlicet Platonium eum audissem nominari philosophum. Verum ego toties mendacibus aliorum titulis deceptus, temere fidem huic adhibendam esse non existima-
bam; donec in eum scriptorum ejus locum incidi in quo nominatim id de se prædicantem illum audiui, et vel eo tacente, ex eorum lectione id facillimeprehendere potui. Multum igitur Jano Lascari, qui primus librum hunc e Græcia, ubi delitescerat, in Italiam asportavit, debere se fateantur literati omnes. Sed et me non minorem ab illis fortasse gratiam inire æquum fuerit, qui nunc eum e secundis quasi tenebris erutum in illorum conspectum prodire et in luce atque oculis hominum versari fecerim. Quid? nonne Cosmus Paccius eum Latinum a se factum jam ante aliquot annos luce donaverat? Eum quidem certe, qualis quantusque est, luce donatum ab eo fuisse nego: sed, ut tragici poetæ sæpenumero pro principibus quibusdam ac regibus, principum ac regum εἰδωλα nobis in theatrum producant, ita etiam tenuem quandam Maximi Tyrii umbram a Cosmo Paccio foras datam fuisse fateor. Expertus autem loquor, mi Arnolde, nam quum de Paccii doctrina magnam antea opinionem concepissem, non quidem quod archiepiscopus fuisset (archiepiscopatus enim multo ditio-rem illum reddere potuit, eruditio-rem vero non potuit), sed quod Jano Lascari familiariter uti solitum accepissem; ubi ad ejus interpretationis impressionem a me ventum est, tot in locis eum tam crasse tamque fœde lapsum esse animadverti (quorum etiam permultos, dum illa excuderetur, incorrectos relinquere me pude-
isset), ut eam opinionem et ipse continuo deposuerim, et ab ea multos alios postea deduxerim. Et de his quidem hactenus. Nunc, ut ὕστερον πρότερον Ὀμηρικῶς, superest ut ego, qui mihi ab aliis ob editionem Maximi gratiam haberi volo, tibi ob tuum ἀντίγραφον quo in edendo illo usus sum, vicissim gratias agam; quod sane si non optimum esse, saltem melius eo quo Cosmus Paccius usus est multis ex locis cognovi. Sed narro tibi.

Adjutus sum etiam quodam exemplari (in paucis tantum λόγους) quod a Joanne Stracelio literarum Græcarum professore Regio commodato acceperam. Quod certe si scias quam misere foedatum omni mendorum genere fuerit, vix tibi quod dico, nimirum adjumento mihi illud fuisse, fiat verisimile. Ac profecto (si licet parva magnis componere) quod fecit ille Latinorum poetarum facile princeps Maro, ut de Ennii stercore aurum colligeret: id ego in Maximi editione feci, ut ex tam turpiter mendis conspurcato libro bellam et concinnam lectionem nonnunquam elicerem. Sed addam quod etiam magis, et jure quidem mirum tibi videri possit. Meministine quot et quam insignes castigationes in ea Polybii scripta quæ novissime edita sunt (falso, ut apparet, ἐπιτομῆς nomine inscripta, quum ἐκλογαὶ vocari debuissent) nobis ostenderit Petrus Victorius, ex duobus optimis exemplaribus depromptas? In eodem volumine in quo Maximi quædam erant, reperiebantur cum ex aliis authoribus, tum etiam ex Polybio nonnulla, in quibus quum nihilominus depravatus esset ille liber, ex eo tamen elegantissimas locorum aliquot castigationes ad Victorianas addidi. In quo igitur nostrum Henricum Scrimgerum ut nimis curiosum antea reprehendebam, in eo summum ejus judicium admirari his exemplis didici, qui in castigandis novis veterum scriptorum editionibus (in quo ille opere tam perite tamque foeliciter desudat, ut huic rei natus esse videatur) nullius exemplaris auxilium, etiamsi multa multoque præstantiora alia habeat, aspernatur. Quanquam vel alio Diogenis Laertii exemplo consilium suum satis probasse mihi debuerat. Audi, mi Arnolde, nisi properas, hoc quoque. Ejus quum editionem Germanicam cum antiquo exemplari Bessarionis a me ex Veneta bibliotheca deprompto quam potueram diligentissime contulissem, deinde apud eum aliquando illud exemplar primum valde laudassem, deinde etiam castigationes, quas ex eo habueram, non sine supercilio quodam protulissem: ille nescio quot libri mei paginas evolvens, Visne, inquit, pulcherrimos aliquot et maximi momenti locos vicissim ego proferam, ad quos emendandos nihil te tuum istud optimum exemplar adjuvit, illud autem meum alioqui pessimum, et quod tute olim contemnere solebas, mihi castigatissimos reddidit? Ego tum, primo quidem, dicenti non credere: imo etiam primo, videntibus oculis meis vix fidem habere: tandem tamen invitus fateri. Ergo, ut ad nostrum Maximum redeamus, non erit quod Stracelius suum

alioqui pessimum exemplar (cujus etiam nomine illi gratias ago) aliquid ad Maximi castigationem conferre potuisse miretur. Verum quoniam omni exemplarium ope adhibita, quin loci nonnulli mendosi superessent, efficere non potui: ego quomodo castigandi illi mihi viderentur, paucis in calce operis exposui. Sed te diutius moror fortasse. Jam igitur accipe a tabellario Maximum, et cum eo Græcos alios a me nuper editos libellos. Vale.

COSMI PACCII, Archiepiscopi Florentini, præfatio in Sermones MAXIMI Tyrii, philosophi Platonici, è Græcâ in Latinam linguam à se versos; ad JULIUM II. Pont. Max.

SEQUOR eorum exemplum, Pontifex Maxime, qui quum ex insita quadam mortalibus curiositate remotissimas gentes adierint, ubi sospites ad suos reversi sunt, nequaquam satis habent verbis atque historia tantum peregrinationem suam testari, nisi etiam ex eis locis novi aliquid ac peregrini suorum civium oculis attulerint; in quo non ipsi solum, qui peregre fuerunt, conspectarum rerum memoriam servant, sed etiam ii qui domi remanserunt, jucunditatem aliquam degustent novitatis. Ego enim peregre profectus, propterea quod aliquandiu vel a Latinis vel a Divinis lectoribus aberrans, cum Græcis ac Gentilibus philosophis, ad quos me curiositas forte devexit, versatus sum (quod quidem est homini Latino, ac Christiano sacerdoti, instar longinquæ peregrinationis), refero nimirum tibi, Christianæ reipublicæ principi ac parenti, de philosophia Gentili exiguum hoc munus; quod simul peregrinationem hanc non inanem fuisse, simul etiam devotionem erga te meam perpetuo testetur. Falli equidem possum Pontifex Maxime vel ut insipiens, quod non diffiteor; vel etiam, ut ebrius ejus lectionis, atque hujus scriptoris, a quo me captum ac delinitum sentio. Sed mehercle ita opinor, haud ingratum haudque ineptum munus tibi ac bibliothecæ illi tuæ, quam paras, electissimæ, ex hoc nostro errore advectum esse. Quæris tandem quod munus? Maximus est Tyrius, Græcus author, veteris illius philosophiæ, sed Platonis præcipue, sectator; nostra opera nuper in Latinum ascitus. De quo, quantum ad historiam pertinet, pauca hæc paucisque in locis comperimus testata: quod scilicet Libycus, vetusta origine, quod

Commodi temporibus Romanus senator, quod orator vehemens, quod veteris philosophiæ probator fuerit; tantundem enim prope ex Aristidis orationibus atque ex Suida accepimus. Is de variis quæstionibus ad multas philosophiæ partes pertinentibus, perpetuæ orationis composuit sermones, in unum et quadraginta libellos distributos; dignos profecto mihi visos, qui in notitiam tuam, Pontifex Maxime, omnis author sapientiæ, deinde Latinorum cunctorum ederentur. Verum enimvero quum curare in primis oporteret ne philosophus hic nobilis, dives, ac suorum temporum in eloquentia ac sapientia (ipsi si credas) facile princeps, majestatem tuam ac cæteros Latinos aditurus, minore eloquii gloria accederet, quam olim inter suos versaretur; mea tamen inopia non tulit ut huic quicquam aliud præter interpretationis fidem præstare possem: quo Latinus futurus satis posset integram ac veterem illam suam tueri dignitatem. Quapropter operam dedi ut quantum ad fidem interpretationis attineret, ne vel exemplarium mira paucitas (vix enim invenimus duo), vel eorum vitia, quæ passim ac frequentissima occurrerunt: eaque non ita a nobis omnia sanata ut adhuc in interpretatione nostra non appareant vulnera, vel scriptoris hujus remotissimi conceptus officerent multum ad ipsius habendum veritatem. In cæteris vero idem fere servavi quod in regenerandis per lavacrum infidelibus observat Ecclesia; ut eum scilicet Gentiles pompas abnegare juberem, satis habiturum si relicto eloquii splendore cæterisque eloquentiæ fucis, sensus duntaxat puritatem ac sapientiæ vim una cum imagine quadam tenui veteris sui nitoris e Græcia secum in Latium deferret. Veruntamen ille ita, meo judicio, sapientia abundat, ut etiam Atticismi ornatu spoliatus, doctis tamen ac sapientibus viris in hoc tenui pallio, satis amplitudinem suam probare possit. Ejus enim sermones sublimem quandam indicant mentem, divina illa Platonis atque Homeri ambrosia saturatam: mirum hominis studium, veteris atque integræ philosophiæ servandæ: acre præterea ingenium: Horatianum mehercle dixerim, inventionibus, figuris, exemplis ac translationibus scatens: de quo vix judices, utrum magis illud ad oratoriam an ad poeticen vergat. Summum quoque judicium: maximam in omni genere literarum eruditionem ac scientiam; orationem, quæ nihil dormitans aut otiosum admittat; quæque vel brevitate, vel sententiarum novitate, vel cujuslibet rei proprietate, vel varietate lectionis, satietatem discu-

tiat, attentionem requirat atque invitet. Habet enim hic scriptor nescio quid quod ex cunctis philosophiæ partibus temperatum, oraculum magis quam orationem imitetur. Connumeres præterea inter ejus virtutes, exactam quampiam argumentandi peritiam ac vim; verum pro ingenii sui magnitudine, vulgaribus absconditam, claram tamen ac perspicuam eruditis ac doctis, miroque artificio constructam; quæ nequaquam spectare videtur ut auditoris extorqueat assensum, sed potius docilitatem ac persuasionem pro veræ sapientiæ studio venetur. Dicerem pro ejus merito plura; verum ut ille aliquo in loco ad Homerum laudandum nihil potius habet quam ut Homeri ipsius carminibus utatur: ita etiam ego pro hujus laudatione potius habeo nihil, quam suum illum tricesimum septimum sermonem allegare: in quo clarissime patet quam ipse de se sentiat magnifice, quam etiam cæteros sentire velit. Quum enim verissime de laudibus suis ipsemet, sed tamen necessario, loquatur, necessitatem profecto mihi demit, aut ipsum (ut par erat) pro dignitate sua, aut munus hoc nostrum quod amplitudine tua multo inferius, commendationem aliquam poscebat, verbis ornandi. Itaque laudibus cæteris omissis, si quæras, Pontifex Maxime, quid me præcipue præter hæc omnia impulerit ut philosophi hujus sermones tibi ac bibliothecæ tuæ conciliarem, probasse me scito in primis piam in eis sapientiam, utpote Platonis Academiæ alumnam, ac perfectionis pedissequam Christianæ: dignam profecto quæ a sacerdote Christiano peregre reverso, pro peregrinationis indicio, ad sacerdotum parentem dono referretur. Dein quod compendio loquitur ac statuit de pulcherrimis atque altissimis philosophiæ quæstionibus: quas conjectas in capita, ea mehercle suavitate, varietate, ac brevitate, pro ingenio suo, condivit: ut non procul ab officio fore censuerim, ut, si forte esuriens animus tuus, repudiatis solitis escis, externi aliquid cuperet, paratas haberet has offas, quæ uno haustu voratæ, lectionis reficerent gustum, mirificeque instaurarent firmitatem. Quid enim aliud indicat domesticæ istius bibliothecæ designatio? quid gymnasii publici constructio? quid doctorum aliquorum familiaritas atque usus? nisi te inter tumultus bellorum ingentes (in quos necessitas dignitatis Apostolicæ tuendæ te coniecit) inter tot egregias partas victorias, inter cogitationes, consilia, tractatusque quos habes frequentissimos de Christianorum concordia ac pace, ac delendo infidelium nomine, inter magnificentissimas

illas templorum atque ædium constructiones, inter hæc omnia in quibus animi tui vigor enitescens propriam ac peculiarem poscit laudationem, consulto a nobis in alium locum reservatam: quid, inquam, aliud indicant, nisi te interdum remissionem animi quærere, honestum diligere otium, ac philosophiæ desiderio teneri? Fuit igitur officii mei (qui dignatione ac beneficio tuo sacerdotio patriæ Ecclesiæ ornatus, vacationem a negotiis tuis, quorum me aliquandiu ministrum habuisti, sum adeptus) vicissim tibi nunc pro otio accepto, si non par otium liceret, otii saltem curare instrumentum. Cujus si te fastidium minime ceperit, (quod quidem humanitas tua pollicetur) uberiores posthac operam ad hujusmodi obsequium expecta. In qua si non ingenium ac sapientiam laudabis (id enim, Pontifex Maxime, non postulo) piam profecto voluntatem ac studium, gratitudinemque animi mei tibi et Apostolicæ sedi debitam laudabis.

PETRUS PACCIVS, viris literatis salutem.

QUUM Maximus Tyrius, philosophiæ Platoniciæ egregius assertor, vitio temporum diutissime latuisset, tam Græcis suis, quam Latinis ignotus; occurrit ei divinitus Janus Lascaris, ut est antiquitatis solertissimus indagator, qui eum non solum e tenebris eruit (ipsum enim jampridem in Italiam ad Laurentium Medicen, avunculum meum, inter multos alios libros ipsius Laurentii munificentia ad lucem eductos, e Græcia attulit), verum ut et Latinos nostros juvare posset, Cosmo Paccio, fratri meo, ut Latinum faceret, persuasit; asserens gratum fore ac jucundum munus id Latinis omnibus, propter novum ac magnificum scribendi genus. Quod quum ei foeliciter successerit, ita ut studium ejus et ab ipso Lascari, Zenobio, Acciaio, nonnullisque aliis viris doctis probaretur, morte præventus, librum, ut statuerat, edere non potuit. Nos vero tam pietate fraterna ducti, quam ut vobis, literarum studiosi, gratificaremur, eum chalcographis dedimus excudendum. Cujus nostri consilii rationem et vobis constare volumus.

HENRICUS STEPHANUS Lectori, de COSMI PACCII à se editâ interpretatione.

COSMI Paccii interpretationem tibi do lector, a me non quidem ut debuit (fateor) sed tumultuarie, ut pro tempore potuit, emendatam, ad cujus magnas angustias hæ etiam majores accesserunt; quod quum ejus emendationi nonnisi inter legenda præparatoria ad impressionem folia vacare possem (qui in arte nostra versati sunt, norunt quid velim) sic ubi alicujus sententiæ meam interpretationem in versionis Paccianæ locum reponere volebam; ea quæ tollebam verba et verborum propemodum syllabas numerare cogebam, ut totidem videlicet ex mea interpretatione in eorum locum substituerentur; ne, si plura reponerem, eo spatio capi non possent: sin pauciora, aliquid loci vacui remaneret. Quid facerem? quid vero aliud quam quod feci? nimirum ut quos in ejus interpretatione locos ex tempore emendare poteram eos emendarem; eos in quibus hæsitabam, mihi in aliud tempus, aut alii cui plus otii suppeteret, relinquerem? Quanquam hoc affirmare ausim, quos incorrectos prætermiserim locos, præ iis quos correxerim, esse paucissimos, ex quibus tamen et ipsis aliquot in calce operis castigavi, nimirum tot quot paginæ quæ vacabant, capere potuerunt.

Vale, et labores meos bone consule.

HENRICUS STEPHANUS, lectori.

COSMI Paccii interpretationem contentus properanter (utpote dum excuderetur) plurimis tamen in locis emendasse: ad cæteros omnes ejus errores, donec valde otio abundarem, connivere decreveram. Sed quum a calce hujus libri prope abessemus, et meæ operæ aliquid quod paginas tres, alioqui vacuas futuras, impleret, a me poscerent; sesquihoram vix tandem gravioribus negotiis suffuratus, aliquot præterea locorum castigationi impendi; nimirum tot quot implendis paginis illis satis esse poterant. Ac sane plures fuissent, si plus loci illis capiendis fuisset, et mihi tempus non defuisset. Nam cum alios quosdam omisi, tum eos omnes (præter duos) in quibus illi corruptum exemplar imposuit; quos si habere voles, vide meas in Græcum authoris contextum castigationes.

Vale

ÆSCHYLUS, Atheniensis, Poeta Tragicus. Tragœdiæ VII. Græcè; quæ cùm omnes multò quàm antea castigatiores eduntur, tum verò una, quæ mutila et decurtata priùs erat, integra nunc profertur. Scholia in easdem plurimis in locis locupletata, et in penè infinitis emendata, PETRI VICTORII curâ et diligentîâ, cum ejusdem Præfatione; ac HENRICI STEPHANI observationibus et ejusdem Præfatione; accedit ÆSCHYLI vita. Quarto. Lutetiæ Parisiorum, ex officinâ Henrici Stephani. 1557.
Editio integra princeps. Pagg. 395, lin. 30 et 36.

PETRUS VICTORIUS, lectori, s.

PLURES, ut apparet, eidem operi, eodem tempore, diversis tamen in locis, toto animo incubuere, communis utilitatis studiosi, ac Græcas literas hac etiam parte adjuvare volentes. Quum enim Æschylus Atheniensis, magni nominis in tragicis, summaque cum laude in eo studio versatus, ad nostra tempora, quibus et doctrina omnis liberalis, et in primis Græca lingua revixit, mancus undique ac debilis pervenisset, (nam et plurimæ ipsius tragœdiæ funditus periire, et nonnullæ quæ restabant, mendose excusæ fuerant, turpibusque maculis affectæ, in manibus habebantur), huic illi malo remedium adhibere conati sunt, easque rursus diligentius multo integriusque imprimendas curarunt, ac non pauca ipsius vulnera facile sanarunt. Nos igitur quoque, qui olim eidem rei operam diligenter dederamus, ac non sine fructu aliquo cum antiquis libris hunc poetam contulisse nobis videbamus; perire lucubrationes nostras nolimus, sed eas erudito ac diligenti juveni Henrico Stephano divulgandas dedimus, quum hic apud nos facultatem edendi nullam haberemus, cujus rei expectatio diu consilium nostrum remorata est. Atque hoc non fecimus ut laudem aliorum minueremus, sed ut quicquid studio nostro in hoc efficere potuimus, in medium profferremus; neque nunc labores nostros cum eorum vigiliis confereamus, ullamve in partem vicisse nos illos gloriabimur: docti postea viri, et qui acre judicium harum rerum habent, videbunt quæ potissimum e multis editio anteponenda sit. Una certe in re illis foeliciores fuimus, quod integram Agamemnonem nacti sumus, cujus fabulæ prima tantum pars, atque ea quidem pusilla, typis antea excusa fuerat. Nam quod prius, errore quodam non parvo, confusa hæc fabula erat cum Choëphoris, originem hujus incommodi (nisi fallor) indicabo. Erant in vetustissimo nobilissimoque volumine,

quo continentur omnes Sophoclis atque Æschyli tragœdiæ, quæ superiorum temporum acerbiter subterfugere, necnon Apollonii etiam Argonautica, (id autem apud nos est), ambæ hæ fabulæ eodem ordine scriptæ quo res ipsæ gestæ fuere, ut Agamemnon præcederet, consequerentur Choëphoræ. Lapsæ autem illinc sunt paginæ nonnullæ, sive ab improbo quopiam excisæ, in quibus reliqua, ac magna quidem illa pars Agamemnonis continebatur, et initium Choëphorarum manebat, neque enim multa e principio hujus fabulæ videntur desiderari. Alium autem librum inveneramus, in quo Agamemnon integra esset; quum tamen nec in illo, nec in altero ullo Choëphoras totam reperire potuerimus, quare affirmare ausim, eam partem hujus tragœdiæ ex hoc nostro exemplari manasse; unde sane descripta fuerit, postquam id incommodum quod narraui, acceptum est; quare mutilata capite atque initio suo in manus venit. Quod vero ad Agamemnonem pertinet; ne quicquam omitteremus quod ad ejus restitutionem faceret, quum audissemus Romæ in bibliotheca Alexandri Farnesii, summi antistitis, atque omni re nobili ac splendido homine digna, instructissimi Æschyli volumen inveniri, in quo hæc fabula legeretur, conferendam eam, a nobis descriptam, curavimus cum eo exemplari, in quo nobis operam suam fidelem atque eruditam præbuit Gulielmus Sirletus, ut cuncta diligenter notaret quæ aliter illic legerentur. Nos autem postea varietatibus illis diligenter ponderatis, in eam opinionem venimus ut nostrum librum non deteriore illo putaremus; ac magnam partem eorum quæ variata in eo offenduntur, immutatam ab aliquo crederemus, qui in suos quosdam versus restituere choricantus voluerit; sæpe enim addita aut dempta illic quædam cognovimus, quæ consilium ipsius adjuvarent. Ut autem comitem hujus laboris, magni quidem atque ardui, eruditum ac strenuum juvenem habui Bartholomæum Barbadorum, (quem semper, propter ingenii excellentiam et optimarum artium studium, plurimum amavi,) ita laudis ipsum socium habere cupio, siqua ex tam tenui studio gloria acquiri potest. Quanquam nobilissimos viros et pulcherrimarum rerum scientia politissimos, honeste olim in eo versatos accepimus, et sane si spectetur utilitas, quæ profecto ingens capitur e diligentia posita in emendandis, autoritate veterum librorum, antiquorum monumentis, res præmio hoc virtutis atque honestorum factorum carere non debet. Nam quin molestum in primis atque

operosum hoc negotium sit nemo dubitare potest; sed magis hoc cognitum ac perspectum habent, qui id experti sunt, et aliquando in eo occupati fuere. Non pœnitebit autem nos tantos labores in alieno opere suscepisse, si gratos illos et acceptos studiosis ingenuarum artium esse intelligemus. Dignus certe semper nobis hic poeta visus est, et propter sententiarum gravitatem, et propter elegantiam sermonis, in quo purgando cuncti, qui id facere possent, omnes ingenii sui vires contenderent, et sane consensus duorum doctissimorum atque eruditissimorum virorum, qui in hoc elaborarunt, ejusdem judicii fuisse illos declaravit. Multa vero quæ valerent ad eum ornandum, et ad utilitatem, quæ ex accurata ejus lectione capi potest, ostendendam, commemorare non libet. Magnis enim ille crebrisque testimoniis gravissimorum et Græcorum et Latinorum scriptorum celebratus est, et non ut poeta solum, sed etiam ut philosophus, ac scientia reconditarum artium ornatus. Nam quantopere etiam studium suum adjuverit, ac quantum dignitatis ei adportarit, quod prius rude admodum atque inchoatum ferebatur, (quamvis summum ipsius attingere non potuerit), ab utriusque linguæ magnis authoribus memoriæ mandatum est.

Volui etiam, humanissime lector, tibi quid de scholiis quæ inveniuntur in antiquis libris sentirem, ostendere; simulque quantum numerum bonitatemque eorum auxerim, quæ in Æschylum antea excusa fuerant, libellumque hunc multis partibus meliorem reddiderim, indicare. Declarationes igitur has non contemnendas plerumque arbitror, quippe quum videam Eustathium, Homeri interpretem, qui ultimis Græciæ temporibus floruit, magnæque authoritatis grammaticus habitus est, earum testimonio sæpe niti, atque ipsas diligenter citare, arbitrorque non paucas ipsarum particulas esse justorum commentariorum, quæ inde sumptæ commoditatis causa, ut parata aliquis haberet quæ notionem externæ aut priscae vocis traderent, aut consuetudinem aliquam referrent, translatae postea sint in libros ipsos poetarum. Cognovi enim hoc contigisse in multis antiquissimis Aristotelis exemplaribus ut declaratiunculæ multæ quæ illic leguntur, (sive illi libri rationem disserendi, sive res naturales tradant, sive partem aliam philosophiæ explicant,) haustæ sint e magnis plenisque doctissimorum virorum, Alexandri, Simplicii, Philoponi voluminibus: illæ autem quum semel studio alicujus in opus ipsum authoris transierant, fiebat ut semper qui

illum authorem describeret, notaret etiam quæ in margine ejus exemplaris adposita forent. Neque tamen ejusdem autoritatis fideique omnes esse judico, ut nec omnia etiam commentaria quæ in antiquos scriptores confecta sunt, eandem diligentiam eruditionemque præ se ferunt. Ut autem libere loquar quod sentio de scholiis iis quæ in tres nobilissimos tragicos circumferuntur, puto hæc quæ in Æschylum leguntur, in vetustissimo præsertim nostro exemplari, meliora cæteris et eruditiora esse, primasque ipsis libenter detulerim; secundas vero Sophocleis, et illis maxime quæ Romæ primum separatim excusa fuerunt, nam ipsa postea crevere opera cujusdam qui magis numerum eorum augere voluerit, quam intelligentiam ejus poetæ adjuvare studuerit; immiscuit enim cum ipsis nonnulla doctrina et acumine priorum illorum indignissima. Quæ in septem Euripidis tragœdias declarationes editæ sunt, minores multo inferioresque doctrina esse existimo. Nam hoc etiam affirmare non dubitarim, quod scio Græcum hominem qui Sophoclea primum scholia formis excusa divulgavit, descripsisse ipsa e nostro hoc exemplari; ac præterea illa quæ apud nos abhinc annis sexaginta in Apollonium Rhodium excusa sunt una cum opere ipso poetæ, ab eodem libro fluxisse; quod valet etiam ad nobilitatem hujus voluminis ostendendam, autoritatemque ei undique ac gratiam conciliandam, quum inde tot commoda in studiosos bonarum artium profecta sint. Neque tamen iis solum retentis quorum vestigia in nostro antiquissimo exemplari impressa sunt, cætera rejeci quæ prius excusa, illinc absunt: illa enim quoque utilia puto, ac posse aliquando sua luce caliginem alicujus obscuri apud poetam loci discutere censeo. Hoc tamen testificari volo, plurima quæ in excuso antea volumine leguntur explanata ita ut singulis poeticis vocibus statim redditæ sint earum declarationes, in nostro calamo antiquitus exarato libro inveniri sine tam accurata minutaque omnium verborum expositione; quod contentus author eorum fuerit aut ordinem verborum monstrasse, aut veterem aliquem morem tradidisse, aut aliquid, quod ad artem pertineret, admonuisse: neque tantopere diffusus ingenio fuerit eruditionique lectoris, ut egere illum semper singularum vocum, non reconditarum etiam, propinqua conjunctaque explanatione judicaret. Nam hoc etiam asseverare ausim, in nullis aliis tragicorum scholiis plura inveniri quæ ad artificium hujus poematis ostendendum pertineant, ac studiosos

ejus percipiendi magis adjuvare queant. Quod si genere aliquo declarationis alicujus tragici poetæ scripta egebant, hæ ipsæ in primis Æschyli fabulæ id requirebant; quum infinitis locis obscuræ admodum sint, invenianturque in ipsis multa nomina valde a consuetudine remota. Ille enim, ut undique amplum grandeque id poema efficeret, et plura quam alii ejusdem loci verba novavit, et vetusta etiam peregrinaque liberius usurpavit. Quæ omnia nisi explicata forent, molestiam sæpe lectori non parvam exhiberent, impetumque ejus vehementer retardarent. Neque tamen ille unquam, dum servit amplitudini ejus poematis, nitorem atque elegantiam sermonis neglexit. Aspersa enim est oratio ipsius suavissimis quibusdam quasi floribus, qui exornant eam magnopere, et undique concinnam ac politam reddunt. Juvit autem me præcipue, quum brevi in margine nostri illius libri significatum inveni, hoc aut illud ad imitationem Homeri prolatum fuisse; omnesque illas animadversiones diligenter collegi; sive illæ eodem pacto usurpatum verbum aliquod fuisse ab Æschylo, quo a principe poetarum, ostenderent; sive sententiam quampiam haustam esse e fonte eodem pulcherri-marum gravissimarumque sententiarum, demonstrarent. Nam omnibus in rebus Æschylum summum Homeri imitatore[m] extitisse, admiratumque semper esse ingenium et eruditionem ipsius, ab optimis authoribus proditum est; quum idem etiam (ut erat probus vir, ac simplicis naturæ) feratur solitus dicere, tragœdias suas exiguas esse partes amplarum Homeri cœnarum. Quod quum ut multa alia Græce melius dicatur, ita tamen quoque expositum, declarat quantum honorem ipse habuerit eximio poetæ, et quantopere se adjutum ingenio ipsius inventioneq[ue] fateretur. Labores autem quos sustinui in scholiis iis, quæ adjunxi, eruendis ex antiquo exemplari, et ordine suo collocandis (quum ob vetustatem illud multis locis pene deletum sit), ac fastidia quæ in tam humili minutoque opere devoravi, commemorare non libet. Neque enim quicquam unquam quod prodesse possit studiosis, aut nimis arduum, aut me indignum, putabo. Vale.

HENRICUS STEPHANUS, lectori, s. d.

QUUM in excudendis hisce Æschyli tragœdiis Petrus Victorius opera mea uti volens, exemplar mihi dedisset cum antiquis libris ac præsertim cum pulcherrimo ac vetustissimo quodam suo (oculatus ipse sum testis) summa cura summoque studio collatum, cujus margini quæcunque in illis aliter legebantur, adscripserat; ego, ut quicquam eorum quæ tanti viri diligentia hujus poetæ studiosis largita esset, ulla mea negligentia deperiisse diceretur, committendum mihi non existimavi. Id ergo ne accideret, simulatque hæ tragœdiæ excusæ fuerunt, illas omnes varias lectiones in unum colligere cœpi, aliis etiam quibusdam, quas ex non omnino malo codice habebam, additis. Collectas autem eas quum jamjam daturus essem ad calcem operis excudendas, commodum vir quidam mihi amicissimus supervenit, qui quum eas percurrisset, Quæ ergo a te ratio, inquit, in tanta lectionum varietate, dum librum ipsum excuderes, inita est? unumne tibi exemplar ubique sequendum proposuisti, an potius delectum aliquem habuisti? Cui quum respondissem, me plus fidei illi Victorii libro quam ulli alii habuisse nec id tamen ita ubique sequutum esse, ut in ejus lectiones quasi jurasse videri possem: tunc ille, Tui ergo fuerit officii, dixit, varias has lectiones non ita nudas edere, sed una rationem consilii tui omnibus exponere, et aliquibus (si omnibus minus possis) eam probare. Quibus auditis, aliquandiu certe, ut ingenue fatear, dubitatione æstuavi, meque in partes omnes versavi, si quomodo onus illud non parvum subterfugere possem. Cogitabam enim quanto otio ad eam rem opus esset, ad quam brevissimum et pene nullum tempus operæ nostræ mihi concederent, ut quæ alioqui cessaturæ, non sine maximo meo dispendio, essent. Omnem tamen eam dubitationem vicit tandem ille atque expugnavit, et a me, partim suis verbis, partim sua auctoritate persuaso, ut observationes quasdam in eos Æschyli locos variis modis scriptos ederem, impetravit. Ad quas antequam aggrediar, lector, admonitum te volo, ne me in ea esse opinione arbitreris, ut quæcunque adnotaverim, rata habenda esse credam, hoc tantum dico, me, quoad ejus facere potui, et quantum per temporis angustias mihi licuit (quæ tantæ fuerunt ut quasi ad clepsydræ scribendæ hæ annotationes mihi essent) diversis ipsius poetæ locis inter se collatis, operam sedulo dedisse,

ut qui meo iudicio stare vellet, non meo potius quam ipsius *Æschyli* iudicio stare videri posset. Quæ quidem via, ut maxime compendiaria ac tutissima, ita etiam difficillima fuit ac laboriosissima. Quum enim inter excudendum hunc poetam, certa quædam ejus verba, nonnullas etiam loquendi formas et sententias perpendissem quidem, sed tanquam aliud agens, nec eas altius animo impressissem, (utpote qui de edendis his observationibus minime cogitarem,) factum est ut quæ ad eorum quæ adnotabam confirmationem, in promptu et ad manum mihi esse debebant, contra maximo cum tædio ac labore quærere necesse haberem. Nam verba quidem ipsa memoria utcunque tenebam, sed quo loco ea legissem, oblitus eram. Memoriam igitur meam diffidens, tantum effeci hoc poeta pervolutando, ut omnes propemodum locos e quibus testimonia sumpsi, quasi digito ostenderim, quota pagina unumquodque reperiaturus sis, indicans. Nec vero sicubi lectio ea quam adnotabam, mihi melior ea videbatur quæ a nobis in contextum recepta esset, dissimulanter significavi. Exemplar autem quod potissimum sequutum me dico, sequutus omnino et ubique fuissem, illud videlicet quod cæteris omnibus vel antiquitatis nomine præferendum esse merito censebatur; nisi, me illi prorsus addicendo, reliquis exemplaribus temere et sine ratione nonnullis in locis fidem esse derogandam prævidissem. Cujusmodi cum alii, tum vero insignes paginis 61 et 279 et 312 habentur; in quibus si illud exemplar quod dico, sequi voluissem, ego certe prudens et sciens pulcherrimas sententias, corruptas, ut erant in quibusdam editionibus, reliquissem. Cui malo ut occurrerem, siquando alio in libro lectionem diversam loco poetæ congruam inveni, etsi deerat libri hujus Victoriani consensus (quippe quum eam ex illo adnotatam non haberem) non dubitavi in contextum eam recipere, et alteram quam nemo non mendosam esse judicasset, in calce libri adnotandam servare; id nimirum faciens, quod ipse Victorius, si adfuisset, mihi facturum videbatur. Locos autem illos quorum modo memini, et siqui sunt illis similes, a me suo ordine inter has meas observationes adnotatos reperiens, nec eos tantum, sed omnes fere qui varie scripti erant, etiam eos qui non magni momenti esse videbantur, præter nonnullos quos te ex scholiaste petere malui. Hanc autem editionem ut ego si negem reliquis omnibus longe castigatiorem esse (cujus rei nomine Victorio gratiam habeo, et

reliquos habere volo) mendacii me facile arguat quisquis, vel paginam unam, præsertim ex posterioribus tragœdiis, cum aliis editionibus contulerit; ita si ab omnibus mendis puram esse dicam, ut alii taceant, ipsemet mihi mendacii conscius ero. Scio enim scio aliquot adhuc delitescere, sed quæ inde erui fortasse nullis machinis possint. Nam quod auxilium ab ullis veteribus exemplaribus, præter id quod nostra nobis attulerunt, expectandum sit in posterum, non video. Quomodo autem omnino vacuus sit mendis Æschylus, in quo tot sunt verba pariter ac dicendi genera adeo peregrina, adeoque recondita et a consuetudine sermonis tam procul remota; quum erroribus scateant nonnullæ Euripidis tragœdiæ, qui tamen Æschylea illa usurpat parcissime? Errores autem in hoc authore, sicut et in aliis multis, non esse natos *χθὲς καὶ πρῶν* (ut loquuntur Græci) sed jampridem quosdam scriptis ejus inolevisse, vel ex ipso scholiaste satis apparet, qui aliquot locis conjecturam adhibet: eam non adhibiturus profecto, nisi exemplaria jam tum mendosa invenisset. Porro inter ea errata quæ ex veteribus libris correcta in editione hac fuerunt, plurima quidem erant obscurissima et *δυσεικαστότατα*, in postremis tragœdiis præsertim: sed et nonnulla ejusmodi quæ vel sine libri ullius veteris ope, ex conjectura facile emendata fuissent: erant enim quædam voces, quæ quum apud alios tragicos satis frequenti sint in usu, ab eo qui in illis non omnino infœliciter esset versatus, licet deformatæ aliquantum, agnosci tamen poterant; et vel litera una pro alia reposita, vel syllabis quæ male separatæ erant conjunctis, aut quæ perperam conjunctæ separatis, nullo propemodum negotio restitui. At quæ supersunt errata, magna ex parte talia sunt quæ Œdipo quodam vel ipso potius Æschylo videantur opus habere. Imo fortasse si ipsum Æschylum reversum emendare hujusmodi locos jubeamus, citius novos versus fecerit, quam illos correxerit. Quo magis vereor ut labor meus temerarius a nonnullis judicetur: quum etiam in aliquibus horum conjectura utens, quasi desperatis quibusdam morbis remedium adhibere videar velle. Quam quidem certe reprehensionem reformidans, omnes meas conjecturas, quibus sanari posse quosdam ex illis locis credideram, foras prodire non patiar: sed e multis tantum paucas proferam quas ego te, lector, meo periculo sequi jubebo. Ex illis una est ea, qua tria (ut dice-

bat Æschines de quibusdam Demosthenicis) non verba, sed portenta, hæc videlicet *βρετίοσα, ῥοσάται, μαλδαάγει*, ad veram et minime monstrosam verborum naturam reduxisse mihi videor. Qua autem via ad divinationem illam pervenerim, tum quum illas voces excutiam ex me intelliges. Illa certe mea conjectura et aliæ omnes si cui minus placuerint, at nihil damni attulerint, salvam enim lectionem veterum exemplarium in contextu ubique servavi, ne literam quidem unam immutare mihi permittens; verum duntaxat, sicubi timebam ne te interpunctio non suo loco posita, aut interrogationis nota desiderata, a mente ipsius poetæ procul abduceret, ibi libertate aliqua utens, de qua tamen et ipsa suis locis rationem tibi reddam. Hæc fere sunt quæ de poetæ hujus editione a me hic dicenda esse existimavi. De scholiis autem in eum scriptis, quum observationibus his finem imposuero, agere tempus erit. Vale.

SED heus tu lector, antequam ad eas accedam, duo sunt quorum mihi venit in mentem te admonere. Unum est, ut siquando incideris in locum quendam Galeni qui est in primo commentario in sextum ἐπιδημιῶν Hippocratis, in quo versus quosdam citat ex ea tragœdia quæ inscribitur Προμηθεὺς δεσμώτης, (quæ primum locum in nostra editione, ut in omnibus antiquis exemplaribus, obtinet:) in illis hic quærendis oleum atque operam non perdas, nunquam eos reperturus. Profert autem Galenus illos, de significatione vocis πέμφιξ agens. Postquam enim ex Sophocle testimonia produxit, addit, Αἰσχύλος δὲ ἐν Προμηθεῖ δεσμώτῃ, Εὐθείαν ἔρπετην δὲ καὶ πτώτιστα μὲν βορεάδας ἤξεις πρὸς πνοαῖσιν. Εὐλαβοῦ βρόμον καταιγίζοντα, μή σ' ἀναρπάσῃ δυσχειμέρῳ πέμφιγι τρέψας ἄφνω. Quæ verba, et depravata et confusa, sic mihi utcunque emendari et in ordinem versuum redigi videntur posse:

Εὐθείαν ἔρπε τήνδε· καὶ πρῶτιστα μὲν
 Βορεάδας ἤξεις πρὸς πνοαῖσιν, εὐλαβοῦ
 Βρόμον καταιγίζοντα, μή σ' ἀναρπάσῃ
 Δυσχειμέρῳ πέμφιγι τρέψας ἄφνω.

Primum versum si ita legeris, minima mutatione, restituere poteris. De secundo amplius deliberandum censeo. Tertius autem minime mendosus esse videtur. Quarto deest syllaba aliqua. Sed

quid, obsecro, suspicemur de his versibus? an eos in omnibus quæ nobis videre contigerit exemplaribus, omissos esse? Certe si in iis omnibus omissi sint, nescio in quo tandem eos repertum iri sperare possimus. Nam, ut de iis taceam quæ videre potuit Victorius, hoc affirmare ausim, non pauciora quindecim a me esse visa, partim Venetiis, partim Florentiæ, partim Romæ, partim etiam Neapoli; (sed in quorum bona parte tantum primæ tres tragiæ haberentur) quæ quum, ut eram curiosus, omnia pervolutarem, minime in ullo quicquam tale reperi. Atqui si ex hac tragiæ versus illos esse negemus, *δυοῖν θάτερον*, aut depravatam esse Galeni librum, et unius tragiæ titulum pro titulo alterius suppositum; aut ipsum Galenum perperam unum pro alio scripisse¹ judicabimus. Vis libere dicam quod sentio? Crediderim ab imperitia scriptoris profectum non esse hunc errorem (si enim erat literarum rudis, unde didicerat esse Æschyli tragiæ quæ *Προμηθεὺς δεσμώτης* vocaretur?) sed esse Galeni, aliud cogitantis et in aliis rebus occupati, *μνημονικὸν ἀμάρτημα*. Quam multa autem reperiantur veterum authorum Græcorum pariter et Latinorum huiusmodi *μνημονικὰ ἀμαρτήματα*, quid hic attinet commemorare? Ne ipse quidem Cicero, ut norunt omnes, ab iis vindicare se potuit, et ejus cum alii alios memoriæ lapsus animadverterunt, tum vero nuper ego primus quendamprehendisse mihi videor, quem tamen hujus loci non est referre. Sed et nuperrime dum excuderem Maximi Tyrii philosophi Platonici Græcas disputationes, nunquam antea in lucem editas, offendi tale ejus *μνημονικὸν ἀμάρτημα*. Quod quale sit si vis intelligere, vide annotationes quas ad calcem illius libri adjunxi. Quæ quum ita sint, Galeno quoque hoc *σφάλμα* condonemus. At enim ex qua tandem Æschyli tragiæ sumptos esse hos versus existimabimus? nempe *ἐκ τοῦ Προμηθεὺς*, sed *Προμηθεὺς λυόμενον*. Tres enim scimus Æschyli fuisse tragiæ quæ eundem titulum, sed diversis epithetis distinctum, præferrent, *Προμηθεὺς πυρφόρον*, *Προμηθεὺς δεσμώτην*, *Προμηθεὺς λυόμενον*. Quo magis venia dignus est Galenus, quum valde proclivis fuerit in huiusmodi inscriptionum affinitate lapsus. Ut vero *ἐκ τοῦ λυόμενου Προμηθεὺς* depromptos esse hos versus existimem, facit locus Strabonis: quem ego totum proferam, (nam vel hoc nomine quod Æschyli sit, dig-

¹ Sic.

nissimus est a te legi:) deinde quibus conjecturis nitar, explicabo. Ille igitur libro ΙΙΙΙ τῶν γεωγραφουμένων, mentionem faciens πεδίου λιθώδους τοῦ μεταξύ τῆς Μασσαλίας καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ῥοδανοῦ, cum alios testes, tum vero Æschylum citat: ait enim, Τὸ μέντοι δυσάπολόγητον Αἰσχύλος καταμαθὼν ἢ παρ' ἄλλου λαβὼν, εἰς μῦθον ἐξετόπισε, φησὶ γοῦν Προμηθεὺς παρ' αὐτῷ, κατηγούμενος Ἡρακλεῖ τῶν ὁδῶν τῶν ἀπὸ Καυκάσου πρὸς τὰς Ἑσπερίδας:

Ἡξεις δὲ Λιγύων ἐς ἀτάρβητον στρατὸν
 Ἐνθ' οὐ μάχης, σαφ' οἶδα, καὶ θηρὸς περῶν,
 Μέμψη· πέπρωται γάρ σε καὶ βέλη λιπεῖν.
 Ἐνταῦθ' ἐλέσθαι δ' οὔτιν' ἐκ γαίης λίθον
 Ἐξεις· ἐπεὶ πᾶς χῶρος ἐστὶ μαλθακός.
 Ἰδὼν δ' ἀμηχανοῦντά σ' ὁ Ζεὺς οἰκτερεῖ,
 Νεφέλην δ' ὑποσχὼν νίφαδι στρογγύλων
 ἐτρων¹ ὑπόσκιον θήσει χθόνα.
 Οἷς ἔπειτα συμβαλὼν δηώσεις ῥαδίως Λιγὺν στρατὸν.

Sunt autem hi versus in Aldino exemplari valde confusi. Nam futurum μέμψη, quod principium tertii esse debet, illic finis est secundi, futuro item ἔξεις clauditur versus quartus, a quo incipere debet quintus. Quinetiam mendosa sunt illa verba θηρὸς περῶν, quæ tu ex quodam Henrici Scrimgeri, viri restituendis bonis authoribus nati, exemplari (cujus ille te diu, ut spero, desiderium ferre non patietur) pulcherrime corriges, si legeris, θοῦρός περ ὤν. Cætera autem quæ in sequentibus versibus depravata sunt, in aliud tempus excutienda servans, quomodo locus hic conjecturam meam adjuvare mihi videatur, paucis exponam. Aiunt Æschylum fabulatum esse, Herculem orbem totum peragrantem, quum ad Caucasum venisset, et Prometheum monti affixum vidisset, cujus jecur ab aquila roderetur, commiseratum ejus vicem, aquilam confodisse, deinde ipsum e vinculis liberasse. Quæ si admitimus, non video quomodo dubium ulli esse possit quin versus hi Æschyli, in quibus ait Strabo Prometheum Herculi viam a Caucaso ad Hesperidas indicare, ex ea tragœdia sint quæ nomen

¹ Sic for Πέτρων.

a Prometheo vinculis soluto et liberato accepit. Jam vero si versus hi sint ἐκ τοῦ Προμηθέως λυομένου, quid obstiterit, obsecro, quin et illi quos Galenus citat, ex eadem tragœdia sint, adeo ut recte legi apud illum ἐν Προμηθεῖ, sed pro δεσμώτῃ, contra λυομένῳ legendum esse, credere debeamus? Verum enimvero dicat fortasse aliquis, Ut dem tibi, carmina ea quæ Strabo affert, ἐκ Προμηθέως λυομένου esse desumpta; unde conjicis inde esse etiam illos quos Galenus citat? Certe, inquam, ex eo quod quilibet, versus eos legens, intelligere possit, verba alicujus esse et ipsa καθηγουμένου τινὶ ὁδοῦ τινός, et quoniam in nostro quoque Prometheo vincto, prolixus erat sermo Promethei, indicantis ipsi 'Ιοῖ viam quam tenere illam oporteret, erant et in Prometheo liberato, verba multa ejusdem, ipsum Herculem viam quam sequi eum oporteret, edocentis, atque ita hæ duæ tragœdiæ hoc simile habebant, quod utraque variorum locorum descriptiones contineret: Galeno erroris occasionem hoc dedisse, minime mirandum esse arbitror. Hæc sunt, lector, quibus omnem scrupulum, quem tibi locus ille Galeni injicere potuisset, eximere volui, in quibus si prolixior quam pro meo more, tibi visus sum, existimato hæc a me non παρέργως explicari debuisse, qui meam, id est meæ editionis, causam acriter mihi tuendam putaverim; et modo non pro ejus autoritate, tanquam pro aris et focus, si opus fuerit, dimicare paratus sim. Quomodo autem dignitatem illa suam servasset, aut apud ullum fidem in cæteris impetrasset, ac non potius suspecta ubique fuisset, si mancā eam ac decurtatā in ipso limine comperissemus? Et de his quidem hactenus.

Quod autem ad personas hujus tragœdiæ attinet (hoc enim alterum est de quo te commonefaciendum existimaui) sic habeto. In duabus editionibus hujus tragœdiarum libri invenies primæ tragœdiæ personas numeratas esse novem: in una vero, octo: duas enim addunt illæ ad eas quas posuimus, Terram videlicet et Herculem: hæc vero Herculem duntaxat. At nos septem tantum recensuimus, quod nec Terram nec Herculem in ipsa tragœdia loquentes invenerimus. Conjicere autem mihi videtur aliquis posse non male, eas ἐκ Προμηθέως λυομένου huc invectas fuisse; quod illam tragœdiam verisimile sit olim in harum tragœdiarum volumine hanc nostram, nimirum Προμηθεά δεσμώτην, subsequi solitam. Quamquam in uno quidem certe veteri libro memini me scriptum inve-

nire ὅκτ' τὰ τοῦ δράματος πρόσωπα, quum tamen nomina alia non haberentur illic, quam ea quæ a nobis vides posita; adeo ut omnino (meo quidem iudicio) necesse fuerit, eum quisquis illum numerum adscripsit, putavisse duas esse personas Κράτος καὶ Βίαν. Atqui ita duas esse certum est, ut pro una censeri debeant: quum etiam jungantur; unde et initio tragœdiæ προλογίζουσαι, simul loquuntur; est enim ἤκομεν, non ἤκω: et Vulcanus ad utranque personam una sermonem convertit, quum ait, Κράτος Βία τε σφῶϊν μὲν ἐντολὴ Διὸς ἔχει τέλος δὴ, &c. Sed et Hesiodus de utraque simul loquens, dicit,

Τῶν οὐκ ἔστ' ἀπάνευθε Διὸς δόμος, οὐδέ τις ἔδρη,
Οὐδ' ὁδὸς, ὅππῃ μὴ κείνοις θεὸς ἡγεμονεύει,
Ἄλλ' αἰεὶ παρ Ζηνὶ βαρυκτύφῳ ἐδριόωνται.

Quinetiam Callimachus in hymno in Jovem, unius mentionem cum mentione alterius conjungit, quum ait, ipsum Jovem alloquens,

Οὐ σε θεῶν ἐσσηνα πάλοι θέσαν, ἔργα δὲ χειρῶν,
Σὴ τε Βίη, τό τε Κάρτος, ὃ καὶ πέλας εἴσαο δίφρου.

Tametsi hic Callimachus non Κράτος dicit, sed Κάρτος, per metathesin literæ ρ, ut καρτερός, κρατερός. Scio tamen Κράτος etiam Vulcanum compellare et ab eo compellari numero singulari. Verum ut duo, vel (ut in choro) plures etiam sub unius persona nos compellent, et a nobis vicissim compellentur, ne in quotidiano quidem sermone novum videtur. Sed quid verbis opus est? Κράτος καὶ Βία sive pro una persona haberi debeant, sive pro duabus, constabit nobis numerus earum personarum quæ a poeta in hac tragœdia loquentes inducuntur: ut Terram et Herculem hinc facessere omnino necesse sit. Hæc sunt quæ ut audires discedentem te revocavi: et quorum mentionem, antequam ad observationes meas venirem, faciendam ideo putavi, quod, quum ad poetæ verba nihil pertineant, si inter illas ortus fuisset de iis sermo, ἀπροσδιόνυσα videri tibi potuissent. Iterum vale.

ANTONINUS, MARCUS AURELIUS VERUS, Imperator Romanus, Philosophus. De seipso seu vitâ suâ, Libri XII. Græcè et Latinè, nunc primum editi, GULIELMO XYLANDRO, Augustano, interprete, qui etiam Annotationes adjecit. MARINI Neapolitani de PROCLI vitâ et felicitate liber, Græcè Latinèque, nunc primum publicatus, innominato quodam interprete, adjectis itidem Scholiis, e Bibliothecâ illustrissimi Principis OTHONIS HENRICI. Tiguri, apud Andream Gesnerum F., 1559. Octavo.

Editio Princeps. Char. Gr. et Rom. Foll. 237; scilicet, prefationis 5 ff., excerpt. 3 foll. Text. Lat. pagg. 200, num., et annot. 13 foll. non num. Text. Lat. Marini pagg. 36. Pref. Græc. pagg. 13. Text Græc. pagg. 181, cum foliis quibusdam vacuis non numeratis.

Vere Nobili Viro GEORGIO A STETTEN Juniori, Patricio Augustano, summa sibi observantia colendo, GUILIELMUS XYLANDER, Augustanus, s.

CUM opusculum hoc M. Antonini Imperatoris Romani, ejus qui Philosophus est appellatus, instinctu Conradi Gesneri, Medici et Philosophi præstantissimi, mihiq̃ue summa amicitia juncti, de Græco Latinum fecissem ejusque jam opusculi adornaretur editio, ut id laudatissimo tuo, vir ornatissime, nomini inscriberem non una me impulit ratio. Nam et quam grato animo tuæ in me benevolentiae (quam et alias et superiori præsertim Maio coram in patria sum expertus summam) memoriam colerem, publice testatum facere me posse videbam, et haud parum gratiæ tui nominis splendorem huic ipsi editioni conciliaturum judicabam. Jam cum satis apud me constaret quis esset tuus de studio sapientiæ deque iis quæ ad humanitatem spectant disciplinis sensus, quantaque cum diligentiaque ab ineunte ætate in iis versatus, et bonitate earum cultores sectatoresque complexus semper esses, non verebar, ne non gratum hoc qualecunque meum haberes officium. Ipse quidem certe liber cum auctoris dignitate, tum ejus quam tractat rei præstantia, facile apud te impetrabit, ut eum tua dignere tutela; de meo labore dicam postea. Scriptum esse ab Antonino Philosopho Imperatore hoc opusculum id in annotationibus nostris demonstravimus, ut hic ea repetere, quæ ibi diximus, nihil attineat. Potissima vero philosophiæ capita secum meditatam esse hunc tantum Imperatorem, commentatumque diligenter, vel nostris verbis, vel si mavis, Græca ubi legeris, ipse deprehendes. Etenim tametsi verum est, libellos hos Antonini (ut quidem in nostras ii manus pervenerunt) esse mu-

tilos, misereque et majore sui parte decurtatos ; nihilominus id in-
 promptu est, gravissimas in his ipsis extare de ferenda conditione
 humana, de contemnenda morte, de societate humana [jucun]da,
 de vera beatitate, de causis miseriarum humanarum, aliisque id[ge-
 nus] compluribus philosophiæ capitibus disputationes, easdemque
 juxta argutas, et exemplis comparationibusque appositissimis per-
 politas. Nec absimile est nostri auctoris genus philosophandi ei,
 quo usum esse Epictetum (qui ætate Antoninum non ita multum
 antecessit, cujusque se usum præceptis noster ingenue præ se fert)
 Arrhianus memoriæ prodidit. Floruit enim circa illud tempus ut-
 cunque studium sapientiæ cum ipsi Imperatores aut colerent Philo-
 sophiam, aut certe ejus sectatores non aspernarentur. Quo factum
 est ut extiterint permulti doctrina et gravitate præstantes viri:
 quorum partim nomina tantum et dicta factaque aliquot apud his-
 toriæ scriptores extant, partim scripta etiam doctissima et pru-
 dentiæ plena nostrum ad ævum perduraverunt. Enimvero Anto-
 ninum ego judico (neque aliter sentire doctos existimo) non id
 modo his voluisse in commentariis explicare, quibus ipse in rebus
 animum suum occupasset, quibusque præceptis, exemplis, et rationi-
 bus sese ad hominis, civis, Imperatoris, adeoque Philosophi nomen
 cum dignitate tuendum informavisset ; sed una demonstrasse, quæ
 esset vera atque expedita ad tranquillitatem animi, et eam quæ
 homini in hac vita contingere potest felicitatem consequendam via ;
 tum quidnam rei esset, cur plerique hominum adeo de natura,
 suaque sorte immerito conquererentur. Quippe hoc modo philo-
 sophia neglecta et spreta ulciscitur illos, quorum questus et indig-
 nationem sapientissimus poeta Euripides sane quam scite et (ut
 omnia) eleganter expressit, senem calamitate ictum in scenam pro-
 ducens ; qui cum parum recte rationes ad vitam tum, cum maxime
 debuerat, subduxisset, ut incidit in res adversas, non suæ impru-
 dentiæ culpam agnosceret, sed (qui est mos vulgi) ad futilia et
 inutilia vota confugeret. Cujus de inscitia hi extant versus, quos
 adducam, Latine tamen a me redditos, ne in hoc orationis generi
 peregrinum sermonem interseram :

Eheu, datum non esse et hoc mortalibus,
 Juvenes ut esse bis queant, iterum et senes ?
 Nam si domi quid secius forte evenit,
 Corrigimus illud consilio tamen novo :

Ævum retractare haud licet; quod si redux
 Juvenilis ætas esset, et senium duplex,
 Peccata vitæ corrigeremus istius,
 Vitæ instituto providi melius novæ.

Capitalis profecto Iphis, et quovis dignus infortunio, qui non præsentem vitam præceptis exemplisque recte informandam moneret, sed aliam optet, qua hujus errata emendari possent. Quanto rectius Theseus illi Euripideus? cujus hanc suam Cicero aliud refert:

Nam, qui hæc audita a docto meminissem viro,
 Futuras mecum commentabar miserias,
 Aut mortem acerbam, aut exilii mœstam fugam,
 Aut semper aliquam molem meditabar mali.
 Vi si qua invecta diritas casu foret,
 Ne me imparatum cura laceraret repens.

At enim e philosophia petendam hanc vitæ institutionem, neque obscurum est, et ab aliis multis gravibusque autoribus ita demonstratum, ut meis verbis hoc quidem loco et tempore res non egeat. Id quidem haud temere videor addere, eam philosophandi rationem, quam hic noster tenuit (hoc est, quæ brevibus præceptis, exemplis, comparisonibusque propositum absolvit) majori hominum parti cum ad intelligendum faciliorem, tum ad tenendum memoria commodiorem esse altera illa, quæ exquisitis disputationibus, ingeniosisque conclusionibus veritatem eruit. Quod ipsum eo spectat, ut intelligatur, quid præsens liber communi hominum vitæ formandæ conducere possit. Sed mitto librum commendare, præsertim cum semel inceptus legi, facile lectorem retineat; ut verum fore hoc loco non dubitem, id quod est scite ab eodem poeta dictum, gustu percepto emptorem allici. De meo labore, et opera quam in convertendo adhibui, superest ut dicam; etsi fidem diligentiamque meam malo doctis collatione facta Græci cum Latino libro æstimandam relinquere, quam me aut mea jactare. Neque vero metuo ne quis hanc editionem sit insectaturus, nisi si ii sunt extituri, qui librum mutilum et plerisque locis interruptum interpolatumque indigne sint laturo lectoribus offerri. Quos ego tum denique audiendos censeo, si integriorem ipsi proferant; alioquin si secundum eos judicaturi sint docti, efficient ut reliquæ bonorum librorum, quas ipsas merito gratas habemus, negliga-

mus; imo si maioribus nostris idem fuisset iudicium de fragmentis librorum, aut mutilatis voluminibus, bone Deus, quot et quam præclaros utilissimosque libros non haberemus hodie? Sed valeant iniqui isti; sane mihi hoc incommodo convertendi labor mirum in modum est auctus; atque haud scio an ab incepto destitissem, nisi me et verecundia fallendæ quam dederam fidei, et propositi mei (id autem est prodesse Reipublicæ litterariæ pro virili, eamque ob rem nulli labori velle succumbere) tenendi necessitas quædam confirmassent. Latinitati quam fieri potuit maxime in hoc negotio studui, nisi quod voces quasdam, tritas illas, et aptas, non tamen usitatas apud antiquiores, perspicuitatis causa non contempsi. Verba appendere ad trutinam neque volui, neque vero debui; sensum quidem secutus sum, an autem assecutus sim ubique aliorum opto iudicium: cur difficile hoc fuerit, multæ sunt, neque non manifestæ causæ. Etsi fateor, in quibusdam me vel ut divinarem opus habuisse, vel audacter a codice Græco aut usu communi discessisse; quibus locis etsi annotatiunculis (eram enim occupatior, quam commentandi otium suppeteret) aliquando consului, tamen si cui secus videbitur, nihil moror: est enim (ut Bacchylidis utar proverbio) lata via. Tibi autem, vir præstantissime, et cur dedicaverim hunc librum, meumque ei impensum laborem, et cur utrunque tuæ amplitudinis patrocinio non indignum fore duxerim, commemoravi jam ante. Supererat, ut orarem te, ut ne hoc meum tui nominis exornandi studium, gratique animi erga te declarandi voluntatem aspernareris: sed tanta est tua humanitas, tantusque in rei literariæ defensores amplificatoresque (inter quos me vel extremo loco haberi pervelim) amor, ut certo mihi de te polliceri non obsecrando in dubium vocare tuam bonitatem debeam: itaque labore tui deprecandi supersedendum mihi animadverto. Ego me tibi, quem singulare patriæ nostræ inclytissimæ ornamentum, Musarumque benignissimum hospitem novi, studiaque mea commendo, efficiamque profecto, nisi maturius nobis aliquid eveniat humanitus, ut ne tuæ te erga me possit pœnitere benevolentiae. Vale.

Heidelbergæ, calendis Octobribus, anno salutis M.D.LVIII.

Εὐγενεστάτῳ ἀνδρὶ Ἀντωνίῳ Βερτῆρῳ Βειχλίγγης δεσπότη Κοιρᾶδος
Γεσνῆρος εὖ πράττειν ξὺν Θεῷ.

Ἡ ΑΛΗΘΗΣ καὶ εἰλικρινὴς θεολογία, εὐγενέστατε Βερτῆρε, καὶ ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας πέρι ἐξήγησις, μετὰ τὴν τοῦ κόσμου καταβολὴν εὐθὺς, ὥς καὶ σὺ ἀκριβῶς οἶδας, τῷ πάντων ἡμῶν προπάτορι καὶ γενάρχῃ τῷ πρωτοπλάστῳ, παρὰ θεοῦ αὐτοῦ παρεδόθη, εἴτα τῷ Σῇθ, καὶ Ἐνώχ, καὶ Νῶε, καὶ λοιποῖς Πατριάρχαις ὡς διαδόχοις θείας ἐκείνης κληρονομίας· ἕως μετὰ χρόνους συχνοὺς τῷ εὐσεβεστάτῳ Ἀβραάμῳ σαφέστερον ὁ θεὸς τὸν ἀμύντορα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐπήγγειλε, προστεθεὶς ἅμα σημεῖον περιτομῆς, σφραγίδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως· διὰ τὸ ἐκ τούτου ἐγγόνων τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν γένναν προνενοῆσθαι· ἔπειτα πάλιν τῷ Μωϋσῇ, τῷ τῶν Ἰουδαίων ἡγεμόνι, παντοδαπῆς θρησκείας καὶ ἱερατικῆς διατάξεως προστεθειμένης, ἀνεκαινίσθη. Τελευταῖον δὲ ὁ κύριος καὶ σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, θεοῦ υἱὸς, σάρκα ἡμῖν ὁμοίαν ἐνδυσάμενος, καὶ πολὺν χρόνον ἀνθρώποις προσομιλήσας, λόγοις τε τῆς θείας αὐτοῦ διδασκαλίας, καὶ ἔργοις θαυμασίοις, βίῳ τε παντὶ, καὶ θανάτῳ ὑπὲρ ἡμῶν τριημέρῳ, τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν βεβαιώσας ἐπιστώσατο οὕτως, ὥστε τὸν μετὰ ταῦτα περὶ αὐτῆς ἔτι ἀμφισβητοῦντα, πάντα ἢ νήπιον, καὶ ἀνήκουστον αὐτῆς, ἢ ἄθεον εἶναι μοι δοκεῖν. Αὕτη δὲ ἦν παρὰ τοσούτου διδασκάλου κατηχήθημεν σοφία, οὐ μόνον περὶ τὴν τῶν θείων θεωρίαν καταγίνεται· ἀλλὰ καὶ τὰ ἥθη καὶ τὰς πράξεις τῶν ἀνθρώπων εὐθύνει, καὶ τοὺς αὐτῆς ζηλωτὰς ὄντως τὰ πάντα εὐδαίμονας ἀποδείκνυσιν· οὐδὲ ἰδίᾳ ἐκάστοις μόνον, ἀλλὰ καὶ οἴκοις καὶ πόλεσι τῆς ὡς ἀληθῶς εὐδαιμονίας αἰτία γίνεται. Παρὰ ταύτην δὲ ἐξεταζόμενα τὰ τῆς παρὰ τοῖς Ἑλλήσι καὶ ἄλλοις ἔθνεσι φιλοσοφίας τε καὶ θεολογίας δόγματα, τὰ μὲν πλείστα ληρὸς τις καὶ ἀδολεσχία ματαία (κατὰ τὸ παλαιὸν τοῦτο σοφῶς εἰρημένον, ὅτι αἰεὶ παῖδες οἱ Ἕλληνες·) τὰ δὲ καὶ ἀθεότης καὶ ἀσέβεια ὄντα φαίνεται. ἵνα γὰρ περὶ μυρίων ἄλλων, πρὸς διάφορα τῆς φιλοσοφίας μέρη τελούντων, σιωπήσω, ἅπερ ἐν τοῖς ἁγίοις τῆς ἡμετέρας πίστεως βιβλίοις ὀρθότατα καὶ τρανέστατα ἐρμηνεύεται· πάντες σχεδὸν οἱ ἑξῶθεν φιλόσοφοι ἐν πλείστοις ὅσοις τοῖς ἄλλοις διαφωνοῦντες, περὶ γε τοῦτο (τὸ καὶ πάντων προηγούμενον μέγιστόν τε σφάλμα) συμφωνοῦσι, τῆς ὄντως εὐδαιμονίας ἐν τε τῷ παρόντι βίῳ, καὶ μετὰ τὸν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σκήνους χωρισμὸν, ἀρχὴν τε καὶ ρίζαν ἐφ’

ἡμῖν τε καὶ αὐτεξούσιον εἶναι. ὁ δὲ τῆς παρ' ἡμῖν θεολογίας ἀρχηγὸς καὶ διδάσκαλος Ἰησοῦς Χριστὸς, ἐπὶ μὲν ἀνθρώπῳ τὴν πηγὴν καὶ θεμέλιον τῆς αὐτοῦ μακαριότητος μηδαμῶς κείσθαι, ἡμᾶς ἐνουθέτησε· μόνην δὲ πρὸς ταύτην ὁδὸν φέρειν τὴν εὐσεβῇ πίστιν, τὴν ἀπαίρουσαν μὲν καὶ ἀναγομένην ἀπὸ τῆς ἰδίας ἀσθενείας καὶ ἁμαρτιῶν, τῶν τοῦ τε ἐνταῦθα θανάτου καὶ ἔτι τοῦ πνευματικοῦ αἰτίων· καταγομένην δὲ καὶ ὁρμούσαν εἰς τε συνείδησιν θεοσεβῇ, καὶ πρὸς τὴν θεόθεν χάριν ἐπιτηδεύως ἔχουσαν πίστιν, τὴν ὡς μάλιστα πεπεισμένην, πάντα τὰ ἀπ' ἀρχῆς προῤῥήθεντα διὰ ἐνθέων καὶ προφητικῶν ἀνδρῶν, εἴτα διὰ Χριστοῦ τε καὶ Ἀποστόλων καὶ ἄλλων ἀγίων συσταθέντα, ὡς ἀληθέστατα εἶναι. τούτων δὲ πάντων κεφάλαιον τῆς διδασκαλίας ἐν· ὅτι τοὺς τοσοῦτον (δι' ἀσθενείαν τε φύσεως, καὶ τὴν πῇ μὲν ἀπὸ ταύτης ἐκφυομένην, πῇ δὲ ἐπικτήτων κακότητων) ἀπὸ τοῦ θείου ἀφεστηκότας ἀνθρώπους, οὐκ ἄνευ μέσου τινος ἐπιστρέφεισθαι καὶ φιλιουῖσθαι πρὸς αὐτὸν, δυνατὸν ἐστί. μέσον δὲ τοῦτο αὐτὸς ἑαυτὸν καὶ μόνον γε εἶναι ἀναντιρρήτως ἀπεδείξατο ὁ σωτὴρ, ὁ καὶ μόνος ἀμφοτέρας φύσεως, θείας τε καὶ ἀνθρωπίνης, μέτοχος. ἀλλὰ τὸ μυστήριον τοῦτο οὐκ ἡδύναντο στέγειν οἱ κατὰ τοὺς Ἕλληνας σοφοί, καίπερ ἄλλα μυρία περὶ τοὺς αὐτῶν θεοὺς ἀτοπώτατα, μύθων τε καὶ ἀσεβείας γέμοντα, προσηκόμενοι· κινδυνεύουσι δὲ οὐ μόνον ἐκεῖνοι, ἀλλὰ καὶ τῶν Χριστιανῶν εἶναι φασκόντων πολλοί, περὶ τὴν ἀρχὴν ταύτην τὴν ἔξω τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεώς τε καὶ ἀξίας, ἐπὶ μόνῳ τῷ Μεσίτῃ (τῆς ἑαυτοῦ δικαιοσύνης καὶ τελειότητος ἡμῖν μεταδόντι, καὶ τῷ ἑαυτοῦ αἵματι τὰ πλημμελήματα ἡμῶν ἀπονίσταντι) βεβηκυῖαν, καὶ πᾶσαν τὴν εὐδαιμονίαν καὶ πρὸς τὸ θεῖον ἐπιστροφὴν ἐν τῷ αὐτῷ μόνῳ ἀπαξάπλως καὶ συλλήβδην τεθεῖσαν, οὐ μετρίως ἁμαρτάνειν. γενομένου δὲ περὶ τὴν ἀρχὴν σφάλματός τινος ὁποιοιδήποτε, τὰ ἀκολουθοῦντα ἐντεῦθεν πάντα εἰς τὸ χεῖρον αἰεὶ πρόεισι, καὶ εἰς πολλαπλασίας σχίζεται ἀπάτας. ὥστε ὁρῶμεν τῶν ἐν τοῖς Ἕλλησιν τε καὶ ἄλλοις παρὰ ταύτην τὴν ἀρχὴν φιλοσοφησάντων δόγματα ἀναρίθμητα, ἐναντία ἀλλήλοις, καὶ τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας πάντα ἀλλότρια τυγχάνοντα. ἥττον δὲ μεμπτοί, οἱ ἀγαθῷ τινι ζήλῳ καὶ εὐποιᾷ πρὸς ἀλλήλους ἀνθρώπων ἕνεκα τὰς ἐπ' ἀνθρώπῳ (κατ' αὐτοὺς) ἀρετὰς ὡς εὐδαιμονίας αὐτῷ αἰτίας συστήσαντες· ὥσπερ οἱ Στωϊκοί, ἄλλοι τε, καὶ Σενέκας, καὶ Ἐπικτήτος· καὶ ὁ μετ' αὐτοὺς διὰ ταύτην τὴν σοφίαν μάλιστα εὐδοκιμήσας Ἀντωνῖνος ὁ αὐτοκράτωρ καὶ φιλόσοφος. εἰ γὰρ ἄλλο μηδὲν ὄφελος ταύτης τῆς

αἰρέσεως, (τῆς κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν βελτίστης πάσῳ καὶ τελειότητας, ὡς πρὸς εὐδαιμονίαν, καὶ τοῦ νοῦ, ὡς εἰπεῖν, ἐπανάπαυσιν,) ἀλλ' οἷον παιδαγωγός τις γίνεται ἡμῖν πρὸς τὴν τῆς ἰδίας ἀδυναμίας ἐπίγνωσιν· ὥς που καὶ ἡ τῆς ἡμετέρας πίστεως παλαιὰ διαθήκη ἡ περὶ τὸν νόμον καὶ τὰς πράξεις ἀνθρωπίνας. αὐτόθεν γὰρ ὀρμηθέντες καὶ οἰονεῖ παιδαγωγούμενοι, τούτῳ τε ὡς ἐφοδίῳ χρώμενοι, (ἐπεὶ δὴ ἀτελῆ, καὶ ταραχῆς καὶ παθῶν μεστὰ πάντα τὰ ὑφ' ἡμῶν νοούμενά τε καὶ πρασσόμενα εὐρίσκομεν,) οὐκέτι ἐν ἡμῖν, ἀλλ' ἐκτὸς ἡμῶν καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς τὴν τελειότητα ζητεῖν ἀρχόμεθα· καθάπερ τῶν τὸ σῶμα νοσούντων ἔνιοι, τὴν μὲν ἀρχὴν πειρώμενοι εἰ δυνατόν ἐστι παρὰ τῆς φύσεως ἀποκαθίστασθαι, χρόνον τινὰ ἀναμένουσιν· εἴτα οὐδὲν βοηθούμενοι, ἴσως δὲ καὶ χεῖρον ἔχοντες, ὡς ὑπὲρ τὴν ἑαυτῶν φύσιν ὄντος τοῦ νοσήματος, καὶ οὐκ ἐν αὐτοῖς ὄντος τοῦ ὑγιαίνειν, περὶ ἑξωθέν τινος βοηθήματος καὶ ἱατροῦ ἐνθυμείσθαι ἀρχονται· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ταύτῃ.

Περὶ δὲ αὐτοῦ τοῦ τῶν ὑπομνημάτων τούτων συγγραφέως, λέγειν τι ἤδη καιρός. Τὸ γοῦν τοῦ φιλοσόφου ὄνομα Ἀντωνίνῳ αὐτοκράτορι, εἴ τῳ ἄλλῳ ἐφημερίων, καὶ πάννυ ἀρμόζειν μοι δοκεῖ. Τὴν γὰρ φιλοσοφίαν ὀρίζουσι, θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων γνῶσιν, καθόσον ἐφικτὸν ἀνθρώπῳ. δοκεῖ δὲ ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος εἰς ἄκρον σοφίας, τῆς κατὰ ἀνθρώπον, τῆς ἠθικῆς γε μάλιστα λέγω, ἐληλυθώς. καὶ γὰρ πρὸς πάσας ἀρετὰς θαυμαστῶς εὐφυῆ ἑαυτὸν ἐπεδείξατο, καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ πάντας σχεδὸν ἀνθρώπους μετρίαν καὶ κοσμίαν, ἥτοι πρὸς πάντα τὰ προσπίπτοντα εὖ καὶ μετρίως ἢ καὶ ἀπαθῶς ἔχουσιν, ἐκτίσατο.

Ἀλλὰ πῶς τῇ μετριοπαθείᾳ, καὶ πάσαις σχεδὸν ταῖς τοῦ ἡθους ἀρεταῖς, δικαιοσύνῃ, σωφροσύνῃ, ἀνεξικακίᾳ, χρηστότητι, πραότητι, καὶ ἄλλαις, ὁ τὸν κορυφαῖον πάσης ἀρετῆς τὸν Χριστὸν ἀγνοῶν, πλείστους σχεδὸν τοὺς ἡμετέρας εὐσεβείας ἐχομένους ὑπερηκόντισεν; ἀρ' ὅτι τὸ τῆς εὐδαιμονίας ὑπὲρ καὶ ἄκρον, ἐν αὐτῷ καὶ ταῖς αὐτοῦ ἀρεταῖς κεῖσθαι πεπεισμένος, εἰς τὸ ἐναρέτως ζῆν, καὶ περὶ ταύτας κατορθοῦν πάσῃ σπουδῇ τε καὶ δυνάμει ἡγωνίζετο; οἱ δὲ Χριστιανοὶ τὴν τοῦ θεοῦ χάριν καὶ ἐλεημοσύνην εἰδότες, τὰ ἐξ ἀνθρωπίνης ἀσθενείας πάθη αὐτοῖς ἐμπεφυκότα οὐχ οὕτω πάντως ἀποδύσαι σπουδάζουσιν. οἱ πλείστοι γὰρ καὶ πάννυ γε ἐν τούτοις ἀσθενοῦμεν. εἰ δ' ὦντο οὐκ ἄλλως γε εὐδαιμονήσκειν, εἰ μὴ περὶ ταῦτα κατηρτισμένοι, ὥσπερ ὁ Ἀντωνῖνος, ἐκτενέστερον ἢ σπουδάζειαν. νῦν δὲ εἰδότες, ὅτι κἂν πάντων τῶν ἡμῖν πρὸς τοῦ θεοῦ προστεταγμένων ἐπιτύχοιεν, ὅμως δούλοι

ἀνωφελείς ἔτι εἶεν, καὶ οὐδὲν περιττὸν πεπραχότες· καὶ μὴ ποιούντων τὰ δέοντα διὰ τινὰ ἀδυναμίαν φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ οἰκείαν, ὅτι ἐλεήσει διὰ τὴν ἀνυπέρβλητον ἐν αὐτῷ χρηστότητα καὶ χάριν ὁ θεὸς, ἀμελέστερον ἔχειν δοκοῦσιν οἱ πολλοί· ὅπερ εἰ καὶ οὐχ ἀπλῶς ἐπαινετὸν, ὅμως οὐ πάντῃ παρὰ λόγον τυγχάνει ὄν. καὶ γὰρ καὶ ὁ ἁμαρτωλὸς οὗτος ὁ τελώνης, ὁ ἐν τῷ ναῷ οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπᾶραι εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνεχόμενος, καὶ τύπτων εἰς τὸ στῆθος αὐτοῦ λέγων· ὁ θεὸς ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ· ἀπέβη δεδικαιωμένος μᾶλλον τοῦ Φαρισαίου, τοῦ πάντῃ δίκαιον ἑαυτὸν, καὶ πάσας τὰς ἐντολὰς τετηρηκέναι ἡγουμένου. ἡ γὰρ ἀνθρώπων δικαιοσύνη, καίτοι εἰς ἄκρον ἐληλακέναι δοκοῦσα, εἴ τινος ἀξίαν ἑαυτὴν οἶεται, διὰ ταύτης τῆς οἰήσεως πάντως ἀναξίαν καὶ ἄδικον ἑαυτὴν καθίστησι· ἀλλὰ ὅμως οὐ χρὴ πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ πράξεις καλὰς καταφρονητικῶς ἔχειν· μᾶλλον δὲ οἰονεὶ καρποὺς τούτους ῥίζης χρηστῆς τῆς πίστεως καρποφορεῖν, μαρτύριον τῆς ἐνδιαθέτου πίστεως, ἵνα καὶ θεὸς ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν πεποιθήσει ἡμῶν δοξασθῇ· καὶ τοὺς ἀπίστους καὶ ἀσεβεῖς, εἰ οἴοντες, τῷ θεῷ ἡμῶν κερδάναντες ἐπάγωμεν· καὶ πάντας ἀνθρώπους κατὰ δύνάμιν εὐεργετήσαντες, τὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα ἡμῶν ἀπάντων μιμησώμεθα, ὃν γὰρ φιλεῖ ἕκαστος, ζηλοῖ καὶ μιμεῖται.

Ἄλλ' ἐπ' Ἀντωνῖνον τὸν φιλοσοφώτατον αὐτοκράτορα ἐπάνεισί μοι ὁ λόγος. τούτου τὰ βιβλία παρὰ καλοῦ καγαθοῦ ἀνδρὸς Μιχαήλου Τοξίτου, ποιητοῦ εὐφυστάτου (ἐκ τῆς Ὀθωνος Εἰνερίχου τοῦ Παλατίνου ἄρχοντος λαμπροτάτου βιβλιοθήκης) λαβὼν, διὰ τῆς ἡμετέρας ἐπιμελείας ἀμωσγέπως, νῦν πρῶτον ἐντυπωθέντα, τῇ σῇ ὑπεροχῇ προσφωνεῖν καὶ ἀναθέσθαι, ἡβουλόμην, βέλτιστε Βερτῆρε· καὶ τοῦτο εὐλόγως, τὴν γὰρ λογίότητά σου καὶ ἐπιείκειαν (ἵνα μὴδὲν περὶ τῆς εὐσεβείας καὶ ἄλλων ἀρετῶν σου λέγω) οὐ μόνον πολλῶν σεμνυνόντων ἤκουσα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀπεπειράθην πρῶν, ξένου τῇ ἡμῶν πόλει σου ἐπιδημήσαντος, καὶ πάντως γε ἀξιὸν μοι ἐδόκει τοῖς βασιλικοῖς καὶ σοφωτάτοις ὑπομνήμασι τούτοις προσφθέγεσθαι καὶ ἀσπάζεσθαι οὐ τὸν τυχόντα, ἀλλ' εὐγενῇ τινι ἄμα καὶ μεγαλόψυχον, φιλοσοφίας τε καὶ Ἑλλάδος γλώσσης οὐκ ἄπειρον ἄνδρα. τοιοῦτον δὲ σὺ, ἐξαίφνης ἡμῖν ἐπιφανείς ξένος, ὥς που θεὸς (τὸ λεγόμενον) ἀπὸ μηχανῆς, ἐν πᾶσιν ὄντα σε ἡμῖν ἐπεδείξω. καὶ γὰρ καὶ εὐπατρίδης εὐγενῆς τε τυγχάνεις ὢν, εἴτις ἄλλος· καὶ τῶν λόγων (ἐν Ῥωμαίων τε καὶ Ἑλλήνων βιβλίοις) καὶ σοφίας παντοίας οὐ μετρίως ἤψω (ὑπὲρ πάντας σχεδὸν τοὺς

καθ' ἡμᾶς εὐγενείᾳ καὶ τύχῃ ὁμοίως εὐροοῦντας) ὥς καὶ οἱ δύο ἀδελφοί σου, διδασκάλων τε ἄλλων λογιωτάτων, καὶ τοῦ πάνυ Γεωργίου Φαβρικού τυχόντες. Δάβε γοῦν κράτιστε Βερτῆρε τὴν βασιλικὴν ταύτην δωρεὰν πράως καὶ εὐμενῶς· καὶ τῶν ἐν αὐτῇ χρηστῶν παμπόλλων ὄντων εὐτυχῶς ἀπόλαυε, ὄναιό τε. οἱ γὰρ ἀγαθοὶ καὶ κατὰ θεὸν σοφοὶ ἄνδρες ἐκ πάντων κερδαίνουσι, καὶ πάντα αὐτοῖς ἐπ' ἀγαθῷ γίνεται. ἐπεὶ οὐ πρὸς ἐπίδειξιν, οὔτε ὡς ταῖς αὐτῶν πράξεσι τεθαρρῆκότες παρὰ Θεῷ, δρῶσιν οὐδέν. ἀλλὰ τῆς τοῦ θεοῦ δόξης ἕνεκα ποιοῦσι πάντα, οὐχ ὡς δοῦλοι ἢ βάναστοι μισθὸν ἀπαιτοῦντες, ἀλλ' ὡς γνήσια διὰ Χριστοῦ τέκνα, πάντα ἐλευθερίως πράττοντες, τὴν Θεοῦ ὡς πατέρος χάριν καὶ εὐμένειαν πατρικὴν μισθοῦ παντὸς κρείττω, ἀνενδοιάστως ἐλπίζοντες. Ἦγοῦμαι δὲ εὐχαρί σοι τοῦ γχειρίδιον τουτὸ ἐσόμενον· πρῶτον μὲν ὅτι ἄλλως τε θαυμαστόν ἐστι, καὶ περὶ πραγμάτων μεγίστων διδάσκει (περὶ ἀρετῶν παντοίων, περὶ προαιρέσεως, περὶ εἰμαρμένης ἢ μᾶλλον τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας, καὶ πῶς ταύτῃ δεῖ ζυγχερεῖν ἡμᾶς καὶ ἔπεσθαι ἐκουσίως ἅμα καὶ ἀόκνως ὅποι ἂν ἄγοι, καὶ ἄλλων πλείστον τῶν ἀνδρὶ σοφῷ ἐπιβαλλόντων) ἔπειτα δὲ, ὅτι παρὰ τοσούτου ζυγγραφέως ἐξεδόθη, εἰ καὶ μὴ εἰς ἑκδοσιν ἴσως ὑπ' αὐτοῦ γραφέν. σχεδὸν γὰρ παρὰ καισάρων καὶ βασιλέων οὐδὲν ἄλλο τὸ πρὸς ἡμᾶς ἐλθὼν ζυνεγράφη.

*Ἐρρώσο, καὶ τοὺς ἀρίστους ἀδελφούς σου Βόλγαγγον καὶ Φίλιππον ἐξ ἐμοῦ ἀσπασάμενος, τῶν τοῦ Ἀντωνίνου βιβλίων μεταδίδου. Ἐκ τῆς τῶν Τιγουρινῶν πόλεως τῆς πρώτης παρ' Ἑλβεκίοις, ἔτει σωτηρίας α φ ν θ. φεβρουαρίου μηνὸς μεσοῦντος.

DIODORUS, SICULUS, Agyriensis, Historicus: Bibliothecæ historicæ libri quindecim de quadraginta. Decem ex his quindecim nunquam prius fuerunt editi; Græcè, curâ et studio HENRICI STEPHANI. Anno M.D.LIX. Excudebat Henricus Stephanus, illustris viri Huldrici Fuggeri typographus. Editio princeps. Folio. Pagg. 12 pref., pagg. 847, lin. 44.

HENRICUS STEPHANUS HULDRICO FUGGERO, s. p. d.

CŒPTAM a patre meo typographiam auspiciis Francisci Gal-
liarum regis ego ductu tuo tuisque auspiciis persequens, Hul-
drice, vir amplissime, nihil antiquius habui quam ut excudi cœptum
a patre meo pulcherrimum scriptorum genus ad umbilicum duce-

rem. Pulcherrimum autem scriptorum genus appellant historicos, nemo (nisi qui tenebras luci præferat) mihi refragabitur. Quum igitur ille, sumpto ab iis initio qui nondum in vulgi manus venissent, historicos tres eosque ejusdem argumenti edidisset, Dionysium Halicarnasenseum, Dionem Cocceium, Appianum; ego, velut tradita mihi ab eo lampade in cursu ei succedens, historica Diodori Siculi bibliotheca decorandas omnium historiæ amantium bibliothecas existimavi. Nam etsi in illo tuo locupletissimo musæo habentur et alia historica scripta, quæ quominus fama vulgata sunt apud literatos, eo magis fore jucundam illis eorum lectionem augurabar; tamen quoniam ea, utpote ignota, sui desiderium illis nondum excitarunt, Diodorus autem, ob jampridem editam scriptorum ipsius quandam portiunculam, maximum apud omnes sui desiderium commovit, diuturnam communis omnium desiderii expectationem prius explere operæpretium judicavi. Nec vero injuria tam multis votis tamque longo tempore expetitus fuit Diodorus, utpote cujus librorum titulus uberrimum quoddam historiarum quasi penu polliceretur. Quum enim ex aliis qui ad nostram ætatem pervenerunt historicis singuli singula sibi argumenta tractanda proposuerint, et *βιβλίου* suis (id est libris) unius tantum gentis aut urbis aut principis res gestas incluserint: hic quendam Herculis laborem spe juvandæ posteritatis exantlans, multo latius operis historici fines propagavit, siquidem in unum volumen, diversarum gentium (etiam quas multi montes multaue maria disterminant) res gestas congegessit, congeastasque accurate ac diligenter digessit. Unde non immerito suum hoc opus non *ιστορικὸν βιβλίον* aut *ιστορικὰ βιβλία*, sed *ιστορικὴν βιβλιοθήκην* (bibliothecam Latini quoque dicunt) appellandum censuit. Nam siquis hos historicos (ut e multis paucos enumerem) Herodotum, Ctesiam, Thucydidem, Xenophontem, Theopompum, Ephorum, Philistum, Callisthenem, Timæum, unum in locum congregasset, nonne historicam bibliothecam et eam quidem instructissimam habere se merito gloriari posset? Jam vero quum Diodorus ex horum quos recensui aliorumque multorum monumentis suæ historiæ veluti corpus conflarit, nonne illud itidem bibliothecam locupletissimam jure optimo vocaturi sumus? Nec tamen in ea quenquam opinione esse velim ut illum ex aliis suam historiam transcripsisse tantummodo existimet; imo vero multarum rerum quas narrat (de iis loquor quæ in ejus tempora

inciderunt) oculatum fuisse testem omnibus persuasum esse decet. Ad historicam autem narrationem aliarum rerum quæ tempora ejus antecesserunt, quin multum ei attulerit adjumenti locorum saltem, in quibus illæ gestæ fuerant, perlustratio, nemini dubium esse potest. Ac quam multa perlustraverit in sua illa Asiæ atque Europæ longissima peragratione, cujus meminit (præsertim quum illam eo animo suscepisset, ut meliori fide suo in scribenda historia officio fungeretur) unicuique cogitandum relinquo. Præsertim vero ad historiæ Romanæ tractationem omnibus copiis instructissimum, et eorum adminiculorum quæ requiri ad perdiscendam historiam Romanam poterant, ne minimo quidem destitutum venisse certissimum est. Non solum enim quotquot extabant historiæ Romanæ scriptores pervolutandi, utpote Romanæ linguæ peritiam adeptus; sed et annales ac publica monumenta consulendi, dum Romæ commoraretur, facultatem habuit. Quibus nominibus etiamsi commendari non possent Diodori scripta, at vel hoc uno satis superque commendationis mererentur; quod, uti modo dixi, quum alii qui extant historici unius solum gentis, aut urbis, aut principis gesta scriptis mandarint; ipse nobis res omnes eodem tempore gestas in quantumvis disjunctis orbis partibus, suo quasque loco, quasi in una eademque tabula sub aspectum posuerit. Quæ quidem quam compendiaria sit et facilis ad variæ historiæ cognitionem via, satis norunt qui scriptores historiarum versare consueverunt. Non pollet Diodorus (fateor) quadam sermonis dulcedine et jucunditate, ut Herodotus. Non est Diodorus æque subtilis, nec æque acutus, nec verbis aptus et pressus æque ac Thucydides. Non est denique is Diodori sermo ut (quod de Xenophonte memoriæ proditum est) ipsæ Gratia finxisse eum videri possint. Sed vicissim nec Herodotus, nec Thucydides, nec Xenophon universalem historiam et οἰκουμένην (ut ita dicam) nobis reliquerunt ut Diodorus. Ex Herodoto regum Persarum res gestas: ex Thucydide, bella Peloponnesiorum cum Atheniensibus: ex Xenophonte præclara Cyri utriusque facta, itemque Agesilai cognosces, ab eodem Thucydideæ historiæ de rebus gestis Græcorum continuationem accipies, at ex Diodoro non solum Persicorum regum, non solum Peloponnesiorum et Atheniensium sed totius fere habitabilis orbis res gestas perdisces. Beatos existimamus reges, quibus diversi a diversis orbis partibus eodem tempore per suos ἀγγάρους, suos ἡμεροδρόμους, suos

ἀγγελιαφόρους nuntii afferuntur. At Diodorus sui operis lectores, etiamsi privati sint homines, hac in re ipsis regibus æquat et unicuique se ἄγγαρον, se ἡμεροδρόμον, se ἀγγελιαφόρον præstat. Cæterum quæ Diodori, eadem et Polybii sententia fuit, nimirum peculiare genti alicui vel populo historias vix separatim posse pro dignitate tractari, quod videlicet res eodem tempore, licet diversis in partibus, gestas, sæpe inter se aptas quodammodo et cohærentes esse contingat. Quod quidem ego eo minus miror, quod hujus tam spatiosæ orbis machinæ conditorem occultam quandam ejus quantumlibet dissitis partibus, non secus ac humani corporis membris, συμπάθειαν inter se indidisse existimem. Alioqui quo tandem pacto (exemplum enim afferre libet) contigisse diceremus ut tot in locis tanto intervallo separatis tot servi jugo abrupto in dominos suos arma caperent, et ad tam atrocia bella prorumperent? Quî factum esse putaremus ut ii antea quieti, et suæ conditionis asperitatem patientia vincentes, tam repente ad tantam libertatis cupiditatem accenderentur, idemque eodem fere momento ardor tot hominum animos in disjunctissimis terris inflammaret? Dico autem, eodem tempore, quoniam si ea quæ uno in loco jam acciderant, in alio aliquanto post accidisse legeremus, ideo non miraremur quod fama jam de iis vulgata, alios aliorum facta illico æmulatos fuisse nobis persuaderemus. Utar vero et alio exemplo, sed veniam prius orans si ab humillimæ et abjectissimæ sortis hominibus ad homines in summum fortunæ apicem evectos transitum mea faciat oratio. Quonam alio quam ad συμπάθειαν illam referre debemus quod sæpe in historiis legimus; nimirum diversarum gentium diversos reges, ætate valde dispares, eodem tamen tempore vita functos esse? Quonam alio et istud quod illas evolventibus sæpe occurrit, urbes videlicet atque adeo gentes disjunctissimas, quæ antea sui juris fuissent, nec ullius unquam dominatum expertæ forent, omnes eodem propemodum temporis articulo tyrannica potentia fuisse oppressas, et in miseram servitutem redactas? Sed hac de re tamen ut otiosius, ita fortasse rectius alii philosophari poterunt. Ad Diodorum redeo, de quo si vera sunt quæ dixi (vera autem esse nemo, ut opinor, negaverit) proh quam graviter tot librorum illius jacturam ferre debemus. Nam ex quadraginta ejus libris non solum posteriores viginti, sed quinque illi qui inter quintum ac undecimum interesse debent, seculi superioris injuria feruntur intercidisse. Extant qui-

dem (ut in calce hujus voluminis admonui) quædam ex illis posterioribus libris excerpta ; sed quæ tantum abest ut desiderium hominum historiæ amantium lenire possint, ut id potius (non secus ac collectam ex longo sitim paucæ aquæ guttæ) multo magis accensura sint. Eos certe libros si haberemus, jactura librorum Livii æquiore animo ferenda, minusque dolenda nobis foret. Utinam igitur verum esset, Huldrice, vir præstantissime, quod olim ex doctissimo viro Lazaro Bayfio audiebam et quod ille ad se scriptum legere mihi solebat, nimirum totos quadraginta Diodori libros visos in Sicilia nostro tempore fuisse. Quod etsi durum est credere, fortasse tamen nimium incredulus is merito judicaretur, qui id incredibile esse affirmaret. Quare ego te, per eam quæ tibi intercedit et jam a teneris intercessit cum Musis amicitiam, per eam quam ultro dedisti de juvanda literaria Republica fidem, oro atque obtestor, ut sumptibus (quos in ea quæ ad literas pertinent et libenter facis et facere potes maximos) ad ejus perquisitionem ac pervestigationem non parcas ; et ne aliquis ex fratribus tuis, viris ornatissimis (quoniam idem illi tecum stadium currunt), hanc tibi palmam præripiat, diligenter caveas. Vale.

DE DIODORO et ejus Scriptis brevis tractatus HENRICI STEPHANI.

DIODORUS ex Agyrio urbe Siciliæ ortus, non ab ea (utpote quæ ignobilior esset fortasse) sed ab ipsa regione Sicilia cognomen accepit, nec enim Ἀγυρίνος, sed Σικελιώτης cognominatus fuit. Vulgo Diodorus Siculus a Latine scribentibus appellatur: quod Siculum Latini indifferenter tam Σικελιώτην quam Σικελόν, ut Italum tam Ἰταλιώτην quam Ἰταλόν, vocasse existimentur ; Plinius Diodorum simpliciter nuncupat, non addito a natione cognomento ; sic et Justinus Martyr, item Aristophanis scholiastes ; at Eusebius alicubi addit, alicubi omittit. Agyrium autem nomino illam civitatem Siciliæ, patriam Diodori, potius quam Argyrium, aut Angyrium (quæ duæ lectiones in nostris habentur exemplaribus), cum alios, tum eundem Plinium ac Stephanum sequens. Porro se inde ortum testatur ipse in procemio totius operis, pag. 3. hujus voluminis, non procul a fine, ἡμεῖς γὰρ ἐξ Ἀργυρίου, &c.

Vixit Diodorus (ut variis in locis ipse docet) Julii Cæsaris temporibus. At Suidas illum sub Augusto vixisse scribit; a veritate tamen minime discedens, nam Julio Cæsari illum superstitem fuisse, et Augustum ejus successorem vidisse, vel ex iis liquet quæ supersunt ex postremo ejus opere fragmentis. Et Suidas ita dicit sub Augusto eum vixisse, ut ante illum etiam extitisse non neget. Verumtamen viderit Suidas cur non potius dixerit eum sub Julio Cæsare et post eum vixisse: vel, sub Julio Cæsare et sub Augusto. Equidem in tempora Julii Cæsaris se incidisse ipsemet cum alibi testatur, tum vero in his quos subjungam locis; in quibus omnibus illum Dei ornare cognomento, obiter animadvertendum est, nam libri quarti pagina 158, de Alesia urbe loquens, hæc scribit (si modo verba ejus recte interpretor); Celtæ autem nostra etiam ætate civitatem hanc in honore et pretio habebant, tanquam universæ Celticæ asylum et metropolim. Quæ quum libera et a nullo expugnata ab Herculis ætate ad nostram usque permansisset, tandem a Caio Cæsare (qui ob fortia facta deus vocatus est) vi capta, Romanorum imperium accipere una cum aliis Celtis coacta fuit. Rursum lib. 5. pag. 208, de Britannia loquens; Huic priscis quidem seculis nihil rei cum peregrino ullo exercitu fuit: (siquidem nec Bacchum, nec Herculem, nec aliorum heroum quenquam adversus eam exercitum duxisse accepimus:) verum nostra ætate C. Cæsar (ob res a se gestas deus cognominatus) primus post hominum memoriam insulam subjugavit, Britannosque debellatos Romanis tributarios reddidit. In alio ejusdem libri loco, qui est pagina 211, scribit, Ex fluviis autem qui in mare influunt, maximi videntur esse Danubius et Rhenus, quem nostra ætate Cæsar (qui deus nuncupatus fuit) miro quodam et incredibili artificio ponte junxit; quumque suum exercitum eo transportasset, transrhenanos Gallos subegit. Meminit vero Julii Cæsaris et libri 1 pagina 4, sed ejus se ætate vixisse non addens, scribit enim, In sequentibus autem viginti tribus libris reliquas res omnes gestas ordine collocavimus, usque ad principium excitati Romanis adversus Celtas belli. Cujus dux C. Julius Cæsar (qui ob res gestas deus vocitatus fuit) maximam Celticarum gentium partem, et quidem quæ inter eas maxime bellicosæ erant, subjugavit, Romanumque imperium ad Britannicas usque insulas promovit. Hujus gesta initium habuerunt a primo Olympiadis centesimæ et nonagesimæ anno, archonte Athenis

Herode. Eadem autem Olympiade se in Ægyptum venisse scribit, pagina 29. In Ægyptum (inquit) centesima et nonagesima Olympiade pervenimus, regnante Ptolemæo, qui novus Bacchus appellabatur. Rursum pagina 53, Quo tempore rex Ptolemæus a Romanis nondum amicus vocabatur, et populus advenas Italos omni studio ac favore prosequabatur, ac sedulo dabat operam ne, &c.

Titulus operis Diodori est Βιβλιοθήκη Ἱστορικὴ in nostris quidem certe exemplaribus. Eusebius quoque Evang. Præp. lib. 1. (pag. 13 editionis patris mei) dicit eum in unum opus collegisse universam ἱστορικὴν βιβλιοθήκην. Verum idem lib. 2. pag. 33. βιβλιοθήκας numero plurali vocat, nec addit ἱστορικάς, scribit enim, ὁ τὰς βιβλιοθήκας ἐπὶ ταύτων ὁμοῦ συναγαγών. Itidem Justinus Martyr de eo dicit, ὁ τὰς βιβλιοθήκας ἐπιτεμών. Rursum Eusebius, pagina 36, citat librum quartum βιβλιοθηκῶν Diodori. Jam vero et Plinius (nisi hic quoque mendosa sunt exemplaria) βιβλιοθήκας numero plurali appellat. Cujus locum repetam paulo altius, ut intelligi possit quod de hoc titulo scribit; hæc igitur ejus sunt verba in præfatione totius operis, Jam Musæ, Pandectæ, ἐγχειρίδιον, λειμῶν, πινακίδιον, inscriptiones propter quas vadimonium deserui possit. At quum intraveris, dii deæque quam nihil in medio invenies. Nostri crassiores Antiquitatum, Exemplorum, Artiumque quam facetissimi. Lucubrationem puto, qui Antias civis erat et vocabatur, Valerius primus asserit. Varro in Satyris suis Sesculyxem et Flexibulas. Apud Græcos desiit nugari Diodorus, et βιβλιοθήκας historiam suam inscripsit. Appion quidem grammaticus &c. Hactenus Plinius. At enarrator Aristophanis citat locum quendam de tripode ex Diodori libro 16 τῶν ἱστοριῶν βιβλιοθήκης. Ubi fortasse scripserat τῆς τῶν ἱστοριῶν βιβλιοθήκης. Nec sunt valde absimiles hi tituli, ἱστορικὴ βιβλιοθήκη, et ἡ τῶν ἱστοριῶν βιβλιοθήκη. Jam vero de titulo qui est apud Athenæum quidnam dicemus? citat enim ille Diodorum ἐν τοῖς περὶ βιβλιοθήκης. Quo tamen sensu opus Diodori appellari possit τὰ περὶ βιβλιοθήκης non intelligo, ac mendum subesse verbis illis ἐν τοῖς περὶ existimo. Est autem locus quem citat, libro 16 pag. 523 hujus nostræ editionis. Porro quod ad præcedentes attinet inscriptiones, videtur omnium simplicissima esse hæc (quæ et in nostris exemplaribus habetur) ἱστορικὴ βιβλιοθήκη, a qua non abludivit ista (uti modo dixi) ἡ τῶν ἱστοριῶν βιβλιοθήκη. Nec enim aliud hisce inscriptionibus significari arbitror, quam opus histori-

cum ex variorum historicorum scriptis ita conflatum, ut unum aliorum multorum instar esse, et, tanquam bibliotheca historicis variis instructissima, cognitionem historiarum omne genus subministrare possit. Quum autem vocatur *βιβλιοθήκαι*, primum quidem subaudiendum relinqui puto adjectivum *ιστορικάί*; deinde pluralem numerum aliquid amplius significare quam singularem, quasi non unius bibliothecæ sed multarum bibliothecarum instar esse possit hoc opus. Quod vero dicit Eusebius, Diodorum in unum opus collegisse bibliothecas historicas, eodem redire crediderim; intelligit enim, ut opinor, eum diversorum authorum scripta (tam multa ut bibliothecas implere possent) in unum opus conges- sisse. Idem vero Eusebius in procemio libri 2, simplicius loquens de eo, Qui (inquit) ex pluribus historias collegit: *ἐκ πλείονων τὰς ιστορίας ἀναλεξάμενος*. At Justinus Martyr (cujus modo protuli verba) non dicit ut Eusebius, Qui bibliothecas collegit; sed, Qui contraxit, et in compendium redegit. Quod tamen dicens, nullo modo ab Eusebio dissentit, nam is alicujus opus in compendium redigit, qui non omnia quæ in eo sunt colligit, sed ex multis interdum pauca, et quidem ea quæ illi videntur esse præcipua. Nec Eusebius collectionem talem intelligit quæ totos cæterorum histor- icorum libros coacervarit, sed in qua delectus, quali opus est his in rebus, adhibitus fuerit.

Hoc autem opus quod historicam bibliothecam appellari dixi- mus, in quadraginta libros a se distributum fuisse ipsemet in pro- cæmio testatur, pag. 4, scribens, Adeo ut universum opus nostrum, quod quadraginta libros habet, annos mille centum triginta octo complectatur, ultra tempus rerum ante bellum Trojanum gestarum. Sed animadvertendum est quosdam ex his libris esse duplices, id est, in duas partes divisos: ut est liber primus, item decimus septi- mus. Quanquam ipse author divisionis libri decimi septimi non meminit, sed tantum divisionis libri primi, posteriorem enim ejus inchoans partem, ita præfatur, Quum primus Diodori liber ob pro- lixitatem in duos libros divisus sit, prior quidem, &c. Ubi quod scriptum sit, Primus Diodori liber, non, Primus meus liber, non debet cuiquam suspectam reddere positam hic præfatiunculam, quasi supposititiam, nam quæ in calce ejus habentur, esse Diodori con- vincunt, quum ibi de se non jam in tertia sed prima persona loqua- tur. Ut autem hic positus fuit iste titulus *τμήμα δεύτερον*, ita et

supra, pag. 4, illis verbis, *περὶ μὲν*, &c. (quæ habentur continuo post proœmium) videtur debuisse præfigi hæc inscriptio *τμήμα πρῶτον*, sed nostris exemplaribus nihil ausi fuimus affingere. Cæterum hinc apparet quid Volaterranum et alios in errorem impulerit, citantes ex libro sexto Diodori quæ in quinto habentur. Nimirum is cujus edita fuit pridem Latina horum quinque priorum librorum versio (vel potius perversio) primus, opinor, cæteris ansam errandi præbuit; qui, ubi Diodorus posteriorem libri primi partem inchoat, libri secundi principium constituit; ac deinceps ubi ille initium libri secundi facit, ipse tertium inde incipere credit, et ita in librorum sequentium enumeratione pergens, ut pro quinque sex habeamus facit. Quod si in ejus manus integrum volumen venisset, ex quadraginta libris fortasse quinquaginta hoc modo fecisset, nec enim dubito quin et ex libris qui desiderantur aliquos hic author duplicaverit. Verum eos quibus non ipsos Diodori libros, sed eorum tantum interpretationem videre contigerat, excusatione dignos merito judicemus; at qui Græca versaverant exemplaria, minus venia digni videntur. Imo vero ne eos quidem qui Latinam duntaxat interpretationem viderant (ac multo minus ejus authorem) veniam mereri dicere possumus; quum in ea ipsa liber primus in duos libros divisus esse scribatur. Volui autem hunc errorem patefacere, propter eos etiam qui clamitant bellum hunc interpretem librum sextum habuisse, qui tamen in iis quæ notæ sunt bibliothecis desideretur. Quod si quis aliqua ex vere sexto libro legere cupit, habet apud Eusebium locum inde depromptum, *Evang. Præp. lib. 2. pag. 38* editionis patris mei, quem et in calce hujus operis inveniet.

Librorum Diodori omnium quidem simul titulus est is de quo paulo ante dictum est, *Historica bibliotheca*; sed quosdam ex iis peculiare inscriptiones habuisse, ex eo conjicere possumus quod ipsemet librum quintum *νησιωτικὴν βιβλον* inscribat, id est, ad verbum; *Insularem librum*, quod videlicet in eo de insulis agat. Atque hoc diligenter notandum est, ne si incidamus in aliquem authorem qui *νησιωτικὴν βιβλον* ejus citet, eum esse de numero librorum *Historicæ bibliothecæ* inficiemur.

Argumentum hujus operis in genere quidem ipse titulus declarat; sed particulatim ab ipso authore exponitur, in fine paginæ 3, ubi scribit, *Ex libris nostris primi quidem sex complectuntur res ante Trojani belli tempora gestas, et ea quæ fabulis tradita de eo*

seculo fuerunt, atque horum tres priores antiquitates barbaricas, tres posteriores Græcas fere complectuntur. Undecim autem sequentibus a Trojano bello universitatem rerum gestarum, usque ad Alexandri mortem, memoriæ prodidimus. In iis qui supersunt viginti tribus reliqua omnia gesta collocavimus, usque ad initium belli Romanis adversus Celtas exorti. Hæc ille. Qui autem magis particulatim singulorum librorum argumentum nosse volet, præfixa legat unicuique eorum κεφάλαια.

De temporis autem longitudine quod toto suo complectitur opere, paulo post ipse scribens, ait se id quidem tempus quod bellum Trojanum antecessit, certo spatio non definire: sed a Trojano bello (Apollodorum Atheniensem sequendo) nonaginta annos usque ad Heraclidarum reditum statuere; ab hoc autem usque ad primam olympiadem trecentos viginti octo, a Lacedæmoniorum regibus tempora computando. Postremo a prima olympiade usque ad Celtici belli initium (quo suam historiam clausit) septingentos triginta annos. Adeo ut universum opus, quod quadraginta libros habet, spatium annorum mille centum triginta octo¹ complectatur, etiam tempore rerum ante Trojanum bellum gestarum excepto.

Cæterum ad universalem historiam in unum opus includendam se desiderio juvandorum lectorum impulsus, et nec laboris ad id necessarii magnitudine, nec temporis longitudine deterritus fuisse, in procemio suo testatur, ubi etiam ait facile et promptum omnibus fore ex ejusmodi opere, tanquam ex uberrimo fonte, quæ ad suum institutum pertinent haurire; contra vero evolvere sparsas per varios libros historias (eorum videlicet qui propria gentis aut civitatis unius gesta seorsum tractaverint) præterquam quod laboriosum sit et ad perspicuam rerum intelligentiam perincommodum, non cujusvis esse, quod nimirum non omnibus tot datum sit volumina nancisci. Se ergo totos triginta annos in hoc opus insumpsisse, et bonam Europæ atque Asiæ partem magnis cum ærumnis periculisque peragrassasse scribit, quod locorum ignorationem sciret nonnullos ex celeberrimis etiam historicis in errores varios impulsisse. Quibus hæc subjungit, Adminiculum autem nobis ad hoc inceptum fuit, ante omnia quidem hujus argumenti pertractandi cupiditas (per quam omnibus mortalibus etiam quod alioqui nulla ratione effici posse videtur, effectum redditur), deinde vero suppeditata Romæ omnium rerum quæ ad hujus argumenti tractationem faciebant abundantia

¹ Sic.

et copia. Quum enim urbs hæc adeo supra omnes alias emineat, ut ejus potentia usque ad extremos orbis terminos pertingat, expeditissima et plurima nobis adminicula subministravit, utpote qui ejus incolæ longo tempore fuerimus. Nos enim ex Argyrio urbe Siciliæ orti, et propter commercium quod nobis cum Romanis in insula versantibus erat, magnam linguæ Romanæ cognitionem adepti, omnia hujus imperii gesta ex vetustis quæ apud illos asservantur monumentis desumpsimus. Et hæc quidem hoc loco Diodorus, alibi autem Ephori exemplo se *κοινὰς πράξεις* memoriæ mandasse scribit.

Apud Diodorum conciones crebræ aut longæ, sicut apud alios multos historicos, quærendæ non sunt, utpote quas ipse in illis reprehendat. Ait enim eas narrationis cursum interrumpere, et lectorem avide in cognitione historiæ ulterius progredientem remorari. Invehiturque in eos qui intempestivè suam eloquentiam in historia scribenda ostentant; atque ubi tot conciones orationesque rhetoricis pigmentis aspersæ infarciuntur historiæ, totam historiam esse concionum accessionem scribit. Perinde est autem acsi diceret, ipsam historiam, quæ est *τὸ ἔργον*, fieri *τὸ πάρεργον*: contra vero conciones, quæ esse debent velut *τὸ πάρεργον*, tractari tanquam ipsum *ἔργον*. Ubi autem locum habeant conciones, et quis earum debeat esse modus, declarat. An vero et in Thucydidem cadat hæc reprehensio, viderint alii. Res gestas tam diligenter et accurate atque adeo exacte temporibus distinguit, ut hac in re palmam inter historicos obtinuisse credatur. Porro quod modo *ἀρχόντων*, modo consulum, interdum utrorumque simul nomina secus apud eum quam apud alios scripta reperiuntur, ea vero scripturæ diversitas debeatne ipsis authoribus imputari, an iis qui libros eorum descripserunt librariis, sæpe dubium relinquitur. Sunt quidem certe loci nonnulli in quibus tanta est diversitas, ut eam ipsis authoribus liqueat esse imputandam. Verum quod ad temporum notationem attinet, peculiare est hoc Diodoro, non solum *ἀρχόντων* et consulum, sed et virorum doctrina illustrium nominibus ea signare. Interdum etiam tempus quod describit, esse id ait a quo hic vel ille suam sit orsus historiam, simul et tempus in quod ea desinat significans. Exempla sunt pag. 256 et 306 et 387; præterea pag. 390 et 420, item 421, item 442. Multos vero simul enumerat pag. 497. Alios omnes longum foret adnotare locos.

Hoc insuper Diodoro usitatum est, suis narrationibus clausulam, quæ aut laudem aut vituperium contineat, imponere; nam ut, siquid insigni cum prudentia aut fortitudine gestum est, summis laudibus authorem hujus rei prosequitur; ita siquo in facto insignis temeritas vel ignavia vel improbitas se prodit, male accipere verbis authorem ejus solitus est. Cujus suæ consuetudinis cum alibi, tum in libri decimi quinti procemio meminit. Præterea lib. 15. pagina 503, morem institutumque suum esse dicit, fortis alicujus viri morte commemorata, laudes ejus subjungere. Et quidem ut ibi in Epaminonda hoc facit, ita et paulo ante fecerat in Pelopida pag. 499. Modum interim tam in laudationibus quam vituperationibus tenet, et ne in eandem in quam Timæus reprehensionem incurrat sedulo cavet; nam propter crebras ac longas ἐπιτιμήσεις Timæum fuisse vocitatum Epitimæum ipse quodam loco scribit.

Est etiam mos hic Diodori (qui præcipue commendare scripta ejus piis omnibus debet) ut rerum multarum eventus, quos alii historici fortunæ imputarent, divinæ providentiæ adscribat; ut pagina 240, Et Tennem, præter spem omnium, dei alicujus providentia servatum, regno insulæ potitum fuisse. Sic pag. 541, Nam qui in templum confugerant, quum se deorum ope servatum iri sperassent, contra divina providentia factum est ut supplicio sacrilegis digno afficerentur. Huc autem pertinent et hi loci, qui item pietatem ejus (qualis in ethnicum hominem cadere potuit) testantur; ut pagina 488, Hi ergo, tanquam aliquo deo ipsis offenso, justas et debitas pœnas luerunt. Item 526, Quum autem exire inde non posset, cruciatusque se captum manentes formidaret, seipsum præcipitavit; atque hoc modo dans numini pœnas, vitam finivit. Et 544, Qui ergo numen contemnere ausi erant, eo quo diximus modo puniti a diis fuerunt. Quodam etiam loco, infortunia quæ narrat, physicos quidem inter naturales et coactos rerum eventus annumerare ait; at eos qui pii sint erga deos, interpretari a diis invectas esse calamitates illas adversus eos qui numen ipsorum violassent. Jam vero et principibus nonnullis suam erga deum pietatem promoti eorum imperii causam fuisse perhibet. Pudeat pudeat ergo Christianos quosdam, in suis historicis scriptis omnia fortunæ tribuentes, ethnicos verbis (utinam non etiam mente) comperiri.

Diodori autem idioma unusquisque assidua ejus scriptorum lectione cognoscere poterit; quod cognitum ad multos in iis emen-

dandos locos, multos item alioqui perobscuros intelligendos, itemque ad amovendam falsam suspicionem de librariorum quibusdam in locis fide, plurimum adjumenti attulerit. Quicumque enim novus scriptoris hujus lector erit (etiamsi alioqui in lectione aliorum omnium exercitatissimus sit) futurum ut ei nova multa occurrant, præmonitum volo.

Hoc addam, elogia de Diodoro vel potius Diodori scriptis extare apud Justinum Martyrem et Eusebium Pamphili pulcherrima. Nam ille celeberrimum Græcorum historicorum eum appellat; hic autem illustrem virum eum esse dicit, et de cujus doctrina omnium philologiæ studiosorum magna sit opinio. Subjungitque paulo post, notiora Græcis esse Diodori quam aliorum scripta. Quæ quidem ego afferens ad ornandum Diodorum elogia, idem propemodum facere mihi videor ac si faces soli ad eum illustrandum admoverem. Quantum enim solis lumen inter stellas, tantum inter omnes quotquot ad nostra tempora pervenerunt historicos (si utilitatis potius quam voluptatis aurium habenda sit ratio) noster hic Diodorus eminerere dici potest. Ac quanto universus orbis civitate aut gente una est capacior atque amplior, tanto major est scriptorum Diodori (si eorum argumentum spectemus) quam ullius eorum qui extant historicorum amplitudo. Nam quum ex aliorum unoquoque tanquam ex rivulo, gentis unius aut civitatis aut principis gesta hauriamus, ex hoc, tanquam uberrimo fonte, vel potius patentissimo flumine, omnium fere totius habitabilis orbis gentium, et particulatim quarundam etiam illustrium civitatum res gestas haurire possumus. Atenim mihi laudare aggresso Diodorum id objiciendum quispiam existimaret, quod olim ei qui laudare Herculem parabat objectum fuit, *Ecquis eum accusat?* Sed aliter profecto se res habet. Extat enim ejus, licet tribus tantum constans verbis, gravissima tamen accusatio; quæ temporis quidem vetustate non nititur, nec ejus se authoritate tuetur; sed accusatoris authoritate fortasse niti posse videbitur. Is enim fuit Lodoicus Vives, qui nostro seculo natus, Hispaniæ suæ maximum decus et lumen ob doctrinam exitit. Ejus hæc leguntur (et quidem cum applausu a quibusdam leguntur) verba, Diodorus Siculus ab inundatione quæ sub Ogyge fuit rege Bæotiæ, ad sua tempora, id est ad C. Cæsarem dictatorem, historiam deducit; quem Plinius nescio qua de causa dicat primum apud Græcos desiisse nugari; quum nihil sit eo nugacius. Nisi forsan

quod nullum operi suo illecebrosum aut magnificum titulum indiderit, sed inscripserit tantum Bibliothecam. Hæc Vives; nimirum nugari dicens Diodorum propter fabulosas quas prioribus libris tractat antiquitates. Quasi vero hic, dum *παλαιὰν μυθολογίαν* appellat, legitimam excusationem apud lectores æquos non haberet. Equidem si quicunque fabulosas antiquitates literis mandaverunt, talem criminationem a posteris formidassent, quali Vives onerat Diodorum, quidnam ad intelligendas saltem poetarum fabulas relictum nobis adjumenti fuisset? Adde quod hujusmodi *ἀρχαιολογίαι*, licet fabulosæ vocentur, non usquequaque tamen fabulosæ sunt (earum autem bonam partem quæ a poetis manarunt excipio) sed penitus in eas introspeciendo, quandam veritatis velut scintillam sæpenumero inter densas mendaciorum tenebras invenire possumus. Exempla sunt in promptu. Etenim quam fabulosa et futilia putamus ethnicis visa fuisse quæ de Mose cum alii tum Hecataeus et Alexander Polyistor memoriæ prodiderunt? Atqui bonam eorum partem quæ de seipso Moses scripsit, in illis habemus: adeo ut non historiam illam finxisse, sed tantummodo historiæ illi affinxisse multa dici possint. Quid aliud quam delirantium somnia esse existimaverunt ethnici fere omnes quæ Berossus, quæ Hieronymus Ægyptius, quæ Mnaseas, quæ Abydenus de diluvio scripta reliquerunt? Quotusquisque historicæ Abydeni narrationi de turri ea quam vulgus turrim Babel a loci nomine appellat, plus fidei quam anilibus fabulis tribuendum putavit? Atqui ex sacris literis aperte cognoscimus ita fabulosa esse illa, ut veritatis lumen, inter densas mendaciorum velut nubes, quosdam tenues radios adhuc micantes habeat. Etenim si quis scripta eorum de diluvio et de illa turri cum scriptis Mosis conferat, falsa quidem illorum in scriptis esse quamplurima, si particulatim examinentur, sed in summis (ut ita loquar) historiæ capitibus convenire illis cum Mose comperiet. Jam vero quod in his accidit prisca seculi historiis, cur non et in aliis accidere potuisse suspicabimur? Tantum abest igitur ut eos qui nobis *ἀρχαιολογίας* tradunt, mendacii protinus habere suspectos debeamus, ut ne poetarum quidem fabulas (de multis, non de omnibus loquor) in totum fabulas esse dicere satis pudenter possimus. Cujus etiam rei testimonium in modo dictis historiis locupletissimum certissimumque habemus. Nam quid de diluvio, quid de turri illa Moses scriptum reliquerit, omnes ad unum scimus: certe, si non vano Christiano-

rum titulo gloriamur, scire debemus. Superest igitur, quid ethnici antiquitatum scriptores, quid poetæ iisdem de rebus posteris tradiderint intelligere. Primum quod attinet ad diluvium, servatum quidem fuisse virum quendam, uno consensu omnes tradunt, sed nomen ejus apud unum tantum (eorum quos legerim) invenitur, rerum Assyriacarum scriptorem Abydenum. Qui tamen pro Noe Sisithrum nescio quem, pro Jehova Saturnum nobis memorat. Quid poetæ? nonne et ipsi diluvii meminerunt, et Deucalione ac Pyrrha lapidumque in orbem jactatione, ceu involucris, maxime memorabilem historiam nobis texerunt? Hactenus de diluvio. Ad illam turrim *οὐρανὸς* veniamus, et quid de illa idem Abydenus scripserit audiamus. Illi (inquit) quos primos terra edidit homines, ob robusta vastaque corpora elati, quum diis superiores evadere in animo haberent, immensæ altitudinis turrim ædificare cœperunt. Quumque jam parum abesset quin ad cœlum usque pertingeret, venti diis opitulantes machinam illam disturbarunt; atque hujus ruinæ reliquias Babylona esse quidam tradiderunt. Cæterum quum ad eum usque diem uno eodemque sermone usi omnes fuissent, deorum numine factum est ut alii aliam linguam haberent. Postea autem Saturno cum Titanibus ortum est bellum. Hæc ille. Alius autem gigantes qui ex diluvio evaserant Babylonem condidisse scribit, ubi quum illam historiis celebratam turrim extruxissent, eamque divina potentia subruisset, per universam terram eos dispergi cœpisse. Quo siquis ea retulerit quæ de gigantibus poetæ cecinerunt (quis autem eo conferenda non videt?) postquam legerit, gigantes regnum coeleste affectasse, montesque montibus superposuisse, scalam qua conscendi cœlum posset molientes, an a verissima historia fabulam hanc manasse, vel potius, fabulam hanc veritatis veluti fundamento superstructam esse inficiari audebit? At si per se hanc spectaris, quid mendacius, quid vanius, quid nugacius fingi aut cogitari potest? Hæc (et alia quorum consideratio [vi]rum judicio præditum decebat) si considerasset Vives, non tam aperte, dum Diodorum nugacem appellat, nugatus ipsemet fuisset.

HENRICUS STEPHANUS, Lectori, s. d.

TRIA sunt, lector, quæ huic volumini attexere operæpretium existimavi. Primum, ex posterioribus Diodori libris qui non ex-

tant (extare certe non creduntur) excerptas historias. Deinde, libri ejus decimi septimi ex Arriano et Curtio supplementum. Postremo, meas in ipsum Diodorum annotationes. Præfabor autem de unoquoque horum ea quæ tu, ni fallor, jam aves ex me intelligere.

Excerptas quasdam ex posterioribus Diodori libris historias quum anno abhinc quarto Romæ agens in quodam volumine cum aliis collectaneis invenissem, et quamprimum jussu nobilis cujusdam viri de Græcis Latinas fecissem: eas utroque quidem sermone scriptas tibi offerre supervacaneum fore arbitratus sum: sed quum earum, quibus servilia bella narrantur, exemplar Græcum non attulissem; at meæ interpretationis exemplar attulisse me comperissem, hanc saltem (qualiscunque est) tibi dare, officii mei esse existimavi. Scito igitur Græcas præcedere, a libri vicesimi calce incipientes: Latinas autem mox sequuturas. Extant vero et aliæ (præter eas quas tibi dedi) ex iisdem excerptæ libris historiæ: sed ex cæteris quum nihil in promptu haberem, nec tanti esse illas judicarem ut voluminis hujus editio, jampridem omnium studiosorum votis expectata, tantisper differretur dum eas nancisci potuissem; hoc exiguo corollario et ipse contentus in præsens fui, et te quoque contentum fore speravi.

Quod autem attinet ad libri decimi septimi Diodori ex Arriano et Curtio sumptum supplementum; quod pridem Curtio ex Diodoro subsidium allatum fuit, idem vicissim Diodoro Curtium afferre in præsentia, velut *ἀντιπελαργούντα*, æquissimum et rationi mihi visum est maxime consentaneum.

Ad meas annotationes venio: quas te lecturum duo sunt de quibus velim præmonitum. Unum est, ut eas tanquam extemporales, non tanquam per otium scriptas, legas. Alterum, ut non temere hunc vel illum locum suspectum habeas, et prætermisam a me queraris ejus castigationem; sed quod tibi scrupulum injicit, etiam atque etiam videas ne sit ex Diodori (cujus novus sis lector) idiomate. Multos enim fortasse in hoc Diodori volumine mendosos esse judicabis locos, quum a primo tantum limine id salutaris; quos, ubi ad ejus penetralia perveneris, tibi que ejus idioma familiare reddideris, mendo carere cognosces. Nec tamen præter locos a me annotatos repertum iri alios depravatos inficior; sed eas fere quæ in iis sunt depravationes non perinde damnosas aut periculosas esse scio. Illos autem excipio quibus hoc signum* apposui. Eos vero

præcipue emendare conatus sum, ad quorum emendationem quædam in animo meo velut informatio styli Diodori adjumentum mihi afferre videbatur. De propriis autem nominibus nihil quicquam annotavi, quorum scripturæ certa iniri ratio omnium quidem non potest, multorum fortasse multo cum otio magnoque cum judicio potest. Qui autem eadem propria nomina tam virorum quam locorum, non eodem sed diverso modo scripta diversis in locis compertiet; is eam non nobis, sed nostris exemplaribus imputet inconstantiam. Ita tamen, ut quod in Diodori exemplaribus vitium reprehendet, eodem alia fere omnia Græcorum historicorum exemplaria laborare intelligat. Vale.

BION, Smyrnæus, et MOSCHUS, Siculus. Idyllia, quæ quidem exstant omnia, hactenus non edita, Græcè et Latinè, cum scholiis. Accessit PHANOCCLIS Elegia, et alia PROPERTII, curante ADOLPHO MEKERCHO, cum ejusdem Epistolâ ad MARCUM LAURINUM. Brugis, H. Goltzius, 1565. Quarto. Editio Princeps. Char. Gr. et Rom. Foll. 35, cum uno in fine vacuo, lin. 33.

MARCO LAURINO, Viro Genere et Litteris clarissimo, Waterfleti Domino, ADOLPHUS MEKERCHUS, Brugensis, s. d.

MOSCHI et Bionis delicatissimorum poetarum Græca Idyllia, quæ hactenus partim in tenebris delituerunt, partim varie dispersa jacuerunt, in unum fascem collegimus iisque adjecimus fidelissimam interpretationem quæ verbum fere verbo exprimeret, una cum succinctis adnotationibus quæ locos difficilioresexplanarent, et varias lectiones indicarent. Ceterum quum omnium fere scriptorum scopus sit prodesse et delectare,

“Aut simul et jucunda et idonea dicere vitæ,”

nos etiam dedimus operam ut hic libellus duplici hoc nomine in lucem prodiret, utilitatemque ex eo studiosi, et voluptatem caperent eruditi. Eaque de causa doctissimorum hominum Latinos versus qui tam eleganter Græca referunt redduntque, ut cum iis prope certare possint, subjienda curavimus. Quibus omnibus Marce

ornatissime dum patronum quæro, tu solus occurristi mihi dignus hoc munusculo, quod non solum in omni disciplinarum genere optime versatus sis, sed etiam quotquot liberaliori quapiam arte præcellunt humanissime complectaris; quod denique ad hæc etiam studia non raro conferre te soleas. Testantur id plurima antiqua Græcorum Latinorumque scriptorum manuscripta exemplaria, testantur innumera prisci illius sæculi numismata, testantur tot vetustissima antiquarum inscriptionum et titulorum monumenta, quæ tu antiquariorum unicus antesignanus cum Guidone fratre viro singulari, invicto labore maximoque sumptu ex omnibus orbis partibus comparasti, opus sempiterna memoria dignissimum. In quo vos sane ab hujus tempestatis nobilibus, quorum plerique humaniora hæc studia fortiter contemnunt, longe lateque dissentitis; quum sciatis veram nobilitatem non tam genere et proavis (qui tamen vobis obtigerunt clarissimi) quam recte factis et heroicæ virtutis studio constare. Vale, Laurine Mecænas optime, et, quod facis, litteras ac litteratos benigniter provehere perge.

Brugis Flandorum, Idibus Januarii, anno a nato Christo M.D.LXV.

Poetæ Græci Principes heroici carminis et alii nonnulli, Græcè, in unum corpus redacti, et editi ab HENRICO STEPHANO, cum animadversionibus suis; scilicet, HOMERUS, HESIODUS, ORPHEUS, CALLIMACHUS, ARATUS, NICANDER, THEOCRITUS, MOSCHUS, BION, DIONYSIUS, COLUTHUS, TRYPHIODORUS, MUSEUS, THEOGNIS, PHOCYLIDES, PYTHAGORÆ Carmina Aurea, SOLONIS elegiacæ Gnomæ, TYRTÆI de Virtute carmen; et Fragmenta RHIANI, NAUMACHII, PANYASIDIS, EUPHORIONIS, ANTIMACHI, ORPHEI, LINI, MIMNERMI, et CALLIMACHI, cum præfatione editoris. Excudebat Henricus Stephanus, illustris viri Huldrici Fuggeri typographus. Parisiis, 1566. Folio.

Char. Gr. et Rom. cum sign. et pagg. num. Foll. 710, sc. 20 pagg. pref. Pagg. i—lxxii. Pagg. 1—781. Pagg. i—lvii. Pagg. 1—489.

HENRICI STEPHANI tetrastichon de hac sua editione.

Quæ facie invitat, plures invitat ocellos
 Quum cultu corpus compta decente nitet.
 Nativo prius hi nos illexere decore,
 Illecebras cultus dat novus iste novas.

HENRICI STEPHANI in suam poetarum Græcorum editionem præfatio, in qua laudes poetices attingit.

UT lectionis poetarum studiosus a teneris propemodum unguiculis fui, ita quos eodem studio teneri ac velut poetices candidatos esse animadverti, et colui semper et plurimum amavi; at quos alienos ab eo esse cognovi, factum est nescio quomodo ut ab iis paulo itidem alienior animus meus esset. Primos autem hujusce mei amoris igniculos (ut ita loquar) inde accendi memini, quod quum in prima pueritia præceptori cuidam traditus essem qui Euripidis Medeam aliis suis discipulis interpretabatur, quoties eos fabulam hanc agentes spectabam, (summe enim illi meo præceptori hæc pueros exercendi ratio placebat,) tanta dulcedine voluptateque meas aures illa Græcarum vocum modulatio titillabat (quas alioqui non ultra sonum intelligebam) ut ab eo tempore unum hoc noctes diesque versarem, et in hoc uno contendendos omnes ingenii nervos existimarem, ut fabulæ, cujus spectator sæpe fuisset, actor et ipse tandem evaderem. Quum autem sine literarum Græcarum cognitione voti compos effici non possem, ego tum illam ita deperire, ut nullus unquam amator amicam vehementius. Sed ecce, mihi ad cursum parato paratum ostenditur obstaculum, linguæ nimirum Latinæ (quæ Græcæ interpretes esset) ignoratio. At ego tum repugnare, et me ignarum linguæ Latinæ esse acriter pernegare. Quum enim Latinis domesticorum confabulationibus pueriles aures circumsonantes, ita illi sermoni paulatim assuevissent, ut magnam eorum quæ dicerentur partem intelligerem, (quod et matri meæ usu veniebat,) satis me superque illius peritum esse persuasissimum habebam: ideoque ad declinationum conjugationumque tyrocinium me vocari, et mirabar, et non leviter indignabar: denique in Græca schola assiduum me futurum, a Latina vero fugitivum fore profitebar. Hic in consilium adhibitus pater, eo facilius desiderio meo et animi inclinationi acquievit, quo magis illis assentiebatur qui literas Græcas ante Latinas disci debere censebant. Quid multa? Declinationum et conjugationum Græcarum tædium (illa spe illectus) avidissime devoro, et continuo post, illam ipsam Euripidis Medeam in manus sumens, præceptori Græca ejus verba non Latinis, ut mos est, sed vernaculis, id est Gallicis verbis interpretanti, aures attentissimas præbeo: (quem ego adhuc librum, tanquam meæ, quantu-

lacunque est, doctrinæ incunabula, non secus ac pretiosissimum thesaurum servo) denique fabulam illam aliquando tandem ipse quoque ago, et quidem toties (dum Jasonis modo, modo Creontis, modo Medæ personam repræsentō) ut totam fere non secus ac Dominicam orationem memoriæ infigam. A quo tempore tam altas in animo meo radices studium poeseos egit, ut illa non secus ac Sirenum cantibus delinitus et antea videri potuerim, et nunc quoque fortasse videri possim. Sed tantum abest tamen ut cera mihi obstruendas aures adversus sonorum poeticorum delicias, blanditiasque et illecebras, existimem (quemadmodum adversus Sirenum cantus Ulyssem sociis obstruxisse accepimus) ut contra si mihi tot esse aures quot Argo lumina contingeret, eas ego simul omnes sonis illis libenter patefacturus sim.

Equidem quoties apud me quantum sit spirituum poeticorum robur considero, tantopere affici me poematibus nequaquam miror; sed contra, reperiri homines, qui quum humani a se nihil alienum existiment, illis tamen non afficiantur, id vero non mirabile solum, sed prope incredibile esse judico. Veteres quidem certe tantam in poetica vim et virtutem, tantam præstantiam agnoverunt, ut hanc ex omnibus artibus unam, cœlestem quendam furorem vel potius entusiasmum esse, persuasum habuerint, hujus unius artifices non fieri sed nasci crediderint, hujus unius artifices sanctos et sacros appellandos censuerint. Adeo ut quod ipsi de se canunt poetæ,

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo:

Impetus hic sacræ semina mentis habet,

item,

Est Deus in nobis, sunt et commercia cœli:

Sedibus ætheriis spiritus ille venit,

aliaque hujusmodi multa, ipsos etiam philosophos (ac Platonem præsertim) suo passim testimonio comprobantes audiamus. Et unde obsecro, nisi hinc, fieri credimus ut nonnisi implorato numinis auxilio sua opera aggrediantur? unde hoc illis inter alios omnis generis scriptores peculiare esse putamus? Certe quum Musas et Apollinem omnium artium præsides finxisset antiquitas, solos tamen poetas *μουσολήπτους* vel *μουσοπατάκτους*, solos *φαιβολήπτους* nominare solebat. Quid? quum illos ita magnifice de se et sentire et loqui videmus,

Exegi monumentum ære perennius, &c.

et,

Jamque opus exegi quod nec Jovis ira, nec ignes, &c.

et,

Mortale est quod quæris opus: mihi fama perennis
 Quæritur, ut toto semper in orbe canar.
 Vivet Mæonides, Tenedos dum stabit et Ide,
 Dum rapidas Simois in mare volvet aquas.
 Vivet et Ascræus, &c.

Et paulo post,

Ergo quum silices, quum dens patientis aratri
 Depereant ævo, carmina morte carent.
 Cedant carminibus reges, regumque triumphi,
 Cedat et auriferi ripa beata Tagi, &c.

quum inquam has aliasque tantæ gloriationis plenas voces audimus, unde eas quæso nisi e pectoribus cujusdam sibi in carminibus suis divinitatis consciis erupisse existimamus? Nec vero dubitat idem Naso profiteri, suam unicuique poetæ patriam præcipuum suum nomen decusque acceptum ferre debere,

Mantua Virgilio gaudet, Verona Catullo:
 Pelignæ dicar gloria gentis ego.

Quid Propertius?

Ut nostris tumefacta superbiat Umbria libris,
 Umbria Romani patria Callimachi.

Quinetiam soli inter omnes scriptores viris fortibus æternum decus, tanquam veram certamque præclari laboris mercedem polliceri audent; ita enim Theocritus,

Μουσάων δ' ὑποφῆται αἰέδοντι Πτολεμαῖον
 Ἄντ' εὐεργεσίης. τί δὲ κάλλιον ἀνδρὶ κεν εἴη
 Ὀλβίῳ, ἢ κλέος ἐσθλὸν ἐν ἀνθρώποισιν ἀρέσθαι;
 Τοῦτο καὶ Ἀτρεΐδαισι μένει· τὰ δὲ μύρια κεῖνα
 Ὅσσα μέγαν Πριάμοιο δόμον κτεάτισσαν ἐλόντες,
 Ἀέρι πᾶ κεκρύπται, ὅθεν πάλιν οὐκέτι νόστος.

Id est (si bene interpretor, verbum verbo propemodum reddens),

Musarum at mystæ Ptolemæo dona rependunt
 Eximias laudes; procerine decentior ulla

Res fuerit, sibi quam decus immortale parare?
 Hoc manet Atridis salvum: caligine contra
 Nunc adoperta latent (nullus datur unde regressus)
 Quæcunque obtigerant Priami populantibus urbem.

Huic autem succincentes poetas Latinos plerisque in locis vel potius
 passim, audimus. Ita enim Horatius,

neque

Si chartæ sileant quod bene feceris
 Mercedem tuleris.

Ita Tibullus,

Quem referent Musæ, vivet, dum robora tellus,
 Dum cælum stellas, dum vehet amnis aquas.

Ita denique Naso,

Scindentur vestes, gemmæ frangentur et aurum:
 Carmina quam tribuent fama perennis erit.

An inquam poetas de se tam magnifice et sentire et loqui potuisse
 putamus nisi divinitatis cujusdam conscii sibi fuissent? an qui ac-
 curatius religiosiusque quam alii ulli scriptores decorum servant,
 ejus ibi obliti fuissent ubi plusquam religiose servari ab aliis vide-
 mus? At primum quidem vel ipse exitus suam illos spem non
 frustratam fuisse docet; deinde vero quis tandem, cui perspecta
 explorataque sit consuetudo poetarum, eos, dum ita gloriarentur,
 non tam suas quam Musarum ipsorum ore loquentium laudes præ-
 dicasse inficietur?

Quas ad laudes latum campum, latam patere aream, semper
 quidem et antea existimavi, sed nunc demum quum illum ingredi
 cogito, multo etiam opinione mea latiore spatiosioreque esse
 animadverto. Ingrediar tamen, et per aliquem saltem ejus angu-
 lum mea excurret oratio; cui si, antequam cursum confecerit, fati-
 gari contingat, pedestrem certe orationem poeticis quadrigis cedere,
 nequaquam, ut opinor, turpe aut ignominiosum indicabitur. Equi-
 dem ut Ciceroni laudatore Cicerone opus esse quidam dixit, ita
 poeticæ non alia laudatrice quam poetica ipsa opus esse, merito quis
 dixerit; sed quia non vereor ne hic eveniat quod in aliis laudationi-
 bus sæpe contingere videmus, nimirum ut ejus laudes culpa ingenii
 deteram; quia etiam vel illo ipsorummet poetarum dicto inceptum
 meum tueri posse mihi videor, in magnis sat esse vel voluisse:

spero fore ut mea hæc quam Musis præstitero opella boni consularur:

Parvaeque cœlestes pacavit mica: nec illis
Semper inaurato taurus cadit hostia cornu.
Hic quoque sit gratus parvus labor.

Quum igitur (ne diutius auditorem morer) ita sit natura comparatum ut aliæ res utilitatem, aliæ voluptatem, aliæ utramque nobis afferant, quis nescit inter has principatum illis deberi quæ utile dulci miscere possunt? Nihil magis vitæ humanæ non solum utile, sed et necessarium esse scimus quam cibos, utpote quibus ea sustentetur: cibos tamen multos, quorum salubris alioqui amarities aut acerbitas aliqua dulcedine temperata non est, aversamur. Ægrotis nihil apto ad pellendum morbum medicamento optabilius esse constat; ab eo tamen quantumvis salutari, nisi suavis quispiam sapor admisceatur, ita refugimus plerique, ut ingredi formidabilem illum locum unde negant redire quenquam, quam illud haurire malimus. Quod si ne in rebus quidem ad vitæ conservationem adeo necessariis a palato nostro impetrare possumus ut omnino suavitatis obliviscatur, mirandum sane non est, in iis quarum usu facile carere possumus (multo certe maximam hominum partem carere videmus) animo quoque nostro delectationem potissimum esse propositam. Ex earum autem rerum numero quum illa sint quæ humanitatis studia et alio nomine liberales artes dicuntur, ubi, quæso, quamcunque quis in partem oculos vertat, tot se oblectamentis ad legendum invitari, quot in poesi, sentiet? ex quorum scriptorum auditione vel lectione tantam voluptatem quantam ex poematibus percipiet? Multi profecto extant versus, quos qui legit, is jucundissimam musicæ harmoniam audit, is pulcherrimam picturam intuetur. Quanta autem musicæ per se ad deliniendos hominum animos, quanta item picturæ per se ad detinendos sit vis et efficacia, exemplis declarare, non alienum ab eo quem institui sermone fuerit. Musicis quidem certe sonis ad mulcendas aures mulcendasque cum auribus mentes, atque adeo quolibet impellendas, nihil esse accommodatius, cum experimur quotidie, tum vero a multis historiis docemur. Nam (ut omittam quod de Alexandro complures memoriæ prodiderunt, eum a suo Timotheo genere uno modulationis concitari, altero sedari consuevisse) Cliniam Pythagoreum accepimus, siquando ira se incendi animadverteret, confestim ad lyram, tanquam tutissimum

asylum, confugere solitum fuisse. Eam enim pulsans quum interrogaretur cur id faceret, eam sibi sedatricem iræ esse respondebat. Fertur vero et ipse Pythagoras adolescentis cujusdam amorem, quo propemodum ad furem usque inflammatus erat, mutatis tibiæ modis simul etiam immutasse; aliumque gladio incumbere parantem eadem ratione compescuisse. Quid apud nostrum Homerum Achilles? nonne et ipsum, quum in illam adeo vehementem iram efferbuisset, ex una tandem lyra lenimen petere videmus? Jam vero et nostræ sacrosanctæ literæ suo testimonio musicam ornant, ubi hanc nobis historiam tradunt: Igitur quandocunque spiritus Domini malus arripiebat Saulem, David tollebat citharam, et percutiebat manu sua, et refocillabatur Saul, et levius habebat; recedebat enim ab eo spiritus malus. Taceo quæ de Ismenia Thebano, Thaletæ Cretensi, Terpandro et Arione monumentis literarum prodita sunt, eos suorum modulorum suavitate varios morbos ita demulsisse, ut quos invaserant, intactos relinquerent. Ideo autem hæc aliaque hujusmodi silentio prætereunda censeo, quod incantationis suspicione vix carere posse videantur. Ad feras et immanes beluas venio, et eas quoque musicæ modulationis illecebris capi ac velut irretiri affirmo. Affirmo, inquam, ut qui non auritus duntaxat, sed et oculatus sim hujusce rei testis. Fertur enim tibicen quidam Pythochares nomine magna suorum numerorum contentione impetum luporum repressisse: Libycas equas cantu mulceri solitas legimus: Sybaritis equos fuisse qui ad tibiæ sonum saltarent, vulgatum est. Arionius quidem certe delphin notior est quam ut eum hic commemorari necesse sit. Sed hæc omnia fando audita sunt tantum: hujus autem quam narrabo rei, testem me oculatum esse profiteor. Quum Londini agerem, animum cupido incessit visendi leonem cujus omnes mihi vastitatem prædicabant. Forte accidit, dum ejus una cum aliis sodalibus spectator essem, ut ingrederetur juvenis organum quoddam circumferens. Is quum paulo post hortatu nostro (experiri enim libebat quam verum esset quod de leone ferebatur) pulsare illud cœpisset, repente vastam illam beluam, relictis quas avide alioqui vorabat antea carnibus, non modo attentam musicorum sonorum auditricem esse, sed et in gyrum corpus circumagere, perque certos orbes ire ac redire, tanquam tripudiantem non sine stupore conspeximus. Pulsare organum ille desinebat? ad carnes hic suas redibat. Ad pulsandum organum ille revertebatur? missas carnes

hic faciebat, suamque tripudiationem iterum inceptabat. Nec vero hoc tum aliquoties expertos esse, satis esse nobis visum est, sed et aliquot post diebus eo reversi, iterum experiri voluimus, et experti certe sumus, sed minore tamen cum admiratione, quod tunc in vorandis carnibus occupatus minime esset. Eant nunc qui ea quæ de Orphei lyra poetæ scripserunt, mera mendacia esse clamant. Sed de musica dicam et postea: nunc de pictura dicendum est. Hanc certe inter illiberales artes omnium minime illiberalem esse, ut poetica inter liberales est liberalissima, vel istud esse indicio potest, quod inter artifices nulli magis a posteritate nobilitati fuerunt quam qui pingendi fingendive arte excelluerunt. Nam et eorum et ab ipsis relictorum operum nomina multis a scriptoribus certatim immortalitati commendari videmus. Quid dico, inter illiberales artes omnium minime illiberalem esse picturam? Imo vero, si Aristoteli credere volumus et ipsam olim liberalium artium numero comprehensam fuisse credemus. Quinetiam accepimus, tam studiosos hujus artis quondam fuisse primum quidem Sicyonios, mox vero universos Græcos, ut eam solis ingenuis discere permitterent. Et qui unquam artifices æque principibus viris chari, et æque ab illis honorati, ac pictores fuerunt? Nimirum bonos pictores, sicut et bonos poetas, miracula quædam naturæ esse intelligebant: bonos pictores, sicut et bonos poetas, nasci non fieri animadvertabant. Nec vero temere factum esse putandum est ut idem verbum *γράφειν* Græci pictoribus cum omnis generis scriptoribus commune esse vellent. Quinetiam pictorum felicissimum et incredibili audacia præditum esse ingenium hoc declaratur verbo, quod in proverbium abiisse videmus, pictoribus atque poetis æquam semper fuisse potestatem. Vix linguam denique contineo quin divini aliquid sub pictura, sicut et sub musicis cantibus, latere dicat, quum ut his aures, ita illa oculos eorum etiam qui gravissimo alioqui mœrore premuntur, teneri videamus. Ille quidem certe fortissimus heros Æneas, quamvis multa gemens, et largo flumine vultum humectans, pictura tamen non oculos tantum sed animum quoque ipsum pascit. Quod si tanta est musicæ, tanta est artis pingendi præstantia, quid dici, quid cogitari, quid fingi poetica præstantius et optabilius potest, cui ambæ illæ operam suam impendunt, vel potius velut dominæ inserviunt et famulantur? Sed et ipsæ vicissim ejus opem implorant, ab ea precario quod præcipuum habent ornamentum accipiunt. Nam si nos ad se rapit

cithara quum dat sine mente sonum, quid quum digiti una cum voce loquuntur? at digitis cum voce loqui volentibus unde aptiora verba et res omni loco ac tempori magis accommodatas complectentia, quam ex poematibus suppetere possunt? Itidem vero si pictura in qua ipsius duntaxat artis servatæ diligenter sint regulæ, oculos nostros tenet, si non oculos solum sed et animos pascit, quid de ea dicendum erit in qua pictor penicillum poeticum suo adjunxerit? Poetis autem penicillum quum tribuo, cum ad alios multos multorum poetarum locos, tum ad complures Ovidianarum metamorphoseon locos respicio; quos si quis propius inspiciat, se calamum penicilli æmulum intueri fatebitur. Quid enim ibi omissum esse dicet quod a pictore repræsentari potuerit? Nec vero dubium est quin lubenter penicillum suum pictores poetis commodent, utpote a quibus majora commodato accipiant: quod enim egregium habet argumentum pictura quod non prius poesews argumentum fuerit? Nec vero argumenta solum, sed et ipsa, ut ita loquar, artificia, suaque adeo archetypa, excellentissimos pictores ab excellentissimis poetis mutuatos esse constat. Duos certe Homeri versus Euphranori ad pingendum Jovem, Phidiæ ad sculpendum, præbuisse archetypo, notissimum est. Merito autem operas mutuas hæ tradunt artes, quum illis magna quædam sit convenientia conjunctioque naturæ: hæc autem cum illis quæ jam dicta sunt, tum vero his declarari potest. Imitatrix est pictura: et quid aliud poetica (Platonis etiam et Aristotelis judicio) quam imitatur? Non mirum igitur si, quod picturæ, idem et poesi usu venit:

Ut pictura, poesis erit: quæ, si proprius stes,
Te capiet magis: et quædam, si longius abstes,

ait Horatius.

Præterea ut non omnia omnibus poetis argumenta conveniunt, ita nec pictoribus ac sculptoribus:

Quid me scribendi tam vastum mittis in æquor?
Non sunt apta meæ grandia vela rati,

inquit Propertius.

Et paulo post,

In Veneris tabula summam sibi ponit Apelles,
Pireicus parva vindicat arte locum.
Argumenta magis sunt Mentoris addita formæ,
At Myos exiguum flectit acanthus iter.

Jam vero quemadmodum unicuique eorum qui aliquid scribunt, præsertim vero iis qui carmina componunt, consilium datur ut scripta sua satis longo intervallo repetita, postquam inventionis ardor restinctus est, examinent: idem et a pictoribus fieri solitum testatur nobis Plutarchus. Sed quid melius hanc naturæ istarum artium convenientiam ob oculos ponere nobis potest quam vetus illud Simonidis dictum, proverbio etiam celebratum? poesin nimirum, pro pictura loquente, picturam autem pro poesi tacente nobis esse habendam? Quod si recte dictum est poesin picturam esse loquentem, adeone præposterum nobis iudicium erit ut mutas tabulas mutaue signa illi antepoamus? Scimus fuisse olim qui

Curios jam dimidios, nasumque minorem
Corvini, et Galbam auriculis nasoque carentem,

qui nescio quos *archetypos Cleanthas*, quaslibet denique priscas tabulas, priscas omnes statuas, cum Damasippo, mirabundi spectarent; nec admirarentur solum, sed revererentur etiam atque adorerent, adeo ut inde insanorum nomen ferrent; minimeque nos latet refertum esse hoc nostrum seculum hominibus qui aliquot priscæ monetæ nacti nummos, non secus exultant et triumphant quam si universam Midæ aut Croesi gazam nacti essent, seque inde lautiores intelligentioresque haberi volunt: quid? quum fortia priscorum dum facta, quum mores et ingenium nobis tam exacte in poematis describuntur vivos eorum spirantesque vultus intueri nobis non videmur?

Sed orationem ad musicam (sicut promisi) refero: quam poeticæ inservire et famulari, nomen ipsum *ἀοιδός* satis testatur, quo, quum proprie cantorem significet, poetam etiam declarari constat. Quanto autem in pretio jam ante Homerum fuerint qui ab eo *ἀοιδοί* appellantur, vel hinc colligere possumus, quod Clytæmnestræ non alia quam *ἀοιδῶν* adhibita sit custodia, eumque illa tanquam bene monentem ita reverita sit, ut non nisi eo procul amandato maritas temerare faces sustinuerit. Verum enimvero ad cæteras poeticæ commoditates hæc quoque accedit, quod ut ad scribenda quæ suo auctori placeant carmina summo ingenio non est opus, ita nec ad ea cum aliqua voluptate modulanda alius quam naturalis et arte carentis musicæ cognitio necessaria est. Nam (quia prius de ipsa carminum scriptione dicam) ut omittam quod nos historiæ docent, carminum

videlicet usum apud barbaras etiam agrestesque gentes olim quoque extitisse; multos quotidie videmus post demorsos in carminibus ungues sibi jam videri cœlum digito attingere, (quippe qui suo ipsorum puncto discedant Homeri et Callimachi, Marones et Nasones,) quum tamen invita (quod aiunt) scripta sint Minerva. Experimurque plus quam aut cupiamus, aut necesse sit, verum esse quod scriptum Cicero reliquit, poetam nunquam fuisse qui quenquam meliorem quam se arbitraretur; et alibi, neminem se cognovisse poetam qui sibi non optimus videretur. Quidni vero suum cuique pulchrum sit? sua cuique sponsa, suus cuique amor placeat? Ille certe ipse qui de aliis illud scribit Cicero, de seipso vere scribere potuisset, scripsissetque, opinor, si se modulo suo ac pede mensus fuisset. Ex multis enim ejus locis conjecturam facere possumus, in hac eum opinione fuisse ut nullum se meliorem poetam arbitraretur, quum tamen pejor eo tempore fortasse nullus esset. Equidem aut ego valde fallor, aut illi ne gutta quidem poetici genii fuit, mihique assentitur Martialis in his quos in Gaurum scripsit versibus:

Carmina quod scribis Musis et Apolline nullo,
Laudari debes: hoc Ciceronis habes.

Sed quid tum si Apollo et Musæ ab his vel illis carminibus absint, dum adsit ea quam solam autor in iis venatur delectatio? Quid tum si mali sint versus, dum suo domino voluptatem afferant, quam aliis afferre solent boni? Hoc illud est quod a Nasone multis in locis librorum De Tristibus inculcatur, se e suis versibus, qualescunque sint, eum quem requirit fructum referre, solatium videlicet et curæ requiem ac medicinam. Sic De Ponto lib. iv.:

Detinui (dicam) curas, tempusque fefelli:
Hunc fructum præsens attulit hora mihi.
Abfuimus solito, dum scripsimus ista, dolore:
In mediis nec nos sensimus esse Getis.

Et de carminum quidem utilitate, etiam inconditorum, etiam ex paupere et infelici vena manantium, hactenus. Quod autem ad eorum modulationem attinet, nos quotidiana itidem experientia, et ipsam qualemcunque, quantumvis rudem, nulliusque magistri ope adjutam, iis a quibus proficiscitur delectationem vel maximam afferre docet,

Cantantes licet usque (minus via lædet) eamus,

dicat apud Maronem pastor, valde scilicet in musica exercitatus.
Sed nec isti mulierculæ, agricolæ uxori, majorem eum illius artis
peritiam tribuere velle putandum est, quum ait,

Interea longum cantu solata laborem
Arguto conjux percurrit pectine telas.

Quid fossor apud Tibullum?

Spes etiam valida solatur compede vinctum:
Crura sonant ferro, sed canit inter opus.

Quid apud Nasonem non idem fossor duntaxat, sed et remex, et
pastor, et ancilla?

Hoc est cur cantet vinctus quoque compede fossor
Indocili numero, quum grave mollit opus:
Cantet et innitens limosæ pronus arenæ
Adverso tardam qui vehit amne ratem.
Quique refert pariter lentos ad pectora remos,
In numerum pulsa brachia versat aqua.
Fessus ut incubuit baculo saxoque resedit
Pastor, arundineo carmine mulcet oves.
Cantantis pariter, pariter data pensa trahentis
Fallitur ancillæ decipiturque labor.

Cantores certe cantricesque hujusmodi non minus sibi in suo illo
rudi indocilique placere sono quam sibi suoque Cæsari placuerit
olim in sua modulatione ille Tigellius Hermogenes, neminem in-
ficiaturum existimo. Quemadmodum et quum solis Gallis cantandi
laudem tribuat vulgatissimum et omnium fere nationum consensu
receptum proverbium (quod Germanos boare, Anglos balare, His-
panos caprizare, Italos gemere, Gallos cantare dicit) Germanos
nihilominus in suo boatu, Anglos in suo balatu, Hispanos in suo
caprizatu, Italos in suo gemitu, æque ac Gallos in suo cantu, sibi
placere certissimum est. Et habet tamen Gallia puellas quæ vel
solæ proverbium istud confirmare possint, simulque facere ne miran-
dum nobis illud Ovidii videatur dictum:

Pro lena multis vox sua sæpe fuit,

tam enim canorum quiddam, tam auribus mellifluum, et (ut dithy-
rambice loqui pergam) tam sirenicum quiddam nativa earum vox

habet, ut qui eas audit, nulli regi suos omnifaræ musicæ artifices invidere debeat. Sed esto tamen falso jactari hoc proverbium, (de eo enim pertinacius contendere, hujus loci non est) hoc saltem fatendum fuerit, quod vel unum abunde magnam carminibus et benevolentiam et auctoritatem conciliare potest, ea nimirum quamlibet incondita et inconditis numeris cantata, laborem corpori, mœrorem animo solari. Jam vero non solum postquam scripta sunt, sed et dum scribuntur, hac itidem solandi facultate prædita esse, comperitissimum est. Qui enim illud dixit,

Carmina proveniunt animo deducta sereno,

idem et alterum illud,

Detinui (dicam) curas, tempusque fefelli:

se quidem tam bonos quam antea versus scribere negans, sed eos tamen qualescunque sibi solatio esse affirmans. Quid quod tum quoque quum pedibus iter facimus, tunc etiam quum equo vel curru vehimur, si nulla nos alia comitari possunt animum recreantia, hæc saltem animi relaxatio comes assidua nobis esse potest, ut carmina sive a nobis sive ab aliis composita cantemus, vel nova componamus? Et quantam quidem ibi cantus voluptatem afferat, quum nemo non aut expertus sit, aut experiri facile possit, omitto. Ad ipsam autem scriptionem quod attinet, non ut *οἰκοθεν μάρτυς*, sed ut ex meo sensu de aliis conjecturam faciens, hoc profiteor, qui inter meos versus Græcos pariter Latinosque magis probantur, vel potius minus improbantur, eos a me equitante scriptos omnes fuisse: ejusque laboris hanc mercedem retulisse, quod mens dum in eo esset occupata, non solum omnis ipsa ægritudinis oblivisceretur, sed ipsi adeo corpori famis sitisque (siquando via jejuno longior esset) aliorumque omnium, quibus alioqui obnoxii sunt viatores, incommodorum dulcem oblivionem afferret. Quid tale oratori sua eloquentia, quid tale philosopho sua philosophia, quid tale mathematico sua mathematica præstare possunt? Verum quoniam hæc poetices commoditas ad paucos fortasse restringitur, (omnium certe non est qui ejus aliqui studiosi sunt) ad alia commoda transeamus quæ omnes perinde percipere ex ea possunt. Siquid memoriæ mandandum est, nonne quilibet multo facilius poeticam paginam quam vel quartam oratoriæ partem memoria complectetur? nonne tenacius tota illa pagina

quam hæc quarta paginæ pars memoriæ hærebit? Jam vero si eadem sententia huic verbis poeticis, illi verbis oratoriis includenda proponatur, utris brevius comprehensa, plus gratiæ, plus ponderis, plus majestatis habebit? Ad majora venio. Quæ nos scriptio æque cogit ad investigandas et prope intuendas rerum omnium naturas attentos esse, atque hæc? Quos unquam pictores, vultuum quos pinxerunt, lineamenta diligentius contemplatos esse, aut felicius expressisse putamus, quam veteres poetæ hominum mores atque ingenia, et quæcunque vel sub corporis vel sub mentis oculos cadere possunt, et contemplati sint et expresserint? Quid vero magis ingenium hominis excitat? quid magis quam hæc scriptio, judicium acuit? Ubi accuratius ipsorum etiam vocabulorum vis quam ibi ponderatur? Eloquentia (fateor) oratori non poetæ tribuitur: sed tamen oratores a poetis et in rebus spiritum et in verbis sublimitatem et in affectibus motum omnem et in personis decorem petunt. Cur ergo eloquentes poetæ quoque non vocantur? Non equidem quod eloquentes non sint, sed quod aliquid amplius sint quam eloquentes. Eodem nimirum modo quo reges iis titulis non ornamus, quibus insigniri solent qui inferiores sunt illis proceres, non quod illis indigni, sed quod augustioribus digni judicentur. At non cadunt in poesin oratoriæ artis præcepta. Imo vero non solum cadere in illam, sed multo majore etiam cum decore atque ornatu posse observari, vel illæ Ajacis et Ulyssis adversariæ orationes apud Nasonem clarissime indicant. Quis enim vel Demosthenes vel Cicero in ulla unquam oratione tantum inventionis acumen (ut in tali argumento) cum tam apta dispositione argumentorum conjunxit? Grandiloquam sive altiloquam eloquentiam omitto, quæ ab oratione soluta expectanda non est, præsertim quum si vel tantillum grandiloquentiæ soluta oratio assumat, statim supra pedestrem orationem consurgere, et ita fines suos transcendere dicatur, ut de Platone scriptum esse a Cicerone et Fabio videmus. Quanti vero poeticum sermonem fecerint antiqui oratores non ob grandiloquentiam tantum, sed et ob canorum (extra cantum etiam) sonum, vel hoc nobis abunde magno est argumento, quod hunc etiam leporem, aut has (si mavis) blanditias ad suam orationem traduxere, quam certis pedibus ingredi et numerosis comprehensionibus velut certis spatiis dimensam esse voluerunt. Tantoque in id studio quidam incubuerunt, ut eorum dictio non multum a poetarum numeris abesse

videatur. Inter quos non postremus fuit Isocrates, in cujus oratione, siquis animum vel potius aurem advertat, ita membrorum incisorumque, ita periodorum dimensa æquataque esse spatia comperiet, ut non magis oratorem quam poetam cantica quædam modulantem audire se sit existimaturus. Quod vero nonnulli putant injuriosam quandam necessitatem poetis imponere eas quibus adstricti sunt leges, in eo certe multum falluntur. Quemadmodum enim generosi equi sessor sponte etiam interdum a recta via deflectens, diverticula quærit quorum salebras equum saltu superare cogat, ita non dubium est quin se poetæ in salebrosas quasdam angustias interdum compelli gaudeant, ut velut per invia viam reperisse videantur. Cleanthes certe (ut quidam refert) sensus nostros carminibus ideo magis affici dicebat, quod sicut spiritus noster clariores sonum reddit quum tuba illum per longi canalis angustias tractum, patenti demum ore effundit, sic sensus nostros carminis arcta necessitas clariores efficere videatur. Hoc certe constat, quæ soluta oratione proferantur, non ita in aures atque animum penetrare ut quæ adstrictis numeris pronuncientur; quod illa quasi remisso, hæc totis viribus adducto lacerto vibrentur: vel potius quod illa veluti lacertorum duntaxat, hæc tormentorum etiam vi contorqueantur. Quæ omnia commoda quum in poesi perspicimus, minime mirandum est cum alios complures doctos viros jam inde a priscis seculis, tum vero physicos, Empedoclem, Parmenidem et (ut quidam tradunt, etiam Xenophanem, Melissum, Anaximenem) versibus rerum naturam quam soluta oratione complecti maluisse. (Ipse certe Cicero poetarum genus apud Græcos e doctis antiquissimum fuisse testatur.) Quod jam obsoletum antiquitatis exemplum primus apud Latinos in usum revocavit Lucretius. Ex his autem perspicere possumus, non ea solum quæ voluptatem sed et quæ summam afferre utilitatem possint in poesin cadere. Sed mihi exciderat et alia poetices commoditas, quod nimirum ejus ope barbaræ etiam gentes, literarum plane rudes, multarum historiarum memoriam in *παρρηγοράδοις* quibusdam cantilenis per annos multos conservasse comperiantur. Quod etiam testatæ sunt illæ occidentales partes quæ huic nostro seculo primum cognitæ fuerunt. Naturam autem ad hanc artem magis quam ad ullam aliam occulta quædam multorum hominum animis indere semina, cum ex hujusmodi barbarorum cantilenis apparet, tum ex eo quod Naso de se testatur,

Sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos.

Quod ne magnopere mirer, aut certe ne incredibile videatur, facit quod ex clarissimo viro Theodoro Beza audiui, vidisse se Parisiis plebeium quendam qui adeo linguæ ab homœoptotis rhythmicis (quibus nostræ Galliæ, ut et aliarum nationum, poesis constat) temperare non poterat ut etiam iudici respondens, illis uteretur. Qui quum initio illi tanquam ludificanti irasceretur, ubi rem cognovit, iram et ipse in admirationem vertit.

At poetis cum alia objiciuntur, tum hoc primum, quod fabulosa sint eorum poemata. Sed (ut omittam eos aperte cum Nasone profiteri sua se verba fide historica non obligare, ideoque nullam, ubi mentiuntur injuriam lectoribus facere) si nihil vetat ridentem dicere verum, ut inquit Horatius, quid quæso vetat fabulantem, res non solum serias sed et ad vitam recte instituendam perutiles suarum fabularum involucris tegere? Et ut a poetarum principe exemplum petam, is

Qui quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non

melius Chrysippo docet et Crantore, nonne hæc sub fabularum integumentis nobis exhibet? Quod si ut Æsopi, ita poetarum fabulis sua epimythia non adjecta sunt, immerito certe hoc illis vitio verterimus. Siquis tamen Horatio (utpote qui hic tanquam in sua causa sit iudex) fidem derogandam putet, ipsis saltem philosophis credat, qui non solum ex aliis Homeri aliorumque poetarum locis nihil fabulosum habentibus testimonia petere non dubitant, sed ex ipsis etiam fabulis, dum latentes sub illis sive ἀλληγορίας sive ὑπονοίας scite nobis explicant. Quid dico, testimonia petere? imo vero sua etiam dogmata velut obsignare. Quidni vero poetarum figmenta bonam in partem interpretemur, quum nulli ex ethnicis scriptoribus æque pie reverenterque de suo numine et senserint et loquuti sint, ac præsertim Græci, et quidem inter eos antiquissimi? quum nulli scriptores tam insignibus argumentis divinam providentiam probarint?

At enim (nam et hoc illis objicitur) ut pie quædam ab iis appositeque ad recte formandos mores dicuntur, ita vicissim nonnulla impietatis plena et bonis alioqui moribus insidiantia dici videmus. Ad quæ respondere nequaquam mihi difficile esse arbitror. Pri-

num igitur fateor (ut uno vice multorum exemplo utar) sicut hæc poetica sententia nos ab avaritia deterret,

Μὴ πλοῦτον εἴπῃς· οὐχὶ θαυμάζω θεὸν
 Ὃν καὶ ὁ κάκιστος ῥαδίως ἐκτῆσατο,

ita hanc ab uno eodemque poeta pronuntiari sententiam, qua lectores ad avaritiæ studium impellere videri potest,

Ὡ χρυσέ, δεξιῶμα κάλλιστον βροτοῖς,
 Ὡς οὔτε μήτηρ ἡδονὰς τοίας ἔχει,
 Οὐ παῖδες ἀνθρώποισιν, οὐ φίλος πατήρ,
 Οἷας σὺ χ' οἱ σὲ δώμασιν κεκτημένοι.

Fateor deinde poetas, ut de suis diis reverenter aliquando loquuntur, ita de iisdem interdum tanquam iniquis et crudelibus conqueri. Sed quis nescit aliter ei loquendum esse qui quales sint magna ex parte vita hominum et mores, et quales affectus, quam ei qui quales esse debeant, docere instituit? Certe qui Homerum nos Polyphemi exemplo, numinis contemptores reddere voluisse existimabit, non video quidni ejusdem exemplo humanarum carnum voratores nos reddere, in animo habuisse, itidem judicaturus sit. Sic et alia multa reprehendi solent in poetis quæ, si loci, temporis, personarum ratio habeatur, reprehensione apud ipsosmet illos reprehensores careant. Quum enim poesis propositam sibi materiam habeat cum alia multa, tum vero tam proborum quam improborum mores, instituta, consilia, quum denique vitæ humanæ theatrum quoddam poetæ nobis repræsentent, qui fieri potest ut non vitiorum sicut et virtutum exempla in poematibus illorum extent?

Sed ne ego tamen malo aut saltem infirmo patrocínio bonæ causæ noceam, (præsertim quum imparatus ad id veniam, et tanquam ludibundus rem seriam tractem) in aliud tempus transferendum, vel potius totum id oneris validioribus humeris imponendum censeo. Ad poeseos quidem certe laudationem imparatum me cum ab aliis rebus tum a tempore accessisse, eamque suis numeris aut potius vel minima suorum numerorum parte absolutam non reddidisse fateor: sed quum id quod offero munus, ejusmodi non sit quod ornari verbis necesse habeat (utpote vel a suo ipsius nomine satis superque ornamentis accipiens) ne ipse quidem plenam justamque laudationem

ejus scribere necesse habui fortasse: (multo etiam minus accusatoribus ejus singulatim respondere) at in eam symbolum conferre, in fronte hujus editionis, (qua de poetis bene merendo, illum cujus initio mentionem feci, mihi jam a teneris insitum erga eos amorem, testatum relinquere volebam) officii munerisque mei esse existimavi.

Ejusdem H. STEPHANI de hac sua editione dissertatio.

EXPECTABAS a me lector, fortasse, Homeri etiam laudationem, post illam quæ de poetices laudibus agit præfationem, et statueram profecto (ut verum fatear) hanc illi subjungere, sed quum ab una parte latissimum ad laudem campum mihi proponi, ab altera summis me temporis angustiis premi viderem, consilium mutandum existimavi. At poteras (dicet quispiam) hinc inde varia ejus laudatorum dicta corrogando, eaque deinde interpolando, pro tuis obtrudere, atque ita magno te labore levare. Poteram, fateor; sed nunquam ea mihi placuit quorundam hominum consuetudo; neque in animum inducere ulla ratione possim ut non aliis quam emendicatis laudibus aut Homerum aut alium quenquam ornem. Quia igitur Homerum ita laudare ut poteram, nolebam, non poteram autem ut volebam, quod me in præsentia non posse vidi, in præsentia velle desii.

Ut igitur potius quod instat agam, quomodo me hac in editione gesserim, quid præstiterim quod ab ea te expectare velim, exponendum censeo; Incipiam autem ab Homero.

Homerum post tot editiones, Aldinam, Florentinam, Romanam, Lovaniensem (quam nonnulli immerito aliis anteponunt), Germanicas et Gallicas multas, tantum mihi negotii exhibiturum, nemo mihi unquam persuadere potuisset. Adeo ut mendosis in locis has sæpe omnes, numero octodecim, consuluerim, fore sperans ut aliqua saltem melius aliquid afferret; sed tamen, magno id cum labore et sine ullo fructu fieri expertus, aliquot duntaxat earum dignas quæ consulerentur judicaverim; primum quidem locum inter minus malas, Romanæ, secundum Florentinæ tribuens; quas tamen et ipsas quum periculosis fœdatis mendis alicubi comperissem, in veteri quodam exemplari et in Eustathii commentariis spem totam collocare cœpi: quam certe me non fefellisse, primum quidem meæ edi-

tionis cum superioribus collatio, deinde vero et aliquot mearum annotationum loci aperte declarabunt. Hoc certe, quod ad Eustathii commentarios attinet, silentio prætereundum non est, lectionem quam in illis sequitur, sæpe non solum ab ea quam aliæ omnes superiores habent editiones, discrepare, sed ab ea etiam quæ in eo textu extat qui illis ipsis insertus est commentariis; contra vero cum meo veteri codice ibi maxime consentire ubi ab illis omnibus editionibus dissentit. Cujus rei insigne exemplum habes Iliad. ψ. v. 549. nam ibi vulgatæ omnes quæ in manus meas pervenerunt editiones (etiam illa quæ ex Adriani Turnebi doctissimi alioqui et diligentissimi viri typographia prodiit) sic habent,

εἰσὶ δέ τοι δμῳαὶ καὶ μεῖζον ἄεθλον·

Τῶν οἱ ἔπειτ' ἀνελὼν δόμεναι καὶ μεῖζον ἄεθλον.

Quodque magis mirandum est, ipse adeo textus Eustathii commentariis insertus ita scriptum locum hunc exhibet; quum tamen Eustathius, cui meum vetus exemplar assentitur, ita locum hunc scribat,

εἰσὶ δέ τοι δμῳαὶ καὶ μώνυχες ἵπποι·

Τῶν οἱ ἔπειτ' ἀνελὼν δόμεναι καὶ μεῖζον ἄεθλον.

De qua lectione qui dubitabit, eundem meridie dubitare an lux sit, jubebo.

Sic et in ipso statim limine Iliadis habent cunctæ editiones *στέμματ'*, tanquam elisa per apostrophum litera *a* ex *στέμματα*; quum tamen *στέμμα τ'* pro *στέμμα τε* scribere Homerum voluisse, ex sequenti loco manifestissimum sit, in qua itidem lectione solum illud vetustum exemplar Eustathio assentitur. Mirum autem videri possit quomodo tam parva vocola tam magnos errores in alios etiam locos invehere potuerit; quales sunt, Iliad. υ, *γυναικῶν τεθνητάων*, etiam in Ald. Flor. Rom. Turn. edit. (quasi dicantur *γυναικες τεθνηταὶ* pro *γυναικῶν τεθνητάων*. Et ejusdem Iliad. η, in multis edit. *ἐτέρας δ' ἄρα τετρυνγώσιν* (quasi a verbo *τετρυνγώω*) pro *ἐτέρας δ' ἄρα τε τρυνγώσιν*. Et Odyss. κ, *ἵνα τέτραφεν ἦδ' ἐγένοντο*, pro *ἵνα τ' ἐτραφεν ἦδ' ἐγένοντο*. Sic alibi *τετραφέν* pro *τε τραφέν*. Sic autem et particula *μ* cui adjuncta erat nota apostrophæ, interdum cum præcedente voce coalescens, erroris causam nonnullis præbuit, ut in *ἄγῃμ' ἔχει*, et *σέβασμ' ἔχει*, (ita enim quædam editiones habent) quasi dicta essent pro *ἄγῃμα ἔχει* et *σέβασμα ἔχει*: quum contra legendum

sit ἄγη μ' ἔχει, et σέβας μ' ἔχει, pro ἄγη με ἔχει, et σέβας με ἔχει. Sed et ipsa apostrophii notula prætermissa quosdam locos depravavit, ut Iliad. v. v. 448, δαίμονι pro δαιμόνι. Sunt et versus quorum mensuram turbat syllaba relicta, quæ per apostrophum elidi debuerat; vel contra per apostrophum elisa, quum alioqui ponenda esset integra. Prioris erroris exemplum in hoc versu Odyss. θ, Μνήσῃ ἐμεῖο ὅτι μοι πρώτη ζῳάγρι' ὀφέλλεις. Posterioris exemplum Odyss. ι, Χοῦ. ὁδμὴ δ' ἠδεῖ ἀπὸ κρητῆρος ὁδῶδει. Illic enim pro ἐμεῖο legendum est ἐμεῖ, eliso ο; at hic contra pro ἠδεῖ scribendum est ἠδεῖα, non eliso α.

Verum ex omnibus mendis in quibus extirpandis laboravimus, nulla frequentiora sunt in superioribus editionibus quam quæ orta sunt ex præpositionibus quæ cum aliis vocibus incuria imperitiaque librariorum coaluerunt. Hinc certe factum est ut Homero multa vocabula adscribantur (et quidem nonnulla in bellis etiam istis et tam pulchros titulos mentientibus lexicis) quæ si reviviscat, non intellecturus, nedum agnitus sit. Talia sunt, ἐπικτέρεια, et ἐνάσπετον, et ὑφίμερον, et ὑπότρομος, et ὑπονηλεές, et ὑπέμβρυον, et περικάμορε, et καταδέμνια, et καταβουκολέοντο, et alia denique plurima, quorum etiam quædam (si bene memini) in annotationibus protuli. Hæc autem commiserunt errata qui præpositionem non intelligebant a suo verbo per tmesin (sive, cum Eustathio, anastrophe) esse disjunctam.

Particulas etiam aliquas suo loco motas, quasdam omissas, quasdam perperam adjectas inveni. Exemplum trajectionis sive transpositionis particulæ, Odyss. θ, Ὁ ξεῖνός μοι μάλα δοκεῖ πεπνυμένος εἶναι, pro Ὁ ξείνος μάλα μοι δοκ. &c. Exemplum omissionis extat Odyss. α. nam ibi versum 402 ita scriptum habent multæ ex superioribus editionibus, Ὅστις ἀμφιάλῳ Ἰθάκῃ βασιλεύσει Ἀχαιῶν, pro ἐν ἀμφιάλῳ. At vero adjectionis hoc fuerit, Odyss. ζ, Ἄστυ δέ μοι δεῖξον, δὸς δέ μοι ῥάκος ἀμφιβαλέσθαι, abundat enim μοι posteriore loco.

Nec vero omissa tantum reperiuntur vocabula in quibusdam versibus, aut perperam addita, sed versus etiam integri aut deesse aut abundare in multis exemplaribus comperiuntur, quorum aliquos, ni fallor, in meis annotationibus indicavi: ex collatione certe deprehendi cum multis aliis emendationibus poterunt.

Quod autem ad interpunctiones attinet e loco alieno in suum repositas, aut additas ubi deerant, aut expunctas ubi abundabant; quod item ad parentheses notas attinet, maximam locis alioqui

obscuris lucem afferentes: tot passim hujus diligentiae exempla occurrent, atque adeo in ipso etiam operis limine, ut si ea proferrem, lectorem negligentiae suspectum habere, merito videri possem.

Sed hoc tamen non dissimulabo, multos adhuc locos in quibus hæream superesse, utpote nec veteris codicis nec Eustathii auxilio adjutus, aut ita adjutus ut aliud auxilium requiram. Præsertim vero circa quorundam versuum dimensionem hæreo, cujus Eustathium alicubi aut parvam rationem habuisse, aut arcanam quampiam ad fulciendos versus labantes μηχανὴν scivisse crediderim, præter illas quæ ab eo atque ab aliis traduntur, et illas quæ præterea ex diligenti observatione ab unoquoque colligi possunt. Mirum certe vel illud videri possit, quod lectiones diversas sæpe annotet cum quibus stare nullo modo potest versus, nisi quod fulcimen ἀπὸ μηχανῆς prodeat, ut quum in hoc versu Iliad. ω, pro Ἄλλ' ἐγὼ οὐδέν σε ῥέξω κακόν, ἢ δέ κεν ἄλλον, annotat ἢ δέ κεν ἢ καὶ δέ κεν; siquidem hanc lectionem καὶ δέ κεν Eustathium alicubi reperisse, dubitare nos typographicæ editiones non sinunt, in quibus illam videmus; (Turnebicam tamen excipio, quæ neutram harum lectionum, sed tertiam ἀλλάκεν, habet, nescio an ex conjectura) sed quomodo illam ferre versus potest? Nisi forte literam ν in κακόν aliquis liquescere dicat, rem tamen antea, ut opinor, inauditam. Talium autem διαφορῶν γραφῶν quæ ab Eustathio proferuntur, alia quæpiam exempla in meis annotationibus experies. Sed et alii aliquot sunt loci in quibus unica est lectio, quam et ipse Eustathius sequitur, quamvis reclamante versus mensura. De quo problemate ἐπέχω.

Conjecturis quidem certe meis nullum in contextu locum dedi, sed in annotationibus eas indicavi, quarum recordabar, amisso uno ex illis octodecim exemplaribus cujus margini nonnullas adscripseram. Una certe in contextum me nescio recepta fuit ab eo qui correctoris apud meungebatur officio, quum eam margini juvandæ tantum memoriæ gratia adscripsissem. Sed quamvis scriptura illa nullius exemplaris ac ne Eustathii quidem autoritate nitatur (quippe verba textus ibi non repetentis) est tamen ejusmodi quam a nemine in dubium revocatum iri existimem. Habetur autem Odyss. δ, quum enim passim versus 730 ita legatur, Ἐκ λεχέων μ' ἀναγεῖραι, ἐπιστάμεναι σάφα θυμῷ, mea editio pro ἀναγεῖραι habet ἀνεγεῖραι.

Ecquis unquam credidisset (dicet aliquis) post tot Homeri editiones tantum superesse in eo fideliter excudendo laboris? Imo

vero illas prætereo in quibus *τεὸς* pro *θεὸς*, et *ῥες* pro *ῥίς* (id est sues pro filii) legimus; omitto et illam cujusdam professoris Itali quæ *διφθίμους* habebat. Nam quum initio Homericæ Iliadis *διφθίμους* legisset, *διφθίμους* fortes interpretatus esset, *διφθίμους* vocabulum esse poeticum dixisset, deque tam fœdo errore opera Michaelis Sophiani (qui tum auditor et ipse mihi assidebat) postridie admonitus fuisset, eum sui exemplaris autoritate tueri bonus ille vir non dubitavit. Tanti est, tyronibus præsertim, emendatos libros nancisci. Emendatos autem quum dico, non in quibus nulla sint menda (a quibus ne me quidem ipsum editiones meas asserere posse scio) sed in quibus pauca sint, intelligi volo. Mendosum certe librum in temerarii et indocti professoris vel interpretis manu, gladio qui sit in manu furentis, comparare posse mihi videor. Nam quis ignorat obsecro quot vulnera quotidie vulgus interpretum autoribus inferat, ex mendis occasionem accipiens? Quod vero non timendum est periculum ab indoctis interpretibus si semel in mendosos libros incidant, quum etiamsi emendatissimis utantur, periculoso mendosæ suæ ignorantiae gladio omnia labefactent? Ac ne longe abeamus, quot plagas Homero in illis ad verbum translationibus quæ circumferuntur, inflictas esse videmus? Quid dico, inflictas esse plagas? Imo vero quid Homericum in toto Homeri corpore relinquunt? Vel ex uno loco in quem nuper incidi, quomodo tractatus sit ab illis hic auctor, conjicere facillimum fuerit. Is est Odyss. v, v. 204: *Ἰδίων ὡς ἐνόησα, δεδάκρυνται δέ μοι ὄσσε*. Hic enim quum *Ἰδίων* significet Sudavi (q. d. Sudor me corripuit; Virgil. "Tum gelidus toto manabat corpore sudor") in illa interpretatione ex verbo Sudavi fit adverbium Proprie; neque stante versu (scimus enim *Ἰδίων* pro Proprium brevem habere primam) neque sententia ullo modo cohærente, aut quicquam vel communi sensu dignum habente. Frontem certe hujusmodi interpretibus periisse videmus, tam fœda ignorantia, cujus sibi conscii sunt, tam elegantes et quidem Musis sacros scriptores polluentibus; sed si dignus aliquis ultor exoriretur, flagra illis non periisse videremus.

Hesiodum quoque valde depravatum fuisse, collatio hujus editionis cum superioribus, satis ostendet. Ad eum autem restituendum, tum aliquot castigationes ex veteribus codicibus sumptæ, tum scholia nos juverunt. Non tam certe in Operibus et Diebus quam in Theogonia et Aspide laboravimus; quæ duo poemata in Aldina

praesertim editione mendosissima sunt, at in illa Veneta cum scholiis quam dedit Johannes Franciscus Trincavelus, anno 1537, minus quam in ulla alia, mendosa, et in iis praesertim qui majoris sunt momenti locis; nam mendis alioqui et haec editio scatet, sed quorum correctio vel tyronibus obvia esse possit. Caetera huc pertinentia vide in calce hujus operis.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΩΜΟΝ.

Ὁ ΔΙΑ τῶν μέτρων οὐτοσὶ βωμὸς, Δωσιάδου τινος εὔρεμα· γέγραπται δὲ ἐπὶ βωμῷ ὃ ὁ Ἰάσων κατεσκεύασε τῷ Ἀπόλλωνι. ἐν τούτῳ τῷ βωμῷ κατὰ τινα χρησμὸν ἔθυσεν Ἀγαμέμνων· τοῦτον καὶ Φιλοκτήτης ἐτίμησεν. ἡμεῖς δὲ τὴν ἐν τούτῳ κεκρυμμένην ἔννοιαν, οὐχ ἡττον καὶ τὸ μέτρον, δῆλα σὺν θεῷ τοῖς μὴ εἰδόσι ποιήσομεν, ἐκ παλαιοῦ τινος λαβόντες τὰς ἀφορμὰς. ὥς ἀπὸ τοῦ βωμοῦ ὁ λόγος. Ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ βωμὸς ὃν ἔτευξε καὶ κατεσκεύασεν ὁ Ἰάσων ὁ Μέρουψ (ἡγουν ὁ Θετταλός· ἄποικοι γὰρ Μερόπων οἱ Θετταλοὶ) ὁ δίσσαβος, (ἡγουν ὁ δις ἠβήσας, τὸ μὲν τῇ φύσει, τὸ δὲ τῇ τῆς Μηδείας ἐφήσει, καὶ τῇ ἐντεῦθεν ἀνανεώσει) ὁ πόσσις καὶ ὁ ἀνὴρ (δις τὸ σσ Αἰολικῶς, διὰ τὸ μέτρον) ὁ χρυσοῦς καὶ λαμπρὸς αἵτης καὶ ἐραστὴς τῆς στήτης καὶ τῆς γυναικὸς τῆς ἄρσενος καὶ τῆς ἀνδρείας (ἐπιβουλεύσασα γὰρ ἡ Μήδεια τῷ Θησεί, καὶ φωραθείσα, ἔφυγεν εἰς Μηδίαν ἐξ αὐτῆς κληθεῖσαν, ἀνδρῶαν ἐπιβαλοῦσα στολὴν) οὐχ ὁ σποδεύνας, ἡγουν ὁ Ἀχιλλεὺς ὁ ἐν σποδῷ καὶ πυρὶ εὐναζόμενος παρὰ τῆς μητρὸς Θέτιδος, (ὥς φησι Λυκόφρων) ὁ ἱνις καὶ υἱὸς τῆς Ἐμπούσης, (ἡγουν τῆς Θέτιδος· φάσμα γάρ τι ἡ Ἐμπουσα νυκτερινόν, εἰς μυρίας μορφὰς ἀλλοιούμενον, ὥς φησι Φιλόστρατος· μετεβάλλετο δὲ καὶ ἡ Θέτις εἰς διαφόρους μορφὰς, ὅτε μιγῇται ταύτῃ ὁ Πηλεὺς ἔσπευδεν, ἥ καὶ ἐμίγη ἐν σηπίας εἶδει) πάλιν οὐχ ὁ Ἀχιλλεὺς, ὁ μόρος καὶ ὁ θάνατος, τουτέστι φονεὺς τοῦ βούτα καὶ τοῦ βουκόλου Ἀλεξάνδρου, τοῦ Τεύκρου καὶ Τρωὸς, καὶ τοῦ τεκνώματος τῆς κυνὸς, ἡγουν τοῦ υἱοῦ τῆς Ἐκάβης (ἥτις κύων ὠνόμασται καὶ Χοιρίλις, διὰ τὸ τῶν παίδων οὓς ἔτεκε πλῆθος). τοῦτο λέγει, ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ βωμὸς ὃν κατεσκεύασεν ὁ ἀνὴρ τῆς Μηδείας, οὐχ ὁ Ἀχιλλεὺς, ὁ τοιόσδε καὶ τοιόσδε, ἀλλ' ὁ Ἰάσων. δύο γὰρ Θετταλοὺς ἄνδρας ἔσχε Μήδεια, τὸν Ἰάσωνα ἐν Θετταλίᾳ, καὶ τὸν Ἀχιλλέα ἐν ταῖς νήσοις τῶν μακάρων. πότε δέ με ἔτευξεν ὁ Ἰάσων; ἤμος καὶ ὀπηνίκα εὖσε καὶ ἔκαυσε καὶ ἔρραισε καὶ διέφθειρεν ἡ Μήδεια τὸν οὖρον καὶ τὸν ὀρμητικόν,

ὡς ἀνδρείον, γυιόχαλκον καὶ χάλκεον ἄνδρα, διὰ τὸ αἰεὶ ὥπλισμένον εἶναι (τὸν Ταλὼν λέγει κωλύοντα τοὺς Ἀργοναύτας διελθεῖν), ὃν Ταλὼν ἐμόρησε καὶ μετὰ κακοπαθείας ἐτεκτήνατο γυιόχαλκον ὁ ἀπάτωρ, ἥγουν ὁ Ἡφαιστος· ἐκ γὰρ τῆς Ἥρας μόνης ἐγενήθη, ὡς ληρεῖ Ἡσίοδος ἐν τῇ Θεογονίᾳ, ἥ καὶ ἔρριψεν αὐτὸν ὡς ἐτώσιον ἔχθος, ἥ ὁ μητροῤῥίπιτος, τουτέστιν ὁ διὰ τὴν μητέρα ῥιφεῖς ὑπὸ τοῦ Δίος, μεσιτεύων αὐτήν. ὁ δίσενος Ἡφαιστος, καὶ δύο γυναικας σχὼν, τὴν Ἀφροδίτην καὶ τὴν Χάριν. ἐμὸν δὲ τεῦγμα καὶ τὴν ἐμὴν κατασκευὴν ἀθρήσας καὶ θεασάμενος ὁ Φιλοκτήτης, ὁ κτάντας καὶ ὁ φονεὺς τοῦ Θεοκρίτου τοῦ τὰς θεὰς κρίναντος, τοῦ Ἀλεξάνδρου. ὁ καΐτης καὶ ἐνταφιαστὴς τοῦ τριεσπέρου Ἡρακλέους (γνώριμοι δὲ αἱ ἱστορίαι αὐταὶ ἐν τῷ Λυκόφρονι) τί ἐποίησε; αἶξε καὶ ὥρμησεν ἀναύξας, καὶ μεγάλως βοήσας, διὰ τὸ τρωθῆναι ὑπὸ τοῦ ὄφews, ᾧ ἐπάγει· χάλεψε γὰρ καὶ χαλεπῶς ἔψεσέ νιν, αὐτὸν, ἰῶ καὶ φαρμάκῳ ὁ σύργαστρος, ἥγουν ὁ ὄφis ὁ τῇ γαστρὶ συρόμενος, ὁ ἐκδὺς τὸ γῆρας, νεάζει γὰρ ὁ ὄφis τῇ τῆς παλαιᾶς λεβηρίδος ἀποβολῇ. τοῦτον δὲ ἄρα καὶ ἐλιννύοντα καὶ βραδύνοντα ἐν τῇ ἀμφικλύστῳ καὶ περιρρύτῳ Λήμνῳ μετὰ χρόνον εἰς τὴν Τευκρίδα, ἥγουν εἰς τὴν Τροίαν τὴν τρίπορθον καὶ τὴν τρις πορθηθεῖσαν (ὑπὸ τῶν Ἀμαζόνων, τοῦ Ἡρακλέους, καὶ τρίτον τῶν Ἑλλήνων) ἤγαγεν καὶ ἐκόμισεν ἕνεκα τῶν ἀρδίων καὶ τῶν τόξων καὶ τῶν βελῶν τοῦ Ἡρακλέους. τίς; ὁ φῶρ καὶ κλέπτης τοῦ παλλαδίου Ὀδυσσεύς, ὁ δίζωος, ὁ εἰς ἄδου κατελθὼν, κακείθεν ἀνελθὼν, ὁ εὐνέτης καὶ ἀνὴρ τῆς μητρὸς τοῦ Πανὸς, ἥγουν τῆς Πηνελόπης, ἥ ἔτεκε τοῦτον τὸν Φιλοκτήτην εἰς Τροίαν· καὶ ὁ ἰλιорαιστής, ὁ τῆς Ἰλίου φθορεὺς Διομήδης, ὁ ἱνὶς καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνδροβρότου, ἥγουν τοῦ Τυδέως. ἔφαγε γὰρ οὗτος τὴν κεφαλὴν τοῦ Μελανίππου, καταρρόφησας τὸν ἐν αὐτῇ μυελόν. ἴσθι δὲ ὡς οὗτος μὲν Ὀδυσσέα καὶ Διομήδην φησὶ τὸν Φιλοκτήτην ἀγαγεῖν εἰς Τροίαν· Σοφοκλῆς δὲ ἐν τῷ Φιλοκτῆτι δράματι Ὀδυσσέα καὶ Νεοπτόλεμον.

ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΑΣΠΙΔΟΣ ΗΣΙΟΔΟΥ.

ΤΑΦΙΟΙ στρατεύσαντες ἐπὶ τὰς Ἡλεκτρώωνος βοῦς, ἀνείλινον τοὺς τῆς Ἀλκμήνης ἀδελφούς, τῶν θρεμμάτων ὑπεραγωνιζομένους. τοῦ δὲ Ἀμφιτρώωνος βουλομένου αὐτῇ συνελθεῖν, οὐ πρότερον αὐτῷ ὑπέσχετο πρὶν ἢ παρὰ τῶν ἀδελφοκτόνων εἰσπράξῃται τιμωρίαν. ὁ δὲ, ἐπιστρατεύσας ἀνείλεν αὐτοὺς, κατὰ δὲ τὴν αὐτὴν νύκτα συνέρχονται αὐτῇ ἀμφότεροι, ὅτε

Ζεὺς καὶ ὁ Ἀμφιτρυῶν· ὁ μὲν, ἐκ τοῦ πολέμου ὑποστρέψας· Ζεὺς δὲ, βου-
ληθεὶς τοῖς ἀνθρώποις βοηθὸν γεννῆσαι. ἡ δὲ κύει, ἐκ μὲν Ἀμφιτρυῶνος
Ἰφικλέα, ἐκ δὲ Διὸς, Ἡρακλέα. ὃς καὶ ἐπὶ Κύνον, Ἄρεος υἱόν, ἡνίοχον
ἔχων Ἰόλαον, στρατεύεται· ὃς τοὺς τὰς δεκάδας ἄγοντας εἰς Πυθῶν, περι-
εσύλα. σκεπασθεὶς οὖν Ἡφαιστοτεύκτῳ ἀσπίδι, πρόσσεισιν εἰς Τραχίνα
πρὸς Κηῦκα. συμβαλὼν δὲ τῷ Κύνῳ, αὐτὸν μὲν ἀναιρεῖ· τὸν δὲ Ἄρην
ὑπερασπίζοντα τοῦ υἱοῦ, κατὰ μηρὸν τιτρώσκει. καὶ οὕτως ἔρχεται πρὸς
Κηῦκα. ἦν δὲ ὁ Κύνος, γαμβρὸς Κηῦκος ἐπὶ θυγατρὶ Θεμιστονόμῃ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΑΣΠΙΔΟΣ.

ΤΗΣ ἀσπίδος ἡ ἀρχὴ ἐν τῷ δ' καταλόγῳ φέρεται μέχρι στίχων ν' καὶ
σ'. ὑπώπτευκε δὲ Ἀριστοφάνης, οὐχ ὁ κωμικὸς, ἀλλὰ τις ἕτερος, γραμ-
ματικὸς, ὡς οὐκ οὖσαν αὐτὴν Ἡσιόδου, ἀλλ' ἑτέρου τινὸς, τὴν Ὀμηρικὴν
ἀσπίδα μιμήσασθαι προαιρουμένου. Μεγακλῆς δὲ ὁ Ἀθηναῖος γνήσιον μὲν
οἶδε τὸ ποίημα, ἄλλως δὲ ἐπιτιμᾷ τῷ Ἡσιόδῳ. ἄλογον γὰρ φησὶ ποιεῖν
Ἡφαιστον τοῖς τῆς μητρὸς ἐχθροῖς ὅπλα παρέχοντα. Ἀπολλώνιος δὲ ὁ
Ῥόδιος ἐν τῷ γ' φησὶν αὐτοῦ εἶναι, ἕκ τε τοῦ χαρακτήρος, καὶ ἐκ τοῦ τὸν
Ἰόλαον ἐν τῷ καταλόγῳ εὐρίσκειν ἡνιοχοῦντα τῷ Ἡρακλεῖ. ὡσαύτως δὲ
καὶ Σησίχορος φησὶν Ἡσιόδου εἶναι τὸ ποίημα.

ΜΟΥΣΟΥΡΟΥ στίχοι ὧν μέμνημαι ἐν τῇ σογ' σελίδι.

Πάντες ὅσοις καπυρὸν τελέθει στόμα βωκολιασταί,

Ἐκ Μοισῶν σέο πότμον ἀνακλαίουσι θανόντος.

Κλαίει Σικελίδας τὸ Σάμου κλέος· ἐν δὲ κύδωσιν

Ὁ πρὶν μειδιῶν τι σὺν ὄμματι φαιδρὸς ιδέσθαι,

Δάκρυα νῦν Λυκίδας κλαίων χέει· ἔν τε πολίταις

Τριοπίδαις ποταμῷ θρηνεῖ παρ' Ἀλεντι φιλητᾶς.

Præcedentia vide in limine hujus operis, pag. 18, 19, 20.

Orpheum non parum negotii nobis exhibuisse docebunt annota-
tiones. Huic autem quamvis post Hesiodum locum dederim, longe
tamen fallitur qui veterem illum esse ex quo fragmenta addidimus,
existimabit; imo vero ne ejusdem quidem utrumque esse opus cre-
dibile est.

Callimachi editiones habui, Ald. Flor. majusculis literis, et Pari-
sinam. Lacunas ex veteri codice qui et emendationes aliquot sup-
peditavit, explevi.

In Theocrito multum adjumenti attulerunt quas a Michaele Sophiano ex veteri codice habueram castigationes; de cæteris vide annotationes. Ideo autem in prima hujus operis pagina positus est post Aratum et Nicandrum, ut sub eodem aspectu proponeretur quo cæteri duo ejusdem generis poetæ Moschus et Bion. Quorum etiam poemata partim jam cum Theocrito excusa et quidem sub illius nomine, partim ex Stobæo petita, separavi.

In Arati aliqua solum parte suam operam commodavit vetus codex: ejus enim fragmentum duntaxat adfuit; in cæteris scholia consulenda censui.

In Nicandro quæ emendata sunt, magna ex parte vetusto exemplari accepta ferri debere, annotationes declarabunt; sed ne hoc quidem integrum habui.

In Dionysio labore me levavit paterna editio cum scholiis Eustathii.

In Colutho Johanni Brodæo præsertim multum debemus.

Tryphiodoro profuerunt nonnullæ ex vetere codice castigationes. In cæteris Fredericus Jamotius et ego operas mutuas (ut annotationes ostendunt) tradidimus.

Musæo post Tryphiodorum locum dedi, quod ut Tryphiodorus, ita et ipse, grammaticus fuerit. Affirmavit enim mihi olim Michael Sophianus coram aliis plurimis, se vidisse Genuæ librum veterem qui inter alia poemata haberet istud, ita inscriptum, *Μουσαίου γραμματικῷ τὰ καθ' Ἡρῶ καὶ Λέανδρον*, eumque in cujus manibus liber erat, nominavit. Id autem mihi affirmans, sententiam meam confirmabat. Quum enim antiquum poema mihi non videri, nihilque me τοῦ ἀρχαίου χροῦ ποιητικοῦ (ut ita loquar) in eo reperire dicerem, (tantum abest ut vetustissimo illi poetæ adscribendum putarem) hoc ille testimonio dubitationem omnem mihi aliisque pariter sustulit.

Fragmenta heroicorum poematum, id est heroico carmine scriptorum, cum alia, tum Empedoclis, omisi; cujus elegantissimi aliquot versus, nondum editi, scio ubi lateant. Sed hujusmodi fragmentis, simul et oraculis, quæ sparsa sunt per autores (quod et ipsa hoc genere carminis scripta sint), volumen suum destinavi. Quibus etiam fortasse Sibyllina quæ vocantur oracula adjiciam: quæ ut non satis circumspecte (meo indicio) a nonnullis pro Sibyllinis admittuntur omnia, sic nimium imprudenter a quibusdam omnia re-

jiciuntur. In legendo certe Phocylide meminisse debemus horum Suidæ verborum, de hujus poetæ carminibus loquentis, *εἰσι δὲ ἐκ τῶν Σιβυλλιακῶν κεκλεμμένα*. Profecto ut Phocylideis versibus Sibylliacos, ita Sibylliacis Phocylideos admixtos esse puto. Sed utinam nulli alii quam Sibylliaci Phocylideis admixti essent; inter hos enim mihi videor recentiorum quorundam versus subolfacere qui Christianam pietatem illi affingere voluerint, inconditos quidem illos et male tornatos, vixque etiam satis Græce scriptos. Nisi forte duos eodem fuisse nomine dicamus; nam illi qui de formicis scripti sunt versus *Μύρμηκες γαίης*, &c. (ut omittam alios nonnullos ejusdem operis, et quosdam præterea qui a scriptoribus citantur) tam dissimili a cæteris stylo sunt scripti ut in Phocylide Phocylidem non agnoscam. Si vero et versuum argumentum consideremus, quis sibi facile persuaserit ab uno eodemque ingenio profectos esse et omnes qui hoc opusculo continentur versus, et alios qui a quibusdam citantur? Nequis autem testimonium Stobæi mihi opponat, tanquam multos ex versibus etiam qui suspecti esse possint, afferentis, et deinceps in Stobæo fallatur; admoneo, in Stobæi editionibus quæ una cum Gesneri interpretatione prodierunt, permixta esse Stobæi et ipsius Gesneri collectanea; quæ in mea Stobæi editione aliquando (Deo favente) distinguam, et quæ præterea in hunc auctorem habeo, cum ejus studiosis communicabo. Verum enimvero hæc de suspectis versibus mentio Batrachomyomachiam Homeri in memoriam mihi revocat; nam si et eam ego suspectam non haberem, Iliadem et Odysseam (si quid judicio valeo) suspectam habere deberem. At Batrachomyomachiam eum scripsisse multi tradunt, fateor; sed hanc scripsisse non tradunt. Fateor etiam multa ibi esse quæ in aliis Homeri locis reperiantur, sed ea versibus sunt permixta qui habent verba non solum quæ in nullo alio Homeri loco extent, sed ne poetica quidem sint. Idem vero de multis loquendi generibus dici potest. Cui tamen poematio, quaecunque et cujuscunque est, suam non deesse gratiam fateor.

Apoll. Rhodium, Quintum Smyrnæum, Oppianum, certo consilio omisi.

Superest ut de variis lectionibus margini singulorum propemodum poetarum adjectis verba faciam. Earum ego delectum pro eo quod suppetebat otio habui, quum eo ipso tempore quo mandandus prelo erat textus, et quærerentur, et inventæ, illius margini adscri-

berentur. Quod si non ubique eum quem decuit delectum habui (pejoribus interdum in textu positis) at paulo saltem plus adhibitum fuisse in hac editione iudicii circa has etiam, quam in ulla superiorum, collatio ostendet. Nam ad Homerum quidem quod attinet, in superioribus quibusdam ejus editionibus rejecti ad calcem fuerunt diversi diversarum editionum errores titulo diversarum lectionum insigniti. Rejectæ quidem illuc aliquot etiam fuerunt diversæ lectiones, sed quarum bona pars in contextum potius recipi debuerat, aliis contra quæ in illo erant, ad calcem rejectis. Porro ut multas consulto omisi, eas videlicet quæ tanquam conjecturæ quorundam grammaticorum afferebantur, non autem veterum codicum auctoritate confirmabantur: ita nonnullas mihi elapsas esse nec ignoro, nec inficio: sed præcipuas saltem omnes a me positas esse certo scio, ideoque audacter affirmo. Verum unum est cujus præterea monitum te velim, nimirum quibusdam in locis superiores editiones lectionem habere quæ ex duabus diversis conflata sit, ut *Iliad. ω*, *Ὅς με κέλη σέο δῶρα παρέξ Ἀχιλῆος δέχεσθαι*, hæc lectio *Ἀχιλῆος δέχεσθαι* (cum qua stare non potest versus) ex duabus facta est, videlicet ex *Ἀχιλῆος ἔχεσθαι* et *Ἀχιλῆα δέχεσθαι*. Sed apertius etiam exemplum habemus *Odyss. θ*, nam quum legatur, *Οὕτως οὐ πάντεσσι θεοὶ χαρίεντα διδοῦσιν*, et *Οὕτως οὐ πάντεσσι θεὸς χαρίεντα δίδωσιν*, quædam exemplaria (e quibus est Romanum) habent *Οὕτως οὐ πάντεσσι θεὸς χαρίεντα δίδωσιν*. Hoc etiam prætereundum non censeo, aliquot varias lectiones ab Eustathio afferri non tanquam sibi visas, sed quarum alios testes citet; quum tamen in illo meo vetere codice inveniantur. Exemplum est in illo loco *Iliad. φ*,—*ὁ δ' ἄρ' ἐκ λίμνης ἀνορούσας*; hic enim Eustathius ait veteres valde mirari quid moverit Homerum ut fluvium vocaret *λίμνην*, et ad quædam exemplaria confugere in quibus dicunt extare *ἐκ δίνης ἀνορούσας*. Ego vero hanc ipsam lectionem quam Eustathius nusquam invenire potuit, in meo extare profiteor. Sic et aliæ itidem optimæ lectiones in eo habentur, quas Eustathius in nullis invenit; quo certe major debet illius exemplaris esse auctoritas, cui multum mea hæc editio debet. Porro quod in Homero, idem fere et in aliis observavimus. Cæterum de hoc quoque admonendos lectores putavi, eadem verba iisdem in editionibus, atque adeo apud ipsum etiam Eustathium, duobus modis scribi, ut *τεθνηώτων* et *τεθνηώτων*, *κεῖαι* et *κῆαι*. Sunt etiam quæ uno in loco *ν* simplici, in altero duplici scribantur.

Superest ut notas mihi peculiares, quibus in hac editione (ut jam antea in Græcis epigrammatis) usus sum, hic declarem.

Hæc nota – nomen proprium viri aut mulieris, equive, aut canis, aut alius animalis indicat. At hæc $\cdot$ nomen esse gentis, seu populi, aut urbis, aut a gentis sive urbis nomine deductum significat. Hæc autem $\cdot\cdot$ montis nomen esse ostendit. Hæc vero $\cdot\cdot\cdot$ maris, fluvii, paludis, aut fontis esse nomen admonet. At hæc nota ☞ γνώμας designat.

Quæ etiam menda fugisse oculos nostros comperimus, aut non satis attendentes, aut festinantes (ut certe opera quæ tribus formis excuduntur, festinationem requirunt) ea hic annotanda duximus. Quibus etiamsi plura inveniat aliquis lector, nisi decem aut viginti errata quæ prætermissa fuerint, ei diligentiae condonet quæ decem aut viginti erratorum millia summovert, sibi certe tam inhumano nos non laborasse sciat.

Vale lector, et mihi vicissim valetudinem precare: qua comite operam dabo ut non habeant a me Græci poetæ quod Latini illis invideant.

ARISTÆNETUS, Nicæensis, Bithynus. Epistolæ amatoris, et quædam veterum Herōum Epitaphia, Græcè, e Bibliothecâ C. V. JOAN. SAMBUCCI, qui hanc editionem curavit et præfationem adjecit. Antverpiæ, ex officinâ Christophori Plantini, M.D.LXVI. Quarto.
Editio Princeps. Pagg. 95, lin. 26.

SUMMA PRIVILEGII.

REGIS privilegio cautum est, ne quis Aristæneti Epistolas citra Christophori Plantini voluntatem intra sexennium imprimat, aut alicubi impressas importet, venalesve habeat. Qui secus faxit, confiscationis librorum, et quinquaginta florenorum poena, fisco regio exolvenda, multabitur, ut latius in Regio diplomate expressum est, dato Bruxellæ xvii. Martii, M.D.LXIII. stylo Brabantis.

Sign. I. Fabr.

GENEROSO DN. PHILIPPO SENIORI, Libero Baroni in Winneberg, et Beihelstein, Præsidi Senatus Aulici Cæs. Majest. JOAN. SAMBUCUS, s.

ARISTÆNETI cum alii meminerunt, tum in voce γέλα Stephanus. Sed quia plures fuisse video, cujus ista sit ἐπιστολῶν συλλογή, pronunciare non ausim: operam certe memoria dignam his

colligendis quicumque ille navavit, quod et prudentes sint et argutiam cum lepore salibusque congruis, et ab oratorum quoque *μελέταις ἐνθυμήματα* non aliena habeant. Verba pura, quædam etiam poetico more conjuncta factaque, varietatem cumulant, atque exornant. Taceo multa proverbiorum more adpersa, exempla, similitudines inditas commode, ut progymnasmatibus oratoriis non parum subsidii libellum hunc allaturum minime dubitem. Deest quiddam ultimæ epistolæ, quod quidem restitui ex nulla, quod sciam, Europæ bibliotheca poterit; cujus in jacturæ desiderio ut lector esset minore, substitui velut *ἀντιβαλλόμενον τι* epigrammata Græca veterum, quæ hactenus lucem non viderunt. Istud quidquid est, Generose Baro, tibi voveo, dicoque, non quod hujus generis tu argumentis ista ætate, atque dignitate opus habeas, sed quia omnis generis, et imprimis vetustioribus scriptoribus vehementer delectere. Etsi enim eo sis loco, ea in specula constitutus, unde consilia aulica Cæsareæ Majestatis tu Præses moderari soleas, omnesque judicium mirentur, humanitatem amplectantur; tamen non minor ex literis commendatio tot virtutibus accessit, nomenque eruditio, et historiarum memoria in omnium amore, atque ore posuit. Atque in tuis ego laudibus, Baro, prolixius versarer, qui in illis semper vixisti, nisi omne illæ præconium superarent, atque hoc levidense munus nisi indicium, et observantiæ specimen, majorumque vigiliarum esse vellem. Neque enim mihi soli, aut tineis, aut ut per cancellos tantum spectentur, hujusmodi veterum thesauros moleste satis, ac sumptuose, sed in omnium usum, præsertim tui similium, comparavi. Vale, meque amare pergito. Vienna, III. Idus Quinctileis, M.D.LXV.

ANTONINUS, Liberalis, Transformationum congeries. PHLEGONTIS, Tralliani, de Mirabilibus et longævis libellus. Ejusdem de Olympiis fragmentum. APOLLONII Historiæ mirabiles. ANTIGONI, Mirabilium narrationum congeries. M. ANTONINI, Philosophi, Imp. Romani, de vitâ suâ libri XII. ab innumeris quibus antea scatebant mendis repurgati, et nunc demum verè editi. Græcè Latinèque omnia, GUILIELMO XYLANDRO, Augustano, interprete, cum Annotationibus et Indice. Basileæ, per Thomam Guarinum. M.D.LXVIII. Octavo.

Editio Princeps. Pagg. 692. lin. 29. Foll. 21 Index, et Pagg. 5 errata.

Eis Ὑλερμον τὸν Ξύλανδρον,
Σεβαστοπολίτην, Κ. Ο.

Οὐθὲν ἄτερ ξύλων ὁ βίος, Ξύλανδρε, καὶ ἀνδρῶν.

Ξύλα καὶ ἄνδρες ἄνευ οὐθὲν ἔασι βίου.

Δούρατα σείο πέλει μουσέων χαρίτων τε γενέθλη,

Ἀνέρες οἱ μούσης καὶ χαρίτεσσι φίλοι.

Καὶ σύγχε δουρατέων μεθέπων σέθεν οὖνομ' ἀπ' ἀνδρῶν,

Δούρειος τελέθεις ἵππος ἀρηϊφίλοις.

Τοῦνεκ' ἔπος κάλλιστον ἐμοὶ σὺν αἰείσας μούσης

Οὐθὲν ἄτερ μουσέων καὶ χαρίτων ὁ βίος.

Ὁ βίος βροτῶν θεοῖο

Ἄτερ οὐθὲν ἀμβρότιο.

GUILIELMUS XYLANDER, Augustanus, ALBERTO A' STETEN, Georgii V. C. F. adolescenti optimæ indolis atque spei, s. p. d.

QUOS ad te, Alberte carissime, mitto libellos, eos Græcos ex vetustissimis membranis rarissimo, mihiq̃ue alias nunquam viso litterarum genere conscriptis liberali permissu illustrissimi optimique Principis ac Domini mei, in cujus bibliotheca is codex abs me erat repertus, transcriptos, superiore anno, cum ociosus Augustæ essem, in Latinum sermonem transtuli. De quibus edendis in lucem cum cogitarem, simul venit mihi in mentem M. Antonini de vita sua librorum, quos (quanquam ἐκλογὰς potius operis, quam ipsum opus, ipsosque integros libros esse judico) ante annos fere novem a me Latinos factos ad patrem tuum, virum omni vera laude cumulatissimum, officii causa emiseram. Quæ mea lucubratio cum

(quod in promptu est cuivis videre atque judicare) fœde esset incuria operarum typographicarum depravata, itaque plane edita, ut pro non edita censerî optimo jure posset, jampridem cogitaram de remedio ei malo faciendo. Postquam autem de cæteris, quæ dixi, opusculis tibi dedicandis constitutum apud me fuit, illico ea mihi ad animum acciderunt, quæ me facile impellerent, ut his Antoninum meum adjungerem. Cum enim ex eodem omnia hæc opuscula penu sint deprompta, (nam Antonini exemplum quo usus sum, de Palatini Electoris Illustrissimi inclytæ memoriæ OTHONIS HENRICI, et bibliothecæ libro fuisse transsumptum, Gesnerus, vir incomparabilis doctrinæ, ac humanitatis, et cujus morte non majorem dolorem boni ceperunt, quam damnum fecit respublica literaria, affirmavit,) idemque iis interpres, tametsi diversis temporibus, contigerit; comode videbantur eodem etiam volumine comprehensa, unius typographi opera, in manus hominum perventura, præsertim cum, sicut prior lucubratio patris tui auspiciis in publicum prodiiisset, ita posteriorem ego tibi, amoris studiique erga te mei palam testificandi gratia, dedicare animum induxissem. Ad Antoninum quod attinet, ne quis iniquior cramben a me bis apponi eandem putet, emendavi Præfationem, Græca Latinaque autoris verba, Annotationesque: neque a mendis modo repurgavi, sed et nonnulla loca translationis meæ recognita correxi, annotationumque auxi: ut nunc quidem multis modis verior ac ornatioꝝ prodeat Antoninus noster. Sunt quædam in eo libro quæ prorsus non attingere videbatur præstare, quam conjiciendo aliena pro Antonianis fortassis ingerere. Ipsum quidem opus abs te alienum putare non potes, cum patrem tuum dominum agnoscat, et eo legendo pulcerrimas invenies multas, tuæque etiam ætati convenientes sententias, dignissimas quæ a te memoriæ infigantur, inque usu vitæ observentur. Sed de Antonino in præsentia satis. Quæ autem tibi dono damus, alibi adhuc ne nominari quidem audiui: ut vel novitatis nomine gratiosa esse apud studiosos librorum esse debeant. Neque injucunda potest esse eorum lectio, cum sint narrationes rerum partim mirabilium ac prodigiosæ, partim falsæ etiam palam, et quæ fidem omnem excedant. Neque ego hic disputo de usu hujusmodi narrationum, quod alii multi variis ætatibus graviter copioseque fecerunt, et jam pridem inepta illa quorundam morosæ levitatis hominum explosa est sententia, qui fabulas sive poetarum sive alias legi non debere

contenderent. Dubium autem mihi non est, quin hisce in libellis eruditi homines multa sint deprehensuri, cum quæ ad bonorum scriptorum intelligentiam conducant, tum quæ non ignorare sit operæprecium. Verum ego iis commendandis supersedeo eo libentius, quod ipsi quasi loqui pro se jam nunc, et sibi gratiam lectorum captare beneficio meo videntur posse. Tibi autem, Alberte, eos inscribere, ac sub tuo nomine reipublicæ literariæ hanc qualemcunque accessionem fieri propterea volui, ut publice constaret, te abs me non leviter diligi atque coli. Quod quidem meum studium tibi non nobilia ista ornamenta natalium et opum apud me conciliarunt, quæ ego tanti facio, quanti (opinor) debeo: hoc est, neque sperno, neque admiror, neque ullis veris bonis antepono. Sed cum tuam indolem expertus essem paternæ æmulam, cumque tu non invitus bonis literis discendis te dedisses; sicut coram domi meæ institutum illud pulcherrimum opera, consilio, cohortationibusque meis non dicam adjuvi atque promovi, sed conatus quidem sum, et volui certe ad id persequendum aliquid tibi adferre adjumenti: ita hoc ipso etiam munusculo confirmare tuum in præclarissimo proposito animum, teque hortari ut strenue pergas, laboresque non magnos ob incomparabiles eruditionis commoditates alacriter constanterque subeas atque obeas, esse mei officii sum arbitratus. In præsentia nihil addam præter hæc duo. Unum: Apud sani judicii homines (quibus se non velle probare, belluinum est) tanti unumquemque fieri, quanti sunt eæ res precii, in quibus is operam suam industriamque ponit. Alterum: Quarum laudum gloriam adamaveris, quibus artibus eæ laudes comparantur, in iis esse elaborandum. Intelligis quid velim. Reliqua cum ex me non ita pridem copiose tum e patre tuo, viro primario, aliisque tibi vere faventibus persæpe et crebro tibi audire contigit; eaque tibi cordi fore, neque te spem de te conceptam falsurum, plane confido. Itaque id unum restat, ut te valere jubeam: rogemque ut me vicissim ames; id quod te facere existimabo, si ita gratum tibi hoc meum munusculum esse intelligam, ut calcaris quasi vice in studiis literarum prosequendis apud te functum sit. Vale: Heidelbergæ, inter gravissimas occupationes, a. d. v. Kal. Sextil. Anno repræsentati Servatoris M.D.LXVIII.

NONNUS, Poeta Panopolitanus, Ægyptius. Dionysiaca, nunc primum in lucem edita, ex Bibliothecâ JOANNIS SAMBUCCI, Pannonii, cum lectionibus, et conjecturis GERARTI FALKENBURGII, Noviomagi, et Indice copioso. Antverpiæ, ex officinâ Christophori Plantini. CIOIOLXIX. Octavo. Editio Princeps. Char. Gr. et Rom. Foll. 12. Pagg. 900. Foll. 10. Index.

ANGELUS POLITIANUS in Nutritiis.

Pingit et exiguis totum Dionysius orbem
Terrarum in tabulis; sed non et prælia Bacchi
Nonnus in exigua potuit contexere tela.

Ἀδελον.

Νόννος ἐγὼ, Πανὸς μὲν ἐμὴ πόλις· ἐν φαρῇ δὲ
Ἐγχεῖ φοινέοντι γονὰς ἤμῃσα γιγάντων.

GERARTUS FALKENBURGIUS, Noviomagus, JOANNI SAMBUCCO, Pannonio, s. d.

NON possum non vehementer laudare, Joannes Sambuce, tuam tam præclaram bene de litteris merendi voluntatem, nam cum bibliothecam habeas maxima optimorum librorum copia instructam, id unum agere videris, ut ex ea, quidquid studiosis bonarum artium usui esse possit, benigne quotidie suppedites. Quæ quidem liberalitas tua tanto est magnificentior, quanto plures sunt in Italia præsertim et Gallia, qui, si quæ habent veterum codicum exemplaria, vel sibi ea, ut soli sapere videantur, reservant, vel non nisi carissime vendita typis describi patiuntur. Quorum inhumanos et perditos mores tantum abest ut tu sequaris, ut non solum ea quæ habes, libentissime cum aliis communices, verum etiam amplissimis præmiis typographos ad imprimendum invites. Norunt id cum alii rectis studiis dediti homines, tum illi in primis, qui Plantino nostro familiariter utuntur, qui ita cupide, et frequenter tua erga se beneficia commemorat, ut nunquam omnino, quam cum de te loquitur, copiosior videri possit. Etsi autem superioribus annis partim politissimis scriptis tuis, partim quibusdam melioris notæ auctoribus, in lucem editis, hoc sis consecutus, nihil ut amplius ad nominis tui celebritatem addi posse videatur; tamen hoc Nonni opus istiusmodi est, ut, si prius notus non fuisses, non dico in vulgaribus te honorum gradibus collocare, sed facile in cælum ferre possit. Etenim cum

hic poeta sit victurus, donec liberaliores disciplinæ erunt in honore, efficiet, mihi crede, ipsius Genius, ne tui beneficii memoria ullo unquam tempore obscuretur. Quare si gloriari poterat M. Cicero de invento a se Archimedis sepulcro, quod ipse vepribus undique et dumetis obductum Syracusanis ostenderat, multo tu rectius gloriari poteris, quod poetam omnibus numeris absolutissimum primus mortalium divulgaveris. Indicavit ille quidem hominis acutissimi ignoratum ab omnibus civibus monumentum, ut dici posset, ibi Archimedem, non alibi fuisse sepultum; sed multo maximum est tuum in nos promeritum, quod hunc nobis uberrimum lætissimumque universæ eloquentiæ, et poeseos fontem, tot annis frustra desideratum aperueris. Accidit et hoc felici fato tuo, quod de hujus auctoris editione, qui e tua demum bibliotheca in aspectum prodit, alii jam pridem cogitaverint. Posteaquam enim patrum nostrorum memoria Angelus¹ Politianus Nonnum poetam mirificum appellasset, et citatis ex eo aliquot versibus omnium excitasset desideria, non defuerunt, qui Dionysiaca per omnes bibliothecas venarentur. Et primus quidem, post Aldum Manutium, cui ea a Jano Lascare fuerant commendata, J. Oporinus ante annos XIII. exemplar ex Italia nactus, totum se ad excudendum accinxerat; sed quam ob rem nunquam incoaverit, multis non esse obscurum arbitror. Ego quoque cum in Italia juris civilis discendi causa versarer, tanto Nonni amore flagrabam, ut nihil minus cogitarem, quam me sine ipso in patriam rediturum; cujus quidem voluntatis meæ optimus esse testis poterit Nicolaus Stopius, vir eximia virtute, et singulari doctrina præditus, qui Venetiis omnia mihi amicissimi hominis officia prolixè declaravit. Verum ut multis bonam fortuna spem fecit, ita tibi soli hanc laudem reservavit, ne scilicet alium haberet patronum Nonnus, quam illum, a quo tot tantique scriptores æquisimis conditionibus fuissent manumissi. Ceterum, ut de auctore ipso aliquid dicam, quando vixerit, equidem asseverare vix ausim, nisi forte is sit Nonnus, quem Nicephorus Callistus Ecclesiæ Edessensæ præfuisse scribit², ut idem videatur, cujus filium Sosenam juvenem exigua admodum cum re, sed eruditissimum, Anastasio et Pylæmeni diligenter³ Synesius commendavit, qui Theodosio rerum potente floruit. Facit et Suidas⁴ cujusdam Nonni mentionem viri

¹ In Miscellaneis.

² Libro xiiii. Cap. 30.

³ In Epist.

⁴ In dictione Σαλούστιος.

quidem doctissimi, sed minime disertī; unde haud difficulter potest colligi, Nicephorum et Suidam non de uno loqui Nonno: nam verbi divini præconem tam esse infantem posse, ὥστε μὴ διάραι τὸ στόμα δύνασθαι πρὸς γε λόγων ἐπεικῶν σύνθεσιν, mihi verisimile non videtur, nisi fateamur Nonnum non concionatorem, sed præsidem tantum Ecclesiæ fuisse. Sed, ut quod sentio eloquar, hunc poetam tempore Theodosii, aut non multo post vixisse arbitror: tum quoniam illa ætas plerosque sophistico dicendi genere claros tulit, inter quos primi sunt, et coryphæi, Heliodorus ille, cujus exstat Æthiopica historia, et Synesius; tum quia¹ Agathius, qui sub Justiniano claruit, Nonni auctoritate utitur ut recentioris. Qua de re liberum unicuique iudicium relinquamus, et cogitemus ita visum Deo, quemadmodum de principis poetarum Homeri patria nihil unquam certi traditum fuit, ut Nonni nostri, qui proxime ad ejus accessit naturam, vita esset obscurior, et semper inveniendi aliquid eruditus occasionem daret. Unum sane illud non mediocriter nos delectare poterit, quod patria Nonno fuerit Panos Ægypti oppidum, quam regionem Græcia ad percolenda omnibus bonis artibus ingenia magistratam habuit: quod verum esse, si nihil aliud, vel hoc satis superque probat, quod prisci illi Græci, Plato, Pythagoras, Thales, Solon, Lycurgus et ceteri, qui familiam in philosophia ducebant, tanquam ad mercaturam sapientiæ, et doctrinæ in Ægyptum fuerint profecti. Neque silentio prætereundum existimavi, quod olim Ægyptii viros, et virgines pietate, et vitæ sanctimonia insignes, Nonnos, et Nonnas appellaverint. Non enim obscure quis inde divinaverit nostro poetæ propter sanctissimos, et innocentissimos mores, illud nomen a suis popularibus fuisse inditum. Argumentum operis lepidissimum est de Bacchi progenie, miraculis peregrinationibus, bello cum Deriade Indorum rege, et aliis trophæis, et triumphis; in quo et Dionysius se exercuit, cujus Bassarica a Stephano citantur. Tanta vero est in hoc libro orationis copia, et dulcedo, tanta rerum varietas, tam bene decorum ubique servatum, vix ut quicquam desiderari possit. Æschylum accepimus dicere solitum suas tragœdias esse τεμάχη τῶν μεγάλων Ὀμήρου δειπνῶν: sic hujus poetæ ornamenta nihil esse aliud possumus dicere, quam luculentam Homericī carminis paraphrasin; ita in universo Homeri corpore nihil pulcri est, nihil magnopere utile, quod hic noster non ingeniose fuerit

¹ Lib. iv. de Bello Gothorum.

æmulatus. Atque ego crediderim, si Homerus amissus esset, nec ulla exstarent de imitatione præcepta, ea omnia, quæ in illo admirari solemus, ex hoc fonte hauriri posse, et restitui. Si autem verum est id, quod vulgo dici solet, nos illorum mores, atque adeo animos induere, quibuscum familiariter versamur, quis hic non constituat quasi quandam *μετεμψύχωσιν*, et credat Nonnum Homeri animum, cujus poema nunquam de manibus deposuit, assiduo lectionis usu lucrificasse? quis hoc non libenter fateatur, cum ita divinum illum poetam ad imitandum sibi proposuerit, ut non, quod ceteri facere solent, Pierides, sed Homericas plerumque Musas invocet? Neque sane præsentiores alibi Deas reperire potuisset. Siquidem non tantum opes, et animum, sed et verba non nihil Homericis grandiora cumulate illi subministrarunt, et suggesserunt. Sunt hic fateor, permulta, quæ Critici in dubium vocabunt, et contendunt in Tragico esse, quam Epico tolerabiliora; quæ ut Sophistico sæculo ab illis condonari possunt, ita mihi orationis æquabilitas, et similitudo admirabili sonantium verborum, et epithetorum sesquipedalium elegantia, et jucunditate perfusa mirum in modum placet, adeo ut quod illi forsitan vitio vertent, ego in minime vulgari laude ponam. Nam hæc grandis, et elata Nonni compositio tam ubique sibi constat, tam dilucida, tamque suavis est, ut nullo labore conquisita, et sua sponte fusa videatur: quod cum alii olim, qui illa ingenii dexterritate, quæ ad hanc rem requiritur, carebant, labore, diligentia, et vigiliis assequi conarentur, accidit ut illorum in sublimi eloquendi genere scripta industriam magis, et curam, quam naturam redolerent, ideoque in varias reprehensiones incurrerent. Neque vero hoc solum natura duce, comite doctrina Nonnus fuit consecutus, ut in hoc haudquaquam fucato eloquentiæ splendore excelluerit: sed etiam non mediocri significantissimorum verborum, et epithetorum numero linguam Græcam auxit; ne quid interim de illis versibus dicam, qui jure optimo proverbiorum vice usurpari poterunt. Quæ cum ita se habeant, optarim severiores illos aestimatores, antequam judicium de hoc auctore faciant, bis terve universum opus legere, et relegere. Multa videbuntur prima fronte absurda, plura perperam detorta, plurima tanquam indigna poesi rejicienda; quæ, diligenti habita inquisitione, Nonno præcipuum a nobis amorem conciliant, eumque excelso atque eminenti loco statuunt. Hoc mihi evenisse negare non possum: neque dubito quin idem accidere pos-

sit aliis studio, et voluntate a Musis non abhorrentibus. Hortor igitur Græcæ linguæ studiosos, ne ita se affectibus rapi patiantur, ut hunc auctorem visum quidem, sed incognitum damnent, qua peste in re litteraria nulla perniciosior excogitari potest. Hinc fit, ut et recte dicta calumniemur, et callida, et inepta aliorum argumenta, opinione, et favore ducti, pro veris etiam inviti sæpe defendamus. Unde non sine magno animi mei dolore recordari possum, complures non tinctos, sed probe litteris imbutos eo dementiæ progredi, ut et a libris, quos nunquam inspexerunt, abhorreant, nonnullorum saltem auctoritate impulsos, qui apud vulgus videri, quam esse docti malunt. Quibus equidem non invideo, modo ne moleste ferant nos liberalissimam animi remissionem e Dionysiâ petere. Cœpi autem ego Nonnum mirabiliter diligere, et suspicere, cum primum Evangelicæ historiæ sancti Joannis conversionem ipsius accurate perlegissem, quam propter religiosam, et ad rem accommodatam dictionis majestatem plurimi semper feci. Nam quod antea vix fieri posse putabam ut tam sublimem materiam numerosa caperet oratio, id ita omnibus suis partibus perfectum expletumque in illo carmine animadverti, ut sæpe unum Nonni malim epitheton, quam proluxa aliorum commentaria. Sed mirari satis nequeo reperiri quosdam, qui negent Dionysiaca, et Evangelicam illam paraphrasin ejusdem esse Nonni; quos quid moveat, equidem ignoro, nisi existiment unum hominem in tam dissimilibus argumentis elaborare non potuisse: quod quam probabiliter dici possit, ipsi viderint. Carminis sane eadem est in Paraphrasi ratio, quæ in Dionysiâ, epitheta eadem, filum orationis idem, usque adeo ut hemistichia et integri versus hinc in illam deriventur, quos suis locis indicavimus. Si vero hoc satis non est, sufficiat Suidæ auctoritas, qui disertis verbis tradit¹ paraphrasin a Nonno Panopolite fuisse confectam, quem Dionysiaca scripsisse Agathius testatur, et vetus illud distichon, quod vel ab ipso Nonno, vel alio ipsius perquam studioso Dionysiâ olim præfixum fuit. Neque enim amplius sunt audiendi, qui aliam ex eo Nonni Gigantomachiam commenti fuerunt, cum ipse in Dionysiâ Indos Gigantes appellet. Dicat nunc aliquis a Musis aversus, Quid proderunt mihi Dionysiaca, non absimilia veris Luciani narrationibus, in quibus nihil veri, sed fabulosa sunt omnia? malo historiæ guttam, quam fabularum Oceanum.

¹ In voce Νόννος.

Cui, cum jam a doctissimis quibusque abunde sit demonstratum, quod sub fabularum involucris lateat, cantilenam eandem canere nolo. Veruntamen si quisquam est inter Græcis litteris eruditos tam animo agresti ac duro, cui hæc leviora studia ἀπροσδιόνυσα videntur, illum certe non solum pigeat, verum etiam pudeat stultitiæ, et inscientiæ suæ. Ad me quod attinet, equidem solide gaudeo, hujus præsertim infelicis belli tempore, quo nulla mihi jura sapiunt, hunc auctorem oblatum ad recolenda illa studia, quorum ab adolescentia cupidissimus fui, in quo ut libentissime acquievi, ita uberrimos mei laboris fructus cepi: primum enim per amœnissimos omnium fabularum labyrinthos me ad Liberum patrem deduxit, ejusque res gestas, tanquam in tabula depictas, ita oculis meis subjecit, ut animum contemplando ne nunc quidem explere possim. Deum immortalem, quanta hic consiliorum, occasionum, et eventuum varietas! quam elegantes locorum descriptiones! quot ritus, et consuetudines! Animi vero motus, omniaque communis vitæ officia ita decore hic exprimuntur, ut humanos, et amabiles scriptoris mores liceat agnoscere. Quid hic reliquas digressiones, quas ἐπεισόδια vocant Græci, enumerem, ex quibus non exigua utilitas ad Philosophos, Oratores, et Historicos dimanabit? Est hic, in quo se Astrologi exercere possint, neque deest quod oblectet Medicos, habent et quod venerentur Jurisconsulti nostri. Adde quod hic multa videre liceat, quæ apud alios non tantum non sunt obvia, sed nusquam in libris impressis reperiuntur. Ad Ovidii quoque Metamorphosin illustrandam, ceterorumque Græcorum et Latinorum poetarum explicationem non parum Nonnus adjumenti attulerit. Juvabit interdum floridiora quædam loca conferre, et, quod uni deest, ex altero supplere. Quæ collatio quantum conducat ad utriusque linguæ cognitionem parandam, illi intelligunt, qui Virgilio interprete Homerum familiarem sibi fecerunt. Postremo id est in hoc inexhausto omnium bonorum thesauro singulare, ut si vel centies studiose diligenterque illum evolueris, et excusseris, semper aliquid apportet novi, semper aliquid moneat quod nesciveris, semper incredibili animum voluptate pascat. Quare summopere est deplorandum, esse in hoc libro quædam et temporum vitio, et librarii incuria, qui sæpius alio dictante scripsisse videtur, minus integra et depravata, quorum tamen maxima pars ejusmodi est, ut conjecturæ aleam non gravate admittere videatur. Ne vero fidem quis in nobis, et candorem requi-

reret, nihil mutavi, et operam dedi, ut tuum exemplar, quo solo usi fuimus, diligentissime exprimeretur: idem in Aristæneto, et Eunapio fuit observatum: idem in Joannis Stobæi Physicis tuis curabitur propediem, neque negligetur in Illustrio itidem tuo, quem cum Hadriani Junii V. C. conversione Latina quotidie exspectamus. Hanc rationem si omnes typographi sequerentur, neque quorumvis emendationes infarcirent, multo facilius cum veteribus auctoribus in gratiam rediremus. Dici enim vix potest, quoties nostrum nos fallat iudicium, cum sæpe illa, quæ heri pro oraculis habuerimus, repudiemus, et nihili faciamus hodie. Quocirca non male illum olim iudicasse arbitror, qui interrogatus quodnam Homeri exemplar omnium esset optimum, respondit, Id quod minime est correctum. Quod, si unquam verum fuit, nos indies verissimum experimur, quando plerique tantum sibi sumunt, ut in veterum scriptis non aliter ac suis quidvis sibi licere putent. Hanc ob causam, etsi viderem in tuo archetypo plura vulnera, quæ vel mediocriter Græce doctus sanare posset, malui tamen seorsum meas quasdam de locis suspectis annotare conjecturas, et lectiones, quam quæ mihi temere fortasse in mentem venerunt, passim in contextum, ut vocant, inserere. Volui autem hoc labore illis tantum prodesse, qui a libris mendosis plane abstinere solent, ut habeant a me saltem aliquid, quod ad Nonnum intelligendum faciat; quam voluntatem meam spero lectores in optimam partem accepturos, quoad prodeant alii, qui ex vetustorum codicum fide loca vacua suppleant, et mutila laceraque restituant: quam palmam nemo, ut opinor, præripiet Carolo Utenhovia Caroli præstantissimi viri filio, cujus acerrimum ingenium multorum mihi sermone Lutetiæ cognitum, in Anglia annis abhinc amplius quinque, non sine maxima voluptate me perspexisse memini. Ille enim ante tot annos vertere Nonnum cœpit, ut credibile sit interea multas illum paginas pervolutando manibus contrivisse; neque video quis melius Latine Nonnum reddere possit, quam ille, qui et in poetarum omnium scriptis assiduissime fuit versatus, et plura hujus libri habuit exemplaria. Exspectabunt idcirco docti non tantum Latinam ab illo interpretationem, sed etiam auctorem ipsum ab omnibus mendis vindicatum. Atque utinam sua tam cito proferat, quam avide hactenus a quam plurimis fuerunt expetita, memor veteris proverbii: Bis dat, qui cito dat.

Lectiones vero et conjecturas meas, Ioannes Sambuce, visum fuit tibi potissimum quasi tacito fenoris nomine, quamdiu Nonno caruisti, debitas, dedicare; tum ut aditum ad tuam mihi amicitiam aperiant, tum ut animi erga te mei gratitudinem publice testatam relinquant. Quem laborem meum si tibi non displicuisse intellexero, fructum amplissimum videbor consecutus, et ad majora posthac alacrius accedam. Vale. Antverpiæ, VIII. kal. Martias, anno a Christo Servatore nato CIO.ID.LXIX.

JOANNES GORAPIUS BECANUS SAMBUCO SUO.

Sambuce, fontis Castalii decus,
 Quæ nunc Camenæ dent tibi præmia
 Sat magna pro Nonno reducto,
 Nysigenaque Deo renato?

Desideratum mille per orbitas
 Volventis ævum lampadis aureæ,
 Ex abditis antris poetam
 Ducis ad æthereum nitorem.

O nobilem alti pectoris impetum,
 Qui detulit te regna per omnia,
 Europa quam late pateret,
 Sumptibus haud modicis vagantem.

Quo vindicares a tenebris libros,
 Livoris atri quos sepeliverat
 Culpa, aut edax rerum vetustas,
 Vel rudis ingenii patronus.

Et jam coëmptos ingenuo dares
 Candore gratis, nil pretii memor
 Ullius, hoc solum requirens,
 Quo meritis homines ligares.

Ex te librorum busta petant sibi
 Exempla, ne dein invideant bonis
 Auctoribus lucem, ac vicissim
 Ad tenebras abeant perennes.

I macte, celsus quo raperis tua
 Virtute clara, dignus, ut aureus
 Post mille stes annos, ubi astra
 Spiritus iste tuus tenebit.

Idem de Editione Dionysikøn.

Dum Musas sequitur Falconis ab arce Gerartus,
 Præpetibus pennis per juga sacra volans,
 Incidit in Nonni Genium, quem protinus hausit,
 Non secus ac nectar, Calliopam esse ratus.
 Mox ex ore fluunt redivivi carmina Nonni
 Nunc Belgæ e Phario, lege palingenica.
 Gaudeat urbs Panis rursum vetus utpote mater,
 Cive renascenti nobilitanda suo.
 Qui Dionysiæ Jovique volumine Verbi,
 Haud scio, Smyrnæo an vate sit inferior.
 Orphicus Oceanus merito dicendus ab illis,
 Quos tuus almus agit, die Lyæe, furor.
 Quidquid habent etenim sinuosa volumina vatam,
 Pluraque non ulli commemorata canit.
 Quam bene res vertit sors admirabilis ævi,
 Adsit ut ad festos Panopolita dies,
 Post tot sæcla redux, quos Baccho dedicat orbis,
 Excutiens hyemem tristitiamque mero!
 Qua anni parte reor quondam desisse labores,
 Quadraginta octo quos peperere libri.
 Atque Evangelium post per jejunia cœptum
 Doctoris Pathmi nobilis exilio.
 Nunc hilares igitur reduci libare Falernum
 Musa jubet, madeant quo Dionysiaca.
 Omnia tempus habent, habeat quoque tempus Iacchus,
 Thyrigerum ut vatem Merica dona beent.
 Falkenburge præi, pateram saliente corona
 Nectare, ne Genius Nonnicus effugiat.
 Prolue te totum: non manant carmina siccis,
 Nominis integri sex elementa bibas.
 Nosque propinanti bene respondebimus omnes,
 Mollius ut madidis carmina deinde fluant.
 Nescio quid scabri fauces exasperat; heus tu
 Quin properas, ut sit vox mihi limpidior.
 Miscete o Satyri, jam jam saltare Maronem
 Cernimus, auritum jam titubare senem.
 Sic crebro revocent sanis vinalia Musæ;
 Sic Aganippæus fons fluat usque mero.

IN NONNUM GUL. CANTERUS.

Olim Peliden, Laërtiademque vagantem
 Mæonides, Graii maxima rixa fori:
 Nuper Nonniacus Bacchi furor orgia et arma
 Ad Nili rapidus flumina detonuit.
 Si geminum fixa contendas mente poemata;
 Illa homines dicas, hæc cecinisse deos.

Γεραρτοῦ Φαλκεπυργείου Νεομαγέως.

- A. ὦ ἄνα μουσοπόλων, ὦ ποικιλόμυθε ποιῆτα
 Νόννε, πόθεν φλάντρην ἦλθες εὐκτιμένην;
 B. Πανὸς ἐμοὶ πατρὶς πολυλήϊος, ἐν δὲ Τάραντι
 Ἑσθλὸς ἀνὴρ πριάτό με κτεάτεσσιν ἐοῖς.
 A. Τίς πέλε; B. Παννονίης ὁ πολύτροπος ἀστὸς ἀρούρης
 Σαμβούκος, πάντων ὄρμος ἀοιδοπόλων.
 Ὅστις ἐς ἡμετέραν ἔθεν ἴλαον ὄμμα τιταίνων
 Δουλοσύνην, λύτρον δεσποτέοντι πόρε.
 Καὶ γὰρ ἐγὼ ἀνδρὸς πελόμην τότε δοῦλος ἀμούσου,
 Μηδεμὴν βόσκων ἐλπὶδ' ἐλευθερίας.
 A. Εἰπέ πόσου πρίατο; B. πλεον ἀργυρίου πισύρων μνῶν,
 Κ' αὐτὸς μ' εἰς φλάντρην πέμψ' Ἑλικωνιάδα.
 A. Τίς τὸν ἐλευθερίας μαλακὸν σ' ἔνδυνε χιτῶνα;
 B. Πλαντῖνος, δοῖεν τῷ καλὰ πάντα θεοί.
 A. Χαίρετε Νοννιάδες μούσαι, φίλον ἦτορ Ὀμήρου
 Πλήσον ἐμοῦ μολπῆς οἶκον ἅπαντα τεῆς.

GERARTUS FALKENBURGIUS Noviomagus Lectori.

Non eram nescius quam sit periculosum in librorum emendatione solis niti conjecturis; ideoque non defuturos, qui operam hanc nostram male omnino positam arbitrentur; quis enim ignoret longe illos facere rectius, qui collatis veteribus codicibus bonos nobis auctores emendant? illi, quidquid apud antiquitatem depositum reperiunt, acute examinant, et, quod facere omnes debebant, bona

fide describunt; conjectores, ut araneæ ex se telas texunt, ita pleraque ex ingenio suo, cui nimium solent fidere, proferunt, quæ auctoribus ipsis οὐδ' ὄναρ, οὐδ' ὕπαρ in mentem venissent; qua corrigendi ratione factum fuit, ut si nunc veteres illi reviviscant, sua agnoscere scripta vix ipsi possint. Hoc primum, ut verum fatear, ab omni hujus operis correctione non mediocriter me deterrebat. Sed posteaquam ex Carolo Utenhovia, viro doctissimo, et in hoc poeta diu multumque versato, intellexi esse plurima in omnibus, quæ quidem ipse vidit, exemplaribus scripturæ menda, non putabam amicorum voluntati, qui me ad hæc scribenda impulerunt, magnopere repugnandum; nam cum manu descripta his in locis exempla desint, et, si quæ alibi reperiantur, haud secus ac nostrum, sint vitiosa, facile me meum Nonno commodandi studium φιλομούσοις probaturum confidebam. Quare jeci aleam qualiscunque ingenii mei alacri animo; quam bene mihi interdum cecidisse ipse testis est Nonnus; quod equidem in magna felicitatis parte pono. Si vero, quod mirum non est, multi occurrant jactus ἀπροσδιόνυσοι, tuæ humanitatis erit non tam quid Nonno conveniat, quam quæ mea fuerit voluntas, expendere. Ceterum inter annotandum plurimas correctiones, quæ mihi visæ sunt certiores, quam ut de illis ambigi possit, Lectiones appellavi, inter quas multa sunt exiliora; reliquas, non æque semper incertas, conjecturæ nota ab illis distinxi; ubi vero ita res tulit, quædam minime vulgaria inspergenda duxi, quæ lectionis tædium levare possint; indicavi et Homeri, et Apollonii locos, quos Nonnus commutatis verbis ingeniose expressit; neque silentio præterire volui id quod in conversione Evangelii Sancti Joannis e Dionysiacis desumptum exstat. Fabulas omnes, quarum cognitio hic maxime est necessaria, et versus Nonni proverbiales consulto omisi, ne nimis prolixus viderer, et quorundam augerem desidiam. Hujus me laboris putabo satis ampla præmia consecutum, si Italos, in quorum βιβλιοτάφοις magna etiamnum veteris Græciæ pars sepulta jacet, ad Nonnum perpurgandum excitavero. Vale, et Joanni Sambuco, qui Nonni exemplar, quo olim Arsenius Monembasiæ Episcopus usus fuit, Tarenti a se XLV. aureis emptum, benignissime nobiscum communicavit, bene precare.

Et hæc quidem, candide Lector, est symbola, quam pro nostra tenuitate ad Nonni Dionysiaca adferre hoc tempore potuimus, quam ut æquo animo accipias, etiam atque etiam a te peto; equidem hoc tibi affirmare possum, nulla me ambitione adductum, ut scilicet cuiquam rei bene in Nonno gerendæ occasionem præriperem, hæc edidisse; sed ut mea qualicunque industria juvarem a libris mendosis alieniores, ut habeant quo se explere non nihil possint, donec νοновоφύλακες sua in manus hominum venire sinant; quorum conatibus tantum abest ut ego invideam, ut nihil magis exoptem, quam ut prodeat aliquis, qui palmam in hoc certamine propositam ferat. Quisquis vero erit, qui libris instructus vetustioribus Nonnum restituet, et deprehendet me sæpe ἀπὸ σκοποῦ εἰκάζειν, illi pro suo candore existimandum relinquo, quanto sit excogitare quod in rem sit, quam ex aliis colligere difficilior. Vale Lector, et, quidquid est, in optimam partem interpretare.

C. PLANTINUS LECTORI.

Hoc opere pene absoluto misit ad me Gulielmus Canterus quasdam in Nonni Dionysiaca emendationes suas, quibus cum non mediocriter Falkenburgii nostri lectiones et conjecturas viderem confirmari, nihil habui antiquius, quam ut eas tecum communicarem, ut videre possis, quam felix utriusque fuerit conatus. Vale et fruiere.

OPUS istud Nonni poetæ cum epistola et annotationibus perlectum et approbatum est a viro hujus linguæ et artis peritissimo, cui tuto credendum esse judico, nihilque in eo inveniri quod pias aures offendat.

Cunerus Petri a Brouwershaven
pastor S. Petri Louaniensis.
19 Feb. 1569 stylo Romano.

SUMMA PRIVILEGII.

Regiæ majestatis auctoritate concessum est Christophoro Plantino typographo Antverpiensi jurato, ut hunc librum, cui titulus est, Nonni Panopolitæ Dionysiaca, una cum præfatione, conjecturis, &c. Gerarti Falkenburgii, &c. imprimat et distrahat; quemadmodum latius patet in litteris datis Bruxellæ 10 Martii, 1568. Subsignat Facvvez.

SUMMA PRIVIL. IMPERATOR.

MAXIMILIANI II. Romanorum imperatoris semper Augusti, publico edicto cautum et sancitum est; ne quis cujuscunque status, gradus, ordinis, aut conditionis fuerit, quacunque sacri Romani imperii, et ditionis ejus fines patent, Nonni Panopolitæ Dionysiaca, Stobæi Physica, et quæcunque probatorum auctorum opera, quotquot vel hactenus nondum impressa, vel ab aliis quidem impressa, novis autem deinceps scholiis, annotationibus, aut commentariis aucta et illustrata Christophorus Plantinus civis et typographus Antverpiensis primus typis procuderit, intra proximum sexennium a prima cujusque operis aut voluminis editione ullo pacto ejusdem vel diversi characteris forma excudat, aut excusa ab aliis intra ejusdem Maximiliani et Imperii fines vendenda importet, seu quovis modo distrahat manifeste vel occulte, sub pœna decem marcharum auri puri, quarum dimidia fisco Imperiali fraudis vindici, residua vero pars prænominato Plantino cedat, præter librorum ad imitationem impressorum amissionem, quos idem Plantinus ubicunque locorum nactus fuerit per se, vel suos, adjumento magistratus loci, vel citra, propria auctoritate sibi vindicare inque suam potestatem redigere poterit. In cujus rei fidem ipsi edicto manu subscripsit, et sigillum apponi jussit Cæsarea majestas. Datum in civitate Viennæ Austriæ, die vigesima prima mensis Februarii. Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo quinto: Subsig.

MAXIMILIANUS.

Ad mandatum sacræ
Cæs. M. proprium.

HALLER.

STOBÆUS, JOANNES. Eclogarum Libri duo, quorum prior Physicas, posterior Ethicas, complectitur, nunc primum Græcè editi; interprete GULIELMO CANTERO; accedunt GEORGHII GEMISTI, qui et PLETHO dicitur, de Rebus Peloponnesiacis Orationes duæ, eodem GULIELMO CANTERO interprete; et alter ejusdem PLETHONIS libellus Græcus de Virtutibus ex bibliothecâ C. V. I. SAMBUCL. Præmittuntur CHRISTOPHORI PLANTINI ad GUILIELMUM SIRLETUM Epistola, et GULIELMI CANTERI ad IGRAMUM DE ACHLEN Epistola. Antverpiæ, ex officinâ Christophori Plantini, Architypographi Regii, sexto Kalend. Junii, 1575. Folio.

Editio Princeps. Foll. 6. Pagg. 236, et 1 Fol. in fine. Char. Gr. et Rom.

Illustrissimo ac Reverendissimo Domino, D. GULIELMO SIRLETO, S. R. E.
Cardinali, Unico Musarum Patrocinio, CHRISTOPHORUS PLANTINUS, s. d.

QUÆSITUM est aliquando, Cardinalis amplissime, ab hominibus non paucis, plusne utilitatis et gloriæ reipublicæ litterariæ accessisset ex novis quotidie scripturientium libris, an ex eorum potius diligentia, qui magno sumptu ac studio veterum scriptorum monumenta perquirunt, eaque e situ et pulveribus eruta in pristinam, quoad possunt, integritatem ac nitorem restituant. Atque illam quidem sententiam avorum nostrorum memoria, qua humaniores litteræ renasci primum ac repubescere paullatim cœperunt, magno consensu et fervore plerique omnes etiam docti tuebantur, ac suo quisque exemplo comprobabant: itaque tum annis non multis accidisse vidimus, ut dum hac ratione commodissima suam omnes Spartam ornari posse existimant, tantum ubique librorum in omni artium et scientiarum genere editum sit, ut singulæ prope nundinæ singulis bibliothecis exstruendis sufficere judicarentur: plane ut, si et Musis ita visum fuisset, sua tandem mole immensa respublica litteraria sese ipsa oppressura, et in propriam ruinam præceps itura videretur. Verum eum hominum errorem usus rerum magister optimus aliquando tandem correxit, et saniore consilio redire posteros in viam coegit. Cum enim viderent illiusmodi scripta, fructuum præcocium instar, ætatem non ferre, fereque suis auctoribus præmori; nihilque in iis dictum esse quin idem verius, melius, et commodius dictum esset prius, damnato priorum exemplo, ad piæ Antiquitatis cultum se convertere, eamque venerabundi ut germanam parentem amplexari cœpere. Itaque ergo nostra hac ætate, qua studia liberalia jam adultiora maturuisse et ad viride ac vegetum quoddam senium vergere videntur, communi fere suffragio et exemplo id unum studio habent, ut Antiquitatis monumenta hactenus edita, ex ipsis Antiquitatis vestigiis, libris dico manuscriptis et veterum inter se scriptorum comparatione emendent, expoliant, et suis partibus ac numeris, quoad fieri potest, absolute auctoribus suis restituant: alii vero, qui ejusmodi auctorum quampluribus operibus magno cum dolore ac desiderio carere sese vident, titulosque tantum ac nomina librorum apud alios legunt, hoc plus agunt, ut pro membris laceris, quæ vulgo sanant, integra corpora reperiant, ac in vitam reducant; eoque longe solidiori beneficio totam posteri-

tatem sibi devinciant. Quo utroque in genere tu Cardinalis doctissime principem locum multo tempore obtines, cui secundum V. C. Sambucus jure sibi vindicare possit, cum non parvam in eo laudem consecutus esse videatur. Alia enim ut mittam quæ aut emendatius edenda, aut nunquam antehac in lucem prodita utriusque vestra humanitas atque industria nostræ officinæ suppeditavit; vel hic solus Stobæus locupletissimus testis multorum instar esse potest. Apparuit ille multis annis in oculis hominum, et partim ob rerum quas tractat varietatem atque usum, partim ob ipsam auctorum, unde sua excerpserit ac descripsit, auctoritatem, commendatissimus omnibus fuit, adeo ut et transferri in peregrinas linguas, et non semel evulgari dignus fuerit; sed lacer, et maxima sui parte mutilus, non aliter sane atque illi ipsi scriptores quorum fragmenta fortuito beneficio conservata ad nos transmisit. Totum igitur, atque multis partibus quam exstabat integriorem nactus aliquando est noster Sambucus; qui pro suo in litteras amore nihil non perlustrat, ac venatur, ut suæ deinde nos prædæ participes faciat. Veruntamen quia in eodem exemplari maculosa multa et locis quibusdam hiulca animadvertēbat, non prius destitit, quam illustrissimi Cardinalis Delfini benevolentia atque ope adjutus alterum a te longe emendatius apographum impetraret: ex quo suum deinde librum lacunis aliquot expletis integriorem, et maculis non paucis elutis nitidiorem nobis transmisit. Eo igitur accepto, ad immortale utriusque beneficium libuit pro meo more tertium adjicere; et posthabita omnium avidissima expectatione, a CL. V. Gulielmo Cantero, litteris promovendis nato, Latinam interpretationem exorare. Concessit vero in preces meas ille non gravatim: quid enim nobis ille negaret, qui seipsum, quantus est, studiis nunquam negat? Hæc, vir humanissime, tantæ moræ nostræ, vel potius, si ita mavis, cessationis, unica est caussa, operis inquam accuratio, et quanta maxima institui potuit, perfectio. Quo crimine si expectationem omnium, potissime vero tuam offendisse videamur; non diffido, quin sola causæ bonitate fretus, nullo etiam patrono veniam sim impetraturus; ejusque confidentiæ meæ ut non modo judicem, sed testem etiam et suffragatorem teipsum habeam, visum est, monente idem communi nostro amico Sambuco, hoc quaecunque studium et laborem nostrum tuo nomini inscribere; ut quo partim auspice Stobæus pridem ab interitu vindicatus est, ejusdem auspiciis, tot erudi-

torum hominum studio politior ad omnium utilitatem et fructum in immortalem lucem ac vitam reducatur: quod profecto nisi proprio ac singulari beneficio esses promeritus, vitæ sane tuæ innocentia, et illustris in summo dignitatis loco eruditio, vitæ lumen maxime conspicuum, humanitas denique tua in literatos omnes, etiam externos, prope singularis, vel nolentem me ad hoc officium non invitare nec movere, sed cogere ac impellere merito debuissent. Quibus nominibus animi nostri voluntatem ac studium aliis hominibus futurum gratissimum, tibi præcipue non ingratum fore speramus. Vale.

Clarissimo Viro D. IGRAMO AB ACHLEN, Senatus Regii per Frisiam Præsidi
Amplissimo, GULIELMUS CANTERUS, s. d.

TOTAM quidem Philosophiam, Vir clarissime, tanquam divinum donum, et in maximi beneficii loco nobis a Deo tributum, multi jampridem plurimis verbis collaudarunt; ejusque usum multiplicem, partes varias, effectus singulares aperte demonstrarunt. Nec id ii tantum fecisse comperiuntur, qui cum veræ Theologiæ fuerint ignari, recte a nobis profani censentur, sed hi quoque qui sacrarum literarum scientia magnopere commendantur, Philosophiam uno ore omnes in cælum laudibus tollunt. Quis enim ignorat, ut præcipuos horum commemorem, quid Clemens Alexandrinus passim in libris suis, quid post illum Gregorius Theologus, quid utroque prior Philo Judæus æque passim in Philosophiæ laudem scripserit. Videbant enim perspicue viri doctissimi pariter et sanctissimi cum reliquas scientias primarias, tum divinam non facile Philosophiæ adjumento, non magis quam dominam ancillæ, carere posse. Inter alios autem Philosophiæ tractandæ modos fere præstantissimus non injuria censetur is, quo J. Stobæus hic uti voluit, quoque et veterum de singulis quæstionibus sententiæ breviter referuntur, et de præstantiorum scriptis ad capita difficiliora comprehensiones aliquot studiose proferuntur. Id porro quanto judicio simul et labore ab ipso factum sit, malo equidem lectores ipsius lectione, quam nostra prædicatione cognoscere. Saltem hoc me fateri non pigebit, singulari quadam hujus enarrationis præstantia dumtaxat factum fuisse, nunquam ut nobis in opere satis alioqui longo tædium convertendi ullum obreperet. Nam quod in Stoicorum quibusdam decretis

interpretandis libro posteriore breviores alicubi fuimus, vel eo factum est, quod eadem bis terve eodem in tractatu tradita fuerunt, vel quod Græcarum quarundam vocum interpretationes nec Latine commode poterant exprimi, nec expressæ tamen nisi a Græce doctis intelligi. Jam qui tuam, Vir clarissime, prudentiam singularem, eruditionem non mediocrem, humanitatem permagnam, Philosophiæ studium vehemens cognoverit, ut sane permulti cognoscunt, nec patronum huic libro commodiorem, nec tibi clientem aptiorem potuisse deligi, audacter censebunt. Quo si hoc accesserit, quod inter alios doctrinæ solidioris candidatos nostrum quoque negotium aliquo soles loco ducere, cum per se Stobæus tibi, tum a nobis maxime deberi videbitur. Quocirca nec moribus tuis alienum, nec Stobæo indignum feceris, si et libenter eum in clientelam tuam receperis, et receptum fortiter defenderis. Vale.

IN STOBÆUM Prolegomena.

CUM jam pridem J. Stobæi opus, veterum scriptorum gnomas continens, in lucem sit editum, non injuria quærent nonnulli, utrum hoc, quod nunc damus, ejusdem sit generis, an alterius. Ad id respondere breviter licebit, non ejusdem tantum esse generis, sed etiam idem. Quod enim unum volumen olim fuit, id hactenus divisum extitit, posteriore parte in lucem dudum data, priore nunc primum prodeunte. Nam cum de utraque Philosophiæ parte Stobæus volumen geminum confecerit, Physicas et Ethicas eclogas complectens, eorum posterioris partem posteriorem hactenus usurpavimus, prius et posterioris partem priorem desideravimus. Atque id ex ipsius Stobæi verbis est ostendere facillimum, quæ altero Ethicorum capite leguntur, cum Philonis divisionem scientiæ morum recitans, tres ejus partes facit, unam de adhortatione, alteram de bonis et malis, tertiam de fine, cum hac sane postrema conjungi ait tractatum de vita, qui præcepta contineat, ac de recto singulorum usu breves tradat regulas. Hanc igitur secutus divisionem Stobæus, primam quidem partem postremo hujus voluminis capite tractavit, sub titulo, de iis quæ sunt in nostra potestate, quandoquidem ad persuadendum non parum interest, potestatem alicui rei gerendæ adesse ostendere; secundam autem quarto capite; tertiam

vero tertio; quod denique cum tertia conjungi dixerat, id hactenus libro singulari fuit in manibus hominum versatum, quemadmodum id ipse separatim tractandum, quamvis in parte poneretur, quoniam latissime pateret, loco primum citato censuerat. Neque valde difficile est, qua de causa totum hoc opus olim divisum fuerit, conjicere. Etenim cum prior ejus pars physicos tractatus et ethicos non omnibus æque faciles intellectu futuros contineret, posterior autem gnomas poetarum et philosophorum vel a pueris intelligendas complecteretur; existimarunt librarii scribæ posteriorem partem facilius multo lectores atque emptores, quam priorem, reperturam, ideoque hac intacta, illam sibi describendam et evulgandam fere sumpserunt. Quocirca magna merito J. Sambuco, viro clarissimo, est habenda gratia, qui primus priore voluminis parte in lucem data, ut integrum posthac habere nos Stobæum gloriari possimus, effecit. Nonnihil tamen etiam nobis hac in parte deberi, ut interpretationem omittam, hinc dabitur colligere. Cum Græcus Sambuci codex mendosissime descriptus esset, nec interpunctis ullis notatus; nos et errata omnia leviora per contextum sustulimus, relictis tamen iis, quæ non uno modo corrigi poterant, et interpuncta suis locis apposuimus. Et quoniam Physicorum pars aliqua de Plutarchi libro *περὶ τῶν ἀρεσκόντων* a Stobæo fere ad verbum desumpta est, quæ ex ejus collatione potuerunt a nobis corrigi, Græco codici suis locis adjunximus; siquidem nostras de gravioribus vitiis opiniones in alium locum, ut dicemus, rejecimus. Quemadmodum porro verba Plutarchi ipsa Stobæus in suis retulit, sic etiam capitum titulos ab illo mutuatus cum esset, recte nos quæ in ipsius codice fuerant omissa, de illo transcripsimus. Atque hic labor noster tametsi multis haud valde gravis fuisse videbitur, multo tamen fuit eo gravior, quem in interpretatione posuimus, quippe quam horis aliquot supervacuis ac minus utilibus intra paucos menses confecerimus. Etenim cum in Christophori Plantini gratiam, viri de nobis optime meriti, potissimum hanc operam sumpserimus, non ultra cxxxvi. horas, si res ad calculum vocetur, in eam impensas affirmare ausim. Quod quamquam ita sit, nihilominus haud fortasse temere cum Cratino dixerimus, τοῖς δ' ἄλλοις ἐν ᾧ παντὶ βίῳ προτιθέναι, non quidem ποιηταῖς, ut ille, sed ἐρμηνευταῖς. Nam quod locorum haud leviter corruptorum ultra ccxxx. emendationes in margines retulimus, id a nobis magni non fit, quibus jampridem longæ lectionis usu quodam modo est

insitum vel prave scripta recte citra industriam legere, vel quæ aliis nonnunquam ad restituendum videntur difficillima, primo intuitu emendare. Quibus quidem locis aliqua deerant, vel hæc, quando sensum poteramus assequi, in Latinis expressimus, vel illa prorsus intacta, ne cæci cæcis videremur præire velle, omisimus. Quod etiam aliquot loca suis auctoribus, quos Græcus codex desiderabat, in iisdem marginibus reddiderimus, id vel memoriæ subsidio in extantibus, vel styli consideratione in aliis haud difficulter sumus consecuti. Neque vitio nobis dari debet, quod in iis fragmentis, quorum integri libri jampridem extant conversi, aliorum interpretationes nostræ volumus inserere, ut in Platonicis Mars ilii Ficini, in Epicteteis et Arrianicis Hieronimi Wolfii, in aliis aliorum in marginibus nominatorum; siquidem id Conradi Gesneri exemplo, qui posteriorem partem olim convertit, factum a nobis est, posteaquam illius factum a plerisque probari intelleximus. Quod si quis omnino negligentiam hac in re nostram volet incusare, vel eo sibi patiatur satisfieri, quod magnum versuum numerum, quem alius oratione soluta vertisset, totum nos carmine fortassis non inepto transtulimus. Si tamen verum est fatendum, non negabo me, si aliorum interpretationes illorum fragmentorum ante considerassem, quam meam abjecissem, propemodum consilium meum fuisse mutaturum. Denique si ne sic quidem severi quidam exactores sibi satisfieri patientur, saltem hoc illorum cupiditatem restringat, quod Philosophorum illustrium seriem a primis ducibus ad nostra usque tempora deductam ex Diogene Laërtio et aliis aliquot scriptoribus non levi studio in tabulam congesimus. Cum enim prior Stobæi liber variorum philosophorum dogmata sparsim in unum componeret, ad eorum sanum intellectum haud parum momenti eam tabulam, quæ singulorum philosophorum antiquitatem et sectas declararet, allaturum putavi. Quoniam denique quæ de ipso opere primum, deinde de nostra in Græcum codicem collata opera, tum de interpretatione nostra initio dicere statueram, satis hactenus explicata videntur, verbum non amplius addam, ut ait Poeta. Nam de usu libri totius, qui permagnus est, supervacuum puto sermonem fore.

Clarissimo viro J. SAMBUCO GULIELMUS CANTERUS, s. d.

SÆPENUMERO mecum dubitare sum coactus, vir clarissime, essemne consulto facturum, ut post tam doctos et eloquentes bibliothecæ tuæ locupletissimæ interpretes, ipse quoque in hanc palæstram non valde exercitatus miles prodirem. Cum enim Adr. Junii Laur. Sifani, J. Leuclavii, ut alios omittam, eruditionem et loquendi elegantiam considerabam, vix ego me cum illis paria sperabam, etiamsi summis anniterer viribus, posse facere. Etenim quæ sunt a nobis olim hujus generis quædam edita, tantum absunt a perfectione, vix ut mihi nunc aliquantum satisfaciant. Quapropter equidem certum silentii præmium incerto temeritatis eventui longe putassem præferendum, nisi alio me amicorum vocassent consilia, quibus ego nonnunquam de me plus, quam ipsi mihi, solitus sum credere. Itaque cum exhibitus mihi esset inter ceteros a te transmissos hic Gemisti Plethonis libellus, orationes ab eo duas de republica Peloponnesiaca constituenda non parvo artificio scriptas comprehendens; in eo visum est periculum facere, ab eoque vel, si res succedat, ad majora progredi, vel, si minus, quam citissime receptui canere. Ceterum hoc opusculum simulatque fui aggressus convertere, ipsi nonnulla, permagna mihi intervenit calamitas. Nam cum post crebram nivis pluviam cœli tepor exeunte jam hieme omnem rigorem resolveret, repente Dilus noster, velut alter Nilus, in tantam crevit altitudinem, ut perfractis et portis urbis et aggeribus, multisque passim pontibus, ædibus, parietibus prostratis, latissime sit per majorem Louanii partem vagatus; id quod ut sine magna mutorum clade fieri non potuit, ita nostræ quoque bibliothecæ, quoniam inferiorem domus partem occupabat, detrimentum permagnum attulit. Etenim de copiosa supellectile libraria, quam nos per multis annis magno studio de plurimis Europæ typographeis in unum coegimus, vix unus et alter libellus, quem hæc unda non penitus tinxerit, remansit. In eo porro numero libellus quoque iste tuus cum esset, et is in chartis aliquot dissolutis, ut meminisse potes, descriptus haberetur; illæ cum per aquam turbidissimam huc illuc volutarentur, de una forte versus aliquot, qui in postrema posterioris orationis parte desiderantur, nobis perierunt, quæ jactura vix ut reparari potest, ita multo fuit ea, quæ videbatur imminere, tolerabilior. Nisi enim præstantissimi adolescentes duo Frisii,

Haio Dominicus, et Andreas Albada, ambo contubernales mei, et optimarum artium studiosissimi in tanto naufragio tanquam Dioscuri duo mihi affulsissent, de libris meis omnibus atque studiis actum prorsus fuisset. Hi vero cum et bibliothecæ nostræ præstantiam cognoscerent, et studiorum nostrorum fructum in posterum non exiguum sperarent, nec laborem ullum suscipere, nec tædium ferre recusarunt, quo thesaurum nobis hunc si non plane in integrum, quod omnino fieri haud poterat, saltem ex parte aliqua restituerent. Quocirca si quis posthac ex laboribus nostris ad studiosos fructus perveniet, eum illi non tam nobis, quam duobus istis Musarum nostrarum patronis deberi cognoscant. Ac nunc quidem hunc, ut dixi, libellum tanquam præ manibus damus; paulo post, si Deus volet, majores alios et potiores subjungemus. Tibi vero, vir clarissime, laboris hujus primi patrociniū denuntiāre visum est; idque ut benigne suscipias, etiam te atque etiam rogatum volo. Vale. Louanii.

Joannis Stobæi Eclogas, et Georgii Gemisti duas, de rebus Peloponnesiacis orationes, et ejusdem libellum, de Virtutibus, approbo, ut Græce et Latine edantur. Kalend. Febr. An. LXXIII.

J. MOLANUS, Pontificius et Regius censor.

Excudebat Antverpiæ Christophorus Plantinus, Architypographus regius, sexto kalendas Junii, Anno MDLXXV.

PRIVILEG. CÆSAREÆ MAJESTATIS.

Maximilianus II. divina favente clementia electus Romanorum imperator semper Augustus, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatia, et Sclavoniæ, &c. Rex et Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ et Wirtembergæ, Comes Tyrolis, &c. Recognoscimus et notum facimus tenore præsentium universis. Inter alia majorum nostrorum consilia illud haud postremum fuisse comperimus, ut ad imperii Romani decus et dignitatem plurimum facere arbitrarentur, non minus rem literariam, quam militarem disciplinam propagare: quod litterarum monumentis, quidquid fortiter et præclare gestum esset, illustrari cognoscerent, et æternæ memoriæ consecratum ad posteros ita transmitti, ut tam exteris quam domesticis populis exemplo ad virtutem esse posset: quodque optimarum artium studia, et quidquid ad humanæ vitæ

cultum atque utilitatem in quaque arte fuisset excogitatum, literis et contineri et conservari optime didicissent. Illorum nos laudatis vestigiis insistere summo studio cupientes, dignum imprimis duximus, prudenter et accurate cavere, ut si quis ad eam rem quidquam vel industria vel laboribus et impensis suis contulerit, ne huic fraudi beneficium publicum sit.

Cum itaque sincere nobis dilectus Christophorus Plantinus, civis et typographus Antverpiensis, nobis humiliter exponi curarit, se veteres nonnullos auctores, vel nunquam antea visos et raros, vel emendatiores, aliaque opera magni momenti, imprimis vero Biblia Hebraica, Novum Testamentum, Eunapium De vitis Philosophorum illustrium et De Poetis, Nonium Marcellum, Petronium Arbitrum, omnes veteres poetas correctos vel commentariis illustratos, Emblemata Sambuci, Dictionarium Hebraicum, Dictionarium Græcum, et si quæ hujus generis alia vel antea non edita vel emendatiora, locupletiora, auctiora, et illustriora facta sunt, quacunque in lingua imprimere constituisse; vereri autem, ne, quod sæpenumero usu venire consueverit, alii nonnulli, qui alieno labore et industria partis, fucorum more inhiare, et frui soleant, ea quæ ille magnis sumptibus et impensis collegerit, et typis procuderit, mox ad suum compendium, minore sumptu et labore imitentur, atque effingant, illique labor omnis, sumptus, et impensæ, omne quoque lucrum et laboris præmium, atque adeo (quod dici solet) oleum et opera pereat; ideoque suppliciter a nobis petierit, ut contra hujusmodi improbos quorundam lucri cupidorum conatus, fraudem et injurias, Privilegii nostri prærogativa munire illum dignaremur;

Nos hujusmodi illius precibus æquis et justis benigne annuentes, et prædicti Christophori Plantini honestos conatus promovere, atque indemnitati illius quam maxime consultum cupientes, hoc publico edicto cautum volumus, et sancimus, ne quis, cujuscunque status, gradus, ordinis, aut conditionis fuerit, quacunque sacri Romani imperii et ditionis nostræ fines patent, deinceps prædicta, aut alia quaecunque probatorum auctorum opera, quotquot vel hactenus nondum impressa, vel ab aliis quidem impressa, novis autem deinceps scholiis, annotationibus, aut commentariis aucta et illustrata præfatus Plantinus primus typis procuderit, intra proximum sexennium a prima cujusque operis aut voluminis editione, ullo pacto ejusdem vel diversi characteris forma excudat, aut excusa ab aliis intra

nostros et Imperii fines vendenda importet, seu quovis modo distrahat, manifeste vel occulte, sub pœna decem marcharum auri puri, quarum dimidia fisco nostro imperiali, fraudis vindici, residua vero pars prænominato Plantino cedat, præter librorum, sicut præmittitur, ad imitationem impressorum, amissionem, quos idem Plantinus ubicumque locorum nactus fuerit, per se vel suos, adjumento magistratus loci, vel citra, propria auctoritate sibi vindicare, inque suam potestatem redigere potest. In cujus rei fidem præsentī edicto manu nostra subscripsimus, et sigillum nostrum apponi jussimus. Datum in civitate nostra Vienna Austriæ, die vigesima prima mensis Februarii, Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo quinto: Regnorum nostrorum, Romani; tertio: Hungarici, secundo: Bohemici vero decimo septimo.

MAXIMILIANUS.

Ad mandatum sacræ Cæs. M.^æ proprium,

HALLER.

PLOTINUS, Lycopopolitanus, Philosophus Platonius. Operum Philosophicorum omnium Libri LIV. in sex Enneades distributi; ex antiquissimis Codicibus nunc primum Græcè editi, cum Latinâ MARSILII FICINI interpretatione et commentatione, et indice rerum et verborum. Basileæ, ex officinâ Petri Pernæ, ad Perneam Lecythum, Kalend. Junii, 1580. Folio. Editio Princeps. Char. Gr. et Rom. Foll. 17. Pagg. 771. Foll. 20.

Amplissimis Viris Consulibus et Senatoribus Illustrissimis Reipublicæ Norimbergensis S.

PERVULGATUM est Platonis illud, Patres amplissimi, tum demum beatas fore Respublicas si vel philosophi regnent, vel reges philosophentur. Nam cum recta Politicæ administratio a perfecto rationis usu tota pendeat, et juxta Aristotelis sententiam virtute et sapientia excellentissimus tacito totius naturæ consensu imperio universi sit dignissimus; ut soli Deo hominique Christo optimo maximo hocce decus per se convenit, ita participatione quadam iis, quos ille suos in terra vicarios esse voluit, eosdemque Deorum nomine cohonestavit. Hos ipsos autem cum peculiari quadam sorte ad recte imperandam excitare, vocare et erudire consueverit, id quod Mosis, Josuei, Gedeonis, Jephthæ, Samsonis,

Machabæi, et similium exempla docent: tum vero populari ratione bonus ille bonæ naturæ Auctor mentibus omnium hominum recte vivendi inscriptas regulas spiritus sui efficacia in quibusdam ad imperandum natis, et aureas proinde animas ex Platonis opinione habentibus, explicare et illustrare solet; ut quemadmodum essentiæ suæ, ita veritatis quoque et virtutis, quantum ejus fas est, participes faciat. Duæ profecto virtutis atque veritatis sunt normæ, Auctoritas sacra, ratione æterna constans, et ratio profana, auctoritate mortali nitens. Quarum illa Theologiæ non fucato nomine gaudens, solis splendidissimi instar humanæ mentis tenebras omnes vel sola depellere et illustrare potest: sed iis solis conceditur, qui singulari Numinis benignitate divinorum oraculorum revelationem lege Mosaica delineatam primum, lege deinceps Evangelica explicatam obtinuerunt. Hæc vero, quam a Sapientis Dei imitatione philosophiam dixere, reliquias humani naufragii colligens, naturæ incorruptæ legem indagatur, dumque turpitudinem hominis adventitiam intelligit et deplorat, ad pulcritudinis nativæ ideam, si non agendo, saltem contemplando evadere nititur; sed conatu etiam isto frustrata, dum quid sibi desit agnoscit, causam interim morbi ignorat, neque illius depellendi rationem ullam videt, ad auctorem naturæ bonum, suamque bonitatem nemini invidentem tota convertitur, ut cui ortus sui principia debet, ab eo quoque restitutionis et conservationis suæ adjumenta suppliciter devoteque petat. Hunc philosophiæ suæ finem Socrates, Apollinis oraculo sapientissimus omnium mortalium judicatus, constituit, quando ad summum illud bonum atque pulcrum omnia referre docuit, et philosophiam mortis commentationem esse definivit; sed et philosophiam, inter omnia ea quæ a Diis accepimus, principatum obtinere, asserere non dubitavit: hoc uno deceptus, quod Auctoritatis divinæ ignorantia (etsi hanc ipsam fortassis extra humanorum donorum censum positam esse tacite insinuavit) rationi, quæ tamen in secundis tantum connumerari debet, primas assignavit. Jam vero cum ratio ipsa humana (nam divina, quæ oculos hominum veluti noctuarum splendore suo hebetat penitus, et offuscat) ex singularium historia et observatione universalem theoriam et contemplationem deducat: observatio rursus nec brevi tempore nec ab uno aliquo fieri queat: ni supellectile profecto rationis, ut ita loquar, comparanda experientiam famulari et obstetricari, adeoque Auctoritatem eorum, qui cum ratione

observata invenerunt, inventa constituerunt, constituta docuerunt, maximi faciendam esse, constans naturæ ordo persuadet. Quocirca admirabilis ille naturæ mystes et interpret Aristoteles, qui nihil in intellectu esse asserit, quod non prius in sensu fuerit, τὸν μαθάνοντα πιστεύειν oportere pronunciavit. Etsi enim hominem philosophum rationis et orationis libertas, nulli auctoritati dedita, soli veritati addicta, deceat; eadem tamen ipsa paucos tantum, quos æquus amavit Jupiter, quique auctoritatem omnem divinæ mentis perspicacia superaverint, cadere potest; mediocribus interim, quorum est pars maxima, opinionibus antecessorum suorum servire multo consultius fuerit, quam inconsiderato libertatis studio, repudiata majorum auctoritate, καινοδοξίας tyrannidem invadere. Atque ut Indorum Germanas atque Brachmanas, Ægyptiorum sacerdotes, Chaldæos Babyloniorum, Scytharum Tarabostescos, Germanorum atque Gallorum Druidas omittamus: veterum certe Græciæ philosophorum scholas duas celeberrimas, Ionicam jam inde a Thalete ad Epicurum, Italicam a Pythagora ad Socratem usque deductas, auctoritati plurimum tribuisse, et dum rationis vestigia sectantur, subinde in auctoritatis pomœria deflexisse, vel Pythagoreum illud, αὐτὸς ἔφα, satis superque convincit. Socrates quidem, cum philosophiam mutilatam in integrum restituere, nec naturæ tantum obscuritatem, sed et morum improbitatem indagare, ejusdemque reparandæ modum quærere institisset, propter philosophandi elegantiam et vitæ sanctimoniam ex se posteriorum philosophorum colonias varias propagavit: dum quæ ab illo virtutis et veritatis naturalia semina hauserant, vel rectius intelligere, vel diligentius excolere, solertes discipuli studuere. Hinc adeo Academicorum philosophorum secta a Platone, Cynicorum ab Antisthene, quæ mox Stoicam quoque ex se produxit, constitutæ fuerunt. Platonis discipulus Aristoteles, Peripateticam coloniam metropoli sua ob ordinis methodique lucem tot jam seculorum perpetua successione neutiquam inferiorem in Lyceum deduxit. Academiæ interim veteris nomen et dignitatem Speusippus cum successoribus conservavit, Arcesilaus mediam, Lacydes novam invexit. Turbata postmodum una cum imperio Atheniensis scholæ constitutione; suis excita natalibus per totam primo Græciam, deinde etiam per Italiam ramos suos Academia præ cæteris sectis spargere cœpit, tanta cœli solique benignitate, ut vivi radices istæ in latissimas sylvas excreverint, et posteaquam Græcia

capta, ferum victorem cepit, ut ille ait, Platonicae philosophiae seges Romae imprimis fuerit amplissima: non viva tantum traditione, sed et scriptis doctissimorum hominum mirifice contestata et celebrata. Id quod unus Plotinus Lycopolita, quem hic in scenam literariam cultiorem, elegantioreque producimus, Ammonii Alexandrini summi philosophi ab anno ætatis xxix, quo primum ad philosophiam accessit, per annos undecim diligens auditor, Origenis et Erennii condiscipulus, docere potest. Convenerat inter eos jam olim, ne acroamatica præceptoris dogmata ederent, sed ore tantum legitimis auditoribus ea communicando, auctoritatem scholæ tuerentur. At postquam prior Erennius, deinde Origenes fidem fefellit, sed et quia auditores Plotini, quorum per annos 26 Romae et multos et eruditos habuit, sine dogmatum anagnosi solam acroatin tumultuariam sequebantur: vix tandem Plotinus quadragenario major ad LXVI. ætatis annum, qui secundus fuit Claudii II. Imp. utrique certe fatalis, ad scribendum animum appulit. Cujus vitam cum Porphyrius diligenter et copiose sit persecutus, non est cur nos actum agamus, sed illud unum animadvertamus, Plotinum in ea tempora incidisse, quibus Philosophia profana Christianæ religionis tunc longe lateque emergentis æmulatione excita, veritate insuper dogmatum coacta, facillime Christi jugum subire potuisset, nisi ambitio et improbitas eorum, qui barba pallioque tenus philosophabantur, sapientiæque opinione turgidi, imperitis et idiotis parere turpissimum esse ducebant, obstitisset. Illi enim cum auctoritatem sapientiæ profanæ tueri studerent, observarent interim non tam rationum subtilitate, quam morum sanctitate, et miraculorum frequentia pietatem Christianam niti, ipsum Acheronta movere non dubitarunt, hoc est sub prætextu philosophiæ humanæ Magiam in subsidium advocare. Itaque post Apollonium Tyanæum (cujus admirandis præstigiis astutissimus cacodæmon Christi Optimi Maximi miraculorum auctoritatem labefactare, eidemque hunc velut antagonistam opponere conatus est) Julianus Chaldæus, Thaumaturgus dictus, Iamblichus Chalcidensis, Maximus Ephesius, Libanius sophista, Amelius et Sopater Apamenses, Ædesius Cappadox, Chrysanthius Lydius, et impius ille Porphyrius e Tyro, cum blasphemo Proclo Lycio, philosophicam larvam impiæ magiæ induxere. Quæ sane res fecit, ut cum D. Paulus ab inani philosophia pios abstinere serio præcipiat, Christianæ religionis sectatores eo

seculo non modo philosophos, et merito quidem, sed et philosophiam ipsam licet immerentem, impietatis damnarent: eoque res rediit, ut Magiæ odio Theologia divina Philosophiæ sinceræ famulatu atque ministerio tam honorario quam necessario penitus exueretur. Sed cum quo res quæque præstantior est, eo abusus ejus deterior esse soleat; diligenter hæc a se invicem destinguenda fuerant, ne quod moribus hominum debebatur, ipsi arti imputaretur. Rectius ii, (inter quos Melito Sardensis episcopus, Frontonis philosophi discipulus, Pantenus item Alexandrinus Stoicus, cum Clemente Alexandrino, et Alexandro Hierosolymitanorum episcopo, discipulis, Quadratus pariter, et Aristides Atheniensis, Justinus martyr, Cyprianus Carthaginensis, magus prius quam episcopus, Origenes insuper Ægyptius, cum multis aliis,) qui vanitate philosophica rejecta, veritatem philosophicam, revelatæ veritati subancillari coegere, adeoque auri Ægyptii vetitum alioqui usum ad veri Dei cultum traduxere, tanto successu, ut Julianus Apostata hanc unam extirpandi Christianismi rationem esse putarit, si ab ethnicorum literis arcerentur pii, quia hisce instructi, multo probabilius et efficacius veritatem ipsam tuerentur, suismetque armis impios conficerent. Etsi vero absurdum videtur, homines a Deo aversos, veræque pietatis ex professio hostes, ad ullam sinceræ veritatis licet profanæ cognitionem pervenire potuisse: at magna est æterni illius bonorum datoris indulgentia, qui ut sole suo impios, æque ac pios illustrat, ita vatribus ethnicorum, admirando consilio, multo clariores de Messia revelationes dedit (sicut ex Sibyllinis constare potest) quam ipsismet Judæorum prophetis. Ergo ut impie de religione nostra revelata Plotinus senserit, fortassis quoque eandem magico conatu oppugnarit (etsi in duce illius eliciendo, non dæmonem, sed Deum Ægyptio sacerdote apparuisse, Porphyrius nugetur), at in eo philosophiæ genere, quod rationi humanæ consentaneum, et naturæ, hoc est Dei operum, in quovis entium genere cognoscendæ exprimendæque æmulum existit, post Platonem eximius fuit; adeoque si, quod quidam inquit, Platonici paucis immutatis Christiani fieri possunt; Plotinus certe, qui multo accuratius et diligentius dogmata Platonica et scrutatus est, et interpretatus, primum inter hosce meruerit, cum si cum reliquis ejusdem professionis comparetur, non minus *θεῖον* appellatione dignus videatur, quam Plato olim, cum Aristotele *δαιμόνιον* collatus. Quod si vero vel quia noluit, vel quia

numinis benignitate destitutus ad æternæ pietatis cognitionem pervenire non potuit: at nos, quibus liberalior divini spiritus gratia affulsit, philosophiam ejus naturæ rectæ consentaneam, et eatenus a divina Auctoritate non alienam, Theologiæ subancillari cogamus: ipsosque naturæ thesauros in contemplando simul et agendo ex penetrabilibus hisce erutos, ad Dei unius gloriam, referre, et in luce illius, qui omnem hominem sed dispare modo illuminat, acquiescere discamus. Hoc sane consilio, viri clarissimi, Plotinum, qui ante aliquot annos ex officina nostra, Marsilio Ficino interpretante prodierat, quatuor Græcorum exemplarium manuscriptorum, trium quidem Italicorum, quarti vero Johannis Sambuci Tirnaviensis, Cæsaris Historici, liberalitate literaria privatis omnibus præferendi, principibus etiam plerisque conferendi, fide ac subsidio, sua nunc lingua loquentem et auctiorem et emendatiorem dare volumus; ut philosophiæ Platoniciæ, hoc est, quæ Christianæ religioni maxime affinis est, et cognoscendæ, et judicandæ, et ad usum veræ pietatis traducendæ, utriusque linguæ studiosis potestatem faceremus; cum ea sententiarum ubertate et verborum brevitate scateat, ut interdum ex Græcis rectius quam ex Latinis intelligi queat, nullo quidem interpretis vitio, sed ob rei ipsius obscuritatem, et linguæ proprietatem. Hunc eundem vero auctorem vestræ potissimum Reipublicæ Patres amplissimi, offerre volui, ut quando similitudo parit amicitias, princeps philosophus, idemque veritatis et virtutis in suo genere doctor eximius, sub illius Reipublicæ titulo ac patrocinio prodiret, quæ

Inter Teutoniæ tantum caput extulit urbes,
Quantum lenta solent inter viburna cupressi;

quæque multorum jam annorum constante successione, et Corinthiam opulentiam, et optimam disciplinam, Spartana multo sanctiorem, in media Germania expressit, diuturnaue benignitate inter tot libertatis insidiatores fortiter conservavit. Sed ut hæc avita sunt civitatis vestræ encomia, ita quod nunc dicendum venit, vobis, bonorum parentum generosæ posteritati, proprium: quod non minus regio, quam philosophico animo, hoc tempore, quo plerosque vel turpi vel inani otio, ne quid gravius dicam, politiis incubare videmus, Academiam Altorfensem institueritis, ei doctissimorum virorum amplissimis stipendiis evocatorum, eruditione ac virtute ita con-

servandam curaveritis, ut in posterum inclytam Germaniæ Norimbergam, non modo probatissimarum pretiosissimarumque mercium, sed et optimarum laudatissimarumque artium emporium, Christianus orbis et admiraturus sit, et celebraturus. More veteris militiæ Romanæ boni nominis ominisque miles primus legi, et Castrensi catalogo inseri consueverat. Vos itidem, Viri omnium ordinum clarissimi, Academicorum principem Plotinum, meæ erga Rempubli-
cam vestram veteris observantiæ, erga Academiam novæ benevolentiae testem atque vadem, qua soletis, humanitate, excipite, et me Academicorum omnium communem obstetricatorem in vestram deinceps clientelam suscipite. Valete Germaniæ lumina atque columnina. Basileæ A.D. VI. KL. Sept. anno Christiano M.DXXC.

V. A. addictissimus Petrus Perna, Typographus, Basiliensis.

MARSILII FICINI, Florentini, in Plotinum ad magnanimum LAURENTIUM
MEDICEM Patriæ Servatorem, Proœmium.

MAGNUS COSMUS, Senatus consulto patriæ pater, quo tempore Concilium inter Græcos atque Latinos sub Eugenio pontifice Florentiæ tractabatur, philosophum Græcum nomine Gemistum, cognomine Plethonem, quasi Platonem alterum, de mysteriis Platoniciis disputantem frequenter audivit. E cujus ore ferventi sic afflatus est protinus, sic animatus, ut inde Academiam quandam alta mente conceperit, hanc opportuno primum tempore pariturus. Deinde dum conceptum tantum magnus ille Medices quodammodo parturiret, me electissimi medici sui Ficini filium, adhuc puerum, tanto operi destinavit, ad hoc ipsum educavit indies: operam præterea dedit, ut omnes non solum Platonis, sed etiam Plotini libros Græcos haberem. Post hæc autem anno millesimo quadringentesimo sexagesimo tertio, quo ego trigesimum agebam ætatis annum, mihi Mercurium primo Termaximum, mox Platonem mandavit interpretandum. Mercurium paucis mensibus eo vivente peregi: Platonem tunc etiam sum aggressus. Etsi Plotinum quoque desiderabat, nullum tamen de hoc interpretando fecit verbum, ne graviore me pondere semel premere videretur. Tanta erat viri tanti erga suos clementia, in omnes tanta modestia. Itaque nec ego quidem quasi nec vates aggredi Plotinum aliquando cogitavi. Verum interea

Cosmus, quod vivens olim in terra reticuit, tandem expressit, vel potius impressit ex alto. Quo enim tempore Platonem Latinis dedi legendum, heroicus ille Cosmi animus heroicam Johannis Pici Mirandulæ mentem nescio quomodo instigavit, ut Florentiam, et ipse quasi nesciens quomodo, perveniret. Hic sane quo anno Platonem aggressus fueram natus, deinde quo die, et ferme qua hora Platonem edidi, Florentiam veniens, me statim post primam salutationem de Platone rogat: huic, Equidem Plato noster, inquam, hodie liminibus nostris est egressus. Tunc ille, et hoc ipso vehementer congratulatus est, et mox nescio quibus verbis, ac ille nescit quibus, ad Plotinum interpretandum me non adduxit quidem, sed potius concitavit. Divinitus profecto videtur effectum, ut dum Plato quasi renasceret, natus Picus heros sub Saturno suo Aquarium possidente, sub quo et ego similiter anno prius trigesimo natus fueram: ac perveniens Florentiam, quo die Plato noster est editus, antiquum illud de Plotino herois Cosmi votum mihi prorsus occultum, sed sibi cœlitus inspiratum, idem et mihi mirabiliter inspiraverit. Quoniam vero nunc circa philosophandi officium divinam attingimus providentiam, operæ pretium fore videtur, ut eam paulo latius prosequamur. Non est profecto putandum, acuta, et quodammodo philosophica hominum ingenia, unquam alia, quadam esca, præterquam philosophica ad perfectam religionem, allici posse paulatim, atque perducī. Acuta enim ingenia plerunque solæ se rationi committunt, cumque a religioso quodam philosopho hanc accipiunt, religionem subito communem libenter admittunt: qua quidem imbuti, ad meliorem religionis speciem sub genere comprehensam facilius traducuntur. Itaque non absque divina providentia, volente videlicet omnes pro singulorum ingenio ad se mirabiliter revocare, factum est, ut pia quædam philosophia quondam et apud Persas sub Zoroastre, et apud Ægyptios sub Mercurio nasceretur, utrobique sibimet, consona: nutriretur deinde apud Thraces sub Orpheo atque Aglaophemo: adolesceret quoque mox sub Pythagora apud Græcos et Italos, tandem vero a divo Platone consummaretur Athenis. Vetus autem Theologorum mos erat, divina mysteria cum mathematicis numeris et figuris, tum poeticis figmentis obtegere, ne temere cuilibet communia forent. Plotinus tandem his Theologiam velaminibus enudavit, primusque et solus ut Porphyrius Proclusque testantur, arcana veterum divinitus penetravit: sed ob incredibilem

cum verborum breviter, tum sententiarum copiam, sensusque profunditatem, non translatione tantum linguæ, sed commentariis indiget. Nos ergo in Theologis superioribus apud Platonem atque Plotinum traducendis et explanandis elaboravimus, ut hac Theologia in lucem prodeunte, et poetæ desinant gesta mysteriaque pietatis impie fabulis suis annumerare, et Peripatetici quamplurimi, id est Philosophi pene omnes admoneantur, non esse de religione saltem communi, tanquam de anilibus fabulis sentiendum. Totus enim ferme terrarum orbis a Peripateticis occupatus in duas plurimum sectas divisus est, Alexandrinam et Averroicam. Illi quidem intellectum nostrum esse mortalem existimant, hi vero unicum esse contendunt: utrique religionem omnem funditus æque tollunt, præsertim quia divinam circa homines providentiam negare videntur, et utrobique a suo etiam Aristotele defecisse. Cujus mentem hodie pauci præter sublimem Picum Complutonicum nostrum ea pietate, qua Theophrastus olim et Themistius, Porphyrius, Simplicius, Avicenna, et nuper Plethon interpretantur. Si quis autem putet tam divulgatam impietatem tamque acerbis munitam ingeniis sola quadam simplici prædicatione fidei apud homines posse deleri, is a vero longius aberrare, palam re ipsa proculdubio convincetur: majore hic admodum opus est potestate: id autem est vel divinis miraculis ubique patentibus, vel saltem philosophica quadam religione philosophis eam libentius audituris, quandoque persuasura. Placet autem divinæ providentiæ his seculis ipsum religionis suæ genus auctoritate rationeque philosophica confirmare, quoad statuto quodam tempore verissimam religionis speciem, ut olim quandoque fecit, manifestis per omnes gentes confirmet miraculis. Divina igitur providentia ducti divinum Platonem et magnum Plotinum interpretati sumus. Platonem quidem ipsum misimus ad te jamdiu, ut apud eum aliquando revivisceret, in quo revixit Cosmos, atque renatus adolevit ad votum et feliciter floret adultus. Plotinum vero nunc et si jure missuri sumus, non tam mittimus quidem quam spectamus ad tuas ædes ultro et alacriter properantem, tanquam ab ipso Platone, velut ferrum a lapide quodam Herculeo raptum; ut penes te, Magnanime Laurenti, unice litteratorum patrone, una cum Platone suo felicissime vivat. Audi ergo feliciter Plotinum de omnibus philosophiæ mysteriis apud te cum Platone loquentem: sed antequam hunc auscultes, Porphyrius pius ejus discipulus tibi

auscultandus erit, vitam, mores, gesta magistri, et brevissime simul et verissime narrans. Cujus historiam Angelus Politianus noster, alumnus tuus, acerrimo vir judicio, tam oratoriam quam philosophicam esse censet: propterea tibi admodum placituram. Denique non solum audi feliciter, sed etiam felicissime vive. Et quantum nos amas dilectissime Laurenti, tantum precor nostrum ama Valorem, Philippum inquam egregium virum, et Platonicae sapientiae studiosum, et te ardentem amantem.

Exhortatio MARSILII FICINI, Florentini, ad auditores, et legentes PLOTINUM.

PRINCIPIO vos omnes admoneo, qui divinum audituri Plotinum huc acceditis, ut Platonem ipsum sub Plotini persona loquentem vos audituros existimetis. Sive enim Plato quondam in Plotino revixit (quod facile nobis Pythagorici dabunt) sive Dæmon idem Platonem quidem prius afflavit, deinde vero Plotinum, quod Platonici nulli negabunt, omnino aspirator idem os Platonicum afflat, atque Plotinicum. Sed in Platone quidem afflando spiritum effundit uberiolem, in Plotino autem flatum angustiolem, ac ne angustiolem dixerim, saltem non minus angustum, nonnunquam ferme profundiolem. Idem itaque numen per os utrumque humano generi divina fundit oracula, utrobique sagacissimo quodam interprete digna; qui ibi quidem in evolvendis figmentorum incumbat involucris: hic vero tum in exprimendis secretissimis ubique sensibus, tum in explanandis verbis quam brevissimis diligentius elaboraret. Mementote præterea, vos haudquaquam vel sensu comite, vel humana ratione duce, sed mente quadam sublimiore excelsam Plotini mentem penetraturos. Profecto (ut Platonice loquar) cæteros homines rationales animos appellamus: Plotinum vero non animum, sed intellectum. Sic omnes eum philosophi, suo seculo, præsertim Platonici, nominabant. Atque utinam in mysteriis hujus interpretandis, adminiculum Porphyrii, aut Eustochii, aut Proculi, qui Plotini libros disposuerunt, atque exposuerunt, nobis adesset. Spero tamen id, quod admodum felicius est, divinum auxilium in traducendis explicandisque divinis Plotini libris Marsilio Ficino non defuturum. Sed jam cœlestibus hinc auspiciis et nos ad trans-

ferendum primum Plotini librum, et argumento breviter exponendum, reliquosque deinceps, feliciter accedamus. Et vos Platonem ipsum exclamare sic erga Plotinum existimetis:

Ὁλος πέπνυται, τοὶ δ' ὥς σκιαί αἰσσοῦσι.
Iste sapit solus, volitant reliqui sicut umbræ¹.

MARSILIUS FICINUS, Magnanimo PETRO MEDICI, s.

CUM Idibus Novembribus in agro Caregio una cum Magno Laurentio Medice deambularem, multaque Platonis mysteria ultro citroque interpretaremur, decidi forte inter loquendum e sapientia in fortunam, cœpique hanc acrius incusare, quod Platoni lucem affectanti, seculis jam multis obstiterit. Tum ille, Noli, inquit, Marsili Platonem nostrum infortunatum dicere, nisi forsan me fore putes infortunatum. Sermonem quidem tunc nostrum his dictis absolvimus. Sed nunquid mortis causa deinde secutæ Laurentium liceat infortunatum existimare? simulque Platonis fortunam funditus corruisse? Absit, ut animum illum minus felicem putem, quem e corporis compedibus evolantem novo quodam applausu lætus æther exceperit, grandiore stella in Laurentiana tecta cadente, mirisque flammis ex alto per Careginos agros triduo coruscantibus. Sed biduo ante obitum Jupiter rubente Dextera sacras jaculatus arces, Terruit urbem, mox orbam tanto patre futuram: Terruit hostes, grave ne quid forsitan adversus invictam domum Mediceam molirentur. Itaque nec Laurentius heros, nec heroicus Petrus Laurentii filius, ob ea, quæ nuper contigerunt, minus posthac felix est judicandus, nec propterea Plato noster infortunatus. Cujus caput hactenus salutari prorsus umbra lauri fovebatur, nunc pedes jam firmissima petra nituntur. Plotinus denique manibus nunc tuis apprehensus, seniore interea Platonem piis humeris sustinebit, teque duce producet in lucem.

---

¹ Instead of this passage the edition of 1492 reads, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi undique placeo; ipsum audite.

HIEROCLES, Alexandrinus, Philosophus. Commentarius in aurea Pythagoreorum carmina, Græcè et Latinè, JOANNE CURTERIO interprete, ex bibliothecâ D. FRANCISCI RUPIFUCALDII, Randani, Trenorchii Abbatis, cum editoris ad eundem Epistolâ. Parisiis, apud Nicolaum Nivellium, 1583. Cui Theodori Marcilii Commentarius subjicitur, 1585. Duodecimo. Editio Princeps. Char. Gr. et Rom. Foll. 24. Pagg. 347, et Comment. Foll. 11. Pagg. 93.

PRÆFATIO ad Nobilissimum virum D. FRANCISCUM RUPIFUCALDIUM, Randanum, Trenorchii abbatem.

MEMINISTI, arbitror, FRANCISCE Nobilissime, quo tempore tu, fratresque tui in scholis versaremini, egoque studiis vestris præessem, monuisse me sæpissime, poetas scriptorum genus esse non solum antiquissimum, sed præstantissimum etiam atque suavisimum. Quorum quidem alterum ita omnibus notum est, ut nihil quicquam habeat dubitationis. De altero vero etsi controversia remansit aliqua; non dubito tamen, propter ingenii, judiciiue tui magnitudinem, quin idem mecum per te, ex Græca præsertim lectione, qua maxime delectaris, postea deprehenderis. Quem enim non in eam sententiam pertrahat divini Platonis autoritas, ubi *παλαιὸς κρείττονας ἄμα, καὶ ἐγγυτέρω θεῶν γεγονέναι* asserit? At istud etiam vel natura duce tantum, nemini dubium esse queat; nisi qui depravato gustu, rivis potius quam longissime a suo capite distantibus, quam fonte ipso delectetur. Eo præterea in poetas, præsertim veteres, animo semper fui, ut *ἄμουσόν τε, καὶ ἄχαριν* existere eum mihi facile persuaderem, qui ab illis abhorreret; in quibus solis, sive res sive verba consideres, literarum delitias, et quasi condimentum haberi, quoties mihi de illis vobiscum sermo incidisset, affirmare non dubitarem. Quod si cuiquam jam videatur a ratione alienum, advertat, quæso, Musas ipsas, earumque parentem Apollinem, poetarum tantum suscepisse patrocinium: sive quia primi eas coluissent; sive etiam, quia scribendi ratione cæteris longe præstitissent. Cum enim cultum eorum, qui bonorum omnium nobis autores fuerunt, sequi debeat grati non animi significatio, sed imitatio etiam, quantum fas est mortalibus qui melius id, quam poetæ ipsi, præstiterunt, qui primi *ἀχαριστίας* odium divinis laudationibus professi sunt, quique divinam benignitatem imitati, tam multa in

omni scientiarum genere ad hominum utilitatem posteris monumenta reliquerunt. Nihil enim in rerum natura vel dici, vel cogitari queat, quod non ita poetæ imitati, assecutique sint, ut cum summis postea Philosophis præclare agi visum sit, si quæ ipsi fusius, aut popularius deinceps, alio orationis genere explicassent, eorumdem versibus, tanquam oraculo aliquo, confirmarent. Hinc illa in philosophorum, oratorumque scriptis, poetarum veterum, tanquam gemmæ in annulis, lectorum mentes in se convertentia testimonia. Ac ne quis laudem carminis summos viros, qui poetas primos secuti sunt, neglexisse existimet, videat etiam nullum usquam vel oratorem, vel philosophum, vel legislatorem extitisse, qui in isto scribendi genere nomen aliquod adipisci non studuerit. Addam etiam ita omnibus omni ætate venerandum studii genus hoc fuisse; ut quæ a poetis inventa essent, atque literis prodita, id magni etiam philosophi scriptis suis illustrare non erubescerent. Platonem dico, et Aristotelem, quorum commentariis Homerum fuisse explicatum legimus, in quo scientiarum omnium atque artium principia contineri majores nostri voluerunt. Verum, quia poetarum genus est varium, quemadmodum et hominum: ὅσον ἀνὴρ ἀνδρὸς διαφέρει, tantum certe et poetæ. Atque ut est, omnium iudicio, præcipua hominis pars illa, quæ rationis capax est; sic certe et poetæ illi omnium præstantissimi semper mihi visi sunt, qui pietatis cultum, vitæque sanctimoniam docerent. Placet igitur hoc loco Orpheï vetustissimi, atque sanctissimi, quem postea secutum esse Pythagoram, lib. I. de secta ipsius, testatur Iamblichus, parodica imitatione, quid ipse sentiam paucis significare:

Δέχομαι οὐς θέμις ἐστὶ θύρας δ' ἐπίθεσθε βεβήλοις
Πᾶσιν ὁμῶς.

Nolo enim ad ista arcana, nisi pios, et castos, admitti. Cujus quidem generis cum supersint adhuc non fragmenta modo varia, tanquam ex naufragio tabulæ, sed scripta etiam integra, quorum nominibus hoc loco abstinere, brevitatis ergo, visum est: pauca, iudicio meo, vel etiam nulla, reperias, quæ cum aureis Pythagoreorum versibus conferri possint. Ut enim nihil autore sectæ, totaque adeo Pythagoreorum schola, celebrius, sic certe nihil in hoc scribendi genere præclarius atque divinius. Verum quoniam ita natura comparatum est, ut quæ pulchra, juxta proverbium, etiam difficilia

existant; quod his versibus imprimis accidit, partim sententiarum gravitate, partim etiam brevitate, qua maxime delectati videntur Pythagorici, effectum divina providentia est, ut multis postea sæculis ex Stoicorum schola prodierit Hierocles, maximus sane, acutissimusque philosophus; qui eos nobis ex Pythagoreorum sensu ita explicaret, ut nihil illis jam nec apertius, nec ad vitæ morumque rationem utilius reperiatur. Nam præterquam quod unicum hoc scriptum extare videtur, a quo vera Pythagoreorum carminum explicatio peti queat: præter id etiam, quod multa sectæ hujus, atque Stoicæ, ex professo dogmata continet, quæ in cæteris aliorum monumentis, *ὡς ἐν παρόδῳ* vix indicantur; et hoc quoque doctorum multorum judicio quibus ipsum videre contigit, affirmare non vereor; nullum prophani nominis autorem luce donatum adhuc, quod sciam, qui tam multa de moribus, de providentia, similibusque rebus, more nostro, id est Christiano, hostis alioqui nominis hujus acerrimus, tam bene, tamque aperte disseruerit. Immo non sine divina providentia effectum arbitror, ut infelici nostro sæculo, in quo, post oppugnatam veræ religionis, atque morum, disciplinam, Deus ipse a multis non obscure petitur; libellus iste in lucem prodiret; qui philosophicis rationibus ab illis id extorqueret (nisi hominis naturam plane exuerint) quod divini verbi autoritas persuadere non potuit. Quod si quis prophanas etiam opiniones, et a fide Christiana abhorrentes, continere asserat; et id me etiam in ipso, Pythagoreisque versibus agnoscere, atque monere cæteros, mei esse officii libens admitto; neque tamen tam rigidum me esse debere, ut gravissimos philosophos suam sectæ constantiam, atque personam, quam assumpserint, tueri non patiar; cum nihil jam ab ejusmodi eorum ridiculis, obsoletisque opinionibus Christianis immineat periculi: alioquin enim rejiciendam esse omnem penitus humaniorum literarum non Græcam modo, sed Latinam etiam antiquitatem; quæ permultis in rebus Christianæ veritati utilissime famulatur. Sed est fortasse quiddam aliud, quod a me juniores æquius postulare videantur; annotationes nimirum aliquas, quibus interpretationis hujus ratio, Hieroclisque sensus quibusdam locis manifestior habeatur; quod certe præclaro illo bibliothecæ tuæ manu scripto codice adjutus, quod Iamblichi lib. 4. de vita et secta Pythagoræ continet, efficere statueram, si per otium et valetudinem licuisset. Habet enim liber ille non tantum propriam versuum istorum, atque sym-

bolorum Pythagoræ, explicationem, sed multa hujus sectæ et argu-
menti alia, quibus explicatior, et clarior, noster fiat Hierocles, quod
altera me editione, qui hujus rei sylvam in adversariis congestam
magna ex parte habeam, *ὅν θεῶν* facturum spero. Superest jam,
FRANCISCÆ nobilissime, ut tibi primum, fratrique tuo, Italicæ pro-
fectionis nomine gratuler; quam vere vobis ad mercaturam bonarum
artium susceptam fuisse testantur non solum præclaræ animi, inge-
niique vestri dotes; sed ingens ille Græcorum voluminum thesaurus,
ad nominis etiam, generisque vestri perpetuam memoriam, reique
literariæ utilitatem, magno labore, magnisque sumptibus a vobis
comparatus: deinde, ut hortor etiam, ne tantam tibi laudem, tuis-
que, quæ ex eorum emissionem sequitur, invidias: sed Hieroclem
quoque audias, qui primus tenebris ereptus, atque de cæterorum
salute sollicitus, tuum supplex eorum nomine adversus situm et
tineas, quibus præclara multorum scripta perierunt, auxilium im-
plorat.

De HIEROCLIS in Pythagorica Carmina Commentario, per JOAN. CURTERIUM
utraque lingua in lucem prodeunte.

ÆTHALIDES fuerat qui prisco tempore primum,
Trojano bello postea Panthoides;
Deinceps Hermotimus; post Pyrrhus; denique magnus
Pythagoras, Samii gloria magna soli:
Credo equidem versa, longo post tempore, sorte,
Hieroclem factum: nec mea vana fides.
Abstrusos sophiæ nam sensus Pythagorææ
Tam bene perspexit, quam bene Pythagoras.
Plurima sed postquam latuisset sæcula, tandem
Emersit, factus denique Curterius.
Nam quod Hieroclem mysteria maxima, sacris
Pythagoræorum condita carminibus,
Hic gemino ore vides, manifesta luce, loquentem:
Uni hæc debetur gloria Curterio.

NICOL. MORELETUS.

Candido lectori.

NONNULLA sunt, amice lector, quorum te monitum volui. Primum, magnam tibi Petro Morino, viro probissimo atque doctissimo, habendam esse gratiam; cujus opera effectum est, ut multis in locis ex Vaticana bibliotheca exemplar nostrum emendatum sit. Deinde, usum me esse, cum ex Italia redirem, Pensirolæ J. C. Taurini eo tempore profitentis codice ad horam unam, ex cujus brevi inspectione Vaticanæ lectionis fides mihi confirmata est. Præterea, quæcunque ad Græcæ editionis imaginem notata videris, conjecturas meas esse, in quibus exemplarium deficiebat autoritas, sive mutari debere aliquid, sive adjici crederem; quod tamen judicio tuo relinqui vellem. Addam et hoc etiam; quoniam fieri vix potest, ut quæ primum typis mandantur, erratis careant: tui esse officii, ea non solum studiose corrigere, sed iis etiam favere, qui nihil aliud quam tibi prodesse voluerunt. Vale.

Nobilissimo genere natis atque eximia spe animi et ingenii præditis adolescentibus, GULIELMO, CAROLO, et RICHARDO PERCIIS fratribus, Anglis, nobilissimi ac fortissimi viri Comitum Northumbriæ filiis, s. p. dico.

Quod parens eloquentiæ Latinæ M. Cicero, de Q. Hortensii oratoris indole posuit in Bruto, illius admodum adolescentis ingenium, ut Phidiæ signum simul adspectum et probatum fuisse, id mihi quotiescunque in vos intueor Gulielme, Carole, ac Richarde Percii, adolescentes nobilissimi, in mentem venire solet, ac videri de nemine rectius quam de vobis usurpari posse, quibus egregia quædam præclaraque indoles omnium voluntates conciliat; perinde ut sicubi lumen aliquod in tenebris effulsit, omnium eo repente oculi conjiciuntur. Tanta enim decoris et honestatis elegantia est, ut non solum adultæ jam species pulchritudoque virtutis, sed etiam spes atque exspectatio crescentis, admiranda, et singulari omnium caritate digna existimetur. Sed ut in natis e terra stirpibus, quamquam flores magnæ jucunditati esse consueverunt, cum et adpectu pulcherrimi sint, et fructum polliceantur, tamen quia et voluptatem illam momentaneam esse, et baccarum ubertatis exspectationem fallacem, atque in casu positam esse intelligimus, ipsa fructuum

maturitate quamprimum perfrui optamus; sic mihi de præclara indole animi vestri ad omnem decoris atque dignitatis excellentiam jucundissime cogitanti, majorem tamen ipsa laudum vestrarum perfectio, et virtutis quasi maturitas voluptatem adferret. Illa vero quanquam sine accessione quadam ætatis contingere solet nemini, cura tamen diligentiaque accelerari potest, quemadmodum fructus interdum diligentiore quodam cultu maturescere videmus, antequam ipsum maturitatis tempus appropinquaret. Qua virtutis acceleratione, nihil ad laudem insignius homini accidere in vita potest. Nam quæ major commendatio ad gloriam Octaviano esse potuit, quam illud M. Tullii testimonium in Philippicis: "C. Cæsarem in eunte ætate docuisse, ab excellenti eximiaque virtute progressum ætatis exspectari non oportere?" Quam illi etiam Ovidius poeta ingeniosissimus virtutis anticipationem tribuit, quasi apicem totius dignitatis, apposito etiam Herculis ac Liberi patris exemplo, qui etsi omni genere laudis cumulatissimi fuerint, tamen illud unum ad gloriam et summam dignitatem quasi eximium habuerunt, quod ætatis progressionem, cursu quasi quodam virtutis anteverterunt.

Parcite natales timidi numerare Deorum,
 Cæsaribus virtus contigit ante diem.
 Ingenium cæleste suis velocius annis
 Surgit, et ignavæ fert male damna moræ.
 Parvus erat; manibusque duos Tyrinthius angues
 Pressit, et in cunis jam Jove dignus erat.
 Nunc quoque qui puer es, quantus tunc Bacche fuisti
 Cum timuit thyrsos India victa tuos!

Sic ne Alexandro quidem illi, qui propter magnitudinem rerum gestarum Magni cognomentum ipsum traxit, ex virtutis magnificentia major laus tribui potuit, ea qua decoratus a M. Tullio est in eadem oratione; "ex illius vita judicari posse virtutis esse quam ætatis cursum celeriores." Quæ vobis exempla, nobilissimi adolescentes, ad imitandum proposita esse cupio, ut iisdem quasi gradibus, ad summam totius honestatis amplitudinem adscendere pugnetis, quæ cum omnibus bene a natura informatis, tum vobis tali genere ortis, imprimis proposita esse debet, quasi extremum, quo curæ cogitationesque omnes conferendæ sint. Sed quid Romanorum vobis aut Græcæ nationis exempla proponere attinet, cum

domesticis abundetis? Omitto enim de aliis qui in Perciorum familia nobilissima omni genere laudis floruerunt; quos non dicam illustrare laudando, sed percensere numerando infinitum esset; unum parentis tui summi viri exemplum est, unde transferri possit imitatione, quicquid in ullo genere admirandum atque omni studio complectendum est. Hujus igitur si vestigiis ingressi ad eandem laudis et gloriæ magnitudinem acriter incumbere perrexeritis, neminem dubitaturum arbitror, quin flori ætatis qui nunc suavitate quadam propinquæ spei omnes movet, brevi maximarum virtutum ubertas et copia responsura sit.

Quod cum vehementissime cuperem, et si vestra sponte jam excitati essetis, tamen facere non potui, quin etiam currentes, ut dicitur, incitarem; ut, non quidem studiosius, nam id fieri vix potest, sed fortasse majore animo et fiducia, parentis vestri exemplo, virtuti et gloriæ serviretis. Eoque adductus sum ut Pythagoræ carmen aureum, breviter a me adnotationibus illustratum, vobis offerrem, quasi testificationem potius eximiæ vestræ indolis, ac in harum artium disciplinis liberalissimis diligentiae prope singularis, quam industriæ languentis excitationem.

Hoc igitur munus vobis fauste, feliciter, prospereque evenire, et quia in lucem exiturum est, aliis etiam optimarum artium studiosis utilitati esse cupio, vehementerque opto; cumulatius enim quod propositum mihi est, consecutus videbor, si non vobis tantum, sed vestra causa etiam cæteris hoc carmen fructuosum erit, quia ut vestræ in omnes humanitatis indolem perspexi, etiam vobis nihil jucundius accidere posse intelligo, quam si quis vobis gratificari cupiens, eo ipso de quamplurimis optime promereatur. Itaque sic interpretationem hujus carminis temperare conatus sum, ut neque multa quæ propter ætatem a vobis intelligi non possent, de Pythagoræ decretis philosopharer, neque a rerum ipsarum inspectione aversus viderer, ac syllabas tantum et vocabula quædam pueriliter aucupari. Plenissimam vero sententiarum, quæ, tanquam mysteria, his versibus consignatæ sunt, si explicationem aggredi voluissem, et omnia quæ de Pythagoræ divini viri præceptis ad hujus instituti rationem accommodata erant conquirere, bibliothecæ ejusdem argumenti libris impleri potuissent. Quid enim uberius ad dicendum est, quam de Diis immortalibus, de pietate in parentes, de immortalitate animorum, aliisque sexcentis philosophiæ locis, gravissimæ

disputationes? Sed mihi hoc tempore spectandum fuit, non tam quid uberrime aut ingeniosissime, quam quid aut ad vestram ætatem, aut ad legentium opportunitatem convenientissime diceretur, ne ingenii ostentatio puerilis a me suscepta videretur potius, quam ratio inita fuisse, ut studiis vestris accessio quædam adjungeretur.

Hæc igitur cum voluntatis erga vos meæ inclinatio tam brevi tempore, a quo mihi primum cogniti estis, nata fuerit, existimare vobis licet quanta sit in vos pietas et quantus amor parentis, a quo spiritus hic quem ducitis, patrimonium, libertas, civitas vobis tradita est; quanta vestri doctoris cui in disciplinam privatim dati estis ornatissimi viri de vestra in omni genere laudis progressionem, cura et cogitatio sit, quorum expectationem sine magna culpæ reprehensione et languoris vituperatione fallere neutiquam potestis.

Quamobrem pergite ut facitis, nobilissimi adolescentes, et in artium pulcherrimarum studium, in quo estis, incumbite, ut virtutis et sapientiæ magnitudine traditam a parente vobis hæreditatem laudis et gloriæ tueamini, atque immortalibus ejus erga vos meritis, referte propagatam vestra virtute Perciorum familiæ immortalitatem, persuasi, ut res est, sanctius parenti a liberis officium præstari nullum posse, quam si etiam tunc cum e vita excesserit virtute illorum ac meritis quasi renasci, et interitu ipso vitam adeptus esse videatur. Valete. Lutetiæ, Kalendas Februarii, M.D.LXXXV.

Nobilissimis ac summa spe animi et ingenii præditis fratribus GULIELMO CAROLO et RICHARDO PERCIIS, Anglis, Comitibus Northumbriæ filiis.

QUIS fuit a toto qui credidit orbe Britannos
 Divisos? at nil junctius esse potest.
 Ingeniis nam læta suis nunc Anglia, late
 Æternum in toto possidet orbe decus.
 Quale tui Gulielme, tui vel Carole crescit,
 Vel Richarde tui delictum ingenii;
 Quod nunquam poterit cupienti spernere ab orbe
 Immensi refluens alveus Oceani.
 Crescite germani, sæcli tria sidera, fratres;
 Nec lævo pereat sidere vestra seges.

DE AUCTORE.

CARMEN hoc literis non esse conscriptum a Pythagora, doceri posse videtur illorum testimoniis qui asserunt nihil unquam in scriptis relictum fuisse a Pythagora. Nam et Lucianus, ὁ θεσπέσιος, inquit¹, Πυθαγόρας, μηδὲν αὐτὸς ἡμῖν ἴδιον καταλιπεῖν τῶν αὐτοῦ ἡξίωσεν, hoc est, Divinus vir Pythagoras nullam doctrinæ suæ partem literis consignatam ipse nobis relinquere voluit. Et Josippus², Πυθαγόρου μὲν οὐδὲν ὁμολογεῖται σύγγραμμα, id est, Pythagoræ nullum de quo certo constet scriptum est. Et D. Hieronymus³ qui cum dixisset in Pythagora se nescio quid legisse, refellerat eum Rufinus negans ullum exstare scriptum Pythagoræ; cui respondet his verbis D. Hieronymus, “De dogmatibus, non de libris locutus sum, quæ potui in Cicerone, Bruto, ac Seneca discere. Lege pro Vatinio orationem, et alias, ubi sodalitatum mentio fit. Revolve dialogos M. Tullii, respice omnem oram Italiæ, quæ quondam magna Græcia dicebatur, et Pythagoreorum dogmatum incisa publicis literis æra cognoscas,” &c. Ergo fatetur D. Hieronymus nihil unquam literis conscriptum fuisse a Pythagora, non facturus si refellere potuisset.

Contra vero Laërtius eos qui dicunt a Pythagora nihil conscriptum esse, διαπαίζειν, hoc est, joculari ait; atque ipse initia quædam profert librorum Pythagoræ. Et Plinius⁴ adducit quædam ex libro Pythagoræ. Proclus⁵ item Pythagoræ citavit orationem ad Abaram. Hoc igitur in medio fortasse relinquendum est.

De carminis autem hujusce auctore summatim dici potest, sententias quidem ipsas et decreta esse Pythagoræ, versibus autem ea conscripta, et in lucem edita fuisse a Pythagoreis. Quæ sententia⁶ est D. Hieronymi. “Cujus enim sunt illa,” inquit, “*χρυσᾶ παραγγέλματα*, nonne Pythagoræ? in quibus omnia ejus breviter dogmata continentur; et quæ latissimo opere Philosophus commentatus est Iamblichus, imitatus ex parte Moderatum, virum eloquentissimum, et Archippum, et Lysidem, Pythagoræ auditores. Quorum Archippus ac Lysides in Græcia, id est, Thebis scholas habuere, qui memoriter tenentes præcepta doctoris, ingenio pro libris utebantur.” Quæ D. Hieronymi sententia confirmatur illo carminis hujus versu

¹ Lib. De lapsu in salutatione.

² Orig. Judaic. lib. 1.

³ Epist. adversus Rufin.

⁴ c. 17, lin. 14.

⁵ Lib. 3, in Timæum Plat.

⁶ Loco citato.

Ναὶ μὰ τὸν ἀμετέρα, &c. Jurat enim quicumque ille est carminis hujusce auctor, Pythagoram, quod in Pythagoræ ipsius personam cadere non posse, nempe ut se ipse juret, facile quivis intelligit.

Hinc ergo factum est, ut apud auctores interdum carmen hoc tanquam ipsius Pythagoræ citetur, alias vero quasi discipulorum Pythagoræ. Nam Proclus¹ quidem Pythagoram τῶν χρυσῶν ἐπῶν πατέρα vocavit, hoc est, Aureorum versuum parentem. Parentis nomine, ut opinor, intelligens non scriptorem hujus carminis, sed sententiarum auctorem. Quo sensu etiam vir doctissimus Clemens Alexandrinus quendam hujus carminis versum proferens, præceptum id esse inquit Pythagoræ. Καί μοι δοκεῖ συνεῖς τοῦτο ὁ Σάμιος παραγγέλλειν Πυθαγόρας,

Δεῖλὰ μὲν ἐκπρήξας —

Hoc est: Atque, ut equidem opinor, intelligens hoc, Samius ille Pythagoras monet, &c.

Contra vero Chrysippus apud Agell². et Plutarchus³ Pythagoreis tribuunt carmen hoc, non Pythagoræ. Galenus⁴ etiam se dubitare ostendit ταύτας, inquiens, δὴ τὰς φερομένας ὡς Πυθαγόρου παραινέσεις: Illa quæ feruntur Pythagoræ præcepta. Et Suidas fatetur sibi carminis hujus auctorem esse incognitum, τινὲς δὲ, inquit⁵, ἀνατιθέασιν αὐτῷ καὶ τὰ χρυσᾶ ἔπη, id est, Nonnulli vero etiam Aureos versus ei attribuunt. Quæ dubitatio Suidæ nata esse videtur ex illis Laërtii verbis, τὸ δὲ φερόμενον ὡς Πυθαγόρου Λύσιδος ἐστὶ τοῦ Ταραντίνου Πυθαγορικοῦ, id est, Quod vulgo scriptum esse fertur Pythagoræ, id Lysidis Tarentini est, qui auditor fuit Pythagoræ.

Ergo Laërtius Lysidem auctorem hujus carminis agnoscere videtur; alii Philolaum suspicati sunt.

¹ Lib. 3, in Timæum Plat.

² C. 2, lib. 9.

³ In consolat. ad Apollon.

⁴ Lib. de cognitione et curatione morborum animi.

⁵ In verbo Pythagoras.

Εἰς Θεόδωρον Μαρκίλιον.

Χρυσέα χαλκείων μεταμειψάμενός ποτε Γλαῦκος,

Πᾶσι παρείχε γέλων τῆς ἄγαν ἀφροσύνης.

Χαλκέα χρυσείων μεταμειψάμενος πάλι καὶ παῖς

Τυδέος, εἶχε κλέος κερδοσύνης μεγάλης.

Χρυσέα δὲ χρυσεῶν μεταμειψάμενος νέον ἱροῦ

Τᾶπῃ Πυθαγόρᾳ μυστικὰ Μαρκίλιος,

Αἰνεῖται μετὰ Πυθαγόρᾳ, μετὰ Μαρκιλίου δὲ

Πυθαγόρας, κλέος ὥστ' ἀμφοτέροισιν ἴσον.

ΙΩ. ΑΥΡΑΤΟΣ.

IN THEODORUM MARCILIUM.

AUREA quod Glaucus quondam mutaverit æreis,

Ridetur nimia simplicitate sua.

ÆREA Tydides quod permutaverit aureis,

Laudatur magna calliditate sua.

AUREA Pythagoræ sed qui mutavit in aurea,

Gemmisque ornavit carmina Marcilius,

Laudatur cum Pythagora, cum Marcilioque

Pythagoras, ut laus par sit utrique pari.

J. AURATUS.

THEODORO MARCILIO.

MARCILI, omnibus ex meis amicis

Quicum seria didere ac jocari,

Quicum vivere et interire vellem,

Ecquando veniet dies, amanti

Quæ mi te referat, levetque curam?

Nam quod me aureoli tui libelli

Adspectu exhilarare concupisti,

Gratum est; nam igniculus tui leporis

Fulgens purior Indicis lapillis,

Sanum vivere te arguit: sed ipso

Te vellem reduce illico fruisi,

Auro quam Pythii, improbe Gygis.

Nam quo mi aurea carmina, aureive
Montes, si careo meis amicis,
Et te præcipuo piante cultu,
Marcili, omnibus ex meis amicis?

Tui amantissimus,

JANUS FONTEIUS.

EMPEDOCLES, Philosophus, Siculus. EMPEDOCLES Sphæra, vel DEMETRII TRICLINII, senariis versibus ab eruditissimis viris castigatis descripta, Græcè; vetus est, et nunc primum in lucem edita ex bibliothecâ JOHANNIS à S. ANDREA. Lutetiæ Parisiorum, apud Federicum Morellum, 1586. Quarto. Latinis senariis recantavit et recensuit Q. SEPT. FLORENS CHRISTIANUS. Ibidem, 1587. 4to.

Νουθεσία.

Οἱ παρόντες στίχοι Ἰαμβικοί εἰσι τρίμετροι ἀκατάληκτοι. εἰσὶ δὲ γεγραμμένοι κατὰ τὸν τρόπον τῶν ποιητῶν, δέχονται γὰρ σπονδείον, δάκτυλον, ἀνάπαιστον, τρίβραχυν ἥτοι χόρειον, καὶ πυρρίχιον. ἰστέον δὲ ὅτι διωρθώθησαν παρὰ Δημητρίου τοῦ Τρικλινίου, ἦσαν γὰρ ἐν πολλοῖς μέρεσι διεφθαρμένοι, καὶ πολλοὶ ἐκ τούτων παρελείφθησαν ὡς ἀδιάγνωστοι.

Adnotata quædam ad veterem Sphæram, à Q. SEPT. FL. CHRISTIANO.

EMPEDOCLES hos esse versus nunquam in animum induxi ut crederem, et qui credunt, sunt sane quam ταχυνπειθεῖς, nulloque, ut mihi videtur, probabili nituntur argumento. Ab iis temporibus longissime absunt qui Triclinio Demetrio imputant, sed conjectura tamen scopum veritatis propius attingunt. Quamvis enim materia hæc sit vetus, recentior tamen est forma, et meruit nihilominus antiquum obtinere. Profecto poesis ista non longe discedit a Pisidæ vel stylo vel ætate; quod judicium facio aliorum et eruditorum. Toto et perpetuo carmine nihil aliud reperias extra stellarum et siderum posituram ordinemque secundum diagrammata vulgaria. Post descriptum situm percurrit hic

auctor signa Zodiaci, sed moratur præcipue circa Etymologias, quæ mihi interdum, imo fere semper, *φορτικαὶ* videntur, neque satis fidem facientes. Ejusmodi multa habemus Græculorum *λεπτολογήματα*, nugas ingeniosas et curiosas *φλυαρίας*, præcipue in Astronomicis. Nos in interpretatione simioli fuimus; multum volumus, pauca præstitimus; nam Græca veriloquia Latinis mutare, et illorum elegantiam (si qua in his nugis) præstare, operosum est magis quam utile vel ingeniosum.

Ad clarissimum virum JOANNEM à S. ANDREA.

Sanctandreane litteratorum decus,
 En Sphæra prisca te revisit, Cecropis
 Deducta ab urbe, Romuli in palatia;
 Non Marte nostro (quod tibi spoponderam,
 Et feceram ut promissa parerent mea)
 Duce Christiano sed Minerva et auspice.
 Ecquis reperta fruge glandem postulet?
 Quis more Glauci mutet aurea æreis?

FED. MORELLUS, P. R.

POLYÆNUS, Macedo, Rhetor. *Stratagematum Libri octo*, ab ISAACO CASAUBONO Græcè nunc primum editi, emendati, et notis illustrati, cum ejusdem Epistolâ ad PHILIPPUM MORNAIUM. Adjecta est JUSTI VULTEII Versio Latina; cum indicibus. Lugduni, apud Joannem Tornæsium, 1589. 16mo.

Editio Princeps integra. Char. Gr. et Rom. Foll. 400; sc. 8 ff. præfixa, 754 pagg. et 15 ff. index.

Nobilissimo Generosissimoque viro PHILIPPO MORNAIO, Plessiaci domino, &c.
 IS. CASAUBONUS, s. d.

INTEREA dum horribilis illa tempestas sævit, vir nobilissime, quæ miseram nostram Galliam tot jam annos concutit; nos, quibus οὐ δέδοται πολεμῆια ἔργα, quod unum possumus, precibus ad Deum Optimum Maximum pro Reipublicæ et bonorum omnium

salute, dies noctesque excubamus; doloremque nostrum, quem ex hac tanta rerum omnium perturbatione summum, pro eo ac debemus, percipimus, quibuscunque rationibus possumus, lenire ac minuere conamur. Quam ad rem quantum litterarum studia valeant, ii demum mihi videntur posse ignorare, qui aut earum suavitatem nunquam degustarunt, aut rei adversæ periculum nullum unquam fecerunt. Itaque, qui a natura ita comparati essemus, ut sine litteris vitam nullam vitalem putaremus, ac ne optaremus quidem; nunc multo etiam magis in litteras nos abdimus, iis vacamus, iis nos totos dedimus. Hac ratione quantum alii proficiant, nescio: nos quidem, si nihil aliud, hoc certe consequimur, ut animus interea noster a cogitatione tantorum malorum advocatus, et litterarum dulcedine recreatus, laxamenti aliquid capiat, et novas vires colligat, quibus par esse tantis ærumnis, atque adeo eas vincere et superare ferendo possit. Quum autem amplissimus sit literarum campus, visum est nuper, gravioribus studiis intermissis, eorum librorum lectione animum recreare, qui convenientissimum his temporibus argumentum complecti videbantur; eos potissimum intelligo, qui de re militari Græcè ab eruditissimis olim viris conscripti fuerunt: quorum pars alia, eaque maxima, pridem est quum fuit: pars adhuc in privatorum bibliothecis, aut omnino, aut ex meliore sui parte delitescit. Nos vero, qui eorum aliquot, dum præ desiderio bene de litteris et litteratis hominibus merendi, omnia satagimus, tandem adepti sumus, quorum alii nunquam usque adhuc editi fuere, alii vero non nisi Latinè: quum ex eorum lectione voluptatem haud parvam cepissemus, faciendum putavimus, ut optimi auctores, et doctorum hominum votis sæpenumero expetiti, nostra opera in publicum tandem prodirent. Eorum e numero est is, qui tibi nunc a nobis, vir nobilissime, offertur, Polyænus, scriptor antiquus, elegans, acutus, eruditus, et, quod ad rem facit, haudquaquam ἀπεριστάλπιγκτος; sed qui utramque militiam, (sagatam, inquam, et togatam,) secutus est. Is præclara imperatorum ac ducum facta, Græcorum, Romanorum, Barbarorum, non quidem omnia, sed ea tantum, quæ proprio nomine stratagemata nuncupantur, octo libris est persecutus. Quod argumentum quum apud Latinos quoque Frontinus auctor non ignobilis tractare instituerit, si quis hos duos scriptores inter se compareret, facile intelliget, quam sint Græci, quicquid susceperint, in eo tractando et uberiores et diligentiores Romanis. Accedit huc ser-

monis elegantia, quam Græcus noster longe majorem habet: non linguæ tantum bono et prærogativa quadam, sed studio etiam et industria partam. Fuit enim Polyænus orator et patronus causarum apud Imperatores Antoninum et Verum: quas partes qui obiret, eum oportuit non leviter litteris tinctum fuisse, et in oratoria facultate haud mediocriter exercitatum. Hunc igitur scriptorem, Græcè nunc primum a nobis editum, ac locis pæne infinitis emendatum, ausi sumus sub tutela nominis tui evulgare, et de tuo splendore lucem illi parum adhuc in vulgus noto, parare. Non enim dubitamus, quin si probari is tibi potuerit, etiam reliquis omnibus, in quorum ille cumque manus veniet, gratus sit futurus. Nam quem alium quisquam potius quam te harum rerum æstimatorem ac judicem desideret? aut cujus ego patrociniū Polyæno meo potius quam tuum conciliem? Si enim rei militaris scientia quæritur, equis est, non dicam in nostra Gallia, sed apud exterarum nationes, qui ignoret, qua prudentia tu bellicas res administrare, quantaque alacritate animi præliorum adire pericula soleas? quam fortiter in iis te geras? Si litterarum, et ejus linguæ cognitio, qua Polyænus loquitur; tu vero unicus pæne es ex omni nobilitate Gallica, qui studia Musarum cum Marte serio conjunxisti; quique studia tua non ad oblectationem animi tantum, quod pleraque hodie nobilitas facere amat: sed ad gravissimarum rerum scientiam, et ad scrutanda religionis mysteria retulisti. Cujus quidem elegantissima, et gravissima scripta eruditissimi quique studiose, nec sine admiratione reconditæ cujusdam doctrinæ, legunt. Taceo singularem prudentiam tuam, quæ pari cum charitate patriæ conjuncta, in omnibus tuis sapientissimis consiliis elucescit. Taceo reliquas virtutes tuas, quibus ita te præstantem natura finxit, ut omnium etiam invidorum judicio, paucos nostra hæc ætas ferat, qui tecum comparari possint: neminem qui tibi jure queat in contentione virtutis anteponi. Macte animi vir maxime: hæc vera, hæc germana est nobilitas, qua mortales in his terris ad cœlestium naturam quam proxime accedunt: hæc vera via, qua in cœlum et ad astra post hanc vitam itur. Quod superest, peto a te etiam atque etiam, ut munusculum hoc, dignitati quidem tuæ longe impar, sed ab eo profectum qui tuas virtutes eximias omnium maxime admiretur, hilari vultu pro tua humanitate accipias. Hoc si me a te impetrare siveris, cum mei me voti compotem reddideris, tum etiam effeceris, ut

ego tua auctoritate confirmatus, nullius obtreptatoris calumniam posthac extimescam. Vale. Ex museo nostro, Kal. Decemb. 1588.

Lectori Candido.

POLYÆNUM Macedonem, scriptorem antiquum et elegantem, nostro tandem beneficio, benevole lector, habes : beneficio, inquam, nostro : qui etsi in privatos usus magno ære eum nobis comparaveramus, tamen quum haud æquo animo pateremur, tam eleganti scriptore tamdiu te carere, libenter fecimus ut occasionem hanc bene de tuis studiis merendi arriperemus, et præclarum scriptorem primi omnium in vulgus edere occuparemus. Ecce igitur eum tibi, non nostra tantum liberalitate e tenebris erutum ; sed nostra etiam industria haud mediocriter adjutum. Nam qui nobis ita ἔλκεσι βρύων fuisset traditus, ut nec pes in eo, nec caput, nec ulla totius corporis pars sana superesset: eum nos tibi exhibemus vulneribus pæne infinitis aut sanatis, aut certe obligatis, pulchriorem multo, et longe suaviorum quam nos simus eum experti. In quo recensendo non dicam quantum nobis fuerit laboris sustinendum ; hoc certe fuit nobis iste labor, etsi paucorum admodum dierum, molestior, quod ita primum ad eum accesseramus, quasi animum casu miserrimæ patriæ mœstum, et curis confectum, voluptate aliqua recreaturi, non nova ulla cura essemus cruciaturi. Semel tamen susceptum negotium, qua potuimus industria, diligentia haud mediocri, fide vero maxima, gessimus, curavimus, confecimus. Multa nos suo loco ab imperitis librariis mota in suas sedes revocavimus, multa confusa quæ erant distinximus, multa corrupta emendavimus. Multa dico ? Imo pæne omnia : nam quid noster codex habuit aut non distortum, aut non luxatum, aut accepto vulnere aliquo non aspectu fœdum ? adeo nihil Polyæno nostro adversus vim et injuriam librariorum sua strata-gemata profuerant. Diceres ex Alliensi aut Variana clade eum effugisse. Porro quæ videbantur ancipitis esse emendationis, nec facile ex vestigiis litterarum posse emendari, aut omnino etiam sine meliori libro non posse, ea nos in notarum libellum retulimus ; ubi quid nobis de iis videretur, breviter, ut oportuit, et sine ulla ambitione exposuimus : aliis etiam scriptoribus non raro lucem attulimus, prout eorum loci mendo aliquo in simili historia affecti, sponte

sua se nobis offerebant. Unum adhuc restabat: ut cuius nomine λύτρα pependissemus, cuius etiam vulnera maxima ex parte sanassemus, eidem in publicum prodituro, vestem quoque novam, hoc est, Latinam interpretationem daremus; quod etsi nobis haud ita difficile fuisset præstare, tamen qui et otio omnium minime abundaremus, et sciremus χρόνον esse ἀνάλωμα πολυτελέστατον, Polyænum iussimus hac nostra liberalitate esse contentum; ne nobis bonæ horæ, quas aliis studiis destinamus, in eo negotio perirent; et ne multis, quibus magnum hoc videbitur, occasionem præriperemus laudis parandæ ex nova ejus versione; aut, si malint, ex Vulteianæ interpretationis emendatione. Mihi nunquam hoc fuit propositum, ut ex librorum Græcorum, historicorum præsertim, versione in Latinum sermonem, multo minus ex earum versionum, quæ ab aliis essent profectæ, emendatione nomen parerem: quod neque admodum arduum fuit nobis, quoties libuit experiri, neque palmarium unquam judicavimus, aut dignam omnino rem, in qua quod superest nobis ex gravissimis nostris occupationibus otii, collocaremus. Quare desinant obsecro doctissimi viri de nobis conqueri, quod superiore anno quum Strabonem nostrum ederemus, peccata interpretis non simus sigillatim omnia persecuti: qui si factum id ita interpretantur, quasi non essent illa a nobis animadversa, næ illi nos non norunt: qui profecto si id egissemus, et quæ illi notant, et alia quamplurima, quæ non omnes fortasse vident, notare nullo negotio potuissemus. Sed num, quæso, inique faciunt, qui plus a nobis exigunt, quam nos polliceamur? Emendare enim et commentari Strabonem fuit nobis propositum, non interpretis peccata notare; quod si quando a nobis factum, (et factum sane, cum ante in Strabone, tum in Polyæno nunc,) alia causa fuit; nempe si quid ea res faceret ad lectionis veritatem. Jam quod alio loco iidem summi viri annotationem quandam nostram ad quartum Strabonis tot machinis labefactare conantur: nisi tamen aliud proferant, nunquam consequentur, ut in ea vel unicum apicem censeam mutandum. Ipsi sane si totam illam nostram annotatiunculam perlegissent, non commisissent, ut qui omnia in iis admirer, candorem tamen in hac ipsorum responsione desiderare possem. Sed hæc pluribus alias. At morosos istos (non jam te alloquor magne Belga) et iniquos alienæ industriæ æstimatores, nunquam tanti faciam, ut responsione dignos putem. Scilicet urit eos, quod nos ea ætate (vix dum enim

vigesimum octavum ætatis annum eramus ingressi quum Strabonem edidimus) conati simus palmam illis præripere, ad quam ipsi per tot lustra ac decadas annorum contendebant. Atqui, quod eos magis etiam urat, si Deus fautor unicus studiorum nostrorum, vitam et otium suppeditet, faciemus profecto ut intelligant, nos ad poliendum et perficiendum opus, quod temporum iniquitas nobis invitis extorsit, eorum opem non admodum desiderare. Redeo ad Polyænum; in cujus versione si quid mutatum reperies, (reperies autem multa,) id omne Joanni Tornæsio nostro acceptum feres; qui quicquid typis suis mandat, id ut quam emendatissimum, et, quantum in ipso est, omnibus numeris absolutum exeat, eniti solet. Nobis satis fuit, ex cimeliis nostris depromptum auctorem, qui usque adhuc latuerat, candide tecum communicare: et eum quidem, quoad ejus fieri potuit, quam emendatissimum. Tu lector, si æquus es, factum nostrum, (etiam si quid a nobis in hoc negotio admissum fuerit,) bene interpretaberis, et muneris nostri editioni favebis; vel eo saltem nomine, ut ad reliqua evulganda, quæ penes nos sunt, reddas nos alacriores. Quod si aut ab ingenio, aut ab otio, aut a libris melius es instructus, age curriculum ingredi: reperies ἀνταγωνιστήν, qui superari in hoc certamine adeo non moleste ferat, ut etiam optet. Tu modo ne tibi, ne nobis desis: en lampada tibi trado. Vale. Ex museo nostro, Kal. Decemb. M.D.LXXXVIII.

In POLYÆNUM, Stratagematum Scriptorem Græcum, Is. CASAUBONI ope ex tenebris in lucem editum, carmen.

UNDE nunc Græcus superas revisit
 Redditus luci Polyænus auras?
 Unde custodem Stygii fefellit
     Liminis atrum?
 Ecce pallentes Erebi tenebras
 Artium fugit veterum peritus,
 Quas duces olim docuit superbis
     Clarus in aulis.
 Vel redit tandem miserante parca
 Perpetes doctæ gemitus cafervæ,
 Et tuos, Graiis Casabone Musis
     Grate, labores.

Sic lyra dulcem modulante tristi
 Næniam, justisque Hecaten querelis
 Movit, et charam Eurydicen recepit

Thracius Orpheus.

Fallor: haud nigras Acherontis ante
 Mortuus vidit Polyænus umbras.
 Ter trium mitis vetat interire

Turba Sororum

Laude quos virtus decorat perenni,
 Quos beant vires genii benignæ,
 Et quibus semper virides opacant

Tempora lauri.

Sed diu cæcis latitans cavernis
 Pavit ignotus tineas inertes,
 Et situm tristem tulit indecoro

Pulvere tectus:

Sæculi quum Barbaries prioris
 Artibus movit fera bella clavis,
 Et furens totum voluit per orbem

Perdere Musas.

Ille tam sævi metuens pericli,
 Abditus claustris latitaret usque,
 Et putri turpes carie puderet

Tollere vultus:

Sed tuis tandem, Casabone, prodit
 Sumptibus liber, tetricosque-linguens
 Carceres, docti nitet expolitus

Pumicis arte.

Nunc ducum Graia memorare voce
 Bellicas laudes, simul et dolosi
 Abditos sensus reserare Martis

Te duce gestit.

Perge sic clare veterum libellos,
 Quos situs squalens premit, et tenebræ
 Nunc tegunt densæ, retinentque vincla,

Reddere luci.

Sic tibi Musæ faveant benignæ,
 Sic placens te Phœbus amet, tuique
 Postera semper niteant labores

Laude recentes.

JOANNES JACOMOTUS BARRENSIS.

Ad Is. CASAUBONUM suum, de POLYÆNO post STRABONEM Græcè nunc
primum ab eo edito.

ARMATOS inter Gradivi patris alumnos
Musarum passim muta corona silet:
Arma tamen chartis jungens Polyænus, in armis
Efficit ut mediis Musa canora sonet.
Quæque prius tacuit, loquitur nunc, inter et arma
Effundit Graios Ausoniosque sonos.
Hoc tu, Isaace, facis: lucemque dedisse Straboni
Non satis est, mutis das simul eloquium.

A. FAYUS.

IN POLYÆNUM.

Ἑλλαδικῶν χαρίτων τὸ¹ . . . κλέος ὤλεσεν αἰῶν
Βαρβαρικῆς ἐφόδου συχνὰ ἐπερχομένης.
Ἑμπης ἐν βιβλίοις κεῖται πάνθ' ὅσσα ἔρεξαν
Ῥωμαίων νιεῖς, καὶ Δαναοὶ μάκαρες.
Πάντα δὲ ἐν ταύτῃ τῇ δέλτῳ ὄλβιε δῆεις
Ἔργματα Ῥωμαίων, καὶ Δαναῶν καμάτους.

IDEM. Interprete JO. HESYCHIO.

GRÆCARUM laudem Charitum deperdidit ævum,
Barbarie numero corripiente gradum.
Attamen in libris latet hoc, quodcunque patrarunt
Seu geniti Æneadum sanguine, seu Danaûm.
Quin, o, repperies, felix, parvo omnia libro,
Romaque quæ fecit, Græcia quæque tulit.

---

¹ Deest πάλαι, αὐτὸ καλόν, vel πρὶν.

ANDRONICUS, Rhodius, Philosophus Peripateticus. Libellus *περὶ παθῶν*, id est, de animi affectionibus; et ANONYMUS de virtutibus et vitiis; editi opera DAVIDIS HÆSCHELII, Augustani.

Ἡ κατὰ νοῦν ζῶν, τέλος ἀνθρώπου.
Δεῖ κενὴν εἶναι παθῶν τὴν ψυχὴν τὴν μέλ-
λουσιν ἔσεσθαι δοχεῖον θεοῦ.

SYNESIUS.

Augustæ Vindelicorum, typis Michaëlis Mangeri. M.D.XCIII. Octavo.
Editio Princeps. Foll. 21, et præf. 4 ff.

DAVIDIS HÆSCHELII Epistola.

Clarissimis et Doctissimis Viris, D. ADOLPHO OCCONI, ἐκ τριγωνίας ἱατρῶ,
D. MARCO WINDIO, compatri suo, et D. GEORGIO LAUBIO, Medicis Au-
gustanis, dominis plurimum colendis, s.

CUM multa sunt, viri clarissimi, quæ hominem a cultura corporis ad animi curam invitare possunt, tum illud imprimis, quod illius servitio, hujus imperio magis utimur. Quæ causa Pythagoræ fuit, cur ei, qui negabat quicquam in vita præstare bonæ valetudini, diceret morbos animi, quam corporis, longe periculosiores esse. Quare plerique philosophi, ut istis ἀρρώσθησιν ψυχικοῖς mederentur, omnem curam atque operam in virtutum ac vitiorum descriptione ponendam sibi existimarunt, non nescii, illis probe cognitis et perceptis, animum hominis erigi; his, ni vitentur, mentem e sua sede ac statu dimoveri. Hinc tamen crebræ illæ Platonis de vita et moribus disputationes, hinc parænetica scripta Isocratis, hinc Theophrasti Characteres, hinc Aristotelis ethici et Ciceronis de Officiis libri; Plutarchi item *περὶ ἠθικῆς ἀρετῆς*. Plethonis denique Christiani philosophi, et aliorum id genus opuscula. Quibus singulis hic scopus fuit, ut animum a perturbationibus (quæ Græcis πάθη sunt καὶ νοσήματα) quam maxime vacuum redderent. Non dissimilis argumenti libellus Andronici Rhodii in bibliothecis hactenus latuit. Cujus apographum ab eximie reverendo et doctissimo viro D. Maximo Margunio, episcopo Cytherorum, ut primum accepi, cum nostro chalcographo, ut exprimeret, egi. Commodum vero accidit, ut amicus meus Fridericus Sylburgius de hoc meo proposito certior

factus, ejusdem autoris exemplum manuscriptum ex Hispania ab Andrea Schotto sibi missum mecum communicaret. Collatis itaque inter se diversis antigraphis, operam dedi, ut ille quam integerrime ederetur. Non hic opus arbitror indicare, quo vel tempore is vixerit, vel loco apud optimos quosque Scriptores fuerit: quum id ex Strabone, Galeno, Plutarcho, et interpretibus Aristotelis, Ammonio atque Simplicio, satis constet. Sub vestro autem nomine, viri ornatissimi, in lucem prodire hunc libellum ethicum volui, quum vos sciam, (et te quidem, Laubi, sub Hieronymo Wolfio, communi præceptore nostro, p. m.) non solum in hoc doctrinæ genere ipsos olim versatos esse, sed et filios vestros in eodem erudiendos curare, ὡς μηδὲν ἐπ' οὐδενὶ προκόψοντας, ἀν μὴ σπουδαῖοι τοὺς τρόπους ἀποβαῖεν. Quod Plethonis etiam tui, περὶ ἀρετῶν, recognoscendi et cum annotationibus Wolfianis edendi, consilium tam tibi, Adolphe, quam Gulielmo Cantero illius cum Stobæi Eclogis jungendi, fuit. Ac gratiorem hujus opusculi, a viris doctis diu desiderati, editionem vobis fore confido; quum Galenus quoque vester autoris hujus scripta maximi fecerit, et ejus testimoniis non semel usus fuerit. Restat, rogem, ut hoc meæ erga vos observantiæ pignus ac monumentum patiamini esse; donec alii vobis digniora prælo adornent. Bene valete, meque commendatum habere pergite.

Postridie Nonas Decembris, 1593. Augustæ. Vester observantissimus et studiosissimus,

DAVID HÆSCHELIUS, Augustanus.

Μάρκῳ τῷ Παπαδούλῳ, ἀνδρὶ εὐγενεστάτῳ, Μάξιμος ὁ Μαργούνιος ταπεινὸς Ἐπίσκοπος Κυθύρων, εὖ πράττειν.

ΠΕΡΙ ἀρετῆς τῆς τε κατὰ διάνοιαν, καὶ τῆς κατὰ τὰ ἥθη θεωρουμένης, πολλὰ μὲν καὶ κάλλιστα τῷ τε Ἀριστοτέλει, καὶ ἄλλοις τῶν παλαιότερων διαπεπόνηται, ἀνδρῶν μοι φίλτατε, καὶ εὐγενέστατε Μάρκε, δι' ὧν πῶς ἂν τις τὰ τῆς ψυχῆς κατακοιμίζοι πάθη, καὶ περὶ τὰς φαύλας τῶν ἡδονῶν ἀνόρεκτος γίγνοιτο, τήν τε φρόνησιν τοῖς πρὸς εὐδαιμονίαν συντείνουσιν ἐξασκοίη ἐπιτηδεύμασι, καὶ πρὸς τὰς ὀργὰς δυσκινήτως ἔχοι, καὶ τὸ κατ' ἀξίαν ἐκάστῳ διανέμοι, σὺν τῷ καὶ θανάτου ὅλως, εἴ ποτ' ἄρα καὶ

τούτου δέησεις, καταφρονεῖν, ὧν ἕκαστον τὸν ἀληθῆ ἀπαρτίζει σπουδαῖον, ἄριστα ἐκπαιδεύεται. Ἐγὼ δέ σε ἔμψυχόν τινα τῶν ἀρετῶν εἰκόνα εἶναι, καὶ πάνυ ἑμαυτὸν πεπεικῶς, τὴν περὶ τούτων ταυτηνὶ, σύντομον μὲν, ἀλλ' ἐπωφελῆ μάλα παράδοσιν, προσηκόντως σοι προσφωνῆσαι διενόηθην, τὰ σὰ μὲν σοι ἀποδιδούς, οὐ σοὶ δὲ μᾶλλον, ἢ ἄλλοις διὰ σοῦ χαριζόμενος· ἵν' ὥσπερ τινι κατόπτρῳ περικαλλεῖ τούτοις ἐνατενίζοντες, ἀποδιδράσκοιεν μὲν τὰ περὶ τὰ ἥθη φευκτὰ, ἀντιποιοῖντο δὲ τοῦμπαλιν τῶν περὶ τὰ αὐτὰ διωκτῶν. καὶ οὕτω φιλόκαλοί τινες περὶ τὸ τῆς ψυχῆς κάλλος ἐς δύναμιν διαμένοντες, παρά τε θεῷ καὶ ἀνθρώποις εὐδαιμονίζονται. τὰ γὰρ κατὰ σέ, δι' ἀρετῆς ὑπερβολὴν, ἡρωϊκόν τι μᾶλλον ἐν ἑαυτοῖς ἐπιφέρεται. ὥς εἰ, καθάπερ τινὲς φασιν, ἐξ ἀνθρώπων γίνονται θεοὶ, σοὶ τοῦτο διὰ τὴν ἄκραν περὶ τὰς ἀρετὰς ἔξιν, μάλιστα ἐφαρμόττειν. σημεῖον δὲ τό, τε περὶ τὸν θεῖόν σου εὐσεβὲς, καὶ ἡ περὶ τὰ πρακτέα σύνεσις τε καὶ φρόνησις, τό, τε ἄγαν σῶφρον, καὶ τὸ ἐν ἐλευθεριότητι μεγαλοπρεπὲς, καὶ τᾶλλα, δι' ὧν ἕκαστον οὗ τοι σε ἀνδρὸς θνητοῦ πᾶν ἔμμεναι (ἵνα τὶ καὶ καθ' Ὅμηρον εἵπω) οἶομαι, ἀλλὰ θεοῖο· τοιαῦτα κατὰ τινα θεόσδοτον ὄντως μοῖραν καταπλουτήσαντα. ἐγὼ μὲν οὖν πολὺ τῶν πρὸς τὴν σὴν ἀξίαν ἀπολειπομένῳ σύνοιδα ἑμαυτῷ· σὺ δὲ τῇ συνήθει σου τῶν τρόπων χρηστότητι καὶ τούτῳ χρησάμενος, ἅπερ ἄλλοις διὰ σοῦ δωροῦμαι, ἀποδέξασθαι φιλοφρόνως παρακαλῶ μὴ ἀπαξιώσεις. ἐρρωμένον σὲ διαφυλάττοι ὁ Κύριος ψυχῇ τε καὶ σώματι, ἀνδρῶν εὐγενέστατέ μοι καὶ προσφιλέστατε.

Ἐνετίηθεν, Μεταγεινιῶνος τετάρτη καὶ δεκάτῃ, κατὰ τὸ αἴφ' ἔτος τῆς ἐνσάρκου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν οἰκονομίας.

PHÆDRUS, Augusti Libertus, Thrax. Fabularum Æsopiarum Libri v. nunc primum in lucem editi, curâ PETRI PITHCEI, cum ejusdem Epistolâ ad FRANCISCUM Fratrem. Augustobonæ Tricassium, excudebat Joannes Odotius, typographus regius, cum privilegio, anno 1596. Duodecimo. Editio Princeps. Char. Rom. et Ital. sine cust. cum sign. et pagg. num. Foll. 35, seu pagg. 70.

PETRI PITHCEI FRANCISCO Fratri Epistola.

REDDO tibi, Frater, pro novellis constitutionibus Imperatoris, veteres fabellas Imperatorii liberti, et quantum quidem conjicio,

Tiberii, atque adeo post Sejanum damnatum; nam quis istos deinceps laudavit unquam? Ejus scriptoris qui meminerit ex veteribus nullum dum reperi præter unum Avienum, quem etiam Virgilii fabulas iambis scripsisse tradunt. Thracem se fuisse ipse innuit, et Græciæ vicinum; ut nec ii libelli Senecæ fidem elevent testantis Æsopios logos intentatum Romanis ingeniis opus. Senem admodum scripsisse præter seniles de ætate querelas, vel illa arguunt quod se D. Augustum jus dicentem audiisse, et Cilnii Mæcenatis Bathyllum saltantem vidisse significat. Cuicui vero ille alapas et libertatem debuerit, tibi certe, Frater, jam vitam debet, quam temporum injuria pæne sepulto exemplaris a te reperti beneficio restituere conatus sum. Ita tu patronus Phædro, ego adsertor ac vindex vel non idoneus, sine satisfatione tamen venio, et Augusti libertum, vel libertinum potius, privatus hac etiam parte testabilem publicique juris facio: tu illi adsis ac faveas modo, qui et poeticis voluptatibus aures a forensi asperitate respirare non ignoras, et hoc figmenti genus a veri professoribus usque adeo non esse alienum, ut a Socrate ipso Æsopi λόγους versibus redditos Cebes apud Platonem in os laudaverit. Have¹, mi frater, et inter istam publicam luem salve ac vale. Tricassibus, x. Kal. Septembres, rebus prolatis, anno M.D.XCVI.

AVIENUS in Præfatione Fabularum suarum Æsopicarum ad THEODOSIUM.

HUJUS materiæ ducem nobis Æsopum noveris, qui responso Apollinis monitus ridicula orsus est ut legenda firmaret. Verum has pro exemplo Fabulas et Socrates divinis operibus indidit, et poemati suo Flaccus aptavit, quod in se, sub jocorum communium specie, vitæ argumenta contineant: quas Græcis iambis Babrius repetens in duo volumina coartavit; Phædrus etiam partem aliquam quinque in libellos resolvit. De his ego usque ad XLII. in unum redactas fabulas dedi, quas rudi Latinitate compositas elegis sum explicare conatus.

---

¹ pro ave.

PETRO PITHŒO, Antiquitatis vindici.

PHRIX ille servus, mente sanus libera
Græcas jocosus fecit ex re fabulas
Adfabulatus quæ docerent Socratem:
Græcis trimetris vinxit illas Babrius,
Et post Latinis Phædrus olim Cæsaris
Libertus Augusti, stylo atque tempore
Par proximusve Laberio vel Publio,
Quem nunc tenebris erutum Orcinæ specus
PITHŒE superis reddis auris, maximam
Initurus a me gratiam, imo ab omnibus
Spero eruditis: cæteros nihil moror
Quis prisca sordet litterarum puritas.
Tantum o viderem doctiores Principes
Quam litteratos servolos, quales erant
Æsopus, et libertus iste Principis.

Q. SEPT. FLORENS, Christianus.

PAR privilege du Roy, donné à Paris, le 28 jour d'Aoust, 1596, il est permis à Maistre Pierre Pithou, y denommé, de faire imprimer par tel que bon luy semblera, *Phædri Augusti liberti libros quinque*, avec deffences à tous Imprimeurs et Libraires de ce Royaume, autres que celui qu'il choisira, de les imprimer pendant six ans, ny en exposer en vente d'imprimez ailleurs dedans le dict temps, sinon du consentement du dict Pithou, sur peine de confiscation, et d'amende arbitraire. Et que par l'extraict sommaire du dict privilege mis au commencement, ou à la fin de l'impression, il soit tenu pour suffisamment notifié sans autre signification.

Je soubs-signé certifie avoir baillé à Jean Oudot Imprimeur du Roy, en ceste ville, *Phædri Augusti liberti fabularum Æsopiarum libros quinque*, pour les imprimer et mettre en lumiere, suyvant la permission et privilege du Roy, dont l'extraict est cy dessus. Faict à Troyes, le dernier jour d'Aoust, mil cinq cens quatre vingt seize. Ainsi signé.

P. PITHOU.

IAMBlichus, Chalcidensis; ex Cœle-Syriâ, Philosophus Platonicus. De Vitâ PYTHAGORÆ; et Protrepticæ Orationes ad Philosophiam, Libri II. nunquam hactenus visi; nunc vero Græcè et Latinè primum editi cum necessariis castigationibus et notis. Additæ sunt in fine THEANUS, MYIÆ, MELISSÆ, et PYTHAGORÆ aliquot Epistolia, Gr. et Lat. JOHANNES ARCERIO THEODORETO, Frisio, authore et interprete. Accedit Index rerum et verborum et illustrium Pythagoreorum: ex Bibliopolio Commeliniano. Excudebat Ægidius Radæus ordinum Frisiæ typographus, Franekeræ, ann. M.D.XCVIII. x. Kal. Decemb. Quarto.

Editio Princeps. Char. Gr. et Rom. Foll. 9. Præf. Pagg. 224, Vita. Pagg. 176, Orationes. Pagg. 80, Notæ et Indices.

JOANNIS ARCERII THEODORETI Epistola Illustribus Generosis Amplissimisque et Nobilissimis Dominis, D. D. Ordinibus Frisiæ Transrhenanæ, inter Amisium amnem et Flevum antiquum Rheni ostium, Rempublicam sapienter sancteque administrantibus, Dominis et Mecænatis suis unice colendis, s. d.

ANNUS jam est pene tertius et trigesimus, generosissimi nobilissimique Domini et Mecænates honorandi, ex quo linguæ et studiorum gratia cum nobilissimis patriæ et summæ spei adolescentibus, perveteris et illustris sane familiæ, in Gallias ablegatus, mirabili quodam casu, seu Dei destinatione, in hosce Iamblichi Chalcidensis Platonici philosophi libros, Græce scriptos incidi. Nam cum mihi illorum inspiciendorum ad dies aliquot copia facta esset, illico me eorum exscribendorum, cum quod elegantissime manu descripti, tum vero quod illius essent authoris, quem Proclum illum Diadochum in Platonem scribentem nunquam non *θεῖον* vocitare legeram, ut et Eunapium postea in ejus vita, *θαυμάσιον*, cupidō incessit. Itaque hominem, cujus istos beneficio habebam, eos a me reposcentem, per amicitiam, quæ inter nos mutuo esset, perque Musas omnes rogavi obsecratusque sum, ut illos describendi mihi copiam concedere vellet. Non enim ille, qui lumen de suo lumine accendi sinit (ut ex Marco Tullio dicebam) efficit, ut nihilo minus ipsi non luceat, cum alii accenderit. Verum cum nec prece nec pretio hoc primum ab eo obtinere valerem, tandem improba instantia hominem et ipsum longe eruditissimum permollivi, ut haud ægre quidem, sed tamen cum conditione voto meo annueret. Si quidem cum *ἀρχέτυπον* ad certum quoddam tempus, intra quod

foret exscribendum, domino suo esset ex pacto restituendum, nec solus, quod id esset angustius, posset facere, mihi partem describendam concessit: ea tamen conditione ac lege, ut ipse non ederem; se namque eum authorem vertendum suscepisse. Igitur recepta conditione, et sepositis aliis, quatenus ejus fieri potuit, studiis et occupationibus, quibus complusculis tum per morbum, et postea mortem unius ex meis præclarissimæ spei adolescentis distringebar, ad descriptionem propere me accinxi. Quare nocteque dieque admolitus operi manus, totum, quod ferme fidem excedit, ipso inscio intra sesquimensem ad umbilicum duxi. Recognovi quidem interea temporis, et a mendis pene infinitis repurgavi omnia: sed de editione illis superstitionibus ne gry quidem cogitare potui. Quocirca scrinio inclusa cum nonnullis aliis hactenus pressi. Cæterum cum jam uterque tam dominus, quam alter *εὐεργέτης*, cui me bona fide obstrinxeram, in fata concessissent, nec quicquam conversum, et non nisi pauculis aliquot locis quædam in eo castigata deprehenderem: præterea ipsum *ἀρχέτυπον*, quo fueramus usi, jam etiam in aliorum manus venisse forte intelligerem, tandem serio, ut ille dicebat,

Μή τις κῦδος ἔλοιτο βαλὼν, ὁ δὲ δεύτερος ἔλθοι,

animum ad illorum editionem adjicere occœpi. Itaque Latine, ut quidem existimo, a me conversum, et non credendis laboribus ac vigiliis, quantum tamen ingenio assequi potui, unius solum exemplaris adjutus ope emaculatum quasi e tenebris in lucem, et e sepulchro atque abyssu in vitam extrahere ac producere volui. Nam cum superioribus seculis plurima emergerint, atque etiamnum hodie in lucem emanent, prophanis et petulantibus hominibus authoribus, quæ a ternis tenebris atque oblivione adobruï potiusque flammis aboleri exstinguique præstaret: profecto hoc genus scriptorum ejus esse generis duco, ut putem ipsorum tum sanctis laboribus gravem injuriam tum communi studiorum utilitati non exiguum detrimentum allatum iri, si porro æternum premerentur et quasi sepelirentur. Quippe qui in schola Socratica, peneque, ut mox dicemus, Mosaica, belle instituti, de Deo, quatenus quidem naturæ melioris ductu, sine Deo et Scripturæ adjutorio potuerunt, de virtutibus et vitiis germane disseruerunt, exempla itidem salutaria reliquerunt, quibus in communi vitæ usu juxta ac reipublicæ adminis-

tratione apprime conducibilibus uti queamus. Etsi vero de μετεμψυχώσει, et aliis id genus deliriis tam Plato, quam hic noster, quæ ex Pythagora hauserant, scriptis suis interseverint: hic etiam ex professo Pythagoræ non ita sani, ut multis, sed ut mihi semper visum est, summi religiosissimique Philosophi vitam et dogmata describat: haud ideo tamen confestim repudiandi vel fastidiendi erunt. Et enim si Aristoteles, Philosophorum merito maximus, qui de mundi æternitate sua somnia, ne dicam deliria habuit, nec sensit de eo quod debuit: nec item Plinius, diligentissimus alioqui naturæ indagator, maximeque admirabilis scriptor, qui præceptorem καὶ προηγούμενον Aristotelem secutus se continere non potuit, quin admirando sui operis, imo præclarissimo Mundi thesauro de naturali historia initio, idem sentiret, adeoque passim intermiscuerit palam impia, de Deo alio, quam ipse conceperat, ambigens, in dogmate de Dei omnipotentia hallucinans, inferos esse dubitans, animos non esse immortales, atque id genus alia manifesto statuens, non propterea reprobantur: quinimo scriptores, qui eos suis commentariis illustrarunt, ut Porphyrium, Plotinum, ac cæteros Christiani nominis hostes non aspernamur: sed potius in summo pretio et deliciis habemus, lectitamus, et tantum non adoramus; quid? an Pythagoram, quem recte de Deo sensisse, testis est locupletissimus Clemens ille Alexandrinus, cum alias, tum in προτρεπτικῷ, rejiciemus? an Platonem, qui tam de Deo, quam de immortalitate animorum, de pœnis inferorum, et cætera præclare et sensit et tradidit, ejusque sectatores, quorum omnium facile princeps Iamblichus, etsi purus putus Pythagoreus, quatenus tamen Plato, fuisse videatur, cum ignominia usu mortalium exturbabimus? Sane ut Pythagoras et Plato Mosen legerunt, quo nomine etiam quidam veterum hunc Mosen Atticum vocitarunt; illum D. Ambrosius Mediolanensis Episcopus gravissimus sanctissimusque scriptor quoque Epistola ad Irenæum, quosdam putasse ex populo Judæorum genus duxisse, ut ex ejus disciplina derivarit etiam præcepta magisterii, meritoque magnum apud Philosophos habitum, æqualem vix repperisse, diserte scribit: ita persancte præcepta de moribus, de vita pie instituenda tradiderunt. De castitate intra et extra matrimonium, de institutione atque educatione liberorum, de verecundia, de pudore, de temperantia, continentia, cæterisque virtutibus, uti postea quoque Aristoteles, adeo copiose graviterque disseruerunt, ut ex Dei tabulis vere esse petita

videri possint, urbes perfectas condunt, easque legibus pene Mosais ornant et firmant. Itaque eos mehercule non magis repudiabimus, quam naturam terræ non damnamus, fœcundam rerum matrem, vere πολυβότειρον καὶ ζείδωρον, ut eam Poëtæ indigitant, quæ et large venena producit, et medicas herbas, seminaque ad escas salutaria. Nec multa Seplasiariorum aut pharmacopolarum optima tum unguenta, tum medicamenta, propter opium aut arsenicum, atque alia, quæ pyxidiculis inclusa suis usibus servantur, improbamus vel refugimus. Haud enim omnino abs re est, quod Deus ille Optimus Maximus atque æterna sapientia hosce authores mortalibus incolumes salvosque esse voluerit, cum tam multa, adeoque infinita aliorum, eorumque bonorum scriptorum, volumina funditus interire sit passus, quorum hodie solum nomina, et vix, non parvo cum dolore, tenemus. Dei proculdubio hoc fuit consilium, partim ut veluti in speculo cerneremus, quousque miseræ illæ mentes solo naturæ suæque Philosophiæ ductu in cognitione summi boni, Dei, inquam, ac virtutum omnium praxi fuerint progressæ, etsi φωσφόρος, quo de sanctus ille τῆς εὐσεβείας πύργος, καὶ ὁ τῆς ἀληθείας στύλος, ut loqui solet divinus ille Theodoretus, meminit, non esset in ipsorum cordibus exortus. Itemque quid ab nobis exigit, quibus dies ille jampridem et illuxit, ut exortus est lucifer, partim etiam, ut sicubi lapsi sunt, illorum verenda non cum lascivis ingeniis, quorum omnia sæcula non minus, quam hoc nostrum fœcundum est, detegamus; sed provide potius, sapienterque contegamus ac velemus. Non nescio quidem mundum hodie librorum scriptorumque inutilium ac prophano-
rum multitudine onerari, quibus bullientes carnis nostræ æstus non tam reprimuntur, quam excitantur, mores corrumpuntur ac vitiantur: errores et monstrosæ opiniones ac hæreses perniciales vel disseminantur, vel confirmantur, Deus denique summe ad iram irritatur: verum hic author merito etiam inter castos et pudicos mediique generis, et tantum non religiosos piosque scriptores, ut dixi, accenseri potest. Ut minime metuum hinc dicam nobis aliquam scriptum iri, quasi per nos hac in parte boni mores violentur, vel Dei in nos offensam iramve accersamus, propter erroneas de Deo ipsiusque cultu, quas propaget, opiniones. Proinde quod quædam apud Comicum dicebat, licet alio sensu, hic etiam valere debebit,

Multa ex quo fuerint commoda, ejus incommoda ferre
æquum est.

Equidem illum longe Plotino, tametsi magno per omnem modum philosopho, Porphyrio, etsi hujus nostri magistro, Hipponensis præsulis ejusdemque sancti hominis testimonio, sic et Themistio, Simplicio (qui etiam in hosce libros justos Commentarios scripsisse memoratur), Philopono, Ammonio Hermæ, ipsique Proclo, jampridem editis et doctorum tritis manibus, multis modis præfero. Quippe qui Platonis, quem ipsum etiam vetustissimi et orthodoxi Patres merito *θεῖον* vocarunt, vestigiis adeo insistit, ut multa ex ipsius dialogis ad verbum in hæc sua commentaria transtulerit, et vix unguem latum ab ipsius mente et dogmatis deflexerit. Quamobrem quantum Plato reliquos omnes philosophos studio, lingua et synceriori philosophia antecessit, eosque longe a tergo reliquit, tantum hunc cæteris suis coætaneis, quique tam ante, quam post ipsum scripta aliqua posteritati reliquerunt, semper præferendum esse judicavi. Ut eo nomine jure τοῦ θείου epitheton utrique tributum videri possit. Colloco autem eum in eodem plane ordine et gradu, quo summus per omnem modum, idemque Platonius philosophus Maximus Tyrius, merito sane collocatus est. Qui, teste Suida, sub Commodio Cæsare Romæ, in orbis, ut tum dicebatur, Epitome philosophatus est. Cujusque itidem aliquot *διαλέξεις*, hoc est, sermones, seu disputationes sane quam elegantissimæ, καὶ φιλοσοφικώταται etiamnum hodie exstant. Hunc vero clarissimum ac longe nobilissimum auctorem hactenus cum non parvo rei literariæ detrimento et injuria suppressum in lucem extrahere, et in illustribus generosisque nominibus vestris mundo apparere volui: primum ut vestro præsidio ac patrocinio tutus exserto capite prodeat, vulgique censuram non extimescat. Deinde quia noster hic labor et conatus ab multis fortasse impetetur, et ab non nemine suggillabitur, (quid enim uspiam ab obtreptatorum criticorumque sannis καὶ δῆγμασι liberum est?) hoc nimirum mihi etiam atque etiam agendum fuit, ut quemadmodum princeps ille poëtarum Homerus de Teucro inquit, qui sub Ajacis clypeo septemplex, ut puer in gremio matris delitescibat, ipse quoque sub nobilissimo potentissimoque *ἐπταβοίῳ*, ut ille aiebat, *σάκεϊ* vestro *κρυπτάσκων*, malevolorum spicula, quantumvis virulenta ac *λοιδορία* tincta, non modo non reformidem, verum etiam contemnam et rideam. Vestris autem amplitudinibus et generosis nominibus hic noster labor, qua authorem, qua etiam me, qui illum nunc primus produco, jure meritoque debebatur. Qua autho-

rem quidem: nam quibus potius conveniebat Philosophus tam insignis, tam clarus, tam omni exceptione major, qui jam tenebris et caligine discussis, extersusque ab omnibus pene sordibus, nostra solius, ceu obstetricis, opera lucem aspicit, quam hominibus sapientibus, claritate tam insignibus, omnique exceptione, sive nobilitatem, sive πολιτείαν, ejusque administrationem longe saluberrimam spectemus, majoribus? Denique quam illis, qui superioris ævi barbarie Rodolphus Agricola et D. Erasmo authoribus discussa, humaniores literas, in nostram quoque patriam illorum beneficio illatas, sectamini, foveatis, adeoque provehitis? Macti igitur estote, generosisissimi nobilissimique, et omni virtutum genere cumulatissimi Domini, et thronos vestros hisce nunquam intermorituris elogiis magis magisque decorate, hasce literas salutariter nobiscum fovendo, commendando amplectendoque. Qua me vero, nullis aliis honeste eum inscribere potui, nec debui. Quippe cum apud vos, quos summo atque avito jure Frisios Orientales, perperam hodie περιχθονίους dictos, appellare soleo (nam qui hodie ita compellari gaudent olim Cauchi minores erant), et apud quos Divum RADBODUM reliquosque Frisiae reges quondam potissime, vicissimque in urbe, quæ tum mediæ Frisiae, regionis item multo nobilissimæ, quæ nunc fere Frisia Occidentalis nuncupatur, nomine Stauria, tunc Metropolitana, suam regiam habuisse ex multis indiciis minime dubitandum sit: apud vos, inquam, ante annos sexaginta honestis parentibus, agricolis, majoribusque, antiquis Frisonibus, ut tum mos atque usus obtinebat loquendi: et peculiaris dialectus ac lingua (quæ adhuc in vestris sylvis, licet paullo ob vicinorum commercia inquinatior, et alibi remansit) ab aliis populis et gentibus advenis discriminabat, opulentissimaque et inculpatissima familia prognatus: et postmodum in schola vestra clarissimo doctissimoque et piissimæ memoriæ homine ἀρχιδιδασκάλου D. REGNERO PRÆDINIO, (quem honoris causa nomino, cujusque nunquam non libentissime, jucundissimeque, ut et Rodolphi Agricolæ nostri et Vesseli, cui vulgo cognomen erat **Goesboet** manium recordor,) institutus, et ad hasce literas illo quasi Μουσηγετοῦ et Mystagogo adductus sim: nimirum hoc vestris augustissimis nominibus ratione ortus velutique διδάκτρον καὶ θρεπτηρίου vice in gratissimi animi significationem ad æternam memoriam merito persolvendum erat. In eam vero Frisiam quam modo occidentalem vocari dixi, quamque itidem mediam nominavi,

Aquilonaris, quæ veteribus cis-Rhenana vocitata est, nuncque borealis Batavia appellatur et orientalis Frisiæ respectu, ipse Regneri, cujus modo memini, intercessione voluntateque adolescens viginti plus minus annorum traductus et ab nobilissima clarissimaeque et longe honorificentissima, uti et ante memini, familia, (cui nunquam non mea omnia transcribo, quamque lubens colo et veneror,) cum honore adscitus, sanctissime in literis cum domi, tum peregre per integrum decennium cum filiis fatus educatusque sum. Deinde cum post aliquot annorum curriculum ad summos, adeoque varios et diversos in ea honores, atque ultimo ad quietissimum maximeque liberale vitæ genus, publicam Græcarum literarum professionem in nobili schola promotus, idque ab iis, qui partim quidem in Domino obdormiverunt, partim vero etiamnum ἐν τέλει, ac profecto homines sunt omni laude dignissimi prudentissimique, optime cum de me, tum de omnibus bonis, cunctisque literis humanioribus præclarissime meriti: equidem, ut ingenue fatear, mortalium omnium ingratissimus forem, si tam eximia in me beneficia ac merita non agnoscerem, gratoque animo non recolerem, summamque de tantis tamque angustis Mecænatibus vicissim non semper bene mereri studerem. Itaque jampridem hoc diligentem operam dare volui, ac debui quoque, viri amplissimi, ut in vestro Lyceo jam aliquot annos constitutus, singularis meæ observantiæ, animique pergrati publicum aliquod pignus ac monumentum, quod perpetuo exstare posset, darem. Quod cum non potuerim hactenus quidem excussis omnibus facultatibus meis aliter præstare, nec ullo alio, quam hoc solo scribendi genere contestari, rogo et oro vestras illustres amplitudines, primum, ut hoc meum studium in optimam partem benignoque vultu et fronte serena accipere dignemini. Deinde nostrum hunc autorem, nostrosque in illum labores, sub illustribus vestris nominibus jam primum ex vestra schola in lucem prodeuntes ita asseratis, ne quid incommodi vel detrimenti patiantur. Meque itidem, ut hominem toto pectore vestris amplitudinibus obsequentissimum ac deditissimum amare porro, et ita ab omni injuria defendere et protegere velitis, ut in hac grandævitate atque otio literario, vestra fultus benignitate, reliqua tum hujus auctoris, tum alia, quæ præ manibus, et nonnulla, quæ jam etiam plane confecta habeo, in usum nostræ maxime gentis ad posteritatem transmittere queam. Deum porro rogo et oro, ut vos indies sapientia prudentiaque et

omni fortitudine magis magisque instruat, et cum omnibus subditis vestris omni genere benedictionis cumulet ac beet. E schola vestra anno a Christo ex sanctissima virgine nato, mundiue redemptione CIO. IO. XCIIX. ipsis Idibus Novembribus. Vestrarum illustrissimarum et generosissimarum amplitudinum longe deditissimus et obsequen-
tissimus,

IOANNES ARCERIUS THEODORETUS.

Πρὸς Φιλολόγους περὶ Ἰαμβλίχου Χαλκιδέως.

Οὐ τόσσον Ἡρώες Ἑλλάδος κυδίστατοι
Ὀφλοῦσι Μαιονίδῃ, ἢ Σταγειρίτου
Πέπλῳ θανόντες ὑμνεύμενοι· οὐδὲ δὴ
Τοσοῦτον νιὸς Σωφρονίσκου ζάθεος
Θείῳ Πλάτων' ἰδὲ Ξενοφῶντ' ἡδυλόγῳ.
Ὅσπον ὁ μὲν Σάμου κομήτης Ἰαμβλίχῳ.
Τῷ τῶν Πλατωνικῶν ἀρίστῳ χ' ὑπερτάτῳ.
Πόσον οὖν ὁ μὲν θεσπέσιος ψ' ἱατρεῖον
Καὶ σῶστρον ὀφλήσει, ὃς ἀνστήσας τάφου
Καὶ σηπεδόνοιο ἀναβιώσῃ; κᾶτα δέ,
Σὺν εἵματ' εὐστύλῳ βροτῶν συστήματι
Καὶ ὁμίλῳ ἐνθρονίσῃ αἶν σοφωτάτων;
Δεῦτ' οὖν νέοι μουσηγετοῦ ἀσπάζεστε
Τοῦδ' ἱρ' ἀριγνώτου κ' ἄφατα μυστήρια.
Καὶ τὸν ἀναγεννήσαντα νῦν φιλήσατε.

I. Θ. Α. Ε. Ε.

IN IAMBlicHI Chalcidensis, Platonici Philosophi, Vitam Pythagoræ, ejusdem-
que Protrepticas Orationes ad Philosophiam; nunc primum ab JOANNE
ARCERIO THEODORETO Frisio Græcè et editas, et Latinitate donatas.

Adesto, quisquis et rei literariæ
Faves, et indagator es scientiæ

Antiquioris. En recludit jam tibi
 Priscas Favissas θεῖος ἀνὴρ, hactenus
 Clausas malignitatis improbæ obice.
 In quæ patent ἀκουστικῶν Sacraria
 Consortii vitæ, velut coloribus
 Depicta. Non Homerus expressit suis
 Nympham Cebalin sic versibus: nec hanc
 Sic pinxit artifex penicillo suo
 Zeuxis tabella, quæ ferens imagines
 Vivas ocellos pascit obtuentium.
 Sed Iamblichus, quam pingit, illa mentium
 Refectiones conferet suavissimas.
 Ringente Momo, et invidente litteris
 Bonis, reductum Iamblichum in sedem vides
 Et dignitatem pristinam, ut Chalcis suum
 Civem recognoscat: suumque Philosophum
 Jam secla mortuum et sepultam plurima,
 Quæ dicta Coele est Syria, omnisque Achaia
 Εὐεργέτην agnoscet CEnotria inclytum
 Tellus proculdubio loquentem, seu sua
 Balbutientem lingua et ore, Frisius
 Quod finxit Oceani ortus oram ad extimam.
 Verum hactenus tenebris Comatus obrutus,
 Et consilens injuria ævi Iamblichus,
 Non Syriæ, nec Græciæ soli, ut solent,
 Sed universo orbi loquentur postmodum.
 Mortalium ægras ergo res perambulent,
 Easque restituant. Fave lector animis
 Linguisque. Et auctorem παρ' ὧντι juva Θεῶ.

I. AR. THE. FIL.

Benevolo candidoque Lectori.

UT non nescias, benevole lector, quid a nobis in hoc opere præstitum sit, sic paucis accipe. Usi sumus unico duntaxat exemplari, quod olim ex alio, pulchre quidem manu descripto, sed perquam mendoso, e bibliotheca clarissimi doctissimique viri Antonii Perrenotti Granvellani Cardinalis profecto, ipsimet manu propria descripsimus. Nec nos fugit, quam periculosæ res sit aleæ, unico exemplari ceu anchoræ, existimationis suæ periculum, velut in subito coorta tempestate, hoc tempore credere ac committere. Sed nos

hic publicæ utilitatis majorem, quam privati honoris rationem habendam putavimus. Interea sensum quam potuimus proxime proprièque expressimus. Si tamen in non paucis gravissimi Philosophi mentem non satis sumus assecuti, ejus nobis ab hominibus doctis veniam datum iri speramus. Præsertim cum aliis adminiculis omnino fuerimus destituti. Solum Petreius Tiara, homo ad unguem doctus, paucula quædam eaque levia, in libro de adhortatione ad philosophiam correxerat. Et quædam etiam benigne nobiscum communicavit ex Vaticana (ut opinor) descripta, itemque candide nonnulla indicavit vir clarissimus Theodorus Canterus. Porro quæ hic noster ex Platone, cujus longe fuit studiosissimus, in hosce commentarios transcripsit, ea fideliter omnia *καθόδυναμιν* et indicavimus et emendavimus. Textum Græcum item infinitis in locis gravissime fœdatum, quam potuimus accuratissime ex ingenio castigavimus, eaque auctori subjecimus. Quod si tamen non omnia vidimus, (quis enim tam Lynceus unquam fuit, ut in tantis tenebris, inquit Marcus Tullius, nihil offenderit, nusquam incurrerit?) sed multa nos fugerunt; si satis non est hominis, abs quo nihil humani alienum est, confessio, utique satis esse debet, quod ingenio, studio et industria assequi potuimus, a nobis *ἀφθόως* in medium collatum. Nosque autorem tam eximium, et si non prorsus emaculatum, etiam cum proprii nominis dispendio in lucem emittere maluisse, quam plurimorum eruditorum expectationem diutius fallere. Habuit illum in sua quidem possessione quondam Johannes Alexander Brassicanus, uti scribit in editione Salviani; habuerunt alii: sed nemo, quod sciam, illi hactenus admolitus est manum. Hoc ergo effecero, quod Pausaniæ, Straboni, Dioni, Athenæo, et infinitis aliis contigit, uti posteaquam mutili, sordidati et male habiti lucem aspexissent, doctissimorum hominum commiseratione tandem emaculati, et pristino nativoque nitori omnino restituti sunt, idem nostro huic aliquando etiam accidat. Nimirum optimæ ac fidelissimæ matris exemplo, quæ præclarissimum fœtum in lucem edit, et, quod potest, confert; sed quod non potest, nutricibus, pædagogis ac præceptoribus, ut conferant, mandat. Quare æquos lectōres etiam atque etiam rogatos et observatos volo, ne nostrum studium ac conatum suggillare aut reprehendere velint, uti quibusdam hodie nimis familiare esse videmus, qui nihil, nisi quod ipsi faciunt, rectum putant; sed comiter potius corrigant, nosque quorundam amice admoneant,

cujusque studium, utroque, quod aiunt, pollice laudaturos. Interdum etiam asteriscos, ubi vel defectus aliquis, vel mendum esse videbatur, notavimus, et lacunas aliquot reliquimus; præsertim ubi non potuimus nos satis expedire. Jam quantis laboribus et vigiliis omnia nobis constiterint, experietur, quisquis in consimilibus unquam periculum facturum est. Tantum igitur abest, ut ab oscitantia vel negligentia vel mala denique fide nobis dica aliqua scribi debeat, ut omnes, qui hæc lecturi sint, nobis æternam potius debitori sint gratiam, quod vel informem vel deformem partum edere, quam illum suppressere maluerimus. Quod si, uti spero, obtinero, ut reliqua ejusdem auctoris, quæ apud me jam confecta habeo, publici itidem juris haud gravate simus facturi, animus addetur. Indicem rerum omnium memorabilium in fine quoque adjecimus. Vale lector, et hisce nobiscum fruire.

De Pythagoreorum protrepticis Orationibus ad Philosophiam.

TITULUS hujus libri indicat quasi epitomen tradi commentariorum, quæ scripta fuerunt ab illis viris, qui Pythagoræ philosophiam sectati sunt, quibus homines ad sapientiæ studium excitare voluerunt. Sane ut superior liber mere fuit Historicus, quippe qui continet descriptionem vitæ ipsius Pythagoræ et Pythagoreorum, eorundemque studia atque exercitationes: ita hic mere quoque Philosophicus est, e media depromptus Philosophia, continens præclarissimas adhortationes et saluberrima præcepta, quibus ad sapientiæ adyta, quatenus quidem eam Philosophi naturæ et ingenii luce compertam, habere potuerunt, homines exsuscitare, et a corpore ad animum atque usum rationis adducere studuerunt. Quod si vero hæc ad illam personam referas, quæ τῷ ὄντι vera et æterna Dei sapientia est, maximum proculdubio ad vitam salutariter instituendam momentum habitura sunt. In fine leguntur Symbolorum Pythagoræ ἀναπτύξεις longe doctissimæ, quæ huc etiam non parvum calcar adhibere videntur. Quod in calce libri a quodam minio ascriptum erat, hic in vestibulo ponere volui, quod ad libri commendationem non parum faciat. Erat autem hujusmodi: θαυμαστὸν εἰς ἡμέραν τοῦτον τὸν λόγον, γέμοντα πάσης γνωστικῆς θεωρίας, καὶ δείξων

ἔχοντα πίστει εὐτόνους. Id est: Admirabilem hunc librum in lucem extulit omnis cognobilis contemplationis ac demonstrationum plenum, validas habentem assensiones.

In titulo *προτρεπτικούς λόγους* reddidi adhortatorias. Poteram Græcum retinuisse, ut D. Tertullianus vocabulum apologetici usurpavit, et plerique Latini infinita, quæ Græcanica essent, retinuerunt; poteram item vocabulo magis Latino, "adhortatrices," usus fuisse: verum quia non ignobilis nec indoctus mehercle; sed magni nominis et eruditionis scriptor, Gentianus Hervetus in Clementis Alexandrini protreptico vertendo, eo ante me usus est, equidem non video, cur ab eo magis abhorreere debuerim.

PHOTIUS, Patriarcha Constantinopolitanus. Myriobiblon; sive Librorum quos legit PHOTIUS Patriarcha Excerpta et Censuræ, Græcè, ex recensione DAVIDIS HÆSCHELII Augustani, qui et notis illustravit. Augustæ Vindelicorum, ex officinâ typographicâ Joannis Prætorii, 1601. Folio. Editio Princeps. Pagg. 985, et 6 ff. præfixa.

DAVIDIS HÆSCHELII Epistola.

Nobiliss. et Ampliss. Viris QUIRINO RECHLINGERO, MARCO VELSERO, Aug. Vindel. II. viris Præfect., VII. Virumque Collegio, Dominis ac Patronis plurimum observandis, s. p.

PHOTIUS ille, omnium eruditorum

Tanto petitus ambitu, tanto datus, tandem e tenebris erutus exit. Etsi enim ea sunt nostra tempora, quibus non injuria dubites, plusne commodi an incommodi Respublica litteraria sibi habeat polliceri, propterea quod alibi bella alibi eruditæ doctrinæ contemptus atque odium, ruinam aliquam minari videantur; tamen quum ab annis haud ita multis, præter expectationem, diversis e locis et quidem nonnullis parum pacatis et tranquillis, complures, notæ optimæ, veterum auctorum libri in lucem prodierint, atque etiam nunc cotidie proferantur, animum nequaquam despondendum dixerim. Verum id quidem est seculum illud

aureum, quod aiunt fuisse ἡγεμονικόν, alterum θυμικόν, quibus et sapientiæ et fortitudinis laude homines imprimis excelluerunt; sed neque hoc tempore, quod ἐπιθυμητικόν indigitant, sapientum virorum exempla, virtuteque heroica præditorum, desunt: ἀρχαῖαι δ' ἀρεταὶ (ut Lyrici verbis utar) ἀμφέρονται, ἀλλασσόμεναι γενεαῖς ἀνδρῶν σθένος. Nimirum omnibus seculis aliqui divinitus excitantur, qui disciplinas liberales propagatum eunt, quæ solæ genus hominum salvum atque incolume conservant. Quo feliciorem hanc ætatem nostram judico, qua cum alii Scriptores antiqui revixerunt, tum inter cæteros, ille ipse (quem dixi) in omni genere doctrinarum præstantissimus scriptor Photius; cui ut a lumine nomen, ita luce tandiu cendum fuisse, demiror, auctori, cujus e Myriobiblo Theologi, Medici, Historici, Oratores, Philologi denique uberrimum fructum et jucundissimum capere possunt. Id quod eulogia docent quæ huic operi nunc primum a nobis edito præponenda curavimus. Nam Eclogas, cum censuris, non ex iis duntaxat libris, qui sunt in manibus fere omnium, Photius attulit: sed longe plura ex illorum monutis ἀποσπασμάτια, qui vel temporum injuria prorsus amissi, vel quorundam βιβλιοτάφων invidia non nisi blattis expositi sunt; neque ex sacris tantum, sed et exteris Scriptoribus. Tam enim horum prodest lectio, judicium si adhibeatur, quam Moysi non obfuit Ægyptiorum, Danieli Chaldæorum, Divo Paulo Græcorum disciplinas cognovisse, Israelitis denique vasa ex Ægypto in Palæstinam secum transtulisse. Ideo summa hic fide, qui delectus haberi, unde plus minusve expectari possit, Photius ostendit. Hoc Opus varia et multiplici tam rerum quam verborum refertum supellectile, viri nobilissimi, cur amplitudinibus vestris consecratum velim, multæ causæ sunt. In hac enim urbe illi renasci, characteris elegantia exornari, e vestra illustri Bibliotheca vulnera quædam sanari, accessiones denique fieri, contigit. In hac Musæ et Gratiae domicilium nactæ creduntur, quod ii gubernacula Reipublicæ teneant qui ab ineunte ætate literis omnibus dediti, hoc genus laborum et probant, et eos adjuvare gestiunt, qui omnem in eodem operam ponunt. In hac, vestro auspicio recentibus iisque pervenustis typis alia atque alia utriusque linguae πονημάτια, brevi temporis spacio, excusa sunt. In hac denique nunquam defuerunt viri, quorum auctoritate Codd. MSS. et impressorum Thesaurus augetur atque ornaretur. Inter quos huic quoque Photiano operi locum decernere A. V. meque patro-

cinio, quo hactenus, clementer complecti ut dignetur, oro etiam atque etiam. Bene valete, viri amplissimi, publice ac privatim incolumes, ac perpetuo florentes.

Augustæ Vindelicorum, XII. Kal. April., anno M.DC.I.

Amplitudinum vestrarum obsequentissimus,

DAVID HÆSCHELIUS,

Augustanus.

Μάξιμος ὁ Μαργούνιος, ταπεινὸς Κυθήρων ἐπίσκοπος, τοῖς τῶν λόγων ἐρασταῖς, ἐν τοῖς καλοῖς ἐπίδοσιν.

ἌΛΛΟΙ μὲν ἄλλους τῶν περὶ τὴν σοφίαν περιττῶν θαυμαζόντων, καὶ ἢ ἕκαστος ἔχει ἐπιτηδειότητος καὶ δυνάμεως, ταύτῃ πλεκέτω τούτων ἐκάστου καὶ τὰ ἐγκώμια, εἴτε τὴν ἐν λόγοις ἐπαίρων δεινότητα, εἴτε τὸ ἀνθρῶν καὶ κεκομψευμένον τῆς φράσεως, εἴτε τὸ περὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐμβριθές τε καὶ ὅλως ἐξηκριβωμένον, καὶ πάγιον· ἐμοὶ δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις παντὸς ἄξιος ἐγκωμίου καὶ μάλα ὁ σοφώτατος ἐκεῖνος καὶ ἱερὸς πολλάκις ἔδοξε Φώτιος. οὐ μόνον ὅτι τοὺς τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας ἐμπιστευθεὶς οἶακας, τὸ τοῦ Χριστοῦ λογικὸν ποίμνιον εἰς νόμας εἰσῆγέ τε καὶ ἐξῆγε σωτηριώδεις, εὐσεβεῖα τε τῇ πάνυ διατρέφων, καὶ βίου κατακαλλύνων ὀρθότητι· ἀλλ' ὅτι καὶ πᾶσαν μετελθὼν παιδείαν, πάντας τοὺς ἐπ' αὐτοῦ πολλῷ τῷ μέσῳ ὑπερηκόντισε. μαρτυροῦσιν αὐτοῦ τὸ πολὺ τῆς σοφίας οἱ πανηγυρικοὶ τῶν λόγων, οἷς τηλικαύτην ἐνέθηκε τὴν χάριν καὶ τὴν γλυκύτητα, ὥς δεινὸν τίθεσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας τὴν ὁπωσοῦν ἀπὸ τούτων ἀπαλλαγὴν. οὕτω τὰς τῶν ἀκούντων καταθέλγει ψυχὰς ταῖς τῶν οἰκείων σειρήνων σωστικαῖς ἐπὶ φθαῖς, καὶ τῷ τῶν πίστεων ἐφελκυστικῷ τὸ τῆς πειθοῦς αὐταῖς ἐγγενῆσθαι καταναγκάζει θέλητρον. τοιαῦται καὶ αἱ θαυμασταὶ τούτου πρὸς διαφόρους ἐπιστολαί. τὸ δὲ πρὸς τὰς τῶν ἀποριῶν λύσεις ἔτοιμον, ἄλλως τε καὶ ὅσαι ἐπὶ τὴν ἱερὰν τείνουσι φιλοσοφίαν, καὶ τὸ τῆς θείας γραφῆς, ἐν οἷς μάλιστα μυστικώτερόν τι ἐναποκέκρυπται, ἀγχίνουν τε καὶ διερμηνευτικόν, τίς τῷ τῶν Ἀμφιλοχίων αὐτῷ πεπονημένῳ συγγράμματι ἐντυχὼν, οὐκ ἂν εἰκότως θαυμάσειεν; ἀλλὰ γὰρ καὶ τὴν περὶ τὴν ἱστορίαν ἀκρίβειαν, καὶ τὸ τῆς σοφίας ποικίλον, καὶ τὸ περὶ τὴν κρίσιν τῶν τοῖς ἄλλοις συντεθειμένων ἐντεχρον τε ἅμα καὶ εὐκρινέστατον, ἢ μετὰ χεῖρας

αὕτη βίβλος, τοῖς τοῦτ' ἂν ἐλομένοις καταμαθεῖν, ἐπιδείξει τρανότατα· πολλὴν μὲν τοῖς περὶ τοὺς λόγους καὶ τὴν ἔξω φιλοσοφίαν καταγινομένοις τὴν ὠφέλειαν προξενούσα· τοσαύτην δὲ καὶ τοῖς τῆς ἱερᾶς ἀντεχομένοις θρησκείας χορηγοῦσα τὴν λυσιτέλειαν, ὥς πάμφορόν τινα οἶον ταύτην εἶναι χώραν, ποικίλοις μὲν κομῶσαν τοῖς καρποῖς, καὶ τοῖς ἄνθεσιν, οὐχ ἥττον δὲ τῇ γεύσει τῶν δρεπομένων τὴν αἴσθησιν κορεννῶσαν, ἢ τῇ ὄψει καὶ τῇ ὁσμῇ καθιδύνουσάν τε καὶ κατατέρπουσαν. ταύτην οὖν φιλοφρόνως δεξάμενοι, πολλὰς τῷ σοφωτάτῳ Ἑσχελίῳ τὰς χάριτας ἔχοιτε, τοῦτο καὶ μόνον ἀεὶ διὰ μελέτης ἔχοντι, ὅπως χρήσιμόν τι καὶ τῷ κοινῷ τῶν λογίων ἐπωφελὲς ἐκδιδῶται καὶ μάλιστα. ἔρρωσθε ἐν Χριστῷ Σωτῇρι, κατὰ τὸ ἀχ^ω ἔτος τὸ σωτήριον, Ἰουλλίου τρίτῃ φθίνοντος.

JANI GRUTERII, Jurisconsulti, Elegia.

Qualiter Argivos procures per cœrula Nerei
 Regna loquax tulerat Pallados ante ratis;
 Haud secus arguto chartæ commiserat alveo
 Doctorum capitum Photius omne genus.
 Non uti Phryxæum Scythicis averteret oris
 Vellus, et Absyrti cæde notaret agros;
 Non uti mille malas cum Colchide duceret artes,
 Decepta Hypsiphiles turpiter ante fide;
 Sed quo tot Phœbi mystas utriusque, fovebat
 Hellados angusto quos prius ora sinu,
 Orbe frui faceret toto, totumque repente
 Oris honorarent nectareo imbre sui;
 Nectareo imbre, mere quasvis qui pasceret aures,
 Nec tristem sineret cordibus esse sitim;
 Nectareo imbre, senis cui Cycni cederet oda,
 Linguaque Sirenum, Calliopesque melos.
 Jamque quidem plures Argo illa secunda per annos
 Fecerat assiduas Thetyos erro vias;
 Nec mundi fuerat pars ferme habitabilis, olim
 Sæpius adventus quin recrearat ope:
 Quum tandem dolor, ah! scopulis impexit acutis,
 Naufragiumque subit tota canora cohors!
 Haud tamen adfuit heic tua, Photi, culpa vel error;
 Hoc ita Fatorum neverat ante colus.

Quippe gubernator dum clavo sedulus hæres,
 Caniciemque movet curva carina mari;
 Hanc subito Livor noctemque hyememque crearat,
 Livor adoratis artibus usque gravis.
 Illi se dederat comitem Saturnia lampas,
 Stellaque Lunaris, Gramigenæque jubar.
 Quumque minus tete Palinuri perdere possent
 Morte, trabem penitis implicuere vadis.
 Hæret parte sui limo defossa petroso,
 Parte natat medio jam resoluta freto.
 Nil igitur reliquum, nisi post ter mille labores,
 Esurie miseris deficere atque situ.
 Et per multa quidem frigenti sæcula rupe
 Triste Philoctetæ pertuleratis onus;
 Umbrarumque modo solum super ossea vobis
 Forma erat, exangui vix bene tecta cute;
 Quum tot Apollo sacerdotum miseratus iniquas
 Ærumnas, miræ quæsiit artis opem.
 Adscitis siquidem decima cum Pallade Musis,
 Fratrequæ Mercurio, proleque Cypri tua:
 Absit, ait, Divis ludibria longius atris
 Debeat Heroum tam pretiosa manus;
 Præcipue nostris non tantum antistita Sacris
 Assiduo, nostrum sed quoque prorsus opus.
 Et quid? Caucasæ si tandem caute Prometheus
 Solvitur, astrorum publicus ille reus;
 Quæ ratio est, ut perpetuis obnoxia pœnis
 Ista cohors, nullo crimine turpis, agat?
 Certe, lex nisi nos Jovialis nupera terris
 Arceat, humano dura sed æqua gregi;
 Haud desim tantis, nostræ desintve Camœnæ,
 Non Arcas, magni natave tota patris.
 Sensit Amor sese posci (neque enim ulla Diones
 Jussa ligant, etsi sint Jovis ipsa, genus),
 Quin imo quamvis me tellus hactenus, inquit,
 Ob scelerum caruit prodigiale chaos;
 Stat tamen egregiis jam nunc succurrere coram
 Tot, quibus insultat sors furiosa viris.
 Dixit, et abjectis telis puerilibus, aufert
 Palladiumque hastam, cum galeaque peplum.
 Mercurio virgam tollit, virgæque colubros,
 Illud et incurvæ corpus inane lyræ.
 Pegasides donant vittas, sua barbita Phœbus,
 Pythonisque trucidis tela cruenta nece.

Cunctaque ut in currum coniecit oloribus actum,
 Fratrum par ævo, par specie, agmen adit.
 Iisque suis pharetras suadet viduare sagittis,
 Nectaris ut fierent ambrosiæque penus.
 Nec mora, germanis comitantibus, ocyus illa
 Syrtis arenosæ lurida dorsa petit.
 Ante tamen rapit Hœschelium, sociumque laboris
 Collocat in rhedæ parte priore suæ:
 Hœschelium, lateri propior quo nemo Minervæ,
 Gravior aut Phœbi Pieridumve cliens.
 Jamque propinquabant sabulo squalentibus arvis
 Quum vidit Gnydias pallida turba faces.
 Admirataque tot Divorum insignia, nil præ
 Letitiæ potuit fertilitate loqui.
 Pro verbis pansæque manus, nutusque fuere
 Verticis, eque oculis profluus imber aquæ.
 Tum Charitum præsignis alumnus, Pellite luctum,
 Grandibus O Divis sit quoque cura, cohors.
 Exiliis lux ista modum, confidite, ponet;
 Et simul in canam desilit ales humum.
 Desiliunt una fratres, nectarque propinant
 Parcius exsuccis, ambrosiæque dapem.
 Hœschelius vero fessos disjungit olores,
 Currusque in bibulo littore versat onus.
 Utque legit navis disjecta prioris in unum
 Membra, gemitque usus iis superesse parum:
 Imo facessat, ait, tam curta putrisque cupido
 Materies: istos nam vеха nostra manet.
 Tantum deficit, eam lorica ut adambiat, omnes
 Quo maris emaneant adsilientis aquæ.
 Cum dicto tollit corytos ordine fratrum,
 Deque ipsis capitum vincula lenta trahit.
 Alternoque pedum correctos pondere; cinctus
 Hi poterunt, inquit, suppeditare novos.
 Costarumque vicem supplebit quilibet arcus,
 Protinus et malum Virginis hasta dabit.
 Remus erit Phœbi gravior graviorque sagitta;
 Virga Atlantiadæ provida, clavus erit.
 Musarum vittas quidnam vetat esse rudentes,
 Velorumque loco Pallados ire peplum?
 Nam nostros syndôn oculos quæ nuper obibat
 Rimosos laterum sarciet illa sinus.
 Fluctus et ut forsā decumanior ingruat, ipsum
 Cassis Athenæ iterum quem pelago addat, adest.

Auxilium præstabit idem Cyllenia fornix,
 Sique opus est, Phœbi Sardonychata chelys.
 Verum olim, nam nunc plane modulamine dulci
 Germanorum habiles adjuvet ipsa manus.
 Dum paribus spumant, inquam, freta versa lacertis,
 Ars novet Orpheos Hœscheliana modos.
 Namque ego quo digne valeam superesse gubernis,
 Adfixa huic lateri Photia cura dabit.
 Ventus et ut restet, Zephyro pro quolibet anguis
 Mercurii duplex, noster eritque Cynus.
 Multiplicique repente ciebunt sibila lingua,
 Sibila vel tragicos docta fugare notos.
 Dum loquitur, Veneris jam navem cætera pubes
 Aptarat, puppi ventus et æquus erat.
 Ergo intrate viri, clamat, intrate metallo
 Effictum vere de meliore genus.
 Utque pedum lento teretum molimine tandem
 Intravit vacuos Graia caterva foros;
 Ordine multijugo transtris assuescit Amorum
 Grex merus, ac crebro verbere findit aquas.
 Succinit Hœschelii Cynorum natio nervis,
 Præscripto tonsas et docet ire melo.
 Littora dant plausum, dant plausum liquida Tempe,
 Promovet et ceptum ventus et æstus opus.
 Solum Livor hians, Livorisque assecla creber
 Tale iter humenti luminis orbe vident.
 Sustollantque illud vel tempestate secunda,
 Vel variæ inducant plurima frena moræ,
 Ni tot formident contendere fratribus, ultro
 Sic superum e cœlo quos fovet ordo Deum.
 Præcipue quum rex pelagi, regisque propago
 Heic etiam aspiret non simulanter opem.
 Hœschelii gemino nam persuasere patrono,
 Æquoris Hœschelium per vaga terga sequi.
 VELSERO residere datur Cythereide concha,
 Non modo uti conto tentet iniqua vadum;
 Vocis at et sudæ dia dulcedine, cæte,
 Neptunique feras non sinat esse feras.
 Frenato vehitur Delphine BODECCERUS apta
 Doctus Arioniam dextera obire chelyn;
 Barbariamque omnem sic immutare repente,
 Nominis ut fugiat cuncta elementa sui.
 Orari Pollucem ac Castora luminis! o par
 Præ quo nil Helice, nil Cynosura queat.

Jamque adeo Europæ sentitur lenior aër,
 Subque oculis orbis jam prope noster adest.
 Ecquis io populus tam fausti sideris? ecquis
 Induperatorum tam genialis apex,
 Cujus mox talis vector remexque subire
 Dignetur sedes, hospitiumque ferat?
 Felicem o vere pariter populumque locumque,
 Tam divinæ Argo qui laris instar erit.
 Millibus is certe multis superarit Athenas,
 Ægidæ quarum floruit æde ratis.
 Præter et innumeros insueti moris honores,
 Nomen ab æterna posteritate feret;
 Nomen, Erythræi flexo quod vertice gentes
 Æquoris excipiant, Hesperiusque Tagus:
 Nomen, quod propriis humeris ipsa inferat astris
 Gloria, et ingenti Sideris ore beet.
 Sed quid? an una sedet cunctis sententia posthac
 Portubus haud ullis attribuisse fidem?
 An satis in pelagi vixere tumentibus undis?
 An satis Æolii sustinuere vices?
 Sic reor. Oceani procul a dominantibus atque
 Ventorum, Augusta est quam sibi quisque cupit.
 Certe illo regimen torquet Cythereius heros,
 Certe illo cœli flamina cuncta ferunt,
 Aspiratque illo remex divinus, et illo
 Vectorum flectit vultum animosque manus.
 Et merito, nam difficili velut æquore clara
 Usque vomit cæca lumina nocte Pharus,
 Cordaque nautarum recreat, prohibetque deinceps
 Navifragum trepida currere lintre salum.
 Sic quoque Vindelicæ pellacia clarior urbis
 Majestate jacet stellimicante faces;
 Magnas hercle faces, quæque uno tempore sese
 Eois produnt occiduisque plagis.
 Haud tamen huic tantum radiorum fœnerat, olim
 Nata quod Augusti est Cæsaris auspiciis,
 Quodque expers omnis senii, florentior annos
 Mille et sexcentos nunc quoque virgo fuit;
 Quantum, quod cives producat obire paratos
 Sive sagi dextre munia sive togæ;
 Quodque Minervæ lima subigente cor, una
 Ingenii poliunt judicii decus.
 Nam digne quis, quæso, queat celebrare senatum,
 Cui claudunt Pietas Eurynomeque latus;

Cujus et ore Fides, lingua Suadela, cerebro
 Hermes, corde Themis, pectore Consus agit?
 Scilicet huc Pyrrhi Cyneas si forte rediret;
 Non jam Romulæ jactitet urbis heros;
 Sed ferat Augustam templum venerabile; Reges
 Sed ferat esse patrum curia quidquid habet.
 Te te præcipue celebret VELSERE Duumvir,
 O patriæ jam non unio vere tuæ,
 Totius ast orbis quæcunque vigentibus alis
 Enceladi et Cæi regnat opima soror.
 Non quod avis proavisque potens, et divite censu,
 Non fratrum niteas quod potiore choro;
 Sed mage quod colis ingenuas insigniter artes,
 Hujus supra ævi præteritique viros;
 Sed mage quod legis Historias genus omne vetustas
 Quasque tulit Latium, Græcia quasque tulit;
 Sed mage quod columen vaturn culmenque vocari
 Non pudet, id titulis sed titulum esse putas.
 Macte animis MARCE o istis VELSERE, per orbem
 Ob quos es Phoenix ordinis une tui.
 Sintque alibi sane qui vena sanguinis alta;
 Sint auri certent qui potiore modo.
 Sint qui præcellant numero graviore clientum,
 Atque aliis, quorum Sors mera habetur hera;
 Dummodo tu præeas doctrinæ fulgure cunctos,
 Ingeniique palam luce perenne premas;
 Qualiter aut rosa flos urticæ ignobile germen,
 Qualiter aut adamas turpia frusta molæ.
 Hæc vere tua sint, tua sint hæc, Fortunarum,
 VELSERE, unde nihil arroget ulla sibi:
 Unde nihil laudis communicet ille vel iste,
 Unde nihil possit deruere ipsa Dies;
 Non si Mulciber Oceanusque eat omnis in unum,
 Mavortisque instet hinc furor, inde Jovis.

GEORGII REMII, Jurisconsulti.

Ἐσχέλιος φῶς Φωτίῳ φέρει σοφῶ,
 Σοφῶ φέρει Ἐσχηλίῳ φῶς Φώτιος.
 Μέγα θαῦμα, καὶ γὰρ τήνδ' ἀμοιβὴν ἥλιος
 Φοίβης παρὰ ἀδελφῆς ποτ' οὐ μὴ δέξεται.

Ejusdem.

Mille (mirum) mille solus, tot tot auctores, sacros
 Cum prophanis, quos vorasset blatta edax, vel invidæ
 Atra nox lethes tenebris involutos horridis,
 Aut dies abolesset ipsa longior, nobis, libros
 Eruditos et venustos, pol labore maxumo
 Iste conservavit unus (sit medulla) PHOTIUS,
 Et prope occidisset ipsus, ni vetasses sedulo
 Noster HÆSCHELI, tuamque Photio admosses manum.
 Mille, mille ergo, salutem, dico, debent Photio;
 Civicam imponunt coronam mille Scriptores, sacrum
 Principi, solvuntque jure debita huic soteria.
 At tibi, Hæscheli, salutem, et mille gratas gratias
 Vindici suo et patrono debet unus PHOTIUS.

CONRADI RITTERSHUSII, Jurisconsulti.

Φῶτα φέρων πρὸς φῶς τῷ φωτὶ παρώννυμον ἡμῖν
 Αἶνων ἄσβεστον φῶς ἔχει Ἐσχέλιος.

Ejusdem.

Græciæ opes quantæ fuerint, sacræ atque profanæ,
 Si nescis, PHOTII panditur hoc opere:
 Quod mersum longis ignoratumque tenebris
 Felici studio promitur HÆSCHELI.
 Sed desiderium an majus, majorne voluptas
 Ingeneretur ab hoc, dicere difficile est.
 Librorum o deflenda ingens jactura bonorum,
 Gaudia mille tamen MYRIOBIBLON habet.
 Gratia sit, vir amice, tibi infinita, quod ista
 Sic desideriiis gaudia mixta paris.

Ejusdem.

Prætuleraſt Lumen qui multis PHOTIUS olim
 Obrutus æternis pæne fuit tenebris;
 Ac prope discrimen ſubiit quoque nominis, absque
 HÆSCHELII cura ſi foret aſſidua.
 At non paſſus hic eſt, ut BIBLIOTHECA lateret,
 Quæ dare doctrinæ lumina tanta queat.
 Felix HÆSCHELIUS! Felix quoque PHOTIUS! ille
 Iſti quod lumen fenerat, hoc recipit.

THOMÆ SEGETI Scoti.

Veterum librorum reſtitutor HÆSCHELI,
 Quem jam ruenti ſuſcitasse Græciæ
 Videtur Orbis conditor tibicinem,
 Quid laude primum proſequar? fidem tuam, an
 Humanitatem? an litteras? an omnia hæc?
 Facerem; ſed iſta corbulonem poſtulat
 Robuſtiorẽ ſarcina; et jam cognita
 Sunt illa ab uſque noſtro ad alterum polum.
 Quid ergo? cuncta proſequar ſilentio?
 Non non; ut altera interim taceam, tamen
 Humanitatem non queo prætervehi,
 Niſi omnium mortalium ſacerrimus,
 Quot aut fuere aut ſunt, velim cenſerier.
 Quam sæpe noſtræ verba, vultus (utraque
 Benigna), et ille ſummus ardor, ut mihi
 Libri paterent veſtra quos tenet penus,
 Menti recurrunt; ſic ament me Gratia,
 Tam sæpe mentis angor, eſſe nil mihi
 Humanitatem qui tuam repenſitem.
 Sed hoc utcunque ceſſerit mihi male;
 Tamen Camcenæ prædicabunt omnibus,
 Quanti obligentur, quamque multum, ſi minus
 Quanti obligantur id queunt exſolvere.

Ejusdem.

Satis mereri viſus, HÆSCHELI, bonis
 Evindicato PHOTIO;
 Tibi haud videre publicæ ſatis rei
 Feciſſe, ni jam MAXIMUM

Dares in oras luminis; nec hic quidem
 Sessurus. O pium caput!
 Græcia corollas nectat et flores tibi,
 Spargatque thura altaribus,
 Nempe alteri Æsculapio, qui mortuam
 Ab inferis resuscitas.

ISAACUS CASAUBONUS DAVIDI HÆSCHELIO, s. p. d.

PHOTIUM tuum quanta poteram diligentia inter aulicos strepitus, avidissime certe percurri. Ostendi etiam munus tuum doctis magnisque viris, quorum in hac regia urbe numerus haudquaquam pœnitendus. Omnes tibi et præstantissimo Velsero gratias agere immortales, quorum auctoritate et industria utilissimum scriptorem proximo autumno se habituros sperant. Principem inter hujus ordinis viros locum obtinet Præses Thuanus, quem ego virum divinitus datum censeo sæculo isti in exemplum pietatis, integritatis, probitatis, et ut uno verbo dicam, *πάσης ἀρετῆς καὶ καλλονῆς ψυχῆς*. Sunt et multi alii qua in aula, qua in senatu Parisiensi *λάμποντες ἀστέρες* ὡς vestri studiosissimi, et purioris literaturæ amantissimi. Omnes hi Photium vestrum cupidissime expectant, eximie autem Franciscus Pithœus, de quo nuper scripseram, esse in ejus manibus Photii exemplar, collaturum me tuum codicem cum illo: et excerptas inde *γραφὰς διαφόρους* isthuc missurum; neque ab illo neque a me insuper habita ea cura; sed paucorum foliorum comparatione didicimus, nihil aut parum omnino auxilii ad ornandam tuam editionem a Pithœi libro esse expectandum. Quare aliud censeo agamus. Equidem si domi in Museo meo quæ sunt a te missa legissem, aut otii plusculum habuissem ad id negotium, plura, et meliora in eo scriptore observassem et tecum communicassem. Sed crede mihi serio affirmanti, nihil occupatius, nihil a studiis alienius ea vita, quam in hac aula hactenus viximus. Ut scires tamen etiam in summis hisce occupationibus Photium tuum nobis esse lectum, paucula quædam illevimus huic chartæ, quæ tum nobis in mentem venerunt. Nam gravius aliquid frustra nunc a me expectaveris. Vale vir doctissime, et me constanter ama. Lutetiæ Parisiorum, v. Kalendas Junias M.DC.

Nobilissimo et Amplissimo Viro, BONAVENTURÆ BODECCERO, Elcoviae Domino,
S. Cæs. Maj. a Consiliis, patrono studiose colendo, s. p. d. DAVID HÆ-
SCHELIUS, Aug.

Cum, vir amplissime, non hic tantum coram, verum etiam absens per literas, Photii Bibliothecam mihi diligenter commendaris, nec quicquam prætermitti eorum volueris, quæ ad illam sive augendam sive ornandam et expoliendam facerent, nactus volumen epistolarum ejusdem Photii e libris Maximi Margunii Cytherorum episcopi, τοῦ πάνυ, calamo exaratis ineditum, suasu virorum doctorum, consensu etiam nobilis domini Caroli Rehlingeris affinis tui, Scholarchæ nostri, paucas quasdam inde excerptas, eas potissimum, quæ vel idem argumentum tractarent, vel auctori illustrando servirerent, imprimendas curavi. Has tuis auspiciis in lucem prodire patiaris, vir magne, qui nulli sumptui pepercisti, quo Thesaurus hic e tenebris erutus juris tandem publici fieret. Quo nomine ut posteritas omnis plurimum tibi debebit, ita gratias publice ago et habeo quas possum maximas. Tuæ autem censuræ acerrimæ non has solum epistolas, sed et notas in hoc opus Photii eruditissimum subijcio; quas Amplitudini tuæ non displicituras confido, cum præter quædam τεμάχια e MSS. Codicibus a me collecta, ἐπικρίσεις quoque illustrium virorum de nonnullis locis accesserint. Quod observantiæ gratique animi pignus Amplitudini tuæ æqui ac boni consulere non dedignabitur. Etiam atque etiam vale, vir præstantissime.

Augustæ Vindelicorum, pridie Kalendas Julii, anno Salvatoris nostri, M.DC.

QUINQUENNium jam est, et quod excurrit, quum viri hic Augustæ summi auctoritate de Bibliotheca Photii alicunde certo pretio redimenda laborare cœpi; quod vel e pauculis, quæ inde impressa extarent, luce illam esse dignissimam facillime conjici posset. Eodem ferme tempore, vir clarissimus Andreas Schottus Anverpianus suo ære, nulla alia de causa, idem opus Photianum e Codice Gulielmi Cardinalis Sirleti, cujus bibliotheca nunc est Ascanii Cardinalis Columnæ, transcribendum, et cum Vaticano, qui e Veneto Card. Bessarionis fuit manu recenti exscriptus, conferendum curavit. Is igitur Schottus, visa novi characteris Augustani elegantia, munus illud literarium et vere πολυτίμητον, sua sponte, pro amore innato

reipublicæ literariæ juvandæ, nobis obtulit, ut juris tandem publici volumen totum fieret, ac iisdem Augustanis typis excuderetur, nec in partes discerptum exiret. De quo, ut et de liberalitate ejus, qui sumptus typographo necessarios suppeditaturus esset, nobilissimus Joannes Georgius Hervuartus, serenissimorum Bavariensium ducum consiliarius, certior factus, alterius codicis calamo exarati usum e ducali bibliotheca mihi statim, qua est humanitate, impetravit. Horum exemplis Maximus Margunius impulsus, suasu etiam (ut intellexi) illustris Joannis Vincentii Pinelli, suum ipsius autographum misit. Denique Paulus, Henrici Stephani τοῦ μακαρίτου frater, illud Myriobiblum, ut aliquibus appellare placuit, magnam partem manu parentis scriptum, ad antiquius notæ optimæ exemplar itidem comparatum, lectissimi affinis sui Isaaci Casauboni hortatu mecum communicavit. Cæterum quod initio non nisi duo Antigrapha essent ad manum, quæ in plerisque sibi responderent, quanquam in Bavarico vestigia lectionis interdum aliunde adnotatæ animadverti; ne quidquam ad opus hoc maxime ornandum et limandum deesset, quicquid chartarum excudebatur, illustrissimis et eruditissimis viris Josepho Scaligero et Isaaco Casaubono misi, ut ingenii acumine judicii que solertia, quemadmodum in aliis autoribus, ita hic quoque desperatis locis medicinam adferrent. In quo uterque voti me competentem fecit. Imprimis autem nobilissimus et amplissimus MARCUS VELSERUS, reipublicæ Augustanæ Duumvir, βιβλιοθήκη τις ὧν ἑμψυχος, καὶ περιπατοῦν μουσεῖον, quanquam gravioribus occupatus curis, tamen de quibuscunque ipsum consului, scrupulum mihi omnem, nullo negotio, exemit, neque de iis conferre mecum gravatus fuit. Quod gratificandi studium et in Justo Lipsio, seculi nostri Phœnice, sum expertus; Horum subsidia, quæ quibus accepta sint referenda, ut lector norit: A. S. Andreæ Schotti, C. V. Vaticanum, C. B. Bavaricum, M. M. Maximi Margunii, H. St. Henrici Stephani codicem, cui adjecta binarii nota, veterem, cum quo is est collatus, significat; ut et literæ majusculæ solitariæ eorum nomina, quorum modo a me facta est mentio. Reliquum est ad ipsas notas ut accedam. In his præstiti non quod volui, sed quod horæ subsecivæ, neque hæ semper liberæ, per hanc hyemem tulerunt; culpam deprecans, sicubi cujuscunque expectationi minus satisfecero.

JUSTUS LIPSIUS DAVIDI HÆSCHELIO, s. d.

ORTELIO nostro mittente, litteras tuas accepi, quibus auctorem et suasorem fuisse scribis Segetum illac transeuntem. Non fefellit te, mi Hæscheli, ejus sponsio, qua certe libens talibus viris et amore et scriptione respondeo. Photii Patriarchæ Constantinopolitani Bibliothecam, Velseri typis, tua opera excudi, id vero gratum nobis est, publice utile, et vobis honestum erit. Sane typos illos in Horapolline vidi, ad invidiam usque elegantes. Pergite uterque quod jam diu facitis, bene mereri de studiis, scribendo, excitando, juvando. Quod ad morem veterem de quo quæris, credo equidem non nimis veterem esse, sed ab inferiorum principum ævo. Libera republica tale nihil observatum; imo contra lego aliquoties in equo perequitasse ordines, ipsos Imperatores, et adhortatos esse. Etsi in proprie dicta Allocutione solent tribunal conscendere et in pedibus affari, quod non ignoras. Sed mori huic sua ratio, et exemplum ab ultima antiquitate, qua et consules, rostra conscendentes et populum allocuturi fasces ei submittebant, fatentes majestatem populi sua angustiorem esse. Simile in hac re fuisse arbitrator, et submissionem hanc duces universo exercitui habuisse. Super hac re non aliud nunc occurrit; si quid alibi juvare potero, tua et Velseri nostri causa (quem virum unice equidem æstimo et amo) libens sum factururus. Vale. Lovanii, v. Idus Decembres M.D.XCVII.

JOSEPHUS SCALIGER DAVIDI HÆSCHELIO, s.

DOLEO priores literas meas ab hostium equitatu interceptas ad te non pervenisse. Eæ cum literis meis et Merulæ ad clarissimum virum M. Velserum missæ fuerant Coloniam, quæ via maxime infesta ab excursionibus militum, et eorum prætenturis. Quid ad te scripserim, equidem non facile meminerim. Sed quod posterioribus meis tibi significabam, conjeceram in unum indiculum errores editionis Photianæ, et paucos illos quidem, et propiores mendis typographicis, quam ut ullum locum justarum animadversionum obtinere possint. Itaque neque illæ mendæ tanti esse videbuntur, ut de illis te monerem, qui hæc melius perspicere possis, quam ego; neque tantæ, ut paulo doctiorem lectorem remorari possint. Quo magis inutiliter collocari operam putabam, nisi veritus essem, ne

tibi hæc denegare esset aut laborem tua gratia declinare, aut amicitiae nostræ rationem non habere. Quæ potui igitur meminisse, retuli, ut in hoc schedio habes. Quæ bona, pro tuo iudicio seliges; mala, quæ tua est æquanimitas, aut excusabis aut præteribis. Non enim illa morari debent seria tua, neque profecto opus me in istis memorari, qui in melioribus optarim nomen meum sileri. Vale, mi Hoescheli et nos ama. Lugduni Batavorum, Kalendas Augusti, M.D.XCIX.

DIOPHANTUS Alexandrinus, Mathematicus. Arithmeticonum Libri Sex, et De Numeris Multangulis Liber Unus; nunc primum Græcè et Latinè editi, atque absolutissimis Commentariis illustrati, auctore CLAUDIO GASPARÉ BACHETO, Meziriaco Sebusiano, V. C. Lutetiæ Parisiorum. Sumptibus Sebastiani Cramoisy, viâ Jacobæâ, sub Ciconiis. Cum Privilegio Regis. M.DC.XXI. Folio.
Editio Princeps. Char. Gr. et Rom. Foll. 278, sc. 6 ff. præfixa, 32, 451, et 58 pagg. et f. 1 errata.

Amplissimo viro ANTONIO FABRO jurisperitorum et Sabaudi Senatus principi clarissimo, CLAUDIUS GASPARD BACHETUS, s. p. d.

Quod olim Themistocli accidit (vir amplissime) ut ex præclaro illo Miltiadis ad Marathonem facinore, immanem gloriæ cupiditatem hauriret, et honesta æmulatione famæ illius accenderetur, id mihi jam contigisse, dissimulare non possum. Etenim cum oculis meis ingens gloriæ tuæ splendor obversaretur, et laudum tuarum præconia auribus meis undique insonarent, tanto jam ab ineunte adolescentia æmulationis studio inflammatus sum, ut dies noctesque una hæc animum meum morderet cogitatio, quam potissimum ratione, aliquam et ipse mihi famam conciliare, et ignobili olim patriæ nostræ, quæ jam clarissimi nominis tui fulgore cœpit illustrari, nonnihil etiam claritatis afferre possem. Acuebant infixos hosce menti meæ stimulos crebræ adhortationes tuæ, quibus me ad insistendum paternis avitisque vestigiis frequenter incitare conatus es, quamvis amantissimæ illæ tuæ admonitiones eo præsertim tenderent, ut jurisprudentiæ totus incumberem, utpote quæ et ad rem familiarem honeste augendam, et ad honores amplissimos consequendos via esset omnium compendiosissima. Sed, ut quod

verum est ingenue fatear, præterquam quod huic disciplinæ non valde propensum animum a natura sortitus sum, tu ipse ne tuis parerem adhortationibus, potissimum in causa fuisti, qui quantum verbis incendebas, tantum sane factis operibusque deterrebas; cum enim incomparabilem in hac scientia peritiam consequutus, non recentiores modo, sed et antiquiores omnes jurisconsultos adeo superaveris, ut et ipse Papinianus, si denuo inter mortales redivivus ageret, palmam tibi cedere cogeretur, nullam esse solidæ gloriæ partem relictam ei qui tecum in hoc decertaret stadio, facile mihi persuasi. Itaque alio mihi fuit intendendus animus, ut voti compos fierem. Dumque ea mente disciplinas omnes reliquas perlustro, mathematicis penitus adhærendum mihi esse statui, tum quod earum certitudo indubitatis undique fulta demonstrationibus, animos veritatis cognoscendæ cupidos, mirifice oblectat et rapit, tum quod in iis pertractandis præcipue ingenii subtilitas et acumen elucet. Quid in his consequutus, et quam supra vulgares mathematicos famam a posteris promeritus sim, indicet Diophantus: causam integram eorum judicio permitto, qui in Logistica plus quam mediocriter versati, optimum præclarissimumque scientiæ hujus parentem, semilacerum et ob inextricabiles fere difficultates pro derelicto habitum, hactenus jacuisse queruntur. Cæterum ut hasce meas qualescunque lucubrationes nomini tuo potissimum consecrarem, teque mihi velut patronum in iis evulgandis adsciscerem, permultis validissimisque adductus sum rationibus. Nam ut taceam concordissimam quæ inter majores nostros semper intercessit amicitiam, a te præcipue, et a patre meo Joanne Bacheto sancte religioseque exultam; Ut omittam me tibi aliquo affinitatis vinculo esse conjunctum, cum frater tuus sororem meam duxerit, et ex ea liberos procrearit, quorum, tu patruus, ego vocor avunculus; Ut dissimulem quam sincerus ac pene fraternus amor filio tuo Claudio Fabro Vaugelazio, jam inde a primoribus annis, me penitus addixerit: Hæc, inquam, omnia ut prætermittam, quæ me tibi artissime devinciunt, eximia tua virtus, pietas, et singularis eruditio, quarum fama jam totum orbem longe lateque peragravit, animum meum in amorem tui et admirationem rapuerunt, et ut in te potissimum oculos converterem effecerunt. Adde quod concivis tuus suum, ex eadem urbe, Foro videlicet Sebusianorum (quod hodie Burgum in Bressia vulgo nuncupant) oriundus, ut mihi non difficulter persuaserim ex-

istimationem meam tibi tuto commendari posse, et quæ tua est benignitas, meos hosce in communi patria illustranda conatus tibi summopere gratos futuros esse speraverim. Tuum est præstare ne speratis excidam, si læta fronte istud propensi in te studii mei pignus excipias, mihiq̃ue inter tui amantissimos, tibiq̃ue devinctissimos non ultimum locum tribuas. Vale. Datum Lutetiæ Parisiorum, Kalendis Septembris. Anno Salutis M.DC.XX.

Lectori Benevolo.

ANTEQUAM Diophanti explicationem aggrediar, pauca de authore præfari, et quid potissimum huic editioni contulerim monere, operæ pretium esse duxi.

Diophantum nostrum patria Alexandrinum fuisse, singulis ejus libris præfixi tituli satis indicant; ætatem autem qua vixit, definire non ita facile est. Summorum sane virorum, qui ante nos de Logistica scripsere, fuit opinio, cui indubitanter adhæreo, Diophantum hunc esse, de quo fit mentio apud Suidam in voce Ὑπατία. Qui postquam retulit Alexandrinam istam philosopham omni scientiarum et disciplinarum genere usque ad miraculum excultam in mathematicis præsertim adeo excelluisse, ut patrem Theonem, celebrem illum geometram, longo intervallo superaret, hæc illius opera mathematica recenset, Ἐγραψεν ὑπόμνημα εἰς Διόφαντον, τὸν ἀστρονομικὸν κανόνα, εἰς τὰ κωνικὰ Ἀπολλωνίου ὑπόμνημα. "Scripsit," inquit, "Commentarium in Diophantum, Astronomicum Canonem, in Conica Apollonii Commentarium." Ubi monendus es imprimis, in editis Suidæ libris male haberi, εἰς Διοφάντην, ut ex duobus probatissimis codicibus manu exaratis, qui extant in Bibliotheca Regia, deprehendi, qui veram exhibent lectionem εἰς Διόφαντον. Vere enim Diophantus appellatus est author, non Diophantes, ut quidam ex corrupto illo Suidæ loco male arbitrati sunt. Quod ne quis amplius in dubium revocare debeat, præter optimorum codicum auctoritatem, facit ipse Suidas in propria voce, cum ait, Διόφαντος, ὄνομα κύριον. Quin immo in antiquorum scriptorum monumentis nullum omnino Diophantem, multos vero Diophantos reperiri contendo. Etenim Diodorus Siculus l. 14. Diophantum memorat prætorem Athenis creatum anno 2. Olympiadis

96, cujus et meminit Zenobius Centuria 3, Proverbio 27, et ipse Suidas in voce, *Δραχμὴ χαλαζῶσα*. Diophantum scribam Herodis Regis, qui manus cujusvis literas imitabatur, et deprehensus regis characterem effingens, morte mulctatus est, recenset Tzetzes Historia 43, Chiliadis 6. Diophantus denique rhetor, ut alios quamplurimos prætermittam, temporibus Juliani Apostatæ fuit, Libanii magister, ut constat ex Suida in Libanio. Hactenus autem mihi non contigit in Diophantem aliquem incidisse, ut non immerito vocem *Διοφάντης* ne quidem Græcam esse suspicer. Hæc dixisse sufficiat, ut authoris nostri nomen immortalī memoria dignum, a temporis injuria et ab inculta barbaria vindicemus. Cæterum de Diophanto nostro loqui Suidam loco citato, et in hos ipsos Arithmeticorum libros Hypatiam scripsisse Commentaria, quamvis non omnino certum est, valde tamen probabile apparet. Nam Hypatiam, cujus ingenium et doctrina mirabilis a multis scriptoribus tantopere celebratur, in aliquem de plebe mathematicum, et vulgaria, omnibusque passim obvia pertractantem, Commentarium edidisse, nemo sanus arbitrabitur. Quem autem quæso Diophanto nostro sublimiorem, et in quo enodando plus subtilitatis, plus inesset difficultatis, deligere potuisset? Adde quod verisimile est Hypatiam, ut se Mathematicarum peritissimam ostenderet, tres præcipuas mathematicæ partes scriptis suis comprehendisse, Astronomiam videlicet, Geometriam, et Arithmeticam. Ideo Canonem Astronomicum elaboravit; ideo Apollonii Conica, arduum opus, quoque in Geometricis nihil sublimius, et cujus intuitu ipse Apollonius magnus Geometra est appellatus, Commentariis illustravit; idcirco denique hosce Diophanti Arithmeticorum libros, qui adeo admiranda et abstrusa problemata continent, ut humani captum ingenii superare videantur, explicandos suscepit. Quod si tot conjecturis fides habenda est, certo colligere possumus ante mille et trecentos annos saltem, vixisse Diophantum. Etenim ipsa Hypatia, authoribus Suida, Synesio, Socrate, et Nicephoro, floruit temporibus Arcadii et Honorii, circiter annum quadringentesimum a Christi Nativitate, seu annis ab hinc mille ducentis. Quamobrem ut uno tantum sæculo Diophantum superiorem fuisse fateamur (non enim moris est, ut in recentissimos et fere coævus authores Commentarii conscribantur) supputationis nostræ ratio manifesta est. Quanto vero temporis spatio præcise Hypatiam præcesserit Diophantus, quomodo sciri possit

non video, cum et antiquorum scriptorum monumentis destituamur, et ex ipsius Diophanti libris qui extant, id certo deprehendi nequeat. Equidem libro de Numeris Multangulis citatur Hypsicles, cui et numerorum multangulorum definitio tribuitur, ut hinc facile sit inferre Diophantum Hypsicle aliquot forte sæculis posteriorem fuisse. Sed quisnam iste Hypsicles, et qua vixerit ætate, nobis divinandum relinquitur. Unum duntaxat, qui hoc nomine appelletur, mathematicum reperi, cujus et duo ad Euclidis Elementa libri adjecti circumferuntur, decimus quartus videlicet et decimus quintus, qui et ipse Alexandrinus fuit, ut eum a Diophanto laudari non immerito suspicemur. Quantum autem conjicere licet ex ipsius Præfatione ad Protarchum, libro decimo quarto Elementorum præfixa, floruit Hypsicles non multo post Apollonium; quandoquidem in Apollonii librum imperfectum primum, tum in eundem ab authore ipso accuratius elaboratum se incidisse refert, unde Hypsiclem Apollonio fere coævum fuisse, probabili argumento concluditur. Atqui vixit Apollonius temporibus Ptolemæi Euergetæ regis Ægypti, ut narrat Eutocius in librum primum Conicorum, seu ducentis annis et amplius ante Christi Nativitatem. Quamobrem ut Hypsiclem una aut altera ætate Apollonio posteriorem fuisse concedamus, floruit tamen annis ab hinc fere mille et octingentis, interque ipsum et Hypatiam annos sexcentos circiter intercessisse oportuit; quo sane in spatio collocandum esse Diophantum, nemo, ut opinor, sanæ mentis inficiabitur. Dubitari potest an de authore nostro, accipiendum sit Epigramma Lucilii in Diophantum Astrologum, quod extat libro secundo Anthologiæ, Capite 22, et ideo illud adscribere non pigebit cum versione nostra Latina:

Ἑρμογενῇ τὸν ἰατρὸν ὁ ἀστρολόγος Διόφαντος

Εἶπε μόνους ζῶης ἐννέα μῆνας ἔχειν.

Καὶ κεῖνος γελάσας, τί μὲν ὁ Κρόνος ἐννέα μηνῶν

Φησὶ, λέγει, σὺ νόει, τὰ μὰ δὲ σύντομά σοι.

Εἶπε, καὶ ἐκτείνας μόνον ἤψατο, καὶ Διόφαντος

Ἄλλον ἀπελπίζων, αὐτὸς ἀπεσκάρισεν.

Hermogenem medicum monet Astrologus Diophantus,

Vix illum menses vivere posse novem.

Qui ridens, vide, ait, quid nobis astra minentur,

Imminet, at moneo, mors inopina tibi.

Dixit, et extendens dextram admovet, et Diophantus,
Desperare alium dum jubet, ipse perit.

Ludit non invenustus poeta tum in Diophantum Astrologum, tum in medicum Hermogenem, quem et alibi sæpe salse admodum perstringit, quod solo attactu non ægros modo, sed et bene valentes, velut pestifero sidere afflatos repente necaret. Itaque, nisi Diophantum nostrum Astrologiæ peritum fuisse negemus, nil prohibet, quo minus eum ætate Lucilii extitisse dicamus. Fuit autem Lucilius, quantum conjecturis assequi possumus, circa Neronis tempora, in quæ incidisse Diophantum satis probabile est; cui sententiæ si libet assentiri, concludemus inter Hypsiclem et Hypatiam ita esse collocandum Diophantum, ut æquali temporis intervallo fere ab utroque remotum fuisse fateamur, tantoque recentiorem Hypsiclem, quanto antiquiorem Hypatiam. Hæc sunt quæ de authore nostro conjicere licuit, de quo si quis certiora proferre studuerit, maximas ei gratias habiturum me esse profiteor. Nam quod ait Raphael Bombellius in præfatione ad suam Algebram, fuisse Diophantum sub Antonino Pio, cum id sine auctore dicat, exiguam fidem, ne dicam nullam, promeretur. Sicut omnino falsum est, quod asserit a Diophanto auctores Indicos plerumque citari: nam de scriptoribus Indicis ne verbum quidem apud Diophantum. Sed proculdubio insulas et putidas Græci scholiastæ adnotationes, pro ipso Diophanti contextu accepit Bombellius, siquidem Scholiastes ille de Indica multiplicandi ratione, quæ inversum Græcanici moris ordinem sequitur, mentionem facit, in definitionem nonam. Porro sive nostram, sive Bombellii, de tempore quo floruit Diophantus, sententiam amplecti libeat, evidens est, nullum qui de Logistica scripserit, authore nostro antiquiorem, nobis hactenus innotuisse; ac proinde hallucinatos omnes, quotquot Mahumetem quendam, Arabem, Mosis filium, scientiæ hujus authorem primum prædicavere. Quemadmodum enim non inficior hanc, et reliquas disciplinas, a Græcis per Arabas ad nos esse transmissas, atque etiam ab ipsis Logisticam, Algebræ nomen esse consecutam; sic longo temporis spatio antequam Arabes aliquo eruditionis nomine celebres facti essent, scripsisse Diophantum, nemo, nisi præfricta fronte, negare potest. His de ipso Diophanto præmissis, jam de illius scriptis agendum est. Enimvero constat ex ipsius authoris verbis, tredecim eum Arithmeticorum libros concinnasse, quorum sex dun-

taxat reperiuntur, unusque insuper de Numeris Multangulis, et ipse imperfectus. Joannes tamen Regiomontanus tredecim Diophanti libros se alicubi vidisse asseverat, et illustrissimus Cardinalis Peronius, quem nuper extinctum magno Christianæ et literariæ reipublicæ detrimento, conquerimur, mihi sæpe testatus est se codicem manuscriptum habuisse, qui tredecim Diophanti libros integros contineret, quem cum Guilielmo Gosselino concivi suo, qui in Diophantum Commentaria meditabatur, perhumaniter more suo exhibuisset; paulo post accidit, ut Gosselinus peste correptus interiret, et Diophanti codex eodem fato nobis eriperetur. Cum enim precibus meis motus Cardinalis amplissimus, nullisque sumptibus parcens, apud hæredes Gosselini codicem illum diligenter exquiri mandasset, et quovis pretio redimi, nusquam repertus est. Quid ergo de tredecim Diophanti libris judicem, extentne videlicet alicubi, lateantque, annon, proferre nequeo. Sane ut in eos inciderem votis omnibus semper expetere, nunquam autem voti compotem fieri mihi licuit. Etenim neque codex Regius, cujus ope hanc editionem adornavimus; neque is, quem præ manibus habuit Xilander; neque Palatinus, ut doctissimo viro Claudio Salmasio referente accepimus; neque Vaticanus, quem vir summus Jacobus Sirmondus mihi ex parte transcribendum curavit, quicquam amplius continent, quam sex hosce Arithmeticorum Libros, et Tractatum de Numeris Multangulis imperfectum. Sed et tam infeliciter hi omnes codices inter se consentiunt, ut ab uno fonte manasse et ab eodem exemplari descriptos fuisse non dubitem. Itaque parum auxilii ab his subministratum nobis esse verissime affirmare possum. Quid autem a variis scriptoribus, qui ante nos Diophantum attigerunt, adjumenti nobis accesserit, non dissimulabo. Primus Guilielmus Xilander Augustanus, vir omnibus disciplinis excultus, Diophantum Latinum reddidit, cum Græci Scholiastæ (quem Maximum Planudem esse conjicit) in duos priores libros Annotationibus, suisque in totum authorem Commentariis, quamvis bonam libri quinti partem, et sextum integrum, Tractatumque de Numeris Multangulis vix delibaverit, idque non adeo felici successu, sed et in aliis, pleraque sibi non penitus perspecta fuisse, ipse ingenue fateatur. An vero et Græce a Xilandro editus sit Diophantus, nondum certo comperire potui. Videtur sane in multis suorum Commentariorum locis, de Græco Diophanto tanquam a se edito, vel mox edendo,

verba facere. Sed hanc editionem neque mihi vidisse, neque aliquem qui viderit, hactenus audivisse contigit. Ut tamen extet, eam valde imperfectam et mendis innumeris scatentem, ac proinde nostra longe deteriorem esse, mihi satis perspectum est, cum eam passim Xilander e Latina sua versione a lectore jubeat emendari, et ipsa Latina interpretatio plus quam sexcentis locis a nobis castigari meruerit. Quicquid tamen Xilander peccaverit, dignus profecto est, qui a posteris pro tam generoso conatu commendetur, et cui a nobis maximæ referantur gratiæ, quod ejus opera præstantissimus author nobis innotuit, et aperta via est ad eum explicandum. Non longo post Xilandrum intervallo Raphael Bombellius Bononiensis, Græcum a Vaticana Bibliotheca Diophanti codicem nactus, omnes priorum quatuor librorum quæstiones, et e libro quinto nonnullas, Problematibus suis inservit, in Algebra sua quam Italico sermone conscripsit. Sed suas Diophantæis quæstionibus ita immiscuit, ut has ab illis distinguere non sit in promptu, neque vero se fidum satis interpretem præbuit, cum passim verba Diophanti immutet, hisque pleraque addat, pleraque pro arbitrio detrahat. In multis nihilominus interpretationem Bombellii Xilandriana præstare, et ad hanc emendandam me adjuvisse ingenue fateor. Denique novissime omnium Franciscus Vieta Fontenæensis, recentiorum mathematicorum facile princeps, et

Quo se præcipue mea Gallia jactat alumno,

tum præclarissimis aliis operibus Logisticam illustravit, tum subtilissimos illos Zeteticorum libros e Diophanti selectis quæstionibus concinnavit. Multas tamen libri quinti non attigit, et vix unam aut alteram e libro sexto deprompsit. Cum autem de Diophanto perfecte restituendo, ut opinor, vir summus desperaret, relictæ plerumque Diophanti operatione, Problemata sua peculiari sibi methodo explicavit. Sed neque ipse, neque Bombellius, ardua porismata, et abstrusa numerorum Theoremata, quæ passim assumit Diophantus, demonstrando prosequuti sunt, nec vero quam subtili artificio suas positiones instituat Diophantus, aut operationum illius causas omnes et varia symptomata nobis aperuerunt. Itaque ex iis quæ in tribus hisce authoribus celeberrimis desiderari manifestum est, ut absolutam Diophantæorum omnium Problematum enodationem habeamus, quid Diophanto contulerim, colligi

potest. Primum enim Græcum Diophanti contextum a mendis innumeris repurgatum exhibeo, in quo quantopere desudaverim, vix est ut aliquis cogitando assequi possit. Sane libere pronuncio in nullam fere incidisse me quæstionem, in qua non aliquid mutandum, addendum, detrahendumve fuerit. Religiosus tamen usque adeo fui, ut quæcunque adjeci, virgulis hujusmodi [ ] incluserim, ne pro Diophanti verbis mea temere obtrudere voluisse viderer. Quæ autem detraxi, cum non adeo multa sint, de iis semper lectorem admonui. Quemadmodum et ea quæ paulo liberius immutare coactus sum, in meis Commentariis adnotavi. Quæcunque autem levi aliqua mutatione indubitanter corrigenda fuere, ea audacter, ne quidem præmonito lectore, castigavi. Etenim si quoties e vocis unius prava inflexione obortum mendum sustulerim, aut quoties depravatos numeros, et passim deficientes in fractionibus, nunc numeratores, nunc denominatores restituerim, subnotare collibuisse, in immensam proculdubio molem Commentaria nostra excrevissent. Ego vero neque is sum, qui e re levi gloriam aucupari velim, nec cui de aliquot verborum castigatione inanem captare auram fuerit opus, cum res ipsæ amplissimam laudis minime vulgaris adipiscendæ materiam mihi subministrarent. Paucissima quidem loca, in quibus insignis est depravatio, intacta reliqui, cum præfrictam habere frontem oporteat eum, qui pro integris periodis, quæ nil sani continent, alias substituere non vereatur. Non est tamen cur jacturam verborum aliquot Diophanti, valde iniquo feramus animo, cum nihilominus partim ex nostra versione, partim ex Commentariis nostris, constet nobis de perfecta Diophantæarum omnium quæstionum solutione. Porro Græci Scholiastæ in duos priores libros Adnotationes edi non curavimus, ut quæ nullius sint momenti, easque proinde Guilielmus Xilander censura sua merito perstrinxerit; si cui tamen oleum operamque perdere adeo leve est, ut miras Græculi hujus ineptias pervidere cupiat, adeat Xilandrum. Deinde Latinum damus tibi Diophantum ex Xilandri versione accuratissime castigata, in qua duo potissimum nos præstitisse scias velim; nam et depravata correximus, hiantesque passim lacunas replevimus; et quæ subobscurum vel ambiguum fuerat interpretatus Xilander, dilucidius exposuimus; fateor tamen, inde tantam inductam esse mutationem, ut propemodum æquius sit versionem istam nobis quam Xilandro tribuere. Si quis autem potius ad eum per-

tinere contendat, quod ejus verba, quatenus Diophanto fraudi non erant, mordicus retinuimus, per me licet. Præterea, cum videre-
mus porismata non vulgaria passim a Diophanto usurpari, quæ
velut ex opere alio citat, quod vel ipse, vel antiquior alius mathe-
maticus conscripserat, ea in unum colligere conati, tres porismatum
libros confecimus, quibus non illa solum quæ assumit Diophantus,
sed et alia pleraque Theoremata, quorum nobis sæpius, in nostris
Commentariis, utendum erat, complexi sumus, nihil penitus, præter
ea quæ ab Euclide in Elementis demonstrata sunt, supponentes.
Ad hæc probi commentatoris partes omnes, nisi fallor, prosequutus,
operationum Diophanti causas latentiores, et symptomata omnia ut
aperirem, potissimum contendi, firmissimas ubique adhibens demon-
strationes. Quod si quid perfecte assequi non potui, sane non dis-
simulavi, et quam libenter ab aliis, quicquid ignoro, accepturus sim,
ingenue sum professus. Denique abundantioris doctrinæ gratia
multas nec inelegantes quæstiones adjeci, quarum plurimas nemo
ante nos aut proposuit aut explicavit, quasque Diophantæis lucem
vel ornatum aliquem afferre, ut spero, non inficiaberis. Hæc sunt
(studiose lector) quæ te præmonitum volui, ut instituti mei ratio
apud te omni ex parte constaret. Cæterum te rogo atque obtestor,
quandoquidem tui gratia immensum laborem sustinui, ut si quid
a me peccatum est, veniam amanter indulgeas, vix enim ipse mihi
persuadeo, in tam longo difficilique opere, non aliquid mihi huma-
nitus accidisse, præsertim cum ingentes numeros et molestissimas
fractiones exhibere oportuit. Qua in re ut ne quis unquam deci-
piatur, nec aliquo saltem calculi errore labatur, non patitur humana
fragilitas. Sed hæc levia sunt errata, nec viris doctis imputanda,
dum eos optimo uti constet logismo. Adde quod operarum negli-
gentia non raro contingunt, et ut quis in castigandis iis quæ excu-
duntur sit accuratissimus, multa tamen eum subterfugere menda
necesse est. Porro meos hosce conatus tibi non ingratos fuisse si
rescivero, brevi Elementorum Arithmeticorum libros non inutiles,
necnon et Tractatum copiosissimum de Geometricis quæstionibus
quæ per Algebram explicantur, te expectare jubeo.

Viro clarissimo CLAUDIO GASPARI BACHETO MEZIRIACO, super suis in
DIOPHANTUM admirandis laboribus.

O Quem! tota suum jactat doctrina decorem,
Musarum et Franci gloria prima soli,
Tempus adest quo pura tuæ miracula mentis
Cernere tot Ronchos absque furore dabunt.
Livor iners quem sacra tui reverentia tangit,
Non audet famam sollicitare tuam.
Miratur nomenque tuum, geniumque profundum,
Et stupet ingenii subtilitate tui.
Grande Diophanti, cujus monumenta silebant,
Te sine per tenebras ingemisset opus.
Cæca Mathematicis sua nunc secreta coruscant,
Exque tuo magnum lumine lumen habent.
Aspera quæ fuerant, et nigris plena salebris,
Pervia nunc molli tramite dicta fluunt.
Nulla suis restant vestigia foeta lacunis,
Hoc tibi debetur Meziriace decus.
Quid tot miraris imprudens fama labores?
Hoc tua pro cunctis ora loquantur opus.

Tui amantissimus,

M. REGIUS, Consiliarius, et Regis
Christianissimi a Secretis.

FINIS.

INDEX EDITORUM.

- ACCIOIUS, ZENOBIVS. Philostratus, &c., 245
 ACCURSIUS, BONVS. Æsopus, 171; Jo. Crastonus, 167; Historiæ Augustæ Scriptores, 156
 ACCURSIUS, MARIANGELVS. Ammianus Marcellinus, 428
 ἈΔΗΛΟΣ. Apollodorus, 475
 ÆGIUS, BENEDICTVS. Apollodorus, 475
 ALDVS MANVTIVS. Aristophanes, 218; Aristoteles, 194; Astronomici Veteres, 234; Athenæus, 301; Demosthenes, 269; Dictionarium Græcum, 211; Dioscorides, &c., 228; Epistolarum Græc. Collectio, 243; Euripides, 265; G. Gemistus, &c., 266; Herodotus, 256; Hesychius, 304; Musæus, 182; Oratores Græci, 297; Philostratus, &c., 245; Pindarus, 284; Plato, 286; Plutarchi Opera Moralia, 279; Poetæ Christiani Veteres, 254; Julius Pollux, 259; Rhetores Antiqui Græci, 275; Scriptores Grammatici Græci, 205; Sophocles, 261; Stephanus Byzantinus, 262; Theocritus, &c., 192; Thucydides, 263; Urbanus (Grammaticus), 210
 ALEXANDER PERVSINVS. P. L. Rutilius, 333
 ALEXANDRINVS, v. MERVLA.
 AMERINVS, v. CYNISCVS.
 ANDREAS, v. ASVLANVS.
 ANDREAS, JOANNES. L. Apuleius, 68; Aulus Gellius, 80; C. Julius Cæsar, 78; M. T. Cicero, 107, 116; Titus Livius, 91; M. A. Lucanus, 98; Nicolaus de Lyra, 48; P. Virgilius Maro, 99; P. Ovidius Naso, 115
 ANONYMVS. Aristophanes, 217; Thucydides, 263
 ANTENOREVS, CAR. Scriptores Grammatici Græci, 205
 ANTONIVS NEBRISSENSIS. Biblia Sacra Polyglotta, 40
 ARISTOBVLVS. Scriptores Grammatici Græci, 205
 ARLENIUS, ARNOLDVS PERAXYLVS. Fl. Josephus, 401; Lycophron, 433
 ASVLANVS, ANDREAS. Biblia Sacra Græca, 39; Cl. Galenus, 352
 ASVLANVS, FEDER. Cl. Galenus, 355
 ASVLANVS, FRANCISCVS. Æschylus, 332; Erasmi Adagia, 347; Cl. Galenus, 357; G. Gemistus, 266; Hippocrates, 365
 AURATVS, JO. Hierocles, 615
 AVIENVS. Phædrus, 628
 BACHETVS, CH. GASP. Diophantus, 656
 BALBVS, v. PETRVS.
 BARRENSIS, JO. JACOMOTVS. Polyænus, 622
 BARTHOLOMÆVS Justinopolitanus. Phalaris, 222
 BECANVS, JOANNES GOROPIVS. Nonnus, 579
 BENEDICTVS Tyrrhenus. Strabo, 317
 BEROALDVS, PHIL. Tacitus, 306
 BLASIVS. Apicius Cœlius, 215
 BONINVS, v. EUPHROSYNVS.
 BUNERIUS, JO. ALB. P. V. Paterculus, 349
 CALABER, PETRVS, v. POMPONIVS LÆTVS.
 CALCAGNINVS, CÆLIVS. Dionysii Periegesis, 282; Libanius, 322
 CALDERINVS, DOMITIVS. M. F. Quintilianus, 155
 CAMERS, GUARINVS. Scriptores Grammatici Græci, 205
 CAMPANVS, JO. ANT. M. F. Quintilianus, 102; C. Suetonius Tranquillus, 104; Nonius Marcellus, 109
 CANDIDVS, v. PETRVS.
 CANTERVS, GVL. Nonnus, 581; Stobæus, 584; Georgius Gemistus (Pletho), v.
 CARBO, LVDV. C. S. Plinius, 131
 CAROLVS V. Fl. Josephus, 412
 CARTEROMACHVS, SCIP. Aristophanes, 217; Dictionarium Græcum, 212; Scriptores Grammatici Græci, 205
 CASAUBONVS, ISAAC. Polyænus, 617; Photius, 652

- CATANEUS, JO. MARIA. Suidas, 230
 CELSANUS, BARN. Cl. Claudianus, 174
 CHALCONDYLAS, DEMETRIUS. Homerus, 180 ;
     Suidas, 230
 CHRISTIANUS, v. FLORENS.
 CLEMENS VII. Hippocrates, 367
 COLUCIA, FRANCO. Rei Rusticæ Scriptores, 145
 CONTOLEON, CHRIST. Libanius, 324
 CRASTONUS, JO. Psalterium Græcum, 13
 CREMONENSIS, v. JOANNES.
 CRETENSIS, v. DEMETRIUS.
 CURTERIUS, JOANNES. Hierocles, 605
 CYNISCUS, BARTHOLO. Q. A. Symmachus, 278

 DEMETRIUS CRETENSIS. Biblia Sacra Poly-
     glotta, 40 ; Const. Lascaris, 163 ; Ho-
     merus, 180
 DEMETRIUS DUCAS, v. DUCAS.
 DEMETRIUS TRICLINIUS. Aristophanes, 217
 DEVARIUS, MAT. Eustathius, 445
 DUCAS, DEMETRIUS. Plutarchi Op. Moralia,
     279 ; Rhetores Antiqui Græci, 275

 EGNATIUS, JO. BAPT. Fl. Arrianus, 393
 EPISCOPIUS, NICOL. Diogenes Laërtius, 379
 ERASMUS, DESIDERIUS. Cl. Ptolemæus, 391 ;
     Testamentum Novum Græc. 16
 EUPHROSYNUS BONINUS. Aristides, &c. 328 ;
     Xenophon, 320

 FALKENBURGIUS, GERARTUS. Nonnus, 572
 FAYUS, A. Polyænus, 624
 FERRARINUS, FRANCO. MICH. M. V. Probus, 175
 FICINUS, MARSILIUS. Plotinus, 594
 FONTEIUS, JANUS. Hierocles, 615
 FONTIUS, BARTHOLO. A. C. Celsus, 170
 FLORENS CHRISTIANUS, Q. SEPT. Empedoclis
     Sphæra, 616 ; Phædrus, 629
 FROBENIUS, HIERON. Ammianus Marcellinus,
     428 ; Diogenes Laërtius, 379
 FROBENIUS, JOANNES. Testamentum Novum
     Græc. 16

 GECHAUFF, v. VENATORIUS.
 GEORGIUS, v. MERULA.
 GERBELIUS, NICOL. Lycophron, 440, 441
 GESNERUS, CONRAD. Cl. Ælianus, 482 ; Marc.
     Aurel. Ver. Antoninus, 518
 ΓΕΩΡΓΙΟΣ, ΚΟΝ. v. GESNERUS.
 GILLIUS, PETR. Cl. Ælianus, 482
 GIRARDINUS, BARTH. D. M. Ausonius, 139
 GOUPYLIUS, JAC. Aretæus, 474
 GRASOLARIUS, JAC. Quintiliani Declamationes,
     172

 GREGOROPULUS, JO. Etymologicum Magnum,
     225
 GROCIUS, GUL. Astronomici Veteres, 234
 GRUTERUS, JAN. Photius, 644
 GRYNÆUS, SIMON. Euclides, 381
 GUARINUS, v. CAMERS.
 GULDENBECKIUS, SEBAST. Cl. Ælianus, 482

 HESYCHIUS, JO. Polyænus, 624
 HIERONYMUS, S. Biblia Sacra Lat. 1
 HÆSCHELIUS, DAVID. Andronicus Rhodius,
     &c. 625 ; Photius, 641

 IERONIMUS, v. HIERONYMUS.
 INFORTUNATUS, v. POMPONIUS.
 JOANNES ANT. CAMPANUS, v. CAMPANUS.
 JOANNES Cremonensis. Archimedes, 413
 JUNTA, BERNARD. Aristophanes, 305 ; Oppia-
     nus, 310
 JUNTA, PHILIP. Plutarchi Vitæ Parallelæ,
     331
 JUSTINOPOLITANUS, v. BARTHOLOMÆUS.

 LACISIUS, PAUL. Lycophron, 433
 LÆTUS, v. POMPONIUS.
 LANTERIUS, BERNARD. Tacitus, 160
 LASCARIS, JOANNES. Anthologia Græca, 185 ;
     Didymus, 325 ; Porphyrius, &c. 333
 LEO X. Aristides, &c. 329 ; Didymus, 326
 LINACER, TH. Astronomici Veteres, 234
 LIPSIIUS, JUSTUS. Photius, 655

 MACIOCHUS, JOAN. Dionysii Periegesis, 282
 MAGISTER, v. THOMAS.
 MAJORANUS, NIC. Eustathius, 446
 MANUTIUS, v. ALDUS.
 MARCELLINUS. Thucydides, 262
 MASELLUS. Dictys Cretensis, 165
 MAXIMILIANUS II. IMP. Nonnus, 584 ; Sto-
     bæus, &c. 592
 ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΜΑΡΤΥΡΟΝΙΟΣ. Andronicus Rho-
     dius, 625 ; Photius, 641
 MEKERCHUS, ADOLPH. Bion, &c. 538
 MERULA, GEORG. M. Cato, 145 ; M. V. Mar-
     tialis, 150 ; M. A. Plautus, 141
 MINUTIANUS, ALEX. M. T. Cicero, 223
 MOLLUS, BERN. Apicius Coelius, 216
 MOROLETUS, NICOL. Hierocles, 608
 MOSCHOPULUS, MANUEL. Euripides, 265
 MOTTA, ANTONIUS. Apicius Coelius, 215 ; Sui-
     das, 230
 MUSURUS, M. Aristophanes, 217 ; Athenæus,
     301 ; Dictionarium Græcum, 213 ; Epis-

- tolarum Græc. Collectio, 243 ; Etymologicum Magnum Gr. 225 ; Musæus, 182 ; Pausanias, 211 ; Plato, 286
- NEBRISSENSIS, v. ANTONIUS.
- NERLIUS, BERNARD. Homerus, 180
- NIGER, v. PESCENNIUS.
- OBSEPEUS, VINCENT. Diodorus Siculus, 396 ; Polybius, 372
- ŒCOLAMPADIUS, JOAN. Testamentum Novum Græcum, 16
- ΟΥΡΥΝΟΖ, ΦΟΥΒΙΟΖ Apollodorus, 476
- PACCIUS, COSMUS. Maximus Tyrius, 493
- PACCIUS, PETRUS. Maximus Tyrius, 499
- PAULUS IV. Apollodorus, 476
- PERAXYLUS, v. ARLENIUS.
- PERNA, PETRUS. Plotinus, 584
- PERUSCUS, CAMIL. Cl. Ælianus, 430
- PERUSINUS, v. ALEXANDER.
- PESCENNIUS FRANCISCUS NIGER. Astronomici Veteres, 234
- PETRUS BALBUS PISANUS. L. Apuleius, 68
- PETRUS CANDIDUS. Poetæ Christiani Veteres, 254
- PITHÆUS, PETR. Phædrus, 627
- PLACENTINUS, v. CRASTONUS.
- PLANTINUS, CHRISTOPHORUS. Nonnus, 583 ; Stobæus, 584
- PLANUDES, MAXIMUS. Æsopus, 171
- PLATONIUS. Aristophanes, 217
- POLITIANUS, ANGELUS. Scriptores Grammatici Græci, 205
- POMPONIUS. M. P. Vitruvius, &c. 176
- POMPONIUS INFORTUNATUS. M. A. Lucanus, 98
- POMPONIUS LÆTUS. Nonius Marcellus, 109 ; M. T. Varro, 138
- PUTEOLANUS, FRANCISCUS. Publius Ovidius Naso, 110 ; Plinii Panegyricus, &c. 158 ; Taciti Opera, 160, 306
- REGIUS, M. Diophrantus, 666
- REMIUS, GEORGIUS. Photius, 650
- RESCIUS, NICOL., v. ZOPINUS.
- RHENANUS, BEAT. P. V. Paterculus, 349
- RICCIARDINUS, BENED. Zenobius, 213
- RINUCCINUS, ALEMANNUS. Philostratus, 245
- RINUTIUS. Æsopus, 171
- RITTERHUSIUS, CONR. Photius, 650
- ROBORELLUS. Cl. Ælianus, 482 ; Ælianus (Tacticus), 461, 464 ; Longinus, 470
- SABINUS, ANGELUS. Ammianus Marcellinus, 153
- SALANDUS, JO. Aristophanes, 217 ; Suidas, 230
- SAMBUCUS, JOAN. Aristænetus, 567
- SAPIDUS, JOAN. Polybius, 372
- SCALIGER, JOS. Photius, 655
- SCHURERIUS, MAT. Erasmi Collectanea, 334
- SCOTUS, THOM. SEGETUS. Photius, 651
- SIMPLICIUS. Epictetus, 369
- SOTERIANUS, CAPS. Libanius, 322
- STEPHANUS, HENR. Æschylus, 501 ; Anacreon, &c. 471 ; Diodorus Siculus, 522 ; Dio Cassius, 445 ; Maximus Tyrius, 493 ; Poetæ Græci Principes, 539
- STEPHANUS, ROB. Dio Cassius, 445
- SULPITIUS, JO. Veteres de Re Militari Scriptores, 179 ; M. P. Vitruvius, 176
- TETTIUS, SCIPIO. Apollodorus, 475
- THEODORETUS, JOANNES ARCEBIUS. Iamblichus, 630
- THOMAS MAGISTER. Aristophanes, 217 ; Euripides, 265
- TRICLINIUS, v. DEMETRIUS.
- TRINCAVELLUS, VICT. Jo. Stobæus, 395
- TURRISANUS, FEDER. Dio Chrysostomos, 459
- TYRRHENUS, v. BENEDICTUS.
- TZETZES, ISAAC. Lycophron, 433
- UGOLETUS, THAD. Quintiliani Declamationes, 184
- URSINUS, FULVIUS, v. ΟΥΡΥΝΟΖ.
- VADIUS, POLLIO GERUS. Erasmi Collectanea, 345
- VENATORIUS, TH. Archimedes, 413 ; Diodorus Siculus, 399
- VICTORIUS, PETR. Æschylus, 501
- VULTEIUS, JUST. Cl. Ælianus, 482 ; Polyænus, 617
- XIMENIUS DE CISNEROS, CARD. FRANC. Biblia Sacra Polyglotta, 40
- XYLANDER, GULIELMUS. Marc. Aurel. Ver. Antoninus, 514 ; Antoninus Liberalis, &c. 569
- ZAROTUS, ANT. Pomponius Mela, 132
- ZOPINUS. P. L. Rutilius, 334
- ZOPPINUS, v. ZOPINUS.

INDEX AUCTORUM.

- ALCIDAMAS. Orationes, 297
ALCIPHRON. Epistolæ, 243
ALCINOUS. Disciplinarum Platonis Epitome, 68
ALEXANDER. Epistolæ, 243; De Figuris sensus et dictionis, 275
AMASIS. Epistolæ, 243
AMMIANUS MARCELLINUS. Historiæ, 153, 428
AMMONIUS. De Differentiâ Dictionum, 211
ANACHARSIS. Epistolæ, 243
ANACREON. Odæ, 471
ANDOCIDES. Orationes, 297
ANTHOLOGIA GRÆCA, 185
ADAMANTIUS. Physiognomica, 430
ÆLIANUS, CLAUDIUS. Epistolæ, 243; Variæ Historiæ, 430; Opera, 482
ÆLIANUS TACTICUS. De Instruendis Aciebus, sive De Militaribus ordinibus institutendis, 179, 461, 464
ÆNEAS. Epistolæ, 243
ÆSCHINES. Epistolæ, 243; Orationes, 297
ÆSCHYLUS. Tragœdiæ VI., 332; VII., 501
ÆSOPUS. Fabulæ, 171
ALCÆUS. Carmina, 471
ANDRONICUS RHODIUS. *Περὶ παθῶν*, id est, De Animi Affectionibus, 625
ANONYMUS. De Virtutibus et vitiis, 625; v. INNOMINATUS.
ANTIGONUS. Mirabilium Narrationum Congeries, 569
ANTIMACHUS (Poeta). Fragmenta, 539
ANTIPHON. Orationes, 297
ANTISTHENES. Orationes, 297
ANTONINUS LIBERALIS. Transformationum Congeries, 569
ANTONINUS, MARCUS AURELIUS VERUS. De Seipso seu Vita sua, 514, 569
APHTHONIUS. Progymnasmata, 275
APICIUS CÆLIUS. De Re Coquinariâ, 215
APOLLODORUS. Bibliotheca, sive De Decorum Origine, 475
APOLLONIUS. Historiæ Mirabiles, 569
APOLLONIUS Tyanensis. Epistolæ, 222, 243
APPINUS. De Arte Rhetoricâ Præcepta, 275
APULEIUS, LUCIUS. Metamorphoses, sive De Asino Aureo, &c. 68
AQUILA ROMANUS. De Figuris Sententiarum et Elocutionis, 333
ARATOR. Carmina Sacra, 254
ARATUS. Phænomena, 234, 539
ARCHIMEDES. Opera, 413
ARETÆUS. Opera, 474
ARISTÆNETUS. Epistolæ Amatoriæ, 567
ARISTIDES, ÆLIUS. De Civili et Simplici Oratione, 275; De Laudibus Athenarum, 297; De Laudibus Urbis Romæ, 297; Orationes, 328
ARISTOPHANES. Comœdiæ IX., 217; Comœdiæ duæ (sc. Cereris sacra celebrantes et Lysistrata), 305
ARISTOTELES. Opera, 194; Epistolæ, 243; Rhetorica et Poetica, 275
ARRIANUS, FLAVIUS. De Expeditione Alexandri, 393
ASTRONOMICI VETERES, 234
ATHENÆUS. Deipnosophistæ, 301
AULUS GELLIUS, v. GELLIUS.
AUSONIUS, DECIUS MAGNUS. Epigrammata, 139
BASILIIUS MAGNUS. Epistolæ, 243
BIBLIA SACRA Græca, 39; Latina, 1; Polyglotta, 40
BION. Idyllia, 538, 539
BRUTUS, MARCUS JUNIUS. Epistolæ, 222, 243
CÆSAR, CAIUS JULIUS. Opera, 78
CALLIMACHUS. Carmina, 539
CALPHURNIUS, TITUS. Eclogæ, 139
CAPITOLINUS, JULIUS. (Historiæ Augustæ Scriptor), 156
CATO, MARCUS. De Re Rusticâ, 145
CELSUS, AULUS CORNELIUS. De Medicinâ, 170
CENTONES ex VIRGILIO, 139
CHION (Platonicus). Epistolæ, 243

- CHÆROBOSCUS. De Verbis, &c. 205
 CICERO, MARCUS TULLIUS. Epistolæ, 107;
 Orationes Philippicæ, 108; Orationes,
 116; Opera, 223; Arati Phænomenon
 interpretatio, 234
 CLAUDIANUS, CLAUDIUS. Opera, 174
 COCCEIANUS, v. DIO CASSIUS.
 COLUMELLA, LUCIUS JUNIUS MODERATUS. Res
 Rustica, 145
 COLUTHUS. Carmina, 539
 COSMAS HIEROSOLYMITA. Carmina Sacra, 254
 CRATONUS, JOANNES. Lexicon Græco-Lati-
 num, 167
 CRATES. Epistolæ, 243
 CYPRIANUS. Carmina Sacra, 254
 CYRILLUS. De Dictionibus, 211
 CYRUS (Sophista). Differentiæ Statuum, 275

 DAMASCENUS, v. JOANNES.
 DAMASUS. Carmina Sacra, 254
 DE RE MILITARI, v. SCRIPTORES.
 DEMADES. Orationes, 297
 DEMETRIUS PHALEREUS. De Interpretatione,
 275
 DEMOCRITUS. Epistolæ, 243
 DEMOSTHENES. Epistolæ, 243; Orationes, 269
 DIACONUS, v. PAULUS.
 DIADOCHUS, v. PROCLUS.
 DICTIONARIUM GRÆCUM, 211
 DIOTYS CRETENSIS. Ephemeris, 165
 DIDYMUS. Proverbia, 213; Scholia Græca in
 Iiadem, 325
 DINARCHUS. Orationes, 297
 DIO CASSIUS COCCEIANUS. Romanæ Historiæ,
 445
 DIO CHRYSOSTOMOS. Orationes, 459; Sermo
 de Homero, 180
 DIODORUS SICULUS. Historiarum vel Biblio-
 thecæ Historiæ Libri XVI—XX. 396;
 Libri XV. 522
 DIOGENES LAËRTIUS. De Vitis, &c. Philoso-
 phorum, 379
 DIOGENES. Epistolæ, 243
 DIONYSIUS ANTIOCHENUS. Epistolæ, 243
 DIONYSIUS, ÆLIUS. De Indeclinabilibus Ver-
 bis, 205
 DIONYSIUS AFER. Periegesis, sive de Situ
 Orbis, 105, 282, 284, 539
 DIONYSIUS HALICARNASSEUS. Rhetorica, 275
 DIOPHANTUS. Arithmetica et De Numeris
 Multangulis, 656

 DIOSCORIDES. De Materiâ Medicâ, 228

 EMPEDOCLES. Sphæra, 616
 EPICTETUS. Enchiridion, 369
 EPISTOLARUM GRÆCARUM Collectio, 243
 ERASMUS, DESIDERIUS. Adagia, 347; Collec-
 tanea Adagiorum Veterum, 324
 ETYMOLOGICUM MAGNUM GRÆCUM, 225
 EUCLIDES. Elementa, 381
 EUPHORIION. Carmina, 539
 EURIPIDES. Tragoediæ XVII, et Hercules Fu-
 rens, 265; Epistolæ, 243
 EUSEBIUS. Contra Hieroclem, 245
 EUSTATHIUS. Commentarii in Homerum, 446;
 De Idiomatibus, &c., 205
 EUTROPIUS (Historiæ Augustæ Scriptor), 156

 FALCONIA PROBA. Carmina Sacra, 139, 254
 FANNIUS, v. RHEMNUS.
 FIRMICUS, JULIUS. Astronomica, 234
 FRONTINUS, SEXTUS JULIUS. De Aquis, 176;
 De Re Militari, 179

 GALENUS, CLAUDIUS. Opera, 352; Historica
 Philosophica, 194
 GELLIUS, AULUS. Noctes Atticæ, 80
 GEMISTUS, GEORGIUS. De Gestis Græcorum,
 266; De Rebus Peloponnesiacis Ora-
 tiones duæ, 584; De Virtutibus, *ib.*
 GERMANICUS CÆSAR. Arati Phænomenon
 Interpretatio, 234
 GORGIAS. Orationes, 297
 GRAMMATICI, v. SCRIPTORES.
 GREGORIUS NAZIANZENUS. Carmina Sacra, 254

 HEPHÆSTION. Excerpta ex Enchiridio ejus,
 217
 HERACLIDES PONTICUS. De Rebus Publicis,
 430
 HERACLITUS. Epistolæ, 243
 HERMES TRISMEGISTUS. Dialogus, 68
 HERMOGENES. De Præexercitamentis Rhe-
 toricæ, 105; Ars Rhetorica, 275
 HERODES ATTICUS. Orationes, 297
 HERODIANUS. Historia, 266
 HERODIANUS, ÆLIUS. De Magno Verbo, 205;
 Deductiones difficulter decl. Verborum,
ib.; De Inclinatis et Encliticis, *ib.*
 HERODOTUS. Exegesis de vitâ Homeri, 180;
 Historiæ, 256
 HESIODUS. Theogonia, &c. 192, 539

- HESYCHIUS. Dictionarium Græc. 304
 HIEROCLES. Commentarius in Aurea Pythagoreorum Carmina, 605
 HIPPOCRATES. Opera, 365; Epistolæ, 243
 HIRTIUS. De Bello Alexandrino, 78
 HISTORIE AUGUSTÆ SCRIPTORES, *v.* SCRIPTORES.
 HOMEROCENTRA, 254
 HOMERUS. Opera, 180, 539

 IAMBlichus. De Vitâ Pythagoræ, et Protrepticæ Orationes ad Philosophiam, 630
 INNOMINATUS AUCTOR. Commentarii in Aphtonii Progymnasmata, 275; *v.* SINE NOMINE, et ANONYMUS.
 ISÆUS. Orationes, 297
 ISOCHRATES. Epistolæ, 243; Orationes, 297

 JOANNES DAMASCENUS. Carmina Sacra, 254
 JOANNES (Grammaticus). De Idiomatibus, 205
 JOSEPHUS, FLAVIUS. Opera, 401
 JULIANUS Apostata. Epistolæ, 243
 JUVENUS. Carmina Sacra, 254

 LACTANTIUS. Carmina Sacra, 254
 LAERTIUS, *v.* DIOGENES.
 LAMPRIIDIUS, ÆLIUS. (Historiæ Augustæ Scriptor), 156
 LASCARIS, CONSTANTINUS. Compendium octo Orationis Partium, 163
 LESBONAX. Orationes, 297
 LIBANIUS. Epistolæ, 243; Vita Demosthenis, 269; Preludia Oratoria, et Declamationes, 322
 LINUS. Fragmenta, 539
 LIVIUS, TITUS. Historiæ Romanæ, 91
 LONGINUS, DIONYSIUS CASSIUS. De grandi sive sublimi, &c. 470
 LUCANUS, MARCUS ANNÆUS. Pharsalia, 98
 LUPUS, RUTILIUS. De Figuris Sententiarum et Elocutionis, 333
 LYCOPHRON. Alexandra, 284, 433
 LYCURGUS. Orationes, 297
 LYRA, NICOLAUS DE. Expositiones librorum Veteris et Novi Testamenti, 48
 LYSIAS. Orationes, 297
 LYSIS. Epistolæ, 243

 MALCHUS, *v.* PORPHYRIUS.
 MANILIUS, MARCUS. Astronomica, 234
 MARCELLINUS, AMM. *v.* AMMIANUS.
 MARCELLINUS. Comment. in Hermogenis Rhetorica, 275
 MARCELLUS, NONIUS. Doctrina de Proprietate Latini Sermonis, 109
 MARINUS. De Procli Vitâ et Felicitate, 514
 MARO, *v.* VIRGILIUS.
 MARTIALIS, MARCUS VALERIUS. Epigrammata, 150
 MAXIMUS TYRIUS. Sermones sive Disputationes XLI, 493
 MELA, POMPONIUS. Cosmographia, 132
 MELAMPUS. De Divinatione ex palpitationibus, 430; De Nevis Corporum, *ib.*
 MELISSA. Epistolæ, 243, 630
 MENANDER (Rhetor). Divisio Causarum, 275
 MIMNERMUS. Fragmenta, 539
 MOSCHUS. Idyllia, 538, 539
 MUSEUS. De Herone et Leandro, 182, 539
 MUSONIUS. Epistolæ, 243
 MYA, vel MYIA. Epistolæ, 243, 630

 NASO, *v.* OVIDIUS.
 NAUMACHIUS. Fragmenta, 539
 NICANDER. Theriaca et Alexipharmaca, 228, 539
 NONIUS, *v.* MARCELLUS.
 NONNUS. Carmina Sacra, 254; Dionysiaca, 572

 OPIANUS. De Naturâ seu Venatione Piscium, 310
 ORATIONES RHETORUM GRÆCORUM, 297
 ORPHEUS. Carmina, 539
 OVIDIUS NASO, PUBLIUS. Opera, 110, 115

 PALLADIUS, RUTILIUS TAURUS ÆMILIANUS. De Re Rusticâ, 145
 PANYASIS. Fragmenta, 539
 PATERCULUS, PUBLIUS VELLEIUS. Historia Romana, 349
 PAULUS DIACONUS (Historiæ Augustæ Scriptor), 156
 PAUSANIAS. Græciæ Periegesis, 311
 PETRONIUS ARBITER. Fragmentum, 158
 PHÆDRUS. Fabulæ Æsopicæ, 627
 PHALARIS. Epistolæ, 222, 243
 PHANOCLES. Elegia, 538
 PHILIPPUS. Epistolæ, 243
 PHILOSTRATUS. De Vitâ Apollonii Tyanensis,

- 245 ; De Aristide Notitiæ, 328 ; Epistolæ, 243
- PHILO. De Mundo, 194
- PHILOXENUS. Lexicon Græco-Latinum, 211
- PHLEGON. De Mirabilibus et Longævis, 569 ; De Olympiis, *ib.*
- PHOCYLIDES. Carmina, 539
- PHOTIUS. Myriobiblon, 641
- PINDARUS. Carmina, 284
- PLANUDES, MAXIMUS. Anthologia Græca, 185
- PLATO. Opera, 286 ; Epistolæ, 243
- PLAUTUS, MARCUS ACCIUS. Comædiæ, 141
- PLETHO, *v.* GEMISTUS.
- PLINIUS CÆCILIUS SECUNDUS, CAIUS. Epistolæ, 131 ; Panegyricus, 158 ; Epistola ad Cornelium Priscum, 150
- PLOTINUS. Opera Philosophica, 594
- PLUTARCHUS. De Vitâ Homeri, 180 ; Vita Demosthenis, 269 ; Opera Moralia, 279 ; Vitæ Parallelæ Romanorum et Græcorum, 331
- POETÆ CHRISTIANI VETERES, 254
- POLEMON. Physiognomica, 430
- POLLIO, *v.* TREVELLIUS.
- POLLUX, JULIUS. Onomasticon, 259
- POLYÆNUS. Stratagemata, 617
- POLYBIUS. Historiæ, 372
- POLYDORUS VERGILIUS. Proverbia, 334
- PORPHYRIUS. Homerici Quæstiones, 333 ; De Nympharum Antro, *ib.*
- PRISCIANUS. Opera, 105 ; *v.* RHEMNIVS.
- PROBA, *v.* FALCONIA.
- PROBUS, MARCUS VALERIUS. Significatio Litterarum, 175
- PROCLUS DIADOCHUS. Sphæra, 234 ; Comment. in primum Librum Euclidis, 381 ; *v.* MARINUS.
- PROCOPIUS. Epistolæ, 243
- PROPERTIUS. Elegia, 538
- PROSPER AQUITANICUS. Carmina Sacra, 254
- PRUDENTIUS. Carmina Sacra, 254
- PSALTERIUM GRÆCUM, 13
- PTOLEMÆUS, CLAUDIUS. De Geographiâ, 391
- PYTHAGORAS. Aurea Carmina, 539 ; Epistolæ, 630
- RHEMNIVS FANNIVS. Dionysii Periegesis translatio, 282
- RHETORES ANTIQVI GRÆCI, 275
- RHIANUS. Fragmenta, 539
- REI RUSTICÆ SCRIPTORES, 145
- RUFINUS. Commentarium de Metris, 105
- RUTILIUS, *v.* LUPUS.
- SAPPHO. Odaria, 471
- SCRIPTORES DE RE MILITARI, 179
- SCRIPTORES GRAMMATICI GRÆCI, 205
- SCRIPTORES HISTORIÆ AUGUSTÆ, 156
- SCRIPTORES REI RUSTICÆ, 145
- SEDULIUS. Carmina Sacra, 254
- SINE NOMINE. De iis qui inclinantur, 205
- SOLON. Elegiacæ Gnomæ, 539
- SOPATER. Comment. in Hermogenis Rhetorica, 275 ; Quæstiones de componendis Declamationibus, *ib.*
- SOPHOCLES. Tragoediæ VII., 261
- STEPHANUS BYZANTINUS. De Urbibus, 262
- STOBÆUS, JOANNES. Collectiones Sententiarum, 395 ; Eclogæ, 584
- STRABO. De Situ Orbis, 317
- SUETONIUS TRANQUILLUS, CAIUS. Vitæ XII. Caesarum, 104, 156
- SUIDAS. Lexicon Gr. 230
- SYMMACHUS. Epistolæ Familiæres, 278
- SYNESIUS. Epistolæ, 243
- SYRIANUS. Comment. in Hermogenis Rhetorica, 275
- TACITUS, CAIUS CORNELIUS. Julii Agricolæ Vita, 158 ; Opera, 160, 306
- TARRHÆUS. Proverbia, 213
- TESTAMENTUM NOVUM GR., 16
- THEANO. Epistolæ, 243, 630
- THEOCRITUS. Eclogæ XXX., 192 ; Opera, 539
- THEON. Comment. in Arati Phænomena, 234
- THEOPHANES. Carmina Sacra, 254
- THEOPHRASTUS. Historia Plantarum, 194
- THEOPHYLACTUS. Epistolæ, 243
- THUCYDIDES. De Bello Peloponnesiaco, 263
- TIPHERNUS. Carmina Sacra, 254
- TRANQUILLUS, *v.* SUETONIUS.
- TREVELLIUS POLLIO (Historiæ Augustæ Scriptor), 156
- TRYPHIODORUS. Carmina, 539
- TRYPHO. De Passionibus Dictionum, 163
- TYRTÆUS. De Virtute carmen, 539
- URBANUS. Institutiones Græcæ Grammaticæ, 210
- VALLA, LAURENTIUS. De Elegantia Latinæ Linguae, 135

VARRO, MARCUS TERENTIUS. De Lingua Latina, 138; Rei Rusticæ Libri tres, 145
 VEGETIUS, FLAVIUS. De Re Militari, 179
 VELLEIUS PATERCULUS, v. PATERCULUS.
 VERGILIUS, v. POLYDORUS.
 VETERES, v. SCRIPTORES.
 VIRGILIUS MARO, PUBLIUS. Opera, 99; v. CENTONES.

VITRUVIUS, MARCUS POLLIO. De Architectura, 176

VOPISCUS, FLAVIUS (Historiæ Augustæ Scriptor), 156

XENOPHON. Cyropædia et Opera reliqua, 320

ZENOBIUS. Epitome Proverbiorum, 213

